

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΥΠΡΟΥ
ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ

ΑΡΧΕΙΟΝ
ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΕΚΔΟΣΙΣ

Ἱερᾶς Βασιλικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Μαχαιρᾶ, 2009

ΕΡΕΥΝΑ, ΣΠΟΥΔΗ, ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Πατέρες Ἱερᾶς Μονῆς Μαχαιρᾶ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ - ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Οἰκονόμος Παρασκευᾶς Ἀγάθωνος, δρ Θεολογίας

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ ΚΑΙ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ

Ἱερὰ Μονὴ Μαχαιρᾶ

ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ

Ἐπτάλοφος Α.Β.Ε.Ε., Ἀθήνα

© Ἱερὰ Βασιλικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ Μαχαιρᾶ

ISBN: 978-9963-648-19-1

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΥΠΡΟΥ
ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ

Ὁ Μάρτυρας τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος

ΑΡΧΕΙΟΝ
ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΙΕΡΑ ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΚΑΙ ΣΤΑΥΡΟΠΗΓΙΑΚΗ ΜΟΝΗ ΜΑΧΑΙΡΑ
ΚΥΠΡΟΣ 2009

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἀνείπωτα αἰσθήματα εὐγνωμοσύνης, πολλῆς χαρᾶς, ἀνεκφράστου ἑξομολογήσεως καὶ ἀπείρου εὐχαριστίας ἀναπέμπομεν πρὸς τὸν πανάγαθον Θεὸν καὶ τὴν πανυπερευλογημένην Θεοτόκον Μαρίαν τὴν Μαχαιριώτισσαν, τὴν μητέρα ὄλου τοῦ κόσμου, ἑξαιρέτως δὲ ἡμῶν τῶν μοναχῶν, διότι μᾶς ἠξίωσε νὰ φέρωμεν εἰς πέρας τὴν ἔκδοσιν τοῦ δευτέρου τόμου τοῦ ἀφιερωμένου εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου Κυπριανόν, τὸν μάρτυρα τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος. Εἶναι τὸ δεύτερον κυπρολογικὸν ἔργον μὲ ἰδιαίτεραν ἀναφορὰν εἰς τὸν Κυπριανόν. Ὁ πρῶτος τόμος ἦτο τὸ Φωτογραφικὸν Λεύκωμα, τὸ ὁποῖον πρωτοπαρουσιάσθη εἰς τὴν ἐκδήλωσιν, ἡ ὁποία ἔλαβε χώραν εἰς τὸ Δημοτικὸν Θέατρον Στροβόλου κατὰ τὴν 20ὴν Ὀκτωβρίου 2008.

Ἡ δευτέρα αὕτη ἔκδοσις ἠτοιμάσθη διὰ τοὺς σκοποὺς τοῦ συνεδρίου, τὸ ὁποῖον θὰ πραγματοποιηθῆ εἰς τὰς 22-24 Ἰανουαρίου 2010, καὶ συνδιοργανώνομε μετὰ τοῦ Τμήματος Ἱστορίας - Ἀρχαιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Κύπρου καὶ τοῦ Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν. Σκοπὸς τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς εἶναι ἡ παράθεσις πρὸς τὸ κοινὸν - τόσον τὸ ἐπιστημονικὸν ὅσον καὶ τὸ λαϊκὸν - τῶν ἐγγράφων, ὧν κατέστη δυνατὸν νὰ ἐντοπίσωμε, καὶ τὰ ὁποῖα ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἀφοροῦσι τὸν Κυπριανόν, ὥστε νὰ καταδειχθῆ ἡ πραγματικὴ εἰκὼν τῆς προσωπικότητος αὐτοῦ. Αὕτη ἡ συναγωγὴ τῶν ἐγγράφων, ἀποτελεῖ συγκέντρωσιν ἀρχεακοῦ ὕλικου, κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος ἀθησαυρίστου ἢ καὶ ἀνεκδότου. Διὰ τοῦ παρόντος τόμου καταθέτομεν τὰς ἐρευνητικὰς μας προσπαθείας, εἰδικότερον δέ, δίδομε ἀπάντησιν, μέσῳ ἐπιχειρηματολογίας προερχομένης ἐκ πρωτογενῶν πηγῶν, εἰς τρία βασικὰ θέματα - προβλήματα τὰ ὁποῖα ἀφοροῦσι τὸν Κυπριανόν.

Τὸ πρῶτον ἀφορᾷ εἰς τὴν προέλευσιν τῆς καταγωγῆς του. Ἐκ

τῆς ἐρεύνης διεπιστώσαμεν ὅτι ἐκ πατρὸς μὲν κατάγεται ἐκ Στροβόλου, ἐκ μητρὸς δὲ ἐκ Γουρρίου. Ὅσον ἀφορᾶ εἰς τὰ Καμπία, δὲν εἶναι τοῦτα ἢ γενέτειρά του, ἀλλὰ ἔχει εἰς αὐτὰ ἐξ αἵματος συγγενεῖς ἐκ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Μαριούς.

Τὸ δεύτερον ἀφορᾶ εἰς τὴν ἐξορίαν τοῦ προκατόχου του ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου, καὶ εἰς τὸ κατὰ πόσον ἐνέχεται εἰς αὐτὴν ὁ Κυπριανός. Τοῦτο ἀποτελεῖ ἓνα γραῶδη μῦθον, ὁ ὁποῖος ἐνεφανίσθη 50 καὶ πλέον ἔτη μετὰ τὸ μαρτύριόν του, στηριζόμενος μόνον εἰς μεμονωμένας προφορικὰς διαδόσεις. Παρ' ὄλον ὅτι ἐλλείπουν αἱ περὶ τούτου γραπταὶ μαρτυρίαι, εἰς τὸ διαρρῆυσαν χρονικὸν διάστημα, ὁ μῦθος, κατέστη «ἱστορικὸν γεγονός». Ἡ πραγματικότης εἶναι ὅτι ὁ Χρυσάνθος ἐξωρίσθη ὑπὸ τῶν τούρκων ἀθαιρέτως διὰ τὰς φιλωρσσικὰς αὐτοῦ τάσεις καὶ τὴν ἰσχὺν τὴν ὁποίαν περιεβλήθη, ἐκ τοῦ ἐθναρχικοῦ του ρόλου ὡς ἀρχιεπισκόπου.

Τὸ τρίτον θέμα ἀφορᾶ τὰς φορολογικὰς ἀφαιμάξεις τοῦ λαοῦ, διὰ τῶν ὁποίων ὑποτίθεται ὅτι ἡ Ἐκκλησία δυναστικῶς καὶ καταπιεστικῶς ταλαιπωροῦσε τοὺς ὑποτελεῖς εἰς αὐτήν. Βεβαίως, διὰ κάποιον ὁ ὁποῖος ἀγνοεῖ τὰ πλήρη στοιχεῖα, εἶναι φυσικὸν καὶ τὰ πορίσματα νὰ μὴ εἶναι ὠλοκληρωμένα. Τὸ ὅτι ὅμως ἡ Ἐκκλησία συνέδραμε οἰκονομικῶς τοὺς κυπρίους τόσον διὰ φοροαπαλλαγῶν ὅσον καὶ δι' ἐλεημοσυνῶν, εἶναι γεγονός τὸ ὁποῖον καθίσταται ἀντιληπτὸν ἐκ τῆς πρώτης ἀναγνώσεως τόσον τῶν ἐπιστολῶν, ὅσον καὶ τῶν καταστίχων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Πάντως, περισσότερα θὰ λεχθῶσι καὶ εἰς τὸ προαναφερθὲν συνέδριον τοῦ Ἰανουαρίου, ὡς καὶ εἰς τὸν τόμον τῶν πρακτικῶν αὐτοῦ.

Διὰ σαφεστέραν κατανόησιν τῶν πραγμάτων καὶ ἀπάντησιν εἰς τὰ ἀνωτέρω θέματα, κατεθέσαμεν χρονολογικὸν ἱστορικὸν διάγραμμα τόσον τοῦ βίου, ὅσον καὶ τῶν μετὰ θάνατον μαρτυριῶν διὰ τὸν Κυπριανόν, ὡς καὶ ἑπτὰ μελέτας εἰς τὸ τέλος τοῦ συγγράμματος.

Διὰ τοῦ ἀνὰ χεῖρας τόμου, ἐπιχειρεῖται ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἀληθείας περὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Κυπριανοῦ, κυρίως εἰς τοὺς ἐπιστημονικοὺς κύκλους. Εἰς τὰ λαϊκὰ στρώματα διεγνώσαμε μίαν

αἴσθησιν καὶ μίαν γνῶσιν ἀγιομαρτυρικῆς τοποθετήσεως ὡς πρὸς τὸν ἄνδρα. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δέ, εἰς τὴν ὑστεροφημίαν αὐτοῦ, ἢ ὁποῖα προέρχεται ἐκ τῶν μαρτυριῶν τὰς ὁποίας συνελέξαμε ἀπὸ τοῦ θανάτου του ἕως καὶ τῆς σήμερον, χαρακτηρίζεται ὡς μάρτυς τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος.

Ἡ μαρτυρία καὶ τὸ μαρτύριόν του ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος, διακηρύττεται καὶ προβάλλεται πρὸς ἀντιγραφικὴν μίμησιν εἰς ἅπαντας τοὺς χρονικοὺς σταθμοὺς τῆς κυπριακῆς ἱστορίας. Ἰστάμενος πρὸ τοῦ δικαστικοῦ βήματος τοῦ τούρκου κυβερνήτου, δὲν ἐκάμφθη εἰς τὰς ἀπειλάς, τὰς φοβέρας, τὰ ταξίματα καὶ τὰς κολακείας, ἀλλὰ ὡς γνήσιος ρωμηός, ὁ ὁποῖος φέρει ἐν τῇ καρδίᾳ τὴν βαθεῖαν ἑλληνοχριστιανικὴν παράδοσιν, ἐρρίζωμένην καλῶς εἰς τὸ εἶναί του, ποτισμένην διὰ τῶν ἱερῶν ναμάτων τῶν ἁγίων καὶ τῶν προγόνων του, καὶ στερεωμένην ἐπάνω εἰς τὴν ἀκρότομον πέτραν, ἣτις ἐστὶν ὁ Χριστός, τὸ πρότυπον καὶ ἡ μίμησις ἡμῶν, θαρρᾶλέως καὶ ἀνδρείως ἔδειξεν πῶς ἀποθνήσκουσιν οἱ μάρτυρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ οἱ Ἕλληνες.

Ἡ μνήμη του διαχρονικὰ παραμένει εἰς τὴν καρδίαν τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ καὶ μεταλαμπαδεύεται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Ἐν ἔτος πρὸ τῆς διακοσιοστῆς ἐπετείου τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Κυπριανοῦ εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον, προβάλλεται ὁ ἀοίδιμος πρωθιεράρχης, διὰ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ μαρτυρίου του, ὡς πρότυπον εἰς τὰς ἡμέρας μας. Ἀναβιοῖ ἐνώπιον ἡμῶν τὰ ἀρχαῖα ἐκεῖνα μεγαλουργήματα, τὰ ἔνδοξα καὶ ἐξαίσια ἐκεῖνα κατορθώματα τῶν ἡμετέρων προγόνων. Δεικνύει οὕτω εἰς ἡμᾶς ὅτι εἶναι δυνατὸν καὶ ἡμποροῦν νὰ ἐπαναληφθῶσι καὶ εἰς τὰς ἰδικὰς μας ἡμέρας παρόμοια καὶ ἰσάζια μεγαλουργήματα, ἀρκεῖ ἡ καρδία ἡμῶν νὰ εἶναι πλημμυρισμένη ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ τὴν πατρίδα. Ἄς ἀκολουθήσωμεν τὸν δρόμον τὸν ὁποῖον ἐκεῖνος ἐχάραξεν, ὥστε νὰ ἀναδειχθῶμεν καὶ ἡμεῖς ἄξιοι συνεχισταὶ τοῦ ἔργου του καὶ εὐεργέται τῆς πατρίδος μας εἰς τὰς δυσκόλους ἡμέρας ταύτας τὰς ὁποίας διάγομεν.

Ἡμεῖς, ἐξ αὐτῆς τῆς θέσεως, ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐκφράσωμεν

τὰς ἰδιαιτέρας εὐχαριστίας μας πρὸς τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου κ.κ. Χρυσόστομον, ὁ ὁποῖος ἐπευλογεῖ καὶ ἐνθαρρύνει τὴν ἡμετέραν προσπάθειαν, πρὸς τοὺς ἐπωνύμους κ. Κωστὴν Κοκκινόφταν, τὸν ἤδη ἀποβιώσαντα Σταῦρον Ἐπαμεινώνδα διὰ τὴν παραχώρησιν ἀρχιερατικοῦ ὑλικοῦ, τὸν αἰδεσιμολογιώτατον Οἰκονόμον π. Παρασκευᾶν Ἀγάθωνος διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ τόμου καὶ τὰς διορθώσεις τῶν κειμένων, καθὼς ἐπίσης καὶ πρὸς ὄλους ἐκείνους τοὺς ἀνωνύμους, οἱ ὁποῖοι συνέβαλαν εἰς τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς παρουσίας ἐκδόσεως, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς χορηγοὺς καὶ συνδρομητὰς αὐτῆς, ἐπωνύμους ἢ ἀνωνύμους.

Τέλος καὶ ὑπὲρ πάντων, εὐχαριστοῦμεν τὸν πανάγαθον Θεόν, διὰ τῶν πρεσβειῶν τῆς Κυρίας, Ἡγουμενίσσης καὶ Ἐφόρου τῆς ἡμετέρας Μονῆς, τῆς Μαχαιριωτίσσης, τὴν ὁποίαν παρακαλοῦμεν ὅπως εὐλογεῖ καὶ ἀγιάζει καθένα ἀναγνώστην τοῦ βιβλίου τούτου.

Ὁ Καθηγούμενος
τῆς Ἱερᾶς Βασιλικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς
Μονῆς Μαχαιρᾶ

Ὁ Λήδρας Ἐπιφάνιος

Ἐπίσκοπος Λήδρας Ἐπιφάνιος
καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφοί.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΩΝ

ΑΒ:	Ἀπόστολος Βαρνάβας, Λευκωσία
ΑΔΕΕ:	Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος
ΕΕΚΕΙΣ:	Ἐπιστημονική Ἐπετηρὶς Κυπριακῆς Ἐταιρείας Ἱστορικῶν Σπουδῶν
ΕΚΕΕ:	Ἐπετηρὶς Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν
ΕΚΜΙΜΚ:	Ἐπετηρίδα Κέντρου Μελετῶν Ἱερᾶς Μονῆς Κύκκου
ΕΚΣ:	Ἐταιρεία Κυπριακῶν Σπουδῶν
ΕΜΣ:	Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν
ΙΣ:	Ἱερὸς Σύνδεσμος, Ἀθήναι
ΙΑΚ:	Ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ Κύπρου
ΚΕΕ:	Κέντρον Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν
ΚΕΜΝΕ:	Κέντρον Ἐρεῦνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ
ΚΜΙΜΚ:	Κέντρον Μελετῶν Ἱερᾶς Μονῆς Κύκκου
ΚΣ:	Κυπριακαὶ Σπουδαί, Λευκωσία
ΚΧ:	Κυπριακὰ Χρονικά, Λάρνακα-Λεμεσὸς
ΛΚ:	Λαογραφικὴ Κύπρος, Λευκωσία
ΜΚΕ:	Μεγάλῃ Κυπριακῇ Ἐγκυκλοπαίδεια
ΠΙΤΚ:	Πολιτιστικὸ Ἰδρυμα Τραπεζῆς Κύπρου
ΠΚ:	Πνευματικὴ Κύπρος
ΣΚΕΣ:	Συμβούλιον Κοινοτικῆς Εὐημερίας Στροβόλου
Φῶς:	Μηνιαῖον Φιλολογικὸν Περιοδικὸν
χφ:	Χειρόγραφον.

†αβγ†:	γραφὴ ἢ ὁποῖα θεωρεῖται ἐφαρμένη
{αβγ}:	γράμματα τὰ ὁποῖα πρόσθεσε κατὰ λάθος ὁ γραφέας
<αβγ>:	γράμματα τὰ ὁποῖα παρέλειψε ὁ γραφέας
[αβγ]:	γράμματα τὰ ὁποῖα χάθηκαν ἀπὸ φθορὰ τοῦ χφ
(αβγ):	ὀρθογραφικὴ διόρθωση
:	ἀλλαγὴ φύλλου ἢ σελίδας τοῦ χφ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὡς πρόσωπον ἀντιλεγόμενον θὰ ἠδύνατό τις νὰ χαρακτηρίσῃ τὸν μέχρι τοῦδε ἀνεγνωρισμένον ὑπὸ πάντων, καὶ ὡς τέτοιον τιμώμενον ἐθνομάρτυρα ἀρχιεπίσκοπον, Κύπρου Κυπριανὸν († 9 Ἰουλίου 1821). Καὶ ὁ λόγος εἶναι ὁ ἐξῆς: Ἐνῶ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ἔχει ἀναγνωρισθεῖ καὶ τιμηθεῖ ὡς ἅγιος ἱερομάρτυς ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τοῦ δι' ἀγχόνης ὑπὸ τῶν τούρκων μαρτυρικοῦ του θανάτου, ὑπὸ τινων συγγραφέων, ἐλαχίστων εὐτυχῶς, ἐρειδομένων ἐπὶ κειμένων ξένων, κυρίως περιηγητῶν, καὶ εἰς μεμονωμένας προφορικὰς διαδόσεις, ἐμφανίζουσιν ἓνα Κυπριανὸν δόλιον, συνωμότην καὶ φιλόδοξον. Καὶ ἐνῶ ὁ λαὸς τῆς Κύπρου τὸν ἐχαρακτήρισε καὶ τὸν ἐτίμησεν ὡς ἅγιον, εἰς ἐπίσημα δώματα πλανᾶται ἀκόμη ἡ ἀμφιβολία διὰ τὸν «ρόλον τὸν ὁποῖον διεδραμάτισε» κατὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ προκατόχου του, γηραιοῦ ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου.

Ἡ εἰς βάθος καὶ ἐνδελεχῆς, κατὰ τὸ μέτρον τοῦ δυνατοῦ, ἔρευνα, σπουδὴ καὶ μελέτη, τὴν ὁποίαν διεξήγαγαν πατέρες τῆς μονῆς Μαχαιρᾶ, συνεπικουρούμενη ὑπὸ τῆς ταπεινότητός μου, ἔφερε εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἀμπολλα, ἄγνωστα σημεῖα τῆς ζωῆς τοῦ Κυπριανοῦ, τὰ ὁποῖα ρίχνουσιν ἄπλετον φῶς πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας περὶ τοῦ προσώπου του. Μέσα ἀπὸ τὴν ἔρευναν τῶν χειρογράφων, τῶν κωδίκων καὶ τῆς οἰασθήποτε μορφῆς ἐντύπου βιβλιογραφίας, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀποδεικνύεται τὸ πῶς καὶ τὸ διατί ἐσπιλώθη τὸ ὄνομα τοῦ Κυπριανοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀναδεικνύεται τὸ ὕψος καὶ τὸ βάθος τῆς πνευματικῆς του ὑποστάσεως, τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀγιότητός του, τοῦ χαρακτήρος καὶ τῶν ἱκανοτήτων του, τῆς διακριτικότητος, τῆς διορατικότητος καὶ τῶν ἄλλων του χαρισμάτων, τῆς φιλοθεΐας, τῆς φιλαγαθίας, τῆς φιλοπατρίας καὶ τῶν τόσων ἄλλων χαρακτηρι-

στικῶν τῆς προσωπικότητος τοῦ μάρτυρος ἱεράρχου τῆς νεώτερης ἱστορίας τοῦ ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν νῆσον τῶν ἁγίων, τὴν Κύπρον.

Προφορικὴ διάδοσις, χωρὶς κἂν σπέρματα ἱστορικῆς ἀληθείας, ἔγινε εὐκόλως ἀποδεκτὴ, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ θεωρηθῇ ὁ Κυπριανὸς ὑπαίτιος τῆς ὑπὸ τῶν τούρκων ἐξορίας τοῦ Χρυσάνθου. Προσωπικαὶ ἀπόψεις ξένων περιηγητῶν, προκατειλημμένων ἐν πολλοῖς ἔναντι τοῦ ἑλληνορθοδόξου στοιχείου τῆς Κύπρου, ἀλλὰ καὶ ἀρνητικὰ διακειμένων πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν πνευματικὴν παράδοσιν τῆς ὀρθοδοξίας τοῦ τόπου μας, ἔδωσαν εἰς τὸν Κυπριανόν, καὶ εἰς τοὺς πατέρας μας γενικότερα, χαρακτηρισμοὺς πόρρω ἀπέχοντας ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Χαρακτηρισμοὺς προσβλητικότητας πρὸς κάθε ἕλληνα ὀρθόδοξον χριστιανὸν τῆς νήσου μας. Δυστυχῶς τοῦτα διεμόρφωσαν συνείδησιν εἰς τινὰς ἡμετέρους, οἱ ὅποιοι προσεπάθησαν νὰ τὰ πλάσουν εἰς ἱστορικὴν ἀλήθειαν. Εἰς τὰς ἐπακολουθούσας σελίδας ἀνατρέπονται ὅλοι οἱ ἔναντιον τοῦ Κυπριανοῦ κατηγορίαι, ἀποκαθισταμένης τῆς περὶ τοῦ προσώπου του ἀληθείας. Ἐπίσης, ἐρωτήματά τινα ἀφορῶντα εἰς τὴν καταγωγὴν τοῦ Κυπριανοῦ, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὰς δραστηριότητάς του μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἀπὸ τὴν Μολδοβλαχίαν τὸ 1802 μέχρι καὶ τῆς ἀναρρήσεώς του εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τὸ 1810, εὐρίσκουσι σαφεστάτας ἀπαντήσεις. Ἀκόμη διὰ τοῦ συναχθέντος ὑλικοῦ φωτίζονται ἄγνωστα πτυχὰ τῆς ζωῆς, τοῦ ἔργου, τῆς δράσεως καὶ τῶν κρυφῶν ἐθνικῶν πόθων τοῦ νεομάρτυρος ἱεράρχου κατὰ τὴν ἑνδεκαετῆ θητείαν του ὡς ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου.

Εἰς τὸν ἀνὰ χεῖρας τόμον, ὁ ὅποῖος εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ὑπὸ οὐκ ὀλίγων συμπατριωτῶν μας αἰτήσεως πρὸς ἐπίσημον ἀναγνώρισιν τῆς ἀγιότητος τοῦ Κυπριανοῦ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μαρτυρησάντων, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Χρυσοστόμου Β' πρὸς ἀνεύρεσιν καὶ ἀποκατάστασιν τῆς ἀληθείας, ἔχει περισυλλεγεῖ ἀνέκδοτον ὑλικόν, κυρίως μέσα ἀπὸ χειρόγραφα, ἀρχεῖα καὶ κώδικας, ἀλλὰ καὶ ἐκδεδομένον τοιοῦτον, ἄγνωστον ἐν πολλοῖς καὶ εἰς τοὺς πολλούς. Τὸ ἀνέκδοτον ὑλικόν εἶναι κυρίως

ἐγκύκλιοι, ἔγγραφα, ἐπιστολαί, ὁμολογίαι καὶ σημειώματα τοῦ Κυπριανοῦ, ἐν πολλοῖς ἰδιόχειρον, ἢ καὶ γραφὲν ὑπὸ ἄλλων προσώπων, ἐνῶ τὸ ἐκδεδομένον εἶναι μελέται, ἄρθρα, ὀμιλίαι, ἐπιστολαί, περιγραφαί, κείμενα, πράξεις, διηγήσεις, ὕμνοι, ποιήματα, ἔργον διαφορῶν συγγραφέων.

Μεγάλη προσπάθεια κατεβλήθη διὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ χειρογράφου ἀνεκδότου ὑλικοῦ, τὸ ὁποῖον, γραμμένον εἰς μίαν ἐποχὴν ἀμαθείας, ἐκλειπόντων τῶν σχολείων πρὸς στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν τῶν ἐλλήνων τῆς Κύπρου, παρουσιάζει πληθώραν ὀρθογραφικῶν καὶ συντακτικῶν λαθῶν. Διορθώσαμε, κατὰ τὸ μέτρον τοῦ δυνατοῦ τὰ ὀρθογραφικὰ λάθη, καί, διὰ τῆς χρήσεως τῶν σημείων στίξεως δώσαμε τὸ ὀρθὸν νόημα τῶν κειμένων. Ἐπίσης μεγάλη προσπάθεια κατεβλήθη καὶ κατὰ τὴν μεταγραφὴν τῶν χειρογράφων, διότι ἀρκετὰ ἐξ αὐτῶν ἦσαν δυσανάγνωστα. Κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν ἐφηρμόσαμε τὴν ἐπιστημονικὴν σημειολογίαν, διὰ νὰ δύναται ὁ ἀναγνώστης νὰ διακρίνη τὴν μορφήν τῶν κειμένων εἰς τὰ χειρόγραφα, ἀλλὰ καὶ τὰς προθέσεις τῶν συγγραφέων καὶ τῶν κωδικογράφων. Ὅπου ἐκρίναμεν ἀπαραίτητον ἐκρατήσαμε, διὰ ἱστορικοὺς λόγους, τὴν γραφὴν λέξεων τινῶν κατὰ τὸν τύπον γραφῆς τοὺς τὸν ιζ' καὶ τὸν ιη' αἰῶνα, ὅπως π.χ. Λευκοσία ἢ κατιλλίκι, ἐνῶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις, πάλιν διὰ ἱστορικοὺς λόγους, ἐκρατήσαμε τὸ ὀρθογραφικὸν λάθος διορθώνοντες αὐτὸ ἐντὸς παρενθέσεως.

Ὅλον τὸ συναχθὲν χειρόγραφον καὶ ἔντυπον ὑλικὸν κατενεμήθη εἰς δύο μέρη, εἰς ἐκεῖνον τῶν κειμένων καὶ εἰς ἐκεῖνον τῶν ἐργασιῶν, ἐνῶ ὁ τόμος εἰς τὴν ὁλότητά του χωρίζεται εἰς τρία μέρη. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος, τὸ ὁποῖον διαιρεῖται εἰς δύο ἐπιμέρους ἐνότητας, παρατίθενται: α) ἱστορικὸς χρονολογικὸς πίνακας παρουσιάζων τὴν ζωὴν τοῦ Κυπριανοῦ ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του μέχρι καὶ τοῦ μαρτυρικοῦ του τέλους, καὶ β) κατὰ χρονολογίαν ἀρχαιότητος αἱ διάφοροι μαρτυρίαι, οὐκ ὀλίγαι τὸν ἀριθμὸν, διὰ τὴν ἀνεγνωρισμένην ὑπὸ τῆς συνειδήσεως τῶν πιστῶν ἀγιότητα τοῦ Κυπριανοῦ. Εἰς τὸ δεύτερον μέρος καταχωροῦνται ὅλα τὰ συλλεγέντα καὶ ἀφορῶντα εἰς τὸν Κυπριανὸν ἀνέκδοτα ἢ ἐκδεδομένα κεί-

μενα. Τὰ κείμενα καταχωροῦνται κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν, ἐκτὸς τῶν περιπτώσεων ἐκείνων, διὰ τὰς ὁποίας ἐκρίναμε σκόπιμον νὰ καταχωρηθῶσιν ἐνοποιημένα, ἀνεξαρτήτως τῆς χρονολογικῆς προτεραιότητός των, ὅπως π.χ. αἱ πράξεις ἀγιοποιήσεως ἄλλων νεομαρτύρων ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας, ἢ αἱ κατὰ καιροὺς προτάσεις εἰς τὴν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου δι' ἀγιοποίησιν τοῦ Κυπριανοῦ, ἢ τέλος αἱ διάφοροι εἰσηγήσεις προσώπων τινῶν διὰ τὸ ἴδιον θέμα. Εἰς τὸ τρίτον μέρος δημοσιεύονται ἢ ἀναδημοσιεύονται ἑπτὰ συνολικῶς μελέται σχετιζόμεναι μὲ τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργον τοῦ Κυπριανοῦ, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἱστορικὴν περιρρέουσαν ἀτμόσφαιραν κατὰ τὴν ἐποχὴν του. Τέλος, τὸ ὅλον ἔργον περιλαμβάνει κατάλογον τῶν ποιητικῶν καὶ θεατρικῶν ἔργων, τῶν ἀφιερωμένων εἰς τὸν Κυπριανὸν ἢ εἰς τὰ γεγονότα τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1821, πλουσίαν βιβλιογραφίαν, ἀλφαβητικὸν εὔρετήριον καὶ φωτογραφικὸν παράρτημα.

Οἰκονόμος Παρασκευᾶς Ἀγάθωνος, δρ θεολογίας.
Λευκωσία, 9 Ἰουλίου 2009.

† Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΥΠΡΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Θεοφιλέστατον
Ἐπίσκοπον Λήδρας
κ. Ἐπιφάνιον
Ἱερὰν Μονήν Μαχαιρᾶ
2621 Λευκωσία.

Θεοφιλέστατε,

Κατόπιν, ἐπανειλημμένων προτροπῶν πολλῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν διὰ τὴν διακήρυξη τῆς ἀγιότητος τοῦ Ἐθνομάρτυρος Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ, παρακαλοῦμεν τὴν ὑμετέραν Θεοφιλίαν ὅπως προβεῖτε εἰς τὰς ἀναγκαίας ἐρεῦνας καὶ συλλέξετε τὰ ἀπαραίτητα στοιχεῖα διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐπιθυμίας Ἡμῶν τε καὶ αὐτῶν. Ὅτε δὲ ὀλοκληρώσητε τὴν περὶ τούτου ἐρευναν, φέρετέ μοι τὰ συλλεγέντα στοιχεῖα, ὅπως προσκομίσω τούτα εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον πρὸς ἐπικύρωσιν καὶ ἐπίσημον διακήρυξιν τῆς ἀγιότητος αὐτοῦ.

Εἴθε ὁ Θεὸς νὰ κατευοδώσει τὰς προσπάθειάς σας.

Μετά τῆς ἐν Κυρίῳ ἀγάπης

† ὁ Κύπρος Χρυσόστομος

Ἐν τῇ Ἱερᾷ Ἀρχιεπισκοπῇ Κύπρου,
τῇ 10ῃ Ἰουλίου 2007.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	7
Πίνακας Βραχυγραφιῶν	11
Εἰσαγωγή	13
Ἐπιστολὴ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Χρυσοστόμου Β΄ πρὸς ἐπίσκοπον Λήδρας Ἐπιφάνιον	17
Μέρος Α΄ - Χρονολογικὸν Ἱστορικὸν Διάγραμμα	
A. Βίος	31
B. Μαρτυρίες ἀγιότητος	67
Μέρος Β΄ - Κείμενα	
1. Σιγίλλιον πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Σεραφεῖμ Β΄ - ἀνανέωση τῶν προνομίων τῆς μονῆς Μαχαιρᾶ	115
2. Γράμμα ἡγουμένου Μαχαιρᾶ Ἰωαννικίου Β΄ πρὸς τὴν Ἐκ- κλησία καὶ τὸν λαὸ τῆς Μολδοβλαχίας	122
3. Σιγίλλιον πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γερασίμου Γ΄ - ἐκ νέου ἀνανέωση τῶν προνομίων τῆς μονῆς Μαχαιρᾶ	125
4. Χρυσόβουλλον Μιχαὴλ Σούτσου ἡγεμόνος Μολδοβλαχίας	130
5. Ἐπιστολὴ Γαβριὴλ Ζαχαρίου πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπο Κύ- πρου Χρῦσανθο	132
6. Ἐπιστολὴ Κυπριανοῦ πρὸς Παναγὴ Ἀγγελᾶτο	136
7. Ἀπάντηση Παναγῆ Ἀγγελάτου πρὸς Κυπριανὸ	137
8. Σουλτανικὸ φερμάνιο	138

9. Διήγηση τοῦ ἰσπανοῦ περιηγητῆ Ἀλῆ Μπέη	141
10. Ἐπιστολὴ ξένου πρέσβη - ἀναφορὰ στὰ γεγονότα τοῦ 1804	144
11. Κατάστιχον δανεισμοῦ βιβλίων	150
12. Ἐπιστολὴ ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου πρὸς πρέσβεις ξένων χωρῶν	153
13. Ἐπιστολὴ κλήρου καὶ λαοῦ τῆς Κύπρου πρὸς τὸν πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίαν Δ' - ἐκλογή τοῦ Κυπριανοῦ ὡς τοῦ νέου ἀρχιεπισκόπου	156
14. Ἀπόκριση τοῦ ἐν Κύπρῳ διατρίβοντος Σιναίου Κωνσταντίου σὲ ἐπιστολὴ τῶν κυπρίων περὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ ἀρχιεπισκόπου	159
15. Συνοδικὴ ἐπιστολὴ πρὸς πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίαν Δ' - ἐκλογή τοῦ Κυπριανοῦ ὡς τοῦ νέου ἀρχιεπισκόπου	163
16. Πρῶτὴ ἐπιστολὴ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίου Δ' πρὸς τὸν Σιναίου Κωνστάντιο	167
17. Δεύτερὴ ἐπιστολὴ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίου Δ' πρὸς τὸν Σιναίου Κωνστάντιο	171
18. Ὑπόμνημα χειροτονίας ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ	173
19. Βεβαίωση Κυπριανοῦ ἐπὶ πωλητηρίου ἐγγράφου	175
20. Ἐπιστολὴ Κυπριανοῦ πρὸς Πιεράκη Δημητρίου Κορέλλαν	177
21. Βεβαίωση Κυπριανοῦ δι' ἀγορὰν ἀκινήτου	178
22. Κατάλογος συναλλαγῶν μητροπόλεως Κιτίου μετὰ τοῦ Κυπριανοῦ	180
23. Ἰδρυτικὴ πράξις ἑλληνικῆς Σχολῆς Λευκωσίας	181
24. Ἐπιστολὴ Κυπριανοῦ πρὸς ἀδελφότητα ἱεράς μονῆς Κύκκου - ἐκλογή νέου ἡγουμένου	187
25. Ἐπιστολὴ προκρίτων τῆς νήσου πρὸς Κυπριανὸν	190
26. Ἐγκύκλιος Κυπριανοῦ πρὸς ἱερεῖς καὶ λοιποὺς χριστιανοὺς καδιλλικίου Λεύκας	192
27. Βεβαίωση Κυπριανοῦ δι' ἀγορὰν γῆς	195
28. Ἀπάντηση Κυπριανοῦ σὲ ἐπιστολὴ προκρίτων	196
29. Συστατικὴ ἐπιστολὴ Κυπριανοῦ	198

30. Απόσπασμα ἀπὸ ἐπιστολῆ τοῦ λόρδου Frederick North Guilford	200
31. Γράμμα ἐξοφλητικὸν	201
32. Ἐπιστολὴ Κυπριανοῦ πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους τῆς ἱεράς μονῆς Βατοπεδίου	202
33. Ἐγγραφοὺν Κυπριανοῦ ἀφορῶν τὸ τσιφλίκι τῆς Τύμπου	204
34. Ἐγγραφοὺν Κυπριανοῦ ἀφορῶν τὴν ἀφιέρωση δούλων στὴν μονὴ Μαχαιρᾶ	212
35. Ὁμολογία χρεωστικῆ τῶν κυπρίων ἀρχιερέων	217
36. Διήγησις τοῦ ἄγγλου περιηγητῆ John Macdonald Kinneir	218
37. Βεβαίωση Κυπριανοῦ γιὰ τὶς ζημιὰς ποὺ ὑπέστη ὁ κόνσολος Δημήτριος στὸν ρωσσοτουρκικὸ πόλεμο	221
38. Κατάλογος περιουσιακῶν στοιχείων ἱεροῦ ναοῦ Ἁγίου Σάββα Λευκωσίας	222
39. Κατάλογος τῶν χρεῶν τῆς ἱεράς Ἀρχιεπισκοπῆς	225
40. Ἐγκύκλιος Κυπριανοῦ κατὰ τῶν φαρμασῶνων	228
41. Βεβαίωση ἐνθρόνισις τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Νεοφύτου Ἰωακείμ	233
42. Διήγησις τοῦ ἄγγλου διπλωμάτη καὶ περιηγητῆ William Turner	234
43. Ἀφιέρωση Κυπριανοῦ σὲ λειτουργικὰ βιβλία τῆς μονῆς τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα	237
44. Διήγησις τοῦ ἐσθονοῦ λογίου καὶ περιηγητῆ Otto von Richter	238
45. Ἐπιστολὴ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ οἰκονόμων πρὸς Κυπριανὸν	240
46. Βεβαίωση Κυπριανοῦ ἐπὶ πωλητηρίου ἐγγράφου	244
47. Γράμμα Κυπριανοῦ πρὸς κόνσολο Ἀντώνιο Βοντιτσιάνο	246
48. Ἐπιστολὴ Κυπριανοῦ στὰ ἰταλικά	247
49. Ὁμολογιακὸν γραμματίον	248
50. Ἐπιστολὴ Κωνσταντίνου Περιστιάνη πρὸς τὸν ἡγού- μενο Κύκκου Μελέτιο	249
51. Ἐγγραφοὺν ἀπονομῆς δικαίου	252
52. Ἐγγραφοὺν συμβιβασμοῦ	254

53. Ἐγκύκλιος Κυπριανοῦ πρὸς ἱερεῖς καὶ λοιποὺς χριστιανοὺς κατιλλικίου Χρυσοχοῦς	256
54. Σημειώσεις σὲ ἐξώφυλλο παλαιοῦ Εὐαγγελίου	259
55. Ἐπιστολὴ Κυπριανοῦ πρὸς τὸν ἐκκλησιάρχην μονῆς Κύκκου	260
56. Ἀπάντηση πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Λεμεσοῦ στὴν αἴτησή τους γιὰ ἵδρυση ἐλληνικῆς Σχολῆς	261
57. Χρεωστικὴ βεβαίωση Κυπριανοῦ	263
58. Ἐπιστολὴ Ἰλαρίωνος ἱερομονάχου τοῦ κυπρίου πρὸς Νικόλαον Θησέα	264
59. Ἐπιστολὴ Κυπριανοῦ πρὸς Γιαννάκη, γραμματικὸ Κυθρέας	267
60. Ἄδεια Κυπριανοῦ πρὸς Χατζηθεόδοτον δι' ἐκτέλεσιν ἐμβολιασμοῦ	268
61. Χρεωστικὸν γραμμάτιον Κυπριανοῦ	269
62. Ἔτερον χρεωστικὸν γραμμάτιον Κυπριανοῦ	270
63. Ἐγκύκλιος Κυπριανοῦ πρὸς ἱερεῖς καὶ λοιποὺς χριστιανοὺς κατιλλικίου Μεσαορίας	271
64. Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ἄρθρο 15 τοῦ «Σχεδίου Γενικοῦ» τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας	276
65. Ἐπιστολὴ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου πρὸς Κυπριανὸ	277
66. Ἐπιστολὴ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου πρὸς Ἀντώνιον Πελοπίδαν	279
67. Χρεωστικὴ βεβαίωση Κυπριανοῦ	281
68. Βεβαίωση Κυπριανοῦ περὶ τῆς κληρονομίᾳς τοῦ μεγάλου οἰκονόμου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς παπᾶ Σάββα	282
69. Ἐπιστολὴ Κυπριανοῦ πρὸς Μιχαὴλ Χάββαν	284
70. Χρεωστικὴ βεβαίωση Κυπριανοῦ	285
71. Ποίημα Ματθαίου Βατοπαιδινοῦ	286
72. Ποίημα Νικολάου Σολωμοῦ Νικολαΐδου	288
73. Ἐγκύκλιος Κυπριανοῦ πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς νήσου προτρεπτικὴ πρὸς θανάτωση τῶν ἀκρίδων	289
74. Ὁμολόγο τῶν κυπρίων ἀρχιερέων - δάνειο τὸ ὁποῖο συνήψαν γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ τόπου	294
75. Χρεωστικὴ βεβαίωση Κυπριανοῦ	296
76. Ἐπιστολὴ Κυπριανοῦ πρὸς ἡγούμενο Κύκκου Ἰωσήφ	297

77. Ἐλεγειακὸν ἐγκώμιον Ἀντωνίου Μπρουνόνι πρὸς τὸν Κυπριανὸ	299
78. Ἐπιστολὴ Ἰωάννου Οἰκονομίδου πρὸς κοκόναν Μαριγῶ Νικολαΐδου	301
79. Ἐγκύκλιος Κυπριανοῦ πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Λευκωσίας προτρεπτικὴ διὰ παράδοσιν τῶν ὄπλων	303
80. Ἐγκύκλιος Κυπριανοῦ πρὸς ἱερεῖς καὶ λοιποὺς χριστιανοὺς κατηλλικίου Κυθρέας	305
81. Ἀπόδειξις λήψεως δανείου γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ τόπου	308
82. Διήγησις τοῦ ἄγγλου περιηγητῆ John Carne περὶ τῶν τραγικῶν σκηνῶν τοῦ Ἰουλίου 1821	309
83. Ἐτέρα διήγησις τοῦ ἄγγλου περιηγητῆ John Carne	315
84. Διήγησις τοῦ ἄγγλου περιηγητῆ Joseph Wolf περὶ τῶν τραγικῶν σκηνῶν τοῦ Ἰουλίου 1821	316
85. Ἐπιστολὴ τοῦ γάλλου προξένου Mechain - περιγραφή τῶν γεγονότων τοῦ Ἰουλίου 1821	318
86. Ἐπιστολὴ τοῦ γάλλου προξένου Mechain - περιγραφή τῶν γεγονότων τοῦ Ἰουλίου 1821	319
87. Ἐπιστολὴ τοῦ γάλλου προξένου Mechain - περιγραφή τῶν γεγονότων τοῦ Ἰουλίου 1821	321
88. Περιγραφή τῶν γεγονότων τοῦ Ἰουλίου 1821 ἀπὸ ἄρθρα ἰταλικῶν ἐφημερίδων	324
89. Περιγραφή τῶν γεγονότων τοῦ Ἰουλίου 1821 ἀπὸ ἄρθρα ἰταλικῶν ἐφημερίδων	328
90. Περιγραφή τῶν γεγονότων τοῦ Ἰουλίου 1821 ἀπὸ ἄρθρα ἰταλικῶν ἐφημερίδων	330
91. Περιγραφή τῶν γεγονότων τοῦ Ἰουλίου 1821 ἀπὸ ἄρθρο τῆς ἰταλικῆς ἐφημερίδας «Notizie del Giorno»	332
92. Περιγραφή τῶν γεγονότων τοῦ Ἰουλίου 1821 ἀπὸ ἄρθρο τῆς ἰταλικῆς ἐφημερίδας «Notizie del Giorno»	344
93. Περιγραφή τῶν γεγονότων τοῦ Ἰουλίου 1821 ἀπὸ ἄρθρα ἰταλικῶν ἐφημερίδων	352
94. Περιγραφή τῶν γεγονότων τοῦ Ἰουλίου 1821 ἀπὸ ἄρθρο ἀγγλικῆς ἐφημερίδας	355

95. Περιγραφή τῶν γεγονότων τοῦ Ἰουλίου 1821 ἀπὸ τὸν σκῶτο φιλέλληνα στρατηγὸ Thomas Gordon	367
96. Περιγραφή τῶν γεγονότων τοῦ Ἰουλίου 1821 ἀπὸ τὸν γάλλο ἱστορικὸ Louis Lacroix	369
97. Περιγραφή τῶν γεγονότων τοῦ Ἰουλίου 1821 ἀπὸ τὸν ἱστορικὸ Σπυρίδωνα Τρικούπη	371
98. Περιγραφή τῶν γεγονότων τοῦ Ἰουλίου 1821 ἀπὸ τὸν τὸν ἱστορικὸ Ἰωάννη Φιλήμονα	373
99. Περιγραφή τῶν γεγονότων τοῦ Ἰουλίου 1821 ἀπὸ τὸν γερμανὸ ἱστορικὸ George Godefrid Gervinus	374
100. Περιγραφή τῶν γεγονότων τοῦ Ἰουλίου 1821 ἀπὸ τὸν γάλλο ἱστορικὸ François Rouqueville	375
101. Ἐγγραφοὶ τῶν ἐν Εὐρώπῃ διασωθέντων κυπρίων, κληρικῶν καὶ λαϊκῶν	376
102. Ὑπόμνημα χειροτονίας ἀρχιεπισκόπου Ἰωακείμ	379
103. Διήγησις τοῦ σουηδοῦ ἱερέα καὶ περιηγητῆ Jakob B. Berggren	381
104. Ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς μὲ ἀναφορὰ στὸν Κυπριανὸ	383
105. Πληροφορίες γιὰ τὰ γεγονότα τοῦ 1821 ἀπὸ ἐπιστολὴ τοῦ γάλλου προξένου Mechain, ἀναιροῦσαν ἐναντίον του κατηγορίες	384
106. Τὸ τραγοῦδι τῶν δεσποτάδων	389
107. Ἐπιστολὴ ἀναφερομένη στὰ γεγονότα τῆς 9ης Ἰουλίου	394
108. Ἐπιστολὴ τοῦ γάλλου προξένου Vasse De Saint Ouen μὲ ἀναφορὰ στὸν Κυπριανὸ	397
109. Ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τοῦ γάλλου προξένου Reybaud, ἀναφερόμενο σὲ δάνειο ποὺ συνήψαν οἱ ἀρχιερεῖς ὡς διαχειριστὲς τῆς νήσου	399
110. Δεύτερο ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τοῦ γάλλου προξένου Reybaud, ἀναφερόμενο σὲ δάνειο ποὺ συνήψαν οἱ ἀρχιερεῖς ὡς διαχειριστὲς τῆς νήσου	401
111. Τρίτη ἐπιστολὴ τοῦ γάλλου προξένου Reybaud ἀναφερομένη σὲ δάνειο ποὺ συνήψαν οἱ ἀρχιερεῖς ὡς διαχειριστὲς τῆς νήσου	406

112. Πρακτικὸν περιέχον ἀπόδειξιν δι' ὁμόλογον δανείου τοῦ Κυπριανοῦ	409
113. Ἐπιστολὴ ἀρχιεπισκόπου Ἰωαννικίου	412
114. Ἐπιστολὴ Gabriel Bernard μὲ ἀναφορὰ σὲ δάνειο τοῦ Κυπριανοῦ γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ τόπου	417
115. Ἐπιστολὴ τοῦ γάλλου προξένου Darras μὲ ἀναφορὰ σὲ δάνειο τοῦ Κυπριανοῦ	419
116. Ἐπιστολὴ A. Homsy μὲ ἀναφορὰ σὲ ὁμόλογο τῶν κυπρίων ἀρχιερέων	420
117. Ἐπιστολὴ Joseph Habbas μὲ ἀναφορὰ σὲ ὁμόλογο τῶν κυπρίων ἀρχιερέων	421
118. Ἐπιστολὴ Χρίστου Δαβίδ	424
119. Γεωργίου Κηπιάδου, οἱ μάρτυρες τοῦ 1821	426
120. Ὁ ἀποκεφαλισμὸς τῶν δεσποτάδων	429
121. Ἡ γενέτειρα τοῦ ἐθνομάρτυρος Κυπριανοῦ - Α'	432
122. Ἡ γενέτειρα τοῦ Κυπριανοῦ - Β'	446
123. Ἡ γενέτειρα τοῦ Κυπριανοῦ - Γ'	448
124. Ἀκολουθία τῶν ἁγίων μαρτύρων τοῦ 1821	449
125. Ἡ ἀκολουθία τῶν μαρτύρων τοῦ 1821 - διακήρυξη τῆς ἀγιότητός τους	468
126. Πρῶξις διακηρύξεως ἀγιότητος Γρηγορίου Ε' πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως	472
127. Πρῶξις διακηρύξεως ἀγιότητος μαρτύρων μικρασιατικῆς καταστροφῆς	476
128. Πρῶξις διακηρύξεως ἀγιότητος ἱερομαρτύρων Κρήτης	479
129. Προσκύνηση τῶν ἁγίων λειψάνων τῶν μαρτυρησάντων τὸ 1821	484
130. Ὁ Κυπριανὸς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ μαρτυρήσαντες νὰ τύχῃσι καὶ τῆς τιμῆς τῆς ἀγιότητος	487
131. Εἰσήγησις δι' ἀνακήρυξιν τοῦ Κυπριανοῦ ὡς ἁγίου μάρτυρος τῆς Ἐκκλησίας	489
132. Ἰωάννου Παρασκευοπούλου - κατάταξις τοῦ Κυπριανοῦ μετὰ τῶν Ἁγίων τῆς ἑλληνορθοδόξου Ἐκκλησίας	491

133. Εἰσήγησις δι' ἀνακήρυξιν ὡς ἀγίων τῶν ἔθνομαρτύρων τοῦ 1821	493
134. Ἐπαναφορὰ εἰσηγήσεως δι' ἀναγνώρισιν ὡς ἀγίων τῶν ἔθνομαρτύρων τοῦ 1821	495
135. Εἰσήγησις γιὰ ἀναγνώριση τῆς ἀγιότητος τῶν μαρτύρων τοῦ 1821	496
136. Ἐπιστολὴ οἰκονόμου Κωνσταντίνου Κούκου πρὸς ἐπίσκοπον Λήδρας Ἐπιφάνιον	497
137. Ἐπιστολὴ δημάρχου Στροβόλου Σάββα Ἡλιοφώτου - ἀγιοποίηση τοῦ ἔθνομάρτυρα Κυπριανοῦ	501
138. Ἐπιστολὴ κοινοτάρχου Καμπιῶν Ἀνδρέα Παπαϊωάννου - ἀγιοποίηση τοῦ Κυπριανοῦ	503
139. Ἐπιστολὴ ἐπισκόπου Λήδρας Ἐπιφανίου πρὸς ἀρχιεπίσκοπο Χρυσόστομο Β' - ἀποπεράτωσις τῆς ἔρευνας περὶ τὸν Κυπριανὸν	504

Μέρος Γ' - Μελέτες

Α'. Μητροπολίτου Λεμεσοῦ Ἀθανασίου: Ο ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ	509
Β'. Ἐπισκόπου Λήδρας καὶ ἡγουμένου Μαχαιρᾶ Ἐπιφανίου: ΜΙΑ ΑΝΕΚΔΟΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΓΑΒΡΙΗΛ ΖΑΧΑΡΙΟΥ	522
Γ'. Ἐπισκόπου Λήδρας καὶ ἡγουμένου Μαχαιρᾶ Ἐπιφανίου: ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΓΚΥΚΛΙΟΥ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΦΑΡΜΑΣΩΝΩΝ	533
Δ'. Κωστή Κοκκινόφτα: Ο ΠΑΦΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ (1805-1821) ΚΑΙ Η ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 1810	583
Ε'. Κωστή Κοκκινόφτα: Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΡΩΝ ΣΤΗ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΩΝ	597
Στ'. Κωστή Κοκκινόφτα: Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ ΚΑΙ Η 9Η ΙΟΥΛΙΟΥ 1821 - ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ	606

Ζ'. Ἐπισκόπου Λήδρας καὶ ἡγουμένου Μαχαιρᾶ Ἐπιφανίου: ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΙΕΡΕΜΙΟΥ Δ' ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΙΝΑΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟ	611
Ἐπίλογος	629
Παράρτημα: Ποιητικὰ καὶ θεατρικὰ ἔργα ἀφιερωμένα στὰ γεγονότα τῆς 9ης Ἰουλίου 1821	639
Βιβλιογραφία	645
Ξένη βιβλιογραφία	658
Ἄλλη βιβλιογραφία	659
Κατάλογος χειρογράφων καὶ κωδίκων	662
Εὗρετήριον	665
Φωτογραφικὸν παράρτημα	677

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΝ

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΝ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

Ο ΚΥΠΡΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ (1756-1821)

Α. Βίος

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ - ΘΕΜΑ

1756 - γέννηση στὸν
Στρόβολο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἄμεση χειρόγραφη μαρτυρία τοῦ Κυπριανοῦ περὶ τῆς καταγωγῆς του. Βλ. κατωτέρω, σ. 610.

Χειρόγραφη μαρτυρία βρίσκειται ἐπίσης καὶ σὲ Εὐαγγέλιον ἐκδοθὲν κατὰ τὸ 1581 ἔτος. Βλ. κατωτέρω, κείμενο 54, σ. 259.

Φ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Εἰδήσεις ἱστορικαὶ περὶ τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου*, Ἀθήνα 1875 (φωτοτ. ἀνατ., Λευκωσία 1975, *Κυπρολογικὴ Βιβλιοθήκη* 4), σ. 117, σημ. α.

Γ. ΚΗΠΙΑΔΟΥ, *Ἀπομνημονεύματα τῶν κατὰ τὸ 1821 ἐν τῇ νήσῳ Κύπρῳ τραγικῶν σκηνῶν*, Ἀλεξανδρεία 1888, σ. 8.

Φ. ΖΑΝΝΕΤΟΥ, *Ἱστορία τῆς νήσου Κύπρου ἀπὸ τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς μέχρι σήμερον*, Λάρνακι 1911, σ. 1149.

Χ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ, «Ὁ Κύπρου Κυπριανὸς» - Μέρος Α', *Φῶς*, 1 (1911) 4.

ΙΩ. ΧΑΚΚΕΤΤ, *Ἱστορία τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου*, τ. Α', Ἀθήναις 1923, σ. 305.

1756 - έκδοσις τῆς Τυπικῆς Διατάξεως τοῦ ὀσίου Νείλου. Ἀντίτυπο τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς ἀργότερα περιῆλθε στήν κατοχή τοῦ Κυπριανοῦ, τὸ ὁποῖο σήμερα βρίσκεται στὸ Μουσεῖο τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου.

Σεπτέμβριος 1760 - σιγίλλιον πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Σεραφεῖμ Β', διὰ τοῦ ὁποίου ἀνανεώνονται τὰ προνόμια τῆς μονῆς Μαχαιρᾶ.

Ὁ Κυπριανός, σὲ πρώιμη ἡλικία, παιδιόθεν, «ἐξ αὐτῆς τῆς βαλβίδος τοῦ βίου», εἰσέρχεται ὡς δόκιμος μοναχὸς στήν μονή Μαχαιρᾶ, ἐπὶ ἡγουμένου Παρθενίου (1720-1766) ἢ ἐπὶ ἡγουμένου Ἰωαννικίου Β' (1766-1769).

1766-1768 - ἐκμάθηση τῶν πρώτων γραμμάτων στὸ σχολεῖο τῆς μονῆς Μαχαιρᾶ, στὸ ὁποῖο κατὰ τὸ 1768 διετέλεσε διδάσκαλος ἓνας τῶν μαθητῶν

Τυπικὴ Διάταξις ὡς εὔρηται τῆς κατὰ τὴν νῆσον Κύπρον σεβασμίας καὶ βασιλικῆς μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, Μαχαιράδος ἐπιλεγομένης, νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἐν τυγχανόντων. Δαπάνη μὲν καὶ ἐξόδω τοῦ τῆς ἱερᾶς αὐτῆς μονῆς οἰκονόμου κὺρ Παρθενίου, ἐπιμελεία δὲ τοῦ ἐν ἱεροδιδασκάλοις κυρίου Ἐφραίμ. Ἐνετίησιν, ἀψνς' (1756).

Κῶδιξ Α' ΙΑΚ, φφ. 72-74.

Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ, *Ἡ ἐν Κύπρῳ ἱερὰ μονὴ τῆς Παναγίας τοῦ Μαχαιρᾶ*, Πειραιεῖ 1929, σσ. 120-126.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 1, σ. 115.

Κῶδιξ Α' ΙΑΚ, φ. 178, βλ. κατωτέρω, κείμενο 33, σ. 208.

Γ. ΚΗΠΙΑΔΟΥ, *Ἀπομνημονεύματα*, ὅ.π., σσ. 8-9.

Φ. ΖΑΝΝΕΤΟΥ, *Ἱστορία τῆς νήσου Κύπρου*, ὅ.π., σ. 1149.

Χ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ, «Ὁ Κύπρου Κυπριανός», ὅ.π., σ. 4.

Φ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Εἰδήσεις ἱστορικαί*, ὅ.π., σ. 117, σημ. α.

Λ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ, *Τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα ἐν Κύπρῳ κατὰ τὴν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας*

του Εὐγενίου Βουλγάρεως.

1767 - ἄνοδος στὸν ἀρχιεπισκοπικὸ θρόνο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου τοῦ μητροπολίτου Πάφου Χρυσάνθου (1767-1810).

1769-1771 - ὁ Κυπριανὸς εἰσέρχεται στὸ Ἑλληνομουσεῖο τῆς ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς στὴν Λευκωσία, ὅπου φοιτᾷ γιὰ τρία χρόνια.

1771 - κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο μαρτυρεῖται ὡς διδάσκαλος καὶ διευθυντῆς τοῦ Ἑλληνομουσείου ὁ ἱερομόναχος Παρθένιος, μαθητῆς τοῦ Ἐφραίμ τοῦ Ἀθηναίου.

1783 - εἰς διάκονον χειροτονία τοῦ Κυπριανοῦ ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Χρυσάνθου.

1783 - ὁ Κυπριανὸς ἀναχωρεῖ μετὰ τοῦ ἱερομονάχου Χαραλά-

(1571-1878), Λευκωσία 1930 (φωτοτ. ἀνατ. ἐκδ. Ἐπιφανίου, Λευκωσία 2000), τ. Α', σ. 115.

Α. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ, *Κυπριακά*, τ. Α', σ. 883.

Φ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Εἰδήσεις ἱστορिकाί*, ὁ.π., σ. 110.

ΙΩ. ΧΑΚΚΕΤΤ, *Ἱστορία*, ὁ.π., τ. Α', σ. 300.

ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, *Ἡ ἱερὰ βασιλικὴ καὶ σταυροπηγιακὴ μονὴ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Μαχαιρᾶ*, Λευκωσία 1968, σ. 110.

Λ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ, *Τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα*, ὁ.π., τ. Α', σσ. 138. 139. 157-158.

ΙΕΡ. ΠΕΡΙΣΤΙΑΝΗ, *Ἱστορία τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων*, Λευκωσία 1930, (φωτοτ. ἀνατ., Λευκωσία 2000), σ. 39, σημ. 2.

Χ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ, «Ὁ Κύπρου Κυπριανός», ὁ.π., σ. 4.

ΙΩ. ΧΑΚΚΕΤΤ, *Ἱστορία*, ὁ.π., τ. Α', σ. 305.

Γ. ΚΗΠΙΑΔΟΥ, *Ἀπομνημονεύματα*, ὁ.π., σ. 9.

Φ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Εἰδήσεις ἱστορिकाί*, ὁ.π., σ. 117, σημ. α.

μπους για την Μολδοβλαχία, με σκοπό την διεξαγωγή εράνων για ενίσχυση της μονής Μαχαιρά. Έδω σχετίζεται μετὰ τοῦ ἡγεμόνος Μιχαήλ Σούτσου, ὁ ὁποῖος τὸν θέτει ὑπὸ τὴν προστασία του.

Κατὰ τὴν διάρκεια τῆς παραμονῆς του στὴν Μολδοβλαχία χειροτονεῖται πρεσβύτερος, καὶ διορίζεται ὑπὸ τοῦ Μιχαήλ Σούτσου ἐφημέριος στὸν ἡγεμονικὸ ναὸ τοῦ Ἰασίου. Ταυτοχρόνως φοιτᾷ στὴν διάσημη Ἡγεμονικὴ Ἀκαδημία τοῦ Ἰασίου Școala Domnesă, ὅπου παρακολουθεῖ φιλοσοφία, λογικὴ, φυσικὴ, κοσμογραφία, ψυχολογία, μεταφυσικὴ, ἠθικὴ, ἀστρονομία, μαθηματικά, χημεία, ἱστορία, γεωγραφία καὶ ξένες γλῶσσες. Παράλληλα ἐκτελεῖ χρέη πνευματικοῦ στὴν αὐτὴ τοῦ ἡγεμόνος Μιχαήλ Σούτσου.

Χ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ, «Ὁ Κύπρου Κυπριανός», ὅ.π., σ. 4.

ΙΩ. ΧΑΚΚΕΤΤ, *Ἱστορία*, ὅ.π., σ. 305.

Φ. ΖΑΝΝΕΤΟΥ, *Ἱστορία τῆς νήσου Κύπρου*, ὅ.π., σ. 1149.

Φ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Εἰδήσεις ἱστορικαί*, ὅ.π., σ. 117, σημ. α.

Χ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ, «Ὁ Κύπρου Κυπριανός», ὅ.π., σ. 4.

ΙΩ. ΧΑΚΚΕΤΤ, *Ἱστορία*, ὅ.π., τ. Α', σ. 305.

Φ. ΖΑΝΝΕΤΟΥ, *Ἱστορία τῆς νήσου Κύπρου*, ὅ.π., σ. 1149.

ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, *Ἡ ἱερὰ βασιλικὴ καὶ σταυροπηγιακὴ μονή*, ὅ.π., σ. 111.

ΒΑΡΛΑΑΜ ΜΕΡΤΙΚΑΡΙΟΥ ΑΡΧΙΜ., «Ἐκκλησιαστικὲς σχέσεις μεταξὺ Ρουμανίας καὶ Κύπρου. Ὁ ἱερομόναχος Κυπριανός, ὁ μέλων ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου», *διάλεξη σὲ συμπόσιο ἀφιερωμένο στὸν ἀρχιεπίσκοπο καὶ ἐθνομάρτυρα Κυπριανό, Λευκωσία, 1 Νοεμβρίου 2006 (ἀνέκδοτο)*.

Ε. VÖLKL, «Die griechische Kultus in der Moldan, während der Phanariotenzeit (1711-1821)», *Südorf Forlungen*, 26 (1967) 117-118.

13 Φεβρουαρίου 1795 - έκδοση πατριαρχικού σιγιλλίου από τὸν Κωνσταντινουπόλεως Γεράσιμο Γ΄ διὰ τοῦ ὁποῦ ἀνανεώνονται ἐκ νέου τὰ προνόμια τῆς μονῆς Μαχαιρᾶ.

13 Φεβρουαρίου 1795 - έκδοση χρυσοβούλλου γράμματος ἀπὸ τὸν ἡγεμόνα τῆς Μολδαβίας Ἰωάννη Μιχαήλ Σουτσο ἀφορῶν στὴν μονὴ Μαχαιρᾶ.

1802 - ἐπανάκαμψη τοῦ Χαράλαμπους καὶ τοῦ Κυπριανοῦ στὴν Μονή. Ἡγούμενος τότε ἦταν ὁ Γερμανὸς (1796-1827).

1802 - ἀφιέρωση στὴν μονὴ Μαχαιρᾶ διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν ἀντικειμένων, σκευῶν, ἐκκλησιαστικῶν καὶ μουσικῶν βιβλίων, πινάκων καὶ προσωπογραφιῶν, τὰ ὁποῖα ὁ Χαράλαμπος καὶ ὁ Κυπριανὸς συνέλεξαν κατὰ τὴν παραμονή τους στὴν Μολδοβλαχία (1783-1802).

Σκευοφυλάκιον ἱερᾶς μονῆς Μαχαιρᾶ, *μεμβρανῶδες σιγιλλιον*.

Κῶδιξ Α΄ ΙΑΚ, φφ. 135-136.

Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ, *Ἡ ἐν Κύπρῳ ἱερὰ μονή*, ὅ.π., σσ. 131-136.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 3, σ. 125.

Κῶδιξ Α΄ ΙΑΚ, φ. 137.

Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ, *Ἡ ἐν Κύπρῳ ἱερὰ μονή*, ὅ.π., σσ. 129-131.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 4, σ. 130.

Φ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Εἰδήσεις ἱστορικαί*, ὅ.π., σ. 117.

Γ. ΚΗΠΙΑΔΟΥ, *Ἀπομνημονεύματα*, ὅ.π., σ. 9.

Χ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ, «Ὁ Κύπρου Κυπριανός», ὅ.π., σ. 4.

ΙΩ. ΧΑΚΚΕΤΤ, *Ἱστορία*, ὅ.π., τ. Α΄, σ. 306.

Σκευοφυλάκιον ἱερᾶς μονῆς Μαχαιρᾶ.

Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός - ὁ μάρτυρας τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος (φωτογραφικὸν Λεύκωμα), ἔκδ. ἱερᾶς μονῆς Μαχαιρᾶ, Λευκωσία 2008, σσ. 153. 158-178.

1802 - χειροθεσία τοῦ Κυπριανοῦ ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου εἰς οἰκονόμον Μαχαιρᾶ.

1807 - χαρακτηρισμὸς τοῦ Κυπριανοῦ ὡς οἰκονόμου Μ<αχαιρᾶ>.

Ὡς οἰκονόμος Μαχαιρᾶ ὁ Κυπριανὸς χαρακτηρίζεται καὶ σὲ δύο ἄλλα σημειώματα, τὸ πρῶτο σὲ χειρόγραφη σημείωση στὸ ἐξώφυλλο παλαιοῦ Εὐαγγελίου, τὸ ὁποῖο βρισκόταν στὸν ἱερὸ ναὸ Τιμίου Σταυροῦ Λευκάρων, καὶ τὸ δεύτερο σὲ χρονικὸ σημείωμα τοῦ ἱατροῦ Παναγῆ Ἀγγελάτου, προξένου τῶν Ἰονίων Νήσων.

1802 - ὁ Κυπριανὸς ἀναλαμβάνει τὴν φροντίδα τῶν ἐν τῇ Μητροπόλει Κιτιέων κτημάτων τῆς μονῆς Μαχαιρᾶ.

23 Μαΐου 1803 - ἐπιστολὴ τοῦ Γαβριὴλ Ζαχαρίου πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπο Χρυσάνθο, στὴν ὁποία ἀναφέρονται σημαντικὲς πληροφορίες γιὰ τὸν Κυπριανό.

Γ. ΚΗΠΙΑΔΟΥ, *Ἀπομνημονεύματα*, ὅ.π., σ. 9.

ΙΑΚ, Βιβλίον Α', Μέρος Α', Ἀρχεῖον ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου, ἔγγραφον 44. Βλ. κατωτέρω, κείμενο II, σ. 151.

Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Παλαιογραφικά», ΚΧ, ΙΓ' (1937) 62. Βλ. κατωτέρω, κείμενο 54, σ. 259.

Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Χρονικὰ σημειώματα», ΚΧ, Β' (1924) 228.

Βλ. κατωτέρω, μελέτη Β', σ. 529.

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΛΗΔΡΑΣ ΚΑΙ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΜΑΧΑΙΡΑ, «Μία ἀνέκδοτη ἐπιστολὴ τοῦ Γαβριὴλ Ζαχαρίου», εἰσήγηση στὸ Δ' Διεθνὲς Κυπρολογικὸ συνέδριο, Λευκωσία 2008. Βλ. κατωτέρω, μελέτη Β', σσ. 528-529.

ΙΑΚ, Βιβλίον Α', Μέρος Α', Ἀρχεῖον ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου, ἔγγραφον 45.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 5, σ. 132.

1803 - 1804 - διάφορες μαρτυρίες παρουσιάζουν τὸν Κυπριανὸ διαχειριστὴ οἰκονομικῶν ὑποθέσεων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου.

10 Μαρτίου 1804 - ἐπανάσταση τῶν ὀθωμανῶν τῆς Λευκωσίας καὶ τῶν περιχώρων κατὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου - σωτήρια διαμεσολάβηση τοῦ Κυπριανοῦ - ἀνάληψη «ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἀρχιεπισκόπου» τῆς γενικῆς διεύθυνσης τῶν πραγμάτων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς.

Ὁ ἰσπανὸς περιηγητὴς don Domingo Badia-y-Leyblich, γνωστὸς μὲ τὸ ψευδώνυμο Ἀλῆ Μπέης, χαρακτηρίζει τὸν Κυπριανὸ ἐξ αἰτίας τῆς διαμεσολάβησης αὐτῆς «φύλακα ἄγγελο τῆς κοινότητάς του».

Ἀπρίλιος 1804 - Φεβρουάριος 1805, καὶ 1807 - διάφορες μαρτυρίες παρουσιάζουν τὸν Κυπριανὸ διαχειριστὴ οἰκονομικῶν ὑποθέσεων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς

Ἀρχεῖον ΙΑΚ, Κατάστιχον II, φφ. 2. 45. 49. 51-52.

Κ. ΚΥΡΡΗ, Δεδομένα ἐπὶ τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν τῆς Κύπρου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, τὰ περιεχόμενα τοῦ καταστίχου XXVI (XI) τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου, *EKEE*, VI (1972-1973) 271. 309. 311. 313-316.

ΙΩ. ΧΑΚΚΕΤΤ, *Ἱστορία*, ὁ.π., τ. Α', σσ. 306-307.

ΕΥ. ΗΓΟΥΜΕΝΙΔΟΥ, «Ἱστορική μαρτυρία Ἰωάννου Κορνάρου τοῦ Κρητός», ἐν *Νέα εἰκόνα καὶ ἱστορική μαρτυρία Ἰωάννου Κορνάρου τοῦ Κρητός*, Λευκωσία 2000, σ. 18. 20. Πίνακας Χ.

Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Χρονογραφικὸν σημεῖωμα», *KX, H'* (1931) 83.

C. D. COVHAM, *Excerpta Cypria*, Cambridge 1908 (φωτοτ. ἀνατ., Nicosia 1969), σ. 395. Α. ΠΑΥΛΙΔΗ, *Ἡ Κύπρος ἀνὰ τοὺς αἰῶνες - μέσα ἀπὸ τὰ κείμενα ξένων ἐπισκεπτῶν τῆς*, ἐκδ. Φιλόκυπρος, Λευκωσία 1994, τ. Γ', σ. 1028. Βλ. κατωτέρω, κείμενο 9, σ. 143.

Ἀρχεῖον ΙΑΚ, Κατάστιχον II, φφ. 13. 19. 21-29. 39. 43.

Κ. ΚΥΡΡΗ, Δεδομένα..., *EKEE*, VI (1972-1973), ὁ.π., σσ. 285. 299. 304. 305. 318. 385.

Κύπρου.

Τὴν περίοδο τούτη, λόγω τῆς δραστηριότητος τοῦ Κυπριανοῦ στὴν Ἀχιεπισκοπή, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Χρῦσανθος τὸν προάγει σὲ μέγα οἰκονόμο.

5 Φεβρουαρίου 1805 - ἐπιτολὴ τοῦ Κυπριανοῦ πρὸς τὸν ἰατρὸν Παναγῆν Ἀγγελᾶτον, καὶ ἀπάντησις τοῦ Ἀγγελᾶτου στὶς 8 Φεβρουαρίου.

1806 - ὁ Κυπριανός, εἰς ἀνάμνησιν τῆς σωτηρίας τῆς Λευκωσίας ἀπὸ τὴν ἐξέγερσιν τῶν τούρκων κατοίκων τῆς τὸ 1804, ἀνήγειρε εἰς αὐτὴν τὸν ναὸ τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου, μετόχιον τῆς μονῆς Μαχαιρᾶ, προφασιζόμενος τὴν ἀνάγερσιν ἀποθήκης γιὰ τὶς ἀνάγκας τῆς Μονῆς.

29 Μαρτίου 1806 - συνάπτυξις τοῦ Κυπριανοῦ μὲ τὸν

Τοῦ αὐτοῦ, Ἀνέκδοτα περὶ Χ" Γεωργάκη Κορνεσίου, *ΕΚΕΕ*, IV (1970-1971) 288-314.

Πανηγυρικὸν Λεύκωμα, ἐπὶ τῇ τελετῇ τῶν ἀποκαλυπτηρίων τῆς προτομῆς τοῦ ἐθνομάρτυρος Κυπριανοῦ ἐν τῇ γενετείρᾳ αὐτοῦ Στροβόλῳ τὴν 27ην Ἀπριλίου 1930, ἔκδ. ΣΚΕΣ, Στρόβολος-Κύπρος 1988, σ. 116.

Βλ. κατωτέρω, μελέτη Β', σ. 531, καὶ σημ. 24.

Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Προξενικὰ ἔγγραφα», *ΚΧ*, IB' (1936) 66-67.

Βλ. κατωτέρω, κείμενα 6-7, σσ. 136-137.

ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, *Ἡ ἱερὰ βασιλικὴ καὶ σταυροπηγιακὴ μονή*, ὁ.π., σ. 245.

Φ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ ΑΡΧΙΜ., *Ὁ ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Μαχαιριώτης (ἐψηφισμένος ἡγούμενος Μαχαιρᾶ) καὶ τὸ ἔργον του*, Λευκωσία 1963, σ. 28.

Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός - ὁ μάρτυρας τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, ὁ.π., σσ. 240-241.

C. D. COVHAM, *Excerpta Cypria*, ὁ.π., σ. 395.

ισπανό περιηγητή don Domingo Badia-y-Leyblich, γνωστό με τὸ ψευδώνυμο Ἀλῆ Μπέης.

1806 - ἐπανάσταση τοῦ Ἄλτι -
παρμάκκη (ἐξαδακτύλου).

15 Μαρτίου 1809 - Τρίτη τῆς
Λαμπρῆς - ἀποκεφαλισμὸς τοῦ
δραγομάνου Χατζηγεωργάκη Κορ-
νεσίου.

12 Σεπτεμβρίου 1809 - ἐπι-
στολή τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χρυ-
σάνθου πρὸς πρέσβεις ξένων
χωρῶν, στὴν ὁποία ἀποκαλεῖ
τὸν Κυπριανὸ «ἡμέτερον οἶκο -
νόμο».

Α. ΠΑΥΛΙΔΗ, *Ἡ Κύπρος ἀνὰ
τοὺς αἰῶνες*, ὅ.π., τ. Γ', σσ. 1028-
1029.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 9, σ.
141.

Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Χρονογραφί-
κὸν σημεῖωμα», *ΚΧ*, ὅ.π., σ. 83.

Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ, *Πατριαρχεῖο
Ἱεροσολύμων καὶ Κύπρος, Ἐπι-
στολές (1731-1884)*, ΚΜΙΜΚ,
Λευκωσία 2007, σσ. 35-50. 322-
325.

Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Παλαιογρα-
φικά», *ΚΧ*, ὅ.π., σ. 62. Βλ. κα-
τωτέρω, κείμενο 54, σ. 259.

Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Χρονογραφί-
κὸν σημεῖωμα», *ΚΧ*, ὅ.π., σ. 84.

Κῶδιξ Α' ΙΑΚ, φ. 177. Βλ. κα-
τωτέρω, κείμενο 33, σ. 204.

Κ. ΜΥΡΙΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ, *Χα-
τζηγεωργάκης Κορνέσιος, ὁ δι-
ερμηνεὺς τῆς Κύπρου 1779-1809*,
Λευκωσία 1934, σσ. 142. 145.

ΙΑΚ, Βιβλίον Α', Μέρος Α',
Ἄρχεῖον ἀρχιεπισκόπου Χρυ-
σάνθου, ἔγγραφο 72.

Μ. ΜΙΧΑΗΛ, *Ἡ Ἐκκλησία
τῆς Κύπρου κατὰ τὴν ὀθωμανικὴ
περίοδο (1571-1878)*, ΚΕΕ, Λευ-
κωσία 2005, σσ. 323-324.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 12, σ.
153.

Μάϊος - Ἰούνιος 1810 - ἐξο-
ρία τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χρυσάν-
θου καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ του μη-
τροπολίτου Κιτίου Χρυσάνθου.

28 Ἰουνίου 1810 - ἐπιστολὴ
κλήρου καὶ λαοῦ τῆς Κύπρου μὲ
τὴν ὁποία ζητοῦν ἀπὸ τὸν οἰκου-
μενικὸ πατριάρχη Ἱερεμία Δ΄ νὰ
ἐπιτάξει τὸν Σιναίου Κωνσταν-
τιο, ὅπως χειροτονήσει τὸν Κυ-
πριανὸ ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου.

2 Ἰουλίου 1810 - ἀπάντηση τοῦ
Σιναίου Κωνσταντίου σὲ συνο-
δικὴν ἐπιστολὴ τῶν κυπρίων περὶ
τοῦ θέματος τῆς εἰς ἀρχιεπίσκο-
πον Κύπρου χειροτονίας τοῦ Κυ-

Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Χρονογραφί-
κὸν σημεῖωμα», ΚΧ, ὅ.π., σ. 84.

Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Παλαιογρα-
φικά», ΚΧ, ὅ.π., σ. 62. Βλ. κα-
τωτέρω, κείμενο 54, σ. 259.

Α. ΠΑΝΑΡΕΤΟΥ, «Τὸ Χρονικὸν
τοῦ χωρίου Λύσης», ΠΚ, 15
(1961) 116.

Κῶδιξ ΙΒ΄ οἰκουμενικοῦ Πα-
τριαρχείου, φφ. 69-70.

Κ. ΔΕΛΙΚΑΝΗ ΑΡΧΙΜ., *Τὰ ἐν
τοῖς κώδιξι τοῦ πατριαρχικοῦ Ἀρ-
χειοφυλακίου σωζόμενα ἐπίσημα
ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα τὰ ἀφο-
ρῶντα εἰς τὰς σχέσεις τοῦ οἰ-
κουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς
τὰς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας,
Ἀντιοχείας Ἱεροσολύμων καὶ
Κύπρου (1574 -1863)*, Κωνσταν-
τινούπολις 1904, σσ. 602-604.

Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ, *Οἰκουμενικὸ
Πατριαρχεῖο καὶ Κύπρος, τὰ
πατριαρχικὰ ἔγγραφα τῶν ἐτῶν
1600-1878*, ΚΜΙΜΚ, Λευκωσία
2001, σσ. 317-319.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 13, σ.
156.

Κῶδιξ Α΄ ΙΑΚ, φφ. 156-157.

Β. ΕΓΓΛΕΖΑΚΗ, *Διὰ τὴν Ἐκ-
κλησίαν Κύπρου, εἴκοσι μελέται
- 4ος ἕως 20ὸς αἰών, Ἰδρυμα Ἀ.
Γ. Λεβέντη - Μορφωτικὸν Ἰδρυ-*

πριανού. Ὁ Σιναίου ἐπικροτεῖ τὴν ἐκλογή τοῦ Κυπριανού ὡς «ἀρίστη καὶ φρονίμη», καὶ γνωστοποιεῖ στοὺς ἀποστολεῖς τῆς ἐπιστολῆς ὅτι ἂν ὑπάρξει παραιτήση τῶν ἐξορισθέντων ἢ ἐντολὴ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, τότε «ἐν χαρᾷ καὶ ἀγαλλιάσει» θὰ ἔλθει στὴν Λευκωσία καὶ θὰ ἐπιτελέσει τὰ τῆς χειροτονίας.

4 - 8 Ἰουλίου 1810 - συνοδικὴ ἐπιστολὴ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου πρὸς τὸν οἰκουμενικὸ πατριάρχη μετὰ τὴν ἀπάντηση τοῦ Σιναίου Κωνσταντίου.

15 Ἰουλίου 1810 - πρώτη ἐπιστολὴ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ἰερεμίου Δ' πρὸς τὸν Σιναίου Κωνσταντίου μετὰ τὴν ὁποία τοῦ δίδει ἐντολὴ νὰ χειροτονήσει τὸν Κυπριανό, καὶ νὰ τὸν ἐνθρονίσει ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου.

1 Σεπτεμβρίου 1810 - κοίμησις τοῦ Χρυσάνθου. Ἡ πληροφορία προέρχεται ἀπὸ τὸ χρονικὸ σημείωμα τοῦ Παναγιῆ Ἀγγελάτου, ὅπου σημειώνεται ἡ ἡμερομηνία 2 Ὀκτωβρίου. Ἐν συνεχείᾳ ὁμως

μα Ἐθνικῆς Τραπέζης, Ἀθῆναι 1996, σσ. 391-394.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 14, σ. 159.

Κώδιξ Α' ΙΑΚ, φφ. 157-159.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 15, σ. 163.

Κώδιξ Α' ΙΑΚ, φφ. 159-160.

Κώδιξ ΙΒ' οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, φφ. 70-71.

Κ. ΔΕΛΙΚΑΝΗ ΑΡΧΙΜ., *Τὰ ἐν τοῖς κώδιξι*, ὅ.π., σσ. 605-606.

Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ, *Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ Κύπρος*, ὅ.π., σσ. 319-321.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 16, σ. 167.

Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Χρονικὰ σημειώματα», ΚΧ, ὅ.π., σ. 228.

Βλ. κατωτέρω, μελέτη Ζ', σ. 620.

διορθώνεται σὲ 1 Σεπτεμβρίου.

Σύμφωνα μὲ χειρόγραφη σημείωση στὸ ἐξώφυλλο παλαιοῦ Εὐαγγελίου τῶν Λευκάρων, ὁ Χρῦσανθος κοιμήθηκε στὶς 4 Ὀκτωβρίου.

Ἐγγραφο τοῦ κώδικος Α΄ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, ἐπιβεβαιώνει ὅτι ἦταν Σεπτέμβριος.

27 Σεπτεμβρίου 1810 - δευτέρα ἐπιστολὴ τοῦ Ἱερεμίου Δ΄ πρὸς τὸν Σιναίου Κωνστάντιο μὲ τὴν ὁποίαν τοῦ δίδει ἐκ νέου ἐντολὴ νὰ χειροτονήσῃ τὸν Κυπριανό, καὶ νὰ τὸν ἐνθρονίσει ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου.

29 Σεπτεμβρίου 1810 - ἡ εἴδηση γιὰ τὸν θάνατο τοῦ Χρῦσανθου «ἠκούσθη εἰς Λευκοσίαν».

29 Ὀκτωβρίου 1810 - ὑπόμνημα χειροτονίας Κυπριανοῦ.

30 Ὀκτωβρίου 1810 - χειροτονία τοῦ Κυπριανοῦ σὲ ἀρχιερεὰ καὶ ἐνθρονισμὸς του σὲ ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου.

Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Παλαιογραφικά», ΚΧ, ὅ.π., σ. 62. Βλ. κατωτέρω, κείμενο 54, σ. 259.

Κώδιξ Α΄ ΙΑΚ, φφ. 165-167. Βλ. κατωτέρω, κείμενο 39, σ. 225.

ΙΑΚ, Βιβλίον ΛΗ΄, ἔγγραφον 9.

Κ. ΜΥΡΙΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ, «Πατριαρχικὰ ἐπιστολαὶ πρὸς τοὺς ἀρχιεπισκόπους Κύπρου Χρῦσανθον καὶ Σινᾶ Κωνστάντιον», ΚΣ, ΙΣτ΄ (1952) 36-37.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 17, σ. 171.

Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Χρονικὰ σημειώματα», ΚΧ, ὅ.π., σ. 228.

Βλ. κατωτέρω, μελέτη Ζ΄, σ. 621.

Κώδιξ Α΄ ΙΑΚ, φφ. 160-161.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 18, σ. 173.

Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Χρονικὰ σημειώματα», ΚΧ, ὅ.π., σ. 228.

Τοῦ αὐτοῦ, «Παλαιογραφικά», ΚΧ, ὅ.π., σ. 62. Βλ. κατωτέρω, κείμενο 54, σ. 259.

Τοῦ αὐτοῦ, «Χρονογραφικὸν σημείωμα», ΚΧ, ὅ.π., σ. 84.

3 Νοεμβρίου 1810 - ὁ Κυπριανός, συλλειτουργοῦντος καὶ τοῦ Σιναίου Κωνσταντίου, χειροτονεῖ τὸν Μελέτιο καὶ τὸν καθιστᾶ μητροπολίτη Κιτίου.

29 Δεκεμβρίου 1810 - ἔγγραφον ὁμολογιακὸν Δημητρίου Παυλίδου, τὸ ὁποῖο ἐπιβεβαιώνει τὴν κατοχὴ ἀπὸ αὐτὸν περιουσίας στὴν Τύμπου. Τὸ ἔγγραφον ἐπικυρώνει ὁ Κυπριανὸς διὰ τῆς ὑπογραφῆς του.

Μάϊος 1811 - ἐκλογὴ καὶ χειροτονία τοῦ Λαμπούσης Λαυρεντίου, ὁ ὁποῖος τὸ 1816 ψηφίστηκε καὶ ἐνθρονίστηκε μητροπολίτης Κυρηνείας.

12 Ἰουλίου 1811 - ἐπιστολὴ τοῦ Κυπριανοῦ πρὸς τὸν Πιερράκη Δημητρίου Κορέλλαν ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ τέκνου του Δη-

Α. ΠΑΝΑΡΕΤΟΥ, «Τὸ Χρονικὸν τοῦ χωρίου Λύσης», ΠΚ, ὅ.π., σ. 116.

«Ἐπόμνημα Κιτίων Μελετίου», Κῶδιξ Α΄ ΙΑΚ, φ. 161.

Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Παλαιογραφικά», ΚΧ, ὅ.π., σ. 62. Βλ. κατωτέρω, κείμενο 54, σ. 259.

Τοῦ αὐτοῦ, «Χρονικὰ σημειώματα», ΚΧ, ὅ.π., σ. 228.

Βλ. κατωτέρω, μελέτη Δ΄, σ. 596, σημ. 33.

Κῶδιξ Μαχαιράδος, φφ. 345-346.

Φ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ ΑΡΧΙΜ., Ὁ ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Μαχαιριώτης, ὅ.π., σ. 33.

ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, Ἡ ἱερὰ βασιλικὴ καὶ σταυροπηγιακὴ μονή, ὅ.π., σ. 124 (μόνον ἀναφορά).

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 19, σ. 175.

Κῶδιξ Α΄ ΙΑΚ, φ. 162 (ὑπόμνημα καὶ αἰτιολογία τῆς ἐκλογῆς τοῦ Λαμπούσης Λαυρεντίου).

Ἀρχεῖον Ἐπιστολῶν Ἰδρύματος Πιερίδη.

Λ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ, Τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα, ὅ.π., τ. Β΄, σσ. 142-143.

μητρίου Πιερίδου.

1 Δεκεμβρίου 1811 - ἔγγραφον ὁμολογιακὸν Χατζηχριστοφῆ, τὸ ὁποῖο ἐπιβεβαιώνει ὅτι ἀγόρασε ἐργαστήριον τῆς μονῆς Μαχαιρᾶ. Τὸ ἔγγραφον ἐπικυρώνει ὁ Κυπριανὸς διὰ τῆς ὑπογραφῆς του.

1 Δεκεμβρίου 1811 - κατάλογος συναλλαγῶν τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως Κιτίου μετὰ τὸν Κυπριανό, ὡς καὶ ἔξοδα τὰ ὁποῖα ἔγιναν διὰ προσταγῆς του, συνταχθεῖς ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Κιτίου Μελετίου Β΄.

1811 - ὁ Κυπριανὸς χειροτονεῖ στὸν Στρόβολο τὸν Νεόφυτο, μοναχὸ τῆς ἱερᾶς μονῆς Παναγίας Χρυσορροϊατίσσης, σὲ διάκονο.

1811 - οἰκονομικὲς συναλλαγές μετὰ τὸν ἱερὸ ναὸ Παναγίας Χρυσελεύσης Στροβόλου, τὶς ὁποῖες διενήργησε ὡς ἀρχιεπίσκοπος, μέσῳ τοῦ ἀνεψιοῦ του Σάββα (πιθανῶς ὁ γνωστὸς Χατζησάββας).

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 20, σ. 177.

Κῶδιξ Μαχαιράδος, φ. 344.
Φ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ ΑΡΧΙΜ.,
Ὁ ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Μαχαιριάτης, ὁ.π., σ. 35.

ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, *Ἡ ἱερὰ βασιλικὴ καὶ σταυροπηγιακὴ μονή*, ὁ.π., σ. 124 (μόνον ἀναφορά).

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 21, σ. 178.

Κῶδιξ Ε΄ ἱερᾶς Μητροπόλεως Κιτίου, φ. 19.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 22, σ. 180.

Σημείωση εὐρισκομένη σὲ Μηναιὸ τῆς ἱερᾶς Μονῆς.

ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, *Παναγία ἢ Χρυσορρωγιατίσση, ἱστορικὴ ἐν Κύπρῳ ἱερὰ μονή*, Λευκωσία 1964-65, σ. 48.

Κατάστιχον ἐσόδων-ἐξόδων τοῦ ναοῦ τῆς Χρυσελεύσης, σ. 41.

Πανηγυρικὸν Λεύκωμα, ἔκδ. ΣΚΕΣ, ὁ.π., σ. 116.

1 Ίανουαρίου 1812 - ὁ Κυπρι - ανὸς συντάσσει καὶ ὑπογράφει τὴν ἰδρυτικὴν πράξη τῆς ἑλληνικῆς Σχολῆς Λευκωσίας, τοῦ μετέπειτα Παγκυπρίου Γυμνασίου.

10 Ίανουαρίου 1812 - ἐπιστολὴ πρὸς τὴν ἀδελφότητα τῆς ἱερῶς μονῆς Κύκκου μὲ θέμα τὴν ἐκλογή νέου ἡγουμένου, στὴν ὁποία κάνει λόγο περὶ ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν οἰκουμενικὸ πατριάρχη γιὰ τὸ ἴδιο θέμα.

1 Φεβρουαρίου 1812 - βεβαίωση - γραμματίον ὑπογραμμένο ἀπὸ τὸν Κυπριανό.

7 Φεβρουαρίου 1812 - ἐπιστολὴ προκρίτων τῆς νήσου πρὸς τὸν Κυπριανό, στὴν ὁποία ἐκφράζουν τὴν βεβαιότητά τους ὅτι θὰ διαχειριστεῖ μὲ σύνεση τὰ χρήματα τοῦ λαοῦ.

1 Ἀπριλίου 1812 - ἐγκύκλιος τοῦ Κυπριανοῦ πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς λοιποὺς χριστιανούς τοῦ καδηλλικίου Λεύκας.

Κῶδιξ Α' ΙΑΚ, φφ. 173-175.

Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ, *Ἡ ἐν Κύπρῳ ἱερὰ μονή*, ὅ.π., σσ. 137-141.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 23, σ. 181.

Ἀρχεῖον ἱερῶς μονῆς Κύκκου, φάκελλος ΜΕ, ἔγγραφον 2α.

ΣΤ. ΠΕΡΔΙΚΗ, *Ἡ μονὴ Κύκκου, ὁ ἀρχιμανδρίτης Κυπριανὸς καὶ ὁ τυπογράφος Μιχαὴλ Γλυκῆς*, ΚΜΙΜΚ, Λευκωσία 1989, σσ. 99-103.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 24, σ. 187.

ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, *Ἡ ἱερὰ βασιλικὴ καὶ σταυροπηγιακὴ μονή*, ὅ.π., σ. 124 (μόνον ἀναφορά).

Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Ἀνέκδοτα προξενικὰ ἔγγραφα», ΚΧ, Α' (1923) 38-39.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 25, σ. 190.

ΙΑΚ, Βιβλίον Α', Μέρος Α', Ἀρχεῖον ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, ἔγγραφον 1.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 26, σ. 192.

1 Ἀπριλίου 1812 - ιδιόχειρη βεβαίωση τοῦ Κυπριανοῦ δι' ἀγορὰν γῆς ἀπὸ τὸν Θεοδόσιο ἐκ τοῦ χωρίου Ἅγιος Σέργιος.

2 Ἀπριλίου 1812 - ἀπάντηση τοῦ Κυπριανοῦ στὴν ἐπιστολὴ τῶν προκρίτων τῆς νήσου.

11 Μαΐου 1812 - ὁ Κυπριανὸς συναντήθηκε καὶ συνδείπνησε μὲ τὸν ἄγγλο φιλέλληνα πολιτικὸ λόρδο Frederick North Guilford, τὸν ὁποῖο προηγουμένως εἶχε ἐφοδιάσει μὲ ἐπιστολὴ ἐλεύθερης διακίνησης στὴν Κύπρο.

23 Μαΐου 1812 - ὁ πρῶν μητροπολίτης Κιτίου Χρῦσανθος ἐπιστρέφει ἀπὸ τὴν ἐξορία.

1812 - κατασκευὴ τοῦ μελανοδοχείου τοῦ Κυπριανοῦ.

ΙΑΚ, Βιβλίον Α', Μέρος Α', Ἀρχεῖον ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, ἔγγραφο Β.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 27, σ. 195.

Ἡ 9ῃ Ἰουλίου τοῦ 1821 - Ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Κυπριανοῦ καὶ ὁ θάνατος τῶν λοιπῶν μαρτύρων τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος - ἀνέκδοτον γράμμα τοῦ ἀειμνήστου πρωθιεράρχου, Ἐφημερίδα «Ἐλευθερία», 8 Ἰουλίου 1906, φ. 9.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 28, σ. 196.

Ε. ΤΣΟΥΓΚΑΡΑΚΗ, *Τὰ ταξίδια τοῦ λόρδου Guilford στὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο*, Ἀκαδημία Ἀθηνῶν - ΚΕΜΝΕ, Ἀθήνα 2000, σ. 254.

Βλ. κατωτέρω, κείμενα 29-30, σσ. 198-200.

Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Χρονικὰ σημειώματα», ΚΧ, ὅ.π., σ. 228.

Τοῦ αὐτοῦ, «Παλαιογραφικά», ΚΧ, ὅ.π., σ. 62, σημ. 9.

Βυζαντινὸν Μουσεῖον ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου.

Β. ΕΓΓΛΕΖΑΚΗ, *Διὰ τὴν Ἐκκλησίαν Κύπρου*, ὅ.π., σ. 367.

1812 - με πρωτοβουλία του Κυπριανού συγκλήθηκε σύνοδος τῶν κληρικῶν τῆς Λευκωσίας στὴν ὁποία προσκλήθηκαν καὶ οἱ ἄλλοι κύπριοι ἀρχιερεῖς. Κατ' αὐτὴν κατεγράφησαν τὰ χρέη τῆς ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς.

23 Ἀπριλίου 1813 - ὁ Κυπριανὸς παρίσταται ὡς μάρτυς σὲ ὑπογραφή συμμαρτυρικοῦ ἐξοφλητικοῦ γράμματος.

7 Ἰουλίου 1813 - μετὰ τὴν πυρκαϊὰ κατὰ τὴν ὁποία κάηκε ὀλοσχερῶς ἡ μονὴ Κύκκου, με ἀπόφαση τοῦ Κυπριανοῦ ἡ θαυματουργὸς εἰκόνα τῆς Θεοτόκου κατέβηκε στὴν Λευκωσία καὶ τοποθετήθηκε στὸν ναὸ τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ.

4 Σεπτεμβρίου 1813 - ὑπόδοχή, μετὰ πλήθους εὐσεβῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν, τῆς ἁγίας εἰκόνας τῆς Παναγίας τοῦ Κύκκου στὸ μετόχιον τοῦ Ἀρχαγγέλου, κατόπιν προσωπικῶν ἐνεργειῶν, ἀδείας καὶ μερίμνης τοῦ Κυπριανοῦ.

Ταυτόχρονα ὁ Κυπριανὸς καταβάλλει τὰ ἔξοδα γιὰ διάφορα ἀνακαινιστικὰ ἔργα στὴν Μονή.

Κῶδιξ Α' ΙΑΚ, φφ. 165-166.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 39, σ. 225.

Κῶδιξ Μαχαιράδος, φ. 347.

ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, *Ἡ ἱερὰ βασιλικὴ καὶ σταυροπηγιακὴ μονή*, ὅ.π., σ. 124 (μόνον ἀναφορά).

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 31, σ. 201.

Μ. ΜΙΧΑΗΛ, Ἀρχεῖο ἱερᾶς μονῆς Κύκκου ΙΧ, *Τὸ τσιφλίκι (Çiftlik) τῆς ὀθωμανικῆς περιόδου - Μοναστηριακὰ τσιφλίκια στοὺς κώδικες 49 (1813-1841) καὶ 51 (1818-1881) τῆς ἱερᾶς μονῆς Κύκκου*, ΚΜΙΜΚ, Λευκωσία 2005, σ. 239.

Περιγραφή τῆς ἱερᾶς σεβασμίας καὶ βασιλικῆς μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, τῆς καὶ μέγα ἐχούσης τὸ αἰδέσιμον, διὰ τὸν ἱστορήσαντα αὐτὴν ἀπόστολον Λουκᾶν τὸν εὐαγγελιστὴν, τοῦ Κύκκου ἐπιφημιζομένης, κατὰ τὴν νῆσον Κύπρον, Ἐνετίησιν 1819, σσ. 84. 85.

Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Χρονογραφικὸν σημεῖωμα», ΚΧ, ὅ.π., σ. 84.

21 Σεπτεμβρίου 1813 - ἐπι-
στολή τοῦ Κυπριανοῦ πρὸς τοὺς
ἐπιτρόπους τῆς ἱερᾶς μονῆς Βα -
τοπαιδίου.

1813 - ἔγγραφον τοῦ Κυπρια-
νοῦ ἀφορῶν τὸ τσιφλίκι τῆς
Τύμπου.

1813 - ἔγγραφον τοῦ Κυπρια-
νοῦ ἀφορῶν τὴν ἀφιέρωση δου-
λοπαροίκων (λαϊκῶν ὑπηρετῶν)
στὴν ἱερὰ μονὴ Μαχαιρᾶ.

1 Ἰανουαρίου 1814 - ὁ Κυ-
πριανός, ἐκ μέρους καὶ τῶν λοι-
πῶν ἀρχιερέων, ὑπέγραψε χρεω-
στικὴ ὁμολογία πρὸς τὸν κόν-
σολο Σικελίας Ἱερώνυμο Καλη-
μέρη. Τὸ χρέος προερχόταν ἀπὸ
παλαιὸ δάνειο τὸ ὁποῖο εἶχαν
λάβει ἀπὸ τὸν Καλημέρη οἱ ἀρ -
χιερεῖς, ὡς διαχειριστὲς τῆς νή -
σου, κατὰ τὰ ἔτη 1806-1807, ἐξ
αἰτίας τῶν ἀναγκῶν τοῦ τόπου.

Ἀναφορὰ στὸ ἐν λόγω δάνειο
γίνεται σὲ τρεῖς ἐπιστολὲς τοῦ
γάλλου προξένου Reybaud.

Ἀρχεῖον ἱερᾶς μεγίστης μο-
νῆς Βατοπαιδίου, φάκ. 700, φ.
197r.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 32, σ.
202.

Κῶδιξ Α' ΙΑΚ, φφ. 177-180.

Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ, *Ἡ ἐν Κύπρῳ
ἱερὰ μονή*, ὅ.π., σσ. 142-149.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 33, σ.
204.

Κῶδιξ Α' ΙΑΚ, φφ. 181-183.

Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ, *Ἡ ἐν Κύπρῳ
ἱερὰ μονή*, ὅ.π., σσ. 149-153.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 34, σ.
212.

ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, «Ὁ ἐθνο-
μάρτυς ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου
Κυπριανός», *ΑΒ*, τ. ΛΒ', τεύχ.
7-8 (1971) 288.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 35, σ.
217.

Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Προξενικὰ ἔγ -
γραφα - δάνεια τῶν θρόνων Κύ -
πρου», *ΚΧ*, ΙΓ' (1937) 113. Βλ.
κατωτέρω, κείμενο 109, σ. 399.

Τοῦ αὐτοῦ, αὐτόθι, σ. 115. Βλ.
κατωτέρω, κείμενο 110, σ. 402.

Τοῦ αὐτοῦ, «Δάνεια τῶν θρό-
νων διὰ τὴν Κύπρον», *ΚΧ*, Ζ'
(1930) 133. Βλ. κατωτέρω, κεί-
μενο 111, σ. 406.

15 Ιανουαρίου 1814 - συνάντηση με τὸν ἄγγλο περιηγητὴ John Macdonald Kinneir, πλοίαρχο τῆς Ἑταιρείας Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, στὰ πλαίσια περιοδείας τοῦ τελευταίου στὴν Μικρὰ Ἀσία, τὴν Ἀρμενία καὶ τὸ Κουρδιστάν.

26 Ἰουλίου 1814 - βεβαίωση τοῦ Κυπριανοῦ πρὸς τὸν κόνσολο Δημήτριο γιὰ τὶς ζημιές πὺ ἐπαθε στὸν ρωσσοτουρκικὸ πόλεμο.

1814 - καθ' ὑπόδειξη τοῦ Κυπριανοῦ, ὁ ὁποῖος θέλησε νὰ ἐπιβάλλει τάξη καὶ ἔλεγχο στὰ οἰκονομικὰ τῶν ἐνοριακῶν ναῶν, ἐγκαινιάστηκε ἡ χρήση καταστίχων, γιὰ τὴν καταγραφή τῶν περιουσιακῶν στοιχείων, ἀφιερωμάτων κ.ἄ. Τέτοια κατάστιχα ἀνευρέθησαν στοὺς ἱεροὺς ναοὺς Ἁγίου Σάββα καὶ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ Τρυπιώτου Λευκωσίας.

2 Φεβρουαρίου 1815 - ὁ Κυπριανὸς συνέταξε ἐγκύκλιο στὴν ὁποία ἀφορίζει τοὺς φαρμασῶνους καὶ συστήνει τὴν προσοχὴ στοὺς πιστούς.

C. D. COBHAM, *Excerpta Cypria*, ὁ.π., σ. 416.

A. ΠΑΥΛΙΔΗ, *Ἡ Κύπρος ἀνὰ τοὺς αἰῶνες*, ὁ.π., τ. Γ', σσ. 1052-1057.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 36, σ. 218.

Γ. ΦΡΑΓΚΟΥΔΗ, *Ἱστορία καὶ γενεαλογία τῆς μεγάλης κυπριακῆς οἰκογένειας Φραγκούδη καὶ τῶν συγγενικῶν οἰκογενειῶν*, Ἀθήναι 1939, σ. 28.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 37, σ. 221.

N. ΚΛΗΡΙΔΟΥ, «Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Σάββα Λευκωσίας - συμπληρωματικὰ σημειώσεις», *KX, Γ'* (1934) 137. Βλ. κατωτέρω, κείμενο 38, σ. 222.

N. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Ναογραφία Λευκωσίας Δ' - ναὸς Τριπιότου», *KX, Θ'* (1933) 209.

ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, *Ἡ ἱερὰ βασιλικὴ καὶ σταυροπηγιακὴ μονή*, ὁ.π., σ. 12.

Κῶδιξ Α' ΙΑΚ, φφ. 183-184.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 40, σ. 228.

Βλ. ἐπίσης μελέτη Γ', σσ. 533-582.

1 Σεπτεμβρίου 1815 - ὁ Κυπριανὸς τέλεσε τὴν θεία λειτουργία στὴν μονὴ Κύκκου ἢ σὲ μετόχιό της, ὅπως ἐξάγεται ἀπὸ ἀναφορὰ ἐξόδων τῆς μονῆς «διὰ τὸ λειτουργικὸν τοῦ δεσπότη». Ἀναφορὰ ἐπίσης σὲ κάποιον Νικόλα, ἀνεψιὸν τοῦ δεσπότη, ὁ ὁποῖος εἶχε οἰκονομικὲς δοσοληψίες μὲ τὴν μονὴ Κύκκου.

25 Σεπτεμβρίου 1815 - ὁ Κυπριανὸς ἐνθρόνισε ἡγούμενο στὴν ἱερά μονὴ τοῦ Ἁγίου Νεοφύτου τὸν Ἰωακείμ.

Ἰούλιος 1815 - ἐχθροὶ τοῦ Κυπριανοῦ στὴν Κωνσταντινούπολη κατήγγειλαν ὅτι λόγῳ τῆς «τυραννίας καὶ ἀπληστίας του» οἱ κύπριοι τὸν μισοῦν - ἀποστολὴ ἀπὸ τὴν Πύλη δύο τούρκων πρὸς διερεύνηση τῆς ὑπόθεσης.

17 Ὀκτωβρίου 1815 - συνάντηση τοῦ Κυπριανοῦ μὲ τὸν ἄγγλο διπλωμάτη καὶ περιηγητὴ William Turner, στὰ πλαίσια περιουσίας τοῦ τελευταίου στὴν Ἀνατολή.

Μ. ΜΙΧΑΗΛ, Ἀρχεῖο ἱερῶς μονῆς Κύκκου VI, Ὁ κώδικας 54 τῆς ἱερῶς μονῆς Κύκκου καὶ οἱ οἰκονομικὲς δραστηριότητές της (1813-1819), ΚΜΙΜΚ, Λευκωσία 2001, σσ. 145. 173. 311. 317.

ΙΑΚ, Βιβλίον Α', Μέρος Α', Ἀρχεῖον ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, ἔγγραφοι ΙΓ.

ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Πάφου, Λευκωσία 1971, σ. 415.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 41, σ. 233.

C. D. COVHAM, *Excerpta Cypria*, ὅ.π., σ. 437.

Α. ΠΑΥΛΙΔΗ, Ἡ Κύπρος ἀνὰ τοὺς αἰῶνες, ὅ.π., τ. Γ', σσ. 1083-1084.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 42, σ. 234.

C. D. COVHAM, *Excerpta Cypria*, ὅ.π., σσ. 436-437.

Α. ΠΑΥΛΙΔΗ, Ἡ Κύπρος ἀνὰ τοὺς αἰῶνες, ὅ.π., τ. Γ', σσ. 1083-1084.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 42, σ. 234.

1815 - ή εικόνα της Παναγίας της Μακεδονίτισσας άργυροχρυσώθηκε από τον Κυπριανό.

1 Φεβρουαρίου 1816 - ό Κυπριανός τέλεσε την θεία λειτουργία στην ιερά μονή Άποστόλου Βαρνάβα, στην όποία και άφιέρωσε δώδεκα Μηναΐα, Τριώδιο, Πεντηκοστάριο, Παρακλητική και Άπόστολο. Σε κάθε ένα από αυτά έγραψε ιδιοχείρως άφιέρωση.

Μάρτιος 1816 - συνάντηση του Κυπριανού με τον έσθονόλογο Otto von Richter.

11 Μαρτίου 1816 - κατεύδωση της άγίας εικόνας της Παναγίας του Κύκκου, ή όποία βρισκόταν στην Λευκωσία από τις 7 Ίουλίου του 1813.

Α. ΠΑΥΛΙΔΗ, «Μακεδονίτισσας Παναγίας μοναστήρι», ΜΚΕ, τ. Θ', έκδ. Φιλόκυπρος, Λευκωσία 1986, σ. 274.

Κατάλογο όλων τών άφιερωμάτων του Κυπριανού βλ. έν

α) ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, *Ή ιερά βασιλική και σταυροπηγιακή μονή*, ό.π., σσ. 120-122.

β) *Άρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός - ό μάρτυρας της πίστεως και της πατρίδος*, ό.π., σσ. 143-148.

Κ. ΧΑΤΖΗΩΑΝΝΟΥ, *Τά έν διασπορά Γ' της δεκαετίας 1979-1989*, Τόμος τιμητικός για τα όγδοντάχρονά του, Λευκωσία 1989, σ. 205.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 43, σ. 237.

Π. ΕΝΕΠΕΚΙΔΗ, *Κύπρος 1800-1878 - τά τελευταΐα χρόνια της τουρκοκρατίας στη γερμανική έρευνα και κριτική*, Άθήνα 2000, σ. 59.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 44, σ. 238.

Περιγραφή της ιεράς σεβασμίας και βασιλικής μονής, ό.π., σ. 86.

10 Ἰουλίου 1816 - ἐπίσκεψη τοῦ Κυπριανοῦ στήν ἱερὰ μονή Κύκκου.

21 Αὐγούστου 1816 - ἐπιστολή τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ οἰκονόμων πρὸς τὸν Κυπριανό.

25 Αὐγούστου 1816 - βεβαίωση τοῦ Κυπριανοῦ ἐπὶ πωλητηρίου ἐγγράφου.

Αὐγουστος 1816 - ὁ ἐπίσκοπος Λαμπούσης Λαυρέντιος ψηφίστηκε καὶ ἐνθρονίστηκε μητροπολίτης Κυρηνείας.

14 Σεπτεμβρίου 1816 - ὁ Κυπριανὸς ἐπετέλεσε τὴν θεία λειτουργία στήν ἱερὰ μονή Τιμίου Σταυροῦ Ὁμόδους, ὅπως προκύπτει ἀπὸ σημείωση γραμμένη στὸ ἐξώφυλλο ἀκολουθίας τοῦ ἁγίου Ἡρακλειδίου, ἡ ὁποία ἐκδόθηκε στήν Βενετία τὸ 1774 καὶ βρίσκεται στήν ἱερὰ μονή Τροοδιτίσσης.

Μ. ΜΙΧΑΗΛ, Ἀρχεῖο ἱερᾶς μονῆς Κύκκου VI, ὁ.π., σ. 185.

Κ. ΛΑΠΠΑ - Ρ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ, *Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ οἰκονόμων, Ἀλληλογραφία*, τ. Α' (1802-1817), ΚΕΜΝΕ, Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, Ἀθήνα 1989, σσ. 202-204.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 45, σ. 240.

Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Ἐμπόριον καὶ ναυτιλία ἐν Κύπρῳ», ΚΧ, Θ' (1933) 251.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 46, σ. 244.

Κῶδιξ Α' ΙΑΚ, φ. 155 (ὑπόμνημα εἰς τὸν προβιβασμὸν τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Λαμπούσης εἰς μητροπολίτην Κυρηνείας).

Λ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ, «Ἡ ἱερὰ μονή Τροοδιτίσσης», ΚΧ, Γ' (1925) 250.

17 Δεκεμβρίου 1816 - γράμμα του Κυπριανού πρὸς τὸν κόνσολο Βοντιτσιάνο, συνοδευτικὸ ποσοῦ ἐξοφλητικοῦ.

11 Φεβρουαρίου 1817 - ἐπιστολή του Κυπριανού πρὸς ἐπίσημο πρόσωπο στὴν Ἰταλία, μετὰ ἀπὸ φιλοξενία πὺ τοῦ παρασχέθηκε στὴν Κύπρο.

Μάρτιος 1817 - ὁ Κυπριανός, μετὴν συνδρομὴ καὶ τοῦ συγγενοῦς του Χατζησάββα, ἀνεκαίνισε ἐκ βάρων τὸν ἱερὸ ναὸ Παναγίας Χρυσελεούσης Στροβόλου, ἀνήγειρε τὸν ναὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ ἔκανε διάφορα ἄλλα ἔργα στὸν Στρόβολο, ὅπως τὴν μεταφορὰ πόσιμου νεροῦ (τὸ «νερὸν τοῦ δεσπότη») καὶ τὴν φύτευση ἐλαιῶνων, τοὺς ὁποίους δώρησε στὴν κοινότητα.

ΙΑΚ, φάκελλος Μ', ἔγγραφον 4B (δακτυλογραφημένο ἀντίγραφο τοῦ πρωτοτύπου, τὸ ὁποῖο λείπει).

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 47, σ. 246.

Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Cambridge, Ms.Add.4251(B).783.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 48, σ. 247.

Κτιτορικὲς πλάκες πάνω ἀπὸ τὴν βόρεια καὶ τὴν νότια εἴσοδο τοῦ ναοῦ τῆς Χρυσελεούσης καὶ τὴν εἴσοδο τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

ΙΩ. ΧΑΚΚΕΤΤ, *Ἱστορία*, ὁ.π., σ. 306.

ΙΕΡ. ΠΕΡΙΣΤΙΑΝΗ, «Ὁ ἐθνομάρτυς Κυπριανός», *Πανηγυρικὸν Λεύκωμα*, ἔκδ. ΣΚΕΣ, ὁ.π., σ. 32.

Βίος καὶ ἱερὰ ἀκολουθία τῆς ἁγίας Μαρίνης, Κειμήλια τοῦ ἱεροῦ ναοῦ Χρυσελεούσης Στροβόλου, ἐπιμελεία Κωνσταντίνου Μυριανθέα, ἐκκλησία Χρυσελεούσης Στροβόλου, Λευκωσία 1949, σσ. 44. 45. 58.

Φ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ ΑΡΧΙΜ., *Ὁ ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Μαχαιριώτης*, ὁ.π., σ. 31.

ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, *Ἡ ἱερὰ βασιλικὴ καὶ σταυροπηγιακὴ μονή*, ὁ.π., σ. 246.

Πάσχα 1817 - συναντήσεις τοῦ γάλλου Didot Ambroise Firmin με τὸν ἀρχιεπίσκοπο Κυπριανό.

1 Μαΐου 1817 - ὁ Κυπριανὸς λαμβάνει δάνειο ἀπὸ τὸν «κὺρ Ἀθανάσιο» καὶ ὑπογράφει σχετική ἀπόδειξη.

23-24 Ἰουνίου 1817 - ὁ Κυπριανὸς συναντήθηκε με τὸν Κωνσταντῖνο Περισιτιάνη στὴν Τύμπου, πιθανὸν στὰ πλαίσια περιοδείας ποὺ ἔκανε συχνὰ στὴν εὐρύτερη περιοχή τοῦ κατιλλικίου Κυθρέας, γιὰ πνευματική, ὕλική καὶ ἠθική στήριξη τῶν ἐκεῖ χριστιανῶν.

5 Μαρτίου 1818 - ὁ Κυπρια-

Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανὸς - ὁ μάρτυρας τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, ὁ.π., σσ. 75. 257.

Λ. ΧΑΤΖΗΓΑΒΡΙΗΛ, Σημειώσεις ἀπὸ ἓνα ταξίδι στὴν Κύπρο τοῦ 1816-17, *ΕΕΚΕΙΣ, Στ'* (2003) 90 (τὸ πρωτότυπο προέρχεται ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Didot Ambroise Firmin, *Notes d' un voyage fait dans le Levant*, premiere édition, Firmin Didot, Paris 1826.

Μία αὐτόγραφος ὁμολογία τοῦ ἐθνομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ, Ἐφημερίδα «Φωνὴ τῆς Κύπρου», 28 Μαρτίου 1925, φ. 1983 [2289].

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 49, σ. 248.

ΣΤ. ΠΕΡΔΙΚΗ, «Οἱ Ἑπτανήσιοι τῆς Λάρνακος καὶ οἱ σχέσεις τους πρὸς τὴν ἱερὰ μονὴ Κύκκου», *ΚΣ, ΝΘ'* (1995) 80.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 50, σ. 249.

Σ. ΠΕΤΑΣΗ, Συρκανιά - Χαρδακιώτισσα, θρησκευτική, ἱστορική, λαογραφική, πολιτιστική καὶ οἰκογενειακή ἐπισκόπηση, Λευκωσία 2009, σ. 44.

Πανηγυρικὸν Λεύκωμα, ἔκδ.

νός, παρουσία και άλλων μαρτύρων, υπογράφει έγγραφο στο οποίο ρυθμίζει κληρονομικές διαφορές.

6 Μαρτίου 1818 - ο Κυπριανός, έγγράφως και παρουσία μαρτύρων, ρυθμίζει κληρονομικές διαφορές.

7 Μαρτίου 1818 - ο Χατζησάββας, με έντολή του Κυπριανού, επιδιόρθωσε το έξωκκλήσιο του Αγίου Όνουφρίου, μετόχι της μονής Μαχαιρά.

25 Οκτωβρίου 1818 - εγκύκλιος του Κυπριανού προς τους ιερείς και τους λοιπούς χριστιανούς του κατιλικίου Χρυσοχούς.

1818 - ο Κυπριανός απέστειλε στην Κωνσταντινούπολη, για να διαδαχθούν την έκκλησιαστική

ΣΚΕΣ, ό.π., σ. 46.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 51, σ. 252.

Πανηγυρικόν Λεύκωμα, έκδ. ΣΚΕΣ, ό.π., σ. 47.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 52, σ. 254.

Ν. ΚΛΗΡΙΔΟΥ, «Ανέκδοτη ἀκολουθία του αγίου Θεοδώρου εκ του χωρίου Πολιτικού της Κύπρου», ΚΣ, Γ' (1939) 39.

Το παρεκκλήσιον αγίος Όνούφριος και ό έθνομάρτυς Κυπριανός, Έφημερίδα «Φωνή της Κύπρου», 9 Μαΐου 1942, φ. [5181], [2874], [3180].

Φ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ ΑΡΧΙΜ., «Ο αρχιμανδρίτης Γρηγόριος Μαχαιριώτης, ό.π., σ. 36.

ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, «Η ιερά βασιλική και σταυροπηγιακή μονή, ό.π., σ. 255.

«Έπιστολή αρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανού», ΑΒ, 48 (1920) 29-30.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 53, σ. 256.

Χ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΛΟΥ, «Το μουσικόν έργον του Στυλιανού Χουρμουζίου και βιογραφικά

μουσική, τρεῖς κυπρίους, τὸν ἀρχιμανδρίτη Μελέτιο ἀπὸ τὴν Λάρνακα, τὸν Ἰεζεκιήλ καὶ τὸν Λεόντιο¹.

Ἰανουάριος - Ὀκτώβριος 1819 - συναλλαγές τῆς μονῆς Κύκκου μὲ τὸν Κυπριανὸ καὶ οἰκονομικὴ βοήθεια τῆς Μονῆς πρὸς διάφορα πρόσωπα διὰ προσταγῆς «τοῦ δεσπότη».

11 Φεβρουαρίου 1819 - ἐπιστολὴ τοῦ Κυπριανοῦ πρὸς τὸν ἐκκλησιάρχην τῆς ἱερᾶς μονῆς Κύκκου.

25 Ἀπριλίου 1819 - ὁ Κυπριανὸς χειροτόνησε τὸν Ἰεζεκιήλ, ἱεροδιάκονο τῆς ἱερᾶς μονῆς Κύκκου, σὲ ἱερομόναχο.

18 Μαΐου 1819 - ὁ Κυπριανὸς χειροτόνησε τὸν μοναχὸ Γαβριήλ τῆς ἱερᾶς μονῆς Κύκκου σὲ ἱεροδιάκονο. Πιθανῶς νὰ πα-

σημειώσεις αὐτοῦ», ΚΣ, ΜΔ' (1980) 154-155.

Μ. ΜΙΧΑΗΛ, Ἀρχεῖο ἱερᾶς μονῆς Κύκκου VI, ὅ.π., σσ. 261. 293. 345. 349. 361. 379.

Πανηγυρικὸν Λεύκωμα, ἔκδ. ΣΚΕΣ, ὅ.π., σ. 45.

ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, «Ὁ ἐθνομάρτυς ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός», ΑΒ, ὅ.π., σ. 284.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 55, σ. 260.

Μ. ΜΙΧΑΗΛ, Ἀρχεῖο ἱερᾶς μονῆς Κύκκου VI, ὅ.π., σ. 273.

Τοῦ αὐτοῦ, αὐτόθι, σσ. 285. 287.

1. Ὁ ἴδιος ὁ Κυπριανὸς γνώριζε τὴν ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ. Μάλιστα σὲ παλαίτυπο τυπωθὲν τὸ 1768 ἀνευρίσκεται στὸ πρῶτο φύλλο ἡ ὑπογραφή «ἱεροψάλτης Κυπριανός», μὲ γραφικὸ χαρακτῆρα ὅμοιο μὲ τὸν δικό του. Βλ. καὶ Γ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, «Ἡ συμβολὴ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Κυπριακοῦ 1821», ΚΣ, ΞΖ'-ΞΗ' (2003-2004) 320.

ρέμεινε στην Μονή μερικὲς ἡμέρες, διότι ἀναφέρεται πληρωμὴ διὰ προσταγῆς του στὶς 23 Μαΐου 1819.

5 Αὐγούστου 1819 - ὁ Κυπριανὸς ἐπισκέφθηκε τὴν ἱερὰ μονὴ Κύκκου.

18 Αὐγούστου 1819 - ἀπάντηση τοῦ Κυπριανοῦ πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Λεμεσοῦ διὰ ἴδρυσιν ἑλληνικῆς Σχολῆς, καὶ χρηματικὴ συνεισφορά του.

13 Σεπτεμβρίου 1819 - ὁ Κυπριανὸς χειροτόνησε τὸν μοναχὸ Λεόντιο τῆς ἱερᾶς μονῆς Κύκκου σὲ ἱεροδιάκονο.

1819 - 1820 - ἀνώτερος κληρικὸς, μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, μύησε τὸν Κυπριανὸ στὰ μυστικὰ σχέδια τῆς Ἐταιρείας, κατὰ «τὰς παραμονὰς τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἀγῶνος».

Ἰανουάριος 1820 - ἐνυπόγραφο ἱεροβραβεῖο τοῦ Κυπριανοῦ γιὰ δάνειο τὸ ὁποῖο συνῆψε.

Αὐτόθι, σ. 339.

«Ἀνέκδοτα ἔγγραφα, ἀναγόμενα εἰς τὴν ἴδρυσιν καὶ συντήρησιν τῆς πρώτης ἐν Λεμεσῶ Ἑλληνικῆς Σχολῆς», *ΑΒ*, 48 (1920) 25-26.

Λ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ, *Τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα*, ὅ.π., τ. Α', σσ. 235-237.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 56, σ. 261.

Μ. ΜΙΧΑΗΛ, Ἀρχεῖο ἱερᾶς μονῆς Κύκκου VI, ὅ.π., σ. 351.

Χ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ, «Ὁ Κύπρου Κυπριανὸς» - Μέρους Γ', *Φῶς*, 3 (1911) 66.

ΙΩ. ΧΑΚΚΕΤΤ, *Ἱστορία*, ὅ.π., τ. Α', σσ. 318-319.

ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, «Ὁ ἐθνομάρτυς ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός», *ΑΒ*, ὅ.π., σσ.

25 Μαρτίου 1820 - σὲ ἐπιστολή του πρὸς τὸν Νικόλαο Θησέα, ὁ κύπριος ἱερομόναχος Ἰλαρίων, ἐκφράζεται μὲ ἰδιαίτε-
 ρως ἐγκωμιστικὰ λόγια γιὰ τὸν
 Κυπριανό. Ἀπὸ αὐτὴν φαίνεται
 ὅτι ἡ ἴδρυση τῆς ἑλληνικῆς σχο-
 λῆς Λεμεσοῦ εἶχε λάβει χώραν
 προσφάτως, καὶ ὁ Κυπριανὸς
 τὴν εἶχε ἐνισχύσει μὲ σημαντικὴ
 οἰκονομικὴ βοήθεια.

21 Ἀπριλίου 1820 - σὲ ἐπι-
 στολή του πρὸς τὸν γραμματικὸ
 τῆς Κυθρέας Γιαννάκη, ὁ Κυ-
 πριανὸς συστήνει νὰ χαρίσει τὸ
 ποσὸν ποῦ τοῦ χρωστᾶ κάποιος
 φτωχός.

22 Ἀπριλίου 1820 - ὁ Κυ-
 πριανὸς ἐκδίδει ἔγγραφο ἄδεια
 στὸν Χατζηθεόδοτο, γιὰ νὰ ἐκ-
 τελεῖ ἐμβολιασμὸ κατὰ τῆς εὐ-
 λογιᾶς σὲ παιδιὰ.

15 Αὐγούστου 1820 - ἐνυπό-
 γραφὴ ἀπόδειξη τοῦ Κυπριανοῦ
 γιὰ δάνειο τὸ ὁποῖο εἶχε συνά-
 ψει.

288-289.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 57, σ.
 263.

ΒΕΛΑΝΙΔΙΩΤΟΥ Ι. ΑΡΧΙΜ., «Μία
 ἐπιστολή Ἰλαρίωνος τοῦ κυ-
 πρίου», *Ἐκκλησιαστικὸς Κῆρυξ*,
 τ. Β', Λάρνακα 1912, σσ. 408-412.

Λ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ, *Τὰ Ἑλληνικὰ
 Γράμματα*, ὅ.π. τ. Α', σσ. 237-239.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 58, σ.
 264.

Β. ΣΦΥΡΟΕΡΑ, *Ἰωδῖνες καὶ
 ὀδύνη μιᾶς ἐπανάστασης - τὸ
 1821 στὴν Κύπρο*, ΠΙΤΚ, Λευκω-
 σία 1993, σ. 13.

ΙΑΚ, φάκελλος Μ', ἔγγρα-
 φον 4.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 59, σ.
 267.

Κ. ΚΟΚΚΙΝΟΦΤΑ, *Ἅγιος Δη-
 μήτριος Μαραθάσας*, Λευκωσία
 2007, σ. 267.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 60, σ.
 268.

ΙΑΚ, Βιβλίον Α', Μέρος Α',
 Ἀρχεῖον ἀρχιεπισκόπου Κυπρι-
 ανοῦ, ἔγγραφο 2.

ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, «Ὁ ἐθνο-
 μάρτυς ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου
 Κυπριανός», *ΑΒ*, ὅ.π., σ. 289.

1 Ὀκτωβρίου 1820 - νέα απόδειξη τοῦ Κυπριανοῦ γιὰ δάνειο.

4 Ὀκτωβρίου 1820 - ἐγκύκλιος τοῦ Κυπριανοῦ πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς λοιποὺς χριστιανοὺς τοῦ κατιλλικίου Μεσαορίας.

7 Ὀκτωβρίου 1820 - ἐπιστολὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου πρὸς τὸν Κυπριανό.

Ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴ αὐτῆ, ἀπὸ μία ἄλλη ἐπιστολὴ τοῦ Ὑψηλάντου πρὸς τὸν Ἀντώνιο Πελοπίδα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄρθρο τοῦ πολεμικοῦ σχεδίου τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, συμπεραίνουμε ὅτι ὁ Κυπριανὸς ὑποσχέθηκε χρηματικὴ συνεισφορά στὸν ἀγῶνα. Τὴν ὑπόσχεση αὐτὴ ἔδωσε σὲ φιλικοὺς σὲ μυστικὴ συνάντησή τους στὴν κρύπτη τῆς ἑλληνικῆς Σχολῆς Λευκωσίας, σὲ ἄγνωστη ἡμερομηνία.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 61, σ. 269.

ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, «Ὁ ἔθνομάρτυς ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός», *ΑΒ*, ὅ.π., σ. 290.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 62, σ. 270.

Κ. ΔΗΜΑΡΑ, «Ἀθησαύριστο ἔγγραφο τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ», *ΕΚΣ, Πρακτικὰ τοῦ πρώτου διεθνοῦς κυπρολογικοῦ συνεδρίου*, τ. Γ', Λευκωσία 1973, σσ. 55-57.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 63, σ. 271.

Ε. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, *Ἡ Κύπρος εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821*, Ἀθῆναι 1971, σ. 14. 15.

Γ. ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ, «Ἐγκύκλιος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ ἀναφερομένη εἰς τὰ ἐν Κύπρῳ γεγονότα τοῦ 1821», *ΚΣ, ΚΗ'* (1964) 177-178.

Α. ΜΙΤΣΙΔΟΥ, «Ἡ ἐθνικὴ προσφορά τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν (1571-1878)», *ΑΒ*, τ. ΛΒ', τεύχ. 7-8 (1971) 210.

Βλ. κατωτέρω, κείμενα 64, 65, 66, σσ. 276, 277, 279.

Γ. ΚΗΠΙΑΔΟΥ, *Ἀπομνημονεύματα*, ὅ.π., σσ. 12-13.

Φ. ΖΑΝΝΕΤΟΥ, *Ίστορία τῆς νήσου Κύπρου*, ὅ.π., σσ. 1156-1157.

Χ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ, «Ὁ Κύπρου Κυπριανός» - Μέρος Γ', *Φῶς*, 3 (1911) 67.

ΙΩ. ΧΑΚΚΕΤΤ, *Ίστορία*, ὅ.π., σ. 319.

Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός - ὁ μάρτυρας τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, ὅ.π., σσ. 70-73.

1 Νοεμβρίου 1820 - ἐνυπόγραφη βεβαίωση τοῦ Κυπριανοῦ γιὰ ἐξόφληση δανείου.

ΙΑΚ, Βιβλίον Α', Μέρος Α', Ἀρχεῖον ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, ἔγγραφο 3.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 67, σ. 281.

8 Νοεμβρίου 1820 - οἰκονομικὲς συναλλαγὲς τοῦ Κυπριανοῦ μὲ τὸν ἱερὸ ναὸ Παναγίας Εὐαγγελιστρίας Κλήρου.

Ί. Ν. Παναγίας Εὐαγγελιστρίας Κλήρου, *Κατάστιχον ἰσολογισμοῦ τῶν ἐτῶν 1813-1892*.

Γ. ΠΑΝΑΓΗ, *Ὁ ναὸς τῆς Παναγίας Εὐαγγελιστρίας Κλήρου*, Λευκωσία 2004, σ. 54.

23 Νοεμβρίου 1820 - βεβαίωση τοῦ Κυπριανοῦ περὶ τῆς κληρονομίας τοῦ μεγάλου οἰκονόμου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς παπᾶ Σάββα.

Ο. Ι. ΙΑΣΟΝΙΔΟΥ, «Ἀνεύρεσις αὐτογράφου ἐθνομάρτυρος Κυπριανοῦ», *Ἑλικῶν*, ἔτος Α', τευχ. Κ' (1910) 2.

Β. ΕΓΓΛΕΖΑΚΗ, *Διὰ τὴν Ἐκκλησίαν Κύπρου*, ὅ.π., σσ. 434-435.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 68, σ. 282.

3 Δεκεμβρίου 1820 - έπιστολή του Κυπριανού προς τον Μιχαήλ Χάββαν.

6 Δεκεμβρίου 1820 - ένυπόγραφη βεβαίωση του Κυπριανού για έξόφληση δανείου από τον κόνσολο τής Άγγλίας Αντώνιο Βοντιτσιάνο.

1820 - συνάντηση του Κυπριανού με τον μοναχό Ματθαίο Βατοπαιδινό - συγγραφή ποιήματος του τελευταίου για τον Κυπριανό.

1820 - σέ άλλο ποίημα, του Νικολάου Σολωμού Νικολαΐδου ή Νικολή με στίχους ως έκ τής ιερᾶς μονῆς Μαχαιράδος, ό ποιητής αναφέρεται με έπαινετικά λόγια και στον Κυπριανό.

1820-1821 - με άφορμή τήν έπιδρομή άκρίδων και διάφορες προκαταλήψεις του λαού για τήν μη θανάτωσή τους, ό Κυπριανός άποστέλλει έγκύκλιο προτρεπτική προς έπιτέλεση τούτου. Με έντολή του άγιογραφούνται έκατοντάδες εικόνες του άγίου Τρύ-

Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Προξενικά έγγραφα - δάνεια τών θρόνων Κύπρου», ΚΧ, ό.π., σ. 108.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 69, σ. 284.

ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, «Ό έθνομάρτυς άρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός», ΑΒ, ό.π., σ. 291.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 70, σ. 285.

«Έθνομάρτυς Κυπριανός», Πνευματική Έπαλξη, τεύχ. 10 (1994) 134.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 71, σ. 286.

Γ. ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ, «Ό Πετράκης Καρίδης, τó χειρόγραφον και ή οίκογένειά του», ΚΣ, ΚΘ' (1965) 204-205.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 72, σ. 288.

Κώδιξ Α' ΙΑΚ, φφ. 185-187.

Γ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, «Η συμβολή του άρχιεπισκόπου Κυπριανού», ΚΣ, ό.π., σσ. 327-330.

ΙΩ. ΧΑΚΚΕΤΤ, Ίστορία, ό.π., τ. Α', σ. 316.

Άρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός - ό μάρτυρας τής πί-

φωνος, οί όποίεσ άποστέλλονται
σέ όλη τήν νήσο.

1 Ίανουαρίου 1821 - βεβαίωση
ύπογραμμένη άπό όλους τούς
άρχιερείς τής Κύπρου, διά τής
όποίας ύπόσχονται τήν άποπλη-
ρωμή δανείου τò όποίον έκαναν
για νά βοηθήσουν τόν φτωχò λαό,
λόγω τής «πέρυσιν έπικρατού-
σας δυστυχίας τής νήσου».

5 Φεβουαρίου 1821 - βεβαί-
ωση τοϋ Κυπριανοϋ περι άπο-
πληρωμής χρέους.

11 Φεβουαρίου 1821 - έπιστο-
λή τοϋ Κυπριανοϋ προς τόν
ήγούμενο τής ιερῶς μονής Κύκ-
κου Ίωσήφ.

5 Μαρτίου 1821 - ό ίταλòς
ιατρòς Άντώνιος Μπρουνόνι,
μόνιμος κάτοικος Κύπρου, συ-
νέγραψε έγκώμιο σέ μορφή έλε-
γιακή για τόν Κυπριανò.

στεως καί τής πατρίδος, ό.π.,
σσ. 196-213.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 73, σ.
289.

Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Δάνεια τῶν θρό-
νων διά τήν Κύπρον», ΚΧ, Ζ'
(1930) 123.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 74, σ.
294.

ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, «Ό έ-
θνομάρτυς άρχιεπίσκοπος Κύ-
πρου Κυπριανòς», ΑΒ, ό.π., σ.
291.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 75, σ.
296.

Πανηγυρικòν Λεύκωμα, έκδ.
ΣΚΕΣ, ό.π., σ. 46.

ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, «Ό έθνο-
μάρτυς άρχιεπίσκοπος Κύπρου
Κυπριανòς», ΑΒ, ό.π., σ. 285.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 76, σ.
297.

Ό Κυπριανòς, Έφημερίδα «Έ-
λευθερία», 10 Ίουλίου 1910, φ.
218.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 77, σ.
299.

1821 - λίγο μετά την έκρηξη της επανάστασεως στην κυρίως Ελλάδα, ο αρχιμανδρίτης Θεοφύλακτος Θησέας, φθάνοντας από το Παρίσι στο λιμάνι της Λάρνακας, διένειμε επαναστατικές προκηρύξεις. Αυτό αποτέλεσε την αφορμή για τις μελλοντικές σφαγές, αν και η επίσημη Έκκλησία της Κύπρου είχε αποφύγει να εμπλέξει την Κύπρο σε ένοπλο αγώνα.

22 Απριλίου 1821 - ο Κυπριανός με εγκύκλιό του προς τους κατοίκους της Λευκωσίας, τους προτρέπει να παραδώσουν τα όπλα μετά το διάταγμα αφοπλισμού, το οποίο εξέδωκαν οι τουρκοί.

16 Μαΐου 1821 - εγκύκλιος του Κυπριανού προς τους ιερείς και τους λοιπούς χριστιανούς του κατηλικίου Κυθρέας.

Γ. ΚΗΠΙΑΔΟΥ, *Άπομνημονεύματα*, ό.π., σσ. 10-11.

Φ. ΖΑΝΝΕΤΟΥ, *Ίστορία της νήσου Κύπρου*, ό.π., σ. 1157.

ΙΩ. ΧΑΚΚΕΤΤ, *Ίστορία*, ό.π., τ. Α', σ. 320.

Φωτογραφία του περι οὗ ο λόγος έγγραφου, εστάλη εις ημάς από το Έθνικό Ίστορικό Μουσείο Αθηνών. Βλ. Αρχεῖον ιερῶς μονῆς Μαχαιρᾶ.

Γ. ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ, «Έγκύκλιος του αρχιεπισκόπου Κυπριανού...», ό.π., σσ. 179-180.

Άρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός - ο μάρτυρας της πίστεως και της πατρίδος, ό.π., σ. 231.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 79, σ. 303.

ΙΑΚ, έγγραφο εύρισκόμενο εντός πλαισίου το οποίο δέν έχει ἀρίθμηση.

«Σπουδαῖον έγγραφον του έννομάρτυρος αρχιεπισκόπου Κυπριανού», ΑΒ, περίοδ. Β', τ. Β' (Ζ'), τεύχ. 80 (210) (1930) 440-441.

1^ο Ιουνίου 1821 - απόδειξη υπογραμμένη από τὸν Κυπριανὸ γιὰ δάνειο τὸ ὁποῖο συνήψε γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ τόπου.

Ἰούλιος 1821 - σύλληψη τοῦ Χατζηπέτρου, βοσκοῦ ἀπὸ τὴν Φλάσου, ὁ ὁποῖος ἦταν μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ γραμματοκομιστής της, ἐνῶ μετέφερε μυστικὲς ἐπιστολὲς τῆς Ἑταιρείας πρὸς τὸν Κυπριανό. Ὁ Χατζηπέτρος ἐκτελέστηκε ἀπὸ τοὺς τούρκους στὶς 10 Ἰουλίου 1821.

Ἰούλιος 1821 - ὁ Τσελεπής Χατζηπετράκης, προὔχοντας τῆς Κυθρέας, ὁ ὁποῖος κλήθηκε στὴν Λευκωσία μαζὶ μὲ τοὺς ὑπόλοιπους προὔχοντες, ὅταν κατάλαβε τὴν παγίδα πὸ ἐτοιμαζόταν ἐναντίον τους ζήτησε τὴν βοήθεια τοῦ Κυπριανοῦ γιὰ νὰ διαφύγει, ἀφοῦ εἶχε πολυμελῆ οἰκογένεια. Ὁ Κυπριανὸς συμπονῶντάς τον, τοῦ παρεχώρησε δύο σωματοφύλακες τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, οἱ ὁποῖοι τὸν ὀδήγησαν ἔξω ἀπὸ τὸ φρούριο τῆς Λευκωσίας.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 80, σ. 305.

Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Προξενικὰ ἔγγραφα - δάνεια τῶν θρόνων Κύπρου», ΚΧ, ὅ.π., σ. 122.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 81, σ. 308.

Α. ΠΑΥΛΙΔΗ, «Φλάσου», ΜΚΕ, τ. ΙΓ', σ. 259.

Πανηγυρικὸν Λεύκωμα, ἔκδ. ΣΚΕΣ, ὅ.π., σ. 25.

Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Τσελεπής Χατζηπετράκης Κυθρέιος», ΚΧ, Β' (1924) 93- 97.

9 Ιουλίου 1821 - ημέρα Σάββατον - μαρτυρικὸν δι' ἀγχόνης τέλος τοῦ Κυπριανοῦ ὑπὸ τῶν τούρκων ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος - ταφή στὸ κοιμητήριον τοῦ ἱεροῦ ναοῦ Παναγίας Φα-νερωμένης.

Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Χρονικὰ ση-μειώματα», ΚΧ, ὅ.π., σ. 228.

Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Χρονογραφικὸν σημείωμα», ΚΧ, ὅ.π., σ. 85.

Α. ΠΑΝΑΡΕΤΟΥ, «Τὸ Χρο-νικὸν τοῦ χωρίου Λύσης», ΠΚ, ὅ.π., σ. 116.

Φ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Εἰδήσεις ἱστο-ρिकाί*, ὅ.π., σ. 120.

Γ. ΚΗΠΙΑΔΟΥ, *Ἀπομνημονεύ-ματα*, ὅ.π., σσ. 14-15. 22.

Φ. ΖΑΝΝΕΤΟΥ, *Ἱστορία τῆς νήσου Κύπρου*, ὅ.π., σσ. 1153-1157.

Χ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ, «Ὁ Κύ-πρου Κυπριανὸς» - Μέρος Γ', *Φῶς*, 3 (1911) 70-72.

ΙΩ. ΧΑΚΚΕΤΤ, *Ἱστορία*, ὅ.π., τ. Α', σσ. 323-324.

ΟΛΓΑΣ ΚΑΤΣΙΑΡΔΗ-HERING, *Ἡ Ἑλληνικὴ παροικία τῆς Τεργέ-στης*, τ. Α', Ἀθήνα 1986, σ. 348, σημ. 266.

Κρατικὰ Ὀλλανδικὰ Ἀρχεῖα Χάγης, *ἐνότητα Legatic Turkye en de Levant*, *φάκελλος 106* (ἀρ. 32, 40, 41 καὶ ἄλλοι), στὸν ὁποῖο περιλαμβάνονται ἔγγραφα τοῦ ὀλλανδικοῦ προξενείου στὴν Λάρνακα τῶν ἐτῶν 1813-1830.

Β. ΣΦΥΡΟΕΡΑ, *Ὠδῖνες καὶ ὀδύνη*, ὅ.π., σσ. 14-16.

ΧΡ. ΛΙΒΑ, «Ἱστορικὰ γεγο-νότα ἀπὸ τοὺς μάρτυρες τοῦ 1821. Ὁ Χατζηνικόλας Λαυρεντίου Πρωτοσυγκέλλου Ἱερομονάχου», *Πάφος*, τευχ. 4-6 (1943) 82.

ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΑΓΝΩΣΤΟΥ
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἰδρυση ἀπὸ τὸν Κυπριανὸ
σχολῆς στὸν Στρόβολο στὸ με-
τόχι τοῦ Μαχαιρᾶ.

Ὁ Κυπριανὸς ζήτησε τὴν
συγγραφὴ τοῦ πολυελοῦ πρὸς
τὴν Παναγία Μαχαιριώτισσα, ἡ
ὁποία πραγματοποιήθηκε ὑπὸ τοῦ
μουσικοδιδασκάλου Χουρμου-
ζίου. Διασκευὴ τοῦ πολυελοῦ
αὐτοῦ ἡ ὁποία πραγματοποιή-
θηκε ἀπὸ βατοπαιδινὸ μοναχό,
σώζεται σήμερα στὴν ἱερὰ μονὴ
Βατοπαιδίου.

Ὁ ἱεροδιάκονος Κύριλλος,
ἀνεψιὸς τοῦ Κυπριανοῦ ἐκ τῆς
ἀδελφῆς του ἐκ Καμπιῶν, με-
τέβη στὴν Ἀρχιεπισκοπὴ παρὰ
τῷ πλευρῷ τοῦ ἀρχιεπισκόπου.

Ὁμολογον τοῦ Κυπριανοῦ διὰ
τοῦ ὁποίου δανείζεται 11.594 γρό-
σια καὶ 10 παραδες.

Α. ΠΑΥΛΙΔΗ, *Στρόβολος -
ἱστορία, γεωγραφία καὶ σύγ-
χρονη ζωὴ*, Λευκωσία 2005, σσ.
24. 40. 51. 83.

Φ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ ΑΡΧΙΜ.,
*Ὁ ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Μα-
χαιριώτης*, ὅ.π., σ. 25.

ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, *Ἡ ἱερὰ
βασιλικὴ καὶ σταυροπηγιακὴ μο-
νὴ*, ὅ.π., σσ. 116. 246.

Σκευοφυλάκιον ἱερᾶς μεγί-
στης μονῆς Βατοπαιδίου, χειρό-
γραφον ὑπ' ἀρ. 1776.

*Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυ-
πριανὸς - ὁ μάρτυρας τῆς πί-
στεως καὶ τῆς πατρίδος*, ὅ.π.,
σσ. 188-189.

Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Οἱ ἐκκλη-
σίες καὶ τὰ παρεκκλήσια τοῦ
Στροβόλου*, ἔκδ. Δήμου Στροβό-
λου, Κύπρος 2006, σ. 162.

Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Ἐμπόριον καὶ
ναυτιλία Κύπρου», *ΚΧ, Γ'* (1934)
63-64.

Βλ. κατωτέρω, κείμενο 112, σ.
410.

Β. Μαρτυρίες αγιότητας

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ - ΘΕΜΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

6 Δεκεμβρίου 1821 - αοίδιμος
ιερομάρτυς Κύπρου.

Σε έγγραφο, τὸ ὁποῖο συνέ-
ταξαν ὁ Τριμυθοῦντος Σπυρίδων
καὶ ἄλλοι κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, οἱ
ὁποῖοι διέφυγαν τὸν θάνατο καὶ
κατέφυγαν στὸ ἐξωτερικό, ὁ ἀρ-
χιμανδρίτης Θεόφιλος (Θεοφύλα-
κτος Θησέας) καὶ ὁ ἑξαρχος
Ἰωαννίκιος, στὴν ὑπογραφή τους
ἀποκαλοῦν γιὰ πρώτη φορὰ τὸν
Κυπριανὸ **ιερομάρτυρα**.

1842 - «αοίδιμος ιερομάρτυς
Κύπρου».

«Τοῖς ἐν τοῖς ἱεροῖς μονα-
στηρίοις προΐσταμένοις καὶ τοῖς
τὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος
ἱερὸν ἀγῶνα συναγωνισαμένοις
ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς, τὴν βίβλον
ταύτην ἀνατίθησιν, ὁ ἐν πνεύ-
ματι ἀδελφὸς Θεόφιλος Θ<ησέας>,
ἀρχιμανδρίτης τοῦ **αοιδίμου ιε-
ρομάρτυρος Κύπρου**, ὅστις ἐν
τῷ ἱερῷ ἀγῶνι ἀντιστράτηγος
χρηματίσας, καὶ τοῦ μακαριω-
τάτου ἀγίου πατριάρχου τῶν

ΙΕΡ. ΠΕΡΙΣΤΙΑΝΗ, *Γενικὴ ἱστο-
ρία τῆς νήσου Κύπρου*, Λευκω-
σία 1911 (φωτοτ. ἀνατ. Λευκωσία
1995), σσ. 779-781. Βλ. κατω-
τέρω, κείμενο 101, σσ. 377-378
καὶ σημ. 2.

ΙΩ. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗ - Κ. ΚΟΚΚΙΝΟ-
ΦΤΑ, Δημογραφικὰ στοιχεῖα Γε-
ρολάκκου (1825), *ΕΚΜΙΜΚ 3*,
Λευκωσία 1996, σσ. 258-260.

Θ. ΘΗΣΕΩΣ ΑΡΧΙΜ., *Οἰκιακὴ
οἰκονομία, ἐρανισθεῖσα ἐκ πολ-
λῶν γαλλικῶν συγγραμμάτων*,
Ἀθήναις 1842 (βλ. ἀφιέρωσις βι-
βλίου).

Ἱεροσολύμων ἐν διαφόροις ἀνατολικοῖς τόποις ἕξαρχος».

1852 - ἱερομάρτυρες ἀρχιερεῖς Κύπρου.

Ἀναφορὰ Γ.Α. Μαυροκορδάτου: «Τοιοῦτους διατελοῦντας τοὺς ἱεράρχας τούτους (Εὐγένιον Κων/πόλεως καὶ ἄλλους) ἐξύβρισας (ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης), Εὐγένιον¹, ὅστις, κατὰ τὸ ἔτος 1821, ἐν φόνῳ μαχαίρας ἀποθανόντων εἰς Κύπρον τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἀρχιερέων, καὶ τῶν κεφαλῶν αὐτῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκτεθεισῶν πρὸ τῆς ὑψηλῆς Πύλης, μετὰ τῆς πορφύρας καὶ τοῦ σκήπτρου τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἐν εἴδει τροπαίων, μετ' ἀγανακτήσεως καὶ πολλῆς παρρησίας τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν ἤλεγξε (ὁ Εὐγένιος Κων/πόλεως), καὶ τὰς μὲν κεφαλὰς **τῶν ἱερομαρτύρων τούτων** μετ' εὐλαβείας ἐκήδευσε². τὴν δὲ στολὴν τοῦ ἀρχιεπισκόπου λαβὼν, ἔπεμψε τῷ μακαριωτάτῳ πατριάρχῃ Ἀντιο-

Α. ΤΗΛΛΥΡΙΔΗ, Ἀθῆσαύριστα κυπριακὰ κείμενα, ἀνάτυπο ἀπὸ τὴν *ΕΕΚΕΙΣ*, τ. Η', Λευκωσία 2008, σσ. 48. 56. Τὸ κείμενο ἐλήφθη ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Γ.Α. Μαυροκορδάτου *Περὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος*, Φυλλάδιον τρίτον, τύποις Λ. Δ. Βιλαρᾶ καὶ Β. Λιούμη, Ἀθήναις 1852, σσ. 78-79.

1. Εὐγένιος Β' ὁ ἀπὸ Πισιδίας (1821-1822), πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, διάδοχος τοῦ Γρηγορίου Ε'.

2. Ἡ μαρτυρία τοῦ κειμένου τούτου θεωρεῖται σημαντικώτατη, διότι γιὰ πρώτη φορὰ ἀναγράφεται πῶς οἱ κεφαλὲς τοῦ ἱερομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ καὶ τῶν λοιπῶν κατατομηθέντων ἱερομαρτύρων, ἐπέμφθησαν στὴν Κωνσταντινούπολη, δῶρο στὴν ὑψηλὴ Πύλη, καὶ ἀπόδειξη τῆς ἐκτελέσεως τῆς προσταγῆς τῆς ἀπὸ τὸν Κιουτσιούκ Μεχμέτ.

χείας, ὅστις ἀποκατέστησε τὴν ἐκεῖ αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν...».

1875 - μαρτυρικὸν τέλος Κυπριανοῦ.

«Καὶ ἄλλα ἀξιομνημόνευτα ἔργα ἐπὶ τῆς ἑνδεκαετοῦς ἀρχιερατείας αὐτοῦ ἔπραξεν ὁ φιλόπατρις ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός, ἅτινα ὅμως τῇ παρελεύσει τῶν χρόνων μὴ παραδοθέντα γραφῇ παρεδόθησαν εἰς τὴν λήθην· διὸ καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀρχιερατείας αὐτοῦ μεταβαίνομεν ἀμέσως εἰς τὸ τέλος αὐτῆς καὶ τοῦ βίου, ὅπερ ὑπῆρξε **μαρτυρικὸν** ὡς τὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γρηγορίου τοῦ Ε' (ἐπειδὴ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανὸς ἔκ τε τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ ἀξίας καὶ ἐκ τοῦ **μαρτυρικοῦ τέλους τοῦ βίου αὐτοῦ** ὑπῆρξεν εἰς τῶν μᾶλλον διακεκριμένων ἀρχιεπισκόπων τῆς Κύπρου...)

1885 - μαρτυρικὸν αἶμα.

«Ὁ ἀριθμὸς καὶ τὰ ὀνόματα τῶν **μαρτύρων** τούτων διατελοῦσι τανῦν λελησημονημένα, ἕξαιρέσει εὐαρίθμων τινων πολιτῶν καὶ τῆς τετρακτύος τῶν συνοδικῶν, ἀποτελουμένης ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ καὶ τῶν μητροπολιτῶν Πάφου, Κι-

Φ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Εἰδήσεις ἱστορिकाί*, ὄ.π., σσ. 116-117.

ΕΥΡ. ΦΡΑΓΚΟΥΔΗ, *Ἐγχειρίδιον χωρογραφίας καὶ γενικῆς Ἱστορίας τῆς Κύπρου*, Ἀλεξάνδρεια 1885, τευχ. Α', σ. 109.

τίου καὶ Κυρηναίας, Λαυρεντίου, Μελετίου καὶ Χρυσάνθου...
 Ναί, σεπτὴ χορεία, προελοῦσα
 τὴν ἀπὸ τοῦ **μαρτυρίου** καὶ τῆς
σφαγιάσεως ὀδύνην τῆς ἀπὸ τῆς
ἐξωμοσίας ἀτιμώσεως, ἐγένεσο
 θαυμάσιος ὑπογραμμὸς τοῖς ἐπι-
 γιγνομένοις ὅτι ὑπὲρ τῶν καλλί-
 στων καὶ μεγίστων θυσιασθεῖσα,
 δὲν περιέμεινας τὸν αὐτόματον
 θάνατον, ἀλλ' ἐδέξω τὸν βέλτι-
 στον, κατὰ τὴν ῥῆσιν τοῦ Πλου-
 τάρχου. Τὰ πτώματα ὑμῶν, ἐκ-
 ταθέντα ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ τοῦ στρα-
 τευομένου χριστιανικοῦ ἑλληνι-
 σμοῦ, καθηγίασαν αὐτὸν καὶ ὑπ'
 ἐκείνου καθηγιασθησαν, **τὸ δ'**
αἶμα ὑμῶν, ἐξαγνισθὲν διὰ τοῦ
μαρτυρίου, ἄχραντον καὶ γονο(ι)-
 μοποιόν, ἔβρανε καὶ ἤρδευσε τὸ
 τῆς πατρίδος δένδρον, ὑπὸ τὸ
 ἀμφιλαφὲς τοῦ ὁποίου φύλλωμα
 παρασκευαζόμεθα νὰ ἐντρυφή-
 σωμεν ἡμεῖς, οἱ ἐπιλήσιμονες ὑμῶν
 ἀπόγονοι».

1888 - «ἀμαράντου ἔτυχον
 στεφάνου».

«Τὰ **μαρτυρικὰ λείψανα** τῶν
 θυσιασθέντων ἱερωμένων τε καὶ
 λαϊκῶν... τινὰ δὲ μετέφερον καὶ
 ἔθαψαν ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς
 ἱεῤῃς ἐκκλησίας Φανερωμένης,
 ἐν ἄκρῃ σιγῇ καὶ ἐν ὥρᾳ βαθείας
 νυκτός. Τὰ μὲν τῶν ἀρχιερέων

Γ. ΚΗΠΙΑΔΟΥ, *Ἀπομνημονεύ-
 ματα*, ὁ.π., σσ. 20-22.

καὶ κληρικῶν ἐν ἰδιαιτέρῳ τάφῳ, τὰ δὲ τῶν λαϊκῶν ἐπίσης παραπλεύρως... Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν παρορμῶντο **ν' ἀρνηθῶσι τὸν Χριστὸν** πρὸς διαφύλαξιν τῆς ζωῆς των καὶ πολλῶν ἄλλων ἐφημέρων ἀγαθῶν ἀπόλαυσιν, ἀλλ' ὅλοι μέχρις ἑνὸς τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγωνίσαντο, τὴν πίστιν τοῦ σωτήρος Χριστοῦ τετηρήκασιν, καὶ οὕτω τοῦ **ἀμαράντου ἔτυχον στεφάνου** τῆς αἰωνίου μακαριότητος, παρὰ τοῦ μεγάλου ἀθλοθέτου Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ αἱ τελευταῖαι στιγμαὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, καθ' ἃ οἱ εἰδότες ἐβεβαίωσαν, ἐφάνησαν τῶντι στιγμαὶ πίστεως ἀκραιφνοῦς, ὁποίας τὰς προπαρασκευάζει ἐν περιστάσεσι τοιαύταις συνείδησις ἀκηλίδωτος, καρδία ἀγαθοποιὸς καὶ μεγάλη περιφρόνησις τῆς προσκαίρου ζωῆς καὶ προσδοκία τῆς μελλούσης καὶ μακαρίας ἐκείνης, ἣν ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν (Α' Κορ. β' 9)»¹.

1890 - «μάρτυς ἀρχιεπίσκοπος».

«Ὁ οἰκονόμος ὑπῆρξεν ὁ σωτήριος ἄγγελος τοῦ ἔθνους, κα-

Γ. ΦΡΑΓΚΟΥΔΗ, *Κύπρις - ἡ Κύπρος τῆς σήμερον - ἱστορία τῆς Κύπρου ἀπὸ τῶν μυθολογικῶν χρόνων μέχρι σήμερον -*

1. Ἐκτενέστερο ἀπόσπασμα τῆς ἀφηγήσεως τοῦ Γ. Κηπιάδου, ὡς καὶ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ποίημα τὸ ὁποῖο ἀφιερώνει στοὺς μάρτυρες τῆς 9ης Ἰουλίου 1821, βλ. κατωτέρω, κείμενο 119, σ. 426.

τορθώσας διὰ τῆς εὐφυΐας αὐτοῦ νὰ ἐκμηδενίσῃ τὴν μανίαν τῶν στασιαστῶν».

«Ὁ οἰκονόμος οὗτος ἦν ὁ ἱερομόναχος Κυπριανός, ὁ μετὰ ταῦτα **μάρτυς ἀρχιεπίσκοπος**, ὁ ἀπαγχονισθεὶς τῷ 1821».

25 Αὐγούστου 1900 - «ὁ μέγας ἱερομάρτυς Κυπριανός».

«Ὁ ἀείμνηστος ἐθνομάρτυς, ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐκεῖνος οὗτινος τὸ αἷμα ἔρρυσεν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος, ὁ πρωθιεράρχης ἐκεῖνος δι' ὃν καυχᾶται ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου... **Ναί, ὁ μέγας ἱερομάρτυς Κυπριανός**, τὴν καρδίαν τοῦ ὁποίου ἐθέρμαινον τὰ εὐγενέστερα περὶ πίστεως καὶ πατρίδος αἰσθήματα...».

24 Μαρτίου 1901 - «ἅγια λείψανα».

«Κατὰ τὸ 1872, ὅτε ἡ Ἐκκλησία τῆς Φανερωμένης ἀνεκαινίσθη, τὰ ὁστὰ τῶν **μαρτύρων** ἀπεκομίσθησαν καὶ ἐτέθησαν ἐντὸς νέου τάφου πρὸς τὸ νότιον μέρος τῆς ἀγίας τραπέζης. Παρὰ δὲ τὸν τάφον ἐτέθη μαρμαρίνη πλάξ, ἐφ' ἧς ἀναγράφονται τὰ ὀνόματα καὶ οἱ τίτλοι ἐκείνων, ὧν τὰ **ἅγια λείψανα** εὐρίσκονται τεθαμμένα».

τοπογραφία Κύπρου ἢ περιήγησις ἀνὰ τὴν νῆσον, Ἀθήναις 1890, σ. 344.

ΦΙΛΟΘΕΟΥ ΑΡΧΙΜ., Ὁ ἀφορισμὸς τοῦ ἐθνομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ κατὰ τῶν μασσόνων, Ἐφημερίδα «*Φωνὴ τῆς Κύπρου*», ἕκτακτον Παράρτημα τοῦ φ. 708, 1 Σεπτεμβρίου 1900.

Ὁ Κυπριανός - βιογραφικαὶ σημειώσεις, Ἐφημερίδα «*Φωνὴ τῆς Κύπρου*», 24 Μαρτίου 1901, φ. 737 (1046).

8 Ἰουλίου 1906 - ἑκατόμβαι μαρτύρων τῆς πατρίδος καὶ τῆς πατρίου πίστεως.

«Ἔτι μικρὸν καὶ ἡ ἐν τῇ αὐλῇ ἐξηρητημένη ἀπὸ συκαμινέας ἀγγόνη δέχεται τὸν ἀρχιεπίσκοπον, ὅστις εὐλογεῖ σταυροειδῶς τὸν βρόχον, καὶ τῶν κατατομυμένων ἀρχιερέων τὸ τίμιον αἶμα βάφει πορφυροῦν τὸ φρίσσον δάπεδον τοῦ ἀρχαίου τῶν λουζινιανῶν ἀνακτόρου... Μάτην ὠρκίσθη ὁ πασσᾶς κατὰ τοῦ κορανίου ὅτι ὁ ἀρχιεπίσκοπος εὐρίσκεται ἐν ἀσφαλείᾳ. Τί πρὸς αὐτὸν ὁ ὄρκος; Ἀρκεῖ ὅτι συνέφερε καὶ τοῦτον ἀπωλέσθαι!... Ἀκολουθεῖ εἶτα ἐπὶ σειρὰν ὄλην ἡμερῶν σειρὰ ἑκατομβῶν **μαρτύρων τῆς πατρίδος καὶ τῆς πατρὸς πίστεως**.

Τὸ τοιοῦτον ζηλευτὸν τέλος τοῦ Κυπριανοῦ ἐπεσφράγισε βίον ὡς ἀληθῶς ὑπέροχον, ἀναλωθέντα ἐν διηνεκεῖ προσπαθείᾳ πρὸς περιφρούρησιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς δυνάμεως καὶ περιουσίας καὶ ἀνόρθωσιν τῶν ὑπὸ τὴν χαλυβδίνην πτέρναν τοῦ τυράννου εἰς γόνατα καμφθέντων ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν δυστήνων πατέρων ἡμῶν».

1. Ἰω. ια' 50.

Ἡ 9ῃ Ἰουλίου τοῦ 1821 - Ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Κυπριανοῦ καὶ ὁ θάνατος τῶν λοιπῶν μαρτύρων τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος - ἀνέκδοτον γράμμα τοῦ ἀειμνήστου πρωθιεράρχου, Ἐφημερίδα «Ἐλευθερία», 8 Ἰουλίου 1906, φ. 9.

7 Ἰουλίου 1907 - οἱ ἱεροὶ μάρτυρες πρεσβεύουσι παρὰ τῷ οὐρανίῳ Πατρί.

«Τελείαν ἐθνικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἑκατόμβην προσφέρει εἰς τὸν πανελλήνιον ἀγῶνα ἡ ἐλληνικωτάτη μεγαλόνησος διὰ τοῦ ἐθνάρχου καὶ πρωθιεράρχου αὐτῆς Κυπριανοῦ ἀρχιεπισκόπου, τῶν μητροπολιτῶν Πάφου, Κιτίου, καὶ Κυρηνείας καὶ πολλῶν ἄλλων συμμαρτυρησάντων αὐτοῖς **ἀγίων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν** συμποσωθέντων εἰς ἑξήκοντα καὶ τετρακοσίους περίπου. Τὸ κυπριακὸν ἔδαφος διὰ τοσοῦτου **ἡγιασμένου μαρτυρικοῦ αἵματος** ποτισθὲν ἐν ὀνόματι τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ τῆς ἐλληνικῆς πατρίδος ἀπετέλεσεν ἐθνολογικῶς τε καὶ ἱστορικῶς ἀναπόσπαστον αὐτῆς τμήμα, ὁ κυπριακὸς δὲ λαὸς τελῶν ἐτήσιον μνημόσυνον ἐπὶ τῇ ἱερᾷ τῶν μαρτύρων ἑκατόμβῃ ὑπερήφανον πενθεῖ πένθος καὶ συνεγειρόμενος περὶ τὸ μαρτυρικὸν κενοτάφιον ἀποτίνει φόρον σεβασμοῦ, τιμῆς καὶ θαυμασμοῦ πρὸς τοὺς **ἱεροὺς μάρτυρας** ἐπικαλούμενος ἀπὸ τῶν μυχιαιμάτων τῆς ψυχῆς του **τὰς πρεσβείας αὐτῶν παρὰ τῷ οὐρανίῳ Πατρί**».

Αἰωνία καὶ ἀγήρων ἡ μνήμη τῶν ἐθνομαρτύρων τῆς Κύπρου, Ἐφημερίδα «Κυπριακὸς Φύλαξ», 7 Ἰουλίου 1907, φ. 66.

9 Ἰουλίου 1909 - μαρτυρικὸς θάνατος ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.

«Ἀπὸ τῆς ἀξιοσημειώτου καὶ ἱστορικῆς ταύτης ἡμέρας ἡ σεπτὴ καὶ ἱερὰ μορφή τοῦ εὐσεβάστου καὶ πατριωτικωτάτου ποιμέναρχου ἡμῶν Κυπριανοῦ, τοῦ προφρόνως ἐκχέαντος τὸ τίμιον αἷμά του ὑπὲρ τῆς ἀγίας ἡμῶν πίστεως καὶ τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος... Ἀρκεῖ ἡμῖν τὸ ἱστορικὸν καὶ ἀναμφισβήτητον γεγονός τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου, ὃν προθύμως καὶ ἡρωϊκῶς ὑπέμειναν οἱ κύπριοι ἐθνομάρτυρες, ὑπὲρ τῆς αὐτῆς πίστεως καὶ τῆς αὐτῆς πατρίδος...».

1911 - μάρτυρες τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος.

«Καὶ νῦν, καθῆκον ἱερὸν ἐπιτελοῦντες πρὸς τοὺς μάρτυρας ἐκείνους τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, παραθέτομεν ὡς ἐν τιμητικῇ τῆς κυπριακῆς ἱστορίας στήλῃ τὰ ὀνόματα τῶν θυσιασθέντων... Τὰ σώματα τῶν ὑπερεβδομήκοντα μαρτύρων τούτων τῆς θρησκείας καὶ πατρίδος ἐτάφησαν...».

ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΜΥΡΙΑΝΘΕΩΣ¹, Λόγος πανηγυρικὸς ἐπὶ τοῖς ἀποκαλυπτηρίοις τοῦ μνημείου εἰς τὸν ἐθνομάρτυρα ἀρχιεπίσκοπον Κυπριανόν², Ἐφημερίδα «Κυπριακὸς Φύλαξ», 11 Ἰουλίου 1909, φ. 171.

Φ. ΖΑΝΝΕΤΟΥ, Ἱστορία τῆς νήσου Κύπρου, ὀ.π., σσ. 1154-1155.

1. Ὁ μετέπειτα ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Μακάριος Β΄.

2. Τὸ καλλιμάρμαρο μνημεῖο εἰς μνήμην τῶν ἱερομαρτύρων ἀρχιερέων τοῦ 1821, τὸ εὐρισκόμενον ἔξω ἀπὸ τὴν ἱερὰ Ἀρχιεπισκοπή, ἀνηγέρθη μὲν κατὰ τὸ 1901, ἡ τελετὴ τῶν ἀποκαλυπτηρίων τοῦ ὅμως ἔλαβε χώραν στίς 9 Ἰουλίου 1909.

1911 - ἅγιος ὁ Κυπριανός.
 «Ἦταν καιρὸς καταδρομῆς
 καὶ τοῦ Κιουτσουκ Μεχμέτη,
 καὶ πῶς τὸ ἐνθυμήθηκα πρὸς
 ἐνενηντα ἔτη! ...
 ... Μόνον ὁ γιὸς τοῦ Κιόρο -
 γλου ἦταν γιὰ νὰ μαλλώσει,
 τὸν ἅγιον Κυπριανὸν γιὰ νὰ
 τὸν ι-γλυτώσει...
 ... Ὁ ἅγιος Κυπριανὸς βλέπει
 τοὺς δεσποτάδες,
 γονατισμένους στὴν γραμ-
 μὴν μὲ δίχα κεφαλάδες.
 Ἦρταμεν στὸν Κυπριανὸν ν'
 ἀφήσουμεν τὰ ἄλλα,
 ἐπάνω στὴν συκαμινιὰν ἐστή-
 σαν τὴν κρεμμάλλαν.
 Ἐσταύρωσέν τὴν τρεῖς φο-
 ρές, μάλιστα εὐλόγησέν τὴν,
 εἰς τὸν λαιμὸν ὁ ἴδιος ἔπια-
 σεν κι ἔβαλέν τὴν.
 Τὰ ὅσα τοῦ ἐκάμασιν, τοῦτον
 ἐν παραπάνω,
 τρία ἡμερονύκτια ἐκρέμμε-
 τουν τζειπάνω.
 Ἐν τοὺς τοὺς ἐδιούσασιν νὰ
 πᾶσιν νὰ τοὺς θάψουν,
 ἐσχεδιάζαν τὴν δουλειάν, ἦ-
 ταν γιὰ νὰ τοὺς κάψουν!
 Κανεῖς νὰ μὴν ἔρτει κοντά,
 μὲ συγγενεῖς νὰ κλάψουν,
 ἐπήσιν σὰν μάρτυρες, μιὰν
 ὦραν ἐννὰ λάμψουν»¹.

Χρ. ΤΖΙΑΠΟΥΡΑ, *Ὁ ἀποκεφα-
 λισμὸς τῶν δεσποτάδων*, τύποις
 Ἐλευθερίας, Λευκωσία 1911.

Τοῦ αὐτοῦ, *Ἄπαντα*, ἔκδ. ΚΕΕ
 XXXVI, ἐπιμέλεια Κωνσταντί-
 νος Γιαγκουλλῆς, Λευκωσία 2001,
 σσ. 244-245.

Κ. ΓΙΑΓΚΟΥΛΛΗ, «Ἐπιστρο-
 φὴ στὸν ποιητάρη Χριστόδουλο
 Τζιαπούρα», *ΛΚ*, τεύχ. 32 (1974)
 88-94.

Τοῦ αὐτοῦ, «Ἡ 9ῆ Ἰουλίου
 στὴν ποίηση τῆς Κύπρου», *Ἡ
 Κύπρος μας*, τεύχ. 66 (1997)
 27-34.

1. Ἐκτενέστερο ἀπόσπασμα τοῦ ποιήματος βλ. κατωτέρω, κείμενο 120, σ. 429.

1911 - μάρτυρες ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.

«Ὡς ἦτο ἐπόμενον, ὁ κατάλογος ἔτυχε τῆς ἐγκρίσεως τῆς Πύλης καὶ τότε ἤρχισαν αἱ συλλήψεις τῶν προγεγραμμένων, τῇ δ' ἐνάτῃ Ἰουλίου ἔπεσον οἱ πρῶτοι ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος μάρτυρες».

1911 - ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου θάνατος.

«Ἡ κυπριακὴ φιλοπατρία ἀνήγειρε καλλιμάρμαρον μνημεῖον πρό τινος πρὸς τὸν ὑπέροχον ποιμένα, ὅστις κατὰ τὸ πρῶτον τέταρτον τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἐκλείσει τὸ κυπριακὸν ὄνομα, καὶ διὰ τῆς θυσίας αὐτοῦ ἀξίως κατετάχθη μεταξὺ τῶν παλαιῶν ἐκείνων ἡρώων, οἵτινες ὠμολόγησαν τὸν Χριστὸν ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων καὶ ἐπότισαν διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν τὸ ἀγλαόκαρπον δένδρον τοῦ Χριστιανισμοῦ κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς ἡμετέρας χρονολογίας.

Τὸ μαρτύριον ὑπῆρξεν ἢ ὑπερτάτη ἔκφανσις, τὸ κορύφωμα τῶν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀγώνων τοῦ ἀνδρός, οὐδ' εἶναι γνωστὸς ἄλλως εἰς τοὺς πολλοὺς ἢ ὡς ὑποστάς καρτε-

ΑΠ. ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ, *Ἱστορία τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος - διὰ τὴν Ε' καὶ Στ' τάξιν τῶν Δημοτικῶν Σχολείων*, Λευκωσία 1911, σ. 52.

Χ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ, «Ὁ Κύπρου Κυπριανός» - Μέρος Α', *Φῶς*, 1 (1911) 3.

ρικῶς τὸν ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου θά-
νατον· ἀλλ' ὅμως καὶ ὁ λοιπὸς
βίος τοῦ **μάρτυρος ἀρχιεπισκό-
που** διήλθεν ἐν μέσῳ διηνεκοῦς
μερίμνης ὑπὲρ τῶν ἐμπιστευθέν-
των αὐτῷ λογικῶν προβάτων,
καὶ καθ' ὅλα ἐφάμιλλος πρὸς
τοιούτον ὑπέροχον τέλος».

1911 - «τὸ φωτοστέφανον τοῦ
μαρτυρίου».

«Ἐνθάδε λοιπὸν κεῖνται τὰ
ἱερά ὅστ᾽ αὐτῶν ἐθνομαρτύρων
τοῦ 1821 εἰς αἰώνιον μνημόσυ-
νον, ἀλλὰ καὶ εἰς αἰωνίαν μίμη-
σιν τῶν ἐπιγιγνομένων γενεῶν.
Αἱ νέαι ὅμως γενεαὶ ἠκολούθη-
σαν ἄραγε τὸ ἀπαράμιλλον τῶν
μαρτύρων τούτων παράδειγμα
ὑψίστης αὐταπαρνήσεως χάριν
τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος;
Ἄνταπεκρίθησαν αὐταὶ πρὸς τὸν
ὑψιστον καὶ ἀγιώτατον σκοπὸν
πρὸς ὃν αἱ ἑκατόμβαι αὐταὶ
ἔτεινον; Στερρῶς ἄρα γε ἔχον-
ται τῆς θείας τῶν ἀνδρῶν ἐκεί-
νων διαθήκης ἦν διὰ τοῦ ἀθῶου
αὐτῶν αἵματος καθηγίασαν; ...

... Ὁ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ἐγγράφῳ
μνημονεύμενος γενικὸς πληρε-
ξούσιος τῆς Κύπρου Νικόλαος
Θησεῶς, υἱὸς τοῦ μεγάλου Οἰ-
κονόμου, στενοῦ συγγενοῦς τοῦ
ἱερομάρτυρος Κυπριανοῦ, ἦν θεϊ-

ΙΕΡ. ΠΕΡΙΣΤΙΑΝΗ, *Γενικὴ ἱ-
στορία τῆς νήσου Κύπρου*, ὁ.π.,
σσ. 741. 784. 987.

ος τῆς μητρὸς τοῦ κ. Ο. Ι. Ἰασονίδου...

... 1821 μ.Χ. Ὁ ἐθνομάρτυς Κυπριανὸς μετὰ τῶν συνεπισκόπων καὶ προϋχόντων τῆς νήσου περιβάλλονται **τὸ φωτοστέφανον τοῦ μαρτυρίου**».

1913 - μαρτυρικός θάνατος.

«Εἰς τὸ μακρυνὸν ἐκεῖνο νησί, τὴν Κύπρον, ὅλαι αἱ ἱστορικαὶ περιπέτειαι τῶν περασμένων καιρῶν καὶ αἱ μεταβολαὶ ποὺ ἐπροξένησαν οἱ δυνάσται, δὲν κατάρθωσαν παρὰ νὰ τὸ στολίσουν με μίαν τραγικὴν σφραγίδα καρτερικότητος καὶ με μίαν αἴγλην ἐθνικῆς πίστεως, σὰν ἐκείνην ποὺ ἐλάμπρυνε τὰ πρόσωπα τῶν μαρτύρων τῶν πρώτων χρόνων τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὅλη ἡ ζωὴ ἐκεῖ κάτω - κατ' ἐξοχὴν σήμερα ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῶν ἄγγλων - σὰν ποταμός, πότε ὄρμητικὰ καὶ πότε ἤρεμα, ρέει ἀδιάκοπα καὶ ροχθεῖ τὸν ἴδιον πάντα σκοπὸν, ποὺ καθηγίασε με τὴν θυσίαν ἐνὸς **μαρτυρικοῦ θανάτου** εἰς τὸ 21 ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός. Ἐπάνω εἰς τὸν σκοπὸν αὐτὸν εἶναι τονισμένη ὅλη ἡ κυπριακὴ ζωή!».

Ἵπόδουλοι ἐλευθερωταὶ ἀδελφῶν ἀλυτρώτων, ἔκδ. *ΚΕΕ*, Πηγὲς καὶ Μελέτες τῆς Κυπριακῆς Ἱστορίας XXXII, εἰσαγωγή - ἐπιμέλεια Πέτρος Παπαπολυβίου, Λευκωσία 1999, σσ. 409-410.

1. Ἀπόσπασμα ἐπικηδεῖου ἄρθρου τοῦ Ε. Χατζηγιάννου γιὰ τὸν συνάδελφο καὶ συμπολεμιστὴ του Χριστόδουλο Σῶζο, τὸ ὁποῖο δημοσιεύθηκε στὸ ἀθηναϊκὸ περιοδικὸ

8 Ἰουλίου 1918 - μεγαλομάρτυς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου.

«Μέγα καὶ ἱερὸν καθῆκον, μακαριώτατε καὶ φιλόχριστος ὁμήγυρις, ἐκάλεσεν ἡμᾶς σήμερον ἐν τῷ πανσέπτῳ τούτῳ ναῶ κατὰ τὴν ἐπέτειον ταύτην τοῦ μαρτυρίου τοῦ **μεγαλομάρτυρος** τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, τῶν ἀρχιερέων Πάφου Χρυσάνθου, τοῦ Κιτίου Μελετίου, τοῦ Κυρηναίας Λαυρεντίου καὶ λοιπῶν κληρικῶν καὶ λαϊκῶν συγχρόνων μαρτύρων κατὰ τὸ 1821. Προσήλθομεν εὐλαβεῖς προσκυνηταὶ τοῦ μαρτυρίου αὐτῶν... προσκαρτεροῦντες καὶ ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ τῆς περισώσεως καὶ τῆς λαμπρότητος τῶν μεγάλων ἱδανικῶν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος».

Ι. ΠΑΠΑΠΟΡΦΥΡΙΟΥ, «Λόγος ἐπιμνημόσυνος εἰς τοὺς μάρτυρας τῆς Κύπρου τῆς 9ης Ἰουλίου 1821», *ΑΒ*, ἔτος Α΄, τεύχ. Ιον (1918) 45.

Παναθήναια, ἔτος ΙΓ΄, τεύχ. 295-296 (1913) 130-132, καὶ ἀναδημοσιεύθηκε στὴν ἐφημερίδα *Ἀλήθεια* στίς 1 Μαρτίου 1913. Ὁ κύριος Χριστόδουλος Σῶζος, ὁ ὁποῖος κατεῖχε ὑψηλὴ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ θέση καὶ διετέλεσε δήμαρχος Λεμεσοῦ, στὴν ἡλικία τῶν 40 χρόνων κατατάχθηκε ἐθελοντικὰ στὸν ἑλληνικὸ στρατὸ καὶ πολέμησε στοὺς βαλκανικοὺς πολέμους, ἔπεσε δὲ μαχόμενος στὴν Ἡπειρο στίς 6 Δεκεμβρίου 1912. Ἡ ὑψηλὴ αὐτῆ κοινωνικὴ του θέση καὶ τὸ ὄριμο τῆς ἡλικίας του, συντέτιναν ὥστε νὰ θεωρηθεῖ, μαζί μὲ τὸν Κυπριανό, ὡς τὰ σημαντικότερα παραδείγματα κυπριακῆς αὐτοθυσίας κατὰ τὴν νεώτερη κυπριακὴ ἱστορία (βλ. Π. ΠΑΠΑΠΟΥΛΓΒΙΟΥ, Ἡ Κύπρος καὶ οἱ βαλκανικοὶ πόλεμοι - συμβολὴ στὴν ἱστορία τοῦ κυπριακοῦ ἐθελοντισμοῦ, *ΚΕΕ*, Πηγές καὶ Μελέτες τῆς Κυπριακῆς Ἱστορίας XXVI, Λευκωσία 1997, σ. 212). βλ. ἐπίσης ποίημα Ἰωάννου Περδίου «Στὸν Σῶζόν μας», ἐνταῦθα, σ. 91.

1923 - «τὰ τίμια λείψανα τοῦ μάρτυρος Κυπριανοῦ».

«Τὰ **τίμια λείψανα** τοῦ Κυπριανοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχιερέων... περισυνελέγησαν ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ ἐν κοινῷ τάφῳ ὑπὸ τὴν ἀγίαν τράπεζαν, ἐπιγραφή δὲ ἐντὸς τοῦ ἀγίου βήματος ἐπίκειται διαϊωνίζουσα τὸ μαρτύριον καὶ τὸν τάφον αὐτῶν».

«Μόλις τὸ αἶμα τῶν **μαρτύρων ἀρχιερέων** ἔπαυσε νὰ ῥέῃ ὁ ἀπάνθρωπος διοικητὴς ἠπιώτερον διατεθεὶς διέταξε νὰ προσαχθῶσιν ἐνώπιόν του οἱ ἐν φυλακῇ ὄμηροι».

«Κύριλλος (1849-1854) ὁ ἀρχιμανδρίτης τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ἐξελέγη διάδοχος τοῦ Ἰωαννικίου. Συγγενὴς τοῦ **μάρτυρος Κυπριανοῦ** καὶ εἷς τῶν ἐπιζησάντων ταῖς τραγικαῖς σκηναῖς τοῦ 1821».

«Ἡ μονὴ τοῦ Μαχαιρᾶ... ὑπὸ τὴν ἐνδελεχῆ μέριμναν τοῦ οἰκονόμου αὐτῆς Παρθενίου περὶ τὰ μέσα τῆς ἡ' ἑκατονταετηρίδος καὶ βραδύτερον περὶ τὰ τέλη αὐτῆς καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπομένης τοῦ ἀρχιμανδρίτου αὐτῆς Χαραλάμπους καὶ τοῦ τότε διακόνου, εἶτα δὲ **μάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ**, ἀνεκτήσατο ἐν τινι μέτρῳ τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς εὐδαιμονίαν».

ΙΩ. ΧΑΚΚΕΤΤ, *Ἱστορία τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου*, τ. Α', Ἀθήναις 1923, σσ. 324. 325. 328.

ΙΩ. ΧΑΚΚΕΤΤ, *Ἱστορία τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου*, τ. Β', Ἀθήναις 1923, σ. 137.

1924 - ἱερομάρτυς Κυπριανός.

«Ὁ Σπυρίδων οὗτος ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος τιτουλάριος, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς βοηθὸς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου (προκατόχου τοῦ **ἱερομάρτυρος Κυπριανοῦ**)».

12 Μαΐου 1928 - ἅγια λείψανα.

Τὰ ὄστᾶ τῶν κληρικῶν εἶνε ὑπομέλινα, ἐνῶ τὰ τῶν λαϊκῶν εἶνε λευκά... Τὰ ὄστᾶ ταῦτα (τῶν κληρικῶν) εἶνε πραγματικῶς **λείψανα ἅγια**, τὰ ὅποια τὸ ἐλληνορθόδοξον πλήρωμα ἔχει σήμερον τὴν εὐκαιρίαν νὰ προσκυνήσῃ μετὰ πάσης εὐλαβείας... Ἡ Ἐπιτροπεία Φανερωμένης σκέπτεται ὅπως... ἀνιδρῦσῃ μεγαλοπρεπῆ παρὰ τὸν ἄμβωνα μαρμαρίνην λάρνακα... καὶ νὰ περικλείσῃ ἐν αὐτῇ τὰ ἱερὰ ταῦτα λείψανα πρὸς ἁγιασμόν, πρὸς φωτισμόν καὶ παραδειγματισμόν τῶν προσερχομένων εἰς τὸν ἱερόν τῆς Φανερωμένης ναόν... γίνεται σκέψις ὅπως ἐφέτος ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς παρουσίας τῶν ἁγίων τούτων λειψάνων τελεσθῆ... τὸ τοῦ ἐθνομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ συμμαρτυρησάντων, ἐθνικὸν μνημόσυνον.

Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Γσελεπῆς Χατζίπετράκης Κυθέρειος», ΚΧ, Β' (1924) 39.

Εὐκαιρία πρὸς προσκύνησιν τῶν ἱερῶν ὄστων τῶν κυπρίων ἐθνομαρτύρων τοῦ 1821, Ἐφημερίδα «Φωνὴ τῆς Κύπρου», 12 Μαΐου 1928, φ. 2145 [2451]. Βλ. κατωτέρω, κείμενο 129, σ. 484.

1929 - μαρτυρικός θάνατος.

«Ἡ δράσις τοῦ Κυπριανοῦ ὡς ἀρχιεπισκόπου δυστυχῶς δὲν ἀπεμνημονεύθη ἐπαρκῶς· γνωστὴ κοινῶς εἶναι ἡ ἀνέγερσις τῶν σχολείων τῆς Λευκοσίας, καὶ ἡ περὶ βιβλιοθηκῶν μέριμνα ἣν εἶχεν ἐπιδείξει καὶ ἐν τῇ μονῇ. Ἀλλὰ κυρίως ὁ **μαρτυρικός του θάνατος** περιέβαλε τὴν μνήμην του διὰ λαμπροῦ φωτοστεφάνου».

1929 - «The Church, owing partly to internal conflicts, partly to turkish exactions, traversed a troublous period, but it produced **martyrs** like archbishop Kyprianos, who was hanged in 1821, and the three metropolitans».

27 Ἀπριλίου 1930 - Τελετὴ ἀποκαλυπτηρίων τῆς προτομῆς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ στὸν περίβολο τοῦ ἱεροῦ ναοῦ Παναγίας Χρυσελευούσης, στὴν γενετείρα του Στροβόλο.

Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ, *Ἡ ἐν Κύπρῳ ἱερά μονή*, ὅ.π., σ. 32.

The Journal of Hellenic Studies, Vol. 49, Part 2 (1929), p. 297.

Τὸ κείμενο ἀποτελεῖ περιγραφὴ τοῦ βιβλίου τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, *Ἡ Ἐκκλησία Κύπρου ἐπὶ τουρκοκρατίας (1571-1878)*, Ἀθήνα 1929.

«Τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς τοῦ ἐθνομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ», *ΑΒ*, περ. Β', τ. Β' (Ζ'), τεύχ. 70 (200) (1930) 273-276.

Παναγυρικὸν Λεύκωμα, ἐπὶ τῇ τελετῇ τῶν ἀποκαλυπτηρίων τῆς προτομῆς τοῦ ἐθνομάρτυρος Κυπριανοῦ ἐν τῇ γενετείρᾳ αὐτοῦ Στροβόλῳ τὴν 27ην Ἀπριλίου 1930, ἔκδ. ΣΚΕΣ, Στρόβολος-Κύπρος 1988.

27 Ἀπριλίου 1930 - «δραστική πρεσβεία παρὰ τῷ πάντων δεσπότη».

«Μακαρία ψυχὴ τοῦ ἀοιδίου ἐθνομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ τοῦ ὡς ἄμωμον ἱερεῖον θυσιασθέντος μετὰ ἀναριθμητῶν ἄλλων ἐκλεκτῶν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος τέκνων...».

«Ναί, ἀγία καὶ μακαρία ψυχὴ! Ἐν τῇ **δραστικῇ σου παρὰ τῷ πάντων δεσπότη πρεσβείᾳ** μετὰ τῶν ἄλλων ἀγίων ψυχῶν τῶν συμμαρτυρησάντων ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, ποιήσατε, ἵνα τὴν κάκωσιν καὶ δουλείαν διαδεχθῆ ἡ ποθητὴ ἐλευθερία».

27 Ἀπριλίου 1930 - μαρτύριον ἀγιότητος.

«Οἱ διευθύνται τῶν ἐλληνικῶν ἐφημερίδων τῆς Κύπρου... προσέρχονται εὐλαβῶς δι' ἐμοῦ, ἵνα καταθέσωσι τὸν στέφανον τοῦτον πρὸ τοῦ σεπτοῦ τούτου Μνημείου, ἀπὸ τὸ ὅποῖον ἀπαυγάζει ἡ ἱερά σου μορφή καὶ τὸ ὅποῖον εἰς σεβασμὸν καὶ προσκύνησιν τῆς ἀϊδίου καὶ αἰωνίας μνήμης σου καὶ εἰς φωτισμὸν καὶ ἀγιασμὸν τῶν γενεῶν της, ἀνήγειρεν ἡ εὐσεβῆς καὶ φιλόπατρις κοινότης Στροβόλου, ἡ ἰδι-

«Τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς τοῦ ἐθνομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ», *ΑΒ*, ὅ.π., σσ. 274-275.

ΚΥΡΙΛΛΟΥ Γ' ΑΡΧΙΕΠ., «Προσφώνησις κατὰ τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς», *Πανηγυρικὸν Λεύκωμα*, ἔκδ. ΣΚΕΣ, ὅ.π., σ. 140.

Κ. ΠΑΥΛΙΔΟΥ, «Προσφώνησις κατὰ τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς», *Πανηγυρικὸν Λεύκωμα*, ἔκδ. ΣΚΕΣ, ὅ.π., σ. 143.

αιτέρως ἐπὶ σὲ σεμνυνομένη.

Προσκυνοῦμέν σε εὐλαβῶς ἔθνομάρτυς, σὲ τὸν ποιμένα τὸν καλὸν τὸν θέντα τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων, σὲ τὸν ἡρωϊκὸν τοῦ γένους πρόμαχον, τὸν ἀλώβητον διατηρήσαντα τὴν ἱερὰν τῆς θρησκείας καὶ τῆς πατρίδος παρακαταθήκην.

Ἐπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ ἀγχόνης, εἰς τὰ κελεύσματα τῆς θρησκείας καὶ τῆς πατρίδος, ἐχώρησας ἀγαλλώμενος μᾶλλον παρὰ δυσφορῶν ἐπὶ τὸ μαρτύριον... Ὡς τοῦ μεγαλυνύμου πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' ὁ βρόχος καὶ ἄλλων παρομοίων ἱερῶν ἀνδρῶν, οἵτινες προσήνεγκον ἑαυτοὺς θυσίαν ἱερὰν ὑπὲρ τῆς θρησκείας καὶ πατρίδος, οὕτω καὶ ὁ ἰδικός σου, ἔθνομάρτυς Κυπριανέ, θὰ εἶναι πάντοτε παρὰ τῷ Ἑλληνισμῷ καὶ ἰδιαιτέρως παρ' ἡμῖν τὸ τιμιώτερον καὶ ἱερώτερον μετὰ τὸν τίμιον σταυρὸν τοῦ Κυρίου σύμβολόν μας.

Ἄν τὸ ἱερόν σου μαρτύριον δὲν ἔχη ἀκόμη ἐπιφέρῃ καὶ ἐπὶ τὴν προσφιλῆ σου Κύπρον τὴν εὐλογίαν τῆς ἐλευθερίας... ἀλλ' ἐκ τούτου τὸ μαρτύριόν σου οὐδὲν ἀπολύτως ἀπόλλυσιν ἐκ τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ἀγιότητός του».

1930 - γνωστοὶ καὶ ἀφανεῖς μάρτυρες.

«Ἀγήρως ἡ μνήμη τῶν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος πεσόντων... Τὸν βωμὸν τῆς θρησκείας καὶ τῆς πατρίδος τὸν ἐπορφύρωσε πλουσίως μὲ τὸ **τίμιον αἷμα τῶν γνωστῶν καὶ ἀφανῶν μαρτύρων**... Παραθέτομεν κατάλογον τῶν ὄσων ἡ ἱστορία διέσωσε τὰ ὀνόματα, ἀναφωνοῦντες αἰωνία ἡ μνήμη τῶν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος θανόντων».

1930 - μαρτυρικὰ λείψανα τοῦ Κυπριανοῦ.

«... δόντος ἑαυτὸν θυσίαν ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του καὶ τοῦ ἔθνους... Τὰ **μαρτυρικὰ λείψανα τοῦ Κυπριανοῦ** καὶ τῶν ἄλλων ἱεραρχῶν... ἀνεκομίσθησαν τὰ **ἱερά ὄστα** αὐτῶν εἰς κενοτάφιον... Ἐπιγραφή ἐπὶ μαρμαρίνης πλακός, ἀποθανατίζει τοὺς **μάρτυρας τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος**».

1930 - ἄφθονον αἷμα τῶν μαρτύρων.

«Ἡ Κύπρος οὕτω συνέδραμε τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα δι' ἀφθόνου αἵματος τῶν 486 προγραφέντων, ἴσως δὲ καὶ πλειοτέρων **μαρτύρων**».

«Οἱ Μάρτυρες τοῦ 1821», *Πανηγυρικὸν Λεύκωμα*, ἔκδ. ΣΚΕΣ, ὅ.π., σ. 24.

«Ὁ μαρτυρικὸς θάνατος τοῦ Κυπριανοῦ», *Πανηγυρικὸν Λεύκωμα*, ἔκδ. ΣΚΕΣ, ὅ.π., σ. 31.

«Συμμετοχὴ τῆς Κύπρου εἰς τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα», *Πανηγυρικὸν Λεύκωμα*, ἔκδ. ΣΚΕΣ, ὅ.π., σσ. 31-32.

1930 - λείψανα τῶν μαρτύρων.

«Ἡ συνεχῆς σφαγὴ ἐξηκολούθησεν ἐπὶ δέκα ἡμέρας, καὶ 200 ἐκλεκτὰ τέκνα τῆς Κύπρου... ἐπότισαν μὲ τὸ αἷμά των τὴν πατριὸν γῆν ἐκτὸς τριάκοντα περὶ τοῦ λιποψυχησάντων καὶ προτιμησάντων ἀντὶ τοῦ ἐνδόξου θανάτου τὴν ἄτιμον ἐν ἀλλαξοπιστήσῃ ζωῇ. Τὰ **λείψανα τῶν μαρτύρων** τούτων τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος...».

1930 - ὁ βωμὸς τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος.

«Ὅλοι οἱ κύπριοι πρέπει νὰ γνωρίσωσιν ἐπακριβῶς καὶ νὰ ἴδωσιν ὅποια τις ὑπῆρξεν ἡ θέσις τῆς πατρίδος μας πρὸ τοῦ βωμοῦ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος».

1930 - Ἡ ἀγάπη τοῦ λαοῦ γιὰ τοὺς ἱεροὺς μάρτυρες.

«Ἡ “ἀγάπη τοῦ λαοῦ” κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν μνημοσύνων ἀνήρτα κατὰ μῆκος τοῦ μεγάλου ἐξώστου πένθιμον πλατὺ διάζωμα μετὰ ὑπομνηστικῆς ἐπιγραφῆς διὰ λευκῶν μεγάλων κεφαλαίων: Ὑπὲρ τῶν ἐν Κύπρῳ **μεγάλων καὶ ἱερῶν μαρτύρων** ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος, ὑπέρεκειτο δὲ ταύτης τὸ σύμβολον τοῦ μαρτυρίου... πρὸς τὴν ἱεράν

Κ. ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΥ, «Ἡ Κύπρος κατὰ τὸ 1821», *Πανηγυρικὸν Λεύκωμα*, ἔκδ. ΣΚΕΣ, ὅ.π., σ. 82.

«Γύρω ἀπὸ τὴν τραγωδίαν τοῦ Εἰκοσιένα», *Πανηγυρικὸν Λεύκωμα*, ἔκδ. ΣΚΕΣ, ὅ.π., σ. 83.

«Ἡ δύναμις τοῦ μαρτυρίου - μνημόσυνα εἰς τοὺς ἐθνομάρτυρας τῆς Κύπρου», αὐτόθι, σσ. 107-110.

καὶ ἀίδιον μνήμην τῆς μαρτυρικῆς ἐκείνης ἐκατόμβης, ἣν ἡ ἑλληνικὴ Κύπρος προσήνεγκεν εἰς τὸν κοινὸν δίδυμον βωμὸν ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος... Ἐπὶ τούτοις ἀναφωνήσωμεν: Αἰωνία ἡ μνήμη τῶν ἱερῶν μαρτύρων τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Αἰωνία ἡ μνήμη τῶν μεγάλων μαρτύρων τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας. Αἰωνία ἡ μνήμη τῶν σεπτῶν μαρτύρων τῆς κυπριακῆς ἐλευθερίας».

Χατζηχριστόδουλος Τσαγγάρης.

«... Συνελήφθη καὶ ὠδηγήθη δέσμιος εἰς Λευκωσίαν... Καθ' ὁδόν, μαθὼν τὸ μαρτύριον τοῦ ἀρχιεπισκόπου... ἐζήτησε τὴν ἄδειαν... ἐπιστρέψας εἰς Γερόλακκον ἐκοινώνησε τῶν ἀχράντων μυστηρίων... Δύο ἡμέρας μετὰ τὴν ἄφιξίν του ἀπηγχονίσθη, λέγεται δὲ ὅτι ἡ ἀγχόνη πρὶν τελειώσει τὸ ἔργον της, ἐκόπη τρεῖς φορές. Οἱ παρευρισκόμενοι τοῦρκοι ἐπρότειναν τότε εἰς αὐτὸν νὰ ἀλλαξοπιστήσῃ αὐτὸς ὅμως ἠρνήθη καὶ εἰς γενίτσαρος ἐξήγαγε τὴν σπάθην του διὰ νὰ τὸν σφάξῃ. Οἱ ἄλλοι τοῦρκοι ἠμπόδισαν τὸν γενίτσαρον καὶ ἐπανέλαβον καὶ πάλιν

«Ὁ Χατζηχριστόδουλος Τσαγγάρης», αὐτόθι, σ. 118.

τὴν πρότασιν τῶν τονίσαντες, ὅτι ἐὰν ἐτουρκίζετο θὰ ἐγίνετο πασᾶς καὶ βεζύρης ἀκόμη ἐὰν ἤθελε. Ὁ γενναιόψυχος ὅμως Χατζητσαγγάρης ἀπήντησεν ἠρωϊκώτατα: “Ὁὶ βεζύρην, ἀλλὰ καὶ σεχισλάμην νὰ μὲ κάμετε τὴν πίστιν μου ἐν τὴν ἀλλάσσω. Χριστιανὸς ἐγεννήθηκα καὶ χριστιανὸς ἐν νὰ πεθάνω”. Τότε ἡ χεὶρ τοῦ δημίου ἐπεράτωσε τὸ ἔργον τῆς»¹.

9 Ἰουλίου 1930 - ἀποκαλυπτήρια Μουσουλίου στὴν Φανερωμένη.

Κατὰ τὴν διάρκεια τῆς τελετῆς, ὁ Δημήτρης Λιπέρτης ἀπήγγειλε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ ποίημά του «Στοὺς τζιπριῶτες μάρτυρες τῆς 9ης Ἰουλίου 1821».

10 Ἰουλίου 1930 - φρικτότατον μαρτύριον.

«Ὅ,τι ἐγένετο δὲν εἶναι μόνον εἰς ἡμᾶς, ὑφ’ ὧν ἐγένετο εὐάρεστον καὶ προσφιλές, ἀλλὰ

«Ἡ 9η Ἰουλίου», *AB*, περ. Β', τ. Β' (Ζ'), τεύχ. 80 (210) (1930) 433-440.

Δ. ΛΙΠΕΡΤΗ, *Ἄπαντα*, Κύπρος 1961, σσ. 271-272.

Ν. ΠΑΝΑΓΗ, Πρωτ., *Ὁ ἱερός ναὸς Παναγίας τῆς Φανερωμένης στὴ Λευκωσία τῆς Κύπρου - Ἱστορικὸ Λεύκωμα*, Λευκωσία 2002, σ. 152.

«Ἡ 9η Ἰουλίου», *AB*, ὁ.π., σ. 433.

1. Στὸ ἄρθρο αὐτὸ περιγράφεται τὸ μαρτύριο ἑνὸς λαϊκοῦ, τοῦ Χατζηχριστοδοῦλου Τσαγγάρη. Ἡ συγκινητικὴ αὐτὴ διήγηση ἀποδεικνύει ὅτι οἱ μάρτυρες τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1821 εἶχαν τὴν εὐκαιρία, ἂν ἤθελαν, νὰ ἀρνηθοῦν τὴν πίστη τους καὶ νὰ γλυτώσουν τὸν θάνατο, προτίμησαν ὅμως τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτύριο.

καὶ εἰς τὰς ψυχὰς ἐκείνων, οἵτινες τὸ φρικτότατον ὑπέστησαν μαρτύριον».

10 Ἰουλίου 1930 - φόρος παν - ελληνίου εὐγνωμοσύνης.

«Εὐχαριστῶν ἀπὸ καρδίας διὰ τηλεγράφημα ὑμετέρας μακαριότητος ἐπιθυμῶ νὰ διαδηλώσω πρὸς αὐτὴν τὸ βαθὺ αἶσθημα εὐλαβείας, μὲ τὸ ὅποῖον ὁ ἑλληνικὸς λαὸς στρέφει τὴν μνήμην του πρὸς τοὺς **μάρτυρας**, πρὸς τοὺς ὁποίους ἡ Κύπρος ἀπέτισε προχθὲς τὸν φόρον τῆς πανελληνίου εὐγνωμοσύνης».

1931 - τρανὸς μάρτυρας.

«Γιὰ τὴν πίστιν καὶ τὸ γένος σπαρταροῦσες στὸ πλατάνι, * χωρὶς ἓνα πικρὸ λόγο, χωρὶς ἓνα στεναγμό, * καὶ στοὺς οὐρανοὺς ἀνέβης μὲ **μαρτυρικὸ στεφάνι**, * νὰ μυρώσης τῆς θρησκείας καὶ τοῦ γένους τὸν βωμό!». (Ποίημα «Στὸν ἔθνομάρτυρα Κυπριανόν»).

«Δόξα καὶ τιμὴ μεγάλη στὸ χωριὸ τ' ἁγιασμένο, * τὸ δροσάτο Στρόβολό σου ποῦ μ' ἔληαῖς στεφανωμένο, * γέννησε τέτοιον δεσπότη, τέτοιον **μάρτυρα τρανό...**». (Ποίημα «Στὸν ἔθνομάρτυρά μας»).

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, «Περὶ τὴν 9ην Ἰουλίου - τηλεγραφήματα», *ΑΒ*, περ. Β', τ. Β' (Ζ'), τεύχ. 81 (211), (1930) 449.

ΙΩ. ΠΕΡΔΙΟΥ, *Νέα Σχολικὴ Μοῦσα*, Λευκωσία 1931, σ. 16.

Τοῦ αὐτοῦ, *Νέα Σχολικὴ Μοῦσα*, ἐπανάκδ. ὑπὸ Νίκου Ὁρφανίδου, Ἑλληνομνήμων 15, Λευκωσία 2008, σ. 32.

ΙΩ. ΠΕΡΔΙΟΥ, *Νέα Σχολικὴ Μοῦσα*, ὅ.π., σ. 20.

Τοῦ αὐτοῦ, *Νέα Σχολικὴ Μοῦσα*, ἐπανάκδ. ὑπὸ Νίκου Ὁρφανίδου, Ἑλληνομνήμων 15, ὅ.π., σ. 36.

«Κι' ὁ δεσπότης ὁ μάρτυς¹ μὲς στὸν τάφο σκιρτᾷ, * καὶ στὸ κίονι του θέλει νὰ τοῦ στηῖσουν κοντά, * καὶ τὸν ἥρωα τώρα, μάρτυς κι' ἥρως νὰ στέκουν πλάϊ πλάϊ μαζῆ, * κι αἰωνίως ἡ δόξα καὶ τῶν δύο νὰ ζῆ, * στὴν ὠραία μας χώρα». (Ποίημα «Στὸν Σῶζόν μας²»).

12 Ἰουλίου 1931 - θυσία ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.

«Κατὰ τὴν θλιβερὰν ταύτην ἐπέτειον... καθ' ἣν ἀγνὰ καὶ ἄμω - μα ἱερεῖα προσηνέγκατε ἑαυτοὺς ὀλοκαυτώματα ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος... Ἡ θυσία ὑμῶν αὕτη ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος γενομένη, ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν ὅλον τὸ ὑπέροχον ψυχικὸν ὑμῶν μεγαλεῖον καὶ τὴν ἱερότητα τῶν ὑπερτάτων ἰδεωδῶν, ὑπὲρ ὧν ἐθυσιάσθητε».

12 Ἰουλίου 1931 - προσκύνηση μαρτυρίου.

«... προσήλθομεν ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ τούτῳ, ἵνα ἐπὶ τῆ

ΙΩ. ΠΕΡΔΙΟΥ, *Νέα Σχολικὴ Μοῦσα*, ὅ.π., σ. 8.

Τοῦ αὐτοῦ, *Νέα Σχολικὴ Μοῦσα*, ἐπανέκδ. ὑπὸ Νίκου Ὀρφανίδου, Ἑλληνομνήμων 15, ὅ.π., σ. 24.

ΚΥΡΙΑΛΟΥ Γ' ΑΡΧΙΕΠ. ΚΥΠΡΟΥ, «Προσφώνησις πρὸς τοὺς ἐθνομάρτυρας Κύπρου ἐπὶ τῆ ἐπετείῳ τῆς 9ης Ἰουλίου 1821», *ΑΒ*, περ. Β', τ. Γ', τεύχ. 29 (1931) 529.

Ι. ΠΑΠΑΠΟΡΦΥΡΙΟΥ, «Λόγος ἐπιμνημόσυνος εἰς τὸ μνημόσυνον τῶν ἐθνομαρτύρων τῆς Κύπρου», *ΑΒ*, περ. Β', τ. Γ',

1. Μὲ τὰ ἐπίθετα δεσπότης καὶ μάρτυς ἐννοεῖ τὸν Κυπριανό. Βλ. Π. ΠΑΠΑΠΟΥΛΥΒΙΟΥ, Ἡ Κύπρος καὶ οἱ βαλκανικοὶ πόλεμοι - συμβολὴ στὴν ἱστορία τοῦ κυπριακοῦ ἐθελοντισμοῦ, ὅ.π., σ. 212.

2. Ἀναφέρεται στὸν Χριστόδουλο Σῶζο, βλ. ἐπικήδειο ἄρθρο Ε. Χατζηγιωάννου στὸν Χριστόδουλο Σῶζο, σ. 79.

ἐπετείῳ τοῦ **μαρτυρικοῦ θανάτου** τοῦ σεπτοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ, τῶν σεπτῶν μητροπολιτῶν Πάφου Χρυσάνθου, Κιτίου Μελετίου καὶ Κυρηναίας Λαυρεντίου καὶ τῶν ἄλλων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν μαρτυρησάντων μετ' αὐτῶν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος... ἐπιζητήσωμεν δὲ παρὰ τῶν ἁγίων τῶν ψυχῶν **τὰς δεήσεις των παρὰ τῷ θρόνῳ τῆς θείας μεγαλειότητος...»**.

«Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανὸς ἔδρα ἀπὸ πάσης ἀπόψεως θρησκευτικῆς, παιδευτικῆς καὶ οἰκονομικῆς ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του... Ὡσεπτοὶ μάρτυρες ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος **εὐλαβῶς προσκυνούμεν τὸ μαρτύριόν σας** καὶ δεόμεθα τοῦ ὑψίστου νὰ μὴ βραδύνη ἢ ἐκπλήρωσις τῆς ἐπὶ τοῦ σεπτοῦ μαυσωλείου σας παγκυπρίου εὐχῆς. “Ὡ θῦται αἰνὰ τυθέντες ἰδ' ἄλλοι μάρτυρες ἱροί, οὐρανόθεν πάτρη νῦν δότ' ἐλευθερίην”, ἀλλὰ ταχέως νὰ ἐκπληρωθῇ καὶ μεταβάλωμεν τὴν ῥῆσιν ταύτην...».

1936 - ἔκδοση ἀκολουθίας ἀφιερωμένης στοὺς ἁγίους μάρτυρες τῆς 9ης Ἰουλίου 1821.

τεῦχ. 30 (1931) 551. τεῦχ. 31 (1931) 567-568.

ΧΑΤΖΗΑΔΑΜΟΥ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ, *Ἡ ἀκολουθία τῶν ἁγίων μαρτύρων τοῦ 1821*, τύποις Χειμωνίδη, Λάρνακα 1936. Βλ. κατωτέρω, κείμενο 124, σ. 449.

1936-37 - μάρτυς τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἑλλητισμοῦ.

«...τὸν Κυπριανόν, ὁ ὁποῖος τῇ 30ῇ Ὀκτωβρίου 1810 ἐχειροτονήθη ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου, προώριστο δὲ νὰ ἀποθάνῃ τῇ 9ῇ Ἰουλίου 1821 ὡς **μάρτυς τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἑλλητισμοῦ**.. Καθ' ὁμοίωμα τοῦ πίνακος αὐτοῦ ἔγιναν ἀναπαραστάσεις διὰ τὰ βιβλία τῶν συγγραφέων, οἵτινες ἐνδιέπρεψαν περὶ τὸν βίον τοῦ Κυπριανοῦ ὡς ἀρχιεπισκόπου καὶ ἐθνικοῦ μάρτυρος».

Ἰούλιος 1940 - μεγάλοι καὶ ἱεροὶ ἄνδρες.

«Ἀδιάλειπτος δέον νὰ εἶναι ἡ μνήμη τῶν **μεγάλων καὶ ἱερῶν ἐκείνων ἀνδρῶν**, οἵτινες τὴν ζωὴν αὐτῶν ἔδωκαν ὑπὲρ τῆς πίστεως αὐτῶν καὶ τῆς πατρίδος... Τὸ τέλος τοῦ γονιμωτάτου βίου (ἀναφέρεται στὸν Κυπριανὸ) ἐπέστεψεν, ἐκραγείσης τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὁ ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ τῆς νήσου διαταχθεὶς μαρτυρικὸς αὐτοῦ δι' ἀπαγχονισμοῦ θάνατος τῇ 9ῇ Ἰουλίου 1821, ἡμέρᾳ Σαββάτῳ, ἐν Λευκωσίᾳ, ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Σεραγίου».

G. CIORAN, «Σχέσεις τῶν ρουμανικῶν ἡγεμονιῶν πρὸς τὰ κυπριακὰ μοναστήρια Κύκκου καὶ Μαχαιρᾶ», *Byzantinisch-neugriechische Jahrbücher Dreizehnter*, 13 (1936-37), νδ'.

ἸΠ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ ΑΡΧΙΜ., «Οἱ κύπριοι ἐθνομάρτυρες ἀρχιερεῖς τοῦ 1821», *ΑΒ*, περ. Γ', τ. Α', τεύχ. 9 (1940) 273. 276.

12 Ἰουλίου 1941 - ὁ Κυπρια-
νὸς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ μαρτυρή-
σαντες νὰ τύχῃσι καὶ τῆς τιμῆς
τῆς ἀγιότητος.

10 Ἰουλίου 1949 - ὄλοκαυτώ-
ματα ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.

«Κατὰ τὴν θλιβερὰν ταύτην
ἐπέτειον, ἡμέραν ἐθνικοῦ πέν-
θους, καθ' ἣν προσηνέγκατε ἑαυ-
τοὺς **ὄλοκαυτώματα ὑπὲρ πί-
στεως καὶ πατρίδος**, κατὰ τὸν
ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως τοῦ ἐλ-
ληνικοῦ ἡμῶν γένους ἀγῶνα,
προσερχόμενοι εὐλαβῶς εἰς τὸ
ἡρῶον τοῦτο, τὸ ὁποῖον μεγα-
λοπρεπῶς ἀνήγειρεν ἡ εὐγνωμο-
σύνη τοῦ Παγκυπρίου εἰς αἶ δον
ὑμῶν μνήμην καὶ τὸ ὁποῖον πε-
ρικλείει τὰ **ἱερὰ λείψανα ὑμῶν**,
προσφέρομεν ἐν καρδίᾳ συντε-
τριμμένη καὶ πνεύματι ταπεινώ-
σεως, φόρον αἰδίου εὐγνωμο-
σύνης διὰ τὴν ὑπερτάτην ὑπὲρ
πίστεως καὶ πατρίδος θυσίαν
ὑμῶν».

Τὸ καθήκον τῆς Ἐκκλησίας
καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τῆς Κύ-
πρου πρὸς τὴν ἱερὰν μνήμην τοῦ
ἐθνομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Κυ-
πριανοῦ καὶ τῶν αὐτῷ συμμαρ-
τυρησάντων - νὰ περιληφθοῦν
μεταξὺ τῶν Ἀγίων τῆς Ἑλλη-
νικῆς Ἐκκλησίας, Ἐφημερίδα
«Φωνὴ τῆς Κύπρου», 12 Ἰου-
λίου 1941, φφ. 44-46. Βλ. κατω-
τέρω, κείμενο 130, σ. 487.

ΜΑΚΑΡΙΟΥ Β' ΑΡΧΙΕΠ. ΚΥ-
ΠΡΟΥ, «Τὸ μνημόσυνον τῶν ἐθνο-
μαρτύρων Κύπρου τοῦ 1821»,
ΑΒ, περ. Γ', τ. Ι', τεύχ. 7 (1949)
239-240.

1957 - τὸ ἅγιο κορμί τοῦ Κυπριανοῦ.

«Τὸ σχοινί, κρεμασμένο ἀπὸ τὴ συκαμιά, πὺν βρισκόταν τότε μπροστὰ στὴν εἴσοδο τοῦ Σεραγιοῦ, περιμένει τὸν **μάρτυρα**... Ἀναμνηστικὴ πλάκα περιέλαβε τὰ ὀνόματα τῶν 16 μαρτύρων, τῶν ὁποίων τὰ ὀστά μετεφέρθησαν καὶ ἐτοποθετήθησαν κάτω ἀπὸ τὸ στηθὲν μαυσωλεῖον, τὸ ὁποῖον ἡ Κύπρος ἀνήγειρε πρὸς τιμὴν καὶ μνημόσυνον αἰώνιον τῶν θυμάτων ἐκείνων τῶν τούρκων κατὰ τὸ 1921, ἐπέτειον τοῦ θανάτου των... Ἡ ὀλόθερμη καὶ φλογερὴ προσευχὴ σου, πὺν βγήκε ἀπ' τῆς καρδιᾶς σου τὰ βάθη τὴν ὥρα πὺν τὸ σχοινὶ ἄγγιζε τὸ περήφανό σου μέτωπο, κι' ἡ συκαμιά πὺν τὸ κρατοῦσε, ρίγησε σύγκορμη, γιατί θὰ βάσταζε **τὸ ἅγιο κορμί σου**...».

1961 - εἰσήγηση ἀγιοποιήσεως τῶν μαρτύρων τῆς 9ης Ἰουλίου 1821.

Ὁ ἀρχιμανδρίτης Φώτιος Κωνσταντινίδης, σὲ βιβλίον του καταθέτει εἰσήγηση πρὸς τὴν ἱερὰ Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου γιὰ διακήρυξη τῆς ἀγιότητος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ.

Ν. ΚΛΗΡΙΔΟΥ, *Ὁ ἐθνομάρτυρ Κυπριανός*, Λευκωσία 1957, σσ. 18. 19. 20.

Φ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ ΑΡΧΙΜ., *Ἡ θυσία τοῦ ἐθνομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ*, Λευκωσία 1961, σ. 57. Βλ. κατωτέρω, κείμενο 131, σ. 489.

1963 - μάρτυς τῆς πίστεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

«Εἶναι ψυχία τὰ παρατιθέμενα διὰ τὴν δρᾶσιν τοῦ ἀνδρὸς τούτου, τοῦ μάρτυρος τῆς πίστεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἐκκλησιαστική, πνευματική καὶ πολιτική δρᾶσις τοῦ ἐθνομάρτυρος εἶναι γνωστὴ ὡς καὶ ὁ μαρτυρικὸς θάνατός του».

1968 - μαρτυρικὸς θάνατος.

«Τὰ δεινὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου κατὰ τὴν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας ἀπεκορυφώθησαν ἐν τῷ μαρτυρικῷ θανάτῳ τοῦ ἐργασθέντος δραστηρίως ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς παιδείας ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ (1810-1821), τῶν μητροπολιτῶν Πάφου Χρυσάνθου, Κιτίου Μελετίου καὶ Κυρηναίας Λαυρεντίου καὶ ἄλλων προκρίτων, κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, ἀνερχομένων εἰς 486».

1972 - αἴτηση ἀγιοποιήσεως τῶν μαρτύρων τῆς 9ης Ἰουλίου 1821.

Σὲ Συμπόσιο Λαογραφίας τοῦ περιοδικοῦ «Λαογραφικὴ Κύπρος», ὁ ἀρχιμανδρίτης Λεόντιος Χατζηκώστας παρουσίασε τὴν ἀκολουθία εἰς τοὺς μάρτυρες τῆς 9ης Ἰουλίου 1821 καὶ

τοῦ αὐτοῦ, Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Μαχαιριώτης, ὅ.π., σ. 43.

Α. ΜΙΤΣΙΔΟΥ, Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου, ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Ὁ Κόσμος τῆς Ὀρθοδοξίας» 6, ΕΜΣ 99, Θεσσαλονίκη 1968, σσ. 122-123.

Λ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑ ΑΡΧΙΜ., «Μιὰ φυλλάδα τῶν ἐθνομαρτύρων», Συμπόσιον Λαογραφίας τοῦ περιοδικοῦ «Λαογραφικὴ Κύπρος», Λευκωσία - Κύπρος 1972, σσ. 51-53. Βλ. κατωτέρω, κείμενο 125, σ. 468.

κατέθεσε αίτηση αγιοποίησής τους.

1975 - στέφανος τοῦ μαρτυρίου.

«Ἐφ' ὅσον ὅμως δὲν ὑπάρχουσιν ἀπολύτως ἐξηκριβωμένοι πληροφορία (ἐναντίον τοῦ Κυπριανοῦ περὶ μεταπωλήσεως σιτηρῶν), δὲν ἔχομεν τὸ δικαίωμα νὰ ἐπικρίνωμεν τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον περιβάλλει τοῦ μαρτυρίου ὁ στέφανος».

1978 - ἱερομάρτυς τῆς ρωμιοσύνης.

«Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός, ὁ ἐθνάρχης τῆς μεγαλονήσου, **ἱερομάρτυς τῆς ρωμιοσύνης**, πὺ ἀφόρισε τοὺς μασόνους. Ὁ ἀφορισμὸς τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας ἰσχύει καὶ σήμερα».

8 Ἰουλίου 1982 - ὁ Ἰωάννης Παρασκευόπουλος σὲ ἄρθρο του στὴν ἐφημερίδα «Ἀγών» ἐπαναφέρει παλαιότερη εἰσήγησή του περὶ αγιοποίησεως τοῦ Κυπριανοῦ.

17 Φεβρουαρίου 1984 - πρώτη εἰσήγηση διακηρύξεως ἀγιότητος στὴν ἱερὰ Σύνοδο.

Λ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ, *Ἡ Ἐκκλησία Κύπρου ἐπὶ τουρκοκρατίας*, Λευκωσία 1975, σ. 141.

Β. ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Τὸ Μαῦρο Λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Μασονίας*, τ. Α', ἐκδ. Γιάννης Β. Βασδέκης, Ἀθήνα 2001², σ. 243 (ἐπεξήγηση φωτογραφίας Κυπριανοῦ).

ΙΩ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ, Ν' ἀνακηρυχθεῖ εἰς ἅγιον ὁ ἐθνομάρτυς ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός, Ἐφημερίδα «Ἀγών», 8 Ἰουλίου 1982, φ. 5360. Βλ. κατωτέρω, κείμενο 132, σ. 491.

Πρακτικὰ ἱερᾶς Συνόδου Ἐκκλησίας Κύπρου. Βλ. κατωτέρω, κείμενο 133, σ. 493.

Ὁ πανιερώτατος μητροπολίτης Μόρφου Χρῦσανθος, κατέθεσε στὴν ἱερὰ Σύνοδο εἰσήγηση διὰ «ἀνακήρυξιν εἰς ἀγίους τῶν ὑπὸ τῶν τούρκων σφαγιασθέντων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν κατὰ τὴν 9ην Ἰουλίου 1821».

1988 - προσπάθεια εὐαισθητοποίησης τοῦ λαοῦ.

Ὁ πανιερώτατος μητροπολίτης Μόρφου Χρῦσανθος σὲ κήρυγμά του στὸ χωριὸ Ἅγιος Δημήτριος Μαραθάσας, κάλεσε τοὺς πιστοὺς νὰ ἀγωνιστοῦν γιὰ τὴν ἀναγνώριση τῆς ἀγιότητος τοῦ Κυπριανοῦ.

9 Ἰουλίου 1988 - μάρτυρας τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδας.

«Ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ στὶς 9 Ἰουλίου 1821 στὴν πλατεία Σεραγίου τοῦ χάρισε τὸ φωτοστέφανο τοῦ **μάρτυρα τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδας**... Τὸ ὄνομά του ἀναφέρεται δίπλα σ' ἐκεῖνα τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε', τοῦ Ἀθανάσιου Διάκου καὶ τοῦ Γρηγορίου Δικαίου Παπαφλέσσα...

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανὸς ἐκτέλεσε τὴν ἀποστολή του πρὸς τὸ ποίμνιό του, τὴν ὀρθοδοξία καὶ τὸ ἔθνος του. Σεμνά, ταπεινά, ἀθόρυβα, χωρὶς καμιά διαμαρτυρία ἢ προσπάθεια νὰ προκαλέσει

Προφορικὴ μαρτυρία Κωστῆ Κοκκινόφτα.

Π. ΠΕΡΣΙΑΝΗ, «Ἡ ἰδεολογία τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν ἰδρυτικὴ πράξη τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς», *ΑΒ, ΜΘ* (1988) 223. 227.

τὸν οἶκτο κανενός, προχώρησε πρὸς τὸ θάνατο ὅπως ἀκριβῶς προχωροῦσαν γιὰ νὰ γίνουν βορὰ τῶν θηρίων οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ χωρὶς νὰ δίνουν καμιὰ σημασία στὰ ἀλαλάζοντα πλήθη τῶν θεατῶν τοῦ Κολοσσαίου, σὲ μιὰ θεία μεταρσίωση.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανὸς εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ ἀγνές καὶ γνήσιες μορφές ποὺ ἀγλαΐσαν τὸ θρόνο τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα. Πρόσφερε καὶ μὲ τὴ ζωὴ του καὶ μὲ τὸ θάνατό του. Συνετός, σώφρονας, γνωστικός, μποροῦσε νὰ ἐκτιμήσει τί ἦταν δυνατὸ νὰ γίνεῖ κάθε φορὰ γιὰ τὸ καλὸ τῆς πατρίδας χωρὶς νὰ ἐκθέτει σὲ κίνδυνο τὸ ποίμνιό του. Ὅταν ὅμως ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων τοῦ ἐπέβαλε νὰ θυσιάστει, φάνηκε ἀντάξιος τοῦ σχήματος καὶ τῆς ἀποστολῆς του.

Ἡ θυσία τοῦ Κυπριανοῦ εἶχε ἓνα νόημα καὶ ἓνα σκοπό. Τὸ νόημα συνδέεται μὲ τὴν ἀνάγκη νὰ συνεχιστεῖ ἡ παράδοση τοῦ ὀρθόδοξου κλήρου νὰ θυσιάζεται ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος...».

1991 - νεομάρτυρας Κυπριανός.

«Οἱ **νεομάρτυρες** ἐδραίωναν τὴν πίστη καὶ πεποιθήση τῶν κυπρίων γιὰ ἐθνικὴ ἀπελευθέρωση... τὸ **νέφος τῶν νεομαρτύρων**

ΑΘ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία - Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου στὸ παρελθὸν καὶ στὸ παρόν, Θεσσαλονίκη 1991, σσ. 54-57.

ἐκάλυψε ὅλη τὴν κυπριακὴ γῆ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἀρχιεπίσκοπο Κυπριανὸ (1810-1821). Ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος... λέγει τὰ ἀκόλουθα: Ἡ Κύπρος καθηγιάσθη ἐκ τοῦ **μαρτυρικοῦ αἵματος** τῶν ἱεραρχῶν καὶ τῶν τέκνων αὐτῆς... Διοικητῆς τῆς νήσου ἦτο τότε ὁ Κιουτσουκ Μεχμέτ, διορισθεὶς ἐν ἔτος πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς μειώσεως τῆς πολιτικῆς δυνάμεως, ἦν σὺν τῷ χρόνῳ ὡς ἐθνάρχης τῶν κυπρίων εἶχεν ἀποκτήσει ὁ ἀρχιεπίσκοπος. Πάντως δὲ καὶ οἱ τοῦρκοι τῆς Κύπρου ἐκαραδόκουν εὐκαιρίαν πρὸς ταπείνωσιν τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ τῶν χριστιανῶν καὶ πρὸς διαρπαγὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας... Λέγεται δ' ὅτι δυστυχῶς ὁ Κιουτσουκ Μεχμέτ εἰς τὰ καταχθόνια τοῦτα διαβήματα εἶχε σύμβουλον καὶ τινα εὐρωπαϊὸν ἐγκατεστημένον ἐν Κύπρῳ καὶ φθονοῦντα τοὺς Ἕλληνας¹. Ὁ σουλτᾶνος ἐνέκρινε τὰς κακούργους προτάσεις τοῦ αἰμοχαροῦς διοικητοῦ τῆς Κύπρου, διατάξας τὸν φόνον τῶν προγεγραμμένων κυ-

1. Σύμφωνα μὲ ἐπιστολὴ τοῦ γάλλου προξένου Vasse De Saint Ouen, ἡμερομηνίας 19 Μαρτίου 1834, τοῦτος ἦταν ὁ Giacomo Mattei, πρόξενος τῆς Πρωσσίας στὴν Κύπρο (βλ. κατωτέρω, σ. 397).

πρίων, τὴν δήμευσιν τῆς περιουσίας αὐτῶν καὶ τὸν ἐξανδραποδισμόν τῶν οἰκείων αὐτῶν, ἐκτὸς μόνον ἐκείνων, οἵτινες ἤθελον ἐξομώσῃ τὴν χριστιανικὴν πίστιν... Ἐν ἐπισήμῳ συνεδρίᾳ αὐτῶν ἀναγνοὺς ὁ τύραννος τὸν κατάλογον τῶν προγεγραμμένων διέταξε τὸν φόνον αὐτῶν, ἐκτὸς μόνον ἐκείνων, οἵτινες ἤθελον προσέλθει εἰς τὸν ἰσλαμισμόν, ἀπαρνούμενοι τὴν χριστιανικὴν πίστιν... ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ὡς τὸ ἐπισημότερον τῶν θυμάτων τῆς τουρκικῆς τυραννίας, ἤχθη πρὸς τινα συκαμενέαν... Προσευχηθεῖς ἐπὶ μικρὸν ὁ **ιερομάρτυς**... Οὕτω δὲ ἐπανελήφθη ἐν Κύπρῳ τὸ πρὸ τριῶν περίπου μηνῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει τερατουργηθὲν ὑπὸ τῶν τυράννων τούρκων δράμα, διότι ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου **ἔτυχεν ὁμοίου μαρτυρικοῦ θανάτου, πρὸς τὸν πατριάρχην Γρηγόριον Ε΄**... Μεταξὺ πάντως τῶν προγεγραμμένων, 36 ἀποδειλιάσαντες ἐξώμοσαν τὴν χριστιανικὴν πίστιν ἀλλ' οἱ πλείους τούτων ἐπέστρεψαν πάλιν εἰς αὐτήν... Τὰ σώματα τῶν ἐν Λευκωσίᾳ σφαγιασθέντων καὶ ἀπαγχονισθέντων **ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος** ἐτάφησαν τινὰ μὲν ἐν τῷ νεκροταφείῳ τῆς Παλ-

λουριωτίσσης, ἕτερα ἐν τῷ τῶν Ἁγίων Ὁμολογητῶν, τὰ δὲ λοιπὰ ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ τῆς Φανερωμένης».

9 Ἰουλίου 1991 - θυσία γιὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστη τὴν ἀγία.

«Κάθε χρόνο τέτοια μέρα ἡ Κύπρος ἀπονέμει φόρο τιμῆς πρὸς ὅλους τοὺς μεγάλους καὶ ἐνδόξους νεκροὺς τῆς, πρὸς ὅλα τὰ ἡρωϊκὰ τῆς τέκνα, ποὺ θυσιάστηκαν “γιὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστη τὴν ἀγία καὶ τῆς πατρίδας τὴν ἐλευθερία”».

Ἰούλιος-Αὐγούστος 1992 - θυσία τῶν ἱερομαρτύρων.

«Βεβαίως, ἡ θυσία ὄλων τῶν **ἱερομαρτύρων** περὶ θρησκείας καὶ περὶ πάτρης δὲν παρήγαγε ἀκόμα ὅλους τοὺς ἀναμενόμενους καρπούς... ἐκφράζουμε τὰ αἰσθήματα εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς μάρτυρες τοῦ ἔθνους καὶ τῆς θρησκείας».

1992 - θυσία αἵματος.

«Ὁ πολυπράγμων ἐκκλησιαστικὸς εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἱστορίαν δεδικαιωμένος ὄχι ἐκ τοῦ βίου του καὶ τῶν ἔργων του, ἀλλ’ ἐκ τῆς θυσίας καὶ τοῦ θανάτου του. Ἡ κιννάβαρις, ἥτις τὸν ἐδικαίωσεν, ὑπῆρξε τὸ αἷμά του».

Α. ΜΙΤΣΙΔΗ, «Ὁ συναθλητῆς τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Γρηγορίου Ε΄ κύριος μητροπολίτης Νικομηδείας Ἀθανάσιος (†10 Ἀπριλίου 1821)», *ΑΒ, ΝΒ΄* (1991) 213.

Β. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ ΑΡΧΙΜ., «Ὁ -μιλία ἐπὶ τῇ 9ῃ Ἰουλίου 1821», *ΑΒ, ΝΓ΄* (1992) 254-255.

Β. ΕΓΓΛΕΖΑΚΗ, *Διὰ τὴν Ἐκ-κλησίαν Κύπρου*, ὁ.π., σ. 389.

11 Φεβρουαρίου 1993 - δεύτερη εισήγηση διακηρύξεως αγιότητας στην ιερά Σύνοδο.

Ὁ πανιερώτατος μητροπολίτης Μόρφου Χρῦσανθος, ἐπανεφέρε στην ιερά Σύνοδο παλαιότερη εισήγησή του (17/2/1984) περὶ ἀνακηρύξεως εἰς ἅγιον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ σφαγιασθέντων.

1993 - μαρτυρικὸς θάνατος.

Ὁ Κυπριανὸς παρέμεινε στὴν ἱστορία ὡς ἓνας ἀπὸ τοὺς γνωστότερους ἀρχιεπισκόπους... ἐξαιτίας τοῦ **μαρτυρικοῦ** δι' ἀπαγχονισμοῦ θανάτου του.

2000 - ἱερομάρτυρας Κυπριανός.

«Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμερῶν του δὲν ἔμελλε νὰ ᾔτο πλήρης, τὸ δὲ πέρασ του ἔμελλε νὰ ᾔτο βίαιο, ἀλλὰ τέτοιο, ὥστε θὰ τοῦ χάριζε τὸν αἰώνιο τίτλο τοῦ **ἱερομάρτυρα**, καὶ μιὰ ἀξιοζήλευτη θέση στὴν ἱστορία».

2 Αὐγούστου 2001 - τρίτη εισήγηση διακηρύξεως αγιότητος στην ιερά Σύνοδο.

Ὁ πανιερώτατος μητροπολίτης Λεμεσοῦ Ἀθανάσιος, κατέθεσε στὴν ιερά Σύνοδο εισήγηση

Πρακτικὰ ἱερᾶς Συνόδου Ἐκκλησίας Κύπρου. Βλ. κατωτέρω, κείμενο 134, σ. 495.

Α. ΠΑΥΛΙΔΗ, *Ἱστορία τῆς νήσου Κύπρου*, τ. Δ', ὅ.π., σ. 143.

Ραδιοφωνικὸ Ἰδρυμα Κύπρου, Ντοκουμαντέρ, «Ὁ Κύπρου Κυπριανός», παραγωγή 2000, ἐπιμέλεια Ἄντρου Παυλίδη.

Πρακτικὰ ἱερᾶς Συνόδου Ἐκκλησίας Κύπρου. Βλ. κατωτέρω, κείμενο 135, σ. 496.

περὶ ἀνακηρύξεως εἰς ἁγίους τῶν ὑπὸ τῶν τούρκων σφαγιασθέντων τὴν 9ην Ἰουλίου 1821.

2002 - μαρτυρικός θάνατος.

«Ὁ Κυπριανὸς καὶ οἱ σύντροφοί του σφάγηκαν ἀπὸ τοὺς πρώτους. Ἔτσι πέθανε ὁ Κυπριανὸς λαμπρὰ ὅπως καὶ ἔζησε, ἀφοῦ στεφάνωσε τὴν ὀλιγόχρονη ἀλλὰ φωτεινὴ σταδιοδρομία του μὲ ἓναν **μαρτυρικὸ θάνατο**».

2003 - κατασκευὴ μνημείου ἀφιερωμένου στὸν ἀρχιεπίσκοπο Κυπριανό, στὸν περίβολο τοῦ ἱεροῦ ναοῦ Μεταμορφώσεως Καμπιῶν.

4 Ἰουλίου 2004 - εἰσήγηση ἀγιοποιήσεως τῶν μαρτύρων τῆς 9ης Ἰουλίου 1821.

«Ἴσως πλέον ἔφθασε ἡ ὥρα, ὥστε ἡ ὀρθόδοξος αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία τῆς Κύπρου νὰ πάρει τὴν ἀπόφαση νὰ προτείνει τὴν διακήρυξη τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ ὡς **ἐπισήμου ἁγίου τῆς Ἐκκλησίας**, ἀφοῦ πολλοὶ νεομάρτυρες κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας ἀγιοποιήθηκαν καὶ ἐορτάζονται ἐπίσημα ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία. Τὸ **μαρτύριο τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ** δὲν διαφέρει σὲ τίποτα ἀπὸ τὸ

Κύπρος - 8000 χρόνια Ἱστορία - Πολιτισμὸς, τ. 1, ἐπιμέλεια Διονύσης Κ. Διονυσίου, 2002, σ. 443.

Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανὸς - ὁ μάρτυρας τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, ὅ.π., σ. 265.

Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανὸς - ὁ μάρτυρας τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, ὅ.π., σ. 19. Ἀπόσπασμα ἀπὸ ὀμιλία, τὴν ὁποία ἐξεφώνησε ὁ μακαριστὸς ἡγούμενος Μαχαιρᾶ Ἀρσένιος († 11/9/2004) στὸ μνημόσυνο τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ στὸν ἱερὸ ναὸ Παναγίας Χρυσελευόσης Στροβόλου, στίς 4 Ἰουλίου 2004.

μαρτύριο τῶν ὑπολοίπων ἀγίων, ἀφοῦ **μαρτύρησε γιὰ τὴν πίστη στὸν Χριστὸ** καὶ γιὰ τὴν ιδιότητά του ὡς ποιμένος καὶ ἀρχιεπισκόπου τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου».

3 Ἰουλίου 2005 - δρόμος τοῦ μαρτυρίου.

«Γιὰ τὶς τελευταῖες στιγμὲς τοῦ ἀρχιεπισκόπου, τὴν ἀξιόπρεπεια καὶ τὴν ἀποφασιστικότητα μὲ τὴν ὁποία βάδισε στὸν **δρόμο τοῦ μαρτυρίου**, ἔχουμε πολλὲς ἀφηγήσεις».

1 Νοεμβρίου 2006 - μαρτυρικό τέλος.

«Τὸ ἔτος 1784 ἐπισημαίνει τὴν ἄφιξη στὴ Μολδαβία γιὰ ἓνα μεγάλο χρονικὸ διάστημα, τοῦ διακόνου Κυπριανοῦ, ὁ ὁποῖος εἶχε νὰ γίνῃ ἀρχιεπίσκοπος καὶ **μάρτυρας** τῆς Κύπρου... Ἀσφαλῶς ὅλο αὐτὸ τὸ χρονικὸ διάστημα χρησιμοποίησε τὸ χάρισμά του καὶ τὶς ὑψηλὲς του σχέσεις, γιὰ νὰ βοηθήσει ὄχι μόνον τὸ μοναστήρι του, ἀλλὰ καὶ τὸ λαὸ του ποὺ ἦταν καταπιεσμένος ἀπὸ τὴν σκληρὴ τουρκικὴ κατοχή... Ὅμως, ὁ πιὸ πολύτιμος θησαυρὸς ποὺ ἔφερε μαζί του ὁ ἱερο-

Κ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΙΔΗ¹, «Ἐπιμνημόσυνος λόγος στὸ μνημόσυνο τῶν μαρτύρων τῆς 9ης Ἰουλίου 1821», ἀνακοινωθὲν τοῦ Γραφείου Τύπου καὶ Πληροφοριῶν.

Β. ΜΕΡΤΙΚΑΡΙΟΥ ΑΡΧΙΜ., «Ἐκκλησιαστικὲς σχέσεις μεταξὺ Ρουμανίας καὶ Κύπρου. Ὁ ἱερομόναχος Κυπριανός, ὁ μέλλον ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου», *διὰ-λεξη σὲ συμπόσιο ἀφιερωμένον στὸν ἀρχιεπίσκοπο καὶ ἔθνομάρτυρα Κυπριανό, Λευκωσία, 1 Νοεμβρίου 2006* (ἀνέκδοτο).

1. Τότε (2005) κυβερνητικοῦ ἐκπροσώπου.

μόναχος Κυπριανός ήταν ἡ ἀπέραντή του κουλτούρα καὶ μόρφωση πὸν ἀπέκτησε μὲ μεγάλο κόπο στὴν Ἡγεμονικὴ Ἀκαδημία ἀπὸ τὸ Ἰάσιο, ἡ μεγάλη ἐμπειρία συσσωρευμένη κοντὰ στὸ βοεβόδα τῆς Μολδαβίας, τὸ κουράγιο νὰ ὑπερασπίζει τὴν ὀρθοδοξία... Ὅλα αὐτὰ τὰ προσόντα καλλιεργημένα στὴ διάρκεια τῶν 18 χρόνων τῆς παραμονῆς του στὴ Μολδαβία, τὸν ἔκαναν νὰ ξεχωρίσει στὴ μητρικὴ του πατρίδα καὶ ἐξελέγη ἀρχιεπίσκοπος... Τὸ μεγαλύτερο ἐπίτευγμά του ἦταν ἡ ἴδρυση τὸ 1812 τῆς διάσημης σχολῆς τῆς Λευκωσίας τὴν ὁποία τὴν ὀργάνωσε μὲ πρότυπο ἐκείνης τοῦ Ἰασίου. Διὰ τῆς σχολῆς αὐτῆς καὶ διὰ ἄλλων μέτρων πὸν πῆρε, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός ἔχει σημάνει μίαν σημαντικὴ πολιτιστικὴ καὶ ἐθνικὴ ἐξέλιξη γιὰ τὸν κυπριακὸ λαὸ πὸν ἀνέγραψε τὴν λαμπερὴ του φιγούρα στὸ χρυσὸ βιβλίον τῆς ἱστορίας τῆς νήσου... Τὸ δὲ **μαρτυρικὸ του τέλος** τὸν ἀνέγραψε στὸ ἡμερολόγιον τῆς παγκόσμιας Ἐκκλησίας».

9 Ἰουλίου 2007 - ραδιοφωνικὴ ἐκπομπή.

- Δημοσιογράφος: «Μιλᾶμε γιὰ τὸν ἅγιο Κυπριανό, τὸν ἀρ-

Συνέντευξη τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ἀνανία Κουστῆνη πρὸς τὴν Ἀδαμαντία Μπούρτζινου, ἡ ὁποία μεταδόθηκε στὶς 9 Ἰουλίου 2007

χειπίσκοπο Κύπρου, ὁ ὁποῖος, **μαρτύρησε** κι αὐτὸς στὰ δύσκολα χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, στὶς 9 Ἰουλίου τοῦ 1821, λίγο μετὰ τὸν ἀπαγχονισμὸ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Ε', στὴν Κωνσταντινούπολη».

- Ἀρχιμ. Ἀνανίας Κουστένης: «... Ὁ ἐθνομάρτυς Κυπριανός, καὶ κατ' ἐμέ, κι ὅπως κι ἐσεῖς ὠραῖα τὸ εἶπατε, **ἅγιος Κυπριανός**... Πρόσφερε καὶ τὸ αἷμά του καὶ τὴ ζωὴ του καὶ τὰ πάντα γιὰ τὴν πίστη καὶ γιὰ τὸ γένος. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἐθνικὸς ποιητῆς τῆς Κύπρου Βασίλειος Μιχαηλίδης τοῦ χάρισε ἓνα ἔπος... Τοῦ μεγάλου αὐτοῦ πατριώτου, ἐθνάρχου, ποὺ βάσταξε στὴν ἀγκάλη του τὴν Ἐκκλησία, μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν πατρίδα».

10 Ἰουλίου 2007 - Ὁ μακαριώτατος ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Χρυσόστομος Β', δι' ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν θεοφιλέστατο ἐπίσκοπο Λήδρας καὶ καθηγούμενο τῆς ἱερᾶς μονῆς Μαχαιρᾶ Ἐπιφάνιο, τοῦ ζητεῖ τὴν ἀνεύρεση στοιχείων, τὰ ὁποῖα νὰ δικαιολογοῦν τὴν διακήρυξη τῆς ἀγιότητος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, ὥστε νὰ προχωρήσει σὲ αὐτήν.

ἀπὸ τὸν Ραδιοφωνικὸ Σταθμὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, στὰ πλαίσια τῆς ἐκπομπῆς «Ψυχή μου τὴν εἰκόνα σου φύλαξε».

Ν. ΟΡΦΑΝΙΔΗ, *Μνήμη ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ τοῦ νεομάρτυρος*, Ἑλληνομνημῶν 13, Λευκωσία 2008, σσ. 95. 96. 100.

Ἀρχεῖον Ἐπιστολῶν ἱερᾶς μονῆς Μαχαιρᾶ. Βλ. ἀνωτέρω, σ. 17.

4 Ὀκτωβρίου 2007 - ὁ ἔφη-
μέριος τοῦ ἱεροῦ ναοῦ Πανα-
γίας Χρυσελευούσης Στροβόλου
οἰκονόμος Κωνσταντῖνος Κοῦ-
κος, σὲ ἐπιστολή του πρὸς τὸν
θεοφιλέστατο ἐπίσκοπο Λήδρας
καὶ καθηγούμενο τῆς ἱεράς μο-
νῆς Μαχαιρᾶ Ἐπιφάνιο, ζητεῖ
τὴν ἀνακήρυξη τοῦ ἀρχιεπισκό-
που Κυπριανοῦ ὡς ἱερομάρτυ-
ρος τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

2008 - ἡ ὁμολογία τοῦ Κυ-
ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

«Καταθέτοντας αὐτὸ τὸν τό-
μο γιὰ τὸν ἐθνομάρτυρα καὶ **νε-
ομάρτυρα** τῆς Κύπρου, ἀρχιεπί-
σκοπο Νέας Ἰουστινιανῆς καὶ
πάσης Κύπρου Κυπριανό, πὸν
μαρτύρησε στὴ Λευκωσία τὴν
9ῃ Ἰουλίου τοῦ 1821, ὑποκλινό-
μαστε ταπεινὰ καὶ εὐλαβικὰ στὸ
μαρτύριο καὶ τὴ θυσία του. Ὑπο-
κλινόμαστε στὸν ἀγιασμό καὶ τὴ
θυσία τοῦ ἔλλητισμοῦ...

Ἐκεῖνο ὅμως πὸν ὀλοκλή-
ρωσε καὶ δικαίωσε καὶ ἀγίασε
τὸν βίο του εἶναι ἡ μαρτυρική
του θυσία. Ὁ ἥρωικός του θά-
νατος. **Τὸ μαρτύριό του. Ἡ ὁμο-
λογία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ...**

Κι ἐκεῖνο τὸν δεσπότη, τὸν
μάρτυρα Κυπριανό, πὸν κρέμα-
σαν οἱ τοῦρκοι στὴ συκαμιὰ».

Ἀρχεῖον Ἐπιστολῶν ἱεράς
μονῆς Μαχαιρᾶ. Βλ. κατωτέρω,
κείμενο 136, σ. 497.

Ν. ΟΡΦΑΝΙΔΗ, «*Μνήμη ἀρ-
χιεπισκόπου Κύπρου Κυπρια-
νοῦ τοῦ νεομάρτυρος*», ὁ.π., σσ.
13. 107. 134.

9 Ἰουλίου 2008 - ἀγνὰ καὶ ἄμωμα ἱερεῖα.

«Ἡ Κύπρος καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς πλήρωσαν μὲ τὸ αἷμά τους τὴν ταπείνωση καὶ τὸν ἐξευτελισμό, πὸν ὑφίστατο ἡ Ὄθωμανικὴ αὐτοκρατορία στὴν ξηρὰ καὶ τὴ θάλασσα ἀπὸ τὶς δυνάμεις τῆς ἐπανάστασης.» Ἔτσι, σὰν σήμερα, πρὶν ἀπὸ 187 χρόνια, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός, οἱ τρεῖς μητροπολίτες, ἡγούμενοι, ἀξιωματοῦχοι καὶ ἄλλοι κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, 486 ἄτομα, θυσιάστηκαν, ὡς «ἀγνὰ καὶ ἄμωμα ἱερεῖα» ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.

Οἱ κύπριοι ἱεράρχες δὲν ἦσαν ἀπροετοίμαστοι γιὰ τὴ θυσία αὐτή. Ἦξεραν πὼς ἡ ἐλευθερία, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ἀγαθό, ἐκτὸς ἀπὸ μόχθους καὶ ἀνδρεία ἀπαιτεῖ καὶ ἄφθονο **μαρτυρικὸ αἷμα**».

6 Νοεμβρίου 2008 - ὁ δήμαρχος Στροβόλου Σάββας Ἡλιοφώτου, μὲ ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου Χρυσόστομο Β', ζητεῖ τὴν ἐπίσημη ἀγιοκατάταξη τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ.

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ Β' ΑΡΧΙΕΠ. ΚΥΠΡΟΥ, *Ἡ συμβολὴ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου στοὺς ἀγῶνες τοῦ Ἑλληνισμοῦ*, Λευκωσία 2008¹.

Ἀρχεῖον Ἐπιστολῶν ἱερᾶς μονῆς Μαχαιρᾶ (ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ κοινοποιήθηκε καὶ στὴν μονὴ Μαχαιρᾶ). Βλ. κατωτέρω, κείμενο 137, σ. 501.

1. Ἀπομαγνητοφωνημένη ὁμιλία, ἡ ὁποία πραγματοποιήθηκε στὶς 9 Ἰουλίου 2008 στὸ Καποδιστριακὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν.

2009 - στὸ Ἑορτολόγιο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, σὲ ἀφιέρωση στοὺς νεομάρτυρες τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου τοῦ θεολόγου Σάββα Ἀλεξάνδρου, συμπεριλαμβάνεται καὶ ὁ Κυπριανὸς μαζὶ μὲ τοὺς Γεώργιο τὸν ἐν Πτολεμαΐδι, Πολύδωρο τὸν ἐν τῇ Νέα Ἐφέσῳ καὶ Φιλούμενο τὸν εἰς τὸ φρέαρ τοῦ Ἰακῶβ μαρτυρήσαντα.

4 Μαρτίου 2009 - ὁ κοινοτάρχης Καμπιῶν Ἀνδρέας Παπαιωάννου, σὲ ἐπιστολή του πρὸς τὸν θεοφιλέστατο ἐπίσκοπο Λήδρας καὶ ἡγούμενο Μαχαιρᾶ Ἐπιφάνιο, τοῦ ζητεῖ νὰ προωθήσει τὸ θέμα τῆς ἀγιοποίησης τοῦ Κυπριανοῦ. Τὴν ἐπιστολή ὑπογράφουν κάτοικοι τῶν Καμπιῶν.

9 Ἰουλίου 2009 - ὁ ἐπίσκοπος Λήδρας καὶ ἡγούμενος τῆς ἱερᾶς μονῆς Μαχαιρᾶ Ἐπιφάνιος, μὲ ἐπιστολή του πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου Χρυσόστομο Β΄, τοῦ ἀγγέλλει τὴν ἀποπεράτωση τῶν ἐρευνῶν γιὰ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Κυπριανό, καὶ τὴν δημοσίευση τῶν ἀποτελεσμάτων σὲ εἰδικὸ τόμο.

Ἑορτολόγιον, Τυπικαὶ διατάξεις ἱερῶν ἀκολουθιῶν 2009, ἔκδ. Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, σσ. 9-12.

Ἀρχεῖον Ἐπιστολῶν ἱερᾶς μονῆς Μαχαιρᾶ. Βλ. κατωτέρω, κείμενο 138, σ. 503.

Ἀρχεῖον Ἐπιστολῶν ἱερᾶς μονῆς Μαχαιρᾶ. Βλ. κατωτέρω, κείμενο 139, σ. 504.

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΚΕΙΜΕΝΑ

Ιεράς Βασιλικής και Σταυροπηγιακής Μονής Μαχαιρά

Ι. ΣΙΓΙΛΛΙΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΣΕΡΑΦΕΙΜ Β΄

ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΝΟΜΙΩΝ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΜΑΧΑΙΡΑ

Ἰσον ἀπαράλλακτον τοῦ ἐκδοθέντος τῇ σεβασμίᾳ μονῆ Μαχαιράδος σιγιλλιώδους γράμματος¹.

† Σεραφεῖμ ἐλέω Θεοῦ
ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης
οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Πολλὰ μὲν οὖν καὶ πολυειδῆ τὰ τῆς ἀρετῆς, καὶ τῆς πρὸς Θεὸν οἰκειώσεως ἐπαινετὰ καὶ θαυμάσια ἔν τε τοῖς ἀρχαίοις καὶ τοῖς μετέπειτα χρόνοις διείργασται καὶ διεκπεπώνηται τοῖς κατὰ Θεὸν ἐν μοναδικῇ πολιτείᾳ βεβιωκόσιν ἔργα καὶ κατορθώματα, ἅτε ὡς πρὸς μόνον τὸν Θεὸν τὴν ἀναφορὰν ἔχοντα, καὶ διὰ τῆς θείας αὐτοῦ χάριτος τοὺς κατορθοῦντας αὐτὰ ἀναπτεροῦντα καὶ ἐνισχύοντα, καὶ τῶν μὲν προσκαίρων καὶ ἐπιγείων ἀπάγοντα, πρὸς δὲ τὰ ἐστῶτα καὶ μένοντα οὐράνια ἀγαθὰ μεθιστῶντα, καὶ πρὸς τὴν οὐράνιον τρίβον τοὺς ἀσκουμένους ποδηγετοῦντα, ἐπαινοῦνται δικαίως καὶ μακαρίζονται, καὶ γὰρ ὡς ἀπὸ τινος ἀγαθῆς κρηπίδος καὶ βάσεως τῶν προκαταρξαμένων αὐτὰ ἱερῶν ἀνδρῶν τὴν ἀρετὴν λαβόντα, παρέσχον μὲν καὶ τοῖς μεταγενεστέροις καὶ διαδόχοις μέχρι τινὸς καιροῦ τὴν διὰ τῆς ἐκείνων μιμήσεως ἐπὶ τὰ ἄνω καὶ οὐράνιον πρόσοδον διὰ τῆς μοναδικῆς πολιτείας καὶ ἀσκητικῆς ὑποτυπώσεως. Εἶτα ἐν τῷ μεταξὺ ταῖς τυχηραῖς περιπετείαις, καὶ ταῖς τοῦ παρόντος βίου ἀνωμαλίαις κατὰ τὸ τοῦ καιροῦ ἀντίξοον

1. Κῶδιξ Α΄ ΙΑΚ, φφ. 72-74. Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ, Ἡ ἐν Κύπρῳ ἱερὰ μονὴ τῆς Παναγίας τοῦ Μαχαιρᾶ, Πειραιεῖ 1929, σσ. 120-126.

φθάσαντα διεκπεσεῖν τῆς ἥς ἔλαχον προτέρας αὐτῶν ἀκμῆς τε καὶ τελειότητος ἐν τῇ εὐκαταστάτῳ αὐτῶν διαγωγῇ, οὐκ ἀνέχεται παρορᾶν ἢ φιλάγαθος πρόνοια καὶ σπλαγχνικὴ κηδεμονία τοῦ πάντα τὰ καθ' ἡμᾶς πανσόφως οἰκονομοῦντος Θεοῦ, καὶ τοῖς πεπτωκόσι καὶ πεπονηκόσιν εὐκαίρως χαριζομένου τῶν τοιούτων ἱερῶν κατορθωμάτων τὴν ἀνάκλ(τ)ησιν, ἀλλὰ πέμπει τοὺς κατὰ καιροὺς ἀνακτωμένους αὐτὰ καὶ ἀνορθουμένους, καὶ κατὰ τὸ ἐγχωροῦν ἐπὶ τὸ πρῶτον εἶδος καὶ κάλλος ἀναμορφοῦντας αὐτά, οὓς καὶ ἀποδοχῆς ἀξίους ἡγούμενοι, συνιστᾶν καὶ συνηγορεῖν τοῖς θεοφιλέσιν αὐτῶν κατορθώμασιν οὐκ ἀπαναινόμεθα.

Ἐπειδὴ τοιγαροῦν ἀνηνέχθη καὶ ἐδηλοποιήθη ἡμῖν ἤδη ὅτι ἐν τῇ νήσῳ καὶ Ἀρχιεπισκοπῇ Κύπρου εὐρίσκεται ἱερὰ καὶ σεβασμία μονή, τιμωμένη ἐπ' ὄνοματι τῆς ὑπεραγίας ἡμῶν Θεοτόκου, ἐπικεκλημένη δὲ τοῦ Μαχαιρᾶ, ἣτις ἀνέκαθεν μὲν διετέλει ὑπὸ τὴν τότε σωζομένην ἐπισκοπὴν Ταμασίας, ὑποκειμένην τῇ αὐτῇ ἀγιωτάτῃ Ἀρχιεπισκοπῇ Κύπρου, εἶτα ἀφανισθείσης καὶ ἐρημωθείσης τῆς ἐπισκοπῆς, τὰ νῦν συνήφθη καὶ περιήλθε καὶ διατελεῖ ὑπὸ τὴν αὐτὴν Ἀρχιεπισκοπὴν, πρὸς αὐτὴν τὴν ἀναφορὰν ἔχουσα καὶ σταυροπηγιακὴ ἀξία καὶ φιλοτιμία τετιμημένη. Καὶ γὰρ κατὰ τὴν σωζομένην τέως περὶ αὐτῆς τυπικὴν διάταξιν συγγραφεῖσαν μὲν ὑπὸ τοῦ πάλαι κτίτορος αὐτῆς χρηματίσαντος ὀσίου ἀνδρὸς Νείλου, τανῦν δὲ τύποις ἐκδοθεῖσαν ἐν βιβλιαρίῳ μικρῷ εἰς ὠφέλειαν τῶν ἀναγιγνωσκόντων καὶ ἀποταξαμένων τῷ κόσμῳ καὶ ἱεροῖς μοναστηρίοις προσαναθεμένων, παρίσταται φανερώς ἀνεγηγέρθαι αὐτὴν πάλαι ἐπιμελείᾳ μὲν καὶ φιλοπονίᾳ καὶ πόνοις καὶ καμάτοις ὑπερμέτροις τοῦ ρηθέντος κτίτορος Νείλου διὰ τὴν τοῦ ὄρους ἐν ᾧ ᾠκοδόμητο τραχύτητα, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ εὐσεβοῦς αὐτοκράτορος Ῥωμαίων τοῦ Πορφυρογεννήτου Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, ὑφ' οὗ καὶ φιλοτιμίαις βασιλικαῖς καὶ τῇ σταυροπηγιακῇ ἀξίᾳ θεσπίσματος αὐτοῦ θείῳ ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸν τρόπον τῆνικαῦτα ἀρχιερέως Ταμασίας ἐπισκόπου Νικήτου Ἀγιοστεφανίτου τετίμηται διὰ βασιλικῶν αὐτοῦ σεπτῶν χρυσοβούλλων. Ἐπομένως δὲ καὶ ὑπὸ τῶν διαδόχων αὐτοῦ εὐσεβῶν βασιλέων τοῦ τε Ἰσαακίου Ἀγγέλου καὶ Ἀλεξίου Ἀγγέλου

ἐπεκυρώθησαν τὰ αὐτὰ χρυσόβουλλα, καὶ δι' ἑτέρων αὐτῶν χρυσοβούλλων, φιλοτιμίαις τε καὶ δωρεαῖς κτημάτων καὶ προσόδων, ναὶ μὴν καὶ παντελοῦς ἀτελείας, ἀσυδοσίας τε καὶ ἐλευθερίας.

Τοιαύτης οὖν οὔσης τῆς προκαταρκτικῆς καὶ ἀρχαίας τῆς ἱερᾶς ταύτης μονῆς ἀνεγέρσεώς τε καὶ ἀνιδρύσεως, τῷ μὲν ῥηθέντι ὀσίῳ ἀνδρὶ Νεῖλῳ ὡς εἴρηται φιλοπονηθείσης, καὶ κατεργασθείσης πολλοῖς ἰδρωσί τε καὶ καμάτοις καὶ τυπικαῖς διατάξεσιν, ὅσαι τὸν μοναδικὸν καὶ ἔνθεον βίον ἐπὶ γῆς συνιστῶσι καὶ ῥυθμίζουσι καταρτισθείσης, καὶ διὰ τοῦτο κτίτορα αὐτὸν ἐπιγραφομένης, τοῖς δὲ βασιλικαῖς τρισὶν ἀλλεπαλλήλοις χρυσοβούλλοις εἰς ἐλευθερίαν καὶ ἀτέλειαν τιμηθείσης, καὶ βασιλικαῖς φιλοτιμίαις καὶ δωρήμασι κατακοσμηθείσης, ναὶ μὴν καὶ σταυροπηγιακῆ ἀξία τε καὶ φιλοτιμία ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸν τόπον ἀρχιερατικῶς προϊσταμένου διὰ λήψεως καὶ πήξεως σταυροῦ ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ναοῦ οἰκοδομῇ κατοχυρωθείσης, βασιλική τε καὶ σταυροπηγιακὴ μονὴ διαφημιζομένης τε καὶ γνωριζομένης καὶ ἐφ' ἱκανὸν καιρὸν ἐν τῇ τοιαύτῃ εὐτυχεῖ καὶ ἱερᾷ καταστάσει διαδ(τ)ελεσάσης, μετὰ ταῦτα, εἴτε ἐκ τῶν ἐπισυμβασῶν ἐν τῷ τόπῳ κατὰ διαφόρους καιροὺς πυρκαϊῶν, εἴτε ἐκ διαφόρων καιρικῶν ἐπηρεϊῶν, ὅποια πολλὰ ὑπὸ τοῦ πανδαμάτορος ἐπιγίνονται χρόνου, πρὸ δὲ πάντων ὑπὸ τῆς ἐπικρατησάσης τυραννικῆς τῶν κρατούντων καταδυναστείας καὶ δουλείας, ἢ πρὶν αὐτῆς εὐτυχία εἰς τούναντίον μετέστραπται.

Καὶ γὰρ οὐ μόνον ἀφηρέθη καὶ | ἀπεστέρηται πάνθ' ὅσα ἔσχε καὶ ἐκτήσατο ἀνεκαθεν εἴτε ἀπὸ βασιλικῶν φιλοτιμημάτων καὶ δωρημάτων, εἴτε καὶ ἀπὸ τῶν ἀναστημάτων ἐν κτήμασι καὶ προσόδοις ἔκ τε τοῦ εἰρημένου πρώτου κτίτορος καὶ ἡγουμένου Νεῖλου καὶ ἐκ τῶν διαδόχων ἐκείνου, ἀλλὰ καὶ τὰ ἅπερ εἶχε βασιλικά χρυσόβουλλα καὶ σταυροπηγιακὰ γράμματα ἀπέβαλε, καὶ μονονουχὶ εἰς τὸ μὴ ὄν περιέστη καὶ ἀφανῆς ἐγένετο. Εἶτα πρὸ χρόνων ἤδη τριάκοντα θείῳ ζήλῳ κινηθεὶς καὶ διεγυγερμένη προθυμία ὁ ἤδη οἰκονόμος ἐν αὐτῇ χρηματίζων ἐν μοναχοῖς Παρθένιος, ἀνεκτήσατο αὐτὴν παρ' ὀλίγον ἀφανισθεῖσαν καὶ μηδὲ ἀκουομένην, καὶ ἀνεκαλέσατο κατὰ μικρὸν, ἐν διαστήματι τῆς τριακονταετίας, ζήσας τε φ. 73

καὶ ζῶν ἐν αὐτῇ ἄχρι τοῦδε, καὶ ἀκμὴν ἀγωνιζόμενος ἐνθέρμως ἐπὶ τῇ αὐξήσει καὶ βελτιώσει αὐτῆς, καίτοι μυρίαὶ προσπαλαίων ταῖς ἀπὸ τῶν ἕξωθεν καὶ κρατούντων ζημίαις καὶ καταδρομαῖς καὶ ὑπερμέτροις ἀπαιτήσεις, ἔμπης, Θεοῦ συναιρομένου πόνοις καὶ ἰδρωσὶ καὶ δαπανήμασιν, οὐ τοῖς τυχοῦσιν, περιεποιήσατο αὐτῇ ἐκ τῶν ἐνόνητων οἰκοδομᾶς τε καὶ κελλία, καὶ κτήματα καὶ ἀναθήματα ἐκκλησιαστικά. Καὶ δῆτα συγκροτήσας καὶ καταστήσας καὶ ἀδελφότητα συνασκουμένων μοναχῶν καὶ κοσμήσας αὐτὴν πᾶσι τοῖς ἀνήκουσιν ἐπὶ τὸ ἐκτελεῖσθαι ἐν αὐτῇ ἀεννάως τὰς πρὸς Θεὸν προσαγομένας δοξολογίας καὶ ὑμνωδίας, ἱκεσίας τε καὶ δεήσεις ὑπὲρ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν πάντων τῶν ὀρθοδόξων.

Τὰ νῦν μετὰ τῶν λοιπῶν συνασκουμένων πατέρων τῆς αὐτῆς μονῆς προσδραμόντες τῷ ἑλέει καὶ τῇ προνοίᾳ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χ<ριστοῦ> Μεγάλης Ἐκκλησίας, καὶ ἐμφανίσαντες τὰ καθ' ἑαυτούς, καὶ τὰ κατὰ τὴν ἱερὰν μονὴν αὐτῶν ταύτην, ὡς ἀνωτέρω δεδήλωται, καὶ πιστοποιήσαντες τὰ ὑπ' αὐτῶν προβαλλόμενα ἀπὸ τῆς ῥηθείσης τυπικῆς διατάξεως τοῦ εἰρημένου πρώτου κτίτορος ποτε μοναχοῦ Νείλου, νεωστὶ τύπῳ ἐκδοθείσης καὶ ἐμφανισθείσης ἡμῖν, ἐδεήθησαν θερμῶς βεβαιωθῆναι τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν σταυροπηγιακὴν ἀξίαν καὶ βασιλικὴν φιλοτιμίαν, ἐλευθερίαν τε καὶ ἀσυδοσίαν, μετὰ τῶν καθηκόντων ὄρων καὶ τυπικῶν διατάξεων τοῦ μοναδικοῦ αὐτῶν βίου καὶ παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς πατριαρχικοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, ὡς ἀπὸ πρώτης ἀρχῆς καὶ πηγῆς ἐκκλησιαστικῆς, καὶ δι' ἡμετέρου πατριαρχικοῦ συνοδικοῦ σιγιλλιώδους γράμματος, ἐπὶ τῷ μένειν τοῦ λοιποῦ ἀμετάθετα, καὶ διόλου ἀπαρασάλευτα τὰ ὑπ' αὐτῶν τυπικῶς ὀρισθέντα τε καὶ ταχθέντα.

ᾧ τὴν δέησιν εὐλογον καὶ δικαίαν οὔσαν καὶ πρὸς θεοφιλή σκοπὸν καὶ σύστασιν καὶ διεξαγωγὴν θεάρεστον τῆς ἱερᾶς μονῆς αὐτῶν ἀφορῶσαν, εὐμενῶς καὶ προσηνῶς ἀποδεξάμενοι, γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀγίων ἀρχιερέων, τῶν ἐν ἀγίῳ Π<νεύματι> ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα ἡ διαληφθεῖσα ἐν τῇ νήσῳ Κύπρῳ ὑπὸ τὴν

ἀγιωτάτην Ἀρχιεπισκοπὴν ταύτης διατελοῦσα ἱερὰ καὶ σεβασμία μονή, ἢ τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἐπικεκλημένη τοῦ Μαχαιρᾶ, ὡς ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς προκατάρξεως αὐτῆς βασιλικὴ διατελέσασα καὶ βασιλικάϊς κοσμηθεῖσα φιλοτιμίαις, ναὶ μὴν καὶ ὡς σταυροπηγιακῆ ἀξία τετιμημένη καὶ ἐπὶ θεμελίῳ σταυροπηγίου ἀνωκοδομημένη, διὰ τε τὴν ἀρχαιότητα αὐτῆς, καὶ κατάρξεως αὐτῆς βασιλικὴ διατελέσασα, καὶ βασιλικάϊς κοσμηθεῖσα φιλοτιμίαις, ναὶ μὴν καὶ ὡς σταυροπηγιακῆ ἀξία τετιμημένη, καὶ ἐπὶ θεμελίῳ σταυροπηγίου ἀνωκοδομημένη, διὰ τε τὴν ἀρχαιότητα αὐτῆς καὶ (sic) διὰ τοὺς πρώτους κτίτορας ἀρετῆ καὶ εὐσεβείας καὶ τῆ κατὰ Θεὸν πολιτείας διαπρέψαντας ὁσίους μοναχοὺς τὸ αἰδέσιμον ἔχουσα, καὶ πάσης ἀντιλήψεως καὶ βοηθείας ἀξιοῦσθαι οὔσα δικαία, εἴη καὶ λέγεται καὶ παρὰ πάντων γινώσκειται βασιλικὴ καὶ σταυροπηγιακὴ μονή, ἔλευθέρα τε καὶ ἀδούλωτος, καὶ ἀκαταπάτητος, καὶ ἀσύδοτος εἰς τὸ παντελές, καὶ μηδενὶ μηδὲν ὀφείλουσα παρέχειν, οὔτε τῷ ἀρχιεπισκόπῳ Κύπρου, ἀρκουμένῳ τῷ κανονικῷ αὐτοῦ μνημοσύνῳ καὶ τῆ ἐκουσίῳ φιλοδωρίᾳ καὶ ἀβιάστῳ τοῦ κατὰ καιρὸν ἡγουμένου, οὔτε ἑτέρῳ τινὶ τὸ παράπαν, ἀλλὰ μένει ἀνεπηρέαστος καὶ ἀνενόχλητος παρὰ παντὸς οὔτινοσοῦν προσώπου ἱερωμένου καὶ λαϊκοῦ, μετὰ πάντων τῶν κτημάτων καὶ πραγμάτων καὶ ἀφιερωμάτων αὐτῆς, κινητῶν τε καὶ ἀκινήτων, μετοχίων τε καὶ παρακλησίῳ (παρεκκλησίῳ), καὶ οὔτινοσοῦν ἄλλου, ὅσα δὲ νῦν ἔχει, καὶ ὅσα μετὰ ταῦτα Θεοῦ δίδοντος προσκτήσεται, μηδενὸς τολμῶντος κατεπεμβαίνειν αὐτῆς αὐθαδῶς καὶ καταπατεῖν καὶ ζητεῖν παρ' αὐτῆς πολλὴν ἢ ὀλίγην δόσιν, ἀλλ' ὑπάρχη πάσης καὶ παντοίας καταδυναστείας καὶ δουλαγωγίας καὶ βιαίας ἀπαιτήσεως ἀνωτέρα, καὶ αὐτόνομος, καὶ αὐτοδέσποτος, φυλαττομένων τῶν προνομίων αὐτῆς καὶ τῶν τυπικῶν ἐνταλμάτων ἀμετακινήτων καὶ ἀμεταποιήτων.

Οἱ δὲ συνασκούμενοι ἐν αὐτῇ πατέρες ὀφείλωσι διάγειν καὶ πολιτεῦσθαι σεμνῶς τε καὶ εἰρηνικῶς καὶ φιλαδέλφως κατὰ τὸν ὅρον καὶ τύπον τοῦ μοναδικοῦ βίου, καὶ εἰ δυνατόν κατὰ τὴν ἀκρίβειαν τὴν διαταχθεῖσαν ἐν τῇ τυπικῇ διατάξει τοῦ εἰρημένου κτί-

φ. 74 τορος Νείλου, ὡς καλῶς συντεταγμένην καὶ ἐφαρμόζουσαν τῷ μοναδικῷ καὶ ἀσκητικῷ βίῳ. Εἰ δὲ ποτέ τις ἐξ αὐτῶν ἀτακτῆση, καὶ παρενεχθῆ τῆς εὐθείας ὁδοῦ, ἔχει παιδεύεσθαι καὶ σωφρονίζεσθαι ὑπὸ μόνου τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς, καὶ τῆς κοινότητος τῶν πατέρων, μηδενὸς ἄλλου ἀναμιγν(υ)μένου καὶ παρεμβάλλοντος ἑαυτόν, ἐπὶ τῷ ἐκείνου σωφρονισμῷ. Ἄλλα καὶ τὰ μετόχια τῆς μονῆς ταύτης ὁμοῦ μετὰ τῶν ἐνοικούντων αὐτοῖς πατέρων ὑπάρχουσιν ἐλεύθερα, ἀνενόχλητά τε καὶ ἀνεπηρέαστα παρὰ παντὸς προσώπου, κυβερνώμενα αὐτεξουσίως καὶ διοικούμενα ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς, καὶ τῆς κοινότητος τῶν πατέρων. Ἄλλα καὶ ἐν χρεῖα ἡγουμένου γενόμενοι, ἔχουσιν ἐκλέγεσθαι ἓνα ἐκ τῆς συνοδίας αὐτῶν, τὸν κοινῶς ἀναφανέντα ἄξιον, καὶ τοῦτον ἀποκαθιστᾶν ἡγούμενον. Εἰ δὲ συμβῆ ἀποθανεῖν τινὰ ἐκ τῶν τῆς μονῆς πατέρων καὶ μοναστηριακῶν, ἢ καὶ αὐτὸν τὸν ἡγούμενον τελευτήσαι, πᾶσαν τὴν περιουσίαν αὐτοῦ, κινητὴν καὶ ἀκίνητον, λαμβάνειν τὴν ἱερὰν μονὴν ταύτην, καὶ μηδένα ἐκ τῶν ἔξωθεν τῆς Μονῆς καὶ ξένων, ἢ καὶ ἐκ τῶν συγγενῶν τοῦ θανόντος ἐπὶ προφάσει συγγενείας καὶ κληρονομικοῦ δικαίου ζητεῖν καὶ λαμβάνειν πολὺ ἢ ὀλίγον ἀπὸ τῆς περιουσίας ἐκείνου, καὶ ἐνοχλῆσαι καὶ ἐπηρεάσαι καὶ ζημίαν τινὰ προξενῆσαι οἰωδῆτινι τρόπῳ τῇ ἱερᾷ μονῇ ταύτῃ. Καὶ γὰρ κατὰ τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς νόμους ἢ περιουσία τῶν καλογῆρων καὶ μοναστηριακῶν, μετὰ θάνατον ἐκείνων, προσκυροῦται καὶ διαβαίνει εἰς τὴν ἱερὰν μονὴν ἢ προσετάχθησαν, καὶ οὐδεὶς ἄλλος ἔχει μετοχὴν τινὰ τὸ παράπαν ἐν τούτοις.

Ὅς δ' ἂν τις καὶ ὁποῖος τολμήσῃ ἀπ' ἐναντίας κινηθῆναι τοῖς ἐν τῷ παρόντι παρ' ἡμῶν συνοδικῶς ἀποφανθεῖσι καὶ θελήσῃ διασεῖσαι καὶ ἐνοχλῆσαι τὴν ἱερὰν ταύτην μονὴν ἢ τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀσυδοσίαν αὐτῆς ἀνατρέψαι καὶ εἰς δουλείαν καὶ δόσιν ὑπαγάγειν, ἢ βίαν τινὰ ἐπενεγκεῖν αὐτῇ, τὴν τε βασιλικὴν φιλοτιμίαν καὶ σταυροπηγιακὴν ἀξίαν καὶ αὐτονομίαν αὐτῆς παραλῦσαι καὶ ἀνατρέψαι ἢ τοὺς ἐκτεθέντας τύπους τε καὶ ὄρους τοῦ μοναδικοῦ βίου περὶ τε τοῦ ἡγουμένου καὶ τῶν πατέρων, καὶ τῆς ὅλης τοῦ μοναστηρίου διεξαγωγῆς καὶ κυβερνήσεως περὶ τοῦ πῶς δεῖ αὐτοὺς πο-

λιτεύεσθαι ἀθετῆσαι καὶ παραβῆναι, ὁ τοιοῦτος ὁποῖος ποτ' ἂν ἦ, εἴτε τοῦ ἀρχιερατικοῦ καὶ ἱερατικοῦ καταλόγου, ἢ μοναχὸς καὶ ἰδιώτης, ἢ τῆς τῶν κοσμικῶν καὶ λαϊκῶν τάξεως, ἀφωρισμένος εἴη παρὰ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ζωοποιοῦ καὶ ἀδιαιρέτου μακαρίας Τριάδος, τοῦ ἐνὸς τῆ φύσει Θεοῦ, κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτος, αἱ πέτραι καὶ ὁ σίδηρος λυθήσονται, αὐτὸς δὲ οὐδαμῶς, καὶ πάσαις ταῖς π<ατε>ρικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς ὑπεύθυνος καὶ ἔνοχος τῷ πυρὶ τῆς γεέννης.

Ὅθεν εἰς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν διηνεκῆ τῶν διειλημμένων ἐγένετο τὸ παρὸν ἡμέτερον π<ατ>ριαρχικὸν συνοδικὸν σιγιλλιωδὲς γράμμα, καὶ ἐδόθη τῇ ρηθείσῃ σεβασμῖα βασιλικῇ καὶ σταυροπηγικῇ μονῇ τοῦ Μαχαιρᾶ.

Ἐν ἔτει ,αψξ', κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον, ἰνδικτιῶνος θ'.

Σεραφεῖμ ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέ<ας> Ῥώμ<ης> καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχ<ης>.

Ὁ ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Παῖσιος βεβαιοῖ.

Ὁ Καισαρείας Παῖσιος.

Ὁ Ἡρακλείας Γεράσιμος.

Ὁ Νικαίας Ἱερεμίας.

Ὁ Δέρκων Σαμουήλ.

Ὁ Προύσης Μελέτιος.

<Ὁ> Σεβέρων Ἰωαννίκιος.

Ὁ Μυτιλήνης Ἄνθιμος.

<Ὁ> Ἀδριανουπόλεως Διονύσιος.

<Ὁ> Μεσημβρίας Ἄνθιμος.

<Ὁ> Δρύστρας Βαρθολομαῖος.

<Ὁ> Κώου Μελέτιος.

<Ὁ> Φερσάλων Δωρόθεος.

2. ΓΡΑΜΜΑ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΜΑΧΑΙΡΑ ΙΩΑΝΝΙΚΙΟΥ Β΄ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΛΑΟ ΤΗΣ ΜΟΛΔΟΒΛΑΧΙΑΣ¹

Οἱ ἀνά πᾶσαν τὴν γῆν τῆς Μολδαυίας καὶ Οὐγκροβλαχίας διαλάμποντες ἀστέρες πολύφωτοι τοῦ νοητοῦ στερεώματος πανιερώτατοι, θεοπρόβλητοι καὶ λογιώτατοι μητροπολίται, ὑπέρτιμοι ἀρχιεπίσκοποι καὶ θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, γαληνότατοι καὶ ὀρθοδόξωτατοι αὐθένται καὶ ἡγεμόνες, ἀγλαόφωτοι καὶ πνευματορήτορες διδάσκαλοι, πανοσιώτατοι καθηγούμενοι, ἀρχιμανδρίται καὶ πρωτοσύγκελλοι, ὀσιώτατοι ἱερομόναχοι, ἱεροδιάκονοι καὶ μοναχοί, αἰδεσιμώτατοι οἰκονόμοι καὶ πρωτοῖερεῖς, ἐντιμώτατοι κληρικοί, εὐλαβέστατοι ἱερεῖς, εὐγενέστατοι ἄρχοντες καὶ προεστῶτες τῶν πολιτειῶν, τίμιοι γέροντες τῶν χωρίων, χρησιμώτατοι πραγματευταί, θεοκυβέρνητοι караβοκύριοι καὶ ναῦται, χρήσιμοι πρωτομαῖστορες καὶ μαῖστορες πάσης τέχνης καὶ ἐπιτηδεύσεως καὶ συνελόντι φάναι, ἅπας ὁ τοῦ Κυρίου χριστῶνυμος καὶ περιούσιος λαός, ἔθνος ἅγιον, βασίλειον ἱεράτευμα, χαίρετε ἐν Κυρίῳ καὶ ὑγιαίνετε.

Πᾶσιν ὑμῖν τὴν ὀφειλομένην μετάνοιαν καὶ τὸν ἀναλόγως ἐκάστω προσήκοντα ἀπονέομεν ἀσπασμόν, οἱ ταπεινοὶ ἡμεῖς, ἱερομόναχοι καὶ μοναχοί, οἱ κατὰ τὸ ἐν τῇ νήσῳ Κύπρῳ σεβάσμιον μοναστήριον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, τὸ ἐπονομαζόμενον τῆς κυρίας Μαχαιράδος, τὸν μοναδικὸν διατελοῦν(τες) βίου(ον), ὁ ταπεινὸς ἡγούμενος, μετὰ τῆς ἐν Χριστῷ ἀδελφότητος.

Ὁ πανδαμάτωρ χρόνος οὐ μόνον κώμας καὶ πόλεις ἐρήμους κατέστησεν, ἀλλὰ καὶ ἱερά σεβάσματα καὶ σεμνὰ καταγώγια περίφημα ὄντα διὰ τὸ τῶν κτη(ι)τόρων ἀξίωμα, καὶ διὰ τὴν ἀρετὴν τῶν

1. Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ, *Ἡ ἐν Κύπρῳ ἱερά μονή*, ὀ.π., σσ. 127-129. Σύμφωνα μὲ σημείωση τοῦ Σ. Μενάρδου, τὸ γράμμα τοῦτο ἐλήφθη «ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς ἱεράς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου».

ἐκεῖσε διαλαψάντων σεβάσμια τῇ φθορᾷ παρέπεμψε, καὶ τῷ τῆς λήθης τάφῳ ἐκάλυψεν, ὥσπερ καὶ τὴν περιβόητον σταυροπηγιακὴν καὶ βασιλικὴν ἡμῶν μονήν, τὴν ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως τοῦ Πορφυρογεννήτου Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ πάλαι λαμπρῶς οἰκοδομηθεῖσαν, καὶ περιώνυμον τοῖς πᾶσιν οὖσαν, πρὸς δὲ καὶ ὑπὸ Ἰσαακίου καὶ Ἀλεξίου τῶν Ἀγγέλων εἰς κάλλος μεταποιηθεῖσαν, καθὰ ἡ διαθήκη τῆς μονῆς ἡμῶν ἢ ἐν β(μ)ε(μ)βράναις συγγραφεῖσα ὑπὸ τοῦ πάλαι κτή(ί)τορος αὐτῆς χρηματίσαντος ὀσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς Νείλου (τὰ δὲ νῦν τύποις ἐξεδόθη εἰς πληροφορίαν καὶ ὠφέλειαν τῶν ἀναγινωσκομένων), ἢ καὶ σωζομένη μέχρι τοῦ νῦν ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν μοναστηρίου μαρτυρεῖ. Ἀλλὰ νῦν οὐδὲ ἀκούεσθαι κατέστησεν ἢ τῶν καιρῶν ἀνωμαλία καὶ ἀκαταστασία, παρ' ὀλίγον δὲ καὶ εἰς ἀφανισμόν τέλειον ἤγαγεν, εἰ μὴ ὁ Θεὸς ταύτην ἐφύλαξεν, πρεσβείαις τῆς παναχράντου αὐτοῦ μητρὸς καὶ συνδρομῇ τῶν φιλοχρίστων καὶ φιλελεημόνων ὀρθοδόξων χριστιανῶν.

Ἀλλὰ τόγε νῦν ἔχον ταύτης ὑποσάθρου οὔσης τὸ πλεῖστον μέρος ἐκ βάθρων ἀνεγείραντες καὶ ἀνοικοδομήσαντες, καὶ ὡς δυνατὸν εὐπρεπίσαντες διὰ πολλῶν κόπων, κινδύνων τε καὶ ἀναλωμάτων διὰ τε τὸ τραχὺ τοῦ τόπου καὶ κρημνῶδες, καὶ διὰ τὴν νῦν ἐπικρατοῦσαν ἐνταῦθα κοινὴν ἀπορίαν, καὶ διὰ τοῦτο εἰς βαρύτερον χρέος περιπεσόντες, ὅπου γε μὴδὲ τούτου τοὺς ἐτησίους τόκους ἀποτίειν δυνάμενοι διὰ τὰς καιρικὰς περιστάσεις, καὶ τὰς μεγάλας τῆς νήσου δυστυχίας, δεῖν ἔγνωμεν προστρέξει μετὰ Θεὸν καὶ τὴν ὑπέραγνον δέσποιναν διὰ τῶν παρόντων ἀδελφῶν ἡμῶν, τοῦ πανοσιωτάτου ἀρχιμανδρίτου κὺρ Χαραλάμπους² καὶ κὺρ παπᾶ Γρηγορίου, ἐπὶ τὰ φιλελεήμονα σπλάγγνα ὑμῶν τῶν εὐσεβῶν, ἐλέους χάριν καὶ βοήθειας.

Τοιγαροῦν, ἰλέῳ τῷ ὄμματι καὶ εὐμενεῖ τῇ προαιρέσει ἀποδε-

2. Ὁ Χαράλαμπος ἄλλοτε ἀποκαλεῖται ἀρχιμανδρίτης καὶ ἄλλοτε ἱερομόναχος. Ὁ λόγος εἶναι ὅτι τὸ 1791 ἔγινε μὲν ἀρχιμανδρίτης στὴν Μολδοβλαχία, στὸ μοναστήρι του ὅμως ἀπέφυγε νὰ χρησιμοποιεῖ τὸν τίτλο αὐτό, ὁ ὁποῖος ἀρμόζει μόνο στὸν ἐκάστοτε ἡγούμενο.

ξάμενοι αὐτούς, φέροντες ἐν σταυρουδίῳ μικρῷ μέρος τοῦ τιμίου ξύλου τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ καὶ μέρη ἁγίων λειψάνων τοῦ ἀποστόλου Βαρνάβα, τοῦ ἀποστόλου Φιλίππου, ἐνὸς τῆς χορείας τῶν δώδεκα, μέρος ἐκ τῆς κάρας τοῦ ἁγίου ἀναργύρου Δαμιανοῦ, τοῦ ὀσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Νεοφύτου ἐγκλείστου, τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Ἐλευθερίου καὶ τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Χαραλάμπους, εἰς ἁγιασμόν τοῖς μετὰ πίστεως ἀσπαζομένοις, συνδράμετε καὶ βοηθήσετε αὐτοῖς ἔργοις τε καὶ λόγοις καὶ κατὰ δύναμιν ἐλεημοσύνην αὐτοῖς ἐπίδοτε, γράφοντες ὁ μὲν παρῤῥησίαν, ὁ δὲ σαρρανταλείτουργον, ἄλλος πρόθεσιν, ἄλλος σαρραντάριον, ἄλλος ἀδελφάσιον, καὶ ἄλλος ἄλλο τι, πολὺ ἢ ὀλίγον, καθὰ ἕκαστος ὑμῶν ὀδηγηθῆ καὶ φωτισθῆ θεόθεν, ἵνα τῆς θεαρέστου ὑμῶν εὐποιίας ἡμεῖς μὲν οἱ ταπεινοὶ δυνηθῆμεν καὶ τὸ ὑπόλοιπον σαθρωθὲν τῆς ἁγίας ταύτης μονῆς ἀνακαινίσαι καὶ πρὸς τὰ τρέχοντα ἀπαραίτητα ἔξοδα τῶν τόκων γε μὴν καὶ πρὸς τὰς τῶν ἔξωθεν ζημίας ἀπαντήσαι. Ὑμεῖς δὲ ὡς φιλελεήμονες καὶ εὖσπλαγχοι ἔξοιτε μυριοπλασίους τὰς ἀμοιβάς, καὶ ὡς νέοι κτίτορες ἀντιλάβοιτε τοὺς ἀξίους μισθοὺς παρὰ τοῦ τοὺς μακαρίζοντα Θεοῦ, «μακάριοι, γάρ φησιν, οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται»³. Ἀναλάβετε οὖν σπλάγχνα οἰκτιρμῶν τῇ ἐπὶ τὰ καλὰ συνήθει χρώμενοι διαθέσει, καὶ βοηθήσατε ἡμῖν τοῖς ὅτι μάλιστα χρεῖαν ἔχουσιν ἔργῳ τε καὶ λόγῳ, ἵνα καὶ ὑμεῖς βοηθηθῆτε ὑπὸ τοῦ ἐλεήμονος Θεοῦ, ἐνταῦθα μὲν εὐλογοῦντος τὰ ἔργα ὑμῶν, ἐν δέ γε τῇ μελλούσῃ ζωῇ ἀξιούντος ὑμᾶς κατὰ τὴν αὐτοῦ ἐπαγγελίαν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· ἧς ἀξιοθῆμεν ἅπαντες πρεσβείαις τῆς θεομήτορος καὶ πάντων τῶν ἁγίων. Ἀμήν.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ ἐνενηκοστῷ τετάρτῳ, ἐν μηνὶ Μαρτίῳ.

† Ὁ καθηγούμενος τῆς σεβασμίας καὶ σταυροπηγιακῆς μονῆς Μαχαιράδος, Ἰωαννίκιος ἱερομόναχος, καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφοί.

3. Ματθ. ε' 7.

3. ΣΙΓΙΛΛΙΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ Γ'

ΕΚ ΝΕΟΥ ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΝΟΜΙΩΝ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΜΑΧΑΙΡΑ

Ἦσον ἀπαράλλακτον τοῦ ἐκδοθέντος δευτέρου σιγιλλιώδους γράμματος τῆ σεβασμία μονῆ τῆς κυρίας Μαχαιράδος¹.

Γεράσιμος ἐλέω Θεοῦ
ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης
καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Ὅτω τῶν κρίνειν τε καὶ δικάζειν ἡξιωμένων ἐπιμελὲς ἐστὶν εὖ φ. 135
τε καὶ νομίμως διαλύειν τὰς δίκας καὶ δικαιοσύνην ἀρχεῖν, τούτω
προσήκειν πάντες ἂν ὁμολογήσαιεν, μὴ μόνον δικαίας ἀποφαίνε-
σθαι καὶ νομίμους τὰς γνώμας, ἀλλὰ καὶ γράμμασιν αὐτὰς ἐπικυ-
ροῦν καὶ ταῖς τούτων διαδοχαῖς ἐσαεὶ σαφῆ τὴν ἀλήθειαν παρα-
πέμποντας ἀπολείπειν.

Ὁ μὲν γὰρ ἀληθὴς λόγος καὶ δίκαιος καὶ συμβούλου ἂν εἶη
φρονίμου τε καὶ ἀγαθοῦ, τοῖς δέ γε δικασταῖς καὶ τοῦτο πρόσεστιν
ἴδιον, ὅτι πρὸς τοῖς λόγοις καὶ γράμματα περὶ τῶν δικαίων ἐκδιδό-
ασιν, ἵνα μήποτε τῷ χρόνῳ διαφύγη τὴν τῶν ἀνθρώπων μνήμην τὸ
κριθὲν ἀληθές τε καὶ δίκαιον. Οὕτως οὖν ἔχουσα γνώμη περὶ τού-
των καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν ἅμα δὲ καὶ πρὸς τὸ ἀρχαῖον τοῦ καθ'
ἡμᾶς ἁγιωτάτου πατριαρχικοῦ ἀποστολικοῦ καὶ οἰκουμενικοῦ θρό-
νου ἕθος ἀφορῶσα, ἔγνω εὐμενῶς ἐπινεῦσαι πρὸς τὴν ἀνανέωσιν
τοῦ πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ σιγιλλίου τοῦ ἐν τῇ πατρίδι ἡμῶν
Κύπρῳ ἱεροῦ καὶ σεβασμίου σταυροπηγιακοῦ μοναστηρίου, σεμνυ-

1. Σκευοφυλάκιον ἱερᾶς μονῆς Μαχαιρᾶ, μεμβρανῶδες σιγιλλιον. Κῶδιξ Α' ΙΑΚ, φφ. 135-136. Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ, Ἡ ἐν Κύπρῳ ἱερὰ μονή, ὁ.π., σσ. 131-136.

νομένου μὲν ἐπ' ὀνόματι τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, ἐπιλεγομένου δὲ τοῦ Μαχαιρᾶ.

Ἐνεφανίσθη γὰρ ἡμῖν πεμφθὲν παρὰ τοῦ ἤδη ἐν αὐτῷ ἡγουμενεύοντος ὀσιωτάτου Ἰωαννικίου καὶ τῶν συνασκουμένων αὐτῷ πατέρων ἐν ἴσον ἀπαράλλακτον πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ σιγιλλιώδους γράμματος ἐκδεδομένου κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον τοῦ χιλιοστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ ἐξηκοστοῦ σ<ωτη>ρίου ἔτους ἐπὶ τῆς πατριαρχίας τοῦ αἰοιδίμου Κωνσταντινουπόλεως Σεραφεῖμ, περιέχον τάδε περὶ τῆς ἱερᾶς ταύτης μονῆς. Ἐγγεῖρθαι μὲν γὰρ αὐτὴν τὸ πρῶτον οἰκοδομηθεῖσαν ὑπὸ ὀσίου ἀνδρὸς Νείλου, πόνῳ τε πολλῷ καὶ δαπάνῃ οὐ μικρᾷ, ἐν ὄρεινῳ καὶ δυσέρῳ ὄντι τόπῳ τῆς πάλαι ποτὲ ἐπισκοπῆς Ταμασίας, ἣτις ὑπέκειτο τῇ ἀγιωτάτῃ ἀρχιεπισκοπῇ Κύπρου ὅτε καὶ ἐπίσκοπος ἦν ἐκεῖ Ταμασίας Ἀγιοστεφανίτης, πεπηγμένου ἐν τῇ οἰκοδομῇ τοῦ θείου ναοῦ καὶ ἱεροῦ σταυροῦ, καὶ σταυροπηγιακῆ ἀξία τετιμημένην καὶ παντελεῖ ἀτελείᾳ ἐπὶ οὐκ εὐαρίθμοις τοῖς ἀναθήμασι καὶ διαρκέσι τοῖς πόροις διὰ τριῶν ἐκ διαδοχῆς βασιλικῶν τότε θεσπισμάτων ἀειμνήστων βασιλέων (ὧν καὶ τὰ ὀνόματα καταγράφονται ἐν τῷ προεκδεδομένῳ ἐκείνῳ σιγιλλίῳ).

Δῆλα γὰρ εἶναι ταῦτα ἀπὸ τῆς ἐν τύποις ἐκδεδομένης διατάξεως τῆς συγγεγραμμένης ὑπὸ τοῦ εἰρημένου κτίτορος ὀσίου ἀνδρὸς Νείλου, καὶ ὅτι τέως μὲν ὑποκέοιτο τῇ ἐπισκοπῇ Ταμασίας, ἐπεὶ δ' ἐκείνη ἐρημωθείη, προστεθείη αὕτη ἡ μονὴ τῇ ἀγιωτάτῃ ἀρχιεπισκοπῇ Κύπρου. Τὰ μὲν οὖν ἀρχαῖα τῆς μονῆς ταύτης τοιαῦτα εὐτυχή τε καὶ ἀγαθὰ τὸ προεκδεδομένον ἐκεῖνο σιγιλλιον ἀποφαίνει, τὰ δ' ὕστερα οἷα δυστυχή τε καὶ ἀπευκταῖα. Διὰ γὰρ καιρικᾶς, οὐκ ἀγαθᾶς περιστάσεις, ἀποβαλεῖν μὲν τὴν ἱερὰν ταύτην μονήν, ὅσα περ εἶχεν, οὐ μόνον ἀναθήματα καὶ ἀφιερώματα, ἀλλὰ καὶ σεπτὰ χρυσόβουλλα καὶ σταυροπηγιακὰ γράμματα ἐλεεινῶς εἰς ἀπώλειαν περιτραπεῖσαν. Ἄλλ' αὖθις θεία εὐδοκία Παρθένιον τινα τῶν μοναχῶν, οἰκονόμον τῆς μονῆς γενόμενον, ἐξ ὑπαρχῆς ἀνακτίσασθαι αὐτὴν ἐπιβαλέσθαι, καὶ μυρίοις μὲν τοῖς πόνοις, πλείστοις δὲ ὅσοις τοῖς δαπανήμασιν, ὅμως θεία συνάρσει κατεργάσασθαι τὸ σκοπούμενον ἔτη οὐκ ὀλίγα πονοῦντα. Καὶ ἀδελφότητα συνασκουμένων μοναχῶν καταστήσαντι καὶ ἐξ ὑπαρχῆς κοσμή-

σαντι καὶ δευτέρῳ κτίτορι γενομένῳ κατὰ θερμὴν ἰκεσίαν ἐπικυρωθῆναι αὐτῷ τὴν ἀρχαίαν σταυροπηγιακὴν ἀξίαν καὶ φιλοτιμίαν, ἐλευθερίαν τε καὶ ἀσυδοσίαν τοῦ μοναστηρίου τούτου μετὰ τῶν καθηκόντων ὄρων καὶ τυπικῶν διατάξεων τοῦ μοναδικοῦ αὐτῶν βίου διὰ τοῦ ῥηθέντος πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ σιγιλλίου, ἄλλως τε καὶ διὰ τὸ αἰδέσιμον τῆς τε ἀρχαιότητος καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἀρετῇ διαπρεψάντων ὁσίων μοναχῶν.

Ἐπειδὴ οὖν τοιαῦτα περιέχον ἐνεφανίσθη ἡμῖν συνοδικῶς τὸ εἰρημένον ἴσον τοῦ σιγιλλίου ἐπὶ θερμῇ αἰτήσει ἐπικυρωθῆναι ἀνανεωθέντα τὰ εἰρημένα τοῦ μοναστηρίου ἀξιώματα καὶ προνόμια καὶ δι' ἡμετέρου ἤδη πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ σιγιλλιώδους γράμματος. Καὶ ἐπειδὴ τὰ πλείω τῶν ὕστερον γεγεννημένων τῇ μονῇ ταύτῃ καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ γινώσκομεν ἐωρακότες. Καθ' ἡμᾶς γὰρ ἐγένετο ἐνδημοῦντας τῇ πατρίδι, τούτου χάριν, εὐμενῶς ἀποδεξάμενοι τὴν αἴτησιν τοῦ εἰρημένου ἡγουμένου Ἰωαννικίου ὡς εὐλογον καὶ δικαίαν οὖσαν ἐπενεύσαμεν πρὸς τὴν δέησιν ταύτην. Καὶ δὴ γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα ἡ ῥηθεῖσα ἐν τῇ νήσῳ Κύπρῳ ὑπὸ τὴν ἀγιωτάτην αὐτῆς ἀρχιεπισκοπὴν ἱερὰ καὶ σεβασμία μονὴ τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου ἐπιλεγομένη τοῦ Μαχαίρα, ὥσπερ ἐκ πρώτης κατάρξεως ἀνέκαθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς, οὕτω καὶ εἰς τὸ ἐξῆς μετὰ πάντων τῶν μετοχεί(ι)ων, καὶ παρεκκλησίων, καὶ ἄλλων πραγμάτων, καὶ ἀφιερωμάτων καὶ κτημάτων αὐτῆς, κινητῶν τε καὶ ἀκινήτων, τῶν τε ἤδη ὄντων καὶ τῶν εἰσέπειτα προσγενομένων ἂν διὰ τὸ αἰδέσιμον τῆς ἀρετῆς, τῶν τε κτιτόρων, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν αὐτῇ διαπρεψάντων ὁσίων μοναχῶν, παρὰ πάντων τυγχάνῃ τῆς προσηκούσης ἀντιλήψεως, λεγομένη καὶ γινωσκομένη ἐλευθέρᾳ παντελῶς καὶ ἀδούλωτος, καὶ πάντῃ ἀκαταπάτητος καὶ ἀσύδοτος, μηδενὶ μηδὲν ὀφείλουσα παρέχειν, μήτε τῷ ἀρχιεπισκόπῳ Κύπρου, ἀρκουμένῳ τῷ κανονικῷ αὐτοῦ μνημοσύνῳ, καὶ ὅ,τι ἂν ἐκουσίως καὶ ἀβιάστως δωρήσῃται τῇ αὐτοῦ μακαριότητι ὁ κατὰ καιρὸν ἡγούμενος, μήτε ὅλως ἐτέρῳ τινί, ἀλλὰ μένουσα πάντῃ ἀνεπηρέαστος καὶ ἀνενόητος παρὰ παντὸς προσώπου ἱερωμένου καὶ

λαϊκοῦ, ἥς τινοσοῦν τάξεως καὶ βαθμοῦ, καὶ ἐλευθέρα πάσης καὶ παντοίας καταδυναστείας καὶ δουλώσεως καὶ | βιαίας ἀπαιτήσεως, μηδενὸς τολμῶντος ἐπιχειρεῖν αὐτῇ αὐθαδῶς, μηδ' ἀπαιτεῖν παρ' αὐτῆς καὶ τῶν ὀσιωτάτων αὐτῆς πατέρων πολὺ ἢ ὀλίγον τι· ἀλλὰ διαμένῃ ἔσαεὶ αὐτόνομος καὶ αὐτοδέσποτος, φυλαττομένων ἀπαρ-βάτως καὶ ἀμεταποιήτως τῶν προνομίων αὐτῆς καὶ τῶν τυπικῶν ἐνταλμάτων. Οἱ δ' ἐν αὐτῇ συνασκούμενοι ὀσιώτατοι πατέρες διά-γωσι τὸν βίον σεμνῶς, εἰρηνικῶς, καὶ φιλαδέλφως κατὰ τὸν ὄρον καὶ τὸν τύπον τοῦ μοναδικοῦ αὐτῶν ἐπαγγέλματος, καί, εἰ δυνατόν, κατὰ τὰ ἀκριβῶς διατεταγμένα αὐτοῖς παρὰ τοῦ πρώτου κτίτορος Νείλου ἐν τῇ τυπικῇ διατάξει, ὡς καλῶς ἐφαρμόττοντα τῷ μοναδικῷ καὶ ἀσκητικῷ βίῳ. Ἐὰν δὲ ποτέ τις αὐτῶν ἀμάρτη παρεκτρα-πίει τῆς εὐθείας ὁδοῦ, οἱ τοιοῦτοι, παιδεύονται καὶ σωφρονίζονται ὑπὸ μόνου τοῦ ἡγουμένου τῆς εἰρημένης μονῆς καὶ τῆς κοινότητος τῶν πατέρων, μηδενὸς ἄλλου ἐπιμιγνω(υ)μένου, μηδὲ παρεμπίπτον-τος τῇ ἐκείνου παιδείᾳ. Οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ τὰ μετόχια τῆς μονῆς ταύ-της μετὰ τῶν ἐν αὐτοῖς πατέρων ὑπάρχωσιν ἐλεύθερα διαμένοντα ἀνενόχλητα καὶ ἀνεπηρέαστα παρὰ παντὸς προσώπου, κυβερνού-μενα αὐτεξουσίως καὶ διοικούμενα ὑπὸ τοῦ τῆς μονῆς ἡγουμένου καὶ τῆς κοινότητος τῶν πατέρων. Ἐπειδὴν δὲ ἐν χρειᾷ ἡγουμένου γέ-νωνται, ἔχωσιν αἰρεῖσθαι καὶ ἀποκαθιστᾶν εἰς τὴν ἡγουμεν(ε)ξίαν αὐτὴν γνώμη κοινῇ, ὅστις ἂν φανῇ ἀξιώτερος περὶ τὴν διοίκησιν καὶ εὐκοσμίαν τοῦ μοναστηρίου τούτου τῇ φρονήσει καὶ τῇ ἄλλῃ κατὰ μοναχοὺς ἀρετῇ. Τῶν δὲ ἀποθνησκόντων ἡγουμένων καὶ ἄλλων πα-τέρων καὶ μοναστηριακῶν, πᾶσαν τὴν καταλειφθεῖσαν περιουσίαν, κινητὴν καὶ ἀκίνητον, λαμβάνῃ ἢ ἱερὰ αὕτη μονή, καὶ μηδεὶς τῶν ἔξω τῆς μονῆς, μήτε ξένος, μήτε συγγενῆς τοῦ θανόντος, ἐπὶ προ-φάσει συγγενείας καὶ κληρονομικοῦ δικαίου ἀπαιτῆ μηδὲ λαμβάνῃ πολὺ, ἢ ὀλίγον τι ἐκ τῆς περιουσίας ἐκείνου, μηδὲ τολμᾷ ἐνοχλήσαι καὶ ἐπιπρᾶσαι ἢ βλάβην καὶ ζημίαν τινὰ ἐπιθεῖναι ὀπωσοῦν τῇ ἱερᾷ ταύτῃ μονῇ. Κατὰ γὰρ τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς νόμους ἢ τῶν μονα-στηριακῶν καλογήρων περιουσία, ἐπὶ ἀποθάνωσιν, εἰς τὸ μονα-στήριον καθήκει εἰς ὃ φέροντες ἑαυτοὺς ἀνέθηκαν, καὶ οὐδενὶ ἄλλω ἔξεστι μετασχεῖν ἐκείνης τὸ σύνολον.

“Ὅστις δ’ ἂν καὶ ὁποῖος τῶν χριστιανῶν ἐπιχειρήσῃ παραβῆναί πως τὰ ἐν τῷ παρόντι συνοδικῶς πρὸς ἀνανέωσιν καὶ ἐπικύρωσιν ἀποφανθέντα, ἢ ἐνοχλήσῃ τῇ ἱερᾷ ταύτῃ μονῇ, ἢ τὸ ἐλεύθερον αὐτῆς καὶ ἀσύδοτον ἀνατρέψῃ, καὶ καταλύσῃ τὸ αὐτόνομον καὶ τὸ σταυροπηγιακὸν αὐτῆς ἀξίωμα, ἢ εἰς δουλείαν καὶ δόσιν αὐτὴν ὑπαγάγῃ, ἢ βίαν τινὰ ἐπενέγκῃ αὐτῇ, ἢ ἀθετήσῃ καὶ παραβῆ τούτους ἐκτεθέντας τύπους καὶ ὄρους τοῦ μοναδικοῦ βίου περὶ τε τοῦ ἡγουμένου καὶ τῶν πατέρων καὶ ὅλης τῆς μοναστηριακῆς διοικήσεως καὶ κυβερνήσεως περὶ τοῦ πῶς δεῖ γίνεσθαι, οἱ τοιοῦτοι πάντες, ὅποιοι ἂν ᾦσιν, εἴτε τοῦ ἀρχιερατικοῦ καὶ ἱερατικοῦ καταλόγου, εἴτε τῶν μοναχῶν, καὶ ἰδιωτῶν, τῶν κοσμικῶν καὶ λαϊκῶν, ἀφωρισμένοι εἶησαν ἀπὸ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ζωοποιοῦ καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος τοῦ ἐνὸς τῇ φύσει μόνου Θεοῦ, καὶ κατατηραμένοι καὶ ἀσυγχώρητοι καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτοι καὶ τυμπανιαῖοι αἱ πέτραι καὶ ὁ σίδηρος λυθείησαν, αὐτοὶ δὲ μηδαμῶς, καὶ πάσαις δὲ ταῖς πατρικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς εἶησαν ὑπεύθυνοι καὶ ὑπόδικοι, καὶ ἔνοχοι τῷ αἰωνίῳ πυρὶ τῆς γεέννης.

Ταῦτα μὲν οὖν πρὸς ἐπικύρωσιν καὶ ἀνανέωσιν ἀπεφάνθη συνοδικῶς. Εἰς δὲ τὴν περὶ τούτων ἔνδειξιν καὶ διηνεκῆ τὴν ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν σιγίλλιδες γράμμα, καταστρωθὲν κὰν τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς καθ’ ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας καὶ ἐδόθη εἰς τὴν ῥηθεῖσαν ἱερὰν μονὴν τοῦ Μαχαιρᾶ.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ ἐνενηκοστῷ πέμπτῳ, κατὰ μῆνα Φεβρουάριον, ἐπινεμήσεως ιγ^{ης} (ιγ’).

† Γεράσιμος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

† Ὁ Καισαρείας Γρηγόριος. † Ὁ Ἐφέσου Σαμουήλ.

† Ὁ Ἡρακλείας Μεθόδιος. † Ὁ Κυζίκου Ἰωαννίκιος.

† Ὁ Νικομηδείας Ἀθανάσιος. † Ὁ Χαλκηδόνος Ἱερεμίας.

† Ὁ Δέρκων Μακάριος. † Ὁ Μεσημβρίας <Θεόκλητος>.

† Ὁ Βάρνα(η)ς Φιλόθεος. † Ὁ Ξάνθης Ναθαναήλ.

4. ΧΡΥΣΟΒΟΥΛΛΟΝ ΜΙΧΑΗΛ ΣΟΥΤΣΟΥ
ΗΓΕΜΟΝΟΣ ΜΟΛΔΟΒΛΑΧΙΑΣ

Ἵσον ἀπαράλλακτον τοῦ δοθέντος χρυσοβούλλου παρὰ τοῦ ὑψηλοτάτου αὐθέντου Ἰωάννου Μιχαήλ Κωνσταντίνου Σούτζου, βοεβόδα, διὰ τὴν σεβασμίαν καὶ βασιλικὴν μονὴν τῆς κυρίας Μαχαιράδος¹.

Ἰωάννης Μιχαήλ Κωνσταντίνου Σούτζου², βοεβόδα(ς),
ἐλέω Θεοῦ αὐθέντης καὶ ἡγεμῶν πάσης Μολδοβλαχίας.

φ. 137

Οὐδὲν οὕτως ἀτεχνῶς λυσιτελὲς τοῖς βροτοῖς ἢ τὸ εὐποιεῖν, ὅτι καὶ θεῖος καὶ ἀνθρώπινος τοῦτο παρακελευόμενος νόμος, αὐτοὶ τε οἱ τῆς φύσεως ὅροι τοῖς πᾶσι στεντορεῖω μονοῦ φωνῇ ἐπιτάττοντες τρανῶς ὑποτείνουσι, καὶ ὅσον τὸ ἐκ τούτων ὄφελος, καὶ ἢ μετὰ ταῦτα ἀπόλαυσις ὑποδεικνύουσι. Τί γὰρ μᾶλλον προὔργον τοῖς πιστοῖς, ἢ τὸ αἰωνίαν προσκτᾶσθαι ἀπόλαυσιν; τί δὲ μᾶλλον ἔνδοξον ἢ τὸ τοῖς ὁμοίοις αὐτῶ συντρέχειν καὶ βοηθεῖν; καὶ διὰ τῆς ἀρρώγης ὑπέρτερον ἐκείνων ἀποκαθιστᾶν ἑαυτόν; ποία δέ γε ἡδονὴ μείζονα τῶ εὐποιῶντι συναίσθησιν ἐμποιεῖ ἢπερ ἢ εὐποιία τοῖς εὐεργετοῦσι τὴν εὐχαρίστησιν; Ταῦτα τοι καὶ ἡμεῖς σαφῶς ἐπιστάμενοι καὶ νόμον τὸ τοῖς χρήζουσιν ὅσον ἔνι ἐπικουρεῖν ἡμῖν αὐτοῖς θέμενοι, ἄλλως τε καὶ ὅσον θεάρεστον τὸ τοῖς θείοις ἐπαρήγειν

1. Κώδιξ Α' ΙΑΚ, φ. 137. Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ, *Ἡ ἐν Κύπρῳ ἱερὰ μονή*, ὅ.π., σσ. 129-131.

2. Ὁ Μιχαήλ Σούτσος (1729-1803), πάππος τοῦ γνωστοῦ ὁμωνύμου του ἡγεμόνα τῆς Μολδαβίας κατὰ τὰ χρόνια τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασης, διετέλεσε ἡγεμόνας τῆς Βλαχίας κατὰ τὰ ἔτη 1783-1786, 1791-1793 καὶ 1801-1802, καὶ τῆς Μολδαβίας κατὰ τὰ ἔτη 1793-1801. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐτῶν αὐτῶν συνδέθηκε μετὸν Κυπριανό. Τὸν ἀνέλαβε ὑπὸ τὴν προστασίαν του καὶ τὸν βοήθησε νὰ σπουδάσει. Τὸν κατέστησε δὲ καὶ ἐφημέριον τοῦ ἡγεμονικοῦ ναοῦ τοῦ Ἰασίου.

σκηνώμασιν ἐπιγινώσκοντες, καὶ μὲν δὴ καὶ εὐλαβῶς περὶ αὐτὰ διακείμενοι, οὐ παρεωράκαμεν, τήν, ἧς πειρᾶται καὶ τὸ ἐν τῇ νήσῳ Κύπρῳ παρὰ τοῦ αἰοιδίμου βασιλέως Μανουὴλ Κομνηνοῦ τοῦ Πορφυρογεννήτου, καὶ Ἰσαακίου καὶ Ἀλεξίου τῶν Ἀγγέλων κτισθὲν βασιλικὸν καὶ σταυροπηγιακὸν ἱερὸν μοναστήριον τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, τῆς κυρίας Μαχαιράδος, ἄλλως πως ἐπονομαζόμενον, ἔνδειαν, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ εὕρισκομένων πατέρων ἐσχάτην πενίαν, καὶ τοῦ ὅλου τῆς συστάσεως αὐτοῦ βαρύτερον χρέος ὑπὸ γὰρ καιρικῶν περιστάσεων, καὶ ἄλλων ἄλλως διαφόρων καταδρομῶν εἰς ὄφλημα καταπεπτωκὸς τὸ οὐκ εὐκαταφρόνητον ἱερὸν μοναστήριον, ἀθηντικῆς ἐδέετο βοηθείας καὶ κραταιᾶς χειρὸς πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ ἐπικειμένου αὐτῷ βάρους, ὅτι οὐκ ἂν ἄλλως τὰ πρὸς ζωάρκειαν τοῖς ἐν αὐτῷ πατράσι προσεπορίσθη.

Καὶ δὴ διορίζομεν δίδοσθαι τῷ ἱερῷ αὐτῷ μοναστηρίῳ κατ' ἔτος πρὸς οἰκονομίαν τῶν ἐξόδων αὐτοῦ, ἀπὸ μὲν τῶν ἀθηντικῶν ἡμῶν ὀκνῶν γρόσια πεντήκοντα, ἀπὸ δὲ τοῦ βάματος ὁμοίως πεντήκοντα, συμποσούμενα εἰς ἑκατὸν γρόσια, ἅτινα ἔχουσι δίδοσθαι τοῖς ἐνταῦθα διορισθησομένοις ἐπιτρόποις τοῦ ῥηθέντος μοναστηρίου κατὰ τὴν μνήμην τοῦ ἱεροῦ σκηνώματος, δηλαδή κατὰ τὴν κα' τοῦ Νοεμβρίου. Προστάττομεν οὖν ἡμῖν τοῖς βαμασίδες καὶ καμαράσιδες τῶν ὀκνῶν ἀνενδοιάστως ἐγχειρίζειν ἀναπᾶν (ἀνά πᾶν) ἔτος τοῖς ἐπιτρόποις αὐτοῖς τὸ ῥηθὲν ἡμῶν ἀθηντικὸν ἔλεος. Ἀξιοῦμεν δὲ καὶ τοὺς μεθ' ἡμᾶς ἀδελφοὺς ἐκλαμπροτάτους ἀθέντας, οὓς ἂν τὸ θεῖον διοικητὰς τῆς ἡγεμονίας ταύτης καταστήσαιτο, ἐπικυρῶσαι καὶ ἐπαυξῆσαι, εἰ δυνατὸν τὸ ἔλεος τοῦτο, πρὸς διηνεκὲς τῆς ἐκλαμπρότητος αὐτῶν μνημόσυνον.

Ἐφ' ᾧ καὶ ἐξεδόθη τὸ παρὸν ἡμέτερον ἀθηντικὸν χρυσόβουλλον κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς ἐν Μολδοβλαχία ἡγεμονίας ἡμῶν ἐν τῇ ἀθηντικῇ ἡμῶν καθέδρᾳ τοῦ Ἰασίου καὶ ἐπεκυρώθη τῇ ἰδίᾳ ὑπογραφῇ καὶ σφραγίδι, πρὸς διηνεκὴ τὴν ἀσφάλειαν.

Ἐν ἔτει τῷ σωτηρίῳ χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ ἑνενηκοστῷ πέμπτῳ, κατὰ μῆνα Φεβρουάριον. .αψϞε' Φεβρουαρίου ιγ'.

Ἰωάννης Μιχαὴλ Σούτζου, βοεβόδας.

5. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΓΑΒΡΙΗΛ ΖΑΧΑΡΙΟΥ ΠΡΟΣ
ΤΟΝ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟ

Τὴν ὑμετέραν θεοφρούρητον καὶ σεβασμιωτάτην μοι αὐτῆς μακαριότητα δουλικώτατα προσκυνῶ, τὴν δὲ ἁγίαν καὶ χαριτόβρυτον αὐτῆς δεξιὰν ὅλη τῇ ψυχῇ καὶ εὐλαβῶς κατασπάζομαι¹.

Μετὰ τὰς δουλικωτάτας μοι προσκυνήσεις τῇ δημοιῶ μακαριότητι μοι ἀφθέντα, ὅτι δύο μακάρια καὶ εὐχρητικά αὐτῆς περιχαρῶς ἐδεξάμην, τὸ τῆς ἱε' καὶ κα' τοῦ μηνὸς Μαΐου, δι' ὧν μαθὼν τὴν μακαρίαν ὑγιείαν τῆς μακαριότητός της, δόξαν ἀνέπεμψα τῷ ἁγίῳ Θεῷ εἶθε δὲ τὸ θεῖον χαρίση, καὶ εὐθὺς ἐφεξῆς εἰς ἐτῶν πολλῶν, ἀμήν.

Ἴδων εἰς τὸ πρῶτον ὅπου μὲ γράφετε περὶ τῶν βαμπακίων, ὅτι δηλαδὴ τὰ ἐλάβετε, ὁμοῦ μὲ τὸ σημειωθὲν πέζαν, ὅπου τῆς ἀπερίκλεια (sic) δεσπότη μου. Περὶ δὲ τῆς ποσότητος τῶν βαμπακίων, ὅπου ζητεῖ νὰ μάθη δεσπότη μου, ὅπου ἔστειλαν ἐφετινὰ ὅ τε Χατζηαντωνάκης καὶ Μουσᾶς. Ὁ μὲν Χατζηαντωνάκης ἔφερε μαζίν του ὅλα τέγγια 12, ὁ δὲ Μουσᾶς ἔστειλεν τέγγια 10 καὶ †...†. Ἐδῶ τοῦ (ὄν) Χατζηαντωνάκη τὸν ἐπαρακίνησα διὰ νὰ γράψῃ τῶν χρεωφειλετῶν του νὰ κατευάσωσιν τὸ ὀγληγορότερον ὅλα τὰ βαμπάκια του, πλὴν ἕως τῶρα δὲν ἦλθεν, ἀλλὰ δεσπότη μου μήτε διὰ λογαριασμὸν τοῦ ἑνός, μήτε τοῦ ἄλλου. Περὶ δὲ τῆς στόφας ὅπου μὲ διορίζετε νὰ γράψω εἰς Φράντζαν μετὰ πάσης χαρᾶς θέλω γράψῃ, ὅταν δηλαδὴ τύχω παρτίδων εἰς τὸ νὰ στείλω τὰ γνωστὰ βαμπάκια τῆς μακαριότητός της, καὶ ἐδικά μου, ὀπ<οῦ> <ἀ>κόμα τὸ

1. ΙΑΚ, Βιβλίον Α', Μέρος Α', Ἀρχεῖον ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου, ἔγγραφο 45. Σχολιασμὸ τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς βλ. κατωτέρω, μελέτη Β', σσ. 522-532.

πλοῖον μέλλει νὰ ἔλθῃ ἐκ τῆς Φράντζας, ὡσὰν ὁποῦ αὐτὰ τὰ ὄντα ἐδῶ δὲν εἶχαν τόπον νὰ τὰ δεχθῶσιν. Περὶ δὲ τοῦ βαρελιοῦ κρασιοῦ Φράντζας ἤθελα νὰ τὸ στείλω κατὰ τὴν προσταγὴν σας, συνοδευόμενον μὲ τὸν δοῦλόν μοι, ὅμως τὸ ἀνέλπιστον συμβεβηκὸς τοῦ θανάτου μακαρίτου Χριστοδοῦλου, καὶ ἡ ὑπερβολικὴ λύπη καὶ φόβος ὁποῦ μᾶς ἐπανελάβεν, μὲ ἔκαμεν νὰ ἀφεθῶ κάθε ἐπιχειρήματος. Ἀπὸ Δευτέραν ἕως Τετράδην τριῶν ἡμερῶν δὲν ἔλειψα ἀπὸ κοντὰ του, ἐγὼ καὶ ἡ φαμελία μου, τὴν δὲ Τετράδην δειλινόν, πληροφορηθεὶς εἰς τὴν Σκάλαν ὁποῦ ἤμουν, παρὰ τοῦ ἱατροῦ σιὸρ Βαρλ(α)άμ, τῶν δύο ἀρρώστων εἰς τὴν Σκάλαν, ὁποῦ ἀπόθανον, οἱ ὁποῖοι ἦλθον μὲ τὸ καΐκιν τοῦ Κακοτσαμπούρα, ὅτι ἡ ἀσθενεία αὐτῶν ἦτο ἡ πανώλη, καὶ ὅτι κατὰ τὰ συμπτώματα τῆς ἀσθενείας τοῦ μακαρίτου Χριστοδουλή, ὑποπτεύετον ὁ σιὸρ Βαρλ(α)άμ, τοιαύτη νὰ εἶναι ἡ ἀσθενεία τοῦ Χριστοδουλή. Αὐτὴ ἡ θλιβερὰ εἶδησις μόνον ὁποῦ ὁ αὐτὸς σιὸρ Βαρλ(α)άμ μᾶς τὴν εἶπε μυστικῶ τῶ τρόπῳ, ἐγὼ ὅμως ἐτραβήχθην, καὶ δὲν ἐπῆγα δεσπότη μου, ὁποῦ ὁ αὐτὸς ἱατρὸς ἐπῆγαιεν παίρνοντας μαζὶν του καὶ τὸν ἱατρὸν Γρόλλον, ἐπειδὴ καὶ σιὸρ Βαλσαμάκης ἐφοβήθην καὶ δὲν ἐπῆγεν πλέον νὰ τὸν εἶδῃ. Ὡσὰν ὁποῦ αὐτὸς τοῦ ἔβγαλεν τὸ αἷμα τὴν πρώτην ἡμέραν ὁποῦ ἀρρώστησεν ὁ μακαρίτης.

Λοιπόν, δεσπότη μου, ἐβεβαιώθημεν ὅτι τῶ ὄντι ἐμολύνθην ὁ μακαρίτης δι' αἰτίαν ὁποῦ εἰς τὸ κουμέρκιν ἔγγιξεν μὲ τὸ χέριν του εἰς μίαν οὐρούμπα ζαμπίλην μὲ ροῦχα μολεμένα, ὁποῦ ὡς εἶπαν ἐβγήκεν παρ' εὐθὺς μία δυσωδία, καὶ ὑποπτεύονται νὰ εἶναι τὰ ροῦχα τῶν μολεμένων, ὁποῦ εἶχαν ἀποθάνουν εἰς τὸ ταξίδιον ἐρχόμενοι ἀπὸ Δαμιάτην εἰς Λεμεσὸν μὲ τὸ ἴδιον καΐκιν Κακοτσαμπούρα, ὁποῦ ἀπὸ Λεμεσὸν ἐβαρκαρίσθη τὸ παιδὶν σμυρνέος. Εἷς ἐκ τῶν δύο ὁποῦ ἀπόθανον τὸ πρῶτον ὡς εἶπων, καὶ μάλιστα δεσπότη μου, ὁποῦ τῶρα διάφορα ὁσπίτια εἰς Λεμεσὸν ἐγγίχθησαν, καὶ ἀποθαίνουν, καὶ αὐτὸ μᾶς ἐβεβαίωσεν | περισσότερο ὅτι εἶναι τῶ ὄντι ἐκ τῆς ἰδίας ἀσθενείας, ἐπειδὴ ἀπὸ ἔδωσε ὁ ῥηθεὶς Τζαμπούρας

ἐπήγεν πάλιν εἰς Λεμεσόν, καὶ πανδρεμένος ἐκεῖ ὄντας ἐμόλυνε τὸν τόπον, ὁ ἄφοβος τοῦ Θεοῦ. Λοιπὸν ἄς πληροφορηθῆ δεσπότη μου διὰ τὸ κακὸν αὐτὸ ὅπου ἔξαφνα μᾶς ἐπλάκωσεν, καὶ ἄς γένη ἡ συνηθισμένη φύλαξις διὰ τὸν Θεὸν ἕως νὰ εἰδοῦμεν ἐδῶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μακαρίτου (ὅπου εἶθε τὸ θεῖον νὰ τὸν κατατάξῃ ἐν σκηναῖς τῶν δικαίων) δὲν ἀπόθανεν πάρεξ ἓνα παιδὶν ἄραβας, ὅπου καὶ αὐτοῦ ὁ πατέρας του ἦλθεν μὲ τὸ ἴδιον καΐκι, ὅπου ἦταν εἰς Αἴγυπτον καὶ οὔτε ἀρρώστοι ἄλλοι δὲν εἶναι. Καὶ ὁ ἅγιος Θεὸς διὰ τῶν μακαρίων της εὐχῶν νὰ μᾶς διαφυλάξῃ ἀβλαβεῖς.

Εἰς τὸ ὑστερινὸν εὐχετικόν της εἶδον περὶ τῶν βαμπακίων ὅτι ἀπεφασίσετε νὰ τὰ στείλετε εἰς Σμύρνην, πλὴν δεσπότη μου τῶρα πλοῖα δὲν εὐρίσκονται, καὶ τί ἀνάγκη νὰ τὸ κάμετε αὐτὸ δεσπότη μου; Ἐπειδὴ καὶ ἀπεφασίsetαι καὶ τὰ ἐπήρετε ἐκεῖ διὰ τὴν Καραμανίαν, ἡ (εἶη) τὸ ὄνομα Κυρίου, στείλετέ τα δεσπότη μου, καὶ ἐλπίζω νὰ μὴν ζημιωθῆτε. Φθάνει ὅπου ὁ ἄνθρωπος ὅπου στέλλετε νὰ εἶναι πρακτικός. Ἐὰν εὐρίσκετο καὶ πλοῖον νὰ τὰ στείλετε εἰς Σμύρνην διὰ ἑκατὸν καντάρια, μέλλει νὰ φθάσωσι χίλια γρόσια ἔξοδα νὰ στιβαστῶσιν, ἐπειδὴ δεσπότη μου τὸ μεγαλύτερον πλοῖον ἀστίβαστα δὲν παίρνει τὰ διακόσια τέγγια εἰς σειράν, ὅπου στιβάζονται μὲ τὸν ἐργάτην, καὶ ἄλλα ξύλα χρ(ει)ώδη, πόσον μᾶλλον νὰ τὰ βάλῃ κάθε πλοῖον ἀστίβαστα, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι μεγάλη δυσκολία δεσπότη μου, καὶ παραιτηθῆτε τοῦ τοιούτου σκοποῦ, καὶ ἄς τὰ στείλῃ εἰς ἀνατολὴν κατὰ τὴν πρώτην της ἀπόφασιν.

Ὁ ἅγιος οἰκονόμος κὺρ Κυπριανὸς τὴν προσκυνῶ πανευλαβῶς δι' ἐμοῦ, καὶ κατὰ τὴν προσταγὴν της ἤθελε νὰ μισέψῃ εἰς Φιλάνιν ὡς τὸν ἐδιορίσετε, πλὴν ἐγὼ τὸν ἐμπόδισα δεσπότη μου, διὰ νὰ τὸν ἔχω συνοδίαν, ὡσὰν ὅπου ἀπαρχῆς ἔκαμεν τὸ κονάκιν κοντά μου, καὶ ὅταν σὺν Θεῷ δὲν ἀκουστῆ τὸ οὐδὲν ἄλλο μόλεμα ἐδῶ, τότες θέλει μισέψῃ διὰ τὸ Φιλάνιν. Οἱ ἐν τῷ ταπεινῷ οἰκονόμῳ δουλοπρεπῶς προσκυνοῦν δι' ἐμοῦ τὴν μακαριότητά της.

Ταῦτα μὲν πρὸς ἀπόκρισιν τῶν δύο εὐχετικῶν της, καὶ αἱ

ἀγίαι, καὶ θεοπειθεῖς εὐχαὶ εἶησαν μεθ' ἡμῶν φυλακτῆριον ἐν βίῳ παντὶ ἀμήν.

Ἐν Λάρνακι, ,αωγ', Μαΐῳ κγ'.

Τῆς ὑμετέρας θεοφρουρήτου καὶ σεβασμιωτάτης μοι
μακαριότητος ὀλοπρόθυμος καὶ ὑποκλινῆς δοῦλος

Γαβριὴλ Ζαχαρίου.

Σημείωση μὲ ἄλλο χέρι².

1803, Μαΐου 23.

Ἐκ Λάρνακος· περὶ πανώλους.

2. Ἡ σημείωση ἀνήκει στὸν Κωνσταντῖνο Μυριανθόπουλο, ὁ ὁποῖος διετέλεσε ἀρχιεπιφύλακας τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου.

6. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ
ΠΡΟΣ ΠΑΝΑΓΗ ΑΓΓΕΛΑΤΟ¹

Τὴν ἐνδοξότητά της, ἄρχων κόνσολε, ἐκ ψυχῆς κατασπάζομαι.

Μετὰ τὴν βαθυτάτην ἔρευναν τῆς ποθητῆς μοι ἀγαθῆς ὑγείας της, ἣν τινα ἐπεύχομαι αὐτῇ θεόθεν ἀμετάπτωτον, δηλοποιῶ τῇ ἐνδοξότητί της, ὅτι ὁ τὸ παρὸν φιλικὸν ἐπιφέρων Εὐαγγέλης, ἐπειδὴ ἐχρημάτισε ττοπτζῆς κοντὰ εἰς τὸν ὑψηλότατον πασιᾶν, ἐπρόβαλε τῇ ὑψηλότητί του ὅτι κάποια ἄρματα καὶ ἄσπρα ἐδικά του, τὰ ἐλάβετε ἢ ἐνδοξότης σας, καὶ δὲν θέλετε νὰ τοῦ τὰ δώσητε. Ὅθεν σᾶς χαιρετᾶ ἀκριβῶς ἡ ὑψηλότης του καὶ μοι εἶπεν διὰ νὰ γράψω πρὸς τὴν ἐνδοξότητά σας πρὸς χάριν του, νὰ τοῦ τὰ ἐπιστρέψητε ὀπίσω σῶα, τὰ ὅσα παρ' αὐτοῦ ἐλάβετε, καὶ σᾶς γνωρίζει μεγάλην τὴν χάριν, σὺν τῇ ὑψηλότητί του. Παρακαλῶ κάγῶ αὐτὴν ὅπου νὰ τοῦ τὰ ἐπιστρέψητε καὶ σᾶς γνωρίζω μεγάλας τὰς χάριτας. Ταῦτα καὶ μένω οἶος διάκειμαι.

Ἐκ Λευκοσίας 1805, Φεβρουαρίου 5.

† Ὁ περιπόθητος αὐτῆς φίλος, ὁ οἰκονόμος Κυπριανός.

1. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Προξενικὰ ἔγγραφα», ΚΧ, ΙΒ' (1936) 66-67. Ὁ Παναγῆς Ἀγγελᾶτος, ἱατρός, ἦταν ὁ πρόξενος τῶν Ἰονίων Νήσων στὴν Κύπρο.

7. ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΠΑΝΑΓΗ ΑΓΓΕΛΑΤΟΥ ΠΡΟΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟ¹

Τὴν πανοσιολογιότητά της ἅγιε Οἰκονόμῃ προσκυνῶ.

Τὸ εὐχετικόν μοι αὐτῆς γράμμα σημειούμενον εἰς τὴν 5ην τοῦ τρέχοντος μηνὸς ἐκομίσθη μοι χθές, παρὰ τοῦ κϋρ Μαρκαντώνη Κοτζάμπαση, καὶ ὑπερευαγγελισθεὶς τὰ αἴσια τῆς εὐκταίας μου ἀγαθῆς ὑγείας της, λίαν ἐχάρην.

Εἶδον ἐπομένως τὰ ὅσα μοι σημειοῖ εἰς αὐτὴν ἐκ μέρους τοῦ ὑψηλοτάτου Σεῖδ Ἀχμέτ πασιᾶ, διὰ κάποιον Εὐαγγέλην κεφαλονίτην σούδιλον, τῆς γαληνοτάτης Ἐπτανήσου ρεπούμπλικας. Παρακαλῶ ὅμως νὰ πληροφορήσητε τὴν ὑψηλότητά του, ὅτι αὐτὸ τὸ ὑποκείμενον δὲν εἶπε τὴν ἀλήθειαν, καθότι ἐγὼ δὲν ἔλαβα οὔτε ὀβολόν, καθὼς αὐτὸς ψεύδεται, ὁ δύστροπος, τοῦ ὁποίου τὸ ἰλάμιν διὰ τὰς κακίας του ὁποῦ ἔπραξε, σώζεται εἰς τοῦτο τὸ κριτήριον τῆς Ἐπτανήσου, καὶ τὰ ὄπλα ὁποῦ νὰ εὑρεθῶν εἰς χεῖρας τῶν τοιούτων ὑποκειμένων, κατὰ τοὺς νόμους, ὁ κριτῆς τους τὰ παίρνει καὶ τὰ βάλλει εἰς τὴν καγκελλαρίαν, ἕως νὰ λάβῃ ὄρδινον ἀπὸ τοὺς προεστῶτάς του. Δὲν ἤμπορῶ νὰ τὴν ἰδεάσω πόσον κακοῦργον εἶναι αὐτὸ τὸ ὑποκείμενον, καὶ ἂν ἡ ὑψηλότης του ἤξευρεν ἓνα καὶ μόνον ἀπὸ τὰ ἐγκλήματά του, εἶμαι βέβαιος ὅτι ἤθελε μὲ παρακινήσει διὰ νὰ τοῦ δώσω τὴν πρέπουσαν τιμωρίαν.

Παρακαλῶ ὁποῦ νὰ προσφέρῃς εἰς τὸν ὑψηλότατον τοὺς φιλικούς μου χαιρετισμούς, προστάζοντάς με εἰς ὅ,τι μὲ οἶδεν ἰκανὸν καὶ θέλει μὲ εὖρη πρόθυμον.

Ταῦτα μὲν, τὰ δὲ ἔτη της εἶησαν πλεῖστ' εὐτυχῆ.

Σκάλα Λάρνακος, 8 Φεβρουαρίου 1805.

Ὁ περιπόθητος καὶ πρόθυμος αὐτῆς φίλος.

1. Τοῦ αὐτοῦ, αὐτόθι, σ. 67.

8. ΣΟΥΛΤΑΝΙΚΟ ΦΙΡΜΑΝΙΟ¹

Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ κειμένου ὁ τουργῶς ἢ τὸ σουλτανικὸν σῆμα διὰ μαύρης μελάνης, φέρον τὸ ὄνομα «Μαχμούτ υἱὸς τοῦ Ἀβδούλ Χαμίτ Χάν». Ἀμέσως κάτωθι ἄρχεται τὸ κείμενον ὡς ἐξῆς:

«Πρὸς τὸν μεβλανᾶ ναΐπην² τῶν δικαστηρίων σιερῆ³ τῆς Λευκοσίας, τὸν ἀρχηγὸν τῶν ναΐπηδων, εἶθε ἡ σοφία του νὰ αὐξάνη! Καὶ πρὸς τὸν ἐκλαμπρότατον καὶ ἔνδοξον κυβερνήτην τῆς Κύπρου, τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἡγεμόνων, ὄντα ἐκ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ μου ἀνωτέρου δικαστηρίου τοῦ κράτους μου, εἶθε ἡ δόξα αὐτοῦ νὰ αὐξάνη!

Ἔστω ὑμῖν γνωστόν! Ἄμα τῇ λήψει τοῦ παρόντος ὑψηλοῦ αὐτοκρατορικοῦ διατάγματός μου ἐντέλλεσθε ἵνα ἐξετάσητε μετὰ προσοχῆς καὶ ὁμοφώνως καὶ ἐκθέσητε πρὸς ἐμὲ γραπτῶς τὸ ἐφ' ὑμῖν ταχύτερον περὶ τῆς ἐξῆς ὑποθέσεως.

1. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Ἡ στάσις τοῦ 1804», ΚΧ, Ε' (1927) 251-253. Τὸ φερμάνιο μεταφράστηκε ἀπὸ τὰ τουρκικὰ στὰ ἑλληνικὰ ἀπὸ τὸν Ἰ. Κ. Περισιτιάνη, ὁ ὁποῖος σημείωσε τὰ ἐξῆς: «Τὸ φερμάνιον τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὴν στάσιν, ἣν οἱ τουρκοὶ ἐξήγειραν κατὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου τῷ 1804. Σχετικῶς μὲ τὴν στάσιν αὐτὴν καὶ τὴν δαπάνην τῆς ἐδημοσιεύθησαν τὰ ἀκόλουθα ἔγγραφα εἰς τὸν Α' τόμον τῶν Κυπριακῶν Χρονικῶν:

α) Ἐπιστολὴ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου πρὸς τὸν Ἀντώνιον Βοντιτζιάνον, κόνσολον τῆς Ἀγγλίας, ἡμερομηνίας> 1807, Ἰανουαρίου> 7, σσ. 23-24.

β) Ἐπιστολὴ ὑπογεγραμμένη ὑφ' ὄλων τῶν προξένων τῶν ξένων δυνάμεων πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κυπριανόν, ἡμερομηνίας> 1812, Φεβρουαρίου 7, σσ. 38-39.

γ) Ἐπιστολὴ τῶν προξένων τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων πρὸς τὸν πασᾶν, ὅστις ἦλθε νὰ καταστείλῃ τὴν στάσιν, ἡμερομηνίας> 1804, Νοεμβρίου 16, σσ. 67-68».

2. Μεβλανᾶ ναΐπης: ἀρχιδικαστής.

3. Σιερῆ δικαστήρια: ἱεροδικαστήρια.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς στάσεως, ἥτις πρό τινος καιροῦ ἐδημιουργήθη ἐν τῇ νήσῳ Κύπρῳ, ἐθεωρήθη ἀναγκαῖον νὰ κληθῶσι στρατεύματα ἐκ τῆς γειτνιαζούσης Ἀνατολίας, διὰ θαλάσσης, καὶ τὸ ποσὸν 30.000 γροσίων ἐδαπανήθη διὰ ἰστιοφόρα πλοῖα ναυλωθέντα διὰ τὸν σκοπὸν ἐκεῖνον, οἱ δὲ τέσσερεις ἔλληνες μητροπολίται, οἵτινες κατοικοῦν ἐν Λευκοσίᾳ, καὶ ὧν τὰ ὀνόματά εἰσι γνωστά, ἔδωκαν τῷ προξενικῷ πράκτορι τῆς Ἀγγλίας ὀνόματι Βοντιτζιάνῳ ἄγγλῳ (Ἕλληνι), κατοικοῦντι ἐν τῇ εἰρημένη νήσῳ, ἡ χρεωστικὰ γραμμάτια ὑπογεγραμμένα καὶ ἐσφραγισμένα ὑπ' αὐτῶν ἐπὶ τῷ ὅτι ἐδανείσθησαν καὶ ἔλαβον τὸ ῥηθὲν ποσόν, ὅπερ, καίτοι κατέστη ἐπάναγκες νὰ πληρωθῇ καὶ παραδοθῇ μέχρι τοῦδε, οἱ εἰρημένοι καλόγηροι ἐδίστασαν καὶ ἀπέλιπον νὰ πληρώσωσι, προβάλλοντες διαφόρους δικαιολογίας καὶ προφάσεις, μεθ' ὃ ὁ προξενικὸς πράκτωρ τῆς Ἀγγλίας ἀνήγγειλεν ὅτι τοῦτο θέλει προξενήσει αὐτῷ ἀδίκημα.

Κατὰ παράκλησιν δὲ ἐκδηλωθεῖσαν διὰ τεκριρίου⁴ τοῦ Stratford Canning, πρέσβεως τοῦ ἀγγλικοῦ κράτους ἐν τῇ ὑψηλῇ μου, ὀπαδοῦ τῆς χριστιανωσύνης, εἶθε τὰ τέλη του νὰ λήξωσιν ἐπ' ἀγαθῷ, ἐξέδωκα τὸ ἡμέτερον αὐτοκρατορικὸν διάταγμα ὅπως τὸ εἰρημένον ποσὸν εἰσπραχθῇ δυνάμει τοῦ γραμματίου διὰ μέσου τοῦ σιερῆ δικαστηρίου.

Καὶ ἐπειδὴ σχετικῶς πρὸς ἐκεῖνο ἠρευνήθη ὁ ἐν τῇ νήσῳ Κύπρῳ αὐτοκρατορικὸς ναύσταθμὸς μου, ἵνα ἐξακριβωθῇ ἐὰν τὸ εἰρημένον ποσὸν ἐπληρώθη καὶ παρεδόθη, καὶ ἐπειδὴ ἠρωτήθη ὁ ἐκλαμπρότατος καὶ ἐντιμότατος Ἀχμέτ Ἀζίζ, ὁ ἐλεγκτὴς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ νεωρίου μου, εἶθε ἵνα ἡ δόξα αὐτοῦ νὰ γένηται διαρκής! Ἐὰν τὸ εἰρημένον ἀπαιτούμενον ποσὸν τῶν 30.000 γροσίων ἐπληρώθη καὶ παρεδόθη, ἐν τούτοις εὐρέθη ἀδύνατον νὰ ἐξακριβωθῇ ἐνταῦθα, νῦν, λοιπόν, ἐντέλλομαι ὑμῖν τῷ εἰρημένῳ μεβλανᾷ καὶ μουχασίλῃ⁵, ἵνα ἐξετάσητε καὶ ἐξακριβώσητε τὴν ἀλήθειαν τῆς

4. Ἐπισήμου νότας ἢ διακοινώσεως διπλωματικῆς.

5. Μουχασίλης: κυβερνήτης.

ὑποθέσεως ταύτης, συνωδὰ τῇ ἐπισήμῳ μου νότῳ καλούση πληροφορίας, καὶ ἐκθέσητε εἰς τὴν ὑψηλὴν αὐλήν μου, δι' ὃν σκοπὸν καὶ ἐξέδωκα τήνδε τὴν αὐτοκρατορικὴν διαταγὴν μου.

Σὺ ὁ εἰρημένος κυβερνήτης ἐντέλλεσαι νὰ πράξης συμφώνως τῇ παρακλήσει μου πρὸς ἐξήγησιν τῆς ὁποίας ἐξεδόθη τὸ παρὸν αὐτοκρατορικὸν διάταγμά μου.

Καὶ νῦν ὑμεῖς, ὅ,τε εἰρημένος ἀρχιδικαστῆς καὶ ὁ εἰρημένος κυβερνήτης, ὀφείλετε νὰ ἐρευνήσητε ἀπὸ πρόσωπα, ἅτινα δὲν ἐνδιαφέρονται καὶ εἶναι ἀξιόπιστα, ὡς πρὸς τὸ ἐὰν τὸ ἄνωθι εἰρημένον ποσόν, ὅπερ ἐδανείσθη καὶ παρεδόθη δυνάμει γραμματίου, πράγματι ὀφείληται ὑπὸ τῶν εἰρημένων, καὶ ἐν περιπτώσει καθ' ἣν εἶναι ἀληθὲς ὅτι οὗτοι ὀφείλουσι τοῦτο, ὁποία εἶνε ἡ αἰτία καὶ τὸ ἐλατήριόν των τοῦ νὰ διστάζωσι νὰ πληρώσωσι, καὶ ἐκθέσητε ἐγγράφως πρὸς τὴν ὑψηλὴν αὐλήν μου τὴν ἀληθῆ καὶ ὀρθὴν θέσιν, ἐστερημένην πάσης ἀμφιβολίας καὶ ὑπονοίας, καὶ ἀπηλλαγμένην ἀδικίας καὶ προσωποληψίας. Ἐφ' ᾧ καὶ τὸ παρὸν ὑψηλὸν φερμανίόν μου ἐξεδόθη ὅπως ἐργασθῆτε καὶ ἐνεργήσητε μετὰ νομοταγείας πρὸς αὐτὸ καὶ ἀποφύγητε πᾶσαν ἀντίφασιν⁶.

Οὕτω γινώτε! Σεβάσθητε τὸ ὑψηλὸν σύμβολόν μου.

Ἐγράφη κατὰ τὰ μέσα τοῦ ἱεροῦ μηνὸς Ραμαζὰν τοῦ χιλιοστοῦ διακοσιοστοῦ εἰκοστοῦ πέμπτου ἔτους» (1805).

(Ἐπογραφή δυσανάγνωστος).

Ἐπισθεν τοῦ φερμανίου αἱ λέξεις «Ἐκδότης τῶν Ἀρχείων».

Ἐπογραφή> Σαρήμ ἢ Σαδήμ.

6. Τὴν ὑπόθεση αὐτὴ χειρίστηκε, μεταξὺ ἄλλων, καὶ ὁ Κυπριανὸς κατόπιν ἐντολῆς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου. Τοῦτο προκύπτει ἀπὸ ἐπιστολὴ τοῦ τελευταίου, γραφεῖσα κατὰ τὸ 1809. Βλ. κατωτέρω, κείμενο 12, σ. 153.

9. ΔΙΗΓΗΣΗ ΤΟΥ ΙΣΠΑΝΟΥ ΠΕΡΙΗΓΗΤΗ ΑΛΗ ΜΠΕΗ¹

«Μετά την επίσκεψή μου στο σεράγιο πήγα στο μέγαρο του ἀρχιεπισκόπου. Στην πύλη βρήκα τὸν ἀρχιμανδρίτη καὶ τὸν οἰκονόμο μὲ εἴκοσι ἢ τριάντα ὑπηρέτες νὰ περιμένουν, γιὰ νὰ μὲ ὑποδεχθῶν. Στὴ βάση τῆς σκάλας μὲ παρέλαβε ἓνα πλῆθος ἱερέων καὶ μὲ μετέφερε στὴν πρώτη αἴθουσα, ὅπου ὁ ἐπίσκοπος *in partibus* μὲ ὑποδέχθηκε μὲ μιὰ ἀκόμη συνοδία ἀπὸ ἱερεῖς. Στὴν ἐπόμενη αἴθουσα βρήκα τὸν ἀρχιεπίσκοπο. Αὐτὸς ὁ σεβάσμιος γέροντας, ἂν καὶ τὰ πόδια του ἦσαν φοβερὰ φουσκωμένα, μὲ δική του ἐπιμονὴ μεταφέρθηκε ἐκεῖ ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο Πάφου καὶ πέντε ἢ ἕξι ἄλλα ἄτομα, γιὰ νὰ μὲ συναντήσῃ. Τὸν μάλωσα τρυφερὰ γιὰ τὸν κόπο, στὸν ὁποῖο εἶχε ὑποβληθεῖ γιὰ χάρη μου, καὶ ἀκολουθῶς, πιάνοντας τὸ χέρι του, τὸν ἀκολούθησα στὸ δωμάτιό του.

Ὁ δόκτωρ Μπρουνόνι, ἓνας ἰταλός, κάτοικος Λευκωσίας, ὁ ὁποῖος εἶχε υἰοθετήσῃ τὴν ἐνδυμασία, τοὺς τρόπους καὶ τὰ ἔθιμα τῶν ἐλλήνων, ἦταν ὁ διερμηνέας μου. Εἶναι ἓνας ἄνδρας λεπτῆς εὐφυΐας, γεμάτος ἀβρότητα καὶ ἐντελῶς ἀπαλλαγμένος ἀπὸ προκαταλήψεις.

Ὁ σεβάσμιος ἀρχιεπίσκοπος μὲ πληροφόρησε γιὰ τὶς φοβερὲς παρενοχλήσεις πὺ εἶχε ὑποφέρει τὸν προηγούμενο χρόνο στὰ χέρια τῶν τούρκων στασιαστῶν. Μιλῆσαμε γι' αὐτὰ ἐπὶ μακρὸν καὶ

1. Πρόκειται γιὰ τὸν don Domingo Badia-y-Leyblich, ὁ ὁποῖος χρησιμοποιοῦσε τὸ ψευδῶνυμο Ἀλῆ Μπέης ἐλ Ἀμπασσί. Ἐπισκέφθηκε τὴν Κύπρο τὸν Μάρτιο τοῦ 1806. Μεταξὺ ἄλλων συναντήθηκε, στὶς 29 Μαρτίου 1806, μὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Χρῦσανθο καὶ τὸν οἰκονόμο Κυπριανό. C. D. COVHAM, *Excerpta Cypria*, Cambridge 1908 (φωτοτ. ἀνατ., Nicosia 1969), σ. 395. Α. ΠΑΥΛΙΔΗ, *Ἡ Κύπρος ἀνὰ τοὺς αἰῶνες - μέσα ἀπὸ τὰ κείμενα ξένων ἐπισκεπτῶν της*, ἐκδ. Φιλόκυπρος 1994, τ. Γ', σσ. 1028-1029.

προσπάθησα νὰ τὸν παρηγορήσω. Μετὰ δὲ τὶς συνήθεις φιλοφρονήσεις τοῦ καφέ, τοῦ λιβανιοῦ καὶ τοῦ ἀρωματικοῦ νεροῦ, χωρίσαμε μὲ αἰσθήματα ἐγκάρδιας συμπάθειας. Ἀκολουθῶς ἐπισκέφθηκα τὸν οἰκονόμο καὶ τὸν ἀρχιμανδρίτη στὰ δωμάτιά τους, καὶ ἐκεῖ συναντήθηκα μὲ τὸν ἐπίσκοπο Πάφου καὶ τὸν ἐπίσκοπο in partibus. Ὅταν ἔφυγα ἀπὸ κοντὰ τους, μὲ ἔκπληξη βρῆκα τὸν σεβάσμιο ἀρχιεπίσκοπο καὶ πάλι στὴν πρώτη αἴθουσα. Τὸν εἶχαν μεταφέρει ἐκεῖ, γιὰ νὰ μοῦ ἀπευθύνει ἓνα τελευταῖο ἀποχαιρετισμό. Δὲν μπορῶ νὰ πῶ πόσο συγκινήθηκα ἀπὸ αὐτὴ τὴν εὐγενικὴ πράξη, προσπάθησα νὰ τοῦ μιλήσω ἐπιπλήττοντάς τον φιλικὰ, ἀλλὰ τὰ λόγια δὲν ἔρχονταν στὰ χεῖλιά μου.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Κύπρου, ἓνας ἀνεξάρτητος πατριάρχης σὲ ὁμοδοξία μὲ τὴν ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, εἶναι ἐπίσης ὁ ἄρχων ἢ ἀνώτατος πνευματικὸς καὶ κοσμικὸς ἡγέτης τῆς ἑλληνικῆς κοινότητας τοῦ νησιοῦ. Εἶναι ὑπόλογος στὸν μεγάλο κύριο (σουλτάνο) γιὰ τοὺς φόρους καὶ τὴ συμπεριφορὰ τῶν ἐλλήνων κυπρίων. Γιὰ νὰ ἀποφύγει τὴν ἀνάμειξή του στὶς λεπτομέρειες τῶν οἰκονομικῶν καταστάσεων, καὶ γιὰ νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὸ βάρος μέρους τῆς κοσμικῆς διοίκησης, ἔχει μεταβιβάσει τὶς ἐξουσίες του στὸν δραγομάνο τῆς Κύπρου, ποῦ ἔχει καταστεῖ ἔτσι ὁ ἐπικεφαλῆς τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς. Ἔχει στὴν πραγματικότητα τὸ ἀξίωμα καὶ τὶς ἀρμοδιότητες ἡγεμόνα τῆς κοινότητας, διότι ὁ τοῦρκος κυβερνήτης δὲν μπορεῖ νὰ κάνει τίποτα σὲ ἓναν Ἕλληνα χωρὶς τὴ σύμπραξη καὶ παρουσία τοῦ δραγομάνου, στὸν ὅποιο ἔχει ἐπίσης ἀνατεθεῖ τὸ καθῆκον νὰ θέτει ἐνώπιον τοῦ μεγάλου κυρίου τὰ αἰτήματα τῶν συμπατριωτῶν του χριστιανῶν.

Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ προηγούμενου χρόνου εἶχε συμβεῖ μία μεγάλη ἐξέγερση τῶν τούρκων ἐναντίον τοῦ δραγομάνου. Ἔθεσαν ὑπὸ τὴν κατοχὴ τους τὴν πόλη τῆς Λευκωσίας καὶ συμπεριφέρθηκαν ἀποτρόπαια στὸν ἀρχιεπίσκοπο καὶ ἄλλους Ἕλληνες, καὶ σκότωναν ἀκόμη καὶ ὄσους ἀρνοῦντο νὰ τοὺς δώσουν χρήματα. Ὁ δραγομάνος διέφυγε στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου, ὄχι μόνον ἀπέδειξε τὸ δίκαιο τῶν ἐλλήνων, ἀλλὰ ἐξασφάλισε καὶ διαταγή, ποῦ

προνοούσε ὅπως ἓνας πασᾶς μὲ μερικοὺς καραμάνους στρατιῶτες βαδίσουν κατὰ τῶν στασιαστῶν, πού εἶχαν ὀχυρωθεῖ στὴ Λευκωσία. Σ' αὐτὴ τὴν κρίσιμη κατάσταση, ὁ οἰκονόμος ἦταν ὁ φύλακας ἄγγελος τῆς κοινότητάς του, ἐπιδεικνύοντας μεγάλη ἰκανότητα καὶ διπλωματικότητα, γιὰ νὰ μεταστρέψει τὴν ὀργὴ τῶν στασιαστῶν. Μετὰ ἀπὸ μερικὲς συγκρούσεις, (οἱ στασιαστὲς) ἄρχισαν διαπραγματεύσεις μὲ τὸν πασᾶ, ὁ ὁποῖος, ἀποδεχθεὶς τὴ μεσολάβηση ὀρισμένων ἀπὸ τοὺς εὐρωπαίους προξένους, ἔδωσε τὸν λόγο του ὅτι δὲν θὰ τιμωροῦσε κανένα. Οἱ στασιαστὲς ἄνοιξαν τὴν πύλη τῆς πόλης, καὶ μόλις ὁ πασᾶς μπῆκε μέσα, παρὰ τὴν ὑπόσχεσή του, ἔβαλε νὰ ἀποκεφαλίσουν μερικοὺς ἀπὸ αὐτούς. Αὐτὸ τὸ γεγονός ταπείνωσε τοὺς τούρκους καὶ ἔδωσε στοὺς Ἕλληνες κάποιο ἀέρα τόλμης καὶ ἀκόμη ἀνεξαρτησίας. Ὁ δραγομᾶνος ἐξακολουθοῦσε νὰ εὐρίσκεται στὴν Κωνσταντινούπολη, ἀλλὰ παρ' ὅλον ὅτι δὲν μπόρεσα νὰ τὸν γνωρίσω προσωπικῶς, εἶδα ἀπὸ τὰ ἔργα του ὅτι ἦταν ἄνδρας μὲ διπλωματικότητα καὶ εὐφυΐα».

10. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΞΕΝΟΥ ΠΡΕΣΒΗ¹ -
ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ 1804

Λάρνακι, 30 Ἰουνίου 1807.

Πρὸς τὴν αὐτοῦ γαληνότητα, τὸν ἐξοχώτατον κ. De Talleyrand, πρίγκηπα τοῦ Benevent, ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν.

Πρὸς τὸν ἐξοχώτατον στρατηγὸν Sebastiani.

Ἐξ ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Τουρκίας αἱ μᾶλλον κακοδιοικημένοι, αἱ πλέον διατεθειμένοι εἰς ἐπανάστασιν εἶνε ἐκεῖνοι, εἰς ἃς οἱ Ἕλληνες ἔχουσιν αὐθεντίαν². Ἡ νῆσος Κύπρος παρέχει τὸ ἀποκαρδιωτικὸν θέαμα τῆς ἀθλιότητος καὶ τῆς ἀπελπισίας τῶν κατοίκων τῆς πάσης τάξεως, διότι ἔχει τὸ ἀτύχημα νὰ διοικῆται ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπον. Οἱ κύπριοι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν δοκιμάζουσι νὰ ἀποσείσωσι τὸν ζυγόν, ἀλλ' ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ἐπιδαψιλεύων ἄφθονον χρῆμα εἰς τοὺς παρὰ τῇ Πύλῃ ἰσχύοντας, ἐπιτυγχάνει νὰ ἔχη στρατὸν καὶ τὴν διαταγὴν ἀπὸ τὸν κυρίαρχον νὰ τιμωρηθῶσιν οἱ ἀνυπότακτοι, οἱ τολμῶντες νὰ παραπονεθῶσιν. Αὐτὸ συνέβη καὶ πρὸ τριῶν ἐτῶν. Ὅσοι δὲν ἐφονεύθησαν ἢ δὲν ἐξωρίσθησαν, ὑπεχρέωθησαν νὰ πληρώσωσιν εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον, ὑπὸ τὸν τίτλον ἔκτακτοι δαπάναι, πᾶν ποσὸν ποῦ ἐδαπάνησε διὰ νὰ τοὺς ὑποτάξῃ. Πολλοὶ τῶν κυπρίων ἐπέτυχον νὰ διασωθῶσιν εἰς Καραμανίαν, ὅπου μετέφεραν καὶ τὴν ἐπιτηδειότητά των ὡς πρὸς τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος, τῆς Ταρσοῦ ἀποβάσεως νέου λιμένος ἐμπορίας ἐπὶ βλάβῃ τῆς Λάρνακος. Οἱ Ἕλληνες τῆς Κύπρου προ-

1. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Δάνεια τῶν θρόνων διὰ τὴν Κύπρον», ΚΧ, Ζ' (1930) 129-131.

2. Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ διαπνέεται ἀπὸ τὸ γνωστὸν μῖσος, τὸ ὅποῖον ἡ πλειονότητα τῶν εὐρωπαϊῶν ἔτρεφε κατὰ τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους καὶ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

τιμῶσι τὸν ἑκπατρισμόν καὶ τὴν ζωὴν ὑπὸ τὴν τουρκικὴν ἐν Καραμανία διοίκησιν παρὰ ὑπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπόν των³. Τὸ ὄργανον τοῦ ἀρχιεπισκόπου, ὁ δραγουμάνος τοῦ σεραγιουῦ, οἱ γραμματεῖς καὶ ὁ

3. Τὸ ἀναληθές τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου δεικνύεται στὴν ἐπιστολὴ τῶν προκρίτων τῆς Κύπρου πρὸς τὸν Κυπριανὸ μετὰ τὴν ἀνάδειξή του σὲ ἀρχιεπίσκοπο, στὴν ὁποία ἐκφράζουν τὴν βεβαιότητά τους ὅτι θὰ διαχειριστεῖ μὲ σύνεση τὰ χρήματα τοῦ λαοῦ (βλ. κατωτέρω, κείμενο 25, σ. 190). Πολὴ σημαντικὴ μαρτυρία ἐπίσης εἶναι ἡ χειρόγραφη σημείωση τοῦ ζωγράφου Ἰωάννου Κορνάρου τοῦ Κρητός, τὴν ὁποία κατέγραψε πίσω ἀπὸ εἰκόνα τοῦ ἁγίου Νικολάου, ὡς ἀνάμνηση γιὰ τὴν ἐπανάσταση τῶν τούρκων τοῦ 1804. Γράφει λοιπὸν ὁ Κορνάρος: «Ἐκαυσαν οἱ τοῦρκοι τὴν πόρταν τοῦ ἀρχοντο(δρα)γομάνου, τρέχοντάς τος διὰ νὰ τὸν θανατώσουν, ἀπὸ φθόνον τῶν ὄλων χριστιανῶν, διὰ τὴν δόξαν των, καὶ τὴν εὐημερίαν των. Τῆς δόξης ταύτης, ἔλαβον διὰ τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν δόξαν τοῦ ἀρχοντος, διὰ τὸ νὰ μακροχρονήσῃ εἰς τὴν δραγουμανεῖαν, καὶ νὰ ἔχῃ χάτια ἀπὸ δύο βασιλεῖς τῶν τουρκῶν, τὸν χαμήτην καὶ σελήμην. Καὶ διὰ τὸ νὰ φανῇ εἰς τὴν δούλευσίν τους τόσους χρόνους (ὡς 24) καὶ μὲ τὸ νὰ λάβῃ τοὺς μουκαττάδες ἐμπιστεύοντάς του ἡ βασιλεία. Καὶ διὰ νὰ τοὺς μοιράζῃ, νὰ τοὺς δίδῃ, ὅπου ἤθελε τῶν χριστιανῶν, καὶ μὲ τὸ νὰ ἔχουν τοῦτον μεγάλον διαφεντευτὴν τὸν ἀρχοντα, τοῦτοι οἱ ἀδιάκριτοι, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἄθεοι (σ.ἐ. ἀναφέρεται στοὺς ἔλληνες), ἔκαμναν τὰ ἀνίατα, ἀπὸ κάθε εἶδος, ἀδικιῶν, αὐθαδεῖας κατὰ τοὺς τούρκους, φορέματα, οἰκοδομὲς ὀσπιτίων (ὑπὲρ τούρκους) ἄτια, ἀχμετιέδες, πράσινα, οὐ μόνον ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀσθενές μέρος (οἱ γαιῖδάρες) πλέον τὸ παραξήλωσαν, ὡς καὶ εἰς τὰ τσουλλούφια, ἔγιναν πλέον εἰκόνας τῶν πόρνων, ὑπὲρ ταῖς τούρκισσαις, καὶ τέλος πάντων τῶν σιταριῶν τὸ μαστραπαλήκι, νὰ τὸ παίρνουν ἀπὸ τοὺς χωριάτες φινὸν (σ.ἐ. φθηνὸν) παχιά παχιά μετρημένον, καὶ κοσκινισμένον, καὶ νὰ τὸ πουλοῦν εἰς τὰ ἔξω τὸν διπλοῦν παχὰν δὲν ἐντράπηκαν καὶ νὰ ὁμολογήσουν καὶ μὲ τὸ στόμα ὅτι ἐκαζάντισαν τόσον ἄσπρον... ἀδίκησαν τὸ νησί τῆς Κύπρου ἀπὸ σιτάρι, κριθάρι, ὥστε ἐλιμοκτόνησε, καὶ ἐδεήθη ξενικὸς καρπὸς ἀποξένοις, διὰ νὰ φάῃ ὁ κόσμος, καὶ νὰ σπεῖρῃ. Ἐφῶναξ ἐτζίριζεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ποῖος ἀκούει; ἔσχιζε τὰ ροῦχά του (ἤμουν παρῶν)· ποῖος τὸν στήμαρε; ὑπερίσχυεν ὁ ἀρχων, δὲν ἄκουε πλέον, μήτε τοῦ ἀρχιεπισκόπου, μήτε ἄλλου τινὸς συμβουλῆς. Κατὰ ὅμοιον τρόπον τὸ ἐπερπατοῦσαν. Καὶ ὅλος ὅτι ἑτέρου. Τοῦτα καὶ τὰ ἄλλα ἔφεραν τοὺς τούρκους εἰς ἀγανάκτησιν κατὰ τοῦ ἀρχοντος, πρῶτον, καὶ μὴν ἐπετυχαίνοντες τὸν παντελῆ ἀφανισμόν του, ἔστρεψαν τὴν ἀγανάκτησίν τους εἰς τὸ ἐπίλοιπον μέρος τῶν πτωχῶν χριστιανῶν - διότι ὅλοι οἱ πρωταῖτιοι, ἔφυγαν, καὶ ὅσοι ἐκαζάντισαν. Καὶ εἰς τὰ φορέματα ὅλοι τὰ ἐκάπνισαν - ἐκάκωσαν οἱ τοῦρκοι εἰς ἀφανισμόν τοῦ γένους τῶν χριστιανῶν, μοναστήρια ἐρήμωσαν, φόνους, ἀρπαγές, ἀδικίες, ἄκρη(α)ν ταλαιπω-

εἰσπράκτωρ τοῦ χαρατζιοῦ⁴, διέπραξαν φρικώδεις σκληρότητας τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους. Ὅταν ὁ φορολόγος ἤρχετο εἷς τι χωρίον, ἐὰν ὁ χωρικὸς ἠδυνάτει νὰ πληρώσῃ τὸν ἐκτυποῦσαν εἰς τοὺς πόδας, εἰς τὸν στόμαχον, τὸν ἐβασάνιζον μυριοτρόπως, ἢ τὸν ἐκλείον εἰς δωμάτιον, ὅπου ἔκαιον ἄχυρα. Μερικοὶ ἔπαθον ἀπὸ ἀσφυξίαν. Ἐὰν οἱ ἄνδρες ἐξέφευγον, τὰ αὐτὰ μαρτύρια ἐπέβαλλον καὶ εἰς τὰς συζύγους των, προχωροῦντες μέχρι τοῦ σημείου νὰ συνθλίβωσι, μεταξὺ δύο σανίδων, τοὺς μαστοὺς των. Καὶ ὅταν παρ' ὄλας τὰς κακώσεις ταύτας δὲν ἀνεκάλυπτον τίποτε, οἱ εἰσπράκτορες ἀφήρουν καὶ αὐτὰς τὰς θύρας τῆς κατοικίας τῶν θυμάτων των. Διὰ τῶν τοιούτων βιαιοτήτων ἀπέβησαν πλούσιοι καὶ ἰσχυροὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος καὶ οἱ ἐπίσκοποι⁵.

ρίαν εἰς τὸ γένος ἔξω καὶ ἔσω...» (ΕΥ. ΗΓΟΥΜΕΝΙΔΟΥ, Ἱστορικὴ μαρτυρία Ἰωάννου Κορνάρου τοῦ Κρητός, ἐν *Νέα εἰκόνα καὶ ἱστορικὴ μαρτυρία Ἰωάννου Κορνάρου τοῦ Κρητός*, Λευκωσία 2000, σ. 18. 20. Πίνακας Χ). Ἡ ἀμεροληψία τοῦ Κορνάρου εἶναι ἐμφανής, ἀφοῦ δὲν διστάζει νὰ ἀποδώσῃ εὐθύνη στοὺς ἀδιάκριτους ἐκείνους ἔλληνες, οἱ ὅποιοι ἐκμεταλλεύτηκαν τὸν φτωχὸ κόσμον γιὰ νὰ πλουτίσουν. Πουθενὰ δὲν φαίνεται εὐθύνη τοῦ ἀρχιεπισκόπου. Ἀντίθετα μάλιστα, εἶναι φανερὸ ὅτι προσπάθησε νὰ διορθώσῃ τὰ πράγματα. Οἱ τοῦρκοι ὅμως ἀπὸ φθόνον στράφηκαν ἐναντίον του. Ἐξάλλου ἡ μανία τους κατὰ ὁποιοῦδήποτε ἔλληνα, ἀκόμη καὶ τῶν φτωχῶν, δείχνει ὅτι δὲν ἐνδιαφέρονταν γιὰ ἀπόδοση δικαιοσύνης, ἀλλὰ γιὰ ἐκδίκηση κατὰ τοῦ ἐλληνικοῦ γένους, ἐξ αἰτίας καὶ πάλι τοῦ φθόνου καὶ τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ. Αὐτὸς ὁ φθόνος κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ὀρθοδόξων ἐλλήνων, φρονοῦμε ὅτι ἐπηρέασε καὶ τοὺς εὐρωπαίους στὶς δικές τους κρίσεις γιὰ τὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

4. Χαράτζι ἢ χαράτσι: κεφαλικὸς φόρος.

5. Παρόμοιοι ἰσχυρισμοὶ συναντῶνται σὲ ἀρκετὰ κείμενα τῆς ἐποχῆς (βλ. τὶς διηγήσεις τῶν περιηγητῶν Kinneir, σσ. 218-219, Turner, σ. 234, Richter, σ. 238), ἐνῶ ὁ γάλλος ἱστορικὸς Lacroix ἀναφέρει τὶς κατηγορίες αὐτὲς ὡς τὸ πρόσχημα τοῦ Κιουτσιοῦκ Μεχμέτ γὰ νὰ προχωρήσῃ στὶς σφαγὲς τῶν ἐλλήνων (βλ. κείμενο 96, σσ. 369-370). Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅμως ὅτι μόνο σὲ κείμενα εὐρωπαϊῶν ἀνευρίσκονται. Καὶ τοῦτο λόγῳ τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ, ὁ ὁποῖος τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν ἔντονος μεταξὺ ἐλλήνων καὶ εὐρωπαϊῶν. Παραθέτομε ἀπόσπασμα τοῦ κειμένου τοῦ γάλλου Didot Ambroise Firmin, μετὰ ἀπὸ ἐπίσκεψή του στὴν Κύπρο, γιὰ νὰ δειχθεῖ τοῦ λόγου τὸ ἀληθές: «Πρέπει νὰ σπαταλήσω πολλὰς σελίδες, γιὰ νὰ ἀναφέρω ὅλες τὶς δεισιδαιμονίες ποὺ βασανίζουν

Μετὰ τὴν εἶδησιν τῆς πτώσεως τοῦ nissami gidid κατεσπατάλησαν κατὰ μέγα μέρος τὸ κυπριακὸν χρῆμα. Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ τοῦρκοι, ὑπερβαίνοντες τὰς 4.000, ἐφώρμησαν κατὰ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, τοῦ σεραγιοῦ καὶ τοῦ μεκεμέ, ζητοῦντες δικαιοσύνην. Οἱ ἐπίσκοποι, καταπτοηθέντες, ἔκλεισαν τὰς πύλας τῆς Λευκοσίας

τὸ μυαλὸ τῶν ἐλλήνων. Πρόκειται γιὰ μιὰ παράδοση πού δὲν μᾶς ξενίζει, ἀφοῦ μᾶς θυμίζει ὅτι, καὶ στὶς πιὸ λαμπρὲς ἐποχὲς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, τὰ ἴδια λάθη ἔφεραν τὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα» [Λ. ΧΑΤΖΗΓΑΒΡΙΗΛ, Σημειώσεις ἀπὸ ἑνα ταξίδι στὴν Κύπρο τοῦ 1816-17, *ΕΕΚΕΙΣ*, Στ' (2003) 87]. Λίγο μετὰ δὲ (σ. 88) ἐπαναλαμβάνει τὰ γνωστὰ περὶ τοῦ Κυπριανοῦ γιὰ πλεκτάνες μὲ τὶς ὁποῖες ἐξασφάλιζε τὴν ἐξουσία, βαριοὺς φόρους πρὸς τὸν λαὸ κ.λπ. Ἀντίθετα, ἀπὸ μία πληθώρα κειμένων μποροῦμε νὰ διακρίνουμε τὴν σύνεση μὲ τὴν ὁποία ἡ Ἐκκλησία, καὶ ἐν προκειμένῳ ὁ Κυπριανός, διαχειριζόταν τὰ χρήματα τοῦ λαοῦ. Ἀπὸ τὶς ἐγκυκλίους στὰ κατιλλίκια Λεύκας (σσ. 192-194), Χρυσοχοῦς (σσ. 256-258), Μεσαορίας (σσ. 271-275) καὶ Κυθρέας (σσ. 305-307), εἶναι φανερὸ ὅτι ὁ Κυπριανός δὲν διαχειριζόταν χρήματα δικά του, ἀλλὰ εἰσέπραττε τοὺς φόρους πού ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἐπέβαλλε στὸν λαὸ (βλ. καὶ σ. 236, σημ. 3), καὶ ἀκόμη, μὲ πατρικὴ μέριμνα σύστηνε στὸ ποίμνιό του νὰ πληρώνουν κανονικὰ τοὺς φόρους γιὰ τὸ δικό τους καλὸ, γιὰ νὰ μὴν κινδυνεύει ἡ ζωὴ τους ἀπὸ τὴν ὀργὴ τοῦ δικαιοκτῆ. Μάλιστα στὴν ἐγκυκλίῳ του πρὸς τὸ κατιλλίκιο Χρυσοχοῦς, σύστηνε στὸν γραμματικὸ νὰ φέρεται στοὺς ραγιάδες μὲ φόβο Θεοῦ καὶ ἐπιείκεια, γιὰ νὰ μὴν ἀδημονήσουν οἱ πτωχοὶ καὶ φύγουν. Στὴν ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Γιαννάκη, γραμματικὸ Κυθρέας (κείμενο 59, σ. 267), τὸν προέτρπε νὰ χαρίσει τὸ χρέος πρὸς κάποιον φτωχό. Ἐμφανέστατο εἶναι ἐπίσης τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου γιὰ τοὺς πτωχοὺς ραγιάδες σὲ ἐπιστολὴ του πρὸς ξένους πρέσβεις, διὰ τῆς ὁποίας τοὺς ζητᾶ νὰ βοηθήσουν στὴν ἀποπληρωμὴ τῶν χρεῶν τους (κείμενο 12, σ. 155). Οἱ ἀποδείξεις γιὰ δάνεια πού συνήψε ἡ Ἐκκλησία γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ τόπου (κείμενα 35, 74, 81, 109, 110, 111, 114, σσ. 217, 294, 308, 399, 402, 406, 417) δείχνουν ὅτι οἱ ἀρχιερεῖς δὲν χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους αὐτὰ τὰ χρήματα. Μάλιστα στὸ κείμενο 74, τὸ ὁποῖο εἶναι ὁμολογία τῶν κυπρίων ἀρχιερέων γιὰ δάνειο, τὸ ὁποῖον πραγματοποίησαν «διὰ τὴν πέρυσιν ἐπικρατοῦσαν δυστυχίαν τῆς νήσου», ἀναφέρεται ὅτι δὲν μπόρεσαν νὰ τὸ ἀποπληρώσουν ἐγκαίρως, «διὰ τὰς περισσὰς δυστυχίας τῶν πτωχῶν ῥαγιάδων». Αὐτὸ ἀποδεικνύει ἀβάσιμους τοὺς ἰσχυρισμοὺς περὶ ἀπάνθρωπων μεθόδων συλλογῆς τῶν φόρων ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία. Στὶς ἐπιστολὰς τοῦ γάλλου προξένου Reybaud (κείμενα 110 καὶ 111, σσ. 403 καὶ 408), δεικνύεται πέραν πάσης ἀμφιβολίας ὅτι ἀπὸ τὴν περιφημὴ τεράστια περιουσία, τὴν ὁποία οἱ εὐρωπαῖοι τὸν κατηγο-

καὶ κατόπιν ἔστειλαν ἕλληνα μοναχὸν⁶ νὰ διαπραγματευθῆ με τοὺς
δυσηρεστημένους, οἱ ὅποιοι δὲν ἤθελον ν' ἀκούσωσιν οὔτε ἀρ-
χιεπίσκοπον, οὔτε δραγουμᾶνον τοῦ σεραγιοῦ. Κατωρθώθη νὰ κα-
θησυχάσωσι, διὰ τῆς παροχῆς χρονικοῦ διαστήματος τεσσάρων
μηνῶν, πρὸς πληρωμὴν τῶν φόρων τοῦ παρελθόντος ἔτους, καὶ διὰ
τῆς ὑποσχέσεως νὰ μὴ τοὺς κακομεταχειρισθῶσι πλέον. Οὕτως
ἐπέτυχον οἱ ἐπίσκοποι νὰ κερδίσωσι χρόνον καὶ νὰ διαλύσωσι τὴν
ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς των μαινομένην θύελλαν. Θὰ ἐχρησιμοποιοῦν

ροῦσαν ὅτι συνάθροισε, ὁ Κυπριανὸς δὲν κρατοῦσε τίποτα γιὰ τὸν ἑαυτό του,
ἀλλὰ τὴν διέθετε ὀλόκληρη γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ τόπου, με ἀποτε-
λεσμα μετὰ τὸν θάνατό του νὰ μὴν βρεθῆ τίποτα δικό του, πού νὰ μπορεῖ νὰ πω-
ληθεῖ, γιὰ νὰ πληρωθοῦν οἱ πιστωτές του! Σημαντικὴ ἀπόδειξη τοῦ γεγονότος
ὅτι ἡ Ἐκκλησία χρησιμοποιοῦσε τὰ χρήματα γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ λαοῦ, παρέ-
χεται καὶ στὸ κατάστιχο II, ἓνα βιβλίο ὅπου σημειώνονταν τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδα
τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1804-1807. Στὸ κατάστιχο αὐτό, τὸ ὁποῖο
ὁ Κ. Κύρρης δημοσίευσε σὲ δύο ἐκδόσεις τῆς ΕΚΕΕ, IV 1970-1971, σσ. 282-328,
καὶ VI 1972-1973, σσ. 269-416 (ὅπου τὸ ὀνομάζει κατάστιχο XXVI σύμφωνα με
τὴν παλαιὰ ὀνομασία), ὑπάρχουν οἱ ἐξῆς ἀναφορές: α) Στὴν σ. 13 τοῦ καταστί-
χου, ΕΚΕΕ, VI 1972-1973, σ. 287: «Τῷ Χρῆστῳ διὰ νὰ μὴ τουρκίση 10». β) Στὴν
σ. 17 τοῦ καταστίχου, ΕΚΕΕ, VI 1972-1973, σ. 296: «Εἰς πτωχὰ μέρη δοθεῖσες
ἐλεημοσύνες κατὰ τὴν μεγάλην ἐβδομάδα». γ) Στὴν σ. 24 τοῦ καταστίχου,
ΕΚΕΕ, IV 1970-1971, σ. 301: «Δυσὶ κουρτσίδες ἐλεημοσύνην». Ἐπίσης στὸ βιβλίο
τοῦ Μ. ΜΙΧΑΗΛ, *Ὁ κώδικας 54 τῆς ἱερᾶς μονῆς Κύκκου καὶ οἱ οἰκονομικὲς
δραστηριότητές της (1813-1819)*, ΚΜΙΜΚ, Λευκωσία 2001, σσ. 293. 361, ἀνα-
φέρονται οἰκονομικὲς βοήθειες τῆς Μονῆς «διὰ προσταγῆς τοῦ δεσπότη», δηλ.
τοῦ Κυπριανοῦ. Πληροφορία γιὰ ἐλεημοσύνες ἐκ μέρους τοῦ Κυπριανοῦ παρέ-
χεται καὶ ἀπὸ τὸν John Carne (βλ. κείμενο 82, σ. 310). Τέλος, σὲ ἄρθρο ἀγγλικῆς
ἐφημερίδας ἀναφέρεται ὅτι ὁ Κυπριανὸς ἦταν ἀγαπητὸς ἀπὸ ὅλους, ἀκόμη καὶ
τοὺς μουσουλμάνους, γιὰτὶ εἶχε σώσει πολλοὺς ἀπὸ τὴν ἐκτέλεση (βλ. κείμενο
94, σ. 361). Οἱ πράξεις αὐτές, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνήκουν σὲ ἀνθρώπους ὅπως
αὐτοὺς πού περιγράφει ἡ συγκεκριμένη ἐπιστολὴ τοῦ ξένου πρέσβη, ἀλλὰ καὶ τὰ
κείμενα τῶν περιηγητῶν Kinneir, Turner καὶ Richter; (σσ. 218, 234, 238). Παρ'
ὅλα αὐτά, ὑπάρχουν καὶ μαρτυρίες ξένων, οἱ ὅποιοι μιλοῦν με σεβασμὸ γιὰ τὸ
πρόσωπο τοῦ Κυπριανοῦ. Βλ. μαρτυρία John Carne (σσ. 309-315), ποίημα Ἀντω-
νίου Μπρουνόνι (κείμενο 77, σσ. 299-300), διήγηση τοῦ ρωμαιοκαθολικοῦ κλη-
ρικοῦ Marie Joseph de Géramb (κείμενο 107, σσ. 395-396).

6. Πρόκειται γιὰ τὸν Κυπριανό.

τὸν χρόνον εἰς ἀπόκτησιν νέων προστατῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἂν ἠδύνατο νὰ ὑποθέσωσιν ὅτι οἱ ἄγγλοι δὲν θὰ ἤρχοντο εἰς βοήθειάν των πρὸ τῆς ὀρισθείσης διορίας. Θέλω νὰ πιστεύσω ὅτι οἱ νέοι ὑπουργοὶ τῆς Πύλης δὲν θὰ πωλήσωσιν εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον τὴν νῆσον καὶ θὰ προσπαθήσωσι νὰ καταπνίξωσι κάθε σπέρμα στάσεως.

Οἱ ἐπίσκοποι δὲν παρεδέχοντο ὅτι ἡ ὑψηλὴ Πύλη ἠδύνατο νὰ πολεμήσῃ κατὰ τῶν ἄγγλων καὶ τῶν ῥώσσωσιν συγχρόνως. Ὑφισταμένου τοῦ πολέμου τούτου ἐφρόνουν πάντοτε ὅτι, θὰ ἤρχοντο ἐπικαίρως οἱ ἄγγλοι νὰ καταλάβωσι τὴν νῆσον, καὶ ὅτι ἡ Πύλη δὲν θὰ τοὺς ἐζήτει πλέον λογαριασμόν. Πρὸ τῆς στάσεως ἱερεῖς περιήρχοντο τὰ χωρία, ἀναγγέλλοντες εἰς τὸν λαὸν ὅτι ἤρχοντο οἱ ἄγγλοι νὰ τὸν ἀπαλλάξωσιν ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Οἱ ἐπίσκοποι εἶχον τὴν πρόνοιαν, τὴν ἐκτέλεσιν τῶν σκληροτήτων των, νὰ ἀναθέτωσιν εἰς τοὺς τούρκους. Ἄνευ τῆς διαταγῆς των οὐδὲν γίνεται, καὶ ματαίως ἐπιζητοῦσι νὰ κατευθύνωσι τὸ μῖσος κατὰ τῶν τούρκων. Ὁ λαὸς μεγαλοφώνως τοὺς κατηγορεῖ ὡς ὑπαιτίους τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς ἀπελπιστικῆς του θέσεως⁷. Αἱ πληροφορίαι αὐταί, ἐνισχύουσαι τὴν ἀλληλογραφίαν μου, χρησιμεύουσι νὰ ἀποδείξωσι, τῶν ἐπισκόπων τὴν ἐχθροπάθειαν κατὰ τῶν εὐρωπαίων, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἀπαλλαγῶσι μαρτύρων, ὧν ἡ φωνὴ δύναται νὰ ἀκουσθῇ.

7. Ἀντίθετα, ὁ λαὸς τῆς Κύπρου ἔτρεφε μεγάλη εὐλάβεια καὶ ἐκτίμησι πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς του, καὶ δὴ πρὸς τὸν Κυπριανό. Σημαντικὴ γιὰ τὸ θέμα αὐτό, τῆς ἐκτίμησις δηλ. τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν Κυπριανό, εἶναι καὶ μία μαρτυρία τὴν ὁποίαν ὁ Παναγιώτης Χρῖστος Κάντης, πρόσφυγας ἀπὸ τὸ Ἔξω Μετόχι Κυθρέας, ἄκουσε ἀπὸ τοὺς παλαιότερους κατοίκους τοῦ χωριοῦ του καὶ κατέθεσε γραπτῶς στὴν ἱερὰ μονὴ Μαχαιρᾶ. Μεταξὺ ἄλλων ἀναφέρει καὶ τὰ ἀκόλουθα γιὰ τὸν Κυπριανό: «Ὁ νέος ἀρχιεπίσκοπος ἔδειξε μεγάλη ἀγάπη πρὸς τὸ ποιμνίον του καὶ τὴν καταδιωκόμενὴ Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. Παρ' ὅλες τὶς οικονομικὰς δυσκολίας πὸ ἀντιμετώπιζε, φρόντισε ὅπως μοναστήρια καὶ ναοὶ τῆς νήσου εὐεργετηθῶν ἀνάλογα μὲ τὰς ἀνάγκας των» (Ἀρχεῖον ἱερᾶς μονῆς Μαχαιρᾶ).

II. ΚΑΤΑΣΤΙΧΟΝ ΔΑΝΕΙΣΜΟΥ ΒΙΒΛΙΩΝ¹

Κατάστιχον τῶν διδομένων βιβλίων ἐκ τῆς βιβλιοθήκης,
κατ' ὄνομα.

αωβ':	Εἰς τοῦ λογιωτάτου Χριστοδούλου, τοῦ ἄρχοντος, βιβλίον Ἀριστοτέλους	1
	Εἰς τὸν λογιώτατον Νικόλαον ἐν σῶμα τοῦ μαθηματικῆς τόμου	3
+	Εἰς τὸν διδάσκαλον Ἰωαννίκιον ψάλτην, τοῦ θηκαρᾶ	1
+	Εἰς τὸν αὐτόν, Χρυσοπηγὴ καλούμενον τόμος	1
αωγ':	Εἰς τὸν λογιώτατον Χριστόδ<ου>λ<ον> βιβλίον Πρόκλου, περὶ ἀϊδιότητος κόσμου	1
	Εἰς τὸν Ἀθανάσιον Βαρίνον παλαιόν	1
	Εἰς αὐτὸν Ἑτοιμολογικὴ, παλαιόν	1
	Εἰς αὐτὸν Γραμματικὴ Βοσκοπούλλου	1
	Εἰς αὐτὸν Εἰρμολόγι<ον> μουσικῆς νέον	1
	Βιβλία μουσικῆς νέων διδ<ασ>κ<ά>λων>	3
Σεπ<τεμβρίου> 2:	Εἰς τὸν Μελέτιον διάκονον Τρυπιώτου, βιβλίον Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, Οἰκουμένιος λεγόμε<ε>ν<ος>	1
Σεπ<τεμβρίου> 1:	Τοῦ λογιωτάτου Χριστοδούλου, Ὅμηρ<ου> Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσεια βιβλίον	1
Σεπ<τεμβρίου> 13:	Εἰς τὸν αὐτόν, τοῦ Ἀριστοφάν<ους>	1

1. ΙΑΚ, Βιβλίον Α', Μέρος Α', Ἀρχεῖον ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου, ἔγγραφον
44.

1806 Ἰουνίου: Τοῦ διακόνου Τρυπιώτου βιβλία	
Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσεια ἐξ(η)γ(η)μ(ένον)	
Εὐσταθίου	2, 1
+ τοῦ Μακαρίου βιβλι(αρ)άκιν Ἱστορία τοῦ	
πολέμου Ῥώσσω	1
Εἰς χεῖρας τοῦ Γεδεοῦ(ών) βιβλίον Νεομαρτύρων . . .	1
Εἰς χεῖρας τοῦ Χατζηραφαήλ Ψαλτήρι ἐξηγητὸν	
τοῦ σιὸρ Γαβριήλ	1
Εἰς τὸν λογιώτατον Νικόλαον παλαιογραμμα-	
τικὴ Λασκάρεως	1
Εἰς τὸν Ἀθανάσιον Οἰκονόμου Βαρίνον	1
Εἰς τὸν διάκονον Τρυπιώτου Σουΐδα-βιβλίον	1
+ Εἰς τὸν Ἀνδρέαν θεολογικὸν τοῦ Δαμασκ<κηνοῦ> . . .	1
Εἰς τὸν Ἀνδρέαν Ἐπιστολάριον διαφόρων	
καὶ τὸ τοῦ σιὸρ Γαβριήλ κατὰ Οὐλτέρος	1
1807: Εἰς τὸν διάκον(ον) Τρυπιώτ(ου) τοῦ Θεοκρίτου	
ἢ ποιήσις	1
Εἰς τὸν ἀρχιμανδρίτην Μέγα Εὐχολόγ<ιον>	1
Εἰς τὸν αὐτὸν Γεωργίου Κεδρηνοῦ	1
Εἰς τὸν Ἀθανάσιον Ἀραβικοελληνιστὴ	1
Εἰς τὸν διάκονον Τρυπιώτ(ου) Σουΐδ(α)	1
Εἰς τὸν αὐτὸν Ἄπαντα Σωκράτους	1
Εἰς τὸν οἰκονόμον Μ<αχαιρᾶ> ² ἢ παλαιὰ	1

2. Γράφουμε τὸ «οἰκονόμον μ» σὲ «οἰκονόμον Μ<αχαιρᾶ>», ἀφοῦ ὁ ὅρος αὐτὸς συναντᾶται καὶ σὲ ἄλλα ἔγγραφα, ὅπως τὸ ἰδιόχειρο σημεῖωμα τοῦ προξένου τῶν Ἰονίων Νήσων στὴν Κύπρο Παναγῆ Ἀγγελάτου (1803-1807), τὸ ὁποῖο ἔχει ὡς ἐξῆς: «1810, 8<Ὀκτω>βρίου 30, Κυριακὴν ἐχειροτονήθη ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου ὁ οἰκονόμος Μαχαιράδος Κυπριανός...». Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Χρονικὰ Σημειώματα», ΚΧ, Β' (1924) 228. Ἐπίσης στὸ ἐξώφυλλο παλαιοῦ Εὐαγγελίου τοῦ ἱεροῦ ναοῦ Τιμίου Σταυροῦ Λευκάρων, ἀναγράφεται: «Εἰς τοὺς 30 Ὀκτωβρίου ἐχειροτονήθη ὁ οἰκονόμος τοῦ Μαχαιρᾶ μακαριώτατος, ὀνό<ματι> Κυπριανός, ἀπὸ χωρίον Στρόβολον» (βλ. ἐνταῦθα, σ. 259). Οἱ μαρτυρίες αὐτὲς ἔχουν πολὺ μεγάλη σημασία, γιατί ἀποδεικνύουν ὅτι μέχρι καὶ τὴν χειροτονία του σὲ ἀρχιεπίσκοπο, ὁ Κυπριανός, ἦταν καὶ οἰκονόμος τῆς μονῆς Μαχαιρᾶ.

Εἰς τὸν ἀρχιμανδρίτην εἰς τόμος Βυζαντίδ<ος>	1
Εἰς τὸν ἱατρὸν Ἀντώνιον τὸ περὶ Τούρκων ἐπιστή<μη>	1
+ Εἰς τὸν Πετρῆν Ἀσκητικὸν Δαμασκηνοῦ	1
Εἰς τὸν Ἰεζεκιὴλ τοῦ Ἀριστοτέλους βιβλίον Νικομ†...†	1
Εἰς τὸν ἴδιον τῆς Θεματογραφίας	1
Εἰς τὸν Χατζηνικόλαν, τὸ τῆς Ὀντοσοφίας σιὸρ Γαβριήλ	1
Εἰς τὸν †...† ἀναστασημ<α>τ<ά>ρ<ιον> παλ<αίον>	1
Εἰς τὸν υἱὸν παπᾶ Σάββα, Βυζαντίδ<ος>	1
Εἰς τὸν Σολομὼν ἄρχοντα Βυζαντ(ίδος) τόμ<ος> 13	1
1807: Εἰς τὸν Χατζηνικολάκην βιβλία Μαθηματικῶν	3

12. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ
ΠΡΟΣ ΠΡΕΣΒΕΙΣ ΞΕΝΩΝ ΧΩΡΩΝ¹

Τὴν ἐκλαμπρότητα ὑμῶν ἄρχοντες κόνσολοι, φίλοι ἡμῶν ἀγαπητοὶ καὶ περιπόθητοι, κύριε σιὸρ Μαρίνω(ε), σιὸρ Κωνστ<αντίνε> Περιστιάνη, σιὸρ Ἀντώνιε Ἀγκλείας, σιὸρ Κωνσταντίνε Τάνα, σιὸρ Ἰερώνυμε Καλημέρη, καὶ σιὸρ Ἀντώνιε, εὐχετικῶς καὶ ἀγαπητῶς χαιρετοῦντες, ἥδιστα προσαγορεύομεν.

Ἐλάβομεν τὸ προσφιλὲς ἀγαπητὸν ἡμῖν γράμμα σας παρὰ τοῦ παρ' ὑμῶν ἀποσταλέντος αὐτοῦ σιὸρ Λούβι, καὶ πρὸ πάντων ἥσθημεν τὴν περὶ ὑμᾶς ἀγαθὴν ὑγείαν, τὴν ὁποίαν καθ' ἡμέραν τὴν ἐπιθυμοῦμεν μανθάνειν, ἐκλιπαροῦντες τὸ θεῖον σῶζεσθαι εὐτυχῆ, εὖθυμον, πολυετῆ, καὶ ἀνωτέραν παντὸς ἀνιαροῦ καὶ ἀποθυμίου.

Ἐπομένως ἐγνώκαμεν καὶ πάντα τὰ ἐφεξῆς γραφόμενα ἐκ στόματος πάντων ὑμῶν, καὶ ἐτιμήσαμεν καθὸ χρέος τὰ λεγόμενα, καὶ τὰς ἐντίμους ὑπογραφὰς καὶ εἰς ὅλα ἔχοντες δίκαιον, καλῶς ἐποιήσατε γράψαντες καὶ τῷ ἐνδόξῳ ἡγεμόνι τὰ πάντα. Τὸν ὁποῖον μετὰ θερμῶν δακρῶν παρακαλέσαντες διὰ τε τοῦ ἡμετέρου οἰκονόμου² καὶ ἄλλων (ἔχει ἀγκαλὰ καὶ ἐκεῖνος δίκαιον ὡς ἐπίτροπος τῆς ἀθροίσεως τῆς ὀλότητος τοῦ βασιλικοῦ χαρατζίου). Μόλις τὸν

1. ΙΑΚ, Βιβλίον Α', Μέρος Α', Ἀρχεῖον ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου, ἔγγραφον 72. Μ. ΜΙΧΑΗΛ, *Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου κατὰ τὴν ὀθωμανικὴν περίοδο (1571-1878)*, ΚΕΕ, Λευκωσία 2005, σσ. 323-324.

2. Μὲ τὴν φράση «ἡμέτερος οἰκονόμος», ὁ Χρυσάνθος προφανῶς ἐννοεῖ τὸν Κυπριανό, ὁ ὁποῖος μετὰ τὰ γεγονότα τοῦ 1804, καὶ δεδομένης τῆς ἀσθένειας τοῦ ἀρχιεπισκόπου, εἶχε πάρει πάνω του τὸ βᾶρος τῆς διαχείρισης τῶν οἰκονομικῶν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς (βλ. π.χ. μαρτυρίες ἀπὸ τὸ Κατάστιχον ΙΙ τῆς ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς, ὅπου ὁ Κυπριανὸς ἐμφανίζεται ὡς διαχειριστὴς διαφόρων οἰκονομικῶν ὑποθέσεων αὐτῆς, ἐνταῦθα, σ. 37). Ἡ ἔκφραση «ἡμέτερος οἰκονόμος»,

κατεπέσαμεν νὰ προσθέσῃ μέσα εἰς τὸ νῦν διανεμηθὲν σαλγίνι³ ἑκατὸν τόσας χιλιάδας γρό<σια> διὰ τὰ διάφορα καὶ τῶν ἐπὶ τὴν πατρίδα ἐντίμων χρεοφειλετῶν, καὶ διὰ τῶν εἰς Βασιλεύουσαν ἀδρῶν διαφορικῶν, καὶ νὰ τὰ διανέμωμεν κατὰ ἀριθμὸν ἐν τάξει ἐνὶ ἐκάστῳ, χωρὶς νὰ μᾶς ἐμποδίσῃ, διὰ νὰ ἡμπορέσωμεν κἂν νὰ τὰ οἰκονομίσωμεν ἐνταῦθα, καὶ τὰ ἐν Βασιλευούσῃ, χωρὶς περισσοτέραν ζημίαν ἐκείνου, καὶ ἡμῶν, καὶ τῆς πατρίδος, τὸ ὁποῖον ἐπειδὴ ὑπεσχέθη πρὸς ἡμᾶς, θέλομεν λάβῃ καὶ ἡμεῖς φροντίδα, ὁποῦ νὰ δώσωμεν ὑμῖν τταβίλα εἰς ἐξαριθμησιν τῶν σαλγινίων τῶν ἀλισιτζίδων⁴ σας ἀπὸ δύο τρεῖς χιλιάδας γρό<σια> καὶ πρὸς γε ἀνακουφισμὸν σας, ὡς γράφετε καὶ ζητεῖτε, χωρὶς νὰ ἀκολουθήσῃ (ὄ, μὴ γένοιτο) ψυχρότης παντελῶς, ἀμὴ καὶ νὰ ἀνανεώσωμεν τὰς ὁμολογί<ας>, καὶ νὰ προσθέσωμεν τὰ λοιπὰ διαφορικά, ἕως νὰ βοηθήσῃ ὁ ἅγιος Θεός, εἰς ἄλλον χρόνον εὐτυχῆ, ἐπειδὴν παύσωσι καὶ τὰ ἀλλεπάλληλα δεινά, καὶ οἱ καθ' ἡμέραν σωρηδὸν μουπασίριδες⁵,

ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κατὰ κυριολεξίαν περιεχόμενό της, θὰ μπορούσε νὰ χαρακτηρισθεῖ καὶ ὡς ἔκφραση οἰκειότητος. Τοῦτο ἐμφανίζει μία ἄλλη σχέση μεταξύ Χρυσάνθου καὶ Κυπριανοῦ, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς μέχρι σήμερα ὑποψίαστηκε. Διαφαίνεται δηλ. μία πατρικὴ σχέση ἐνὸς γηραιοῦ ἀρχιεπισκόπου πρὸς τὸ κατὰ πνεῦμα τέκνο του, τὸν Κυπριανό, τὸν ὁποῖο ἀπὸ νεαρὸ ἀνέλαβε ὑπὸ τὴν προστασία του, βοηθῶντάς τον νὰ σπουδάσει στὸ Ἑλληνομουσεῖο Λευκωσίας, καὶ ὁ ὁποῖος ἔκανε τὰ πάντα προκειμένον νὰ ἀναπαύσει τὸν εὐεργέτη του. Κι ἂν κανεὶς ἰσχυριστεῖ ὅτι ἡ σχέση αὐτὴ ἦταν μονόπλευρη, καὶ ὁ Κυπριανὸς ὡς ἀχάριστος ἐκμεταλλεύτηκε τὴν οἰκειότητα αὐτὴ, γιὰ νὰ πετύχει τὶς «φιλοδοξίες του», μπορούμε νὰ φέρουμε ὡς μαρτυρία τὴν ἐπιγραφὴν ὑπέρθυρης πλάκας στὸν ἱερὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου, μετοχίου τῆς μονῆς Μαχαιρᾶ, τὸν ὁποῖο ὁ Κυπριανὸς ἀνήγειρε, καὶ στὴν ὁποία, ἀντὶ νὰ θέσει τὸ ὄνομά του, ὡς κτίτορας, ἔβαλε συντομογραφικὰ τὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου, «M<ακαριωτάτου> X<ρυσάνθου>». (Βλ. *Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανὸς - ὁ μάρτυρας τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος*, ὅ.π., σ. 241).

3. Σαλγίνι: γενικὸς φόρος εἰσπραττόμενος ἀπὸ μία κοινότητα.

4. Ἀλισιτζίδες: δανειστὲς.

5. Μουπασίρης ἢ μοπασίρης: ἐπιθεωρητὴς φόρων, εἰδικῶς ἐντεταλμένος κρατικὸς ἀξιωματοῦχος.

καὶ ἀδρὰ τοπικὰ ἔξοδα, ὧν ἔνεκα ἔλαβε μεγάλην ἐλάττωσιν τὸ καθ' αὐτῷ βασιλικὸν μυρί, καὶ πῶς δυνήσεται ὁ ῥαγιαῖς καὶ ἡμεῖς εἰς τοιαύτην κατάστασιν νὰ ἐκπληρώσῃ πολλὰ τῶν χρεῶν, ὕστερα ἀπὸ τόσα περιστατικὰ καὶ αἰτίας; Ὡστε ὁποῦ καὶ ἕως τώρα δὲν ἔφθασαν τὰ προγενηθέντα, ἀλλὰ πάλιν ἐκατεύησαν ἄνθρωποι βασιλικοὶ καὶ ὀρισμοί, ζητοῦντες τὰ ἐν βασιλευούσῃ παλαιὰ χρέη, καὶ πρὸ πάντων αὐτὰ τὰ προλαβόντως ἀρπαχθέντα ἀδίκως 500 τόσα πουργεῖα τοῦ Χασᾶν ἀγά, πρῶην ἡγεμόνος.

Λοιπὸν παρακαλοῦμεν θερμῶς τὴν | ἐκλα(μ)πρότητά σας, εἰς αὐτὰ ὅλα δίδοντες ἀκρόασιν, νὰ χαρίσετε τὴν πρὸς ἡμᾶς δικαίαν συγγνώμην, καὶ ἐξοικονομήσαντες ὡς καὶ ἄλλοτε μετὰ προθεσμίας τὰ τε πρὸς ὑμᾶς, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ χρέη, νὰ μὴν ἀποτινάξετε τὸ εὐσπλαγχνόν σας, ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς, εἰς τοὺς ὁποίους αὐτοὺς ἔπειτα ἀκολουθεῖ νὰ πέσῃ ἡ ζημία, καὶ ἡ φυγή, καὶ ἡ ἐρήμωσις τῶν πολλῶν, ἐπειδὴν ἐπέλθῃ εἰς τὸν τόπον σφοδρὰ τις προσταγὴ μετὰ ζημίας καὶ καταβολῆς μουσασιριάτικων. Τὸ δὲ πρόθυμόν μας πρὸς τὴν ὑμῶν ἐκλα(μ)πρότητα ἐπὶ τούτοις, μὴ δυνάμενοι τίτι λόγῳ πληροφορήσει, καὶ τὰ ἀλλεπάλληλα συμπύπτοντα ἔξοδα, μένομεν δεόμενοι, ἵνα εὐχαριστηθῆτε εἰς τὰ προῤῥηθέντα, καὶ φροντίσαντες καὶ ἡμεῖς τὸ καταδύναμιν, θέλομεν τὰ ἐκτελέσῃ κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν μας, μένοντες καὶ πρὸς Θεὸν θερμότατοι παρακλήτορες ὑπὲρ τῆς ὑγείας καὶ ἐπιτεύξεως πάσης εὐτυχίας, τὰ δὲ ἔτη ὑμῶν εἴησαν θεόθεν πλειευδειμονέστατα.

,αωθ', Σεπτεμ<βρίου> 12.

† Ὁ Κύπρου Χρῦσανθος <πρὸς> Κύριον εὐχέτης.

13. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΛΗΡΟΥ ΚΑΙ ΛΑΟΥ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΠΡΟΣ
ΤΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΙΕΡΕΜΙΑΝ Δ΄

ΕΚΛΟΓΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΩΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

φ. 69 Ἴσον ἀπαράλλακτον τῆς παρὰ τῶν κυπρίων σταλείσης ἀναφορᾶς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν¹.

Τὴν ὑμετέραν θειοτάτην παναγιότητα υἱικῶς καὶ ἐδαφιαίως προσκυνοῦντες, τὴν μακαρίαν δεξιὰν αὐτῆς πανευλαβῶς κατασπαζόμεθα.

Ἡ θεία σκέπη περιφρουροίη αὐτὴν ἀδιάσειστον καὶ ἀκλόνητον μέχρι γήρωνς λιπαροῦ, ἀντιπεριστάσεως ἀνωτέραν πάσης.

Ἐν εἰκοσαετεί διαστήματι διὰ τὸ βαθύτατον γῆρας καὶ διὰ τὰ μεγάλα καὶ πολλὰ ἀσθενήματα, ὁ ἡμέτερος ἀρχιεπίσκοπος κύριος Χρῦσανθος Κύπρου οὔτε ἐποίει τὰς ἱερὰς τελετάς. Πολλάκις βουληθεὶς ἐζήτησε συνοδικῶς ὅπως, τὴν ἑαυτοῦ ποιήσῃ παραίτησιν, καὶ συστήσῃ ἕτερον εἰς τὸν θρόνον ἄξιον καὶ δυνάμενον. Πλὴν ἔνιοι οὐκ εἶασαν αὐτὸν κατ' οὐδένα τρόπον. Κρίμασι τέως, οἷς οἶδεν ἀρρήτως ἢ ἀπερινόητος θεία πρόνοια, δι' ὑψηλοῦ προσκυνητοῦ βασιλικοῦ ὀρισμοῦ, ἐσχάτως ἐγένετο αἴφνης εἰς τὴν νῆσον Εὐριπον, ὑπερόριος, αὐτὸς ὁ διαληφθεὶς ἡμέτερος ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου

1. Κῶδιξ IB' οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, φφ. 69-70. Κ. ΔΕΛΙΚΑΝΗ ΑΡΧΙΜ., *Τὰ ἐν τοῖς κώδιξι τοῦ πατριαρχικοῦ Ἀρχειοφυλακίου σωζόμενα ἐπίσημα ἐκκλησιαστικά ἔγγραφα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὰς σχέσεις τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὰς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων καὶ Κύπρου (1574-1863)*, Κωνσταντινούπολις 1904, σσ. 602-604. Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ, *Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ Κύπρος, τὰ πατριαρχικὰ ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1600-1878*, ΚΜΙΜΚ, Λευκωσία 2001, σσ. 317-319.

Χρῦσανθος, καὶ ὁ ἅγιος Κιτίων μητροπολίτης Χρῦσανθος. Τὸ ὑψηλὸν καὶ πολυχρόνιον δεβλέτι² ἐν ταύτῳ, οὐ μόνον διὰ προσκυνητῶν περατίων, ἀλλὰ καὶ δι' ὑψηλοῦ χάττι σεριφίου³ ἀποκατέστησεν ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου διάδοχον τὸν ἅγιον οἰκονόμον κὺρ Κυπριανόν, καὶ μητροπολίτην Κιτίων τὸν ἀρχιμανδρίτην Μελέτιον με ἀπότομον ἀπόφασιν. Αὕτη ἡ ἄρρητος τῶντι (τῷ ὄντι) καὶ ἀσύγκριτος ἐκλογή ἐστάθη τοσοῦτον προσήκουσα καὶ προσφυής, ὥστε ὡσὰν νὰ ἀπεφάσιζον καὶ νὰ ἐξέλεγον ἀφιλοπροσώπως καὶ δικαίως αὐτὸ τὸ στόμα καὶ ἡ καρδιά τῆς ἡμετέρας Συνόδου καὶ κλήρου, ὥστε οὐ μόνον ἡμεῖς μετὰ παντὸς τοῦ γένους, ὁμοθυμαδὸν εὐχάριστοι, εἴπομεν αὐτοὺς τοὺς δύο μόνον θέλομεν ποιμένας καὶ ἱεράρχας ἡμῶν διὰ βίου, ἄλλα καὶ αὐτοὶ οἱ ὀθωμανοὶ καὶ τὰ λοιπὰ γένη μας, ἀνέπεμψαν συμφώνως τὰ εὐχαριστήρια πρὸς τὸν ὑψιστον καὶ τὸν πολυχρόνιον ἄνακτα, ἀξιωθέντες κατὰ θυμὸν τοσοῦτων ἀξίων ἀληθῶς ποιμεναρχῶν.

Ὅθεν καὶ ἤδη ἐξαποστέλλεται ἀναφορὰ εὐχαριστήριος εἰς τὸ πολυχρόνιον δεβλέτι ἐξ ἀμφοτέρων τῶν γενῶν, καὶ τῆς κρίσεως ἰλάμι⁴, παραστατικὰ ἀμφοτέρα τῶν ἀρετῶν ὅπου κοσμοῦσι τοὺς δύο αὐτοὺς ὑποψηφίους, οἵτινες ἀμφοτέροι ἀληθινά, μὰ πλέον ὁ κὺρ Κυπριανός, κατὰ τὸν ἀνωτάτῳ βαθμὸν ὑπάρχει ἄξιος, καθὰ γνωστικός, σώφρων, ἄγρυπνος, ἐνάρετος παντοίως, ὅλως χριστιανός, ἀμέτοχος, ἄμεμπτος, ἀπέχων, καὶ μάλιστα ὡς δουλεύσας τῇ πατρίδι διὰ τοσοῦτων χρόνων καὶ εὐρεθεὶς πρόμαχος εἰς πᾶσαν περίστασιν καὶ ἀνάγκην, καὶ τέλος, «λύχνος ὢν ἐτέθη πρεπόντως ἐπὶ τὴν λυχνίαν καὶ λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ»⁵ εὐαρέστως.

Ἄλλ' ἐπειδὴ περ οἱ διαληφθέντες δύο προκάτοχοι ἐξαίφνης ἐξωρίσθησαν καὶ κατὰ τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς κανόνας τῆς ἐκκλησιαστικῆς διατυπώσεως μὴ φθάσαντες, οὐκ ἐποίησαν τὴν ἑαυτῶν παραίτησιν, διὰ τοῦτο, προστρέχοντες θερμῶς τῇ μητρὶ ἡμῶν Με-

2. Δεβλέτι: Κράτος, κυβέρνησις.

3. Χάττι σερίφιον: Αὐτοκρατορικὸν διάταγμα.

4. Ἰλάμι: Δικαστικὴ ἀπόφασις.

5. Ματθ. ε' 15. Λουκ. ι' 16.

φ. 70 γάλη Ἐκκλησία, παρακαλοῦμεν ἐπιπόνως, ὅπως διὰ συνοδικοῦ γράμματος ἐπιτάξῃ τὸν ἐνταῦθα εὕρισκόμενον ἀρχιεπίσκοπον Σιναίου κύριον Κωνστάντιον, ἵνα σὺν τοῖς λοιποῖς ἀρχιερεῦσι χειροτονήσῃ ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου τὸν οἰκονόμον κύρ Κυπριανὸν καὶ μητροπολίτην Κιτίων τὸν ἀρχιμανδρίτην Μελέτιον, ὑποψηφίους μὲν ἐκκλησιαστικῶς, τελείους δὲ πολιτικῶς ὄντας.

Τὸ τοιοῦτον συνοδικῆς ἀδείας γράμμα παρακαλοῦμεν ἐκ τῆς ὑμετέρας παναγιότητος, ἵνα καὶ ἐκκλησιαστικῶς πληρωθῇ τὸ ἀπότομον καὶ δραστήριον προσκυνητὸν ὑψηλὸν χάττι σερίφιον, καὶ τὰ προσκυνητὰ περάτια⁶, καὶ ἡ εὐάρεστος βουλή καὶ θέλησις καὶ ἡμῶν καὶ τῶν ὄλων κυπρίων.

Ταῦτα μὲν υἱικῶς καὶ συντετμημένως· αἱ δὲ πανάγια ὑμέτεραι εὐχαὶ καὶ εὐλογίαι εἶησαν μεθ' ἡμῶν διὰ βίου.

Ἀπὸ Λευκοσίας (sic) Κύπρου αἰΐ. Ἰουνίου κη'.

Τῆς ὑμετέρας παναγιότητος δοῦλοι ταπεινοί·

† Ὁ Πάφου Χρῦσανθος

Ὁ Κυρηνεῖας Εὐγένιος

Ὁ οἰκονόμος παπᾶ Νικόλαος

Ὁ σακελλάριος παπᾶ Χριστόδουλος

Ὁ ῥήτωρ Χατζηδαβίδ

Ὁ πριμικήριος Χριστόδουλος

Ὁ σακελλίων παπᾶ Σάββας καὶ οἱ λοιποὶ ἱερεῖς

Ὁ Χατζηγιάννης Λιπέρτης

Ὁ Νικόλαος Σάββα

Ὁ Μιχαὴλ Ἰωάννου καὶ ὁ λοιπὸς κλῆρος.

6. Ἡ λέξι περάτιον σημαίνει ἀφ' ἑνὸς μὲν σουλτανικὸν διάταγμα, ἀφ' ἑτέρου δὲ διοριστήριον ἔγγραφον. Ἐδῶ θὰ μπορούσαν νὰ ἐφαρμοσθοῦν καὶ οἱ δύο ἔννοιαι.

14. ΑΠΟΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΕΝ ΚΥΠΡΩ ΔΙΑΤΡΙΒΟΝΤΟΣ
ΣΙΝΑΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΥ ΣΕ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΩΝ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΙΑΔΟΧΗΣ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

Σκάλα Λάρνακος, 2 Ἰουλίου 1810.

Ἦσον τοῦ εἰς τὸ ἀνωτέρω συνοδικὸν γράμμα τοῦ ἀποκριτικοῦ φ. 156
τῆς αὐτοῦ σοφωτάτης πανιερολογιότητος γράμματος¹.

Πανιερώτατοι ἐν Χ<ριστ>ῷ ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ ἅγιοι Πάφου
καὶ ἅγιοι Κυρηναίος, αἰδεσιμώτατε μέγα Οἰκονόμο, μετὰ πάντων τῶν
ἐν Λευκωσίᾳ ἱερέων, ἐνδοξώτατε ἄρχων Διερμηνευτά, καὶ οἱ λοιποὶ
ἐντιμώτατοι κληρικοὶ τῆς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Νέας Ἰου-
στινιανῆς καὶ πάσης Κύπρου.

Μετὰ χαρᾶς ὅσης πλείστης ἐδεξάμεθα τὴν ἀγαπητὴν ὑμῶν
καὶ προσκλητικὴν συνοδικὴν ἐπιστολὴν, ὅπως ἔλθωμεν εἰς Λευκω-
σίαν. Καὶ περὶ μὲν τῆς γενομένης καὶ ἐκ μέρους ὑμῶν ἐκλογῆς
συνῶδὰ τῷ βασιλείῳ θεσπίσματος πρὸς τὸν πανοσιολογιώτατον
ἅγιον οἰκονόμον κύρ Κυπριανόν, ἐπὶ τῷ ἀναδεχθῆναι τοὺς πνευμα-
τικούς οἷακας πάσης τῆς Κύπρου, ἐστὶν ἀρίστη καὶ φρονίμη, διότι
μόνος αὐτός, ὡς εἶδῶς πάντα, δύναται ἐπὶ τοιούτων σφοδρῶν καὶ
ἀλγεινῶν τῆς πατρίδος ὑμῶν περιστάσεων στήναι πρὸς τὰ τοιαῦτα
ράγδατᾶ τῶν ἀλλεπαλλήλων καταιγίδων καὶ κατευνάσαι τὴν τῶν
πραγμάτων πικρὰν ταραχὴν καὶ ζάλην, ὡς ἐχέφρων τῷ ὄντι καὶ πο-
λύπειρος κυβερνήτης.

Περὶ δὲ τῆς διαδοχῆς αὐτοῦ τῆς γενομένης μόνον θύραθεν,
καὶ οὐχὶ διὰ τῆς νομίμου καὶ κανονικῆς εἰσέτι, ἐφ' ᾧ προσκαλεῖτε

1. Κῶδιξ Α' ΙΑΚ, φφ. 156-157. Β. ΕΓΓΛΕΖΑΚΗ, *Διὰ τὴν Ἐκκλησίαν Κύπρου*, ὁ.π.,
σσ. 391-394.

ἡμᾶς τοὺς παρεπιδημοῦντας ἐνταῦθα, ἵνα ἔλθωμεν καὶ συνδιασκεφθῶμεν περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης ὑποθέσεως, ἀποκρινόμενοι ὑμῖν λέγομεν, ὅτι τεκμαιρόμενοι τὸ τῆς τοιαύτης διασκέψεως πρῶτον καὶ πύματον καὶ μέσον ἀναγγέλλομεν ὑμῖν ἀποφατικῶς, ὅτι ἡ μόνη ὁδός, ἡ ἐν διαταγαῖς πρεσβυγενέσιν, ἱεραῖς τε καὶ ἀμετατρέπτοις, νομίμως μέλλουσα εἰσάξει τοὺς ὑποψηφισθέντας εἰς τὴν τῶν προβάτων αὐλὴν ἐστὶν αὕτη· ἢ ἡ διὰ παραιτήσεως τῶν ἐξορισθέντων, ἢ τέλος ἡ δι' ἀδείας τῆς Μεγάλης μητρὸς ἡμῶν Ἐκκλησίας, δι' ἀναφορᾶς κοινῆς ὑμῶν ἐξιστορούντων πάντα τὰ αἴτια, καὶ ἐπιζητούντων τὰ τῆς χειροτονίας, ἥτις ἐπὶ τοιούτων ἐκκλησιαστικῶν ἀμφιβόλων ὑποθέσεων | ἔχει πεπληρωμένην ἰσχὺν καὶ κράτος, καὶ ἄνευ παραιτήσεως, ἐπιτάξει τὴν χειροτονίαν.

φ. 157

Τοῦτο δὲ οὐ βλάπτει τὸ τῆς Κύπρου αὐτόνομον, διότι αἰείποτε ἐπὶ τοιούτων κανονικῶν δυσεπιλύτων ὑποθέσεων, οὐ μόνον οἱ τῶν ἀρχιεπισκόπων αὐτόνομοι, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ λοιποὶ τῶν τριῶν πατριαρχῶν, μὴ δυνάμενοι παρ' ἑαυτῶν διαλύσαι ἐκκλησιαστικὰς τινὰς ἀμφιβολίας, κατέφυγον πρὸς τὸ κοινὸν καὶ ὑπέρτατον τῆς εὐαγοῦς ἡμῶν πίστεως τοῦτο κριτήριον, πειθαρχοῦντες τῇ τοῦ Ἀποστόλου ὑπὸ τοῦ Χρυσορρήμονος ὑπομνηματιζομένη ἐντολῇ ταύτῃ: «πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποταττέσθω· κἂν ἀπόστολος ᾖ, κἂν εὐαγγελιστὴς, κἂν προφήτης, κἂν ὁστισοῦν»². Οἱ δ' ἄλλως ποιήσαντες, καὶ μόνοι αὐτοβούλως διορίσαντες, ἤμαρτον εἰς τὰ μάλιστα, καὶ σφοδρότατα κατεκρίθησαν, καὶ συνοδικῶς ἐπαιδεύθησαν. Μόνη γὰρ ἡ σύνοδος ἄπταιστος, διὸ καὶ τὰ παρ' αὐτῆς περὶ κανονικῶν διατυπώσεων ἀποφαινόμενα, ἱερά καὶ ἅγια, καὶ ἀνναντίρρητα, οἷστισιν ὁ ἀνθιστάμενος, οἷας ἂν εἴη τάξεώς τε καὶ βαθμοῦ, ἐστὶν ὑπόδικος καὶ ἀφορισμῶ καὶ καθαιρέσει.

Ἀλλὰ λέγουσι τυχὸν τινές, ὅτι ὑπ' ἀνάγκης παραβαίνεσθαι τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας συμβαίνει. Ἔπεται καὶ τοῦτο, ὅταν πρὸς τὸ συμφέρον τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, ὡς οἱ Πατέρες διακελεύουσι, ὁ τὴν ἐξουσίαν ἔχων τοῦτο οἰκονομήσῃ. Ἀλλὰ τίς ὁ ἔχων

2. Ρωμ. ιγ' 1.

τὴν ἐξουσίαν ταύτην; Οὐδεὶς πάντως ἕτερος, εἰμὴ ἡ σύνοδος. Σύνοδος γὰρ ὁ(ῶ)ράθη σύνοδον λύσασα, διὰ τὴν τῆς Ἐκκλησίας εἰρήνην καὶ νηνεμίαν.

Πρὸς δὲ τοῖς πολλοῖς, παράδειγμα ἔστω ὑμῖν καὶ τὸ τῆς αὐτονομίας τουτοῖ ἀδύναμον καὶ ὑποτεταγμένον ἀείποτε περὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀποφάσεων τῆ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἱερᾶ συνόδου: ἐπὶ βασιλείας Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, ὁ πατριάρχης τῆς Κωνσταντίνου Λουκᾶς, ἄκυρον ἠγγήσατο καὶ παράνομον τὴν τοῦ ἐπισκόπου Ἀμαθοῦντος καθαίρεσιν, ἣν ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐποιήσατο Κύπρου, ὅτι ἔνδεκα μόνοις συνῆν ἐπισκόποις, μὴ ἐπέκεινα, ὡς αὐτὸς τὸν δωδέκατον ἀριθμὸν ἐκπληρῶν. Καὶ ἐὰν τὸ ὑπὸ τῶν ἔνδεκα κατεκρίθη καὶ ἀνετράπη, πολλῶ μᾶλλον τὸ ὑπὸ τριῶν διορισθέν;

Ἡμεῖς δ' ἐνταῦθα ξένοι ὄντες, καὶ ἔνεκα τῶν καιρικῶν ἀνωμαλιῶν παροδικῶς ἐπιχωριάζοντες, οὐ δυνάμεθα ὅλως, παραιτήσεως μὴ οὔσης, ἄνευ πατριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς πρότερον ἀδείας, χειροτονίαν ἐπισκόπου ποιῆσαι, ἀπειργόμενοι ὑπὸ τε τῶν ἀποστολικῶν (κεφ. λε') κανόνων, καὶ τῶν λοιπῶν καθολικῶν καὶ τοπικῶν συνόδων, τῶν διακελευομένων, καὶ ἰσχυρῶς τὸ αὐτὸ προσφωνούντων. «ἐπίσκοπον μὴ τολμᾶν ἔξω τῶν ἑαυτοῦ ὀρίων χειροτονίας ποιεῖσθαι, εἰς τὰς μὴ ὑπαγομένας αὐτῷ πόλεις· εἰ δὲ ἐλεγχθεῖ αὐτοβούλως τοῦτο ποιήσας, καθαιρεῖσθω αὐτός τε, καὶ οὖς ἐχειροτόνησεν».

Εἰδότες οὖν τὰ μέγιστα κατὰ κανόνας κωλύματα ταῦτα, ἐσμὲν βέβαιοι, ὅτι οὐ μόνον σύμψηφοι τούτων φανήτε ἅπαντες σὺν τῷ ἁγίῳ ὑποψηφίῳ κ<υρί>ῳ Κυπριανῷ, ἀλλὰ καὶ οὐδεμίαν ἄλλην ἑτέραν ἀξίωσιν, ἢ (ὅ, μὴ γένοιτο) βίαν κοσμικὴν περὶ τῆς πρὸ ὥρας ἐλεύσεως ἡμῶν ἐν Λευκοσίᾳ ἐπάξητε. Τότε δὲ ἐλευσόμεθα ἐν χαρᾷ καὶ ἀγαλλιᾶσει, ὅτε ἢ ἡ παραίτησις, ἢ ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς μόνης ἰσχυροῦσης διαλύσει τὸ τοιοῦτον, ἄδεια κατὰ κανόνας ἦξει. Διὸ καὶ σπεύσατε ὡς οἶόν τε τάχιστα καταπράξαι τὸ δυοῖν θάτερον καὶ ἄφευκτον τοῦτο. Ταῦτα δὲ οὐ κυριεύοντες ὑμῶν, οὐδὲ δεσποτικῶς γράφομεν, ἀλλ' εἰς διδασκαλίαν λόγου προχειρισθέντες

ὑπὸ τοῦ δεσπότη Χριστοῦ, συμβούλων τάξιν ἐπέχομεν παραι-
νούντων. Ὁ συμβουλεύων τὰ παρ' ἑαυτοῦ οὐκ ἀναγκάζει τὸν ἀκρο-
ατὴν, ἀλλ' αὐτὸν ἀφήσει ἐπὶ τῶν λεγομένων αἱρέσεων κριτὴν. Ἐν
τούτοις κριθήσεται ὑπεύθυνος μόνον, ἂν τὴν ἀλήθειαν μὴ εἴποι.

Τὰ δ' ἄλλα ἐσμὲν καὶ ἐσόμεθα ταπεινοὶ ὑπὲρ ὑμῶν παρακλή-
τορες πρὸς Κύριον,

ἀρχιεπίσκοπος Σιναίου Κωνστάντιος, ,αὐί', Ἰουλίου β'.

15. ΣΥΝΟΔΙΚΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΙΕΡΕΜΙΑΝ Δ΄

ΕΚΛΟΓΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΩΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

Ἴσον συνοδικοῦ γράμματος πρὸς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν περὶ τῆς ἀνωτέρω διαληφθείσης ὑποθέσεως¹.

Τὴν ὑμετέραν θειοτάτην καὶ σεβαστὴν ἡμῖν παναγιότητα ταπεινῶς προσκυνοῦντες, ἀσπαζόμεθα πανευλαβῶς τὴν παναγίαν αὐτῆς δεξιάν, ὁμοῦ καὶ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς περὶ αὐτὴν Συνόδου. φ. 157

Εἶθε ὁ πανάγαθος Θεὸς περισκέποι καὶ περιφρουροίη τὴν ὑμετέραν παναγιότητα ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ ἀποστολικοῦ καὶ οἴκου- φ. 158
μενικοῦ θρόνου ἀδιάσειστον, καὶ ἀκλόνητον εἰς ὃ(ἔ)τι πλείστους ἐνιαυτοὺς ἀπείρα(σ)τον πάσης τε καὶ παντοίας προσβολῆς ἐναντίας καὶ περιστάσεως. Διὰ δὲ τῆς παρούσης κοινῆς καὶ ταπεινῆς ἡμῶν ἀναφορᾶς δηλοποιοῦμεν, τῇ τε ὑμετέρα παναγιότητι καὶ τῇ θείᾳ καὶ ἱερᾷ Συνόδῳ, ὅτι οἱ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς νήσῳ τῆς δυστυχοῦ-

1. Κῶδιξ Α΄ ΙΑΚ, φφ. 157-159. Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ καταχωρεῖται στὸν κώδικα Α΄ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου ἀχρονολόγητη καὶ χωρὶς ὑπογραφές. Ἀπὸ σημείωση τοῦ κωδικογράφου συμπεραίνουμε ὅτι πρόκειται περὶ συνοδικῆς ἐπιστολῆς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, σταλείσης πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίαν Δ΄ καὶ τὴν περὶ αὐτὸν Σύνοδον. Ἀπὸ τὴν θέση τῆς ἐπιστολῆς στὸν κώδικα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ περιεχόμενό της, ἐξάγουμε ἀβίαστα τὸ συμπέρασμα, ὅτι αὐτὴ ἐγράφη μετὰ τὴν ἀπάντηση τοῦ Συναίου Κωνσταντίου πρὸς τοὺς κυπρίους (2 Ἰουλίου 1810) καὶ πρὸ τῆς πρώτης ἐπιστολῆς τοῦ Ἱερεμίου Δ΄ πρὸς τὸν Κωνσταντῖον (15 Ἰουλίου 1810). Λαμβανομένου ὑπόψιν τοῦ ἀπαιτουμένου χρόνου διακινήσεως τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς ἀλληλογραφίας τὴν χρονικὴ περίοδο στὴν ὁποία ἀναφερόμεθα, καταλήγουμε στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ἐγράφη μεταξὺ 4ης καὶ 8ης Ἰουλίου 1810. Τὸ ὅτι οἱ κύπριοι γενικῶς ἔγραψαν δύο φορὲς πρὸς τὸν Ἱερεμίαν ἐμφαίνεται: α) στὴν πρώτη ἐπιστολὴ τοῦ Ἱερεμίου πρὸς τὸν Κωνσταντῖο, στὴν

σης Κύπρου κατὰ καιροὺς εὐρισκόμενοι ἀρχιερεῖς, ὅ,τε μακαριώτατος ἀρχιεπίσκοπος Νέας Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Κύπρου, καὶ οἱ ὑπὸ τὴν αὐτοῦ μακαριότητα τελοῦντες μητροπολίται, κατὰ τὴν ἀνέκαθεν ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν ἐν ἡμῖν τοπικὴν βασιλικοῖς θεσπίσμασιν, οὐ μόνον τὰ τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καλῶς καὶ θεαρέστως διί(ι)θύνειν καὶ κυβερνᾶν ὀφείλουσιν, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐπίτροποι τοῦ πτωχοῦ καὶ πιστοῦ ραγιά εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ ἐπαγρυπνῶσι, καὶ ὑπὲρ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, καὶ παντὸς δημοσίου ὑποθέσεως, ἀγαθῆς ἐκβάσεως, καὶ τῆς τοῦ κοινού λαοῦ, καλῆς ἀποκαταστάσεως.

Ἔθεν καὶ ἐπάναγκες ἐστὶ, τοὺς διαδεχομένους τὸ τῆς ἀρχιερατείας μέγα ἀξίωμα, εἰδήμονας εἶναι τῶν τοπικῶν ὑποθέσεων, καὶ γεγυμνασμένους ἐπ' ἀμφοτέρα, ἐκκλησιαστικούς τε καὶ πολιτικούς. Ὁ δὲ μακαριώτατος ἡμῶν ἀρχιεπίσκοπος κύριος Χρῦσανθος, ἐν τῷ διαστήματι τῆς ἀρχιερατείας του ἐν ὧσιν ἦν ὀπωσοῦν νέος καὶ ὑγιῆς τὸ σῶμα, ὅτι διέπρεψεν καὶ εὐηρέστησεν ἐν ἀμφοτέροις ὁμολογοῦμεν. Προβὰς μέντοι γε εἰς τὰ ἔσχατα τῆς ἡλικίας καὶ γενόμενος πολυπαθῆς, οὐδὲ θάτερον διευθετεῖν ἠδύνατο, ἐπικρατούντων τοῦ τε γήρωσ καὶ τῶν σωματικῶν αὐτοῦ παθῶν. Ἔθεν καὶ ὄρων ἡμελημένα καὶ μὴ πολυπραγμονούμενα τὰ κοινὰ πράγματα, θεῖα τε καὶ ἀνθρώπινα, προσκαλεσάμενος ἡμᾶς ἅπαντας ἠβουλήθη καὶ δις καὶ τρίς παραιτηθῆναι, προτείνων καὶ ἀποδεικνύων τὰς εὐλόγους αἰτίας, καὶ ὅτι ἀδυνάτως ἔχει τοῦ λοιποῦ ἐξοικονομεῖν τὰ τῆς ἀρχιεπισκοπικῆς ἀξίας. Ἄλλ' οὐδεὶς ἠβουλήθη ἀναδέξασθαι τὸ τοιοῦτον καὶ τηλικούτον φορτίον, ἐξ αἰτίας τῶν καιρικῶν περιστάσεων καὶ ἀνωμαλιῶν.

ὁποία ἀναφέρει ὅτι «οἱ ἐν τῇ ἀγιωτάτῃ ἀρχιεπισκοπῇ Κύπρου διατελοῦντες... γράψαντες ἀλλεπαλλήλως πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃν Ἐκκλησίαν...» (βλ. ἀνωτέρω, σ. 167, ὅπου καὶ οἱ σχετικὲς παραπομπές), καὶ β) στὸ ὑπόμνημα τῆς χειροτονίας τοῦ Κυπριανοῦ, στὸ ὁποῖο σημειώνεται «καὶ δὴ ἀπαξάπαντες κοινῇ ἀποφάσει καὶ συναινέσει ἀνηγγείλαμεν τὰ καθ' ἡμᾶς διὰ κοινῶν ἀναφορῶν τῷ τε οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ καὶ τῇ ἀγία καὶ ἱερᾷ συνόδῳ». Κῶδιξ Α' ΙΑΚ, φ. 160 καὶ κείμενο 18, σ. 173 τοῦ παρόντος τόμου.

“Ο τε γὰρ ἀγιώτατος τῆς ἀρχιεπισκοπῆς θρόνος, ἢ τε νῆσος εἰς ὑπέρογκα καὶ ἀνοικονόμητα ὑπέπεσον χρέη, ἐξ ὧν οὐδ’ ἡμέραν ἠσυχίαν ἄγομεν, ἀπαιτουμένων παρά τε τῆς ὑψηλῆς πόρτας καὶ τῶν ἄλλων δυναστῶν. Διὸ μὴ εὕρισκομένου τινὸς τοῦ ἀναδεχομένου ταύτην τὴν προστασίαν, διὰ τὰς ἀνωτέρω αἰτίας, κατηντήσαμεν εἰς τοιαύτην ἐλεινὴν καὶ ἀξιοθρήνητον κατάστασιν καὶ πάσχομεν τανῶν ἀπαξάπαντες ἄθλιοι.

Τέως δέ, κρίμασιν οἷς οἶδε Κύριος, ἐσχάτως δι’ ὑψηλοῦ ὀρισμοῦ ἢ τε αὐτοῦ μακαριότης, καὶ ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ, μητροπολίτης Κιτίων γενόμενοι ἄζλι², ὁ μὲν ἐξώσθη τῆς ἀρχιεπισκοπῆς, ὁ δὲ τῆς μητροπόλεως Κιτίων, καὶ εἰς Εὐριπον διὰ βασιλικῆς μουπασίρης, ἐλθόντος ἐπίτηδες, ἀπήχθησαν ὑπερόριοι. Ἄντ’ αὐτῶν δὲ δι’ ὑψηλῶν περατίων ἐκδοθέντων, προσκυνητῶ χάττι σεριφίῳ, ἀντικατέστη εἰς μὲν τὴν ἀρχιεπισκοπὴν, ὁ πανοσιολογιώτατος ἐν ἱερομονάχοις κύριος Κυπριανός, ἄξιος μαρτυρηθεὶς παρά τῶν κρατούντων εἰς βασιλικὰς ἐκδουλεύσεις, καὶ παρ’ ἡμῶν εἰς ἐκκλησιαστικὰς, ἀνὴρ τῶ ὄντι εὐσεβής, φιλόπτωχος, φιλόπατρις, γεγυμνασμένος ἐκ πολλῶν χρόνων πράγμασιν ἐκκλησιαστικοῖς τε καὶ πολιτικοῖς, καὶ δεδοκιμασμένος πρὸ χρόνων, καὶ παρὰ πάντων τῶν ἐν τῇ νήσῳ εἰς τοῦτο προσκαλούμενος. Εἰς δὲ τὴν μητρόπολιν Κιτίων, ὁ ἀρχιμανδρίτης κύρ Μελέτιος, ἀνὴρ κόσμιος, ἐκκλησιαστικός, καὶ τῶ τοιούτῳ ἀξιώματι ἀρμόδιος. Ἀλλὰ τούτων οὕτω γενομένων, ὑπὸ τε τοῦ θάμβους, καὶ τῆς τοῦ μουπασίρης βίας, διέφυγεν ἡμῶν τὴν μνήμην τὸ ζητῆσαι καὶ λαβεῖν παρ’ αὐτῶν τὰς κανονικὰς παραιτήσεις. Καὶ δὴ διασκεψάμενοι τὰ πρακτέα, τοὺς μὲν βασιλικῶ νεύματι ἀντικατασταθέντας εἰς διαδοχὴν τῶν εἰρημένων, ὡς ἀληθῶς ἀξίους εἰς τὸ διοικῆσαι καὶ διευθῆναι ἐπὶ τὰ κρείττω τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτοῖς λογικὸν ποίμνιον, ὁμοψήφῳ γνώμῃ καὶ ἐκουσίῳ βουλήματι, ὡς εὐχαρίστως ἐδέχθημεν. Τοὺς δὲ γε τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας κανόνας ἀπαραβάτους διατηρηθῆναι, ὡς τέκνα γνήσια προνοούμενοι, ἐζητήσαμεν διὰ κοινῶν ἡμῶν γραμμάτων ἐπισταλέντων διὰ τοῦ

2. Ἄζλι: ἀπόλυση, παύση. Ἐδῶ ἐννοεῖται ἡ ἐξορία.

ἱερομονάχου Κυπριανοῦ τὰς κανονικὰς αὐτῶν ἀμφοτέρων παραιτήσεις.

Χρέος δὲ ἀπαραίτητον ἔχοντες μεγίστης εὐλαβείας, πρὸς τε τὴν ὑμετέραν θειοτάτην πανιερότητα, καὶ πρὸς τὴν περὶ αὐτὴν ἁγίαν καὶ ἱερὰν Σύνοδον, οὐ διαλείπομεν τὰς ἐδαφιαίας ἡμῶν ἀπονεμῆσαι προσκυνήσεις, καὶ τὰ πάντα ἐν εὐκρινείᾳ καὶ ἀληθείᾳ ἀνενεγκεῖν τῇ τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, ἵνα ὡς κοινὴ μήτηρ χαρίσῃται τοῖς γενομένοις τὴν εὐμενῆ καὶ κοινοφελῆ συνένεσιν καὶ ἐπίσκεψιν. Ἐγνωσμένον δὲ ὄν ἡμῖν τὸ πεισμονικὸν τοῦ ἐξωσθέντος Κιτίων, ἐνδέχεται ἐμποδίσαι τὸν πρὸ πολλοῦ παρητημένον γηραιὸν καὶ ἐμπαθῆ ἡμῶν ἀρχιεπίσκοπον τοῦ δοῦναι τὴν παρ' ἡμῶν ἀπάντων ἀπαιτουμένην ἔγγραφον παραίτησιν.

Τούτου ἕνεκα παρακαλοῦμεν θερμῶς ἵνα ἀποσταλῇ παρὰ τῆς ἡμετέρας παναγιότητος συνοδικὴ ἄδεια πρὸς τὸν ἐνθάδε, δι' ὑποθέσεις ἰδίας μοναστηριακάς, διατρίβοντα πανιερώτατον ἀρχιεπίσκοπον ἅγιον Σιναίου κύριον Κωνστάντιον εἰς τὸ χειροτονῆσαι σὺν φ. 159 τοῖς λοιποῖς ἀρχιερεῦσι, τὸν μὲν κύριον Κυπριανὸν | γνήσιον καὶ κανονικὸν ἀρχιεπίσκοπον πάσης τῆς Κύπρου, τὸν δὲ κύρ Μελέτιον μητροπολίτην Κιτίων, ἵνα πληρωθῇ τὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν θέλημα καὶ ἡ τοῦ πολυχρονίου καὶ κραταιοτάτου ἡμῶν ἀνακτος δικαιοσύνη ἀπόφασις. Ἐξομεν δὲ καὶ τὴν πρόνοιαν τῆς ἀναπαύσεως τοῦ σεβαστοῦ ἡμῖν γηραιοῦ καὶ τῶν πρὸς κυβέρνησίν του.

Οὕτω παρακαλοῦμεν καὶ θερμοῖς δάκρυσιν δεόμεθα, ἵνα χαροποίησιν ἡμᾶς, τῇ ἐπιζητουμένῃ ἀδείᾳ, ἐπιχορηγοῦσα ἡμῖν καὶ τὰς παναγίας καὶ θεοπειθεῖς αὐτῆς εὐχὰς πατρικὰς καὶ εὐλογίας, αἵτινες εἶεν ἡμῖν ἀρωγὸν διὰ βίου.

16. ΠΡΩΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΙΕΡΕΜΙΟΥ Δ΄ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΙΝΑΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟ

Ἴσον τῆς παρὰ τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας, πρὸς τὸν ἐνθάδε παροδικῶς διατρίβοντα πανιερώτατον ἀρχιεπίσκοπον ἅγιον Σιναίου, σταλείσης ἐκδόσεως¹.

Ἰερεμίας ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως,
Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Ἰερώτατε ἀρχιεπίσκοπε Σιναίου καὶ ὑπέριμε, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργγὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος κῦρ Κωνστάντιε, χάρις εἴη σου τῇ ἱερότητι καὶ εἰρήνῃ παρὰ Θεοῦ. φ. 159

Ἐπειδὴ οἱ ἐν τῇ ἀγιωτάτῃ ἀρχιεπισκοπῇ Κύπρου διατελοῦντες ἱερώτατοι μητροπολίται καὶ ἐν Χριστῷ ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοὶ μετὰ παντὸς τοῦ ἐκεῖ εὐαγοῦς κλήρου καὶ τοῦ λοιποῦ

1. Κώδιξ IB' οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, φφ. 70-71. Κώδιξ Α' ΙΑΚ, φφ. 159-160. Κ. ΔΕΛΙΚΑΝΗ ΑΡΧΙΜ., *Τὰ ἐν τοῖς κώδιξι*, ὁ.π., σσ. 605-606. Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ, *Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ Κύπρος*, ὁ.π., σσ. 319-321. Στὸν παρόντα τόμο χρησιμοποίησαμε τὸ κείμενο τοῦ κώδικος Α' τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου, τὸ ὁποῖο ἀποδεικνύεται πιστὸ ἀντίγραφο τοῦ πρωτοτύπου. Τὸ ὑπὸ τῶν Δελικάνη καὶ Σταυρίδη ἐκδεδωμένο παρουσιάζει μικρὲς παραλλαγὰς ἀπὸ τὸ πρωτότυπο, οἱ ὁποῖες ἔγιναν ἐπὶ πατριάρχου Ἰωακείμ Γ', προκειμένου νὰ δικαιολογήσουν τὶς παρεμβάσεις τοῦ Πατριαρχείου στὸ ἀπὸ τοῦ 1900 μαινόμενο ἀρχιεπισκοπικὸ ζήτημα τῆς Κύπρου. Ὡς ἡμερομηνία συγγραφῆς θέσαμε αὐτὴν τοῦ πρωτοτύπου (15 Ἰουλίου 1810) ἀντὶ αὐτῆς τοῦ κώδικος Α' τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς (26 Σεπτεμβρίου 1810). Περὶ τούτων, γιὰ τὰ θέματα τὰ ὁποῖα θίγουν, καθὼς καὶ γιὰ τὸ ἐὰν ὁ Κυπριανὸς ἔχει «ἐθῦνη» στὴν ἐξορία τοῦ Χρυσάνθου, βλ. μελέτη Ζ', σσ. 611-627.

χριστεπωνύμου πληρώματος, γράψαντες ἀλλεπαλλήλως πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλην Ἐκκλησίαν, διὰ κοινῆς ἐνυπογράφου αὐτῶν ἀναφορᾶς ἀνήγγειλαν, ὅτι ὁ χρηματίσας μακαριώτατος ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου κὺρ Χρῦσανθος, ἐπιγνοὺς ἑαυτὸν πρὸ χρόνων ἤδη πολλῶν μὴ ἐξικνουῦντα εἰς τὴν ἐπιτεταγμένην καὶ ἔντονον προστασίαν καὶ κυβέρνησιν τοῦ θρόνου τῆς ἀγιωτάτης ταύτης Ἀρχιεπισκοπῆς διὰ τε τὸ βαθὺ αὐτοῦ γῆρας καὶ τὰ χαλεπὰ ἀσθενήματα, προὐβάλετο πολλάκις τὴν οἰκειοθελῆ παραίτησιν αὐτοῦ καὶ διάδηλον τὸν τοιοῦτον αὐτοῦ σκοπὸν ἐποιήσατο πρὸς πάντας, διακωλυθεὶς ὅμως παρά τινων, διήρκεσε μέχρι τοῦ νῦν. Ἄλλ' ἤδη, οὕτω δόξαν τῷ βασιλείῳ κράτει, ἀνάρπαστος αὐτόθεν αἴφνης γενόμενος, αὐτὸς τε καὶ ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Κιτίων κὺρ Χρῦσανθος, ἀπεπέμφθησαν ἀμφοτέροι ἐξόριστοι δι' ὑψηλοῦ βασιλικοῦ προσκυνητοῦ ὀρισμοῦ ἐν τῇ νήσῳ Εὐρίπῳ, καὶ ἀκολούθως ἐπεκυρώθη, οὐ μόνον διὰ προσκυνητῶν περατίων ἀλλὰ καὶ δι' ἱεροῦ βασιλικοῦ χάττι σεριφίου ἢ διαδοχῆ καὶ ἀποκατάστασις τοῦ μὲν εὐλαβεστάτου | οἰκονόμου κὺρ Κυπριανοῦ ἐν τῷ θρόνῳ τῆς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου, τοῦ δὲ ὀσιωτάτου ἀρχιμανδρίτου κὺρ Μελετίου ἐν τῷ τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως Κιτίων.

Ταῦτα ἀναγγέλλοντες καὶ περιγράφοντες οἱ διαληφθέντες ἱερώτατοι συναδελφοί, καὶ ἅπας ὁ εὐαγῆς ἐκεῖνος κλῆρος μετὰ παντὸς τοῦ λοιποῦ χριστεπωνύμου πληρώματος, ἐπαίνοις τε πολλοῖς καταστέφοντες ἀμφοτέρους τοὺς εἰς διαδοχὴν οὕτως ἐκλελεγμένους, καὶ τὴν εὐχάριστον ἐν τούτοις διάθεσιν ἑαυτῶν ἐμφαίνοντες, ἐκλιπαροῦσι θερμῶς καὶ ἐπιπόνως τὴν καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλην Ἐκκλησίαν, ἵνα ἐπιχορηγηθῆ παρ' αὐτῆς ἄδεια πρὸς τὴν σὴν ἱερότητα καὶ χειροτονί(ή)σας ἀποκαταστήσης τὸν μὲν ἐν τῇ χηρευοῦσῃ ἀγιωτάτῃ Ἀρχιεπισκοπῇ, τὸν δὲ ἐν τῇ ἱερᾷ Μητροπόλει.

Τούτων τοίνυν οὕτως ἐχόντων καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν διαδόχων αὐτῶν δι' ἱερῶν βασιλικῶν προσκυνητῶν θεσπισμάτων ἐπικυρωθείσης, περὶ δὲ τοῦ ἀπαρτισμοῦ τῆς χειροτονίας αὐτῶν γε-

νομένης ἤδη ὑψηλῆς βασιλικῆς προσκυνητῆς προσταγῆς πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλην Ἐκκλησίαν, διὰ τοῦτο γράφοντες συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων τῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἐντελλόμεθα καὶ παραγγέλλομεν τῇ ἱερότητί σου, ὅπως, ἔχων τὴν ἡμετέραν ἐκκλησιαστικὴν ἄδειαν καὶ παραλαβὼν συλλειτουργοὺς τοὺς λοιποὺς δύο αὐτόθι συναδελφούς, διαπραξάμενος ἐπιτέλεσης σὺν πάσῃ κανονικῇ ἀκριβεῖα τὴν θείαν καὶ ἱερὰν μυσταγωγίαν καὶ χειροτονήσης κατὰ πρῶτον, τὸν εἰρημένον θεοφιλέστατον ὑποψήφιον κὺρ Κυπριανόν, προχειριζόμενος αὐτὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου καὶ ἀποκατάστασής εἰς τὸν θρόνον αὐτῆς τῇ ἐπικλήσει καὶ χάριτι τοῦ παναγίου καὶ τελεταρχικοῦ Πνεύματος. Εἰ δέ γε, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν αὐτοῦ, ἐπιτραπῇ κυριαρχικὴ ἄδεια τῆς αὐτοῦ μακαριότητος πρὸς τὴν ἀρχιερωσύνην σου, καὶ περὶ τῆς ἐτέρας χειροτονίας τοῦ διαδεξαμένου τὸν θρόνον τῆς ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Κιτίων, καὶ γνωμοδοτήσῃ ἢ αὐτοῦ μακαριότητος εἰς τὸ νὰ ἐπιτελέσῃς τὴν χειροτονίαν αὐτὴν πάλιν ἢ ἱερότης σου, τότε συνηγορούσης καὶ τῆς ὑ(ἡ)μετέρας ἐκκλησιαστικῆς ἀδείας, χειροτονήσης ὡσαύτως ἀρχιερέα τὸν εὐλαβέστατον ὑποψήφιον κὺρ Μελέτιον, καὶ ἀποκατάστασής ἐν τῇ ἀγιωτάτῃ ἐκείνῃ Μητροπόλει, κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διατύπωσιν εἰς τὴν ἄγρυπνον προστασίαν καὶ θεοφιλῆ ἐπίσκεψιν καὶ ποιμαντορίαν τοῦ αὐτόθι χριστεπωνύμου πληρώματος.

Ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐγένετο καὶ ἡ παροῦσα ἡμετέρα ἐκκλησιαστικὴ ἔκδοσις καὶ ἀποστέλλεται ἐν εἴδει ἐπιστολῆς τῇ σῇ ἱερότητι. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη μετ' αὐτῆς.

Ἄνω. Ἰουλίου ιε' .

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως καὶ <ἐν> Χ<ριστ>ῶ ἀδελφός

† Ὁ Καισαρείας Φιλόθεος καὶ ἐν Χ<ριστ>ῶ ἀδελφός

- † Ὁ Κυζίκου Μακάριος καὶ ἐν Χ<ριστ>ῷ ἀδελφὸς
† Ὁ Νικαίας Δανιὴλ καὶ ἐν Χ<ριστ>ῷ ἀδελφὸς
† Ὁ Δέρκων Γρηγόριος καὶ ἐν Χ<ριστ>ῷ ἀδελφὸς
† Ὁ Ἀγκύρας Ἰωαννίκιος καὶ ἐν Χ<ριστ>ῷ ἀδελφὸς
† Ὁ Ἐφέσου Διονύσιος καὶ ἐν Χ<ριστ>ῷ ἀδελφὸς
† Ὁ Νικομηδείας Ἀθανάσιος καὶ ἐν Χ<ριστ>ῷ ἀδελφὸς
† Ὁ Χαλκηδόνος Ἱερεμίας καὶ ἐν Χ<ριστ>ῷ ἀδελφὸς
† Ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος καὶ ἐν Χ<ριστ>ῷ ἀδελφός.

17. ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΙΕΡΕΜΙΟΥ Δ΄ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΙΝΑΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟ¹

Ἐρώτατε ἀρχιεπίσκοπε Σιναίου, καὶ ὑπέρτιμε ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργγὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος κὺρ Κωνστάντιε, χάρις εἶη τῇ αὐτῆς ἱερότητι καὶ δόσις παρὰ Θεοῦ.

Ἴδου κατὰ τὴν βασιλικῶς ἐπικυρωθεῖσαν αἴτησιν τῶν αὐτόθι ἱερωτάτων συναδελφῶν, τοῦ εὐαγοῦς κλήρου καὶ παντὸς τοῦ χριστεπωνύμου πληρώματος, στέλλεται ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν εἴδησις τῇ φίλῃ ἡμῶν ἱερότητί σου, ἵνα ἐπιτελέσασα κανονικῶς τὴν χειροτονίαν πρῶτον τοῦ θεοφιλεστάτου ὑποψηφίου κὺρ Κυπριανοῦ, προχειρίσητε μετὰ τῶν λοιπῶν δύο συλλειτουργῶν συναδελφῶν τὴν αὐτοῦ θεοφιλίαν εἰς τὸν θρόνον τῆς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Νέας Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Κύπρου, πρὸς διαδοχὴν τοῦ ἀπελαθέντος δι' ὑψηλοῦ βασιλικοῦ προσκυνητοῦ ὀρισμοῦ πρῶην ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κὺρ Χρυσάνθου. Εἶτα δὲ παραλαβοῦσα τὴν γνώμην τὴν κανονικὴν τοῦ προχειριζομένου μακαριωτάτου καὶ ἀγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κὺρ Κυπριανοῦ, χειροτονήση καὶ τὸν εὐλαβέστατον ὑποψήφιον τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Κιτίων κὺρ Μελέτιον, κατὰ τὴν περίληψιν τῆς διαληφθείσης ἡμετέρας ἐκκλησιαστικῆς ἐπιστολῆς.

Ταῦτα δὲ οὕτω διαπραξαμένα, οὐδαμῶς ἀμφιβάλλομεν ὅτι συνεργήσει ἡ φίλη ἡμῶν πανιερότης τῆς ὁμιλοῦσα προσφόρως τῷ μακαριωτάτῳ νέῳ συναδελφῷ καὶ περὶ τοῦ ἀνήκοντος ἡμῶν, ἐν ᾧ πεποίθαμεν ὅτι ἡ περιπόθητος ἡμῶν αὐτοῦ μακαριότης ὡς τοῦ κα-

1. ΙΑΚ, Βιβλίον ΛΗ', ἔγγραφον 9. Κ. ΜΥΡΙΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ, «Πατριαρχικαὶ ἐπιστολαὶ πρὸς τοὺς ἀρχιεπισκόπους Κύπρου Χρυσάνθον καὶ Σινᾶ Κωνστάντιον», ΚΣ, ΙΣτ' (1952) 36-37. Σχολιασμὸ τῆς ἐπιστολῆς τούτης βλ. μελέτη Ζ', σσ. 611-627.

θήκοντος φύλαξ ἀπαράτρεπτος, προθυμηθῆ σὺν τῇ δεούσῃ φιλοτιμία καὶ συνέσει της· τὰ γὰρ καλά, καλῶς δεῖ γίνεσθαι, κατὰ τὸν εἰπόντα.

Περὶ τοῦ ταξειδίου τοῦ κὺρ Ἰωακεῖμ ἐν Μυτιλήνῃ αὔθις, ἂν καλὰ καὶ εἴμεθα ἀνένδοτοι διὰ τὴν ἐγνωσμένην καὶ δοκιμασθεῖσαν αὐτοῦ διαγωγὴν. Μ' ὅλον τοῦτο ἐκδυσωπηθέντες ἤδη διὰ τὰς πολλὰς καὶ ἐπιμόνους παρακλήσεις τοῦ ὀσιολογιωτάτου καθηγουμένου κὺρ Ἰλαρίωνος, ἔτι δὲ καὶ διὰ τὴν δοθεῖσαν ἐγγύησιν τῆς αὐτοῦ πανοσιολογιότητος, ὅτι θέλει μεταρρυθμισθῆ ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐκεῖνος καὶ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι οὔτε αὔθις τοῖς αὐτοῖς φανείη ἐπιχειρῶν, νὰ διεκδικῶνται αὐτὸν μόνον ἢ πανοσιολογιότης του, παρεπέμψαμεν εἰς βυθὸν λήθης τὰ προλαβόντα, καὶ ἐνεδώκαμεν νὰ λάβῃ αὔθις τὸ ταξειδίον· πρὸς ὃν ἐπίτηδες γράφομεν ἀδείας ἐπιστολῆν. Εἶδοποιοῦμεν δὲ καὶ τῇ φίλῃ ἡμῖν ἱερότητί της, ἵν' οὔτω πληροφορηθεῖσα ἐφοδιάσῃ αὐτὸν τοῖς συνήθεσι γράμμασι.

Ταῦτα ἐπὶ τοσοῦτον, ἐπὶ τοῦ παρόντος. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη μετ' αὐτῆς. ,αωί', Σεπτεμβρίου κζ'.

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐν Χ<ριστ>ῶ ἀδελφός.

18. ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ¹

Ἐπόμνημα εἰς τὴν χειροτονίαν τοῦ μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου τῆς Νέας Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Κύπρου κυρίου κυρίου Κυπριανοῦ.

Τῆς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Νέας Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Κύπρου ἀπροστατεύτου διαμεινάσης καὶ ἐν στερήσει γνησίου ποιμένος, ἅτε τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος κυρίου Χρυσάνθου, δι' ὑψηλοῦ προσκυνητοῦ βασιλικοῦ χάττι σεριφίου, γενομένου ἐκπτώτου τε καὶ ὑπερορίου, ἡμεῖς οἱ παρευρεθέντες ἀρχιερεῖς τούτου τοῦ ἀγιωτάτου θρόνου, καὶ σύμπας ὁ εὐαγῆς κληρὸς, σὺν τῷ ἱερῷ τῶν ἱερέων συλλόγῳ συνελθόντες, καὶ σκέψιν καὶ ἔρευναν ἐφ' ἱκανοῦ ποιησάμενοι περὶ τοῦ πρακτέου, δεῖν ἔγνωμεν προσδραμεῖν τῷ ἐλέει τῆς κοινῆς τῶν ὀρθοδόξων μητρὸς τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας. Καὶ δὴ ἀπαξάπαντες κοινῇ ἀποφάσει καὶ συναινέσει ἀνηγγείλαμεν τὰ καθ' ἡμᾶς διὰ κοινῶν ἀναφορῶν τῷ τε οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ καὶ τῇ ἀγίᾳ καὶ ἱερᾷ συνόδῳ, ἐκλιπαροῦντες θερμῶς δι' αὐτῶν καὶ περὶ τούτου, ὅπως ἀδεία πατριαρχικῇ καὶ συνοδικῇ ἐπιτραπῇ τῷ τε πανιερωτάτῳ καὶ σοφωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ ἀγίῳ Σιναίου κυρίῳ Κωνσταντίῳ, ἐνθάδε | παροδικῶς εὐρεθέντι, καὶ ἡμῖν, ἵνα ἐκκλησιαστικῶς τε καὶ κανονικῶς ἀποκαταστήσωμεν διάδοχον τοῦ ἀγιωτάτου τούτου θρόνου καὶ ποιμένα γνήσιον κατὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀρχαίας διατυπώσεις, τὸν πανοσιολογιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κύριον Κυπριανόν, τὸν βασιλείῳ θεσπίσματι διάδοχον καταστάντα, ὡς ἄξιον καὶ ἡμῶν ἐκ πολλοῦ ἐν πολλοῖς καὶ διὰ πολλῶν δόκιμον ὄντα.

Τοιγαροῦν τούτων οὕτω γενομένων καὶ τοῦ παναγιωτάτου καὶ

1. Κῶδιξ Α' ΙΑΚ, φφ. 160-161.

οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου κυρίου Ἱερεμίου, ὁμοῦ τῆ περὶ τὴν αὐτοῦ παναγιότητα θεία καὶ ἱερᾶ συνόδῳ, συγκατανεύσαντος εἰς τὸ ἡμῶν αἴτημα, καὶ ἐκδόσεως πατριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς καταπεμφθείσης ἐπιστολικῶς πρὸς τὸν πανιερώτατον καὶ σοφώτατον ἀρχιεπίσκοπον ἅγιον Σιναίου κύριον Κωνστάντιον, ὅπως παραλαβὼν καὶ ἡμᾶς, ἐκτελέσῃ ἐκκλησιαστικῶς τε καὶ κανονικῶς τὴν θείαν καὶ ἱερὰν μυσταγωγίαν καὶ χειροτονήσῃ καὶ ἀποκαταστήσῃ γνήσιον διάδοχον καὶ ἀρχιεπίσκοπον τὸν ῥηθέντα πανοσιολογιώτατον κύριον Κυπριανόν.

Ὅθεν καὶ ἡμεῖς οἱ παρευρεθέντες ἀρχιερεῖς, ὁμοῦ τῆ αὐτοῦ μακαριότητι, καὶ μετὰ παντὸς τοῦ εὐαγοῦς κλήρου καὶ ἱεροῦ συλλόγου τῶν ἱερέων συνεισελθόντες ἐν τῷ τῆς ἀγιωτάτης ταύτης Ἀρχιεπισκοπῆς πανσέπτῳ ναῷ τοῦ ἀγίου ἐνδόξου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ἐξελεξάμενοι ἀπεδέχθημεν τὸν διειλημμένον πανοσιολογιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κύριον Κυπριανόν, ἐπὶ τὸ ἀναδεχθῆναι ταύτην τὴν ποιμαντικὴν καὶ πνευματικὴν ἐπιστάσιαν τοῦ ἀγιωτάτου τούτου θρόνου, ψήφους κανονικὰς κατὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς διατυπώσεις πρῶτον καταβαλόντες.

Διὸ εἰς διηνεκῆ ἀσφάλειαν καὶ ἔνδειξιν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ὑπόμνημα ὡς νενόμισται, καὶ κατέστρωται ἐν τῷδε τῷ κώδικι τοῦ ἀγιωτάτου καὶ ἀποστολικοῦ τούτου θρόνου ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,αωί, Ὀκτωβρίου 29.

† Ὁ Πάφου Χρῦσανθος.

† Ὁ Κυρηναίος Εὐγένιος.

† Ὁ Σπυρίδων Τριμυθοῦντος.

Χατζηνικόλαος ὑπομνηματογράφων.

19. ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΕΠΙ ΠΩΛΗΤΗΡΙΟΥ ΕΓΓΡΑΦΟΥ¹

† Ὁ Κύπρου ἐπιβεβαιοῖ.

Διὰ τοῦ παρόντος ἐγὼ ὁ ὑπογεγραμμένος ἀποφαίνομαι ὅτι τὸ κατὰ τὸ ἐν Κυθραΐα καδιλίκι (sic) εὕρισκόμενον εἰς χωρίον Τύμβου τσιφλίκι μου περιέχον τάδε· λέγω ὁσπίτια εἰς μὲν τὸν ἕξω δαγίρέ, δύο σταύλους, τρεῖς ἀχυρῶνας, ἕνδεκα μονόχωρους ὀντᾶδες² ὑπὲρ κατοικίας τῶν δούλων, δύο μαγαζεῖα ὑπὲρ σιτοκριθῆς μὲ τοὺς ἡλιακούς των πάντας, αὐλὴν καὶ ἐξώπορταν· εἰς δὲ τὸν ἔνδον δαγίρέ, τρία μαγαζεῖα ὑπὲρ βαμβακίου, τρεῖς ὀντᾶδες, ἐν μικρὸν κελλάριν, ἐν μέγα μαγειρεῖον, ἐν ἀναγκαῖον μὲ τοὺς ἡλιακούς των, ὅλα κατώγεια, καὶ ἐν λουτρὸν μὲ τὸ προαύλιόν του· καὶ ἀνώγεια μίαν σάλαν ἔχουσιν τρεῖς κοιτῶνας· ἐν κελλάριν, ἐν κιόσκι μὲ τὸν ἡλιακόν των καὶ σκάλαν· ἕνα ἀλικατόλακκον εἰς τὸν αὐτὸν δαγίρέ, καὶ μίᾳ σκάλας περίβολον, περιέχοντα διάφορα δένδρα καρποφόρα· ἕνα μῦλον τοῦ χειμῶνος μὲ ἐν δίχωρον ὁσπίτιον. Ἐτέρους δύο περιβόλους ἕξω περιέχοντας δύο ἀλικατολάκκους, καὶ δύο δεξαμενάς· ἕτερον τέταρτον περίβολον καλούμενον κουγιῶ τταρλασί, περιέχοντα ἕναν ἀλικατόλακκον, ὅλον τὸ ἀένναον ὕδωρ τοῦ αὐτοῦ τσιφλικίου, βρῦσιν ἕξ ἑκατὸν πενήκοντα λάκκων, ὅλος ὁ κύριος αὐλαξ δι' οὗ τρέχει· καὶ τὰ λοιπὰ αὐλάκια τὰ περικυκλοῦντα ὅλα τὰ χωράφια τοῦ αὐτοῦ τσιφλικίου· πρόβατα καὶ αἴγας ὀκτακοσίας· δύο μάνδρας ὑπὲρ αὐτῶν ἐχούσας τοὺς ἀρμοδίους ἡλιακούς των, καὶ δύο χαλκία ὑπὲρ τοῦ γάλακτος, τριάκοντα σκαλῶν σπορὰν σιτοκριθῆς μόνον τοῦ τσιφλικίου καὶ ὅλον τὸ εὕρισκόμενον ἔτοιμον ἄχυρον.

Ταῦτα πάντα ὁμοῦ κατεριθμήθησαν περιεχόμενα εἰς αὐτὸ τὸ

1. Κῶδιξ Μαχαιράδος, φφ. 345-346. Φ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ ΑΡΧΙΜ., Ὁ ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Μαχαιριώτης, ὁ.π., σ. 33.

2. Ὀντᾶς: δωμάτιο.

τσιφλίκι ἄνευ τινὸς ἀφαιρέσεως ἢ προσθέσεως, θελήματι ἔκουσίῳ καὶ αὐθορμήτῳ προαιρέσει ἐπώλησα πρὸς τοὺς εὐγενεστάτους, σιὸρ Γιαννάκην τὸν Λιπέρτην, σιὸρ Νικόλαον τὸν Σάββαν καὶ σιὸρ Χατζηλογῆν τὸν Ἄντζουλον, λευκοσιάτας (sic), ἕνεκα τιμῆς γροσίων χιλιάδων πέντε καὶ δέκα τὴν σήμερον, ἅτινα ἔλαβον σῶα καὶ ἀννελιπῆ παρὰ τῆς εὐγενείας των. Καὶ ὑπὲρ μὲν τῶν ἄσπρων τῆς τιμῆς μένω εἰς τὸ ἐξῆς δι' ὄλου μὴ ζητῶν, ὡς ταῦτα ἀνελλιπῶς πληρωθεῖς, ἐκ δὲ τοῦ τσιφλικίου οὐκ ἔχω ὀρίσαι κἂν ἵχνος ποδός, οὐδ' ἄλλο τι, ὡς πωλήσας αὐτὸ ὀλόκληρον ὡς ἀνωτέρω κατερίθμησα.

Ὅθεν καὶ διὰ τὸ διηγεκὲς ἀδιάσειστον καὶ ἀσφαλὲς κἄνποτε τῆς τοιαύτης πωλήσεως δέδωκα εἰς χεῖρας αὐτῶν τὸ παρόν μου ἐνδεικτικὸν ἰδιοὑπόγραφον μὲ τὸ νὰ ὦσιν αὐτοὶ τοῦ λοιποῦ κύριοι καὶ ἐξουσιασταὶ αὐτοῦ τοῦ τσιφλικίου, μηδενὸς ἔχοντος διασεῖσαι αὐτοὺς τῇ ἐπιβεβαιώσει τοῦ μακαριωτάτου κοινοῦ πατρὸς καὶ δεσπότητος κυρίου κυρίου Κυπριανοῦ, καὶ τῇ μαρτυρίᾳ τῶν συμπαραεϋρεθέντων τιμίων καὶ ἀξιοπίστων ὑποκειμένων.

Τοῦτο δὲ τὸ ἐνδεικτικὸν ἔχει τὴν ἰσχὺν ἀπροσμάχητον ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ καὶ κριτηρίῳ.

Ἐν Λευκωσίᾳ 1810, Δεκεμβρίου 29.

Ὁ Δημήτριος Παυλίδης βεβαιῶ.

Ἀκολουθοῦν ὑπογραφὲς ἑπτὰ μαρτύρων.

Ὁ Δαβὶδ †...† μάρτυς

†...† μάρτυς

Χριστόδουλος Κουρτελλαρίδης μάρτυς

Ὁ Ἰωάννης †...† μάρτυς

Ὁ Νικόλαος Νικολαΐδης μαρτυρῶ

Ἄνδρέας ὁ Πλουτωνίδης μαρτυρῶ

Ἱερόθεος Πασχαλίδης μαρτυρῶ.

Στὸ περιθώριον τοῦ ἐγγράφου σημειώνεται:

«Τὰ χωράφια τοῦ αὐτοῦ τσιφλικίου ἔγιναν φεραά(έ)τι ἐπάνω εἰς τοὺς ἐν τῷ παρόντι περιεχομένους ἀγοραστὰς παρὰ τοῦ Χαλίλα τοῦ Σιρδὰρ ἐφέντη μεσενέτι τουρκιστὶ καὶ ἔστω δῆλον».

20. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ
ΠΡΟΣ ΠΙΕΡΑΚΗΝ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΟΡΕΛΛΑΝ¹

Κυπριανός ἐλέω Θ<εο>ὑ ἀρχιεπίσκοπος πάσης Κύπρου.

Τὴν εὐγενεῖαν τῆς, σιὸρ Πιεράκη τέκνον ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὸν καὶ περιπόθητον τῆς ἡμῶν μετριότητος πατρικῶς εὐχόμενοι εὐλογούμεν.

Ἐλάβομεν τὸ γράμμα τῆς καὶ ἐχάρημεν τὴν ὑγείαν τῆς. Εἶδομεν δὲ ὅτι θείω ἐλέει ἠλευθερώθη καὶ ἡ σύζυγός τῆς καὶ ἔτεκεν υἱόν, τῷ ὁποίῳ εὐχόμεθα νὰ τῆς ζήση καὶ νὰ εἶναι καλορίζικος. Λυπούμεθα δὲ διὰ τὴν ἄκραν τῆς στενοχωρίαν, ὅπου μᾶς γράφει ὅτι ἔχει, τὴν ὁποίαν, τέκνον δὲν †...† εὐγενείας, †...† ὅλοι κοινῶς καὶ εἰς αὐτὸν χρειάζεται ὑπομονή, ἕως ὅτου ὁ ἅγιος Θεὸς παραβλέψῃ τὰς ἁμαρτίας μας καὶ χαρίσῃ μίαν κοινὴν εἰρήνην καὶ εὐρυθμίαν τῶν πραγμάτων ἅμα καὶ εὐτυχίαν.

Κατὰ τὴν ζήτησίν τῆς, ἰδοὺ τῇ περικλείομεν προστακτικὸν πρὸς τὸν παπᾶ Νικόλαον διὰ τὸ ἀνενόχλητόν τῆς ἀπὸ τὸ παρ' αὐτοῦ ζητούμενον καὶ μετὰ τὸ σεφεριέ², τὸ ὁποῖον ἐκάμαμεν μόνον εἰς τὴν εὐγενεῖαν τῆς, καὶ ἅς μένη μυστικόν. Τῇ κυρίᾳ συζύγῳ τῆς εὐχόμεθα πατρικῶς ταῦτα καὶ ἡ εὐχὴ τῆς ἡμῶν μετριότητος εἴη μετ' αὐτῆς. 1811, Ἰουλίου 12.

† Ὁ Κύπρου εὐχέτης σας.

Σημ.: ἀνίσως καὶ τῆς ζήτησιν τοῦτο, τότε ἐμφάνισον τὸ προστακτικόν μας, εἰ δέ, θέλεις τὸ σιωπῆσης.

1. Ἀρχεῖον Ἐπιστολῶν Ἰδρύματος Πιερίδη. Λ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ, *Τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα*, ὅ.π., τ. Β', σσ. 142-143. Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ εἶναι εὐχετικὴ ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ Δημητρίου Πιερίδου, υἱοῦ Πιεράκη Δημητρίου Κορέλλα.

2. Σεφεριέ: ταξίδι τὸ ὁποῖο ἀναγκάζει κάποιον νὰ ἀπέχει ἀπὸ τὴν νηστεία.

21. ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΔΙ' ΑΓΟΡΑΝ ΑΚΙΝΗΤΟΥ¹

† Ὁ Κύπρου ἐπιβεβαιοῖ.

Διὰ τοῦ παρόντος ἀποδεικτικοῦ καὶ ἀφιερωτικοῦ γράμματος ὁμολογῶ ἐγὼ ὁ Χατζηχριστοφῆς Μουγδὸς πριμικήριος τῆς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς, ὅτι τὸ ἐργαστήριον τῆς ἱερᾶς καὶ βασιλικῆς μονῆς Μαχαιράδος, τὸ κατὰ τὴν πόρταν τῆς Πάφου τῆς Λευκοσίας εὕρισκόμενον ἀντικρὺ τοῦ μανζιπίου², τὸ ἠγόρασα ἀπὸ τὸν μακαριώτατον ἡμῶν αὐθέντην καὶ δεσπότην ἀρχιεπίσκοπον πάσης Κύπρου κύ<ριον> κύ<ριον> Κυπριανὸν διὰ γρόσια 250, λέγω διακόσια πενήκοντα, ἐπὶ συμφωνία τοιαύτη, ὅτι ἐν ὄσφ ζω αὐτὸς ἐγώ, νὰ τὸ ἔχω εἰς τὴν ἐξουσίαν μου ὡς ἴδιον κτήμα, χωρὶς νὰ ἔχη ἐξουσίαν νὰ μὲ διασείσουν ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ ἐργαστηρίου μήτε ὁ κατὰ καιρὸν ἀρχιεπίσκοπος, μήτε ὁ κατὰ καιρὸν τῆς ῥηθείσης ἀγίας μονῆς Μαχαιράδος ἠγούμενος.

Μετὰ δὲ θάνατόν μου, ἔχω τὸ ἴδιον ἐργαστήριον αὐθις ἀφιερωμένον εἰς τὴν αὐτὴν ἱερὰν μονὴν τῆς κυρίας Θεοτόκου Μαχαιράδος, χωρὶς νὰ ἔχη ἐξουσίαν κανένας μου συγγενῆς ἢ κληρονόμος νὰ βάλῃ χέρι ἱερόσυλον εἰς τὸ ῥηθὲν ἐργαστήριον, ὡς ἀφιερωθὲν οἰκιοθελῶς ὑπ' ἐμοῦ τῇ μητρὶ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἀφέσεως τῶν ἀμαρτιῶν μου. Καὶ ἂν ἤθελε τολμήσῃ τινὰς τῶν συγγενῶν μου νὰ ἀναιρέσῃ τὴν ἐμὴν ἀφιέρωσιν, νὰ ἔχη πρῶτον μὲν τὰς ἀρὰς τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτῶ θεοφόρων πατέρων, εἶτα καὶ τὴν ἐμὴν κατάραν καὶ νὰ μὴ ἰδῇ προκοπὴν ἐφ' ὄρου ζωῆς του, καὶ νὰ εἶναι μετὰ θάνατον ἀσυγχώρητος καὶ τυμπανιαῖος.

1. Κῶδιξ Μαχαιράδος, φ. 344. Φ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ ΑΡΧΙΜ., Ὁ ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Μαχαιριώτης, ὁ.π., σ. 35.

2. Μανζίπιον: τὸ ἀρτοποιεῖον.

Διὸ καὶ εἰς ἔνδειξιν τῆς ἐντελοῦς (sic) καὶ αὐτοπροαιρέτου ἀφιερώσεώς μου, δέδωκα καὶ τὸ παρὸν ἀφιερωτικόν, τῇ ἐπιβεβαιώσει τοῦ μακαριωτάτου πατρὸς ἡμῶν κυρίου Κυπριανοῦ ἐπικεκρωμένον, καὶ τῇ μαρτυρίᾳ τῶν ὑπογεγραμμένων ἀξιοπίστων μαρτύρων μεμαρτυρημένον.

Κατὰ τὸ χιλιοστὸν ὀκτακοσιοστὸν δέκατον πρῶτον σωτήριον ἔτος, ἐν μηνὶ Δεκεμβρίῳ κατὰ τὴν πρώτην.

Ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἀποστόλου Νικολάου παρὼν μάρτυς
Ἄνδρέας ὁ Πλουτωνίδης μαρτυρῶ
Θεοδόσιος Γεωργίου πάφιος μάρτυς
Λογιζῆς Κουμίδης μάρτυς
Πέτρος ὁ ἀπὸ κανονάρχης μάρτυς
Χατζημιχαὴλ Χατζηγιωά<ννου> ῥεφερηνδάριος μάρτυς
Ἰωάννης Χατζημιχαὴλ μάρτυς
Ὁ Χατζηραφαὴλ Χατζηγιακουμῆ μαρτυρῶ
Ὁ Χατζηαντζουλιῆς μαρτυρῶ
Ὁ Χατζηπέτρος παπᾶ Φιλίππου μάρτυς
Ὁ Χατζηνικόλαος Πασματσηῆς μάρτυς.

22. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΚΙΤΙΟΥ
ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ¹

,αωιά Δεκεμ<βρίου> πρώτη.

Τὰ ὅσα δίδωμεν τοῦ μακαριωτάτου μας δεσπότη κυρίου Κυ-
πριανοῦ:

	Διὰ χειρὸς Νικόλα Φράγγου καὶ Πατίστα γρ<όσια>	2000
	Διὰ χειρὸς παπᾶ Σάββα »	1500
Δεκεμβρ<ίου> 10:	Διὰ χειρὸς Ἰωαννικίου μὲ τὸν Γεωργῆν Καλημέρην »	1600
Τοῦ αὐτοῦ 28:	Ἔτι μὲ τὸν ἴδιον Γεωργῆν »	1600
Ἰανουαρίου 7:	Ἐμέτρησα τοῦ σιὸρ Ῥιτζήνη »	1000
Φεβρουαρίου 1:	Ἐμέτρησα τοῦ μακαριωτάτου »	1500
» 24:	Διὰ προσταγῆς τοῦ μακαριωτάτου ἐμέτρησα τοῦ Νικόλα Φράγγου »	367
		<hr/> 9567
	Ὡς φιλοδωρίας εἰς χρυσὰ καὶ μανδήλια γρ<όσια>	6547, 27
	Ἔξοδα τῶν τουρκῶν ὡς φαίνονται ὀπισθεν »	964, 30
	Ἔτερα ἔξοδα ὡς φαίνονται ὀπισθεν »	2243
		<hr/> 18.322, 17 (sic)

1. Κῶδιξ Ε' ἱερᾶς Μητροπόλεως Κιτίου, φ. 19.

23. ΙΔΡΥΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ¹

Κυπριανὸς ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος
Νέας Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Κύπρου.

Οἱ τῶ καθ' ἡμᾶς ἱερῶ καὶ ἀποστολικῶ θρόνῳ τῆς ἀγιωτάτης φ. 173
Ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Νέας Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Κύπρου κανο-
νικῶς ὑποτελοῦντες πανιερώτατοι μητροπολίται ἐν ἀγίῳ Πνεύματι
ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος. Ἐντι-
μότατοι κληρικοὶ τῆς εὐαγοῦς πόλεως Λευκοσίας, πανοσιώτατοι
καθηγούμενοι, ὀσιώτατοι οἰκονόμοι καὶ ἐπιστάται τῶν ἱερῶν μονα-
στηρίων, εὐλαβέστατοι ἱερεῖς, εὐγενέστατοι ἄρχοντες, χρησιμώ-
τατοι προεστῶτες καὶ γέροντες, καὶ ἀπαξάπαντες εὐλογημένοι
χριστιανοί, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ καὶ περιπόθητα τῆς ἡμῶν
μετριότητος. Χάρις εἴη ὑμῖν ἅπασιν, εἰρήνη τε καὶ ἔλεος παρὰ
Θεοῦ κυρίου Παντοκράτορος, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχή, εὐλογία τε καὶ
συγχώρησις.

Θνήσκε ὑπὲρ πίστεως καὶ μάχου ὑπὲρ πατρίδος εἶπεν ἓνας
ἐκ τῶν ἑπτὰ τῆς Ἑλλάδος σοφῶν, καθότι οἱ ὑπὲρ πίστεως καὶ πα-
τρίδος ἀγωνιζόμενοι, καὶ ὑπὸ Θεοῦ στεφανοῦνται, καὶ παρὰ τοῖς
ἀνθρώποις ἐγκωμιάζονται. Τόσοι καὶ τόσοι μάρτυρες τῆς Ἐκκλη-
σίας, διατί ἔχυσαν τὸ αἷμά τους ὑπὲρ πίστεως, καὶ ὑπὸ Θεοῦ ἐστε-
φανώθησαν, καὶ ἡ Ἐκκλησία ἀκαταπαύστως τοὺς δοξολογεῖ; Ὑπὲρ
πατρίδος πάλιν καὶ ὑπὲρ πατρίων ἐθνῶν, ποῖοι καὶ ποῖοι δὲν ἐπο-
λέμησαν; Οἱ πολυθρύλητοι ἐκεῖνοι μακκαβαῖοι ἐπὶ Ἀντιόχου τοῦ
ἕλληνο, διὰ νὰ μὴ παραδώσωσι τὰ πάτριά τους ἔθρη καὶ νὰ μιαιο-

1. Κῶδιξ Α' ΙΑΚ, φφ. 173-175. Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ, *Ἡ ἐν Κύπρῳ ἱερὰ μονή*, ὅ.π., σσ. 137-141.

φαγήσωσιν, ὡς ἀπηγορευμένον ἐν τῷ νόμῳ, ἔγιναν πυρίκαυστοι ἐπ' ἀνθράκων πυρός, ὀπτηθέντες ἐν τηγάνοις καὶ λέβησιν. Οἱ ἔβραῖοι, διὰ νὰ περάσωσι τὴν ἔρημον καὶ νὰ καταντήσωσιν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ὅπου τοῖς ὑπεσχέθη ὁ Θεός, ἐκράτησαν τόσους καὶ τόσους πολέμους μετὰ τῶν ἀλλοφύλων. Οἱ Ἕλληνες μετὰ τῶν τρωαδιδῶν, οἱ πελοποννήσιοι μετὰ τῶν ἀθηναίων. Καὶ τί λέγω τοὺς ἐξωτερικούς; Οἱ θεῖοι πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας μας, πόσους καὶ πόσους ἀγῶνας ἐδοκίμασαν ὑπὲρ πίστεως, διὰ νὰ ἐκριζώσωσι μέσα ἀπὸ τὸν καθαρὸν σῆτον τῆς Ὁρθοδοξίας τῶν αἰρέσεων τὰ ζιζάνια; Ἀφίνω νὰ τὰ διηγοῦμαι ἐν πρὸς ἕν, μὲ τὸ νὰ διαβάζετε τὰς ἱστορίας, καὶ ἡ ἑκατοντάπτερος φήμη πανταχοῦ περιεχομένη, εἰς πάντων τὰ ᾧτα ἐμβομβοῦσα διατρανοῖ. Ἄλλα διὰ τοῦτο, καὶ ὑπὸ Θεοῦ ἐστεφανώθησαν, καὶ μέχρι τῆς σήμερον παρὰ πάντων ὑμνοῦνται, καὶ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα.

Ἡμεῖς οἱ ἐν τῇ ὑπερτάτῃ ταύτῃ περιωπῇ τῆς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς, καὶ τῇ εὐαγγελικῇ λυχνίᾳ ἐλέω Θεοῦ ἔφοροι κατασταθέντες, τῶν τε ἐκκλησιαστικῶν, καὶ πολιτικῶν, καὶ τῆς νοητῆς τοῦ Χριστοῦ μάνδρας τῆς καθ' ἡμᾶς νήσου Κύπρου, φημί, τὰ λογικὰ ἐμπιστευθέντες πρόβατα, εἰς τὸ προμηθεύειν καὶ προνοεῖσθαι πᾶσι τρόποις τὴν κατ' ἄμφω διόρθωσιν αὐτῶν, τοῖς ἴχνεσιν ἐκείνων τῶν θείων ἀνδρῶν βαίνοντες, καὶ ὑπὲρ Χριστοῦ πρεσβεύοντες, καὶ τὸ τῶν πολλῶν συμφέρον ἀποστολικῶς διώκοντες, εἰς ἔννοιάν τινα ἐλθόντες, ὅτι δεῖ καὶ ἡμᾶς ἕνα τι σύσσημον θεοσεβείας, καὶ ὑπὲρ πίστεως ἀγώνισμα τῇ πατρίδι καταλιπεῖν, καὶ ὠφελῆσαι κατ' ἄμφω τοὺς ὁμοπατρίους ἡμῶν, κατὰ τε τὰ ἠθικὰ καὶ τὰ ἐκκλησιαστικά, καὶ ἐννοήσαντες ὅτι ἡ ἡμετέρα πολιτεία τῆς καθ' ἡμᾶς νήσου Κύπρου πάσχει μέγαν αὐχμὸν παιδείας, καὶ ἔλλειψιν ἐλληνικῶν μαθημάτων, τὰ ὅποια εἶναι τὸ μόνον μέσον ὅπου στολίζουσι τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, καὶ ὅπου ἀποκαταστήνουσι τὸν ἀνθρώπον ἄξιον τῷ ὄντι ἀνθρώπων.

Τούτου χάριν ζήλω θεῖω κινηθέντες καὶ φιλοτιμηθέντες, ἀπεφασίσαμεν, ἅμα τοῦ πνευματικοῦ σκάφους διαδεξάμενοι τὰ πηδάλια, ἐν πάσῃ τῇ ἀσθενείᾳ ἡμῶν, νὰ συστήσωμεν μίαν ἐλληνικὴν Σχολὴν

ἐπάνω εἰς τὴν πατρίδα, διὰ νὰ ὠφελήσωμεν καὶ ἡμεῖς ὀπωσοῦν τοὺς συμπατριώτας ἡμῶν. Καθότι ἐνενοήσαμεν προσέτι, ὅτι τῆς ἀπαιδευσίας καὶ κακοηθείας τινῶν ὁμοπατριῶν, ἀφ' ἧς πηγάζουσι τόσα καὶ τόσα δεινά, δὲν εἶναι ἄλλο τὸ αἴτιον, παρὰ ἡ στέρησις τῶν μουσῶν, μὲ τὸ νὰ μὴ{ν} ἐστάθῃ τρόπος μέχρι τῆς αὐτῆς νὰ συστηθῇ καὶ εἰς τὴν ἐδικὴν μας πατρίδα, καθὼς καὶ εἰς ἄλλας πολιτείας, ἓνα κοινὸν σχολεῖον, διὰ νὰ διδάσκωνται οἱ παῖδες τῆς πολιτείας, τέλος πάντων, τὴν πάτριον πίστιν αὐτῶν, τὸ μόνον προτιμότερον καὶ ἀναγκαιότερον, καὶ νὰ ἐκπαιδεύωνται ἐνταυτῷ, καὶ ἦθῃ χρηστά, ὅπου μὲ τὸ μέσον τῆς μαθήσεως προβαίνοντες εἰς τὴν | ἀνδρικήν φ. 174 ἡλικίαν νὰ γίνωνται ἄνδρες θεοσεβεῖς, φρόνιμοι, πολιτικοί, χρηστοθήεις, δίκαιοι, φιλοπάτριδες, φιλέμποροι, ὅπου νὰ ἤμποροῦσι νὰ προσπορίζωνται τὰ συστατικὰ τῆς ζωῆς αὐτῶν μὲ τρόπους δικαιοσύνης, καὶ ὄχι νὰ περιφέρωνται τῆδε κάκεισαι τὴνάλλως, ἐν ἀπορία καὶ ἀμηχανία τὸ πλεῖστον διάγοντες.

Τούτου χάριν ἀποφασιστικῶς μὲ ὅλην μας τὴν ἀδυναμίαν, καὶ μὲ κάθε δύσκολον τρόπον, ἠγείραμεν ἐκ θεμελίων, καὶ εἰς κάλλος ὀπωσοῦν, τὴν ἤδη οἰκοδομηθεῖσαν νέαν Σχολήν, τὴν ἔξωθεν καὶ πλησίον κειμένην τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς, ἐν τῷ κατὰ ἀνατολὰς εὐρισκομένῳ παξέ, τὸν ὁποῖον παξὲν εἶχε πρὸ χρόνων ἀφιερωμένον εἰς τὴν ἱερὰν σταυροπήγιον καὶ βασιλικὴν μονὴν τῆς κυρίας Μαχαιράδος ὁ συναδελφὸς ἡμῶν ἅγιος Κυρηναῖος κὺρ Εὐγένιος.

Κατανοήσαντες ἡμεῖς λοιπὸν ὅτι διὰ τὴν Σχολὴν ταύτην, ἄλλο μέρος ἀρμοδιώτερον ἀπὸ τὸν παξὲν αὐτὸν δὲν ἦτον (ἀγκαλὰ καὶ ἀφιερωμένος ὡς εἶπομεν, τῇ ῥηθείσῃ ἱερᾷ Μονῇ), ἀλλ' ἐνενοήσαντες ἐν ταύτῳ ὅτι εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ δὲν ἐμεσολαβοῦσε καμμία ἱεροσυλία, μὲ τὴν αἰτίαν ὅπου καὶ αὐτὴ ἡ Σχολὴ οἰκοδομηθεῖσα ἔμελλεν ἀφιερῶσθαι τῷ Θεῷ, ὡς δηλωθήσεται κατωτέρω, καὶ αὖθις τὸ ἀφιέρωμα ἔμενεν ἀφιέρωμα. Τούτου ἕνεκα δὲν ἐσυστάλημεν νὰ οἰκοδομήσωμεν αὐτὴν τὴν νέαν Σχολὴν εἰς τὸν ῥηθέντα παξὲν, τῇ εἰδήσει ὅμως τοῦ τε καθηγουμένου καὶ τῶν λοιπῶν πατέρων τῆς ῥηθείσης ἱερᾶς καὶ σταυροπηγιακῆς μονῆς Μαχαιράδος. Ὡστε

οὕτως ἐντελλόμεθα καὶ διορίζομεν· ἐν ὧσιν μὲν ἡ Σχολὴ αὕτη διασώζεται τοῦτο αὐτὸ Σχολή, κατὰ τὴν ἀφιέρωσιν ἡμῶν, τὸ ἱερὸν μοναστήριον νὰ μὴ ἔχη νὰ πρετενδαίρη τι ὑπὲρ τοῦ τόπου τούτου. Ἄν ὅμως μετὰ καιρὸν κανένας ληστρικῶς ἐφορμήσας, ἤθελεν ἀναίρεση τὸ σύστημα τῆς Σχολῆς ταύτης, τὸ ἱερὸν μοναστήριον αὖθις νὰ πρετενδαίρη τὸν ἴδιον τόπον, ὡς ἴδιον ἀφιέρωμα, μηδενὸς εἰς τοῦτο τὸ παράπαν ἐναντιούμενου. Τοῦτο δὲ ἐποιήσαμεν καὶ τὸν ρηθέντα παξὲν εἰς οἰκοδομὴν τῆς νέας Σχολῆς ταύτης ἐξελεξάμεθα, ὅπως ἡ Σχολὴ εὐρισκομένη κατὰ τὸ μέσον τῆς πολιτείας, δέχεται ὡς ἐκ περιφερείας εἰς τὸ κέντρον ἀπὸ ὅλην τὴν Λευκοσίαν εὐκολώτερα ὅλους τοὺς μαθητάς.

Παρώτρυνε δὲ ἡμᾶς εἰς τοῦτο τὸ εὐσεβὲς καὶ θεάρεστον ἔργον, ναὶ καὶ ὁ ζῆλος τῆς πατρίδος, ὡς ἔφημεν, καὶ τὸ ἀπαραίτητον ἡμῶν χρέος, ἀλλὰ καὶ αἱ ἐξ ἀμάξης λαλούμεναι κατὰ τῶν κυπρίων ἡμῶν ἀναρίθμητοι ἐκεῖναι κατηγορίαι, ὧν αὐτήκοοι πολλάκις ἐν πολλοῖς ἐγενόμεθα. Καθότι εἰς ὅσους περιήλθομεν τόπους καὶ ξένας ἐπαρχίας, ἄλλο δὲν ἠκούομεν, παρὰ μίαν ἀδιάκοπον ῥύμην κατηγοριῶν εἰς τοὺς κυπρίους ἡμᾶς, ὅτι τὰ παραμικρότερα νησιά, καὶ αἱ παραμικρότεραι πολιτεῖαι, ἔχουσι κοινὰ σχολεῖα συστημένα, καὶ μία περίφημος Κύπρος, ἓνα κοινὸν μουσεῖον, κἂν τῶν γραμματικῶν, δὲν εἶναι ἄξιοι νὰ συστήσωσι, διὰ νὰ σπουδάζωσι τὰ παιδιά τῆς πολιτείας καὶ νὰ ῥυθμίζωσι κἂν τὴν βάρβαρον γλῶσσάν τους. Ἀλλὰ πηγαίνεις καὶ βλέπεις μίαν ἀμάθειαν εἰς ὅλους γενικῶς, καὶ εἰς ἱερωμένους, καὶ εἰς λαϊκοὺς, καὶ κάποια ἤθη σχεδὸν ἀνυπόφορα. Αὐτὰς λέγω τὰς κατηγορίας αὐτοῖς ὧσιν ἀκηκοότες, καὶ ἔκτοτε τὸν ζῆλον τοῦτον ἐνδόμυχον τρέφοντες, ἤδη κυριάρχει κατασταθέντες, συνάρσει θεία ἐβάλομεν εἰς ἔργον τὸν ἀγαθὸν μας σκοπὸν, καὶ εἶδομεν σὺν Θεῷ τὸ ποθούμενον εἰς κάλλιστον πέρασ πεπερασμένον.

Ὅθεν, ἐπειδὴ γνώμη εὐσεβῆς ἐστὶ, κατὰ τὴν θεολόγον φωνήν, ἐκ Θεοῦ τε ἄρχεσθαι καὶ εἰς Θεὸν ἀναπαύεσθαι, ἤτοι πᾶν ἀγαθὸν κατόρθωμα τῷ Θεῷ ἀναφέρειν, ἀλλ' οὐχὶ τῇ ἡμετέρᾳ δυνάμει, τούτου χάριν, δόξαν ἀποδιδόντες τῷ μόνῳ Θεῷ τῷ καὶ τὴν ἀρχὴν δόντι καὶ τὸ πέρασ ἰδεῖν, πρῶτον μὲν ἀφιεροῦμεν αὐτὴν τὴν ἱερὰν Σχολὴν

τῇ πανσωστικῇ ἀγίᾳ Τριάδι, αὐτῷ τῷ τρισυποστάτῳ ἐνὶ καὶ μόνῳ Θεῷ, καθότι εἰς δόξαν αὐτοῦ ἔκτισται, ἵνα περισκέπη καὶ διατηρῇ αὐτὴν ἀπὸ πάσης προσβολῆς ἐναντίας, διαβολικῆς τε καὶ ἀνθρωπίνης καὶ ἵνα δώση αὐτῇ καλὴν αὔξησιν καὶ στερέωσιν, καὶ καρπὸς ἀρετῆς τοῖς σπουδάζουσιν ἐν αὐτῇ νέοις, εἰς ἄφεςιν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, καὶ εἰς μνημόσυνον τῶν ἡμετέρων γονέων.

Εἶτα καὶ πρὸς ὑμᾶς τοὺς πανιερωτάτους μητροπολίτας τοὺς ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοὺς ἀδελφοὺς καὶ συλλειτουργοὺς τῆς ἡμῶν μετριότητος, συνιστῶμεν αὐτήν. Μάλιστα τῷ μεθ' ἡμᾶς διαδεχομένῳ τὸν ἡμέτερον θρόνον, ὅς τις ποτ' οὗτός ἐστι, καὶ πᾶσι τοῖς εἰσέπειτα διαδόχοις μητροπολίταις, παντί τε τῷ εὐαγεστάτῳ κλήρῳ, καὶ πᾶσιν ἀπλῶς τοῖς φίλοις συμπατριώταις καὶ ἀδελφοῖς, εἰς τὸ διατηρεῖν καὶ ὑπερασπίζεσθαι τὴν ἱερὰν Σχολὴν ταύτην ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ, ὡς ἴδιον ἀφιέρωμα τῷ Θεῷ, ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ τῆς διηνεκοῦς συστάσεως τῆς Σχολῆς ταύτης, ἂν ἤθελε τὸ καλέση ἢ χρειᾶ καὶ μέχρις αἵματος. Ἄν ὅμως μετὰ τὴν ἐμὴν ἐκδημίαν τοῦ σώματος, ἤθελε φανῆ τινὰς τοσοῦτον ἀναιδῆς τε καὶ ἱερόσυλος, ὥστε ὁποῦ εἰς οὐδὲν λογισάμενος τὴν ἡμετέραν ἀφιέρωσιν, νὰ ἀπλώσῃ χέρι | ληστρικὸν εἰς αὐτήν, καὶ ἀπὸ οἴκον Θεοῦ νὰ ποιήσῃ οἴκον κοινὸν ἑαυτοῦ, εἴτε καὶ ἀρχιεπισκοπὴν, εἴτε καὶ μητρόπολιν, ὁ τοιοῦτος οἷας τάξεως καὶ βαθμοῦ εἴη, πρῶτον μὲν ἐχέτω ἀντίδικον τῆς ἰδίας αὐτοῦ ψυχῆς αὐτὴν τὴν ἀδιαίρετον καὶ ἀγίαν Τριάδα, καὶ ἔστω ἀφωρισμένος παρὰ Πατρός, Υἱοῦ καὶ ἀγί<ου> Πνεύματος. Στένων καὶ τρέμων ὡς ἄλλος ΚΑΪΝ εἶη ἐπὶ τῆς γῆς· κληρονομήσει τὴν λέπραν τοῦ Γιεζῆ, καὶ τὴν ἀγχόνην τοῦ προδότου Ἰούδα, καὶ μετὰ θάνατον εἶη ἄλυτος καὶ τυμπανιαῖος· ὁ σίδηρος καὶ αἱ πέτραι λυθήσονται, αὐτὸς δὲ οὐδαμῶς· σχισθεῖ ἡ γῆ καὶ καταπίοι αὐτὸν ὥσπερ τὸν Δαθὰν καὶ τὸν Ἀβειρών· ἐχέτω δὲ καὶ τὰς ἀρὰς τῶν ἐν ταῖς ἑπτὰ συνόδοις διαπρεψάντων θεοφόρων πατέρων, καὶ πάντων τῶν ἀγίων τῶν ἀπ' αἰῶνος Θεῷ εὐαρεστησάντων. Ἐπικατάρατος τέως ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, καὶ προκοπὴν οὐ μὴ ἴδοι εἰς τὸν αἰῶνα ἐν οἷς ἐργάζεται· ἢ δὲ κληρονομία αὐτοῦ εἶη τὸ ἄσβεστον πῦρ τῆς αἰωνίου γεέννης.

φ. 175

Οἱ δὲ πᾶσι τρόποις τὴν ῥηθεῖσαν Σχολὴν ὡς ἀφιερωμένην Θεῷ δεφενδεύοντες καὶ ὑπερασπιζόμενοι, ἔστωσαν συγκεχωρημένοι καὶ εὐλογημένοι παρὰ Πατρός, Υἱοῦ καὶ ἀγί<ου> Πνεύματος, τῆς μόνης ἀσυγχύτου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος, τοῦ ἑνὸς τῆ οὐσίας Θεοῦ, παρ' οὗ καὶ ἀπολαυέτωσαν πάντων τῶν ἐφετῶν, αὐξανόμενοι καὶ πλατυνόμενοι τῇ κατ' ἄμφω εὐδαιμονίᾳ, ὡς ἐκθύμως αὐτοῖς ἐπευχόμεθα. ,αωιβ', Ἰανουαρίῳ α'.

Ἐξεδόθη κατὰ τὸ χιλιοστὸν ὀκτακοσιοστὸν δωδέκατον σωτήριον ἔτος, ἐν μηνὶ Ἰανουαρίῳ, καὶ κατεστρώθη ἐν τῷδε τῷ κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς, εἰς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν.

† Ὁ Κύπρου Κυπριανὸς βεβαιοῖ καὶ ἀποφαίνεται.

24. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ
ΠΡΟΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΚΥΚΚΟΥ

ΕΚΛΟΓΗ ΝΕΟΥ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ¹

Κυπριανός ἐλέφ (Θεοῦ) ἀρχιεπίσκοπος Νέας Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Κύπρου.

Ὅσιώτατοι πατέρες οἱ ἐνασκούμενοι ἐν τῇ ἱερᾷ καὶ σεβασμῖα βασιλικῇ μονῇ τοῦ Κύκκου, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ καὶ περιπόθητα τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἅπαξ ἅπαντας ὑμᾶς πατρικῶς εὐχόμενοι εὐλογοῦμεν, ἐξαιτούμενοι ὑμῖν θεόθεν πᾶν ἀγαθὸν καὶ καταθύμιον, καὶ προκοπὴν καὶ ἐπίδοσιν εἰς τὰς θείας ἐντολὰς καὶ ψυχικὰς ἀρετάς.

Ἐπομένως δὲ δηλοποιοῦμεν ὅτι πρὸ ὀλίγων κατὰ τὴν ἐβδόμη τοῦ τρέχοντος, μὲ τὸν ταχυδρόμον ὅς τις ἐκόμισε τὴν εἶδησιν τῆς ἀλλαγῆς τοῦ ἡγεμόνος, ἐλάβομεν ἐν γράμμα ἀπὸ τῆς Βασιλευούσης, τὸ ὁποῖον μᾶς ἐλύπησεν, οὐχὶ μετρίως, ἐπειδὴ καὶ ἐν τούτῳ μᾶς φανερώνει ὁ κατὰ πνεῦμα περιπόθητος υἱὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος σιὸρ Μανσούρας Κύπριος, ὅτι εἰς Βασιλεύουσαν μαθόντες τὸν θάνατον τοῦ μακαρίτου ἡγουμένου Μελετίου², τινὲς φθοροποιοὶ καὶ ἄρπαγες ἐπανέστησαν καὶ μὲ μέσα διάφορα, καὶ μὲ ὑποσχέσεις δώρων, οὐχὶ ὀλίγων, ζητοῦσι νὰ λάβωσι τὴν ἡγουμενίαν τοῦ ἱεροῦ τούτου Μοναστηρίου· καὶ μᾶς γράφει παρακαλῶντας νὰ κάμωμεν τὴν πρέπουσαν διόρθωσιν, μίαν ὥραν τὸ ὀγληγορότερον, διὰ

1. Ἀρχεῖον ἱερᾶς μονῆς Κύκκου, φάκελλος ΜΕ, ἔγγραφον 2α. ΣΤ. ΠΕΡΔΙΚΗ, Ἡ μονὴ Κύκκου, ὁ ἀρχιμανδρίτης Κυπριανὸς καὶ ὁ τυπογράφος Μιχαὴλ Γλυκῆς, ΚΜΙΜΚ, Λευκωσία 1989, σσ. 99-103.

2. Πρόκειται γιὰ τὸν Μελέτιο Β΄ Μυριανθέα (1776-1811), ἐπικαλούμενο Ξένο ἢ Μαυρομάτη.

νὰ μὴ{ν} εἰσφύση τινὰς ἕξωθεν καὶ γίνῃ βλάβη εἰς τὴν καλὴν καὶ ἐπαινετὴν συνήθειαν τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου καὶ ζημία, οὐχὶ ὀλίγη. Καὶ πρὸς πληροφορίαν ὑμῶν περισσοτέραν, ἴδου ὁποῦ σᾶς ἐξαποστέλλομεν καὶ τὸ ἴδιον γράμμα του, καὶ ἐξ αὐτοῦ θέλετε πληροφορηθῆ καλῶς.

Ἡμεῖς λοιπὸν διὰ τὴν κατεπείγουσαν ἀνάγκην, μὴ{ν} ἔχοντες τί ἄλλο νὰ κάμωμεν, εἰς ἀνατροπὴν καὶ ἐμπόδιον τοῦ κακοῦ, ἐγράψαμεν τῷ παναγιωτάτῳ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, καὶ ἄλλοις τισὶ φίλοις, ὅτι αὐτὴ ἡ ὑπόθεσις τετέλεσται πρὸ πολλοῦ, καὶ κατὰ τὴν ἀνέκαθεν ἐπικρατοῦσαν τοπικὴν συνήθειαν καὶ τάξιν τοῦ ἱεροῦ τούτου Μοναστηρίου, καὶ μὲ τὴν ἡμετέραν συναίνεσιν καὶ γνώμην τῶν ἐνταῦθα προκρίτων τοῦ γένους μας, καὶ θελήσει καὶ βουλήσει καὶ τῶν ἐνασκουμένων ὀσιωτάτων πατέρων, ἀπεκατέστη ἡγούμενος ὁ διάδοχος ἐκείνου τοῦ μακαρίτου, πανοσιολογιώτατος ἐν ἱερομονάχοις κύρ Παρθένιος. Ὅπου μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ ἡσυχάσωσι τὰ κινήματα καὶ σκάνδαλά τους. Ὅθεν καὶ προστάζομεν ὑμᾶς δεσποτικῶς καὶ πατρικῶς, καὶ μάλιστα τοὺς γέροντας καὶ προσεστῶτας, οἱ ὁποῖοι ἔχετε καὶ πρᾶξιν ἱκανὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων καὶ πολιτικῶν, καὶ γνώσιν δυναμένην νὰ κρίνῃ τὸ ὀρθὸν καὶ συμφέρον, καὶ οὐχὶ ἀνθρώπους ἰδιώτας καὶ ἀπράκτους καὶ μηδεμίαν ἔχοντας πεῖραν πραγμάτων, μηδὲ δυναμένους συνειδεῖν καὶ κρίναι τὸ συμφέρον, νὰ συνέλθητε εἰς ἓν μέρος καὶ μὲ ἀδελφικὴν ἀγάπην καὶ εἰλικρίνειαν, νὰ σκεφθῆτε καλῶς τὴν ὑπόθεσιν, καὶ μὲ γνώμην ἀπαθῆ καὶ ὀρθήν, εἰρηνικῶς νὰ ἐκλέξητε τὸ καλὸν καὶ συμφέρον τοῦ ἱεροῦ ὑμῶν Μοναστηρίου, διὰ νὰ μὴν γένῃ μία τοιαύτη κακίστη καὶ ἐπιζήμιος καὶ φθοροποιὸς συνήθεια εἰς τὰς ἡμέρας μας, | καὶ ἔπειτα ἔχομεν ὅλοι τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν κατηγορίαν ἀπὸ τοὺς μεταγενεστεροὺς μας, διότι δὲν ᾠκονομήσαμεν καλῶς καὶ ὡς ἔπρεπε τὴν ὑπόθεσιν. Καὶ οὕτω συνελθόντες εἰς ἓν νὰ μὴν δώσητε χώραν εἰς τὸν μισόκαλον καὶ σπορέα τῶν ζιζανίων καὶ βάσκανον τῆς εἰρήνης καὶ ἀδελφικῆς ἀγάπης, τὴν ὁποίαν ὡς κληρονομίαν ὁ Κύριος ἡμῶν μᾶς ἄφησεν εἰς οὐρανοὺς ἀνερχόμενος, καὶ μάλιστα ἐστὶ τοιοῦτος ὁ μισόκαλος καὶ σπείρει προθυμότητα τὰ ζιζάνια

αὐτοῦ καὶ διεγείρει ἔριδας καὶ φιλονεικίας καὶ διαστάσεις, καὶ ταραττει καὶ συγχύζει τὴν εἰρήνην καὶ ἀδελφικὴν ἀγάπην εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς καὶ ἱερωμένους, ὡς ἔχοντας χρέος νὰ φυλάττωσι τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου μας, καὶ νὰ γίνωνται εἰς τοὺς ἄλλους παράδειγμα καλόν.

Ὅθεν γινώσκοντες ταῦτα καλῶς, ἀφ' οὗ λάβετε τὴν παροῦσαν ἡμῶν ἐπιστολὴν καὶ καταλάβετε σαφῶς ὅσα σᾶς ἐπιτάττομεν νὰ σηκωθῆτε ἀνυπερθέτως νὰ ἔλθητε ἐνθάδε πρὸς ἡμᾶς ὁμοῦ μετὰ τοῦ πανοσιολογιώτατου οἰκονόμου κὺρ Παρθενίου, διὰ νὰ γίνῃ καὶ παρ' ἡμῖν ἡ προσήκουσα σκέψις, καὶ νὰ λάβῃ τέλος ἡ ὑπόθεσις, καθὼς καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐκρίθη εὐλογον καὶ παρὰ πᾶσι δεκτὸν καὶ ἐπαινετόν. Ἐπειτα μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἡσυχάζουσιν οἱ λυμεῶνες καὶ ἐπιβλαβεῖς καὶ μένουσιν ἀνίσχυρα καὶ ἄπρακτα καὶ τὰ τόξα καὶ σκάνδαλα τοῦ πονηροῦ μισοκάλου. Ὡσὰν ὁποῦ (ὃ μὴ γένοιτο) ἂν ἤθελεν ἀκολουθήσῃ κανένα ἄλλο ἀσυνήθιστον καὶ ἀνατραπῆ αὐτὴ ἡ θεάρεστος καὶ παρὰ πᾶσιν ἐπαινετὴ συνήθεια καὶ εὐταξία, ἔχομεν νὰ ἀποδώσωμεν λόγον περὶ τούτου εἰς τὸν ἅγιον Θεόν.

Λοιπὸν καὶ ἡ ὁσιότης σας ὡς γέροντες καὶ νουνεχεῖς καὶ φρόνιμοι ἄνθρωποι, θέλετε στοχασθῆ τὸ συμφερότερον καὶ ὠφελιμώτερόν σας καὶ θέλετε ἔλθῃ κοντὰ μας, ὡς γράφομεν, ὁμοῦ μετὰ τῆς πανοσιότητός του, διὰ νὰ κάμωμεν τὴν προσήκουσαν διόρθωσιν εἰς τὴν τρέχουσαν ὑπόθεσιν, ὁποῦ τέλος πάντων, καὶ ἡμεῖς νὰ μὴ καταδυναστευθῶμεν καὶ καταναγκασθῶμεν καὶ κάμωμεν καὶ παρὰ γνώμην μας, καὶ ἔξω τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς θελήσεως καὶ τοῦ συμφέροντος ὑμῶν.

Οὕτω ποιήσατε ἐξ ἀπο<φά>σεως ὡς ἐντελλόμεθα ὑμῖν, ἵνα καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος, καὶ ἡ εὐχὴ καὶ ἡ εὐλογία τῆς ἡμῶν μετριότητος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν.

1812, Ἰανουαρίου 10.

† Ὁ Κύπρου καὶ εὐχέτης ὑμῶν.

25. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΚΡΙΤΩΝ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΠΡΟΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟ¹

Τὴν ὑμετέραν σεβασμιωτάτην μακαριότητα ταπεινοφρόνως προσκυνοῦντες κατασπαζόμεθα.

Μετὰ τὴν εὐλαβητικὴν προσκύνησιν καὶ ἔρευναν τῆς ἐπεράστου ἡμῖν ὑγείας τῆς μακαριότητός της, δηλοποιοῦμεν συγχαίρομενοι ἐπὶ τῇ ἀλλοιώσει τῶν πραγμάτων, καὶ ὅτι ἡ μακαριότητά της, μὲ τὴν ἀγχίνιάν της ἐμετακόμισεν ὅλην τὴν παλαιὰν συνήθειαν τοῦ τόπου, διὰ νὰ ἔχετε εἰς χεῖράς σας τὴν δοσοληψίαν τῆς κάσας, διὰ νὰ οἰκονομῆτε τὰ συναγόμενα καὶ τὰ διδόμενα μὲ ἄριστον τρόπον, πρὸς ἀνακούφισιν καὶ ὠφέλειαν ὄλων τῶν κατοίκων τῆς νήσου.

Τοῦτο τὸ κατόρθωμά της μᾶς ἔβαλεν καὶ ὅλους ἡμᾶς νὰ ἔχωμεν βεβαίαν τὴν ἐλπίδα διὰ τὰ ἄσπρα, ὅπου ἔχωμεν νὰ λαμβάνωμεν, γνώριμα ὅλα τῆς μακαριότητός της, περὶ ὧν πολλάκις ἐγράψαμεν αὐτῆς, καὶ τοῦ ἀπελθόντος ἡγεμόνος Ζεῖτ Μεχεμετ Ἐμὶν ἐφέντη, καὶ ἐλάβαμεν τὰς ἀποκρίσεις καὶ τὰς φυλάττομεν χωρὶς νὰ εἰδοῦμεν ποτὲ καρπὸν. Ἡ μακαριότητά της ὑπόσχετον, ἀλλ' οὖν ἄφ' οὗ ἔφθανεν ὁ καιρὸς τῆς ὑποσχέσεως ἀπολογεῖτο δικαίως, ὅτι τὴν κάσαν δὲν ἔχετε· ὁ ἡγεμὼν ἔκαμνεν τὴν συλλογὴν, ὁ δὲ ἡγεμὼν ἐπροφασίζετο ὅτι ἀκόμη δὲν ἐσύναξεν τὰ ἰδικά του, καὶ ἄλλα παρόμοια, διατὶ ἦτον ἡγεμὼν, καὶ δὲν ἤμπορούσαμεν νὰ τοῦ ἀποδείξωμεν τὰ ὅσα ἐσύναξεν. Καὶ τελευταῖον ἔφυγεν παίρνοντα καὶ ὁμολογίαν τοπικὴν ὑπὲρ τὰ πεντακόσια πουργιά, ἐν ᾧ ὅπου ἠλίψαμεν ἀπὸ τὴν τόσην συλλογὴν καὶ ἡμᾶς νὰ πληρώσῃ καὶ νὰ ἀφήσῃ τοῦ τόπου τόσην ποσότητα νὰ τοῦ δίδῃ.

Λοιπὸν, δεσπότη ἡμῖν (sic) μακαριώτατε, ἰδοῦ ὅπου προστρέχομεν πλέον εἰς τὴν καλὴν σας γνώμην διὰ τὰ ἄσπρα μας, νὰ μᾶς δώσετε μίαν ἀπόκρισιν εἰς ποίαν ἐποχὴν ἔχομεν νὰ πλερωθοῦμεν, μὰ

1. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Ἀνέκδοτα προξενικὰ ἔγγραφα», ΚΧ, Α' (1923) 38-39.

τὴν θέλομεν πλέον μὲ κάθε βεβαιότητα καὶ τῆς ποσότητος ἐνὸς ἐκάστου κατὰ τὴν ἣν ἔχει σοῦμαν ἕκαστος ἡμῶν νὰ λαμβάνη, διὰ νὰ μὴν στενευθῶμεν πλέον εἰς τὸ περισσότερον καὶ κάμωμεν μὲ τὸ δίκαιόν μας ἐκεῖνο, ὅπου δὲν ἐκάμαμεν ἕως τὴν σήμερον. Δὲν ἤμποροῦμεν νὰ ξεχάσωμεν τοῦ παρελθόντος ἡγεμόνος τὰς ἐγγράφους καὶ ἀγράφους του ὑποσχέσεις, καὶ ἠξεύρομεν πολλὰ καλὰ ὅτι ἐσύναζεν χωρὶς νὰ μᾶς δώσῃ ἓνα ὀβολὸν εἰς τρία ἔτη ὅπου ἐδῶ ἡγεμόνευσεν, καὶ μόνον γράμματα καινὰ καὶ ὑποσχέσεις καὶ καρπὸν οὐδέποτε. Μὰ εἰς τὸ ἐξῆς ἐλπίζομεν αὐτὰ νὰ μὴν εἰδοῦμεν, ἀλλὰ διὰ τῆς αὐτῆς μακαριότητος νὰ μείνωμεν εὐχαριστημένοι. Στέλλομεν τὸν ἐπιφέροντα τὸ παρὸν ἐξεπίτηδες, διὰ νὰ λάβωμεν τὴν σεβασμίαν της ἀπόκρισιν καὶ μένομεν μὲ ὅλον τὸ σέβας προσκυνοῦντάς την. 1812, Φεβρ<ουαρίου> 7.

Τῆς ἡμετέρας σεβασμίας μακαριότητος πρόθυμοι δοῦλοι καὶ φίλοι,

Ἀντώνιος Βοντιτσιάνος, κόνσολος ἐγκλέζος (sic)
Ὁ κόνσολος Νεμσίας Sciperas
Κωνσταντῖνος Περιστιάνης, κόνσολος Σβετζίας
Jerolamo Callimery - Anto Callimery, console
Giacomo Mattei, console di Prussia.

26. ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΠΡΟΣ ΙΕΡΕΙΣ
ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΥΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥΣ ΚΑΔΙΛΛΙΚΙΟΥ ΛΕΥΚΑΣ¹

Κυπριανός ἐλέω Θ<εο>ὑ ἀρχ<ιεπίσκοπος> πάσης Κύπρου.

Εὐλαβέστατοι ἱερεῖς καὶ λοιποὶ πάντες εὐλογημένοι χριστιανοὶ τοῦ καδιλλικίου Λεύκας, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ καὶ περιπόθητα τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις εἴη ὑμῖν ἅπασι παρὰ Θεοῦ Κυρίου παντοκράτορος, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχὴ εὐλογία τε καὶ συγχώρησις.

Τὰ ἔξοδα ὅπου ἔγιναν διὰ μουρασαλλέδων² ὑπὲρ τοῦ τόπου, ἀπὸ 21 τοῦ φεγγαρίου σαπᾶν τοῦ 1226 σευ(ν)εσί³, ἕως ὑστάτης τοῦ ἐσχάτου φεγγαρίου ζιλχιτέ⁴ τοῦ αὐτοῦ ἔτους, τὴν σήμερον ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τοῦ ἐνδοξοτάτου νέου ἡγεμόνος, τοῦ σοφωτάτου κριτοῦ, τῶν σοφωτάτων μουφτῆ⁵ ἐφένδηδων⁶, τῶν ἐντιμωτάτων ἀγιάνιδων⁷, καὶ ἡμῶν, καὶ ὄλων τῶν λοιπῶν προὔχόντων, ἐπισυναχθέντα εἰς τὴν ἱερὰν κρίσιν, ἔγιναν τετζί⁸, καὶ ἔλαβον οἱ μὲν ἔχλι ἰσλάμι(η)δες⁹ τὸ ἐν τρίτον, οἱ δὲ ῥεαγιαάδες (sic) τὰ δύο τρίτα, κατὰ τὴν ἀνέκαθεν συνήθειαν. Ὅθεν αὐτὰ τὰ δύο τρίτα τῶν διὰ μουρασαλλέδων ἐξόδων, καὶ τὰ ἔξοδα ὅπου κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος 1226 ἔγιναν εἴς τε τοὺς μαχελδάρηδες¹⁰ καὶ ἰστιζάληδες τῶν καζάδων¹¹ καὶ τὰ ἰναμάτια¹² ὅπου εὐλόγως ἔγιναν εἰς

1. ΙΑΚ, Βιβλίον Α', Μέρος Α', Ἀρχεῖον ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, ἔγγραφο 1.

2. Μουρασαλλές: ἀλληλογραφία.

3. Σενεσί: ἔτος.

4. Ζιλχιτέ: ὁ δωδέκατος μῆνας τοῦ σεληνιακοῦ ἡμερολογίου.

5. Μουφτῆς: ὁ ἐρμηνευτὴς τοῦ νόμου.

6. Ἐφένδης: κύριος.

7. Ἀγιάνιδες: προεστοί, πρόκριτοι, προὔχοντες.

8. Τετζί: αὔξηση.

9. Ἐχλι ἰσλάμηδες: οἱ μουσουλμᾶνοι.

10. Μαχελδάρης: δημόσιος κατήγορος.

11. Καζᾶς: ἡ ἐπαρχία.

12. Ἰναμάτια: δωρεές.

τοὺς πτωχοὺς. Ὅλα αὐτὰ δηλαδὴ γενηθέντα μία συλλογὴ, καὶ ἐν σῶμα, καὶ διανεμηθέντα ἐπάνω εἰς τὰ γρόσια τοῦ ἐμβάλι μηριοῦ¹³, κατὰ τὴν ἐπικρατήσασαν συνήθειαν, ἀναλόγησαν μόνον πρὸς τριάντα μαΐδια εἰς τὸ καθὲν γρόσι, τὸ ὁποῖον ὅτι εἶναι ὑπὲρ δύναμιν τοῦ πτωχοῦ τὸ ἡξεύρομεν. Πλὴν ἐξ ἐναντίας μόλις ἐδώσαμεν ἀπάντησιν κατὰ τοῦτο. Ὅθεν κατ' αὐτὸ τὸ καράεν¹⁴, ἐγράφησαν καὶ τὰ πογιελουδιὰ (sic) τοῦ ἐνδόξου ἡγεμόνος, καὶ ἡ συγκατάθεσις τῶν προϋχόντων ἐδόθη. Δὲν λείπομεν λοιπὸν ἀπὸ τὸ νὰ σᾶς εἰδοποιήσωμεν αὐτὸ τοῦτο, ὅτι ἐδιορίσθη τὸ νέον σαλγίνι πρὸς τριάντα μαΐδια εἰς τὸ γρόσι. Καὶ πρῶτον μὲν νὰ σᾶς χαρίσωμεν τὰς πατρικάς μας εὐχάς, καὶ δευτέρον νὰ σᾶς παρακινήσωμεν πατρικῶς, ὁποῦ ὡς τέκνα ἡμέτερα ἀγαπητὰ καὶ εὐπειθεῖς ῥεαγιάδες (sic) τοῦ βασιλέως, νὰ προθυμοποιηθεῖτε εἰς ἀποπλήρωσιν καὶ αὐτοῦ τοῦ σαλγινίου πρὸς τὸν γραμματικόν σας, ὁποῦ καὶ αὐτὸς νὰ τὰ ἐμβάση σορηδὸν εἰς τὸν χαζινὲ¹⁵ τῆς ἐνδοξότητός του. Διατὶ ἂν γένη ἀμέλεια πρῶτον μὲν γίνεται κεκτῆρι¹⁶ ὁ γραμματικός, καὶ δευτέρον στέλλονται ἀπάνω σας πλῆθος ἰστιζάληδων σκληρῶν, οἱ ὁποῖοι ὡς ἀστροπελέκια θέλουν σᾶς καταδυναστεύσει παντοιοτρόπως, καὶ θέλουν σᾶς ζημιώσουσι. Καὶ τρίτον δὲν θέλει εἰσακουώμεθα εἰς τὴν ἐνδοξότητά του, διὰ νὰ ἀναχαιτίζωμεν τὰς ὁρμάς του, ὁποῦ ἕως τῆς δε, θεία χάρις, τὸν ἔχομεν περιορισμένον, χωρὶς νὰ προξηνήται εἰς ἐσᾶς τὸ παρὰ μικρὸν κακόν. Τὸ ὁποῖον θέλει ἐπικρατήσῃ¹⁷ ὅταν πληρώνεται τὸ μάλι¹⁸ μιρὶ βακτῆλαν¹⁹. Ἐπειδὴ εἶναι τὸ μόνον σελαμέττι²⁰ καὶ σιανέττι εἰς τοὺς ῥεαγιάδες (sic), ἢ πληρωμὴ τοῦ ἐμβάλι μηριοῦ, καὶ εἶναι τὸ μόνον ὁποῦ σᾶς φυλάττει πεφυλαγμένους ἀπὸ κάθε κακόν.

13. Μηρὶ ἢ μιρὶ ἢ μυρὶ: φόρος ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τῶν προϊόντων τῆς.

14. Καράεν: συμπέρασμα βασιζόμενον σὲ εἰκασίες.

15. Χαζινὲς ἢ χαζινὲς ἢ χασνὲς: θησαυροφυλάκιον.

16. Κεκτῆρι: ἐκδίωξι.

17. Ἡ ἀποφυγὴ δηλαδὴ κακῶν, τὰ ὁποῖα θὰ προξενοῦνται ἀπὸ τὴν μὴ πληρωμὴ τοῦ σαλγινίου.

18. Μάλι: περιουσία.

19. Βακτῆλαν: στὴν ὥρα του.

20. Σελαμέττι: ἀσφάλεια.

Καὶ λοιπὸν νὰ ἔχετε τὴν εὐχὴν μας, ἐπιμελεῖσθε εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν δοσιμάτων σας. Ἀπὸ τοῦδε δὲ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς κατὰ τὸν τρέχοντα χρόνον, ἐλπίζομεν τὰ ἔξοδα νὰ γένωσιν ὀλίγα καὶ μέτρια καὶ τὸ σαλγίνι ὀλίγον. Ἐπειδὴ ὁ πολυχρόνιος ἡμῶν βασιλεὺς (οὗ τὸ κράτος εἶη ἀήττητον) πληροφορηθεὶς τὴν ἐσχάτην καὶ ἄκραν πτωχείαν, τὴν ἐλεεινὴν | κατάστασιν, καὶ τὸ μέγα περυσανίκι, ὅπου ἔπαθον οἱ πτωχοὶ τῆς πατρίδος μας, διόρισε νέον ἡγεμόνα, τὸν τωρινὸν ἄνθρωπον, ἐπιεικῆ καὶ φιλόπτωχον, καὶ ὅπου ὑπερμαχεῖ διὰ τὴν ὠφέλειαν, καὶ σιανέττι τῶν πτωχῶν τῆς νήσου μας, χωρὶς νὰ συγχωρῆ νὰ γίνεταί τὸ παρὰ μικρὸν κακὸν καὶ ζουλούμι, μὲ τὸ νὰ ἔχη τικάτι²¹ εἰς ὅλα τὰ γινόμενα, καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἔξοδα εἰς τὸ ἐξῆς θέλουν εἶναι μέτρια καὶ τὸ σαλγίνι ἐλαφρώτατον. Ὁ δὲ φιλόανθρωπος Θεός, παραβλέψας τὰ ἁμαρτήματα ἡμῶν, εἶθε νὰ παρέξῃ μίαν εἰρηνικὴν εὐκατάστασιν, καὶ εὐλογίαν εἰς τὰ ἔργα χειρῶν ὑμῶν, καὶ γεννήματα, κατὰ τὴν ἔφεσιν καὶ εὐχὴν τῆς καρδίας ἡμῶν ὅπου νυχθημερῶς ἀναπέμπομεν.

Σὺ δὲ ὁ γραμματικὸς τοῦ αὐτοῦ καδιλλικίου, ἀφ' ὅτου ἀναγνώσης τὸ παρὸν μας, καὶ καταλάβῃς τὰ γραφόμενα, τόσον ἐσὺ ὅσον καὶ εἰς τοὺς ῥαγιαδες, ἐπιμελήθου μὲ κάθε προθυμίαν εἰς τὸ καχαλάττι τοῦ μηριοῦ, καὶ μὲ τὸ νὰ εἶσαι εἰδήμων τῶν στενοχωριῶν ὅπου δίδει ὁ ἔνδοξος ἡγεμὼν πρὸς ἡμᾶς, ζητῶν χαζινέδες, δὲν πολυλογοῦμεν διὰ νὰ σοὶ ἐμπνεύσωμεν προθυμίαν. Ὅθεν συντόμως σοὶ ἐντελλόμεθα εἰς τὸ νὰ ἐπιμελήσῃς, καὶ νὰ στέλλῃς ἄσπρα σορηδόν, διατὶ ἔπειτα δὲν δυνάμεθα νὰ σὲ ἐλευθερώσωμεν ἀπὸ τὰς χειρῶν τοῦ ἐνδόξου ἡγεμόνου μας.

Οὕτω ποιήσατε ἵνα καὶ ἡ εὐχὴ καὶ ἡ εὐλογία τῆς ἡμῶν μετριότητος εἶη μετὰ πάντων ὑμῶν, ἀμήν.

1812. Ἀπριλίου 1η.

† Ὁ Κύπρου Κυπριανὸς εὐχέτης σας.

21. Τικάτι: προσοχή.

27. ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΔΙ' ΑΓΟΡΑΝ ΓΗΣ¹

† Ὁ Κύπρου ἐπιβεβαιοῖ.

Ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος ἀποφαίνεται καὶ δῆλον ποιεῖ ὅτι ὁ Θεοδόσιος ἀπὸ χωρίον Ἅγιον Σέργιον ἠγόρασε χωράφια σκάλαις II μὲ τὴν ἀγοράν, ἔχον χωράφι κατὰ βορρᾶν ποταμόν, καὶ κατὰ νότον τοῦ Ἰμπραῆμ Μπέουρου· καὶ κατὰ δυσμὰς χωράφι τοῦ Χατζηλογιζῆ, καὶ κατὰ ἀνατολὰς χωράφι τοῦ Χατζηαλεξίου διὰ γρόσια 280, κτήματα τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα, ἀπὸ τὸν τότε ἐπιστάτην τοῦ ρηθέντος ἱεροῦ μοναστηρίου Ἀποστ<όλου> Βαρνάβα.

Ταῦτα δὲ πωληθέντα, τὰ ἄσπρα ἐδόθησαν εἰς χρέος τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου. Τοῦτο δὲ ἐγένετο μὲ τὴν γνώμην καὶ ἀπόφασιν τοῦ ἀοιδίμου προκατόχου μας Χρυσάνθου. Ὅμως ἡ ἐκείνου μακαριότης μὲ τὸ νὰ μὴν ἔφθασε νὰ δώσῃ εἰς τοὺς ἀγοραστὰς γράμμα πωλήσεως, τὰ νῦν ἡμεῖς γνόντες τὴν ἀλήθειαν, γράφοντες ἀποφαινόμεθα, ὅτι εἶναι καλὰ πωλημένα καὶ καλὰ ἀγορασμένα, τὰ εἰρημένα χωράφια, καὶ εἶναι κύριος καὶ ἐξουσιαστής ὁ ἀγοραστής, καὶ τινὰς δὲν θέλει ἔχει ἄδειαν νὰ τοὺς ἐνοχλήσῃ, μήτε ὁ νῦν οἰκονόμος κὺρ Ἰωακείμ, οὔτε ἄλλος τις.

Ὅθεν εἰς τὴν περὶ τούτου ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς πωλήσεως καὶ δέδοται εἰς χεῖρας τοῦ ρηθέντος ἀγοραστοῦ. ,αωιβ', Ἀπριλ<ίου> α'.

1. ΙΑΚ, Βιβλίον Α', Μέρος Α', Ἀρχεῖον ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, ἔγγραφο IB.

28. ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΣΕ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΚΡΙΤΩΝ¹

Τὴν ὑμετέραν περίβλεπτον ἡμῖν ἐκλαμπρότητα ἀρχιερατικῶς εὐλογοῦμεν καὶ φιλικῶς προσαγορεύομεν.

Καὶ πρῶην ἐγράφομεν ὑποσχόμενοι τῇ ὑμετέρα περιβλέπτῳ ἐκλαμπρότητι κάθε πίστιν, καὶ ἤδη θαρρῶντως ἀποκρινόμεθα ὑμῖν, ἐκλαμπρότατοι φίλοι ἐπέραστοι, ὅτι ἀδύνατον εἶναι νὰ ψευσθῶμεν εἰς τὴν ὑπόσχεσίν μας, καθότι οὐδὲ τὸ ἐπάγγελμα ἡμῶν ἀπαιτεῖ ἓνα τοιοῦτο κατὰ μῆδένα τρόπον.

Ἡμεῖς ἐννοιαζόμεθα τὸ ὑμέτερον χρέος καὶ πρὸ τοῦ νὰ μᾶς γράψητε. Καὶ ὅτι ἔχετε κάθε δίκαιον τὸ ἔχομεν καλὰ ἐντυπωμένον εἰς τὸν ἐγκέφαλον, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἡγεμόνα ἰδεάσαμεν περὶ τοῦ χρέους ὑμῶν, καὶ τὸ ὑψηλὸν καὶ πολυχρόνιον δεβλέτι. Πλὴν περιπόθητοι εἰς αὐτὸ τὸ διανεμηθὲν πρῶτον σαλγίνι μὴ κρεμάσητε τὰς ἐλπίδας ὑμῶν, διότι εἶναι πρᾶγμα ἀδύνατον. Ὁ σιὸρ Παῦλος θέλει μαρτυρήσῃ ὑμῖν. Αὐτὸς ἀκήκοεν ἰδίους ὠσίν, καὶ ἐώρακεν ἰδίους ὀφθαλμοῖς τὰς ἀφορήτους βίας καὶ στενοχωρίας τὰς καθ' ἡμῶν ἐκ τοῦ ἡγεμόνος. Μ' ὄλον τοῦτο ἡ ἐνδοξότης του, καθὸ διακριτικὸς ἀνὴρ, καὶ μὲ ὄλας τὰς ἀλλεπαλλήλους βίας, ὅπου λαμβάνει καθ' ἐκάστην ἐκ τοῦ δεβλετίου, διὰ νὰ προφθάνῃ χαζινέ, πάλιν μᾶς ἔδωσε τὴν ὑπόσχεσίν του καὶ τὴν ἄδειαν, ὅπου μετὰ τὸ ἐξάμηνον, εἴτουν κατὰ τὸν Αὐγούστον μῆνα, εἰς τὸ δεύτερον σαλγίνι, νὰ ἐξοικονομήσωμεν καὶ διὰ τὴν ἐκλαμπρότητά σας ἓνα μέρος, ἕως οὗ ὁ Κύριος νὰ μᾶς ἀξιῶσῃ νὰ σᾶς οἰκονομήσωμεν καὶ τὸ ὄλον.

1. Ἡ 9η Ἰουλίου τοῦ 1821 - Ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Κυπριανοῦ καὶ ὁ θάνατος τῶν λοιπῶν μαρτύρων τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος - ἀνέκδοτον γράμμα τοῦ ἀειμνήστου πρωθυεράρχου, Ἐφημερίδα «Ἐλευθερία», 8 Ἰουλίου 1906, φ. 9. Ἡ ἐπιστολὴ τούτη ἀποτελεῖ ἀπάντησιν τοῦ Κυπριανοῦ στὴν ἐπιστολὴ τῶν προκρίτων τῆς νήσου (βλ. κείμενο 25, σ. 190).

Ἡμεῖς περιπόθητοι σᾶς λέγομεν· μάρτυς ὁ Κύριος ἡμῶν, φροντίζομεν περισσότερο περὶ τούτου τοῦ χρέους ὑμῶν, παρὰ ἡ ὑμετέρα ἐκλαμπρότης. Ὅθεν μείνατε πάντη ἡσυχοὶ καὶ ἀμέριμοι περὶ τούτου, καὶ ἡμεῖς ἐν καιρῷ τῷ ῥητῷ καὶ τῇ προθεσμίᾳ θέλομεν κινήσει πάντα λίθον εἰς τὸ νὰ σᾶς εὐαρεστήσωμεν, καὶ εἴμεθα εὐέλπιδες ὅτι θέλετε μένη κατὰ πάντα εὐαρεστημένοι εἰς τὴν ἐδικὴν μας οἰκονομίαν.

Καὶ ταῦτα ἐν τοσοῦτῳ· μένομεν δὲ ἐς τ' ἂν ᾧμεν ἐπευχόμενοι ταῖς ὑμετέραις {ὕμῖν} ἐκλαμπρότησιν ἐκ Θεοῦ πάντα τὰ ἀγαθὰ καὶ σωτήρια καταθύμια. 1812, Ἀπριλίου 2.

† Ὁ Κύπρου Κυπριανὸς
καὶ ὑμῖν φίλος περιπόθητος.

29. ΣΥΣΤΑΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ¹

Κυπριανός ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Νέας Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Κύπρου.

Οἱ τῇ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτῃ Ἀρχιεπισκοπῇ ὑποκείμενοι πανιερώτατοι μητροπολίται, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοί, πανοσιώτατοι καθηγούμενοι, ὀσιώτατοι οἰκονόμοι καὶ ἐπιστάται τῶν ἱερῶν μοναστηρίων τῆς καθ' ἡμᾶς νήσου Κύπρου, εὐγενέστατοι ἄρχοντες, τιμιώτατοι κοτζαπάσηδες τῶν πολιτειῶν καὶ καζάδων, χρησιμώτατοι προεστῶτες καὶ δημογέροντες τῶν χωρίων, εὐλαβέστατοι ἱερεῖς καὶ λοιποὶ ἀπαξάπαντες εὐλογημένοι χριστιανοί, οἱ κατοικοῦντες τὴν ἡμετέραν περίφημον νῆσον Κύπρον, τέκνα ἐν Κ<υρί>ῳ ἀγαπητὰ καὶ περιπόθητα τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις εἴη ὑμῖν ἅπασιν, εἰρήνη τε καὶ ἔλεος παρὰ Θεοῦ Κυρίου παντοκράτορος, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχή, εὐλογία τε καὶ συγχώρησις.

Ἐπειδὴ κατὰ τὸν φιλόσοφον Ἀριστοτέλην, πάντες ἄνθρωποι φύσει τοῦ εἰδέναι ὀρέγονται, καὶ τούτου σημεῖον ἢ τῶν αἰσθήσεων ἀγάπησις, καὶ διὰ τοῦτο φυσικῶς κάθε ἄνθρωπος ἐπιρρέπει εἰς τὸ νὰ βλέπῃ πολλά, καὶ νὰ ἰξεύρῃ πολλά, καὶ σχεδὸν πάντα, τὰ τε πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ ἐγγύς, τὰ τε πόρρω καὶ μακρὰν, τὰ τε δυνατὰ, καὶ σχεδὸν καὶ τὰ ἀδύνατα, καὶ τοῦτο πάλιν διὰ τὸ δημιουργηθῆναι τὸν ἄνθρωπον ἐξ ἀρχῆς βασιλέα πάντων τῶν ἐπὶ γῆς κτισμάτων, καὶ

1. Ἡ ἐπιστολὴ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν κλῆρο καὶ τὸν λαὸ τῆς Κύπρου. Δι' αὐτῆς δίδεται ἄδεια στὸν λόρδο Frederick North Guilford (1766-1827), ἄγγλο φιλέλληνα πολιτικό, ὅπως περιέρχεται ἐλεύθερα τὴν Κύπρο. Τὸ κείμενο τῆς ἐπιστολῆς τούτης, ἐλήφθη ἀπὸ τὴν ὑπὸ δημοσίευση ἀνακοίνωση τοῦ ΣΤ. ΠΕΡΔΙΚΗ «Ἄγνωστη ἐπιστολὴ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ πρὸς τὸν λόρδο Γκίλφορντ», ἡ ὁποία ἔγινε στὰ Κύθηρα κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ Η' Διεθνoῦς Πανιονίου Συνεδρίου (21-25 Μαΐου 2006).

ὑποταγῆναι πάντα ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, τούτου χάριν ὁ τὸ παρὸν ἡμέτερον συστατήριον ἐπιφέρων ἰγκλέζος (sic) μιλόρδος μουσοῦ Νόρδ, ἀφ' οὗ διέτριψεν ἱκανὸν χρόνον εἰς τὰ σχολεῖα καὶ ἀκαδημίας τὰς βασιλικάς, καὶ ἐγένετο ἐγκρατῆς πολλῶν ἐπιστημῶν τε καὶ διαλέκτων, τῆς τε ἑλληνίδος αὐτῆς, καὶ μάλιστα τῆς ποιητικῆς, καὶ περιῆλθε τόδε τὸ πᾶν τρόπον τινὰ νοερῶς τε καὶ θεωρητικῶς, ἠθέλησε νὰ περιέλθῃ καὶ πραγματικῶς τὰ πλέον ἀξιολογώτερα μέρη τοῦ κόσμου, καὶ νὰ γένη καὶ πρακτικὸς περιηγητής. Ὅθεν καὶ ὡς ἄλλον Ὀδυσσεὺς (sic) «πολλὰ πλάγχθη πολλῶν ἀνθρώπων ἴδε τε ἄστεα, καὶ νόον ἔγνω»² καθ' Ὅμηρον.

Μετὰ τοῦτο γενόμενος εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ λαβὼν φερμάνι περιηγητικὸν παρὰ τοῦ πολυχρονίου ἡμῶν ἄνακτος εἰς τὸ νὰ περιέλθῃ καὶ τὰ μέρη τῆς Τουρκίας ἐλευθέρως, ἦλθε καὶ εἰς Κύπρον, διὰ νὰ περιέλθῃ καὶ τὰ ἀξιολογώτερα μέρη τῆς νήσου μας, τὰ πάλαι μὲν θαυμαστά, καὶ τῷ ὄντι ἀξιόλογα κατὰ τὰς ἱστορίας, νῦν δὲ ἐρείπια, κατηδαφισμένα καὶ καταστάσεως ἀξιοθρηνήτου. Ὅθεν θέλετε δεχθῆ φιλοφρόνως τὴν αὐτοῦ ἐξοχότητα ὡς ἀξιόλογον καὶ φιλόσοφον, γνωρίζοντες ἐκ μόνης τῆς θεωρίας καὶ συναναστροφῆς του, τὴν ἀξίότητα τοῦ ὑποκειμένου του. Καὶ κατὰ τὸ πουργιουρουλδί³ τοῦ ἐνδόξου ἡγεμόνος, ὁποῦ ἔχει ἀνὰ χεῖρας, θέλετε συντρέχει αὐτῷ μὲ ὄλην σας τὴν προθυμίαν, εἰς ὅσα ἢ αὐτοῦ ἐξοχότης ἠθέλε χρειασθῆ τὴν ὑμετέραν συνδρομὴν καὶ συνέργειαν. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἐξοχότης του καταγίνεται κατὰ τὴν ἔμφυτον αὐτοῦ περιέργειαν, νὰ σιργιανίζη καὶ τὰς εὐρισκομένας βιβλιοθήκας, θέλετε τῷ ἀνοίγει ἐλευθέρως διὰ νὰ περιεργάζεται ἕως οὗ νὰ χορταίνῃ τὴν ἀξιέπαινον του περιέργειαν.

Οὕτω ποιήσατε ὡς γράφομεν ἐντελλόμενοι πατρικῶς, ἵνα ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἄπειρον αὐτοῦ ἔλεος, καὶ ἡ εὐχὴ καὶ ἡ εὐλογία τῆς ἡμῶν μετριότητος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

1812, Μαΐου τῆς α'.

† Ὁ Κύπρου καὶ εὐχέτης πάντων ὑμῶν.

2. Ὁμήρου Ὀδύσσεια, στίχ 1-3.

3. Πουργιουρουλδί: Διάταγμα, ἐντολή.

30. ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ
ΛΟΡΔΟΥ FREDERICK NORTH GUILFORD¹

I had the high honour and infinite satisfaction of dining with his blessedness the archbishop of the New Justiniana and all Cyprus, who is independent of all the patriarchs, and by particular priviledge of the greek emperors, signs his name in the red ink. He is always a cypriot by birth, and is still allowed the temporary government of his flock, controuled, however by a greek drago-man named by the Porte, as the assistant to the mohassil, or turkish governor of the island, who is appointed by the capitan pashaw.

This island of love is in the most miserable state of decay and depopulation...

Εἶχα τὴν ὑψηλὴ τιμὴ καὶ τὴν ἀπέραντη ἱκανοποίηση νὰ δει-
πνήσω μὲ τὴν αὐτοῦ μακαριότητα τὸν ἀρχιεπίσκοπο Νέας Ἰουστι-
νιανῆς καὶ πάσης Κύπρου (τὸν Κυπριανό), ὁ ὁποῖος εἶναι
ἀνεξάρτητος ἀπὸ ὅλους τοὺς πατριάρχες, καὶ μὲ ἰδιαίτερο προνό-
μιο ἀπὸ τοὺς βυζαντινοὺς αὐτοκράτορες, ὑπογράφει μὲ κόκκινη
μελάνη. Εἶναι πάντοτε κύπριος ἐκ γενετῆς, καὶ ἔχει τὴν ἐξουσία
(ἀπὸ τὸν σουλτάνο) νὰ κυβερνᾷ προσωρινὰ τὸ ποιμνιό του. Ὅμως,
παρακολουθεῖται ἀπὸ ἓνα ἔλληνα δραγομᾶνο, πὺ διορίζεται ἀπὸ
τὴν Πύλη. Αὐτὸς ὁ δραγομᾶνος εἶναι βοηθὸς τοῦ μουχασίλη, τοῦ
τούρκου κυβερνήτη τῆς νήσου, ὁ ὁποῖος διορίζεται ἀπὸ τὸν κα-
πετᾶν πασᾶ.

Αὐτὴ ἡ νῆσος τῆς ἀγάπης, βρίσκεται στὴν πλέον οἰκτρὰ κα-
τάσταση ἀποσύνθεσης καὶ μείωσης τοῦ πληθυσμοῦ...

1. Ε. ΤΣΟΥΓΚΑΡΑΚΗ, *Τὰ ταξίδια τοῦ λόρδου Guilford στὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο*,
Ἀκαδημία Ἀθηνῶν - ΚΕΜΝΕ, Ἀθήνα 2000, σ. 254. Ἡ ἐπιστολὴ γράφτηκε στὶς
11 Μαΐου 1812 καὶ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν λόρδο Sheffield. Ἡ μετάφραση ἔγινε ἀπὸ
πατέρες τῆς μονῆς Μαχαιρᾶ.

31. ΓΡΑΜΜΑ ΕΞΟΦΛΗΤΙΚΟΝ¹

Διὰ τοῦ παρόντος μου συμμαρτυρικοῦ καὶ ἐξοφλητικοῦ γράμματος φανερώνω ἐγὼ ὁ Χατζηχαράλαμπος, υἱός ποτε Χατζηνικολῆ ἀπὸ χωρίον Πραστεϊὸν τῆς σύγουρης (sic), ὅτι ἔχοντας ἐν χωράφιν εἰς τὴν γῆν τοῦ μουκκατὰ² τῆς Περιστερώνας, σκάλαις ὀκτώ, λεγόμενον Περιστερωνήτικον τοῦ Ἰω<άννου> Φραντζέσκου, τὸ ὁποῖον χωράφιν ἔχει τταράφιν³ ποταμὸς Κυπρῆς, καὶ χωράφιν ἀγί<ου> Γεωργί<ου> Πραστείου, καὶ ἀπὸ δύο μέρη χωράφια τῆς κυρίας Μαχαιράδος. Τὸ ὁποῖον χωράφιν τὴν σήμερον ἡμέραν τὸ ἐπώλησα τῶν πτωχῶν καλογέρων τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου τῆς κυρίας Μαχαιράδος διὰ γρ<όσια> 500. Καὶ ἔλαβα τὴν τιμὴν του σῶαν ἕως τὸν ὀβολόν, παρὰ τοῦ πανοσιωτάτου ἀγί<ου> καθηγουμένου κυρί<ου> κυρί<ου> Γερμανοῦ. Καὶ ἐγὼ πλέον δὲν ἔχω νὰ ὀρίσω ἀπὸ αὐτὸ τὸ χωράφιν τίποτα, ἀλλὰ μένει πρᾶγμα τῶν πτωχῶν καλογέρων τοῦ ῥηθέντος μοναστηρίου, καὶ διὰ τὸ βέβαιον τῆς ἀληθείας δίδω καὶ τὸ παρόν μου ἀποδεικτικὸν εἰς χεῖρας τοῦ ἀγί<ου> καθηγουμένου τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου κυρίας Μαχαιράδος, ἐπὶ παρουσία τοῦ μακαριωτάτου, λογιωτάτου ἡμῶν αὐθέντου καὶ δεσπότη κυρί<ου> κυρί<ου> Κυπριανοῦ, ἔμπροσθεν τῶν κάτωθεν ὑπογεγραμμένων μαρτύρων, ἐν μηνὶ καὶ ἐν χρονιᾷ ὡς φαίνεται. ,αωιγ', Ἀπριλίου κγ'.

Πρωτόπαπας Πραστειοῦ, Πα<πᾶ> Νικόλαος,
γράψας μάρτυς. παρὼν μάρ<τυς>.

Πα<πᾶ> Πέτρος, Μουσταφᾶς Χατζηαλή,
παρὼν μάρτυς. παρὼν μάρτυς.

1. Κῶδιξ Μαχαιράδος, φ. 347. Τὸ γράμμα τοῦτο ὑπεγράφη στὴν παρουσία τοῦ Κυπριανοῦ.

2. Μουκκατά: κρατικὴ γῆ πρὸς ἐνοικίαση.

3. Τταράφι: σύνορο.

32. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥΣ
ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΒΑΤΟΠΕΔΙΟΥ¹

Πανοσιώτατοι ἐπίτροποι τῆς ἱερᾶς βασιλικῆς καὶ μεγίστης λαύρας τοῦ Βατοπεδίου, υἱοὶ ἐν Πν<εύματ>ι ἀγίῳ ἀγαπητοὶ καὶ περιπόθητοι τῆς ἡμῶν μετριότητος, τὴν φίλην ἡμῖν ὑμετέραν πανοσιότητα πατρικῶς εὐχόμενοι, ἀρχιερατικῶς εὐλογοῦμεν ὑπερήδιστα προσαγορεύοντες.

Τοῦ κὺρ Διονυσίου, μαθητοῦ τῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι τέκνων ἀγαπητῶν τῆς ἡμῶν μετριότητος κὺρ Ἰωαννικίου καὶ Μελετίου, εὐδοωθέντος εἰς Κύπρον, καὶ τὰ ὑμέτερα γράμματα ἐγχειρίσαντος ἡμῖν, ἀναγνώσαντες καὶ εὐαγγελισάμενοι τὰ αἴσια τῆς ὑγιείας σας, πάσης ἡδονῆς καὶ θυμηδίας ἐνεπλήσθημεν.

Ἡμεῖς, υἱοὶ περιπόθητοι, περιπλακέντες εἰς τύρβας τὰς κοσμικὰς, μάλιστα ἐν τοιούτοις δυστυχεστάτοις αἰῶσι, χρῆζομεν τῆς παρὰ τοῦ ἀγίου Θεοῦ ἰσχυρᾶς βοηθείας καὶ ἀντιλήψεως, ἃν εἶναι νὰ ἀποβῇ τὸ τέλος ἡμῖν ἀγαθόν, καὶ νὰ μὴ ἐπιχαρῶσιν ἐφ' ἡμᾶς τὰ ἔθνη τὰ ἀλλόφυλα καὶ βάρβαρα. Ὁ δὲ Θεὸς συνηθίζει νὰ δυσωπῆται διὰ προσευχῶν ἀγίων ἀνδρῶν, τῶν ἰδίων αὐτοῦ θεραπόντων, οἵτινες τῷ Ὁρει τῆς ἀρετῆς προσεπέβησαν. Διὸ καὶ ἀξιοῦμεν τὴν ὑμετέραν πανοσιότητα ἵνα μνημονεύητε καὶ ἡμῶν ἐν τε ταῖς γενομέναις ἱεραῖς τελεταῖς καὶ παννυχίοις στάσεσίν τε καὶ ἀγρυπνίαις, ὅπως ὁ Κύριος ἐλεήσῃ καὶ ἡμᾶς τοὺς ἐν τοῖς πολιτικοῖς συμφυρομένους, καὶ ὑπὲρ τῶν λογικῶν ἡμῶν προβάτων προσπαλαίοντας, ὅπως ἀποσπῶμεν αὐτοὺς τῶν καταδυναστευόντων λύκων. Τοῦτο πρῶτον καὶ ὕστατον ἀξιοῦμεν ὑμᾶς.

Ἡμεῖς δὲ ὅτι χρέος ἔχομεν ἀπαραίτητον νὰ δίδωμεν χεῖρα βοηθείας ἐν τοῖς τοιούτοις ἱεροῖς χώροις, υἱοὶ περιπόθητοι, καλώ-

1. Ἀρχεῖον ἱερᾶς μεγίστης μονῆς Βατοπαιδίου, φάκ. 700, φ. 197r.

τατα οἶδαμεν. Πλὴν μὴ ὄντος τοῦ τρόπου κατὰ τὸ παρόν, ἡμῶν ἀδυνατούντων πρὸς πάντα διὰ τὰς βασιλικὰς συνεχεῖς ἀπαιτήσεις, οὐδὲν ἠδυνήθημεν ἐξαποστεῖλαι βοήθημα τῇ ἁγίᾳ Μονῇ, καὶ ἅς ἔχωμεν τὴν παρ' ὑμῶν συγγνώμην.

Ὁ κὺρ Διονύσιος ἐπολιτεύθη ἐνταῦθα φρονίμως καὶ καλογε-
ρικῶς, καὶ εἰς ἐκεῖνο ὅπου ἐχρειάσθη τὴν ἡμετέραν προστασίαν δὲν ἐλείψαμεν ἀόκνως νὰ τῷ συνδράμωμεν ὅλαις δυνάμεσι.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐν τοσοῦτῳ. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις σὺν τῇ παρ' ἡμῶν εὐχῇ καὶ εὐλογίᾳ εἶη μετὰ πάντων ἡμῶν.

Ἐν Λευκοσίας (sic) τῆς Κύπρου. 1813, Σεπτεμβρίου 21η.

† Ὁ Κύπρου Κυπριανὸς εὐχέτης σας.

33. ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ
ΑΦΟΡΩΝ ΤΟ ΤΣΙΦΛΙΚΙ ΤΗΣ ΤΥΜΠΟΥ¹

Κυπριανός ἐ<λέ>ω Θ<εο>ὑ ἀρχιεπίσκοπος
Νέας Ἰουστινιανῆς κ<αί> πάσης Κύπρου.

φ. 177

Ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος συνοδικοῦ γράμματος ἀποφαινομένη δῆλον ποιεῖ τοῖς τε κανονικοῖς τῷ καθ' ἡμᾶς ἱερῷ καὶ ἀποστολικῷ θρόνῳ τῆς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς ὑποτελοῦσι πανιερωτάτοις μητροπολίταις, τοῖς ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς καὶ συλλειτουργοῖς τῆς ἡμῶν μετριότητος, παντί τε τῷ εὐαγεστάτῳ κλήρῳ, καὶ πᾶσι τοῖς θεοσεβεστάτοις ὀρθοδόξοις χριστιανοῖς τῆς καθ' ἡμᾶς νήσου Κύπρου, ὅτι ὁ πρὸ χρόνων ἐνταῦθα χρηματίσας διερμηνευτῆς τῆς νήσου κύριος Χατζηγεωργάκης, μετὰ ἱκανὸν διάστημα τῆς ἐν τῇ ἐπιστάσει ταύτῃ διατριβῆς του, ἐπειδὴ (κρίμασιν οἷς οἶδε μόνος ὁ Κύριος) ἐκατατομήθη περὶ τὸ χιλιοστὸν ὀκτακοσιοστὸν ἔννατον σωτήριοιον ἔτος ἐν τῇ Βασιλευούσῃ, τὴν δὲ περιουσίαν αὐτοῦ, κινητὴν τε καὶ ἀκίνητον ἅπασαν ἔκαμε ζάπτι² τὸ ὑψηλὸν δεβλέτι.

Τούτου χάριν ἀπεστάλησαν ἐν Κύπρῳ δύο βασιλικοὶ μοπασίρηδες, εἷς χοτζέ κιᾶν ἐφένδης, καὶ εἷς κιατίπης³, ἀπὸ τὸ καλέμι τοῦ πᾶς μουχασεπέ⁴, διὰ νὰ καταγράψωσιν ὅλην τὴν περιουσίαν τοῦ καρατομηθέντος, καὶ χρηματολογήσαντες τὰ τῆς περιουσίας, ἀπο-

1. Κῶδιξ Α' ΙΑΚ, φφ. 177-180. Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ, *Ἡ ἐν Κύπρῳ ἱερά μονή*, ὅ.π., σσ. 142-149.

2. Τὴν ἔκαμε ζάπτι: τὴν δέσμευσε.

3. Κιατίπης: δικαστῆς τοῦ ἰσλαμικοῦ νόμου.

4. Μουχασεπέ: λογιστής. Ἡ φράση «ἀπὸ τὸ καλέμι τοῦ πᾶς μουχασεπέ» ἐδῶ ἐρμηνεύεται «διορισμένοι ἀπὸ τὸν ἀρχιλογιστή».

στείλωσιν εἰς αὐτὰ τὰ βασίλεια. Ἐλθόντων δὲ τῶν βασιλικῶν μοπασιρέων, καὶ ἀρξαμένων τῆς καταγραφῆς, καὶ πωλούντων, καὶ χρηματολογούντων τὰ ἐκ τῶν πωλουμένων, ἰδὸν ἔφθασεν ἕτερος βασιλικὸς ὄρισμός, διακελεύων τοὺς διαληφθέντας μοπασίρηδες, ἵνα ἀφήσωσι δι' ὅλου ἀνεπηρέαστα τὰ τοῦ μακαρίτου πράγματα, καθότι ὁ βασιλεὺς ποιήσας ἔλεος εἰς τὰ ὄρφανὰ τοῦ μακαρίτου, ἐχάρισεν αὐτοῖς ἅπασαν τὴν περιουσίαν τοῦ πατρὸς αὐτῶν, δι' ὑψηλοῦ προσκυνητοῦ βασιλικοῦ ὄρισμοῦ. Νὰ πληρώσωσιν ὅμως εἰς τὸ βασιλικὸν θησαυροφυλάκιον τριακόσια πενήκοντα μόνον πουργεῖα, ἧτοι γρόσια χιλιάδας ἑκατὸν ἐβδομήκοντα πέντε, πιτιρμέ, ἄτινα ἐδέθησαν νὰ πληρωθῶσιν εἰς τρία ταξίτια. Ὅν ὄρισμόν, δι' ἀρζουχαλίων εἰς αὐτὸν τὸν ἄνακτα δοθέντων, κατῶρθωσαν, ἢ τε σύζυγος καὶ τὰ ὄρφανὰ τοῦ μακαρίτου, ἐν Βασιλευούσῃ ὄντες καὶ διατρίβοντες. Καὶ τὸ μὲν δεβλέτι ἐποίησε τὴν ῥηθείσαν χάριν εἰς τὰ ὄρφανὰ. Ἀητοῦντο ὅμως ἐπιμόνως τὰ 350 πουργεῖα νὰ πληρωθῶσι. Δι' ὃ καὶ στέλλεται παραυτικά ἕτερος μοπασίρης, μετὰ τε τοῦ κῦρ Μιχαλάκη υἱοῦ τοῦ μακαρίτου, καὶ τοῦ γραμματικοῦ αὐτοῦ κῦρ Σολομῶν (sic), φέροντες καὶ προσκυνητὸν ὄρισμόν, ἵνα ἀπολάβωσι τοὺς λογαριασμοὺς παρὰ τῶν ἀποσταλέντων δύο πρώτων μοπασιρέων τῆς ὄσης πωληθείσης περιουσίας τοῦ μακαρίτου, καὶ αὐτοὶ μὲν νὰ οἰκειοποιηθῶσι τὰ πράγματά των, μόνην δὲ τὴν εἰρημένην ποσότητα τῶν 350 πουργείων νὰ πληρώσωσι.

Μὲ ὅσα λοιπὸν οἱ πρῶτοι βασιλικοὶ μοπασιρέοι φθάσαντες ἐσυνάθροισαν, ἐξ ὧν ἐπώλησαν, καὶ μὲ ἄλλα πολλὰ ἐκ δανείων, μόλις ἐκεφαλαιώθη τὰ τοῦ πρώτου ταξιτίου, καὶ ἀπεστάλησαν εἰς τὸν βασιλικὸν χαζινέ. Εἰς πληρωμὴν ὅμως τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου ταξιτίου, ἐπειδὴ οὐκ εἶχον πόθεν ἀπαντῆσαι, ἢ τε σύζυγος καὶ τὰ ὄρφανὰ τοῦ μακαρίτου ἐν Βασιλευούσῃ ὄντες, καὶ ὑπὸ τοῦ δεβλετίου στενοχωρούμενοι, καὶ καθεκάστην παραβιαζόμενοι, καὶ ἡ προθεσμία ἔφθασε, καὶ ἡ τῆς βασιλείας ἀπόφασις ὑπερίσχυε, καὶ ἀποτόμως εἰσπράττετο καὶ τούτων ἡ καταβολή, διὰ τοῦτο ἀποστέλλεται εἰς Κύπρον καὶ τρίτος μοπασίρης, ὅπως, εἴτε ἐκ τῶν καταλειφθέντων ἀκινήτων ὑποστατικῶν, εἴτε ἐξ ὧν εἶχε λαμβάνειν ὁ μακαρίτης ἀπὸ

μέρη, ἀπογεμίση καὶ τὰ ἐναπολειφθέντα δύο ταξίτια καὶ ἀποστείλῃ εἰς Βασιλεύουσαν. Οἱ τοῦ μακαρίτου λοιπὸν κληρονόμοι ἀφ' οὗ ἐπώλησαν κτήματα τῶν ἀξιολογωτέρων ὑποστατικῶν, καὶ μὴ δυνάμενοι μήτε μὲ αὐτά, μήτε διὰ μετρητῶν ἀπαντῆσαι τὴν ἀνακεφαλαίωσιν τοῦ πρὸς τὸ δεβλέτι χρέους των, ἀναγκασθέντες, καὶ πανταχόθεν στενοχωρηθέντες, ἔδωσαν εἰς τὸν βασιλικὸν χαζινὲ καὶ ἱκανὰς ὁμολογίας ὀφειλετῶν, αἱ ὁποῖαι ὁμολογίαι δι' ὑψηλοῦ προσκυνητοῦ ὀρισμοῦ ἐδόθησαν τῷ βασιλικῷ μοπασίρη, ὥστε νὰ γένωσι ταχσίλι. Τοὺς ὁποίους ὀφειλέτας ὁ μοπασίρης ἅμα ὁποῦ ἦλθεν εἰς Κύπρον, μεταπέμψας, ἅπαντας ἔρριψεν εἰς εἰρκτὴν, μυρίοις κολαστηρίοις ἐτάζων, ὥστε νὰ κάμῃ ταχσίλι παρ' αὐτῶν ὅσα δι' ὁμολογιῶν τῷ μακαρίτῃ ἕκαστος ὄφειλεν. Μεταξὺ δὲ τῶν τοιούτων ὀφειλετῶν, εἷς ἦν καὶ ὁ αὐτάδελφος τῆς συζύγου τοῦ μακαρίτου, κὺρ Δημήτριος ὁ Παυλίδης, οὔτινος τὸ πρὸς τὸν μακαρίτην χρέος, ἦν καὶ πολὺ περισσότερον τῶν ἄλλων ὀφειλετῶν. Αὐτὸς λοιπὸν κείμενος εἰς εἰρκτὴν, καὶ ὠ(ὀ)σημέραι παραβιαζόμενος ὑπὸ τοῦ μοπασίρη, καὶ στενοχωρούμενος, ἔστειλε πρὸς ἡμᾶς ἀπὸ τῆς φυλακῆς ὅλους τοὺς οἰκείους αὐτῷ, καὶ φίλους, ἐκλιπαρῶν ἡμᾶς θερμῶς, ἵνα μισιτεύσωμεν εἰς τὸν μοπασίρη, ὅπως ἐκβάλλῃ αὐτὸν τῆς εἰρκτῆς, διὰ νὰ φροντίσῃ τὴν διόρθωσιν τοῦ χρέους του. Διότι τί διόρθωσις ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ, ἐκείνου κατακλείστου ὄντος εἰς φυλακὴν; Ὁ καὶ ἐγένετο. Καὶ ἡμεῖς | μεσιτεύσαντες ἐξάγομεν τῆς εἰρκτῆς ἐπ' αὐτὸ τοῦτο, ἵνα φροντίσῃ δηλονότι περὶ τοῦ χρέους του. Ἐξελθὼν δὲ καὶ συλλογιζόμενος τὸ πρακτέον, καὶ στοχασάμενος ὅτι διὰ μετρητῶν ἦν ἀδύνατον νὰ ἀπαντήσῃ τὴν χρεωστούμενην ποσότητα, ἀλλ' οὔτε ἐκ δανείων, ἀπεφάσισε νὰ πωλήσῃ ἴδιά του ὑποστατικά, δύο ἀπὸ τὰ ἐδικά του τζιφλίκια. Διὸ καὶ μιᾶ νυκτί, ἰδοὺ ἡ εὐγενεῖα του, καὶ ὁ πενθερὸς αὐτοῦ Τζικίνης ὁ Κυριάκου, καὶ ἐκ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ, καὶ φίλων ἱκανοὶ τῶν σημαντικῶν λευκοσιατῶν, παραγίνονται πρὸς ἡμᾶς, καὶ μετὰ θερμῶν δακρῶν ἤρξαντο ἐκλιπαρεῖν ἡμᾶς, καὶ μετ' ἐπιμόνου δεήσεως ἡμῶν δεῖσθαι, ὅπως διορθώσωμεν τὴν ὑπόθεσιν ταύτην. Ἡμεῖς δέ, ἀλλὰ πῶς, ἔφημεν, ἀνάργυροι διατελοῦντες; Τέλος ἐπρότεινεν ἡμῖν ἵνα ἀπεμπωλήσῃ πρὸς ἡμᾶς τὰ εἰρημένα δύο

του τζιφτιλίκια. Τὸ μὲν, κατὰ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Κυθρέας εὕρισκόμενον, καὶ καλούμενον τῆς Τύμβου, τὸ δὲ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Λεμεσοῦ καὶ καλούμενον Φασοῦρι. Ἡμεῖς δὲ ἀναλογισάμενοι ἄπορον καὶ ἀμήχανον τὴν καταβολὴν τῆς τιμῆς τῶν εἰρημένων δύο τζιφτιλικίων, ἀπεσεισάμεθα διὰ μιᾶς μίαν τοιαύτην πρότασιν, ἣτις ἔμελλε νὰ ἐμβάλῃ ἡμᾶς εἰς ἔργα καὶ ἀγῶνας. Αὐτοὶ δὲ μᾶλλον ἐπέκειντο ποτνιῶντες, δυσωποῦντες, ἐκλιπαροῦντες, ἵνα ἡμεῖς ἀγοράσωμεν αὐτά, προτείνοντες καὶ ἄντικρυς ἐναντιοπροβληματοῦντες ὅτι ἂν ἡμεῖς ἀποφύγωμεν τὴν ἀγορὰν τούτων τῶν ὑποστατικῶν, εἶναι ἀναγκασμένοι διὰ τὴν κατεπείγουσαν αὐτοὺς χρεῖαν νὰ τὰ πωλήσωσιν εἰς ἕτερογενεῖς, οἵτινες νὰ τὰ ἀγοράσωσι παρὰ τιμὴν, καὶ τὸ κρῖμα τῆς ζημίας αὐτῶν νὰ κρέμαται εἰς τὸν τράχηλόν μας. Καὶ ἄλλα μυρία δυσωπητικὰ δικαιολογήματα. Τέως, ἰδόντες ἡμεῖς τὸ ἀμετάθετον τῆς γνώμης αὐτῶν, κράξαντες ἀμέσως τὸν εἰρημένον κύρ Παυλίδην Δημήτριον εἶπομεν αὐτῷ. «Ἀπεφάσισας, λοιπόν, νὰ πωλήσῃς τὰ δύο σου τζιφτιλίκια; Δὲν δύνασαι ἄλλως νὰ ἀπαντήσῃς τὸ χρέος σου;». «Οὐδεμιᾷ μηχανῇ», ἀπεκρίθη. Ἡμεῖς αὖθις. «Πρόσεχε ὅμως καλά, μήποτε μεταμεληθῆς ἐπ' ἐσχάτων, καθότι ἀφ' οὗ πωληθῶσιν εἶναι καλὰ πωλημένα, καὶ καλὰ ἡγορασμένα». Ὁ δέ, «μεθ' ὅσης μου, εἶπε, τῆς εὐχαριστήσεως καὶ θελήσεως ἀπεμπολῶ τῇ μακαριότητί σας αὐτὰ τὰ δύο μου τζιφτιλίκια». Ἡμεῖς εἶπομεν αὐτῷ. «Πόσα θέλεις ὑπὲρ τῆς τιμῆς τῶν δύο αὐτῶν;». Ἀπεκρίθη. «Δεκαεὶ χιλιάδας γρόσια». «Ἡμεῖς ἐδέχθημεν αὐτά, ἀντέφημεν, διὰ δεκαεὶ χιλιάδας γρόσια». Οὕτω λοιπὸν ἐσηκώθημεν, καὶ εἰσήλομεν εἰς τοῦ ἡγεμόνος, καὶ τοῦ βασιλικοῦ μοπασίρη, καὶ ἐδέχθημεν ἐπάνω εἰς τὸ χρέος τοῦ ῥηθέντος κύρ Δημητρίου Παυλίδη, γρόσια χιλιάδας δεκαεὶ. Ἐλθόντων δὲ ἡμῶν εἰς τὸ κονάκιν μας, ἰδοὺ ἡ εὐγενεῖα του παρῤῥησιάζεται αὖθις ἔμπροσθέν μας, μετὰ τῶν διαληφθέντων συγγενῶν του, καὶ πρῶτος ὁ πενθερὸς αὐτοῦ σιδὸρ Τζικίνης, ὥσπερ τρόπον τινὰ μεσίτης, ποτνιῶμενοι καὶ θερμῶς δεόμενοι ἡμῶν, ὅπως ἀφαιρέσωμεν ἐκ τῆς συμφωνίας τὸ κατὰ τὴν Λεμεσοῦν τζιφτιλίκιον, καὶ ἀφήσωμεν αὐτὸ τῷ κύρ Δημητρίῳ πρὸς μικρὰν κυβέρνησίν του, μόνον δὲ τὸ κατὰ τὴν Κυθρέαν νὰ παραδώσῃ ἡμῖν διὰ σενετίων καὶ

μαρτύρων διὰ τῆς αὐτῆς τιμῆς, ἥτοι διὰ γροσίων δεκαἕξ χιλιάδων. Ἐμεῖς, ἰδόντες ἐνταυτῷ ἓνα τοιοῦτο παρατράπημα καὶ μίαν τοιαύτην παραχορδὴν, ἐσυγχύσθημεν οὐ τὰ τυχόντα, ἀδημονήσαντες ἐν λόγῳ, ὅτι εὐθὺς εἶπε, καὶ ἀντεῖπε, καὶ τῇ ἰδίᾳ ἀποφάσει δὲν ἔμεινε, καὶ εὐλογοφανῆ προφάσει ἔπρεπε νὰ παραιτηθῶμεν. Ἄλλ' αὐτός τε, οἱ τε ἴδιοι αὐτοῦ συγγενεῖς, ἐμμένοντες πολλαῖς δεήσεσι καὶ θερμῶς ἐκλιπαροῦντες, ἔπειθον ἡμᾶς εἰς τὸ νὰ δεχθῶμεν μόνον αὐτὸ τὸ κατὰ τὴν Κυθρέαν τῆς Τύμβου τζιφτιλίκιον, διὰ γρόσια δεκαἕξ χιλιάδας. Ἐμεῖς λοιπὸν λογισάμενοι ὅτι εἰς ἡμᾶς μὲν ἀναντιρρήτῳ λόγῳ ἐγένετο ζημία, εἰς δὲ τὸν πωλοῦντα κὺρ Παυλίδην Δημήτριον, ὄφελος, καὶ στοχασάμενοι προσέτι ὅτι, τὸ καλὸν οὐκ ἔστιν ὅτε οὐ καλόν, κατὰ τὸν εἰπόντα, ἐπειδὴ φθάσαντες ὑπεσχέθημεν αὐτοῖς τὴν τοιαύτην προστασίαν, καίτοι οὖσαν ὑπὲρ δυνάμιν μας, ἐπέισθημεν δεξάμενοι τὸ τζιφτιλίκιον τῆς Τύμβου διὰ γρόσια χιλιάδας δεκαἕξ. Ὁ καὶ ἐπώλησεν εἰς ἡμᾶς, καὶ ἐλάβομεν παρὰ τοῦ ῥηθέντος Δημητρίου Παυλίδου τὰ τῆς πωλήσεως ἐμάρτυρα ἀποδεικτικά, τούρκικα καὶ ῥωμαϊκά. Ὅθεν οἱ νόμοι τῶν ἐθνικῶν, ἐπειδὴ ἀποτόμως διορίζουσιν, ἀνθρώπου τινὸς ἀποθανόντος, καὶ τέκνα μὴ καταλιπόντος τὰ εὕρισκόμενα αὐτῷ χωράφια νὰ κυριεύωνται ὑπὸ τῆς ἐξουσίας αὐτῶν, τούτου χάριν ἐπενοήσαμεν τὴν οἰκονομίαν ταύτην, καὶ ἐγένετο ἡ πώλησις καὶ ἡ παράδοσις τοῦ τζιφτιλικίου τούτου παρὰ τοῦ πωλητοῦ κὺρ Δημητρίου εἰς τοὺς εὐγενεστάτους κὺρ Χατζηγιαννάκην Λιπέρτην, κὺρ Χατζηνικόλαον Ζωγράφου, καὶ κὺρ Χατζηλογῆν Ἄντζουλου, ὡς ἔχοντας τέκνα. Καὶ οὕτω κατεβάλομεν τὰ ἀργύρια ἡμεῖς, καὶ ἀπεκατέστη κτῆμα μὲν ἡμέτερον ἀληθῶς, ἀναδεκτὸν δὲ οἰκονομικῶς τῶν διαληφθέντων τριῶν ὑποκειμένων. Αὐτὸ δὲ τὸ τζιφτιλίκι ἐκ πόσων χωραφίων συνίσταται, καὶ πόσων περιβολίων, πόσα, καὶ ὅποια εἶδη ζώων ἔχει, τί καὶ τί περιέχει, τὰ πάντα λεπτομερῶς εὕρισκονται σημειωμένα ἐν τοῖς δυσὶ διαληφθεῖσι τῆς πωλήσεως ἀποδεικτικοῖς, ὡς ἐν τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς φαίνονται κατεστρωμένα.

Ἐμεῖς δὲ ἐξ αὐτῆς τῆς βαλβίδος τοῦ βίου, ἀνθ' ὧν τὴν μετάνοιαν ἡμῶν, καὶ εἴχομεν, καὶ ἔχομεν, καὶ φυλάξομεν ἄχρι βίου

τερμάτων εἰς τὸ ἱερόν καὶ σεβάσμιον μοναστήριον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, τὸ ἐπικεκλημένον τοῦ Μαχαιρᾶ. Ἡ δὲ φορὰ τῶν πραγμάτων, ἐπειδὴ ἔπλεξεν ἡμᾶς εἰς τὴν τύρβην τοῦ κόσμου, τὴν διοίκησιν δηλαδὴ τῶν πολιτικῶν, ἐν οἷς συμφυρόμενοι, ἀνάρπαστοι αἴφνης γεγονότες, εἰ καὶ ἀνάξιοι, προεβιβάσθημεν εἰς τὸν ἀγιώτατον καὶ ἀποστολικὸν θρόνον τῆς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς, τῆς Νέας Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Κύπρου, καὶ διὰ τοῦτο συνέβη ἡμᾶς, σωματικῶς μὲν, ἀπομακρυνθῆναι τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν Μοναστηρίου, πνευματικῶς δὲ ὡς ἄνωθεν εἶπομεν, οὐδαμῶς, τούτου χάριν, ὡς χρέος ἔχοντες ἀπαραίτητον εἰς ἐκείνην τὴν ἱεράν | καὶ σταυροπή- φ. 179
γιον, καὶ βασιλικὴν Μονήν, καθὸ πνευματικῶς ἐγεννήθημεν καὶ ἀνε-
τράφημεν εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς, ἐκρίναμεν δίκαιον, εὐλογοφανές
καὶ θεάρεστον μετὰ προαιρέσεως αὐθορμήτου νὰ ἀφιερῶσωμεν
αὐτὸ τὸ νεόκτιστον τζιφτιλίκιον τῆς Τύμβου εἰς τὸ ῥηθὲν ἱερόν καὶ
σεβάσμιον μοναστήριον τοῦ Μαχαιρᾶ, εἰς ψυχικὴν μὲν σωτηρίαν
ἡμῶν, καὶ εἰς μνημόσυνον τῶν ἡμετέρων γονέων, εἰς ἀρρῶργὴν δὲ
καὶ βοήθειαν τῶν πρὸς τὸ ζῆν τῶν ἐν αὐτῇ τῇ ἱερᾷ Μονῇ ἀσκού-
μένων πατέρων.

Προσέτι εἰς τὸ ῥηθὲν τῆς Τύμβου τζιφτιλίκιον ἐπειδὴ ἐπρο-
σθέσαμεν καὶ ἕτερα νέα χωράφια ἕως πεντακόσιας σκάλαις, καὶ
μῖαν νέαν αὐγολιὰν τῶν αὐτῶν χωραφίων, τὰ ὁποῖα χωράφια, χα-
λίτικα ὄντα ἠγοράσαμεν αὐτὰ ἀπὸ τὸν Σπαχῆν Χατζημουσταφά-
γαν, ἅτινα εὐρίσκονται εἰς τὸ χῶμα τοῦ ἀντίκρυς τῆς Τύμβου
Πραστείου, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὰ οἰκονομικῶς ἐκάμαμεν φεραέτι εἰς
τὸν Χατζηλοῖζον Χατζηκωνσταντίνου λευκοσιάτην, καθὰ ἀπαιτεῖ
ὁ νόμος τῶν τουρκῶν (sic), τούτου χάριν καὶ αὐτὰ τὰ χωράφια μετὰ
τῆς αὐγολιάς αὐτῶν, ἐνοῦντες τῷ ῥηθέντι τῆς Τύμβου τζιφτιλικίῳ,
προσαφιεροῦμεν αὐτῇ ταύτῃ τῇ ἱερᾷ καὶ σεβασμίᾳ μονῇ τῆς κυρίας
Μαχαιράδος. Ἄφ' οὗ δὲ τὸ ῥηθὲν τζιφτιλίκιον ἠγοράσαμεν, ἐξο-
δεύσαμεν ἐξ ἰδίων μας οὐκ ὀλίγα, δηλαδὴ ἕως οὗ νὰ καθαρίσωμεν
τὸ νερόν του, νὰ τὸ ἀνακαινίσωμεν καθ' ὅλα, καὶ νὰ τὸ φέρωμεν
εἰς τὸν πρέποντα καλλωπισμόν, ποιήσαντες ἐν αὐτῷ ὅσα χρειώδη.
Ὡστε μὴ δυνηθέντες ἐξ ἰδίων μας νὰ καταβάλωμεν καὶ ὅλην τὴν

ποσότητα τῆς ἀγορᾶς αὐτοῦ, τὰς δεκαεὶς χιλιάδας, ἐπωλήσαμεν τῆς αὐτῆς Μονῆς μερικὰ παλαιὰ κτήματα, καὶ οἶον εἰπεῖν ἀνωφελῆ ὡς σποράδην εὐρισκόμενα τῆδε κάκεῖσε, εἰς Χρυσοχούν, λέγω, Οὐρῶρη (Γούρρι), Ὀδοῦν, Φαρμακᾶ, ἄτινα ἦσαν, παξέδες, ἐλαιῶνες, ἀμπελῶνες, χωράφια. Καὶ λαβόντες ἐξ αὐτῶν μέρος ἀπεσώσαμεν τὰς δεκαεὶς χιλιάδας, καὶ κατεβάλομεν ὑπὲρ τῆς τιμῆς τοῦ ῥηθέντος τζιφτιλικίου.

Τῆς ὑποθέσεως ταύτης, λοιπόν, οὕτω διατρεξάσης ὡς λεπτομερῶς ἐξιστορήσαμεν, ἵνα μὴ λογίζωνται οἱ μεταγενέστεροι ἡμῶν, ἡμέτερον τὸ ῥηθὲν τοῦτο τζιφτιλικίον, ἀποφαινόμενοι ὁμολογοῦμεν καὶ διαμαρτυρούμεθα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὅτι αὐτὸ τὸ τζιφτιλικίον τῆς Τύμβου ὡς εὐρίσκεται ὀλόκληρον, μετὰ καὶ τῆς ῥηθείσης προσθήκης, τῶν τε χωραφίων, καὶ τῆς αὐγολιᾶς, ὑπάρχει ἴδιον κτήμα εἰς τὸ ἐξῆς καὶ ἀφιέρωμα τῆς ἱερᾶς τε σεβασμίας, καὶ βασιλικῆς μονῆς Μαχαιράδος. Καὶ μηδεὶς ἐχέτω ἐξουσίαν ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ ἱεροῦ τούτου Μοναστηρίου νὰ προσεγγίση εἰς αὐτό, ὡς εἰς ἱερὸν περίβολον, οὐδὲ ἄκρω, ὃ φασι, λιχανῶ. Ἄν δέ τις μετὰ θάνατον ἡμῶν, εἴτε ἀρχιεπίσκοπος, εἴτε κληρικός, εἴτε λαϊκός, ἢ ὁποίας δήποτε τάξεως καὶ βαθμοῦ εἴη, ἢ καὶ αὐτὸς ὁ πωλητής, εἴτε ἐπὶ προφάσει συγγενείας, εἴτε τρόπῳ δυναστικῶ, ἢ ἀρπακτικῶ, ἀπλώσῃ ἱερόσυλον χεῖρα, καὶ τολμήσῃ κυριεύσαι αὐτοῦ τοῦ μοναστηριακοῦ κτήματος, ἢ καὶ μικρὸν τι μέρος αὐτοῦ νοσφίσασθαι καὶ ἀρπάσαι, καὶ τὸ ἱερὸν μοναστήριον ζημιώσαι, ὁ τοιοῦτος ἐχέτω ἀντίδικον τῆς ἰδίας αὐτοῦ ψυχῆς αὐτὴν τὴν παναγίαν καὶ ὁμοούσιον καὶ ἀδιαίρετον Τριάδα, τὸν ἕνα καὶ μόνον Θεόν, καὶ αὐτὴν τὴν παναγίαν καὶ ἀειπάρθενον Θεοτόκον ἀντίπαλον, ψυχῇ τε καὶ σώματι. Ἐστω ἀφορισμένος παρὰ Πατρός, Υἱοῦ, καὶ ἀγίου Πνεύματος. Στένων καὶ τρέμων ὡς ἄλλος Κάϊν εἴη ἐπὶ τῆς γῆς. Κληρονομήσειε τὴν λέπραν τοῦ Γιεζῆ καὶ τὴν ἀγχόνην τοῦ προδότου Ἰούδα. Μετὰ δὲ θάνατον, μενέτω ἄλυτος καὶ τυμπανιαῖος. Ὁ σίδηρος καὶ αἱ πέτραι λυθήσονται, αὐτὸς δὲ οὐδαμῶς. Ἐχέτω δὲ καὶ τὰς ἀράς τῶν ἐν ταῖς ἐπτὰ συνόδοις διαπρεψάντων θεοφόρων πατέρων, καὶ πάντων τῶν ἀγίων τῶν ἀπ' αἰῶνος Θεῶ ἐυαρεστησάντων. Ἐπικατάρτος ἢ

γῆ ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, καὶ προκοπὴν οὐ μὴ ἴδοι εἰς τὸν αἰῶνα.

Διὰ δὲ κάποια ἐνδεχόμενα ὁποῦ προϊόντος τοῦ καιροῦ ἡμεῖς ὑποπτευόμεθα, τοὺς διαληφθέντας ἀναδόχους, ἐφ' οἷς κατ' οἰκονομίαν, ὡς ἔφημεν, ἐγένετο ἡ πώλησις, καὶ ἡ παράδοσις, ἀποκαθιστῶμεν ἐπιτρόπους τοῦ αὐτοῦ τζιφτιλικίου, ὥστε ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ δικαιοσύνῃ προστατεύειν καὶ ὑπερασπίζεσθαι παντὶ σθένει αὐτὸ τὸ ἱερὸν τζιφτιλικίον, περιθάλλοντες καὶ προσέχοντες αὐτὸ ὡς ἴδιον καὶ ὑπὲρ ἴδιον κτήμα, ἀντιβαίνοντες παντοίᾳ ἐπιβουλῇ καὶ σκευωρίᾳ, οἷα τις ἤθελε μελετηθῆ κατ' αὐτοῦ. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον διορίζομεν καὶ τὰ τέκνα τῶν αὐτῶν ἐπιτρόπων κατὰ διαδοχὴν, δηλονότι ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ἵνα ἐξακολουθῶσι τὴν τε ἐπιτροπὴν καὶ ὑπεράσπισιν τοῦ ἱεροῦ τούτου ἀφιερώματος, ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ τούτου καὶ μέχρις αἵματος, ἃν ἤθελε τὸ καλέσῃ ἡ χρεια. Διὰ δὲ τὸν μισθὸν τῆς ἐν φόβῳ Θεοῦ ἐπιτροπῆς καὶ ἀδόλου ὑπερασπίσεως τῶν ῥηθέντων ἐπιτρόπων, διορίζομεν τοὺς | ἐν ταύτῃ τῇ ἱερᾷ καὶ σεβασμῷ μονῇ ἀσκουμένους πατέρας ἵνα μνημονεύωσιν ἀκαταπαύστως τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐν πάσαις ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς καὶ ἐν ταῖς γινομέναις συνάξεσι τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, εἰς ἄφεσιν τῶν ἀμαρτιῶν αὐτῶν, καὶ εἰς μνημόσυνον τῶν ἰδίων γονέων. Οὓς καὶ ἡμεῖς ἔχομεν συγκεχωρημένους καὶ εὐλογημένους παρὰ Πατρός, Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἡ γενεὰ αὐτῶν εἴη πλατυνομένη καὶ ἀυξανομένη ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ἐν ἣ κατ' ἄμφω εὐημερία. Πᾶν ἔργον αὐτῶν εἴη εὐλογημένον, καὶ πᾶσα πορεία αὐτῶν ἐπὶ τὸ κρεῖττον εὐδοωθεῖη. Ἀρθήτω ἐκ τῆς οἰκίας αὐτῶν πόνος καὶ πικρία, καὶ εὐλογημένοι εἴησαν πᾶσαι αἱ ἡμέραι τῆς ζωῆς αὐτῶν, καὶ ἡ ζωὴ αὐτῶν ὑπερεκτανθείη ἄχρι γήρωσ λιπαροῦ τε καὶ πανευδαίμονος. ,αιγι'.

φ. 180

Ἐξεδόθη κατὰ τὸ χιλιοστὸν ὀκτακοσιοστὸν τρισκαιδέκατον σωτήριον ἔτος, καὶ κατεστρώθη ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς, εἰς ἔνδειξιν τῶν εἰρημένων καὶ ἀσφάλειαν.

† Ὁ Κύπρου Κυπριανὸς βεβαιοῖ καὶ ἀποφαίνεται.

34. ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΑΦΟΡΩΝ
ΤΗΝ ΑΦΙΕΡΩΣΗ ΔΟΥΛΩΝ ΣΤΗΝ ΜΟΝΗ ΜΑΧΑΙΡΑ¹

Κυπριανός ἐ<λέ>ω Θεο<εο>ῦ ἀρχιεπίσκοπος πάσης Κύπρου.

φ. 181

Οἱ τῶ καθ' ἡμᾶς ἱερῶ καὶ ἀποστολικῶ θρόνῳ τῆς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς κανονικῶς ὑποκείμενοι, πανιερώτατοι μητροπολίται, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος, εὐγενέστατε δραγομᾶνε τῆς καθ' ἡμᾶς νήσου Κύπρου, εὐλαβέστατοι ἱερεῖς, καὶ ἅπας ὁ σύλλογος τοῦ εὐαγοῦς κλήρου τῆς θεοφρουρήτου πόλεως Λευκωσίας, εὐγενέστατοι ἄρχοντες, χρησιμώτατοι προεστῶτες, καὶ κοτζαπάσηδες, καὶ οἱ δημόσιοι γραμματικοὶ οἱ περὶ τὴν βασιλικὴν φορολογίαν ἐνασχολούμενοι καὶ τῶ κραταιοτάτῳ ἡμῶν ἄνακτι δουλεύοντες, καὶ ἀπαξάπαντες εὐλογημένοι χριστιανοί, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ καὶ περιπόθητα τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις εἴη ὑμῖν ἅπασιν, εἰρήνη τε καὶ ἔλεος παρὰ Θεοῦ Κυρίου παντοκράτορος, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχή, εὐλογία καὶ συγχώρησις.

Ἀποθνήσκουσιν ἀληθῶς καὶ πόλεις, ὡς ἄνδρες, καθὼς ἔλεγεν ἕνας τῶν παλαιῶν φιλοσόφων, καὶ πολλὰ ὁ πανδαμάτωρ χρόνος διαφθείρας, καὶ δίκην ρεύματος παρασύρας, εἰς παντελῆ ἀφανισμόν παρέδωκε. Καὶ οὐ μόνον πόλεις ὀνομαστάς καὶ χώρας περιφήμους ἀφανεῖς τε καὶ ἐξιτήλους ἀποκατέστησεν, ἀλλὰ καὶ ἱερὰ καταγῶγια καὶ μοναστήρια, τῇ χρονίῳ παρατάσει παρατείνας καὶ τῶ ἀκατασχέτῳ ρεύματι ἐπὶ πολὺ καταβιβάσας, ἐρείπια πεποίηκε, καὶ κατηδάφισεν εἰς τοσοῦτον, ὥστε καὶ μόλις ὀρᾶσθαι τούτων ἀμυδρὰ ἴχνη καὶ λείψανα.

1. Κῶδιξ Α' ΙΑΚ, φφ. 181-183. Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ, *Ἡ ἐν Κύπρῳ ἱερὰ μονή*, ὅ.π., σσ. 149-153.

Τοιοῦτό τι πέπονθε καὶ τὸ σταυροπηγιακὸν ἱερὸν μοναστήριον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς ἐπικεκλημένης Μαχαιράδος, ὡς εἶναι γνωστὸν πᾶσιν ὑμῖν. Καὶ τοῦτο δηλονότι, ὑπὸ τε τοῦ πανδαμάτορος τούτου χρόνου πιεζόμενον καὶ τῶν καιρικῶν ἀνωμαλιῶν καὶ ἔτι ὑπὸ καταδυναστειῶν τῶν ἐξωτερικῶν κινδυνεύει παραδοθῆναι, (φεῦ), τελείῳ ἀφανισμῷ. Ὁ αἰόδιμος αὐτοκράτωρ ἐκεῖνος, Μανουὴλ ὁ Κομνηνὸς ὁ Πορφυρογέννητος, ὁ πρῶτος κτίτωρ καὶ ὑπερασπιστὴς τοῦ ἱεροῦ σταυροπηγίου τούτου, ἐξέδωκεν ἱερὸν προσκυνητὸν ὄρισμόν, καὶ χρυσόβουλλον, καὶ παρέδωκεν αὐτὸν τῷ ἐν τῷ ὄρει τούτῳ τοῦ Μαχαιρᾶ ἀσκουμένῳ μοναχῷ Ἰγνατίῳ, καὶ τῷ συνασκητῇ αὐτοῦ Προκοπίῳ, εἰς τὰ ὅποια χρυσόβουλλα ἐπιτάξας ὁ βασιλεὺς ἀνεγερθῆναι τὴν μονήν, καὶ παρασήμοις αὐτὴν βασιλικοῖς ἐκ πρώτης ἀφετηρίας τετίμηκε τοῖς ἐξῆς. Δηλαδὴ τὸ περίξ τῆς μονῆς ὄρος δωρεὰν ἐχαρίσατο τῇ μονῇ. Καὶ πεντήκοντα τρικέφαλα νομίσματα, φησί, κατ' ἔτος ἐκ τοῦ βασιλικοῦ γαζοφυλακίου τοῖς ἐν τῇ ἱερᾷ μονῇ ἀσκουμένοις πατράσιν ἐθέσπισεν ἀποστέλλεσθαι. Καὶ παντὸς προσώπου τὴν μονὴν ἐλευθέραν πεποίηκε, καὶ αὐτὸν τὸν κατὰ καιρὸν ἀρχιερέα διεκώλυσε τοῦ μὴ ἔχειν τινὰ ἐξουσίαν κατὰ τῆς μονῆς, εἰ μὴ μόνον τὴν ἀναφορὰν, εἴτουν εἰς τὸ ἀπέρχεσθαι μόνον κατ' ἔτος καὶ ἱερουργεῖν, καὶ τὴν κατὰ καιρὸν τοῦ ἡγουμένου προχείρισιν, τῶν μοναχῶν τοῦτον πρῶτον ἐκλεγομένων καὶ ψηφιοζομένων. Οὕτω διαλαμβάνει ἡ τῆς ἱερᾶς ταύτης μονῆς διάταξις ἡ τυπική, τὴν ὁποίαν συνέταξεν ὁ μοναχὸς Νεῖλος, ὁ μετ' οὐ πολὺ διαδεξάμενος τὸν Ἰγνατίον, καὶ ἡγουμενεύσας ἐν τῇ μονῇ. Μετὰ δὲ τὴν πρὸς Κύριον ἐκδημίαν τοῦ αἰοδίμου βασιλέως τοῦ Κομνηνοῦ, ἀποσταλέντες ἀδελφοὶ εἰς τὴν βασιλεύουσαν τῶν πόλεων, παρά τε τοῦ ἡγουμενεύοντος Νεῖλου, καὶ τῶν λοιπῶν πατέρων, | πρὸς τὸν εὐσεβῆ αὐτοκράτορα κύριον Ἰσαάκιον τὸν Ἄγγελον, ἐπεκύρωσαν διὰ νέων χρυσοβούλλων καὶ τῆς αὐτοῦ βασιλείας τὰ τῇ μονῇ δοθέντα ὑπὸ τοῦ Κομνηνοῦ χρυσόβουλλα. Ὅς τις καὶ αὐτὸς ὁ ῥηθεὶς βασιλεὺς πρὸς τὸ ἐπικυρῶσαι ταῦτα καὶ κῆπον τῇ μονῇ ἐχαρίσατο, φησὶν, ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν Λευκοσίαν βασιλικῶν, καὶ ἐκκοπὴν νομισμάτων ὑπερπύρων δώδεκα. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ φιλό-

φ. 182

χριστος αὐτοκράτωρ κύριος Ἀλέξιος ὁ Ἄγγελος, ζήλω τῶν προκατόχων αὐτοῦ βασιλέων διαφιλοτιμηθεῖς, παντελῆ καὶ οὗτος ἀτέλειαν, καὶ ἔλευθερίαν ἐθέσπισε τοῖς ὑποστατικοῖς τε καὶ κτήμασι τῆς μονῆς. Δηλαδή μήτε εἰς ἀμπελώνας νὰ πληρώνεται κανένα δόσιμον εἷς τινα, κατὰ τοὺς λοιπούς, μήτε εἰς χωράφια, μήτε εἰς ἀγρούς, καὶ παξέδες. Ἔτι δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἢ αὐτοῦ βασιλεία καὶ παροίκους, ἦτοι σκλάβους εἰκοσιτέσσαρας ἐχαρίσατο τῇ μονῇ εἰς τὸ νὰ ἐξαρκῶσιν εἰς τὰς ἀναγκαίας χρείας τῶν ἀδελφῶν. Καὶ προϊόντος τοῦ χρόνου, εἰς αὔξησιν ἐχώρει τὰ τῆς μονῆς, στερεομένη καὶ πλατυνομένη ἐν κτήμασί τε καὶ ἀναθήμασι, καὶ χαρίσμασι βασιλικοῖς, τῇ δυνάμει τῆς δεξιᾶς τοῦ ὑψίστου, καὶ τῇ εὐδοκίᾳ καὶ χάριτι τῆς ἀσπόρως αὐτὸν τεκούσης πανάγνου καὶ Θεομήτορος. Καὶ οὐ μόνον ἐν τούτοις ἑώρας εὐροῦντα καὶ πλατυνόμενα τὰ τῆς μονῆς, ἀλλὰ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ τυραννικῇ δουλείᾳ τῆς βαρβαρικῆς χειρός, καὶ τοι τῶν πραγμάτων ἐπὶ τὸ χειρὸν τρεχόντων, πάλιν τὰ τῆς μονῆς καλῶς διευθύνετο εὐδοκούμενα εἰς τὸ κρεῖττον, μέχρι καὶ τοῦ αἰοιδίμου ἐκείνου ἀξιεπαίνου ἀνδρὸς καθηγουμένου κὺρ Παρθενίου τὰ πηδάλια τῆς μονῆς διαδεξαμένου, καὶ οἰακοστροφοῦντος, περίπου τὸ χιλιοστὸν ἑπτακοσιοστὸν πεντηκοστὸν σωτήριον ἔτος. Ὅς τις, ἐν ᾧ ἐξήρχετο εἷς τινα ὑπηρεσίαν τῆς μονῆς φέρων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τοὺς ἀδελφούς, ἔβλεπε ὡσάν μίαν ἐκστράτευσιν ἐκστρατεύουσαν, καὶ ἓνα ὀλόκληρον στρατόν, ἔχων ὑπὲρ τοὺς διακοσίους μοναχοὺς, ἀκολουθοῦντας αὐτῷ. Ἀλλὰ φεῦ. Ὁ ζυγὸς τῆς βαρβαρικῆς τυραννίδος, αἱ ἀξιοδάκρυτοι συμφοραὶ τῆς πατρίδος, καὶ δυστυχίαι, καὶ αἱ περιστάσεις αἱ καιρικαὶ κατήντησαν αὐτὴν τὴν περιώνυμον μονήν, τὴν πρῶην ἀρίζηλον καὶ περίβλεπτον εἰς θέαμα καὶ πτῶμα ἐλεινόν. Τὸ πρῶτον καύχημα τῆς πατρίδος, τὸ πρῶτον σταυροπήγιον, τὸ πρῶτως τιμηθὲν παρασήμοις βασιλικοῖς. Ἐφυγον οἱ μοναχοὶ στερηθέντες τῶν ἀναγκαίων, ἐσφετερίσθησαν οἱ γεωργοί, οἱ δουλεύοντες δοῦλοι, οἱ περὶ τὰ ἐδώδιμα καὶ ἀγώγιμα τῶν μοναχῶν ἐνασχολούμενοι, καὶ τέλος πάντων κινδυνεύει, φεῦ, νὰ ὑποπέσῃ εἰς τέλειον ἀφανισμόν.

Ὅθεν ἡμεῖς, καὶ κατὰ τὸ ἀρχιερατικὸν ἡμῶν χρέος καὶ ἐπάγ-

γελμα, καὶ καθὸ ζῆλον ἀμύθητον καὶ διακαῆ περι τὴν σύστασιν καὶ αὔξησιν τῶν τοιούτων ἱερῶν καταγωγίων τρέφοντες, καὶ πρὸς οὐδὲν ἕτερον ἀφορῶντες, εἰμὴ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀγαθὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων, ἰδόντες τὴν τοσαύτην ἐλάττωσιν τῆς μονῆς ταύτης τῆς ἱερᾶς, τὰ ὑπέρογκα χρέη καὶ δυσάπαντητα, καὶ ὅλην ἀδυνατοῦσαν εἰς ἀπάντησιν τῶν χρεῶν, καὶ τοῖς ὅλοις ἀμηχανοῦσαν, καὶ μέσην καρδίαν πληγέντες, καὶ ἐκ βάθους στενάξαντες, καὶ λογισάμενοι καθ' ἑαυτοὺς ὅτι οὐδὲν ἕτερον τὸ παραίτιον τῆς τοσαύτης ἐρημώσεως καὶ τοῦ ἀφανισμοῦ, εἰ μὴ ἡ ἐλάττωσις καὶ ἡ σφετερίσις τῶν ὑπηρετῶν καὶ μοναχῶν, ὡς μὴ ἐξαρκούντων πρὸς τὰς ἀναγκαίας χρεῖας καὶ τὰ ἐργόχειρα τῆς μονῆς, ἀποφασίσαμεν νὰ δώσωμεν χεῖρα βοηθείας, καὶ νὰ προσθέσωμεν εἰς ἐκείνους τοὺς καταλειφθέντας ὀλίγους δούλους τῆς ἱερᾶς ταύτης μονῆς, ἑτέρους δεκαπέντε, ὡσὰν μίαν εὐτελῆ καὶ παρ' ἡμῶν προσφορὰν πρὸς τὴν ὑπέραγνον Δέσποιναν, διὰ νὰ ἀποσωθῶσιν ὅλον τὸ ἐλάχιστον ῥητοὶ δοῦλοι παντοτινοὶ τῆς κυρίας Μαχαιράδος, πέντε καὶ ἑβδομήκοντα, διὰ νὰ ἐξαρκῶσιν ὁπωσοῦν εἰς τὰς ἀναγκαίας χρεῖας τῶν ἀδελφῶν. Οἵτινες ἐν τοιούτοις ἱεροῖς τόποις, καὶ μακρὰν τῶν τοῦ κόσμου φροντίδων καὶ περισπασμῶν τυγχάνουσιν ἡσυχαστηρίοις διὰ παντὸς ὑπὲρ τοῦ κόσμου παντὸς ἀγρυπνοῦντες καὶ προσευχόμενοι, καὶ τὴν ἀναίμακτον ἱερουργίαν ἐπιτελοῦντες, μεγάλη ὠφέλεια γίνονται, εἷς τε τὴν πολιτείαν, καὶ εἰς πᾶσαν τὴν νῆσον ἡμῶν, καὶ εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Διὸ καὶ ἀποφασιστικῶς τε καὶ προσδιοριστικῶς ἐδιωρίσαμεν ἵνα ἔχη ἡ μονὴ αὕτη τῆς κυρίας Μαχαιράδος τοὺς διαληφθέντας ἑβδομήκοντα πέντε δούλους εἰς τὸ ἐξῆς, παντοτινοὺς, ἀνοσφίστους, ἀσφετε|ρίστους, ἀνεπηρεάστους, ἀπὸ τῆς σήμερον.

φ. 183

Ἄν ὅμως μετὰ τὴν ἐμὴν πρὸς Κύριον ἐκδημίαν, καὶ τὴν τοῦ ζῆν ἀπομέτρησιν, ἤθελε τολμήσῃ τινὰς αὐθαδῶς νὰ ἀκυρώσῃ τὴν ἐμὴν ταύτην ἀπόφασιν, καὶ νὰ σφετερίσῃ νοσφισάμενος ἐκ τούτων τῶν ἑβδομήκοντα πέντε δούλων τῆς ἱερᾶς ταύτης μονῆς, τῶν παρ' ἡμῖν διορισθέντων, καὶ ὡς ὀλοκάρπωμα τῇ κυρίᾳ μητρὶ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ προσαχθέντων, ὁ τοιοῦτος, εἴτε ὁ κατὰ καιρὸν ἀρχιε-

πίσκοπός ἐστιν, εἴτε ὁ τῆς νήσου δραγουμᾶνος, εἴτε κοτζάπασης, εἴτε ἄλλος τις τοῦ τόπου ὁμουρετλῆς, ὡς ἱερόσυλος, ὡς αὐθάδης καὶ ἀνόσιος, πρῶτον μὲν ἔστω ἔνοχος καὶ ὑπεύθυνος τῷ κρίματι τοῦ Ἀνανίου καὶ τῆς Σαμφείρης² (sic). Εἶτα ἐχέτω τὰς ἀρὰς τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων πατέρων, καὶ ἀντίδικον τῆς ἰδίας αὐτοῦ ψυχῆς αὐτὴν τὴν ὑπέραγον Δέσποιναν, καὶ μετὰ θάνατον εἴη ἀσυγχώρητος, ἀδιάλυτος καὶ τυμπανιαῖος. Οἱ δὲ πᾶσι τρόποις, καὶ πάσαις δυνάμεσι τὴν ῥηθεῖσαν ἱερὰν καὶ σεβασμίαν ταύτην μονὴν ὑπερασπιζόμενοι καὶ δεφενδεύοντες, οἱ τοιοῦτοι ἔστωσαν συγκεχωρημένοι καὶ εὐλογημένοι παρὰ Πατρός, Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς ἀδιαιρέτου Τριάδος, τοῦ ἐνὸς τῆ φύσει Θεοῦ, καὶ παρ' ἡμῶν τῶν ἀναξίων δούλων αὐτοῦ.

Τούτου χάριν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν εἰς τὴν τῶν εἰρήμενων ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν, καὶ κατεστρώθη ἐν τοῖς κώδιξι τῆς καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς, κατὰ τὸ χιλιοστὸν ὀκτακοσιοστὸν τρισκαιδέκατον σωτήριον ἔτος.

† Ὁ Κύπρου Κυπριανὸς ἀποφαίνεται καὶ βεβαιοῖ.

35. ΟΜΟΛΟΓΙΑ ΧΡΕΩΣΤΙΚΗ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΩΝ ΑΡΧΙΕΡΕΩΝ¹

Ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἀρχιερέων ἀποφαίνεται ὅτι τὴν σήμερον, λογαριασθέντες μετὰ τοῦ ἄρχοντος κονσόλου Σικελίας σιὸρ Ἱερωνύμου Καλημέρη, δι' ὅσα ἐχρεώσται αὐτῷ ὁ τόπος, λογαριάσαντες αὐτῷ καὶ τοὺς δουλευθέντας τόκους ἀπὸ 1806 Ἰαν<ουαρίου> 1 μέχρι τῶν 1814, ἔμεινε νὰ λαμβάνη, ἐκτὸς τῶν δέκα χιλιάδων, δι' ἃ ἐδόθη ὁμολογία τῇ θυγατρὶ τῆς ἐκλαμπρότητός του, κυρίᾳ Ἐλένη, καὶ ἔτι ἐκτὸς τῶν ἕνδεκα χιλιάδων καὶ πεντακοσίων, διὰ τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὰ ἐδόθη ἑτέρα ὁμολογία τῷ σιὸρ Σιμῶν Μισέλ, συζύγῳ τῆς ἑτέρας θυγατρὸς τῆς αὐτοῦ ἐκλαμπρότητος, κυρίας Ἰουλίας, ἔμεινε λέγω νὰ λαμβάνη, ἐκτὸς τῶν ἄνωθεν δοθέντων δύο ὁμολογιῶν, γρόσια καθαρὰ ν<έττα> 112.229, μ<αῖ>δ<ια> 24, ἥτοι ἑκατὸν δώδεκα χιλιάδες διακόσια εἰκοσιεννέα, μαῖδια εἰκοσιτέσσαρα.

Εἰς ἃ καὶ δίδοντες ἤδη τῇ αὐτοῦ ἐκλαμπρότητι τὴν παροῦσάν μας νέαν ὁμολογίαν, ἔστω ἄκυρος ἢ παλαιά. Ἄτινα καὶ ὑποσχόμεθα ἀποπληρῶσαι τῇ αὐτοῦ ἐκλαμπρότητι ἄνευ τόκων, εἰς ὀλόκληρον τριετίαν, ἥτοι ἀπὸ πρώτης Μουχαρρεμίου τοῦ 1231 (1816) σενεσί, ἄχρι τελευταίας τοῦ 1233 (1818). Διὸ καὶ δεδώκαμεν τῇ αὐτοῦ ἐκλαμπρότητι τὴν παροῦσάν μας ἐνυπόγραφον καὶ ἰδιοσφράγιστον ὁμολογίαν εἰς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν.

1814, Ἰανουαρίου 1.

† Ὁ Κύπρου ὑπόσχεται.

1. ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, «Ὁ ἐθνομάρτυς ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανὸς - βίος, ἐγκύκλιοι, ἐπιστολαί, ὁμολογίαι χρεωστικά, πωλήσεων βεβαιωτικά, συμβιβασμοῦ ἔγγραφα, κελεύσεως καὶ ἀφιερώσεως σημειώματα, ἐπιγραφαί», ΑΒ, τ. ΑΒ', τεύχ. 7-8 (1971) 288. Βλ. σχόλια, ἐνταῦθα, σ. 399, σημ. 1.

36. ΔΙΗΓΗΣΗ ΤΟΥ ΑΓΓΛΟΥ ΠΕΡΙΗΓΗΤΗ

JOHN MACDONALD KINNEIR¹

«Εἰσηλθα στὴν πόλη ἀπὸ τὴν πύλη τῆς Λάρνακας (=τῆς Ἀμμοχώστου) καὶ κατευθύνθηκα πρὸς τὸ [ἀρχι]επισκοπικὸ μέγαρο, μέσω ἑνὸς δικτύου ἀπὸ στενοὺς δρόμους, ὅπου τὸ ἄλογό μου σχεδὸν θάφτηκε στὴ λάσπη καὶ τὴ βρωμιά. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ντυμένος μὲ ἕναν μεγαλόπρεπο πορφυρὸ μανδύα, μὲ μακρὰ χυτὴ γενειάδα καὶ μὲ ἕνα μεταξωτὸ καπέλο στὸ κεφάλι, μὲ ὑποδέχθηκε στὸ προπύλαιον καὶ διέταξε νὰ ἐτοιμαστεῖ ἕνα διαμέρισμα γιὰ μένα στὸ μέγαρό του, ἕνα μεγάλο καὶ ἀπομονωμένο οἰκοδόμημα ἀποτελούμενο ἀπὸ περίπου ἑκατὸν δωμάτια. Ὅλα αὐτὰ χρειάζονται γιὰ τὴ στέγαση τῶν ἐπισκόπων, ἱερέων καὶ τῶν ἀκολούθων τους· διότι ὁ ἀρχιεπίσκοπος, τόσο σὲ δύναμη ὅσο καὶ σὲ πλοῦτο, εἶναι ἡ δευτέρα προσωπικότητα στὸ νησί. Ὅλες οἱ ὑποθέσεις πὺρ σχετίζονται μὲ τοὺς ἔλληνας, εὐρίσκονται ὑπὸ τὴ δικὴ του ἄμεση ἐπίβλεψη καὶ εὐθύνη· καὶ ὡς ἐκ τούτου, ὅταν ὁ κυβερνήτης ἐπιθυμεῖ νὰ προβεῖ σὲ κάποιες νέες διευθετήσεις, πὺρ ἀφοροῦν αὐτὴ τὴν τάξη ἀνθρώπων, ἢ σὲ θέματα σχετικὰ μὲ τὶς φορολογίες, θὰ πρέπει νὰ καταφεύγει στὸν ἀρχιεπίσκοπο, ὁ ὁποῖος ἔχει, τελευταίως, σφετεριστεῖ ὅλη τὴν ἐξουσία, καὶ μάλιστα πολὺ σπάνια καταδέχεται νὰ συμβουλευθεῖ τὸν δραγομᾶνο. Ἀπὸ τὴν ταπεινὴ θέση ἑνὸς ἀσήμου διακόνου, [ὁ ἀρχιεπίσκοπος αὐτός], κατόρθωσε νὰ αὐτοανελιχθεῖ, μὲ ἀσυνήθιστα (παράδοξα) μέσα, μέχρι τὸν [ἀρχι]επισκοπικὸ θρόνο. Δανείστηκε μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ ἀπὸ τοὺς πλουσίους, πὺρ τὰ

1. Ὁ John Macdonald Kinneir, πλοίαρχος τῆς Ἑταιρείας Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, στὰ πλαίσια περιοδείας του στὴν Μικρὰ Ἀσία, τὴν Ἀρμενία καὶ τὸ Κουρδιστάν, ἐπισκέφθηκε καὶ τὴν Κύπρο, τὸ ἔτος 1814. Ἡ διήγησή του αὐτὴ καταγράφεται μετὰ τὴν ἐπίσκεψή του στὴν Κύπρο. C. D. COVHAM, *Excerpta Cypria*, ὅ.π., σσ. 416. 417. Α. ΠΑΥΛΙΔΗ, *Ἡ Κύπρος ἀνὰ τοὺς αἰῶνες*, ὅ.π., τ. Γ', σσ. 1052. 1057.

διαμοίρασε στοὺς φτωχοὺς· ἐξασφάλισε, μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, τὶς ψήφους τῶν πιστωτῶν του, ποὺ ἤθελαν νὰ πάρουν πίσω τὰ χρήματά τους, καθὼς καὶ ἐκεῖνες (τὶς ψήφους) τῶν ἄλλων ποὺ προσέβλεπαν σὲ κάποια μελλοντικὴ ἀνταμοιβή². Μὲ πίεσε νὰ παραμείνω μαζί του γιὰ ἓνα μικρὸ χρονικὸ διάστημα, θέτοντας τοῦτο ὡς ὄρο, καὶ λέγοντάς μου ὅτι θὰ μπορούσε νὰ ἐξασφαλίσει τὸ σκάφος τοῦ μουτεσσελίμ (=τοῦ κυβερνήτη) γιὰ μεταφορὰ μου ἀπὸ τὴν Κερύνεια στὸ Κελεντρί (Kelendri). Καὶ καθὼς μοῦ τὸ ζητοῦσε μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο, καὶ καθὼς ἦταν κατὰ πολὺ ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς ἔλληνες ἱερεῖς γενικά, συμφώνησα νὰ καθυστερήσω τὴν ἀναχώρησή μου γιὰ δύο ἡμέρες. Στις ἑπτὰ ἢ ὡρα ἀνακοινώθηκε τὸ δεῖπνο, ὁπότε μὲ πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ μὲ ὀδήγησε, διὰ μέσου μιᾶς στοᾶς, στὴν τραπεζαρία - μιὰ μεγάλη καὶ λερωμένη αἴθουσα. Περίπου τριάντα ἱερεῖς καὶ ἐπίσκοποι κάθησαν στὸ τραπέζι. Τὸ κρασί καὶ τὰ φαγητὰ ἦσαν θαυμάσια καὶ ἄφθονα καὶ τὸ ψωμί, ποὺ ἦταν κάτασπρο σὰν τὸ χιόνι, καὶ εἶχε ζυμωθεῖ μὲ γάλα ἀντὶ μὲ νερό, ἦταν τὸ καλύτερο ποὺ θυμᾶμαι νὰ γεύθηκα ποτέ.

Ἡ Λευκωσία, ἢ ὅπως τὴν ἀποκαλοῦν οἱ τοῦρκοι, Λικωσία (Licosia) ἔχει, σύμφωνα πρὸς τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ ἀρχιεπισκόπου,

2. Γιὰ τὴν προκατάληψη τῶν εὐρωπαϊῶν πολιτικῶν καὶ περιηγητῶν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, βλ. ἀνωτέρω, σ. 145, σημ. 3, σ. 146, σημ. 5, καὶ ἐπίλογος, σ. 631, σημ. 17. Εἶναι ἀξιὸν ἀπορίας, πῶς ἓνας ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος καταδέκτηκε καὶ πλούτισε εἰς βᾶρος τοῦ λαοῦ, κατὰ τὴν ἄποψη τοῦ Kinneir, τὴν ὥρα τοῦ διωγμοῦ, καὶ ἐνῶ εἶχε τὴν δυνατότητα νὰ διαφύγει, παρέμεινε καὶ θυσιάστηκε γιὰ τὸν λαὸ αὐτό; (βλ. διήγηση John Carne, σσ. 311. 315). Πολὺ σημαντικὰ γιὰ τὶς ἐναντίον τοῦ Κυπριανοῦ κατηγορίες τοῦ Kinneir εἶναι καὶ τὰ ὅσα γράφει ὁ Λοῖζος Φιλίππου (Λ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ, Ἡ Ἐκκλησία Κύπρου ἐπὶ τουρκοκρατίας, Λευκωσία 1975, σσ. 140-141): «Τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κυπριανὸν ὁ ἄγγλος Kinneir (*Excerpta Cypria*, σ. 414), παριστᾷ ὡς ἐκμεταλλευτὴν τοῦ λαοῦ. Εἰδικῶς δ' ἀναφέρει: "ὅτι ὁ κυβερνήτης καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ἀσχολοῦνται μὲ τὰ σιτηρὰ περισσότερον παντὸς ἄλλου κατοίκου ἐν τῇ νήσῳ· συνήθως παίρνουσι τὴν ὅλην παραγωγὴν, μὲ τιμὰς τὰς ὁποίας οἱ ἴδιοι ὀρίζουν καὶ κατόπιν εἴτε τὴν ἐξάγουν, εἴτε τὴν πωλοῦν εἰς ὑψηλὰς τιμὰς· τοῦτο συνέβη πλέον ἢ ἅπαξ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου πρὸς τὴν Ἰσπανίαν, ὅτε ὀλόκληρος ἡ παραγωγὴ τοῦ σίτου ἠγοράσθη κατὰ τὸν ἀνωτέρω

δύο χιλιάδες οικόγένειες μωαμεθανῶν, χίλιες οικόγένειες ἑλλήνων, σαράντα (οικόγένειες) ἀρμενίων καὶ δώδεκα (οικόγένειες) μαρωνιτῶν καθολικῶν. [Διαθέτει] τέσσερα δημόσια λουτρά, ὀχτῶ τζαμιὰ - ὅλα ἦσαν κάποτε ἐκκλησίες -, ἕξι ἑλληνικὲς ἐκκλησίες καὶ ἓνα μοναστήρι καθολικῶν, πέρα ἀπὸ τὸ ἀρχιεπισκοπικὸ μέγαρο καὶ ἓνα μεγάλο караβὰν σεράι (χάνι), πὺν τῶρα ἔχει πέσει σὲ παρακμή.

Τὸ πρῶτ³ μὲ ἐπεσκέφθη ὁ δραγομᾶνος καὶ τὴν ἐσπέρα τοῦ ἀνταπέδωσα τὴν ἐπίσκεψη. Ἦταν ἓνας ἑλληνας ἀπὸ μία καλὴ οἰκογένεια τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ κάποτε εἶχε βρεθεῖ στὴν ὑπηρεσία τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ στὴν Αἴγυπτο. Δὲν ἦταν δύσκολο νὰ ἀντιληφθῶ ὅτι ὑπῆρχε μία κατάσταση ζήλειας μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, τὸν ὁποῖο κατηγορήσε γιὰ φιλαργυρία καὶ φιλοδοξία καὶ μία ἐπιθυμία νὰ ἀναμειγνύεται σὲ ὑποθέσεις πὺν δὲν τὸν ἀφοροῦσαν».

τρόπον ὑπὸ τῶν ἐν Ἰταλία ἐμπόρων καὶ ἐξήχθη χωρὶς νὰ μείνη εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις τεμάχιον ἄρτου”. Ὁ ἴδιος ἐπίσης (Excerpta Cyprica, σ. 416) παριστᾷ αὐτὸν ὡς διάγοντα ἐν πολυτελείᾳ ἐν τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ καὶ ἀναφέρει, “ὅτι ὁ ἄρτος, τὸν ὁποῖον τοῦ παρέθηκε κατὰ τὸ δεῖπνον, ζυμωμένος μὲ γάλα, ἦτο ὁ ὠραιότερος τὸν ὁποῖον ἐγεύθη ποτὲ εἰς τὴν ζωὴν του”. Εἰς συνέντευξιν ἐπίσης τὴν ὁποίαν ὁ Kinnear ἔλαβε μετὰ τοῦ δραγομᾶνου τῆς νήσου, οὗτος ἐχαρακτήρισε τὸν ἀρχιεπίσκοπον ὡς “πλεονέκτην” καὶ “φιλόδοξον”, “ἔχοντα τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἀναμειγνύται παντοῦ, καὶ ἐκεῖ ὅπου δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα” (Excerpta Cyprica, σ. 417). Ἐπὶ τῶν γραφομένων τοῦ Kinnear παρατηροῦμεν τὰ ἐξῆς: α) Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς πολυτελείας ἐν τῇ διαίτη, οὐδὲν τὸ ἄξιον λόγου ἀναφέρεται. Ἡ τιμὴ τοῦ σίτου καὶ τοῦ γάλακτος ἐν Κύπρῳ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο τόσον χαμηλὴ, ὥστε ἄρτος μὲ γάλα ἠδύνατο νὰ παρασκευασθῇ ἀντὶ εὐτελεστάτης τιμῆς. β) Οἱ χαρακτηρισμοί, τοὺς ὁποίους τῷ ἔδωκεν ὁ δραγομᾶνος δὲν ἀπέρρεον ἀπὸ πρόσωπον ἀμερόληπτον, ἀλλὰ διακείμενον ἐχθρικῶς πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον, ὡς ὁ ἴδιος ὁ Kinnear ὁμολογεῖ, καὶ εὐρισκόμενον ἐν ἀντιζηλίᾳ πρὸς αὐτόν. γ) Ὡς πρὸς τὴν κατηγορίαν περὶ ἀγορᾶς τῶν σιτηρῶν καὶ μεταπωλήσεως αὐτῶν, ἡ ὁποία πράγματι εἶναι σοβαρά, δὲν γνωρίζομεν, ἂν ἦτο πραγματικὴ ἢ σύνηθες δημιούργημα διαδόσεων ἀυστάτων. Ἄν ἠλήθευε θὰ ἐμείωνε πολὺ τὴν ὑπόληψιν τοῦ ἱεράρχου τούτου. Ἐφ’ ὅσον ὅμως δὲν ὑπάρχουσιν ἀπολύτως ἐξηκριβωμένα πληροφοροῖα, δὲν ἔχομεν τὸ δικαίωμα νὰ ἐπικρίνωμεν τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον περιβάλλει τοῦ μαρτυρίου ὁ στέφανος».

3. Τῆς 16ης Ἰανουαρίου.

37. ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΓΙΑ ΤΙΣ ΖΗΜΙΕΣ ΠΟΥ ΥΠΕΣΤΗ
Ο ΚΟΝΣΟΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΤΟΝ ΡΩΣΣΟΤΟΥΡΚΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ¹

Κυπριανὸς ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος πάσης Κύπρου.

Ἡ μετριότης ἡμῶν ἀποφαινομένη διὰ τοῦ παρόντος εἰδοποιεῖ, ὅτι κατὰ τὸ 1807 ἔτος τῆς εἰδήσεως τοῦ διακηρυχθέντος πολέμου μεταξὺ τῆς ὀθωμανικῆς πόρτας καὶ τῶν ῥωσσοάγγλων ἐνταῦθα διαφημισθείσης, οἱ τοιοῦτοι ἐν τῷ τότε δουλεύοντες εἰς τὰς πόρτας τῶν εὐρωπαϊῶν βασιλειῶν, ἐπειδὴ ἐδοκίμασαν ὑπὸ τοῦ ὀθωμανικοῦ γένους οὐκ ὀλίγα δεινά, ἐν οἷς οὖν καὶ ὁ τὸ παρὸν ἡμέτερον ἐπιφέρων σιὸρ Δημήτριος κόνσολος Λεμεσοῦ, τῆς κατὰ τὴν περίφημον νῆσον Κύπρον, τούτου χάριν μαρτυροῦμεν πεπαρῶρησιασμένως, καὶ βεβαιοῦμεν, ὅτι καὶ ἡ εὐγενεία του ἐξ αἰτίας τῶν εἰρημένων τοῦ χρόνου περιστατικῶν, ἐδοκίμασε διαφόρους καταδρομάς, ζημίας καὶ ἀρπαγὰς καὶ τιμωρίας οὐ φορητάς, μάρτυς δὲ ἀξιόχρεως ὁ τοῦ βαρβαρικοῦ ἔθνους ἔμφυτος ιδιωτισμός, ὅποτεν αὐτοὶ μικρᾶς λάβωνται τῆς λαβῆς.

Οὕτω τοίνυν τῶν πραγμάτων ἐχόντων, δι' ἃς καὶ ἡ εὐγενεία του ἐδοκίμασε ζημίας καὶ καταδρομάς, οὐ τὰς τυχούσας, ἡ ἡμετέρα μετριότης ἐπιγράψασα καὶ ἐπικυρώσασα τὸ παρὸν ἐνδεικτικὸν τῇ ἰδίᾳ ἐπι(ὑπο)γραφή, ἐπιδέδωκε τῷ διαληφθέντι σιὸρ Δημητρίῳ κόνσώλῳ αἰτήσαντι, ἵνα ἔχη εἰς ἔνδειξιν.

Ἐν Λευκωσίᾳ τῆς Κύπρου 1814, Ἰουλίου 26.

† Ὁ Κύπρου βεβαιοῖ.

1. Γ. ΦΡΑΓΚΟΥΔΗ, *Ἱστορία καὶ γενεαλογία τῆς μεγάλης κυπριακῆς οἰκογένειας Φραγκοῦδη καὶ τῶν συγγενικῶν οἰκογενειῶν*, Ἀθῆναι 1939, σ. 28.

38. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΕΡΟΥΣΙΑΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ
ΙΕΡΟΥ ΝΑΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΑΒΒΑ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ¹

«Από τῆς σελ. 1-5 περιλαμβάνεται ἡ κινητὴ καὶ ἀκίνητος περιουσία τοῦ ναοῦ, αἱ σελ. 6-16 παραμένουν κεναὶ καὶ ἀπὸ τῆς 17-84 περιλαμβάνονται λογαριασμοὶ εἰσπράξεων καὶ δαπανῶν τοῦ ναοῦ ἀνελλιπῶς ἀπὸ τοῦ 1814 μέχρι τοῦ 1899².

Φαίνεται ὅτι ὁ ἀείμνηστος ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανὸς ἠθέλησε νὰ ἐπιβάλη κάποιαν τάξιν καὶ ἔλεγχον εἰς τὴν διαχείρησιν τῶν ἐνοριακῶν ναῶν, γενομένην μέχρι τότε ἄνευ τινὸς ἐλέγχου καὶ στηριζομένου ἀπλῶς εἰς τὴν εὐθύτητα καὶ εὐσέβειαν τῶν κατὰ καιροὺς ἐπιτρόπων. Εἶναι δὲ φανερόν ὅτι αἱ ἀνωτέρω σημειώσεις καὶ συστάσεις ἐγένοντο καθ' ὑπόδειξιν τοῦ ἀρχιεπισκόπου, ἐπιθυμοῦντος τὴν τάξιν καὶ τὸν ἔλεγχον. Ἦτο καιρὸς μεγίστης περισυλλογῆς, δεδομένου ὅτι ἡ Ἐκκλησία γενικῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἦτο βεβαρημένη διὰ τεραστίων χρεῶν, ἔνεκα τῆς τουρκικῆς ἀπληστίας, ἄνευ δὲ περισυλλογῆς τινος δὲν ἦτο δυνατόν νὰ πληρωθοῦν τὰ ἐπισωρευθέντα χρέη³».

Τὰ ἄμφια καὶ σκεύη τοῦ ναοῦ κατὰ τὸ 1814.

Εἰς τὴν σελ. 3 τοῦ κώδικος - καταστίχου σημειοῦνται τὰ ἄμφια καὶ σκεύη τοῦ ναοῦ, ὅσα ὑπῆρχον κατὰ τὸ 1814, εἰς δύο παραπλεύρους στήλας:

1. Ν. ΚΛΗΡΙΔΟΥ, «Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Σάββα Λευκωσίας - συμπληρωματικαὶ σημειώσεις», ΚΧ, Γ' (1934) 136-138.
2. Ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρειται σὲ κατάστιχο τοῦ ἱεροῦ ναοῦ Ἁγίου Σάββα.
3. Τὸ ὅλον χρέος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ἀνήρχετο, κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, εἰς τὸ τεράστιον ποσὸν τῶν 3.285.870 γροσίων. ΙΩ. ΧΑΚΚΕΤ, *Ἱστορία*, ὁ.π., τ. Α', σ. 312.

Ἀριστερὴ στήλη:

Ποτήριον ἀσημένιον μὲ καππάκιν	1
ἕτερον ἄνευ δίσκου καὶ καππακιῶ	1
Εὐαγγέλιον κεκοσμημένον	1
ἕτερον μὲ σταύρωσιν ἀσημένιον	1
λαμπάδες ἀσημένες τοῦ χοροῦ *	5
τρικέριν ἀσημένιον	1
θυμιατὸς ἀσημένιος	1
κανδήλια ἀσημένα *	5
καντηλέρια ἀπὸ ματέμιν **	2
σταυρὸς ἀσημένιος μέγας	1
ἀρτοφόριον σιτεφένον	1
φελόνια στόφενα παλαιὰ	3
ἕτερον ἀπὸ φιοράδον πράσινον	1
ἕτερα ἀπὸ πασμᾶν Φραγγίας	2
στιχάριν στόφενον	1
ἕτερα ἀπὸ πασμᾶν	2
ἕτερον ἀπὸ φιοράδον	1
ποδιὰ στόφενη τῆς ἀγίας τραπέζης	1

Δεξιὰ στήλη:

ἑξάκανδηλον ἀσημένιον *	1
τρικάνδηλον ἀσημένιον *	1
ἑξαπτέρυγα	2
δίσκος ἀσημένιος	1
τσαντηλέριν ἀσημένιον	1

* Εἰς τὸν μεταξὺ τοῦ ἀντικειμένου καὶ τοῦ ἀριθμοῦ χῶρον παρενετέθη μεταγενεστέρως ἢ φράσις: «τὰ ἔλαβεν ὁ δεσπότης». Σημ. ἐκδότου· εἰς τὴν ἐνέργειαν τούτην προέβησαν οἱ μετὰ τὸν Κυπριανὸν ἀρχιεπίσκοποι Κύπρου.

** Προσετέθησαν μεταγενεστέρως.

ὠρολόγιον στητὸν	1
προσκυνητάριον σιτεφένον	1
πολυέλαιοι ὑάλενοι	3
πετραχήλιον κεντητὸν	1
ἕτερα στόφεννα	4
ὀράρια	2
τσίγοι ὑπομανικίων	2
ἀναφορὰ	1
μανουάλια μεγάλα	7
ἕτερα σιδηρένα	2
σανιές προύτζενες μικρὲς μεγάλες	9
καρέκλα ἀρχιερατικὴ	1
σταυροῦδιν ἀγιασμοῦ **	1

«Εἰς τὴν σελ. 4 ὑπάρχει δευτέρα καταγραφὴ τῶν ἀσημικῶν μόνον, γενομένη τὴν κ' Φεβρουαρίου ,αωκή, λείπουν δὲ ἐκ ταύτης ὅσα εἰς τὴν πρώτην καταγραφὴν ἔχουν τὴν παρένθετον φράσιν “τὰ ἔλαβεν ὁ δεσπότης”, προστίθεται δὲ ὅτι “Ἰ τσαντηλέριν ἔλυσε καὶ ἔγινε κανδήλα”. Τὰ σκευὴ ταῦτα, ἅτινα “ἔλαβεν ὁ δεσπότης”, φαίνεται ὅτι εἶναι ὀλίγα ἐκ τῶν πολλῶν σκευῶν τῶν ναῶν καὶ μονῶν τῆς νήσου, τὰ ὁποῖα προσεφέρθησαν εἰς τὸν βωμὸν τῆς τουρκικῆς ἀπληστίας. Εἶναι γνωστὸν ὅτι μέγας ἀριθμὸς τοιούτων ἐκκλησιαστικῶν ἀντικειμένων διηρπάγη ὑπὸ τῶν τούρκων κατὰ τὰς τραγικὰς ἡμέρας τοῦ 21 καὶ ὅτι ἀργότερον, κατ' ἀνωτέραν διαταγὴν, ἀπεδόθησαν εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον, ὅστις ἐκράτησεν αὐτὰ καὶ χωνεύων ἐκάστοτε μέρος τούτων ἐπῶλει καὶ ἐπήρκει εἰς τὰ δῶρα, ἅτινα προσέφερον εἰς τοὺς ἰσχυροὺς τούρκους ἐν Κύπρῳ⁴. Πρὸς τοιοῦτόν τινα σκοπὸν “ἔλαβεν ὁ δεσπότης” τὰ ῥηθέντα σκευὴ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Σάββα».

4. Α. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ, *Κυπριακά*, τ. Α', σελ. 586.

39. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΧΡΕΩΝ
ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ¹

Κυπριανὸς ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Νέας Ἰουστινιανῆς
καὶ πάσης Κύπρου.

Μετὰ τὴν πρὸς Κύριον ἐκδημίαν τοῦ μακαρίτου καὶ ἀοιδίμου φ. 165
προκατόχου μας κυρίου Χρυσάνθου ἀρχιεπισκόπου, ἥτις συνέβη
κατὰ τὸ 1810 σωτήριον ἔτος, ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, ψήφω κοινῇ καὶ
δοκιμασίᾳ παντὸς τοῦ εὐαγοῦς κλήρου τῆς καθ' ἡμᾶς νήσου Κύ-
πρου, προβιβασθέντες ἡμεῖς εἰς τὸν ἀγιώτατον τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς
θρόνον, διὰ τὸ εὐρεῖν τὸν τόπον ὑπερπλήρη χρεῶν, καὶ τούτων βα-
ρυτάτων, σύνοδον ποιησάμενοι, καὶ προσκαλέσαντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ
τούς τε ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοὺς ἀδελφοὺς καὶ συλλειτουρ-
γοὺς ἀρχιερεῖς, τὸν τε ἅγιον Πάφου λέγω κὺρ Χρῦσανθον, τὸν τε
ἅγιον Κιτίων κὺρ Μελέτιον, καὶ τὸν ἅγιον Κυρηνείας κὺρ Εὐγέ-
νιον, σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ ἅπαντα τὸν εὐαγῆ κλῆρον τῆς θεοσώστου
πόλεως Λευκοσίας, καὶ θεωρήσαντες συνοδικῶς καὶ ἐν ἀκριβεῖα
ἅπαντα τὰ εὐρεθέντα τοπικὰ χρέη, κατεστρώσαμεν ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ
κώδικι, ἅτινα καὶ δι' ἀναφορῶν, ἰλαμίων καὶ ἀρζιμπαρζαρίων, ἀπὸ τε
τὸ μέρος τῶν ἔχλι ἰσλάμηδων καὶ ραγιαδῶν. Κατὰ τὸ 1812 ἔτος ἐνε-
φανίσθησαν καὶ εἰς τὸ ὑψηλὸν καὶ πολυχρόνιον δεβλέτι. Τὰ ὁποῖα
χρέη ἅπαντα εἰσὶ δι' ὁμολογιῶν τοῦ μακαρίτου προκατόχου μας,
καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχιερέων, ληφθέντα διὰ τοπικὰς χρεῖας, ὡς φαί-
νονται μὲ τὰς ἐποχὰς αὐτῶν.

1. Κῶδιξ Α' ΙΑΚ, φφ. 165-166. Ὁ κατάλογος αὐτός, σύμφωνα μὲ ἐσωτερικὲς
μαρτυρίες τοῦ χειρογράφου, καθηρτίσθη τὸ 1812, ὅποτε καὶ «ἐνεφανίσθη καὶ εἰς
τὸ ὑψηλὸν δεβλέτι», συνεπληρώθη ὅμως κατὰ τὸ 1814 ἔτος.

Τῶ ἄρχοντι κονσόλω Προυσίας Μαρίνω Ματαίη δι' ὁμολογίας σημειωμένης	1809	Ἰανουαρίου 1	γρ. 65072
Τῶ ἄρχοντι κονσόλω Ἀγκλίας σιὸρ Ἀντωνίω Βοντιτζιάνω,	1809	» 1	30000
Τῶ ἄρχοντι κονσόλω Νεαπόλεως σιὸρ Ἰερωνύμω Καλημέρη	1808	» 1	71830
Τῶ ἄρχοντι κονσόλω Ἰσπανίας σιὸρ Ἀντωνίω Καλημέρη	1807	» 1	6657, 20
Τῶ ἄρχοντι κονσόλω Δανίας σιὸρ Κωνσταντίνω Τάνω	1809	Ὀκτωβρίου 1	3214
			γρ. 176773, 20
Τῶ Λυρεντζῆ Σάντη ἄτινά εἰσι τῆς ἐκκλησίας Σωτήρος καὶ Χρυσοπολιτίσης	1810	Ἀπριλίου 1	5117
Τῆ Ἑλένη θυγατρὶ Δημητρίου Φραγκουδιοῦ	1809	Μαρτίου 1	4400
Τῶ Νεκταρίω πρωτοσυγγέλλω Ἁγίου Τάφου	1809	Ἀπριλίου 1	4889, 20
Τῶ Χατζηδαβιδῶ Κουφούδη	1806	Μαΐου 1	2576, 20
			γρ. 193756, 20
Τῶ Πιεράκη Δημητρίου 1819 (1809) Μαΐου 1 γρ. 6100 καὶ ἀπὸ 1808 καὶ 1809 ῥέστος λογαριασμός του, γρ. 16831 ὅλα			22931
Τῶ Χατζημιχαήλ Χατζηγιάννου	1808	Ἰουλίου 11	1276
Τῶ Χουσεῖν ἀγᾶ πρῶην μουχετζίμη Κολοσσίου	1808	Μαρτίου 8	5000
Τῶ Χατζηνικολάω Μωραΐτη	1809	Μαρτίου 5	6381, 20
Τῶ ὄρφανῶ Χριστοδοῦλω Χριστοδοῦλου Λάρνακα	1808	Ἀπριλίου 1	5000
			γρ. 234353
Τῶ σιὸρ Χατζηδημητράκη Λιπέρτη	1806	Ὀκτωβρίου 1	5000
Τῶ Χατζησυμεὼν Χατζημιχαήλ μουμτζῆ 1808 Ἀπριλίου 19 γρ. 6000 καὶ 1809 Μαΐου 20 τὰ ἀπὸ σαγιτ Χατζημεμέτη, 16108 ὅλα			22108
Τῶ ἀγίῳ Τριμυθοῦντος κὺρ Σπυρίδωνι	1808	Φεβρουαρίου 1	7024
Τῶ ἀγίῳ Κυρηναίας κὺρ Εὐγενίῳ ἀπὸ 1807 Φεβρ. 1 γρ. 6720 καὶ ἀπὸ 1808 Φεβρ. 1 τῶ αὐτῶ ἕτερα γρ. 5000 ὅλα			11720
			γρ. 280205
Τῶ ἄρχοντι κονσόλω Σφετζίας σιὸρ Περισιτιάνω	1810	Μαΐου 1	8960
Τῶ ἄρχοντι κονσόλω Νεμφίας Δομνίκω Σίπερη	1809	Ἰαν(ουαρί)ου 1	60200
Τῶ μακαριωτάτῳ ἀγίῳ Ἀντιοχείας κὺρ Ἀνθεμίῳ	1810	»	17607
Τῶ σιὸρ Χατζηγιαννάκη Λιπέρτη	1805	Μαρτίου 8	4000
Τῶ σιὸρ Γαβριήλ Ζαχαρίου Λάρνακα	1806	Ἰανου(αρί)ου 1	10000
Τῶ σιὸρ Χριστοδοῦλω Κτωρίδη	1809	» 15	4547
Τῶ σιὸρ Κωνσταντίνω Βαλασαμάκη	1809	Σεπτεμβρίου 5	9708
Τῶ καθηγουμένῳ Κύκκου κὺρ Μελετίῳ	1807	Μαΐου 1	10000
			γρ. 405227
φ. 166 Ἡ ὄπισθεν σοῦμα τῶν τοπικῶν χρεῶν			γρ. 405227
Τῆ κυρία Μηλιᾶ Μαδάμα Περισιτιάνου, ἄτινά εἰσι τοῦ σχολείου	1808	Ἰανουαρίου 1	25000
Τῆ ἐκκλησίᾳ τῆς κυρίας Φανερωμένης	1808		10000
Τῆ Χατζηάννη ἄρμενίσση	1807	Ἰουλίου 1	1250
Τῶ κὺρ Ἰωάννη Γούτη θετταλῶ	1808	Ὀκτωβρίου 1	2500
			γρ. 443977
Τῶ Ἰσμαήλ ἀγᾶ Σαλαχόρη	1808	Ἰουλίου 2	10000
Τῶ Ἀντωνίω καπιτᾶν Λορέττη	1807		12500
Τῶ καπιτᾶν Πόζοβικ Ῥαγουζάτω	1809	Ἰανουαρίου 1	6000
Τῶ σιὸρ Νικολάω Νικολαΐδη	1807	Μαρτίου 1	16074
			γρ. 448551

Τῷ ἀρχιμανδρίτῃ τῆς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς κὺρ Ἰωαννικίῳ	1807 Μαρτίου 1	8000
Τοῖς πραγματευταῖς Λάρνακος ἀπὸ ζιτενατρέτ παρασί	1810	13000
Τοῖς πραγματευταῖς Λευκοσίας ὠσαύτως	1810	10000
Τῷ χοτζαγάσπαρη Σαῤῥάφῃ διὰ χειρὸς μακαρίτου δραγομάνου	1223 τουρκῶν ¹	126776
Τῷ Σαρίμη Σαῤῥάφῃ τὰ ἐκ τοῦ Χατζηχουσεῖν ἐφένδη ἡγεμόνος ῥέστος τοπικῆς ὁμολογίας		250957
Τῷ πρώην ἡγεμόνι Ζεγίτ Μεχμεμέτ ἐμὶν ἐφένδη μουλλάμη ῥέστος τοπικῆς ὁμολογίας		267500
		γρ. 1164784
		γρ. 240068
		γρ. 1404852

Τὰ πρὸς τὸν μακαρίτην δραγομάνον τῆς Κύπρου Χατζηγεωργάκην δι' ὁμολογιῶν χρεῆ
ὡς ὀπισθεν φύλλα 2 φαίνονται κατεστρωμένα

1808 Μαρτίου 1	μία ὁμολογία	γρ. 30000
1808 Μαρτίου 1	μία ἑτέρα	75535
	μία ἑτέρα ἐν τῇ αὐτῇ ἐποχῇ	20500
1808 Ὀκτωβρίου 1	μία ἑτέρα ὁμολογία	68500
	μία ἑτέρα κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν	43500
1808 Μαρτίου 30	μία ἑτέρα εἰς ὄνομα τῆς συζύγου τοῦ αὐτοῦ Χατζηγεωργάκη	2033
		γρ. 240068

καὶ τὰ πρὸς τὸν μακαρίτην δραγομάνον χρεῖς ὡς ὀπισθεν

1813 Μετὰ τὴν πρὸς τὸ ὑψηλὸν καὶ πολυχρόνιον δεβλέτι δι' ἱλαμίον καὶ ἀρζιμπαρζαρίων ἐμφάνισιν τῶν τοπικῶν χρεῶν, ἐνεφανίσθησαν εἰς ἡμᾶς καὶ ἕτερα τοπικά χρεῖ, ἅτινα κατεστρώθησαν ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ κώδικι εἰς τὸ φαίνεσθαι. Γένοιτο δὲ ἡμῖν ἴλεως Κύριος ὁ Θεὸς ὑπὲρ τούτων καὶ τοῖς πτωχοῖς κατοίκοις.

Τοῖς ὄρφανοῖς Χατζηγεωργάκη ὅτι ἔκαμε ἕξοδα ὁ πατήρ αὐτῶν εἰς Βασιλεῦσαν δι' ἀναγκαίας ὑποθέσεις τῆς πατρίδος κατὰ τὸ 1223 ὁμοῦ καὶ ἄλλα καλέμια ὡς εἰς τὸν ἰδιαιτέρον λογαριασμὸν τῶν ὄρφανῶν ὄρονται		61544
Τοῖς αὐτοῖς ὄρφανοῖς διάφορα τῶν ὧν ἔχουν λαμβάνειν ἐκ τοῦ τόπου δι' ὁμολογιῶν ἀπὸ 1808 ἕως 1814 Ὀκτωβρίου 1		80640
Ἄσα πλεονάζοντα ἐδέχθη ὁ τόπος τῷ Γάσπαρη Σαῤῥάφῃ πόλεως διὰ διάφορα τῶν ὧν εἶχε λαμβάνειν ἀπὸ 1222 σαπῶν ἕως 1224 μουχαρρέμ δι' ὁμολογίας Χατζηγεωργάκη δραγομάνου γρ. 36454	24500	60954
Ἄσα τῷ ἰδίῳ ὠσαύτως διὰ διάφορα ἀπὸ 1224 μουχαρρέμ ἕως 1224 σεβάλ δι' ὁμολογίας ὄρφανῶν μακαρίτου Χατζηγεωργάκη, ἅτινα δύο καλέμια ἐδέχθημεν διὰ προσταγῆς ναυάρχου		
Διὰ μίαν ἑτέραν ὁμολογίαν τοπικὴν ὁποῦ μετὰ ταῦτα εὐρέθη εἰς ὄνομα τοῦ ἀγίου Ἀντιοχείας κὺρ Ἀνθεμίου ἐκτὸς τῆς ὀπισθεν ὁμολογίας τοῦ αὐτοῦ, κατὰ λάθος δὲν ἐπεράσθη εἰς τὸν κατάλογον τῶν χρεῶν		10000
Τῷ Χατζηγεωργίῳ Χατζημιχαήλ διὰ 1 πόλιτζαν ὁποῦ ἔδωσε κατὰ τὸ 1223 τῷ μακαρίτῃ Χατζηγεωργάκῃ καὶ ἐδόθη ἕκτοτε τῷ κριτῇ Λευκοσίας, καὶ δὲν ἐφάνη εἰς κανένα κατάστιχον περασμένον		2000
Ἄσα εἶχε νὰ λαμβάνει ἐκ τῶν τουρκῶν ὁ Χατζηζαντῆς Χατζημιχαήλ ἀπὸ ἐκτταχβίλι ὁποῦ ἔλαβε πρὸς τὸν μεταριφτζίν κατὰ τὸ 1223 καὶ δὲν ἐστάθη τρόπος νὰ τὰ πληρωθῇ, αὐτὰ δὲ ἦταν ἕξοδα ὁποῦ ἔκαμε κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰς τὰ τότε ἐν Κυρήνεια κρατούμενα		1000
Τῷ Ἀληπέῃ (sic) Λευκοσίας Ἐτεμζαδᾶ χασᾶν ἀγᾶ ὅσα εἶχε νὰ λαμβάνῃ ἐκ τοῦ κοινοῦ τουρκῶν ἀπὸ τὸ 1223 καὶ τὰ ἐδέχθη εἴτα ὁ τόπος ἀπὸ μουρουσαλλᾶν ἐξόδων ὁποῦ ἔκαμεν ἐπὶ τῆς ἀποστασίας Ἀπάγα ἐν Λεμεσῷ.		γρ. 1620990
		19960
		γρ. 1640950

1. Τὸ 1223 ἔτος τουρκῶν ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ 1808 κοινὸν ἔτος.

40. ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΦΑΡΜΑΣΩΝΩΝ¹

Σημ. χφ.: Κατὰ τὸ 1815, ἦτοι χιλιοστὸν ὀκτακοσιοστὸν δέκατον πέμπτον σωτήριον ἔτος, ἀναφανέντων πολλῶν φαρμασόνων (sic) εἰς τὴν πολιτείαν Σκάλας καὶ Λάρνακος, καὶ διαταραττόντων τὸ πᾶν καὶ σχιζόντων καὶ διαλυμαιομένων τὸν ἀπλοῦν λαόν, ἐγένετο τὸ κάτωθεν ἀφοριστικὸν ὁμοῦ καὶ ἀπειλητικὸν εἰς παιδείαν ἐκείνων καὶ ἀσφάλειαν τῶν λοιπῶν.

φ. 183

Εὐλαβέστατοι ἱερεῖς, εὐγενέστατοι ἄρχοντες, ἐντιμώτατοι πραγματευταί, καὶ λοιποὶ πάντες εὐλογημένοι χριστιανοὶ τῆς εὐαγοῦς πολιτείας Λάρνακος καὶ Σκάλας, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ καὶ περιπόθητα τῆς ἡμῶν μετριότητος, πατρικῶς εὐχόμενοι εὐλογοῦμεν πάντας ὑμᾶς.

«Προσέχετε», εἶπεν ὁ Ἰησοῦς «ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἔσωθεν δὲ εἰσι λύκοι ἄρπαγες· ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς»². Καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος· «ἐγένοντο δὲ καὶ ψευδοπροφήται ἐν τῷ λαῷ, ὡς καὶ ἐν ὑμῖν ἔσονται ψευδοδιδάσκαλοι, οἵτινες παρεισάξουσιν αἰρέσεις ἀπωλείας, καὶ τὸν ἀγοράσαντα αὐτούς δεσπότην ἀρνούμενοι, ἐπάγοντες ἑαυτοῖς ταχινήν ἀπώλειαν, καὶ πολλοὶ ἐξακολου-

1. Κῶδιξ Α' ΙΑΚ, φφ. 183-184. Βλ. καὶ ΦΙΛΟΘΕΟΥ ΑΡΧΙΜ., Ὁ ἀφορισμὸς τοῦ ἐθνομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ κατὰ τῶν μασσόνων, Ἐφημερίδα «Φωνὴ τῆς Κύπρου», ἔκτακτον Παράρτημα τοῦ φ. 708, 1 Σεπτεμβρίου 1900. Πανηγυρικὸν Λεύκωμα, ἔκδ. ΣΚΕΣ, ὅ.π., σσ. 17-18. Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, «Προεπαναστατικὴ παρουσία τοῦ τεκτονισμοῦ ἐν τῷ ἑλληνικῷ χώρῳ», Στασίνος, Γ' (1966-1967), Λευκωσία 1968, σσ. 62-65. Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ, «Παρατηρήσεις πάνω στὴν ἐγκύκλιο κατὰ τῶν μασσόνων τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ», ΚΣ, ΜΓ' (1979) 163-165.

2. Ματθ. ζ' 15-16.

θήσουσιν αὐτῶν ταῖς ἀπωλείαις (ἀσελγείαις), δι' οὓς ἡ ὁδὸς τῆς ἀληθείας βλασφημηθήσεται»³.

Μανθάνομεν ἀνελπίστως μὲ οὐκ ὀλίγην δυσαρέστησιν τῆς ψυχῆς μας, ὅτι ἐφάνησαν κατ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας κάποιοι λαοπλά- νοι, «σκεύη κατηρτισμένα»⁴ τοῦ σατανᾶ, ἐργάται τοῦ διαβόλου, οἵτινες περιφερόμενοι μέσα εἰς τὴν πολιτείαν τῆς Σκάλας καὶ Λάρ- νακος, ποιοῦσι συνελύσεις καὶ καταγίνονται δι' ὅλης τῆς ἡμέρας εἰς ματαιότητος καὶ μωρολογίας, ἐξακολουθοῦντες ἀναιδῶς καὶ ἀνυποστόλως τὴν διαβολικὴν φαρμασονίαν⁵ των, εἰς τὴν ὁποίαν διαβολικὴν αὐτῶν πλάνην καὶ ματαιότητα, πάσχουσιν ὅλως δι' ὅλου καὶ σπουδάζουσι νὰ τραβήξωσιν ἱκανούς, | οὐ μόνον τῶν ἡμετέρων φ. 184 ὀρθοδόξων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ὀθωμανῶν, καὶ μάλιστα τῶν ἐκλεκτῶν.

Ἐνα τοιοῦτον διαβολικὸν σύστημα φαρμασόνων, ὅτι εἶναι σπερμολόγοι κακῶν, ὅτι εἶναι κήρυκες πάσης κακίας, ἀναστα- τοῦντες καὶ συγχύζοντες τὸν ἀπλοῦν λαόν, οὐδεὶς ἀμφιβάλλει. Οἱ τοιοῦτοι, κήρυκες ὄντες, ὡς εἴπομεν τῆς σατανικῆς των φαρμασο- νίας, καὶ κρυφιομύστου διδασκαλίας τοῦ διαβόλου, ὅτι ἀντιβαίνουσι κοντὰ εἰς τὰ ἄλλα, καὶ εἰς τὴν ὀρθόδοξον καὶ πατροπαράδοτον πί- στιν ἡμῶν, παντὶ τῷ νοῦν εὐσεβῆ ἔχοντι, δῆλον. Οἱ τοιοῦτοι καὶ εἰς τὰ θεσπίσματα τοῦ βασιλέως ἐναντιοῦνται, καὶ τέλος πάντων δι' ὅσα κακὰ ἔχουσι καὶ κηρύσσουν, ἄξιοι θανάτου εἰσίν.

Ἡμεῖς εἰς ἓνα τοιοῦτον προπετὲς καὶ παράνομον ἔργον, καὶ ὀρθώτερον εἰπεῖν εἰς μίαν τοιαύ<την> νεοφανῆ αἵρεσιν, τοσοῦτον παρωξύνθημεν καὶ ἐταράχθημεν ὅπου ἀμέσως νὰ κινήσωμεν τὴν ἐξουσίαν εἰς τρόπον ὅπου αἴφνης νὰ πατήσῃ καὶ νὰ ἀρπάσῃ τοὺς τοιούτους ἐκεῖ εἰς τὰς συνελύσεις των καὶ συσκέψεις καὶ νὰ παι- δεύσῃ σκληρῶς, διὰ νὰ μὴν ἤθελε πλατυνηθῆ περισσότερον ἢ κακία

3. Β' Πέτρ. β' 1-2.

4. Ρωμ. θ' 22.

5. Ἐκ τοῦ γεγονότος τῆς εἰσαγωγῆς τῆς Μασωνίας στὴν Κύπρο ἀπὸ γάλλους, προῆλθαν ἀπὸ τὶς λέξεις franc maçon οἱ ὄροι φραμασωνία καὶ φραμασῶνοι, κατὰ παράφρασιν δὲ αὐτῶν οἱ ὄροι φαρμασονία καὶ φαρμασόνιοι, τοὺς ὁποίους χρη- σιμοποιεῖ ὁ Κυπριανός.

καὶ διαδῶση τὸν μολυσμὸν τῆς καὶ εἰς αὐτούς μας τοὺς ἐκλεκτούς. Πλὴν διὰ νὰ μὴν ἤθελαν συναρπαχθῆ κοντὰ εἰς τοὺς ὑπευθύνους καὶ πολλοὶ ἀνεύθυνοι, ἐκρίναμεν εὐλογώτερον νὰ προασφαλίσωμεν τοὺς ἀνευθύνους αὐτούς μὲ τὸ παρόν μας προτρεπτικόν, τοὺς δὲ ὑπευθύνους νὰ παραδώσωμεν τῷ σατανᾷ, ἵνα καὶ αὐτοὶ παιδευθῶσι μὴ βλασφημεῖν. Διὸ καὶ λέγομεν ἐν ἐπιτραχηλίῳ καὶ ὠμοφορίῳ, «εἴ,τις εὐαγγελίζεται ὑμῖν (ἵνα κατὰ τὸν ἀπόστολον ἄρξομαι), εἴ,τις εὐαγγελίζεται ὑμῖν παρ' ὃ ἡμεῖς εὐηγγελισάμεθα, κὰν ἄγγελος ἢ ἄπ' οὐρανοῦ, ἀνάθεμα ἔστω»⁶. Ὅσοι εἶναι ἐκεῖνοι ὁποῦ μετέρχονται τὸ τοιοῦτον διαβολικὸν καὶ παράνομον ἔργον τῆς φαρμασονίας, καὶ ὅσοι ἀκολουθοῦσι τῇ φρενοβλαβείᾳ καὶ τῇ πλάνῃ αὐτῶν, νὰ εἶναι ἀφωρισμένοι καὶ κεκατηραμένοι παρὰ Πατρός, Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος. Εἶησαν μετὰ θάνατον ἀσυγχώρητοι, ἀδιάλυτοι καὶ τυμπανιαῖοι. Στένοντες καὶ τρέμοντες εἶησαν ὡς ὁ Κάϊν ἐπὶ τῆς γῆς. Σχισθεῖη ἡ γῆ καὶ καταπίοι αὐτούς ὡς τὸν Δαθὰν καὶ τὸν Ἀβειρών. Ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ εἶη ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ ἡ μερὶς αὐτῶν μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα. Ἄγγελος Κυρίου καταδιώξει αὐτούς ἐν φλογίνῃ ῥομφαίᾳ, καὶ προκοπήν οὐ μηδέποτε ἴδοιεν ἐφ' ὄρου ζωῆς αὐτῶν. Τὰ ἔργα αὐτῶν καὶ οἱ πόνοι ἀνευλόγητοι ἔστωσαν, καὶ γεννηθεῖησαν κονιορτός, ὡς ἀπὸ ἄλωνος θερινῆς. Ἔλθοι ἐπὶ τὰ σώματα αὐτῶν ἡ λέπρα τοῦ Γιεζῆ, καὶ τέλος τῆς ζωῆς αὐτῶν ἔστω ἡ ἀγχόνη τοῦ προδότου Ἰούδα. Ῥύακες σκολήκων ἐξερχέσθωσαν ἐκ τοῦ βρωμεροῦ στόματος αὐτῶν, ἀνθ' ὧν οὐκ ἐπαύσαντο λαλοῦντες κατὰ τῆς μητρὸς ἡμῶν Ἐκκλησίας, καὶ κατὰ τῆς ὀρθοδόξου καὶ ἀμωμήτου πίστεως ἡμῶν⁷. Καὶ ὅσοι μὲν ἐπιμείνωσι τῇ κακίᾳ αὐτῶν τοιαύτην ἐχέτωσαν τὴν ἀνταμοιβήν. Ὅσοι δὲ ἐξέλθωσιν ἐκ μέσου αὐτῶν καὶ ἀφορισθῶσι, καὶ ἀποπτύσαντες τὴν μιὰν αἴρεσιν αὐτῶν ἀπομακρυνθῶσι τῆς κεκατηρα-

6. Γαλ. α' 8.

7. Ἡ γλῶσσα τοῦ Κυπριανοῦ στὴν ἐγκύκλιο αὐτῆ φαίνεται ἐξαιρετικὰ σκληρή. Ἄς μὴ τὸν κρίνουμε μὲ βάση τὰ σημερινὰ δεδομένα, ὅποτε ὁ ὑπουργὸς ἀντιχριστιανικὸς καὶ ἀντεθνικὸς χαρακτήρας τῆς μυστικῆς αὐτῆς ὀργάνωσης, εἶναι γνωστὸς καὶ μπορεῖ κάποιος νὰ φυλαχθεῖ. Ἄν σκεφθοῦμε ὅτι ἡ Μασωνία μόλις

μένης φρενοβλαβείας των, οἱ τοιοῦτοι ἀπολαβέτωσαν τὸν μισθὸν τοῦ ζηλωτοῦ Φινεές, ἥτοι ἔστωσαν εὐλογημένοι καὶ συγκεχωρημένοι παρὰ Πατρός, Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος τῆς μόνης ἀσυγχύτου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος, τοῦ ἑνὸς τῆ φύσει Θεοῦ, καὶ παρ' ἡμῶν τῶν δούλων του.

Σὲ δὲ τὸν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸν ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργὸν ἡμῶν καὶ κανονικὸν ἀρχιερέα τῆς Κιτιῶν Ἐκκλησίας προτρέπομεν ἀδελφικῶς, ὅπου εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ἥτις εἶναι ἐναντία, οὐ μόνον εἰς τὴν ἀγιωτάτην καὶ ἀμόμητον πίστιν ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς τοῦ πολυχρονίου βασιλέως ἡμῶν βουλὰς τε καὶ διαταγὰς, νὰ γένης πολυόμματος ἄργος, καὶ νὰ ἐπαγρυπνῆς ὅλοις ἀνεωγόσι σου ὀφθαλμοῖς, καὶ ὅποιον ἤθελες γνωρίσῃ μετὰ τὴν εἰς τὰς ἐκκλησίας ἀνάγνωσιν τοῦ παρόντος ἡμῶν ἀφορισμοῦ ὅτι ἔτι ἐπιμένει καὶ μετέρχεται τὸ τοιοῦτον δυσσεβέστατον ἔργον τῆς φαρμασονίας, συλλαμβάνων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ἑτέρους καὶ παρακινῶν εἰς τὴν παρανομίαν ταύτην, ἀμέσως νὰ μᾶς δώσῃς τὴν εἴδησιν, καὶ τότε ἡμεῖς τὸν τοιοῦτον λαοπλάνον, ἀναλαμβάνοντες τὴν πνευματικὴν πανοπλίαν τοῦ πνεύματος καὶ σύμμαχον τὴν ἐξωτερικὴν ἐξουσίαν, θέλομεν κατέβῃ κάτω, καὶ χωρὶς νὰ μετρήσωμεν κανένα ἐναντίον ἐπόμενον, ζήλου θεοῦ ἐμπλησθέντες, θέλομεν λιθάσει αὐτόν, καὶ θέλομεν κατακαύσει τὸν οἶκόν του, οἷας τάξεως, οἷας ἡλικίας, καὶ οἷου βαθμοῦ ἤθελεν εἶναι ὁ τοιοῦτος. Καθότι εἰς τὰ περὶ θρησκείας καὶ περὶ πίστεως, τοιούτους ζηλωτὰς μᾶς θέλει

εἶχε ἐμφανισθεῖ στὴν Κύπρο καὶ παρέσυρε στὰ πλοκάμια τῆς ἀνύποπτου πιστοῦς, τότε θὰ θαυμάσουμε, ὄχι μόνον τὴν πατρικὴ πρόνοια τοῦ Κυπριανοῦ νὰ προφυλάξῃ τοὺς χριστιανούς, ἀλλὰ καὶ τὴν διορατικότητά του, γιατί πρὶν ἀπὸ ὅλους διεῖδε τὸν κίνδυνον καὶ τὸν ἔλεγε. Πράγματι, οἱ μετέπειτα ἐπανειλημμένες καταδίκες τῆς Μασωνίας, τόσο ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας, ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑλληνικὴ δικαιοσύνη, ἀποδεικνύουν τοῦ λόγου τὸ ἀληθές (βλ. κατωτέρω, παράρτημα κειμένων στὴν μελέτη Γ', σσ. 556-582). Περισσότερα γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ μπορεῖ κανεὶς νὰ διαβάσει σὲ σχετικὴ ἀναφορὰ τοῦ ἐπισκόπου Λήδρας καὶ ἡγουμένου Μαχαῖρᾶ Ἐπιφανίου, μελέτη Γ', σσ. 533-555.

ὁ Ἰησοῦς προτρέπων ἡμᾶς καὶ λέγων, «μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι· φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι ἔχοντα ἐξουσίαν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν γέενναν· ναί, λέγω ὑμῖν, τοῦτον φοβήθητε»⁸. Οὐδὲ ἡ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος, καὶ ἡ εὐχὴ καὶ ἡ εὐλογία τῆς ἡμῶν μετριότητος εἶη μετὰ πάντων ὑμῶν.

1815, Φεβρουαρίου 2.

† Ὁ Κύπρου ἀποφαίνεται.

8. Λουκ. ιβ' 4-5. Ματθ. ι' 28.

41. ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΝΘΡΟΝΙΣΗΣ ΤΟΥ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ
ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΙΩΑΚΕΙΜ¹

Κυπριανός ἐ<λέ>ω Θ<εο>ὑ ἀρχιεπίσκοπος πάσης Κύπρου.

Ὑπὸ μεγίστων ἀναγκῶν καὶ χρεῶν ὑπερόγκων τῆς ἡμετέρας ἐπαρχίας νήσου Κύπρου πιεζομένης, διερχόμενοι τῆς Πάφου τὰ μέρη εἰς τὸ βοηθῆσαι αὐτῇ, ἦλθομεν καὶ εἰς τὴν σταυροπήγιον καὶ βασιλικὴν ταύτην ἡμετέραν μονὴν τῆς Ἐγκλείστρας, ἐν ἣ ἰδόντες τὸν ἐν αὐτῇ ἐπιστατοῦντα ἐν ἱερομονάχοις κὺρ Ἰωακείμ, ὅτι κεκόσμηκεν ὀπωσοῦν τὴν ἀγίαν ταύτην μονὴν καὶ ἠῤῥησεν ἐν κτήμασι καὶ ἡγαῖγεν[†] εἰς κάλλος πλεῖον τῶν ἄλλων, πρὸς δὲ καὶ διαλάμποντα ἐν ἀρετῇ καὶ ἡθεσι μοναχικοῖς, ἐκελεύσαμεν καθηγούμενον τῆς ἀγίας ταύτης μονῆς, καὶ κατεστρώσαμεν ἐνταῦθα εἰς ἔνδειξιν. 1815, Σεπτεμβρίου 25, τῆς ἀρχιερατείας αὐτῆς ἔτος πέμπτον.

† Ὁ Κύπρου.

1. ΙΑΚ, Βιβλίον Α', Μέρος Α', Ἀρχεῖον ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, ἔγγραφον ΙΓ.
ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Πάφου, Λευκωσία 1971, σ. 415.

42. ΔΙΗΓΗΣΗ ΤΟΥ ΑΓΓΛΟΥ ΔΙΠΛΩΜΑΤΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΗΓΗΤΗ
WILLIAM TURNER¹

«Άμέσως μόλις φθάσαμε πήγαμε σὲ ἓνα ἑλληνικὸ μοναστήρι, τὸ ὁποῖο ἂν καὶ ἀκανόνιστα κτισμένο, εἶναι μεγάλο καὶ εὐρύχωρο, καὶ παραδώσαμε μιὰ ἐπιστολή, μὲ τὴν ὁποία μᾶς εἶχε ἐφοδιάσει ὁ κύριος Βοντιτζιάνο, στὸν ἀρχιεπίσκοπο, ὁ ὁποῖος μᾶς δέχθηκε πολὺ φιλόξενα. Εἶναι ὁ ἀρχιερέας τοῦ νησιοῦ καὶ εἶναι τόσο σεβαστὸς ἀπὸ τοὺς ἔλληνες, ὥστε μοιράζεται τὴν ἀνώτατη ἐξουσία μὲ τὸν ἀγᾶ. Οἱ ἐχθροὶ του στὴν Κωνσταντινούπολη κατήγγειλαν ὅτι ἡ τυραννία καὶ ἡ ἀπληστία του κατέστησαν τὸ ὄνομά του μισητὸ στοὺς κυπρίους, ἡ δὲ Πύλη ἔστειλε δύο τούρκους (τοὺς ὁποίους βρήκαμε μαζί του), γιὰ νὰ ἐρευνήσουν τὴν ὑπόθεση· ξέφυγε ὅμως ἀπὸ τὴν παγίδα, ἔχοντας ἐξασφαλίσει μιὰ διακήρυξη ἀπὸ τοὺς ἔλληνες, ὅτι εἶναι ἱκανοποιημένοι μαζί του, καὶ προσφέροντας στοὺς ἀπεσταλμένους δῶρα (χωρὶς τὰ ὁποῖα καμιὰ διακήρυξη δὲν θὰ τὸν ὠφελοῦσε)². Μοῦ ἀνέφερε ὅτι ἦταν ἀνεξάρτητος καὶ ἀπὸ τοὺς τέσσερεις πατριάρχες γιὰ τὸν ἀκόλουθο λόγο:

Κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν τελευταίων βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ Ἐκκλησία ἐκεῖ, μὴ ἔχοντας αὐθεντικὸ εὐαγγέλιο τοῦ ἀποστόλου Ματθαίου, ἐξέδωσε διαταγὲς γιὰ

1. Ὁ ἄγγλος διπλωμάτης καὶ περιηγητὴς William Turner, στὰ πλαίσια περιοδείας του στὴν Ἀνατολή, ἐπισκέφθηκε καὶ τὴν Κύπρο, τὸ ἔτος 1815. Ἡ διήγησή του αὐτὴ καταγράφεται μετὰ τὴν ἐπίσκεψή του στὴν Κύπρο. C. D. COVHAM, *Excerpta Cypria*, ὅ.π., σσ. 436-437. 447. Α. ΠΑΥΛΙΔΗ, *Ἡ Κύπρος ἀνὰ τοὺς αἰῶνες*, ὅ.π., τ. Γ', σσ. 1083-1084. 1097.

2. Γιὰ τὴν προκατάληψη τῶν εὐρωπαϊῶν πολιτικῶν καὶ περιηγητῶν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, βλ. ἀνωτέρω, σ. 145, σημ. 3, σ. 146, σημ. 5, καὶ ἐπίλογος, σ. 631, σημ. 17.

τὴν ἀναζήτηση ἑνὸς σὲ ὀλόκληρη τὴν αὐτοκρατορία. Ὁ ἱερέας ἑνὸς μοναστηριοῦ, κοντὰ στὴν Ἀμμόχωστο, εἶδε ὄνειρο, ὅτι ἂν ἔσκαβε κάτω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία του, σὲ ἓνα σημεῖο, πὺ τοῦ εἶχε ὑποδειχθεῖ, θὰ τὸ εὔρισκε. Τὴν ἐπόμενη ἡμέρα ὑπάκουσε στὶς ἐντολὲς τοῦ ἀγγέλου, ὁ ὁποῖος εἶχε παρουσιαστῆ σ' αὐτὸν σὲ ὄραμα, καὶ βρῆκε τὸν τάφο τοῦ ἀποστόλου Βαρνάβα, μὲ τὸ εὐαγγέλιο τοῦ ἀποστόλου Ματθαίου πάνω στὸ στήθος τοῦ νεκροῦ ἀγίου. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τὸ ἔγραψε αὐτὸ στὴν Κωνσταντινούπολη, ἀπὸ ὅπου ἐστάλησαν ἀμέσως οἱ βασιλικὲς γαλέρες, μὲ τὶς ὁποῖες μετέφεραν στὴν πρωτεύουσα τὸ πολύτιμο εὔρημα, καὶ σὲ ἀντάλλαγμα γιὰ τὸ δῶρό του, κατέστη ἀνεξάρτητος καὶ τοῦ προσφέρθηκε κόκκινος μανδύας, τὸν ὁποῖο ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ φορεῖ, καὶ ἐπίσης τοῦ ἐδόθη τὸ προνόμιον νὰ ὑπογράφει μὲ κόκκινη μελάνη, τὸ ὁποῖο διατηρεῖ ἔκτοτε. Ἔχει καὶ ἓνα τρίτο προνόμιον, νὰ φέρει τὸ ἔμβλημα τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας (παρόμοιο μὲ τὸν ρωσικὸ ἀετὸ) στὸν θρόνον του, ὅπως ἓνας πατριάρχης. Ἀφοῦ καθήσαμε καὶ καπνίσαμε γιὰ μισὴ ὥρα μὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπο, πήγαμε νὰ δοῦμε τὴν ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Σοφίας, τὴν ὁποία ἔκτισαν οἱ βενετοί, καὶ τώρα ἔχει μετατραπῆ σὲ τέμενος, στὸ κέντρο περίπου τῆς πόλης.

Ἐπιστρέψαμε στὸ μοναστήρι καὶ γευματίσαμε μὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπο, ὁ ὁποῖος, ὅπως εἶδα μὲ ἔκπληξη, ἀντίθετα μὲ τὴ συνήθεια τῆς Ἀνατολῆς, καθόταν στὴ μιὰ ἄκρη ἑνὸς ἐπιμήκους τραπεζιοῦ, σὲ ἓνα μεγάλο κάθισμα καλυμμένο μὲ κόκκινο ὕφασμα. Εἶπε ὅτι ὑπάρχουν 5000 σπίτια στὴν πόλη, ἀλλὰ ἐμεῖς τείναμε νὰ πιστέψουμε ὅτι δὲν ὑπῆρχαν περισσότερα ἀπὸ 3500, καὶ πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τόσο ἀξιοθρηνητῶς μικρά, ὥστε εἶναι λίγο καλύτερα ἀπὸ τρῶγλες. Ὅλες οἱ πληροφορίες πὺ πήραμε, ὡστόσο, συμφωνοῦν ὅτι τὰ δύο τρίτα (τῶν κατοίκων) εἶναι τοῦρκοι. Κοιμηθήκαμε καλὰ πάνω σὲ ἓνα ντιβάνι, πὺ οἱ Ἕλληνες μετέτρεψαν σὲ ὑποφερτὸ κρεβάτι γιὰ μᾶς.

18 Ὀκτωβρίου. Θερμ<οκρασία> 88°. Ἀφοῦ ἐτοιμάσαμε τὰ μούλαρια καὶ φορτώσαμε σ' αὐτὰ μερικὲς προμήθειες, πὺ ὁ ἀρχιεπίσκοπος εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μᾶς προσφέρει, ἀναχωρήσαμε ἀπὸ

τὴν πόλιν στίς ἑπτὰ, μέσω τῆς δυτικῆς πύλης· (ἡ Λευκωσία) ἔχει τρεῖς πύλες.

Ἡ Κύπρος, ἂν καὶ κατ' ὄνομα εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐξουσία ἐνὸς μπέη, πού διορίζεται ἀπὸ τὸν καπουδᾶν πασᾶ, στὴν πραγματικότητα κυβερνᾶται ἀπὸ τὸν Ἕλληνα ἀρχιεπίσκοπο καὶ τὸν ὑφιστάμενό του κλῆρο. Τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ τοῦ γεγονότος εἶναι ἐμφανῆ παντοῦ, σὲ ὁλόκληρο τὸ νησί, διότι ἓνας Ἕλληνας, ἂν καὶ σπάνια κατέχει ἐξουσία, ὅταν τοῦ δοθεῖ, μεθ' ἀμέσως ἀπὸ αὐτήν, καὶ ἀπὸ ἓνας ἀξιοκαταφρόνητος γλοιώδης κόλακας, μετατρέπεται στὴ στιγμή σὲ ἄπληστο τύραννο³».

3. Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ ὁ Λ. Φιλίππου γράφει τὰ ἐξῆς: «Αἱ μομφαί, τὰς ὁποίας ἐπιρρίπτει ὁ Turner κατὰ τοῦ Ἕλληνο ἀρχιεπισκόπου δὲν εἶναι ἀποδεδειγμένα. Οἱ Ἕλληνες κληρικοὶ δὲν εἶχον εἰς χεῖράς των τὴν διοίκησιν τῆς νήσου. Εἶχον βεβαίως ἠθικὴν ἐπιρροὴν παγκύπριον, πολιτικὴν ἐξουσίαν σεβαστὴν, ἀλλ' οὐδεμίαν ἐλευθερίαν εἶχον εἰς τὴν διάθεσιν τῶν δημοσίων προσόδων. Οὔτε εἶναι δυνατὸν σοβαρῶς νὰ λεχθῆ ὅτι λόγω πλεονεξίας ἠμέλησαν τὴν νήσον, ὥστε αὐτοὺς νὰ βαρύνῃ ἡ εὐθύνη τῆς ἐπικρατούσης παρακμῆς». Λ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ, *Ἡ Ἐκκλησία Κύπρου ἐπὶ τουρκοκρατίας*, Λευκωσία 1975, σ. 141. Ἐπιβεβαίωση τῶν γραφομένων τοῦ Λ. Φιλίππου, παρέχεται σὲ ἄρθρο ἀγγλικῆς ἐφημερίδας, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο ὁ Κυπριανὸς ἀπηύθυνε, μεταξὺ ἄλλων, καὶ τὰ ἀκόλουθα λόγια πρὸς τὸν Κιουτσιούκ Μεχμέτ πρὸ τοῦ θανάτου του: «Γιὰ ποιὸ ἔγκλημα μπορεῖς νὰ κατηγορήσεις τὰ ἀτυχή αὐτὰ θύματά σου, τῶν ὁποίων τὸ αἷμα θέλεις νὰ χύσεις; Ἐχεις ἀπομυζήσει ἀπ' αὐτοὺς ἀναρίθμητες θυσίες. Ἐὰν μετὰ πού μᾶς ἔχεις καταστήσει στὴν ἐσχάτη ἔνδεια, ἐὰν μετὰ πού μὲ ἀνάγκασες νὰ συνεισφέρω σὲ ὅλες τὶς ἀνάγκες τῆς κυβερνήσεως, μὲ βαρεῖς φόρους πάνω στὰ φτωχὰ μου τέκνα, ἐὰν μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἡ ὀργή σου παραμένει ἀνικανοποίητη...» (βλ. σσ. 364-365, ἀλλὰ καὶ στὴν σ. 361 τὰ ὅσα λέει περὶ τοῦ Κυπριανοῦ ὁ ἀποστολέας τῆς ἐπιστολῆς). Ἄν αὐτὰ μοιάζουν μὲ τὰ λόγια ἐνὸς τυράννου, ἃς τὸ κρίνει ὁ καθένας. Σημαντικὴ γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ εἶναι καὶ ἡ μαρτυρία ἐνὸς εὐρωπαίου, τοῦ γάλλου ἱστορικοῦ Lacroix, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία τὰ περὶ τυραννίας τῶν ἐπισκόπων, ἦταν ἡ πρόφασιν τὴν ὁποία ὁ Κιουτσιούκ Μεχμέτ χρησιμοποίησε, προκειμένου νὰ βρεῖ δικαιολογία γιὰ νὰ φέρει μουσουλμανικὸ στρατὸ στὴν Κύπρον, καθ' ἣν στιγμήν πραγματικὸς τοῦ στόχος ἦταν ἡ διαρπαγὴ τῆς ἐξουσίας καὶ ὁ περιορισμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ (βλ. κατωτέρω, κείμενο 96, σσ. 369-370).

43. ΑΦΙΕΡΩΣΗ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ
ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΒΑΡΝΑΒΑ¹

*Αφιέρωση στὸ Τριώδιο:*²

Κυπριανὸς ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου. Ἀφιερώθη παρ' ἡμῶν τὸ παρὸν Τριώδιον σὺν ὄλω τῷ Δωδεκαμήνῳ, Πεντηκοσταρίῳ, Παρακλητικῇ καὶ Ἀποστόλῳ εἰς τὸ ἱερὸν καὶ σεβάσμιον μοναστήριον τοῦ ἁγίου ἐνδόξου καὶ πανευφήμου Ἀποστόλου Βαρνάβα ὑπὲρ ψυχικῆς ἡμῶν σωτηρίας. 1816, Φεβρουαρίου 1.

† Ὁ Κύπρου.

*Αφιέρωση σὲ Μηναιῶ:*³

Κυπριανὸς ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου. Ἀφιερώθη παρ' ἡμῶν τὸ παρὸν Δωδεκάμηνον σὺν τῷ Τριωδίῳ, Πεντηκοσταρίῳ, Παρακλητικῇ καὶ Ἀποστόλῳ εἰς τὸ ἱερὸν καὶ σεβάσμιον μοναστήριον τοῦ ἁγίου ἐνδόξου καὶ πανευφήμου Ἀποστόλου Βαρνάβα ὑπὲρ ψυχικῆς ἡμῶν σωτηρίας. 1816, Φεβρουαρίου 1.

† Ὁ Κύπρου.

1. Τὴν 1η Φεβρουαρίου τοῦ 1816, ὁ Κυπριανός, λειτούργησε στὴν ἱερὰ μονὴ Ἀποστόλου Βαρνάβα, στὴν ὁποία καὶ ἀφιέρωσε τὰ δώδεκα Μηναιῶ, τὸ Τριώδιο, τὸ Πεντηκοστάριο, τὴν Παρακλητικὴ καὶ τὸν Ἀπόστολο. Σὲ κάθε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ ἔγραψε ἰδιοχείρως ἀφιέρωση.

2. Ἡ ἀφιέρωση στὸ Τριώδιο ἐλήφθη ἐκ τοῦ πρωτοτύπου.

3. Κ. ΧΑΤΖΗΩΑΝΝΟΥ, *Τὰ ἐν διασπορᾷ Γ' τῆς δεκαετίας 1979-1989*, ὅ.π., σ. 205.

44. ΔΙΗΓΗΣΗ ΤΟΥ ΕΣΘΟΝΟΥ ΛΟΓΙΟΥ ΚΑΙ ΠΕΡΙΗΓΗΤΗ

ΟΤΤΟ VON RICHTER¹

«Πῆγα στὸ μοναστήρι (στὴν αὐλὴ τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ, τῆς ἄλλοτε Ἁγίας Σοφίας), γιὰ νὰ παρουσιασθῶ στὸν ἀρχιεπίσκοπο (Κύπρου), στὸν ὁποῖο μὲ εἶχε συστήσει ὁ (ρῶσσο) πρόξενός μας. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος ὀνομάζεται Κυπριανὸς καὶ εἶναι ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸν πατριάρχη Κωνσταντινούπολης, πρᾶγμα ποὺ πολλαπλασιάζει τὴν περιωπὴ του. Αὐτὸ τὸν καιρὸ διαμφισβητεῖ τὰ πρωτεῖα τοῦ μουτεσελίμη, ποὺ διορίζεται συνήθως γιὰ ἓνα χρόνο ἀπὸ τὸν καπουντὰν πασᾶ (ἀρχιναύαρχο), καὶ σὲ σπουδαῖες ὑποθέσεις, ποὺ ἀφοροῦν τοὺς Ἕλληνας, δὲν μπορεῖ νὰ κάνει τίποτε χωρὶς τὸν ἀρχιεπίσκοπο. Αὐτὸν τὸν ἐκλέγει ὁ κλῆρος τοῦ νησιοῦ μόνο μεταξὺ τῶν ντόπιων. Σὲ πανηγυρικὲς λιτανεῖες κρατοῦν μπροστὰ του μιὰ μεγάλη ράβδος μὲ μιὰ ἀσημένια σφαῖρα κι ἓνα χρυσοῦ σταυρό. Ἐπειτα ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπο ἔρχεται κατὰ τὸ ἀξίωμα ὁ ἀρχιμανδρίτης τῆς μονῆς.

Μὲ ὑποδέχθηκαν μὲ εὐγένεια, ἀλλὰ μὲ πολλές τυπικότητες καὶ ἐθιμοτυπίες, ποὺ τὶς ἀγαποῦν γενικὰ οἱ Ἕλληνας. Μίλησα τουρκικὰ μὲ τὸν γηραιὸ ἱεράρχη καὶ νομίζω ὅτι μοῦ ἔδωσε τὴν ἐντύπωση ἐνὸς ἀνθρώπου μὲ πολλὴ αὐτοπεποίθηση, καθὼς καὶ πονηριά. Τὰ ἐτήσια εἰσοδήματά του ἀνέρχονται, ὅπως λένε, σὲ 30.000 πιάστρα, ἓνα ποσοδὸν ἀρκετό, γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσει τὴν ἡγεμονικὴ πολυτέλεια μὲ τὴν ὁποία ζεῖ².

1. Π. ΕΝΕΠΕΚΙΔΗ, *Κύπρος 1800-1878 - τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς τουρκοκρατίας στὴ γερμανικὴ ἔρευνα καὶ κριτικὴ*, Ἀθήνα 2000, σ. 59. Ἡ ἐπίσκεψη τοῦ Richter στὴν Κύπρο ἔλαβε χώρα τὸν Μάρτιο τοῦ 1816. Τὸ κείμενο αὐτὸ γράφτηκε μετὰ τὴν ἐπίσκεψή του.

2. Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ βλ. ἀνωτέρω, σ. 145, σημ. 3, σ. 146, σημ. 5, καὶ ἐπίλογος, σ. 631, σημ. 17. Παρόμοια κατηγορία διατυπώνει καὶ ἓνας ἄλλος περιηγητής, ὁ Henry Light (H. LIGHT, *Travels in Egypt, Nubia, Holy Land, Mount Libanon and Cyprus in*

Θὰ ἦταν ὑποχρέωσή μου νὰ ἐπισκεφθῶ καὶ τὸν ἀρχιμανδρίτη, ἀλλὰ αὐτὸς πρῶτον εἶναι κουφὸς καὶ δεύτερον ἦταν ἀδιάθετος. Τὸ νὰ παρουσιασθῶ στὸν μουτεσελίμη, ποὺ κατοικεῖ στὸ παλιὸ βασιλικὸ παλάτι, τὸ θεώρησα περιττό, ἀφοῦ ὁ ἀρχιεπίσκοπος μοῦ εἶχε ἤδη ἐπιτρέψει νὰ ἐπισκεφθῶ, κατὰ βούληση, ὅλα τὰ ἀξιοθέατα (τῆς Λευκωσίας)».

the year 1814, London 1818, σ. 245), ὁ ὁποῖος λέγει: «Οἱ πρόκριτοι τῆς Ἐκκλησίας προστατεύονται ἀπὸ τὸν κυβερνήτη, λόγῳ τοῦ ὅτι μποροῦν εὐκολὰ νὰ μαζεύουν εἰσφορὰς χρημάτων. Εἶναι δὲ οἱ ἀκόλουθοι: ἓνας ἀρχιεπίσκοπος καὶ τρεῖς ἐπίσκοποι. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἔχει ἓνα εἰσόδημα τῆς τάξης τῶν σαράντα χιλιάδων δολλαρίων. Οἱ ἐπίσκοποι παίρνουν πολὺ λιγότερα». Ἄν καὶ ἡ κατηγορία φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως σοβαρὴ, ὥστόσο μία προσεκτικὴ ἐξέτασή της δείχνει ὅτι εἶναι ἀβάσιμη καὶ ἀνυπόστατη γιὰ τοὺς ἐξῆς λόγους: α) Ὁ Henry Light δὲν φαίνεται νὰ εἶχε συναντήσει κἂν τὸν Κυπριανό, ἀλλὰ ἀπλῶς ἄκουσε γι' αὐτόν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Richter συναντήθηκε μαζί του γιὰ ἐλάχιστη ὥρα. Εἶναι φανερὸ ὅτι δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ στηρίξουμε τὶς κρίσεις μας γιὰ ἓναν ἄνθρωπο σὲ μαρτυρίες ἀνθρώπων ποὺ τὸν γνώρισαν λίγο ἢ καθόλου. β) Ἀσφαλῶς τὰ λεγόμενα καὶ τῶν δύο στηρίχθηκαν σὲ πληροφορίες ποὺ πῆραν ἀπὸ κυπρίους. Εἶναι γνωστὸ ὅμως ὅτι οἱ μεγάλες προσωπικότητες συκοφαντοῦνται ἀπὸ μικροὺς καὶ ζηλόφθονους ἀνθρώπους. Ἄς μὴν ξεχνᾶμε ὅτι ὁ Χριστὸς ὀνομάστηκε φάγος καὶ οἰνοπότης καὶ φίλος τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν, ἐπειδὴ συνέτρωγε μαζί τους μὲ σκοπὸ τὴν σωτηρία τους. γ) Δὲν ἀμφιβάλλουμε ὅτι ὁ Κυπριανὸς διαχειριζόταν μεγάλα ποσὰ χρημάτων. Ὅμως, ἔχουμε δείξει καὶ ἄλλοῦ (βλ. σ. 146, σημ. 5) ὅτι τὰ χρήματα αὐτὰ ἦταν οἱ φόροι, ποὺ ὄφειλε νὰ καταβάλλει στὸ βασιλικὸ ταμεῖο γιὰ τὸ καλὸ τῶν χριστιανῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους θὰ ξεσποῦσε, σὲ ἀντίθετη περίπτωσι, ἡ ὀργὴ τοῦ διοικητῆ. δ) Οἱ ἐλεημοσύνες καὶ τὰ ἄλλα φιλανθρωπικὰ ἔργα τοῦ Κυπριανοῦ καὶ γενικὰ τῆς Ἐκκλησίας τὴν ἐποχὴ ἐκείνη εἶναι γεγονὸς ἀδιαμφισβήτητο (βλ. σ. 146, σημ. 5). ε) Τὸ ὅτι ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ χρήματα τίποτα τελικὰ δὲν κρατοῦσε ὁ Κυπριανός, γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὸ ὅτι μετὰ τὸν θάνατό του, οἱ πιστωτές του, δὲν βρῆκαν τίποτα δικό του γιὰ νὰ πάρουν (βλ. κείμενα II0 καὶ III, σσ. 403 καὶ 408). στ) Τέλος, ἂν σὲ μία ἐποχὴ τόσο μεγάλης φτώχειας καὶ ἐξαθλίωσης, ὁ Κυπριανός, ζοῦσε πραγματικὰ στὸν πλοῦτο καὶ στὴν πολυτέλεια, οὔτε οἱ κάτοικοι τοῦ νησιοῦ θὰ τὸν ὑποστηρίζαν ὅταν ἔγιναν γι' αὐτὸν καταγγελίες πρὸς τὴν Πύλη (βλ. κείμενο 42, σ. 234), οὔτε θὰ τὸν ἀγαποῦσαν, ἀκόμη καὶ οἱ μουσουλμᾶνοι (βλ. κείμενο 94, σ. 361), οὔτε θὰ εἶχαμε γι' αὐτὸν μία πληθώρα ἐγκωμίων, τόσο συγχρόνων του (βλ. σσ. 629-631), ὅσο καὶ μεταγενεστέρων (βλ. σσ. 67-110), μὰ τὸ κυριότερο καὶ σημαντικότερο, θὰ ἐπέλεγε τὸν πλοῦτο καὶ τὴν χλιδὴ, παρὰ τὸ σχοινὶ τῆς ἀγχόνης.

45. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
ΤΟΥ ΕΞ ΟΙΚΟΝΟΜΩΝ ΠΡΟΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟ¹

Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, Σμύρνη, 21.8.1816.
Κυπριανὸς Νέας Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Κύπρου.

Μακαριώτατε, σοφώτατε, σεβασμιώτατε δέσποτα!

Αὔραι μαλακαί, καὶ θάλασσα λειοκυμονοῦσα, καὶ λιπαρὰ γαλήνη εἰς τὸ μεταξὺ τὸ σκάφος διαναπαύουσα, μετὰ ἐκκαιδεκάμερον πλοῦν, μὲ ἔφεραν εἰς τὴν Σμύρνην, ἄνοσον, εὐθυμον, ἀπείρατον δι' ὅλου τῶν τοῦ ἀλμυροῦ στοιχείων κακῶν. Τοιαύτας πομποστόλους καὶ ὁδηγοὺς εἶχον τὰς θεοπειθεῖς εὐχὰς σου, μακαριώτατε πάτερ καὶ δέσποτα!

Εὐρον δὲ καὶ τὰ κατ' οἶκον ἔχοντα καλῶς, καὶ τὰ κατὰ τὴν πατρίδα ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταρρύθμιζόμενα κατὰ τὸ δοκοῦν. Ἐλπίζεται δὲ τῆς πολυπαθοῦς Σμύρνης ἢ διόρθωσις ἀπὸ τὴν εἰς τὰ ἐνταῦθα ἄφιξιν τοῦ ὑψηλοτάτου καὶ πολυχρονίου ἀρχιναύαρχου. Ἦλθεν οὗτος, μακαριώτατε δέσποτα, τὴν ἰγ' τοῦ ἤδη φθίνοντος μηνός, ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ τὸν ἀκαταμάχητον στόλον. Εὐθὺς ἐρχόμενον ὑπήντησεν αὐτὸν ὁ ἡγεμὼν μας μετὰ τοῦ ἀυταδέλφου αὐτοῦ, τοῦ τελωνάρχου. Ἀλλὰ τὸ ὕψος του², τοῦτον μὲν ἀπέλυσεν εἰς τὸ φαινόμενον, τὸν δὲ ἡγεμόνα ἀπέστειλεν ἐξόριστον εἰς Μιτυλήνην, ὅθεν ἦλθε βεβαία φήμη τοῦ θανάτου του. Φρίκη ἐκυρίευσεν ἐνταῦθα ὅλους τοὺς κακοὺς καὶ περὶ τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν δυάδος τῶν ἀδελφῶν μαντεύονται δεινά. Φῆμαί τινες περιόδουσαι, ὅτι εἶναι καὶ ἐκεῖνοι περιπεπτω(κό)τες εἰς ὄλεθρον ὁμοιον.

1. Κ. ΛΑΠΠΑ - Ρ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ, *Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ οἰκονόμων, Ἀλληλογραφία*, τ. Α' (1802-1817), ΚΕΜΝΕ, Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, Ἀθήνα 1989, σσ. 202-204.
2. Ἡ ὑψηλότητά του.

Ταῦτα σεβασμιώτατε δέσποτα τὰ κατ' ἐμὲ καὶ κοινὰ καὶ ἰδι-
αίτερα συντόμως ἐξιστορούμενα. Εἴτι καλὸν καὶ αἴσιον καὶ εὐφρό-
συνον πηγάζει ἐκ τούτων, τὸ χρεωστῶ εἰς τὴν θεϊαν πρόνοιαν
ἐξιλεουμένην εἰς ἐμὲ διὰ τῶν πατρικῶν σου εὐχῶν. Ἄντι ταύτης τῆς
χάριτός σου, μακαριώτατε πάτερ καὶ δέσποτα, καὶ τῶν ἄλλων τῶν
εἰς ἐμὲ σου πολλῶν καὶ μεγάλων εὐεργετημάτων, ὥρα εἶναι ἤδη νὰ
προσφέρω πρὸς τὴν θεσπεσίαν σου κορυφὴν τὰς εὐχαριστηρίου
ὁμολογίας μου. Καὶ (ἐ)μὲ δέξαι, παρακαλῶ, μετ' ἐλευθερίας παρ-
ρησιαζόμενον ἐνώπιον τῆς μακαριωτάτης καθέδρας σου.

Ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ! πάτερ κοινὲ καὶ εὐεργέτα τοῦ λαμπροῦ
καὶ χριστωνύμου γένους σου. Αἱ ἀρεταί σου κινουσι πᾶσαν γλῶσ-
σαν πρὸς ἔπαινόν σου. Οὔτε κολακείας ὑπόνοια, οὔτε ψῆφος δεκα-
σμοῦ, οὔτε ἄλλη κάμμία κηλὶς δύναται νὰ ἐπικαθίσῃ εἰς τῶν
ἐγκωμίων σου τὸ καθαρώτατον κάτοπτρον. Ἄπεστάλης ἀπὸ τὸν
οὐρανὸν ποιμὴν ἀγαθός, διὰ νὰ ποιμαίνῃς τὸ λογικόν σου ποίμνιον
καὶ μὲ λόγον, καὶ μὲ ἔργον, καὶ μὲ πρᾶξιν, καὶ μὲ διδασκαλίαν, καὶ
μ' αὐτὴν ἂν τύχη τὴν ἀνεκτίμητόν σου ψυχὴν. Τὸ θεῖον πρωτότυ-
πόν σου εἶναι ὁ ποιμὴν τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ἡ ἱερά σου εἰκὼν δια-
γράφεται ἀπὸ τοῦ πανηγυρικωτάτου τῶν προφητῶν Ἰεζεκιὴλ τὴν
πνευματοκίνητον γλῶσσαν· «τὸ ποίμνιόν σου ὁδήγησας ὑπὸ φυτὸν
εἰρήνης, καὶ οὐκ ἔτι ἔσονται ἀπολλύμενοι λιμῶ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ
ὄνειδισμὸν ἐθνῶν οὐ μὴ ἐνέγκωσιν ἔτι, τὸ συντετριμμένον κατέδη-
σας, τὸ ἀπολωλὸς ἀνεζήτησας, τὸ ὑγιαῖνον ἐξέθρεψας, τὸ ἰσχυρὸν
ἐφύλαξας, καὶ ἐβόσκησας τὸν λαὸν Κυρίου μετὰ κρίματος. Τοι-
οὔτόν σε ποιμένα ἐξήγειρε Κύριος ἐν τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ»³.

Ποιμὴν ἀγαθὲ καὶ ἀληθινέ. Διὰ σὲ ἡ Ἐκκλησία καυχᾶται, ἡ
Κύπρος κομπάζει, ἡ Ἑλλὰς τιμᾶται, τὸ γένος λαμπρύνεται. Ξένοι
καὶ οἰκεῖοι, ὁμογενεῖς καὶ ἀλλόφυλοι, διαμεριζόμενοι τὰς ἀρετάς
σου, ἄλλος ἄλλην φιλοτιμεῖται νὰ κηρύττῃ ἐνθουσιῶν. Ὁ μὲν τοῦ
νοοῦ τὸ ἀδρεπήβολον καὶ μεγαλόφρον καὶ ἐμβριθές. Ὁ δὲ τῆς καρ-
δίας σου τὸ φιλάγαθον καὶ φιλόανθρωπον καὶ φιλόξενον. Ὁ δὲ τῶν

3. Ἰεζ. λδ' 29. 16. 23. 30.

μελισταγῶν συμβουλῶν σου τὸ πρῶον καὶ μελίχιον καὶ πιθανόν. Ὁ δὲ τοῦ ἱεροῦ σου χαρακτηῆρος τὸ χριστομίμητον καὶ θεοφιλὲς καὶ ψυχαγωγόν. Ὁ δ' ἄλλος τις ἄλλο τι τῶν πολλῶν καὶ καλῶν καὶ μεγάλων προτερημάτων σου. Ἐγὼ δέ, μακαριώτατε δέσποτα, ὄλων τούτων δι' ὄλου πειραθεὶς εἰς τὴν μικρὰν ἅμα καὶ μεγάλην μετὰ τῆς θεσπεσίας σου ψυχῆς παροικίαν μου, ἀναλογίζομαι καθ' ἐκάστην τὸν πλατὺν καὶ εὐώδη λειμῶνα τῶν ἀρετῶν σου. Καὶ ὡς μέλισσα μικρὰ περιϊπτάμενος μετὰ τὴν διάνοιαν, ἐπαινῶ καὶ κηρύττω μετ' εὐφημίας τὰ ἀκήρατα τῶν κατορθωμάτων σου ἄνθη.

Εἶδον, μακαριώτατε πάτερ, εἶδον εἰς τὴν σεβασμιωτάτην σου κορυφὴν ἄνδρα, καὶ νὰ νοήση διορα(τι)κώτατον, καὶ νὰ πράξη τὸ νοηθὲν δραστηκώτατον, καὶ νὰ ἐκφράσῃ τὸ νοούμενον δεξιώτατον. Εἶδον ἀρχιερέα κοσμοῦντα τὸν θρόνον πολὺ περισσότερον, ἀφ' ὅσον δύναται νὰ κοσμήσῃ ὁ θρόνος ἀρχιερεῖς. Βαρύτης φωνῆς καὶ τραχύτης ἐπισκυνίου⁴ καὶ βλέμματος σοβαρότης καὶ τρόπος ἀκοινώνητος, δὲν συνιστῶσι τὸν ἄρχοντα τὸν πνευματικόν. Τοιοῦτοι ἄρχοντες ὁμοιάζουσι κολοσσούς μεγάλους καὶ ἀτέχνους ἀνδριάντας, τῶν ὁποίων ὅλη ἡ ἀξία συνίσταται εἰς τὸν ἐξωτερικὸν ὄγκον καὶ τῆς ὕλης τὴν βαρύτητα καὶ παχύτητα.

Τῶν κατὰ σὲ πνευματικῶν ποιμένων καὶ ἡγεμόνων γνώρισμα εἶναι ἡ ἀρετὴ σου. Σὺ μακαριώτατε πάτερ καὶ οἱ κατὰ σὲ καθημένοι εἰς καθέδραν, ἰδρυμένην ἐν βάθροις ἀγίοις, συμπάρεδρον ἔχετε ἔνθεν μὲν τὴν δίκην, ἐκεῖθεν δὲ τὴν φιλανθρωπίαν. Βασιλευόμενοι ἀπὸ μόνον τὸν θεῖον νόμον, ὃς ἄρχει πάντων τε θνητῶν, πάντων τε ἀθανάτων, ὡς ψάλλει τοῦ Πινδάρου ἡ μουσα, ὅμοιοι τοῦ λαμπροῦ τῆς ἡμέρας φωστήρος, τὸν ὁποῖον ἔστησεν εἰς τὸν οὐρανὸν καλλίστην ἑαυτοῖς εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἢ ἀπειρος ἀγαθότης. Λάμπετε, καὶ φωτίζετε, καὶ ζωογονεῖτε τὰ πνευματικά σας τέκνα καὶ κατακοσμεῖτε τὰ πάντα, ὡς ἔμψυχοι ἀνδριάντες τοῦ κατακοσμοῦντος καὶ διοικοῦντος τὸ πᾶν ὑπεραγάθου δημιουργοῦ.

Μάτην ἄρα λέγουσι πολλοί, ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ λαμπρότης γί-

4. Συνοφρώμα μετώπου, μεταφορικὰ ἀυστηρότης.

νεται ἐμπόδιον πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν φιλοσοφίαν καὶ ἀρετὴν. Συνεργεῖ μάλιστα καὶ αὐξάνει καὶ προάγει ταύτην ἐκείνη, καὶ γίνεται ἡ δύναμις ὄχημα καὶ ὑποστήριγμα τῆς ἀγαθοεργίας κάλλιστον καὶ ἀναγκαιότατον. Διὰ ταῦτα ἐμπαρόδως μ' ἔρχεται νὰ θαυμάσω τὸν Ἀλέξανδρον, πῶς εἶπεν ἐκεῖνο τὸ περιεχόμενον «εἰ μὴ Ἀλέξανδρος ἦμην, Διογένης ἂν ἦμην»⁵. Ὁ μέγας βασιλεὺς ἠδύνατο καὶ Διογένης νὰ ἦναι κατὰ τὴν προαίρεσιν, καὶ Ἀλέξανδρος κατὰ τὸ ἀξίωμα, συνάπτων τὴν φιλοσοφίαν μὲ τῆς ἀξίας του τὴν λαμπρότητα.

Τοιοῦτος ἀνεφάνης σὺ μακαριώτατε δέσποτα, καὶ τοιοῦτον σὲ κηρύττω πάντοτε καὶ πανταχοῦ, συνεπιμαρτυρούσης τῆς ἐπαρχίας σου, τῆς πατρίδος, τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῆς νεοσυστάτου Σχολῆς σου, τῆς ὁποίας τὴν ἐντελὴ πρόοδον καὶ κατάρτισιν εὐχομαι τάχιστα νὰ εὐαγγελισθῶ, διὰ νὰ τὴν κηρύξω καὶ διὰ τῆς ἐφημερίδος εἰς ὅλον τὸ γένος.

Ταῦτα μακαριώτατε πάτερ ἔχεις μαρτύριον καὶ καθαρὰν ὁμολογίαν τοῦ πρὸς τὴν θεόστεπτον κορυφὴν σου αἰωνίου σέβας καὶ χρέους μου. Ἐμακρολόγησα, τὸ ὁμολογῶ. Ἄλλ' ὅταν ἡ καρδία λαλεῖ πολλά, ὁ κάλαμος ὅσον καὶ ἂν συσταλθῇ ἀναγκάζεται νὰ πολυλογήσῃ. Ζητῶ συγγνώμην διὰ τὴν μακρολογίαν μου, καὶ προσκυνῶν βαθύτατα ἐνώπιον τοῦ μακαριωτάτου σου θρόνου, ἐξαιτοῦμαι τὰς θεοπειθεῖς εὐχὰς σας, καὶ πάλιν καὶ πολλάκις καὶ διὰ βίου συναρρώγους καὶ συναντιλήπτορας καὶ τῆς σωματικῆς καὶ τῆς ψυχικῆς σωτηρίας μου. αἰωίς', Αὐγ<ούστου> κά', ἐν Σμύρνη.

Τῆς ὑμετέρας σοφωτάτης καὶ σεβασμιωτάτης μακαριότητος δοῦλος ταπεινὸς καὶ τέκνον πνευματικόν.

Τῷ μακαριωτάτῳ, σοφωτάτῳ, σεβασμιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Νέας Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Κύπρου κ(υρί)ῳ μοι κ(υρί)ῳ Κυπριανῷ, τῷ εὐεργετικωτάτῳ μοι πατρὶ καὶ δεσπότῃ, προσκυνητῶς.

5. ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ, *Βίοι Παράλληλοι*, Μέγας Ἀλέξανδρος, παρ. 14, στίχ. 5.

46. ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΕΠΙ ΠΩΛΗΤΗΡΙΟΥ ΕΓΓΡΑΦΟΥ¹

† Ὁ Κύπρου ἐπιβεβαιοῖ.

Ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος ἀποφαινομένη δῆλον ποιεῖ ὅτι ὁ σιὸρ Γιαννάκης Κραμβῆς, παρασταθεὶς ἐπὶ τῆς ἡμετέρας παρουσίας ὡμολόγησεν ὅτι τὰ ὀσπίτιά του, ὅπου ὤριζεν ἐν τῇ ἐνορίᾳ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς Λάρνακος, οἰκειοθελῶς τε καὶ αὐτοπροαιρέτως πεπώληκε τῇ εὐγενεστάτῃ κυρίᾳ Μαργαρώνα, συζύγῳ τοῦ ποτε Γισοῦφ Χόμψη, διὰ γρόσια 5.400, ἥτοι πέντε χιλιάδας τετρακόσια, καὶ ἔλαβε τὰ ἄσπρα αὐτὰ σῶα καὶ ἀνελλιπῆ παρὰ τοῦ εὐγενεστάτου ἐν πραγματευταῖς κυρίου Ἄντων Πρέντζα ἐπιτροπικῶς ὡς ἀπὸ μέρους τῆς διαληθθείσης κυρίας Μαργαρώνας, καὶ ὅτι δὲν ἔχει νὰ ζητῆ παρ' αὐτῆς, ἢ εὐγενεία του, εἰς τὸ ἐξῆς, οὐδὲ ὀβολόν.

Ἔχουσι δὲ τταράφια τὰ ἄνω εἰρημένα ὀσπίτια ἐκ μὲν τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τὸν δρόμον, ἐκ δὲ τοῦ δυτικοῦ τὸν παξέ, ἐκ δὲ τοῦ νότου τὰ ὀσπίτια τοῦ ποτε Βαρλαὰμ ἱατροῦ, ἐκ δὲ τοῦ βορείου τὰ ὀσπίτια σιὸρ Ταλλιαράνη. Ταῦτα ὡμολόγησε, καὶ ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς εἶνε ἢ ἰδίᾳ κτήτωρ τῶν εἰρημένων ὀσπιτίων, ἢ διαληθθεῖσα κυρία Μαργαρώνα, ἢ δὲ εὐγενεία του δὲν ἔχει νὰ ὀρίση εἰς τὸ ἐξῆς ἐξ αὐτῶν οὐδὲ ἴχνος ἔν.

Διὸ καὶ ἡ ἡμετέρα μετριότης ἐπιγράψασα καὶ ἐπικυρώσασα τὸ παρὸν πολιτικὸν² ἐπὶ μάρτυσιν ἀξιοπίστοις ἐπιδέδωκε τῷ σιὸρ Γιαννάκη Κραμβῆ, ἵνα δῶ τῇ διαληθθείσῃ κυρίᾳ Μαργαρώνα εἰς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν, καὶ ὅπως ἔχει τὸ κῦρος καὶ τὴν ἰσχὺν ἐν παντὶ κριτηρίῳ, ἐν ᾧ ἂν παρῤῥησιασθῆ. 1816, Αὐγούστου 25.

1. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Ἐμπόριον καὶ ναυτιλία ἐν Κύπρῳ», ΚΧ, Θ' (1933) 251.

2. Πωλητήριον ἔγγραφον.

Κὰ γὰὸ ὁ Ἰωάννης Κραμβῆς βεβαιῶ τὰ ἄνωθεν.

Ἀνδρέας ὁ Σολομωνίδης
μαρτυρῶ

Στέλιος ὁ Πασχαλίδης
μαρτυρῶ

ὁ Κυριακὸς Λάπταλι
μαρτυρῶ

Λογίζος ποτὲ

Χατζηαγγελῆ μαρτυρῶ

Χατζηπατίστας ὁ Σολομωνίδης
μαρτυρῶ

ὁ Χατζηλογῆς Ἄντζελον(ς)
μαρτυρῶ

Ἐλευθέριος Βάρδα
μαρτυρῶ

Ἰω<άννης> ποτὲ οἰκονόμος
μαρτυρῶ

Χατζηιωάννης Χατζημιχαήλ
μαρτυρῶ.

47. ΓΡΑΜΜΑ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΠΡΟΣ ΚΟΝΣΟΛΟ
ΑΝΤΩΝΙΟ ΒΟΝΤΙΤΣΙΑΝΟ[†]

Ἐκλαμπρότατε ἄρχων κόνσολε, ἡδέως προσαγορευόντες, πα-
τρικῶς εὐχόμενοι εὐλογοῦμεν πανοικί.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡρώτων τῆς περιποθήτου ὑμῶν ἀγαθῆς ὑγείας
σας, τὴν ὁποίαν ἦλθε (εἶθε) νὰ ἐπιβραβεύσῃ αὐτὴ (αὐτήν) τὸ θεῖον
εἰς μακραίωνα, μεθ' οἷς ἀγαθοῖς ἐφίεται.

Δηλοποιοῦμεν δὲ τῇ αὐτῆς ἐκλαμπρότητι ὅτι σᾶς περικλεί-
ομεν πρὸς τὸν τοῦ Κοιλανίου γραμματικὸν δεκατριῶν χιλιάδων
γροσίων, ἐξ ὧν ἔχετε νὰ λαμβάνητε ἀπὸ τὸ κοινόν, τὸ ὅποιον θέλετε
τῷ ἔξαποστείλῃ, διὰ νὰ σᾶς τὰ ἐμβάζη σῶα εἰς τὴν προθεσμίαν ὅπου
γράφονται. Τὸν προστάζομεν διὰ νὰ σᾶς τὰ ἐμβάση. Καὶ ταῦτα μὲν
ἐν τσοσούτω, ἡ δὲ εὐχὴ καὶ ἡ εὐλογία τῆς ἡμῶν μετριότητος εἶη μετ'
αὐτῆς.

1816, Δεκεμβρίου 17η.

† Κυπριανὸς ἐν Κυρίῳ εὐχέτης.

1. ΙΑΚ, φάκελλος Μ', ἔγγραφον 4B. Τὸ πρωτότυπο χειρόγραφο γράμμα τοῦ Κυ-
πριανοῦ λείπει ἀπὸ τὸν ἐν λόγῳ φάκελλο. Ἐμεῖς δημοσιεύομε δακτυλογραφη-
μένο ὑπὸ τοῦ Κ. Μυριανθοπούλου ἀντίγραφο τοῦ πρωτοτύπου. Τὸ γράμμα αὐτὸ
συνοδεύτηκε ἀπὸ τὸ ἐξοφλητικὸ ποσὸν τῶν 13.000 γροσίων.

48. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΣΤΑ ΙΤΑΛΙΚΑ¹

Accuso la Sua gentilissima. Gradisco che così presto se ne sia restituito al punto ove si mosse. L'ospitalità usata è in dovere della di Lei dignità ; dalla quale spero che non sarà dimenticata. Offro voti all' altissimo per il suo felice ritorno alla patria. Ho gradito sommamente il di Lei inviatomi Legno Aloes, e me ne approfitterò alla circostanza. Trattanto con tutta la considerazione mi dico

Suo dispostissimo amico
Cipriano arcivescovo di Cipro.

Nicosia, 1817, Feb. 11.

Βεβαιώνω τὴν λήψη τῆς εὐγενεστάτης ἐπιστολῆς σας. Εὐχαριστήθηκα γιὰ τὸ ὅτι τόσο σύντομα ἐπιστρέψατε στὸ σημεῖο ἀπὸ τὸ ὁποῖο ξεκινήσατε. Ἡ φιλοξενία ποὺ παρασχέθηκε ὀφείλεται στὴν ἀξιοπρέπειά σας, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐλπίζω νὰ μὴν ξεχαστῶ. Εὐχαριστῶ τὸν ὕψιστο γιὰ τὴν εὐτυχῆ ἐπιστροφή στὴν πατρίδα σας. Εὐαρεστήθηκα πάρα πολὺ ἀπὸ τὴν ἀποστολὴ ἀπὸ ἐσᾶς πρὸς ἐμένα τοῦ ξύλου τῆς ἀλόης, καὶ θὰ τὸ ἐκμεταλλευθῶ στὴν κατάλληλη περίσταση. Διατελῶντας μεθ' ὅλης τῆς ὑπολήψεως, δηλώνομαι

δικός σας ὀλοπρόθυμος φίλος,
† Κυπριανὸς ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου.

Λευκωσία, 11 Φεβρουαρίου 1817.

1. Τὸ πρωτότυπο εὐρίσκεται στὴν βιβλιοθήκη τοῦ Πανεπιστημίου Cambridge [Ms.Add.4251(B).783]. Ἐμεῖς λάβαμε τὸ κείμενο ἀπὸ φωτοαντίγραφο τῆς ἐπιστολῆς, εὐρισκόμενο στὴν βιβλιοθήκη τῆς Φανερωμένης. Ὁ παραλήπτης τῆς ἐπιστολῆς εἶναι ἄγνωστος. Ἡ μετάφρασή της ἔγινε ἀπὸ πατέρες τῆς μονῆς Μαχαιρᾶ.

49. ΟΜΟΛΟΓΙΑΚΟ ΓΡΑΜΜΑΤΙΟ¹

Ἡ μετριότης ἡμῶν ἀπαφαινόμεθα διὰ τοῦ παρόντος ὅτι ἐλάβομεν δανειστικῶς παρὰ τοῦ ἡμετέρου δευτερεύοντος κῦρ Ἀθανασίου, γρόσια, κεφάλαιον καθαρὸν 2000, ἧτοι δύο χιλιάδας, ἐπὶ συμφωνία τόκου πρὸς δώδεκα τὰ ἑκατόν. Διὸ ὑποσχόμενοι ἀποπληρῶσαι αὐτῷ, τό τε κεφάλαιον καὶ τὸν τόκον εἰς χρόνον, δεδώκαμεν αὐτῷ τὴν παροῦσάν μας ἐνυπόγραφον ὁμολογίαν εἰς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν. 1817, Μαΐου 1η.

† Ὁ Κύπρου ὑπόσχεται.

1. Μία αὐτόγραφος ὁμολογία τοῦ ἐθνομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ, Ἐφημερίδα «Φωνὴ τῆς Κύπρου», 28 Μαρτίου 1925, φ. 1983 [2289].

50. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΕΡΙΣΤΙΑΝΗ¹
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΗΓΟΥΜΕΝΟ ΚΥΚΚΟΥ ΜΕΛΕΤΙΟ²

Τὴν πανοσιολογιότη<ητά> <τ>ης εὐλαβῶς προσκυνῶ.

Ἐν ᾧ ἡτοιμαζόμενη νὰ τῆ γράψω φανερώνοντάς της τὸν αἴσιον ἐρχομόν μου ἐδῶ, ἔλαβον εὐχετικήν της καὶ τὸ μουλάρι τοῦ Χατζῆ Γιακούπη καὶ ἔστειλα τὸν Γιασαζῆ καὶ τὸν ἔφερα καὶ τοῦ τὸ ἐπαράδωσα φανερώνοντάς του καὶ τὴν τιμὴν του, μὰ δὲν μοῦ ἐγράψετε νὰ τοῦ ζητήσω καὶ τὰ ἄσπρα ἢ ὄχι.

Ἐγὼ ἐλθὼν ἐδῶ τὴν Παρασκευὴν τὴν αὐγὴν μὲ τὸ νὰ ἐμποδίσθην εἰς τὴν Τύμβον, εὐρὼν (sic) ἐκεῖ τὸν μακαριώτατον μὲ ἐβάσταξε τὴν Τετράδην καὶ Πέμπτην. Ἔστειλα ἐν ταύτῳ τὸν πλοῖκόν σας τοῦ σιὸρ Π<αύλου> Καρύδη καὶ ἕως τῶρα οὔτε φωνὴ οὔτε ἀκρόασις. Θέλω ζητήσει(η) ὅμως τὰ ἄσπρα καὶ κάμη ὡς διορίζετε.

Διὰ τὰ σενέδια τοῦ Χατζῆ Γιακούπη τῷ εἶπα νὰ κάμωμεν ἄλλα νέα καὶ μοῦ ὑπο(ε)σχέθη. Πλὴν εὐρεθεῖσα ἡ ἀδελφή μου ἐδῶ, μοῦ εἶπεν ὅτι εὐρίσκονται κάποια συνέδια τούρκικα κοντά της, καὶ τὴν διώρισα νὰ μοῦ τὰ στείλῃ, καὶ θαρρῶ νὰ εἶναι ἐκεῖνα τοῦ σπιδιοῦ τοῦ Χατζῆ Σάββα, καὶ ἴσως εἶναι καὶ ἐκεῖνα τοῦ Χατζῆ Γιακούπη, καὶ ἂν εὐρεθῶσι δὲν κάμωμεν ἄλλα.

Καὶ διὰ τὸ μαγαζὶ τῆς Μαργαρώνας θέλω ὑπάγω νὰ τῆς ὠ(δ)-μιλήσω καὶ ὅ,τι ἀποκριθῆ θέλω σὰς φανερώσω.

Τὸν πλοῖκον Σμύρνης ἔστειλα μὲ ἐδικόν μου εἰς τὸν κὺρ Σάββα

1. ΣΤ. ΠΕΡΔΙΚΗ, «Οἱ Ἑπτανήσιοι τῆς Λάρνακος καὶ οἱ σχέσεις τους πρὸς τὴν ἱερὰ μονὴ Κύκκου», ΚΣ, ΝΘ' (1995) 79-82.

2. Πρόκειται γιὰ τὸν Μελέτιο Γ' Ζυνιχᾶ (1811-1819), ἐξάδελφο τοῦ ἡγουμένου Κύκκου Μελετίου Β'.

ἀπὸ τὸ Σάββατον μὲ σακολεύαν διὰ τὴν Χίον καὶ ἦταν ἄν<θρῶπ>ος
νὰ εὖγῃ διὰ τὴν Σμύρνην καὶ θέλει ὑπάγει ἀσφαλῶς.

Ἔλαβον γράμματα τῆς Βενετίας παρὰ τοῦ σιῶρ Λαζάρου καὶ
μοῦ γράφει ἀπὸ Μαΐου 17 ὅτι τὰ βιβλία διαθήκης τοῦ μοναστηρίου
κοντεύουν νὰ εὖγουν ἀπὸ τὸν τύπον καὶ μὲ πρῶτον θέλει μᾶς τὰ
στείλῃ.

Διὰ τὴν κορδέλαν τῆς ἔγραψα ὅτι ἔγραψα εἰς Μαρσήλιαν³ νὰ
τὴν στείλουν ἀπὸ τὸ(ῆν) Λυῶν καὶ ἐλπίζω νὰ τὴν ἔχωμεν ἐγκαίρως.
Θέλει εἰπῶ τῷ σιῶρ Π<αύλω> Καρύδῃ νὰ στείλῃ τὸ ὀγληγορότερον
τὰ γράμματά σας νὰ μὴν παραπονηταὶ ὁ σιῶρ Καμινάρης ὅτι δὲν λαμ-
βάνει τὰς ἀποκρίσεις. Ἐλπίζω διὰ τὰ πρῶτα νὰ ἔφθασαν εἰς τὴν
Πόλιν, ὅπου θέλει τῷ σταλθῶσιν ἀσφαλῶς.

Τὸν πλοῖκον τοῦ Χατζῆ Λαμπίκη τὸν ἔχω κοντά μου καὶ στεί-
λετε τὰ χαλλούμια νὰ βάλω ταῖς κούμναις εἰς κοφίνια καὶ νὰ τὰ
στείλω μὲ ἄ' (τὸ πρῶτον) πλοῖον.

Μὲ τὸν ἄνθρωπόν σας στέλλω ἓνα μποτζάκι ἐσφραγισμένον πε-
ριέχον τὸ ἱατρικόν, ὅπου σᾶς εἶπον καὶ αὐτὸ θέλει τὸ μεταχειρίζεσθε
ὅταν σᾶς πιάνῃ ὁ πονοπόδαρος ἢ εἰς κανένα μέρος, ὅπου εἶναι πο-
νεμένον νὰ τὸ ἀλείφετε μίαν δύο καὶ τρεῖς φοραῖς ἀπὸ ὀλίγον καιρὸν
κατ' ὀλίγον καὶ θέλετε εἰδῆ μεγάλην ὠφέλειαν, καὶ εἰμὴ ὠφελῆθητε
ἀπὸ αὐτὸ θέλει ζητήσω τοῦ φραντζέζου ἱατροῦ κανένα ὀλόκληρον
μποτζι καὶ θέλω σᾶς τὸ φθάσω εἰς τὸ μοναστήρι, ἐπειδὴ αὐτό, ὅπου
στέλλω εἶναι ἀπ' ἐκεῖνο ποῦ μοῦ ἔδωσε διὰ τοὺς πόνους τῶν ρευμα-
τικῶν μου.

Ὁ ἅγιος ἀρχιμανδ<ρίτης> εὐρίσκεται εἰς τὸ σπίτι μου νὰ μείνῃ
ἕως τῆς ἁγίας Μαρίνας, καὶ σᾶς ἀσπάζεται καὶ τοῦ εἶπον ὅτι ἠθέ-
λατε τὸν γράψῃ τοὺς ἀσπασμούς σας, ἂν ἠξεύρατε ὅτι εἶναι εἰς Λάρ-
νακα. Δὲν ἔλειψα νὰ τοὺς δώσω δὲ ἀπὸ τὸ μετόχι καὶ μοῦ εἶπεν ὅτι
ἀγαποῦσε νὰ τοὺς συνευρεθῆτε κατὰ μόνας, διατὶ ἠθέλε νὰ σᾶς ὠ(ὀ)-
μιλήσῃ ὑποθέσεις, ὅπου δὲν ἐμβαίνουν εἰς χαρτί... τόσο καὶ μένω!

3. Ἡ Μασσαλία.

Τοῦ Σταμπόλα τὰ ἄσπρα ἕως τώρα ἴσως ἐπληρώθησαν ἐπειδὴ ἄλλα γράμματα δὲν ἔλαβεν ἀπὸ τὴν Σμύρνην.

Ἡ Μηλιὰ καὶ τὰ τέκνα φιλοῦν τὴν δεξιάν σας. Καὶ μένω μὲ ὄλον τὸ σέβας.

τῆς πανοσιολογιότητ<ός> <τ>ης δοῦλος ταπεινός,

Κωνσταντῖνος Περισιτιάνης.

Τῆ 25ῃ Ἰουνίου 1817.

Ἀκολουθεῖ:

Τῆς ἐγκυκλοπαιδείας τοὺς τόμους ἔγραψα πρὸ καιροῦ εἰς Βενετίαν καὶ ἴσως τοὺς λάβω ὅταν λάβω ταῖς διαθήκαις σας.

Ὁ κύρ Σπυρίδων μοῦ εἶχε ἀφήσει μίαν ὁμολογίαν νὰ στείλω εἰς Βεροῦτι νὰ συναχθῆ 300 γρόσ<ια> ἀπὸ Χατζῆ Ἰω<άννην> τοῦ π<ατ>ριάρχου.

Δὲν ἀμέλησα εἰς τὸ νὰ γράψω ἐν ταυτῶ ἐκεῖ τῶ φίλω μου Χατζῆ Νικολῆ Κουγιουμτζῆ καὶ χθὲς ἔλαβον τὰς ἀποκρίσεις καὶ ἰδοὺ σᾶς τὰς στέλλω νὰ πληρωθῆτε εἰς τὴν ἀπόκρισίν του, μάλιστα ἀποκρίνεται καὶ εἰς τὸ ἐδικόν σας, ὅπου τοῦ ἔστειλα τὴν ὁμολογίαν, ὅμως ἐκράτησα κοντά μου. Ἴσως μὲ διω(ο)ρίσετε πάλιν νὰ τὴν στείλω εἰς Βεροῦτι νὰ μπιτηρισθῶσιν αὐτὰ τὰ ἄσπρα καὶ θέλει τοῦ γράψετε νὰ τὰ μετρήσῃ εἰς ὅποιον τὸν διω(ο)ρίσω, ἂν ἀγαπᾶτε, νὰ μὴν εὐρίσκη ἄλλην πρόφασιν.

Ὅμοίως θέλει γράψετε νὰ ἔλθουν καὶ τὰ καλαμπαλήκια τοῦ ἀποθανόντος ταξιδιώτη σας, καὶ ἀναμένω ἀπόκρισίν της πρὶν μισεύσῃ διὰ τὸ μοναστήριον, ἂν ἔχη τὸν καιρόν. Εἰ δὲ ἄς μοῦ γράψῃ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ σᾶς δίδω τὸ καλὸν κατευόδιον.

51. ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΔΙΚΑΙΟΥ¹

† Ὁ Κύπρου ἐπιβεβαιοῖ.

Ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος ἀποφαινομένη δῆλον ποιεῖ ὅτι, ὁ πα<πᾶ> Λεόντιος πα<πᾶ> Ζαχαρία, πρῶτος ἀνεψιὸς τοῦ μακαρίτου πρωτοπαπᾶ Λευκοσίας κύρ Χριστοδούλου, καὶ οἱ τρεῖς ἀνεψιότεκνοι αὐτοῦ, πα<πᾶ> Ζαχαρίας, Ἰωάννης καὶ Χαράλαμπος, υἱοὶ Παπαχριστοδούλου, παρασταθέντες ἐπὶ τῆς ἡμετέρας παρουσίας, ἐζήτησαν ὅπως θεωρήσωμεν τὸ δίκαιον αὐτῶν περὶ τῆς κληρονομίας τοῦ μακαρίτου πρωτοπαπᾶ, †ἀφ' ἑαυτῶν† προτείνοντες ὅτι ἡδικήθησαν ἀπὸ τοὺς ἀνεψιοὺς τῆς παπαδιᾶς τοῦ μακαρίτου πρωτοπαπᾶ, μ' ὄλον ὁποῦ ὁ μακαρίτης †εὐρέθη ὅτι† ἀφῆκε διαθήκην μετὰ θάνατόν του, καὶ ἔλαβον οἱ ῥηθέντες κληρονόμοι του ὅσα ὁ μακαρίτης ἐδιόριζε.

Μ' ὄλον τοῦτο ἡμεῖς δὲν ἐλείψαμεν νὰ κράζωμεν τοὺς ῥηθέντας ἀνεψιοὺς τῆς πρωτοπαπαδιᾶς τοῦ μακαρίτου καὶ νὰ ἐξετάσωμεν αὐτοὺς μὲ τοὺς διαληφθέντας κληρονόμους τοῦ μακαρίτου πρωτοπαπᾶ, οἵτινες ὡμολόγησαν εἰς τὴν παρουσίαν μας ὅτι ἐστάθησαν δι' ὄλου εὐχάριστοι εἰς τὸν συμβιβασμόν μας, καὶ ἔκαμαν τὸ ζιμέτ² τους ἡσπρὰ βὲ ἰσκέτ, ἀμέϊ ταβατάν, βὲ κιαφέϊ μουτταλαπαττάν, καὶ δὲν ἔχουν εἰς τὸ ἐξῆς νὰ ζητοῦν περὶ τῆς κληρονομίας τοῦ μακαρίτου πρωτοπαπᾶ Χριστοδούλου, μήτε ἀπὸ τοὺς διαληφθέντας ἀνεψιοὺς τῆς πρωτοπαπαδιᾶς τοῦ μακαρίτου, μήτε ἀπὸ ἄλλον τινά.

Διὸ καὶ ἡ ἡμετέρα μετριότης ἐπιγράψασα καὶ ἐπικυρώσασα τὸ

1. Πανηγυρικὸν Λεύκωμα, ἔκδ. ΣΚΕΣ, ὅ.π., σ. 46.

2. Ζιμέτ: χρέος.

παρὸν ἐπὶ μάρτυσιν ἀξιοπίστοις, τοῖς ὑπογεγραμμένοις, ἐπιδέδωκε
τοῖς ῥηθεῖσιν ἀνεψιοῖς τῆς πρωτοπαπαδιᾶς τοῦ μακαρίτου πρω-
τοπαπᾶ εἰς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν. 1818, Μαρτίου 5.

Ἀνδρέας ὁ Σολομωνίδης μαρτυρῶ

Ὁ Χατζηνικόλαος Λαπήθιος παρὼν μάρτυς

Ὁ Χατζηχριστόδουλος Κουρτελλαρίδης μαρτυρῶ

Ὁ Πασχαλίδης μαρτυρῶ

Ὁ Σολομὸν Νικόλαος παρὼν μαρτυρῶ.

52. ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΣΥΜΒΙΒΑΣΜΟΥ¹

† Ὁ Κύπρου ἀρχιεπίσκοπος ἐπιβεβαιοῖ.

Ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος ἀποφαινομένη δῆλον ποιεῖ ὅτι ὁ Χατζησταυρῆς καὶ Χατζημιχαήλ, υἱοὶ Δεσποينوῦς παπαδιᾶς πα<πᾶ> Ἰωάννου Καμινάρια, ἀδελφῆς δὲ μακαρίτου πρωτοπαπᾶ Λευκοσίας κὺρ Χριστοδούλου, παρασταθέντες ἐπὶ τῆς ἡμετέρας παρουσίας παρέστησαν ἡμῖν ἐπιτροπικὸν γράμμα ἐκ μέρους τῆς μητρὸς αὐτῶν, μὲ τὸ ὁποῖον ἔκαμνε πληρεξουσίου ἐπιτρόπους τῆς αὐτοῦ τὸς δύο τῆς υἱοῦς Χατζησταυρῆν καὶ Χατζημιχαήλ, διὰ νὰ λάβωσι τὴν κληρονομίαν, ὅπου τῇ ἐτύχαιεν ἀπὸ τὸν μακαρίτην αὐτάδελφόν τῆς πρωτοπαπᾶν, ἀπὸ τοὺς ἀνεψιοῦς τῆς πρωτοπαπαδιᾶς τοῦ αὐτοῦ μακαρίτου πρωτοπαπᾶ, προτείνουσα ὅτι οἱ ῥηθέντες ἀνεψιοὶ τῆς πρωτοπαπαδιᾶς ἔχουσι κρατημένην περιουσίαν τοῦ μακαρίτου πρωτοπαπᾶ.

Ἡ πρότασις αὕτη μ' ὅλον ὅπου ἐφάνη ψευδῆς μὲ τὴν αἰτίαν ὅπου ὁ μακαρίτης πρωτοπαπᾶς ἀφῆκε μετὰ θάνατόν του διαθήκην, καὶ ὅ,τι ἔγραψε διὰ τοὺς κληρονόμους του, ἔλαβεν ἕκαστος τὸ ἰδικόν του ἀσφτετερίστως. Μ' ὅλον τοῦτο ἡμεῖς δὲν ἐλείψαμεν νὰ φέρωμεν εἰς τὴν παρουσίαν μας τοὺς διαληφθέντας ἀνεψιοῦς τῆς πρωτοπαπαδιᾶς τοῦ μακαρίτου πρωτοπαπᾶ, καὶ νὰ συμβιβάσωμεν αὐτοὺς μὲ τοὺς υἱοῦς τῆς παπαδιᾶς Δεσποينوῦς, Χατζησταυρῆν καὶ Χατζημιχαήλ, διὸ καὶ ὠμολόγησαν οἱ διαληφθέντες Χατζησταυρῆς καὶ Χατζημιχαήλ ἐπιτροπικῶς τῆς μητρὸς αὐτῶν, ὅτι ἔλαβον μέχρι ὀβολοῦ τὸ ἀνάλογον τῆς κληρονομίας τῆς μητρὸς αὐτῶν, ὅπου τῇ ἐτύχαιεν ἐκ τοῦ μακαρίτου αὐταδέλφου τῆς πρω-

1. Πανηγυρικὸν Λεύκωμα, ἔκδ. ΣΚΕΣ, ὅ.π., σ. 47.

τοπαπᾶ, τὸ ἔλαβον λέγω ἀπὸ τοὺς ἀνεψιοὺς τῆς πρωτοπαπαδιᾶς καὶ ἔκαμαν μετ' αὐτῶν τὸ ζιμέτ τους ἡσπρὰ βὲ ἰσκέτ, ἀμεί ταβατάν, βὲ κιαφεί μουτταλαπαττάν, καὶ εἰς τὸ ἐξῆς δὲν ἔχουσι νὰ ζητῶσι περὶ τῆς ῥηθείσης κληρονομίας μήτε αὐτοί, ἀλλ' οὔτε ἡ μήτηρ αὐτῶν ὑπ' οὐδενὸς οὐδὲ ὀβολόν.

Διὸ καὶ ἡ ἡμετέρα μετριότης ἐπιγράψασα καὶ ἐπικυρώσασα τὸ παρὸν ἐπὶ μάρτυσιν ἀξιοπίστοις, τοῖς ὑπογεγραμμένοις, ἐπιδέδωκε τοῖς ῥηθείσιν ἀνεψιοῖς τῆς πρωτοπαπαδιᾶς εἰς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν καὶ ὅπως ἔχη τὸ κύρος καὶ τὴν ἰσχὺν ἐν παντὶ κριτηρίῳ. 1818, Μαρτίου 6.

Χριστοφόρος ἱερομόναχος Ἁγίου Κασσιανοῦ μαρτυρῶ
Χρῦσανθος ἱερομόναχος Ἁγίου Κασσιανοῦ παρὼν μάρτυς
Κὰγὼ ὁ Χατζησταυρῆς ἐπιβεβαιοῖ (sic) ὡς ἄνωθεν.

53. ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΠΡΟΣ ΙΕΡΕΙΣ
ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΥΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥΣ ΚΑΤΙΛΛΙΚΙΟΥ ΧΡΥΣΟΧΟΥΣ¹

Κυπριανὸς ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου.

Εὐλαβέστατοι ἱερεῖς καὶ λοιποὶ πάντες εὐλογημένοι χριστιανοὶ τοῦ κατιλλικίου (sic) Χρυσοχοῦς, τέκνα ἐν κυρίῳ ἀγαπητὰ καὶ περιπόθητα τῆς ἡμῶν μετριότητος πατρικῶς εὐχόμενοι εὐλογοῦμεν πάντας ὑμᾶς.

Δὲν ἀμφιβάλλομεν τέκνα ἀγαπητὰ ὅτι ἕως τώρα νὰ ἔγινε γνωστὸν εἰς ὅλους σας, πῶς ὁ ὑψηλότατος καπουτὰν πασιᾶ ἐφένδης μας, εὐδοκία Θεοῦ καὶ θελήσει τοῦ κραταιοτάτου καὶ πολυχρονίου βασιλέως μας (οὗ τὸ κράτος εἶη ἀήττητον εἰς τοὺς αἰῶνας), καὶ ὅτι μὲ τὸ νὰ ἔγινεν ἡ νῆσός μας ἰχαλὴ εἰς τὴν ὑψηλότητά του, ἔστειλεν ἐνταῦθα ἡγεμόνα τὸν ἐνδοξότατον Ἀχμὶδ Ρασὶτ ἐφένδην, τὸν πλέον πιστὸν ἄνθρωπον τῆς ὑψηλότητός του, καὶ φιλοδίκαιον, μὲ συμβουλὰς οὐκ ὀλίγας εἰς τὸ νὰ φερθῆ μὲ κάθε θεοφοβίαν πρὸς τοὺς πιστοὺς καὶ εὐπειθεῖς ῥαγιαδες. Ἐκ τούτων λοιπὸν ἔχομεν χρηστὰς ἐλπίδας ὅτι θείῳ ἐλέει θέλομεν περάσει μὲ τὴν ἐνδοξότητά του πολλὰ καλὰ, οὐ μόνον ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ ῥαγιαδες, καὶ εἴθε νὰ μὴν ἀποτύχωμεν τὰς ἐλπίδας μας. Μὴν ἀμφιβάλλητε μόνον τοῦτο καὶ ἐσεῖς, ὅτι ἡ νῆσός μας εἰς τὸ ἐξῆς θέλει λαμβάνει μεγάλας προστασίας παρὰ τοῦ ὑψηλοτάτου καπουτὰν πασιᾶ ἐφένδου μας, ἐ(ῆ)ξεύροντος τὴν κατάστασιν αὐτῆς παρὰ τοῦ ἐνδόξου ἡγεμόνος, ἀκολουθοῦντος εἰς τὰς προσταγὰς τῆς ὑψηλότητός του, διὰ νὰ ἀξιοθῶμεν αὐτῶν ὅλων. Καὶ διὰ νὰ ἔχωμεν καὶ ἡμεῖς παρῤῥησίαν πρὸς τε τὸν ἡγεμόνα καὶ πρὸς τὸ ὕψος του, πρέπει νὰ φανῶμεν πρόθυμοι εἰς τὸ ἔμβασμα τοῦ ἐμβαλὶ μιριοῦ.

1. «Ἐπιστολὴ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ», *AB*, 48 (1920) 29-30.

Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι συνήθεια ὁ κατὰ καιρὸν ἡγεμὼν κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ ἁγίου Δημητρίου νὰ ἐμβάζη εἰς τὸν βασιλικὸν χαζινὲν τετρακόσια πουργεῖα ἄσπρων, τὸ ὁποῖον ἐφέτος συνέπεσεν κατὰ τὸ μουχαρρέμι μας. Καὶ περὶ τούτου ἔλαβα σφοδρὰς προσταγὰς παρὰ τῶν πολυχρονίων αὐθεντῶν μας, ἅμα ὁποῦ φθάση ἐνταῦθα νὰ τὰ ἐμβάση. Ἔτι δὲ γράφει πρὸς ἡμᾶς ὁ ὑψηλότατος καπετὰν πασιᾶ ἐφένδης μας νὰ προθυμοποιηθῶμεν εἰς τοῦτο. Ἦναγκάσθημεν νὰ πέμψωμεν ἀπὸ τώρα ἔξω ὅλους τοὺς γραμματικούς μετὰ τῶν ταχυηλαδάρων, μ' ὅλον ὁποῦ ἠξεύρομεν τὴν στενοχωρίαν ὁποῦ ἔχετε διὰ τὴν δυστυχίαν τοῦ χρόνου, ὅθεν γράφοντες τὸ παρὸν προστακτικὸν μας, πρῶτον μὲν παρακαλοῦμεν τὸν ἅγιον Θεὸν νὰ ἐλεήση ὑμᾶς καὶ νὰ δώσῃ εὐλογίαν εἰς τοὺς κόπους σας καὶ εὐτυχίαν εἰς τοὺς καρποὺς καὶ γεννήματά σας πρὸς παρηγορίαν σας, ἔπειτα σᾶς προτρέπομεν πατρικῶς, ἅμα ὁποῦ φθάση ἔξω ὁ γραμματικὸς σας νὰ ἐπιμεληθῆτε νὰ δώσετε ἄρκετὰ ἀπὸ τὰ δοσίματά σας, τοῦ ἤδη ἀρξαμένου νέου ἔτους, διὰ νὰ ἐμβάση καὶ ἐκεῖνος εἰς τὸν χαζινὲν τοῦ ἐνδόξου ἡγεμόνος, ὁ δὲ ἡγεμὼν νὰ τὰ ἐμβάση εἰς Βασιλεύουσαν τὸ ἔθιμον, καθ' ὃς ἔλαβε προσταγὰς.

Ἠξεύρομεν, τέκνα, ἠξεύρομεν τὰς στενοχωρίας σας, καὶ λυπούμεθα, μάρτυς Θεός, πλὴν τί ποιητέον; τὸ ἐμβάλι μιρὶ εἶναι ἄφευκτον, καὶ στενοχωρούμεθα καὶ ἐμεῖς ὑπὸ τε τοῦ καπουτὰν πασιᾶ ἐφένδου μας καὶ τοῦ ἡγεμόνος, διὰ τοῦτο νὰ ἔχετε τὴν εὐχὴν μας, τέκνα ἀγαπητά, προθυμοποιηθῆτε νὰ δώσητε ἱκανὴν ποσότητα κατὰ τὸ παρὸν εἰς τὸν γραμματικὸν σας, διὰ νὰ μὴ στέλλοντες(αι) ἔπειτα ἔξω ἰστιζιάληδες τοῦρκοι καὶ σᾶς καταδυναστεύωσιν. Οὕτω ποιήσατε ὡς γράφομεν ὑμῖν, ἵνα ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος καὶ ἡ εὐχὴ καὶ ἡ εὐλογία τῆς ἡμῶν μετριότητος εἴη μεθ' ὑμῶν. 1818, Ὀκτωβρίου 25.

† Ὁ Κύπρου εὐχέτης σας.

Ἄριστερὰ τῆς ὑπογραφῆς εἶναι γεγραμμένα ταῦτα:

Σὲ δὲ τὸν γραμματέα τοῦ αὐτοῦ καταλλικίου (sic) εὐχόμενοι εὐλογοῦμεν καὶ προστάζομεν νὰ ἔχῃς μὲν πᾶσαν ἐπιμέλειαν εἰς τὴν ἐπισώρευσιν τοῦ ἐμβαλὶ μιριοῦ, νὰ φέρεσαι δὲ εἰς τοὺς ῥαγιάδες μὲ φόβον Θεοῦ, διὰ νὰ μὴ ἀδημονοῦν οἱ πτωχοὶ καὶ φύγωσι. Πρόσεχε †...† τῶν ἐν τοῖς ἀνὰ χειρὰς σου ῥωμαϊκοῖς καταστίχοις σεσημειωμένων ὀνομάτων τινὰ νὰ μὴν ἐνοχλήσῃ. Προσέτι εὐλογημένοι χριστιανοί, ἐπειδὴ τὰ τοπικὰ χρέη δὲν ἐπληρώθησαν ὅλα ἀκόμη, ἀλλ' ἀκόμη εὐρισκόμεθα εἰς βαρύτατον χρέος, καθὼς τὸ γινώσκει ὁ Κύριος, διὰ τοῦτο σᾶς προτρέπομεν πατρικῶς νὰ πληρώσητε καὶ ἐφέτος τὸ †...† χρεῶν, δηλ<αδῆ> τὰ εἴκοσι καὶ †...†, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐλευθερώσωμεν τοῦτον τὸν τόπον ἀπ' αὐτὰ τὰ χρέη, καὶ εἰς τὸ ἐξῆς πλέον θέλετε μείνῃ ἀνενόχλητοι. Διὰ τὸ †...†, δηλ<αδῆ> καὶ ἐφέτος νὰ πληρώσητε καὶ πλέον οὐ. Δῶν δὲ Κύριος εὐλογίαν εἰς τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σας, διὰ νὰ ἡμπορεῖτε νὰ πληρώσητε τὰ †...†.

† Ὁ Κύπρου.

54. ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΣΕ ΕΞΩΦΥΛΛΟ ΠΑΛΑΙΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ¹

† 1809, Μαρτίου 15. Ἐθανάτωσαν τὸν Χατζηγεωργάτζην δραγομᾶνον εἰς τὴν Πόλιν, ὁ ὁποῖος ἔκαμε χρόνους στὴν δραγομανίαν καὶ μακαρίσατε αὐτόν. Εἰς τὰς εἴκοσι Ἀπριλίου ἦλθεν †...† Χατζηκυριακοῦ τοῦ γαμβροῦ του καὶ ἀδελφοῦδές του καὶ θυγατέρες του †...† τὸν Χατζημιχαήλην τὸν θεῖόν του καὶ ἄλλους τινὰς καὶ τοὺς ἐφυλάκισαν, καὶ (1810) Ἰουνίου ἔκαμαν τοὺς δύο ἀρχιερεῖς τῆς Κύπρου, τὸν μακαριώτατον †...† εἰς τὸν Εὐριπον, θεῖον καὶ ἀνεψιόν, καὶ εἰς τὰς 17 ἦλθαν οἱ †...† καὶ εἰς τοὺς 30 Ὀκτωβρίου ἐχειροτονήθη ὁ οἰκονόμος τοῦ Μαχαιρᾶ μακαριώτατος, ὀνόματι Κυπριανός, ἀπὸ χωρίον Στρόβολον, ἐχειροτόνησαν καὶ Κιτίου †...† Κυρηναίας ὀνόματι Μελέτιον Νοεμβρ<ίου> †...† ἐχειροτόνησεν δ' αὐτὸν ὁ ἀρχιεπίσκοπος τοῦ ἀγίου Σινᾶ Ὅρους †...† καὶ ὁ μακαριώτατος †...† εἰς τὸν Εὐριπον Ὀκτωβρίου 4, ἔκαμε δὲ εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον ἀπὸ τοὺς 1768 ἕως τοὺς 1810 †...† χρόνους, ὁ δὲ ἀνεψιός του ἐστράφη εἰς τὴν Κύπρον †...† θρόνον καὶ εἰς τοὺς αὐθ', Ἰανουαρίου 22.

1. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Παλαιογραφικά», ΚΧ, ΙΓ' (1937) 62. Σύμφωνα με τὸν Ν. Κυριαζῆ, τὸ Εὐαγγέλιον τοῦτο, ἐκδοθὲν τὸ 1581, βρισκόταν στὸν ἱερὸ ναὸ Τιμίου Σταυροῦ Λευκάρων. Οἱ ὡς ἄνω σημειώσεις παρατίθενται ὑπὸ μορφήν ἡμερολογίου προσώπου τινός.

55. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΡΧΗΝ ΜΟΝΗΣ ΚΥΚΚΟΥ¹

Κυπριανός ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος.

Ὅσιώτατε ἐκκλησιάρχᾳ τῆς ἱερᾶς καὶ βασιλικῆς μονῆς Κύκκου κὺρ Χαράλαμπε εὐχόμενοι πατρικῶς εὐλογοῦμέν σε.

Ἔφθασε βέβαια καὶ εἰς τὰς ἀκοάς μας ὅτι ὁ Χατζησταυρῆς μετὰ παρέλευσιν οὐ πολλῶν ἡμερῶν ἀφοῦ σὲ ἔκαμεν ἀγωγὴν, ἔλαβε τὸν κανόνα του παρὰ ἡγεμόνος, δηλαδὴ καὶ ἐραβδίσθη καὶ ἐφυλακίσθη καὶ ἐξερεμετίσθη. Ὅθεν δι' αὐτὰ ὅλα ἐπειδὴ ἐπρόσπεσε ζητῶν τὰ διακόσια γρόσια ὁποῦ τοῦ ὑπεσχέθης, διὰ νὰ δώσῃ ἐξοφλητικόν, τοῦ τὰ ἐδώκαμεν ἡμεῖς καὶ ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τοῦ τε Κκεχαγιᾶ πέη καὶ ὄλων τῶν ἀγάδων, ἔκαμε τὸ ζιμμέτιτ, ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς δὲν ἔχει νὰ ζητήσῃ τι ἢ παρὰ τῆς ὀσιότητός σου ἢ παρ' ἄλλου τινὸς περὶ κληρονομίας τοῦ θείου του παπᾶ Παύλου, διὰ τὸ ὁποῖον ἔδωκε καὶ τὸ περικλειόμενον τουρκιστὶ ἐξοφλητικὸν βεβαιωμένον παρὰ τῶν ἀγάδων καὶ ὄλων τῶν παρευρεθέντων.

Ἴδου λοιπὸν ὁποῦ σοὶ τὸ περικλειόμεν καὶ θέλεις τὸ ἔχεις εἰς φύλαξιν ὡς πάνυ ἀναγκαῖον. Τὰ δὲ διακόσια γρόσια ὁποῦ διὰ σὲ ἐδώκαμεν διὰ τὸν εἰρημένον Χατζησταυρῆν θέλεις τὰ ἐξαποστείλῃ ἐν τάχει, ἐπειδὴ ὄντες ἐκείνην τὴν ἡμέραν εἰς τὸ Σαράγιον καὶ μὴ ἔχοντες ἔτοιμα, τὰ ἐδανίσθημεν παρὰ τοῦ Σαράφη τοῦ ἡγεμόνος καὶ εἰσέτι εἶναι ἀπλήρωτα. Ταῦτα, ἢ δὲ εὐχὴ καὶ εὐλογία τῆς ἡμετέρας μετριότητος εἶη μετὰ σοῦ. 1819, Φεβρ<ουαρίου> 11.

† Ὁ Κύπρου εὐχέτης σου.

1. Πανηγυρικὸν Λεύκωμα, ἔκδ. ΣΚΕΣ, ὅ.π., σ. 45. ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, «Ὁ ἐθνομάρτυς ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός», ΑΒ, ὅ.π., σ. 284.

56. ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ ΤΗΣ ΛΕΜΕΣΟΥ
ΣΤΗΝ ΑΙΤΗΣΗ ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΙΔΡΥΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ¹

Κυπριανὸς ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος
Νέας Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Κύπρου.

Τὴν εὐγένειάν σας ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοὶ καὶ περιπόθη-
τοι τῆς ἐμῆς μετριότητος, οἱ τῆς εὐαγοῦς πόλεως Λεμεσοῦ κάτοι-
κοι, πατρικῶς εὐχόμενοι εὐλογοῦμεν.

Λαβόντες τὰ κοινὰ τῆς ὅλης πόλεως ὑμῶν γράμματα καὶ
γνόντες τὰ ἐν αὐτοῖς γραφόμενα σὺν τοῖς δηλωτικοῖς τῆς ἡμῖν
ἐφετῆς ὑγείας σας ἐχάρημεν.

Πολὺ δὲ πλέον χαίρομεν τέκνα καὶ ὑπερχαίρομεν δι' ἣν ἐξε-
λέξασθε ἀγαθὴν μερίδα καὶ ἀντὶ παντὸς ἄλλου προετιμήσατε τῶν
υἱῶν σας τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν παιδεῖαν, ἐξ ἧς πηγάζει ἀναμφιβό-
λως πᾶν ἀγαθόν. Οἱ παλαιοὶ ἐκεῖνοι καὶ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι, οἵτινες
ἐγυμνάσθησαν ἱκανῶς περὶ τὴν θεωρίαν τῶν ὄντων, ἐξέλαμψαν μὲν
ὡς ἄλλοι ἥρωες τῶν αἰώνων ἐκείνων, τολμῶμεν δ' εἶπεῖν ἔτι ὡς
ἄλλοι θεοὶ τοῖς ἀνθρώποις ἔδοξαν καθὸ συνῆψαν τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ
τὴν ἐπομένην αὐτῇ ἠθικὴν. Καθότι οἱ διαληφθέντες ἐκεῖνοι ἀξιόλο-
γοι ἄνδρες, ἐὰν μὴ συνεπόμενον εἶχον τῷ τῆς παιδείας χρήματι καὶ
τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἠθικῆς, ἦν ἐπόμενον καὶ ἐπάναγκες καὶ οὗτοι νὰ
δόξωσιν εἰς τὸν κόσμον, οὐχὶ ἥρωες, ἀλλὰ πλάνοι καὶ φρεναπάται,
ὁπότε αὐτοὶ ὅσα μὲν ἐδίδασκον διὰ τῶν σεμνῶν ἐκείνων λόγων,
ταῦτα ἀνέτρεπον διὰ τῶν μοχθηρῶν ἔργων καὶ τῆς κακῆς ἠθικῆς.
Τοιοῦτοι ἐστάθησαν ὅσοι μὲν ἐμωράνθησαν περὶ τὴν εὐσέβειαν καὶ

1. «Ἄνεκδοτα ἔγγραφα, ἀναγόμενα εἰς τὴν ἴδρυσιν καὶ συντήρησιν τῆς πρώτης
ἐν Λεμεσῷ Ἑλληνικῆς Σχολῆς», *ΑΒ*, 48 (1920) 25-26. Α. ΦΙΛΙΠΠΟΥ, *Τὰ Ἑλλη-
νικὰ Γράμματα*, ὅ.π., τ. Α', σσ. 235-237.

τὰ θεῖα, ὅσοι δὲ περὶ τὴν ὀρθὴν πολιτικὴν, ὅσοι περὶ ἄλλα καὶ ἄλλοι πολὺ ἐκ διαμέτρου τοῦ ὀρθοῦ καὶ ὑγιοῦς ἀπομακρυνόμενοι. Ὡστε καλὸν μὲν καὶ κάλλιστον εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν νὰ διαπρέπωσιν ἄνδρες σοφοί, ἀλλὰ τοιοῦτοι ὅπως ὁ ἀρχαῖος ἐκεῖνος χρόνος ἐξήνεγκε, λέγω, οἷοι οἱ Ἀριστοτέλεις, οἱ Πλάτωνες, οἱ Σόλωνες, καὶ ὅσοι ἄλλοι, οἵτινες, οὐ μόνον περὶ τὴν τῶν ὄντων θεωρίαν ἐνησχολήθησαν, ἀλλὰ καὶ περὶ πολιτικῆς καὶ ἠθικῆς ὀλοκλήρους βίβλους συνέγραψαν †...† ὡς μοι δοκεῖ τέλος τοῦ φιλοσοφικοῦ βίου τὴν ἠθικὴν. Ἄν ὅμως ἐξ ἐναντίας ὁ φιλόσοφος ἤθελεν ὑστερεῖται τοῦ καλλίστου τούτου χρήματος, ἔπρεπεν ἀναγκαίως νὰ ὑποσκάζη καὶ ἀντὶ τοῦ νὰ γίνεταί εἰς τὰς πόλεις ὠφέλιμος, ἤθελε γίνεταί μᾶλλον ἐπιζήμιος, καθὼς ἄριστα στιχουργεῖ περὶ τῶν τοιούτων ὁ σοφὸς Εὐριπίδης. «Ὅταν ἡδύς τις τοῖς λόγοις, φρονῶν κακῶς, πείθῃ τὸ πλῆθος, τῇ πόλει κακὸν μέγα».

Ἡμεῖς †...† καὶ οἱ περιπόθητοι, τὸ ἔργον τοῦτο καὶ τὸν θεᾶρεστον ζῆλον ἠκούσαμεν καὶ ἀπο(ε)δεξάμεθα. Δὲν πρέπει ὅμως ὁ ζῆλος οὗτος νὰ εἶναι προσωρινός, ἀλλὰ καὶ οὗτος συνηνωμένος μετὰ τῆς δεούσης ἠθικῆς, νὰ μὴν ἀφορᾷ πρὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ κοινὸν ὄφελος. Τὰ ἦθη τοῦ γυμνασιαρχεύσαντος λογιωτάτου κῦρ Δημητρίου, μᾶς δίδουν χρηστὰς ἐλπίδας, ὅτι καθὸ φιλέλλην καὶ καθὸ φιλόπατρις θέλει βέβαια εὐδοκιμήσῃ περὶ τὴν σχολαρχίαν. Διὸ καὶ εὐλογήσαντες αὐτὸν ἐστηρίξαμεν τῇ πατρικῇ ἡμῶν εὐχῇ καὶ εὐλογία, ὅπως αὐτόθι ἐλθὼν ἀντιλάβηται ἁ(ἀ)πρὶξ τοῦ θεοῦ ἔργου καὶ ἄμποτε ἡ θεία χάρις νὰ δώσῃ καλὴν ἀρχὴν καὶ καλὸν πέρασ μὲ τελείους καὶ ὠρίμους καρπούς. Συνεισφέρομεν δὲ καὶ ἡμεῖς πρὸς ἀρωγὴν καὶ στηριγμὸν τῆς σχολῆς ταύτης κατ' ἔτος ἀνὰ γρόσια 500, ἧτοι πεντακόσια, ἅτινα θέλομεν μετρεῖ κατ' ἀρχὰς τοῦ νέου ἔτους καὶ ταῦτα μὲν πρὸς εἴδησιν καὶ ἀπόκρισίν σας. Ἡ δὲ τοῦ ἁγίου Θεοῦ χάρις σὺν τῇ εὐχῇ καὶ εὐλογία τῆς ἡμῶν μετριότητος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν. 1819, Ἀγούστου 18.

† Ὁ Κύπρου ἐν Χριστῷ εὐχέτης σας.

57. ΧΡΕΩΣΤΙΚΗ ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ¹

1235 (1820) Μουχαρρεμίου² 1, καὶ 1819 Ὀκτωβρίου 7, ὡς ὀπισθεν, νὰ λαμβάνη ὁ ἄρχων κόνσολος γρ<όσια> 112.229, μ<αῖ>δ<ια> 24. Ἀφαιρῶ ὁποῦ τῷ ἐμετρήσαμεν ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ 40.000. Μένει νὰ λαμβάνη ἡ ἐκλαμπρότης του γρ<όσια> 72.229, 24. Τὰ ἄνωθεν μένοντα 72.229, εἰς δύο χρόνους ὁποῦ ἐδούλευσαν κοντά μας ἀπὸ τὸ 1233 (1818) σενεσί³, μέχρι τῷ 1235 (1820), μ' ὅλον ὁποῦ ἔκαμαν διάφορον γρ<όσια> 17.334, μ' ὅλον τοῦτο ἡ ἐκλαμπρότης του ἐχάρισε τὰς 10 χιλιάδας εἰς τοὺς πτωχοὺς, καὶ μένει νὰ λαμβάνη κεφάλαιον ὡς ὀπισθεν 72.229, καὶ διάφορον 7334, καὶ συμποσῶνται ὁλότης γρ<όσια> 79.563, 24, ἥτοι ἐβδομήκοντα ἑννέα χιλιάδες πεντακόσια ἐξηντατρία, ἅτινα θέλομεν πληρώση τῇ ἐκλαμπρότητί του εἰς αὐτὸ τὸ τρέχον 1235 (1820) τουρκῶν ἔτος, ἄνευ τόκου. Διὸ καὶ ὑπογράψαντες αὐθις τὴν παροῦσαν, ἐπιδεδώκαμεν τῇ αὐτοῦ ἐκλαμπρότητι εἰς ἔνδειξιν.

† Ὁ Κύπρου ὑπόσχεται.

1. Ιω. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΟΥ, «Ὁ ἐθνομάρτυς ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός», *ΑΒ*, ὁ.π., σσ. 288-289. Ἡ ὡς ἄνω βεβαίωση ἐγράφη κατὰ τὸ ἔτος 1820.

2. Μουχαρρέμ ὀνομαζόταν στὰ τουρκικὰ κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Κυπριανοῦ ὁ πρῶτος μῆνας τοῦ σεληνιακοῦ ἔτους, ὁ ὁποῖος συμπίπτει πρὸς τὸν Ἰανουάριον.

3. Σενεσί: ἔτος.

58. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΛΑΡΙΩΝΟΣ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΟΥ
ΠΡΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΝ ΘΗΣΕΑ¹

Πρὸς τὸν λόγιον κύριον Νικόλαον Θησέα.

Τὴν σύστασιν τῆς νέας ἐν Κύπρῳ λεμεσιανῆς Σχολῆς, φίλε Θεσεῦ, τὴν ὁποίαν ἐκ πολλοῦ ὑπερβαλλόντως ἐπεθύμει νὰ εὐαγγελισθῆ ἢ φιλόπατρις καὶ φιλόκαλός σου κορυφή, ἰδοὺ μὲ χαρὰν μου ἄκραν κηρύττω ἤδη διὰ τοῦ «Λογίου Ἑρμοῦ» καὶ εἰς σὲ καὶ εἰς τὸ πανελλήνιον, ὁμοῦ καὶ τὰ περικλεῆ ὀνόματα τῶν ἀξιεπαίνων συνεργατῶν καὶ συνδρομητῶν διὰ νὰ μάθωσιν οἱ φίλοι τῆς Ἑλλάδος, ὅτι οὐδὲ οἱ κύπριοι ἠξίωσαν νὰ μείνωσιν ἀσυντελεεῖς εἰς τὸν καλὸν περὶ παιδείας τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ἀγῶνα. Ἄφ' οὗ εἶδον οἱ ὀλιγάριθμοι τῆς Λεμεσοῦ κάτοικοι, ὅτι τὰ εἰς σύστασιν αὐτῆς προκαταβληθέντα χρήματα δὲν ἐξήρκουν πρὸς τελειοποίησιν τοῦ ἔργου, ἐπρόστρεξαν καὶ εἰς ἄλλους τινὰς τῆς αὐτῆς νήσου κατοίκους, εἰς ὅσους ἡ θεία πρόνοια ἐχορήγησε δύναμιν καὶ μέσα εὐποιΐας, παρακαλοῦντες αὐτοὺς νὰ συνεισφέρῃ ἕκαστος τὸν ἀνάλογον ἔρανον. Πρῶτον λοιπὸν ὁ νῦν εὐκλεῶς ἀρχιερατεύων εἰς τὴν πατρίδα μας μακαριώτατος κύριος κύριος Κυπριανὸς ἀπεδέχθη ἀσμένως τὴν ἰκεσίαν των.

Αἱ λαμπραὶ καὶ ἡρωϊκαὶ τοῦ σεβαστοῦ τούτου ἱεράρχου ἀρεταί, καὶ μάλιστα ἡ κατακοσμοῦσα τὴν σεβαστὴν αὐτοῦ κορυφὴν φιλογένεια, εἶναι γνωσταὶ καὶ εἰς σὲ καὶ εἰς τοὺς ὅσους φροντίζουσι περὶ τῆς εἰς τὰ καλὰ προόδου τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Ἐπειδὴ, μόλις ἀνέβη εἰς τὸν ὑψηλὸν τῆς ἀρχιερωσύνης βαθμόν, ὁ καλὸς κάγαθὸς

1. Ἡ ἀνωτέρω ἐπιστολὴ δημοσιεύθηκε τὸ πρῶτον στὸ περιοδικὸ «Λόγιος Ἑρμῆς» τὸ 1820. Βλ. καὶ ΒΕΛΑΝΙΔΙΩΤΟΥ Ι. ΑΡΧΙΜ., «Μία ἐπιστολὴ Ἰλαρίωνος τοῦ κυπρίου», *Ἐκκλησιαστικὸς Κῆρυξ*, Β' (1912) 408-412. Λ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ, *Τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα*, ὁ.π., τ. Α', σσ. 237-239.

οὗτος ποιμὴν, καὶ πάραυτα ἀνήγειρε σχολεῖον ἑλληνικόν, διὰ νὰ διασκεδάσῃ τὸ ζοφερὸν σκότος τῆς ἀμαθείας, τὸ ὁποῖον ἡμαῦρωνεν τὸν νοῦν τοῦ ἐμπιστευθέντος εἰς αὐτὸν λογικοῦ ποιμνίου διὰ τῆς παιδείας τὴν ἔλλειψιν. Καὶ ἀφοῦ ἐσύστησε διδάσκαλον μὲ νοῦν ἀγαθὸν καὶ παιδείαν ἑλληνικὴν ἐστολισμένον, εἰσήγαγεν εἰς αὐτὸ καὶ τῆς ἰταλικῆς καὶ τῆς νέας μουσικῆς τὴν διδασκαλίαν. Ἀπὸ τὴν τοσαύτην ἀρετὴν τοιοῦτου πανσεβάστου ποιμένος, καὶ οἱ κύπριοι καὶ οἱ ὁμογενεῖς ἐπίσης ἐλπίζουσι πολλὰ καὶ μεγάλα καλά. Ὁ μὲν λοιπὸν μακαριώτατος καὶ φιλογενέστατος ἱεράρχης μας κατέβαλε προθυμώτατα γρόσια 6000. Ὁ δὲ φιλόκαλος καὶ μέχρι ἐνθουσιασμοῦ φιλογενῆς κύριος Ἀνδρέας Σολομωνίδης ὁ κοτσάπασης τῆς Κύπρου γρ<όσια> 2500. Ὁ φιλόπατρις ἀδελφός σου κύριος Κυπριανὸς γρ<όσια> 2000. Ὁ πανοσιολογιώτατος ἡγούμενος Κύκκου κ. Ἰωσήφ γρ<όσια> 2000. Ὁ πανοσιολογιώτατος ἀρχιμανδρίτης τοῦ ἀρχιεπισκόπου κύριος Ἰωαννίκιος. Ὁ ὀσιολογιώτατος ἀρχιδιάκονος τοῦ αὐτοῦ κ. Μελέτιος. Ὁ φιλομουσώτατος γραμματικὸς τοῦ αὐτοῦ κ. Σέργιος. Ὁ ὀσιολογιώτατος δευτερεύων τοῦ ἀγίου Κιτίου κύρ Χρῦσανθος. Ὁ τιμιώτατος Χατζηκυριακὸς Σάββα ἐκ Λευκοσίας.

Ὁ πανιερώτατος μητροπολίτης Κιτίου κύριος Μελέτιος ἔδωκεν ἀφιέρωμα τὴν ἐν Λεμψῶ Μητρόπολιν του καὶ ταύτην μετεμόρφωσαν εἰς Σχολήν. Συνέδραμον δὲ καὶ ἀπὸ τὴν Λάρνακα τρεῖς φιλόκαλοι ἔμποροι, Γιαννάκης Σαριπόγλους, Κωνσταντῖνος Τζένιος, Πατίστας Πενετούτσης. Παντοῦ λοιπόν, ὅπου τιμᾶται ἡ παιδεία καὶ ἡ ἀρετὴ, πρέπει νὰ κηρυχθῶσι τὰ ὀνόματα τοῦ κυρίου Ἀνδρέου Δαυῖδ καὶ Ἰωάννου Πελεντρίδου, καὶ τῶν ἄλλων χρηστῶν καὶ θεοφιλῶν ἀνδρῶν τῶν πρώτων συστητῶν τοῦ σχολείου. Ἐπειδὴ, μόλις τοὺς ἐπαρουσιάσθη ἡ εὐκαιρία νὰ εὐεργετήσωσι τὴν πατρίδα καὶ πάραυτα ὑπερπηδήσαντες ὅλας τὰς μεταξὺ δυσκολίας, καὶ τὸ σχολεῖον ἐσύστησαν καὶ μὲ εὐχαρίστησιν ἀνεδέχθησαν νὰ γίνουν ἔφοροί του, διὰ νὰ ἐπιμελῶνται ὅσα ἐπιταχύνουσι τῶν πατριωτῶν των τὸν φωτισμόν. Ἐπίτροποι δὲ αὐτοῦ ζῆλον πολὺν ἔχοντες εἶναι οἱ ἐφεξῆς τέσσαρες: Δημήτριος Χαραλαμπίδης, Νικόλαος Φραγκοῦδης, Λαμπριανὸς Χατζηιωάννου, Ἰωαννίκιος ἱερομόναχος, ἐφημέριος τῆς πόλεως. Μικρά

τις ποσότης χρημάτων ἐδιωρίσθη ἐτησίως εἰς ἐπαύξησιν τῆς βιβλιοθήκης, ἀλλ' ἡ ἄοκνος φροντις καὶ ὁ πολὺς πρὸς τὴν παιδεῖαν ἔρωσ τῶν ἐφόρων καὶ ἐπιτρόπων καὶ ὄλων ἐπίσης τῶν συνδρομητῶν, προμηγύει τὸν ἐντὸς ὀλίγου πολλαπλασιασμόν της. Ἡ τάξις τῶν μαθημάτων ἔγινε κατὰ μίμησιν τοῦ φιλολογικοῦ τῆς Σμύρνης σχολείου. Διδάσκαλος ἐκαλέσθη νέος πεπαιδευμένος καὶ φιλάρετος, ὁ συμμαθητῆς μου καὶ συμπατριώτης μας Δημήτριος Θεμιστοκλῆς, μαθητεύσας πρῶτον εἰς τῶν Κυδωνειῶν τὸ σχολεῖον, καὶ ἔπειτα εἰς τὴν φιλολογικὴν τῆς Σμύρνης Σχολήν, ὅπου τελειώσας θαυμασίως τῶν μαθημάτων του τὴν σειρὰν ἐδίδασκε πρὸς καιρὸν τὰ μαθηματικά. Τώρα ἀγωνίζεται τὸν καλὸν ἀγῶνα εἰς καλλιέργειαν τῆς ἐμπιστευθείσης εἰς αὐτὸν φυτείας, διὰ νὰ δεῖξη γρήγορα τοὺς ἀγαθοὺς της καρπούς, πρὸς τέρψιν τῶν σοφῶν του διδασκάλων καὶ χαρὰν τῶν ὁμογενῶν μας. Εἰς τοῦτον τὸν καλὸν συμπολίτην χρεωστοῦσιν οἱ λεμψισινοὶ ἐν μέρει τὴν ἀναφθεῖσαν εἰς τὴν ψυχὴν των φιλομάθειαν, τῆς ὁποίας σημεῖον ἄλλο τρανότατον ἔχομεν τὰ δέκα σώματα τοῦ «Λογίου Ἑρμοῦ», τὰ ὁποῖα λαμβάνει κατ' ἔτος παρὰ τὰς ἄλλας μόνη αὕτη ἡ μικρὰ πόλις τῆς Κύπρου.

Οἱ φίλοι τῆς παιδείσεως τοῦ γένους κρίνουσιν ἀξίους κοινῆς εὐγνωμοσύνης τοὺς ὅσοι λόγῳ ἢ ἔργῳ βοηθοῦσι τὸν φωτισμὸν τῆς πατρίδος. Εἴθε νὰ ἀκμάζη εἰς τὰς καρδίας των ὁ καλὸς οὗτος ζῆλος, τὸν ὁποῖον εὐχόμεθα νὰ μιμηθῶσι καὶ ἐκεῖ καὶ παντοῦ ὅλοι οἱ ὁμογενεῖς. Ὑγιαίνετε.

Ἐκ Σάμου, ,αωκ', Μαρτίου κε'.

Ὁ φίλος σου

Ἰλαρίων ἱερ<ομόναχος> ὁ κύπριος.

59. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΠΡΟΣ ΓΙΑΝΝΑΚΗ,
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟ ΚΥΘΡΕΑΣ¹

Κὺρ Γιαννάκη, γραμματικὲ Κυθρέας², εὐχόμεθά σοι πατρικῶς.
Τοῦ Χατζημιχαήλη Κεντζῆ ἀπὸ ἐνορίαν Ἀγίας Μαρίνης, χά-
ρισον, ὡς πτωχοῦ, ἐκ πάντων τῶν δοσιμάτων του, γρ<όσια> δεκα-
πέντε. Καὶ ἔχε τὸ παρὸν καὶ σοὶ τὰ δεχόμεθα (sic).

1820, Ἀπρ<ιλίου> 21.

† Ὁ Κύπρου.

1. ΙΑΚ, φάκελλος Μ', ἔγγραφον 4.

2. Πρόκειται περὶ τοῦ Γιαννάκη Μονόχειρος (βλ. κείμενο 75, σ. 296), ὁ ὁποῖος ὑπογράφει καὶ τὸ ἔγγραφον τὸ ὁποῖο συνέταξαν οἱ ἐν Εὐρώπῃ διασωθέντες κύπριοι (βλ. κείμενο 101, σ. 378). Ἀπὸ τὸ γεγονός τοῦτο, εὐκόλα μπορούμε νὰ τὸν ταυτίσουμε μὲ τὸν Jean Monochio, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται σὲ ἐπιστολῇ τοῦ γάλ-
λου προξένου Mechain (βλ. κείμενο 105, σ. 385).

60. ΑΔΕΙΑ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΠΡΟΣ ΧΑΤΖΗΘΕΟΔΟΤΟΝ
ΔΙ' ΕΚΤΕΛΕΣΙΝ ΕΜΒΟΛΙΑΣΜΟΥ¹

Κυπριανὸς ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος.

Ὁ τὸ παρὸν ἡμέτερον ἐπιφέρων κὺρ Χατζηθεόδοτος, ἐπειδὴ παρεδέχθη τὸν τρόπον ἐγκεντρίσματος τῆς εὐλογιᾶς ἀπὸ εἰδήμονος ἰατροῦ, καὶ ἔχει καὶ τὴν ὕλην τῆς βατζίνης καὶ ἐπιτηδεύεται ἄριστα καὶ τὸ ἐγκεντρίσμα αὐτό, ἐξ οὗ παρακολουθεῖ μεγίστη ὠφέλεια εἰς τὰ ἐγκεντριζόμενα παιδιά, ἐλευθερούμενα ἀπὸ διαφόρων συμβεβηκότων, ἅτινα προξενοῦνται ἐκ τῆς εὐλογιᾶς, τούτου χάριν ἔχει τὴν παρ' ἡμῶν ἄδειαν διὰ νὰ ἐγκεντρίζη ἐλευθέρως παιδιά, ὅπου ἤθελον τὸν ζητήση, χωρὶς τινὸς δισταγμοῦ ἢ ἀμφιβολίας. Διὸ καὶ τοῦ ἐδόθη τὸ παρὸν ἡμέτερον ἐνυπόγραφον εἰς ἔνδειξιν. 1820, Ἀπριλίου 22.

† Ὁ Κύπρου ἀποφαίνεται.

1. Κ. ΚΟΚΚΙΝΟΦΤΑ, *Ἅγιος Δημήτριος Μαραθάσας*, Λευκωσία 2007, σ. 267.

61. ΧΡΕΩΣΤΙΚΟΝ ΓΡΑΜΜΑΤΙΟΝ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ¹

Κυπριανὸς ἐλέω Θε<ε>οῦ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου.

Ἡ μετριότης ἡμῶν ἀποφαινόμεθα ἐν τούτῳ ὅτι ἐλάβομεν δανειστικῶς παρὰ τῆς Δεσποينوῦς, θυγατρὸς Χατζηορσουλοῦς, ἀνταδέλφης τοῦ μακαρίτου ἀγίου Ἀντιοχεί<ας>, γρόσια κεφάλαιον καθαρὸν 2000, ἧτοι δύο χιλιάδας, ἐπὶ συμφωνίᾳ τόκου πρὸς δώδεκα εἰς τὰ ἑκατόν, ἅτινα ὑποσχόμεθα ἀποπληρῶσαι τῇ διαληφθείσῃ εἰς διορίαν χρόνου ἑνὸς ἀπὸ τῆς σήμερον. Διὸ δεδώκαμεν αὐτῇ τὴν παροῦσάν μας ἐνυπόγραφον ὁμολογίαν εἰς ἔνδειξιν.

1820, Αὐγούστου 15.

† Ὁ Κύπρου ὑπόσχεται.

Ὑποσημ.: Ἡμέτερε ἀρχιμανδρῖτα κὺρ Ἰωαννίκιε πατρικῶς εὐχόμενοι εὐλογοῦμεν. Τὴν ἄνωθεν ποσότητα, ὁμοῦ καὶ τὸν τόκον, θέλεις τὰ πληρώσει μετὰ ἕξι μῆνες, καὶ πέρασέ τα εἰς τὸν νέον λογαριασμόν μας.

1. ΙΑΚ, Βιβλίον Α', Μέρος Α', Ἀρχεῖον ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, ἔγγραφον 2. Ιω. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, «Ὁ ἐθνομάρτυς ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός», ΑΒ, ὅ.π., σ. 289.

62. ΕΤΕΡΟΝ ΧΡΕΩΣΤΙΚΟΝ ΓΡΑΜΜΑΤΙΟΝ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ¹

Ἡ μετριότης ἡμῶν ἀποφαινόμεθα ὅτι ἐλάβομεν διὰ τοπικὴν χρείαν παρὰ τοῦ ἄρχοντος κονσόλου Ἀγκλίας (sic) σιὸρ Ἀντωνίου Βοντιτζιάνου, βαμβάκια τέγκια 10, ρπ² 489, γρόσια 2445, ἥτοι δύο χιλιάδας τετρακόσια τεσσαράκοντα πέντε, διὰ νὰ τῷ πληρώσωμεν τὰ ἄσπρα εἰς μῆνας ἕξι ἀπὸ τῆς σήμερον. Διὸ δεδώκαμεν τῇ ἐκλαμπρότητί του τὸ παρόν μας εἰς ἔνδειξιν. 1820, Ὀκτωβρίου 1.

† Ὁ Κύπρου ὑπόσχεται.

1. Ιω. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΟΥ, «Ὁ ἐθνομάρτυς ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός», *ΑΒ*, ὅ.π., σ. 290.

2. Πιθανὸν μονάδα μέτρησης βάρους.

63. ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΠΡΟΣ ΙΕΡΕΙΣ
ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΥΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥΣ ΚΑΤΙΛΛΙΚΙΟΥ ΜΕΣΣΑΟΡΙΑΣ¹

Εὐλαβέστατοι ἱερεῖς καὶ λοιποὶ εὐλογημένοι χριστιανοὶ τοῦ κατιλλικίου (sic) Μεσσαορίας, τέκνα ἐν Κ<υρί>ῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, πατρικῶς εὐχόμενοι εὐλογοῦμέν σας.

Ἡ ἀθλιωτάτη κατάστασις, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκατήντησε τώρα τὸ κοινὸν τῆς πατρίδος μας, δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι εἶναι εἰς ὅλους σας γνωστή. Αἴτια δὲ τῆς τοιαύτης καταστάσεως δὲν εἶναι ἄλλα, εἰμὴ πρῶτον μὲν ἡ ἐπικρατοῦσα εἰς αὐτοὺς τοὺς χρόνους γενικὴ νέκρωσις τοῦ ἐμπορίου καὶ παντελῆς ἀζητησίᾳ τῶν ὀλίγων προϊόντων, δεύτερον δὲ ἡ ἐξ ἁμαρτιῶν μας τριετῆς δυστυχία τῆς νήσου, ἔνεκα τῆς ἀνομβρίας καὶ ἀκρίδος. Τρίτον δὲ καὶ σχεδὸν εἰπεῖν μεγαλύτερον τὸ ἐφεξῆς: Ἐπειδὴ, λέγω, αἱ καταγραφαὶ τῶν ῥαγιαδῶν, ὅπου ἐγίνοντο εἰς τοὺς παρελθόντας χρόνους, δὲν ἐγίνοντο μὲ δικαιοσύνην καὶ θεοφοβίαν, ἀλλ' ἀποβλέποντες εἰς τὸ ἴδιον κέρδος, καὶ οἱ ῥαγιαδες καὶ οἱ δευτιτζῆδες² τὰς ἔκαμναν μὲ δολιότητα, καὶ τοὺς μὲν δυνατοὺς καὶ κυβερνημένους κατεβίβαζον κατὰ χάριν, τοὺς δὲ ἀδυνάτους καὶ πτωχοὺς ἀνεβίβαζον κατὰ πάθος. Καὶ τοὺς μὲν ἀγράφους, ὅπου ἦσαν ἄξιοι δοσιμάτων, δὲν τοὺς ἐσημείωναν διὰ τὸ ἴδιον κέρδος, τὰ δὲ ἀνήλικα παιδιά καὶ ἀνάξια παντὸς δοσίματος τὰ ἐσημείωναν. Ἐπροξένουν μὲ τοῦτο κατ' ἔτος εἰς τὸ ἐμβάλι μίρι μεγαλωτάτην ζημίαν, ἡ ὁποία αὐξανομένη ἀπὸ χρόνον εἰς χρόνον ἔφερε τὴν ὑπόθεσιν τοῦ μισιοῦ εἰς ἓνα βάραθρον καὶ καθυπέβαλε τὸ κοινὸν εἰς βαρύτερα χρέη. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ εἰρημένα τρία

1. Κ. ΔΗΜΑΡΑ, «Ἀθησαύριστο ἔγγραφο τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ», ΕΚΣ, Πρακτικὰ τοῦ πρώτου διεθνοῦς κυπρολογικοῦ συνεδρίου, τ. Γ', Λευκωσία 1973, σσ. 55-57.

2. Δευτιτζῆς: ὑπεύθυνος τῶν οἰκονομικῶν μίας περιφέρειας.

αίτια εἶναι ἐκεῖνα ὅπου ἐπροξένησαν τὴν ἀθλιότητα τοῦ κοινοῦ, ὅσον μὲν διὰ τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον τῆς δυστυχίας καὶ νεκρώσεως τοῦ ἐμπορίου μένομεν εἰς τὸ ἄπειρον ἔλεος τοῦ ἀγίου Θεοῦ, ὅσον δὲ διὰ τὰς ἐκ τῶν ἀχρείων καταγραφῶν ζημίας ἦτον ἐπάναγκες νὰ φροντίσωμεν τὴν διόρθωσιν. Ὅθεν ἀποφασίσαντες διωρίσαμεν ἀνθρώπους φιλοδικαίους καθυποβάλλοντές τους ἐνταυτῷ καὶ εἰς ἀπειλὴν ἀφορισμοῦ, διὰ νὰ περιέλθωσιν ὅλους τοὺς καζᾶδες καὶ νὰ κάμωσιν ἓνα δικαιοτάτον δευτίσι καὶ ἀκριβῆ καταγραφὴν ὅλων τῶν ῥαγιάδων, χωρὶς νὰ ἀποβλέψωσιν εἰς δωροδοκίαν καὶ μεταχειρισθῶσι ψεῦδος διὰ τὸ ἴδιον κέρδος των.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐδιωρίσαμεν καὶ εἰς τὸ καζᾶν σας τὸν ἐπιφέροντα τὸ παρόν μας σιὸρ Χατζηνικολάκην, πρῶην γραμματικόν σας, διὰ νὰ κάμη τοιαύτην καταγραφὴν, αὐτὸν μὲν ἐπροστάξαμεν δεσποτικῶς, καθυποβάλλοντές τον καὶ εἰς τὸ βάρος τοῦ ἀφορισμοῦ, καὶ ἀρχιερατικῶς, διὰ νὰ μὴ μεταχειρισθῆ ψεῦδος ἀποβλέπων εἰς φιλοδορίαν. Ἐσᾶς δὲ προτρέπομεν πατρικῶς, ἐρχομένου τοῦ διαληφθέντος εἰς ἕκαστον χωρίον, νὰ παρῆρησιάζεσθε ὅλοι οἱ κάτοικοι καὶ ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ καθαρῷ συνειδότι νὰ παραστήνετε τὴν ἀλήθειαν, δηλαδή ὅσοι μὲν εἶναι τῷ ὄντι τεθνηκότες, ἢ φυγάδες ἐκ τῆς νήσου, ἢ γέροντες ἀνάξιοι, ἢ παιδία ἀνήλικα ἀπὸ νησανιέτι σημειωμένα, νὰ τοὺς προτείνετε εἰς τὸν δευτι(τ)ζῆν, διὰ νὰ τοὺς ἐξώσῃ τοῦ καταστίχου. Ὅσοι δὲ ἔμειναν ἕως τώρα ἄγραφοι κατὰ χάριν, μ' ὅλον ὅτι εἶναι ἄξιοι δοσιμάτων, νὰ προτείνετε καὶ αὐτούς, διὰ νὰ τοὺς σημειώσῃ. Καὶ πάλιν ὅσοι εἶναι ἀδύνατοι καὶ πτωχοὶ καὶ ἐπιφορτισμένοι ὑπὲρ δύναμίν των, νὰ μαρτυρῆτε τὴν κατάστασίν των, διὰ νὰ καταβιβασθῶσιν. Ὅσοι δὲ εἶναι κυβερνημένοι καὶ ἐλαφροφορτωμένοι νὰ τοὺς μαρτυρῆτε, διὰ νὰ ἀναβιβασθῶσι ἀναλόγως τῆ καταστάσει των. Χωρὶς νὰ προξενήσῃτε ἐλάττωσιν εἰς τὴν ποσότητα τοῦ μισθοῦ, νομίζοντες ὅτι ἔγινε καμμία χάρις ἀπὸ τὸ ὑψηλὸν δοβλέτι (δεβλέτι). Ἐπειδὴ, ὄχι μόνον καμμία χάρις δὲν ἔγινεν ἐπάνω εἰς τὸ μισθόν, ἀλλὰ μάλιστα ἀπὸ τὸ 1810 ἔτος μέχρι τοῦ παρόντος ἔγινε προσθήκη ἐπάνω εἰς τὸ μισθὸν με ἱερὰ βασιλικὰ χάτια ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν ἐβδομήκοντα χιλιάδας γρόσια. Τὰ ὅποια ἱερὰ χάτια εὐρί-

σκονται καὶ εἰς τὸ καίτι τοῦ κριτηρίου. Ἐν ἐνὶ λόγῳ νὰ μὴ προτιμήσητε τὸ ἴδιον κέρδος σας ἀπὸ τὴν ὁμολογίαν τῆς ἀληθείας, διότι κοντὰ ὁποῦ θέλει ὑπόκεισθε εἰς βάρους ἀλύτου ἀφορισμοῦ, καὶ ἐσεῖς καὶ ὁ δευτιτζῆς σας, θέλετε δοκιμάσει καὶ σκληρὰν παιδείαν ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν, ὅσοι ἠθέλετε φανῆ ὅτι ἐκρύψατε τὴν ἀλήθειαν.

Προσέτι, ἐπειδὴ ἐκαταλάβομεν ὅτι ἡ συνήθεια τοῦ νὰ γίνωνται οἱ ραγιαῖδες δοῦλοι εἰς μοναστήρια, τεκκέδες, τζιφτιλίκια καὶ ἄλλα μέρη ἐκατήντησεν ὡς ἐμπόριον καὶ κατάχρησις καὶ γίνονται ὅλοι ἐκεῖνοι ὁποῦ ἦσαν ἄξιοι νὰ πληρώσωσι τὸ δόσιμόν των, καὶ μένουν οἱ πτωχοὶ βαρυφορτωμένοι, τὸ ὁποῖον ἐπροξένει μεγίστην ζημίαν εἰς τὸ κοινόν, ἀπεφασίσαμεν διὰ τοῦτο νὰ περάσουν εἰς τὸ κατάστιχον τοῦ μιριοῦ καὶ ὅλοι ἐκεῖνοι ὁποῦ εὐρίσκονται δοῦλοι τεκκέδων, μοναστηρίων καὶ τζιφλικίων. Ἄντι δὲ ἐκείνων νὰ διορίσωμεν ἔπειτα εἰς τὴν δούλευσιν τῶν τοιούτων, ραγιαῖδες δουλευτάς, ἦτοι οὐσᾶδες καὶ ἐτνᾶδες. Ὅθεν σᾶς προστάζομεν νὰ φανερώσητε εἰς τὸν δευτιτζῆν σας ὅλους ἐκείνους ὁποῦ εἶναι ἐκτὸς καταστίχου ὡς καλόγηροι καὶ δοῦλοι τῶν εἰρημένων, χωρὶς νὰ κρύψητε τὴν ἀλήθειαν. Ἐν περιλήψει σκοπὸς μας δὲν εἶναι ἄλλος, εἰμὴ, ὁμολογουμένης τῆς ἀληθείας, νὰ γένη μία δικαία καταγραφή ὅλων τῶν ραγιαῖδων τῆς νήσου κοινῶς, μήτε ὑπὲρ δύναμιν, μήτε παρὰ δύναμιν, διὰ νὰ ἡμπορήτε ὅλοι, καὶ πτωχοὶ καὶ εὐκατάστατοι, νὰ πληρώνετε τὸ δόσιμόν σας ἐν εὐκολία, χωρὶς νὰ ἔρχεσθε νὰ μᾶς παραζαλίζητε καὶ νὰ ζητήτε βοήθειαν παρ' ἡμῶν, οἱ ὁποῖοι εὐρισκόμενοι ἐδῶ μέσα, δὲν ἡμποροῦμεν νὰ ἡξεύρωμεν τὰς καταστάσεις ὅλων τῶν ραγιαῖδων, διὰ νὰ κάμωμεν καὶ χάριν ἀνάλογον.

Ἡξεύρετε πρὸς τούτοις καλῶτατα ὅτι, ἐξ ὅτου εὐδοκία Θεοῦ ἀνεβιβάσθημεν ἡμεῖς εἰς τὸν ἀγιώτατον καὶ ἀποστολικὸν τοῦτον θρόνον, διετάξαμεν νὰ στέλλωνται κατ' ἔτος εἰς ὅλα τὰ χωρία κατὰστιχα καθαρὰ καὶ ὑπογεγραμμένα παρ' ἡμῶν, διὰ νὰ ἔχη ἕκαστον χωρίον τὸ ἰδικόν του καὶ νὰ μὴ μεσολαβῶσιν ἀρπαγαί. Ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ ὁ μισθὸς τῶν γραμματικῶν ἐπληρώνετο παρ' ἡμῶν, διὰ νὰ μὴ ἠθελεν ἀρπάζει ὅσα ἡμπόρει. Καὶ αὕτη ἡ τάξις ἐφυλάχθη ἀρκετοὺς χρόνους. Μανθάνομεν ὅμως ὅτι εἶναι μερικοὶ χρόνοι,

ὁποῦ ἄρχισαν νὰ πλεονεκτῶσι καὶ νὰ λαμβάνωσιν ἄλλος ἐν γρόσι, ἄλλος δύο, καὶ ἄλλος περισσότερα ἀπὸ τὸν κάθε ῥαγιαῖν, λόγω μισθοῦ, ἐνῶ ἐπληρώνοντο καὶ παρ' ἡμῶν, καὶ ἄλλα πρὸς τούτοις, οἷον κολτζιάτικα, ἐξικλεμὲ καὶ τιφτὲρ παρασί. Ὅθεν σᾶς προστάζομεν εἰς τὸ ἐξῆς νὰ προσέχετε νὰ μὴ δίδετε ὀβολὸν οὔτε διὰ μισθὸν τοῦ γραμματικοῦ, οὔτε διὰ καππατμὰν τοῦ ταξιλιδιάρη³, οὔτε διὰ κολτζιάτικα, οὔτε διὰ ἐξικλεμέδες, οὔτε διὰ τεφτὲρ παρασί, διότι ὅλα θέλουν πληρώνονται παρ' ἡμῶν. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ὅ,τι ἤθελε σᾶς ζητήση ὁ γραμματικὸς ἢ ὁ ταξιλιδιάρης, χωρὶς προσταγὴν παρ' ἡμῶν, νὰ προσέχετε νὰ μὴ δίδετε, ἀλλὰ νὰ προθυμοποιηθεῖτε εἰς τὴν πληρωμῆν τῶν διωρισμένων δοσιμάτων σας. Πρὸς τούτοις τὰ ὅσα ἐδοκιμάζετε ἀπὸ τοὺς μουξούριδες ζαπιτάδων καὶ κατίδων εἶναι γνωστὰ εἰς ἐσᾶς, ἤδη ὅμως τῇ δυνάμει τοῦ ἀγίου Θεοῦ ἐκόψαμεν αὐτὰ ὅλα, διὰ νὰ μὴ εὐρίσκωνται εἰς τὸ ἐξῆς οἱ μουξούριδες περιφερόμενοι ἔξω εἰς τὰ χωρία, ἀλλ' ὅταν ἐγκαλῆ ἕνας, νὰ πηγαίνη τότε ὁ μουξούρης, νὰ τὸν προσκαλῆ εἰς τὸ κριτήριον, νὰ γίνεταί μουραφᾶ, καὶ πάλιν ὁ μουξούρης νὰ ἐφησυχάζη εἰς τὸ κριτήριον. Καὶ δι' αὐτὸ πρέπει νὰ πολυχρονᾶτε τὸν πολυχρόνιον βασιλέα, τὸν τε καπουτὰν πασιᾶ ἐφένδη μας καὶ τὸν ἐνδοξότατον ἡγεμόνα, ὁποῦ ἐνήργησε τοῦτο τὸ καλόν.

Ταῦτα πρὸς εἶδησιν καὶ ἡσυχίαν σας, ἡ δὲ εὐχὴ καὶ ἡ εὐλογία τῆς ἡμῶν μετριότητος εἶη μετὰ πάντων ὑμῶν. 1820, Ὁκτωβρίου 4.

† Ἐν Χριστῷ εὐχέτης σας.

Πρὸς τούτοις εἶναι πολλοὶ ἀπὸ τὸ καζᾶν σας, οἱ ὅποιοι, μὲ ὄλον ὁποῦ τοὺς ἔγινε χρειώδης χάρις παρ' ἡμῶν, ἔμειναν ὅμως νὰ χρεωστοῦσιν ἰκανὰ πρὸς τὸν γραμματικὸν τους, ἐκ τῶν ὁποίων μερικοὶ αὐθάδεις καὶ τρελλοί, ἐναντιώνονται εἰς τὸ νὰ τοῦ δώσωσι τοὺς πακκιέδες⁴ τους, λέγοντες ἀστοχάστως ὅτι ὁ ἔνδοξος ἡγεμὼν

3. Ταξιλιδιάρης: Φοροσυλλέκτης.

4. Πακκιέδες: Τὸ ὑπόλοιπον, τὸ καθυστερούμενον χρέος.

τοὺς ἐχάρισε τοὺς πακκιέδες. Πλὴν ὁ ἔνδοξος ἡγεμὼν τί ἔχει νὰ κάμη ἀπὸ τὰ ρέστα τῶν βασιλικῶν δοσιμάτων τοῦ ἀπερασμένου χρόνου; Ὅθεν αὐτοὶ οἱ λόγοι, ἐπειδὴ εἶναι χωρὶς θεμέλιον, διὰ τοῦτο προτρέπομεν ὅλους ἐκείνους ὅπου χρεωστοῦσι πακκιέδες νὰ κάμωσι κάθε χαϊρέττι νὰ ἐξοφλήσωσι πάντα τὰ ἄσπρα τῶν μπακκιέδων τους εἰς τὸν νέον γραμματικόν, πρὸς τὸν ὁποῖον ἔχει νὰ τοὺς δείξη ὁ παλαιὸς γραμματικὸς. Καὶ ὅστις ἀντιτείνει, ἡμπορεῖ νὰ κακοποιηθῇ ἔπειτα, καὶ ἡμεῖς δὲν ἐνεχόμεθα ὅ,τι τοῦ ἀκολουθήσει.

Σὲ δὲ τὸν νέον γραμματικὸν διορίζομεν ὅτι, περιερχόμενος μὲ τὸν παλαιὸν εἰς τὰ χωρία, νὰ δέχεσαι ἀπὸ αὐτὸν ὅλους του τοὺς μπακκιέδες καθαρούς, καὶ νὰ φροντίσης μετὰ προθυμίας τὸ ταξίλι των, διότι ἐν καιρῷ ζητῶνται ἀφεύκτως ἀπὸ ἐσένα. Ἐπὶ προφάσει ὅμως ὅτι εἶναι ἄζλι ὁ παλαιὸς γραμματικὸς, νὰ μὴν τύχη καὶ προξενῆται νευσανιέττι εἰς αὐτὸν ἀπὸ τοὺς ραγιᾶδες καὶ μὲ ψευδεῖς αἰτίας νὰ σπεύδωσι νὰ τὸν ζημιώσωσι, διότι ὁ τοιοῦτος θέλει παιδευθῆ.

64. ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΑΡΘΡΟ 15
ΤΟΥ «ΣΧΕΔΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ» ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ¹

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου κ. Κυπριανὸς ὑπεσχέθη νὰ συνεισφέρει χρήματα ἢ τροφάς, ὅσας δυνηθῆ. Λοιπὸν, ὁ Καλὸς² πρέπει νὰ γράψῃ πρὸς τὴν μακαριότητά του προτρεπτικῶς, δηλοποιῶν τῶν πραγμάτων τὴν κατάστασιν, διὰ νὰ φιλοτιμηθῆ νὰ βοηθήσῃ ἀναλόγως τῆ φήμῃ τῆς νήσου ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἔχουν τὸ προνόμιον οἱ κύπριοι νὰ διοικοῦν αὐτοὶ σχεδὸν τοσοῦτους χρόνους.

Ταῦτα δὲ τὰ γράμματα ὁ ῥηθεις Πελοπίδας, ἢ προτοῦ, ἢ ἐπιστρέφων ἐξ Αἰγύπτου, νὰ περάσῃ εἰς Κύπρον καὶ νὰ ἐγχειρίσῃ τῆ αὐτοῦ μακαριότητι, διὰ νὰ ἐμβάσῃ τὰ χρήματα ὁ ἅγιος Κύπρου εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἢ νὰ στείλῃ τὰς τροφάς, ὅπου διορισθῆ· καὶ τέλος νὰ σκεφθῆ, πῶς νὰ διαφυλάξῃ τὸ ποίμνιόν του ἀπὸ τοὺς κατόικους ἐκεῖ ἐχθρούς.

1. Α. ΜΙΤΣΙΔΟΥ, «Ἡ ἐθνικὴ προσφορὰ τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν (1571-1878)», ΑΒ, τ. ΛΒ', τεύχ. 7-8 (1971) 210.

2. Ψευδώνυμο τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου.

65. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΎΨΗΛΑΝΤΟΥ
ΠΡΟΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟ¹

Μακαριώτατε καὶ φιλογενέστατε δέσποτα.

Ὁ φιλογενέστατος κύριος Δημήτριος Ὑπάτρος μὲ ἐβεβαίωσε περὶ τῆς γενναίας συνεισφορᾶς, τὴν ὁποίαν ἡ ὑμετέρα μακαριότης ὑπεσχέθη πρὸς αὐτὸν διὰ τὸ σχολεῖον τῆς Πελοποννήσου². Ὅθεν ὡς γενικὸς ἔφορος τοῦ σχολείου τούτου κρίνω χρέος μου ἀπαραίτητον νὰ εὐχαριστήσω τὴν ὑμετέραν μακαριότητα καὶ νὰ τὴν εἰδοποιήσω ὅτι ἡ ἔναρξις τοῦ σχολείου ἐγγίξει. Διὰ τοῦτο λοιπὸν στέλλω ἐξεπίτηδες τὸν κύριον Ἀντώνιον Πελοπίδαν, ἄνδρα ἐνάρετον, φιλογενῆ καὶ πάσης πίστεως ἄξιον, διὰ νὰ βεβαιώσῃ καὶ διὰ ζώσης φωνῆς τὴν ὅσον οὐπὼ ἀνέγερσιν τοῦ ἱεροῦ τούτου καταστήματος. Ἄς ταχύνη λοιπὸν ἡ ὑμετέρα μακαριότης νὰ ἐμβάσῃ τόσον τῆς ὑμετέρας μακαριότητος τὰς συνεισφορὰς, ὅσον καὶ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ ὁμογενῶν, εἴτε χρηματικὰς εἶναι, εἴτε ζωοτροφίας πρὸς τὸν ἐν Παλαιᾷ Πάτρᾳ τῆς Πελοποννήσου κύριον Ἰωάννην Παππᾶ Διαμαντόπουλον, συντροφεύουσα αὐτὰς ἢ μὲ ἄνθρωπὸν τῆς ἐπίτηδες ἢ μὲ τὸν κομιστὴν τοῦ παρόντος μου.

Ἦν δὲ εὐέλπις, ὅτι ἡ ὑμετέρα μακαριότης θέλει φιλοτιμηθῆ νὰ δείξῃ τὴν συνεισφορὰν ἀξίαν τοῦ μεγάλου ζήλου καὶ πατριωτισμοῦ³

1. Ε. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, *Ἡ Κύπρος εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821*, Ἀθήναι 1971, σ. 15. Γ. ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ, «Ἐγκύκλιος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ ἀναφερομένη εἰς τὰ ἐν Κύπρῳ γεγονότα τοῦ 1821», *ΚΣ, ΚΗ'* (1964) 177-178.

2. Ὑπὸ τὸν ὄρο «σχολεῖον τῆς Πελοποννήσου» ἐννοεῖται ἡ προετοιμασία γιὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασης τοῦ 1821.

3. Διάφοροι συγγραφεῖς κατηγοροῦν τὸν Κυπριανὸ γιὰ τὴν μὴ συμμετοχὴ τῆς Κύπρου στὴν ἐνοπλὴ ἐξέγερση τοῦ ἔθνους (βλ. π.χ. Α. ΠΑΥΛΙΔΗ, «Κυπριανὸς ἀρχιεπίσκοπος», *ΜΚΕ*, τ. Ζ', ὁ.π., σσ. 380-381). Ἐπὶ τούτου ἔχουμε νὰ παρατηρήσουμε τὰ ἐξῆς: α) Οὐτε στὴν ἐπιστολὴ τοῦ Ὑψηλάντη πρὸς τὸν Κυπριανό, οὐτε στὸ ἀπόσπασμα σχεδίου τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας (βλ. σ. 276 τοῦ παρόντος τόμου),

αὐτῆς τε καὶ ὄλου της τοῦ ποιμνίου, ἐξικετεύω τὰς μακαρίας αὐτῆς
εὐχὰς καὶ μένω μὲ βαθὺ σέβας

τῆς ὑμετέρας μακαριότητος τέκνον εὐπειθὲς
Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης.

Ἰσμαήλ, τὴν 8ην Ὀκτωβρίου 1820.

Ἐπὶ τοῦ νότου: Πρὸς τὸν μακαριώτατον καὶ θεοπρόβλητον μητρο-
πολίτην τῆς νήσου Κύπρου κύριον Κυπριανὸν προσκυνητῶς εἰς Κύπρον.

οὔτε στὴν ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἀντώνιο Πελοπίδα (ἐνταῦθα, σ. 279) φαίνεται ὅποι-
αδήποτε δυσαρέσκεια τῶν Φιλικῶν γιὰ τὴν μὴ συμμετοχὴ τῆς Κύπρου στὸν ἔνο-
πλο ἀγῶνα. Σὲ περίπτωσι τέτοιας δυσαρέσκειας, ὁ Ὑψηλάντης, δὲν θὰ ἐπαινοῦσε
τὸν Κυπριανὸ ὡς ἔχοντα ζῆλο καὶ πατριωτισμὸ. β) Ἡ ἀπόφασι γιὰ ὑλικὴ μόνο
βοήθεια σ' ἐκείνη τὴν φάσι τῆς ἱστορίας τῆς Κύπρου, δὲν σήμαινε ὅτι ἀποκλειόταν
ἢ ὅποιαδήποτε ἐτοιμασία μελλοντικῆς ἐξεγέρσεως. Ἡ ἀποθήκευσι πυρομαχικῶν
σὲ ναοὺς καὶ μονῆς (βλ. ἐνταῦθα, σσ. 338. 344), ἀλλὰ καὶ ἡ πληροφορία ποὺ δίνει
ὁ Θεόδουλος Κωνσταντινίδης, ὅτι μὲ εἰκονικὲς κηδεῖτες, ὁ Κυπριανός, μετέφερε
ὄπλισμὸ καὶ τὸν ἔκρυβε στὴν Ἀρχιεπισκοπὴ, ἀποδεικνύουν τοῦ λόγου τὸ ἀληθὲς
(ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, *Ἡ ἱερὰ βασιλικὴ καὶ σταυροπηγιακὴ μονή*, ὅ.π., σ. 126). γ) Παρόμοιες
κατηγορίες διατυπώθηκαν καὶ γιὰ τὸν πατριάρχην Γρηγόριον Ε' ὅταν
ἀφόρισε τὸν Ὑψηλάντη. Ὅμως εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ πατριάρχης προσπαθοῦσε νὰ
παραπλανῆσει τοὺς τούρκους σχετικὰ μὲ τὴν ἐπικειμένη ἐξέγερσι τῆς Πελοπον-
νήσου, καὶ ὅταν μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπανάστασις, ὁ σουλτάνος τὸ κατάλαβε,
τὸν ἀποκεφάλισε. Καὶ βέβαια ὁ σκοπὸς τοῦ ἱεράρχη, δηλ. νὰ θυσιασθεῖ μόνον ὁ ποι-
μένος καὶ ὄχι τὰ πρόβατα, εἶχε ἐπιτευθεῖ. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὸν Κυπριανὸ (βλ.
ἐνταῦθα, σσ. 311. 315). δ) Ἡ τελικὴ ἔκβασι τῶν πραγμάτων δικαίωσε τὸν Κυπριανόν.
Ἄν ἡ ἀπλὴ διανομὴ ἐπαναστατικῶν προκηρῦξεων ἦταν ἀρκετὴ γιὰ νὰ χυθεῖ τόσο
αἷμα, τί θὰ γινόταν ἂν ὑπῆρχε πραγματικὴ ἐξέγερσι; ε) Κατὰ τὰ ἔτη 1824-1825,
ὅταν κύπριοι ἀγωνιστὲς στὴν Ἑλλάδα (Κυπριανὸς Θησέας, Χαράλαμπος Μάλης
κ.ἄ.) προσπάθησαν νὰ πείσουν τὴν ἑλληνικὴ κυβέρνησι γιὰ ἐπέκτασι τῆς ἐπανά-
στασις καὶ στὴν Κύπρον, τὸ αἴτημα ἀπορρίφθηκε ὡς παράτολμο, δεδομένης τῆς
θέσις τῆς Κύπρου καὶ τοῦ ὅτι ὁ πόλεμος στὴν ἴδια τὴν Ἑλλάδα μαινόταν (Α.
ΠΑΥΛΙΔΗ, «Ἑλληνικὴ ἐπανάστασι καὶ Κύπρος», ΜΚΕ, τ. Ε', ὅ.π., σσ. 79-80). Ἐπο-
μένως, γιὰ τὴν κατηγορεῖται ὁ Κυπριανὸς ὅταν εἶπε τὸ ἴδιο λίγα χρόνια πρίν; στ)
Ποιὰ λογικὴ ἔχει τὸ νὰ ἀποδίδονται ἀντεθνικὰ κίνητρα στίς ἀποφάσεις τοῦ Κυ-
πριανοῦ, τὴν ἴδια στιγμὴ ποὺ καταβάλλεται προσπάθεια νὰ παρουσιασθεῖ ὡς ἔθνο-
μάρτυρας καὶ ὄχι ὡς ἱερομάρτυρας;

66. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ
ΠΡΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΝ ΠΕΛΟΠΙΔΑΝ¹

Φιλογενέστατε κύριε Ἀντώνιε Πελοπίδα.

Αἱ πληροφοροῖαι τοῦ φιλογενεστάτου ἀρχιμανδρίτου Δικαίου² ἐπηύξησαν τὴν ὁποίαν πρὸ πολλοῦ περὶ τοῦ ὑποκειμένου σας εἶχα συλλάβει καλὴν ὑπόληψιν καὶ χαίρω ὑπερβολικὰ βλέπων ν' ἀγωνίζησθε διὰ νὰ μιμηθῆτε τὰς ἀρετὰς τοῦ ἥρωος, τοῦ ὁποίου φέρετε τ' ὄνομα. Ναί, φίλτατε Πελοπίδα, ἀποδείξατε μὲ τὴν φιλοπατρίαν σας, ὅτι ἡ Ἑλλάς ἤμπορεῖ νὰ γεννήσῃ καὶ ἄλλον Πελοπίδαν ὅμοιον τοῦ πρώτου κατὰ τὰ ἔργα.

Ἐγχείρησα εἰς τὸν ῥηθέντα κύριον ἀρχιμανδρίτην Δικαῖον γράμματα πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς εἰς Αἴγυπτον καὶ πρὸς τὸν ἅγιον Κύπρου. Παραλάβετε τὰ γράμματα ταῦτα καὶ κινήσατε ἀμέσως πρὸς τὰ μέρη ἐκεῖνα, διὰ νὰ φανερώσητε πρὸς τοὺς ἀγαθοὺς συμπατριώτας μας, ὅτι ἡ ἐφετὴ ὥρα τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν σκοποῦ δὲν εἶναι μακρὰν, καὶ νὰ τοὺς παρακινήσητε διὰ νὰ καταβάλωσιν, ὄχι μόνον ὅσα ἕκαστος εὐόρκως ὑπεσχέθη, ἀλλὰ καὶ ἄλλα περισσότερα ἀκόμη διὰ τὴν μεγάλην τῆς πατρίδος ἀνάγκην. Ἐπιστρέφοντες δὲ ἐκεῖθεν περνᾶτε διὰ τῆς Κύπρου, ὅπου ἐγχειρίζοντες τὸ γράμμα πρὸς τὸν ἀρχιερέα, τὸν παρακινεῖτε νὰ συνεισφέρῃ τὰ τῆς ὑποσχέσεώς του, τὰ ὁποῖα παραλαμβάνοντες ἀποπλέετε πάραυτα ἢ μόνος ἢ καὶ μετὰ τινος ἀνθρώπου τοῦ ἀρχιερέως διὰ τὴν Παλαιὰν Πάτραν τῆς Πελοποννήσου, ὅπου παραδίδετε τὰ

1. Ε. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, *Ἡ Κύπρος εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821*, ὅ.π., σ. 14.

2. Πρόκειται περὶ τοῦ Γρηγορίου Δικαίου ἢ Παπαφλέσσα, ὁ ὅποιος προχειρίσθηκε σὲ ἀρχιμανδρίτη ἀπὸ τὸν πατριάρχη Γρηγόριο Ε', καὶ ἀφοῦ μυήθηκε στὴν Φιλικὴ Ἐταιρεία, συνεργάστηκε καὶ μὲ τὸν Ὑψηλάντη.

πάντα εἰς χεῖρας τοῦ κυρίου Ἰωάννου Παπῶ Διαμαντοπούλου,
παρὰ τοῦ ὁποίου λαμβάνετε τὰς ἀναγκαίας ἀποδείξεις.

Ὁ ζῆλος καὶ ἡ προθυμία σας μὲ βεβαιώνουσιν, ὅτι τὰ ἔργα
σας θέλουσιν εἶσθαι ἀνώτερα τῶν ἐλπίδων μου, διὰ τοῦτο δὲν σᾶς
παροτρύνω περισσότερο, ἀλλὰ σᾶς ἀσπάζομαι φιλικῶς καὶ μένω
ὅλος

εὔνους ἀδελφός σας
Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης.

Ἐπὶ τοῦ νότου: Πρὸς τὸν φιλογενέστατον καὶ εὐγενῆ κύριον
Ἀντώνιον Πελοπίδαν. Εἰς Κωνσταντινούπολιν.

67. ΧΡΕΩΣΤΙΚΗ ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ¹

Ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος ἀποφαίνεται ὅτι ἐκ τοῦ λογαριασμοῦ μετάξης ὅπου ἔδωκεν ὁ σιὸρ Χατζησυμεῶν Χατζημιχαήλ τῷ πρώην ἡγεμόνι Ἀχμέτ Στασιτ ἐφένδη διὰ τὸν τόπον, ἔμεινεν ῥέστα νὰ λαμβάνη γρ<όσια> 15.000, ἥτοι χιλιάδας δέκα πέντε. Τὰ ὁποῖα ὑποσχόμεθα ἀποπληρῶσαι τῇ εὐγενείᾳ του μετὰ μῆνας ἕξ ἀπὸ τῆς σήμερον μετὰ τοῦ εἰθισμένου αὐτῶν τόκου πρὸς γρ<όσια> δώδεκα εἰς τὰ ἑκατόν. Διὸ καὶ εἰς ἔνδειξιν διδόαμεν τὸ παρόν μας εἰς ἔνδειξιν (sic). 1820, Νοεμβρίου 1.

† Ὁ Κύπρου ὑπόσχεται.

1. ΙΑΚ, Βιβλίον Α', Μέρος Α', Ἀρχεῖον ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, ἔγγραφον 3.

68. ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΤΗΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΠΑΠΑ ΣΑΒΒΑ¹

Ἡ μετριότης ἡμῶν ἀποφαινομένη δῆλον ποιεῖ ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀοιδίμου ἡμῶν ἐξαδέλφου μεγάλου οἰκονόμου τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου, παπᾶ Σάββα², κατεγράφη ἡ χρηματικὴ αὐτοῦ περιουσία (ἥτις εὐρέθη ἐν τῷ κιβωτίῳ τοῦ μακαρίτου εἰς τόσα μεταλλικὰ χρήματα, ἤγουν εἰς διαφόρους μονέδας) παρόντων ἡμῶν, τῆς σεβασμιωτάτης τοῦ μακαρίτου πρεσβυτέρας,

1. Ο. Ι. ΙΑΣΟΝΙΔΟΥ, «Ἀνεύρεσις αὐτογράφου ἐθνομάρτυρος Κυπριανοῦ», Ἐλικῶν, ἔτος Α', τεύχ. Κ' (1910) 2. Β. ΕΓΓΛΕΖΑΚΗ, Διὰ τὴν Ἐκκλησίαν Κύπρου, ὁ.π., σσ. 434-435.

2. Ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος παπᾶ Σάββας, ἐξαδέλφος τοῦ Κυπριανοῦ καὶ πατέρας τῶν Θησέων (καὶ οἱ δύο αὐτὲς πληροφορίες ἐξάγονται ἀπὸ τὸ ἐν λόγῳ ἔγγραφο, καὶ ὡς ἐκ τούτου λανθασμένα ὁ παπᾶ Σάββας θεωρεῖται ἀδελφὸς τοῦ Κυπριανοῦ), πιθανὸν νὰ εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τὸν παπᾶ Σάββα Σακελλίωνα, ὁ ὁποῖος ὑπογράφει τὴν ἐπιστολὴ πρὸς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχη (βλ. κείμενο 13, σ. 158) καὶ τὸν ὁποῖον πολὺ πιθανὸν ὁ Κυπριανὸς νὰ προεχείρισε ἀργότερα σὲ μέγα Οἰκονόμο. Αὐτὸς εἶναι διαφορετικὸ πρόσωπο ἀπὸ τὸν γνωστὸ Χατζησάββα, συγγενῆ καὶ αὐτὸν τοῦ Κυπριανοῦ καὶ δωρητὴ τῶν ἱερῶν ναῶν Παναγίας Χρυσελεούσης καὶ Ἁγίου Γεωργίου Στροβόλου. Ἡ πληροφορία δὲ τὴν ὁποίαν παραθέτει ὁ Ἄντρος Παυλίδης περὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου (βλ. Α. ΠΑΥΛΙΔΗ, Στρόβολος - ἱστορία, γεωγραφία καὶ σύγχρονη ζωὴ, Λευκωσία 2005, σ. 23) εἶναι λανθασμένη. Ἡ ὑπόθεσίς μας μπορεῖ νὰ στηριχθεῖ σὲ δύο ἐπιχειρήματα: α) Ὁ παπᾶ Σάββας ἀπεβίωσε πρὸ τῆς 23ης Νοεμβρίου 1820, ἡμερομηνία συντάξεως τῆς ἀνωτέρω βεβαίωσης, ἐνῶ ὁ Χατζησάββας, ὡς γνωστόν, θανατώθηκε ἀπὸ τοὺς τούρκους στὰ γεγονότα τοῦ 1821 (βλ. Πανηγυρικὸν Λεύκωμα, ἔκδ. ΣΚΕΣ, ὁ.π., σσ. 25. 72. Ἐνταῦθα, κείμενο 118, σ. 424). β) Σὲ παλαιὰς εἰκόνες τοῦ ναοῦ τῆς Χρυσελεούσας ὁ Χατζησάββας εἰκονίζεται ὡς λαϊκὸς καὶ ὄχι ὡς ἱερωμένος (βλ. Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανὸς - Ὁ μάρτυρας τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, ὁ.π., σσ. 181. 247). Προφανῶς πρόκειται περὶ δύο διαφορετικῶν ἐξαδέλφων τοῦ Κυπριανοῦ οἱ ὁποῖοι ἔφεραν τὸ ἴδιο ὄνομα, πρᾶγμα ὃχι σπάνιο στὴν Κύπρο.

κυρίας Κορνηλίας, καὶ τῶν φιλότατων αὐτοῦ τέκνων, εὐγενεστάτου κυρίου Κυπριανοῦ Θησεῶς καὶ κυρίας Μαρίνης, καὶ ἀνεβίβασε γρόσια ἑξακοσίας δεκαεπτὰ χιλιάδας καὶ ἑβδομήκοντα πέντε γρόσια, καὶ παράδες τριάκοντα. Ἐκ τῶν ὁποίων κοινῇ γνώμῃ τῶν ῥηθέντων εὐγενεστάτων κληρονόμων, ἐλάβομεν ἡμεῖς διὰ χρεῖαν καὶ ἀνάγκην τοῦ ἰδικοῦ μας ἀγιοτάτου θρόνου, τὰ γρόσια ἑξακοσίας χιλιάδας μόνον, μὲ συμφωνίας τοιαύτας: Πρῶτον νὰ εἴμεθα ὑπόχρεοι ἅμα τῷ ἐρχομῷ εἰς τὴν πατρίδα καὶ τῶν λοιπῶν δύο κληρονόμων, εὐγενεστάτου κυρίου Νικολάου Θησεῶς καὶ πανοσιωτάτου ἀρχιμανδρίτου κυρίου Θεοφυλάκτου Θησεῶς, νὰ τὰ πληρώσωμεν ἀνελλιπῶς, ἂν ἤθελε μᾶς ζητηθῶσι, καθὼς καὶ ὑποσχόμεθα τοῦτο ἀνυπερθέτως νὰ ἀκολουθήσωμεν πληρώνοντες καὶ διὰ τόκον αὐτῶν, δι' ὅσον καιρὸν ἤθελον δουλεύσει παρ' ἡμῖν, πρὸς γρόσια ὀκτῶ εἰς τὰ ἑκατόν. Δεύτερον διὰ κάθε ἀσφάλειαν καὶ σιγουρότητα των, δίδομεν διὰ πόζητον εἰς τὴν εὐγένειάν των ἢ ἐνέχυρα, πρῶτον τὸ ἕξωθεν τῆς Λευκοσίας τζιφλίκιόν μας μὲ ὅλα αὐτοῦ τὰ ὑποστατικά, δεύτερον τὸ τῆς Τύμβου ἕτερον τζιφλίκιόν μας παρομοίως, τρίτον τὸ μοναστήριον Αὐγασίδος μὲ ὅλα του τὰ κτήματα κινητὰ καὶ ἀκίνητα, τέταρτον τὸ τοῦ Στροβόλου ἕτερόν μας τζιφλίκιον, καὶ ἐπὶ τούτοις, τοὺς ἐν Κυθραῖα δύο μύλους μας ὀνομαζομένους ὁ μὲν «Ἰατρός», ὁ δὲ «Κορόμυλος».

Ταῦτα πάντα λοιπὸν διὰ κάθε ἐναντίαν περίστασιν, ἢ δι' ἔλλειψιν πληρωμῆς ἐκ μέρους μας, ἂν ἤθελε συμβῆ, ἢ ἂν ἤθελε μᾶς ἀκολουθήσῃ καταδρομὴ ἢ θάνατος (μὴ γένοιτο), διέπουν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν ῥηθέντων εὐγενεστάτων κληρονόμων, καὶ λογίζονται ὡς κτήματα αὐτῶν ἴδια καὶ πράγματα, χωρὶς ἀντιλογίας τινός, ὅταν εἶναι δικαιοσύνης κριτήριον. Διὸ καὶ εἰς τὴν περὶ τούτων ἔνδειξιν καὶ βεβαίωσιν ἐπικυροῦμεν καὶ βεβαιοῦμεν τὴν παροῦσαν ἡμῶν ὁμολογίαν τῇ ἰδιοῦπογράφῳ ἡμῶν ἐρυθρᾷ ὑπογραφῇ, δίδοντες αὐτὴν εἰς χεῖρας τῆς εὐγενείας των.

Ἐν ἔτει ,ακκ', Νοεμβρίου κγ'.

† Ὁ Κύπρου Κυπριανὸς ἀποφαίνεται καὶ βεβαιοῖ.

69. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΠΡΟΣ ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΒΒΑΝ¹

Κυπριανός ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου.

Τὴν εὐγενεῖαν σου σιὸρ Μιχαήλ Χάββα υ<ί>ὲ κατὰ πν<εὺ>μα περιπόθητε τῆς ἡμῶν μετριότητος εὐχόμενοι, πατρικῶς εὐλογοῦμεν.

Τὸ υἱ(ι)κὸν γράμμα σου ἐλάβομεν, καὶ ἐπὶ τῇ δηλώσει τῆς ἐφετῆς ὑ(ή)μῖν ὑγείας σου ἐχάρημεν. Ἰδομεν τὰ ὅσα μᾶς σημειοῖτε περὶ τῶν βαμβακίων μας. Ὅθεν τὰ τριάντα τεγκία ὁποῦ σοὶ ἐστάλησαν ἀπὸ τὸν ἡμέτερον ἔξαρχον θέλετε τὰ παραδώσῃ τῷ σιὸρ Εὐαγγέλη Γεωργιάδη, καὶ θέλετε λάβῃ τὸ βάρους των νὰ μᾶς τὸ στείλῃς. Ἐκεῖνο δὲ τοῦ Μουσιου Λαπιερ ἄς στέκει κοντὰ εἰς τὴν εὐγενεῖαν σου καὶ τὸ ζητοῦμεν. Ἐλάβομεν καὶ τὰ 40 ἀχχέλια καὶ εὐχαριστοῦμεν. Ταῦτα, ἡ δὲ εὐχὴ ἡμῶν εἶη σοι. 1820, Δεκεμβρ<ίου> 3.

† Ὁ Κύπρου εὐχέτης σας.

Ἐξωθεν διεύθυνσις:

Τῷ εὐγενεστάτῳ σιὸρ Μιχαήλ Χάββα, τῷ κατὰ πν<εὺ>μα ἀγαπητῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος εὐχετικῶς.

1. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Προξενικὰ ἔγγραφα - δάνεια τῶν θρόνων Κύπρου», ΚΧ, ΙΓ' (1937) 108.

70. ΧΡΕΩΣΤΙΚΗ ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ¹

Ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος ἀποφαίνεται, ὅτι ἐξ ὧν εἶχε λαμβάνειν ἀπὸ τὸ κοινὸν ὁ ἄρχων κόνσολος τῆς Ἀγκλίας σιὸρ Ἀ<ντώνιος> Βοντιτζιάνος, ἔμειναν νὰ λαμβάνη διάφορον γρ<όσια> 6000, ἥτοι χιλιάδας ἕξι², τὰ ὅποια ὑποσχόμεθα ἀποπληρῶσαι τῇ αὐτοῦ ἐκλαμπρότητι μετὰ χρόνον ἕνα ἄνευ τόκου. Καὶ δίδομεν τὸ παρόν μας εἰς ἔνδειξιν. 1820, 10(Δεκεμ)βρίου 6.

† Ὁ Κύπρου ὑπόσχεται.

1. Ιω. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, «Ὁ ἐθνομάρτυς ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός», *ΑΒ*, ὁ.π., σ. 291.

2. Πολὺ πιθανὸν τὸ ποσὸν αὐτὸ νὰ εἶναι τὸ ὑπόλοιπο τοῦ χρέους στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται ἡ βεβαίωση τῆς σ. 263, ἂν καὶ ἐκεῖ δὲν κατονομάζεται ὁ ἄρχων κόνσολος ἀπὸ τὸν ὁποῖο τὸ ἔλαβε ὁ Κυπριανός.

71. ΠΟΙΗΜΑ ΜΑΤΘΑΙΟΥ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ¹

ὦ ἄναξ τῶν ἀνάκτων, προνοητὰ ἀπάντων,
Υἱὲ μονογενές·
ἐπίδε ἐξ ἀγίου σου κατοικητηρίου
μὲ ὄμμα εὐμενές.
Πρὸς ὃν αὐτὸς προέγνωσ, πρὸ χρόνων καὶ ἐπέγνωσ,
ὃ πάντα προειδώς·
ὅτι αὐτὸς ὑπάρχει, ἄξιος ἵνα ἄρχῃ,
ὡς πάντων πρακτικός·
εἰς τοῦτον τὸν αἰῶνα, τὸν πάνδεινον χειμῶνα,
πλήρη δεινῶν πολλῶν.
Γέμοντα δυστυχίας, καὶ συμφορᾶς παντοίας,
παντοδαπῶν κακῶν·
μὲ τὸ μακρόθυμόν του καὶ χριστομίμητόν του,
ἔλεος εἰς πολλούς·
ἅπαντας θεραπεύει, πανσόφως ἰατρούει,
πλουσίους καὶ πτωχοὺς·
αὐτὸς δὲ μόνον πάσχει, διὰ τὴν ποιμένην ταύτην
μὲ ἄχ παντοτεινόν·
πῶς νὰ τὴν διασώσῃ, καὶ νὰ τὴν ἐλυτρώσῃ,
ἐκ πάντων τῶν δεινῶν.

1. «Ἐθνομάρτυς Κυπριανός», *Πνευματικὴ Ἑπαλξή*, τεύχ. 10 (1994) 134. Τὸ ποίημα τοῦτο, ἀφιερωμένο στὸν Κυπριανό, συνέγραψε ὁ μοναχὸς Ματθαῖος Βατοπαιδινός τὸ 1820, μετὰ ἀπὸ συνάντησιν πρὸς εἶχε μὲ αὐτὸν. Τὸ πρωτότυπο, σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο τῆς «Πνευματικῆς Ἑπαλξῆς», βρίσκεται στὴν ἱερὰ μονὴ Βατοπαιδίου.

Εἶθε δὲ πληρωθεῖη, ὁ πόθος του νὰ γένοι,
καθὼς ὑπερμαχεῖ·
νὰ παύση τρικυμία, τῶν δεινῶν ἡ παντοία,
εἰρήνη νὰ γενῆ·
ναί, ὦ Θεὲ παντάρχα, ἀπάντων εἰρηνάρχα,
ἐλέους ἡ πηγὴ·
διὰ τῶν δεινῶν τὸ πέρας, μὲ τοῦ σταυροῦ τὸ κέρασ,
τῆ κραταιᾷ ἀρχῆ·
Εἰς τὰς λαμπρὰς ἡμέρας, Κυπριανοῦ τὰς νέας,
δεῖξον μεταβολάς·
ἵνα δοξάζωμέν σε, καὶ μεγαλύνωμέν σε,
μετὰ φωνῆς λαμπρᾶς.
Φρούρει τὸν σὸν προστάτην, ὡς ἄξιόν σου λάτρην,
σὺν τοὺς περὶ αὐτόν·
σεμνοὺς μητροπολίτας, καὶ πάντας τοὺς πολίτας,
ἀφορῶντας εἰς αὐτόν.
Εἰς δὲ τὸ νέον ἔτος, φρούρει ἐρειρισμένον,
ἰσχύων καὶ φρουρῶν·
ἔπιδε σὸν ποιμένα, τὸν ἐκλεκτόν σου ἕνα,
μὲ ὄμμα ἰλαρόν.

72. ΠΟΙΗΜΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ¹

Στίχοι ὡς ἐκ τῆς ἱερᾶς μονῆς Μαχαιράδος.

Πάλαι μὲν κτη(ι)τόρων ἀνάκτων εὐμοίρησα,
Μανουήλ, Ἰσαακίου τ' Ἀλεξίου Κομνηνῶν
βασιλείας οἴακας εὐσεβῶς διεπόντων.
Τῷ γε καὶ βασιλικὴ παρὰ πᾶσιν ἀκούομαι
Μονὴ τῆς βασιλίδος θεομήτορος ὑπεράγνου.

Νῦν δ' ἐπὶ προστάτη λαμπρῶς σεμνύνομαι
Κυπριανῷ σκηπτούχῳ Κύπρου ἀρχιθύτῃ,
ᾧ Θεὸς ὄλβια δῶη ὅσσ' ἐνὶ φρεσὶν ἐῆσι μενοινᾶ.

Ἔτερον.

Ἦς θρέμμα πά(ᾱ)ν, νῦν δεσπότης μου τελέθει
θερμὸς προστάτης τε, προασπιστής τε μέγας,
Κυπριανὸς ὁ Κύπρου θεοεἰκελος ἀρχιθύτης,
ὄν φρουροῖης ἄνασσα ἀκλινῶς ἰδρυμένον
εἰς ἐτέων πολλῶν κύκλους τ' ἐρῶμένον.

1. Γ. ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ, «Ὁ Πετράκης Καρίδης, τὸ χειρόγραφον καὶ ἡ οἰκογένειά του», ΚΣ, ΚΘ' (1965) 204-205. Τὸ ποίημα αὐτό, σύμφωνα μὲ τὸν Γ. Παπαχαραλάμπους, ἀναγράφεται σὲ χειρόγραφο τοῦ Πετράκη Καρύδη τοῦ 1820. Γράφηκε γιὰ τὴν μονὴ Μαχαιρᾶ καὶ κάνει ἀναφορὰ στὸν Κυπριανό.

73. ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ
ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΠΡΟΤΡΕΠΤΙΚΗ ΠΡΟΣ ΘΑΝΑΤΩΣΗ ΤΩΝ ΑΚΡΙΔΩΝ¹

Γράμμα προτρεπτικὸν πρὸς πάντας τοὺς κατοίκους τῆς νή- φ. 185
σου εἰς τὸ νὰ ἐπιχειρίζωνται κατ' ἔτος τὸν σκοτωμὸν τῆς ἀκρίδος
πρὸς ἐξολόθρευσιν αὐτοῦ τοῦ ὀλεθρίου καὶ παμφάγου θηρίου.

† Εὐπειθεῖς ὑπήκοοι τοῦ κραταιοτάτου καὶ πολυχρονίου ἡμῶν
ἄνακτος, κάτοικοι ὅλων τῶν πόλεων καὶ χωρίων τῆς μεγαλονήσου
ταύτης τῆς ἡμετέρας, τέκνα ἐν Κ<υρί>ῳ ἀγαπητὰ καὶ περιπόθητα
τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις εἴη ὑμῖν ἅπασιν, εἰρήνη τε, καὶ ἔλεος
ἀπὸ Θεοῦ Κυρίου παντοκράτορος, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχή, εὐλογία τε
καὶ συγχώρησις.

Κατὰ τὸ ἐπικείμενον ἡμῖν χρέος, ὅπερ ἔχομεν πρὸς ὑμᾶς πα-
τρικῶς, καὶ διὰ τὸν ζῆλον, ὃν τρέφομεν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ψυχῇ ἔνθερ-
μον, ἵνα βλέπωμεν ὅλους ὑμᾶς τοὺς ὁμογενεῖς καὶ ὁμοπατέριους
ἐπὶ τὸ κρεῖττον βελτιουμένους καὶ εὐτυχοῦντας, σὺν ἀναπαύσει
καὶ καταστάσει βελτιωτέρα, ἐξ ὅτου, θείῳ ἐλέει καὶ διὰ βασιλικοῦ
προστάγματος, ἐπὶ τὸν ἀποστολικὸν καὶ θεϊότατον τοῦτον θρόνον
τῆς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς προεβιβάσθημεν, οὐ διαλείπομεν
ἀκαταπαύστως φροντίζοντες, ὅλαις δυνάμεσιν, ὑπὲρ τῆς κοινῆς
ὑμῶν ὠφελείας καὶ ἀγαθῆς συστάσεως, καὶ ἐπαγρυπνοῦντες ἐπὶ
τὰς ἐπικειμένας ἡμῖν βασιλικὰς καὶ τοπικὰς ὑποθέσεις, ἵνα ἀπο-
βαίνωσιν ὅλαι κατὰ τὸν ἔνθερμον ἡμῶν πόθον πρὸς ἡσυχίαν καὶ
εὐτυχίαν καὶ καλιωτέραν (sic) κατάστασιν ἐδικὴν σας, ἀρεσκόμενοι
καὶ τερπόμενοι μᾶλλον εἰς τὴν εὐτυχισμένην καὶ ἀγαθὴν κατάστα-
σιν τὴν ἐδικὴν σας, παρὰ εἰς τὴν ἐδικὴν μας ἀνάπαυσιν.

1. Κῶδιξ Α' ΙΑΚ, φφ. 185-187. Γ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, «Ἡ συμβολὴ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Κυπριακοῦ 1821», ΚΣ, ΞΖ'-ΞΗ' (2003-2004) 327-330.

Ἐκ τοιούτου λοιπὸν ζήλου καὶ κοινωφελοῦς προαιρέσεως κινούμενοι ἤδη, φροντίζομεν κατὰ τὸν δυνατὸν ἡμῖν τρόπον καὶ διδάσκομεν ὑμῖν εὐαγγελικῶς ἐν τῷ παρόντι ἡμῶν γράμματι, ἵνα ἐκριζώσητε ἀπὸ τὰς διανοίας σας, καὶ ἐξαλείψητε ἐκείνην τὴν κακὴν καὶ ἄτοπον πλάνην τῆς δεισιδαιμονίας, ἣν εἶχον οἱ ἐν τοῖς πρὸ ἡμῶν χρόνοις περὶ τῆς φθοροποιοῦ ἀκρίδος, καὶ τὴν σήμερον ἀκόμη ἔχουσι μερικοὶ ἀμαθεῖς καὶ ἀπλοῖ ἄν<θρωπ>οι, παλαιόθεν ἐρρίζωμένην ἐν ἑαυτοῖς, ἀλόγως τε καὶ ἐπιβλαβῶς, καὶ ἐντετυπωμένην εἰς τὸν νοῦν των ἀπὸ κάποιας διηγῆσεις καὶ μυθολογίας τινῶν πεπαλαιωμένων γραϊδίων. Καὶ νομίζουσιν οἱ τοιοῦτοι πῶς ὁ θάνατος καὶ ὁ σκοτωμὸς τῶν ἀκρίδων εἶναι τάχα κρῖμα καὶ μεγάλη ἁμαρτία, ἐν ᾧ τὰ ἄλλα ζῶα καὶ θηρία, ὅσα εἶναι βλαπτικά τῆς ζωῆς καὶ εὐτυχίας τῶν ἀν<θρώπων>, μετὰ πάσης ἐλευθερίας ὅλα τὰ ἀποκτείνομεν. Καὶ φρονοῦσιν οἱ τοιοῦτοι, μὲ σφᾶ(ά)λμα των ἐκούσιον, πῶς τάχα εἶναι κόπος δυσκολώτατος, καὶ πρᾶγμά τι πάντῃ ἀδύνατον εἰς τὸν ἄν<θρωπ>ον, ὁ ὄλεθρος καὶ ἀφανισμὸς τούτου τοῦ κακοποιοῦ θηρίου, ἐν ᾧ ἔχομεν ἀπὸ παλαιᾶς καὶ νέας ἱστορίας πολλὰ παραδείγματα, γνωστὰ σχεδὸν τοῖς πᾶσιν, ὅτι καὶ εἰς ἄλλους τόπους, τόσον τῆς Εὐρώπης, ὅσον καὶ τῆς Ἀνατολῆς, ὡσάκις ἐσυνέβη ἢ ἐπιδρομὴ τῆς ἀκρίδος, ἀντεπολέμησαν οἱ ἄν<θρωπ>οι αὐτὸ τὸ θηρίον, καὶ κατεδάμασαν τὴν ὄρμην τῆς με παντοίους τρόπους, οἷους ἠδυνήθησαν· κατέλυσαν τὴν δυνάμιν τῆς καὶ ἠλευθέρωσαν τὰ ὑποστατικά τους καὶ ὅλην τὴν πατρίδα τους ἀπὸ τὸ παμφάγον στόμα τῆς ἀκρίδος, καὶ ἀπὸ κάθε βλάβην καὶ δυστυχίαν, ὅπου ἤθελε τοὺς προξενεῖ διὰ πολλοὺς μετέπειτα χρόνους. Καὶ ποτὲ δὲν ἐνέπεσεν εἰς αὐτοὺς νὰ ἀμφιβάλλωσιν εἰς τοιαύτας ἀπατηλὰς καὶ γελοιώδεις προλήψεις, καὶ νὰ φαντάζωνται, ὅτι εἶναι ὑπὲρ ἄν<θρωπ>ον ὁ ὄλεθρος καὶ ἀφανισμὸς τῆς ἀκρίδος· καὶ πῶς τάχα ὅσον σκοτώνεται ἢ ἀκρίς, τόσον μᾶλλον περισσεύει. Ἐν ᾧ, ὅπου ὄση ἀκρίς θανατωθῆ καὶ λυθῆ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, εἶναι ἀδύνατον ἢ αὐτὴ πάλιν ὕστερον νὰ φανῆ ζωντανὴ εἰς τὴν προτέραν τῆς μορφήν καὶ δύναμιν. Συναθροίζεται ὅμως ἡ ζωντανὴ εἰς τὸ πτώμα τῆς σκοτωμένης, διὰ νὰ τὸ φάγη, ὡς μιαρωτάτη καὶ ἀκάθαρτος, καὶ δείχνει μὲ αὐτὸ

εἰς τὰ ὄμματα τῶν παρόντων ὅτι τάχα πληθύνεται περισσότερον.

Ἀπὸ τοιούτους λοιπὸν ἀλόγους καὶ μωροὺς στοχασμοὺς κυριευόμενοι οἱ πρὸ ἡμῶν, ἀφῆκαν τὴν πατρίδα μεριζομένην διὰ τοσούτων χρόνων ὑπὸ τῆς φθοροποιοῦ ἀκρίδος, | ἀφῆκαν εἰς τὴν φ. 186 ἀκόρεστον ἀχορταγίαν τῆς ἀκρίδος ὅλην τὴν ἀτυχίαν τῶν καρπῶν καὶ τῶν γεννημάτων τῆς πατρίδος, καὶ ἡ ἀμέλεια τῶν προγενεστέρων μας, ἐστάθη αἰτία ὥστε νὰ προχωρήσῃ εἰς μίαν τοιαύτην αὔξηση καὶ πληθυσμὸν ἢ ἀκρίς, ὅπου ἐξήπλωσεν εἰς ὅλην τὴν νῆσον, καὶ δὲν τὴν ἐχόρταιναν πλέον οὔτε ὅλα τὰ προϊόντα αὐτῆς καὶ γεννήματα, καὶ ἐκατήντησεν ἡ πατρίς νὰ γένη τὸ κέντρον τῆς δυστυχίας, ἐξ αἰτίας τῆς ἀκρίδος, ἐν ᾧ αὐτὴ εἶναι τὸ κέντρον τῆς εὐτυχίας διὰ τὸ εὐκαρπον τῶν γεννημάτων αὐτῆς καὶ πολύφορον.

Ἐκεῖνοι μὲν οὖν, οἱ πρὸ ἡμῶν, εἴτε διὰ τὰς ψευδεῖς δοξασίας των καὶ μὲ τὰς προλήψεις, ἃς εἶχον, εἴτε διὰ τὴν ἐφοβήθησαν φόβον κακοῦ, εἴθε οὐκ ἦν φόβος κακοῦ, †ἡ†μέλησαν ἵνα προσπαθήσωσιν εὐχαρίστως, καὶ ὑποφέρωσιν ὀλίγον κόπον, ἢ καὶ μικρὰν χρηματικὴν δαπάνην ὑπὲρ τῆς μεγάλης ὠφελείας τῶν ὁμοπατρίων. Ὅθεν διὰ τὰς μεγίστας ζημίας, ἃς τότε ἐπροξένει ἡ πληθὺς τῶν ἀκρίδων, ἠναγκάζετο ὁ λαὸς τῆς πατρίδος εἰς φυγὴν, καὶ νὰ ζητῇ τὴν τροφήν τῆς ζωῆς του. Ἐκεῖνοι δὲ ἐκδέχοντο καὶ ἠλπίζον καλὸν ἐκ τῆς ἀμελείας ἢ ἀδιαφορίας των, ἐξ ᾧ δὲν ἔρχεται ποτὲ κανένα καλόν, καὶ ἐπροσδόκων τὸν ὄλεθρον καὶ ἀφανισμόν τῆς ἀκρίδος μόνον νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτόματα ἢ κανέναν σφοδρὸς ἄνεμος νὰ τὴν ἀφανίσῃ ἢ καμμία θάλασσα καὶ χεῖμαρρος νὰ τὴν καταπνίξῃ, χωρὶς νὰ σαλεύσωσιν παντελῶς κἀκεῖνοι τὸν πόδα τους, καθὼς λέγει ὁ κοινὸς καὶ ὀρθὸς λόγος.

Ἡμεῖς δὲ προστησάμενοι τὴν θεῖαν βοήθειαν, καὶ μεταχειριζόμενοι μέσον αὐτὴν τὴν συνεργίαν καὶ συνδρομὴν τὴν ἐδικὴν σας, σὰς διωρίσαμεν εἰς αὐτὴν τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ σκοτωμοῦ τῆς ἀκρίδος, καὶ ἐπαρτηρήθη μὲ τὴν δοκιμὴν ἐν τοῖς πρὸ τούτου δύο ἔτεσιν, ὅτι ἀποβαίνει εὐτυχῶς τὸ ἐγχείρημα εἰς κοινὴν ὠφέλειαν ὑμῶν, ὅτι δηλαδὴ ὀλιγοστεύει ἡ ἀκρίς καὶ καταδαμάζεται ἡ ὄρμη αὐτῆς καὶ δύναμις, καὶ χαίρεται ἕκαστος ὑμῶν τὰ ὑποστατικά του ἀβλαβῆ

καὶ ἀκέραια ἐκ τῆς φθοροποιοῦ ἀκρίδος, τῆς πρότερον μέχρι μὲν καλάμου τὸ λήϊον, μέχρι δὲ φλοιοῦ τὰ φυτὰ καταδαπανώσης.

Ὅθεν καὶ φωτίζομεν ὑμῶν τὸν νοῦν τοῦ συνιέναι τὰς γραφάς, καὶ διδάσκομεν ὑμᾶς εὐαγγελικῶς, ὅτι πολὺ διαφέρει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ «τὰ στρουθία, ἃ μῆτε σπείρουσι μῆτε θερίζουσι, μῆτε εἰς ἀποθήκας συνάγουσι, καὶ ὁ πατήρ ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά»². Ὁ λογικὸς ἄν<θρωπ>ος εἰς τὴν γεωργικὴν του καλλιεργεῖ ἄριστα τὴν γῆν. Σπείρει τοὺς ἀγρούς του καὶ ἐκκαθαίρει τὰς ἀκάνθας τὰς παραφυομένας, ἵνα μὴ ἀναβάσαι πνίξωσι τὸν σπóρον αὐτοῦ. Ὁ ἄνθρωπος ὡς λογικὸς φυτεύει ἀμπελῶνας, φυτεύει καὶ αὐξάνει τακτικὰ τὰ δένδρα του, καὶ φραγμὸν αὐτοῖς περιτίθησι εἰς φύλαξιν καὶ διατήρησιν τῆς ἀμπέλου καὶ τῶν δένδρων του ἀπὸ τὰ ζῶα τὰ βλάπτοντα αὐτά, καὶ συνάγει οὕτω τοὺς καρπούς του, καὶ θερίζει τὰ τροφιμώτατα χόρτα τὰ πρὸς τροφήν ἑαυτοῦ καὶ τῶν θρεμμάτων αὐτοῦ ἀνήκοντα. Καὶ διὰ τῆς γνώσεως καὶ φρονήσεώς του γίνεται ἐπιτήδειος ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ νὰ ἐφεύρη τρόπους καὶ μηχανὰς ἀρμοδίας πρὸς τὴν οἰκονομίαν του, εἰς τὸ νὰ διατηρῇ τὴν ὑγιείαν του καὶ νὰ ἀποφεύγῃ τὰς νόσους, καὶ ἐνὶ λόγῳ γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος ὅλα τὰ ὠφέλιμα καὶ βλαπτικά, καὶ τὰ μὲν στέργει, ὡς συστατικὰ τῆς ζωῆς καὶ εὐτυχίας του, τὰ δὲ ἀποφεύγει ὡς πρόξενα τῆς δυστυχίας. Καθὼς καὶ «ὁ ποιμὴν τῶν προβάτων ὁ καλός, ὅταν θεωρῇ τὸν λύκον ἢ ἄλλο τι θηρίον ἐρχόμενον εἰς τὰ πρόβατα, οὐκ ἀφήσῃ τὰ πρόβατα καὶ φεύγει, ἀλλὰ μέλει αὐτῷ περὶ τῶν προβάτων»³, καὶ ἴσταται πρὸς βοήθειαν αὐτῶν, καὶ τὰ ἐλευθερώνει ἀπὸ τὸν κίνδυνον τοῦ θανάτου, ἵνα μὴ ἔλωρ καὶ κόρμα (sic) τοῖς θηρίοις γένωνται.

Καὶ οὕτως ἔχει βέβαια ἢ ἀλήθεια, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον, ὄχι ἄλογον, ἀλλὰ λογικόν, καὶ πάντων τῶν ἐπιγειῶν ζῶων τιμιώτερον καὶ σοφώτερον, καὶ «ὑπέταξεν ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ πρόβατα καὶ βόας ἀπάσας, ἔτι δὲ καὶ τὰ κτήνη τοῦ πεδίου, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐ<ρα>νοῦ, καὶ τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσ-

2. Ματθ. 5' 26.

3. Ἰω. 1' 11-13.

σης»⁴. Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ὄμματα καὶ βλέπει, ἀκοὴν καὶ ἀκούει, στόμα καὶ λαλεῖ, χεῖρας καὶ ἐργάζεται, πόδας καὶ περπατεῖ, καὶ ἔτι ἔδωκεν αὐτῷ νοῦν καὶ συλλογίζεται, διακριτικὸν καὶ κρίνει, λογικὸν καὶ διευθύνεται.

Ὅθεν ἐπειδὴ τὰ κοινὰ καὶ μεγάλα πάθη, ὡς κοινήν καὶ μεγάλην τὴν βλάβην φέροντα, δέονται κοινήν καὶ μεγάλην θεραπείαν, κατὰ τὸν σοφόν, διὰ τοῦτο ἀξιοῦμεν ὑμᾶς κοινῶς ἀπαξάπαντας, ἵνα δείξητε ἐμπράκτως τὸν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ τῆς πατρίδος | καὶ τῆς κοινῆς ὑμῶν ὠφελείας ἔνθερμον ζῆλόν σας, καὶ καθὼς οἱ κάτοικοι ἄλλων τόπων μετεχειρίσθησαν τρόπους διαφόρους, καὶ κόπους οὐκ ὀλίγους, καὶ ἠλευθέρωσαν τὰς πατρίδας των ἀπὸ τὸ φθοροποιὸν θηρίον τῆς ἀκρίδος, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιήσατε, κρίνοντες μὲ τὸν νοῦν σας, ὅτι ὁ προσωρινὸς κόπος, ὡς πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν τῆς ἐπιζομένης εὐτυχίας, ὁποῦ μέλλει νὰ χαίρεται ἕκαστος ἀβλαβῆ καὶ ἀκέραια ὅλα του τὰ γεννήματα, εἶναι βέβαια κόπος ὀλίγος ἢ καὶ οὐδετίποτε.

Οὕτω ποιήσατε ὡς ὑμῖν συμβουλεύομεν, ἵνα ἢ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος καὶ ἡ εὐχὴ καὶ ἡ εὐλογία τῆς ἡμῶν μετριότητος εἶη μετὰ πάντων ὑμῶν.

4. Ψαλμ. η' 7-9.

74. ΟΜΟΛΟΓΟ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΩΝ ΑΡΧΙΕΡΕΩΝ -

ΔΑΝΕΙΟ ΤΟ ΟΠΟΙΟ ΣΥΝΗΨΑΝ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ¹

† Κυπριανός ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος.

Ἡ μετριότης ἡμῶν, μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων μητροπολιτῶν, ἀποφαινομένη δῆλον ποιεῖ, ὅτι ὀφείλομεν τοῖς κυρίοις Κυπριανῶ Θεσεῖ καὶ συντροφία, κατοίκοις ἐμπόροις εἰς Λάρνακα, γρόσια 222.706, ἥτοι διακοσίας εἴκοσι δύο χιλιάδας καὶ ἑπτακόσια ἕξ γρόσια, ἅτινα διὰ τὴν πέρυσιν ἐπικρατοῦσαν δυστυχίαν τῆς νήσου μας, ἐτράβησεν ἡ ἐντιμότης των διὰ πολιτῶν² πρὸς τοὺς ἐν τῇ Βασιλευούσῃ ἐντιμοτάτους κυρίους Ἀπόστολον Παπα³, υἱοὺς καὶ συντροφία, καὶ τὰ ἐπλήρωσαν διὰ λογαριασμὸν τῶν βασιλικῶν δοσιμάτων τοῦ τόπου, δι' ἐγγυήσεως ἰδικῆς μας. Καὶ ἐπειδὴ εἰς τὴν διορίαν δὲν ἠδυνήθημεν νὰ τοὺς τὰ ἐμβάσωμεν διὰ τὰς περισσὰς δυστυχίας τῶν πτωχῶν ῥαγιάδων, ὑποσχόμεθα ἀποπληρῶσαι αὐτὰ τῇ ἐντιμότητί των ἀνελλιπῶς μετὰ τοῦ συμπεφωνημένου τόκου αὐτῶν δεκαἕξ εἰς τὰ ἑκατόν, ἐν διαστήματι μηνῶν ὀκτώ.

1. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Δάνεια τῶν θρόνων διὰ τὴν Κύπρον», *KX, Z'* (1930) 123. Τὸ δάνειο συνήφθη προκειμένου νὰ πληρωθοῦν τὰ δοσίματα τοῦ τόπου πρὸς τὴν ὑψηλὴ Πύλη.

2. Πόλιτσα: συναλλαγματικὴ, γραμμάτιο.

3. Ὁ ἐν λόγῳ ἔμπορος ἐν Κωνσταντινουπόλει ὀνομαζόταν Ἀπόστολος Παπάογλου ἢ Παπάζογλου (βλ. Π. ΧΙΔΙΡΟΓΛΟΥ, Κατάλογος τῶν ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τοῦ Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν ἐναποκειμένων ὀθωμανικῶν ἐγγράφων, *EKEE*, V (1971-1972) 359.

Διὸ καὶ εἰς τὴν περὶ τούτου βεβαίωσιν καὶ ἀσφάλειαν δεδώ-
καμεν τὴν παροῦσαν ἡμῶν ὁμολογίαν, ἰδιοῦπόγραφον καὶ ἰδιο-
σφράγιστον, εἰς χεῖρας τῆς ἐντιμότητός των.

Ἐν ἔτει ,αωκά, Ἰανουαρίου α΄.

Ὁ Κύπρου ὑπόσχεται.

Ὁ Πάφου Χρῦσανθος.

Ὁ Κιτίου Μελέτιος.

Ὁ Κερηνείας (sic) Λαυρέντιος.

75. ΧΡΕΩΣΤΙΚΗ ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ¹

Ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος δῆλον ποιεῖ ὅτι, λογαριασθέντες μετὰ τῆς κάσιας τοῦ κοινοῦ οἱ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος 1235 (1820) γραμματικοὶ τῶν κατιλλικίων, ἐπειδὴ ἔμεναν νὰ λαμβάνουν ἱκανὰ ρέστα τῆς κάσιας τοῦ ἰδίου ἔτους, καὶ ἔνεκα τούτων ἀπέδειξαν καὶ αὐτοὶ τὰ μέρη, ἀφ' ὧν τὰ ἐδανείσθησαν, διὰ νὰ πληρωθῶσιν εἰς τοὺς δανειστάς των ἐκ τῆς κάσιας, ὡς φαίνονται λεπτομερῶς εἰς τὰ τοῦ κοινοῦ κατάστιχα.

Διὰ τοῦτο ἐκ τοῦ πρώην γραμματικοῦ Λεμεσοῦ κὺρ Παύλου Μιχαηλίδου, καὶ ἐκ τοῦ πρώην γραμματικοῦ Κυθραίας κὺρ Γιαννάκη Μονόχειρος ἐδέχθη τὸ κοινὸν νὰ πληρώσῃ τῷ ἄρχοντι κονσόλῳ Ἀγκλίας σιὸρ Ἄντωνίῳ Βοντιτζιάνῳ γρ<όσια> 14.100, ἧτοι δεκατέσσαρας χιλιάδας καὶ ἑκατὸν γρόσια, τὰ ὁποῖα ὑποσχόμεθα ἀποπληρῶσαι τῇ αὐτοῦ ἐκλαμπρότητι εἰς διορίαν μηνῶν ὀκτῶ ἀπὸ τῆς σήμερον μετὰ τοῦ συμφωνηθέντος διαφόρου πρὸς γρ<όσια> δώδεκα εἰς τὰ ἑκατόν.

Διὸ καὶ εἰς ἔνδειξιν ἐδώκαμεν τὸ παρὸν μας εἰς χεῖρας τῆς αὐτοῦ ἐκλαμπρότητος. ,αωκα^ο, Φεβρουαρίῳ 5η.

† Ὁ Κύπρου ὑπόσχεται.

1. Ιω. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, «Ὁ ἐθνομάρτυς ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός», ΑΒ, ὁ.π., σ. 291.

76. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΠΡΟΣ
ΗΓΟΥΜΕΝΟ ΚΥΚΚΟΥ ΙΩΣΗΦ¹

Κυπριανὸς ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος.

Πανοσιώτατε καθηγούμενε τῆς ἱερᾶς καὶ βασιλικῆς μονῆς Κύκκου κὺρ Ἰωσήφ καὶ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ καὶ περιπόθητε τῆς ἡμῶν μετριότητος, πατρικῶς εὐχόμενοι εὐλογοῦμέν σε.

Ἡ γνωστὴ χήρα, αὐτάδελφος τοῦ κὺρ Χαραλάμπους ἐκκλησιάρχου, ἔγραψε πρὸς ἡμᾶς προσκλαιομένη καὶ δεινοπαθοῦσα ὅτι ταλαντεύεται τὸ δίκαιόν της τοσοῦτον χρόνον καὶ δὲν βλέπει κανένα τέλος εἰς αὐτό. Προστρέχει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, μὴ ἔχουσα ποῦ ἀλλαχοῦ νὰ προσδράμη.

Ἐπληροφορήσαμεν λοιπὸν τὸν αὐτάδελφόν της καὶ μᾶς ἔφερε τὸν λογαριασμὸν καὶ βλέπομεν ὅπου κορυφούται τὸ χρέος τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου πρὸς τὴν ῥηθειῖσαν χήραν γρόσια 4136, ἥτοι τέσσαρας χιλιάδας ἑκατὸν τριάκοντα ἕξι γρόσια, μετὰ τῶν τόκων αὐτῶν, μέχρι τῆς ἐσχάτης τοῦ λήξαντος Ἰανουαρίου. Εἶναι καὶ ἕτερον κονδη(ῶ)λι, λάθος τὰ κατάστιχα τοῦ αὐτοῦ ἐκκλησιάρχου, ὅπου ἔχει νὰ λαμβάνη ἢ αὐτοῦ ὀσιότης γρόσια 1455, ἅτινα ὡς ἀποδεδειγμένα, ζητεῖ καὶ αὐτά, ὅλα γρόσια 5591.

Τὰ ἄνωθεν λοιπόν, ἐπειδὴ τόσον ἢ διαληφθεῖσα χήρα, ὅσον καὶ ὁ ἐκκλησιάρχης τὰ ζητοῦσιν ἐπιμόνως ἀπὸ τὸ ἱερὸν μοναστήριον, τὴν προτρέπομεν πατρικῶς καὶ τὴν κατανοουθετοῦμεν εἰς τοῦτο ὅπου ἤδη εὐρίσκομεν †...† εἰς τὸ ἱερὸν μοναστήριον νὰ παρατηρήσῃ καλῶς τὸν κώδικα, διὰ νὰ ἰδῆ αὐτὰ ἀπερασμένα εἰς τὰ ἐπίλοιπα χρέη τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου. Καὶ μετὰ τοῦτο νὰ φροντίσῃ τὴν

1. Πανηγυρικὸν Λεύκωμα, ἔκδ. ΣΚΕΣ, ὅ.π., σ. 46. ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, «Ὁ ἐθνομάρτυς ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός», ΑΒ, ὅ.π., σ. 285.

ἀπαί(ό)τισιν τῶν ἄσπρων τούτων καὶ νὰ ἀφήσῃ τὸ πρᾶγμα νὰ προβῆ
περαιτέρω, καὶ ὅτι στοχαζόμεθα δὲν ἔχει καλὴν τὴν ἀπόβασιν.
Ἡμεῖς καὶ ὡς τζιράκι μας καὶ ὡς τέκνον τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὡς
ἄνδρα μὲ χαρακτήρα, δὲν θέλομεν νὰ προσάπτηται οὔτε ὁ παρα-
μικρὸς μῶμος. Εὐρέθη (sic) καλῶς ὅτι τὰ τοιαῦτα παρορώμενα ζη-
μίαν μᾶλλον ἢ ὠφέλειαν φέρουσι.

Καὶ ταῦτα ἐν τούτῳ, ἡ δὲ τοῦ ἁγίου Θεοῦ χάρις σὺν τῇ εὐχῇ
καὶ εὐλογία τῆς ἡμῶν μετριότητος εἶη μετ' αὐτῆς.

1821, Φεβρουαρίου 11.

† Ὁ Κύπρου εὐχέτης σου.

77. ΕΛΕΓΓΕΙΑΚΟΝ ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΜΠΡΟΥΝΟΝΙ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΥΠΡΙΑΝΟ¹

Ἐλόγιον.

Κυπριανὲ οὐρανόφοιτε μέγα κλέος ἀρχιερίων
σὲ περιστίλβει ἄκρου δόξα θρόνου μεγάλη·
θαῦμα μέγα φράσσασθαι, καὶ μέγα θαῦμα ιδέσθαι,
Κυπριανὸν ἧ ρὰ νέον θαῦμα ἐπιχθονίων·
σὸν κλέος οὐράνιον τεδὸν οὔνομα οὔποτ' ὀλεῖται,
ἄφθιτον ἐν ζωῇ, ἄφθιτον ἐν θανάτῳ·
ὅττιπερ ἐξεφάνης σοφίης πρόμος οὐρανοφάντωρ,
εἰρήνης μεδέων ἄγγελος εὐσεβίης·
ἐπαινετοὺς Κύπρου θεῖον θρόνον ὕψι πατήσαις,
δηρὸν ὑπερβαίνων Νέστορ' Ὀλυμπιάσιν·
ὡς ἀνακουφίζοις ἑλληνίδος ἔγγονα φύτλης
καὶ μέλι ἐν στάζοις οὐρανίων χαρίτων.

,αωκά', Μαρτίου ε'.

1. Ὁ Κυπριανός, Ἐφημερίδα «Ἐλευθερία», 10 Ἰουλίου 1910, φ. 218. Γιὰ τὸν Ἀντώνιο Μπρουνόνι, ἰταλὸ κάτοικο Λευκωσίας, βλ. στὴν διήγηση τοῦ Ἀλῆ Μπέη, κείμενο 9, σ. 141.

Μετάφραση.

Κυπριανέ, ἐσὺ ποὺ κατοικεῖς στοὺς οὐρανοὺς κι εἶσαι μέγα κλέος γιὰ τοὺς ἀρχιερεῖς,

δόξα μεγάλη τοῦ ὑψίστου θρόνου σὲ περιβάλλει μὲ λαμπρότητα·

ἀληθινά, ὁ Κυπριανὸς εἶναι ἓνα νέο θαῦμα ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους,

θαῦμα μεγάλο νὰ περιγράψει κανεὶς μὲ λόγια, θαῦμα μεγάλο καὶ ν' ἀντικρύσει κανεὶς.

Τὸ κλέος καὶ τὸ οὐράνιό σου ὄνομα ποτὲ δὲν θὰ χαθοῦν, ἀλλὰ θὰ παραμείνουν ἄφθαρτα στὴν ζωὴ, ἄφθαρτα καὶ στὸν θάνατο·

γιατὶ ἀκριβῶς ἀναδείχθηκες πρῶτος στὴν σοφία μὲ λαμπρότητα, ποὺ φθάνει στὸν οὐρανό,

ἀναδείχθηκες προστάτης τῆς εἰρήνης καὶ ἄγγελος εὐσεβείας.

Πάτησες ψηλὰ στὸν θεῖο θρόνο, ἐκεῖ ποὺ βρίσκονται οἱ ἀξιέπαινοι ἄνδρες τῆς Κύπρου

ξεπερνῶντας γιὰ πολὺν καιρὸ τὸν Νέστορα στὴν Ὀλυμπία.

Μακάρι ν' ἀνακουφίζεις τοὺς ἀπογόνους τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς

καὶ νὰ στάξεις σ' αὐτοὺς τὸ μέλι τῶν οὐρανίων χαρισμάτων.

78. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΩΑΝΝΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ
ΠΡΟΣ ΚΟΚΟΝΑΝ ΜΑΡΙΓΩ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ¹

Τὴν εὐγένειάν σας ὡς εἰκὸς προσκυνῶ.

Ἔλαβον τὸ ἀγαπητόν μοι γράμμα σας καὶ ἐπὶ τῇ δηλώσει τῆς εὐκταιοτάτης μοι ἀγαθῆς ὑγείας σας ἄκρως ἐχάρην.

Ἐπειδὴ καὶ τὸ πλοῖον, μὲ τὸ ὁποῖον ἤθελα νὰ ἀναχωρήσω, ἔφυγε πρὶν ἔλθωσι τὰ ρουχὰ μου, διὰ τοῦτο ἀναγκάσθηκα νὰ ἐμποδισθῶ, νὰ ὑπάγω μὲ ἕτερον πλοῖον ῥωσικόν, ὁποῦ φορτῶνει εἰς Λεμεσό, καὶ ἔχει νὰ ἔλθῃ καὶ ἀπὸ ἐδῶ νὰ πάρῃ φόρτωμα· καὶ φεύγει στοχάζομαι τὴν ἀγίαν ἑβδομάδα.

Ὅθεν ἐπειδὴ καὶ εὐρίσκομαι ἀκόμη εἰς τὸν τόπον καὶ δὲν ἠμπορῶ παρὰ νὰ σᾶς γράψω καὶ τὸ παρόν, νὰ σᾶς εἰδοποιήσω ὅτι κατὰ τὸ παρόν εὐρίσκομαι εἰς τὸ σπίτι τοῦ πατρὸς κρυμμένος. Καὶ ἠμπορεῖτε νὰ μοῦ γράφετε μὲ περισσοτέραν ἐλευθερίαν. Τὰ γράμματά σας ὅμως νὰ τὰ περικλείετε εἰς ἕτερον χαρτί, καὶ τὸ ἔξω νὰ τὸ ἐπιγράφετε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ δούλου μας Κωνσταντῆ, καὶ ἐγὼ θέλω τὸν προδιαθέσω, διὰ νὰ μοῦ τὸ φέρῃ.

Τὴν κυρίαν προσκυνῶ, καὶ πάντοτε νὰ μοῦ χαρίζῃ τὰς εὐχάς της. Τὰς ἀνεψιάς χαιρετῶν ἀσπάζομαι. Τὸν Σπύρον χαιρετῶ καὶ νὰ μὲ ιδεάσῃ πῶς εἶναι ἢ ὑπόθεσίς μου, καὶ ἂν ἔτι ζητοῦμαι. Ἐπειδὴ ὁ πατὴρ ἠρώτησε τὸν δεσπότην ἂν ἔγινε ἀρζιχάλι², καὶ ἐκεῖνος τοῦ ἀπεκρίθη, ὅτι δὲν ἔγινε. Ὅθεν παρακαλῶ νὰ μὲ ιδεάσῃ πρὸς ἡσυχίαν μου. Τὸ περικλείστον στείλατε εἰς σαράγιον, τοῦ σιὸρ Σολομῶντος

1. Μ. ΠΑΝΤΕΛΙΟΥ, «Οἱ κύπριοι στὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821 - ἡ οἰκογένεια Οἰκονομίδου», ΚΣ, Μ' (1976) 44-45. Στὴν ἐν λόγω ἐπιστολῇ γίνεται ἀναφορὰ στὸν δεσπότη (Κυπριανό).

2. Ἀρζιχάλι: αἵτηση, ἔκκληση.

Ἰωαννίδου (sic). Εἰς τὸ τζιφλίκι ἔμειναν ἀκόμη μερικὰ ρούχα ἰδικά μου, τὰ ὅποια παρακαλῶ νὰ μοῦ ἐξαποστείλητε. Ἔμεινε ἕνας λιπατές, ἕνα ταγάρι, τὸ κρεββάτιόν μου, καὶ μέσα εἰς τὸ ἀ(ἐ)ρμάριν μερικὸν χαρτί. Τὰ ὅποια παρακαλῶ νὰ μοῦ στείλετε.

Ταῦτα καὶ χάρισατε συγγνώμην διὰ τὴν ἐνόχλησιν ὅπου σᾶς δίδω. Καὶ μένω προσκυνῶντάς σας.

Σκάλα Λάρνακος, τῆ 26ῆ Μαρτίου 1821.

Τῆς ὑμετέρας εὐγενείας
ταπεινότατος δοῦλος
ὁ Ἰωάννης ὁ Οἰκονομίδης.

79. ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ ΤΗΣ
ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ ΠΡΟΤΡΕΠΤΙΚΗ ΔΙΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΝ ΤΩΝ ΟΠΛΩΝ¹

Κυπριανὸς ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος
Νέας Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Κύπρου.

Εὐλαβέστατοι ἱερεῖς καὶ λοιποὶ πάντες εὐλογημένοι χριστιανοὶ τῆς εὐαγοῦς πόλεως Λευκοσίας, πατρικῶς εὐχόμενοι εὐλογούμεν πάντας ἡμᾶς.

Εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἡ χθεσινὴ πρᾶξις, ἥτοι ἡ ζήτησις τῶν ὀπλων, σᾶς ἐθορύβησεν οὐκ ὀλίγον, τὸ ὁποῖον καὶ ἡμεῖς ἤξεύροντες ὅτι ἔχει νὰ σᾶς θορυβήσῃ, ἐπασχίσασαμεν πᾶσι τρόποις νὰ τὸ ἐμποδίσωμεν. Πλὴν μὲ τὸ νὰ ἦτον αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δι' ὑψηλοῦ προσκυνητοῦ βασιλικοῦ ὀρισμοῦ, ἡ ἐξουσία ἠθέλησε νὰ τὸ κυρώσῃ. Μ' ὄλον τοῦτο, τέκνα ἀγαπητά, τὸ πρᾶγμα τοῦτο νὰ μὴ σᾶς θορυβήσῃ παντελῶς, ἐπειδὴ ὁ πολυχρόνιος βασιλεὺς ἡμῶν, τὸν ὁποῖον ὁ ἅγι(ος) Θεὸς νὰ πολυετῆ καὶ νὰ ἐνισχύῃ κατὰ τῶν ἰδίων ἐχθρῶν του, εἰς αὐτόν του τὸν βασιλικὸν ὀρισμόν, ὁποῦ στέλλει, καταντᾶ νὰ μᾶς εὐχεται μάλιστα ῥητῶς τοὺς κυπρίους ἡμᾶς, ὧν εὐχαριστημένος εἰς τὸ ἄκρον, διὰ τὴν ἐμπιστοσύνην μας καὶ διότι ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς ἀλώσεως μέχρι τῆς παρουσίας, οὐδέποτε τὸ κράτος του ἐγνώρισεν εἰς ἡμᾶς καμμίαν δολιότητα ἢ χιναετλίκι. Λοιπὸν πόση ὑπεράσπισις αὐτῆ τοῦ πολυχρονίου βασιλέως δι' ἡμῶν εἰς ὑμᾶς; Ὅθεν τέκνα περιπόθητα αὐτὸν τὸν λαμπρὸν χαρακτῆρα, αὐτὸ τὸ λελαμπρυσμένον πρόσωπον, νὰ πασχίσωμεν εἰς αὐτοὺς τοὺς καιροὺς, διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Ἰησοῦ μας Χριστοῦ, νὰ φυλάξωμεν κα-

1. Ἐθνικὸ Ἱστορικὸ Μουσεῖο Ἀθηνῶν. Γ. ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ, «Ἐγκύκλιος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ ἀναφερομένη εἰς τὰ ἐν Κύπρῳ γεγενοτά τοῦ 1821», ΚΣ, ΚΗ' (1964) 179-180.

θαρόν καὶ ἀμόλυντον ἐνώπιον τοῦ βασιλέως ἡμῶν, διὰ νὰ ἔχωμεν διὰ πάντα τὴν ὑπεράσπισίν του. Καὶ ἡμεῖς σᾶς ὀμνύομεν τὸν Θεόν, τρίχα νὰ μὴ βλαβῆ ἀπὸ τὸ κεφάλι σας. Ἀνοίξατε τὰ ἐργαστήριά σας ἀφόβως, κοιτάξετε τὴν δουλίαν σας, ἡσυχάσατε εἰς τὰ ὀσπίτιά σας, χωρὶς νὰ ἔχετε τὴν παραμικρὰν ὑποψίαν, ἀφιερώνοντες ὅλας τὰς ἐλπίδας σας εἰς τὸν ἅγιον Θεόν, καὶ ἡ αὐτοῦ ἄπειρος ἀγαθότης δύναται νὰ ἀπαλλάξῃ ἡμᾶς πάντων τῶν δεινῶν. Προσέτι ἂν εἶναι μερικοί, ὅπου ἔχουν ὅπλα, καὶ δὲν τὰ ἔδωσαν, ἄς τὰ φέρουν εἰς ἡμᾶς νὰ τὰ δώσωμεν ἡμεῖς, καὶ ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι θέλομεν ἐνεργήσῃ νὰ τοῖς ἐπιστραφῶσιν ὀπίσω.

Οὕτω ποιήσατε ὡς γράφομεν ὑμῖν ἐντελλόμενοι πατρικῶς, ἵνα ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἄπειρον αὐτοῦ ἔλεος καὶ ἡ εὐχὴ καὶ ἡ εὐλογία τῆς ἡμῶν μετριότητος εἶη μετὰ πάντων ἡμῶν.

1821, Ἀπριλίου 22.

† Ὁ Κύπρου κ<αί> εὐχέτης ἡμῶν.

80. ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΠΡΟΣ ΙΕΡΕΙΣ
ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΥΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥΣ ΚΑΤΗΛΛΙΚΙΟΥ ΚΥΘΡΕΑΣ¹

Κυπριανὸς ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος πάσης Κύπρου.

Εὐλαβέστατοι ἱερεῖς καὶ λοιποὶ πάντες εὐλογημένοι χριστιανοὶ τοῦ κατηλλικίου Κυθρέας, εὐχόμενοι εὐλογοῦμεν πάντας ὑμᾶς πατρικῶς.

Αἱ παροῦσαι περιστάσεις καὶ καιρικαὶ ἀνωμαλίαι, ὅπου παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα καὶ ἐξαίφνης μᾶς περιεκύκλωσαν ἔνεκα τοῦ πλήθους τῶν ἁμαρτιῶν μας, δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι διαλαλούμεναι καὶ εἰς τὰ ἔξω μὲ ὑπερβολὴν μάλιστα, προξενούσι θόρυβον καὶ φόβον εἰς τὰς καρδίας {σας} ὄλων τῶν ὁμογενῶν μας, ὅσοι μάλιστα ἀγνοοῦσι τὰς αἰτίας ἐκ τῶν ὁποίων ἐπήγασαν καὶ πηγάζουσιν αὐτὰ ὅλα μὲ δίκαιον τρόπον, ταράττονται καὶ φοβοῦνται.

Χρέος μας λοιπὸν ἀπαραίτητον εἶναι εἰς τοιαύτας περιστάσεις νὰ σᾶς δώσωμεν τὰς χρεωστούμενας πατρικὰς μας συμβουλάς καὶ νουθεσίας, διὰ νὰ καταλάβετε πόθεν ἐξαρτᾶται ἡ κοινὴ ὠφέλεια καὶ σωτηρία μας. Πρὸ πάντων, τέκνα ἀγαπητά, χρεωστοῦμεν νὰ προστρέξωμεν εἰς τὸ ἄπειρον ἔλεος τοῦ ἀγίου Θεοῦ μετὰ συντετριμμένης καρδίας καὶ μετανοίας, διὰ νὰ παράβλεψη τὰς ἁμαρτίας μας, καὶ νὰ ἀφιερῶσωμεν τὰς ἐλπίδας μας εἰς τὸ ἀνεξιχνίαστον πέλαγος τῆς εὐσπλαγχνίας του, καὶ ἡ πάνσοφος αὐτοῦ παντοδυναμία θέλει οἰκονομήσει τὰ συμφέροντά μας.

Δεύτερον νὰ ἀπορρίψωμεν κάθε πάθος καὶ ψυχρότητα, ὅπου ἔχομεν εἰς τοὺς ἀδελφούς μας καὶ νὰ ἐγκολπωθῶμεν τὴν ἀπάθειαν

1. Ἄνευ ἀρίθμησης ἔγγραφο τῆς ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς εὐρισκόμενον ἐντὸς πλαισίου. «Σπουδαῖον ἔγγραφον τοῦ ἐθνομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ», *AB*, τ. Β' (Ζ'), τεύχ. 80 (210) (1930) 440-441.

καὶ γνησίαν ἀγάπην, τὴν πρὸς ἀλλήλους, καθὼς διδάσκει ὁ εἰρη-
νάρχης Θεὸς μας εἰς ὄλον τοῦ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον. Καὶ αὐτὴ εἶναι
ἡ μόνη ἀρετὴ, ὅπου ζητεῖται ἀπὸ τὸ γλυκύτερόν του στόμα τοῦ
Ἰησοῦ μας, καὶ ὅπου δύναται νὰ ἐξιλεώσῃ τὸν ἅγιον Θεὸν καὶ νὰ κα-
λύψῃ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν μας.

Τρίτον, ἐκείνην τὴν βαθεῖαν ὑπόκλισιν, εὐπειθειαν καὶ πίστιν
ὅπου ἐφύλαξαν καὶ οἱ πρόγονοί μας, καὶ ἡμεῖς ἕως τώρα, ἀπὸ τὸν
καιρὸν τῆς ἀλώσεως, εἰς τὸν κραταιότατον καὶ πολυχρόνιον ἡμῶν
βασιλέα, διὰ τὴν ὁποίαν ἀπηλαύσαμεν εἰς ὄλον τὸ διάστημα ἄπειρα
χαρίσματα καὶ ἐλέη τοῦ κράτους του, ἡσυχίαν, ἀνάπαυσιν, καὶ πᾶν
ἄλλο ἀγαθόν. Τὴν αὐτὴν εὐπειθειαν καὶ ἐμπιστοσύνην νὰ φυλάξω-
μεν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἀμετάβλητον χωρὶς κἂν νὰ γογγύζωμεν εἰς τὴν
πληρωμὴν τῶν ὀφειλομένων βασιλικῶν δοσιμάτων, καὶ νὰ κάμνωμεν
παρακλήσεις νυκτὸς καὶ ἡμέρας εἰς τὸν ὕψιστον Θεόν, διὰ τὴν μα-
κραίωνα ζωὴν καὶ ἀδιάσειστον διαμονὴν τοῦ κράτους του, πρὸς
σκέπην μὲν τῶν εὐπειθῶν καὶ πιστῶν ῥαγιάδων, τρόμον δὲ καὶ κα-
ταστροφὴν τῶν ἐναντίων. Πρέπει δὲ νὰ κάμνωμεν τοβάδες καὶ διὰ
τὸν ἀγῶ ἐφένδη μας, ὁ ὁποῖος διὰ τὴν φύλαξιν καὶ προστασίαν τῶν
ῥαγιάδων τῆς νήσου μας δὲν παύει νὰ κοπιᾶζῃ ἡμέρας καὶ νυκτὸς.
Αὐτὰ τὰ τρία ὅταν ἐξακολουθήσωμεν καθὼς πρέπει, ἔχομεν βε-
βαίας ἐλπίδας ὅτι δὲν θέλομεν βλαβῆ τὸ παραμικρόν, οὐδὲ θρῖξ ἐκ
τῆς κεφαλῆς ἡμῶν πεσεῖται.

Ἔθεν καὶ ἐσεῖς τέκνα περιπόθητα, ἐξακολουθοῦντες τὰς πα-
τρικὰς μας αὐτὰς συμβουλὰς, ἀπορρίψατε κάθε φόβον ἀπὸ τὴν
καρδίαν σας. Καὶ ἔχετε ἐλπίδας εἰς τὸ ἔλεος τοῦ ἀγίου Θεοῦ, ὅτι
δὲν εἶναι κανένας κίνδυνος ἢ ὑποταγὴ καὶ πίστις τῶν πιστῶν
ῥαγιάδων, ὅπου ἕως τώρα ἐφυλάχθη· εἶναι ἐγνωσμένη καὶ εἰς τὸ
ἴδιον κράτος του. Ὅταν λοιπὸν φυλαχθῇ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἡ αὐτὴ
κατὰ τὰς ἐγγυήσεις καὶ ἀναφορὰς ὅπου ἐκάμαμεν μετὰ τῶν τριῶν
λοιπῶν συναδελφῶν μας μητροπολιτῶν εἰς τὸ κραταιότατον δε-
βλέτι, πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν μεγαλυτέραν προστασίαν καὶ πλουσιώ-
τατα χαρίσματα τοῦ κράτους του.

Προσέχετε διὰ τὸν Θεὸν τέκνα, νὰ μὴ ὑποπέσητε εἰς τὸ πα-

ραμικρὸν ἐλάττωμα μήτε (μὲ) λόγον, μήτε μὲ ἔργον, διότι ὅποιος εἰς τοιοῦτους καιροὺς εἶναι ἀπρόσεκτος εἰς τοὺς λόγους του ἢ εἰς τὰ ἔργα του, παιδεύεται μὲ κεφαλικὴν τιμωρίαν. Ὅσοι δὲ φυλάξουν τὴν ὀφειλομένην εὐπείθειαν, οἱ τοιοῦτοι κοντὰ ὁποῦ δὲν θέλουν δοκιμάσει τὸ παραμικρὸν, θέλουν ἀπολαύσει καὶ περισσοτέραν εὐνοιαν καὶ διαφένδουσιν. Προσέτι, τέκνα, τὰ φορέματά σας νὰ εἶναι σεμνὰ καὶ ῥαγιαδικά. Τὰ σαρίκια σας, τὰ ζωνάρια σας, τὰ γεμενιά σας μαῦρα· διότι τοιαύτη εἶναι ἡ προσταγὴ τοῦ ἀγᾶ ἐφένδη μας. Καὶ ὅποιος εὐρεθῆ μὲ ἐξωτερικὸν φόρεμα, θέλει παιδευθῆ σκληρῶς.

Οὕτω ποιήσετε. Ἐξ ἀποφάσεως ταῦτα.

1821, Μαΐου 16.

† Ὁ Κύπρου κ<αί> ἐν Χρι<στῶ> εὐχέτης σας.

Στὸ κάτω ἀριστερὰ περιθώριον σημειώνεται τὸ ἐξῆς:

«Υ(Ἡ)μέτερε ἀρχιμανδρῖτα εὐχόμεθά σοι. Εἶναι προσταγὴ τοῦ ἀγᾶ ἐφένδη μας τὸ παρὸν νὰ ἀναγνωσθῆ εἰς ὅλους τοὺς ῥαγιαδες διὰ ἡσυχίαν των».

Ἀκολουθεῖ μονογραφὴ τοῦ Κυπριανοῦ.

81. ΑΠΟΔΕΙΞΗ ΛΗΨΕΩΣ ΔΑΝΕΙΟΥ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ¹

Διὰ τοῦ παρόντος καθίσταται γνωστόν, ὅτι διὰ μέσου τοῦ ἡμετέρου Batiste Bénéduccie, μᾶς ἀπεστάλη καὶ ἔχομεν παραλάβη δάνειον, διὰ τὰς ἀνάγκας καὶ τὴν χρῆσιν τοῦ τόπου, παρὰ τοῦ κ. Gabriel Bernard γάλλου, τάλληρα ἑξακόσια, λέγομεν 600, τὰ ὅποια ὑποσχόμεθα νὰ πληρώσωμεν ἐπίσης εἰς τάλληρα μὲ ἐπιπλέον τόκον πρὸς δώδεκα εἰς τὰ ἑκατὸν ἐντὸς ἕξι μηνῶν. Καὶ παραχωροῦμεν ἵνα πληρωθῇ ὁ εἰρημένος Gabriel τὰς εἰσπράξεις ἀπὸ τὸ mizani τοῦ βαμβακίου, τὸ ὅποῖον ἔχομεν ἐνοικίαση εἰς τὸν ὡς ἄνω ῥηθέντα Batiste, καὶ πρὸς πίστωσιν ἐδόθη τὸ παρόν.

Ἐν Ἀρχιεπισκοπῇ τὴν 1ην Ἰουνίου 1821.

† Ὁ Κύπρου Κυπριανός.

Batiste Bénéduccie μάρτυς.

1. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Προξενικὰ ἔγγραφα - δάνεια τῶν θρόνων Κύπρου», ΚΧ, ΙΓ' (1937) 122.

82. ΔΙΗΓΗΣΗ ΤΟΥ ΑΓΓΛΟΥ ΠΕΡΙΗΓΗΤΗ JOHN CARNE¹
ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΡΑΓΙΚΩΝ ΣΚΗΝΩΝ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ 1821²

«Τὸ βράδυ κατεβήκαμε ἔφιπποι ἀπὸ τὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Χρυσοστόμου, περάσαμε τὴν πεδιάδα καὶ μπήκαμε στὶς πύλες τῆς Λευκωσίας πρὶν τὴν δύση τοῦ ἡλίου. Προηγουμένως εἶχαμε στείλει μία συστατικὴ ἐπιστολὴ στὸν Ἕλληνα ἀρχιεπίσκοπο τῆς νήσου. Ἀμέσως μᾶς φιλοξένησε σ' ἓνα θαυμάσιο σπίτι μὲ κήπο καὶ ἀργότερα τὸ βράδυ μᾶς ἐπισκέφθηκε. Ἦτο ὁ Κυπριανός, πὺν σύντομα μετὰ τὴν ἀναχώρησή μας δολοφονήθηκε βάνουσα. Φαινόταν ἓνας θαυμάσιος καὶ ἀξιοπρεπὴς ἄνδρας. Ἦλθε καὶ μᾶς συνόδευσε στὴν Ἀρχιεπισκοπή, γιὰ νὰ δειπνήσωμε. Ὁ δρόμος πρὸς τὴν Ἀρχιεπισκοπή φωτιζόταν ἀπὸ πολλὰ ἀναμμένα δαδιά. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος προπορευόταν, ἐνῶ ἀκολουθοῦσαν οἱ ἱερεῖς κατὰ τάξιν. Στὴν τράπεζα, πὺν ἦτο πλούσια, ἡ μαγειρικὴ καὶ τὸ κρασί ἦσαν ἐξαίσια. Κάθε πρωὶ μᾶς ἔστελνε τὸ πρόγευμα μὲ τοὺς ὑπηρετές. Τὸ μεσημέρι γευματίζαμε στὴν Ἀρχιεπισκοπή, ἐνῶ τὸ βράδυ ἐρχόταν καὶ συνομιλούσαμε γιὰ μία ὥρα περίπου, καὶ μετὰ, μὲ πομπὴ ξανὰ στὸ μέγαρό του γιὰ δεῖπνο καὶ φιλοξενία. Ἡ εὐγένειά του καὶ ἡ καλωσύνη του ἦταν ἐξαίρετη, παρ' ὅλο πὺν βρισκόταν σὲ διαρκὴ ἐπιφυλακὴ καὶ ἀγωνία σχετικὰ μὲ τὴν ὅλη κατάσταση.

Τί ἄλλο μποροῦσε νὰ εἶναι περισσότερο θλιβερό; Νὰ ἔχεις ἐκλεγεί ἀπὸ τὴν Πύλη καὶ τὸν λαὸ σ' αὐτὴ τὴν θέση, μὲ ἐξουσίες, ἴσως μεγαλύτερες ἀπὸ τοῦ τούρκου κυβερνήτη, ἀλλὰ ξαφνικὰ νὰ τὰ χάνεις, λόγῳ τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασης. Γιὰ ἀρκετὸ διάστημα τώρα, βλέπει νὰ δολοφονοῦνται μέλη τοῦ πληρώματός του καὶ νὰ

1. John Carne (1789-1844), ἄγγλος συγγραφέας καὶ περιηγητής.

2. J. CARNE, *Letters from the East*, London 1826, σσ. 448-464. Ἡ μετάφραση ἔγινε ἀπὸ πατέρες τῆς μονῆς Μαχαιρᾶ.

ἀρπάζεται η̄ περιουσία τους. Πολλοὶ ἔλληνες ἔτρεχαν σ' αὐτὸν γιὰ προστασία, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς παρακολουθεῖτο στενὰ ἀπὸ τὶς τουρκικὲς ἀρχές, καὶ ἔτσι μπορούσε νὰ προσφέρει μόνο κατ' ἰδίαν βοήθεια καὶ ἐλεημοσύνη. Καὶ τέλος, ἄρχισε νὰ κλονίζεται καὶ ἡ προσωπική του ἀσφάλεια. Ἄρχισαν νὰ τὸν ὑβρίζουν ἀκόμη καὶ οἱ τουρκοὶ στρατιῶτες, ἐνῶ ὁ κυβερνήτης τῆς νήσου δὲν συμπεριφερόταν καλύτερα.

“Ὁ θάνατός μου δὲν εἶναι μακριά”, μᾶς εἶπε, “ξέρω ὅτι περιμένουν κάποια δικαιολογία νὰ μὲ ξεκάνουν”. “Ἐνα βράδυ, ἐνῶ δειπνούσαμε, τὸν κάλεσε ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀκολουθοῦς του σχετικὰ μὲ ἕνα μήνυμα πὸ εἶχε στείλει ὁ κυβερνήτης. Πήγαμε μαζί του σ' ἕνα δωμάτιο, ὅπου τὸν περίμενε ἕνας στρατιώτης. Μόλις ὁ στρατιώτης ἄρχισε νὰ τὸν ὑβρίζει, αὐτὸς τοῦ ἀπάντησε μὲ μεγάλη καλωσύνη καὶ ἀρνήθηκε νὰ ὑπακούσει στὸ μήνυμα τοῦ κυβερνήτη. Ἐπιστρέψαμε στὴν τράπεζα, ἀλλὰ ἡ ἀτμόσφαιρα τώρα εἶχε ἀλλάξει. Οἱ ἱερεῖς χλώμιασαν καὶ φοβήθηκαν, ἐνῶ ὁ Κυπριανὸς μὲ κάθε τρόπο προσπαθοῦσε νὰ τοὺς δώσει θάρρος. Τὰ ὠραῖα χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου του φωτίστηκαν μὲ μιὰ εὐγενῆ ἀποφασιστικότητα νὰ μὴν ὑποκύψει σὲ τέτοιες χονδροειδεῖς ὑβρεις, καὶ ταυτόχρονα προειδοποίησε τοὺς πάντες νὰ ἐτοιμαστοῦν γιὰ χειρότερα.

Κανένας δὲν τὸν διέκοψε, γιὰτὶ φαινόταν νὰ εἶναι ἡ ἀποχαιρετιστήριά του ὁμιλία, αὐτοῦ τοῦ θαυμάσιου ἱερωμένου. “Ὅμως οἱ παρευρισκόμενοι ἔτρεμαν μὲ τὴν ἰδέα τῆς ἀπώλειας αὐτοῦ τοῦ ὑψηλοῦ καὶ εὐγενικοῦ πνεύματος, πὸ τοὺς παρηγοροῦσε καὶ προστάτευε. Αὐτὴ ἡ σκηνή, μὲ τὸ φῶς τῆς λυχνίας νὰ πέφτει στὰ πρόσωπα τῶν μαζεμένων ἐκκλησιαστικῶν καὶ στὴν ἀξιοθαύμαστη φυσιογνωμία τοῦ ἀρχηγοῦ των, μὲ τὴν λευκὴ γενειάδα του νὰ φτάνει σχεδὸν μέχρι τὴν ζώνη του, δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ ξεχαστεῖ ποτέ. Προχωροῦσε ἡ νύκτα, ἐνῶ ὅλοι περιμέναμε τὴν ἐπιστροφή τοῦ στρατιώτη, πὸ μᾶλλον θὰ ἔφερνε ἕνα πιὸ ἄγριο μήνυμα ἀπὸ τὸν ἄθλιο κυβερνήτη. Σὲ ἀνακούφιση ὅλων μας δὲν ἦλθε ξανὰ αὐτὸ τὸ βράδυ. Ὁ Κυπριανός, πὸ ἔχαιρε μεγάλου σεβασμοῦ γιὰ τὴν μόρφωση καὶ τὴν εὐλάβειά του, καθὼς καὶ γιὰ τὴν ἀκλόνητη ὑπομονή του, ἦτο τὸ τε-

λευταῖο στήριγμα τῶν ταλαιπώρων ἐλλήνων. Οἱ συχνές διαμαρτυρίες καὶ παρατηρήσεις του, τὸν εἶχαν κάνει πολὺ ἀπεχθὴ ἀπέναντι τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Συχνὰ δάκρυζε, ἐνῶ μᾶς μιλοῦσε γιὰ τὶς σφαγές τῶν συμπατριωτῶν του. Τὸν ἐρωτήσαμε γιατί ἐν μέσῳ τέτοιων κινδύνων δὲν προτιμοῦσε τὴν δική του ἀσφάλεια ἀναχωρῶντας ἀπὸ τὸ νησί. Μᾶς ἀνακοίνωσε ὅτι θὰ ἔμενε νὰ ὑποστηρίζει τὸν λαό του κατὰ τὴν δύναμή του μέχρι τέλους καὶ θὰ θυσιαζόταν γι' αὐτούς» (σσ. 448-452).

«Ὁ ἀρχιεπίσκοπος μᾶς περιέγραψε τὴν σκηνὴ τῶν ἐκτελέσεων τῶν προϋχόντων τῆς Κύπρου, ποὺ ἦτο πρόσφατος. Ὁ κυβερνήτης εἶχε στείλει μηνύματα σὲ ὅλα τὰ ὑψηλὰ ἱστάμενα πρόσωπα, εὐγενεῖς καὶ ἐμπόρους, ἀνακοινώνοντάς τους ὅτι δῆθεν ὁ σουλτάνος εἶχε εὐαρεστηθεῖ μαζί τους. Τοὺς ἔλεγε ὅτι δῆθεν θὰ ἀπολαύουν προστασίας καὶ ἀσφάλειας, καὶ θὰ τοὺς ἔδινε καὶ μερικὰ ἐπιπρόσθετα ὠφελήματα. Τέλος, τοὺς προσκαλοῦσε τὴν τάδε ἡμέρα νὰ ἔλθουν ὅλοι, γιὰ νὰ τοὺς τὰ ἀναγνώσει. Μὲ μεγάλη ἀπλότητα, ἐμπιστευόμενοι στὴν ἀνακοίνωση τοῦ κυβερνήτη, σχεδὸν ὅλοι οἱ προϋχόντες μαζεύτηκαν στὸ παλάτι, στὴν μεγάλη αἴθουσα. Σχεδὸν ἀμέσως, ἀπὸ ἓνα διάδρομο, ὁ ἓνας μετὰ τὸν ἄλλο, ὀδηγοῦνταν στὴν πλατεία ἔξω, ὅπου τοὺς περίμενε ἓνας σωματώδης φρουρὸς καὶ ὁ ἐκτελεστής τους μὲ ἓνα γυμνὸ σπαθὶ στὸ χέρι. Ἀμέσως κατάλαβαν τὴν ἀπάτη εἰς βάρος τους. Ὁ ἐκτελεστής - ἓνας σκλάβος στρατιώτης - μᾶς μίλησε ἀργότερα κομπάζοντας γιὰ τὴν δεξιότητά του, ὅτι δηλαδὴ εἶχε ἀποκόψει ὅλων τὰ κεφάλια μὲ ἓνα μόνο κτύπημα...

... Οἱ ἄτυχοι ἄνθρωποι δέχθηκαν τὴν ἐκτέλεσή τους ἀδιαμαρτύρητα, σκύβοντας τὰ κεφάλια τους σιωπηλοῖ. Οἱ περιουσίες τους καὶ τὰ σπίτια τους ἀμέσως κατασχέθηκαν, ἐνῶ οἱ οἰκογένειές τους ἔμειναν ἀπροστάτευτες! ...

... Ἡ πίκρα καὶ ἀγωνία τοῦ ἀρχιεπισκόπου αὐξήθηκε τὴν ἄλλη μέρα, ὅταν ἦλθε ὁ σκλάβος στρατιώτης (ὁ ἐκτελεστής), καὶ τοῦ ζήτησε ἀμοιβή. Ὅταν ὁ Κυπριανὸς τὸν ρώτησε γιὰ ποιοῦ σκοπὸ, τοῦ ἀπάντησε: “Γιὰ τὸν λόγο ὅτι ἀποκεφάλισα τοὺς συμπατριῶτές σου,

χωρίς νὰ πονέσουν σχεδὸν καθόλου, μὲ ἓνα μόνο κτύπημα μὲ τὸ σπαθί”. Καὶ ὅμως αὐτὸς ὁ ἄθλιος μᾶς διαβεβαίωσε ἀργότερα ὅτι εἶχε πληρωθεῖ ἓνα ποσὸν γιὰ τὸ κάθε κεφάλι, ποὺ ἔκοψε, ἀπὸ τὸν κυβερνήτη.

Ἐπισκεφθήκαμε στὴν Λευκωσία (συνεχίζουν οἱ ἄγγλοι ἐπίσημοι) μερικὲς οἰκίες ἐλλήνων, ὅπου μᾶς φιλοξένησαν μὲ ἀπαράμιλλη εὐγένεια. Σὲ ἓνα ἀπὸ αὐτὰ μᾶς μίλησε μιὰ πολὺ ἔξυπνη καὶ μορφωμένη κυρία. Μᾶς ἀνέφερε ὅτι ὁ ἄντρας της, γιὰ νὰ σώσει τὴν ζωὴ του καὶ τὴν οἰκογένειά του ἀπὸ τὴν καταστροφή, εἶχε “φορέσει τὸ τουρμπάνι”, καὶ ἀπὸ ἐκείνη τὴν στιγμή οὔτε ἓνας παρὰς ἀπὸ τὴν περιουσία τους δὲν κινδύνευε νὰ χαθεῖ ἢ νὰ ἀρπαγεῖ» (σσ. 454-456).

«Ἐνα ἀπόγευμα ὁ κυβερνήτης μᾶς προσκάλεσε γιὰ ἀκρόαση ἐπειδὴ εἶχε ἐπιστρέψει ἀπὸ μιὰ περιοδεία του. Καθόταν σ’ ἓνα μαξιλάρι σ’ ἓνα μικρὸ δροσερὸ δωμάτιο. Δὲν εἶχε καθόλου τὴν ἀξιοπρέπεια ἑνὸς ὑψηλὰ ἱσταμένου τούρκου. Ἦτο μᾶλλον ἓνας ἀγριάνθρωπος, ποὺ μόλις καθίσαμε ξέσπασε ἐξαγριωμένος ἐναντίον τῶν ἐλλήνων χρησιμοποιοῦντας αἰσχρὰ ἐπίθετα. Ὑβρισε ἀκόμη καὶ τὸν ἐξαίσιο Κυπριανό, καὶ ἀπέιλησε μὲ καταστροφή ἓνα μοναστήρι ποὺ βρισκόταν στὴν παραλία. Θὰ ἔδιωχνε “αὐτοὺς τοὺς σκύλους”, γιὰ νὰ πάρει τὴν θέση τους μία στρατιωτικὴ φρουρά!

Αὐτὸ τὸ μοναστήρι κατοικεῖτο ἀπὸ μερικὸς φτωχοὺς μοναχοὺς, καὶ ἐνῶ ἀκόμη βρισκόμασταν στὴν Λευκωσία, μάθαμε ὅτι μερικοὶ στρατιῶτες εἶχαν εἰσέλθει σ’ αὐτό, ὕβρισαν καὶ ἔδειραν ἓνα - δύο πατέρες καὶ ἄρπαξαν ὅ,τι βρῆκαν μπροστὰ τους.

Μετὰ ὅμως ἀπὸ τὴν ἀναχώρησή μας τοῦ ἐπιτέθηκαν, τὸ κατέλαβαν τὰ στρατεύματα, καὶ ὅλοι οἱ πατέρες δολοφονήθηκαν. Ἡ συμπεριφορὰ τοῦ κυβερνήτη κατὰ τὴν συνέντευξή μας ἦτο ὅπως ἓνα ξέσπασμα ἀγρίου θηρίου, ποὺ ζητοῦσε νὰ ἐπισωρεύσει νέα δεινὰ πάνω στοὺς ταλαιπώρους ἔλληνες.

Ἀφοῦ τὸν ἀφήσαμε, ἐπισκεφθήκαμε τὸν στρατηγὸ τῶν αἰγυπτιακῶν στρατευμάτων, τοὺς ὁποίους εἶχε στείλει ὁ Μαχμούτ Ἄλι

για προστασία τοῦ νησιοῦ. Ὁ διοικητὴς αὐτὸς καθόταν σ' ἓνα ὄμορφο κίосκι μὲ δέντρα τριγύρω καὶ ὑπηρέτες. Ἦτο ἠλικιωμένος μὲ ἓνα ἀποφασιστικό, ἀλλὰ ἄψυχο πρόσωπο. Ὁμιλήσαμε ἐλεύθερα καὶ καπνίσαμε χρησιμοποιῶντας πανάκριβες πίπες. Ἐπιστρέψαμε στὸν ἀρχιεπίσκοπο, πὸν μᾶς εὐχαρίστησε μὲ μιὰ ἐπίδειξη ξιφομαχίας. Δύο ὀρεσίβιοι ἄντρες ὄπλισμένοι μὲ σπαθὶ καὶ ἀσπίδα γιὰ ἀρκετὴ ὥρα μονομαχοῦσαν μὲ μεγάλη ἐπιδεξιότητα ἀποφεύγοντας τὰ κτυπήματα. Ἐπισκεφθήκαμε ἐπίσης καὶ τὸ ἐλληνικὸ μοναστήρι τῆς Λευκωσίας, πὸν εἶναι διακοσμημένο μὲ πανάκριβα ἀντικείμενα. Ἰδιαίτερα ἡ μικρὴ εἰκόνα τῆς Θεοτόκου ἦτο καλυμμένη σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου μὲ πολυτίμους λίθους.

Ἐπὶ τέλους ἀποχαιρετήσαμε τὸν θαυμαστὸ Κυπριανὸ τοῦ ὁποίου τὸ πεπρωμένο μποροῦσες εὐκόλα νὰ προβλέψεις πὼς πλησίαζε. Μᾶς ἔδωσε τὴν εὐχή του καὶ μᾶς παρακάλεσε νὰ μεταβιβάσουμε καὶ στὴν χώρα μας τὶς λεπτομέρειες αὐτῆς τῆς θλιβερῆς κατάστασης. Πραγματικά, φαινόταν ἀποκαωμένος μὲ τὴν ζωὴ του, ἀφοῦ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐκκλησιαστικούς του εἶχαν ἐκτελεστεῖ μπροστὰ στὰ μάτια του, ἄλλοι φυλακίστηκαν, ἄλλων ἔγινε ἀρπαγὴ τῆς περιουσίας τους, καὶ οἱ ὑπόλοιποι, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος, ἦσαν θύματα καταπίεσεως καὶ ὕβρεων.

Ἐνα δεῖγμα αὐτοῦ τοῦ μαρτυρίου ἦταν ἡ σύλληψη τοῦ Λεοντίου, υἱοῦ ἐνὸς ἱερέα. Τὸν βασάνιζαν γιὰ ἀρκετὲς μέρες, παρ' ὅλο τὸ γῆράς του, γιὰ νὰ τοὺς ἀποκαλύψει ποῦ κρυβόταν ὁ Θησεάς, ἓνας νεαρὸς ἀνηψιὸς τοῦ ἀρχιεπισκόπου. Αὐτὸς ὁ Θησεάς εἶχε δωροδοκήσει αὐτοὺς πὸν εἶχαν ἔλθει νὰ τὸν συλλάβουν γιὰ ἐκτέλεση, καὶ κατάφερε νὰ βρεῖ καταφύγιο σὲ μακρινά, ἀπόμερα μέρη. Τελικὰ ὁ Λεόντιος πέθανε λόγῳ τῶν βασανιστηρίων, καὶ ὁ Κυπριανὸς δοκίμασε ὀδύνη γι' αὐτὸ τὸ θλιβερὸ γεγονός.

Σύντομα, μετὰ ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονός, ὁ δόλιος κυβερνήτης κάλεσε τὸν Κυπριανὸ μαζί μὲ ἄλλους ἐπισκόπους καὶ κληρικούς ὑψηλῶν θέσεων νὰ τὸν ἐπισκεφθοῦν ἀμέσως, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ “τοὺς ἀναγγεῖλει κάποια εὐχάριστα μέτρα γιὰ τὴν ἀσφάλειά τους καὶ τὴν εὐημερία τους”. Ὅλοι ὅσοι κλήθηκαν γέμισαν μὲ ὑποψίες γιὰ κά-

ποια δόλια ἀπάτη. Ὅμως, κάθε ἀπόπειρα φυγῆς ἢ ἀποφυγῆς αὐτῆς τῆς συνάντησης θὰ ἦτο εἰς μάτην, ἐπειδὴ τὸ νησὶ εἶχε γεμίσει μὲ στρατεύματα ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. Ἦλπιζαν αὐτοὶ οἱ κληρικοὶ ὅτι θὰ τοὺς ἔκαναν κατάσχεση μόνο τῶν ὑπαρχόντων τους.

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ προκαθήμενος τῆς Ἐκκλησίας μαζί μὲ τὰ ἐκλεκτὰ μέλη τοῦ ποιμνίου του βρισκόταν στὸ παλάτι τοῦ κυβερνήτη, στὴν μεγάλη πλατεία τῆς Λευκωσίας. Ὁ κυβερνήτης, ποὺ εἶχε προηγουμένως τοποθετήσει φρουροὺς στὶς πύλες καὶ διαδρόμους, ἀμέσως διέταξε ν' ἀρχίσουν οἱ ἐκτελέσεις. Ὁ Κυπριανός, σ' αὐτὴ τὴν δοκιμασία ἀντέδρασε μὲ θάρρος καὶ ἀξιοπρέπεια. Ζήτησε ἀπὸ τὸν κυβερνήτη νὰ τοῦ ἀπαντήσῃ σὲ τί ἔφταιξαν ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἀθῶοι ἄνθρωποι, ποὺ νὰ δικαιολογεῖ αὐτὴ τὴν σφαγὴ. Παρ' ὅλες τὶς ὕβρεις καὶ λοιδωρίες, ποὺ εἶχαν ὑποστῆ τελευταῖα, ἐν τούτοις ἦσαν ἐντελῶς ἀνεύθυνοι, καὶ ἐὰν ζητοῦσε ἡ ἀπανθρωπιά τοῦ κυβερνήτη μόνο αἷμα, ἄς τὸν ἀρκοῦσε μόνο τὸ δικό του.

Ὁ τούρκος ἀπάντησε κοφτὰ καὶ βάνουσα σ' αὐτὴ τὴν προσφορά. Ἡ αὐταπάρνηση τοῦ ἀρχιεπισκόπου εἶχε ἐπισπεύσει καὶ τὴν δική του ἐκτέλεση. Τοῦ ἐκτόξευσαν πολλὰς ὕβριστικὰς ἐρωτήσεις. Αὐτὸς τοὺς ἀνάγγειλε ὅτι εἶχε πάντα ὑπηρετήσῃ τὸν σουλτάνο μὲ εὐλικρίνεια, ὁ ὁποῖος ὅμως τώρα τὸν εἶχε ἐγκαταλείψει στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν του. Ζήτησε λίγο χρόνο νὰ προσευχηθεῖ. Μέχρι νὰ τελειώσει, οἱ ἀγαπητοὶ του ἀδελφοὶ βρίσκονταν δολοφονημένοι τριγύρω του. Γονάτισε καὶ αὐτὸς ἀνάμεσά τους, ἕτοιμος νὰ παραδώσῃ τὸ πνεῦμά του “εἰς χεῖρας Θεοῦ”.

Κύλησε τὸ κεφάλι του στὸ ἔδαφος μεταδίδοντας τὴν ἴδια γαλήνη καὶ ἀγιωσύνη ποὺ πάντοτε μετέδιδε στὸν λαό του. Μόλις πληροφορήθηκαν τὸν θάνατο τοῦ ἀγαπητοῦ τους προκαθημένου, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς δυστυχημένους ἔλληνες, ἄντρες καὶ γυναῖκες, κατέφυγαν στὶς ἐκκλησίες. Ὅμως αὐτὰ τὰ ἅγια καταφύγια σύντομα καταπατήθηκαν ἀπὸ τοὺς ἑξαλλοὺς τούρκους, καὶ τὰ πεζοδρόμια γέμισαν αἷματα. Ἀκόμα καὶ ἡ ἀγία τράπεζα δὲν στάθηκε ἐμπόδιο στοὺς βαρβάρους ἐκτελεστὰς αὐτῶν τῶν φοβερῶν σκηνῶν» (σσ. 458-463).

83. ΕΤΕΡΑ ΔΙΗΓΗΣΗ ΤΟΥ ΑΓΓΛΟΥ ΠΕΡΙΗΓΗΤΗ JOHN CARNE¹

«Ὁ Κυπριανὸς ἦτο πολὺ εὐγενοῦς καὶ ἀξιοπρεποῦς ἐμφανίσεως ἀνὴρ. Τὴν εὐγενικὴν του μορφήν ἐφώτιζε ζωηρὰ ἐνεργητικότης, ὅταν ἡ σκέψις του προσηλοῦτο εἰς τὰς σκληρότητας τοῦ δυνάστου, καὶ ἐμαρτύρει τὴν ἀπόφασίν του νὰ μὴ ὑπομείνῃ ἐπὶ μακρότερον χρόνον τὴν ἐπιτεινομένην ὑβριστικότητα, ἐν ᾧ χρόνῳ παρῶτρυνε τοὺς ἀκροατὰς του νὰ ἀναμένωσι καὶ χειρότερα ἀκόμη. Τῆς λάμπας τὸ φῶς, προσπίπτον ἐπὶ τῆς ἀξιοσημειώτως λεπτῆς φυσιογνωμίας τοῦ Κυπριανοῦ, τοῦ ὁποῖου ἡ μακρὰ πάλλευκος κόμη ἔφθανε σχεδὸν μέχρι τοῦ ζωστήρος του, παρεῖχεν εἰκόνα δυσκόλως λησμονουμένην.

Ἐξόχως ὑπέροχος, διὰ τὴν πολυμάθειαν καὶ τὴν εὐσέβειάν του, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἀκλόνητον εὐψυχίαν του, ὁ Κυπριανός, ἦτο ὁ τελευταῖος σπινθὴρ ὁ ζωογονῶν τοὺς ἔλληνας. Συχνὰ ἔχυνε δάκρυα, ὅταν διηγεῖτο εἰς ἐμὲ τὰς σφαγὰς τῶν συμπατριωτῶν του. Ἡρώτησα αὐτὸν διατί, ἐν τῷ μέσῳ τοιούτων κινδύνων, δὲν ἐμερίμνα διὰ τὴν ἰδικὴν του σωτηρίαν καὶ δὲν ἐγκατέλειπε τὴν νῆσον· καὶ αὐτὸς μοῦ ἐδήλωσεν ὅτι θὰ παρέμενε διὰ νὰ προσφέρῃ πᾶσαν δυνατὴν προστασίαν μέχρι τῆς τελευταίας του πνοῆς, καὶ ὅτι εἶχεν ἀπόφασιν νὰ συναπολεσθῇ μετ' αὐτῶν.

Τὴν ὥραν τῆς δοκιμασίας συμπεριεφέρθη μὲ ἀσύνηθες θάρρος καὶ ἀξιοπρέπειαν. Εἶπεν εἰς τὸν κυβερνήτην ὅτι ἦτο ἔτοιμος νὰ χύσῃ τὸ ἰδικόν του αἷμα πρὸς σωτηρίαν τῶν ἄλλων. Ἐζήτησε στιγμὰς τινὰς, διὰ προσευχὴν. Ἀπηγχονίσθη καὶ ἀπέθανε χωρὶς ψιθυρον».

1. ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, «Ὁ ἐθνομάρτυς ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός», ΑΒ, ὅ.π., σσ. 308-309. Γιὰ τὸν John Carne βλ. στὸ προηγούμενο κείμενο. Τὸ παρὸν κείμενο εἶναι μέρος τοῦ προηγουμένου, ἀλλὰ σὲ διαφορετικὴ μετάφραση.

84. ΔΙΗΓΗΣΗ ΤΟΥ ΑΓΓΛΟΥ ΠΕΡΙΗΓΗΤΗ JOSEPH WOLF
ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΡΑΓΙΚΩΝ ΣΚΗΝΩΝ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ 1821¹

«Οὕτω, ὁ Γουὼλφ ἔσπευσεν εἰς Λευκωσίαν, ἀλλ' ὅτε ἀφίκετο ἐκεῖ, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύριλλος καὶ 127 χριστιανοὶ εἶχον ἤδη θανατωθῆ.

Ἐκεῖ ὁ Γουὼλφ ἤκουσε παρὰ τῶν ἐλλήνων καὶ εὐρωπαϊῶν κατοίκων τὰς περὶ τῆς σφαγῆς ταύτης λεπτομερείας.

Εἶπον ὡσαύτως εἰς αὐτὸν ὅτι θὰ ἐχαρίζετο ἡ ζωὴ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, ἐὰν οὗτος ἠσπάζετο τὸν μωαμεθανισμόν. Ἄλλ' ὁ ἀρχιεπίσκοπος δεικνύων τὴν λευκὴν αὐτοῦ γενειάδα εἶπεν: “Ἐπὶ τὴν ἵππεσιν ὡς ἐπίσκοπος τοῦ ποιμνίου τούτου ἐπὶ 50 ἔτη, ὦφελον ἄρα γε νὰ φανῶ ἀγνώμων καὶ νὰ ἀρνηθῶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ;”.

Ἐπειτα ἔκαμε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ ἀνεφώνησε: “Τέκνα, ἔδωκα ὑμῖν παράδειγμα”. Καὶ ἐξακολουθῶν νὰ κάμνη τὸ

1. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙ, *Μελέται, Διαλέξεις, Λόγοι, Ἄρθρα*, τ. Α', Μέρος Α', Λευκωσία 1972, σ. 322. Ὁ συγγραφεὴς λαμβάνει τὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὸ ἀγγλικὸ πρωτότυπο *Travels and Adventures of the rev. Joseph Wolf*, London 1861, σ. 172. Βλ. ἐπίσης Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙ, «Ὁ περιηγητὴς αἰδ. Ἰωσήφ Γουὼλφ καὶ ἡ Κύπρος», *ΚΣ, ΚΖ'* (1963) 11-22. Ὁ Joseph Wolf, συνοδὸς τοῦ John Carne, ὑπῆρξε ἰουδαῖος ἐκ γενετῆς, γεννηθεὶς στὴν Γερμανία, ἀργότερα δὲ ἔγινε χριστιανός, κατὰ πρῶτον μὲν ρωμαιοκαθολικὸς καὶ μετέπειτα προτεστάντης. Ἐτσι, ἡ περιγραφή τῶν γεγονότων ἐκ μέρους τοῦ ἀποκτᾶ ἰδιαίτερη σημασία. Ἐκτελῶντας περιηγήσεις στὴν Μέση Ἀνατολή, βρέθηκε καὶ στὴν Κύπρον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ μόνη ἀδυναμία τοῦ ἐν λόγῳ κειμένου, ὅπως σημειώνει καὶ ὁ Σπυριδάκης (*Μελέται, Διαλέξεις*, ὁ.π., σσ. 318-319), εἶναι ἡ ἀνακρίβεια ὡς πρὸς τὰ ὀνόματα (Κύριλλος ἀντὶ Κυπριανός) καὶ τοὺς ἀριθμοὺς (50 ἔτη ἀρχιερατείας ἀντὶ 11). Τὸ ἴδιο ἐξάλλου συμβαίνει καὶ μὲ ἄλλα κείμενα ξένων περιηγητῶν ἢ ἀνταποκριτῶν, ὅπως τὸ ἄρθρον ἰταλικῆς ἐφημερίδας, ποὺ μιλά γιὰ ἀρχιεπίσκοπον τῆς Λάρνακας (βλ. κείμενο 88, σ. 326), ἢ διήγησιν τοῦ γάλλου ἱστορικοῦ Rouqueville,

σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐσυνέχισεν: “Κύριε ἐλέησον, Χριστὲ ἐλέησον”, μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ’ ἣν ἀπεκεφαλίσθη².

Ὁ Γουόλφ διὰ τῆς ἐνθέρμου αὐτοῦ μεσολαβήσεως διέσωσεν ἕξ ἐκ τῶν χριστιανῶν, ὧν δύο ἔσωσαν τὴν ἀθλίαν αὐτῶν ὑπαρξιν ἀσπασθέντες τὸν μωαμεθανισμόν. Ὁ Γουόλφ ἔλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτοῦ ἄρκετὰ τέκνα προὔχόντων, οἵτινες ἀπόλεσαν τὴν ζωὴν αὐτῶν».

στὴν ὁποία ἀναφέρει γιὰ ἀπαγχονισμό πέντε ἐπισκόπων γύρω στὶς 15 Ὀκτωβρίου (βλ. κείμενο 100, σ. 375), καθὼς καὶ αὐτὴ τοῦ σουηδοῦ Jakob B. Berggren, ὁ ὁποῖος μιλά γιὰ ἐκτέλεση δεκατριῶν ἐπισκόπων καὶ ἀνωτέρων κληρικῶν στὴν Λάρνακα (βλ. κείμενο 103, σ. 381). Ἡ σημασία τῆς διήγησης τοῦ Wolf ἔγκειται στὸ γεγονός ὅτι εἶναι ἡ μοναδικὴ γραπτὴ μαρτυρία, ἡ ὁποία ἀναφέρει ὅτι ἔγινε πρόταση στὸν Κυπριανὸ νὰ ἀλλάξει τὴν πίστη του καὶ νὰ σωθεῖ, ἀρνήθηκε ὁμως καὶ προτίμησε νὰ θυσιάσει τὴν ζωὴ του παραμένοντας χριστιανός.

2. Ἡ πληροφορία περὶ ἀποκεφαλισμοῦ τοῦ Κυπριανοῦ, ἡ ὁποία ὑπάρχει καὶ στὴν διήγηση τοῦ Carne (βλ. κείμενο 82, σ. 314), δὲν εἶναι τόσο παράδοξη, ἂν λάβουμε ὑπ’ ὄψη τὸ γεγονός ὅτι μετὰ τὸν θάνατό του, οἱ τοῦρκοι ἀπέκοψαν τὴν κεφαλὴ του καὶ μαζί μὲ τὶς κεφαλὰς τῶν ἄλλων ἀρχιερέων τὴν ἔστειλαν στὴν Κωνσταντινούπολη (Α. ΤΗΛΛΥΡΙΔΗ, Ἀθησαύριστα κυπριακὰ κείμενα, ἀνάτυπο ἀπὸ τὴν ΕΕΚΕΙΣ, τ. Η’, Λευκωσία 2008, σ. 56).

85. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΓΑΛΛΟΥ ΠΡΟΞΕΝΟΥ MECHAIN -
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ 1821¹

Commendant Superieur forces Navales en Levant.

Ἐν Λάρνακι τῇ 4ῃ Αὐγούστου² 1821.

Ἀφότου ἡ Bonite ἀπεμακρύνθη τῶν κυπριακῶν ἀκτῶν, ἡ θέσις τῶν πραγμάτων ἀπέβη πολὺ σοβαρά, καὶ ἡ ἀσφάλεια τῶν γαλλικῶν ἐμπορικῶν οἴκων, ὡς καὶ τοῦ γαλλικοῦ προξενείου, περιήλθον ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς, ἔνεκα τοῦ κυβερνήτου, ἀνθρώπου θηριώδους, μὴ σεβομένου τίποτε, καὶ ἐμπορουμένου ἀπὸ τὰς χειροτέρας διαθέσεις κατὰ τῶν εὐρωπαϊῶν γενικῶς. Σφαγή, ὑπὸ μορφήν νομιμότητος, ἀπὸ πολλῶν ἡμερῶν παρατεινομένη, ἐθέρισε τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς νήσου, τοὺς τέσσαρας ἐπισκόπους καὶ ὅλους τοὺς ὅπως δῆποτε σημαίνοντας ἢ κατέχοντας ὀλίγα γρόσια. Ὁ κυβερνήτης ἀπειλεῖ προσέτι διὰ στρατιωτικῶν πραξικοπημάτων τὰ προξενεῖα, τοὺς ἐμπορικοὺς οἴκους τῶν εὐρωπαϊῶν, ὡς καὶ τὰ ὑπὸ φόρτωσιν ἐν τῷ λιμένι πλοῖα. Εἶνε ἀπαραίτητος ἡ ἄνευ ἀναβολῆς ἀποστολὴ πολεμικοῦ, ἐπιβλητικοῦ διὰ τοῦ μεγέθους του, διὰ νὰ προφυλάξῃ τοὺς γαλλικοὺς οἴκους ἀπὸ τὰς ἐπιβούλους ἐπιθέσεις τοῦ ἐξηγηριωμένου τούτου.

1. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Ἡ κυπριακὴ τραγωδία τοῦ 1821», ΚΧ, Ζ' (1930) 55. Ἡ ἐπιστολὴ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν ἀνώτερο διοικητὴ τῶν γαλλικῶν ναυτικῶν δυνάμεων στὴν Ἀνατολή.

2. Οἱ εὐρωπαϊοὶ τότε χρησιμοποιοῦσαν ἤδη τὸ διορθωμένο γρηγοριανὸ (νέο) ἡμερολόγιο, τὸ ὁποῖο ἐφαρμόστηκε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1582 ἀπὸ τὸν πάπα Γρηγόριο VIII μὲ διαφορὰ 10 ἡμερῶν ἀπὸ τὸ παλαιὸ ἰουλιανό. Ἡ διαφορὰ αὐτὴ κατὰ τὸ 1821 εἶχε ἀυξηθεῖ σὲ 12 ἡμέρες, ἐνῶ σήμερα ὡς γνωστὸν εἶναι 13 ἡμέρες. Ὡστόσο, ἐπειδὴ στὸν ἑλληνικὸ χῶρο, τὸ νέο ἡμερολόγιο ἐφαρμόστηκε μόλις τὸ 1923-24 (στὶς 1/3/23 ἀπὸ τὴν Πολιτεία καὶ στὶς 10/3/24 ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία), στὰ πρὸ τῶν ἐτῶν αὐτῶν κείμενα κατ' ἀνάγκην πρέπει νὰ γίνεταί ἡ διάκριση μεταξὺ τῶν δύο ἡμερολογίων. Στὴν προκειμένη περίπτωσι, ὅταν στὴν Εὐρώπῃ εἶχαν 4 Αὐγούστου, στὴν Κύπρῳ εἶχαμε 23 Ἰουλίου.

86. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΓΑΛΛΟΥ ΠΡΟΞΕΝΟΥ ΜΕΧΑΙΝ -
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ 1821¹

Mr David, consul général à Smyrne.

Ἐν Λάρνακι, 6 Αὐγούστου² 1821.

Τὴν ἡρεμίαν, εἰς τὴν ὁποίαν μᾶς ἀφῆκεν ἡ Bonite διεδέχθη φρικώδης θύελλα. Εἰς προηγουμένας ἐπιστολάς μου σᾶς εἶπον ὅτι οἱ δυστυχεῖς αὐτοὶ κάτοικοι τῆς Κύπρου, οἱ ὅποιοι μάλιστα δὲν ἔχουσι τὴν τιμὴν νὰ εἶνε ἔλληνες, δὲν ἐσκέπτοντο διόλου τὴν ἐπανάστασιν, ἡ ὁποία συγκλονίζει τὴν λοιπὴν αὐτοκρατορίαν. Τοῦναντίον, εἶχον ὑποβάλλῃ τὴν ὑποταγὴν των εἰς τὸν μέγαν αὐθέντην, καὶ ἡ ὑποταγὴ των ἦτο ἡγγυημένη ἀπὸ τοὺς ἀγαθούς καὶ τοὺς ἄλλους σημαίνοντας τούρκους τῆς Κύπρου. Ἄλλ' ὁ κυβερνήτης μας, ὅστις ἐν τῷ κρυπτῷ ἐμμηχανοῖ ἀφῆκε τὴν καταστροφὴν τῆς νήσου, δὲν ἀπέστειλεν εἰς τὴν Πύλιν τὰ ἔγγραφα αὐτά, καὶ κατεκράτησε κάθε ἀλληλογραφίαν, ἡ ὁποία ἠδύνατο νὰ καταστήσῃ γνωστὸν πόσον ὁ τόπος αὐτὸς ἦτο ἡσυχος καὶ ὑποτεταγμένος. Φανταζόμενος συνωμοσίας καὶ ὁ ἴδιος δημιουργῶν ἐνοχοποιητικὰς ἐπιστολάς κατάρθωσε νὰ παραστήσῃ τὸν λαὸν ὡς ἐπαναστατημένον, καὶ νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν του τὴν διαταγὴν νὰ τιμωρήσῃ αὐστηρῶς τοὺς ὑπαιτίους. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος, οἱ ἐπίσκοποι πάντες, ὁ ἀνώτερος κληρὸς, μέγας ἀριθμὸς ἱερέων, οἱ πρῶν ὑπάλληλοι τῆς κυβερνήσεως, οἱ ἔμποροι, οἱ γεωργοί, οἱ προεστοὶ τῶν χωρίων καὶ τῶν πόλεων καὶ πάντες τέλος οἱ ἔχοντές πως χρήματα ἀπεκεφαλίσθησαν, ἀπηγχονίσθησαν, κατεσφάγησαν, ἡ περιουσία των κα-

1. Τοῦ αὐτοῦ, αὐτόθι, σσ. 55-57. Ἡ ἐπιστολὴ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν γενικὸ πρόξενο τῆς Γαλλίας στὴν Σμύρνη, Mr David.

2. Μὲ τὸ παλαιὸ ἡμερολόγιον 25 Ἰουλίου.

τεσχέθη καὶ ἐσκλαβώθη ἡ οἰκογένειά των. Καθ' ἐκάστην ἐκδίδει καὶ νέον κατάλογον προγεγραμμένων, ἐκ τῶν ὁποίων κανεὶς δὲν ἐκφεύγει. Ὅλα τὰ χωρία ἠρημώθησαν καὶ οἱ ἐν ἀφθονίᾳ δημητριακοὶ καρποί, παραμένουσιν εἰς τοὺς κάμπους. Γάλλος πλοίαρχος, ἐλθὼν ἐκ Λεμεσοῦ, μὲ διαβεβαιοῖ ὅτι εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἡ ὁποία διεξεῖγε ζωηρὸν ἐμπόριον οἴνων καὶ βάμβακος, δὲν ὑπελείφθησαν παρὰ δύο ἔλληνες, μερικοὶ χαμάληδες, καὶ οἱ δῆμιοι τοῦ κυβερνήτου. Σχεδὸν ὅλα αὐτὰ τὰ ἀτυχή θύματα, καὶ ἰδίως ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ἦσαν ὀφειλέται τῶν γάλλων καὶ τῶν εὐρωπαϊῶν ἐν γένει, εἴτε διὰ πιστωτικὰς ἐπιστολάς, εἴτε διὰ προκαταβολάς, πληρωνομένας μὲ προϊόντα τῆς χώρας. Ὁ ἀριθμὸς τῶν τελευταίων τούτων πιστώσεων εἶνε πολὺ μέγας. Περικυκλωμένοι ἀπὸ τὰς σκηναὺς αὐτὰς τῆς φρίκης οἱ εὐρωπαῖοι ὑποφέρουσι πολὺ, καὶ καθ' ἐκάστην φοβοῦνται ἐπὶ μᾶλλον τὴν μανίαν τοῦ αὐτοῦ ἀντάρτου πασᾶ. Ἀπειλεῖ μὲ κατ' οἶκον ἔρευναν τὰς κατοικίας, τὰ προξενεῖα καὶ τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα. Διὰ νὰ ἐπιτύχη τὸ τελευταῖον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἀρνοῦμαι τόσον ἐγώ, ὅσον καὶ οἱ ἄλλοι, λέγεται ὅτι θὰ ἀπαγορεύσῃ τὴν φόρτωσιν ἐμπορευμάτων. Οἱ δραγομᾶνοί μου ἐξυβρίσθησαν ἀπ' αὐτόν, καὶ οἱ γιαννίτσαροί μου, πὺν ἐξαπέστειλα παρ' αὐτῷ διὰ διαφόρους ἐργασίας, ἠπειλήθησαν δι' ἀγχόνης. Ἐνας μάλιστα ἀπ' αὐτοὺς πολὺ ἐδυσκολεύθη νὰ ἐκφύγῃ. Φοβοῦμαι διὰ τὴν Κύπρον μήπως ἐπακολουθήσῃ γενικὴ σφαγὴ καὶ λεηλασία, ἡ ὁποία θὰ συμπληρώσῃ τὴν νομιμοφανῆ σφαγὴν. Ἐν γένει φοβοῦμαι τὴν ἄμεσον ἐκδήλωσιν τῆς ἀγριότητος τοῦ κυβερνήτου, ὅστις τώρα μαίνεται κατὰ τῶν εὐρωπαϊῶν.

87. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΓΑΛΛΟΥ ΠΡΟΞΕΝΟΥ ΜΕΣΧΑΙΝ -
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ 1821¹

Mr Le Contre Amiral Halgau.
Κύπρος, 17 Αύγουστου² 1821.

Ὁ λιμὴν τῆς Κύπρου εἶνε ἐκ τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερόντων, εἴτε διὰ τὰ πλούσιά του προϊόντα, εἴτε διότι εἶνε ἢ κατ' ἀνάγκην ἀποθήκη τοῦ πλείστου μέρους τῶν διὰ τὴν Συρίαν ἐμπορευμάτων. Κατὰ τοὺς μῆνας Ἀπρίλιον, Μάϊον καὶ Ἰούνιον ἡ ἐξαγωγή καὶ ἡ εἰσαγωγή ἐπαρουσίασαν σύνολον κινήσεως 3.812.350 φράγκων. Προβλέπων ἐν μέρει τὰς ἀνησυχίας, ὅσαι ἠδύναντο νὰ προκύψωσιν ἐκ τῆς γενικῆς καταστάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκετο ἡ ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία, πρὸ τριῶν μηνῶν ἐζήτησα ἀπὸ τὴν αὐτοῦ ἐξοχότητα τὸν ὑπουργὸν τῶν Ναυτικῶν, τὴν ὑφ' ἐνὸς πολεμικοῦ πλοίου προστάσιαν. Καὶ πράγματι τελευτῶντος τοῦ Μαΐου διεσαλεύθη ἡ εἰρήνη ζωηρῶς. Ἡ προξενικὴ σημαία διετρήθη ὑπὸ πολλῶν σφαιρῶν ἐνὸς ἀλβανικοῦ στρατιωτικοῦ σώματος. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἀνεγνώρισα ὅτι ὁ κυβερνήτης ἔτρεφεν τὰς χειροτέρας τῶν διαθέσεων. Ἡ διὰ τῆς ξηρᾶς ἀλληλογραφία μου παρημποδίσθη. Ἀπέστειλα τότε εἰς Σμύρνην κορσικὸν πλοῖον, τὸ ὁποῖον ὡς ἐκ θαύματος διήρχετο ἐντεῦθεν καὶ ὁ γενικὸς πρόξενος ἐπέτυχε ἀτιμωρητὶ τὴν ἀποστολὴν τῆς Bonite. Αὕτη ἔφθασεν εἰς Λάρνακα τὴν 4ην Ἰουλίου³, εἰς στιγμὰς ἡσυχίας, καὶ ἀνεχώρησε τὴν 8ην ἀποφέ-

1. Τοῦ αὐτοῦ, αὐτόθι, σσ. 57-59. Ἡ ἐπιστολὴ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν ἀντιναύαρχο Halgau.

2. Μὲ τὸ παλαιὸ ἡμερολόγιο 5 Αύγουστου.

3. Μὲ τὸ παλαιὸ ἡμερολόγιο 22 Ἰουνίου.

ρουσα νέαν παράκλησίν μου, ὅπως πολεμικὸν πλοῖον σταθμεύει ἐνταῦθα διὰ τὴν Κύπρον καὶ τὴν Συρίαν. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας καὶ ἐν τῷ μέσῳ φαινομενικῆς ἀσφαλείας, ὁ ἀρχιεπίσκοπος, οἱ τέσσαρες ἐπίσκοποι, οἱ ἀνώτεροι ἔλληνες κληρικοί, οἱ ἔμποροι, οἱ προὔχοντες τῶν πόλεων καὶ τῶν χωρίων, τέλος ὅλοι οἱ πλούσιοι ἢ οἱ σημαίνοντες κατεσφάγησαν, ἀπηγχονίσθησαν ἢ ἀπεκεφαλίσθησαν, ἢ περιουσία των κατεσχέθη, καὶ αἱ οἰκογένειαι των κατεζητήθησαν διὰ νὰ σκλαβωθῶσι. Ἀπὸ τῆς 21ης Ἰουλίου⁴ μέχρι σήμερον ἐξακολουθοῦσιν αἱ ἐκτελέσεις. Ἐπίσης ἀπὸ τῆς νομιμοφανοῦς σφαγῆς ὁ κυβερνήτης δὲν ἀποκρύπτει πλέον τὴν κατὰ τῶν εὐρωπαϊῶν λύσσαν του. Κακομετεχειρίσθη τὸν δραγομάνόν μου, καὶ παρ' ὀλίγον νὰ ἀπαγχονίσῃ ἓνα γιαννίτσαρόν μου. Οὐδεμίαν ἔδωκεν ἀπάντησιν εἰς τὰ τόσα σημειώματα ποῦ τοῦ ἔγραψα ἰδιαιτέρως, διὰ νὰ ἀπαιτήσω ἓνα δυστυχῆ γέροντα 70 ἐτῶν, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τριάκοντα ἐτῶν ἐκπληροῖ καθήκοντα πράκτορος διὰ τὰς ἐργασίας τῶν ἐμπορικῶν μας πλοίων. Ὁ κυβερνήτης δὲν κατέπαυσε ἐκστομίζων τρομερὰς ἀπειλὰς κατὰ τῶν εὐρωπαϊῶν. Ἐχω ἀναμφισβήτητον κατάθεσιν, ἢ ὁποία ἀποδεικνύει ὅτι ἐπεδίωξε νὰ ὠθήσῃ εἰς ἐξέγερσιν τὸν στρατὸν πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ καταλάβῃ τὰ προξενεῖα καὶ τὰς ἰδιωτικὰς οἰκίας, ὑπὸ τὴν πρόφασιν τῆς καταζητήσεως ἐντὸς αὐτῶν ἐλλήνων φυγάδων. Τέλος εἰς δύο ἐπιστολάς του ἐτόνισε τὴν πρόθεσίν του νὰ ἐμποδίσῃ τὴν φόρτωσιν ἐμπορευμάτων ἐπὶ τῶν πλοίων μας, καὶ νὰ ἀπαγορεύσῃ τὴν ἀναχώρησιν τῆς οἰκογένειάς μου καὶ τῆς τῶν γάλλων. Μεθ' ὅλης τῆς ἐνεργητικότητός μου ὑποστηρίζω, ὅσον δύναμαι, τὸ δικαίωμά μας τοῦ ἀσύλλου, τὸ ὁποῖον εἶνε τὸ παλλάδιόν μας εἰς τὰς βαρβάρους χώρας, καὶ ὑποστηρίζω τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐμπορίου μας. Οἱ δυστυχεῖς ἔλληνες, οἱ φονευθέντες ἢ κακοποιηθέντες, εἶνε ἅπαντες ὀφείλονται τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν ὑπηκόων τοῦ βασιλέως (τῆς Γαλλίας). Τὸ σύνολον τοῦ κεφαλαίου εἶνε διηρημένον εἰς πολλὰς πιστώσεις,

4. Μὲ τὸ παλαιὸ ἡμερολόγιο ἀπὸ τῆς 9ης Ἰουλίου.

ἀπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου μέχρι τοῦ ἀπλοῦ χωρικοῦ. Ὅλοι αὐταὶ αἱ πιστώσεις θὰ ἀπολεσθῶσι, ἐκτὸς ἐὰν ὁ πρεσβευτὴς τοῦ βασιλέως ἐπιτύχη τὴν ἀπόδοσίν των ἐκ τῶν περιουσιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐδημεύθησαν ὑπὲρ τοῦ σουλτάνου, ἢ ἐκ τῶν εἰσπράξεων τῶν προστίμων τῶν ἐπιβληθέντων ὑπὸ τοῦ κυβερνήτου.

Δύο νέοι, γάλλοι τὴν καταγωγὴν, οἵτινες ἀπὸ τινων ἐτῶν ἠκολούθησαν τὸ ὀρθόδοξον δόγμα, χρησιμεύουσιν ὡς καταδόται τῶν τούρκων. Ἐκαμαν ψευδεῖς ἐκμυστηρεύσεις, πὸν μοῦ ἐπροξένησαν σοβαρὰς ἀνησυχίας, αἵτινες ἠδύναντο νὰ ἔχουσιν ὀλεθρίας συνεπειάς. Παρεκάλεσα τὸν κ. De Quernel νὰ τοὺς παραλάβῃ ἐπὶ τοῦ πλοίου του καὶ νὰ τοὺς ἀποβιβάσῃ εἰς τὴν πρώτην νῆσον πὸν θὰ προσορμισθῇ.

88. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ 1821
ΑΠΟ ΑΡΘΡΑ ΙΤΑΛΙΚΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ¹

Granducato di Toscana
Livorno, 17 Agosto.

«Una Lettera di Larnica (Cipro) in data del 25 giugno, fa un quadro il piú lacrimevole della situazione di quel' isola.

Anche colá sono stati ripetuti gli orrori di Constantinopoli, e di tant' altre parti dell' Impero ottomano. Il Governatore turco ha fatto strangolare, impiccare, e tagliare a pezzi un numero considerevole di Greci, fra cui 5 Papas, e l' Ieromnemo della Chiesa detta di Faneromeni, di Nicosia, uomo rispettabile, ed amato generalmente. Altri languiscono per suo ordine, e senza processo in carcere, e tutti per accuse di lievissimo momento, chi per aver nascosto qualche arme per suo uso, chi per aver avuto anche da lungo mane di tempo delle differenze con qualche turco, e chi finalmente per l' única colpa di possedere una fortuna capace di eccitare l' aviditá.

1. Τὰ ἄρθρα τῶν κειμένων 88-91 καὶ 93-94, παρεχώρησε στὴν μονὴ Μαχαιρᾶ ἀπὸ τὸ προσωπικὸ τοῦ ἀρχεῖο ὃ προσφάτως ἀποβιάσας ἀείμνηστος Σταυρὸς Ἐπαμεινώνδας, ὁ ὁποῖος διετέλεσε πρέσβης τῆς Κύπρου σὲ διάφορες χῶρες. Λόγω τοῦ αἰφνιδίου θανάτου του, δὲν μπορέσαμε νὰ συλλέξουμε ἀκριβέστερα στοιχεῖα γιὰ τὰ συγκεκριμένα ἄρθρα. Ἐλπίζουμε τοῦτο νὰ καταστεῖ δυνατὸν μὲ τὴν τακτοποίηση τοῦ ἀρχείου του. Ἡ μετάφρασή τους ἔγινε ἀπὸ τὸν αἰδεσιμολογίω-τατο πρωτοπρεσβύτερο Δημοσθένη Δημοσθένους, δρα Θεολογίας - Συντηρητή. Ἐπειδὴ τὰ ἄρθρα αὐτὰ στὸ πρωτότυπό τους δὲν ἔχουν δημοσιευθεῖ ξανὰ στὸν ἑλληνικὸ χῶρο, κρίθηκε ἀπαραίτητη ἡ δημοσίευσή τους καὶ στὰ ἰταλικά. Σύμφωνα μὲ πληροφορία τοῦ κ. Ἐπαμεινώνδα, ἄρθρα γαλλικῶν καὶ αὐστριακῶν ἐφημερίδων τῆς ἐποχῆς, τὰ ὁποῖα μελέτησε, ἐπαναλαμβάνουν τὰ ὑπὸ τῶν ἰταλικῶν ἐφημερίδων γραφόμενα, γι' αὐτὸ καὶ δὲν θεωρήθηκε ἀναγκαῖο νὰ συμπεριληφθοῦν στὴν ἔκδοσή μας. Γιὰ τὰ γαλλικὰ δημοσιεύματα βλ. J. DIMAKIS, *La guerre*

L' Arcivescovo di Larnica, nelle cui mani era finora il governo della città, oggi spogliato d' ogni autorità, nulla può in soccorso degli oppressi, e neppure gli é riuscito di liberare il suo stesso arcidiacono che da molti giorni é detenuto per una lettera insignificante pervenutagli da Constantinopoli; la corrispondenza con quella capitale é intercetta.

Ultimamente sono qui giunti da Soria, circa 2 mila soldati, e se ne attendono altrettanti. Tutti gli Europei vivono in gran costernazione; i Consoli hanno spedito per via indiretta a Constantinopoli delle lettere ai rispettivi ministri, acciocché questi procupino di ottenere dalla Porta, gli ordini piú opportuni per ristabilire nell' isola la sicurezza e la quiete.

Il commercio, come é naturale, é affatto distrutto per assoluta mancanza di Fiducia. Diversi mercanti si sono tenuti felici per aver potuto ritirare le merci già vendute, e consegnate, temendo di non riceverne il pagamento.

Il granvisir che era stato relegato in quest' isole, e che giunse a Nicosia, il dí 10 giugno, fu strangolato il dí seguente da un Capidgi-basci».

Livorno, 17 Agosto.

Una Lettera di Larnica (Cipro) in data del 25 giugno, fa un quadro lacrimevole della situazione di quel' isola: eccone un estratto:

«Anche qui sono stati ripetuti gli orrori di tant' altre parti dell' Impero ottomano.

Ultimamente sono qui giunti da Soria, circa 2 mila soldati, e se ne attendono altrettanti. I Consoli hanno spedito per via indiretta a Constantinopoli, varie lettere ai rispettivi ministri, acciocché questi procupino di ottenere dalla Porta, gli ordini piú opportuni per ristabilire nell' isola la sicurezza e la quiete.

Il commercio, come é naturale, é affatto distrutto per assoluta

de l'indépendance grecque vue par la presse française, Institute for Balkan Studies, Thessalonique 1968, σσ. 51. 78. Γ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, «Η συμβολή τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ», ὁ.π., σ. 334, σημ. 40. *Journal du Commerce de la ville de Lyon et du Département du Rhône*, IIIme Année, no 364, Mercredi 19 Avril 1826, p. I.

mancanza di fiducia. Diversi mercanti si reputarono felici per aver potuto riavere le merci già vendute, e consegnate, temendo di non riceverne il pagamento.

Il granvisir che era stato relegato in Candia, e che giunse a Nicosia, il dí 10 giugno, fu strangolato il dí seguente da un Capid-basci».

Μέγα Δουκᾶτο Τοσκάνης
Λιβόρνο, 17 Αύγουστου (1821).

«Μία ἐπιστολὴ ἀπὸ τὴν Λάρνακα (Κύπρος), ἡμερομηνίας 25 Ἰουνίου, περιγράφει τὴν πλέον ἀξιολύπητη κατάστασι πού ἐπικρατεῖ στὸ νησί.

Καὶ ἐκεῖ ἔλαβαν χώρα τὰ ἀπάνθρωπα γεγονότα πού συνέβησαν στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα μέρη τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Ὁ τοῦρκος διοικητὴς στραγγάλισε, κρέμασε, ἔκοψε σὲ κομμάτια ἓνα σημαντικὸ ἀριθμὸ ἀπὸ Ἕλληνας, μεταξὺ τῶν ὁποίων πέντε ἱερεῖς καὶ τὸν ἱερομνήμονα τῆς ἐκκλησίας Φανερωμένης Λευκωσίας, ἓνα σεβάσμιο ἄνθρωπο καὶ γενικὰ ἀγαπητό. Ἄλλοι ρίχνονται μὲ διαταγὴ του καὶ χωρὶς ἔνταλμα στὴν φυλακὴ, ὅλοι γιὰ ἀσήμαντα παραπτώματα, ὅπως ἡ ἀπόκρυψη ὄπλου προσωπικῆς χρήσεως, ἢ οἱ ἐπὶ μακρὸν διαφορὲς μὲ κάποιον τοῦρκο, ἢ τέλος πάντων ἂν ἔχει κάποια περιουσία πού εἶναι ἐλκυστικὴ.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Λάρνακας, στὰ χέρια τοῦ ὁποίου ἦταν ὡς τώρα ἡ διακυβέρνησι τῆς πόλεως, σήμερα ἀπογυμνωμένος ἀπὸ κάθε ἐξουσία, τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ πράξει γιὰ βοήθεια τῶν συλληφθέντων, καὶ οὔτε τὸν ἰδικὸ του ἀρχιδιάκονο δὲν κατάφερε νὰ ἀπελευθερώσει, ὁ ὁποῖος ἀπὸ πολλὰς ἡμέρας εἶναι κρατούμενος ἐξ αἰτίας μίας ἀσήμαντης ἐπιστολῆς, πού ἔλαβε ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι. Ἡ ἀλληλογραφία μὲ τὴν πρωτεύουσα ἐκείνη ἔχει διακοπεῖ.

Τελευταίως ἔφθασαν ἐκεῖ περίπου 2000 στρατιῶτες ἀπὸ τὴν Συρία καὶ ἀναμένεται ἡ ἀφίξι ἄλλων τόσων. Ὅλοι οἱ εὐρωπαϊοὶ ζοῦν σὲ συνθήκες περιορισμοῦ. Οἱ πρεσβευτὲς ἔχουν στείλει μὲ ἐνδιάμεσο σταθμὸ, καὶ ὄχι ἀπευθείας, ἐπιστολὰς στοὺς ὑπουργούς

τους, παρακάμπτοντας τὴν Κωνσταντινούπολη, αἰτούμενοι τὴν ἔκδοση σχετικῶν ἐντολῶν, πὺ νὰ εἶναι ἱκανὲς γιὰ ἀποκατάσταση τῆς ἀσφάλειας καὶ τῆς ὁμαλότητος στὸ νησί.

Ὅπως εἶναι φυσικό, τὸ ἐμπόριο ἔχει ἐκ τῶν γεγονότων καταστραφεῖ λόγῳ τοῦ ἀπόλυτου κενοῦ στὴν φερεγγυότητα. Μερικοὶ ἔμποροι θεωροῦνται τυχεροὶ γιὰτὶ κατόρθωσαν νὰ ἀποσύρουν τὸ ἤδη πωλημένο καὶ παραδομένο ἐμπόρευμα, φοβούμενοι μήπως δὲν πληρωθοῦν.

Ὁ μεγάλος βεζύρης πὺ ἦταν διορισμένος μὲ ἀρμοδιότητα γιὰ τὸ νησί, ἔφθασε στὴν Λευκωσία στὶς 10 Ἰουνίου καὶ στραγγαλίστηκε τὴν ἐπομένη ἀπὸ κάποιο ἐκτελεστή».

Λιβόρνο 17, Αὐγούστου 1821.

Μία ἐπιστολὴ ἀπὸ τὴν Λάρνακα (Κύπρος), ἡμερομηνίας 25 Ἰουνίου, περιγράφει τὴν ἀξιολύπητη κατάσταση πὺ ἐπικρατεῖ σ' ἐκεῖνο τὸ νησί. Ἴδου μία περίληψη:

«Καὶ ἐδῶ ἐπίσης ἔχουν ἐπαναληφθεῖ ἀπάνθρωπες πράξεις ὅπως σὲ πολλὰ ἄλλα μέρη τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

Τελευταίως ἔφθασαν στὸ νησί ἀπὸ τὴν Συρία περίπου 2000 στρατιῶτες καὶ ἀναμένονται ἄλλοι τόσοι. Οἱ πρεσβευτὲς ἔχουν ἀποστείλει, παρακάμπτοντας τὴν Κωνσταντινούπολη, διάφορες ἐπιστολὲς στοὺς ὑπουργοὺς τους, γιὰ νὰ φροντίσουν νὰ ἐνεργήσουν ὥστε ἡ Πύλη (στὴν Κωνσταντινούπολη) νὰ ἐκδώσει τὶς κατάλληλες ἐντολὲς γιὰ ἐπανάκαμψη στὴν ἀσφάλεια καὶ ὁμαλότητα.

Τὸ ἐμπόριο, ὅπως εἶναι φυσικό, ἔχει ἐκ τῶν γεγονότων καταστραφεῖ, λόγῳ τῆς ἀπόλυτης ἀδυναμίας γιὰ φερεγγυότητα στὶς συναλλαγές. Μόνο μερικοὶ ἔμποροι δήλωσαν εὐτυχεῖς γιὰτὶ μπόρεσαν νὰ πάρουν πίσω τὸ ἤδη πωλημένο καὶ παραδομένο ἐμπόρευμά τους, φοβούμενοι ὅτι δὲν θὰ πληρωθοῦν.

Ὁ μέγας βεζύρης τῆς Κρήτης πὺ ἔφθασε στὴν Λευκωσία στὶς 10 Ἰουνίου, στραγγαλίστηκε τὴν ἐπομένη μέρα ἀπὸ κάποιον ἐκτελεστή».

89. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ 1821
ΑΠΟ ΑΡΘΡΑ ΙΤΑΛΙΚΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ

Notizie epilogate.

Estratto di lettera di Larnica di Cipro de 22 agosto giunta in Livorno col mezzo di un bastimento austriaco: «Troppo lunga sarebbe se precisamente avessi a descrivervi la dolorosa istoria della nostra isola. Sappiate dunque che dai 20 di luglio sino al giorno d' oggi furono fatti decapitare dall' attuale governatore più di 200 primari individui della nazione greca. Fra questi contansi l' arcivescovo di Cipro Monsig. Cipriano, i tre vescovi di Pafo, Larnica e Corinia, i principali negozianti, i capi de' dicasteri dell' isola, gli abati de' monasteri, i Protopapas (arcipreti), e tutte le più cospicue persone de' villaggi e dignitari della chiesa greca. I loro beni sono stati confiscati. Molti altri poi per sottrarsi dalla morte si son fatti turchi, altri han dovuto sborsare vistose somme di danaro, e molti hanno avuto la sorte di nascondersi, e travestiti partirono per Livorno, Marsiglia e Trieste. Noi stessi europei, detti franchi, viviamo in molte timore per lo motivo che questo governatore turco seguita a fortificare Nicosia capitale del regno; avendo fatte venire da S. Giovanni d' Acri 2000 soldati richiesti a quell pascià; e altri 3000 aspettandone. Alcune famiglie europee hanno già sloggiato; e quante alter sono fornite di mezzi si dispongono a fare lo stesso».

Ἐπίλογος εἰδήσεων.

Περίληψη ἐπιστολῆς ἀπὸ τὴν Λάρνακα Κύπρου τῆς 22ας Αὐγούστου¹ στὸ Λιβόρνο μέσῳ αὐστριακοῦ πλοίου: «Θὰ μακρηγοροῦσα ἂν προσπαθοῦσα νὰ περιγράψω μὲ ἀκρίβεια τὶς πολυθρήνητες εἰδήσεις ἀπὸ τὸ νησί μας. Θέτουμε σὲ γνώση σας ὅτι ἀπὸ 20 Ἰουλίου μέχρι σήμερα ἀποκεφαλίστηκαν ἀπὸ τὸν νῦν (τουρκο) διοικητὴ περισσότεροι ἀπὸ 200 ἐπισήμους ἄρχοντες ἑλληνικῆς ἐθνικότητας. Μεταξύ τους βρίσκεται ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός, οἱ τρεῖς ἐπίσκοποι, οἱ κυριότεροι προὔχοντες, οἱ ἀρχιδικαστὲς τοῦ νησιοῦ, οἱ ἡγούμενοι τῶν μονῶν, οἱ πρωθιερεῖς, ὅλες οἱ πῖο εὐπόληπτες προσωπικότητες τῶν χωριῶν καὶ σεβάσμιοι τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Οἱ περιουσίες τους δημεύθηκαν. Ἐπὶ πλέον πολλοὶ ἄλλοι, γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὸν θάνατο ἔγιναν τουρκοὶ, ἄλλοι ὑποχρεώθηκαν νὰ δωροδοκῆσουν μὲ μεγάλα ποσὰ καὶ πολλοὶ βρῆκαν τὴν εὐκαιρία νὰ κρυφθοῦν, καὶ ἀφοῦ μεταμφιέσθηκαν, ἔφυγαν γιὰ τὸ Λιβόρνο, τὴν Μασσαλία καὶ τὴν Τεργέστη. Ἐμεῖς σὰν εὐρωπαϊοὶ, πὸ μᾶς ἀποκαλοῦν οἱ φράγκοι, ζοῦμε μὲ πολὺ φόβο γιὰ τὸν λόγο ὅτι αὐτὸς ὁ διοικητὴς σχεδιάζοντας νὰ ὀχυρώσει τὴν Λευκωσία, πὸ εἶναι πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου, ἀφοῦ ἔκαμε νὰ ἔλθουν ἀπὸ S. Giovanni d' Aciri (Συρία) 2000 στρατιῶτες, πὸ ζήτησε ἀπὸ τὸν πασᾶ τῆς περιοχῆς, περιμένει ἄλλους 3000. Ἀρκετὲς οἰκογένειες εὐρωπαϊῶν ἔχουν ἤδη ἐκτοπισθεῖ καὶ πολλὰς ἄλλες ἐτοιμάσθηκαν, καὶ εἶναι πρόθυμες νὰ κάμουν τὸ ἴδιο μὲ ὅποιο μέσο διαθέτουν».

1. Μὲ τὸ παλαιὸ ἡμερολόγιο 10 Αὐγούστου.

90. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ 1821
ΑΠΟ ΑΡΘΡΑ ΙΤΑΛΙΚΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ

Affari d' oriente.
Ancona, 3 Ottobre (1821)¹

Un rispettabile negoziante di questa città ha ricevuto una lettera di Larnica (Cipro) della quale ecco un estratto.

«Gli abitanti di quest' isola sono da qualche giorno in grand' agitazione perché i turchi hanno anche qui cominciato a fur mas-sacro de' greci. Il vescovo di Nicosia, primate dell' isola, ed altri tre Vescovi con gran numero di religiosi greci sono caduti vittime del loro furore; e ormai non si ha più riguardo ad alcuna nazione europea. Quelli che hanno potuto, hanno salvato la vita colla fugge, specialmente coloro che abitano i paesi marittimi. I Consuli europei dimoranti nella città di Larnica fanno passare le loro famiglie in Italia.

In Soria finora non si è fatta strage, ma gai abitanti sono soggetti a gravissime imposizioni per soddisfare alle quali alcuni sono stati perfino costretti a vendere i propri figli. Il commercio e totalmente estinto non attendendo ciascuno che alla propria salvezza».

1. Ἡ ἴδια ἐπιστολή, μὲ ἡμερομηνία ἐπίσης 3 Ὀκτωβρίου, δημοσιεύθηκε καὶ σὲ ἐφημερίδα τοῦ Ποντιτικοῦ κράτους (Βατικανό). Ἡ ἐπανάληψή της δὲν κρίθηκε ἀναγκαία.

Ἐξωτερικὰ γεγονότα ἀπὸ τὴν Ἀνατολή.
Ἀγκώνα, 3 Ὀκτωβρίου² 1821.

Εὐγενέστατος ἔμπορος τῆς πόλης μας ἔλαβε ἐπιστολὴ ἀπὸ τὴν Λάρνακα (Κύπρος) ἀπὸ τὴν ὁποία παραθέτουμε μία περίληψη.

«Οἱ κάτοικοι αὐτοῦ τοῦ νησιοῦ βρίσκονται ἐδῶ καὶ μέρες σὲ μεγάλη ἀγωνία ἐπειδὴ οἱ τοῦρκοι ἔχουν καὶ ἐδῶ ἀρχίσει νὰ σφάζουν Ἕλληνες. Ὁ ἐπίσκοπος Λευκωσίας, προκαθήμενος τοῦ νησιοῦ (δηλ. ὁ ἀρχιεπίσκοπος) καὶ ἄλλοι τρεῖς ἐπίσκοποι, μαζὶ μὲ μεγάλο ἀριθμὸ ἑλλήνων ἱερέων, ἔχουν πέσει θύματα τῆς ὀργῆς τους. Ὡς τώρα δὲν ἔχει χαθεῖ κανεὶς ἄλλος πού νὰ εἶναι εὐρωπαϊκῆς ἐθνότητος. Ὅσοι μπόρεσαν ἔσωσαν τὴν ζωὴ τους διὰ τῆς φυγῆς, εἰδικὰ ἐκεῖνοι πού ζοῦν σὲ παραλιακὰ χωριά. Οἱ εὐρωπαῖοι πρόξενοι, πού διαμένουν στὴν πόλη τῆς Λάρνακας, φυγαδεύουν τὶς οἰκογένειές τους στὴν Ἰταλία.

Στὴν Συρία δὲν ἔχουν γίνει ἀκόμη σφαγές, ἀλλὰ οἱ ταλαιπωρημένοι κάτοικοι ὑποχρεοῦνται σὲ βαρύτατους φόρους, στοὺς ὁποίους, γὰ νὰ ἀντεπεξέλθουν, μερικοὶ ἔφθασαν στὸ σημεῖο νὰ πωλήσουν ἀκόμη καὶ τὰ ἴδια τὰ παιδιὰ τους. Τὸ ἐμπόριο ἔπαυσε ὀλοκληρωτικὰ καὶ ὁ καθένας φροντίζει γιὰ τὴν σωτηρία του».

2. Μὲ τὸ παλαιὸ ἡμερολόγιο 21 Σεπτεμβρίου.

91. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ 1821 ΑΠΟ ΑΡΘΡΟ
ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΚΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ «NOTIZIE DEL GIORNO»¹

Zante, 8 Ottobre (1821).

Dettaglio della lagrimevole situazione degli abitanti di Cipro estratto da lettere autentiche di Larnica 16 e 22 p.p. Agosto (1821):

«Dopo i funestissimi fatti avvènuti in Costantinopoli ed in alter città dell'Impero Ottomano, giunse anche in Cipro l'ordine, che fossero generalmente disarmati quegli abitanti. Infatti quel governatore generale sul momento prescrisse il divieto della delazione e ritenzione di-qualunque sorta di armi da fuoco e da taglio. Ne furono spropriati anche i franchi, armene e maroniti; beccaj, pizzicagnoli, agricoltori, e tutti gli altri vennero altresì privati degl'istromenti per uso delle rispettive arti. Le munizioni che ne'pubblici magazzeni si vendevano senza sborso di prezzo, si fecero depositare nel forte. Un certo Sawa, avendo occultato un barile di polvere in una stanza della parrocchiale di Nicosia denominata Faneromeni, e giunto ciò a notizia del prefato governatore, egli re-

1. Τα δύο αὐτὰ ἄρθρα, δημοσιεύθηκαν σὲ δύο συνέχειες στὴν ἐφημερίδα «Notizie del Giorno» τῆς Ρώμης στὶς 25 Ὀκτωβρίου καὶ 2 Νοεμβρίου 1821, καὶ προέρχονται ἀπὸ ἀνταπόκριση ἀπὸ τὴν Ζάκυνθο, ἡμερομηνίας 8 Ὀκτωβρίου 1821 (ὅλες οἱ ἡμερομηνίες παρέχονται μὲ τὸ νέο ἡμερολόγιο). Ἡ ἀρχικὴ πηγὴ, τόσο τῶν δημοσιευμάτων αὐτῶν, ὅσο καὶ τῶν προηγουμένων, ποὺ παρατέθηκαν, εἶναι δύο ἐπιστολὲς ἀπὸ τὴν Λάρνακα ἡμερομηνίας 16 καὶ 22 Αὐγούστου (4 καὶ 10 μὲ τὸ παλαιὸ ἡμερολόγιο). Τὰ συγκεκριμένα ἄρθρα τῆς ἐφημερίδας «Notizie del Giorno», γιὰ πρώτη φορὰ δημοσιεύθηκαν στὰ ἑλληνικὰ στὴν ἐφημερίδα «Φωνὴ τῆς Κύπρου» τὸ 1885, καὶ ἀκολούθως στὰ *Κυπριακὰ Χρονικὰ* τὸ 1937 (βλ. τὸ ἐπόμενο κείμενο). Σὲ ἀγγλικὴ μετάφραση συμπεριελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Claude D. Cobham στὴν *Excerpta Cypria*, σσ. 450-453.

cossi ivi, e rinvenuta la polvere, fece trasferirla in fortezza. Il Sawa fortunatamente trovavasi in Larnica, ed appena udì l'accaduto stimò bene nascondersi. Quindi non essendosi potuto ritrovare, fu invece arrestato il P. Leonzio párroco dello stesso tempo, uomo amato da tutti, e que'satelliti gli troncarono il capo in mezzo al mercato. Non sazi di ciò decapitarono altri cinque greci, cioè due monaci, e tre secolari, non di altro creduti rei, chè di aver celato qualche fucile, o di aver per lo innanzi avuto qualche contrasto co'turchi. Saputesi tali carnifici non solo il ciprioto Sawa, ma benanche gli arconti Haggi Lois ed Haggi Petrachi di Citrea s'imbarcarono, per così evitare lo sdegno del governatore che alquanto calmassi. Senonche ivi fatti venire da S. Giovanni d'Acri duemila soldati, con altri mille richiesti fin dai 3 del p.p. maggio incominciarono le cose a prendere un aspetto più spaventevole. In una domenica, mentre marciava un distaccamento di 80 soldati turchi verso S. Pantaleone per guarnire la spiaggia, passò innanzi alla Chiesa latina uffiziata dai Minori Osservanti; celebrandovi si allora la solenne Messa, ebbero l'ordine di scaricarsi i lor fucili, perlochè la eccessività del fumo involse quel tempio fra le tenebre con spavento orribile degli astanti, specialmente delle Signore cattoliche le quali caddero al suolo semivive. Proseguendo la marcia i prefati militari, allorché si avvicinarono alla residenza del console di S.M. Cristianissimo, per ben due volte lacerarono co'loro fucili la di lei bandiera. A tutti i signori consoli europei spiacquero assai siffatto vilipendio e attentato, reclamandone formalmente al governatore di Nicosia. Ma egli né poco diè loro ascolto, restandone molto offeso il predetto sig. Console di Francia perchè niuna soddisfazione potè ottenerne. Quindi in unione degli altri fu noleggiato un bastimento per dirigerlo con dispacci a'loro sigg, ambasciatori e ministri residenti presso la Porta: maval ritorno del bastimento, furono dagli'idrioti intercette le lettere responsive. Il governatore peraltro, che prevedeva le conseguenze della sua barbara condotta, scrisse al capitán pascià grande ammiraglio, dalla di cui protezione e co-

mando dipende quell'isola, accusando i ciprioti di essere ribelli, a tenere segrete corrispondenze cogl'idrioti. Il prefato capitán pascià si limitó ad ingiungergli che avesse ben esamineto la cosa, ma il governatore all'incontro diportossi tutto all'opposto; e anzi manifestossi nel medesimo un piú atroce carattere. Scrisse a tutti i Vescovi di quell'isola di tranferirsi a Nicosia coi Codipascià ossia primati ed altri dignitari, dovendo loro comunicare un firmano. Giunsero essi il 19 dello scorso luglio nella capitale, e il giorno 21 il fece introdurre nel seraglio sua residenza. Fatte immantinenti chiudere le porte della città e del seraglio, incominciando dal far decapitare il Vescovo di Larnica, ordinó lo stesso contro gli altri di Pafo, di Corinia, e fece appiccare l'Arcivescovo di tutta l'isola Monsig. Cipriano col suo arcidiacono. Il solo Vescovo di Temetunda potè aver la sorte di fuggire incognito dall'isola, giungendo poscia in Ancona, nel di cui lazzeretto trovasi ora con due suoi nipoti. Non bastandogli fin qui lo sparso sangue, volle che fossero, altresì decapitati I Masuri, il figlio di Glichì, ed un pastore. Per quel giorno cessar fece il massacro, dovendosi occupare a far radunare il Divano per eleggere in nuovi Vescovi quelli che occupavano i posti piú dignitosi. Nel di 22 detto mese tornó a commettere ulteriori stragio. Fece troncane le teste a tutti i primarj delle città e degli altri luoghi, fra quali ai signori Arconti, Solomidi, Iconomidi, Antonopullo, Pierachi, Zongrafa, Cartellati ec. Ordinó parimenti che fossero appiccati tutt'i primi abati de'monasteri, confiscando loro I beni, e specialmente a quelli del celebre monastero di Cicco, dopo aver fatto mozzare il capo all'archimandrita, spogliate prima degli stabili, dell'argenteria e sin'anche delle sagre suppellettili. Nella stessa privazione ridusse parecchi greci addetti ai

[p.3] principali incarichi del seraglio e del Mecchemi, o sia residenza del Mufti, e quindi a viva forza obbligolli a farsi turchi, la qual sorte seguir dovettero i figli degli uccisi signori e molti altri».

Zante, 8 Ottobre (1821).

Fine del dettaglio della lagrimevole situazione degli abitanti di Cipro.

«Al 23 del surriferito luglio fu emanata la fatal sentenza che le teste si recidessero agl'impiegati nel dicastero, a due nipoti dell'arcivescovo, e ad altri tre individui. Equal pena subirono i negozianti greci di Nicosia, Larnica, Leimassol, ec.ec.. I Protopapas e gli dignitarj greci. Che più! Lo stesso fu fatto il di 24 al primate di Leimassol ed altri tre abitanti di quella città, e a molti ecclesiastici e secolari. Quotidianamente non ad altro è il detto Governatore intento che a far venire da tutte le parti dell'isola innocenti ed infelici soggetti; acció si sparga sempre più il sangue dei cristiani de'monaci e de'preti, facendone le più accurate indagini, e serbandone presso di se una distinta nota, onde averli a sua disposizione. In seguela di ciò è giunto alla inandita crudeltà di farne trucidare fra sacerdoti e laici or 10, or 15. Ed anche 20 per giorno. Che se un giorno fa trascorrere senza alcuna di tali vittime, nel susseguente viene a duplicarle per rimetterle in pari. Con siffatto empio sistema ha ormai distrutti i primati, gli abati, gli arcipreti; e per isfuggire la morte alcuni travestendosi da franchi s'imbarcano, o per Genova, o per Marsiglia e Livorno. Fra questi furono ben fortunate il Vescovo di Temetunda, l'archimandrita, e l'esarco del defunto arcivescovo Cipriano, i quali dopo essersi fatti radere e Capelli e barba, vestiti all'uso de'franchi, s'imbarcarono verso l'Europa. Ma non cosi riuscì a due altri, che essendo stati mentre fuggivano riconosciuti, vennero arrestati, e poi decollati. Si è perciò eccitato maggior timore negli animi i que'che speravano colla fuga di liberarsi. Tuttavia siccome per superare i mali estremi ogni periglio audacemente si affronta: cosi numerose famiglie anche con gli stessi abiti proprj si accingono a sottrarsi di la colla fuga. Niuno insomma vuol più rimanere in quell'isola, facilitando gli stessi franchi la lor partenza, che di molti è già seguita, come altri ci si

vanno disponendo, talché fra poco l'isola diverrà un deserto. Fra le tante barbarie del governatore è ben anco rimarchevole quella di far demolire tutti i palazzi de' signori greci ed armeni riducendoli a pianterreno, cosicché quelli che sopravvivranno non più dimorar possano in appartamenti alti ed in case magnifiche, ma bensì in quelle che ora la figura presentano di vili tugurj. Commiserando i consoli, ed I franchi negozianti il deplorabile stato di que' numerosi cittadini, specialmente fanciulli e fanciulle, si son prestati a nasconderli entro le loro residenze; ma ciò nullameno il governatore non lascia di farne ricerca, di tentar di sedurli a farsi turchi, d'insistere presso i consoli perchè gli vengan consegnati or con preghiere or con minacce, protestandosi diversamente di andar'esso stesso a sorprenderli nelle loro abitazioni. Vedendo in seguela che I consoli non si piegano ai di lui disegni per preservare dalla sicura morte tanti disgraziati, vuolsi, che abbia egli in Costantinopoli scritto per lo permesso d'introdursi a tal'uopo in dette case consolari. E' anche avvenuto, che molte donne incinte, al tristo annunzio della barbara morte de' loro mariti, dopo aver dato alla luce i feti immaturi, son elleno pure rimaste soccombenti per lo dolore. Dovunque pertanto si odone gemiti, e tutto presenta spavento e costernazione: poichè i contadini eziandio e vengono eccessivamente gravati d'imposte, o non potendole soddisfare sono strascinati nel carcere fra duri ceppi ed inedia. A chi mai eccitar non dee compassione quell'isola in vederla già spopolata di greci nazionali o massacrati, o datisi alla fuga, o coartati ad abbracciare la setta maomettana, o in ultimo immersi fra lo spavento la barbarie e le contribuzioni per cui languiscono semivivi? A tanti infortunj si aggiunge per colmo, che non ricordandosi cola da molti anni ricolta più ubertosa di tutti generi come in quest'anno: niuno degli abitanti per tali tristissimi eventi non ha potuto goderne né profittarne. Nessun negoziante infatti trovasi che acquistar voglia le derrate, tuttoché a prezzi vilissimi; mentre un caprone si troverebbe a comperare anche per due franchi, un chiló di grano per un franco e

mezzo, ed un chiló di orzo per un franco, e cosi in corresponsività ogni altro oggetto di vettovaglia. I negozianti avendo affidate le lor mercanzie e danari a possidenti ora uccisi o fug[giti]

[p.2] o confiscati e depauperati per cumulo de'dazj: sono ridotti a fallire. Tutti i tempj e monasteri dei greci già arricchiti di fondi di donazioni di sussidj e di copiose sagre suppellettili son omai affatto denudati, nel modo stesso che i campi son deserti, l'agricoltura totalmente distrutta, e tolto qualunque traffico e commercio. Sembra dunque che quel governatore abbia giurato la distruzione ed estermínio di tutta la nazione. Ma già le famiglie de'consoli di Fracia, di Napoli, di Russia ec. si sono imbarcate verso l'Europa: e cosi vanno disponendosi di eseguire le alter dei faoltosi europei che ivi soggiornavano. Vi rimangono al presente I soli consoli per attendere alle loro diplomatiche incombenze. Successivamente e partito da Cipro un bastimento napoletano diretto per Livorno, e carico di famiglie greche e franche; altri bastimenti francesi sardi ed austriaci si stanno noleggiando per trasportare il rimanente delle famiglie europee, e quei greci cui possa riuscire la evasione col travestirsi; ed allora rimarrà la della isola piuttosto un asilo di [fiere?], che un soggiorno di nomini».

Ζάκυνθος, 8 Ὀκτωβρίου (1821).

Ἐπιλογὴ ἀπὸ τὴν ἀξιολύπητη κατάστασι τῶν κατοίκων τῆς Κύπρου, παρμένη ἀπὸ αὐθεντικὰς ἐπιστολὰς προερχόμενες ἀπὸ τὴν Λάρνακα 16 καὶ 22 παρ<ελθόντος> Αὐγούστου (1821).

«Μετὰ τὰ θλιβερότατα συμβάντα στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ ἄλλες πόλεις τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἔφθασε καὶ στὴν Κύπρον ἡ διαταγὴ γιὰ γενικὸ ἀφοπλισμὸ τῶν κατοίκων. Ἐξ αὐτοῦ, ὁ γενικὸς διοικητὴς διέταξε πάραυτα τὴν ἀπαγόρευσι τῆς ἀπόκτησι καὶ κατοχῆς ὀποιοῦδήποτε εἴδους ὄπλου, εἴτε πυροβόλου, εἴτε αἰχμηροῦ. Ἔχουν κατασχεθεῖ τὰ ὄπλα, ἀκόμη καὶ ἀπὸ φράγκους,

ἀρμενίους καὶ μαρωνίτες μὲ ἐπάγγελμα ὅπως κρεοπῶλες, ἀλλαντοποιοί, γεωργοί, ἐνῶ ἀπὸ ὅλους τοὺς ὑπολοίπους κατασχέθηκαν τὰ ἐργαλεῖα τοῦ ἐπαγγέλματός τους. Πυρομαχικὰ πού πωλοῦνταν σὲ δημόσια καταστήματα μεταφέρθηκαν σὲ φύλαξη, χωρὶς νὰ ἀποζημιωθοῦν οἱ ἔμποροι. Κάποιος ὀνομαζόμενος Σάββας εἶχε ἓνα βαρέλι πυρίτιδα σ' ἓνα δωμάτιο τῆς ἐνορίας Φανερωμένης Λευκωσίας. Ὅταν ἔμαθε τὴν ἐντολὴ τοῦ κυβερνήτη, προσέτρεξε καὶ ἀφοῦ τὴν παρουσίασε, τὴν μετέφερε στὸ κάστρο. Εὐτυχῶς ὁ Σάββας βρισκόταν στὴν Λάρνακα, καὶ μόλις συνέβη, ἐκτίμησε σωστὰ τὴν σοβαρότητα τῆς κατάστασης καὶ κρύφθηκε. Ὅταν εἶδαν ὅτι δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ τὸν βροῦν, συνέλαβαν τὸν παπᾶ Λεόντιο πού ἦταν ἐνοριακὸς ἱερέας στὴν ἴδια ἐκκλησία. Ἄγαπητὸς ἀπὸ ὅλους, ἀλλὰ ἐκεῖνοι οἱ ἀπάνθρωποι τὸν στραγγάλισαν στὴν μέση τῆς ἀγορᾶς. Σὲ μικρὸ διάστημα ἀπ' αὐτό, ἀποκεφάλισαν ἄλλους 5 ἔλληνες, συγκεκριμένα 2 μοναχοὺς καὶ 3 λαϊκοὺς, πού τὸ μόνο ἀδίκημά τους ἦταν ὅτι ἔκρυψαν κάποιο ὄπλο ἢ εἶχαν κάποια διαφορὰ μὲ τοὺς τούρκους. Ὅταν ἔγιναν γνωστὲς οἱ σφαγές, ὄχι μόνο ὁ κύπριος Σάββας, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄρχοντες Χατζηλοῆς καὶ Χατζηπετράκης ἀπὸ τὴν Κυθραία, μάρκαραν γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὸν ἐξευτελισμὸ τοῦ κυβερνήτη, ὁ ὁποῖος δὲν ἠσύχασε. Ἐφερε ἀπὸ τὴν Συρία (S. Giovanni d' Acri) δύο χιλιάδες στρατιῶτες, ζητῶντας ἄλλους 1000 μέχρι τὶς 3 Μαΐου, ὁπότε ἀρχισαν τὰ πράγματα νὰ παίρνουν ὄψη πῶς φοβερή. Μία Κυριακὴ, ἐνῶ μία μοίρα ἀπὸ 80 τούρκους στρατιῶτες ἔκανε πορεία πρὸς τὸν Ἅγιο Παντελεήμονα, γιὰ νὰ φυλάει τὶς ἀκτές, πέρασε μπροστὰ ἀπὸ τὴν λατινικὴ ἐκκλησία ὅπου ὑπηρετοῦσαν οἱ μοναχοὶ *minori osservanti* κάνοντας τὴν θεία λειτουργία. Οἱ στρατιῶτες πῆραν διαταγὴ νὰ πυροβολήσουν μὲ ἀποτέλεσμα ἢ ἐκκλησία νὰ γεμίσει καπνὸ καὶ στάχτη, πρὸς μεγάλο φόβο τῶν παρευρισκομένων, ἰδιαίτερα τῶν καθολικῶν κυριῶν, οἱ ὁποῖες ἔπασαν στὴν γῆ μισοζώντανες ἀπὸ φόβο. Συνεχίζοντας τὴν πορεία τους οἱ προαναφερθέντες στρατιῶτες πλησίασαν στὴν κατοικία τοῦ προξένου S.M. Cristianissimo, πυροβολῶντας δύο φορές τὴν σημαία του. Ὅλοι οἱ εὐρωπαῖοι πρόξενοι δυσारेστήθηκαν σφοδρὰ

ἀπὸ τὴν ἀποτρόπαια ἀπόπειρα καὶ διαμαρτυρήθηκαν ἐπίσημα στὸν διοικητὴ τῆς Λευκωσίας. Ἀπεναντίας ἐκεῖνος λίγη σημασία ἔδωσε, καὶ γι' αὐτὸ παρέμεινε πολὺ προσβεβλημένος ὁ προαναφερθεὶς κ. πρόξενος τῆς Γαλλίας, διότι δὲν βρῆκε καμμία ἱκανοποιητικὴ ἀνταπόκριση. Ἔτσι, σὲ συνεργασία μὲ τοὺς ἄλλους προξένους, ἐνοικίασε ἓνα πλοῖο, γιὰ νὰ κατευθυνθοῦν πρὸς συνάντηση μὲ τοὺς ἀντιστοίχους πρεσβευτὲς καὶ ὑπουργοὺς ποὺ ἦταν στὴν ὑψηλὴ Πύλη. Ἄτυχῶς στὴν ἐπιστροφή τοῦ караβιοῦ κατασχέθηκαν οἱ ἀπαντητικὲς ἐπιστολὲς ἀπὸ τοὺς ὑδραίους. Ὅποτε ὁ διοικητὴς, ποὺ προέβλεπε τὶς συνέπειες τῆς βάρβαρης συμπεριφορᾶς του, ἔγραψε στὸν μέγα ναύαρχο, κάτω ἀπὸ τὴν εὐθύνη καὶ τὴν διοίκηση τοῦ ὁποῦ ἐξαρθᾶται ἐκεῖνο τὸ νησί, κατηγορῶντας τοὺς κυπρίους σὰν ἐπαναστάτες, ἀφοῦ ἰσχυρίστηκε ὅτι εἶχαν κρυφῆ ἀλληλογραφία μὲ ὑδραίους. Ὁ προαναφερθεὶς capitain prascia περιορίστηκε νὰ διαβεβαιώσῃ ὅτι ἐξέτασε προσεκτικὰ τὸ θέμα, ἀλλὰ ἀντίθετα ὁ διοικητὴς ἐκδήλωσε τὸν πιὸ ἀπάνθρωπο χαρακτήρᾶ του. Ἐγραψε λοιπὸν σ' ὅλους τοὺς ἐπισκόπους τοῦ νησιοῦ νὰ πάνε στὴν Λευκωσία μὲ τοὺς προὔχοντες καὶ ἄλλους προεξάρχοντες, διότι εἶχε νὰ τοὺς κοινοποιήσῃ ἓνα φερμάνι. Αὐτοὶ ἔφθασαν στὶς 19² Ἰουλίου στὴν πρωτεύουσα, καὶ στὶς 21 τοὺς εἰσήξε στὸ σεράγιο, ὅπου καὶ ἠ παραμονή του. Ἀμέσως ἔκλεισαν οἱ πόρτες τῆς πόλης καὶ τοῦ σεραγίου καὶ ἀρχίζοντας μὲ τὸν ἀποκεφαλισμὸ τοῦ ἐπισκόπου Λάρνακας, διέταξε τὸ ἴδιο καὶ ἐναντίον τῶν ἄλλων ἐπισκόπων, δηλ. τῆς Πάφου, Κερύνειας, καὶ κρέμασε τὸν ἀρχιεπίσκοπο μὲ τὸν ἀρχιδιάκονό του. Ὁ ἐπίσκοπος Τριμυθοῦντος κατάφερε νὰ διαφύγει ἀγνώριστος ἀπὸ τὸ νησί, φθάνοντας κρυφὰ στὴν Ἀγκῶνα, ὅπου βρίσκεται μέχρι σήμερα στὸ λοιμοκαθαρτήριο μαζί μὲ δυὸ ἀνεψιούς του. Μὴ ἀρκούμενος στὸ τόσο αἷμα ποὺ χύθηκε, ἀποκεφάλισε τὸν Μασουρῆ, τὸν γιὸ τοῦ Γλυκῦ καὶ ἓνα βοσκό.

Γιὰ ἐκείνη τὴν ἡμέρα σταμάτησε τὴν σφαγὴ, ὑποχρεωμένος νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὸν σουλτᾶνο γιὰ τὴν ἐκλογή νέων ἐπισκόπων

2. Ἡ ἡμερομηνία αὐτή, ὅπως καὶ οἱ ἐπόμενες, δίδονται μὲ τὸ νὲο ἡμερολόγιο.

γιὰ τὶς πιὸ σημαντικὲς θέσεις. Στὶς 22 τοῦ ἰδίου μηνὸς ἐπέστρεψε μὲ τὴν πραγματοποίησιν ἐπιπλέον σφαγῶν. Ἀποκεφάλισε ὅλους τοὺς προὔχοντες τῶν πόλεων καὶ τῶν ὑπολοίπων τόπων, μεταξὺ αὐτῶν τοὺς κυρίους Ἀρχοντῆ, Σολωμίδη (Σολωμῆ), Οἰκονομίδη, Ἀντωνόπουλο, Πιερᾶκη, Ζωγράφο, Κουρτελλαρίδη κ.ἄ. Παράλληλα διέταξε τὸν ἀπαγχονισμὸ ὅλων τῶν πρώτων ἡγουμένων τῶν μοναστηριῶν, δημεύοντας τὶς περιουσίες τους καὶ ἰδιαιτέρα τοῦ φημισμένου μοναστηριοῦ τοῦ Κύκκου, ἀφοῦ πρῶτα ἀποκεφάλισε τὸν ἀρχιμανδρίτη. Ἀπογύμνωσε πρῶτα τὸ μέρος ἀπὸ ὅ,τι μεταφερόταν, ἀσημικά, ἀκόμη καὶ ἱερὰ ἄμφια. Τὴν ἴδια κακὴ τύχη εἶχαν καὶ ἀρκετοὶ Ἕλληνες, ποὺ εἶχαν σημαντικὲς θέσεις στὸ σεράγιο καὶ τὸ μεκκεμί, δηλαδὴ τὴν διαμονὴ τοῦ μουφτῆ, οἱ ὅποιοι διὰ τῆς βίας ὑποχρεώθηκαν νὰ γίνουν τούρκοι, κάτι ποὺ ὑποχρεώθηκαν νὰ πράξουν καὶ τὰ παιδιὰ ὅσων δολοφονήθηκαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι».

Ζάκυνθος, 8 Ὀκτωβρίου (1821).

Τέλος τῆς περιγραφῆς τῆς θλιβερῆς κατάστασης τῶν κατοίκων τῆς Κύπρου.

«Στὶς 23³ τοῦ προαναφερθέντος Ἰουλίου ἀκούστηκε ὅτι ἀποκεφαλίσθηκαν οἱ ὑπηρετοῦντες στὴν ἐκκλησιαστικὴ διοίκηση, δύο ἐξάδελφοι τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ ἄλλα τρία ἄτομα. Τὴν ἴδια ποινὴν ὑπέστησαν οἱ Ἕλληνες ἔμποροι τῆς Λευκωσίας, Λάρνακας, Λεμεσοῦ κ.λπ. κ.λπ., οἱ πρωθιερεῖς καὶ ἄλλοι εὐπόληπτοι Ἕλληνες. Καὶ ἀκόμη χειρότερα! Τὰ ἴδια γεγονότα ἐπαναλήφθηκαν στὶς 24 μὲ τὸν προὔχοντα τῆς Λεμεσοῦ καὶ ἄλλους τρεῖς κατοίκους ἐκείνης τῆς πόλης, καὶ ἄλλους πολλοὺς ἐκκλησιαστικοὺς καὶ λαϊκοὺς. Καθημερινὰ μὲ τίποτε ἄλλο δὲν ἀσχολήθηκε αὐτὸς ὁ διοικητὴς ἀπὸ τοῦ νὰ μεταφέρει ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ νησιοῦ ἀθῶους καὶ δυστυχεῖς γιὰ νὰ τοὺς καταδικάσει χύνοντας ὅλο καὶ περισσότερο αἷμα χρι-

3. Μὲ τὸ παλαιὸ ἡμερολόγιο 11 Ἰουλίου.

στιανῶν, μοναχῶν καὶ ἱερέων, κατηγορῶντάς τους μὲ πανουργία καὶ χρησιμοποιοῦντας κάθε μέσο, γιὰ νὰ κάμει τὸν κόσμον ὑποχειρί-
ους του. Συνεχίζοντας αὐτά, ἔφθασε στὴν ἀνήκουστη ὠμότητα νὰ
φονεύει κληρικούς καὶ λαϊκούς, 10 ἢ 15 ἢ ἀκόμη καὶ 20 κάθε μέρα.
Ἄν περάσει κάποια μέρα χωρὶς κανένα τέτοιο θύμα, τὴν ἐπομένη
προχωρᾷ στὶς διπλάσιες ἐκτελέσεις, γιὰ νὰ ἱκανοποιήσει τὴν ἐγκλη-
ματικὴ δίψα του. Ἀφοῦ ἐνεργεῖ μὲ ἓνα τόσο καταστροφικὸ τρόπο,
ἐξάλειψε τοὺς προὔχοντες, τοὺς ἡγουμένους καὶ τοὺς πρωθιερεῖς.
Μερικοὶ γιὰ νὰ διαφύγουν τὸν θάνατον, μεταμφιέζονται σὲ φράγ-
κους καὶ μπαρκάρουν γιὰ τὴν Γένοβα, τὴν Μασσαλία καὶ τὸ Λι-
βόρνο. Μεταξὺ τῶν διαφυγόντων εἶχαν ἀρκετὴ τύχη ὁ ἐπίσκοπος
Τριμυθούντος, ὅπως καὶ ὁ ἀρχιμανδρίτης καὶ ὁ ἔξαρχος τοῦ μακα-
ριστοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ ξύρισαν μαλλιά
καὶ γενειάδα, διέφυγαν πρὸς τὴν Εὐρώπῃ μεταμφιεσμένοι σύμφωνα
μὲ τὴν φραγκικὴ συνήθεια. Δὲν εἶχαν τὴν ἴδια τύχη δύο ἄλλοι, οἱ
ὁποῖοι, ἐνῶ προσπαθοῦσαν νὰ διαφύγουν ἀναγνωρίσθηκαν, συνε-
λήφθηκαν καὶ ἀποκεφαλίσθηκαν. Ἔτσι ὁ φόβος γιὰ ἐκείνους ποῦ
ἤθελαν νὰ ἀποπειραθοῦν διὰ τῆς φυγῆς νὰ κερδίσουν τὴν ἐλευθε-
ρία τους ἔγινε ἀκόμη μεγαλύτερος. Μ' ὅλα ταῦτα, ἐπειδὴ ἡ κατά-
σταση χειροτερεύει, ὁ καθένας προσπαθεῖ νὰ σωθεῖ μὲ δική του
πρωτοβουλία. Ἔτσι, πολλὲς οἰκογένειες μὲ τὰ συνηθισμένα ἐνδύ-
ματά τους ἐπιχειροῦν ἀπροκάλυπτα νὰ διαφύγουν ἀπὸ ἐκεῖ. Συνο-
ψίζοντας, κανεὶς πλέον δὲν ἐπιθυμεῖ τὴν παραμονὴν του στὴν
Κύπρον. Ἀφοῦ οἱ φράγκοι διευκολύνουν κάποιον νὰ ἀναχωρήσει,
κάτι ποῦ πολλοὶ πλέον ἔπραξαν, ἢ εἶναι ἔτοιμοι νὰ πράξουν, σύν-
τομα τὸ νησί αὐτὸ θὰ μετατραπεῖ σὲ ἔρημον. Ἀνάμεσα στοὺς βαρ-
βαρισμοὺς τοῦ διοικητῆ τῆς Κύπρου προστίθεται καὶ ἡ ἐνέργειά
του νὰ κατεδαφίζει τὰ σπίτια τῶν ἐπισήμων ἐλλήνων καὶ ἀρμενίων
μέχρι τὸ ἰσόγειον, ἔτσι ὥστε ἐκεῖνοι ποῦ θὰ ἐπιβιώσουν, νὰ μὴν ζοῦν
σὲ ψηλὰ σπίτια, καὶ γενικὰ σὲ ἐντυπωσιακὰ οἰκοδομήματα, ἀλλὰ σὲ
ἀπλὰ τουρκικὰ σπίτια. Οἱ πρόξενοι καὶ γενικὰ οἱ δυτικοὶ ἔμποροι,
προσπαθῶντας νὰ συμπαρασταθοῦν στὴν τραγικὴ κατάστασιν
τόσων ἐλλήνων, ἰδιαιτέρως παιδιῶν, ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν, προ-

σφέρθηκαν νὰ κρύψουν κόσμον στὰ δικά τους σπίτια. Μὰ οὔτε αὐτὸ ἀρκεῖ γιὰ νὰ σωθοῦν, ἐπειδὴ ὁ διοικητὴς δὲν διστάζει νὰ τοὺς ἀναζητήσει καὶ ἐκεῖ ἐπιχειρῶντας νὰ τοὺς συλλάβει καὶ νὰ τοὺς ἐκτουρκίσει. Ἐπιμένει νὰ τοῦ παραδοθοῦν, ζητῶντάς το διπλωματικά, ἢ ἀκόμη καὶ μὲ ἀπειλές, ἰσχυριζόμενος ὅτι σὲ ἀντίθετη περίπτωση θὰ κάνει ὁ ἴδιος προσωπικὰ ἀπροειδοποίητη ἔρευνα στὰ σπίτια τους. Κατόπιν, διαπιστώνοντας ὅτι οἱ πρόξενοι μένουν σταθεροὶ μπροστὰ στὰ σχέδιά του καὶ σώζουν πολὺ δυστυχῆ κόσμον, θέλησε νὰ γράψει στὴν Κωνσταντινούπολη ὥστε νὰ πάρει ἄδεια νὰ παραβιάζει τέτοιο ἄσυλο. Συνέβη καὶ αὐτό, δηλαδὴ πολλὲς γυναῖκες ἔγκυοι ὅταν ἄκουσαν τὸ θλιβερὸ γεγονός τοῦ βαρβαρισμοῦ κατὰ τῶν συζύγων τους, ἀπέβαλαν καὶ κανεὶς δὲν μπορούσε νὰ τὶς βοηθήσει στὴν συμφορὰ καὶ τὸν πόνο τους. Παντοῦ ἀκούγονται βογητὰ καὶ εἶναι ἐμφανὴς ὁ φόβος καὶ ἡ ἀβεβαιότητα. Κατόπιν, οἱ ἀγρότες διώκονται ἀπηνῶς καὶ ὑπόκεινται σὲ βαρύτερες φορολογίες. Μὴ μπορῶντας νὰ ἀνταποκριθοῦν σέρνονται στὴν φυλακὴ, ἀκινητοποιοῦνται στὸ ξύλο στερημένοι ἀκόμη καὶ τροφῆς. Καὶ ποῖός δὲν ἀξίζει νὰ συμπονέσει ἐκεῖνο τὸ νησὶ ὅταν τὸ βλέπει νὰ εἶναι σχεδὸν ἤδη χωρὶς ἑλληνικὸ πληθυσμό; Ἄλλοι σφάγηκαν, ἄλλοι κατέφυγαν στὸν ἐκτοπισμό, ἄλλοι σύρθηκαν, γιὰ νὰ ἀσπασθοῦν τὸν μουσουλμανισμό, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸν φόβο τους ἐξ αἰτίας τοῦ βαρβαρισμοῦ καὶ τῶν διώξεων, ἀφοῦ ἔγινε ἡ ζωὴ τους χωρὶς ἀξία. Τόσα εἶναι τὰ συσσωρευμένα κακά, ποὺ δὲν θυμᾶται κανεὶς στὸ παρελθὸν σὲ προηγούμενες γενιές νὰ συνέβη κάτι παρόμοιο ὅπως αὐτὴ τὴν χρονιά. Κανεὶς ἀπὸ τοὺς κατοίκους δὲν κατόρθωσε νὰ ζήσει ἐργαζόμενος προοδευτικά. Δὲν βρίσκεις κανένα ἀγοραστὴ ποὺ νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ νὰ κάμει προσφορὰ καὶ ἂν γίνεται, γίνεται σὲ τιμὲς ἐξευτελιστικές. Ἔτσι, μία γίδα θὰ μπορούσε νὰ ἀγοραστεῖ ἀκόμη καὶ γιὰ δύο φράγκα, ἓνα κιλὸ σιτάρι γιὰ ἐνάμισυ φράγκο καὶ ἓνα κιλὸ κριθάρι γιὰ ἓνα φράγκο. Τὸ ἴδιο συμβαίνει μὲ κάθε εἶδος ἐπισιτισμοῦ. Οἱ ἔμποροι γενικά, ἀφοῦ δέσμευσαν τὸ ἐμπόρευμα ἢ τὰ χρήματά τους στοὺς εἰσοδηματίες, στὴν συνέχεια ἢ σκοτώθηκαν ἢ ἔφυγαν κρυφά. Ὅποτε τοὺς κατασχέθηκε ἢ δημεύθηκε τὸ καθετὶ

για συσσωρευμένους ἀπλήρωτους φόρους. Χρεωκόπησαν καὶ ἀπο-
γυμνώθηκαν τελείως. Ὅλοι οἱ ναοὶ καὶ τὰ μοναστήρια τῶν ἐλλή-
νων, πὺ ἐῖχαν προηγουμένως πλουτίσει ἀπὸ πηγές, ὅπως δωρεές
καὶ βοήθειες, ἀπογυμνώθηκαν ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ ἱερά σκεύη
τους. Ὅ,τι ἀκριβῶς ἔγινε στὸν ἀγροτικὸ κόσμο, ὅπου ἡ γεωργία
καταστράφηκε ὀλοκληρωτικά. Ὅποιαδήποτε ἐμπορικὴ διακίνηση
διακόπηκε. Εἶναι φανερὸ ὅτι ἐκεῖνος ὁ τοῦρκος διοικητής, ὀρκί-
στηκε τὴν καταστροφὴ καὶ τὴν ἐξάλειψη ὀλοκλήρου τοῦ ἔθνους.
Ἦδη οἱ οἰκογένειες τῶν προξένων τῆς Γαλλίας, Νεαπόλεως, Ρωσ-
σίας κ.λπ., ἀπέπλευσαν γιὰ τὴν Εὐρώπη. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ἐτοι-
μάζονται νὰ τοὺς ἀκολουθήσουν καὶ οἱ ἄλλοι πλούσιοι εὐρωπαϊοὶ
πὺ διαμένουν ἐκεῖ. Παραμένουν πρὸς τὸ παρὸν μόνο οἱ πρεσβευ-
τές, γιὰ νὰ διεκπεραιῶνουν τὰ διπλωματικά τους καθήκοντα. Ἀκο-
λούθως ἀναχώρησαν ἀπὸ τὴν Κύπρο μὲ ἓνα ναπολιτάνικο πλοιάριο
κατευθυνόμενο γιὰ τὸ Λιβόρνο, φορτωμένο μὲ ἐλληνικὲς καὶ φράγ-
κικες οἰκογένειες. Ἄλλα πλοιάρια γαλλικά, σαρκδικὰ καὶ αὐστριακά,
ἐνοικιάζονται γιὰ νὰ μεταφέρουν τὸ ὑπόλοιπο τῶν εὐρωπαϊκῶν
οἰκογενειῶν, καὶ ἐκείνους τοὺς ἔλληνες οἱ ὅποιοι θὰ κατορθώσουν
νὰ διαφύγουν μεταμφισμένοι. Ἔτσι λοιπόν, θὰ καταλήξει τὸ νησὶ
νὰ εἶναι ἓνα καταφύγιο ἀγρίων θηρίων, παρὰ τόπος διαμονῆς
ἀνθρώπων».

92. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ 1821 ΑΠΟ ΑΡΘΡΟ
ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΚΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ «NOTIZIE DEL GIORNO»¹

Notizie del Giorno, No 43
(Preso da un vecchio Giornale di Roma).

Ζάκυνθος, 8 Ὀκτωβρίου 1821.

Λεπτομέρεια τῆς ἀξιοθρηνήτου θέσεως τῶν κατοίκων τῆς Κύπρου, εἰλημμένοι ἐξ αὐθεντικῶν ἐκ Λάρνακος ἐπιστολῶν, τῆς 16ης καὶ 22ας παρελθόντος Αὐγούστου.

«Ὑστερον ἀπὸ τὰ λυπηρὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἐπεσυνέβησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς τὰς ἄλλας πόλεις τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἐλήφθη καὶ ἐν Κύπρῳ διαταγὴ γενικοῦ τῶν κατοίκων ἀφοπλισμοῦ. Πρὸς τοῦτο ὁ γενικὸς τῆς Κύπρου κυβερνήτης ἔλαβεν ἀμέσως μέτρα νὰ δηλωθῶσι καὶ νὰ συλλεγῶσι τὰ παντὸς εἴδους ὅπλα, πυροβόλα καὶ ἀγγέμαχα. Ἀφηρέθησαν ταῦτα καὶ ἀπὸ τοὺς φράγκους, τοὺς μαρωνίτας, τοὺς ἀρμενίους, τοὺς λουκανιτζῆδες, τοὺς κρεοπώλας (i baccai, pezzicagnoli), τοὺς γεωργούς. Ἐστερήθησαν δὲ ἐπίσης καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι τὰ σχετικὰ διὰ τὴν ἐργασίαν των ἐργαλεῖα.

Ὅλα τὰ εἶδη κυνηγίου, τὰ ὁποῖα ἐπωλοῦντο δημοσίως εἰς τὰ καταστήματα, μετεφέρθησαν καὶ ἀποθηκεύθησαν εἰς τὸ φρούριον ἄνευ ἀποζημιώσεως. Κάποιος Σάββας εἶχε κρυμμένον ἓνα βαρέλι μπαρουτι εἰς ἓνα δωμάτιον ναοῦ τινος τῆς Λευκοσίας, καλουμένου Φανερωμένη. Μόλις ἐπληροφορήθη τοῦτο ὁ προλεχθεὶς γενικὸς κυ-

1. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Excerpta Cypria», ΚΧ, ΙΓ' (1937) 250-259. Πρόκειται γὰρ μετὰφραση τῶν ἄρθρων τοῦ κειμένου 91, τὰ ὁποῖα ὁ Ν. Κυριαζῆς μετέφρασε ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ χειρογράφου Cirilli.

βερνήτης ἔτρεξεν ἐκεῖ, καί, ἀφοῦ ἀνεκάλυψε τὸ μπαροῦτι, διέταξε νὰ μεταφερθῆ εἰς τὸ φρούριον. Εὐτυχῶς ὁ Σάββας εὐρίσκετο εἰς Λάρνακα, καί, μόλις ἔμαθε τὸ συμβὰν αὐτό, ἔκρινε καλὸν νὰ κρυφθῆ. Ἐπειδὴ δὲ δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἀνακαλυφθῆ, συνελήφθη ἀντ' αὐτοῦ κάποιος πάτερ Λεόντιος, ἱερεὺς τοῦ ναοῦ αὐτοῦ, ἄνθρωπος ἀπὸ ὅλους ἀγαπητός, τὸν ὁποῖον οἱ στρατιῶται ἀπεκεφάλισαν ἐν μέσῃ ἀγορᾶ. Μὴ ἀρκεσθέντες εἰς τοῦτον ἀπεκεφάλισαν ἀκόμη πέντε γραικοὺς, δηλαδὴ δύο κληρικοὺς καὶ τρεῖς λαϊκοὺς, ἐπὶ τῇ ἀπλῇ ἀφορμῇ ὅτι εἶχον κρύψη κυνηγετικὰ ὄπλα, εἴτε καὶ διότι εἶχον ἄλλοτε διαφορὰς μὲ τοὺς τούρκους.

Λαβόντες γνῶσιν τῆς σφαγῆς ταύτης, ὄχι μόνον ὁ κυπριώτης Σάββας, ἀλλ' ἀκόμη καὶ οἱ ἀρχόντοι Χατζηλοῖζος καὶ Χατζηπετράκης, ἐπεβιβάσθησαν ἀτμοπλοίου, διὰ νὰ ἀποφύγωσιν τοιουτοτρόπως τὴν ὄργην τοῦ κυβερνήτου, ὁ ὁποῖος ὑπερβολικῶς ἐξοργισμένος ἐνήργησε νὰ ἔλθωσιν ἀπὸ τὸν ἅγιον Ἰωάννην τῆς Ἄκρης 2000 στρατιῶται, πλὴν ἄλλων χιλίων, οἱ ὁποῖοι ἐζητήθησαν ἀπὸ τὰς 3 παρελθόντος Μαΐου, ὡς ἐξ οὗ τὰ πράγματα ἤρχισαν νὰ γίνονται μᾶλλον τρομερά.

Κυριακὴν τινα ἐνῶ ἀπόσπασμα ἀπὸ 80 τούρκους στρατιώτας ἐβάδιζε πρὸς τὸν Ἅγιον Παντελεήμονα, διὰ νὰ ἔχη κάποιαν ποικιλίαν τὸ ταξίδι τους, ἐπέρασαν πρωτύτερα ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τῶν καθολικῶν, τὴν ἱερουργουμένην ἀπὸ τοὺς péres mineurs φραγκισκιανούς, καθ' ἣν ὥραν ἐτελεῖτο ἐπίσημος λειτουργία, καὶ εἶχον τὴν θρασύτητα νὰ ἐκκενώσωσι τὰ ὄπλα των, ὡς ἐκ τοῦ ὁποῖου ἀπὸ τὸν ὑπερβολικὸν καπνὸν ἐκαλύφθη ὁ ναὸς αὐτὸς ἀπὸ βαθὺ σκότος, κατελήφθησαν δὲ ἀπὸ ἰσχυρὸν τρόμον οἱ παριστάμενοι καὶ μάλιστα αἱ καθολικαὶ κυρίαί, αἱ ὁποῖαι καὶ κατέπεσαν ἡμιθανεῖς εἰς τὸ δάπεδον τοῦ ναοῦ.

Συνεχίζοντες τὴν πορείαν των οἱ προλεχθέντες στρατιῶται, ὅταν ἐπλησίασαν εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς αὐτοῦ χριστιανικωτάτης μεγαλειότητος, ἐπυροβόλησαν δύο φορὰς μὲ τὰ τυφέκιά τους τὴν σημαίαν του. Εἰς ὅλους τοὺς κυρίους εὐρωπαϊκοὺς προξένους ἢ προσβλητικὴ αὐτῇ ἐπίθεσις προὔξενε ζωηρὰν

δυσαρέσκειαν, καὶ ἔνεκα τούτου ἔκαμον τυπικὰς παραστάσεις εἰς τὸν κυβερνήτην εἰς τὴν Λευκοσίαν. Ἄλλ' αὐτὸς δὲν ἔδωκε καμμίαν προσοχὴν, καὶ οὕτως ἔμεινε πολὺ προσβεβλημένος ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας, διότι οὐδεμίαν ἱκανοποίησιν ἠδυνήθη νὰ ἐπιτύχη. Ἐνεκα τούτου, μετὰ κοινὴν συνεννόησιν μετὰ τῶν λοιπῶν προξένων, ἐναυλώθη πλοῖον καὶ ἐφωδιάσθη μὲ ἐπιστολὰς πρὸς τοὺς πρεσβευτὰς καὶ τοὺς ἐπιτετραμμένους παρὰ τῇ ὑψηλῇ Πύλῃ, τοὺς ἐδρεύοντας ἐν Κωνσταντινουπόλει. Κατὰ τὴν ἐπάνοδον ὅμως τοῦ πλοίου αἱ [ἀπαντητικαὶ] ἐπιστολαὶ κατεσχέθησαν ἀπὸ τοὺς ὑδραίους.

Ὁ κυβερνήτης ἐξ ἄλλου, ὅστις ἐπρόβλεπε τὰς συνεπείας τῆς βαρβάρου διαγωγῆς του, ἔγραψε πρὸς τὸν καπετὰν πασᾶν, ἀρχιναύαρχον, ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ διαταγὴν τοῦ ὁποῖου ὑπήγετο ἡ νῆσος αὕτη, κατηγορῶν τοὺς κυπρίους ὅτι εἶναι ἐπαναστάται, καὶ ὅτι εὐρίσκονται εἰς μυστικὴν ἀλληλογραφίαν μὲ τοὺς ὑδραίους. Ὁ προλεχθεὶς καπετὰν πασᾶς ἐπεριόρισθη νὰ συμβουλευέσῃ ὅπως καλῶς ἐξετασθῇ τὸ ζήτημα. Ἄλλ' ὁ κυβερνήτης ἔπραξεν ὅλως ἀντιθέτως, ἐπιδείξας μάλιστα θηριώδη χαρακτῆρα. Ἐγραψε πρὸς ὅλους τοὺς ἐπισκόπους τῆς νήσου ταύτης νὰ προσέλθωσιν εἰς Λευκοσίαν, μαζὶ μὲ τοὺς κοτσαμπάσηδες, τοὺς προεστούς καὶ μὲ τοὺς ἄλλους προὔχοντας, εἰς τοὺς ὁποίους ὤφειλε νὰ διακοινώσῃ ἕνα φηρμάνι.

Οὕτως ἀφίχθησαν τὴν 19ην² παρελθόντος Ἰουλίου εἰς τὴν πρωτεύουσαν, καὶ τὴν 21ην³ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς συνεκάλεσεν αὐτοὺς εἰς τὸ σεράγιον, τὴν κατοικίαν του. Διέταξε δὲ νὰ κλείσωσιν ἀμέσως τὰς πύλας τῆς πόλεως καὶ τοῦ σεραγίου, καὶ ἤρχισε νὰ δίδῃ διαταγὰς νὰ ἀποκεφαλίσωσι τὸν ἐπίσκοπον τῆς Λάρνακος. Τὸ αὐτὸ διέταξε καὶ διὰ τοὺς ἄλλους, τῆς Πάφου καὶ τῆς Κυρηνείας καὶ προσέταξε νὰ ἀπαγχονίσωσι τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς νήσου, μακαριώτατον Κυπριανόν, καὶ τὸν ἀρχιδιάκονόν του. Μόνον ὁ ἐπίσκοπος τῆς Τριμυθοῦντος εἶχε τὴν καλὴν τύχην νὰ κατορθώσῃ νὰ

2. Μὲ τὸ παλαιὸ ἡμερολόγιον τὴν 7ην Ἰουλίου.

3. Μὲ τὸ παλαιὸ ἡμερολόγιον τὴν 9ην Ἰουλίου.

διαφύγη ἀγνώριστος ἀπὸ τὴν νῆσον, καὶ νὰ ἔλθῃ βραδύτερον εἰς τὴν Ἀγκώνα (Ancona), εἰς τὸ λοιμοκαθαρτήριον τῆς ὁποίας εὐρίσκειται ἀκόμη μὲ δύο ἀνεψιούς του. Δὲν ἠρκέσθη δὲ εἰς τὸ ἤδη χυθὲν αἷμα, ἀλλ' ἠθέλησε νὰ ἀποκεφαλίσθουν ἀκόμη οἱ Μασοῦραι, ὁ υἱὸς τοῦ Γλυκῦ καὶ ἕνας ἱερεύς⁴. Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἔκαμε νὰ καταπαύσῃ ἡ σφαγή, διότι ὤφειλε νὰ ἐνασχοληθῇ μὲ τὴν σύγκλησιν τοῦ διβανιοῦ διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν νέων ἐπισκόπων καὶ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἔπρεπε νὰ καταλάβωσι τὰς θέσεις τῶν μᾶλλον ἐξεχόντων.

Ἡ 22^α τοῦ αὐτοῦ μηνὸς διέρρησε μὲ τὴν ἐκτέλεσιν νεωτέρων σφαγῶν. Διέταξε νὰ ἀποκοπῇ ἡ κεφαλὴ ὄλων τῶν προϋχόντων τῶν πόλεων, καθὼς καὶ τῶν ἄλλων μερῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ κύριοι ἄρχοντες Solomidi (Σολωμῆς), Οἰκονομίδης, Ἀντωνόπουλος, Πιεράκης, Ζωγράφος, Κουρτελλαρίδης καὶ ἄλλοι. Διέταξεν ἐπίσης νὰ ἀπαγχονισθῶσιν ὅλοι οἱ ἡγούμενοι τῶν μοναστηρίων, νὰ κατασχεθῶσιν αἱ περιουσίαι αὐτῶν, καὶ πρὸ παντὸς ἡ τῆς περιφημοῦ μονῆς Κύκκου, καὶ ἀφοῦ ἀπεκόπη ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀρχιμανδρίτου, ἀπεγύμνωσαν αὐτὸν κατ' ἀρχὰς τῶν ἐνδυμάτων του, τῶν ἀσημικῶν καὶ τῶν ἱερῶν σκευῶν.

Τὴν αὐτὴν ἀπογύμνωσιν ὑπέστησαν καὶ μερικοὶ ἔλληνες, ἀπεσπασμένοι εἰς διακριτικὰς θέσεις τοῦ σεραγιοῦ καὶ τοῦ μεκκεμέ, ἥτοι τῆς κατοικίας τοῦ μουφτῆ. Ἐπειτα διὰ τῆς βίας ἐξηναγκάσθησαν νὰ ἐκτουρκισθῶσι. Τὴν αὐτὴν τύχην ἔμελλον νὰ ἔχωσι καὶ τὰ τέκνα τῶν σφαγέντων κυρίων, ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀκόμη».

4. Ὁ Κυριαζῆς λανθασμένα μετέφρασε τὴν ἰταλικὴν λέξιν *pastore* σὲ ἱερεύς, παρὰσυρμένος ἀπὸ τὴν προτεσταντικὴν ὀρολογία. Στὰ ἰταλικά ὅμως ἡ λέξις αὐτὴ σημαίνει βοσκὸς (βλ. ἀνωτέρω, σ. 339). Πρόκειται γιὰ τὸν Χατζηπέτρο, βοσκὸ ἀπὸ τὴν Φλάσου, ὁ ὁποῖος μαρτύρησε στὶς 10 Ἰουλίου 1821 (*Παναγιυρικὸν Λεύκωμα*, ἔκδ. ΣΚΕΣ, ὅ.π., σ. 25. Βλ. καὶ ἐνταῦθα, σ. 64).

5. Μὲ τὸ παλαιὸ ἡμερολόγιον ἡ 10^η Ἰουλίου.

«Εἰς τὰς 23⁶ τοῦ μνημονευθέντος Ἰουλίου ἐξεδόθη ἡ μοιραία διαταγή νὰ ἀποτμηθῶσιν αἱ κεφαλαὶ τῶν ὑπαλλήλων (del chiastero) μοναχῶν τῶν μοναστηρίων, τῶν δύο ἀνειψιῶν τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ τριῶν ἄλλων ἀτόμων. Τὴν αὐτὴν ποινὴν ὑπέστησαν οἱ Ἕλληνες ἔμποροι τῆς Λευκοσίας, τῆς Λάρνακος καὶ τῆς Λεμεσοῦ, οἱ πρωτοπαπάδες καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες προεστοί. Ἐπὶ πλεόν ἐγένετο τὸ αὐτὸ τὴν 24ην⁷ εἰς τοὺς προὔχοντας (al primato) τῆς Λεμεσοῦ, καὶ εἰς τρεῖς ἄλλους κατοίκους τῆς αὐτῆς πόλεως, ὡς καὶ εἰς πολλοὺς κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς.

Εἰς κανένα ἄλλον, παρὰ εἰς αὐτὸν τὸν κυβερνήτην, ὀφείλεται ἡ καθημερινὴ σκέψις νὰ ἐνεργῇ ὅπως ἔλθωσιν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Κύπρου ἀθῶοι καὶ ἀτυχεῖς ὑπήκοοι, συνέπεια τοῦ ὁποίου ἦτο νὰ χυθῆ ἔτι μᾶλλον περισσότερον αἷμα τῶν χριστιανῶν, μοναχῶν, ἱερέων, διὰ τοὺς ὁποίους εἶχε καταρτίσει ἰδιαιτέραν σημείωσιν, ἣν καὶ εἶχεν εἰς τὴν διάθεσίν του. Συνεπεία τούτου καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἀνήκουστον σκληρότητά του ἐξετελοῦντο κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, 10 καὶ ἄλλοτε 15 καὶ πολλάκις 20 τὴν ἡμέραν. Ἐὰν ἐπεσυνέβαινε νὰ παρέλθῃ ἡμέρα χωρὶς θύματα, διὰ νὰ ἐπιτευχθῆ ἰσοζύγιον ἐσφάζοντο τὴν ἐπομένην διπλάσιοι τὸν ἀριθμόν. Μὲ τοιοῦτον ἀπηνὲς σύστημα εἶχεν ἤδη ἐξολοθρεύσει τοὺς προὔχοντας, τοὺς ἡγουμένους καὶ τοὺς πρωτοπαπάδες. Διὰ νὰ ἀποφύγωσιν οἱ ἄλλοι τὸν θάνατον, μεταμφιεζόμενοι εἰς φράγκους ἐπεβιβάζοντο πλοίων διὰ τὴν Γένουαν, εἴτε διὰ τὴν Μασσαλίαν καὶ τὸ Λιβουρνον.

Ἐκ τούτων πολὺ τυχηρὸς ὑπῆρξεν ὁ ἐπίσκοπος Τριμυθοῦντος, ὁ ἀρχιμανδρίτης, ὁ ἔξαρχος τοῦ ἀποθανόντος ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, οἱ ὅποιοι, ἀφοῦ ἔκοψαν τὰ μαλλιά καὶ τὴν γενειάδα των, ἐνεδύθησαν κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν φράγκων καὶ ἐπεβιβάσθησαν πλοίου διὰ τὴν Εὐρώπην. Δὲν εἶχον ὅμως τὴν αὐτὴν ἐπιτυχίαν καὶ

6. Μὲ τὸ παλαιὸ ἡμερολόγιο στίς 11 Ἰουλίου.

7. Μὲ τὸ παλαιὸ ἡμερολόγιο τὴν 12ην Ἰουλίου.

δύο ἄλλοι, οἱ ὅποιοι, ἐνῶ ἔφευγον, ἀναγνωρισθέντες συνελήφθησαν καὶ μετὰ ταῦτα ἐκατατομήθησαν. Διὰ τοῦτο ἐνεπλήσθη περισσοτέρου φόβου ἢ ψυχῆ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἤλπισαν νὰ ἀπελευθερωθῶσι διὰ τῆς φυγῆς. Καὶ ἐν τούτοις, προκειμένου νὰ ὑποστῶσι πολὺ μεγαλύτερα κακά, ἀντιμετώπιζον θαρρᾶλέως πάντα κίνδυνον. Τοιοῦτοτρόπως πολυάριθμοι οἰκογένειαι, ἀκόμη καὶ μὲ αὐτὰ τὰ ἴδια των φορέματα, ἔσπευδον νὰ ἀπομακρυνθῶσι διὰ τῆς φυγῆς. Γενικῶς οὐδεὶς πλέον ἤθελε νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν νῆσον αὐτήν, τοῦ ὁποίου ἠδύνατο νὰ διευκολυνθῆ ὑπὸ τῶν φράγκων ἢ ἐκ τῆς νήσου ἀναχωρησις. Ἐπειδὴ πολλοὶ ἐπέτυχον ἤδη τοῦτο, ἐπίσης δὲ καὶ ἕτεροι εἶναι διατεθειμένοι εἰς τοῦτο, ἐντὸς ὀλίγου κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν θὰ ἐρημωθῆ ἡ νῆσος.

Μεταξὺ τῶν τόσων βαρβαροτήτων τοῦ κυβερνήτου, ἀξιοσημείωτος εἶναι καὶ αὕτη, καθ' ἣν θὰ κατεκρήμιζεν ὅλα τὰ παλάτια τῶν ἐλλήνων προϋχόντων καὶ τῶν ἀρμενίων, ὥστε νὰ μεταβληθῶσιν εἰς γῆπεδα, ὅπως ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἤθελον ἐπιζήση μὴ δύνανται πλέον νὰ διαμένωσιν εἰς διαμερίσματα ἀξιόλογα, καὶ εἰς κατοικίας θαυμασίας, ἀλλ' εἰς τοιαύτας πού θὰ εἶχον ἀχουριοῦ ἄσχημον ὄψιν.

Οἰκτεῖροντες οἱ πρόξενοι καὶ οἱ φράγκοι ἔμποροι τὴν ἀξιοθρήνητον κατάστασιν πολυαρίθμων πολιτῶν, καὶ ἴδια τῶν ἐφήβων καὶ τῶν νεανίδων, ἐπροθυμοποιήθησαν νὰ ἀποκρύψωσιν αὐτοὺς εἰς τὰς κατοικίας των. Ἀλλὰ καὶ οὕτω κατ' οὐδένα τρόπον ἔπαυσεν ὁ κυβερνήτης νὰ καταζητῆ, νὰ προσπαθῆ νὰ παραπέισῃ αὐτοὺς νὰ γίνωσι τοῦρκοι, νὰ ἐπιμένῃ παρὰ τοῖς προξένοις, εἰς τὴν οἰκίαν τῶν ὁποίων εἶχον οὗτοι καταφύγη, εἴτε μὲ παρακλήσεις, εἴτε μὲ ἀπειλὰς, διακηρύττων πολυτρόπως ὅτι θὰ ἔλθῃ αὐτὸς ὁ ἴδιος αἰφνιδιαστικῶς νὰ ἐπισκεφθῆ τοὺς οἴκους των. Ἀντιληφθεὶς ἀκολούθως ὅτι οἱ πρόξενοι δὲν προσεχώρουν εἰς τὰ σχέδιά του, διὰ νὰ ἀπαλλάξωσιν ἀπὸ βέβαιον θάνατον τόσους ὑπὸ δυσμένειαν, θέλων δὲ νὰ συλλάβῃ αὐτούς, ἔγραψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν νὰ ἐπιτραπῆ εἰς αὐτὸν νὰ εἰσέρχεται, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, εἰς τὰς οἰκίας τῶν προξένων.

Συνέβη ἐπίσης νὰ ὑπάρχωσι καὶ πολλοὶ ἔγκυοι, αἵτινες εἰς τὸ θλιβερὸν ἄκουσμα τοῦ βαρβάρου θανάτου τοῦ συζύγου των, ἔφεραν

προώρως εἰς φῶς τὰ κυφορούμενα τέκνα των, ἐλιποθύμουν καὶ ἀπέθνησκον ἀπὸ τὴν λύπην των. Πανταχόθεν ἠκούοντο ἀγωνίας φωναὶ καὶ διεγράφετο παντοῦ ὁ τρόμος καὶ ἡ κατάθλιψις. Οἱ χωρικοὶ βλέποντες ὅτι ἐξακολουθητικῶς ἠῦξανον ὑπερβολικῶς οἱ φόροι, καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ ἀποπληρώσωσιν αὐτούς, ἐσύροντο εἰς τὰς φυλακὰς καὶ παρέμενον ἄνευ ὕδατος καὶ τροφῆς.

Ποῖος λοιπὸν δὲν ὀφείλει νὰ συμπονήσῃ τὴν νῆσον ταύτην βλέπων αὐτὴν ἐρημουμένην ἤδη ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας κατοίκους της, εἴτε διότι οὗτοι ἐφονεύθησαν, εἴτε διότι ἐξεπατρίσθησαν, εἴτε καὶ διότι ἐξεβιάσθησαν νὰ ἐξισλαμισθῶσιν, ἢ τέλος ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι παρέμενον ὑπὸ τὸν τρόπον, τὴν βαρβαρότητα, καὶ τὰς χρηματικὰς ἀφαιμάξεις, σπαράζοντες ἡμιθανεῖς; Τὸ κορύφωμα ὄλων αὐτῶν τῶν δυστυχιῶν εἶναι ὅτι ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν δὲν ἐνθυμοῦνται νὰ εἶχον τόσον ἐπιτυχήν ἐσοδείαν ὅσον τὸν χρόνον τοῦτον. Ἀλλὰ κανεὶς τῶν κατοίκων δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀπολαύσῃ, ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ ἐπωφεληθῇ τὴν εὐφορίαν αὐτήν. Καὶ πραγματικῶς κανεὶς ἔμπορος δὲν ἠδύνατο, καὶ θέλων ἀκόμη, νὰ εὕρῃ πρὸς ἀγορὰν σιτηρά, παρ' ὅλον ὅτι ἦσαν πολὺ ἐξευτελιστικαὶ αἱ τιμαί. Οὕτως ἓνας τράγος ἠδύνατο νὰ ἀγορασθῇ ἀντὶ δύο μόνον φράγκων, ἓνα κιλὸν σιτάρι ἀντὶ ἑνὸς καὶ ἡμίσεως φράγκου, καὶ ἓνα κιλὸν κριθάρι ἀντὶ ἑνὸς φράγκου. Εἰς ἀναλόγους δὲ τιμὰς ἐπωλοῦντο καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τρόφιμα. Οἱ ἔμποροι ποῦ εἶχον ἐμπιστευθῆ ἔμπορεύματα ἢ χρήματα, ἐπειδὴ οἱ χρεωφειλέται εἶχον ἤδη ἀποκεφαλίσθῃ, ἐκπατρισθῆ ἢ πτωχεύσῃ ἐκ συρρόης διαφόρων λόγων, εὕρισκοντο εἰς κατάστασιν πτωχεύσεως.

Ὅλοι οἱ ἑλληνικοὶ ναοὶ καὶ τὰ μοναστήρια, τὰ ὁποῖα ἐπλουτίσθησαν μὲ δωρεάς, βοηθήματα καὶ εὐλαβεῖς θυσίας, ἔχουσιν ἀπογυμνωθῆ, ὅλα τὰ χωράφια ἐγκατελείφθησαν χωρὶς καμμίαν καλλιέργειαν, καθε ἀγοραπωλησία ἐπομένως παρέλυσε.

Φαίνεται ὅτι ὁ κυβερνήτης αὐτὸς ὤμοσε τὴν τελείαν καταστροφὴν καὶ ἐρήμωσιν τοῦ ἔθνους τούτου. Αἱ οἰκογένειαι τῶν προξένων τῆς Γαλλίας, τῆς Νεαπόλεως, τῆς Ρωσσίας καὶ ἄλλων ἔχουσιν ἤδη ἀναχωρήσῃ διὰ τὴν Εὐρώπην, καὶ σκοποῦσι νὰ ἐνεργήσωσιν ὅπως οἱ ἐναπομείναντες εὐρωπαϊοὶ ὑπήκοοι ἀναχωρήσω-

σιν ἐπίσης. Παρέμεινον ἐνταῦθα μόνον οἱ πρόξενοι, διὰ νὰ δυνηθῶσι νὰ ἐκτελέσωσι τὰς διπλωματικὰς τῶν ὑποχρεώσεις. Ἀνεχώρησαν διαδοχικῶς ἐκ Κύπρου ἕνα караβάνι νεαπολιτάνικον κατ' εὐθείαν διὰ Λιβουῶρνον, πλήρες οἰκογενειῶν ἐλλήνων καὶ εὐρωπαϊῶν. Καὶ ἄλλα πλοῖα τῆς Γαλλίας, τῆς Σαρδηνίας, τῆς Αὐστρίας ναυλοῦνται διὰ νὰ μεταφέρωσι καὶ τὰς ὑπολοίπους οἰκογενείας τῶν εὐρωπαϊῶν καὶ ἐκείνους ἐκ τῶν ἐλλήνων, οἵτινες θὰ κατάρθουν μετεμφισμένοι νὰ δραπετεύσωσιν ἀπὸ τὴν νῆσον.

Τοιοτοτρόπως ἡ νῆσος αὕτη θὰ παραμείνη ἄσυλον διὰ τὰ ἄγρια θηρία, καὶ ὄχι διαμονῆς δι' ἀνθρώπους».

93. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ 1821
ΑΠΟ ΑΡΘΡΑ ΙΤΑΛΙΚΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ

Italia.
Ducado di Genova.
Genova 14, Ottobre (1821).

Già si disse che in Cipro si erano per una seconda volta rinnovate delle scene dolorose; ecco de circostanze di questi luttuosi avvenimenti, conte- in – lettera di quel' isola del 22 agosto.

«L' attuale Governatore di Cipro, uomo di oscuri natali avidissimo, ma protetto dal capitano Pascià, per esser stato suo carceriere quando egli occupava la carica di Bostangi-Baci, senza che nell'isola si fosse manifestato alcun segno d'insurrezione, accusó gli abitanti greci della med, di trame ribellione, e d'intelligenza con gl' Idriotti, presso la Porta. L'istruzione che egli ricevè da Costantinopoli fu di esaminare diligentemente l'affare, di punire i rei convinti, e risparmiare gl'innocenti.

In luogo di condursi cosi, il Governatore chiamó tosto a se l'Arcivescovo, i Vescovi, Primati, ec. annunziando d'avere da partecipar loro un Firmano del Gran Signore, ed adunati che furono, da prima l'Arcivescovo, e quindi tutti gli altri fece appiccare alla porta del palazzo.

Successivamente nel corso di circa un mese egli fece uccidere molti dei più ragguardevoli abitanti di Nicosia, Larnica, Pafo, e d'altre parti dell'isola, i quali dopo il disarmamento generale del Greci a cui furono appena lasciati gli attrezzi necessari per l'agricoltura, e per le arti, e dopo le gravi contribuzioni che avevano dovuto pagare, si credevano sicuri ed attendevano tranquilli ai loro affari. Si consideri lo spavento e le funeste conseguenze che de-

rivarono a tutti gli altri abitanti Greci da queste morti, che però fecero entrare immense somme nell'erario del Governatore.

I Consoli ed i negozianti europei scrissero immediatamente ai rispettivi ambasciatori, ma il Governatore fece intercettare le loro lettere. Assi hanno scritto nuovamente, e vivono nella speranza che qualche lettera giunga al suo destino. Anche quelli che procurarono di salvare qualche vittima, tremano del risentimento del Governatore. Molti greci per evitare la morte si sono fatti musulmani colle loro famiglie, ma forse cioè non basterà a salvarli. Quelle famiglie europee che ne trovarono il mezzo, si sono imbarcate, ed hanno abbandonato quell'isola infelice».

Ἰταλία.

Δουκᾶτο τῆς Γένοβας.

Γένοβα, 14 Ὀκτωβρίου¹ (1821).

Ἦδη γίνεται λόγος ὅτι στήν Κύπρο γιά δεύτερη φορά ἐπαναλήφθηκαν ἐκ νέου σκηνές φρίκης. Ἴδου οἱ συνθήκες τῶν θλιβερῶν γεγονότων, ὅπως περιγράφονται στήν ἐπιστολή, πού προέρχεται ἀπό ἐκεῖνο τὸ νησί, τῆς 22ας Αὐγούστου.

«Ὁ ἐν ἐνεργείᾳ διοικητῆς τῆς Κύπρου, ἄνθρωπος ὑποπτης προέλευσης, γεμάτος ἀπληστία, ἀλλὰ προστατευόμενος τοῦ πασᾶ, διότι διετέλεσε δεσμοφύλακός του, ὅταν αὐτὸς εἶχε τὴν εὐθύνη τοῦ ἀγροφύλακα, χωρὶς νὰ ἔχει ἐκδηλωθεῖ στὸ νησί ἐκεῖνο καμμία ἐπαναστατικὴ ἐκδήλωση, κατηγορήσει πρὸς τὴν ὑψηλὴ Πύλη τοὺς Ἕλληνες κατοίκους γιά ἐμπλοκή τους σὲ στάση καὶ γιά μυστικὴ συνεργασία μὲ τοὺς ὑδραίους. Οἱ ἐντολές πού ἔλαβε ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη ἦταν νὰ ἐξετάσει λεπτομερῶς τὸ θέμα, νὰ τιμωρήσει τοὺς ἐνόχους καὶ νὰ σεβαστεῖ τοὺς ἀθώους.

Μὲ αὐτὴ τὴν πορεία τῶν πραγμάτων ὁ διοικητῆς κάλεσε τὸν

1. Μὲ τὸ παλαιὸ ἡμερολόγιο 2 Ὀκτωβρίου.

ἀρχιεπίσκοπο, τοὺς ἐπισκόπους, προὔχοντες κ.λπ., ἀνακοινώνοντάς τους ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑπογράψουν ἓνα φερμάνι τοῦ σουλτάνου. Ὅπως μαζεύθηκαν, κρέμασε στὴν πόρτα τοῦ παλατιοῦ του, κατὰ πρῶτον τὸν ἀρχιεπίσκοπο, καὶ ἀκολούθως ὅλους τοὺς ἄλλους.

Στὴν συνέχεια, στὴν περίοδο ἑνὸς περίπου μήνα, αὐτὸς σκότωσε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς πιὸ ἐπιφανεῖς κατοίκους τῆς Λευκωσίας, Λάρνακας, Πάφου καὶ ἀπὸ ἄλλα μέρη τοῦ νησιοῦ. Μετὰ τὸν ἀφοπλισμό, καὶ ἀφοῦ τοὺς ἄφησαν μόλις τὰ ἀπαραίτητα γεωργικὰ καὶ ἄλλα ἐργαλεῖα τοῦ ἐπαγγέλματός τους, πλήρωσαν ὅπως μπορούσαν τὶς βαριές φορολογίες, καὶ ἐξαιτίας τῆς συνεργασίας τους αὐτῆς αἰσθάνονταν ἀσφαλεῖς καὶ ἀσχολοῦνταν ἡσυχὰ μὲ τὶς ἐργασίες τους. Μπορεῖ κανεὶς νὰ σκεφθεῖ τὸν φόβο καὶ τὴν ἀβεβαιότητα, πὺ ἀκολούθησαν γιὰ ὅλους τοὺς ἔλληνες κατοίκους ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἀνάιτιες ἐκτελέσεις, ἐνῶ ὑπέρογκα ποσὰ μαζεύθηκαν στὸ θησαυροφυλάκιο τοῦ κυβερνήτη.

Οἱ πρόξενοι καὶ ἔμποροι ἔγραψαν πάραυτα τὰ σχετικὰ στοὺς πρεσβευτὲς τους, ἀλλὰ ὁ διοικητὴς ἔκαμε κατάσχεση τῶν ἐπιστολῶν τους. Ἐγραψαν ἐκ νέου ὅμως, καὶ ζοῦν μὲ τὴν ἐλπίδα κάποια ἐπιστολὴ ἀπ' αὐτὲς νὰ φθάσει στὸν προορισμό της. Ἀκόμα καὶ ἐκεῖνοι πὺ φρόντισαν νὰ σώσουν κάποιον κατατρεγμένο, τρέμουν τὴν ἐκδίκηση τοῦ διοικητῆ. Πολλοὶ ἔλληνες γιὰ νὰ διαφύγουν τὸν θάνατο γίνονται μουσουλμᾶνοι μὲ τὶς οἰκογένειές τους, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι οὔτε αὐτὸ ἀρκεῖ γιὰ νὰ τοὺς σώσει. Οἱ εὐρωπαϊκὲς οἰκογένειες, πὺ βρέθηκαν κάτω ἀπὸ τέτοιες συνθήκες, μάρκαραν καὶ ἐγκατέλειψαν ἐκεῖνο τὸ δυστυχημένο νησί».

94. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ 1821
ΑΠΟ ΑΡΘΡΟ ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ¹

Extract from a Letter, written by an inhabitant of the isle of Cyprus, who had escaped the massacre of the christians.

«Our beloved country is stained with the innocent blood of our Christian brethren, shed by the hands of barbarians! It is the duty of such of us have been suffered, through the interposition of Divine Providence, to elude the tyrant's grasp, to concentrate the memory of those illustrious warriors, and to expose to the world the inhumanity which has doomed them to destruction. Every country of Europe, every nation of the earth which still cherishes heartfelt religion, which has not utterly renounced the venerable attribute of reason, must rudder whilst listening to a recital of the horrible calamities that have befallen the inhabitants of our island. Not the tender and pitiful alone, but the hardest heart must surely melt at scenes of such overwhelming misery.

You are well acquainted with the distinguished excellencies of the holy father Cyprian, the archbishop of our island, the government of which devolved upon him in virtue of a privilege attached to our archiepiscopal see. His disinterested generosity, his genius, his ardent pursuit of every species of virtue, the austerity with which he exacted of himself the fulfilment of his duties, and the

1. Ἐπειδὴ τὸ κείμενο τοῦτο δὲν ἔχει δημοσιευθεῖ ξανά στὸν ἑλληνικὸ χῶρο, κρίθηκε ἀπαραίτητη ἡ δημοσίευσή του καὶ στὸ ἀγγλικὸ πρωτότυπο. Ἡ μετάφρασή του, ὡς καὶ τῶν ἐπακολουθούντων κειμένων, μέχρι τὸν ἀριθμὸ 100, ἔγινε ἀπὸ πατέρες τῆς μονῆς Μαχαιρᾶ.

condescending sweetness of his manners, had rendered this extraordinary man an object not only of respect and veneration to the Christians, but of esteem and affection to the Mussulmans themselves; for to them he had rendered important services, having even saved the lives of many who had incurred the resentment of their rulers. He enjoyed, as much as it was possible in our unhappy country, the reward of his wise conduct: and the terrible events which had successively taken place in the capital of the empire, had failed to disturb the tranquillity of our island, in consequence either of the pacific temper of the people, or of the vigilant superintendence of the archbishop. Suddenly, however, the Muhassil (turkish governor) presented himself to the holy father, and on the authority of the Sultan's firman, required that he should cause all the Christians to deliver up their arms. The archbishop immediately gave the requisite orders for their delivery; and, to prevent alarm and confusion, he sent his own officers to accompany the Turkish officers who were appointed to search the houses of the inhabitants. A change of conduct was visible as soon as the Muhassil was possessed of the Christians' arms; assuming an air of authority, he deprived the Archbishop of his power. The Turks, excited by him, began to invent the most atrocious calumnies against the Christians; accusing them, for instance, of having mixed the flesh of swine with other provisions in dinners of which they had invited them to partake five years before; of having had intercourse with the wives of the Turks; and of other crimes of a similar nature. On the strength of these chimerical charges, a considerable number of Christians, many of them ecclesiastics, were imprisoned. The Archbishop expostulated with the Muhassil, and demanded the enlargement of the prisoners. The Muhassil replied, that the greater part of them had been executed, and that those who remained had with difficulty obtained the promise of their lives on condition of paying a large sum of money. Although the raising of the sum compelled the relations of the imprisoned to

make an extraordinary effort, they presented it immediately; but they found that the promise of the perfidious governor had been given merely to extort their money, for as soon as he had received it, he gave orders for the massacre of his unhappy prisoners.

The Archbishop beheld with indignation this union of fraud and cruelty, but far from obtaining satisfaction, he was fated to see his Archdeacon loaded with irons, and a horrid persecution commenced against his nephew Cyprian Theseus. The latter, however, by making immense sacrifices, obtained means to flee from his persecutors, and thus escaped the destruction with which he was menaced. The fury of the execrable tyrant then burst on the head of Leondius, the secretary of the late Grand Vicar, his father, who was put to the torture nine days successively, to compel him to discover the retreat of Cyprian Theseus; and after nine days of martyrdom, the venerable ecclesiastic died in the most dreadful torment. The Archbishop, agonized at the miseries to which his beloved children were continually exposed, remonstrated against the conduct of the Muhassil, who considered himself sufficiently excused by protesting that, under the present circumstances, it had been impossible to avoid falling into some errors respecting the unfortunate sufferers; and the Cyprian Theseus had been pursued only for the purpose of making him relinquish some arms of great value, which he was said to have retained when the others were delivered up. He now set at liberty the Archdeacon, after having extorted from him a present of 15,000 piastres. Moreover, he gave the Archbishop a solemn promise that the Christians of the island should thenceforth enjoy perfect tranquility, adding, that he would personally guarantee the performance of all that had been promised. He, however, required of the Archbishop an assurance to the government, that the Christians should make no insurrectionary movements against the Turks; and that they were ready to pledge themselves to the most scrupulous obedience to them. The Archbishop answered, that he should ever continue to inculcate on his

children the sentiments which he has invariably taught them. This declaration did not satisfy the Governor; he gave the Archbishop to understand that he must offer some guarantee for his own political conduct; with strong feeling the venerable man replied, that the esteem in which he had always been held by the people, and even by the Porte, who had entrusted to him the superintendence of the whole island, as well as the incontestable proofs which he had repeatedly given of attachment to the Sultan, sufficiently attested his loyalty and firmness; nevertheless, to prevent any pretext for suspicion, he disdained not to offer in favour of his own conduct the testimony of all the Mussulman authorities of the island; these from the Mufti down to the lowest class of public functionaries, eagerly came forward to add weight to the protestations of the Archbishop. The Muhassil professed to be satisfied, and declared that, on his part, he would never violate his promises; but to reward him for undertaking to render an account to the government of Constantinople of the good conduct of the Christians of Cyprus, he exacted the moderate sum of 100,000 piastres; and this demand could not be refused at so critical a moment. He then augmented with his own soldiers the number of the Archbishop's guards, under the pretence of more firmly establishing the public tranquility: thus this monster was preparing to execute his villainous design. A few days after, he requested the Archbishop to convoke all the clergy, who were the principal persons of the country, saying, that he had orders from the Sultan to communicate to them, and affairs of the highest political importance to consult them upon. All were convened well knew the perfidy of the barbarian, and suspected the horrid act of treachery which he meditated; but now was it possible for them to escape, since he had placed in every port considerable bodies of troops, brought into Syria from St. Jean d'Acre? Still they might hope, by means of further sacrifices, to allay the storm which was gathering over them; especially as they were convinced that the Turks must be p.399 satisfied with

the blameless conduct of the superiors of the place: on the following day, therefore, all the clergy assembled, according to the orders of the Muhassil, who, having placed a large number of foot-guards on all the stairs of the palace in which they had met, gave the command for a general massacre, even in the presence of the holy father. That venerable man, full of the courage resulting from hopeless misfortune and from the hatred of tyranny, addressed the impious governor in these terms: "Of what crime can you accuse the hapless victims whose blood you seek to shed? If after obtaining from us unlimited sacrifices; if after reducing us to the most distressing indigence; if after compelling me to contribute to all the necessities of the government, by heavy exactions from my poor children, your fury is still insatiable, on me let your wrath be turned, on my head alone let your vengeance fall, and spare, oh! Spare the blood of these innocent men! Forget not," continued he, "that there exists a God who beholds the actions of man, and who judges with rigid equity!". The barbarian, interrupting him, replied, "Never has my heart been more engaged in a work appointed for me; and I lament, profane wretch, that I cannot in this place, and at this moment, before your eyes, subject every Christian to the same fate. I trust, at least, that not one of these dogs that are present will escape me". The massacre then began, and the sainted hierarch stood, with paternal tenderness, commending his beloved sons to the mercy of the Eternal.

Various questions were afterwards addressed to the Archbishop, which he disdained to answer; but he declared that he had been guilty of no fault except a too invariable fidelity to the Sultan, whom too late he appreciated, and who had never merited the homage he had paid him. Then with deep anxiety for the salvation of those over whom he had watched, he humbly implored for them the mercy of God; and he prayed earnestly that the history of these calamitous events might rightly impress the heart of every monarch who worshiped the true God.

After the murder of his innocent children, the holy father himself was led away to be sacrificed, whilst resigning his soul into the hands of his Creator. This horrid crime caused the most profound grief in every Christian breast. In the mean time, the Turks abandoned themselves to all sorts of debauchery, and committed the most detestable crimes. The Christians, who had escaped the carnage and taken refuge in their churches, found not their altars that inviolable asylum which religion, even amongst the least civilized of the human race, has always made them: those altars so often sanctified by the most august mysteries, were defiled by every act of the most brutal obscenity. Small is the number of those who escaped the fury of the barbarians; even the European Consuls were obliged to take refuge on board their ships.

Such were the scenes which passed in our isle on that fatal day; and such the scenes daily passing in some part of our country. The memory of our calamities will descend to the latest times, inspiring just and implacable hatred of the cursed race of Mussulmans; and all the Christian world will pay the tribute of commiseration to those illustrious victims who fell in the cause of their religion and their country.

These fearful events took place on the 9th of July, 1821».

Ἀπόσπασμα ἀπὸ μιᾶ ἐπιστολῆς ποὺ γράφηκε ἀπὸ ἓνα κάτοικο τῆς νήσου Κύπρου, ὁ ὁποῖος εἶχε γλυτώσει ἀπὸ τὶς σφαγὲς ἐναντίον τῶν χριστιανῶν.

«Ἡ ἀγαπητὴ μας πατρίδα εἶναι αἱματοβαμμένη μὲ τὸ ἀθῶο αἷμα τῶν χριστιανῶν ἀδελφῶν μας, ποὺ χύθηκε μὲ τὰ χέρια τῶν βαρβάρων! Εἶναι τὸ καθήκόν μας, ἐμᾶς ποὺ διαφύγαμε μὲ τὴν βοήθεια τῆς θείας πρόνοιας ἀπὸ τὰ χέρια τῶν τυράννων, νὰ ἐκθειάσουμε τὴν μνήμη ἐκείνων τῶν λαμπρῶν ἀγωνιστῶν καὶ νὰ ἀποκαλύψουμε στὴν ἀνθρωπότητα τὴν ἀπανθρωπιὰ τῶν ἐκτελεστῶν τους. Κάθε χώρα τῆς Εὐρώπης, κάθε ἔθνος πάνω στὸν πλανήτη,

τῶν ὁποίων ἡ θρησκεία υἰοθετεῖ ἐκ βαθέων τὴν λογική, θὰ ριγῆσει ἀκούοντας τὴν ἔκθεση τῶν φοβερῶν δεινῶν, στὰ ὁποῖα ἔχει ὑποπέσει ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου μας. Ὅχι μόνο οἱ τρυφερές καὶ εὐσυμπάθητες καρδίες, ἀλλὰ καὶ οἱ σκληρότερες, σίγουρα θὰ λιώσουν μπροστὰ στὶς σκηνές μιᾶς τόσο συνθλιπτικῆς δυστυχίας.

Πρέπει νὰ εἴστε καλὰ ἐνημερωμένοι γιὰ τὴν διακεκριμένη ἐξοχότητα τοῦ ἁγίου πατέρα μας Κυπριανοῦ, τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς νήσου μας. Ἡ κυβέρνηση τοῦ εἶχε ἀναθέσει ὀρισμένα προνόμια, ὡς ἀρχηγὸς τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ θρόνου ποῦ ἦταν. Ἡ ἀφιλοκερδῆς γενναιοδωρία του, ἡ εὐφυΐα του, ἡ θερμὴ ἀναζήτηση κάθε εἴδους ἀρετῆς, ἡ ἀκρίβεια μὲ τὴν ὁποία ἐξασκοῦσε τὰ καθήκοντά του καὶ ἡ συγκαταβατικὴ γλυκύτητα τῆς συμπεριφορᾶς του, εἶχαν καταστήσει αὐτὸν τὸν καταπληκτικὸ ἄνθρωπο σεβαστὸ καὶ ἀγαπητό, ὄχι μόνο στοὺς χριστιανούς, ἀλλὰ καὶ στοὺς μουσουλμάνους. Στὸς τελευταίους εἶχε προσφέρει σπουδαῖες ὑπηρεσίες, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦταν καὶ ἡ διάσωση πολλῶν ἀπὸ τὴν ἐκτέλεση, μετὰ ποῦ εἶχαν ἐπισύρει τὴν ὀργὴ τῶν ἀρχῶν. Ἀπολάμβανε ὅσο εἶναι δυνατὸν στὴν δυστυχισμένη χώρα μας τὴν ἀνταπόδοση τῆς σοφῆς του πολιτείας. Ἀκόμη καὶ τὰ φοβερὰ γεγονότα, ποῦ συνέβησαν στὴν πρωτεύουσα τῆς (ὀθωμανικῆς) Αὐτοκρατορίας, δὲν μπόρεσαν νὰ μεταβάλουν τὴν ἡρεμία στὸ νησί μας, λόγῳ τοῦ εἰρηνόφλου χαρακτῆρα τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἐπαγρύπνησης τοῦ ἀρχιεπισκόπου.

Ἀπροσδόκητα ὅμως, ὁ μουχασίλης (τούρκος κυβερνήτης), παρουσιάσθηκε μπροστὰ στὸν ἅγιο πατέρα, καὶ ἐπιδεικνύοντας ἕνα φιρμάνι (διαταγὴ) ἀπὸ τὸν σουλτᾶνο, ἀπαίτησε ἀπὸ αὐτὸν νὰ ἀναγκάσει ὅλους τοὺς χριστιανούς νὰ παραδώσουν τὰ ὄπλα τους. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἀμέσως ἐξέδωκε τὶς ἀπαιτούμενες διαταγές γιὰ τὴν παράδοση τῶν ὄπλων. Καὶ γιὰ νὰ μὴ προκληθεῖ ἀνησυχία καὶ σύγχυση μεταξὺ τῶν πολιτῶν, ἔστειλε καὶ δικούς του ἐπισήμους ὡς συνοδία τῶν τούρκων ἀξιωματικῶν, ποῦ ἦσαν ὑπεύθυνοι γιὰ τὴν ἔρευνα στὰ σπίτια τῶν κατοίκων.

Ἀμέσως μετὰ τὴν συλλογὴ τῶν ὄπλων ἀπὸ τοὺς χριστιανούς φάνηκε στὸ πρόσωπο τοῦ μουχασίλη μία ἀλλαγὴ διαγωγῆς. Ἄνα-

λαμβάνοντας ένα άερα υπεροπτικό, ανακοίνωσε ότι ο αρχιεπίσκοπος δέν έχει πλέον καμμία διοικητική έξουσία. Όσο για τούς τούρκους, τούς έρέθισε νά σοφιστούν τίσ πιό βάνουσεσ συκοφαντίεσ έναντίον τών χριστιανών. Τούσ κατηγορήσαν, για παράδειγμα, ότι πριν από πέντε χρόνια, όταν τούς προσκάλεσαν σέ γεύμα, οί χριστιανοί είχαν αναμίξει τò κρέασ του χοίρου με άλλα φαγητά, ή ότι συννευρέθησαν με τίσ γυναίκεσ τών τούρκων και για άλλα παρόμοια έγκλήματα. Βάσει αυτών τών φανταστικών κατηγοριών ένας μεγάλος αριθμόσ χριστιανών, μεταξύ τών οποίων και πολλοί έκκλησιαστικοί, συνελήφθησαν. Ό αρχιεπίσκοπος, διαμαρτυρόμενοσ πρòσ τόν μουχασίλη, απαίτησε τήν απόλυση τών φυλακισμένων. Ό μουχασίλησ απάντησε ότι οί περισσότεροι από αυτούσ είχαν ήδη εκτελεσθεί, και, όσοι είχαν απομείνει, με δυσκολία έξασφάλισαν μία υπόσχεση για τήν ζωή τουσ, εάν θα πλήρωναν ένα μεγάλο χρηματικό ποσό. Άν και τò μέγεθοσ του ποσού ανάγκασε τούσ συγγενείσ τών φυλακισμένων νά καταβάλουν υπεράνθρωπεσ προσπάθειεσ, και παρέδωσαν τὰ χρήματα άμέσωσ, σύντομα διαπίστωσαν πώσ ó δόλιοσ κυβερνήτησ είχε δώσει τήν υπόσχεσή του μόνο και μόνο, για νά κατορθώσει νά αποσπάσει τὰ χρήματά τουσ. Μόλισ τὰ πήρε, έδωσε διαταγή νά γίνουν οί σφαγέσ τών άτυχών φυλακισμένων.

Ό αρχιεπίσκοπος, βλέποντασ με άποτροπιασμό αυτό τò ζευγόσ άπάτησ και βαρβαρότητοσ, άντι νά πάρει κάποια έξήγηση έκ μέρουσ τών τούρκων, βλέπει τόν αρχιδιάκονό του σιδηροδέσμιο, ένω μία φοβερή καταδίωξη άρχισε έναντίον του άνεψιοϋ του Κυπριανού Θεσέωσ. Ό δεύτεροσ όμως, με μεγάλεσ προσπάθειεσ κατορθωσε νά διαφύγει τήν σύλληψη και νά σώσει τήν ζωή του. Η όργή του άπαίσιου τυράννου τότε ξέσπασε πάνω στò κεφάλι του Λεοντίου, γραμματέωσ του άποβιώσαντοσ πρωτοσυγκέλλου, του πατέρα του². Επί έννέα συνεχείσ ήμέρεσ υπέφερε φρικτά μαρτύρια, για νά τούσ αποκαλύψει τò κρησφύγετο του Κυπριανού Θεσέωσ. Πέθανε ó σεβάσμιοσ έκκλησιαστικόσ, ένω τόν κακοποιούσαν. Ό αρχιεπί-

2. Ό Λεόντιοσ δηλαδή ήταν υίοσ του πρωτοσυγκέλλου.

σκοπος, βλέποντας μὲ ἀγωνία τὰ ἀλλεπάλληλα δεινὰ ἐναντίον τῶν ἀγαπητῶν του τέκνων, διαμαρτυρήθηκε πρὸς τὸν μουχασίλη γιὰ τὴν διαγωγή του. Αὐτὸς θεώρησε τὶς πράξεις του δικαιολογημένες «ὕπὸ τὶς ἐπικρατοῦσες συνθήκες» καὶ ὅτι ἦταν ἀδύνατον νὰ μὴ ὑποπέσει σὲ μερικὰ λάθη σχετικὰ μὲ τὰ ἀτυχῆ θύματα. Πρόσθεσε ὅτι ὁ Κυπριανὸς Θησεὺς κατεζητεῖτο ἐπειδὴ εἶχε κατακρατήσει μερικὰ ὄπλα μεγάλης ἀξίας, ὅταν τὰ ὑπόλοιπα εἶχαν παραδοθεῖ στὶς ἀρχές. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο τῆς συνομιλίας ὁ μουχασίλης ἐλευθέρωσε τὸν ἀρχιδιάκονο, ἀφοῦ πρῶτα τοῦ εἶχε ἀποσπάσει “ὡς φιλοδώρημα” 15.000 γρόσια! Ἐπιπλέον, διαβεβαίωσε τὸν ἀρχιεπίσκοπο ὅτι οἱ χριστιανοὶ τῆς νήσου μποροῦσαν εἰς τὸ ἐξῆς νὰ ἀπολαμβάνουν τέλεια γαλήνη, προσθέτοντας ὅτι θὰ ἐπέβλεπε προσωπικὰ τὴν ὑλοποίηση ὅλων ὧν εἶχε ὑποσχεθεῖ. Ὅμως ζήτησε ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπο νὰ τοῦ ὑποσχεθεῖ ὅτι οἱ χριστιανοὶ δὲν θὰ ἐπιχειροῦσαν ἐξεγέρσεις κ.λπ. ἐναντίον τῶν τούρκων, καὶ ὅτι θὰ ἔκαναν τέλεια ὑπακοή σ' αὐτούς. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἀπάντησε ὅτι πάντοτε θὰ ὑπενθύμιζε στὰ τέκνα του νὰ ἔχουν εὐγενικὰ αἰσθήματα. Αὐτὴ ἡ ἀπάντηση δὲν ἱκανοποίησε τὸν κυβερνήτη. Ἐδωσε στὸν ἀρχιεπίσκοπο νὰ κατανοήσει ὅτι ζητοῦσε ἀπὸ αὐτὸν νὰ δώσει κάποια ἐγγύηση γιὰ τὴν προσωπική του καλὴ συμπεριφορὰ ὅσον ἀφορᾷ στὰ πολιτικά.

Μὲ ἀναβρασμὸ καρδίας ὁ σεβάσμιος ἀρχιερέας ἀπάντησε ὅτι ἡ ἐμπιστοσύνη, μὲ τὴν ὁποία τὸν περιέβαλλε ὁ λαός, ἀκόμη καὶ αὐτὴ ἡ Πύλη, ἡ ὁποία τοῦ εἶχε ἐμπιστευθεῖ τὴν ἐπιστασία ὀλόκληρου τοῦ νησιοῦ, καθὼς καὶ οἱ ἀναμφισβήτητες ἀποδείξεις, πὺρ εἶχε ἐπανειλημμένα δώσει γιὰ τὴν προσκόλλησή του στὸν σουλτᾶνο, ἀπεδείκνυαν πέραν πάσης ἀμφιβολίας τὴν νομιμοφροσύνη του. Παρ' ὅλ' αὐτά, γιὰ νὰ προλάβει τυχὸν προσχήματα ὑποψίας, δὲν παρέλειψε νὰ παρουσιάσει πρὸς ὑποστήριξη τῆς συμπεριφορᾶς του τὴν διαβεβαίωση ὅλων τῶν μουσουλμανικῶν ἀρχῶν τῆς νήσου! Ἀπὸ τὸν μουφτὴ καὶ κάτω, μέχρι τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ὅλοι ἦλθαν γιὰ νὰ δώσουν βάρους στὶς διαβεβαιώσεις τοῦ ἀρχιεπισκόπου. Ὁ μουχασίλης δήλωσε ὅτι ἱκανοποιήθηκε καὶ ἀνακοίνωσε ὅτι ἀπὸ τὴν

πλευρά του ποτέ δὲν θὰ παρέβαινε τὶς ὑποσχέσεις του, ὡς ἀμοιβὴ ὅμως γιὰ νὰ ἀναλάβει νὰ μεταβιβάσει μιὰ ἀναφορὰ πρὸς τὴν κυβέρνηση, στὴν Κωνσταντινούπολη, σχετικὰ μὲ τὴν καλὴ συμπεριφορὰ τῶν χριστιανῶν τῆς Κύπρου, ἀπέσπασε ἀπ' αὐτοὺς τὸ “συγκαταβατικὸ” ποσὸν τῶν 100.000 γροσίων! Καὶ δὲν μπορούσαν (οἱ χριστιανοὶ) νὰ ἀρνηθοῦν ὑπὸ τὶς κρίσιμες αὐτὲς περιστάσεις. Μετὰ αὐξήσε μὲ δικούς του στρατιῶτες τὴν φρουρὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς περαιτέρω ἐδραίωσης τῆς δημόσιας γαλήνης!

Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο τὸ τέρας αὐτὸ ἐτοιμαζόταν νὰ ἐκτελέσει τὸ ἐγκληματικὸ του σχέδιο. Ὑστερα ἀπὸ λίγες μέρες ζήτησε ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπο νὰ καλέσει ὅλους τοὺς ὑψηλὰ ἱσταμένους κληρικούς τῆς νήσου, λέγοντας ὅτι εἶχε ἐντολὴ ἀπὸ τὸν σουλτάνο, νὰ τοὺς ἀνακοινώσει πὼς ἔπρεπε νὰ τοὺς ἐνημερώσει γιὰ ζητήματα ὑψίστης πολιτικῆς σπουδαιότητος. Ὅλοι ὅσοι κλήθηκαν γνώριζαν καλὰ τὴν δολιότητα τοῦ βαρβάρου. Ὑποψιάστηκαν τὴν φοβερὰ ἀπάτη πού τοὺς ἐτοίμαζε! Ἦταν ὅμως ἀργὰ γιὰ νὰ ξεφύγουν, ἀφοῦ στὰ λιμάνια εἶχαν τοποθετηθεῖ πλήθη στρατιωτῶν, πού εἶχαν ἔλθει ἀπὸ τὴν Συρία.

Μὲ μιὰ ἐλάχιστη ἐλπίδα σωτηρίας, μὲ περαιτέρω θυσίες, ἴσως νὰ ξεπερνοῦσαν καὶ αὐτὴ τὴν θύελλα πού πλησίαζε. Πίστευαν ἐπίσης πὼς οἱ τοῦρκοι θὰ ἦσαν ἱκανοποιημένοι μὲ τὴν ἄψογη συμπεριφορὰ τῶν προεστώτων τοῦ λαοῦ. Τὴν ἐπομένη μέρα, λοιπόν, ὅλοι οἱ κληρικοὶ μαζεύτηκαν κατὰ τὶς διαταγὰς τοῦ μουχασίλη. Αὐτὸς ἀπὸ τὴν πλευρὰ του, εἶχε τοποθετήσει πλῆθος ἐνόπλων φρουρῶν σὲ ὅλες τὶς σκάλες τοῦ μεγάρου, ὅπου βρισκόταν ἡ μεγάλη αἴθουσα συναντήσεων. Δίνει, λοιπόν, τὴν διαταγὴ γιὰ γενικὴ σφαγὴ μπροστὰ στὸν ἅγιο προκαθήμενο. Ὁ σεβάσμιος αὐτὸς ἄνθρωπος, πλήρης θάρρους ἐναντίον τῆς τυραννίας, ἀπηύθυνε πρὸς τὸν ἄπιστο κυβερνήτη αὐτὰ τὰ λόγια: “Γιὰ ποιοῦ ἐγκλημα μπορεῖς νὰ κατηγορήσεις τὰ ἀτυχῆ αὐτὰ θύματά σου, τῶν ὁποίων τὸ αἷμα θέλεις νὰ χύσεις;” Ἐχεις ἀπομυζήσει ἀπ' αὐτοὺς ἀναρίθμητες θυσίες. Ἐὰν μετὰ πού μᾶς ἔχεις καταστήσει στὴν ἐσχάτη ἔνδεια, ἐὰν μετὰ πού

μὲ ἀνάγκασες νὰ συνεισφέρω σὲ ὅλες τὶς ἀνάγκες τῆς κυβερνήσεως, μὲ βαρεῖς φόρους πάνω στὰ φτωχὰ μου τέκνα, ἐὰν μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἡ ὀργή σου παραμείνει ἀνικανοποίητη, τότε, ἄς πέσει ἡ ἐκδίκησή σου μόνο πάνω στὸ κεφάλι μου καὶ χάρισε τὸ αἷμα τῶν ἀθῶων αὐτῶν ἀνθρώπων. Μὴν ξεχνᾶς”, συνέχισε, “ὅτι ὑπάρχει Θεός, ποὺ βλέπει τὶς πράξεις τῶν ἀνθρώπων καὶ δικάζει δίκαια”.

Ὁ βάρβαρος, διακόπτοντάς τον, ἀπάντησε: “Ἡ καρδιά μου οὐδέποτε ἔχει προσκολληθεῖ περισσότερο σὲ κάποια ἐργασία ποὺ μοῦ ἀνέθεσαν. Λυποῦμαι, ἀνίερε παλιάνθρωπε, ποὺ δὲν μπορῶ μέσα σ’ αὐτὸ τὸν χῶρο καὶ αὐτὴ τὴν στιγμή νὰ ὑποβάλω ὅλους τοὺς χριστιανοὺς στὴν ἴδια τύχη! Πιστεύω, τοῦλάχιστον, πὼς κανένας ἀπ’ αὐτοὺς τοὺς σκύλους, ποὺ βρίσκονται ἐδῶ, δὲν θὰ γλυτώσει”.

Ἄρχισε τότε ἡ σφαγή, καὶ ὁ ἀγιασμένος ἱεράρχης στεκόταν μὲ πατρικὴ τρυφερότητα, ἐμπιστευόμενος τὰ ἀγαπητὰ του τέκνα στὸ ἔλεος τοῦ αἰωνίου Θεοῦ.

Μετὰ ἀπηύθυναν πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπο διάφορες ἐρωτήσεις, τὶς ὁποῖες ἀρνήθηκε νὰ ἀπαντήσει. Διεκήρυξε ὅμως πὼς δὲν ἦταν ἔνοχος γιὰ κανένα σφάλμα, ἐκτὸς ἀπὸ μία ἀμετάβλητη ἀφοσίωση πρὸς τὸν σουλτᾶνο. “Αὐτός, δυστυχῶς, δὲν ἐκτίμησε τὴν ὑποτέλεια ποὺ τοῦ προσφέραμε”, πρόσθεσε.

Στὴν συνέχεια, μὲ βαθιὰ ἀγωνία γιὰ τὴν σωτηρία τῶν πνευματικῶν του τέκνων, ταπεινὰ προσευχήθηκε γιὰ τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς ἐκτελεσθέντας. Στὴν συνέχεια προσευχήθηκε ἐκτενῶς, ὥστε ἡ ἱστορία αὐτῶν τῶν ὀλεθρίων γεγονότων θὰ ἐντυπωσιάζε τὸν κάθε μονάρχη, ποὺ λατρεύει τὸν ἀληθινὸ Θεό.

Μετὰ τὴν δολοφονία τῶν ἀθῶων του τέκνων ὀδηγήθηκε καὶ ὁ ἅγιος πατέρας πρὸς ἐκτέλεση, παραδίδοντας τὴν ψυχὴ του στὰ χέρια τοῦ δημιουργοῦ του. Αὐτὸ τὸ φοβερὸ ἔγκλημα προκάλεσε τὴν πιὸ βαθιὰ θλίψη σὲ κάθε χριστιανικὴ καρδιά. Μὲ τὴν ἐκτέλεση τοῦ ἀρχιεπισκόπου ὁ ὄχλος τῶν τούρκων ἐπιδόθηκε σὲ κάθε εἶδους ἀπεχθὴ ὄργια καὶ ἐγκλήματα. Οἱ χριστιανοί, ποὺ εἶχαν γλυτώσει ἀπὸ τὴν σφαγή, κατέφυγαν στὶς ἐκκλησίες. Δὲν βρῆκαν ὅμως τὸ ἀπαραβίαστο ἄσυλο, ποὺ ἀκόμη καὶ οἱ πιὸ ἀπολίτιστοι καὶ ἄξεστοι

λαοὶ ἀπολαμβάνουν (μὲ τὴν καταφυγὴ τους στὰ ἅγια τῶν ἀγίων). Οἱ ἅγιες τράπεζες, πάνω στὶς ὁποῖες τελοῦνται τὰ πιὸ ἀξιοσέβαστα μυστήρια, βεβηλώθηκαν μὲ κάθε πράξη αἰσχρά!

Μικρὸς εἶναι ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, ποὺ διέφυγαν τὸ μένος τῶν βαρβάρων. Ἀκόμη καὶ οἱ εὐρωπαῖοι πρέσβεις ἀναγκάστηκαν νὰ καταφύγουν στὰ πλοῖά τους (γιὰ ἀσφάλεια).

Αὐτὲς ἦσαν οἱ σκηνὲς ποὺ πέρασε τὸ νησί μας ἐκείνη τὴν μοιραία μέρα. Παρόμοιες σκηνὲς συνέχισαν νὰ διαδραματίζονται καὶ σὲ ἄλλα μέρη τοῦ νησιοῦ μας στὶς ἐπόμενες μέρες. Ἡ μνήμη τῶν δεινῶν μας θὰ παραμείνει μέχρι τέλους, ἐμπνέοντας ἕνα δίκαιο μῖσος ἐναντίον τῆς καταραμένης φυλῆς τῶν μουσουλμάνων. Ἐλπίζουμε ὅτι ὅλες οἱ χριστιανικὲς χῶρες θὰ ἀποτίσουν φόρο τιμῆς καὶ συλλυπητήρια πρὸς τὰ λαμπρὰ θύματα, ποὺ ἔπεσαν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.

Αὐτὰ τὰ φοβερὰ γεγονότα διαδραματίστηκαν τὴν 9ην Ἰουλίου 1821».

95. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ 1821
ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΚΩΤΟ ΦΙΛΕΛΛΗΝΑ ΣΤΡΑΤΗΓΟ Thomas Gordon¹

«Αὐτὴ ἡ παροδικὴ κατάθλιψη (ὁ φόνος ἑνὸς ἀριθμοῦ ἑλλήνων ἀπὸ τοὺς τούρκους τὸν Μάϊο τοῦ 1821), ἴσως νὰ ξεχνιόταν, ἡ Πύλη ὅμως ἦταν ἀποφασισμένη νὰ διασφαλίσῃ τὴν κυριαρχία της πάνω στὸ νησί. Ἔτσι, μετέφερε ἀρκετὰ σώματα στρατοῦ ἀπὸ τὶς γειτονικὲς πρὸς τὴν Κύπρο ἐπαρχίες. Αὐτὸ ἀποδείχθηκε ὀλέθριο γιὰ τὴν Κύπρο, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι αὐτὴ ἡ πράξη ἦταν λογικὴ (γιὰ μία κατοχικὴ χώρα).

Οἱ ἐπαναστάτες (ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα) ἔπλεαν γύρω ἀπὸ τὶς ἀκτὲς τῆς Κύπρου. Οἱ ἐγχώριοι μωαμεθανοὶ ἦσαν εἰρηνόφιλοι, καὶ ἐκ μέρους τῶν ἀνεψιῶν τοῦ ἀρχιεπισκόπου, οἱ ὁποῖοι βρισκόνταν στὴν Γαλλία, ἐκκολαπτόταν ἓνα σχέδιο γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Κύπρου. Ἀνταποκρινόμενοι σὲ φηρμάνια τοῦ σουλτάνου, οἱ πασᾶδες τοῦ Ἀλέππο (Χαλεπίου) καὶ τῆς Ἄκκρας συγκέντρωσαν 10.000 σύρους στρατιῶτες, τὰ ἀποβράσματα ἐκείνης τῆς βάρβαρης χώρας, καὶ ἀπέπλευσαν ἀπὸ τὴν Ἄκκρα καὶ τὴν Τρίπολη, τὰ πλέον κοντινὰ μέρη πρὸς τὴν Κύπρο. Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ ἑλληνικὰ σκάφη εἶχαν ἀποχωρήσει, γιὰ νὰ βοηθήσουν στὴν ἄμυνα τοῦ ἀρχιεπελάγου.

Δὲν πρόφθασαν αὐτὰ τὰ “καθάρματα” νὰ ἀποβιβαστοῦν στὶς ἀκτὲς τῆς Λάρνακας (τὸν Ἰούνιο τοῦ 1821), καὶ ἄρχισαν νὰ ἐπιδίδονται σὲ κάθε εἶδους ἀχρειότητες. Στὶς διαμαρτυρίες τοῦ προξέ-

1. C. D. СОВНАМ, *Excerpta Cypria*, ὁ.π., σ. 459. Ὁ Thomas Gordon († 1841), σκῶτος στρατηγός, ἦταν ἀπὸ τοὺς πρῶτους φιλέλληνες ποὺ ἐνίσχυσαν τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση, φθάνοντας στὴν Ἑλλάδα μὲ δικό του πλοῖο καὶ ἀρκετὰ πολεμοφόδια. Μετὰ τὸν ἀγῶνα διετέλεσε στρατιωτικὸς διοικητὴς Πελοποννήσου καὶ ἀρχηγὸς τοῦ Σώματος Γενικῶν Ἐπιτελῶν. Τὸ 1832 ἐξέδωκε τὸ ἔργο του «Περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως».

νου τῆς Γαλλίας, ὁ κυβερνήτης ἀναγκάστηκε, γιὰ τὴν ἀσφάλεια τῶν εὐρωπαϊῶν, νὰ διατάξει τὰ στρατεύματα νὰ κατευθυνθοῦν πρὸς τὴν Ἀμμόχωστο. Αὐτὴ του ὅμως ἡ ἐνέργεια, προκάλεσε τὴν ἐπέκταση τῶν καταστροφῶν. Μιμούμενοι τὸ παράδειγμά τους, οἱ ἄντρες τῆς Πολιτοφυλακῆς τῆς νήσου μῆκαν καὶ αὐτοὶ στὸν χορὸ τοῦ ἐγκλήματος. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος, πέντε ἐπίσκοποι καὶ 36 ἄλλοι κληρικοί, ἐκτελέστηκαν. Ἡ Λευκωσία καὶ ἡ Ἀμμόχωστος λεηλατήθηκαν, ἐνῶ ὁλόκληρη ἡ Κύπρος, εἶχε μετατραπεῖ σὲ ἓνα θέατρο ἀρπαγῶν καὶ αἱματοχυσίας».

96. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ 1821
ΑΠΟ ΤΟΝ ΓΑΛΛΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ LOUIS LACROIX¹

«Οί μηχανορραφίες τῶν τούρκων ἐπισήμων ἐναντίον τῶν προύχόντων ἐλλήνων δὲν σταμάτησαν, παρὰ μόνο τὸ 1821, μετὰ ἀπὸ ἓνα αἵματηρὸ πραξικόπημα, τὸ ὁποῖο ἔθεσε τέρμα στὴν διοίκηση τῶν μουχασίληδων (sic), ἀνέτρεψε τὴν κυριαρχία τοῦ κλήρου τῶν ἐλλήνων, καὶ ἡ διακυβέρνηση ἐπανῆλθε στὰ χέρια τῶν πασάδων.

Ὁ Κυπριανὸς ἦταν τότε ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Κύπρου, ἐνῶ ἡ κυβέρνηση τῆς νήσου βρισκόταν, ἀπὸ τὸ 1820, στὰ χέρια τοῦ Κιουτσιουὺκ Μεχμέτ, ἐνὸς ἄνδρα μὲ αὐταρχικὸ χαρακτήρα. Ὁ καπτὰν πασᾶς τὸν εἶχε ἐκλέξει εἰδικά, γιὰ νὰ καταπολεμήσει τὴν ἐπιρροὴ πού εἶχε ὁ ἀρχιεπίσκοπος πρὸς τὴν Πύλη. Οἱ περιστάσεις, σὲ σύντομο χρονικὸ διάστημα, εὐνόησαν τὴν ἐκτέλεση τοῦ σχεδίου του. Οἱ πρῶτες ἐπαναστατικὲς κινήσεις στὴν Μολδαβία καὶ τὴν Πελοπόννησο, πού εἶχαν ξεσπάσει σύντομα μετὰ τὴν ἄφιξη τοῦ Κιουτσιουὺκ Μεχμέτ στὴν Κύπρο, φόβισαν τὴν ὀθωμανικὴν κυβέρνησις τόσο, ὥστε νὰ ἐπιτρέψει στὰ ὄργανά της νὰ πάρουν ὅλα τὰ ἀναγκαῖα μέτρα στὶς χῶρες πού δὲν εἶχαν ἐπαναστατήσει, οὕτως ὥστε νὰ κρατήσουν αὐτοὺς τοὺς χριστιανοὺς στὴν ὑποδούλωση. Τώρα οἱ ἔλληνες τῆς Κύπρου βρίσκονταν σὲ πλήρη ἀπομόνωση ἀπὸ τὸν ἐθνικὸν ξεσηκωμό, πού ἀνάβραζε στὰ ἄλλα νησιά καὶ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα. “Δὲν ἦταν αὐτοὶ πού βοῦσαν κατὰ τῆς τυραννίας καὶ σχεδίαζαν νὰ πάρουν τὰ ὄπλα, ἀλλὰ οἱ τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι δυσανασχετοῦσαν ἐξ αἰτίας τῆς δουλείας στὴν ὁποία οἱ ἐπίσκοποι τοὺς κρατοῦσαν τὰ

1. C. D. COBHAM, *Excerpta Cypria*, ὅ.π., σ. 464. Σύμφωνα μὲ σημείωση τοῦ Cobham, τὸ ἀνωτέρω κείμενο εἶναι μετάφραση ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ L. LACROIX, *Îles de la Grèce*, Paris 1853, σσ. 82-83. Βλ. καὶ Λ. ΛΑΚΡΟΥΑ, *Ἱστορία τῆς νήσου Κύπρου*, Ἀθήναις 1877, σσ. 169-171.

τελευταία πενήντα χρόνια. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ παρασκευάζαν μέσῳ ἀντιδράσεως τὴν ἐλευθερία”. Πράγματι, ὁ Κιουτσιούκ Μεχμέτ, ὑπὸ τὴν πρόφασιν τοῦ νὰ περιορίσει τὸν ἑλληνικὸ πληθυσμὸν, ὁ ὁποῖος ποθοῦσε μόνο τὴν ἡσυχία, καὶ γιὰ νὰ ἀρπάξει τὴν ἐξουσία, ἔφερε ἀπὸ τὰ βουνὰ τοῦ Ἀντιλιβάνου συμμορίες ἀράβων, βεδουϊνῶν καὶ ἀνσαρίων, τοὺς ὁποῖους διασκόρπισε σ’ ὅλη τὴν Κύπρον.

Οἱ Ἕλληνες ἔντρομοι, συμφώνησαν νὰ ἀφοπλιστοῦν, γιὰ νὰ μὴ δώσουν δικαιολογία γιὰ κακομεταχείριση. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανὸς διακήρυξε τὴν ἀγάπην του γιὰ τὴν εἰρήνην, καὶ τὴν ὑποταγὴν τοῦ στὴν κυβέρνησιν τοῦ μεγάλου κυρίου (σουλτάνου). Ὅμως, ὁ Κιουτσιούκ Μεχμέτ μηχανορραφεῖ σχέδια. Πείθει τὸν μέγα βεζύρη, πὺν ἴσως νὰ ἦταν συνένοχος, νὰ παραδειγματίσει τοὺς ἀρχηγούς (τῶν ἑλλήνων) μὲ αὐστηρὰς τιμωρίας. Ἔτσι, ἔχοντας ἐλευθερίαν ἐνεργειῶν, στὶς 9 Ἰουλίου 1821, διατάζει τὴν σύλληψιν τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ τῶν τριῶν ἐπισκόπων τῆς νήσου. Τοὺς μετέφεραν στὸ σεράϊ, καὶ μόλις μῆκαν μέσα, ἄρχισαν οἱ γενίτσαροι νὰ τοὺς σκοτώνουν. Οἱ Ἕλληνες προεστοὶ πὺν κλήθησαν ἀμέσως μετὰ, πρὶν διαδοθῶν τὰ νέα γιὰ τοὺς ἐπισκόπους, συνάντησαν τὴν ἴδιαν τύχην.

Μετὰ ἀνοίχθησαν οἱ πύλες, καὶ τὰ αἵματωμένα πτώματα ρίχθησαν ἔξω στὴν πλατεία. Αὐτό, ἔδωκε τὸ σύνθημα γιὰ γενικὴ σφαγή! Ἀμέσως μετὰ, μῆκαν στὴν γυναικεία μονὴ τῆς Φανερωμένης καὶ στραγγάλισαν τοὺς ἱερεῖς. Πληροφορήθηκα, λέγει ὁ κ. De Mas Latrie, ὅτι πρὶν τοὺς θανατώσουν οἱ τοῦρκοι, μὲ ἀνήκουστη ἐκδίκηση εἶχαν ἐπιστάξει αὐτοὺς σὰν ἄλογα, θραύοντας τὰ δόντια τοὺς γιὰ νὰ βάλουν στὸ στόμα τοὺς χαλινὸν, καὶ ἐξαναγκάζοντάς τοὺς διὰ τῶν πτερνιστήρων² νὰ περιστρέφονται. Τὰ σπίτια τῶν ὀρθοδόξων παραδόθησαν σὲ λαφυραγωγία, οἱ σφαγῆς δέ, συνοδευόμενες ἀπὸ συλήσεις, ἐπαναλήθησαν σὲ ὅλες τὰς ἐπαρχίας τῆς νήσου. Ἐπὶ ἕξι μῆνες ἐπικρατοῦσε γενικὸς φόβος μετὰξὺ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ...».

2. Πτερνιστήρες: σιδερένιες κατασκευὲς προσαρμοζόμενες στὰ ὑποδήματα τῶν ἰπέων, διὰ τῶν ὁποίων κεντοῦν τὰ ἄλογα.

97. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ 1821
ΑΠΟ ΤΟΝ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΣΠΥΡΙΔΩΝΑ ΤΡΙΚΟΥΠΗ¹

«Στις 3 Μαΐου 1821, ἔφθασαν τέσσερεις χιλιάδες στρατιῶτες, καὶ ἀμέσως μετὰ ὁ κυβερνήτης κάλεσε στὴν Λευκωσία τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς ἄλλους προεστῶτες, ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι, ἐπειδὴ οἱ χριστιανοὶ ἀδελφοὶ τους στὶς ἄλλες χῶρες εἶχαν ξεσηκωθεί μὲ ὄπλα, ἦταν ἀπαραίτητο γιὰ τὴν ἀσφάλειά τους, ἀφοῦ αὐτοὶ παρέμειναν νομιμόφρονες, νὰ στείλουν ἓνα κοινὸ ὑπόμνημα στὴν Πύλη, μὲ τὸ ὁποῖο νὰ βεβαιώνουν τὸν σουλτᾶνο γιὰ τὴν ἀμετάθετη προσκόλλησή τους στὸν θρόνο του. Πρόσθετε ὅτι θὰ ἐπιβεβαίωνε τὶς δηλώσεις τους μὲ προσωπικὲς του ἀναφορές. Πολλοὶ τὸν πίστεψαν καὶ πῆγαν στὴν Λευκωσία. Μερικοί, πιδ ἔξυπνοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὑποψιάστηκαν κάποια ἀπάτη καὶ διέφυγαν στὴν Λάρνακα, μιὰ πόλη μὲ 6000 κατοίκους, κατὰ πλειοψηφία χριστιανούς, καὶ κρύφθηκαν μέσα στὰ προξενεῖα. Ὅσοι προεστῶτες ἀπὸ τὴν Λάρνακα καὶ τὴν Λεμεσὸ δὲν φρόντισαν νὰ κρυβοῦν, συνελήφθησαν ἐνῶ ἔβγαιναν ἀπὸ τὶς ἐκκλησίες, καὶ στάληκαν δέσμιοι στὴν Λευκωσία. Ὁ κυβερνήτης, ἀφοῦ συγκέντρωσε ὅσους μπορούσε στὴν πρωτεύουσα,

1. I. C. D. COVHAM, *Excerpta Cypria*, ὅ.π., σσ. 465-466. Ὁ Σπυρίδων Τρικούπης (1788-1873), πατέρας τοῦ πρωθυπουργοῦ Χαριλάου Τρικούπη, ἀφοῦ σπούδασε φιλολογία στὴν Ἑλλάδα, τὴν Ρώμη καὶ τὸ Παρίσι, μετὰ τὴν ἔκρηξη τῆς ἐπανάστασης συμμετεῖχε ἐνεργᾶ σ' αὐτήν. Ἀπὸ τὸ 1824 ἀσχολήθηκε καὶ μὲ τὴν πολιτικὴ. Διετέλεσε μέλος τῆς προσωρινῆς ἐπαναστατικῆς κυβέρνησης, μέλος τῆς κυβέρνησης Καποδίστρια καὶ ἀργότερα ὑπηρέτησε ἀπὸ τὴν θέση τοῦ πρωθυπουργοῦ, τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἑλληνικῆς πρεσβείας στὸ Λονδίνο, τοῦ γεροϋσιαστοῦ κ.ἄ. Τὸ 1857 κυκλοφόρησε στὸ Λονδίνο τὸ τετράτομο ἔργο του «*Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως*».

ρίχνοντας τὴν “μάσκα”, ἀπεκάλυψε τὸν αἰμοσταγῆ σκοπὸ τοῦ, παρ’ ὄλο πὸ οἱ δυστυχεῖς χριστιανοὶ ἦσαν ἀπολύτως ἀθῶοι.

Στὶς 9 Ἰουλίου, οἱ ἀξιωματοῦχοι ἔφεραν μέσα στὴν πλατεία, μπροστὰ ἀπὸ τὸ μέγαρο τοῦ κυβερνήτη, τὸν ἀρχιεπίσκοπο Κυπριανὸ καὶ τοὺς ἄλλους τρεῖς ἐπισκόπους. Τὸν πρῶτο, τὸν ἀπαγχόνισαν σ’ ἓνα δένδρο, μπροστὰ ἀπὸ τὶς πύλες τοῦ μεγάρου, ἐνῶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἀποκεφάλισαν. Μαζί τους ἀποκεφαλίστηκαν καὶ ἓνας ἀριθμὸς χριστιανῶν προεστώτων, καὶ ὅλα τὰ σώματα ἔμειναν ἐκτεθειμένα στὴν πλατεία γιὰ μερικὲς ἡμέρες. Κατὰ τὴν διάρκεια τῶν ἐπομένων τριάντα ἡμερῶν συνέχισαν τὶς σφαγές, καὶ συχνὰ ἀκρωτηρίαζαν τὰ μέλη τῶν ζωντανῶν θυμάτων».

98. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ 1821
ΑΠΟ ΤΟΝ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΙΩΑΝΝΗ ΦΙΛΗΜΟΝΑ¹

«... Έτσι, ή πόλη τής Λευκωσίας, ήταν προορισμένη νά μετατραπεί σ' ένα σφαγεῖο ανθρώπων. Τήν πρώτη μέρα, μέσα στην πλατεία μπροστά ἀπό τὸ σεράϊ, ἀπαγχονίστηκε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός, ἐνῶ οἱ ἐπίσκοποι Πάφου, Κιτίου καὶ Κυρηναίας μαζὶ μὲ τοὺς ὑπολοίπους ἀνωτέρους κληρικούς, ἀποκεφαλίστηκαν. Τὰ σώματά τους ἔμειναν ἐκτεθειμένα, μὲ τὸ κεφάλι τοῦ καθενὸς τοποθετημένο πάνω στην πλάτη του. Κατὰ τὴν ἐπόμενη μέρα, οἱ ὑπολοίποι ἀποκεφαλίστηκαν, μὲ τὴν ἐξαίρεση τριάντα ἕξι ἀνδρῶν κατωτέρας τάξης, πού λόγω τοῦ ἀδύνατου χαρακτήρᾶ τους ἀρνήθηκαν τὴν πίστη τους². Οἱ βάρβαροι, ὄχι μόνο σκότωναν τὰ θύματά τους, ἀλλὰ ἀρκετοὺς τοὺς ἀκρωτηρίασαν».

1. C. D. COBHAM, *Excerpta Cypria*, ὀ.π., σ. 468. Ὁ Ἰωάννης Φιλήμων ἦταν κύπριος σὴν καταγωγή, καὶ τὸ πραγματικὸ του ὄνομα ἦταν Ἰωάννης Βασιλείου, ἐνῶ Φιλήμων ἦταν τὸ ψευδώνυμο, τὸ ὁποῖο ἔλαβε ὡς μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Ὡς καλὸς γνώστης τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας ἐξέδωκε τὸ 1833 στὸ Ναύπλιο τὴν ἐφημερίδα «Χρόνος» γιὰ νὰ στηρίξει τὸν Καποδίστρια, καὶ τὸ 1838 σὴν Ἀθήνα τὴν ἐφημερίδα «Ὁ αἰὼν», ἡ ὁποία δροῦσε ὡς δημοσιογραφικὸ ὄργανο τοῦ φιλορωσικοῦ κόμματος. Διετέλεσε καὶ βουλευτῆς Ἀθηνῶν. Μεταξὺ 1859 καὶ 1861 ἐξέδωκε τοὺς τέσσερεις πρώτους τόμους τοῦ «Ἱστορικοῦ Δοκιμίου περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως», τὸ ὁποῖο δὲν ὀλοκληρώθηκε γιὰ τὸν βρῆκε ὁ θάνατος τὸ 1864.

2. Τὸ γεγονός αὐτὸ δείχνει ὅτι ὄλοι οἱ θανατωθέντες μποροῦσαν, ἐὰν ἤθελαν, νὰ ἀρνηθοῦν τὴν πίστη τους καὶ νὰ γλυτώσουν τὸν θάνατο, δὲν τὸ ἔπραξαν ὁμως.

99. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ 1821 ΑΠΟ ΤΟΝ
ΓΕΡΜΑΝΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ GEORGE GODEFRID GERVINUS¹

«Στὴν ἀρχὴ τῆς ἐπανάστασης, ἡ Πύλη εἶχε στείλει ἕνα ἀριθμὸ στρατευμάτων στὴν Κύπρο, παρέχοντας τὸν κυβερνήτη πλήρη ἐξουσία νὰ χειριστεῖ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν χριστιανῶν, ὅπως θεωροῦσε ἀναγκαῖο γιὰ τὴν δημόσια ἀσφάλεια. Οἱ ἀγῶδες, στοὺς ὁποίους αὐτὰ τὰ ἐντάλματα εἶχαν διαβιβαστεῖ σὲ μία μυστικὴ συνάντηση, παρουσίασαν ἕναν κατάλογο ἀπὸ πρόσωπα γιὰ προγραφή, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο ὁ ἀρχιεπίσκοπος, οἱ ἐπίσκοποι καὶ ὅλοι οἱ ἐπιφανεῖς καὶ πλούσιοι χριστιανοί, τοὺς ὁποίους ἐπιθυμοῦσαν νὰ θυσιάσουν χάριν τοῦ προσωπικοῦ τους μίσους ἢ τῆς ἀπληστίας τους, ἔπρεπε νὰ θανατωθοῦν.

Ὁ κυβερνήτης δίσταζε, ἀλλὰ αὐτοὶ τὸν καθιστοῦσαν ὑπεύθυνο γιὰ τυχόν συνέπειες, λόγῳ τῆς ἐπιείκειάς του. Ἰδιαίτερα ὅταν ἔπεσαν στὰ χέρια τῶν τούρκων προκηρύξεις τοῦ ἀρχιμανδρίτου Θησεά, μὲ τὶς ὁποῖες καλοῦσε τὸν λαὸ νὰ ξεσηκωθεῖ σὲ ἐπανάσταση, ὁ κυβερνήτης συμφώνησε μὲ τὸ σχέδιό τους. Ἔτσι, μόλις ἔφθασαν οἱ ἐνισχύσεις στρατοῦ ἀπὸ τὴν Ἄκκρα καὶ Τρίπολη, κάλεσε ὅλους τοὺς πλουσίους Ἕλληνες στὴν Λευκωσία, τὴν πρωτεύουσα τῆς νήσου. Πολλοὶ ἦλθαν. Ἄλλοι ὅμως, ποὺ δὲν τὸν ἐμπιστεύθηκαν, διέφυγαν σὲ χριστιανοὺς στὴν Λάρνακα, ὅπου καὶ κρύφθηκαν σὲ κρυψῶνες, ποὺ ἐτοίμασαν οἱ πρεσβευτές. Τότε ὁ κυβερνήτης, ρίχνοντας τὸ προσωπεῖο, ἀπαγχόνισε τὸν ἀρχιεπίσκοπο, τοὺς τρεῖς ἐπισκόπους τοὺς καρατόμησε, ἐνῶ διακόνιοι προὔχοντες καταδικάσθηκαν σὲ θάνατο, ἢ στὴν δουλεία».

1. C. D. COVHAM, *Excerpta Cypria*, ὁ.π., σ. 469. Ὁ George Godefrid Gervinus (1805-1871), γερμανὸς πολιτικὸς καὶ ἱστορικὸς, δίδαξε στὰ πανεπιστήμια Χαϊδελβέργης καὶ Γκέτινγκεν. Ἀσχολήθηκε μὲ τὴν πολιτικὴ, ἐνῶ ἀργότερα συνέγραψε τὸ ὀκτάτομο ἔργο του «Ἱστορία τοῦ 19^{ου} αἰῶνος ἀπὸ τῶν συνθηκῶν τῆς Βιέννης μέχρι τοῦ 1830». Στὸν 4ο τόμο τοῦ ἔργου τούτου πραγματεύεται καὶ περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

100. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ 1821
ΑΠΟ ΤΟΝ ΓΑΛΛΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ François Rouqueville¹

«Ὁ τουρκικὸς πληθυσμὸς εἶχε ξεσηκωθεῖ μαζικά, μόλις ἔμαθαν ὅτι ὁ μωαμεθανικὸς στρατὸς, ποὺ εἶχε συγκεντρωθεῖ στὶς ἰωνικὲς ἀκτές, ἀναγκάσθηκε νὰ ὑποχωρήσει μπροστὰ στὴν γενναϊότητα τῶν σαμίων, ποὺ ἤδη βρίσκονταν στὸ ἔδαφος τῆς Μικρῆς Ἀσίας καὶ ἔπαιρναν πικρὴ ἐκδίκηση. Ἦσαν ἀποφασισμένοι νὰ ἀπαντήσουν μὲ φόνους, λόγῳ τῶν ἐπιτυχιῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἐξαγριωμένοι οἱ βάρβαροι, συνέλαβαν τὸν ἀρχιεπίσκοπο, πέντε ἐπισκόπους καὶ τριάντα ἕξι ἄλλους ἐκκλησιαστικούς, καὶ τοὺς ἀπαγχόνισαν γύρω στὶς 15 Ὀκτωβρίου. Οἱ περισσότεροι Ἕλληνες στὴν Λάρνακα καὶ καὶ τὶς ἄλλες πόλεις, στραγγαλίσθηκαν αὐτὲς τὶς μέρες».

I. C. D. COVHAM, *Excerpta Cypria*, ὅ.π., σσ. 454-455. Ὁ François Charles Hugues Laurent Rouqueville (1770-1838), γάλλος ἰατρὸς καὶ ἱστορικός, ὑπῆρξε ἕνας ἐκ τῶν θερμοτέρων φιελλήνων. Συμμετεῖχε στὴν ἐκστρατεία τοῦ Ναπολέοντα στὴν Αἴγυπτο, καὶ τὸ 1805 διορίστηκε προξενικὸς πράκτορας τῆς Γαλλίας στὴν αὐλὴ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ στὰ Ἰωάννινα. Ἐκεῖ ἀγάπησε τὴν Ἑλλάδα, ἔμαθε τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ συνέγραψε δύο βιβλία γι' αὐτήν. Κατὰ τὰ ἔτη 1820-1822 τὸ πεντάτομο «*Ταξίδι στὴν Ἑλλάδα*» (*Voyage en Grèce*) καὶ τὸ 1824 τὸ τετράτομο «*Ἱστορία τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος*» (*Histoire de la régénération de la Grèce*, Paris 1824), καθὼς καὶ πολλὰ ἄρθρα. Ἀπὸ τὸ δεῦτερο αὐτὸ βιβλίον προέρχεται τὸ ἀνωτέρω ἀπόσπασμα.

101. ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΤΩΝ ΕΝ ΕΥΡΩΠῃ
ΔΙΑΣΩΘΕΝΤΩΝ ΚΥΠΡΙΩΝ, ΚΛΗΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΛΑΪΚΩΝ¹

Ἐπειδὴ ἡ τυραννικὴ διοίκησις τῶν τούρκων μετεβλήθη ὀλο-
τελῶς εἰς ληστείαν, καὶ οὔτε ὁ εἰρηνικὸς ἡμῶν βίος καὶ πρὸς τοὺς
σκληροὺς αὐτῶν νόμους εὐπέθεια, οὔτε πολιτικὴ φρόνησις, οὔτε
ἀθωότης, οὔτε ταπεινώσις, οὔτε τὰ ὑπὲρ τὴν ἡμετέραν δύναμιν
ἔξοδα, οὔτε πᾶν ἄλλο εἶδος θυσίας, ὅπερ διὰ τῶν προϋχόντων ἡμῶν
ἐπροσφέραμεν ἴσχυσαν νὰ ἐμποδίσουν τὰς ἄχρι θανάτου κατα-
δρομὰς ἡμῶν τῶν ἐν Κύπρῳ χριστιανῶν, ἀλλὰ χωρὶς τινος ἠθικῆς,
ἢ λόγου προφάσεως κατέσφαξαν, ὅσους ἐξ ἡμῶν ἔβαλον εἰς τὸ χέρι
χριστιανούς, μηδὲν εὐλαβούμενοι οὐδὲ τῶν αἰδεσίμων ἱερέων, οὐδὲ
τῶν σεβασμίων ἀρχιερέων, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ μακαριωτάτου ἡμῶν
πατρὸς καὶ δεσπότη, ἀλλ' αὐτοὺς μὲν κατέσφαξαν, τοὺς δὲ ἱεροὺς
ἡμῶν ναοὺς καὶ οἴκους, ἄλλους μὲν ἐρήμωσαν, ἄλλους δὲ κατέ-
καυσαν, δίδοντας εἰς ἀρπαγὴν τὰ τέκνα ἡμῶν καὶ γυναίκας, βιά-
ζοντας αὐτὰ νὰ ἐναγκαλισθῶσι τὴν ἀνόσιον αὐτῶν θρησκείαν, καὶ
ἄλλα ὅσα τραγικὰ καὶ ἀποτρόπαια βαρβαρικὴ δύναμις καταχρᾶται,
ὅπου δὲν εὐρίσκει ἀντίστασιν διὰ τὰς φρικτὰς αὐτὰς ἀδικίας, καὶ
δι' ὅσας ἄλλας πρὸ αὐτῶν εἰ καὶ μετριωτέρας, ἀλλὰ συνεχεῖς ὑπὸ
τῶν τυράννων αὐτῶν ὑποφέραμεν.

Νομίζομεν ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὅτι ἔχομεν κάθε δί-
καιον νὰ μὴ γνωρίζωμεν πλέον διὰ διοικήσιν τοὺς αἰμοβόρους τού-
τους ληστές, ἀλλὰ συμφώνως μὲ τοὺς λοιποὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν

1. *ΙΕΡ. ΠΕΡΙΣΤΙΑΝΗ*, *Γενικὴ ἱστορία τῆς νήσου Κύπρου*, Λευκωσία 1911 (φωτοτ.
ἀνατ., ἐκδ. Ἐπιφανίου, Λευκωσία 1995), σσ. 779-781. Ὁ Περισιτιάνης λαμβάνει τὸ
κείμενο ἐκ τοῦ ὑπ' ἀρ. 71 (161) τῆς 2/15 Ἰανουαρίου φύλλου τῆς ἐν Λάρνακι ἐκδι-
δομένης «Ἐφημερίδος τοῦ λαοῦ». *ΙΩ. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗ - Κ. ΚΟΚΚΙΝΟΦΤΑ*, *Δημογρα-
φικὰ στοιχεῖα Γερολάκκου* (1825), *ΕΚΜΙΜΚ 3*, Λευκωσία 1996, σσ. 258-260.

ἔλληνας θέλομεν προσπαθήσει τὴν ἐλευθερίαν τῆς εἰρηνικῆς ἡμῶν, πάλαι μὲν μακαρίας, ἤδη δὲ τρισαλθίας νήσου Κύπρου.

Ἐνεκα τούτου συμψηφίζομεν ἐπίτροπον τῆς νήσου μας ἅπαξ τὸν εὐγενῆ κύριον Νικόλαον Θησέα, υἱὸν τοῦ ἀοιδίμου μεγάλου οἰκονόμου τοῦ μακαριωτάτου, ὅπως συνεργήσῃ καὶ ἐνεργήσῃ πληρεξουσίως πάντα ὅσα κρίνη συμφέροντα, ἀπέλθῃ αὐτός, ἢ πέμψῃ πρεσβείαν πρὸς τοὺς χριστιανοὺς μονάρχας, ἢ εἰς ὄντινα τούτων κρίνει συμφερότερον, ἔλθῃ εἰς συνθήκας περὶ τῆς νήσου καὶ ὑπογράψῃ ὡς ἀπὸ μέρους τοῦ κοινοῦ, ἐτοιμάσῃ δύναμιν στρατιωτικὴν καὶ κινηθῇ κατὰ τῶν ἐχθρῶν, δανεισθῇ ἐπάνω εἰς τὰ κοινὰ εἰσοδήματα, ἢ κτήματα τοῦ κοινοῦ τῆς πατρίδος, ἢ τῶν μοναστηρίων, τῶν ἐκκλησιῶν, τζαμιῶν, ἢ καὶ τῶν ὅσα ἢ πλεονεξία τῶν τούρκων ἐσφετέρισε, ἢ ὅσας γαίας ἢ ἄλλα κτήματα ἐν τῇ πατρίδι δὲν ἔχουν νόμιμον δεσπότην, ἢ ἐπάνω εἰς τὸ δέκατον κοινῶς ὅλων τῶν ἐν Κύπρῳ κτημάτων ἡμῶν, ἐνὶ δὲ λόγῳ δίδοται τῷ ἐπιτρόπῳ ἀπολύτως πᾶσα ἐξουσία, ἵνα πράξῃ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, νομίμου διοικήσεως καὶ εὐταξίας τῆς Κύπρου ὅσα κατὰ τὰς περιστάσεις κρίνη ἀναγκαῖα καὶ ὠφέλημα κατὰ τὰς ὑποσχέσεις καὶ ὄρκους, οὓς ἐλάβαμεν παρ' αὐτοῦ. Ὁ δὲ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης εὐλογήσῃ τοὺς σκοποὺς ἡμῶν καὶ δώσῃ ἡμῖν τὴν θεῖαν χάριν αὐτοῦ, ὅπως λάβωσιν αἴσιον τέλος.

Τῷ ,αωκά' ἔτει, Δεκεμβρίου ς'.

Οἱ κατὰ θεῖαν βοήθειαν ἐν Εὐρώπῃ διασωθέντες κύπριοι.

Οἱ τοῦ ἱεροῦ κλήρου:

Ὁ Τριμυθοῦντος Σπυρίδων (ἡ σφραγὶς του)

Ὁ τοῦ ἀοιδίμου ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ
Ἰωαννίκιος ἔξαρχος (ἡ σφραγὶς του)

Ὁ τοῦ ἀοιδίμου ἱερομάρτυρος Κύπρου
ἀρχιμανδρίτης Θεόφιλος.

Οἱ τοῦ κλήρου καὶ εὐγενείας:

Χατζηλοῆς ἐπιστάτης καὶ ἐπίτροπος Ἀλινιωτίσσης
(ἡ σφραγίς του)

Γιαννάκης Μονόχειρ πρῶην κοτζάπασης

Χατζηπέτρος τοῦ ποτε οἰκονόμου Κυθέριος
(ἡ σφραγίς του)

Χριστόδουλος Κτωρίδης λαρνακιώτης
(ἡ σφραγίς του φέρουσα τὸ μονόγραμμά του)

Κωνσταντῆς Γεωργιάδης λευκωσιάτης
(ἡ σφραγίς του φέρουσα τὸ μονόγραμμά του)

Δαυὶδ Ἀνδρεάδης ἐκ Λεμεσοῦ

Ὁ ταξίαρχος Μιχάλης Μακρυδιάκος
(ἡ σφραγίς του δυσδιάκριτος)².

2. Ἔχει περιέλθει στὴν κατοχὴ τῆς ἱερᾶς μονῆς Μαχαιρᾶ φωτοαντίγραφο χειρογράφου, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἀντίγραφον τοῦ ἀνωτέρω ἐγγράφου τῶν ἐν Εὐρώπῃ διασωθέντων κυπρίων, καὶ τὸ ὁποῖον ὑπογράφουν οἱ ἐξῆς: «Οἱ τοῦ ἱεροῦ κλήρου: ὁ τοῦ ἀοιδίμου μακαριωτάτου Κύπρου ἀρχιμανδρίτης Θεόφιλος, ὁ Τριμθοῦντος Σπυρίδων, ὁ τοῦ ἱερομάρτυρος Κύπρου Κυπριανοῦ Ἰωαννίκιος ἔξαρχος, Ἰλαρίων Πασχαλίδης ἀρχιμανδρίτης ὁ κύπριος, π. Χριστόδουλος Κτωρίδης. Οἱ ἱεροῦ κλήρου καὶ εὐγενείας: Κυπριανὸς Θησεύς, Χατζηλοῆς ἐπιστάτης καὶ ἐπίτροπος Χρυσάλινιωτίσσης, Γιαννάκης Μονόχειρ κοτζάπασης, Κωνσταντῆς Γεωργιάδης λευκωσιάτης, Χατζηπέτρος οἰκονόμου Κυθέριος, Χατζηχριστόδουλος Ἀπέϊτος δραγομᾶνος Κύπρου, Χατζηχριστόδουλος Χατζηλοῖζου, Ἰωάννης Πελεντρίτης <κύπριος>, †...† , Χατζηκυργῆς ὁ μπέης Πάφου». Ἀξιοσημείωτο τυγχάνει τὸ ὅτι στὸ ἐν λόγω ἔγγραφο, καὶ ὁ ἔξαρχος Ἰωαννίκιος ἀναφέρει τὸν Κυπριανὸ ὡς ἱερομάρτυρα.

102. ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΙΩΑΚΕΙΜ¹

Ἐπόμνημα εἰς τὴν χειροτονίαν τοῦ
μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου κυρίου Ἰωακεῖμ.

φ. 189

Τίποτε δὲν γίνεται χωρὶς τὴν πατρικὴν βουλήν, καὶ σοφὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ. Ὅθεν ἐπειδὴ ὁ τὴν ἀγιωτάτην Ἀρχιεπισκοπὴν τῆς Νέας Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Κύπρου κυβερνῶν, ἀείμνηστος Κυπριανὸς ἐκαρατομήθη, κρίμασιν οἷς οἶδεν ὁ Κύριος, δι' ὑψηλῆς προσκυνητῆς βασιλικῆς προσταγῆς, διὰ νὰ μὴ μένη ἐπὶ πολὺ ὁ ἀγιώτατος οὗτος θρόνος χωρὶς προστάτην καὶ κυβερνήτην, εἰς τοιοῦτους μάλιστα δυσκολωτάτους καιρούς, καὶ ἐπομένως καιροφυλακτῆσας «ὁ κλέπτῃς, εἰσέλθη εἰς τὸ ποίμνιον, κλέψῃ, θύσῃ καὶ ἀπολέσῃ»², ἡμεῖς, ὅτε κληρὸς τοῦ ἀποστολικοῦ τούτου θρόνου καὶ ὁ τῶν ἱερέων σύλλογος συνήλθομεν νὰ συσκεφθῶμεν περὶ τῶν πρακτέων, καὶ συσκεφθέντες, ἀπεφασίσαμεν ὅλοι κοινῶς νὰ προσδράμωμεν εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, ὡς εἰς κοινὴν ἡμῶν μητέρα καὶ τιτηνόν. Καὶ οὕτως διὰ κοινῶν ἀναφορῶν ἀνηγγείλαμεν τὰ καθ' ἡμᾶς εἶς τε τὸν ἤδη εὐκλεῶς τοῦ ἱεροῦ τούτου σκάφους τοὺς οἷακας πατριαρχικῶς διῖ(ι)θύνοντα κύριον Εὐγένιον, καὶ τὴν περὶ αὐτὸν ἱεράν τῶν ἐκκλησιαστικῶν γερόντων Σύνοδον, παρακαλοῦντες θερμῶς νὰ θεραπεύσῃ τὴν ἀληθινοῦ ποιμένος χηρείαν μας, καὶ μᾶς καταστήσῃ ποιμένα τὸ ἐκλεχθὲν ἄξιον τῆς ποιμενικῆς ἀξίας μέλος, τὸν πανοσιολογιώτατον λέγομεν κύριον Ἰωακεῖμ, ὅστις καὶ πρότερον διὰ βασιλικοῦ θεσπίσματος κατέστη διάδοχος. Ὡστε δι' ἐκδόσεως καὶ ἀδείας πατριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς ἐπετρέπη κατὰ τὰς ἀρχαίας καὶ ἱεράς τῆς Ἐκκλησίας μας

1. Κῶδιξ Α' ΙΑΚ, φ. 189.

2. Ἰω. ι' 10.

παραδόσεις εἰς τὸν μακαριώτατον καὶ θειότατον τῆς θεουπόλεως Ἀντιοχείας πατριάρχην κύριον Σεραφεῖμ νὰ ἐπιπέμψῃ εἰς ἡμᾶς κατὰ τὴν ἡμῶν αἴτησιν τρεῖς ἐκ τῶν ὑποκειμένων τῷ ἀποστολικῷ αὐτοῦ θρόνῳ ἱερωτάτων ἀρχιερέων. Καὶ λοιπὸν ἦτε αὐτοῦ μακαριότης, ἐλεηθεῖσα (sic) τὴν ἀναξιοπαθοῦσαν ἡμῶν κατάστασιν, ὡς καὶ ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία μετὰ τῆς ἱερᾶς {τῆς} ἐγκρίτου ὁμηγύρεως, μᾶς {ἐ}στείλει τοὺς πανιερωτάτους ἅγιον Ἐπιφανείας κύριον Ἰωαννίκιον, ἅγιον Σελευκείας κύριον Κωνστάντιον, καὶ ἅγιον Ἐμμέσης κύριον Μεθόδιον, διὰ νὰ κατὰ τοὺς θεῖους καὶ ἱεροὺς τῶν ἀποστόλων κανόνας ἐκτελέσωσι τὴν ἱερὰν ταύτην μυσταγωγίαν, καὶ διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ παναγίου Πνεύματος, καὶ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν, μᾶς καταστήσωσι γνήσιον ποιμένα καὶ ἀρχιεπίσκοπον τὸν ῥηθέντα πανοσιολογιώτατον ἱερομόναχον κύριον Ἰωακείμ.

Ὅθεν συναχθέντες μετὰ τῆς πανιερότητός του ἐν τῷ πανσέπτῳ τοῦ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου θεῖῳ ναῶ, καὶ ψήφους κατὰ τῆς σεβασμίου ἀρχαιότητος τὰ ἔθιμα καταβαλόντες κανονικῶς, ἐκλέξαμεν ἀποδεχθέντες τὸ ῥηθὲν ὑποκείμενον εἰς τὸ νὰ ἀναδεχθῇ τὴν πνευματικὴν τῆς τοῦ ἁγιωτάτου τούτου θρόνου διοικήσεως ποιμαντορίαν.

Διὰ τοῦτο εἰς ἔνδειξιν καὶ παντοτεινὴν ἀσφάλειαν ἔγινεν καὶ τὸ παρὸν ὑπόμνημα κατὰ τοὺς ἱεροὺς θεσμούς, καὶ κατεστρώθη ἐν τῷδε τῷ κώδικι τοῦ ἀποστολικοῦ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς θρόνου. Κατὰ τὸ χιλιοστὸν ὀκτακοσιοστὸν εἰκοστὸν πρῶτον σωτήριοιον ἔτος, Δεκεμβρίου ιζ΄.

† Ὁ Κύπρου Ἰωακείμ.

Δημήτριος Θεμιστοκλῆς,
ὁ ὑπομνηματογράφος.

103. ΔΙΗΓΗΣΗ ΤΟΥ ΣΟΥΗΔΟΥ ΙΕΡΕΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΗΓΗΤΗ

JAKOB B. BERGGREN¹

«Τὴν Κύπρῳ τὴ διοικεῖ ἓνας μουχασίλης ἢ διοικητῆς, πὸ διορίζει ὁ ἴδιος ὁ σουλτᾶνος. Ὁ σημερινὸς διοικητῆς ἦλθε πρόσφατα ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη, καὶ οἱ κύριοι πρόξενοι πρέπει ἓνας ἓνας νὰ πᾶνε νὰ τὸν χαιρετήσουν καὶ νὰ τοῦ εὐχηθοῦν μὲ δῶρα τὸ καλωσόρισες. Τὸν κύριο Περιστιάνη, πὸ τοῦλάχιστον μὲ τὶς τότε πολιτικὲς συνθήκες εἶχε μεγάλη ὑπόληψη ἀνάμεσα στοὺς συναδέλφους του, τὸν δέχτηκε μὲ μεγάλη εὐγένεια. Μᾶς ράντισαν μὲ ἀνθόνερο, μᾶς λιβάνισαν καὶ μᾶς τράταραν γλυκό, καφὲ καὶ λεμονάδα. Ἐπειδὴ στὴν ἀρχὴ δὲν μοῦ πρόσφεραν τσιμπούκι, ὁ Περιστιάνης ἔλαβε τὸ θάρρος νὰ κάμη τὴν σχετικὴ παρατήρηση καὶ ἀμέσως ὁ μουχασίλης μοῦ πρόσφερε τὸ δικό του.» Ἐπειτα φορέσαμε τὰ καπέλα μας καὶ κουβεντιάσαμε λίγη ὥρα, ἐνῶ τὸ κάπνισμα ὑποβοηθοῦσε τοὺς συλλογισμοὺς. Φεύγοντας μᾶς τίμησαν τὸν καθένα μὲ μικρὸ δῶρο. Σὲ μένα ἔλαχαν δύο χρυσοκέντητα τραπεζομάντηλα καὶ λίγα κομμάτια λιβάνι τοῦ σεραγιού. Ὁ ἴδιος αὐτὸς διοικητῆς τὸν ἐπόμενο χρόνο, μὲ τὸ ξέσπασμα τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασης, ἄρχισε τὴν σφαγὴ, πὸ ἀπὸ τότε ὡς σήμερα, δηλαδὴ σχεδὸν πέντε χρόνια, τὴν συνέχισε χωρὶς διακοπὴ. Σὲ μιὰ μέρα μόνο ἐκτελέστηκαν στὴν Λάρνακα δεκατρεῖς ἐπίσκοποι καὶ ἀνώτεροι κληρικοὶ τοῦ νησιού μὲ τὴν κατηγορία γιὰ ἐπαναστατικὲς μηχανοραφίες καὶ συνωμοσία, ἂν καὶ οἱ περισσότεροι ἦταν, βέβαια, ἀθῶοι. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ὁ δήμιος αὐτὸς ἔδρασε παντοῦ, κυνηγῶντας ἀκόμη καὶ τοὺς βοσκούς στὶς βουνολαγκάδες, γιὰ νὰ ἀρπάξῃ τὰ κοπάδια τους.

1. «Μεσεβρινὸς - ματιὲς ἐνὸς σουηδοῦ στὴν Κύπρῳ τοῦ 1820», Ὁ κύκλος - διμηνιαία ἔκδοσις τέχνης καὶ προβληματισμοῦ, τεύχ. 3-4 (μαρτυρίες γιὰ τὴν Κύπρῳ) (1980) 106-107. Ὁ Jakob B. Berggren ἔζησε κατὰ τὰ ἔτη 1790-1868.

«Όταν τὸ 1822 πέρασα τελευταία φορά ἀπὸ τὴν Λάρνακα, ὁ πληθυσμὸς τοῦ νησιοῦ εἶχε περιοριστῆ σὲ τέτοιο βαθμὸ, πὸς πολλὰ μεγαλοχώρια ἦταν ἐντελῶς ἀκατοίκητα. Τὰ στρατεύματα τοῦ μουχασίλη δὲν ἄφησαν ψυχὴ ζωντανὴ παντοῦ ἀπ' ὅπου πέρασαν καὶ καθὼς ἡ ἀξία τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς εἶχε πέσει, ἔπесαν καὶ ὅλες οἱ τιμὲς τῆς ἀγορᾶς. Μποροῦσες νὰ ἀγοράσῃς τὸ καλύτερο κυπριακὸ κρασί μὲ 4 παράδες τὸ κανάτι...».

«Ὅπως τὴν προηγούμενη φορά, ὁ κ. Περιστιάνης μὲ δέχθηκε καὶ τώρα μὲ τὴ μεγαλύτερη εὐγένεια, καὶ γιὰ ἀκόμη ἓνα ὀκταήμερο μὲ φιλοξένησε στὸ σπίτι του. Ὅμως τώρα, μὲ τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση, ὅλα εἶχαν ἀλλάξει ὄψη. Ἡ Παναγία ντύθηκε παντοῦ στὰ μαῦρα, πολλὰ σπίτια ἦταν ἔρημα καὶ πιτσιλισμένα μὲ αἷμα, πολλοὶ εὐρωπαῖοι ἔφυγαν στὶς χριστιανικὲς χῶρες καὶ ὁ κ. Περιστιάνης εἶχε στείλει τὴν οἰκογένειά του στὴν Τεργέστη. Σχεδὸν κάθε μέρα σημαδεύοταν μὲ ἐκτελέσεις καὶ φόνους, καὶ ὅπου κι ἂν πήγαινα συναντοῦσα δημίους μὲ ματοβαμμένα χέρια. Κοντὰ σ' ὅλα αὐτὰ μιὰ γενικὴ ταραχὴ ἐκδηλώθηκε στοὺς τούρκους, ἐξαιτίας τῆς φυγῆς τοῦ φρουράρχου. Καθὼς μοῦ εἶπαν ὅτι στὴν Συρία ἦταν ἡσυχία, χάρηκα ὅταν ἤδη στὶς 4 τοῦ Ὀκτώβρη ὁ πλοίαρχος ἦταν ἔτοιμος νὰ σηκώσῃ ἄγκυρα γιὰ τὴν Βηρυττό, ὅπου φθάσαμε στὶς 6 τοῦ μηνός».

104. ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ
ΜΕ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟΝ ΚΥΠΡΙΑΝΟ¹

Ἐν Λάρνακι, 3 Μαρτίου 1823.

Τὸ φερμάνι, ὁποῦ ἔλαβεν ὁ πρόξενος τῆς Ῥωσσίας δὲν διατάσσει †...† παρὰ μόνον ποσὸν δέκα χιλιάδων γροσίων, τὰ ὁποῖα ὁ ἀπαγχονισθεὶς ἀρχιεπίσκοπος ὤφειλεν εἰς τὸν πρόξενον αὐτόν. Ὅσάκις ὁ ἀρχιεπίσκοπος εὐρίσκετο στενοχωρημένος δι' ἐμβάσματα εἰς τὴν κυβέρνησιν, παρεκάλει τοὺς εὐρωπαίους νὰ τοῦ προεξοφλήσωσι πιστωτικὰς ἐπιστολάς ἐπὶ Κωνσταντινουπόλεως.

1. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Δάνεια τῶν θρόνων διὰ τὴν Κύπρον», ΚΧ, Ζ' (1930) 131. Ὁ Ν. Κυριαζῆς δὲν παραθέτει κανένα ἄλλο στοιχεῖο περὶ τῆς ἐπιστολῆς τούτης.

105. ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ 1821
ΑΠΟ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΓΑΛΛΟΥ ΠΡΟΞΕΝΟΥ ΜΕΧΑΙΝ,
ΑΝΑΙΡΟΥΣΑΝ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ¹

Ἐν Λάρνακι, 24 Δεκεμβρίου 1825.

Ἔλαβον ἐπιστολὴν τῆς ὑμετέρας ἐξοχότητος, τὴν ὁποίαν ηὐδόκησε νὰ συνοδεύσῃ μὲ ἀντίγραφον τῆς ἐναντίον μου ὑποβληθείσης κατηγορίας ὑπὸ τῆς κυρίας Catherine Monochio. Τὴν κατηγορίαν ταύτην ἀνέγνωσα μετ' ἀγανακτήσεως, ἀλλὰ χωρὶς ἔκπληξιν, διότι εἰκοσαετῆς διαβίωσις μετὰ τῶν ἐλλήνων, ἀφοῦ μοῦ ἀφήρесе κλασσικά μου ὄνειροπολήματα, μὲ ἐξοικείωσε μὲ παρομοίας ἐπιθέσεις. Θὰ διαφωτίσω ὅλα τὰ σημεῖα, ἐφ' ὧν ἡ ὑμέτερα ἐξοχότης μοῦ ζητεῖ πληροφορίας. Κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1820, ἐποχὴν τῆς εἰς Λάρνακα ἐλεύσεώς μου, ἐτοποθέτησα ποσὰ τινά, τὰ ὅποια ἔφερον μετ' ἐμοῦ, εἰς τοὺς ἐνοικιαστὰς τῶν φόρων, καὶ ἀπὸ τότε, ὅταν εἶχον νὰ εἰσπράξω ἐκ Γαλλίας τοὺς μισθοὺς μου, ἐξέδιδον πιστω-

1. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Ἐνδιαφέρουσαι ἐπιστολαί», ΚΧ, Ζ' (1930) 106-110. Ὁ παραλήπτης τῆς ἐπιστολῆς δὲν ἀναφέρεται, προφανῶς ὅμως εἶναι ὁ γάλλος πρεσβευτὴς στὴν Κωνσταντινούπολη. Οἱ ἐναντίον τοῦ Mechain κατηγορίες διευπλώθησαν ἀπὸ τὴν Catherine Monochio, σύζυγο τοῦ Γιαννάκη Μονόχειρος (Jean Monochio), πρώην γραμματικοῦ τῆς Κυθρέας, φυγαδευθέντος μετ' ἄλλων κυπρίων στὴν Εὐρώπη ὑπὸ τοῦ Mechain, κατὰ τὶς σφαγὰς τῶν ἐλλήνων τῆς Κύπρου ἀπὸ τοὺς τούρκους τὸ 1821. Τοῦτες εἶναι τρεῖς: α) ὅτι ἡ φυγάδευση τοῦ ἀνδρα τῆς ἀπὸ τὸν Mechain μὲ τὸ βρῆκιο Ruse εἶχε στόχο τὴν παράδοσή του στοὺς τούρκους, β) ὅτι ἡ κτηματικὴ τῆς περιουσία κατακυρώθηκε στὸ ὄνομά του, καὶ γ) ὅτι τῆς ζήτησε τόκον 36% ἐπὶ κοσμήματος τοῦ συζύγου τῆς ἀξίας 600 φράγκων. Ἡ ἀπολογητικὴ αὐτὴ ἐπιστολὴ εἶναι λίαν ἐνδιαφέρουσα γιὰ τὸ πλῆθος τῶν περιεχομένων πληροφοριῶν, τῶν ἀφορώντων στὰ γεγονότα τοῦ 1821. Περὶ τοῦ Γιαννάκη Μονόχειρος βλ. ἐνταῦθα, σσ. 267, 296, 378.

τικὰς ἐπὶ Κωνσταντινουπόλεως ἐπιστολάς, ἐπ' ὀνόματι τῶν ἐνοικιαστῶν ἢ τοῦ Ἕλληνος ἀρχιεπισκόπου, κυρίως διαχειριστοῦ τότε τῆς νήσου, ἐπιζητοῦντος τοιοῦτους τίτλους, διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ πρὸς τὴν Πύλην ἐμβάσματά του. Ἡ προμήθεια πιστωτικοῦ διὰ τὸν ἀρχιεπίσκοπον γράμματος, τοῦ ὁποίου ἡ ἐξόφλησις θὰ ἐγίνετο μετὰ πολὺν χρόνον, ὑπῆρχε μέσον ἐξασφαλίσεως ἀγαθῶν μετὰ τῆς μακαριότητός του σχέσεων. Καὶ αὐτοὶ οἱ πρόξενοι δὲν ὄφειλον νὰ παραβλέψωσι τὸ μέσον τοῦτο, ἐὰν ἤθελον νὰ εἶνε εἰς θέσιν νὰ περατώσωσιν εὐκόλως τὰς ὑποθέσεις τῶν ὑπηκόων των, ἀπαλλάσσοντες ἀπὸ χίλια ἐνοχλητικὰ διαβήματα, καὶ ταῦτα σχεδὸν πάντοτε ἄνευ ἐπιτυχίας, τὴν πρεσβείαν των. Δὲν εἰργαζόμενην ἀπ' εὐθείας μὲ τοὺς Ἕλληνας χρηματιστάς. Ὁ δραγομάνος Laperrie συνήθροιζε τὰς πιστωτικὰς ἐπιστολάς ὄλων τῶν ἐμπόρων καὶ ἐμοῦ, καὶ ἀντὶ ἀμοιβῆς 2 εἰς τὰ ἑκατὸν ἑταξίδευεν εἰς Λευκοσίαν, διὰ νὰ φέρῃ τὰ χρηματοδέματα καὶ νὰ ἐγγυηθῇ τὴν παράτασιν ἢ τὴν μὴ πληρωμὴν. Τὸ ἐμπόριον ἐστερεῖτο ἄλλου τρόπου διαθέσεως τῶν νεκρῶν κεφαλαίων, εἴτε εἰσπράξεως χρημάτων ἐξ Εὐρώπης. Μετ' ὀλίγον ἐπῆλθεν ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ἡ ὁποία παρέσχε πρόφασιν διὰ τὰς φρικτὰς προγραφάς, εἰς τὰς ὁποίας περιελήφθησαν ὁ ἀρχιεπίσκοπος, οἱ κεφαλαιοῦχοι καὶ ὅλοι οἱ ἔμποροι τῆς νήσου. Ὁ ἀνηλεὴς τούρκος κυβερνήτης κατέσχε κάθε ἐνεργητικὸν κεφάλαιον καὶ ἀφῆκε πρὸς ἐνασχόλησιν διὰ τὴν ἀποπληρωμὴν τῶν δανειστῶν τὰς διαπραγματεύσεις, αἱ ὁποῖαι ἐξακολουθοῦσιν ἀκόμη. Ἰδού, ἐξοχώτατε, πῶς ἔγινε πιστωτῆς τῶν ἑλλήνων, δι' οὗς ἀπώλεσα τὸν καρπὸν τῶν ἐπιμόχθων οἰκονομιῶν μου. Ἡ ὀρμητικὴ ἐν τούτοις λύσσα τῶν τούρκων ἀφῆκεν, εἰς μερικοὺς τῶν ἑλλήνων, τὴν δυνατότητα νὰ εὕρωσιν ἄσυλον εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ προξενεῖα, διὰ τὸ ἀπαραβίαστον αὐτῶν. Περισυνέλεξα εἰς τὴν οἰκίαν μου μέγαν ἀριθμὸν ἐκ τῶν δυστυχῶν τούτων, τὸν κύρ Jean Monochio, τὸν ἀνεψιὸν τοῦ ἀρχιεπισκόπου, τὸν ἔξαρχον τῆς Μεσαορίας καὶ πλῆθος ἄλλων. Προδοθεὶς εἰς τὸν κυβερνήτην, διὰ τὴν μικροψυχίαν τοῦ δραγομάνου, ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἀνθιστάμην εἰς τὰς τρομερὰς ἀπειλάς του, ὁπότε ὁ ἄγριος αὐτὸς ἐβάδισε κατὰ τοῦ προξενικοῦ με-

γάρου μετὰ χιλίων στρατιωτῶν καὶ δύο πυροβόλων. Ἀντιληφθεὶς ὅτι δὲν ἐπεδίωκε παρὰ νὰ μὲ ἐκφοβίσῃ ἔμεινα ἀκλόνητος καὶ ἐπαρυσιάσθην μόνος εἰς τὸ κατώφλι τῆς οἰκίας μου, ἐν στολῇ καὶ μὲ τὸ βεράτι τοῦ μεγάλου αὐθέντου εἰς τὸ χέρι. Οἱ ἀξιωματικοὶ ἀπῆλθον νὰ ζητήσωσιν ἐκ νέου διαταγὰς, καί, ὡς προεῖδον, ὁ κυβερνήτης, ὅστις ἦτο δύο βήματα μακρὰν, δὲν ἐτόλμησε νὰ δώσῃ τὴν διαταγὴν νὰ περάσουν ἐπὶ τοῦ πτώματός μου, καὶ ἡ ἀγωνία τῶν ἀφοσιωμένων θυμάτων παρετάθη. Μετ' ὀλίγον ἀνεφαίνοντο εἰς τὸν ὄρμον τῆς Λάρνακος βρῖκιον καὶ μία gabarra βασιλικὴ τῶν ὁποίων οἱ πλοίαρχοι ἐπροθυμοποιήθησαν νὰ μὲ βοηθήσωσι, καὶ μετεχειρίσθημεν διάφορα μέσα, διὰ νὰ δραπετεύσωσιν οἱ ἔλληνες. Τινὲς ἐξ αὐτῶν, μετημφισμένοι μὲ τὰ ἐνδύματά μου, τοποθετημένοι ἐντὸς τοῦ καπριολέ μου μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ πλοίαρχου τοῦ ἑτέρου τῶν βασιλικῶν πλοίων, ὠδηγήθησαν μέχρι τῆς παραλίας, ἔνθα, ὑπὸ τὰς βωμολοχίας τοῦ συρφετοῦ τῶν τούρκων στρατιωτῶν τοὺς ἐρρίξαμεν εἰς τὴν ἔνοπλον βάρκαν, ἡ ὁποία ἔμελλε νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ ὑπὸ τὴν γαλλικὴν σημαίαν. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον βοηθούμενος καὶ ἀπὸ τὸν κ. Quernel, πλοίαρχον τοῦ βρικίου Ruse, ἐπεβίβασα καὶ τὸν Jean Monochio. Πολὺ ἀπειχον βέβαια ἀπὸ τοῦ νὰ θέλω νὰ τὸν παραδώσω εἰς τοὺς τούρκους, ὅπως λέγει ἡ σύζυγός του. Τρεῖς μῆνας βραδύτερον συνέβαλλον νὰ διασωθῇ ὁ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸς τοῦ Monochio, καθ' ἣν στιγμὴν, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ αὐστριακοῦ προξένου, τριακόσιοι στρατιῶται ἐτοποθέτουν κλίμακας εἰς τοὺς τοίχους τῆς κατοικίας του, διὰ νὰ ἀρπάσωσι καὶ νὰ κατασφάξωσι τὸν ἀτυχῆ τοῦτον. Σκεπτόμενος ὅτι δὲν ἔπραξα παρὰ νὰ ἐκπληρώσω εὐσυνειδήτως τὰ καθήκοντα ἐνὸς ἀξιωματικοῦ τοῦ βασιλέως, ἐνὸς πράκτορος τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀπέφευγον νὰ ἐξογκῶνω τὰς ἐπισήμους μου ἐκθέσεις μὲ ὅλας αὐτὰς τὰς λεπτομερείας. Ἄναφέρω αὐτὰς σήμερον, διότι ἐκβιάζομαι ἀπὸ τὴν ἀχαριστίαν τῶν ἐλλήνων καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάγκην, ἣν αἰσθάνομαι, νὰ μὴ ἀφήσω εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ὑμετέρας ἐξοχότητος οὐδεμίαν κακὴν ἐντύπωσιν δι' ἐμέ.

Ἐπανερχόμενος εἰς τὴν κατηγορίαν τῆς κ. Monochio, ἀγνοῶ

ποῦ στηριζομένη λέγει ὅτι ἡ κτηματική της περιουσία κατεκυρώθη εἰς ἐμέ. Τοιαύτην δὲν ἔχει. Ἡ οἰκία, ἔνθα κατῶκει ὁ σύζυγός της, ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου καὶ ἠγοράσθη ἀπὸ τὸν ζαπίτην τῆς Λάρνακος, ὅστις κατέχει αὐτὴν καὶ σήμερον. Δὲν εἶχον ποτὲ συμφεροντολογικὰς σχέσεις μὲ τὴν κυρίαν αὐτήν, οὔτε καὶ μὲ τὸν σύζυγόν της, τὸν ὁποῖον δὲν ἐγνώριζον οὔτε προσωπικῶς, ὅταν ὁ Laperierre τοῦ ἔδιδε δι' ἐμὲ πιστωτικὴν ἐπιστολὴν 3500 γροσίων.

Καθ' ὅλον τὸν χρόνον ποῦ ἐκρύπτετο εἰς τὴν οἰκίαν μου ὁ Monochio, ἡ σύζυγός του οὐδέποτε ἐπαρουσιάσθη, καὶ δὲν θὰ ἐξέλεγον βέβαια τὴν στιγμὴν ἀκριβῶς αὐτὴν τῆς δυστυχίας των, διὰ τὴν ζήτησίν μου ὅ,τι μοῦ ὠφείλετο. Ὁ Laperierre εἶνε ὁ δόσας εἰς ἐμὲ διατακτικὴν ἐπὶ τοῦ δημοσίου θησαυροφυλακίου, ὅπερ ὠφείλεν εἰς τὸν Monochio, παλαιὸν εἰσπράκτορα τῶν φόρων, ἀρκούντως μεγάλην ποσότητα χρημάτων, κατασχεθεῖσαν ἤδη ὑπὸ τῶν τούρκων. Πολὸν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ἀτόμου τούτου χρόνον, ὁ Laperierre, ἐνοχλούμενος ἀπὸ τὰς μεψιμοιρίας ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ὠδήγησεν εἰς τὰς σοβαρὰς αὐτὰς ζημίας, συνεβιβάσθη μὲ μερικοὺς, καὶ ἐλθὼν μοῦ ἔδωκε κόσμημα, ἐκτιμηθὲν 600 φράγκα, ἀνήκον δ' εἰς τὸν Monochio, ὡς μοῦ ἐδήλωσε, καὶ τὸ ὁποῖον, κατ' αὐτόν, ὠφείλε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἐνέχυρον ἢ ἀποζημίωσις. Ἄλλ' ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ διερμηνέως μου εἶχον ἤδη εἰσέλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις μὲ τὸν κυβερνήτην πρὸς ἐξόφλησιν πιστώσεων τινῶν τῶν ἐμπόρων μας καὶ ἰδικῶν μου. Ὅταν ἔσχον τὴν βεβαιότητα ἐπιτυχίας, σχετικῆς μάλιστα, διεμήνυσα εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ Monochio, ἣτις ἔγραψεν εἰς τὸν πατέρα της, ὅτι ἦτο ἐλεύθερος ὀφειλῆς εἰς ἐμέ, καὶ ὅτι τὸν ἐκάλουν νὰ ἀποσύρῃ τὸ εἰς χεῖράς μου κόσμημα, τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Laperierre δοθέν. Ἐπειδὴ ἔκτοτε κανεὶς δὲν ἐπαρουσιάσθη εἰς ἐμὲ ἀπηύθηνα πρὸς αὐτόν δύο ἐπιστολάς εἰς Ῥώμην καὶ ἄλλην εἰς Τεργέστην, ὅπου ἐγκατεστάθη. Μαθὼν ὅτι ἡ αὐστριακὴ ἀστυνομία τὸν μετετόπισεν εἰς Βενετίαν, τοῦ ἔγραψα ἐκεῖ δύο ἀκόμη ἐπιστολάς, χωρὶς κανὲν ἀποτέλεσμα. Ὅφείλω νὰ προσθέσω ὅτι κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον οἱ πιστωταὶ τοῦ Monochio, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ξένος πρόξενος, πληροφορηθέντες ὅτι ἤμην καλυμμένος, μὲ πα-

ρεκάλουν νὰ τοὺς ἀσφαλίσω μὲ τὸ κόσμημα τοῦτο, προσπαθήσαντες καὶ δικαστικῶς νὰ ἀντιδράσωσι κατὰ τῆς ἀποδόσεως τῶν κοσμημάτων. Ὡς πρὸς τὴν κατηγορίαν, ὅτι ἐζήτησα τόκον 36 εἰς τὰ ἑκατόν, εἶνε τοῦτο μία γελοία συκοφαντία. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς κοινῆς δυστυχίας πλήθος ἐλλήνων, ἀγνώστων ἀκόμη εἰς ἐμέ, ἐπλήρωσαν τὴν οἰκίαν μου μὲ πολύτιμα ἀντικείμενα, μὲ κιβώτια πλήρη κοσμημάτων, ἀσημικῶν καὶ νομισμάτων. Ὑπῆρχον τοιαῦτα διὰ πολλὰς ἑκατοντάδας χιλιάδων φράγκων. Εἶχον συναποφέρη βαλίτσες ἢ κασετίτσες, κλεισμένας καὶ σφραγισμένας κάσες (sic) τὰς ὁποίας οἱ κάτοχοί των ἀπέσυραν χωρὶς νὰ τὰς ἀνοίξωσιν ἐνώπιόν μου. Δὲν κατέγραφον τίποτε, ἀλλ' οὔτε καὶ ἔδιδον ἀπόδειξιν παραλαβῆς. Ὅλα ἐγίνοντο μὲ ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην. Εὐρίσκοντο ἀκόμη δέματα ἀσημικῶν, μαργαριτάρια ριγμένα σὲ πετσέττες δεμένες κόμβον στὰ τέσσερα ἄκρα, καὶ οὐδεὶς ἀπὸ τριῶν ἐτῶν ἐσκέφθη νὰ παραπονεθῇ ὅτι ἔχασε καὶ τὸ ἐλάχιστον ἀντικείμενον.

106. ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΔΕΣΠΟΤΑΔΩΝ

Τὸ κάτωθι ποίημα ἀναφερόμενον εἰς τὰς σφαγὰς, τοῦ 1821, τῶν ἀρχιερέων καὶ λοιπῶν προκρίτων τῆς νήσου Κύπρου, εὑρον ἔν τι νι ἀρχαίῳ χειρογράφῳ, ἀνήκοντι τῷ ἀοιδίμῳ ἀρχιμανδρίτῃ τῆς μονῆς τοῦ Μαχαιρᾶ Φιλοθέῳ, ὅστις τὸ εὔρε κληρονομίαν ἐκ τοῦ πατρός του Χριστοδουλή ἐκ Λαζανιά. Τὸ χειρόγραφον εἶναι πολυσέλιδον, ἐσταχωμένον, πλὴν ἐφθαρμένον, κακογραμμέμον καὶ ἀνορθόγραφον. Φέρει ἐν ἀρχῇ χρονολογίαν 1830 καὶ τὰ συνήθη κτητορικὰ δικαιώματα, δηλ. «αὐτὴ ἡ φυλλάδα εἶναι ἐμοῦ Χριστοδουλή... καὶ ὅστις τὴν ἀποξενώσῃ νὰ ἔχη ταῖς ἀραῖς τῶν 318 θεοφόρων πατέρων»¹.

1. Ἄρχοντες ἀδροικήσετε ὅσ' εἶστε συναγμένοι,
ν' ἀκούσετε τί ἔγινεν στήν Κύπρον τὴν καμένην.
2. Ἔστραψεν ἡ Ἀνατολὴ καὶ βρόντησεν ἡ Δύση,
πῶχει πλαξίριν κι ὄρεξιν ἄς ἔλθῃ νὰ δροικήσῃ.
3. Νὰ κάμω τὰ ματάκια του νὰ τρέξουν σὰν τὴν βρύσην,
νὰ τρέχουν σὰν τὸν ποταμόν, νὰ μὲν ἴμπόρα τὰ στήσῃ.
4. Μὰ τὴν κυρὰν τοῦ Μαχαιρᾶ, μὰ τὴν ἀγίαν Εἰρήνην,
στὴν Κύπρον τὴν ταλαίπωρον ἴντα κακὸν ἐγίνην.
5. Μὰ τὸν ἅγιον Γεώργιον, μὰ τὸν ἅγιον (Ἐ)πιφάνην,
στὴν Κύπρον τὴν ἐξακουστὴν ἴντα κακὸν ἐφάνην.

1. Φ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ ΑΡΧΙΜ., *Ὁ ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Μαχαιριώτης*, ὅ.π., σσ. 133-136. Οἱ στίχοι οἱ ὅποιοι σημειώνονται μὲ πλάγια στοιχεῖα, λήφθησαν ἀπὸ παραλλαγή τοῦ ἀνωτέρω τραγουδιοῦ μὲ τίτλο «τὸ τραοῦδιν τοὺς Δεσποτάδες», ὅπως τὸ κατέγραψε ὁ Μιχαὴλ Ἡλία, τὸ ὅποιο ἄκουσε ἀπὸ τὸν πατέρα του Ἡλία Γεωργίου ἀπὸ τὴν Ἀλάμπρα. ΧΡ. ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ, *Τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον καὶ ἡ Λαογραφία*, Λευκωσία 1967, σσ. 224-226.

6. Μὰ τὸν ἅγιον Προκόπιον, μὰ τὴν κυρὰν τοῦ Κύκκου,
στὴν Κύπρον τὴν ἑξακουστὴν ἔχει θεριὰ καὶ λύκους.
7. Πρέπει διὰ νὰ κλαύσωμεν, μὲ θλίψεις καὶ τρομάραις,
γιατὶ ὄρφανευτήκαμεν ἀπὸ τοὺς Δεσποτάδες.
8. Τὰ ὄρη τῆς Καραμανιᾶς μὲ τοὺς καραμανίτες,
ὄμπρὸς ὄμπρὸς ἐκόψασιν ἐκείνους τοὺς γιολίτες.
9. Στὰ παραγιάλια ἐστείλασιν ὄλους τοὺς ἀρβανίτες,
διὰ νὰ γλέπουσιν καλὰ οἱ σκύλλοι οἱ ζορπάδες,
γιὰ νὰ μᾶς ἐσκοτώσουσιν μὲ δίχως ἀφορμάδες.
10. Ἐπῆσαν μὲ τὰ κάτεργα καὶ ἦρθαν μὲ ταῖς φρεγάδε(αι)ς,
ἐκόψασιν δυὸ κοσμικοὺς λέγω καὶ τρεῖς παπάδες.
11. Ἀπὸ τὴν πόλιν ἔστειλεν καὶ ἔφερον ταῖς γραφάδες,
φερμάνιν ἐν ποῦ ἔφερον πάνω στοὺς Δεσποτάδες.
12. Κι ἤθελαν νὰ σκοτώσουσιν καὶ ὄλους τοὺς ραγιάδες,
καὶ δὲν εὐχαριστήθησαν τῆς Κύπρου οἱ ἀγάδες.
13. Νᾶχεν ἤστράψει ὁ Θεὸς νᾶχεν καὶ ἡ ὥρα,
τοὺς Δεσποτάδες παίρνουν τους καὶ μπάσαν τους στὴν χώραν.
14. Νᾶχεν ἤστράψει ὁ Θεὸς λέγω νίεν τὸν κάψη,
καὶ νὰ πρηστή καὶ νὰ σχιστή, τὸ σῶμάν του νὰ σπάση.
15. Γιατὶ ἰσύντηχεν κακὸν μὲ δίχως ἀφορμάδες,
ποῦ νᾶχη ταῖς κατάραις τους ὄλους τοὺς Δεσποτάδες.
16. Καὶ τὸ καράβιν δὲν περνᾷ ἂν δὲν τοῦ βάλουν σάγιον,
σηκώννουν τους εὐθὺς εὐθὺς μπάζουν τους στὸ σαράγιον.
17. Τέσσερα μῆλα κόκκινα βάλλουν τα στὸ σαάνιν,
ἐπῆσαν καὶ τοὺς τέσσερεις κάθονται στὸ τιβάνιν.
18. Ἀνάμεσα τῆς Τρίπολης ἐκτίστην τὸ Πογιάζιν,
καθῆσαν καὶ προσκύνησαν φερμάνι νὰ διαβάση,
ὡς τόσον ἦτο ψέματα γυρεύαν νὰ τοὺς φᾶσιν.
19. Ἀπέσσω ἢ καρδοῦλά τους διάβαζεν συνεξάριν,
καὶ τὸν Ἀνδρέαν στέλλουσιν νὰ τοὺς φέρη χαπάριν.
20. Πουλλὶν ποῦ δὲν ἔχει πτερὰ πλέον πῶς νὰ πετάση;
ἐπῆγεν κῆλθεν κείπεν τους πῶς ἐν νὰ τοὺς κρεμμάση.
21. Ποῦ Δύσιν ὡς Ἀνατολὴν εἶχαν τὴν ἀκοὴν τους,

- στέκονται θκιαλοΐζονται ἴνταν ἡ ἀφορμή τους.
22. Δὲν εἶχαν πόδια νὰ σταθοῦν, ἀμμάτια νὰ δακρύσουν,
ἐφέραν τοὺς τελλάττηδες νὰ τοὺς ποκεφαλίσουν.
23. Δὲν ἔχω στόμα νὰ τὸ πῶ, ἀμμάθκια νὰ δακρύσω,
ἀπὸ τὰ τόσα τοὺς κακὰ δὲν μπόρω νὰ μιλήσω.
24. Ἄς ἔλθουμεν εἰς τὸν Βαλὴν νὰ δοῦμεν ἴντα κάμνει,
ἀπὸ τὰ τόσα τοὺς κακὰ ὁ νοῦς μου ἐν ποὺ χάθην.
25. Ἐπόνησα τὰ πόδια μου ἀπὸ τὸ βοῦρα βοῦρα,
ἐμπρὸς λέγω ἐπιάσασι ἐκεῖνον τὸν Μασοῦραν.
26. Ποὺ Δύσιν ὡς Ἀνατολὴν εἶχαν τὴν ἀκοὴν των,
παίρνουν τον γονατίζουν τον, κόβουν τὴν κεφαλὴν του.
27. Καμὸν ἔχει καρδοῦλλά μου μέσα καὶ δὲν τὸ λέγω,
καὶ ταπισὸν ἐκόψασιν Δεσπότην τῶν Κιτιέων.
28. Μεγαλοδύναμε Θεὲ μὲ τὴν πολλὴν σοφίαν,
κατόπιν ἐν ποὺ κόψασιν κεῖνον τὸν Κυρηναίαν (sic).
29. Στράτα μου ἦταν καὶ διάβαινα ποὺ μέσα ποὺ τὸ Κίτιν,
κατόπιν ἐν ποὺ φέρασιν Δεσπότην τὸν παφίτην.
30. Ἡ θάλασσα μὲ τὸν καιρὸν κοιμᾶται μὲ τὸν πλάνον
βκάλλει τὸ μανδηλοῦδίν του καὶ γονατίζει πάντα.
31. Ποὺ Δύσιν ὡς Ἀνατολὴν εἶχαν τὴν ἀκοὴν του,
ᾠρισεν τοὺς κελλάττηδες κόβουν τὴν κεφαλὴν του.
32. Πουλλὴν ποὺ δὲν ἔχει πτερὰ πλέον πῶς νὰ πετάσῃ;
Πιάννει τὸν Παχυπίσκοπον καὶ πᾶ νὰ τὸν κρεμμάσῃ.
33. Νᾶχεεν ἡστράψει ὁ Θεὸς τῆς ὥρας νὰ τὸν κάψῃ,
νᾶχεν βρεθῆ ὁ σατανᾶς τὴν ὥραν νὰ τὸν θάψῃ.
34. Ἀπέσσω ἡ καρδοῦλά του κείνου τοῦ μακαρίτη,
ἀπὸ τὸν φόβον τὸν πολλὸν ὁ νοῦς του σκανδαλίστην.
35. Ἀπέσσω ἡ καρδοῦλλά του εἶχεν μέγαν πόνον,
παίρνουν τον, καὶ κρεμμάζουν τον στῆς συκαμιᾶς τὸν κλῶνον.
36. Ποὺ Δύσιν ὡς Ἀνατολὴν εἶχαν τὴν ἀκοὴν των,
παίρνουν τὸν ἀρχιδιάκον του κρεμμάζουν τον καρτσιήν του.
37. Ποὺ Δύσιν ὡς Ἀνατολὴν σ' ὄλην τὴν οἰκουμένην,
καὶ μεῖναν οἱ διακόνου του στὸν κάμπον ἀπλωμένοι.

38. Ἀλλοίμονον, ἀλλοίμονον, Θεὲ τῶν ἀποστόλων,
πῶς μᾶς ἐπολλησμόνησες ὄλον αὐτὸν τὸν χρόνον.
39. Καὶ πῶς βαστάχνεις πλάστα μου Θεέ μου τῶν ἀπάντων,
τόσα βασανιστήρια πού 'καμεν τῶν πλασμάτων;
40. Πολλὰ κακὰ τοῦ ἔκαμεν κείνου τοῦ μακαρίτη,
καὶ ὕστερον ἐγύρευεν καὶ τὸν ἀρχιμανδρίτην.
41. Εὐθὺς ἐκεῖνος ἔφυγεν καὶ πῆγεν μὲ συγκλέττην,
τὴν θάλασσαν ἐπέρασεν καὶ πῆγεν στὸ Τριέστην.
42. Καὶ μερικοὶ τοῦ φύγασι καὶ κείνους ποτυγᾶννει,
ἔφυγεν ὁ Κυπριανὸς ἐφῶγάν του καὶ ἄλλοι.
43. Καὶ τὸ κακὸν ἀρχίνησεν ταῖς πρῶταις Ἀπριλίου,
τοὺς Δεσποτάδες ἔκοψεν ἐννέα Ἰουλίου.
- 43α. Παρακαλῶ τὸν πλάστην μου νύκταν καὶ τὴν ἡμέραν,
τοὺς Δεσποτάδες κόψαν τους κι' ἦτουν Σαββάτου μέραν.
44. Ἐξέβην τ' ἄστρον τῆς πορνῆς, τ' ἄστρον τοῦ μεσονύκτου,
Κυριακὴν ἐκρέμμασεν τὸν γούμενον τοῦ Κύκκου.
45. Κυρὰ τοῦ Κύκκου μιὰ εἶσαι καὶ ἄλλη τοῦ Τροόδου,
κατόπιν ἐν πού ἔκοψεν τὸν γούμενον τοῦ (Ὁ)μόδου.
46. Εἶχεν ταῖς βούκκαις κόκινες καὶ ὀλόμαυρα τὰ μμάθκια,
ἐκεῖνα πὸ ταῖς μαχαιριαῖς ἔκαμέν τα κομμάθκια.
- 46α. Ποὺ Δύσιν ὡς Ἀνατολὴν εἶχαν τὴν ἀκοὴν του,
ἔστειλεν ἄλλους καὶ ἦρτασιν καὶ ἐκάτσαν στὸ θρονὶν του.
47. Ἀσημοξίστην τοῦ 'ρανοῦ, χανάππιν τοῦ βεζύρη,
νύχτωνεν καὶ ξημέρωνεν κείχεν ἄλλους χαζίριν,
48. Ποὺ Δύσιν ὡς Ἀνατολὴν σ' ὄλην τὴν οἰκουμένην,
στὴν Κύπρον τὴν ἐξακουστὴν ἐμεῖναν δυὸ γουμένοι.
49. Ἐδῆσαν τὰ σαρίκια του μ' ἕναν ἰμὴν τῆς δίστρας,
ἕνας τῆς Μαχαιριώτισσας, καὶ τῆς ἀγιαῆς Ἐγκλειστρας.
50. Μεγαλοδύναμε Θεὲ μὲ τὴν πολλὴν σοφίαν,
λέγασι πῶς ἐν θέλημαν ἀπὸ τὴν βασιλείαν.
51. Ἐκεῖνοι (ἐ)κάμασιν καλὰ αὐτοὶ ὀποῦ ἐφῶγαν,
γλυτῶσαν τὴν ψυχουλλάν τους καὶ μεῖναν στὴν ὑγείαν.
52. Ἐβάλαν τὴν καρδουλλάν μου μέσα μεγάλον δράκον,

- ἐκόψαν καὶ τὸν Σολομῆν καὶ τὸν Χατζῆ Κυριάκον.
52α. Πετοῦν πουλιὰ στὸν οὐρανόν, πετᾶ καὶ μιὰ τρυῶνα,
οὐλλοὺς τοὺς ἐθανάτωσεν κι ἐλπίζασιν ἀκόμα.
53. Χίλιους ὀκτακόσιους εἶχαμεν κοσιέναν,
ὅπου εἶχεν κοτζαπάσηδες δὲν ἄφηκαν τὸν ἕναν.
54. Πολλὰ κακὰ τοῦ ἔκαμεν τοῦ ἀρχιεπισκόπου,
τοὺς ἀρβανῆτες ἔφερεν καὶ γέμισεν τοὺς τόπους.
55. Ἄλλους στὴν Πάφου ἐστείλεν καὶ ἄλλους στὴν Κυρήναιαν,
φαίνεται μου καὶ πλήθυνεν ἐτούτη ἀμαρτία.
56. Θεέ μου καὶ σπλαγχνίσου μας καὶ μὴ μᾶς ἀχριέψης
ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς τοὺς τούρκους νὰ ξελέψης.
57. Στράτα μου ἦταν καὶ διάβαινα πὸ μέσα στὴν Κοντέαν,
ἀληθινὰ ἐτούρκισεν καὶ τὸν σιὸρ Ἀνδρέαν.
58. Ἐσκότωσεν καὶ κοσμικοὺς ἔκοψεν καὶ παπάδες,
Θεέ μου καὶ λευτέρωσμάς πὸ τούτους τοὺς πελάδες.
59. Στράτα μου ἦταν καὶ διάβαινα πὸ μέσα στὴν Θελέτραν,
ἐκόψαν τὸν Χριστοδουλήν πὸ λέσιν πὸ τὴν Πέτραν.
60. Στράτα μου ἦταν καὶ διάβαινα πὸ μέσα πὸ τὴν Λόφου,
τούρκισεν ὁ πρωτόπαπας λέγω ἀπὸ τοῦ Μόρφου.
61. Ἐπιάσαν τον καὶ δῆσαν τον κι' ἐμπάσαν τον στὴν Χώραν,
εἶδεν τὸν φόβον τὸν πολλὸν καὶ τούρκισεν τῆς ὥρας.
62. Λέγω πολλοὺς ἐσκότωσαν καὶ λίγους ἐποσπάσαν,
τὸν Χατζησάββαν ἔλεγον ὅτι τὸν ἐκρεμμάσαν.
63. Νύχτωνεν καὶ ξημέρωνεν καὶ εἶχεν ἄλλον χαζίριν,
ἀπὸ τὴν πόλιν ἔκαμεν σιρκούνιν τὸν βι(ε)ζύρην.
64. Στὴν Κύπρον τὸν ἐστείλασιν, γιὰ νὰ τὸν θανατώσῃ,
καὶ κείνος ὅ,τι ἔκαμεν ὁ Θεὸς νὰ τοῦ τὰ δώσῃ. Ἀμήν.

107. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΗ ΣΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ 9^{ΗΣ} ΙΟΥΛΙΟΥ¹

Προσκύνημα εἰς Ἱερουσαλήμ καὶ ὄρος Σινᾶ.
Ἐπιστολὴ δεκάτη.

Ἐν Λάρνακι, νῆσος Κύπρος, 15 Ὀκτωβρίου 1831.

Ἴδου πρὸ παντός, ἀγαπητέ μου φίλε, τὸ ἡμερολόγιόν μου, ἀφότου ἀνεχώρησα ἀπὸ τὴν Βενετίαν.

Τὴν 26ην - Ὁ καιρὸς ἐβελτιώθη, ἡ θάλασσα εἶναι ὀλιγώτερον ταραγμένη. Ὑποφέρω ὀλιγώτερον. Ἀλλὰ τὰ μέρη ποὺ διατρέχω διεγείρουσιν εἰς τὴν ψυχὴν μου σκληρὰς ἀναμνήσεις. Βλέπω τὴν πάλην αὐτὴν τῆς ἐξοντώσεως, τὸν φρικτὸν αὐτὸν πόλεμον, ποὺ διεξήχθη μεταξὺ τῶν τούρκων καὶ τῶν ἐλλήνων, πόλεμον ποὺ διεκρίθη ἀπὸ τὸν ἕνα καὶ ἀπὸ τὸν ἄλλον, ἀπὸ πράξεις σκληρότητος καὶ λύσσης ποὺ τρομάζουσι, καὶ τὰς ὁποίας ἡ καταφοβισμένη φαντασία μου ἀρνεῖται νὰ περιγράψῃ. Πολλάκις διερχόμενος πρὸ νήσου τινός, μοῦ φαίνεται ὅτι τὰ κύματα θὰ μοῦ φέρουσι τεμάχια κρέατος, σφαδάζοντα μέλη. Ὁ ἄνεμος ποὺ φυσᾷ διὰ μέσου τῶν σχοινίων καὶ τῶν ἰστίων αὐξάνει τὴν αὐταπάτην. Προσέχω καὶ νομίζω ὅτι ἀκούω τοὺς ὀλοφυρμούς, τὰς κραυγὰς, τοὺς ἀναστεναγμούς τῶν θυμάτων...

... Οἱ Ἕλληνες τῆς νήσου Κύπρου δὲν συμμετέσχον καθόλου εἰς τὴν ἐπανάστασιν. Ἐζήτησαν ἀπ' αὐτοὺς τὰ ὄπλα, καὶ τὰ ἔδωσαν μεθ' ὑποταγῆς καὶ προθυμίας. Ἐκαμον κάτι περισσότερον τούτου.

1. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Excerpta Cyprica», ΚΧ, ΙΓ' (1937) 259-263. Ἡ ἐπιστολὴ γράφηκε ἀπὸ τὸν ρωμαιοκαθολικὸ κληρικὸ Marie Joseph de Géramb.

Ἔδωσαν εἰς τὸν κυβερνήτην τῆς Κύπρου, Κουτσοῦκ Μεχεμέτην, δῶρον ἑκατὸν χιλιάδας γρόσια παρακαλοῦντες νὰ τὰ ἀποστείλῃ εἰς τὴν ὑψηλὴν Πύλην καὶ νὰ ἐπιτύχῃ δι' αὐτοὺς φερμάνι, τὸ ὁποῖον, ἀποδίδον δικαιοσύνην εἰς τὴν πίστιν των, θὰ τοὺς ἐπροφύλαττεν ἀπὸ κάθε ἐνόχλησιν. Τὸ τέρας αὐτὸ ὑπεσχέθη τὸ πᾶν εἰς αὐτούς. Ἐπληρώθη πολὺ ἀκριβὰ τὰς ὑποσχέσεις του αὐτάς. Προσεκάλεσε κοντὰ του πολλάκις τὸν ἀρχιεπίσκοπον, τοὺς τέσσαρας ἐπισκόπους καὶ ὅλους τοὺς προκρίτους τῆς νήσου. Ἐβεβαίωσεν αὐτοὺς μὲ τὸν χαριέστερον τρόπον, ὅτι εἶχεν ἤδη ἐξαποστείλῃ ταχυδρόμον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅτι εἶχε γράψῃ εἰς τὸν σουλτάνον εὐνοϊκῶς δι' αὐτούς, ὅτι μὲ ὅλα του τὰ δυνατὰ ὑπεστήριξε τὴν δικαίαν αἰτησίαν των, καὶ ὅτι θὰ ἐπροτιμοῦσε νὰ πεθάνῃ μᾶλλον, παρὰ νὰ τοὺς κάμῃ κακόν. Ἐπιπλέον εἶχε τὴν βεβαιότητα ὅτι ὁ μέγας αὐθέντης θὰ διέκειτο εὐνοϊκῶς. Ἐν τούτοις ὁ ταχυδρόμος δὲν ἦρχετο μὲ τὸ φερμάνι. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ἄνθρωπος πολλῆς ἀξίας, διάνοια ἔξοχος, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε τὴν σκληρότητα τοῦ κυβερνήτου, δὲν ἠδύνατο νὰ ἡσυχάσῃ. Κάποιαν ἡμέραν ἐπῆγεν εἰς τοῦ Κουτσοῦκ Μεχεμέτη καὶ τοῦ ἐξέφρασε τοὺς φόβους του. «Νὰ εἶσαι ἡσυχος», τοῦ ἀπήντησεν ὁ κυβερνήτης. «Ὁρκίζομαι εἰς τὸ κοράνι καὶ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου προφήτου, ὅτι ποτὲ τὸ σπαθὶ δὲν θὰ θίξῃ τὸν τράχηλόν σου. Νὰ μὲ τιμωρήσῃ ὁ Θεὸς ἐὰν παρασπονδῆσω». Ὁ ὄρκος αὐτὸς καθησύχασε τὸν ἀρχιεπίσκοπον. Ἐντὸς του οἱ φόβοι του δὲν ἦσαν πάρα πολὺ βάσιμοι. Μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ οἰκειοποιηθῇ τὴν περιουσίαν τῶν κυριωτέρων ἐλλήνων τῆς νήσου Κύπρου, ὁ Κουτσοῦκ Μεχεμέτης, ἔκαμε τελείως ἀντίθετον ἔκθεσιν ἀπὸ ὅ,τι εἶχεν ὑποσχεθῆ. Εἶχε περιγράψῃ τὸν ἀρχιεπίσκοπον, τοὺς ἔλληνας ἐπισκόπους καὶ τοὺς προκρίτους ὡς στασιάζοντας καὶ ἐτοιμοὺς νὰ ἐπαναστατήσωσιν ἐναντίον τῆς Πύλης. Ὁ ταχυδρόμος ἔφθασε τέλος πάντων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ κυβερνήτης ἀνήγγειλεν εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον, τοὺς τέσσαρας ἐπισκόπους καὶ τοὺς ἐνενήκοντα τρεῖς προκρίτους τῆς νήσου, ὅτι ἔλαβεν ἕνα φερμάνι, τὸ ὁποῖον ὑπερέβαλλεν εἰς ἐπιείκειαν πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ, καὶ ὅτι τοὺς προσεκάλει εἰς Λευκοσίαν νὰ ἀκούσωσι τὴν

ἀνάγνωσίν του. Προσῆλθον, ὄχι μόνον χωρίς φόβον, ἀλλὰ καὶ με χαράν. Ποία ὑπῆρξεν ἡ ἔκπληξις των, ἡ καταπτώσεις των, ὅταν ὁ σκληρὸς Κουτσοῦκ Μεχεμέτ, ἐμφανιζόμενος εἰς τὸ μέσον αὐτῶν ἀνέγνωσε τὸ φερμάνι, τὸ ὁποῖον διέταττε τὴν θανάτωσιν ὄλων αὐτῶν! Πῶς νὰ περιγραφῆ ἡ τρομερὰ αὐτὴ σκηνή; Οἱ μὲν πίπτουσι γονυκλινεῖς ἐν ἀπελπισίᾳ ἐπικαλούμενοι τὸν Θεὸν διὰ τὴν ἀθωότητά των. Ἄλλοι μανιώδεις ζητοῦσιν ἐκδίκησιν διὰ τὴν βάρβαρον αὐτὴν ἀπανθρωπίαν, τὴν ἄνευ παραδείγματος εἰς τὰ χρονικὰ τῶν λαῶν. Μερικοὶ προφέρουσι διακοπτόμενοι ἀπὸ λυγμοὺς τὰ ὀνόματα τῶν συζύγων καὶ τῶν τέκνων των, καὶ συνιστῶσι τὴν ψυχὴν των εἰς τὸν Θεὸν τοῦ ἐλέους. Ἔτεροι θέλουσι νὰ φύγωσιν, ἀλλ' ἡ φυγὴ εἶναι ἀδύνατος. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος βαίνει πρὸς τὸν ἐπίβουλον κυβερνήτην διὰ νὰ τὸν μεμφθῆ διὰ τὸ κακούργημά του καὶ νὰ τοῦ ὑπενθυμίση τὸν ὄρκον του. «Σοῦ ὑπεσχέθην», εἶπεν τὸ τέρας, «ὅτι τὸ μαχαίρι δὲν θὰ πειράξῃ τὸν λαιμόν σου. Θὰ κρατήσω τὸν λόγον μου. Θὰ κρεμασθῆς». Αὐτὸ ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ τῆς σφαγῆς. Καθισμένος εἰς τὸ τιβάνι σταυροπόδι, τὸ τσιμποῦκι εἰς τὸ στόμα, περιστοιχισμένος ἀπὸ τοὺς δορυφόρους του, ὁ Κουτσοῦκ Μεχεμέτης ὑπεδείκνυεν ἀτάραχος ποῖα θὰ εἶναι τὰ πρῶτα θύματα, καὶ ἐγέλα με τοὺς συμβούλους του, παρακολουθοῦντες τὴν ἀγωνίαν πρὸς ἡσθάνοντο ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐπρόσμενον τὸν θάνατον. Πολλοὶ ἄλλοι ἔλληνες ἀπεκεφαλίσθησαν, ἡ περιουσία των κατεσχέθη, αἱ γυναῖκες καὶ αἱ θυγατέρες των ἐκρατήθησαν... Ἀλλὰ σταματῶ...

108. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΓΑΛΛΟΥ ΠΡΟΞΕΝΟΥ
VASSE DE SAINT OUEN
ΜΕ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟΝ ΚΥΠΡΙΑΝΟ¹

L' ambassadeur du Roi, a C/nople.
Ἐν Λάρνακι, 19 Μαρτίου 1834.

Αἰσθάνομαι θλίψιν, τολμῶ νὰ ὁμολογήσω, διότι ἤμην ὑπό-
χρεως, ἅμα ἀφικόμενος ἐνταῦθα, νὰ μεταβιβάσω εἰς τὴν ὑμετέραν
ἐξοχότητα τὴν σειρὰν τῶν ἐγγράφων, τῶν ὁποίων τὴν λήψιν μοῦ
ἀναγγέλλετε, καὶ τὰ ὁποῖα ὅλα καθιστῶσι ψηλαφητὴν τὴν ἐνοχὴν
τοῦ κύρ Lapierre. Αἰσθάνομαι θλίψιν, διότι, μετὰ πεντάμηνον περι-
που διαμονὴν μου εἰς τὴν νῆσον ταύτην, ἠδυνήθην νὰ ἀναγνωρίσω,
ὄχι ὅτι ἦτο ἀθῶος, ἀλλ' ὅτι ὑπῆρχεν ἐμπάθεια, ἐξόγκωσις καὶ ὑπερ-
βολὴ εἰς τὰ εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενα γεγονότα, καὶ ὅτι ἡ ἐκ Κύπρου
ἐκδίωξις του δὲν μοῦ φαίνεται σήμερον παρὰ ὡς μέσον, ἐκλεγέν ὑπὸ
τῆς πλειονότητος τῶν καταγγειλάντων αὐτόν, διὰ νὰ ὑφαρπάσωσι
τὴν περιουσίαν του καὶ νὰ ἀποφύγωσι τὴν πληρωμὴν τοῦ πρὸς
αὐτὸν χρέους των.

Εἰς τὸ ζήτημα τοῦ μονοπωλίου ὁ κύρ Lapierre ἐνδιεφέρετο ὡς
τρίτος, καὶ πολὺ ἀπεῖχε νὰ εἶνε ὁ μᾶλλον πλούσιος ἢ ὁ μᾶλλον δυ-
νατὸς εἰς πιστώσεις. Ὁ κ. Giacomo Mattei καὶ ὁ Hurchid agas, ὁ
ἕνας πρόξενος τῆς Πρωσσίας, καὶ ὁ ἄλλος ἕλλην ἀρνησίθρησκος,
ὑπάιτιοι, λέγεται, τοῦ θανάτου τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ τῶν τριῶν
ἐπισκόπων κατὰ τὸ 1821, ἦσαν οἱ κυριώτεροι παράγοντες εἰς τὴν
ὑπόθεσιν αὐτὴν. Ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τούτων εἰργάζετο καὶ ἐνήργει

1. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Ἐνδιαφέρουσαι ἐπιστολαί», ΚΧ, Ζ' (1930) 117-118. Ἡ ἐπιστολὴ
ἀπευθύνεται πρὸς τὸν πρεσβευτὴ τοῦ βασιλέως (τῆς Γαλλίας) στὴν Κων/πολη.

ὁ κύρ Lapierre. Διατὶ πᾶσαι αἱ αἰτιάσεις νὰ βαρύνωσι τὸν τελευταῖον, ἐνῶ οἱ δύο ἄλλοι, πλέον ἔνοχοι ἀπ' αὐτόν, ζῶσιν ἐλεύθεροι καὶ ἥσυχοι, ἀπολαμβάνοντες τοὺς καρπούς, καλῶς ἢ κακῶς κτηθέντας, τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ραδιουργίας των; Ἴδου ἡ αἰτία, ὡς νομίζω. Ὁ κύρ Lapierre, παραγνωρίσας τὴν γαλλικὴν προστασίαν, δι' ἧς ὄφειλε νὰ τιμᾶται, ἀρνούμενός την καὶ θέλων νὰ ἀπαλλαγῇ αὐτῆς, ἔχασε τὸν ἀγῶνα, ἐξησθένησε, δὲν εὔρε πούθεν ἀστήριγμα, καὶ ἀπὸ τότε τὸ πᾶν ἐπεβάρυνεν αὐτόν...

109. ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΤΟΥ ΓΑΛΛΟΥ ΠΡΟΞΕΝΟΥ REYBAUD,
ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΟ ΣΕ ΔΑΝΕΙΟ ΠΟΥ ΣΥΝΗΨΑΝ ΟΙ ΑΡΧΙΕΡΕΙΣ
ΩΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΕΣ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ¹

Ἐν Λάρνακι, τὴν 14ην Ὀκτωβρίου 1835.

Κύριε πρεσβευτά.

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω ἐγκλείστως ᾧδε εἰς τὴν ὑμετέραν ἐξοχότητα τὴν κίνησιν τῶν ἐμπορικῶν γαλλικῶν πλοίων, τοῦ τρίτου τριμήνου τοῦ τρέχοντος ἔτους, τῶν καταπλευσάντων καὶ ἀποπλευσάντων ἀπὸ τὸν λιμένα τοῦτον...

... Προσθέτω ὅτι οἱ κληρονόμοι Καλημέρη, S. Michel, Je Tardieu καὶ G. Bernard, καὶ οἱ τρεῖς γάλλοι ἔμποροι, ὑπανδρευθέντες τὰς τρεῖς ἀδελφάς, θυγατέρας τοῦ Καλημέρη τούτου, ἐξ ὧν ὅλοι ἔχουσι τέκνα, εἶναι δανεισταὶ ποσοῦ 79.000 καὶ τινῶν ἑκατοντάδων τουρκικῶν γροσίων ἀναγνωρισθέντος κατὰ τὸ 1814 ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ τῶν ἐπισκόπων τῆς νήσου, ὀφειλομένου ἐκ ποσοῦ 122 χιλιάδων καὶ τόσων γροσίων, δανεισθέντων καὶ μετρηθέντων ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Καλημέρη κατὰ τὸ 1806 ἢ 1807 τῇ παρακλήσει των πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἐπειγουσῶν ἀναγκῶν τοῦ τόπου. Τοὺς χρόνους ἐκείνους ὁ ἀρχιεπίσκοπος καὶ οἱ ἐπίσκοποι ἦσαν ἐντεταλμένοι τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν τῆς χώρας καὶ ἡ ὑπογραφή των εἶχεν

1. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Προξενικὰ ἔγγραφα - δάνεια τῶν θρόνων Κύπρου», ΚΧ, ΙΓ' (1937) 111-114. Ἡ ἀνωτέρω ἐπιστολὴ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν γάλλο πρεσβευτὴ στὴν Κων/πολη. Τόσο αὐτὴ, ὅσο καὶ οἱ ἐπόμενες δύο, κάνουν λόγο γιὰ δάνειο τὸ ὁποῖο εἶχαν λάβει οἱ ἀρχιερεῖς, ὡς διαχειριστὲς τῆς νήσου, κατὰ τὰ ἔτη 1806-1807. Τὸ ἐκ τοῦ δανείου τούτου χρέος ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχιερέων τὸ 1814, ὁπότε καὶ ὑπεγράφη σχετικὸ χρεωστικὸ ὁμόλογο. Βλ. ἀνωτέρω, κείμενο 35, σ. 217.

ἀξίαν. Σήμερον παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας μου, καὶ τῶν κληρονόμων Καλημέρη, δὲν ἀρνοῦνται τὸν τίτλον, δὲν ἀρνοῦνται τὸ δάνειον, διότι ἀποδεικνύεται ἱκανοποιητικῶς ἀπὸ τὰς ὑπογραφὰς καὶ τὰς ἐπισήμους σφραγίδας τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ τῶν τριῶν ἐπισκόπων, τοὺς ὁποίους ἐθανάτωσαν, ἀλλ' ἀπαιτοῦσιν ὅπως οἱ κληρονόμοι Καλημέρη παρουσιάσωσιν μάρτυρας βεβαιῶντας ἐνόρκως ὅτι τὸ ἀρχικὸν ποσὸν τῶν 122 χιλιάδων καὶ τόσων γροσίων, δανεισθὲν τῷ 1806 ἢ 1807 διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου, ἐχρησιμοποιήθη πράγματι διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν. Τὸ ζητοῦσι, καὶ ὁ Σεῖδ Μεχμέτ, ὅστις τότε ἦτο εἷς ἐκ τῶν προϋχόντων τῆς Λευκοσίας, καὶ ὅστις γνωρίζει τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν καλύτερα καὶ ἀπὸ τὸ κομπολόγι του, πὺ παίζει μὲ τὰ χέρια του, δὲν ἐγείρεται νὰ βεβαιώσῃ τὸ γεγονός, καὶ νὰ ἀποδώσῃ δικαιοσύνην εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν κληρονόμων.

Τὰ γεγονότα αὐτὰ γνωρίζουσιν ἀρκετὰ τὸν ἄνθρωπον πὺ κυβερνᾷ τὴν νῆσον αὐτὴν, καὶ τὸ ὀλίγον τῆς πίστεως πὺ ὀφείλει νὰ παρέχῃται εἰς τὰς διαβεβαιώσεις του εὐνοίας ὑπὲρ τῶν γάλλων. Ἐν τούτοις προτίθεμαι νὰ θίξω τὴν τελευταίαν αὐτὴν ὑπόθεσιν ὅταν μοῦ παράσῃ ἀκρόασιν, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχω ἐλπίδας ἐπιτυχίας.

Διατελῶ βαθυσεβάστως
κ. πρεσβευτά,
Reybaud.

110. ΔΕΥΤΕΡΟ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΤΟΥ ΓΑΛΛΟΥ ΠΡΟΞΕΝΟΥ
REYBAUD, ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΟ ΣΕ ΔΑΝΕΙΟ ΠΟΥ ΣΥΝΗΨΑΝ
ΟΙ ΑΡΧΙΕΡΕΙΣ ΩΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΕΣ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ¹

Κύριον πρεσβευτήν τοῦ βασιλέως ἐν Κωνσταντινουπόλει.
Ἐν Λάρνακι, τὴν 28ην Ὀκτωβρίου 1835.

Κύριε πρεσβευτά.

Ἡ τελευταία μου ἐπιστολὴ τῆς 14ης τοῦ μηνὸς τούτου ἐπληροφόρει τὴν ὑμετέραν ἐξοχότητα περὶ τῆς παρουσίας τοῦ κυβερνήτου τῆς νήσου εἰς τὸν λιμένα τοῦτον τῆς Λάρνακος διὰ πράξεις τινάς, αἱ ὁποῖαι τὸν ἀποβλέπουν καὶ τέλος δι' ἀπαιτήσεις τῶν κληρονόμων Καλημέρη, διὰ τὰς ὁποίας ἐσκεπτόμην νὰ ἀπασχολήσω τὸν Χατζησεῖδ Μεχεμέτ, ὅταν θὰ μοῦ παρεχώρει ἀκρόασιν. Τὴν 17ην τοῦ μηνὸς τούτου ἐπεσκεπτόμην ἐπισήμως τὸν μουχασίλην, συνοδευόμενος ἀπὸ τὰ ἐξέχοντα μέλη τῆς γαλλικῆς παροικίας. Ἐσκέφθην, ὁμοίως δὲ καὶ οἱ κληρονόμοι τοῦ Καλημέρη (κ. κ. S. F. Michel, G. Bernard et Tardieu), ὅτι θὰ ἦτο προτιμώτερον νὰ ζητήσω ἰδιαιτέραν ἀκρόασιν νὰ συζητήσω μὲ τὸν Χατζησεῖδ Μεχεμέτ τὰ συμφέροντά των. Ὁ κυβερνήτης ἦτο χαριτωμένος, γλυκομίλητος ὡς συνήθως, ἂν καὶ ἀπέφυγα νὰ τοῦ κάμω οἶον δήποτε δῶρον. Εἰς τὴν αἴτησίν μου δι' ἰδιαιτέραν ἀκρόασιν, διὰ νὰ ἀπασχοληθῶμεν μὲ τινὰς ἀπαιτήσεις τῶν ὁμοεθνῶν μου, εὐχαρίστως, μοῦ ἀπήντησεν, θὰ σᾶς εἰδοποιήσω ἐν καιρῷ.

Πράγματι, τὴν 21ην, ὁ Σεῖδ Μεχεμέτ μὲ εἰδοποιεῖ ὅτι θὰ μὲ ἐδέχετο κατὰ τὰς 2.00 μ.μ. Προσῆλθον μετὰ τοῦ κ. S. F. Michel,

1. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Προξενικὰ ἔγγραφα - δάνεια τῶν θρόνων Κύπρου», ΚΧ, ΙΓ' (1937) 114-120.

deputé de la Nation, καὶ τοῦ δραγομάνου τοῦ προξενείου. Ὁ κυβερνήτης ἐπῆρε μαζί του δύο κοτζαμπάσηδες καὶ ἀνθρώπους τινὰς τῆς ἀκολουθίας του. Ἐπελήφθη τῆς ὑποθέσεως Καλημέρη, τοῦ ὁποίου οἱ κληρονόμοι ἀπαιτοῦσιν ἀφ' ἑνὸς 79.000 καὶ γρόσια τινά, τῶν ὁποίων ὁ τίτλος ὑπογεγραμμένος ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ κατὰ τὸ 1814, ἐπιβεβαιωμένος μὲ τὰς σφραγίδας τῶν ἄλλων ἐπισκόπων, εὐρίσκεται εἰς χειρὰς των. Τὸ ποσὸν τοῦτο, ἐπηυξημένον ἐπιπροσθέτως μὲ τοὺς τόκους καὶ μὲ τὴν διαφορὰν τοῦ νομίσματος, θὰ ἀνήρχετο σήμερον εἰς ἓν περίπου ἑκατομμύριον γροσίων. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀπαίτησις παρὰ διὰ τὸ χρέος γυμνόν. Ἐξ ἄλλου οἱ κληρονόμοι Καλημέρη ἀπαιτοῦσιν 25-28 χιλιάδας γρόσια, εἰς τέσσαρα διαφόρου ποσοῦ ὁμόλογα, ὑπογεγραμμένα ἀπὸ τὸν αὐτὸν ἀρχιεπίσκοπον κατὰ τὸ 1819, ἀλλ' ἄνευ τῶν σφραγίδων τῶν ἄλλων μητροπολιτῶν. Οἱ τίτλοι αὐτοὶ τεθέντες ὑπ' ὄψιν τοῦ κυβερνήτου, ἐξετασθέντες ὑπ' αὐτοῦ, ἀναγνωσθέντες ὑψηλοφώνως ἀπὸ τοὺς κοτζαμπάσηδες εὐρέθησαν ἀυθεντικοὶ καὶ νόμιμοι. Ἀλλ' ἰδοὺ ἡ ἀπάντησις τοῦ κυβερνήτου: «Χρόνους τινὰς πρὸ τοῦ θανάτου του, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός, εἶχε πέμψη εἰς τὴν ὀθωμανικὴν κυβέρνησιν νόταν λεπτομερῆ τῶν συναφθέντων ἐν ὀνόματι τοῦ τόπου δανείων, συνεπεία τῶν ταραχῶν, πού εἶχαν ἀναστατώσῃ τὸν τόπον πρὸ 30 περίπου ἔτων, καὶ ἐζήτει ἀπὸ τὴν ὑψηλὴν Πύλην τὰ μέσα νὰ ἐξοφλήσῃ τὰ χρέη αὐτά, ἀνερχόμενα περίπου εἰς 12 ἢ 15 ἑκατοντάδας χιλιάδων γροσίων. Τοῦ ἀπεστάλη ἀπὸ τὴν ὑψηλὴν Πύλην φιρμάνι, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξουσιοδοτεῖτο νὰ κρατήσῃ ἐπὶ μίαν πενταετίαν εἴκοσι γρόσια καὶ τριάντα παράδες ἐπὶ τοῦ ἐτησίου φόρου ἐκάστου φορολογουμένου ῥαγιᾶ. Οἱ φορολογούμενοι ἀνήρχοντο εἰς 15.000, ὅθεν εἰσεπράττετο ποσὸν πέραν τῶν 300.000 γροσίων ἐτησίως, καὶ συνεπῶς πλέον τῶν 1.500.000 γροσίων ἐντὸς τῆς πενταετίας. Ἡ κράτησις αὕτη ἐγένετο ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κυπριανόν, ὃχι μόνον διὰ πέντε ἔτη, ἀλλ' ἐπὶ ἑπταετίαν, καὶ ὅταν ἀπέθανον οἱ δανεισταὶ ἀπηυθύνθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, διότι οὐδὲν δάνειον ἀπεπληρώθη. Καὶ διὰ νὰ ὑποστηριχθῇ ἡ ἀπαίτησις των ἐζητήθησαν πιστοποιήσεις βεβαιοῦσαι τὴν ἀυθεντικότητα τῶν

τίτλων των. Ἡ κυβέρνησις ὅμως ἐπέστρεψε τὰς πιστοποιήσεις αὐτάς, ἀκόμη καὶ τὴν τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, μὴ διατεθειμένη νὰ τὰς παραδεχθῆ, καὶ διέταξεν οἱ αἰτήται νὰ παρουσιασθῶσιν αὐτοπροσώπως, συνοδευόμενοι ἀπὸ δύο ἀξιοπίστους μάρτυρας, οἱ ὅποιοι νὰ πιστοποιήσωσιν ἐνόρκως τὸν τρόπον, καθ' ὃν διετέθησαν τὰ χρήματα. Ἐὰν οἱ κληρονόμοι Καλημέρη ἔχουσιν μάρτυρας», προσέθηκεν ὁ κυβερνήτης, «δὲν ἔχουν παρὰ νὰ τοὺς παρουσιάσουν».

Ἐπέβαλον εἰς τὸν Σεῖδ Μεχεμέτ τὴν ἐρώτησιν, ἐὰν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ταραχῶν, κατὰ τὸ 1806 καὶ 1807, εὕρισκετο εἰς Κύπρον, καὶ ἐὰν ἦτο εἰς θέσιν νὰ διαπιστώσῃ τὸ νόμιμον τῶν ὑπὸ τῶν κληρονόμων Καλημέρη ἐγειρομένων ἀξιώσεων. «Ἦμην εἰς Λευκοσίαν, ἀπήντησε, πολιορκημένος μὲ τοὺς ἄλλους, καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ διαβεβαιώσω τίποτε. Τὰ ἐκ Καραμανίας στρατεύματα πού μᾶς ἐπολιόρκουν ἐλάμβανον χρήματα, τρόφιμα καὶ ἐφόδια ἔξωθεν, καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας. Ἐπὶ πλεόν ἡ ὑψηλὴ Πύλη ἐπλήρωσε καὶ πολὺ περισσότερα ἀπὸ ὅσα ὠφείλοντο, ἀλλ' ὁ Κυπριανὸς ἦτο σπάταλος, κουφόνους, καὶ ποιὸς ξεύρει τί ἔκαμεν ὅλα αὐτὰ τὰ χρήματα».

«Θὰ ἀφῆκε περιουσίαν, κτήματα», παρετήρησα εἰς τὸν κυβερνήτην. «Ποίαν περιουσίαν; Ποῖα κτήματα; Ἀπήντησεν ὁ Σεῖδ Μεχεμέτ. Οὔτε κἂν ἔπιπλα. Ὅταν δικαστικοὶ ὑπάλληλοι ἐπῆγαν εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν, διὰ νὰ κάμωσι καταγραφὴν, ὅσα εὔρον, οἱ παριστάμενοι ἐδήλωσαν ὅτι ἀνήκον εἰς τὸν θρόνον καὶ ὄχι εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον». «Ἐν τούτοις», παρετήρησεν ὁ κ. Michel, «ὄλοι οἱ δανεισταὶ ἐπληρώθησαν. Μόνον ἡμεῖς, οἱ κληρονόμοι Καλημέρη, δὲν ἐπληρώθημεν». «Οὐδεὶς δανειστής ἐπληρώθη», ἐπανέλαβεν ὁ Σεῖδ Μεχεμέτ, «ἐκτὸς ἂν παρέσχε τοὺς μάρτυρας, πού ἀπαιτεῖ τὸ φερμάνι. Ἐὰν δύνασθε νὰ παράσχητε τοιοῦτους, καὶ σεῖς θὰ πληρωθεῖτε ἐπίσης». «Ἐπὶ τέλους», προσέθηκεν ὁ κυβερνήτης, «ἐὰν ὁ κ. Michel ἔχει ἀπαιτήσεις ἀπὸ ὀφειλέτας κατοικοῦντας εἰς τὴν νῆσον αὐτήν, μὲ εὐχαρίστησίν μου θὰ τοῦ ἀποδώσω δίκαιον». «Ἀκριβῶς», εἶπεν ὁ κ. Michel, «χωρικοὶ ἀπὸ τὰ Λιμιὰ καθυστεροῦσι

πληρωμάς, χωρὶς νὰ δύναμαι νὰ πληρωθῶ». «Ποῖοι εἶναι αὐτοὶ οἱ λιμιάται;», ἠρώτησεν ὁ Σεῖδ Μεχεμέτ. «Πηγαίνων εἰς Ἀμμόχωστον θὰ τελειώσω τοῦτο διερχόμενος». «Τοὺς τίτλους», παρετήρησεν ὁ κ. Michel, «δὲν τοὺς ἔχω μαζί μου, ἀλλὰ ἐρχόμενος εἰς τὴν οἰκίαν μου θὰ κάμω σημείωσιν, τὴν ὁποίαν θὰ παραδώσω εἰς χεῖρας τῆς ὑμετέρας ἐξοχότητος». «Πολὺ καλά, πιστεύσατε ὅτι θὰ ἔχετε κάθε ἱκανοποίησιν».

Ἐποφελήθην τῆς συνεντεύξεως αὐτῆς, διὰ νὰ παρακαλέσω τὸν κυβερνήτην ὅπως εὐδοκῶν διατάξῃ νὰ καταπαύσουν αἱ παρενοχλήσεις διὰ τὰς ὁποίας πολὺ συχνὰ παραπονεῖται ὁ Ἄγγελος Παταρός, καὶ διὰ νὰ τοῦ ἐπιδείξω τέσσαρα διαβατήρια, ἐκ τῶν ὁποίων τρία δοθέντα ἐν Γαλλίᾳ, κατὰ τὸ περιεχόμενον τῶν ὁποίων ὀφείλω νὰ προστατεύσω τὸ ἄτομον τοῦτο, σημειούμενον ὡς πολιτογραφηθέντα γάλλον. «Δὲν γνωρίζετε τὸ φερμάνι τῆς ὑψηλῆς Πύλης, τὸ ἀναφερόμενον εἰς τοὺς ραγιάδες, τοὺς γεννηθέντας εἰς τὰ ἐδάφη τῆς αὐτοῦ ὑψηλότητος;», ἠρώτησεν ὁ Σεῖδ Μεχεμέτ. «Δὲν τὸ γνωρίζω». «Θὰ τὸ φέρω ἐκ Λευκοσίας. Ἡ ὑψηλὴ Πύλη δὲν ἐννοεῖ νὰ θεωρήσῃ ξένους, παρὰ μόνον τοὺς ἀλλοδαπούς. Γνωρίζομεν τὸν Παταρόν. Τὸν εἶδαμεν γεννώμενον, καὶ ἐγνωρίσαμεν ὅλην τὴν οἰκογένειάν του. Εἶνε κύπριος, καὶ ραγιάς. Ἄλλως τε ἐφόσον ἐνδιαφέρεσθε δι' αὐτόν, δὲν θὰ τὸν ἐνοχλήσῃ κανεὶς, δὲν θὰ τὸν ἀναγκάσουν νὰ πληρώσῃ κεφαλικὸν φόρον οὔτε μίρι, καὶ θὰ πληρώσῃ τελωνειακὰ ὡς νὰ ἦτο γάλλος. Ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τοὺς ὅρους τοῦ φερμανίου πρέπει νὰ μὴ φορῆ καπέλον». «Θὰ ὑποχρεωθῶ πολὺ», εἶπον, «ἂν ἡ ὑμετέρα ἐξοχότης μοῦ γνωρίσῃ τὸ φερμάνι τοῦτο, καὶ ἂν μοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ πάρω ἀντίγραφον, διὰ νὰ δύναμαι νὰ συμμορφοῦμαι εἰς ὅλα, ὅσα δὲν εἶνε ἀντίθετα πρὸς τὰς ὁδηγίας μου». «Ἦ», παρετήρησεν ὁ Σεῖδ Μεχεμέτ, «τὸ φερμάνι τοῦτο διεκοινώθη εἰς ὅλους τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτάς, καὶ ἅπαντες συνεφώνησαν». «Τὸ καθῆκόν μου», ἀπήντησα, «θὰ εἶνε τοιοῦτοτρόπως εὐκολώτερον»...

... Αὐτὰ εἶναι, κ. πρεσβευτά, ἐν περιλήψει ὅσα ἀντήλλαξε(α) κατὰ τὴν ἀκρόασίν μου, ἥτις παρετάθη ἐπὶ δύο καὶ πλέον ὥρας. Ἐξ

αὐτῆς προκύπτει, διὰ τοὺς κληρονόμους Καλημέρη, ὅτι χωρὶς τὴν βοήθειαν καὶ τὴν ὑποστήριξιν τῆς πρεσβείας δὲν θὰ δυνηθῶσι ποτὲ νὰ εἰσπράξωσι τὰ εἰς αὐτοὺς ὀφειλόμενα ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως. Πῶς θὰ εὗρουν σήμερον μάρτυρας πιστοποιοῦντας ἐνόρκως ποία χρήσις ἐγένετο τῶν δανεισθέντων ποσῶν κατὰ τὸ 1806 καὶ 1807 διὰ τὴν συντήρησιν καὶ τὴν διατήρησιν τῶν στρατευμάτων, τῶν ἀποσταλέντων ἐκ Καραμανίας, διὰ νὰ καταβάλωσι τοὺς ἐπαναστάτας τῆς Λευκοσίας μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ σημερινὸς κυβερνήτης; Ἐπὶ πλέον θὰ ἦτο ἀπαραίτητον ἓνας ἐκ τῶν αἰτητῶν νὰ μεταβῆ εἰς Κωνσταντινούπολιν, μὲ τὰ χρεωστικὰ γραμμάτια, διὰ νὰ ἀναγνωρισθῶσι καὶ πιστοποιηθῆ ἡ αὐθεντικότης των...

Διατελῶ μετὰ βαθέως σεβασμοῦ
κ. πρεσβευτά,
Reybaud.

III. ΤΡΙΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΓΑΛΛΟΥ ΠΡΟΞΕΝΟΥ REYBAUD
ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΗ ΣΕ ΔΑΝΕΙΟ ΠΟΥ ΣΥΝΗΨΑΝ ΟΙ ΑΡΧΙΕΡΕΙΣ
ΩΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΕΣ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ¹

Ἐν Λάρνακι, 31 Ὀκτωβρίου 1835.

Τὸ κύριον θέμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ σᾶς ἀπασχολήσω, εἶνε τὸ τῶν κληρονόμων Καλημέρη (S. Michael, Jn Tardieu, et G. Bernard), οἵτινες καὶ οἱ τρεῖς, γάλλοι ἔμποροι, ἐνυμφεύθησαν τρεῖς ἀδελφάς, θυγατέρας τοῦ ἀποθανόντος Καλημέρη, ἐκ τῶν ὁποίων ὅλοι ἀπέκτησαν τέκνα.

Οἱ κληρονόμοι οὗτοι ζητοῦσι: α) Τὸ ποσὸν 79.000 τουρκικὰ γρόσια, ὀφειλόμενα εἰς τὸν μακαρίτην Καλημέρη, πρόξενον τῆς Νεαπόλεως, ἐκ ποσοῦ 112.000 γροσίων, καταβληθέντος ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὰ ἔτη 1806 καὶ 1807 εἰς τοὺς διαχειριστὰς τῆς νήσου, οἵτινες τότε ἦσαν ὁ ἀρχιεπίσκοπος καὶ οἱ ἐπίσκοποι, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἀπόδειξις, ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ τὸ 1814, καὶ ἐπιβεβαιουμένη διὰ τῶν σφραγίδων τῶν ἄλλων ἐπισκόπων τῆς νήσου, εὔρηται εἰς χεῖράς των. Τὸ ποσὸν τοῦτο, λόγῳ τῆς διαφορᾶς τοῦ νομίσματος καὶ τῶν τόκων ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, θὰ ἀνήρχετο σήμερον εἰς ἓν καὶ πλέον ἑκατομμύριον τουρκικῶν γροσίων. β) Οἱ κληρονόμοι Καλημέρη ἀπαιτοῦσιν εἰσέτι 26-28 χιλιάδας τουρκικῶν γροσίων εἰς τέσσαρα γραμμάτια διαφόρου ποσοῦ, ὑπογεγραμμένα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1819, ἄνευ ὅμως τῶν σφραγίδων τῶν ἄλλων ἐπισκόπων. Τὸ ποσὸν τοῦτο, ὑφ' ἧς καὶ τὸ προηγούμενον συνθήκας, θὰ ἀνήρχετο σήμερον εἰς 300 καὶ πλέον χιλιάδας τουρκικῶν γροσίων, τοῦ τόκου

1. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Δάνεια τῶν θρόνων διὰ τὴν Κύπρον», ΚΧ, Ζ' (1930) 133-135.

ένταῦθα ὄντως 12 εἰς τὰ ἑκατὸν κατ' ἔτος, καὶ τῆς τιμῆς τοῦ γροσίου ἐκπεσούσης εἰς τὸ τέταρτον τῆς τότε ἀξίας του. Οἱ τίτλοι οὗτοι τεθέντες ὑπ' ὄψιν τοῦ κυβερνήτου, ἐξετασθέντες ὑπ' αὐτοῦ, ἀναγνωσθέντες μεγαλοφώνως, εὐρέθησαν ἐν τάξει αὐθεντικοί. Ἴδου δὲ ἡ ἀπάντησις τοῦ κυβερνήτου: «Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός, πολλοὺς πρὸ τοῦ θανάτου του μῆνας, ὑπέβαλεν εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν λεπτομερῆ κατάλογον τῶν ἐπ' ὀνόματι τῆς χώρας συναφθέντων δανείων, ἐπ' ἀφορμῇ τῶν πρὸ τριακονταετίας συγκλονισασῶν τὴν νῆσον ταραχῶν. Ἐζήτει δὲ ἀπὸ τὴν ὑψηλὴν Πύλην τὰ μέσα νὰ ἀποτίσῃ τὴν ὀφειλὴν αὐτὴν, ἡ ὁποία τότε ἀνήρχετο περίπου εἰς 1.500.000 γρόσια. Τοῦ ἀπηθύνθη τότε φερμάνι, τὸ ὁποῖον τοῦ ἐπέτρεπε νὰ κρατῇ ἐπὶ πενταετίαν, ἐπὶ τοῦ ἐτησίου φόρου ἐκάστου φορολογουμένου ῥαγιαῖ εἴκοσι γρόσια καὶ 30 παράδες. Ἐπειδὴ οἱ φορολογούμενοι εἶνε 15.000, ποσὸν 300.000 γροσίων θὰ εἰσεπράττετο ἐνιαυσίως, ἐπομένως 1.500.000 γροσίων ἐντὸς μιᾶς πενταετίας. Τὸ παρακράτημα τοῦτο ἐπραγματοποιήθη, ὅχι ἐπὶ πέντε, ἀλλὰ ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κυπριανόν, καὶ ὅταν οὗτος ἀπέθανεν οἱ πιστωταὶ ἐξηναγκάσθησαν νὰ κάμωσι παραστάσεις εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διότι οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπεπληρώθη. Πρὸς ὑποστήριξιν τῶν διαβημάτων των ἐπεζήτησαν μαρτυρίας, ἐπιβεβαιούσας τὴν αὐθεντικότητά των τίτλων των. Ἄλλ' ἡ κυβέρνησις τῆς μεγαλειότητός του ἀπατηθεῖσα, καὶ φοβουμένη μὴ ἐξαπατηθῇ καὶ πάλιν, ἐπέστρεψε τὰ ἐπικυρωτικὰ καὶ αὐτὰ τὰ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ διέταξεν οἱ ἀπαιτηταὶ νὰ παρουσιασθῶσιν αὐτοπροσώπως, συνοδευόμενοι ὑπὸ δύο εὐνοπολήτων μαρτύρων, οἱ ὁποῖοι ἐνόρκως νὰ ἐπιβεβαιώσωσι τὸν τρόπον καθ' ὃν τὰ χρήματα διετέθησαν».

«Ἐὰν οἱ κληρονόμοι Καλημέρη», προσέθηκεν ὁ κυβερνήτης, «ἔχουσι μάρτυρας, δὲν ἔχουσι παρὰ νὰ τοὺς παρουσιάσωσι». Ἠρώτησα τὸν Χατζῆ Σεῖδ Μεχεμέτ, ἂν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ταραχῶν τοῦ 1806 ἢ 1807, δὲν εὐρίσκετο ὁ ἴδιος ἐν Κύπρῳ καὶ δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ δύναται ὁ ἴδιος νὰ ἐπιβεβαιώσῃ εἰς τί ἐχρησιμοποιήθησαν τὰ δεκακισχίλια βενέτικα φλουριά, δανεισθέντα ὑπὸ τοῦ μακαρίτη Καλημέρη, κατόπιν παρακλήσεων τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ τῶν ἐπισκόπων,

πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ τόπου, καὶ συνεπῶς κατὰ πόσον ἢ προβαλλομένη ἀπαίτησις τῶν κληρονόμων εἶνε νόμιμος. «Ἦμην εἰς Λευκοσίαν», ἀπήντησεν ὁ κυβερνήτης, «πολιορκημένος, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι. Διὰ τοῦτο δὲν δύναμαι νὰ ἐπιβεβαιώσω τίποτε. Τὰ ἐκ Καραμανίας ἀποσταλέντα στρατεύματα, τὰ ὅποια μᾶς ἐπολιόρκησαν, χρήματα, ζωοτροφίας, ἐφόδια ἐλάμβανον ἔξωθεν, καὶ ὄχι ἔσωθεν ἐκ τῆς πόλεως. Ἐπὶ πλέον ἡ ὑψηλὴ Πύλη ἐπλήρωσεν ἤδη περισσότερα παρ' ὅσα ὠφείλοντο. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανὸς ἦτο σπάταλος, ματαιόδοξος. Ποῖος ξεύρει τί ἔκαμεν ὅλα αὐτὰ τὰ χρήματα!». «Θὰ κατέλειπε περιουσίαν, κτήματα», παρετήρησα εἰς τὸν κυβερνήτην, «διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ πληρωθῶσιν οἱ δανεισταί». «Ποῖα κτήματα; ποῖαν περιουσίαν;», ἀπήντησεν ὁ Χατζῆ Σεῖδ Μεχεμέτ. «Οὔτε ἐπιπλα ἀκόμη. Ὅταν προσῆλθον εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν δικαστικοὶ ὑπάλληλοι διὰ τὴν καταγραφὴν, πᾶν ὅ,τι εὐρέθη, ἐδήλωνον οἱ παριστάμενοι ὅτι ἀνήκεν εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον, καὶ ὄχι εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον». «Ἐν τούτοις», παρετήρησεν ὁ κ. Michel, «ἐπληρώθησαν ὅλοι οἱ δανεισταί, ἐξαιρέσει ἡμῶν, τῶν κληρονόμων Καλημέρη». «Οὐδεὶς δανειστῆς ἐπληρώθη», ἀπήντησεν ὁ κυβερνήτης, «ἐκτὸς ἂν ἐπαρουσίασε μάρτυρας, συμφώνως πρὸς τὴν ἀπαίτησιν τοῦ φερμανίου. Ἄν δυνηθῆτε νὰ παρουσιάσητε τοιοῦτους θὰ πληρωθῆτε καὶ σεῖς». «Πῶς νὰ παράσχω μάρτυρας», προσέθηκα, «δι' ὅσα συνέβησαν πρὸ 30 ἐτῶν, ἀφοῦ οἱ κυριώτεροι μάρτυρες ὅλοι ἀπώλοντο διὰ βιαίου θανάτου ἢ ἄλλως πως, δὲν δίδεται δὲ πίστις εἰς τίτλους ὑπὸ τῆς ἰδίας των χειρὸς ὑπογραφέντας;» «Εἶνε διαταγὴ τῆς ὑψηλῆς Πύλης», ἀπήντησε ψυχρῶς ὁ κυβερνήτης. «Ἐπὶ τέλους», προσέθεσε, «ἐὰν ὁ κ. Michel ἔχει ἀπαίτησιν ἀπὸ ὀφειλέτας κατοικοῦντας τὴν νῆσον ταύτην, πολὺ εὐχαρίστως θὰ ἐφρόντιζον νὰ ἀποδοθῆ δικαιοσύνη».

112. ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ ΠΕΡΙΕΧΟΝ ΑΠΟΔΕΙΞΙΝ
ΔΙ' ΟΜΟΛΟΓΟΝ ΔΑΝΕΙΟΥ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ¹

Πρακτικόν.

Σήμερον, Σάββατον, 31 Ὀκτωβρίου 1835 κατὰ τὰς 2.00 μ.μ., δυνάμει τοῦ διατάγματος τοῦ κ. προξένου, ἐκδοθέντος τὴν 27ην τοῦ μηνὸς τούτου, οἱ κ.κ. S. F. Michel, Andrè Campany et Constⁱⁿ Lapièrre, συνελθόντες εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κ. προξένου, παρόντος καὶ τοῦ κ. καγκελαρίου συνυπογραφομένου, προέβησαν εἰς τὴν ἐκ τοῦ χρηματοκιβωτίου παρακαταθηκῶν παραλαβὴν φακέλλου ἐν-σφραγίστου, φέροντος ἐπιγραφὴν, παραδοθὲν(έντος) εἰς τὸν κ. J. Tardieu, διὰ νὰ τὸ(ν) καταθέσῃ εἰς τὴν καγκελαρίαν τῆς Γαλλίας ἐν Λάρνακι τὴν 26ην Ἰουλίου 1834. [Ὑπογραφή. Ν^αs Evangely Eleftherudy]. Ὁ ὁποῖος φάκελλος, παρουσιασθεὶς εἰς τὸν κ. Ἐλευθερούδην, ἀνεγνωρίσθη ἄθικτος καὶ ἠνοιχθῆ, διὰ νὰ ἐξελεγχθῆ τὸ περιεχόμενόν του, τὸ ὁποῖον εὐρέθη ἔχον ὡς ἀκολούθως:

1	ὁμόλογον τοῦ Μάττη Καμηλάρη	γρόσια	20
1	» τοῦ Θεοδωρῆ ἀπὸ τὴν Βορόκλινην	»	1288
1	» τοῦ Γιακουμῆ Μάμα	»	175
1	» τοῦ Feizulla	»	50
1	» τοῦ Francesco de to Key	»	50
1	» τοῦ Λοῖζῆ Γεωρκῆ	»	65
1	» τοῦ Λοῖζῆ Μιτση	»	220
1	» τοῦ Seid Mehemet Antri Kaly	»	290,10
1	» τοῦ Παντελεῆ Μαυρουδῆ	»	690

1. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Ἐμπόριον καὶ ναυτιλία Κύπρου», ΚΧ, Γ' (1934) 63-64.

1	ὁμόλογον τοῦ Συμεοῦ ἀπὸ Μακράσκα	γρόσια	275
1	» τοῦ Χριστοδούλου Πιεβέρη	»	230
1	» τοῦ Ἄντωνίου Καζή	»	3275
1	» τοῦ Mehemed Gambro di Zacrach	»	1400
1	» τοῦ Κυπριανοῦ ἀρχιεπισκόπου	»	11.594,10
1	» τοῦ Moustafa Hassan	»	543,10
1	» τοῦ Γιαννῆ Διφανίνα	»	480
1	» τῆς Χατζηχριστινοῦς, συζύγου τοῦ ῥηθέντος	»	160
1	» τοῦ Γιαννῆ Ταουκτζή καὶ τοῦ γαμβροῦ του	»	5000
1	» τοῦ Aly Kodja	»	560
1	» τοῦ Jh Bernard	»	1063
1	» τοῦ Νικολάκη Οἰκονομίδη	»	1175
1	» τοῦ Γεωργίου	»	286
1	» τῆς Μαρουδιάς	»	15
1	» τῆς Μαριούς Λοΐζου	»	97
1	» τοῦ Κυριάκου Μαυρῆ	»	320,20
1	» τοῦ Σουλεϊμαντζήκ	»	54
1	» τοῦ Rey Carauly	»	38,20
1	» τοῦ Μιχαήλη, υἱοῦ Γεωρκῆ ἀπὸ Πέρα	»	100
1	» τοῦ Ἰμπραήμη ἀπὸ τὴν Κλαυδιὰ	»	77
1	» τοῦ Γιακουμῆ ἀπὸ τὸ Πραστειὸν	»	860
1	» τοῦ Κουτσοπαυλῆ ἀπὸ τὴν Ὅραν	»	80
1	» τοῦ Στεφανῆ ἀπὸ τὰ Πέρα	»	61,20
1	» τοῦ Στεφανῆ Γιακουμῆ πὸ τὰ Πέρα	»	50
1	» τοῦ Κωνσταντῆ γιοῦ τοῦ Ἄρακλίτη	»	20
1	» τοῦ Γιάκουμου Ἐλευθέρη	»	200
1	» τοῦ Memia	»	600
1	» τοῦ Μαυρουδῆ Χατζημανώλη	»	1640

Σύνολον γρόσια 33.103,10

Ἄτινα ὁμόλογα, ἀνερχόμενα εἰς τὸ ποσὸν τῶν 33.103 γροσίων καὶ δέκα παράδων ἐπανετέθησαν εἰς τὸν φάκελλον των, καὶ ἐσφραγίσθησαν μὲ τὴν σφραγίδα τοῦ προξενείου τούτου, διὰ νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τὸν κ. Ἐλευθερούδην, ὅταν θὰ πληρώσῃ τὰ δικαιώματα, σύμφωνα μὲ τὸ τιμολόγιον τῆς καγκελαρίας. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ὑπέγραψαν οἱ ἄνωθεν σημειούμενοι μετὰ τοῦ κ. Vasse St Ouen, προξένου, καὶ ἐμοῦ καγκελαρίου.

Signes: S. F. Michel, André Campany, Cⁱⁿ Lapierre, N^{as} Evangely Eleftheroudy, A.L. Vasse Saint Ouen. Ὁ καγκελάριος A. Guillois. Διὰ τὸ πιστὸν τῆς ἀντιγραφῆς, ὁ καγκελάριος

A. Guillois.

113. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΙΩΑΝΝΙΚΙΟΥ¹

Εἰς τὸ 1821ον διὰ τὴν τοῦ καιροῦ ἐκείνου φορὰν, ἤνοιξεν ἡ Εὐρώπη ἅπασα, ὡς γνησίᾳ ἀδελφῇ Ἑλλάδος καὶ Ἀσίας, τὰς ἀγκάλας τῆς εἰς τοὺς ἐνδεεῖς ἐν αὐτῇ καταφυγόντας ὁμοπίστους τῆς χριστιανούς. Τότε δὲ καὶ τινες τῶν συμπατριωτῶν μας φαινομένων, βλέποντες τὴν οἰκτρὰν θέαν τῶν φυγάδων κυπρίων, ἐπαπειλουμένων ὡσαύτως ἀπὸ τοὺς τρομεροὺς ὄνυχας τῆς πενίας, ἔσπευσαν νὰ προσπέσωσιν εἰς τὰ φιλόανθρωπα σπλάγγχνα τῶν φιλοκάλων. Ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ἐδιόρισαν (καὶ τὸν ἦ τοὺς...) (sic) νὰ περιέλθωσιν ὡς ἐκ μέρους τῶν κυπρίων πρὸς ἐπιτυχίαν βοηθείας δι' ἧς νὰ ἐξοικονομηθῶσι τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα συστατικὰ τῆς ζωῆς. Εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εὐρέθην καὶ ἐγὼ ἐν Ἀγγλίᾳ. Μὲ τὸ ἐπρότεινον, τοὺς ἤκουσα καὶ ἔπρεπε νὰ εἶμαι ἀπάνθρωπος νὰ τοὺς ἀρνηθῶ τὴν συνδρομὴν μου, μ' ὄλον ὅτι χάρις τῷ Θεῷ, δὲν ὑστερούμην τίποτε, ἔχων φίλους πολλοὺς καὶ μάλιστα πολυπλούτους. Ἐκαστος εἰς τὴν θέσιν μου ἤθελε διὰ τὸ τοιοῦτον καὶ ὄχι ἄλλο ἐπιχείρημα κινήσει τὸν λίθον του. Ἐπομένως γινομένης τῆς ἀπλῆς ταύτης ἀποφάσεως ἡμῶν τῶν ἀκάκων διὰ τοὺς ἐνδεεῖς μας ὁμοθρήσκους καὶ συμπατριώτας, οὗτοι ἀπεφάσισαν τοὺς εἰρημένους κυρίους ὡς τοὺς καταλληλοτέρους εἰς τὴν διεκπεραίωσιν τοῦ χρηστοῦ τούτου ἔργου. Ἀλλ' οἱ κύριοι πληρεξούσιοι ὠφελούμενοι ἀπὸ τῶν κυπρίων ἀπλότητα καὶ ἀμαθίαν βέβαια τῆς γλώσσης, τῶν ἡθῶν καὶ ἐθῶν τοῦ τόπου, ἐσκεμμένως διὰ ἰδιοτελεῖς σκοποὺς ἔγραψαν οὗτοι καὶ ὑπέγραψαν καὶ οἱ ἕτεροι ἔγραφον ὅλως διόλου ἀκατάληλον καὶ ἐκτὸς τῆς ἀτομικῆς εἰς ἕκαστον ἐξ αὐτῶν πολιτικῆς δυνάμεως. Ὁ μόνος σκοπὸς δι' οὗ καὶ ἐγὼ διὰ τοὺς διαληφθέντας θεαρέστους λόγους

1. ΙΑΚ, Βιβλίον Α', Μέρος Β', Ἀρχεῖον ἀρχιεπισκόπου Ἰωαννικίου, ἔγγραφον 127. Ὁ Ἰωαννίκιος διετέλεσε ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου κατὰ τὰ ἔτη 1840-1849.

ὑπέγραψα, ἂν ὑπέγραψα, διότι δὲν ἐνθυμοῦμαι, εἶναι μόνος αὐτὸς ὡς εἶναι μόνος ὁ Θεός. Δὲν ἐγνώριζα τὴν γλῶσσαν, δὲν ἐπρόκειτο παρὰ νὰ γενῆ συνδρομή. Δὲν παρουσιάσθην εἰς Δημ. καὶ Μερ. (sic) Μνήμονα. Ποῦ οἱ κύριοι οὗτοι πληρεξούσιοι ὄρμησαν, περιῆλθον, ἀπεκατεστάθησαν, ἐσύναξαν, διεμοίρασαν· ποῦ, πῶς, ταῦτα πάντα ἄγνοῶ. Ἐν μόνον ὑστερον· ὁ χρόνος, καὶ εἰς ἐμὲ καὶ εἰς ὅλους ἔδειξε τὴν ἀπάτην καὶ ραδιουργίαν τῶν ἀπεσταλμένων ὧν ἡ διαγωγή ἔρριπεν εἰς τὸ ζόφος, εἰς τὴν ἀμαυρότητα καὶ εἰς τὸ ἀνεξάλειπτον αἰσχος τὴν ἀνθρωπίνην ἀξίαν των. Πλὴν εἰς τὰ τοιαῦτα δὲν συγχωρεῖ ἡ ἠθικὴ νὰ ἐπέμβω· ὅτι δὲ διακηρύττω χωρὶς μνημονικὸν λάθος εἶναι ὅτι οὐδ' ἔλαβα χρήματα, οὐδ' εἶχα ὡς εἶπον ἀνάγκην, οὐδὲ ἠξεύρω Μνήμονας, οὐδὲ τὸ ἔγγραφόν τους ὅπερ ἤδη ἐμφανίζεται μεταφρασμένον ἠξεύρω, οὐδὲ ὁ θρόνος τῆς νήσου ἐννοεῖ τοιαῦτα τῆς ραδιουργίας καὶ ιδιοτελείας πρακτικά, ἤγουν ἐμπόρια, δόσεις ἢ λαβὰς μὲ μεγάλους ἢ μικροὺς παντοῦ εἰς τὴν οἰκουμένην καὶ κουραφέξαλλα ὅμοια.

Ἔκθεσις.

Κατὰ τοὺς 1821 ἀνεχώρησα καὶ ἔφθασα εἰς Μασσαλίαν μὲ πολλοὺς ἄλλους συμπατριώτας. Γυμνοὶ καὶ τετραχηλισμένοι, λοιπόν, ἤρχοντο καὶ ἔκλαιον εἰς ἐμὲ διὰ νὰ τοὺς συστήσω εἰς τὸν πρεφέττον, νὰ τοὺς βοηθήσω †...† τῶν ὀσπιτίων καὶ νὰ τοῖς δώσω τὴν τροφήν. Λοιπὸν ὁ πρεφέττος †μνὲ† μὲ εἶπε νὰ γράψω καὶ ἔγραψα εἰς τοὺς μινίστρος καὶ πρὸς ἐκεῖνον περὶ τῆς δυστυχίας αὐτῶν καὶ ἔστειλεν τὰ γράμματα εἰς Παρισίους καὶ τότε ὁ βασιλεὺς Λούις ἐξαπέστειλε 12.000 κατὰ πρῶτον καὶ διεμοιράσθησαν ἐξίσου εἰς ἅπαντας. Ὅμοίως δευτέραν φορὰν ἄλλα τόσα, ὡσαύτως καὶ ταῦτα διανεμηθέντα ἐξίσου. Τότε δὲ εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν ἦλθε καὶ ὁ ἀρχιμανδρίτης ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του Νικόλαον καὶ ἕτερον, ὃν δὲν ἄγνοῶ, φέρων γράμματα πρὸς ἐμὲ πειθαναγκάζοντες νὰ κινήσω μαζί τοῦ ἀρχιμανδρίτου, διὰ νὰ ὑπάγωμεν εἰς τοὺς βασιλεῖς, νὰ συνάξωμεν ἐλεημοσύνην διὰ τοὺς συμπατριώτας μας.

Ἐγὼ ἀπεποιήθην ὅλως μὲ ἀπόφασιν τὴν πρότασιν καὶ ἀπὸ τὴν Μασσαλίαν δὲν ἐσάλευσα. Αὐτὸς δὲ τότε συνάξας ὑπογραφὰς ἀνεχώρησε μόνος καταντήσας ὡς εἰς τὴν Ῥωσσίαν καὶ ἐμάζωνε ἐλεημοσύνην ἐν ὀνόματι τῶν δυστυχῶν κυπρίων. Στραφεῖς δὲ εἰς Μασσαλίαν ἐσπεῦσαν ὅλοι οἱ πτωχοὶ διὰ νὰ λάβουν ἀπὸ τὰ συναχθέντα τὸ ἀνάλογόν τους. Αὐτὸς ἠρνήθη λέγων ὅτι δὲν ἔλαβε καὶ δὲν εἶχεν ὄβολον καὶ δὲν ἔδωκε. Οὗτοι λοιπὸν ἐπήγαν εἰς τὸν πρεφέττον, ἔκαμον ἀγωγὴν νὰ ἐμποδισθῇ ἕως νὰ ἐξετασθῇ ἡ ὑπόθεσις καὶ ὁ πρεφέττος τὸν ἐκράτησε. Λοιπὸν εὔρεθεις τότε ἐκεῖ εἰς λόρδ Μωρὲ μ' ἐπαράκίνησε νὰ ὑπάγω εἰς Λόνδραν δίδων μοι καὶ γράμματα †...† εἰς τοὺς συγγενεῖς του. Ἀκούων λοιπὸν οὗτος τὴν ἀναχώρησιν ἦλθε πρὸς με κλαίων καὶ ὀδυρόμενος καὶ †...† νὰ γράψω δι' ὄνομα Θεοῦ εἰς τὸν πρεφέττον ὅτι ὅσα τὸν ἐσυκοφάντησαν οἱ πατριῶται εἶναι ψευδῆ· καθὼς καὶ ἔβαλε καὶ τὸν γραμματέα τοῦ ἀδελφοῦ του Νικαλάου, Ἰωάννην, καὶ ἔκαμε γαλλιστὶ ἓνα τεσκερὲν ἀπὸ μέρους μου πρὸς τὸν πρεφέττον, τὸν ὑπέγραψα, τοῦ τὸν ἔδωσα καὶ ἐπήγεν εἰς τὸν πρεφέττον καὶ ἔλαβε τὴν ἐλευθερίαν του. Ἀναχωρῶν δὲ τότε διὰ Λόνδραν ἦλθε καὶ αὐτὸς μαζὴ μου. Λοιπὸν ἀκούσαντες οἱ πατριῶται τὴν ἀναχώρησίν του ἔσπευσε ὁ Παταρὸς καὶ †...† καὶ ἦλθον ὡς εἰς Παρίσια μὲ σκοπὸν νὰ τὸν ἐνάξωσιν εἰς Λόνδραν διὰ τὰ ἰδιοποιηθέντα ὑπ' αὐτοῦ χρήματα τῆς βοηθείας. Λοιπὸν τὸ κομιτᾶτο τῶν ἐλλήνων εἰς τὰ Παρίσια τοὺς ἐσυμβούλευσαν καὶ τοὺς ἔδωκαν τοῦ καθενὸς ἀπὸ 700 φράγκα διὰ τὰ ἔξοδά των καὶ οὕτως ἐστράφησαν εἰς τὰ ὀπίσω εἰς Μασσαλίαν. Φθάσαντες δὲ εἰς Λόνδραν ἐκατοικοῦμεν ὁμοῦ εἰς ἓν σπίτιον. Εἰς τὸ αὐτὸ δὲ οἴκημα ἦλθε καὶ ὁ Χατζηπετράκης. Ἀκούσας λοιπὸν ὁ τότε ἀρχιεπίσκοπος Λόνδρας τὸν ἐρχομόν μας καὶ τὴν κατάστασίν μας, ἔστειλεν εἰς ἡμᾶς 75 λίτρας στηρλήνης (sic). Παρουσιασθεις εἰς τὸν ἄνθρωπόν του, ὁ ἀρχιμανδρίτης, ὡς ὁμιλῶν τὴν γαλλικὴν, εἶπεν πρὸς τὸν φέροντα τὰς 75 (λίτρας) ἄνθρωπον τοῦ ἀρχιερέως, ὅτι αὐτὸς οὗτος εἶναι ὁ ἔξαρχος καὶ †...† καὶ ὁ διάκονός μου εἴμεθα ἐδικοί του διάκονοι, δεικνύων ἐνταυτῷ ἐπιστολὴν διευθυνομένην εἰς ἐμὲ ὑπὸ τοῦ μ<ακαρίτου> Κυπρ<ιανοῦ> εἰς Μασσαλίαν, καὶ οὗτος τότε ὑποκρινόμενος

μέγα σέβας εἰς τὸν μακαρίτην κλαίων μ' ἐπαρακάλεσε νὰ τοῦ τὴν δώσω νὰ τὴν σέβετε(αι) ὡς κειμήλιον.

Ταῦτα πάντα ἐν ἀγνοίᾳ ἐμοῦ πράττων ὁ ἀρχιμανδρίτης ἀπάτησε καὶ τὸν ἀρχιεπίσκοπον ὅτι εἶναι συγγενῆς τοῦ <μακαρίτου> Κυπριανοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἔλαβε καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς ἐξαρχίας. Λοιπὸν τοιοῦτοτρόπως περιήρχετο εἰς Λόνδραν εὐρῶν καὶ αὐτὸν τὸν Δημήτριον ὁμοίον του, τὸν Γενεράλκην, καὶ συμφωνότατον ἀπαραλλάκτως καθ' ὅλα εἰς τὴν διαγωγὴν ἐπραγματεύθησαν, ἐσυμφώνησαν μεταξύ των νὰ γενῆ τοῦτο τὸ δάνειον διὰ τοὺς πτωχοὺς κυπρίου τοὺς ἐν Εὐρώπῃ διασκορπισθέντας. Καὶ ταῦτα ἔπραττον ὡς πληρεξούσιοι ἐπιτρόποι (sic) πάντων. Ἀφοῦ δὲ κατέστρωσαν τὰ ἀποτρόπαια ταῦτα σχέδιά των ἦλθαν καὶ οἱ δυοὶ (sic) καὶ μὲ ἀνέγνωσαν τὰς συνθήκας των γεγραμμένας γαλλιστὶ καὶ μεταφρασμένας εἰς ἐμὲ ὑπ' αὐτῶν κατὰ τὴν ἀρέσκειάν των διὰ νὰ τὰς ὑπογράψω. Ἐγὼ δὲ τοῖς ἀπεκρίθην ὅτι δὲν ἦλθα εἰς Λόνδραν διὰ τοιαῦτα πράγματα, ἀλλ' ἦλθα νὰ ἐφησυχάσω εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν φίλων ἕως νὰ ἐφησυχάσωσι τὰ πράγματα καὶ νὰ ἀποκατασταθῶσι καὶ ἤμην ὅλως ἐναντίως. Τότε ἔκαμαν τὰ τμήματα διὰ νὰ ἐξέλθωσιν εἰς ἀγορὰν νὰ πωληθῶσιν ὥστε νὰ λάβωσι χρήματα. Τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν, ὅπου ἐξεδόθησαν εἰς πώλησιν ἐκατηργήθησαν καὶ ἀκυρώθησαν ὑπὸ τῆς ἐξουσίας, ἣτις ἔλαβε πληροφορίας περὶ τῶν ὑποκειμένων των ἀπὸ τοὺς ἀπεσταλμένους τῆς Ἑλλάδος, ὅτι ὁ σκοπὸς των εἶναι μόνον καὶ μόνον διὰ τὴν ἰδιοτέλειάν των καὶ ὄχι διὰ τὴν κοινὴν ὠφέλειαν τῶν πτωχῶν κυπρίων. Βλέπων λοιπὸν ὁ ἀρχιμανδρίτης ὅτι δὲν κατόρθωσε τίποτε μὲ τὰς ἀπάτας του ταύτας ἠπάτησε τὸν Γενεράλκην καὶ ἔλαβεν λύτρ<α> 100 ἀπ' αὐτὸν διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς Πελοπόν(ν)ησον νὰ τῷ φέρῃ ὑπογραφὰς πολλὰς καὶ σημαντικὰς, ὥστε νὰ κατορθωθῆ ὁ σκοπὸς τῆς κερδοσκοπίας, καὶ τότε ἀναχώρησεν εἰς Μωρέαν εἰς τοὺς 1824 καὶ δὲν ἐστράφη. Ἀπὸ τὸν Μωρέαν δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κύπρον πάλιν φέρων πάντοτε τὸν τίτλον ἐξάρχου μὲ (sic) τῆς Ἱερουσαλήμ, διὰ νὰ αἰσχροκερδίση, ὡς αἰσχροκέρδισε, καὶ τέλος ἀναστατώσας καὶ τὸν ἀπλοῦν λαὸν τὸν ἔκαμε νὰ πάθωσι καὶ θυσιασθῶσιν πολλοὶ

ἄθῳοι τῶν ὁμογενῶν. Καὶ τούτων γενομένων αὐτοὶ ἀνελεῖφθησαν. Τώρα δὲ ἐγὼ διέμεινα ἐφησυχάζων εἰς Λόνδραν ἄχρι τῶν 26, δύο χρόνους δηλ. ἀφοῦ ἔφυγεν οὗτος. Λοιπὸν οὐδὲ τότε εἰς τὸ διάστημα τῶν 2 ἐτῶν οὐδὲ εἰς τοὺς μετέπειτα εἰς Παρίσιον 14 χρόνους οὐδὲ εἰς ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα τοῦ χρόνου δὲν ἐφάνη εἰς ἐμὲ κανεῖς, οὐδὲ ἀγοραστῆς οὐδὲ νοτάριος νὰ ἀπαιτήσῃ ἓνα ὀβολὸν ἀπ' ἐμὲ μὲ τὸ νὰ κατηγογήθησαν τὴν αὐτὴν ἡμέραν. Ἀπροσδοκῆτως καὶ αἴφνης βλέπω τώρα καὶ νὰ ἀπαιτῶσιν ὕστερον ἀπὸ †...† χρόνους τμῆμα δανείου περὶ τοῦ ὁποίου δὲν ἠξεύρω τίποτε καὶ δὲν ἐνέχομαι εἰς τίποτε καὶ ὅστις ἐπαρουσίασε αὐτὰ τὰ τμήματα καὶ ἔδωκε χρήματα διὰ τὸ δάνειον ἄς τὰ ζητῆ ἀπὸ ἐκεῖνον ὁποῦ τοῦ τὰ ἔδωκε. Καὶ ὅστις θέλει νὰ κάμῃ τὴν τύχην του ἀπὸ τὰ τοιαῦτα, εὐρίσκονται εἰς μαγαζία καὶ 50 λυτρῶν καὶ 100 λυτρῶν διὰ τρία σολδιά καὶ ἡμπορεῖ νὰ πάρῃ.

114. ΕΠΙΣΤΟΛΗ GABRIEL BERNARD ΜΕ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΕ ΔΑΝΕΙΟ
ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ¹

Mr D. Fourcade, πρόξενον τῆς Γαλλίας ἐν Κύπρῳ, ἰππότην
τῆς βασιλικῆς λεγεῶνος τῆς τιμῆς.

Ἐν Λάρνακι, τὴν 25ην Φεβρουαρίου 1845.

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω ἐγκλείστως ὡδε μετάφρασιν
ἀποδείξεως, τὴν ὁποίαν κατέχω, καὶ διὰ τῆς ὁποίας πιστοποιεῖται
ὅτι ὁ μακαρίτης πατὴρ τοῦ ἦτο δανειστὴς ἀπὸ τοῦ 1821 ποσοῦ 600
ταλλήρων, τὰ ὁποῖα ἐδάνεισεν εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κυπριανὸν
διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου. Ἐπειδὴ τὰ γενόμενα διαβήματα κατὰ
διαφόρους ἐποχὰς δὲν ἔφεραν κανένα ἀποτέλεσμα, ἀπευθύνομαι
πρὸς (ἐ)σᾶς, κ. πρόξενε, παρακαλῶν νὰ μεσολαβήσετε παρὰ τῆ το-
πικῆ ἀρχῆ, διὰ νὰ πληρωθῶ ἐκεῖνο, ποῦ μοῦ ὀφείλεται ἀπὸ τόσου
χρόνου. Λαμβάνω τὸ θάρρος νὰ σᾶς ἐξηγήσω τὴν ἀρχὴν τοῦ δα-
νείου τούτου, διὰ νὰ δυνηθῆτε νὰ ὑποστηρίξετε τὴν αἴτησίν σας
ἐπὶ τῶν ἐξῆς γεγονότων.

Κατὰ τὸ 1821, καθ' ὃν χρόνον αἱ ἀνάγκαι τοῦ τόπου ἀπῆτουν
νέας θυσίας ἐκ μέρους τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, ὅστις ἦτο
ὄχι μόνον ὁ πνευματικὸς ἀρχηγός, ἀλλὰ καὶ ὁ κοσμικὸς καὶ ὁ ἀντι-
πρόσωπος τῶν ραγιαδῶν, ἀπηυθύνθη εἰς τὸν πατέρα μου, καὶ ἐπέ-
τυχε δάνειον 600 ταλλήρων, τὰ ὁποῖα δυνάμει τῆς ἀποδείξεως, ἧς
μετάφρασις ἀκολουθεῖ, ὑπεχρεοῦτο νὰ ἐπιστρέψῃ ἐντὸς ἑξ μηνῶν
καὶ εἰς τάλληρα ἐπίσης, μὲ τόκον πρὸς δώδεκα εἰς τὰ ἑκατὸν κατ'
ἔτος. Πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ δανείου τούτου, παρεχώρησε διὰ τὴν ἐξό-
φλησιν τὸ ἐνοίκιον τοῦ mizani ἐπὶ τοῦ βάμβακος, καὶ ὁ ἐπιφορτι-
σθεὶς τὴν σύναψιν τοῦ δανείου, ὑπέγραψε τὴν ἀπόδειξιν ὡς μάρτυς.

1. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Προξενικὰ ἔγγραφα - δάνεια τῶν θρόνων Κύπρου», ΚΧ, ΙΓ' (1937) 120-121. Τὴν βεβαίωση περὶ τοῦ δανείου τούτου βλ. κείμενο 81, σ. 308.

Κατὰ τὰ τέλη Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἀπεκεφαλίζετο, ὁ κύριος Batiste Bénéducie, ἐνοικιαστής τοῦ mizani, ἐξηναγκάζετο, διὰ νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν του νὰ ἀποδεχθῇ τὸν ἰσλαμισμὸν, καὶ συνεπείᾳ τῆς ἐπαναστάσεως αὐτῆς, ἡ διακυβέρνησις τοῦ τόπου περιήλθε γενικῶς εἰς χεῖρας τοῦ κυβερνήτου.

Τὸ δάνειον τοῦτο ἐζητήθη, ὡς τόσα ἄλλα, καὶ δι' αὐτὸ ὅπως καὶ διὰ τὰ ἄλλα δὲν ἐπετεύχθησαν παρὰ κενοὶ λόγοι ἀπὸ τὸν κυβερνήτην, ὅστις τῶρα μὲν ἐπρόβαλλεν ὅτι ἀνέμενεν ὁδηγίας τῆς Πύλης, ὅτε δ' ὅτι ἔπρεπε νὰ ἔχομεν ὑπομονήν, διότι ὁ τόπος ἦτο κατάχρεως, καὶ συνεπείᾳ πληθώρας ἀπαιτήσεων ἐκάμφθη. Ὁ ἄμεσος διάδοχός του ἐκ τοῦναντίον ἰσχυρίζετο, ὅτι ἐπειδὴ ἡ ὑπόθεσις αὕτη δὲν συνέβη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του, ὤφειλε νὰ ἀναμένη τὰς ὁδηγίας τῆς Πύλης, καὶ ἐπρόβαλλεν, ὅπως ὁ προκάτοχός του, ὅτι ὁ τόπος ἠδυνάτει νὰ πληρώσῃ παρόμοια χρέη. Τὴν αὐτὴν περίπτωσιν ἐποχῆν ὁ Batiste Bénéducie, ὅστις τότε ἐκαλεῖτο Imbrahim Nasif, ἀφῆκε τὸν τόπον καὶ κατέφυγεν εἰς Αἴγυπτον, χωρὶς νὰ πληρώσῃ τὴν δι' ἧς ἐπεβαρύνθη ὑποχρέωσιν, διότι ὑπεχρεώθη νὰ δώσῃ λογαριασμὸν διὰ τὸ mizani τοῦ βάμβακος εἰς τὴν ὀθωμανικὴν κυβέρνησιν, ἡ ὁποία δὲν ἀπεδέχθη τὴν ὑποθήκυσίν του ἐκ μέρους τοῦ Κυπριανοῦ. Ἀργότερον νέα διαβήματα ἐγένοντο εἰς Λευκοσίαν, μείναντα καὶ πάλιν χωρὶς ἀποτέλεσμα, ἂν καὶ ἐπρόκειτο περὶ χρέους συναφθέντος διὰ τοῦ τόπου, ὅστις ἠδύνατο νὰ εὔρῃ τὸν τρόπον νὰ πληρώσῃ, ἂν οἱ ἐπιφορτισμένοι τὴν διαχείρισιν καὶ οἱ διάδοχοι τοῦ Κυπριανοῦ θὰ ἤθελον νὰ εἶναι καλῆς πίστεως καὶ νὰ μὴ μὲ βλάβῃσι μὲ ψευδεῖς καὶ ματαίας προφάσεις, ὅπως ἔκαμον καὶ δι' ἄλλους δανειστάς, κατόχους ἀποδείξεων νομίμων, τῶν ὁποίων ἐπιμένουσιν ἀρνούμενοι τὴν νομιμότητα διὰ νὰ ὑπεκφύγῃσι τὴν πληρωμήν.

Ἐν πλήρει πεποιθήσει διὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπεμβάσεώς σας ἀπευθύνομαι πρὸς ὑμᾶς, ἐλπίζων νὰ τελειώσῃ ἐπὶ τέλους ἡ ἀπὸ τόσων ἐτῶν ἐκκρεμῆς αὐτῆ ὑπόθεσις.

Ἐχω τὴν τιμὴν, κ. πρόξενε, νὰ διατελῶ εὐπειθῆς καὶ ταπεινὸς δοῦλός σας,

Gabriel Bernard.

115. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΓΑΛΛΟΥ ΠΡΟΞΕΝΟΥ DARRAS
ΜΕ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΕ ΔΑΝΕΙΟ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ¹

Κον κυβερνήτην, Κ†...†νή πασᾶν.
Ἐν Λάρνακι, τὴν 18ην Μαρτίου 1857.

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ διαβιβάσω εἰς τὴν ὑμετέραν ἐξοχότητα αὐτοκρατορικὸν φερμάνι, πρὸς ὑμᾶς ἀπεθυρόμενον, τὸ ὅποῖον ἤδη ἔλαβον ἀπὸ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβην μου.

Τὸ φερμάνι αὐτὸ εἶναι σχετικὸν μὲ ἀπαίτησιν ἐνεργηθεῖσαν ἀπὸ τοῦ 1853 ὑπὸ τοῦ George Bernard, γάλλου ὑπηκόου, ἐπιζητουῦντος τὴν ἀποπληρωμὴν δανείου ὑπογραφέντος διὰ τὸν πατέρα του ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου τῷ 1821, ἐποχὴν καθ' ἣν ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ ἦτο προσωρινῶς ἐπιτετραμμένη τὴν διεύθυνσιν τῶν ραγιαδῶν.

«Ἡ Πύλη, ἐπὶ τέλους, ἀναγνωρίζει τὸ βάσιμον τῆς ἀπαιτήσεως αὐτῆς», οὕτως ἐκφράζεται ὁ κ. βαρῶνος De Thouvenel εἰς ἐπιστολήν, ἣν μοῦ ἔκαμε τὴν τιμὴν νὰ μοῦ γράψῃ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 11 τρέχοντος μηνός, «καὶ δύναμαι σήμερον νὰ σᾶς ἀποστείλω τὸ αὐτοκρατορικὸν φερμάνι, τὸ ὅποῖον ἀναγράφει τὰ ἀναγκαῖα μέτρα, ἵνα τὸ ὀφειλόμενον εἰς τὸν κ. Bernard ποσόν, τὸ εἰς τὸ ἔγγραφον τοῦτο καθοριζόμενον, τοῦ πληρωθῇ ὀλοκληρωτικῶς ἄνευ ἀναβολῆς».

Δὲν ἀμφιβάλλω ὅθεν, κ. κυβερνήτα, διὰ τὴν ταχεῖαν διεκπεραίωσιν τοῦ ζητήματος τούτου, καὶ φρονῶ πῶς θὰ εἶναι εὐκόλον εἰς τὴν ὑμετέραν ἐξοχότητα νὰ ἐνεργήσῃ τὴν πληρωμὴν τοῦ ποσοῦ, οὗτινος ὁ κ. Bernard ἀνεγνωρίσθη ὁ νόμιμος πιστωτής.

Darras.

1. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Προξενικὰ ἔγγραφα - δάνεια τῶν θρόνων Κύπρου», ΚΧ, ΙΓ' (1937) 122. Ὁ γάλλος πρόξενος Darras, στίς ἐπόμενες ἐπιστολὰς ἀναφέρεται ὡς Darrasse ἢ Darasse.

116. ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α. HOMSY
ΜΕ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΕ ΟΜΟΛΟΓΟ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΩΝ ΑΡΧΙΕΡΕΩΝ¹

Κύριον Darrasse, πρόξενον τῆς Γαλλίας.
Ἐν Λάρνακι, τὴν 27ην Σεπτεμβρίου 1858.

Ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ σᾶς ὑποβάλομεν ὅτι, μετὰ διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς ἐκ τῆς νήσου ταύτης ὀφειλέτας μας, καὶ κατόπιν διαφορῶν μεταβιβάσεων γενομένων ὑπ' αὐτῶν ἢ ὑπὸ τῶν δικαιουμένων, εἴμεθα κάτοχοι τῶν ἐξῆς ἀξιῶν: Γρόσια 222.706, ὁμόλογον ὑπογραφὲν ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἐπισκόπων τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1821. Γρόσια 25.000, ὁμόλογον ὑπογραφὲν ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἰωακείμ τὴν 7ην Σεπτεμβρίου 1823. Γρόσια 5000, ὁμόλογον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἰωακείμ τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1822. Γρόσια 9702, ὁμόλογον ὑπογραφὲν ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Δαμασκηνοῦ τὴν 14ην Ὀκτωβρίου 1826. Ἐν συνόλῳ 4 ὁμόλογα, τὰ ὁποῖα καταθέτομεν παρακαλοῦντες νὰ διενεργήσετε τὴν εἴσπραξίν των τὸ ταχύτερον, κεφάλαια καὶ τόκους. Ὡς ἀναφέρεται εἰς τὸ ὁμόλογον τῶν γροσίων 222.706 ὁ τόκος ὠρίσθη εἰς 16 εἰς τὰ ἑκατὸν τὸ ἔτος. Ὁ τόκος διὰ τὰ τρία ἄλλα ὁμόλογα ὀφείλει νὰ λογισθῇ ἀνάλογος μὲ τὸν νόμιμον τόκον τοῦ τόπου, ἥτοι πρὸς 12 εἰς τὰ ἑκατόν.

Γνωρίζοντες τὸ ζῶηρον ἐνδιαφέρον σας διὰ τοὺς ὁμοεθνεῖς σας ὑπολογίζομεν εἰς τὴν ἀγαθὴν σας προαίρεσιν, καὶ σᾶς παρακαλοῦμεν νὰ δεχθῆτε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς βαθυσεβάστου ὑπολήψεώς μας.

Par procuration de C. Homsy Thomas et Cie A. Homsy.

1. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Προξενικὰ ἔγγραφα - δάνεια τῶν θρόνων Κύπρου», ΚΧ, ΙΓ' (1937) 123. Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ὁμόλογον τοῦ Κυπριανοῦ βλ. κείμενο 74, σ. 294. Ὁ συγγραφέας τῆς ἐπιστολῆς παραθέτει στοιχεῖα ἀπὸ πληρεξούσιου τῆς ἐταιρείας C. Homsy Thomas et Cie.

117. ΕΠΙΣΤΟΛΗ JOSEPH HABBAS
ΜΕ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΕ ΟΜΟΛΟΓΟ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΩΝ ΑΡΧΙΕΡΕΩΝ¹

Mr Darasse, consul de France.

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ἐκθέσω τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐντολῆς, ἣν ἠθελήσατε νὰ μοῦ ἐμπιστευθῆτε, ἀναφερομένης εἰς τὴν ὑπόθεσιν Ch. Homsey καὶ G. Thomas et Cie. Κατὰ τὰς ὁδηγίας σας ἀνήλθον εἰς Λευκοσίαν, καὶ ἅμα τῇ ἀφίξει μου, τὴν 24ην τρέχοντος, παρουσιάσθην πρὸ τῆς αὐτοῦ ἐξοχότητος τοῦ Issac πασᾶ, κυβερνήτου τῆς νήσου Κύπρου, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ κυρίου Laffon, πράκτορός σας εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτήν. Ἐνεχειρίσαμεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐν λόγῳ ἐπιστολὴν σας, ἐν ἣί κάμνετε λόγον διὰ τὴν (ὡς) ἄνω ὑπόθεσιν. Ἡ αὐτοῦ ἐξοχότης ὁ πασᾶς, ἀφοῦ ἐγνώρισε τὸ περιεχόμενον τῆς, μᾶς ἐκάλεσε νὰ παρουσιασθῶμεν τὴν ἐπαύριον, 25 τρέχοντος, εἰς τὸ μετζιλίσιν². Ἐσπεύσαμεν νὰ συμμορφωθῶμεν μὲ τὴν πρόσκλησιν αὐτήν, καὶ εὔρομεν ἐκεῖ τὸν μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου Μακάριον³, ὅστις, ὡς ἡμεῖς, εἶχε προσκληθῆ ἀπὸ τὸν πασᾶν εἰς τὸ αὐτὸ συμβούλιον. Κατὰ τὴν συνεδρίαν αὐτήν διεπιστώθη ὅτι οἱ κ.κ. Homsey καὶ Thomas ἦσαν κάτοχοι, δι' ἐκχωρήσεων τελείως ἐν τάξει, καὶ δικαστικῶς γενομένων, τεσσάρων ὁμολογιῶν, τῶν ἐξῆς: (ὸν) Γρόσια 22.270 (222.706). Ἀπόδειξις ὑπογραφεῖσα τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1821 ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ καὶ τῶν μητροπολιτῶν του ὑπὲρ τοῦ κυρίου Κυπριανοῦ

1. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Δάνεια τῶν θρόνων διὰ τὴν Κύπρον», *KX, Z'* (1930) 141-144. Ἡ ἐπιστολὴ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν πρόξενο τῆς Γαλλίας στὴν Λάρνακα P. Darasse, κάνει δὲ λόγο γιὰ τὸ ἴδιο ὁμολόγο στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται καὶ ἡ ἐπιστολὴ τῆς σ. 420.

2. Μετζιλίσι: συμβούλιο.

3. Μακάριος Α' (1854-1865).

Θησέως καὶ Σία. 2ον) Γρόσια 5000. Ἀπόδειξις ὑπογραφεῖσα τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1822 ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἰωακείμ καὶ τῶν μητροπολιτῶν του ὑπὲρ τῆς κυρίας Ὀρσουλοῦς καὶ τῆς θυγατρὸς της Εὐτέρπης (Euterpia). 3ον) Γρόσια 9702 καὶ 4/40. Ἀπόδειξις ὑπογραφεῖσα τὴν 14ην Ὀκτωβρίου 1826 ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Δαμασκηνοῦ ὑπὲρ τῆς κυρίας Θεοδώρας. 4ον) Γρόσια 25.000. Ἀπόδειξις ὑπογραφεῖσα τὴν 7ην Σεπτεμβρίου 1823 ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἰωακείμ, ὑπὲρ τοῦ Michel Hanva. Μετὰ γνῶσιν καὶ ἀνάγνωσιν τῶν τίτλων τούτων καὶ ὑποχρεώσεων, ὁ πρόεδρος τοῦ συμβουλίου, ἡ αὐτοῦ ἐξοχότης Issac πασᾶς, ἠρώτησε τὸν ἀρχιεπίσκοπον Μακάριον, ἂν ἐγνώριζεν τὰς ὑπογραφὰς καὶ τὰς σφραγίδας, τὰς τεθειμένας κάτωθεν τῶν εἰρημένων ἀποδείξεων. Εἰς ταῦτα ὁ μακαριώτατος ἀπήντησεν ἐπὶ λέξει ὡς ἐξῆς: «Εἶμαι βέβαια ὁ ἀρχιεπίσκοπος, εἶπεν, ἀλλὰ δὲν ἔχω τὴν ἰσχύν, τὴν ὁποίαν εἶχον οἱ ἀρχιεπίσκοποι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅπως ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός, ὅστις εἶχεν ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν του καὶ τὸ ταμεῖον τῆς κυβερνήσεως, καὶ τὴν ἐξουσίαν νὰ συνάπτῃ δάνεια, ἔργον, σήμερον, τῆς τοπικῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς κοινότητος». Ἐπειδὴ ἡ ἀπάντησις αὕτη δὲν ἐθεωρήθη ἱκανοποιητικὴ εἰς τὸ μετζιλίσι, ὁ πρόεδρος προέτρεψεν αὐτὸν νὰ ἐξηγηθῇ σαφέστερον.

Εἰς τοῦτο ὁ μακαριώτατος ἀπήντησεν ὅτι παρίστατο ἀνάγκη νὰ συμβουλευθῇ τοὺς μητροπολίτας του, καὶ ἐζήτησε προθεσμίαν μέχρι τῆς Δευτέρας, 27 τρέχοντος, διὰ νὰ δώσῃ κατηγορηματικὴν ἀπάντησιν, διότι, προσέθηκεν, ἦτο βέβαιος ὅτι οἱ μητροπολίται θὰ εἶνε εἰς Λευκοσίαν ἐντὸς τῆς ἡμέρας τῆς 27ης. Ἡ συνεδρίασις ἀνεβλήθη.

Τὴν Δευτέραν, 27ην, νέα συνεδρίασις. Ὁ πρόεδρος Issac πασᾶς ἔλαβε τὸν λόγον καὶ ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν μακαριώτατον ἐκάλεσεν αὐτὸν νὰ δώσῃ ἐξηγήσεις διὰ τὴν εἰρημένην ὑπόθεσιν. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος δὲν ἀπήντησεν, ἀλλὰ τὸναντίον ὁ κύριος Τριανταφυλλίδης, δημογέροντας, ἔλαβε τὸν λόγον, καὶ ἀφοῦ εἶπε κούφους δικαιολογίας, ὅπως ὅτι αἱ ἀποδείξεις ἐγένοντο τὸ 1821 κατὰ Ἰανουάριον, καὶ ὅτι δὲν εἶχον νὰ κάμουν μὲ γάλλους, ἀλλὰ μὲ ραγιαδες, συνεπέρανε λέγων ὅτι ὁ κληρὸς ἀρνεῖται νὰ ἀπαντήσῃ, δεδομένου

ὅτι δὲν ὑπῆρχεν εἰδικὴ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διαταγή. Παρεκάλεσα τότε τὴν αὐτοῦ ἐξοχότητα τὸν Issac πασᾶν, νὰ βιάσῃ τὸν ἀρχιεπίσκοπον νὰ δώσῃ μίαν ἀπάντησιν. Ἡ αὐτοῦ ἐξοχότης ὁ πασᾶς ἀπήντησεν, ὅτι κατὰ τὰ νενομισμένα ἦτο ἀπηγορευμένον νὰ ἐνασχοληθῇ μὲ ὑπόθεσιν πρὸ δεκαπενταετίας καὶ πλέον χρονολογούμενην χωρὶς ῥητὴν διαταγὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ὑπέκυψα πρὸ τοιοῦτου ἐπιχειρήματος, καὶ ἐπεριορίσθην νὰ ζητήσω τὴν ἀπάντησίν του πρὸς τὴν ἐπιστολήν σας, εἰς ἣν θὰ εἶχε νὰ συνοψίσῃ πᾶν ὅ,τι ἐγένετο κατὰ τὰς δύο ταύτας συνεδριάσεις. Παρουσία τοῦ συμβουλίου ἢ αὐτοῦ ἐξοχότης ὁ Issac πασᾶς ὑπεσχέθη νὰ κάμῃ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν μου, καὶ ἡ συνεδρίασις διελύθη. Σήμερον, 28 τρέχοντος, τὴν ἑνδεκάτην τῆς πρωΐας παρουσιάσθην εἰς τὴν αὐτοῦ ἐξοχότητα τὸν Issac πασᾶν, καὶ ἐπιμόνωσ τὸν παρεκάλεσα νὰ θελήσῃ νὰ μοῦ δώσῃ τὴν ἔκθεσιν ἐπὶ τοῦ ἀποτελέσματος τῶν δύο συνεδριάσεων, ὡς καὶ τὴν ἀπάντησιν εἰς τὴν ἐπιστολήν σας, κάμνων αὐτὸν νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἤμην ὑποχρεωμένος νὰ ἀναχωρήσω διὰ Λάρνακα ἐντὸς τῆς ἡμέρας. Ἡ αὐτοῦ ἐξοχότης ζωηρῶς ἐπέμεινε νὰ ἀναβάλω τὴν ἀναχώρησίν μου μέχρι τῆς νυκτός. Μὴ ἐννοῶν τὴν αἰτίαν τῆς ἀναβολῆς αὐτῆς, καὶ κρίνων ὅτι ἡ αὐτοῦ ἐξοχότης εἶχε τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον νὰ συντάξῃ τὴν ἐπιστολήν του, διεμήνυσα μὲ τὸν γραμματέα του, ὅτι ἐσκόπουν πάντοτε νὰ ἀναχωρήσω κατὰ τὴν 3ην μ.μ. καὶ ὅτι ἤλπιζον νὰ ἔχω πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς μου τὴν ἀπάντησίν του καὶ ὅτι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει δὲν εἶχε παρὰ νὰ διευθύνῃ τὴν ἐπιστολήν του κατ' εὐθείαν πρὸς ὑμᾶς, κύριε πρόξενε.

Ἐν Λευκωσίᾳ, τῇ 28ῃ Σεπτεμβρίου 1858.

Ὁ βοηθὸς δραγομᾶνος τοῦ προξενείου τῆς Γαλλίας

Joseph Habbas.

Υ.Γ. Τὴν 4ην ὥραν τῆς νυκτός, τὴν στιγμὴν τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ κ. Homsey διὰ Λάρνακα, ἡ αὐτοῦ ἐξοχότης ὁ Issac πασᾶς μοῦ ἔστειλε τὴν ἀπάντησίν του εἰς τὴν ἐπιστολήν σας, τὴν ὁποίαν ἔχω τὴν εὐχαρίστησιν νὰ σᾶς μεταβιβάσω.

118. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΧΡΙΣΤΟΥ ΔΑΒΙΔ¹

Τρισσέβαστέ μου Μακαριώτατε!²
Γονυκλινῶς προσκυνῶ τὰ σὰ κράσπεδα.
Λεμεσός, 31/9/1871 (sic).

Μακαριώτατε δέσποτα! Παρακαλῶ εὐηρεστηθῆτε τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ταπεινῆς μου (ὡς εὐηρεστήθη ὁ Κύριός μας εἰς τὴν τοῦ †...†).

Ὁ ὑποφαινόμενος, εἰμὶ πατριώτης ἐκ χωρίου Στροβόλου, λείπων ἀπὸ τὰ 24, ὀρφανισθεὶς ἐκ τῶν συγγενῶν μου, ἀοιδίου Κυπριανοῦ καὶ Χατζησάββα, ἀγχιονισθέντων παρὰ τῆς περιστάσεως, ἐπὶ Κουτζιοῦκ Μεχμέτ.

Παρὰ τῆς ἀπραξίας τῆς ἡλικίας μου παρασιωπῶ τί ὑπόφερα, λέγω(ν) μόνον ὅτι, ἀπὸ τὰ 35 ἕως τὰ 60 καὶ οἱ Κοσμᾶν αὐτόν, ὁ σταθμὸς τῶν πατριωτῶν μου (εἰς δόξαν Θεοῦ!) σὺν τῶν λοιπῶν (μακαριώτατε δέσποτα), ὄχι μόνον συνεσταθμοῦσι, καὶ ὁ κάποιος αὐτὸς Μικέλλης Κοσμᾶς (τὸ ἔθνος γρεκοκατόλυκος), ἀλλὰ καὶ δουλιὲς ἐκάμαμε, μάλιστα στὰ 48, 24 χιλιάδες τάλληρα π(π)αρὰν τοῦ Κοβέρνου. Εἰς μίαν στάλσιν τοῦ ἔμβασα (ἐξῶν ἄλλοις), καὶ μοῦ ἔμβαζε βόας καὶ ἐπουλοῦσα τοῦ Μ. Μουχάμμετ Ἄλι. Στὰ 56 εἰρηνεύσαντες οἱ ἀντίπαλοι στή(ν) Σεβαστούπολιν σμήνος μέγα τυχοδιωκτῶν ἐπλημμύρισε τὴν πόλιν Ἀλεξ<άνδρου>, οἵτινες καὶ κατέστρεψαν χιλιάδες ἐκ τῶν ἔχοντας καταστάσεις! Σὺν τοὺς λοιπούς, κατὰ δυστυχίαν μου, συνεριθμήθην καὶ ἐγὼ ὁ τάλας τρίς. Στὰς δύο (μακαριώτατε) αὐτομόλησα, ὅπως νῦν. Καὶ τρίς ὁμως

1. ΙΑΚ, Βιβλίον Ε', ἔγγραφον 167. Ὁ Χρῆστος Δαβιδ ἦταν συγγενὴς τοῦ Κυπριανοῦ.

2. Ἀπευθύνεται στὸν ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου Σωφρόνιο (1865-1900).

στὸ 63ον μὲ κατεσπάραξεν ἀλύσεσι σχεδὸν δεσμεφθεῖς ἀναπνέων
ὡς ὁ Ἰὼβ ἐν τῇ κοπρίᾳ. Στὸ 69ον ἦλθον εἰς πατρίδα, εἰς Λεμεσόν,
βασταζόμενος ὡς ἐβαστάχθη εἰς πανδοχεῖον ὁ εἰς ληστὰς περι-
πεσὼν καὶ βοηθούμενος παρὰ τοῦ σαμαρείτου. Ἀλλὰ ἕως πότε
Κύριε, εἶπεν ὁ Δαβίδ!

Λοιπὸν μακαριώτατε δέσποτα, προσπίπτω εἰς τὴν ἰσχὺν τῆς
ποιμαντικῆς ράβδου καὶ σκιὰν σκῆπτρου σας, ἵνα διατάξητε τὸν
διερμηνέα σας νὰ ἀνοίξη καὶ ὑποχρεώση τὸν ἄνω ῥηθέντα Μ<ικέλ-
λην> Κοσμᾶ νὰ ἐξαργυρώση τὸ ἐσωκλεισθέν, τὸ ἀπὸ τριάκοντα τῶν
ἕξι. Ἐγὼ ἀφοῦ ἦλθα πολλάκις τὸν ἔγραψα, πλὴν οὐκ ἠβουλήθη συ-
νιέναι. Διότι ἰδοὺ ἀκούω τὴν θύραν τοῦ ἐλέους, ὡς εἶπεν ὁ Κύριός
μας, νὰ κρούεται.

Ταῦτα καὶ μένω ὁ ὑποδιέστερος πάντων,

Χρῖστος Δαβίδ.

119. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΗΠΙΑΔΟΥ

ΟΙ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΤΟΥ 1821¹

Τὰ μαρτυρικὰ λείψανα τῶν θυσιασθέντων ἱερωμένων τε καὶ λαϊκῶν... τινὰ δὲ μετέφερον καὶ ἔθαψαν ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας Φανερωμένης, ἐν ἄκρᾳ σιγῇ καὶ ἐν ὥρᾳ βαθείας νυκτός. Τὰ μὲν τῶν ἀρχιερέων καὶ κληρικῶν ἐν ἰδιαιτέρῳ τάφῳ, τὰ δὲ τῶν λαϊκῶν ἐπίσης παραπλεύρως. Τὸν τόπον δὲ τῆς μετὰ ταῦτα μετακομιδῆς τῶν μαρτυρικῶν τούτων λειψάνων δεικνύει πλάξ φέρουσα τὴν ἀκόλουθον ἐπιγραφήν:

«Ἐν τῷ ὑπὸ τὴν ἱερὰν αὐτὴν τράπεζαν κενοταφίῳ, κεῖνται τὰ ὀστᾶ τῶν κατὰ τὸ 1821, 9-10 Ἰουλίου ἀπηγχονισθέντων καὶ καρατομηθέντων ἱερωμένων καὶ λαϊκῶν, καὶ ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς Φανερωμένης ἐνταφιασθέντων. Ἀνακαινισθείσης δὲ τῆς ἐκκλησίας 1872-1873, ἀπεκομίσθησαν ἐκ τοῦ προτέρου αὐτῶν τάφου καὶ τὰ ἱερὰ ὀστᾶ τῶν τότε θανατωθέντων, καὶ ἐτέθησαν, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, εἰς μνημόσυνον αἰώνιον. Τὰ ὀνόματα αὐτῶν εἰσὶ ταῦτα. Κυπριανοῦ ἀρχιεπισκόπου, Χρυσάνθου Πάφου, Μελετίου Κιτίου, Λαυρεντίου Κυρηναίας, Ἰωσήφ ἡγουμένου Κύκκου, Μελετίου ἀρχidiaκόνου, Γ. Μασούρα, Π. Οἰκονομίδου, Μ. Γλυκῷ, Πιεράκη, Ἰωάννου Ἀντωνοπούλου, Π. Βοσκοῦ, Ν. Ζωγράφου, Σ. Σολομῆ, Σ. Συμεωπούλου, Χρ. Κουρτελλαρίδη»...

... Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν παρορμῶντο ν' ἀρνηθῶσι τὸν Χριστὸν πρὸς διαφύλαξιν τῆς ζωῆς των καὶ πολλῶν ἄλλων ἐφημέρων ἀγαθῶν ἀπόλαυσιν, ἀλλ' ὅλοι μέχρις ἐνὸς τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἡγω-

1. Γ. ΚΗΠΙΑΔΟΥ, *Απομνημονεύματα τῶν κατὰ τὸ 1821 ἐν τῇ νήσῳ Κύπρῳ τραγικῶν σκηνῶν*, Ἀλεξανδρεία 1888, σσ. 20-22.

νίσαντο, τὴν πίστιν τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ τετηρήκασιν, καὶ οὕτω τοῦ ἀμαράντου ἔτυχον στεφάνου τῆς αἰωνίου μακαριότητος, παρὰ τοῦ μεγάλου ἀθλοθέτου Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ αἱ τελευταῖαι στιγμαὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, καθ' ἃ οἱ εἰδότες ἐβεβαίωσαν, ἐφάνησαν τῶντι στιγμαὶ πίστεως ἀκραιφνοῦς, ὁποίας τὰς προπαρασκευάζει ἐν περιστάσεσι τοιαύταις συνείδησις ἀκηλίδωτος, καρδία ἀγαθοποιὸς καὶ μεγάλη περιφρόνησις τῆς προσκαίρου ζωῆς καὶ προσδοκία τῆς μελλούσης καὶ μακαρίας ἐκείνης, ἣν ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.

Ἀπόσπασμα ἀπὸ ποίημα τοῦ συγγραφέως
ἀφιερωμένο στοὺς μάρτυρες τῆς 9ης Ἰουλίου 1821².

Πρῶτος τῶν ἄλλων εἰς τοῦ τοπάρχου
θῦμα πρωτόλειον μαρτυρίου,
φέρειτ' ὁ Κύπρου Κυπριανός.
Ὁ μύστης οὗτος δὲ τοῦ Ἀνάρχου
δένετ' ὑψοῦται διὰ σχοινίου
ἐπὶ τοῦ δένδρου, ὥσπερ ἄμνός.

Πικρῶς ἀγόμενος κατηράσθη
τὸ θηριῶδες τῆς καταδίκης,
ὑψώσας ὄμμα ἔς τὸν οὐρανόν.
Ὡς μέγας μάρτυς καθηγιάσθη
ὁ γεραρώτατος ἀρχιθύτης,
καθότι στέφανον φαεινόν,

2. Γ. ΚΗΠΙΑΔΟΥ, αὐτόθι, σσ. 32-33.

Περιοβλήθη ὁ θεῖος ἥρωσ,
ὁ μέχρι τέλους ἐγκαρτερήσας
εἰς τὰς βασάνους τὰς ἀλγεινάς.
Ὡς πιστὸς δοῦλος δὲ τοῦ Σωτῆρος,
τὰς ἐπιγείους περιφρονήσας
τιμὰς καὶ δόξας μηδαμινάς.

Μετὰ δὲ τοῦτον ἔς τοῦ μαρτυρίου
τὴν θέσιν φέρουν συλλειτουργοὺς του
τρεῖς ἄλλους ἔτι ἀρχιερεῖς·
τὸν Πάφου πρῶτον, εἶτα Κιτίου,
καὶ Κυρηνείας συνοδικούς του
καὶ ἡγουμένους καὶ ἱερεῖς.

Ἄλλοι μὲν τούτων ἐκ τοῦ τραχήλου
σφάγια ἤρτηνται τοῦ Ὑψίστου
ἐπὶ πλατάνων κατὰ σειράν.
Ὡς θαρσαλέως καὶ μετὰ ζήλου
ὑποστηρίζαντες τοῦ Ἀκτίστου
ὑπαρξιν, δόξαν ὑπερφυᾶ.

Ἄλλοι δὲ ἔκειντο ἐσφαγμένοι
καὶ πορφυρόχροοι ἀπὸ αἵμα,
μετὰ μαρτύριον ἰκανόν·
ἀλλ' ὅλοι ἔφερον δοξασμένοι
τὸ φαεινότατον θεῖον στέμμα
τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν.

120. Ο ΑΠΟΚΕΦΑΛΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΔΕΣΠΟΤΑΔΩΝ¹

... Ἦταν καιρὸς καταδρομῆς καὶ τοῦ Κιουτσούκ Μεχμέτη,
καὶ πῶς τὸ ἐνθυμήθηκα πού ἐνενήντα ἔτη!
Ἔθνος μὲ ἔθνος πάντοτε μιὰν ὑποψίαν βάλλει,
νὰ κόψει τοὺς καλοὺς καλοὺς, νὰ φοβηθοῦν οἱ ἄλλοι.
Εἶπ' ἄν του το προσωπικῶς τοῦ ἀρχιεπισκόπου,
πού ἦταν ὁ μιλλέτ πασᾶς τζαὶ ἀρχηγὸς τοῦ τόπου.
Νὰ ἐνθυμεῖστε ὁ Θεὸς ἐν φταίξιμον δικόν μας,
Κυπριανὸς ἐλέγετον ἀρχιεπίσκοπὸς μας.
Καὶ τὸ χωριὸν του Στρόβολος ἐν ἡ ὀνομασία,
διάστημα μισῆ ὥρα ἀπὸ τὴν Λευκωσίαν.
Κυριακὴν πού τὸ πρῶι, μετὰ τὴν ἐκκλησίαν,
θόρυβος μέγας ἔγινεν μέσα στὴν Λευκωσίαν.
Ἐπῆγαν κι ἐρωτήσαν τον ἂν γίνεται σουρνέτι²,
νὰ τοῦ χαρίσουν τὴν ζωὴν καὶ ἤσυχα νὰ πέφτει,

1. Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ὁμώνυμο ποίημα τοῦ Χριστοδούλου Τζιαπούρα ἐκ τοῦ χωρίου Κρήτου Τέρας, τὸ ὁποῖο πρωτοέκδωσε τὸ 1911. ΧΡ. ΤΖΙΑΠΟΥΡΑ, *Ἄπαντα*, ἔκδ. ΚΕΕ, XXXVI, Λευκωσία 2001, σσ. 244-245. Κ. ΓΙΑΓΚΟΥΛΛΗ, «Ἐπιστροφή στὸν ποιητάρη Χριστόδουλο Τζιαπούρα», *ΛΚ*, τεύχ. 32 (1974) 88-94. Τοῦ αὐτοῦ, «Ἡ 9ῆ Ἰουλίου στὴν ποίηση τῆς Κύπρου», *Ἡ Κύπρος μας*, τεύχ. 66 (1997) 27-34. Ἄν καὶ εἶχαμε σκοπὸ στὴν παρούσα ἔκδοση νὰ συμπεριλάβουμε μόνο ποιήματα σύγχρονα τοῦ Κυπριανοῦ, ὥστόσο κρίθηκε ἀπαραίτητη ἡ παράθεση μέρους τοῦ ἐν λόγῳ ποιήματος γιὰ δύο λόγους: α) γιὰτὶ περιγράφει ἰδιαίτερα παραστατικὰ τὸ μαρτύριο καὶ τὴν ἄρνηση τῶν θυμάτων νὰ ἀλλαξοπιστήσουν καὶ νὰ σώσουν τὴν ζωὴ τους, καὶ β) γιὰτὶ ὁ ποιητὴς εἶναι ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ, ἕνας ποιητάρης, καὶ στὰ λόγια του ἀπηχεῖται ἡ βαθεῖα αἴσθησις περὶ τῆς ἀγιότητος τῶν μαρτύρων τοῦ 1821, τὴν ὁποία συναντήσαμε στοὺς ἀπλοὺς ἀνθρώπους τοῦ τόπου μας.

2. Περιτομή.

νὰ ὀμιλᾷ τὴν τουρκικὴν, νὰ κάμνει τὸ ναμάζι³
 καὶ νὰ τὸν κάμουσιν πασᾶν νὰ τοὺς ἐξουσιάζει.
 Ἐναν ποξᾶν φορέματα παίρνουν νὰ τοῦ φορέσουν
 καὶ τὰ καλοηρίστικα νὰ τοῦ τὰ ἀφαιρέσουν.
 Μὲ σελ<ου>βᾶρι τσόχενο, ταραπουλούζι φέσι,
 νὰ τὸν σαλαβατίσωσιν⁴, τότες νὰ τοὺς ἀρέσει.
 «Μὴν χάνετε τὰ λόγια σας, νὰ μὴν μοῦ πεῖτε ἄλλα,
 εἶμαι καὶ διὰ θάνατον, εἶμαι καὶ γιὰ κρεμμάλαν!».

Ἐστείλασι καὶ φέρασιν τοὺς τρεῖς τοὺς δεσποτάδες,
 κάτι κεφάλια καλὰ καὶ μερικὸς παπάδες.
 Ὅποιος εἶχεν τὸ ὄνομα καὶ (ὄ)ποιος ἐκαλοπέρναν,
 ἐπιάνναν τον καὶ ἐδήνναν τον καὶ μέσα τὸν ἐφέρναν.
 Φέρνουν τοὺς τρεῖς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ἐγονατίσαν
 καὶ τὸν ἀρχιεπίσκοπον πάλιν τὸν ἀρωτήσαν.
 Τρίτην φοράν τὸν ἐρωτοῦν, τί νὰ τοὺς ἀπαντήσει;
 ἴσως καὶ ἐφοβήθηκεν κι ἔννα μετανοήσει.
 «Ἐνας εἶναι ὁ λόγος μου καὶ ἕνας ὁ Θεός μου,
 φέρτε μου τὴν κρεμμασταρκάν, στήσετέ την ἐμπρός μου.
 Ὅσα ἐκάμαν τοῦ Χριστοῦ ἀγίαν ἐβδομάδα,
 ἀγίαν Τριάδα προσκυνῶ καὶ σέβομαι Ἑλλάδα».

Ἐπρόσταξεν Ἀγάπης τὲς πόρτες νὰ βαδώσουν,
 μήτε νὰ μποῦν, μήτε νὰ βκοῦν κι ἔννα τοὺς ἐσκοτώσουν.
 Ποῖος ἦταν ὁ Ἀγάπης; ὁ Κιουτσοῦκ Μεχεμέτης,
 ἡ κρίση εἰς τὸ χέριν του καὶ πρῶτος νομοθέτης.
 Ἦταν κοντὸς καὶ πάτσαλος, στραβὸς μ' ἕναν ἀμμάτι,
 νὰ κόψει τοὺς ἀρχιερεῖς ἔβαλέν το γινάτι.
 Κωμοδικεῖα δὲν εἶχεν τότες, μὲ δημαρχεῖα
 καὶ τὸ χωρίον του Κλαυδιά, Λάρνακος ἐπαρχία⁵.

3. Προσευχὴ τῶν μωαμεθανῶν.

4. Σαλαβάτι εἶναι ἡ ὁμολογία πίστεως τῶν μωαμεθανῶν. Ὅσοι τὸ ἔλεγον ἔστω καὶ γιὰ ἀστεῖο, ἔπρεπε νὰ γίνουν μουσουλμᾶνοι ἢ νὰ πεθάνουν.

5. Ὁ ποιητὴς συγγέει τὸν Κιουτσοῦκ Μεχμέτ μὲ τὸν Χατζημπακκῆ ἀγά, ὁ ὁποῖος καταδυναστεύσε τὴν Κύπρο κατὰ τὰ ἔτη 1775-1783.

Ἕνας ὁ μουσελίμαγας μὲ τὸν Κιουτσουκ Μεχμέτη,
μήπως καὶ φευγατίσουν τους, ἐβλέπασιν νεπέτι.
Μόνον ὁ γιὸς τοῦ Κιόρογλου ἦταν γιὰ νὰ μαλλώσει,
τὸν ἅγιον Κυπριανὸν γιὰ νὰ τὸν ι-γλυτώσει.
Ἐγονατίσαν τους ἐμπρὸς τοὺς τρεῖς τοὺς δεσποτάδες,
ἤθελαν νὰ γλυτώσουσιν, ἂν ἦταν μὲ παράδες.
Φέρνουσιν τρεῖς τζελλάττηδες μὲ τὸ σπαθὶν στὸ χέρι,
καρτζίν τους νὰ γυμνάζονται μετὰ τὸ μεσομέρι.
Ἦρτεν ἡ ὥρα ἡ πικρὴ μετὰ τὸ μεσομέρι,
ὁ Πλάστης μου ἔτσι καιρὸν ξανὰ νὰ μὴν τὸν φέρει.
Ἐπέφταν τὰ κεφάλια τους χαμαὶ στὴν γῆν τὴν μαύρη,
ἐν ἄδικον ὁ ἄνθρωπος νὰ μὴν κάμει καὶ νὰ ἴβρει.
Ὁ Πάφος ἦταν Χρύσανθος, Μελέτιος Κιτίος,
Λαυρέντιος ὁ Κυρηνεὺς καὶ πᾶσιν αἰωνίως.
Ὁ ἅγιος Κυπριανὸς βλέπει τοὺς δεσποτάδες,
γονατισμένους στὴν γραμμὴν μὲ δίχα κεφαλάδες.
Ἦρταμεν στὸν Κυπριανὸν ν' ἀφήσουμεν τὰ ἄλλα,
ἐπάνω στὴν συκαμινιὰν ἐστήσαν τὴν κρεμμάλλαν.
Ἐσταύρωσέν τὴν τρεῖς φορές, μάλιστα εὐλόγησέν τὴν,
εἰς τὸν λαιμὸν ὁ ἴδιος ἔπιασεν κι ἔβαλέν τὴν.
Τὰ ὅσα τοῦ ἐκάμασιν, τοῦτον ἐν παραπάνω,
τρία ἡμερονύκτια ἐκρέμμετουν τζειπάνω.
Ἐν τοὺς τοὺς ἐδιούσασιν νὰ πᾶσιν νὰ τοὺς θάψουν,
ἐσχεδιάζαν τὴν δουλειάν, ἦταν γιὰ νὰ τοὺς κάψουν!
Κανεῖς νὰ μὴν ἔρτει κοντά, μὲ συγγενεῖς νὰ κλάψουν,
ἐπήασιν σὰν μάρτυρες, μιὰν ὥραν ἐννὰ λάμψουν...

121. Η ΓΕΝΕΤΕΙΡΑ ΤΟΥ ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ¹

Α'

Εἰς τὸ ὑπ. ἀριθμ. 1998 καὶ ἡμερομηνίαν 11 Ἰουλίου 1925 φύλλον τῆς ἐγκρίτου λευκωσιατικῆς ἐφημερίδος «Φωνὴ τῆς Κύπρου», εἰς τὴν στήλην τῶν χρονικῶν ἀνέγνωσα τὰ ἐξῆς: «Τὸ ἐπὶ τῇ θλιβερᾷ ἐπετείῳ τῆς 9 Ἰουλίου ἐθνικὸν μνημόσυνον εἰς μνήμην τοῦ ἀειμνήστου ἐθνομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ θὰ τελεσθῆ αὐριον ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ χοροστατοῦντος τοῦ μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου². Σκέψις ἐγένετο ὅπως παρόμοιον μνημόσυνον καθιερωθῆ καὶ τελεῖται ἐτησίως μετ' ἐπισημότητος καὶ ἐν τῷ χωρίῳ Καμψιά, γενετεῖρα τοῦ ἐθνομάρτυρος, ὅπου σώζονται ἐρείπια τῆς οἰκίας ὅπου ἐγεννήθη, ἀλλὰ πρὸ τούτου ἢ αὐτοῦ μακαριότης ὁ ἀρχιεπίσκοπος θεωρεῖ ὅτι πρέπει καὶ νὰ ἐξαγορασθῆ ὑπὸ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ἢ περιοχὴ τῆς οἰκίας ἐκείνης καὶ ἀνεγερθῆ περίφραγμα μετὰ ἀναμνηστικῆς μαρμαρίνης στήλης».

Ὁμολογῶ ὅτι τὸ δημοσίευμα τοῦτο μοὶ προξένησε μεγίστην ἐντύπωσιν, διότι μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν τὸ ἀνέγνωσα, οὐδέποτε ἐφантаζόμην, ὅτι θὰ ὑπῆρχον οἱ ὑποστηρίζοντες ἄλλην κώμην ἀπὸ τὸν Στρόβολον ὡς γενετεῖραν τοῦ Κυπριανοῦ, καὶ ὅτι ἢ αὐτοῦ μακαριότης ὁ ἀρχιεπίσκοπος φρονεῖ μάλιστα ὅτι πρέπει νὰ ἐξαγορασθῆ καὶ ὁ χώρος εἰς τὸν ὁποῖον ἐγεννήθη δῆθεν ὁ Κυπριανός, καὶ νὰ ἀναστηλωθῆ μάλιστα καὶ μαρμαρίνη στήλη!

Ἐξενίσθην μεγάλως ἐπὶ τῇ εἰδήσει ταύτη καθότι ὑπάρχει μὲν

1. Κ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΟΥ, «Ἡ γενετεῖρα τοῦ ἐθνομάρτυρος Κυπριανοῦ», ἐκ διαλέξεως γενομένης τῇ 19ῃ Ἰουλίου 1925, *Πανηγυρικὸν Λεύκωμα*, ἔκδ. ΣΚΕΣ, ὅ.π., σσ. 11-15. Περισσότερα γιὰ τὸ θέμα τῆς καταγωγῆς τοῦ Κυπριανοῦ βλ. μελέτη Στ', σσ. 606-610.

2. Πρόκειται γιὰ τὸν Κύριλλο Γ' (1916-1933). Οἱ ὑποσημειώσεις τοῦ κειμένου τούτου ἀνήκουν στὸν ἐκδότη.

παράδοσις, ὅτι ἀμφοτέρω οἱ γονεῖς τοῦ Κυπριανοῦ δὲν ἦσαν ἀπὸ τὸν Στρόβολον, ἀλλ' οὐδεὶς μέχρι σήμερον ἐζήτησε νὰ ὑποστηρίξη βασιμῶς καὶ ἱστορικῶς τὴν τοιαύτην γνώμην, καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς ἱστορικοῖς τοῖς ἀσχοληθεῖσι μὲ τὸν βίον τοῦ Κυπριανοῦ ὁ Στρόβολος φέρεται ὡς ἡ ἰδιαιτέρα γενέτειρα, καὶ εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται ἡ μεγάλη αὐτῆ τιμὴ, χωρὶς βεβαίως καὶ νὰ θέλη κανεὶς νὰ διαμφισβητήσῃ τὴν ἐξ ἄλλων χωρίων καταγωγὴν τοῦ ἐνὸς ἐκ τῶν δύο γεννητόρων του καὶ δὴ τῆς μητρὸς του.

Καὶ ἤμην εἰς μεγάλην τὸ ὁμολογῶ στενοχωρίαν, διότι καταγίνας εἰς τὴν μελέτην τῆς βιογραφίας τοῦ μεγάλου τούτου τέκνου τῆς εὐάνδρου ταύτης κοινότητος, οὐδόλως παρετήρησα τοιοῦτό τι, ὅποτε ὅμως, τύχη ἀγαθῇ, μοὶ δίδεται ἡ εὐκαιρία τὴν 12ην Ἰουλίου 1925, μετὰ τὴν κατ' ἐπιβεβλημένον ἐθνικὸν καθῆκον τέλεσιν τοῦ μνημοσύνου καθ' ὃ μοὶ ἔλαχε, ὁ μέγας καὶ τιμητικὸς κλῆρος τῆς ἐκφωνήσεως τοῦ ἐπιμνημοσύνου λόγου, νὰ μεταβῶ εἰς Καμπιὰ μετὰ τῶν ἀξιοτίμων κ.κ. Μιλτ. Κουρέα, Χρ. Κουρέα, Ἰορδάνου Χατζηιωσήφ, καὶ ἐκεῖ νὰ συναντηθῶμεν μετὰ τοῦ καθηγητοῦ ἐν τοῖς ἀνωτέροις τῆς Λευκωσίας ἐκπαιδευτηρίοις, κ. Κ. Μυριανθοπούλου, ὃν προσεκαλέσαμεν κατὰ τὴν ἐκ Περάτων διάβασίν μας, παραθερίζοντα ἐν Ἀγίῳ Ἡρακλειδίῳ, καὶ νὰ ἐπιληθῶμεν τῶν μελετῶν μας.

Ἡ κοινότης τῶν Καμπιῶν μᾶς ὑπεδέχθη φιλοφρόνως καὶ μετὰ τὰ ἀπαραίτητα κεραστικά ἐν τῷ καφενείῳ, τὰ ἀποτελοῦντα τὸν πρόλογον τῆς φιλοξενίας παρὰ τῷ ἐλληνικοτάτῳ κυπρίῳ χωρικῷ, ἠρξάμεθα τῶν ἐρευνῶν μας.

Ὁ μόνος, ὅστις ἠδύνατο νὰ μᾶς δώσῃ τὰς ζητουμένας πληροφορίας ἦτο ὁ αἰδεσιμώτατος παπᾶ Κυπριανὸς Χαραλάμπους Κυπριανίδης, ὃν ἐρωτήσαντες διατί φέρει τὴν ἐπωνυμίαν Κυπριανίδης, μᾶς ἀπήντησε, «διότι κατάγομαι ἀπὸ τὴν γενεὰν τοῦ Κυπριανοῦ».

Ὁ πατὴρ τοῦ ἱερέως, Χαραλάμπους, ἦτο ἕγγονος τοῦ Χατζηκυπριανοῦ, τοῦ υἱοῦ τῆς Μαρίας³, ἀδελφῆς τοῦ ἐθνομάρτυρος Κυπριανοῦ.

3. Ὅτι ἡ ἀδελφὴ τοῦ Κυπριανοῦ καὶ ὄχι ἡ μητέρα του ὀνομαζόταν Μαρία, ἀπο-

Ἡρωτήσαμεν λοιπὸν τὸν αἰδεσιμώτατον ἐὰν δύναται νὰ μᾶς δώσῃ πληροφορίας τινὰς σχετικὰς μὲ τὸν Κυπριανόν. Οὗτος μᾶς ἀπήντησεν, ὅτι εὐχαρίστως θὰ μᾶς εἴπῃ πᾶν ὅ,τι γνωρίζει ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πληροφοριῶν, τὰς ὁποίας ἔχει ἀπὸ τὸν Χατζηχριστόδουλον Τάχαν ἐκ Βαβατσινιάς. Ὁ πατὴρ τοῦ Χατζηχριστοδούλου Τάχα ἦτο οἰκογενειακὸς φίλος καὶ τῶν δύο οἰκογενειῶν, τοῦ τε πατρὸς τοῦ Κυπριανοῦ καὶ τῆς μητρός του, καὶ ἐκτιμῶν ἀμφοτέρας ἐμεσολάβησεν, ὥστε αἱ δύο οἰκογένειαι νὰ συμπεθερέψουν⁴. Καὶ ἀρχίζει ὁ ἱερεὺς νὰ μᾶς ἀφηγηται:

«Ὁ πατὴρ τοῦ Κυπριανοῦ ἦτο ἀπὸ τὸν Στρόβολον καὶ ἡ μητέρα του ἀπὸ τὰ Καμπιά. Ὁ πατὴρ του ἦρτεν σῶγαμπρος καὶ ἐδῶ ἐγεννήθη ὁ Κυπριανὸς καὶ ἡ ἀδελφή του ἡ Μαρία καὶ ἓνα ἄλλο παιδί τοῦ ὁποίου δὲν γνωρίζω τὸ ὄνομα, διότι δὲν μοῦ τὸ εἶχαν πῆ.

Ὁ πατὴρ του κατόπιν ἔφυγεν ἀπὸ τὰ Καμπιά καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸν Στρόβολον νὰ κατοικήσῃ, χάριν τῆς ἡσυχίας του, καὶ διὰ νὰ εὐρίσκῃ ὑπεράσπισιν ἀπὸ τοὺς κοτζαμπάσηδες, οἵτινες εἶχον με-

δεικνύεται καὶ ἀπὸ προφορικὰς μαρτυρίες (βλ. *Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανὸς - ὁ μάρτυρας τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος*, ὅ.π., σ. 276), ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ γραπτὴ μαρτυρία τοῦ 1854. Συγκεκριμένα, σὲ ἔγγραφο τὸ ὁποῖον ὑπογράφουν ὁ Κιτίου Μελέτιος, ὁ Κυρηναῖος Μελέτιος καὶ ἄλλοι μάρτυρες, ἀναφέρεται: «Διὰ τοῦ παρόντος ἐξοφλητικοῦ ἐγγράφου δηλοποιοῦμεν ἡμεῖς οἱ ὑποφαινόμενοι, ὅτι Μαρία ἀπὸ Καμπιά, μήτηρ τοῦ ἀειμνήστου ἀρχιεπισκόπου Κυρίλλου...» (Κῶδιξ Α' ΙΑΚ, φ. 306). Γνωρίζουμε δὲ ὅτι ὁ Κύριλλος ἦταν ἀδελφότεκνος τοῦ Κυπριανοῦ. Ἐπομένως ἡ πληροφορία τοῦ Τσικνοπούλλου ὅτι ἡ μητέρα τοῦ Κυπριανοῦ ὀνομαζόταν Μαρία ἢ Μαριου (ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, *Ἡ ἱερὰ βασιλικὴ καὶ σταυροπηγιακὴ μονή*, ὅ.π., σ. 108) εἶναι λανθασμένη. Στὴν πραγματικότητα λοιπὸν ἡ Μαριου ἀπὸ τὰ Καμπιά εἶναι ἀδελφή τοῦ Κυπριανοῦ καὶ προφανῶς καὶ ἡ οἰκία πού ἐμφανίζεται ὡς πατρικὴ του (νοτᾶς τοῦ δεσπότη), ἀνῆκε στὸν γιὸ τῆς Μαριου, ἀρχιεπίσκοπο Κύριλλο, καὶ ὄχι στὸν Κυπριανὸ (βλ. *Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανὸς - Ὁ μάρτυρας τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος*, ὅ.π., σσ. 50. 246).

4. Ἄξιον ἀπορίας εἶναι τὸ πῶς ἦταν δυνατὸν ὁ πατέρας ἐνὸς ἀνθρώπου πού ζοῦσε τὸ 1925, νὰ μεσολάβησε γιὰ ἓνα γάμο πού ἔγινε τὸ ἀργότερον κατὰ τὴν δεκαετία τοῦ 1750;

γάλην ἰσχύν. Ὅταν ἦλθεν ἡ Μαρία⁵ εἰς ἡλικίαν (τὴν Μαρίαν ταύτην τὴν γνωρίζουν ἐδῶ ὑπὸ τὸ ὄνομα ἢ «ῥκᾶ ἢ Μαριου»), τὴν ἔφεραν ἐδῶ καὶ τὴν ὑπάνδρευσαν εἰς τὰ ἴδια τὰ πατρογονικὰ σπίτια μὲ τὸν Γιωρκῆν, μὲ τὸν ὁποῖον ἔκαμε τὸν Κύριλλον (τὸν μετὰ ταῦτα Κύριλλον Α΄ ἀρχιεπίσκοπον), τὸν Χατζηκυπριανόν, τὸν Γεροκώσταντον, ὁ ὁποῖος ἐνυμφεύθη τὴν Λενοῦν, τὸν Χατζηκυριάκον, ὁ ὁποῖος ἐνυμφεύθη εἰς τὸ Τσέρι, τὴν Εὐδοκίαν, ἢ ὁποία ὑπάνδρεύθη εἰς τὴν Κυθρέαν καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατάγονται οἱ Γενάδες, τὸν Μιχαὴλ Καλλονᾶν (τὸν διατελέσαντα διδάσκαλον ἐν Κερκύρα καὶ νυμφευθέντα κερκυραίαν σύζυγον καὶ πατέρα τοῦ Νικοκλέους Καλλονᾶ) καὶ τὸν Σταυρινόν, νυμφευθέντα μὲν, ἀλλ' ἀποθανόντα ἄτεκνον».

Μετὰ τὴν διήγησιν ταύτην ἐν συνοδείᾳ μετέβημεν καὶ εἰς τὸ μέρος εἰς ὃ ὑποτίθεται ὅτι ἦτο τὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Κυπριανοῦ δωμάτιον. Τὸ δωμάτιον νῦν εἶναι ἡρειπωμένον καὶ φέρει εἴσοδον πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος, ἐνῶ ἄλλοτε εἶχε τὴν εἴσοδον ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸν μέρος καὶ εἰς τὸν δυτικὸν τοῖχον εἶχε ἓνα παράθυρον. Ἐπὶ τοῦ βορείου τοίχου ὑπάρχει μικρὸν τι κούφωμα εἰς ὃ ὁ Κυπριανὸς ἔθετε τὸ κανδήλι τοῦ φωτισμοῦ!

Ὁ χώρος οὗτος τοῦωματίου φέρει τὴν ἐπωνυμίαν «ὁ νοτᾶς τοῦ δεσπότη» καὶ ἔχει μῆκος καὶ πλάτος σχεδὸν τετραγωνικὸν 12 περίπου ποδῶν. Νῦν εἶναι ἰδιοκτησία τοῦ Γιαννῆ Παπαϊακῶβου καὶ τῆς συζύγου του, ἐλκόντων τὴν καταγωγὴν ἀπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυρίλλου. Παραπλεύρως, πρὸς τὸ βόρειον μέρος εἶναι ἡ πεπαλαιωμένη οἰκία τοῦ Γεροκώσταντου, εἰς τὴν εἴσοδον τῆς ὁποίας πρὸς τὸ ἀριστερὸν μέρος ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ «νοτᾶ» ὑπάρχουν καὶ τὰ ἐρείπια τῆς σκάλας, ἣτις ὠδήγει πρὸς τὸ ἀνώγειον, τὸ ὑπεράνω τοῦ νοτᾶ εὐρισκόμενον. Καὶ ταύτης τῆς οἰκίας ἢ εἴσοδος εἶναι πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος.

Μετὰ τὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ μέρους τούτου μετέβημεν καὶ εἰς τὴν ὀλίγον παρέκει εὐρισκομένην πρὸς τὸ βόρειον μέρος κρήνην

5. Ἡ ἀδελφὴ τοῦ Κυπριανοῦ.

τοῦ χωρίου. Ἐρωτήσαμεν περὶ τοῦ τόπου τῆς ἐλεύσεως τοῦ ὕδατος καὶ μᾶς εἶπον ὅτι δὲν ἔρχεται ἀπὸ μακρὰν καὶ ὅτι προέρχεται ἀπὸ πηγὴν τινα τοῦ μικροῦ ὑπὲρ τὴν κρήνην ὑψώματος. Ἡ νῦν ὑπάρχουσα κρήνη μετετοπίσθη, τῆς ἀρχικῆς οὕσης ὀλίγα μέτρα δεξιόθεν, καὶ καταστραφείσης ἐκ τῶν καθιζήσεων, ἐξ ὧν πάσχει τὸ χωρίον, καὶ τὸ ὁποῖον κινδυνεύει θάττον ἢ βράδιον νὰ πάθῃ σοβαρὰ δυστυχήματα, ἐὰν ἐν τῷ μεταξὺ οἱ κάτοικοι δὲν κατορθώσουν νὰ μετοικήσουν εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ ὑψώματος τοῦ νῦν ἐν χαμηλῇ τοποθεσίᾳ εὕρισκομένου χωρίου ἀρξάμενον συνοικισμὸν, ἔνθα ἐκτίσθη καὶ τὸ σχολεῖον καὶ μερικαὶ τινες οἰκίαι, καὶ ὅπερ διατελεῖ εἰς καλυτέρας ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως συνθήκας.

Ἐπὶ τῆς κρήνης, ἧς ἀρχικὸν ἰδρυτὴν θεωροῦν τὸν Κυπριανόν, ὑπάρχει πλάξ ἐξ ἐπιχωρίου λίθου ἐφ' ἧς ὑπάρχει σκαλισμένος προεξέχων σταυρὸς μὲ τὰ συμβολικὰ ψηφία τῆς φράσεως Ἰησοῦς Χριστὸς Νικᾶ, τὴν χρονολογίαν 1818 καὶ τινα ἄλλα ψηφία μαρτυροῦντα ὄνομα, τὰ ὁποῖα δυστυχῶς δὲν κατορθώσαμεν νὰ ἀναγνώσωμεν⁶.

Μετὰ τὴν ἐπιθεώρησιν τῆς κρήνης καὶ τὴν πρόχειρον ἀλλ' εὐγενῆ φιλοξενίαν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἱερέως, ἀνήλθομεν καὶ πάλιν ἐν συνοδείᾳ εἰς τὰ πάνω Καμπιά, εἰς τὸ σχολεῖον, ὅπου καὶ μᾶς ἀνέμενε τὸ αὐτοκίνητον τοῦ εὐγενεστάτου ἱατροῦ κ. Κουρέα δι' ἀναχώρησιν. Ἐκεῖ, παρὰ τὴν στήλην τοῦ ἡλιακοῦ τοῦ σχολείου, βλέπομεν μίαν μικρὰν καμπάνα, περὶ ἧς μᾶς λέγουν «ἡ καμπάνα μας εἶναι ἀπὸ τὰς πρώτας ποῦ ἦλθον εἰς τὴν Κύπρον. Πρώτη ἦλθεν ἡ καμπάνα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, καὶ κατόπιν ὁ Κυπριανὸς ἔφερε τὴν καμπάνα τοῦ χωρίου μας⁷». Εἶναι μικρὰ καὶ παλαιὰ καὶ

6. Ἄρα ὁ ἰσχυρισμὸς παλαιῶν καμπιωτῶν ὅτι στὴν κρήνη ἀναγραφόταν τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ (σήμερα εἶναι κατεστραμμένη) δὲν εὐσταθεῖ, ἀφοῦ ὁ Χριστοφίδης, ὁ ὁποῖος ἦταν μορφωμένος, δὲν κατάφερε νὰ ἀναγνώσῃ κάποια λέξη ἢ ἄλλο τι.

7. Ἀπὸ ἐπιστολῆς τοῦ γάλλου προξένου Darrasse (1857-60) γνωρίζουμε ὅτι ἡ πρώτη καμπάνα, τοῦ ναοῦ τῆς Φανερωμένης, κτύπησε τὸ πρῶτον στὸν ναὸ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Πίπη τὸ 1858. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Ὁ κώδων τῆς Φανερωμένης», ΚΧ,

φέρει ἐφθαρμένην εἰκόνα, ἣν ὁ παρατηρητὴς ἐξετάζων καλῶς κατανοεῖ, ὅτι εἶναι ἡ εἰκὼν τοῦ ἁγίου Γεωργίου.

Τοιαύτη εἶναι ὡς τὴν ἀφηγήθησαν ἡμῖν, ἡ παράδοσις τῶν Καμπιῶν διὰ τὸ ζήτημα τῆς γενετείας τοῦ Κυπριανοῦ. Καὶ ἤδη ἐναπολείπεται νὰ ἐξετάσωμεν κατὰ πόσον αὕτη τυγχάνει ἀκριβῆς, καὶ κατὰ πόσον παρεξηγηθεῖσα ἀπὸ τὸν πρῶτον διηγηθέντα τὴν ἱστορίαν πατέρα τοῦ Χατζηχριστοδούλου Τάχα, ὁ τούτου υἱὸς ἐπακριβῶς τὴν ἐξιστόρει, ὥστε νὰ παρουσιάζεται μετὰ τὴν ἣν ἐμφανίζεται νῦν μορφήν.

Καὶ ἀρχόμενοι τοῦ ἔργου παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς παρακολουθήσητε εἰς τὰς σκέψεις καὶ τὰς κρίσεις μας.

Ἀπλὴ ἀοριστολογία ἢ πληροφορία, ὅτι ἐπῆγε σῶγαμπρος ὁ πατὴρ τοῦ Κυπριανοῦ καὶ ὅτι παρέμεινεν εἰς τὰ Καμπιά μέχρις ὅτου ἀπέκτησεν ὅλα τὰ τέκνα του. Ἀφοῦ εἶχε περιουσίαν εἰς τὸν Στρόβολον πῶς ἦτο δυνατόν νὰ μείνῃ εἰς τὰ Καμπιά καὶ νὰ ἀμελήσῃ τὴν ἰδίαν περιουσίαν; Ἐὰν δὲ ἀντιτείνῃ τις, ὅτι τὰ κτήματά του θὰ τὰ ἐνοικίαζεν, διὰ τί νὰ μὴ ἰσχυρισθῶμεν καὶ τοῦτο, μάλιστα βασίμως, ὅτι θὰ ἐνοικίαζε τὰ κτήματα τῆς συζύγου του καὶ τὰ ὁποῖα θὰ εἶχον καὶ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν γονέων ἢ τῶν συγγενῶν της, αὐτὸς δὲ μετὰ τῆς οἰκογενείας του νὰ κατοικήσῃ εἰς τὸν Στρόβολον, ἔνθα πλησίον ὦν τῆς Λευκωσίας, θὰ ἠδύνατο καὶ καλύτερον καὶ ἐπωφελέστερον νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν πώλησιν τῶν προϊόντων καὶ ἐπιτήρησιν τῶν ὅλων κτημάτων, ἀφοῦ μάλιστα καὶ ὁ ἴδιος ὁ κα-

Η' (1931) 27. Βλ. καὶ τοῦ αὐτοῦ, «Κώδων Φανερωμένης», ΚΧ, Θ' (1933) 195-201. Πέραν τούτου, ἓνα ἄλλο στοιχεῖο, τὸ ὁποῖο ἀνατρέπει τὸν ἰσχυρισμὸν περὶ δωρεᾶς τῆς καμπάνας ἀπὸ τὸν Κυπριανὸν στὸν ναὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Καμπιῶν, εἶναι ἡ χρονολογία ἀνέγερσης τοῦ ναοῦ. Κατὰ τὸν Δ. Ἑλληνα, «ἡ ἐκκλησία αὕτη, σύμφωνα μετὰ ἀφηγήσεις τῶν γερόντων, κτίστηκε μεταξὺ 1840-1845 μ.Χ.» («Καμπιά Ὀρεινῆς», Ταμασός, συλλογικὴ ἔκδοσις τῶν ὀκτῶ χωριῶν τῆς Ταμασοῦ μετὰ ἀφορμὴν τὴν ἐκδήλωσιν «τὰ Ταμάσεια», Λευκωσία 1991, σσ. 72. 77). Πῶς ὁμως εἶναι δυνατόν ὁ Κυπριανὸς νὰ δώρησεν καμπάνα εἴκοσι καὶ πλέον ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του; Προφανῶς καὶ στὴν περίπτωσιν αὕτη, ὅπως καὶ στὸ θέμα τῶν γονέων τους, γίνεται σύγχυσις μεταξὺ τοῦ Κυπριανοῦ καὶ τοῦ Κυρίλλου.

ταθέτης ἱερεὺς μᾶς μαρτυρεῖ, ὅτι «μετέβη εἰς τὸν Στρόβολον, χάριν τῆς ἡσυχίας του, καὶ διὰ νὰ εὐρίσκη ὑπεράσπισιν ἀπὸ τοὺς κοτζαμπάσηδες, οἵτινες εἶχον μεγάλην ἰσχύνη!».

Ἄλλως τὸ ἐπικρατοῦν ἀνέκαθεν παρὰ τοῖς κυπρίοις ἔθιμον εἶναι ἡ νύμφη νὰ ἀκολουθῇ τὸν γαμβρὸν εἰς τὸ χωρίον του καὶ οὐχὶ ὁ γαμβρὸς τὴν νύμφην, πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον γίνεται μόνον ὅταν ὁ γαμβρὸς δὲν ἔχει περιουσίαν ἰδικήν του καὶ προσκολλᾶται εἰς τὰ πενθερικὰ πράγματα. Ἐκτὸς πάλιν ἐὰν ἐξαίρεσιν τοῦ γενικοῦ κανόνος ἀπετέλεσεν ὁ πατὴρ τοῦ Κυπριανοῦ, ὁπότε λύεται καὶ πᾶσα ἐπὶ πλέον συζήτησις καὶ ὅπερ ὁμως οὐδαμόθεν ἀποδεικνύεται, τοῦναντίον μάλιστα τὸ ἀντίθετον φαίνεται, ὅτι ἔλαβε καὶ πραγματικὴν χώραν.

Ὁ ἱερεὺς μᾶς λέγει, ὅτι οἱ γονεῖς τοῦ Κυπριανοῦ ἐγέννησαν καὶ τὰ τρία τέκνα των⁸ εἰς τὰ Καμπιά, πρᾶγμα δηλαδή, τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει ὅτι παρέμενον ἐκεῖ ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα μακρὰν τοῦ Στροβόλου, εἰς ὃν κατόπιν προσῆλθον διὰ νὰ εὐρίσκουν ὑπεράσπισιν ἀπὸ τοὺς κοτζαμπάσηδες. Διὰ νὰ εὐρίσκεν ὁμως τις τότε προστασίαν ἀπὸ τοὺς κοτζαμπάσηδες ἔπρεπε νὰ ἦτο ἐχόμενος κατὰ τὴν κοινὴν φρασεολογίαν, λοιπὸν τοιοῦτος θὰ ἦτο καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Κυπριανοῦ, ἀλλ' ἀφοῦ ὁμως ἦτο τοιοῦτος πῶς ἦτο δυνατόν νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς περιουσίας του εὐρισκομένης μέσα εἰς αὐτὰ τὰ μάτια τῶν τούρκων τοὺς ὁποίους ἐφοβεῖτο; Καὶ ἄλλως τε πῶς εἶναι δυνατόν νὰ παραδεχθῶμεν τὴν θεωρίαν των, ἀφοῦ τὰ πράγματα μᾶς δίδουν νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι καὶ ὅλην τὴν κτηματικὴν περιουσίαν τῶν Καμπιῶν, καὶ ἐὰν τὴν εἶχεν ὀλοκληρωτικῶς, δὲν θὰ ἐτόλμα νὰ τὴν ἀνταλλάξῃ καὶ μὲ ἐλάχιστον μερίδιον τῆς ἐν Στροβόλῳ κτηματικῆς περιουσίας, οὔσης καλυτέρας, καὶ εἰς ποιότητα καὶ εἰς ἀξίαν.

8. Ὁ ἰσχυρισμὸς αὐτὸς δὲν εὐσταθεῖ, γιατί ἀπὸ προφορικὰς μαρτυρίες γνωρίζουμε ὅτι οἱ γονεῖς τοῦ Κυπριανοῦ, εἶχαν τοῦλάχιστον 5 τέκνα τῶν ὁποίων γνωρίζουμε τὰ ὀνόματα, καὶ ἄλλα 4 τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα εἶναι ἄγνωστα (βλ. *Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανὸς - Ὁ μάρτυρας τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος*, ὁ.π., σσ. 276-277).

Οἱ φρουροὶ τοῦ στρατοπέδου εἶναι ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ καὶ οὐχὶ μακρὰν αὐτοῦ, ὥστε τοῦτο νὰ καθίσταται θῦμα εὐάλωτον εἰς τὸν ἐπιδέξιον καὶ ἄρπαγα ἐπιδρομέα. Οἱ πρωτοποροῦντες δὲν ἐννοοῦνται μὲ τὴν ἄποψιν τῶν οὐραγῶν. Λοιπὸν φρονοῦμεν ἀδιστακτως, ὅτι ἡ παράδοσις τῶν Καμπιῶν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἔπαθεν ἀλλοίωσιν ὑπὸ τῆς ἐπηρείας τοῦ χρόνου καὶ ὅτι πρόκειται περὶ συγχύσεως τῶν ὀνομάτων τοῦ Κυπριανοῦ καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ του Κυρίλλου, καὶ ὅτι τὸ δωμάτιον τοῦτο, εἰς ὃ φέρεται ὅτι ἐγεννήθη ὁ δεσπότης, ἀναφέρεται εἰς τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Κυπριανοῦ Κύριλλον, ὅστις καὶ θὰ παρέμεινεν ἐν αὐτῷ ἐπὶ πολὺν χρόνον, ὥστε νὰ προσδοθῆ εἰς τοῦτο καὶ ἡ ἐπωνυμία «ὁ νοτᾶς τοῦ δεσπότη».

Ὁ ἱερεὺς εἰσέτι μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι ὅταν ἡ Μαρία ἦλθεν εἰς ἡλικίαν, τὴν ἐπῆραν εἰς τὰ Καμπιά καὶ τὴν ὑπάνδρευσαν εἰς τὰ ἴδια πατρογονικὰ σπίτια μὲ τὸν Γιωρκῆν, καὶ ὅτι ἡ Μαρία αὕτη εἶναι ἡ μητέρα τοῦ Κυρίλλου Α΄ ἀρχιεπισκόπου (1849-1854).

Ἡ πληροφορία αὕτη μᾶς ἐνισχύει τὴν γνώμην, ὅτι τὸ δωμάτιον τοῦτο, τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «ὁ νοτᾶς τοῦ δεσπότη», εἶναι ὁ νοτᾶς οὐχὶ τοῦ Κυπριανοῦ, ἀλλὰ τοῦ Κυρίλλου, τοῦ ὁποῖου καὶ ἡ εἰς τὰ Καμπιά δρᾶσις φαίνεται μεγαλυτέρα.

Ὁ Κυπριανός, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐμπρὸς του νὰ ἐπιτελέσῃ ὄρους μεγάλου προγράμματος ὡς ἀρχιμανδρίτης καὶ προϊστάμενος τοῦ μετοχίου Στροβόλου, τὸ ὁποῖον ἠνώθη εἰς ἓν μὲ τὴν πατρικὴν του περιουσίαν καὶ ὡς ἐποφθαλμιῶν νὰ πάρῃ τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον⁹, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀφίση τὸ πεδῖον τῆς δράσεώς του καὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὰ Καμπιά νὰ ἐφησυχάζῃ εἰς τὸν περιβάλλοντα τοῦτον νοτᾶν, οὔτε ἦτο δυνατὸν νὰ εἶναι ἴδιον ὄργανισμοῦ δρῶντος καὶ ζωῆς θυσιασθείσης εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος, νὰ ἀφίση τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν, καὶ νὰ μένῃ εἰς τὸ ἐρημικὸν κελλίον, μακρὰν τοῦ θορύβου τῆς πολυταράχου ζωῆς, ὅπως ἔκαμον οἱ πάλαι ποτὲ μεγάλοι πατέρες εἰς τὰ μοναστήρια τοῦ Πόντου. Ὁ Κυπριανός δὲν ἦτο ἀπὸ τοὺς καλογήρους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ ἀγιάσουν μὲ τὸν ἀσκητι-

9. Ἄποψη τοῦ συγγραφέως.

σμόν¹⁰, αὐτὸς ἤθελε νὰ ἀγίαση μὲ τὴν θυσίαν τοῦ αἵματος διὰ τὴν μεγάλην ἰδέαν καὶ τὸ ἔκαμε μὲ τόσον ἔνδοξον παράδειγμα!

Ἐὰν δὲ κάποτε μεταβαίνων εἰς τὰ Καμπιὰ ἔμμενεν εἰς τὸ δωμάτιον τοῦτο, τὴν ἰδιοκτησίαν τῆς μητρὸς του, εἰς τὸ δωμάτιον εἰς τὸ ὁποῖον πιθανὸν καὶ νὰ ἐγεννήθη ἡ μήτηρ του, εἰς τὸ δωμάτιον εἰς τὸ ὁποῖον πιθανὸν νὰ ἐχόρευσαν καὶ τὸν χορὸν τοῦ Ἡσαΐα οἱ γονεῖς του, τοῦτο δὲν εἶναι καὶ τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ἀποδείξεως ὅτι καὶ ἐκεῖ ἐγεννήθη!

Λοιπὸν τὸ δωμάτιον τοῦτο, ὁ ἱστορικὸς πλέον νοτᾶς, καταφαίνεται, ὅτι ἦτο τοῦ Κυρίλλου, χωρὶς βεβαίως νὰ ἀποκλείεται ὅτι διέμενεν ἐν αὐτῷ ὡσάκις μετέβαινεν, εἴτε δι' ἀναψυχὴν, εἴτε δι' ἐργασίαν τοῦ τινα ὁ Κυπριανός, ὅστις εἶχε καὶ αὐτὸς δικαιώματα ἐπὶ τοῦ δωματίου τούτου, τῆς μητρικῆς του ἰδιοκτησίας. Πιθανὸν ὁ Κυπριανὸς νὰ μετέβαινεν εἰς τὰ Καμπιὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ τρυγητοῦ, διὰ νὰ ἐξετάσῃ τὰ τῆς συλλογῆς καὶ παραγωγῆς τῶν ἐκ μητρικῆς κληρονομίας ἀμπελώνων του.

Νῦν δὲ ἔρχεται καὶ τὸ ἄλλο ζήτημα τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν προτίμησιν τοῦ Στροβόλου καὶ οὐχὶ τῶν Καμπιῶν. Διατί ὁ Κυπριανὸς νὰ προτιμήσῃ τὸν Στρόβολον καὶ νὰ φροντίσῃ διὰ τὸν καλλωπισμὸν του διὰ δωρεῶν ἀξιολογωτέρων τῶν δωρεῶν τὰς ὁποίας θέλουν ὅτι ἔκαμε διὰ τὸ χωρίον των οἱ καμπιῶται;

10. Βεβαίως αὐτὰ εἶναι προσωπικὰ συμπεράσματα τοῦ συγγραφέως στὴν προσπάθειά του νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν ὑπόθεσιν τῆς καταγωγῆς τοῦ Κυπριανοῦ ἀπὸ τὸν Στρόβολο, καὶ δὲν σημαίνει ὅτι ἀνταποκρίνονται καὶ στὴν πραγματικότητα. Ἀντίθετα, τὰ γραφόμενα τοῦ ἰδίου τοῦ Κυπριανοῦ μᾶς πείθουν ὅτι ὁ ἴδιος ποθῶντας τὴν ζωὴ τῆς ἡσυχίας ἀναχώρησε γιὰ τὸ μοναστήριον τοῦ Μαχαιρᾶ καὶ ἀκουσίως βρέθηκε στὴν τύρβην τοῦ κόσμου. «Ἡμεῖς δὲ ἐξ αὐτῆς τῆς βαλβίδος τοῦ βίου, ἀνθ' ὧν τὴν μετάνοιαν ἡμῶν, καὶ εἴχομεν, καὶ ἔχομεν, καὶ φυλάξομεν ἄχρι βίου τερμάτων εἰς τὸ ἱερὸν καὶ σεβάσμιον μοναστήριον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, τὸ ἐπικεκλημένον τοῦ Μαχαιρᾶ. Ἡ δὲ φορὰ τῶν πραγμάτων, ἐπειδὴ ἔπλεξεν ἡμᾶς εἰς τὴν τύρβην τοῦ κόσμου, τὴν διοίκησιν δηλαδὴ τῶν πολιτικῶν, ἐν οἷς συμφυρόμενοι, ἀνάρπαστοι αἰφνης γεγονότες, εἰ καὶ ἀνάξιοι, προεβίβασθημεν εἰς τὸν ἀγιώτατον καὶ ἀποστολικὸν θρόνον τῆς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς» (βλ. κείμενο 33, σ. 208).

Ὁ Κυπριανὸς ἐν Στροβόλῳ ἔκτισε δύο ἐκκλησίας. Τὴν μίαν, τὴν νῦν γνωστὴν ἐπ' ὀνόματι Παναγίας τῆς Ἐλεούσης, καὶ τὴν ἄλλην ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γεωργίου¹¹ καὶ εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν των γνωρίζομεν μάλιστα, ὅτι ἐρρίψοκινδύνευσε, καθότι κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ ἄδειαν ἐκ μέρους τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως διὰ τὴν ἐπιδιόρθωσιν τῆς ὑπαρχούσης ἐκκλησίας τῆς κτισθείσης ὑπὸ Οὕγου Δ', καὶ οὗτος, ἀντὶ τῆς ἀπλῆς ἐπιδιορθώσεως ἢ καὶ ἐπεκτάσεώς της, ἔκτισε καὶ ἄλλην, τὴν τοῦ ἁγίου Γεωργίου ταυτοχρόνως, θέσας γύρωθεν τοῦ χώρου τοῖχον ὑψηλὸν ἀποτελούμενον ἀπὸ θρουμπιὰ καὶ παλλοῦρες, ὅπως μᾶς λέγει ἡ παράδοσις, διὰ νὰ μὴ φαίνωνται οἱ ἔσωθεν ἐργαζόμενοι κτίσται καὶ ἐργάται, καὶ κατόπιν ὑποστῆ τελείως δωρεὰν τὰς συνεπείας τῆς τοιαύτης ὑπερβάσεως τῆς ἀδείας. Διὰ τὰ μετέπειτα, μετὰ τὴν τελειάν ἀνοικοδόμησιν τοῦ δευτέρου ναοῦ, δὲν τὸν ἔμελλε τὸν Κυπριανόν, διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι μὲ τὰ φιλοδωρήματα ἠδύναντο νὰ κατορθωθῶσι πολλὰ παρὰ τῶν τούρκων. Τὴν κοινότητα τοῦ Στροβόλου ὁ Κυπριανὸς ἐφωδίασε δι' ἰδίων δαπανῶν καὶ διὰ ποσίμου ὕδατος φέροντος ἄχρι τοῦ νῦν τὴν ἐπωνυμίαν “νερὸν τοῦ δεσπότη”».

Ὡστε φρονοῦμεν, ὅτι ὁ νοτᾶς οὗτος εἶναι τὸ δωμάτιον εἰς τὸ ὁποῖον ἐγεννήθη ἡ μήτηρ τοῦ Κυπριανοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον ἐγεννήθη ὁ Κύριλλος καὶ εἰς ὃ ἐφησύχαζεν καὶ ἀπὸ τὸν ἐφησυχασμὸν τοῦ ὁποίου ἀπέκτησε καὶ τὴν ἐπωνυμίαν «ὁ νοτᾶς τοῦ δεσπότη», καὶ μόνον ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας δύναται νὰ ἀγορασθῆ ὑπὸ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τὸ ἱστορικὸν τοῦτο δωμάτιον καὶ τὰ συνεχόμενα τῷ χώρῳ τούτῳ δωμάτια τὰ ἀποτελοῦντα τὴν ὑποτιθεμένην ὅλην οἰκοδομήν.

Περιπλέον δὲ αἱ πληροφορίες τοῦ ἱερέως προέρχονται ἀπὸ τὸν Χατζηχριστόδουλον Τάχαν, ὅστις δὲν τυγχάνει αὐτήκοος μάρτυς, ἀλλὰ μεσάζων μάρτυς, λαβὼν τὰς πληροφορίες του, ὡς ἐδήλωσεν εἰς τὸν ἱερέα, ἀπὸ τὸν πατέρα του.

Διὰ τούτων ὅμως δὲν θέλομεν νὰ ἀρνηθῶμεν τὸ ἀξιόπιστον τῶν λεγομένων του, ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον φρονοῦμεν εἶναι ὅτι ὁ

11. Βλ. Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανὸς - Ὁ μάρτυρας τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, ὁ.π., σσ. 74-75. 244-257.

πατήρ του, ὅταν τῷ διηγεῖτο τὴν ἱστορίαν, θὰ συνεδύαζε εἰς σημεῖα τινὰ τὸν βίον τοῦ θεοῦ μὲ τὸν βίον τοῦ ἀνεψιοῦ, καὶ ὁ Χατζηχριστόδουλος Τάχας, χωρὶς νὰ προσέξῃ εἰς τὸν συνδυασμὸν τῆς ἀφηγήσεως νὰ παρερμηνεύσει ταύτην ἢ καὶ ἀπλῶς νὰ ἐλάνθασεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ γεννηθέντος εἰς τὸ δωμάτιον τοῦτο, καὶ οὕτω τὸ δωμάτιον τοῦ Κυρίλλου νὰ ἀπεδόθῃ εἰς τὸν Κυπριανόν.

Ἄλλὰ καὶ μία ἀκόμη ἐρώτησις.

Πότε ἐχρημάτισε τὸ δωμάτιον τοῦτο ὡς «νοτᾶς τοῦ δεσπότη» Κυπριανοῦ, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι ἀπὸ τὴν ιδιότητα ταύτην ἐκπηγάζει καὶ τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἀποτελεῖ καὶ τὸ δωμάτιον εἰς τὸ ὁποῖον ἐγεννήθη;

Ἡ τοιαύτη προσωνομία ἀρμόζει μᾶλλον εἰς μέρος εἰς ὃ ἐσύχναζεν ὁ δεσπότης, καὶ οὐχὶ εἰς τὸ μέρος εἰς ὃ ἐγεννήθη, ὡς θέλουν νὰ φρονοῦν οἱ διεκδικοῦντες τὸν Κυπριανὸν ὡς γεννηθέντα ἐν τῷ χωρίῳ τῶν καμπιῶται.

Ἀπὸ τοῦ 1756 μέχρι τῆς πολὺ νεαρᾶς ἡλικίας, καθ' ἣν εἰσηλθεν δόκιμος εἰς τὴν μονὴν Μαχαιρᾶ, ἀλλὰ καὶ μέχρι τοῦ 1783, ὁπότε ἐχειροτονήθη διάκονος, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπέκτησε τὴν ὀνομασίαν ταύτην τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος δωμάτιον, διότι ἡ προσωνομία καὶ ἀπροσάρμοστος καὶ ἀσυμβίβαστος τυγχάνει καὶ μακρὰν τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ ἐπεικοῦς πιθανοῦ κεῖται.

Ἀπὸ ἓνα καλογεράκι πού ὄσω ἔξυπνο καὶ μεγαλοῖδεᾶτο κι ἂν ἐφαίνετο, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ ἀφορμὴ τὸ δωμάτιον ἐκεῖνο νὰ κληθῇ νοτᾶς τοῦ δεσπότη, ἀφοῦ δεσπότης δὲν ἦτο.

Ἐπίσης μετὰ τὴν χειροτονίαν του μέχρι τοῦ 1802, ὁ Κυπριανός, ἀπουσίαζεν εἰς τὴν Βλαχίαν, ὥστε καὶ πάλιν νὰ μὴ δύναται τὸ δωμάτιον τοῦτο νὰ λάβῃ τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην.

Ἄλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐκ Βλαχίας ἀφιξίν του, ὁ Κυπριανός, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κατοικήσῃ εἰς τὰ Καμπιά ἐπὶ συνεχῆς διάστημα τοσοῦτον, ὥστε νὰ προσδοθῇ ἐκ τῆς τοιαύτης του ἐν τῷ δωματίῳ τούτῳ διαμονῆς του ἡ ἐπωνυμία αὕτη. Ἄλλὰ καὶ ἐὰν μετέβῃ καὶ πάλιν ἀσυμβίβαστος ἡ ἐπωνυμία, καθότι ὁ Κυπριανὸς ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος κατὰ τὸ 1810.

Ὁ Κυπριανὸς εἶχε τότε ἐμπρὸς του πολλὰ καὶ μεγάλα ζητήματα νὰ ἐπιλύσῃ, ζητήματα ἀνώτερα ἀπὸ τὴν ἐφησυχαστικὴν ζωὴν μέσα εἰς ἓνα δωμάτιον ἀπομεμακρυσμένον ἀπὸ τὸ πεδῖον τῆς δράσεως, μακρὰν ἀπὸ τὸν θρόνον, τὸν ὁποῖον ἐπωφθαλμία νὰ καταλάβῃ¹², καὶ διὰ τὸν ὁποῖον ὁ λαὸς τὸν ἐθεώρει ὡς τὸν μόνον ἀρμόδιον νὰ καταλάβῃ, γνωστῆς οὔσης τῆς ἀνικανότητος τοῦ τότε ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου, τοῦ ὑπεργήρου τούτου ἱεράρχου, τὸν ὁποῖον ἦγον καὶ ἔφερον οἱ δύο συγγενεῖς του μητροπολίται Κιτίου καὶ Πάφου, Χρῦσανθοι καὶ οὗτοι καλούμενοι, οἵτινες ἔκαμνον ὅ,τι ἤθελον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ὧν βεβαίως εἰς τὸ σχέδιόν των ἦτο μέγα ἐμπόδιον ὁ Κυπριανός, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1802 προεχειρίσθη οἰκονόμος τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ θρόνου.

Κατὰ τὸ 1810, περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου, ὁ Κυπριανὸς γίνεται ἀρχιεπίσκοπος καὶ τότε ἄρχεται ἡ μεγάλη του δρᾶσις.

Καὶ τώρα λοιπὸν διερωτώμεθα. Πότε ὁ Κυπριανὸς εὗρε τὸν πολὺν αὐτὸν χρόνον, ὥστε νὰ διαμείνῃ ἐκεῖ εἰς Καμπιὰ καὶ ἀπὸ τὴν διαμονὴν ταύτην νὰ πάρῃ καὶ τὸ δωμάτιον τὴν ἣν ἔλαβεν ἐπωνυμίαν;

Ἄλλ' ἐὰν κάποτε συνέβαινεν εἰς τὸν Κυπριανὸν νὰ μεταβαίνῃ εἰς τὰ Καμπιά, εἴτε δι' ἀναψυχὴν, εἴτε διὰ νὰ ἐπιβλέψῃ ἐπὶ τῶν ἐκ μητρικῆς κληρονομίας κτημάτων του, τοῦτο δὲν εἶναι καὶ λόγος νὰ θεωρηθῇ, ὅτι, τὸ δωμάτιον τοῦτο, τὸ λαβὼν τὴν ἐπωνυμίαν «ὁ νοτᾶς τοῦ δεσπότη», εἶναι καὶ ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον ἐγεννήθη.

Λοιπὸν, κατόπιν ὅλων τούτων δὲν καταφαίνεται πλέον ἀριδῆλως ὅτι τὸ δωμάτιον τοῦτο, «ὁ νοτᾶς τοῦ δεσπότη», δὲν εἶναι τοῦ Κυπριανοῦ, ἀλλὰ τοῦ Κυρίλλου, καὶ ὅτι ἐξ ἀπλῆς παρερμηνείας τῆς παραδόσεως ἀπεδόθη εἰς τὸν Κυπριανὸν καὶ ἡ τοιαύτη ἐπίκλησις καὶ ἐν τῷ δωματίῳ γενικῶς, ἐνῶ ταῦτα ἀνήκουσι τῷ Κυρίλλῳ;¹³ Καὶ ἔπειτα εἰς Κυπριανός, ὅστις ἀφήκε τόσα ζωντανὰ φωτεινὰ ἴχνη τῆς διαβάσεώς του ἐκεῖθεν ὅθεν διῆλθεν, ἦτο ποτὲ δυνατόν νὰ ἀφήσῃ ἐγκαταλελειμμένον τὸ δωμάτιον εἰς τὸ ὁποῖον

12. Ἄποψη τοῦ συγγραφέως.

13. Μαρτυρία κατοικοῦ τῶν Καμπιῶν περὶ τοῦ γεγονότος τούτου βλ. κατωτέρω, κείμενο 123, σ. 448.

ἐγεννήθη καὶ τὸ χωρίον, τὸ ὁποῖον θὰ ἐσεμνύετο νὰ καλῆται ὡς ἰδιαιτέρα γενέτειρά του;

Τόσα καὶ τόσα ἔκαμεν ἐν Στροβόλῳ· ἐκκλησίας ἔκτισε, δωρεὰς εἰς αὐτὰς ἔκαμε, νερὸν ἔφερε καὶ ἄλλα φωτεινὰ δείγματα τῆς δράσεώς του παντοῦ ἀφῆκε, καὶ τὸ δωμάτιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐγεννήθη, θὰ τὸ ἐλησμόνει, ἢ μήπως θέλουν νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ὁ Κυπριανός, ὅστις ἐθυσιάσθη διὰ τὴν ιδέαν τῆς θρησκείας καὶ τῆς μεγάλης πατρίδος, εἶχεν ἀλλοίαν ιδέαν περὶ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ γενετείρας, καὶ δὴ τῆς οἰκίας, ἐν ἣ τὸ πρῶτον εἶδε τὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ ἐχαίρετισε τὰ πρῶτα σκιρτήματα τῆς ζωῆς; Τόσον ἐπιλήσμων ἄρα γε ἦτο ἐκεῖνος, ὅστις διὰ τὴν ιδέαν τῆς ἀγάπης τῆς πατρίδος μᾶς ἔδωσε τὸ μεγαλύτερον, ὑψηλότερον καὶ ἱερώτερον τῶν διδαγμάτων;

Ὅχι! Πρὸς τιμὴν τῆς μεγάλης ψυχῆς τοῦ ἐθνομάρτυρος δὲν ἐπιθυμῶ οὔτε ἀπλῶς νὰ σκεφθῶ τοιοῦτόν τι, καὶ καταλήγω νὰ φρονῶ ἐν πεποιθήσει, ὅτι ὁ Κυπριανὸς ἐγεννήθη ἐν Στροβόλῳ, καὶ ὅτι τὸ δωμάτιον τοῦτο ἐκλήθη ὡς «νοτᾶς τοῦ δεσπότη», οὐχὶ ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Κύριλλον τὸν ἀνεψιόν του.

Τὰ ἐν Στροβόλῳ δείγματα τῆς ζωῆς του καὶ τῆς δράσεώς του¹⁴ δὲν μὲ ἀφήνουν νὰ ἀποχωρισθῶ τῆς ιδέας μου, καὶ σὰς παρακαλῶ ὅλοι νὰ ἀναφωνήσητε μετ' ἐμοῦ, ζήτω ὁ Στρόβολος, ὅστις

14. Ἐκτὸς τῶν ἀφιερωμάτων πού ὁ ἴδιος ὁ Κυπριανὸς δώρησε στοὺς ναοὺς τοῦ Στροβόλου, ἰδιαιτερὴ μνεῖα ἀξίζει σὲ δύο ἀντικείμενα. Τὸ ἓνα εἶναι ἡ στήλη, τὴν ὁποῖαν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύριλλος ἔστησε ἔξω ἀπὸ τὸ ἱερὸ τῆς Χρυσελεοῦσας πρὸς τιμὴν τοῦ Κυπριανοῦ (βλ. *Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανὸς - Ὁ μάρτυρας τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος*, ὅ.π., σ. 246), καὶ τὴν ὁποῖα βεβαίως θὰ ἔστηνε στὰ Καμπιά, ἂν αὐτὰ θεωροῦσε ὡς γενέτειρά του. Τὸ ἄλλο εἶναι τὸ «Βιβλίον ζώντων καὶ τεθνεώτων» (αὐτόθι, σ. 249), ἓνα κατάστιχο, στὸ ὁποῖο οἱ ἱερεῖς τῆς Χρυσελεοῦσας σημειῶναν ὀνόματα πρὸς μνημόνευση. Στὴν σ. 27, στὸν οἶκο Συμεῶν καὶ Λοΐζας, σημειῶνεται, πρώτη στὴν σειρά, ἡ καταχώρηση «Κυπριανοῦ ἱερομονάχου», ἡ ὁποῖα μὲ μεταγενέστερη γραφή, προφανῶς μετὰ τὴν χειροτονία του σὲ ἀρχιεπίσκοπο, διορθῶνεται σὲ «Κυπριανοῦ ἀρχιερέως». Ὁ Τσικνόπουλλος ἀμφισβητεῖ τὴν γνησιότητα τῆς διορθώσεως τούτης (ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, *Ἡ ἱερὰ βασιλικὴ καὶ σταυροπηγιακὴ μονή*, ὅ.π., σ. 108), καί, κρί-

καυχᾶται ὡς γενέτειρα τοῦ ἀγλαΐσματος τῆς νεωτέρας κυπριακῆς ἱστορίας. Ἄλλα μὲ τὴν ζητωκραυγὴν αὐτὴν ἐνώσωμεν καὶ τὴν εὐφημον μνεΐαν, ζήτησαν τὰ Καμπιά τὰ γεννήσαντα τὴν μητέρα ἐκείνην¹⁵, ἐξ ἧς ἐβλάστησε μία δόξα καὶ ἓνα μεγαλεῖον τῆς χώρας τοῦ Ζήνωνος καὶ τοῦ Εὐαγόρου, ὁ ἐθνομάρτυς ἀρχιεπίσκοπος τῆς Κύπρου Κυπριανός.

νοντας ὡς ἀξιόμειπτη τὴν ἐνέργεια αὐτή, θεωρεῖ ὅτι αὐτὸς πού τὸ ἔκανε, τὸ ἔκανε γιὰ νὰ φανῆ ἄρεστός στοὺς στροβολιῶτες. Ἐμεῖς θὰ θέσουμε μόνον ὀρισμένα ἐρωτηματικά: α) Ἡ πρώτη φορὰ πού ἔγινε λόγος γιὰ ἄλλη γενέτειρα τοῦ Κυπριανοῦ ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Στρόβολο, ἦταν ἐπὶ ἐποχῆς τοῦ ῥηθέντος παπᾶ Κυπριανοῦ, ἑκατὸν καὶ πλέον χρόνια ἀπὸ τὸν μαρτυρικὸ θάνατο τοῦ Κυπριανοῦ, ἄρα δὲν εἶχαν κανένα λόγο οἱ στροβολιῶτες νὰ πλαστογραφήσουν κάποιο κείμενο. β) Ὁ Συμεὼν καὶ ἡ Λοΐζα, δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκην οἱ γονεῖς τοῦ Κυπριανοῦ, ἀλλὰ κάποια συγγενική του οἰκογένεια. γ) Στὸν ἴδιο οἶκο ἀναφέρεται, τέταρτη στὴν σειρὰ, καὶ ἡ καταχώρηση «Γεδεὼν ἱερομονάχου». Ἀπὸ ὅ,τι γνωρίζουμε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Τσικνόπουλλο (ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, *Ἡ ἱερά βασιλικὴ καὶ σταυροπηγιακὴ μονή*, ὅ.π., σ. 255), κάποιος Γεδεὼν ἱερομόναχος τῆς μονῆς Μαχαιρᾶ ἐξέδωσε τὴν ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Ὀνουφρίου, γιὰ τὸ παρεκκλήσιο τοῦ ὁποίου ἔδειξε ἰδιαίτερη φροντίδα καὶ ὁ Κυπριανός (βλ. ἐνταῦθα, σ. 55). Πρόκειται γιὰ ἀπλὴ σύμπτωση, ἢ ἦταν μεταξύ τους συγγενεῖς ἀπὸ τὸν ἴδιο οἶκο (οἰκογένεια) τοῦ Στροβόλου; Αὐτὸ εἶναι πάρα πολὺ πιθανόν, ἐὰν λάβουμε ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1825 στὴν μονὴ Μαχαιρᾶ ὑπῆρχε ἓνας μοναχὸς ἀπὸ τὸν Στρόβολο, ὁ ὁποῖος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι ὁ ῥηθεὶς Γεδεὼν [βλ. Κατάστιχον 6, ΙΑΚ, φφ. 319-320. ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, *Ἡ ἱερά βασιλικὴ καὶ σταυροπηγιακὴ μονή*, ὅ.π., σ. 104. Κ. ΚΟΚΚΙΝΟΦΤΑ - ΙΩ. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗ, *Μοναστηριακὰ δεδομένα σύμφωνα μὲ τὸ κατάστιχο VI τῆς ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου* (1825), *ΕΚΜΙΜΚ* 4, Λευκωσία 1999, σ. 251].

15. Ἀμφίβολον εἶναι τὸ κατὰ πόσον ἡ μητέρα τοῦ Κυπριανοῦ γεννήθηκε στὰ Καμπιά. Σύμφωνα μὲ ἱστορικὴ ἐπιγραφὴ σὲ πλάκα ἐπὶ τοῦ ληνοῦ τῆς μονῆς Μαχαιρᾶ (1819), ὁ οἰκονόμος Χαράλαμπος, θεῖος τοῦ Κυπριανοῦ, καταγόταν ἀπὸ τὸ χωριὸ Γούρρι (πρβλ. «Χαραλάμπος οἰκονόμου ἐκ κώμης Γούρρη (sic)»). Ἄρα, λογικά, ἡ μητέρα τοῦ Κυπριανοῦ, ἀδελφὴ τοῦ οἰκονόμου Χαράλαμπος, καταγόταν ἀπὸ τὸ Γούρρι. (Τὴν πλάκα καὶ τὴν ἐπ' αὐτῆς ἐπιγραφὴ βλ. *Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός - Ὁ μάρτυρας τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος*, ὅ.π., σ. 48). Τελικὰ ἡ μόνη σχέση τῶν Καμπιῶν μὲ τὸν Κυπριανό, εἶναι μέσῳ τῆς ἀδελφῆς του Μαριούς.

122. Η ΓΕΝΕΤΕΙΡΑ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ¹

Β'

Ἐπειδὴ διὰ τοῦ ἐν τῇ ἀξ<ιοτιμῶ> ἐφημερίδι «Φωνὴ τῆς Κύπρου» τῆς παρελθούσης ἐβδομάδος δημοσιεύματος, ὁ ἐφημέριος Καμπιῶν αἰδεσιμώτατος πατῆρ Κυπριανὸς Χ. Κυπριανίδης καὶ οἱ ἐγχώριοί του «ἐκφράζουσιν ἔκπληξιν πῶς προβάλλεται ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι ὁ αἰμίνηστος ἐθνομάρτυς ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανὸς ἐγεννήθη ἐν ἄλλῳ χωρίῳ παρὰ ἐν τῷ χωρίῳ των, καὶ ἀναμένουσι τὴν διὰ τοῦ τύπου ἀνάλυσιν τοῦ τοιοῦτου ἰσχυρισμοῦ, διὰ νὰ καταδείξωσι διὰ μεμαρτυρημένων ἀποδείξεων τὸ ἀσύστατον τῆς τῆς αὐτῆς γνώμης», ὑπαινίττονται ἐμέ, διὰ δημοσίας διαλέξεως γενομένης ἐν Στροβόλῳ τῇ 26/7/25 ἐνώπιον ἑκατοντάδων ἀκροατῶν, μὲ θέμα «ὁ Στρόβολος καὶ ὁ ἐθνομάρτυς Κυπριανός», ἀναιρέσαντα τὴν ὀψιγενῆ θεωρίαν των, παρακαλῶ νὰ μοῦ ἐπιτρέψητε, χάριν τῆς ἱστορίας, διὰ τῶν στηλῶν τῆς φίλης «Ἐλευθερίας» νὰ προβῶ εἰς τὰς ἀναγκαίας ἐξηγήσεις.

Ἐπιμένω εἰς τὴν γνώμην μου - βεβαιουμένην καὶ ὑφ' ὄλων τῶν μέχρι σήμερον γραψάντων περὶ τοῦ βίου τοῦ ἐθνομάρτυρος Κυπριανοῦ, ἧτοι Μενάρδου, Φραγκούδη, Κηπιάδη, Παπαϊωάννου κ.λπ. - ὅτι ὁ Κυπριανὸς ἐγεννήθη ἐν Στροβόλῳ καὶ οὐχὶ εἰς τὰ Καμπιά².

1. Κ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΟΥ, Ἡ γενέτειρα τοῦ Κυπριανοῦ, Ἐφημερίδα «Ἐλευθερία», 12 Αὐγούστου 1925, φ. 1150.

2. Πλήρη βιβλιογραφία γιὰ τὸ θέμα τῆς καταγωγῆς τοῦ Κυπριανοῦ ἀπὸ τὸν Στρόβολο βλ. ἀνωτέρω, σ. 31. Πρῶτος συγγραφέας ὁ ὁποῖος ἀναφέρει τὴν ἐκδοχὴν περὶ καταγωγῆς τοῦ Κυπριανοῦ ἀπὸ τὰ Καμπιά εἶναι ὁ Τσικνόπουλος, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν ὑποστηρίζει τὴν μία ἢ τὴν ἄλλη ἄποψη, ἀλλὰ ἀπλῶς τὴν παραθέτει. ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡ ἱερὰ βασιλικὴ καὶ σταυροπηγιακὴ μονή, ὅ.π., σ. 108.

Εἶχον κατὰ νοῦν, τὴν διάλεξίν μου νὰ ἐκδώσω ἐν ἰδιαιτέρῳ φυλλαδίῳ, καὶ μετὰ σχετικοῦ μου ὑπομνήματος νὰ τὴν ἀπευθύνω πρὸς τὴν αὐτοῦ μακαριότητα τὸν ἀρχιεπίσκοπον, ἵνα ληφθῇ μία κοινὴ ὑποχρέωσις ἀπέναντι τῆς ἱστορίας, ἀλλ' ἀφοῦ ὁ αἰδεσιμώτατος προκαλεῖ καὶ διὰ τοῦ Τύπου, τότε τῷ δηλῶ ὅτι εἶμαι ἕτοιμος νὰ κατέλθω εἰς δημοσιογραφικὴν συζήτησιν, ἐκθέτων ἐν πλάτει τὰ πορίσματα τῆς μελέτης μου, δι' ὧν ἀναιρῶ τὴν θεωρίαν των, πρὸς ἐξακρίβωσιν καὶ ἀποκατάστασιν τῆς ἀληθείας, ἀφοῦ προηγουμένως, ὡς εἶναι ὑπόχρεως, ἀναιρέση τὰ μέχρι τοῦδε ὑπὸ τῆς ἱστορίας παραδεδεγμένα καὶ καταστρώση τοὺς ἰσχυρισμούς του καὶ τὰς μεμαρτυρημένας του ἀποδείξεις. Ἐὰν βεβαίως ἀπολίπη νὰ πράξη τοῦτο καὶ τότε πάλιν θὰ προβῶ ἐπὶ τὸ ἔργον, ἵνα οὕτω δοθῇ ἀφορμὴ τοῖς ἐγκρατέστερον ἡμῶν περὶ τὴν κυπριακὴν ἱστορίαν ἀσχολουμένοις, νὰ ἐνδιατρίψωσιν εἰς τὸ θέμα τοῦτο καὶ εἴπωσι τὴν σεβαστὴν των γνώμην.

Ἐν Στροβόλῳ, τῇ 10ῃ Αὐγούστου 1925.

Κωνσταντῖνος Δ. Χριστοφίδης,

διδάσκαλος Στροβόλου.

123. Η ΓΕΝΕΤΕΙΡΑ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ¹

Γ'

Τὴν 9ην Ἰουλίου 1929 μετέβημεν εἰς τὸ Τσέρι καὶ ἐκεῖ συνηγήσαμεν τὸν Χατζημιχαήλ Χριστοφῆ ἐκ Καμπιῶν καὶ νῦν κάτοικον εἰς Τσέρι, καὶ παρουσία τῆς συζύγου του καὶ τῶν συνοδῶν μας κ.κ. Κώστα Ταλιαδώρου, μουχτάρου Στροβόλου, Δημ. Κωνσταντινίδου δικ. (sic) γραμματέως, καὶ Ἀνδρέου Ι. Χατζηιωσήφ φοιτητοῦ τῆς φιλολογίας, καὶ τοῦ Θεμιστοκλῆ Χ. Τσεριώτη ἐκ Τσερίου, τοῦ ὑπεβάλαμεν ἐρωτήσεις περὶ τοῦ τί γνωρίζει νὰ μᾶς εἴπη περὶ Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου, διὰ τὸν «νοτᾶν τοῦ δεσπότη» καὶ διὰ τὸν ἔθνομάρτυρα Κυπριανόν. Παραθέτομεν αὐτολεξὶ τὴν ἀπάντησίν του ὡς οὔσαν ὡς μίαν ἐπὶ πλέον πειστικὴν μαρτυρίαν διὰ τὴν γνώμην μας.

«Ἄκουα πὸ τούς γονιούς μου (πρβλ. γονεῖς) πὼς ὁ Κύριλλος ἦταν ρίζα τῶν Καμπιῶν. Διὰ τὸν Κυπριανὸν ἐλαλοῦσαν πὼς ἦταν πὸ τὸν Στρόβολον. Ὁ “νοτᾶς τοῦ δεσπότη” εἶχεν ἀνώγι, καὶ ἅμα ἔρκετον ὁ Κύριλλος ἐκάθετον πᾶς (sic) (πρβλ. πάνω) στὸ ἀνώγι καὶ πὸ κάτω (στὸ ἰσόγειον, τὸν περιλάλητον “νοτᾶν τοῦ δεσπότη”!) ἢ μάνα του. Ἐμεῖς εἴμαστιν μιτσιοὶ καὶ ἐπαίζαμεν στὸ στενὸν καὶ ἀκούαμεν τὸν δεσπότην».

Ἴδου καὶ αὐτόπτης μάρτυς τοῦ ὅτι ὁ «νοτᾶς» ἦτο τοῦ Κυρίλλου. Ὁ Χατζημιχαήλ Χριστοφῆ εἶναι γέρων 80 ἐτῶν.

1. Κ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΟΥ, «Ἱστορικὰ σημειώματα γύρω ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ Ἐθνομάρτυρος», Πανηγυρικὸν Λεύκωμα, ἔκδ. ΣΚΕΣ, ὅ.π., σσ. 22-23.

124. ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΤΟΥ 1821¹

Ἡ Κύπρος εἰς τοὺς νεομάρτυράς της.

ὦ σεῖς ποὺ θυσιάσατε τὰ πάντα γιὰ τὴν πίστιν
καὶ μὲ τ' ἄθῳον αἷμά σας ἡ γῆ μου ἐποτίσθη,
Σεῖς οἵτινες ἐχάσατε ζωὴν περιουσίαν
βαθμοὺς καὶ ἀξιώματα καὶ προσφιλῶν σωρείαν,
Σεῖς οἵτινες γιὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστιν τὴν ἁγίαν
ἀφήσατε τὰ γῆϊνα μὲ τόσῃν προθυμίαν,
Σεῖς οἱ ἀγωνισάμενοι μὲ περισσὴν ἀνδρείαν
γιὰ τῆς πατρίδος τὴν τιμὴν καὶ διὰ τὴν θρησκείαν,
Ποῦ θᾶβρω λόγια ἄρκετὰ νὰ σᾶς εὐχαριστήσω
μοῦ φαίνεται ἀδύνατον ὅσον κι ἂν προσπαθίσω,
Ἐνα καὶ μόνον ἤμπορῶ εἰς ὅλους νὰ σαλπίσω
τὴν μνήμην σας τὴν ἱερὰν νὰ ἀγιοποιήσω,
Διότι εἶσθε τέκνα μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου
καὶ ὅπως τότε ὁ πόνος σας δικός σας καὶ δικός μου,
Οὕτω καὶ τώρα ἡ τιμὴ δική σας καὶ δική μου
θ' ἀνακουφίσῃ μιὰ στιγμὴ τὴν μαύρην τὴν ψυχὴν μου.

1. ΧΑΤΖΗΛΑΔΑΜΟΥ ΧΡΗΣΤΟΦΟΡΟΥ, *Ἡ ἀκολουθία τῶν ἁγίων μαρτύρων τοῦ 1821*, τύποις Χειμωνίδη, Λάρνακα 1936. Ἡ παρούσα ἀκολουθία, ἐξαιρετικὰ ἄτεχνη ὡς πρὸς τὴν γλῶσσα, τὸ περιεχόμενον, τὸν στίχο καὶ τὸ μέτρο, κρίθηκε ἀναγκαῖο νὰ συμπεριληφθεῖ στὸν παρόντα τόμο, διότι ἡ προέλευσή της καταδεικνύει ὅτι στὴν συνείδηση τοῦ λαοῦ τῆς Κύπρου ὁ Κυπριανὸς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ μαρτυρήσαντες κατατάσσονται στὶς χορεῖες τῶν ἱερομαρτύρων. Ἡ ἀκολουθία δημοσιεύεται ὡς ἔχει στὸ πρωτότυπό της μὲ ἐλάχιστες παρεμβάσεις πρὸς ἐξομάλυνση τῶν διατάξεών της. Διορθώθησαν τὰ πολὺ λίγα ὀρθογραφικὰ της λάθη καὶ ὑποδείχθηκε μὲ ἀστερίσκο ἐντὸς τοῦ κειμένου, ὅπου ἦταν δυνατόν, τὸ ποιητικὸ μέτρο.

Ἐν τῷ ἔσπερινῷ.

Ἰστῶμεν στίχους ς' καὶ ψάλλομεν στιχηρὰ τὰ ἐξῆς.

Ἦχος α'. Τῶν οὐρανίων ταγμάτων.

Τῶν οὐρανίων ταγμάτων* τὸ ἀγαλλίαμα*, καὶ τῶν βλαστῶν τῆς Κύπρου* καύχημά τε καὶ χάρμα*, ὥφθητε γενναῖοι* ἐσχάτοις καιροῖς*, τοὺς τυράννους φιμώσαντες*, καὶ τὸν Χριστὸν παρῤῥησία* πανευλαβῶς* ὡς Θεὸν ὁμοφρόνως ἐξηγγείλατε.

Τετράδος θείας τὴν μνήμην* πιστοὶ τιμήσωμεν*, ὅτι Χριστὸν ἐνδόξως* διεκήρυξεν ὄντως*, Θεὸν καὶ βασιλέα* κόσμῳ παντὶ* καὶ τῆς Τριάδος ἰσότιμον*. Καὶ νῦν αἰσίως οἱ πάντες* ἐν οὐρανοῖς* μακαρίως συναγάλλονται.

Πατρίδα πίστιν καὶ γένος* ὑπερασπίσαντες*, αἰμοχαρῶν τυράννων* τὰς ὀφρῦς θαρσαλέως* ἠσχύνατε, προθύμως* ὑπὲρ Χριστοῦ* μαρτυρικῶς καρτερήσαντες*, καὶ τοῦ θανάτου τὸ κράτος*, ὡς ἀσθενές*, ἀνδρειοφρόνως ἀψηφίσατε*.

Τῶν φιλεόρτων αἱ τάξεις* δεῦτε τιμήσωμεν*, Κυπριανοῦ τοῦ θείου*, Μελετίου τοῦ πάνυ*, Χρυσάνθου, Λαυρεντίου* τῶν ἱερῶν* καὶ συμποιμένων ἐν Κύπρῳ πιστῶς*, τὴν ὑπερένδοξον μνήμην*, ὅτι Χριστὸν* ἐπαξίως συνεδόξασαν.

Ἦχος δ'. Ὡς γενναῖον ἐν μάρτυσιν.

Ἄλουργίδα τὴν ἔνδοξον* οἱ σεπτοὶ νεομάρτυρες* ἀναιρέσει ἐκτίσαντο διὰ πίστεως*, ὑπὲρ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν* τὸ πᾶν ἀρησάμενοι*, τὴν αἰώνιον ζωὴν*, τῶν γηίνων προκρίναντες*, νῦν κατέχουσι*. Καὶ πρεσβεύουσιν* ἀπαύστως ὑπὲρ πάντων* τῶν τελούντων* τὸ ἱερόν των μνημόσυνον.

Ἐκκλησίας τὸ ἴνδαλμα*, καὶ κυπρίων τὸ καύχημα*, τῶν βαρβάρων τὰ ξόανα* οὐκ ἐλάτρευσαν*. Τοῦ Χριστοῦ γὰρ τοῖς ἵχνεσι*, ποιμένες οἱ ἅγιοι*, καὶ τὸ ποιμνιον αὐτῶν* εὐθαρσῶς ἠὺτομόλησαν* θεία χάριτι*. Καὶ αἰτουῦσιν ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις*, τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων*, τὴν τῶν κακῶν ἀπολύτρωσιν.

Δόξα. ᾠχος α΄.

Ἀρχιερέων τὰ πλήθη σήμερον*, καὶ τῶν βροτῶν αἱ ἀθροίσεις*, περιχαρῶς* τοῖς ἄνω συνεορτάζουσι*. Ἐλαχε γὰρ* τοῖς ὁμοίοις ὁ κλῆρος* τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθῆναι* ὑπὲρ τῆς θείας πίστεως*. Καὶ τὴν ψυχὴν* ἐν εὐωδίαις Χριστῷ προσέφερον* εἰς ἀντάλλαγμα* τῆς αἰωνίου ζωῆς*. Εὐφημοῦντες τοίνυν καὶ ἡμεῖς* σὺν αὐτοῖς ἐκβοήσωμεν* εὐλογητὸς ὁ Θεός*, ὁ οὕτως εὐδοκήσας* δόξα σοι.

Καὶ νῦν. ᾠχος ὁ αὐτός. Θεοτοκίον.

Θεοτόκε παρθένε*, ἡ τεκοῦσα τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου*, τῆς ἐνεστώσης πενίας ἡμᾶς ἀπολύτρωσον*, ἵνα σε δοξάζομεν*, τὴν μόνην Θεομήτορα.

Εἵσοδος. Φῶς ἰλαρόν. Τὸ Προκείμενον τῆς ἡμέρας, καὶ τὰ ἀναγνώσματα («Μνήμη δικαίου μετ' ἐγκωμίων». «Στόμα δικαίου ἀποστάζει σοφίαν». «Δίκαιος ἐὰν φθάσῃ τελευτῆσαι»).

Εἰς τὴν λιτὴν. ᾠχος α΄.

Ὁ τὰ σκῆπτρα* τῆς ἱεραρχίας τῆς Κύπρου*, ἐν χερσὶ διακατέχων*, Κυπριανὸς ὁ παμμακάριστος*, ὡς εὐῶδες θυμίαμα* τῷ Θεῷ προσφέρεται*, καὶ τὸν δι' ἀγχόνης* μαρτυρικὸν θάνατον δέχεται*. Καὶ νῦν τῆς οὐρανοῦ ζωῆς* μέτοχος γενόμενος*, ἐκτενωῶς ἰκετεύει* σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ὡσπερ ἄνθος ἀναθάλλων* ὁ τῆς Πάφου ἱεράρχης Χρύσανθος*, ὑπὲρ Χριστοῦ τῆς ἀγάπης* τὴν κεφαλὴν ἀποτέμενεται*, καὶ τὰς παραλόγους ἀξιώσεις* τῶν ἀγαρηνῶν ἐκμηδενίσας*, ὡς ἄγγελος φωτὸς* εἰς οὐρανοὺς ἀφίπταται*. Ταῖς παρακλήσεσι τούτου ὁ Θεός*, τὴν ποιμνὴν σου διαφύλαττε*, ἐκ λύκων λυμαιομένην αὐτήν.

Τῶν Κιτιέων* ἡ θεοπρόβλητος κεφαλή*, τῆς εὐσεβείας τὸ ἐγκαλλώπισμα*, καὶ τῆς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας* τοῦ Χριστοῦ ὁ πρόμαχος*, Μελέτιος ὁ ἔνδοξος*, διὰ τοῦ μαρτυρίου* τῶν δικαίων σύσκητος γέγονε*. Διὸ τῶν φιλεόρτων τὰ συστήματα* χαρμονικῶς ἀναφωνοῦσι*· λύτρωσον ἡμᾶς πάτερ ἅγιε*, ἀπὸ πάσης περιστάσεως*, ταῖς ἱκεσίαις σου.

Ὡς ἀμνὸς ἔμπροσθεν* τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφωνος*, ὁ Κυρηναῖος Λαυρέντιος*, τὴν ψυχὴν αὐτοῦ* ἐν ταῖς τοῦ πλάστου χερσίν* εὐλαβῶς ἐναποθέτει*. Καὶ τὸν μαρτυρικὸν ἀγῶνα* καρτερικῶς ὑπομείνας*, τῶν φθαρτῶν τὸ εὐτελές*, τῇ ἀφθαρσίᾳ ἀντήλλαξε*. Δεηθῶμεν αὐτῷ* ἐκ ψυχῆς καρδίας*, τὴν εἰρήνην δωρῆσαι ἡμῖν* καὶ τὸ μέγα ἔλεος.

Τῶν μαρτύρων τὰ τρόπαια* ὀρῶντες οἱ πιστοί*, τὴν γλῶτταν πρὸς εὐφημίαν κινήσωμεν*, τὸ στερῆρόν τῆς πίστεως θαυμάζοντες*, καὶ τῶν βασάνων τὸ ἀπερίγραπτον*, τούτοις προσεῖπωμεν*. Χαίρετε κυπρίων τὸ βλάστημα*, καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας* οἱ ἀκατάβλητοι πύργοι*. Χαίρετε ἐπίγειοι ἄγγελοι* καὶ οὐράνιοι ἄνθρωποι*. Ἰκετεύσατε τὸν δοτῆρα* παντὸς ἀγαθοῦ*, ῥύσαι ἡμᾶς* ἀπὸ πάσης προσβολῆς* τοῦ πολεμήτορος.

Δόξα. Καὶ νῦν. Θεοτοκίον. Ἦχος ὁ αὐτός.

Ἱεραρχῶν καὶ μαρτύρων ταῖς λιταῖς*, Δέσποινα ἀγνή*, τῶν βαρβάρων τὰ στίφη* τοῖς εὐσεβέσι καθυπόταξον*, ὅπως διηνεκῶς δοξάζομεν* τοῦ υἱοῦ σου* τὴν τριήμερον ἔγερσιν.

Ἀπόστιχα.
Εἰς τὸν στίχον, στιχηρὰ προσόμοια.

ᾠχος β'. Οἶκος τοῦ Ἐφραθᾶ.

Πάντες περιχαρῶς*, ἄσμασιν ἐπαξίους*, τὴν ἱερὰν τετράδα*,
ἱεραρχῶν τῶν θείων*, ὑμνήσωμεν ἐν πίστει*, ἰάσεις κομιζόμενοι.

Στίχ. Θαυμαστὸς ὁ Θεός.

Δεῦτε οἱ ἐν δεινοῖς*, καὶ θλίψει παντοίαις*, τὴν μνήμην τῶν ἀγί-
ων*, τιμήσωμεν πρεπόντως* τούτων ἀπολυτρούμενοι.

Στίχ. Τίμιος ἐναντίον Κυρίου.

Χαίρει θεοπρεπῶς*, ἡ Κύπρος ἡ ὠραία*, τὰ τέκνα της ὀρώσα*, τὰς
τρίβους τοῦ Κυρίου*, εὐτόλμως πορευόμενα.

Στίχ. Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν.

Ἦθλησεν ἀληθῶς*, ποιμένων τῶν ἀγίων*, τετράς ἡ θεοφόρος*,
ἐκπλήξασα τὰ πλήθη* ἀγαρηνῶν βαρβάρων* τὴν πίστιν στερεώ-
σασα.

Δόξα. ᾠχος β'.

Τῶν εὐσεβούντων τὰ συστήματα*, ἐν χαρᾷ καὶ ἀγαλλιάσει*, τοὺς
νεομάρτυρας ἀνευφημήτωσαν*· ὅτι Χριστοῦ τῆ δυνάμει* τοὺς τυ-
ράννους κατήσχυναν*. Καὶ νῦν τῆς Τριάδος* ὑπουργοὶ καὶ μύσται
ὑπάρχοντες*, Κυπριανὸς σὺν τῷ Χρυσάνθῳ*, Μελετίῳ καὶ Λαυ-
ρεντίῳ*, καὶ τοῖς λοιποῖς συνηθληκόσι*, τῷ ἀοράτῳ βασιλεῖ* καὶ
πρυτάνει παριστάμενοι*, δυσωποῦσιν* ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Καὶ νῦν. Θεοτοκίον.

Ἦ τῆς Κύπρου Ἐκκλησία σήμερον*, ἐν ἀγαστῇ ἀρμονίᾳ συνεορ-
τάζουσα*, ἀπεκδέχεται διὰ σοῦ Θεοτόκε*, τὴν τῶν βαρβαρικῶν
ὀρδῶν ἐξαφάνισιν*, πρὸς δόξαν τοῦ ἀντιδοξάσαντος* τοὺς νεο-
μάρτυρας.

Ἀπολυτίκιον. ᾠχος δ'.

Ὡς τῶν ἀποστόλων διάδοχοι*, καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ἰθύνοντες*, τὸν δοτήρα τῶν ἀγαθῶν ἱκετεύσατε*, γαλήνην τοῖς εὐσεβέσιν αἰτούμενοι*, τῶν δεινῶν ἀπαλλαγὴν* καὶ τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων τὴν ἴασιν.

Καὶ νῦν. Θεοτοκίον τοῦ ἤχου (ὁμόηχον).

Τὸ ἀπ' αἰῶνος ἀπόκρυφον.

Ἔτερον ἀπολυτίκιον. ᾠχος γ'. Μέγαν εὐρατο.

Θεῖοι μάρτυρες καὶ ἱεράρχαι*, οἱ ἀθλήσαντες γενναιοφρόνως*, καὶ τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστιν* ἐν ἐσχάτοις καιροῖς συνδοξάσαντες*. Ἰκετεύσατε τὸν πανοικτίρμονα Θεόν*, εἰρήνην τῇ οἰκουμένη δωρήσασθε* καὶ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τὸ μέγα ἔλεος.

Καὶ νῦν. Θεοτοκίον τοῦ ἤχου (ὁμόηχον).

Σὲ τὴν μεσιτεύσασαν.

Ἐν τῷ ὄρθρῳ.

Καθίσματα.

ᾠχος δ'. Κατεπλάγη Ἰωσήφ.

Ἱεραρχῶν τὰς καλλονάς, καὶ τῶν μαρτύρων τὴν πληθύν, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ὑμνολογοῦσα νοερῶς, πανηγυρίζει εὐλαβῶς καὶ ἀνακράζει τοῖς πιστοῖς. Συγχάρητέ μοι ἐπὶ τοῖς ἄθλοις τῶν θείων τέκνων μου· Χριστὸς γὰρ ἀληθῶς ὁ τῶν αἰῶνων ἀρχηγὸς ὡς πάντων νικητὴς καὶ πάλιν δείκνυται· Τριὰς ἅγια μὴ ἀπολίπης σκέπειν τοὺς δούλους σου.

ᾠχος α΄. Τὸν τάφον σου Σωτήρ.

Ἡ Κύπρος ἀληθῶς* ἐν συμποία γεραίρει* τὴν μνήμην τῶν σεπτῶν* καὶ ἀγίων τῆς παίδων*, ἡμεῖς δὲ θαυμάζοντες* τὴν τῆς πίστεως δύναμιν*, ἀνακράζομεν* πρὸς τῶν μαρτύρων τὸν ὄγκον*· Χριστὸν συνδοξάσωμεν.

ᾠχος α΄. Τῶν οὐρανίων ταγμάτων.

Κυπριανοῦ τοῦ ἐνδόξου* σὺν Μελετίῳ πιστῶς*, Χρυσάνθῳ, Λαυρεντίῳ*, καὶ μαρτύρων τῷ νέφει*. Τῶν θεοπνεύστων ἀγίων τὴν ἑορτήν*, ἑορτάζοντες σήμερον*, ψαλμωδικῶς μελωδοῦμεν* πάντων ὁμοῦ* τὰ μεγάλα κατορθώματα.

Οἱ Ἀναβαθμοί. Τὸ πρῶτον Ἀντίφωνον τοῦ δ΄ ἤχου.

Προκείμενον. Τίμιος ἐναντίον Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ. Στίχ. Τοῖς ἀγίοις <τοῖς> ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ ἐθαυμάστωσεν ὁ Κύριος.

Εὐαγγέλιον. Κατὰ Ματθαῖον.

Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί.

(Ζήτηι τῇ 10ῃ Ἰανουαρίου).

Ἐλέησόν με, ὁ Θεὸς (ὁ Ν΄). Χῦμα.

Δόξα. Καὶ νῦν (Στίχ. Ἐλέησόν με, ὁ Θεός).

Ἰδιόμελον. ᾠχος πλ. β΄.

Σήμερον ἡ οἰκουμένη πᾶσα* τῶν μαρτύρων τὰ γέρα* εὐπρεπῶς πανηγυρίζει*. Σήμερον τῆς ἱεραρχίας* αἱ κορυφαὶ τὸ γόνυ κλίνουσαι* ἱεροπρεπῶς ἀποκαλύπτονται*. Σήμερον πᾶσα σὰρξ βροτεία*, τοὺς νεομάρτυρας ὑμνολογοῦσα*, ἀναπέμπει Θεῷ* τὰς ἑαυτῆς εὐχαριστίας. Ἄλλ' ἡμῖν Κύριε* ταῖς αὐτῶν ἱκεσίαις*, κατάπεμψον τοὺς οἰκτιρμούς σου* ὡς ὁ μόνος εὐσπλαγχνος.

Ὁ κανών. Ἦχος δ'.

Ῥδὴ α'.

Τὰ κοσμικὰ καταλιπόντες οἱ ἅγιοι, πρὸς τὰς σκηνὰς τῶν μαρτύρων ἐν οὐρανῷ ὤδουσιν κρίζοντες· εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν.

Νεομαρτύρων, ἱεραρχῶν καὶ λοιπῶν ἁγίων τὴν μνήμην ἐορτάζοντες ἀναβοῶμέν σοι Κύριε· γενοῦ ἡμῖν ἰσχύς καὶ διάσωσμα.

Τῶν βαρβάρων τὰ πλήθη ὠρυόμενα πτοῆσαι τοὺς πιστοὺς ἐμελέτησαν. Ἄλλ' οἱ ἅγιοι εὐτόλμῳ ποδὶ καὶ καθαραῖς ἐννοίαις, τὴν ἀλλαγὴν ἐποίησαντο τῶν γηίνων πρὸς τὰ οὐράνια.

Δόξα. Καὶ νῦν. Θεοτοκίον.

Τοὺς κυρίως Θεοτόκον ὁμολογοῦντάς σε Δέσποινα, τὴν σὴν προστασίαν συνυπάρχειν τούτοις δώρησον, ἵνα βοῶσί σοι χαῖρε ἀγγέλων τὸ σέμνωμα.

<Ῥδὴ> γ'.

Καθαραῖς ἐννοίαις καὶ συνειδότη ἐυστάθμῳ, τῶν μαρτύρων τὴν κοίμησιν ἐορτάζοντες, ἀνακρίζωμεν λέγοντες· εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα Κυρίου τὸν Κύριον.

Τῶν νεομαρτύρων τὰ μνημόσυνα, ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου ἐπιτελοῦσα σεμνύεται κρίζουσα· θεράπευσον Κύριε τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων τὰ παραπτώματα.

Ἐπίβλεψον ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου σου Κύριε, καὶ τῆς ἡμῶν διανοίας τὰς σκέψεις κατάρτισον, εἰς τὸ ὑμνεῖν καὶ δοξάζειν σε.

Δόξα. Καὶ νῦν. Θεοτοκίον.

Ἐπίδα πᾶσαν ἀναθέμενοι εἰς σὲ πάναγνε μὴ αἰσχυρθῶμεν οἱ δοῦλοί σου. Πάντα γὰρ δύνασαι ὅσα θέλεις καὶ βούλεσαι.

<Ῥδὴ> δ'.

Τίς ἡμᾶς χωρίση τῆς ἀγάπης σου Κύριε, οἱ ἱεράρχαι ἔκραζον. Καὶ τῶν βαρβάρων ἢ πληθὺς φρυάττουσα καὶ μαινομένη, τὰς αἰκίας ἐδιπλασίαζε.

Τῶν 450 (sic) μαρτύρων σου, τὰς δεήσεις μὴ παρίδης Κύριε, καταπέμπων τοῖς δούλοις σου πλούσια τὰ ἐλέη σου, καὶ τὸ φῶς τὸ ἀνέσπερον.

Κυπριανὸς ὁ ἀρχιποίμην, τοῖς λοιποῖς ἱεράρχαις ἔλεγε· μὴ τις ἐξ ἡμῶν δειλιάση τῶν τυράννων τὰς ἀπειλὰς ἢ ταῖς βασάνοις ἀποκάμη. Συμπορευσώμεθα γὰρ πρὸς τὴν δόξαν τὴν ἄφθιτον.

Δόξα. Καὶ νῦν. Θεοτοκίον.

Τῇ μεσιτείᾳ σου παρθενομήτωρ, τὴν ἐλευθερίαν ἀπολαύσωμεν, λυτρούμενοι βαρβαρικῶν κακώσεων καὶ τῶν σκανδάλων τοῦ πολεμήτορος.

<Ῥδὴ> ε'.

Ὁ χριστεπώνυμος λαὸς τὴν τετράδα τῶν ἱεραρχῶν, καὶ τὸν ὄγκον τῶν μαρτύρων θεώμενος ἐν τῇ εἰρκτῇ ἀνεβόα ὀλοψύχως· γενοῦ τοῦτοις καὶ ἡμῖν ἰσχὺς καὶ κραταίωμα.

Ὁ θεόπνευστος Χρῦσανθος θαρβύνόμενος τῇ πίστει, τοῖς συγκρατουμένοις ἔλεγε· τῶν τυράννων τὸν ἐσμὸν καταφρονήσωμεν, καὶ τὸν Χριστὸν συνοδοιπόρον ἔχοντες, πρὸς τὸν ἄναρχον Πατέρα βαδιοῦμεν.

Τῆς θειοτάτης σου φωνῆς ἐνωτισθέντες οἱ ἅγιοι, ὁμοφώνως ἔκραζον· τὰς ψυχὰς ἡμῶν παράλαβε ὡς ὁ μόνος παντοδύναμος.

Δόξα. Καὶ νῦν. Θεοτοκίον.

Τοῦ ζυγοῦ τῆς δουλείας τὴν τοῦ υἱοῦ ποιμνὴν ἀπολύτρωσον μητροπάρθενε, ἵνα σε δοξάζωμεν τὴν ἐλπίδα τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

<Ῥδῆ> 5'.

Μελετήσας τῆς προσκαίρου ζωῆς τὴν ἀστάθειαν καὶ προτιμῶν τὴν αἰώνιον, τοῖς συνανακειμένοις ἔφασκεν ὁ θεῖος Μελέτιος· οὐδὲν ἰσχύει χωρίσαι με τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ, καὶ γὰρ αὐτὸς ἔπαθεν ὑπὲρ πάντων ἡμῶν.

Ὁ ἱερὸς Λαυρέντιος στηρίζων τοὺς πάντας ἀνεβόα· Θεοῦ ἐσμεν κτίσματα καὶ πρὸς αὐτὸν ἐν παρατάξει καταστήσωμεν.

Ἐμπνευσὸν με φωτοδότα, ὅπως τὰς μνήμας τῶν ἁγίων σου, ἐξυμνήσω δεόντως ὁ δοῦλός σου. Σὺ γὰρ σοφοῖς τοὺς ἀσόφους, καὶ ἐκ στόματος νηπίων τὸν αἶνον δέχεσαι, ἵνα δείξης τὸ μεγαλεῖον τῆς σῆς ἀγιότητος.

Δόξα. Καὶ νῦν. Θεοτοκίον.

Πολλὰ γὰρ ἰσχύει δέησις μητρὸς πρὸς εὐμένειαν Δεσπότη. Διὸ κάμοι τῷ ἀναξίῳ τὸν λογισμὸν στηρίζον, πρὸς σὴν δόξαν καὶ αἴνεσιν.

Καθίσματα (sic).

Τὴν σοφίαν καὶ λόγον.

Τὴν τετράδα τὴν θείαν θεοπρεπῶς, τοὺς σεπτοὺς ἱεράρχας ἁρμονικῶς. Τοὺς ἐν λόγοις καὶ ἔργοις πασιφανῶς, Ἐκκλησίας τοὺς λύ-

κους σπαράξαντας. Ὁρθοδόξων τὰ πλήθη τιμητικῶς, εὐφημήσωμεν λέγοντες· χαίρετε μαρτύρων τὸ καύχημα καὶ τῆς εὐσεβείας οἱ πρόμαχοι. Πρεσβεύετε διηνεκῶς ὑπὲρ τῶν πίστει τιμώντων τὴν ἐτήσιον μνήμην σας.

Τῶν κυπρίων οἱ δῆμοι πανευλαβῶς τῶν μαρτύρων τὰ κλέη χαρμονικῶς. Ὑπαντήσωμεν πάντες ἐν ἑορταῖς, καὶ Χριστῷ ἐκβοήσωμεν· νικητὰ τοῦ θανάτου ἀήττητε, τῶν τυράννων τὸ θράσος κατάβαλε. Καὶ εἰρήνην τοῖς δούλοις σου χάριζε τοῖς πιστῶς φθεγγομένοις σοι· χαῖρε τοῦ Πατρὸς τὸ ἀπαύγασμα.

Δόξα. Καὶ νῦν. Θεοτοκίον.

Τῶν βαρβάρων τὰς σκέψεις τὰς ποταπὰς, ὥσπερ κόνιν διάδος τοῖς πονηροῖς, διαβούλια πάντα τῶν δυσσεβῶν, ἀπολίκμησον τάχει μῆτερ ἀγνή. Ἴνα σε δοξάζωμεν τῶν πιστῶν τὴν προστάτριαν.

Ἦδὴ ζ΄.

Ἄβραμιαῖοι παῖδές ποτε τὴν ἐπληρμένην ὄφρυν ἐν Βαβυλῶνι κατεπάτησαν. Οὕτω καὶ οἱ ἅγιοι μάρτυρες τῶν ἀσεβῶν τυράννων, τὰ ἀνόσια παραληρήματα ἐξεμυκτήρισαν.

Ὡσπερ θάλασσαν κυμαινομένην τὰς τῶν βαρβάρων ἀπειλὰς οἱ ἅγιοι ἀντιμετώπισαν, καὶ χαίροντες πρὸς τὸν θάνατον ἀγαλλομένῳ ποδὶ προσήγγιζον κράζοντες· εὐλογητὸς εἶ, Κύριε, ἰλάσθητι τοῖς δούλοις σου.

Ἀποστίλβοντες θεία μαρμαρυγῇ οἱ νεομάρτυρές σου, Κύριε, προθύμως ἀνεβῶν σοι· χαῖρε τῶν Ὁρθοδόξων τὸ καταφύγιον.

Δόξα. Καὶ νῦν. Θεοτοκίον.

Ταῖς τῶν μαρτύρων πρεσβείαις υπεράγαθε, οἱ ἐπταικότες ἄφεςιν λάβωμεν, καὶ τοῖς νοσοῦσι τὴν ἴασιν δώρησαι.

Κοντάκιον (sic). Τὰ ἄνω ζητῶν.

Οὐ φοβησώμεθα ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων βλάψαι, οἱ ἱεράρχαι τοῦ Χριστοῦ Κυπριανός, Χρῦσανθος, Μελέτιος, καὶ Λαυρέντιος ἔκραζον. Ἀγχόνη καὶ μαχαίρα καὶ μυρίοις αἰκισμοῖς καὶ βασάνοις ἑαυτοὺς παραδώσωμεν, ἵνα τὴν θείαν χάριν ὑποδεξώμεθα.

Μαχαίρα τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθέντες, οἱ νεομάρτυρες τῆς Χριστοῦ πίστεως, ἐκήρυξαν τοῦτον τῷ Πατρὶ ὁμοούσιον καὶ σύνθρονον. Τὰς βασάνους δὲ περιφρονήσαντες, καὶ τὰ ἐγκόσμια καταλιπόντες, πρὸς τὰς ἄνω μονὰς κατεσκήνωσαν.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐννάτῃ Ἰουλίου τὴν μνήμην ἐπιτελοῦμεν τῶν ἐν ἀγίοις πατέρων ἡμῶν Κυπριανοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου, Χρυσάνθου μητροπολίτου Πάφου, Μελετίου μητροπολίτου Κιτίου, Λαυρεντίου μητροπολίτου Κυρηνείας καὶ λοιπῶν ἡγουμένων, ἱερέων, διακόνων καὶ προκρίτων λαϊκῶν ἐν ὄλῳ 450 μαρτυρησάντων ἐν Λευκωσίᾳ Κύπρου ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς πίστεως τῷ 1821.

Στίχ. Ἐὰν τὸ ἄλας μωρανθῇ ἐν τίνι ἀλισθήσεται;

Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων. Ἀνένδεκτόν ἐστι τοῦ μὴ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα· οὐαὶ δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται.

Ἴδου ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι.

Ταῖς αὐτῶν ἱκεσίαις, ὁ Θεός, ἐλέησον καὶ σῶσον ἡμᾶς. Ἀμήν.

Οἱ βίοι τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ τῶν ἀγίων μητροπολιτῶν.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανὸς κατήγετο ἐκ τοῦ προαστείου τῆς Λευκωσίας Στροβόλου. Εἰσελθὼν δὲ παιδιόθεν εἰς τὴν ἱερὰν μονὴν Μαχαιρᾶ ἔμαθε τὰ κοινὰ γράμματα καὶ ἐγένετο διάκονος. Εὐκαιρίας δὲ τυχούσης ἀπῆλθεν εἰς Βλαχίαν μετὰ τινος ἀρχιμανδρίτου πρὸς συλλογὴν βοηθειῶν διὰ τὴν Μονήν, καὶ ἐκεῖ ἠδυνήθη νὰ συνεχίσῃ τὰς σπουδὰς του καὶ νὰ αὐξήσῃ τὰς γνώσεις του. Ἐπιστρέψας δὲ ἐγένετο διευθυντὴς τοῦ ἐν Στροβόλῳ μετοχίου τῆς Μονῆς καὶ εἶτα οἰκονόμος τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Κατέχων δὲ τὴν θέσιν ταύτην ἐξορίζεται ὁ τότε ἀρχιεπίσκοπος εἰς Εὐβοίαν (Εὐριπον) καὶ ἀντ' αὐτοῦ χειροτονεῖται ἀρχιεπίσκοπος πάσης Κύπρου ὁ Κυπριανός. Ὁ Κυπριανὸς ἦτο ἀληθὴς χριστιανός, καὶ ἡ θύρα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ἦτο ἀνοικτὴ εἰς οἰονδήποτε ἔχοντα ἀνάγκην. Διὰ τούτους τοὺς λόγους ἐκτήσατο τὰς συμπαθείας ὅλων τῶν κατοίκων τῆς νήσου, ἀνεξαιρέτως φυλῆς ἢ θρησκευματος, καὶ ἡ διοίκησις του ἐθεωρήθη ὡς ἡ ἀρίστη πασῶν. Ἐκραγείσης τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τὴν 25ην Μαρτίου 1821 ἐν Ἑλλάδι, ἐκ λύσσης καὶ φόβου ὁ τότε σουλτᾶνος τῶν τούρκων Μαχμουτ διενεόθη τὴν ἐξόντωσιν πάντων τῶν χριστιανῶν τῆς ἐπικρατείας του. Ἄν καὶ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἐνταῦθα κυβερνητικῶν καὶ λοιπῶν διαβολέων ἀπήντησεν ὅτι ἦτο εὐχαριστημένος διὰ τὸ νομοταγὲς τῶν χριστιανῶν τῆς Κύπρου, ἐν τούτοις κατὰ πρῶτον διέταξε γενικὸν ἀφοπλισμὸν καὶ δευτέρον τὴν κατακράτησιν ὅλων τῶν ἐξεχόντων προσώπων, κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, ὡς καὶ ἐγένετο.

Τὴν ἐννάτην Ἰουλίου ἀπηγγονίσθη ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανὸς καὶ τινες ἄλλοι, ἐκατατομήθησαν δὲ καὶ οἱ τρεῖς ἐπίσκοποι, ἡ σφαγὴ δὲ καὶ ἡ ἀγχόνη ἐξηκολούθησαν τὸ ἀπαίσιον ἔργον των καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν κατακρατουμένων ἄχρι καὶ τῆς 14ης τοῦ αὐτοῦ μηνός. Αἱ δὲ σφαγαί, οἱ ἐξανδραποδισμοί, καὶ αἱ ἀρπαγαὶ εἰς τὴν ὕπαιθρον, πλεόν τοῦ μηνός.

Ὁ Πάφου Χρῦσανθος γεννηθεὶς τὸ 1770 εἰς τὸ χωρίον Τρεῖς Ἐλθαῖς τῆς Μαραθάσης ἦτο υἱὸς τοῦ αἰδεσιμωτάτου παπᾶ Μι-

χαήλ καὶ τῆς συζύγου του Χρηστίνας (sic), οἵτινες εἶχον τὰ διακριτικὰ γνωρίσματα τοῦ χριστιανοῦ, τοῦτέστι τὴν δικαιοσύνην, τὴν φιλοξενίαν καὶ τὴν ἐλεημοσύνην. Ἦτο ὀλιγογράμματος ὡς ἐφάνη ἐκ τῶν κωδίκων, οἵτινες εὐρέθησαν μετὰ τὸν μαρτυρικὸν θάνατόν του. Ἄλλ' ὁ βίος του μετὰ τὴν ἀνάρρησίν του εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον, 27 Αὐγούστου 1805, ἦτο ἀνιδιοτελὴς καὶ ἄμεμπτος.

Ὁ Κιτίου Μελέτιος ἦτο καὶ αὐτὸς ἐκ Μαραθάσης· ἦτο δὲ ποιμενάρχης λίαν ἀγαθὸς ἕως ὅτου ἠξιώθη καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῦσαι ὑπὲρ τοῦ ἀγαπημένου ποιμνίου του. Ἐχρημάτισε μητροπολίτης ἀπὸ τοῦ 1810 μέχρι τοῦ 1821.

Ὁ Κυρηναῖος Λαυρέντιος κατήγετο ἐκ Καλοπαναγιώτη καὶ ἦτο υἱὸς Σακελλαρίου. Μερικοὶ τὸν θέλουν ἀπὸ τὴν Λάμπουσαν τῆς Κυρηναῖας. Ἐχρημάτισε μητροπολίτης ἀπὸ τοῦ 1816 μέχρι τοῦ 1821 καὶ ἦτο συνετώτατος.

Δυστυχῶς διὰ τοὺς λοιποὺς μάρτυρας μὴ γνωρίζοντες καὶ μεγάλα πράγματα σιωποῦμεν, διὰ νὰ μὴ ὑποπέσωμεν εἰς ἀνακριβείας.

Ἦδὴ ἡ'.

Ὡς ἄλλος Ἰωνᾶς ἐκ τοῦ βυθοῦ τῶν πταισμάτων ἀναβοῶ σοι Κύριε· τὴν ψυχὴν μου ἀνάγαγε ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος.

Τῶν ἀγγέλων οἱ χοροί, τὸ νέφος τῶν μαρτύρων ὀρώντες, ἐκραύγαζον· μέγας εἶ Κύριε, καὶ ἡ ἰσχὺς σου ἀκαταγώνιστος.

Στερέωσον, Κύριε, ἐν τῇ πίστει τῶν ἐντολῶν σου τὴν ἐμὴν διάνοιαν, ὅπως ἀπαύστως δοξάζω καὶ ἀνυμνῶ σου τὴν Θεότητα.

Δόξα. Καὶ νῦν. Θεοτοκίον.

Ἡ μόνη ἐν γυναιξὶ θεοκυῆτορ ὑπάρχουσα, στήριξον Δέσποινα τὴν καρδίαν μου, καὶ τῶν μαρτύρων ταῖς δεήσεσι τὴν ψυχὴν μου καθαρῶς γίασον.

Ῥδὴ θ'.

Τοῦ ἀρχιποιμένος Χριστοῦ μαθηταί, καὶ τοῖς ἵχνεσι τούτου ἐπόμενοι, τοῦ ὤμοῦ τυράννου τὴν ἰσχὺν κατερράκωσαν ψάλλοντες· εὐλογητὸς ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα.

Τὸ ἀποφώλιον τέρας τῆς Ἄγαρ, τὸ στερρὸν τῆς πίστεως τῶν ἐκλεκτῶν σου ἐπέπραξεν. Ἄλλ' ὁ ὄγκος τῶν μαρτύρων σου, πρὸς τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον τοῦτο ἀπελάκτισε.

Γεννήματα ἐχιδνῶν, ἵνα τί τὴν πίστιν τὴν ἀμώμητον διώκετε; ἐλήλυθε γὰρ ἡ ὥρα, καθ' ἣν ὁ Χριστὸς ἀποδώσῃ ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα του.

Δόξα. Καὶ νῦν. Θεοτοκίον.

Λύτρωσον ἀγνή τὴν ποιμνὴν τοῦ υἱοῦ σου, ἐκ τῶν βελῶν τοῦ πολεμήτορος, καὶ τῶν βαρβάρων τὰς ὀρδὰς ὡς περιττὰς ἐξολόθρευσον.

Καταβασίαι (sic).

Ῥδὴ α'.

Ῥς ἄλλος Φαραὸν τῶν κυπρίων ὁ τύραννος νοητῶς καταποντίζεται· ἡμεῖς δὲ ἀσιγήτοις χείλεσιν, ἀνυμνοῦντες τὸν Κύριον ἄσωμεν αὐτῷ ὅτι δεδόξασται.

<Ῥδὴ> γ'.

Τῇ θεϊκῇ σου δυνάμει, οἱ νεομάρτυρές σου Κύριε, τοῦ τυράννου τὰς ἀπειλάς, οὐκ ἐπτοήθησαν. Καὶ θαρράλειος βήμασι τοῦ μαρτυρίου τὸν δρόμον συνετέλεσαν.

<Ῥδῆ> δ΄.

Ὡσπερ πτῶμα ὀδωδὸς τῶν ἱεραρχῶν τοῖς λόγοις, τὰ στίφη τῶν βαρβάρων ἐκμηδενίζονται, καὶ τοῖς ἀθλίοις δαίμοσι τῷ ταρτάρῳ οἰκτρῶς συναυλίζονται.

<Ῥδῆ> ε΄.

Ἐξέστησαν τῶν ἀγγέλων αἱ τάξεις, τὸ ὁμόφωνον τῶν μαρτύρων σου Κύριε, καὶ τῆς αἰώνιου σου βασιλείας τὰ σκηνώματα προηυτρέπιζον.

Ῥδῆ ς΄.

Γλυκύτατε Ἰησοῦ μὴ ἐάσης ὑ(ή)μᾶς ὀρφανούς. Ἄλλὰ ἄχρι τέλους σὺν ἡμῖν πάρεσο, οἱ ἅγιοι ἀνυποκρίτως ἔψαλλον. Ἐν σοὶ γὰρ ἀποθανοῦμεν καὶ ἐν σοὶ ἀναστησώμεθα εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα.

<Ῥδῆ> ζ΄.

Ἄβραμιαῖοι παῖδές ποτε, τῆς καμίνου τὴν φλόγα κατεπάτησαν. Καὶ νῦν τῶν ποιμένων ἡ τετράς, σὺν τῷ ποιμνίῳ τὰς παραλόγους ἀξιώσεις τῶν ἀγαρηνῶν ἐξεμυκτήρισαν.

<Ῥδῆ> η΄.

Χλευάζοντες τῶν ἀπίστων τὰς ὑποσχέσεις, οἱ νεομάρτυρές σου Κύριε, εὐθαρσῶς τὸν δρόμον τοῦ μαρτυρίου διήνυσαν, κράζοντες· εὐλογητὸς ὁ Θεός, ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν.

Θεοτοκίον.

<Ῥδῆ> θ΄.

Ὁ Χριστὸς ἐθριάμβευσε, καὶ μαρτύρων τὸ ἔπαθλον ἐν οὐρανοῖς εὐτρέπιζεται θείᾳ χάριτι. Καὶ τῶν κυπρίων αἱ φάλαγγες, πρὸς πανήγυριν φαιδράν, τὴν ἐτήσιον μνήμην γεραίρουσαι, ἀνακράζουσι· χαῖρε Δέσποινα τῶν Ὁρθοδόξων τὸ καταφύγιον.

Ἄντι τῆς τιμιωτέρας.

Μεγάλυνον ψυχὴ μου, τῶν εὐσεβῶν δογμάτων, τῆς θείας Ἐκκλησίας τοὺς ἱεροὺς ἀμύντορας.

Τετράδα τὴν ἁγίαν ἀγνοπρεπῶς, ἱεραρχῶν τῶν θείων ἀρμονικῶς, τιμήσωμεν οἱ πάντες πανευλαβῶς, ὅτι Χριστὸν τὸν ὄντως δημιουργὸν καὶ κτίστην θριαμβικῶς ἐδόξασαν.

Θρησκείας ἀμωμήτου, ὑμνήσωμεν τοὺς λάτρεις, Χριστὸν δοξολογοῦντες προστάτην ἀνυπέρβλητον.

Ἐξέστησαν τυράννων θεοστυγῶν, τὴν τόλμην τῶν ἁγίων ἱεραρχῶν, καὶ τῶν λοιπῶν μαρτύρων καὶ ἀθλητῶν Κυρίου, οἱ τοῦ Βελίαρ μῦσται, δεινῶς κολαφιζόμενοι.

Τῶν ἱερῶν μαρτύρων, τὰ θεῖα μεγαλεῖα, ἀνύμνησον ψυχὴ μου Χριστὸν γεραίρουσα.

Ἐξέστη ἐπὶ τοῦτο συνολικῶς, ἀγγέλων ἀρχαγγέλων θεοπρεπῶς, τοὺς μάρτυρας ὀρῶσα, ἐπὶ σφαγὴν ἠγμένους ἢ ἀήττητος δύναμις.

Τὰς μνήμας τῶν ἁγίων, ὑμνήσωμεν οἱ πάντες, ὅτι Χριστὸν ἐνδόξως μαρτυρικῶς ἐτίμησαν.

Κατάκριτος ἐν ἄδι ὁ δυσσεβής, ὑφίσταται τοὺς πόνους ὁ ἀναιδής, καὶ τοῖς ἀθλίοις δαίμοσι συγκολαζόμενος, μάτην ἐξαιτεῖται τὸ θεῖον ἔλεος.

Δόξα {Πατρί}.

Τῇ θείᾳ ἐπιπνεύσει ἐμφαντικῶς, ἢ τῶν μαρτύρων τάξις ἐκτελεστικῶς, τοῖς ἄνω συναγάλλεται σήμερον, βαρβαρικῶν σχεδίων καταψηφίσασα, τῇ πίστει τῆς Τριάδος εὐθυδρομήσασα.

Καὶ νῦν. Θεοτοκίον.

Ἐπίβλεψον Δέσποινα εὐμενῶς, καὶ τὰς ἐμὰς κακώσεις ἐνδεδελεχῶς ἐπισκοποῦσα θεράπευσον. Δύνασαι γὰρ ὅσα θέλεις καὶ βούλεσαι.

Ἐξαποστειλάριον.

Τοῖς Μαθηταῖς συνέλθωμεν.

Ἱεραρχῶν τιμήσωμεν τὴν σεβάσμιον μνήμην, ὅτι Χριστὸν ἐδόξασαν, ἐν καιροῖς τοῖς ἐσχάτοις, καὶ τῶν τυράννων ἔφριξαν τὸ ἀπύλωτον στόμα, νικήσαντες τὸν θάνατον θεϊκῆ ἐπινεύσει.

Μαρτύρων νέφος σήμερον τὰς ὀρδὰς τῶν βαρβάρων, ὑπερνικᾶ πυρούμενον τῆς Τριάδος τῇ αἴγλη, καὶ πτύων κατὰ πρόσωπον ἀπαισιῶν δημίων ἐν οὐρανοῖς συναγάλλεται.

Θεοτοκίον.

Παῦσον τὴν ζάλην ἄχραντε τὴν ἐξ ἔθνων ἀκορέστων, φυλάττουσα τοὺς δούλους σου ἐν εἰρήνῃ τελείᾳ, καὶ τὴν κοσμοσωτήριον καὶ ὀρθόδοξον πίστιν ἀγνοπρεπῶς, διανῦσαι ἅπαντας ἀξιούσα.

Εἰς τοὺς αἴνους.

Ἦχος β'. Ποίοις εὐφημιῶν {ἄσμασιν}.

Ποίοις ῥητορικοῖς ἔπεσι τὴν τετράδα τῶν ἀρχιερέων ἐπαινέσωμεν, Κυπριανὸν τὸν ἰσαγγελον, καὶ Μελέτιον τὸν θεῖον, σὺν τῷ Χρυσάνθῳ καὶ Λαυρεντίῳ. Οὗτοι γὰρ ὡς ἐξιλαστήρια θύματα, τὰς σάρκας προσφέροντες, τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστιν καθηγίασαν. Καὶ νῦν ἐν οὐρανοῖς εὐφραινόμενοι, ἀδιαλείπτως πρεσβεύουσιν, ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Τοῦ Χριστοῦ τοὺς μιμητὰς ἅπαντες, καὶ τῆς Ἐκκλησίας τὰ θεῖα προπύργια, τῆς Ὁρθοδοξίας τοὺς στύλους, καὶ τῆς εὐσεβείας τὰ ἀπόρθητα τείχη, συνελθόντες οἱ πιστοὶ ψαλμοῖς ἐπαξίως ἀνυμνήσωμεν. Ὅτι σὺν τοῖς λοιποῖς ἀγίοις καὶ μάρτυσι, τὴν ἑαυτῶν πατρίδα Κύπρον συνεδόξασαν καὶ τὴν ἀκανθώδη ὁδὸν τοῦ μαρτυρίου συνετέλεσαν. Αὐτῶν ταῖς ἰκεσίαις Πάτερ ἄναρχε, τῶν ἀνομιῶν ἡμῶν ἀπολύτρωσιν δίδου, ὡς ὁ μόνος εὐσπλαγχνος.

Ἐν τῷ ναῷ τῆς δόξης σου Κύριε, οἱ πιστοὶ κατὰ χρέος, δοξολογοῦμεν τὴν ἀήττητόν σου δύναμιν. Δι' ἧς τοὺς ἱεράρχας καὶ τοὺς λοιποὺς μάρτυρας ἐτίμησας, καὶ τῶν ὤμων τυράννων τὰ βουλευματα συνέτριψας. Ὅθεν σὺν αὐτοῖς δοξάζομέν σε, ὡς μόνον Θεὸν καὶ παντοδύναμον.

Ἡ μυροβόλος Κύπρος σήμερον, τὰ μνημόσυνα τῶν ἑαυτῆς νεοσσῶν ἐπιτελοῦσα, τοὺς θριάμβους δὲ τούτων αἴρουσα, χαίρει καὶ σκιρτᾷ πρὸ τῶν ποδῶν σου Σῶτερ ἐναποθέτουσα. Συμμάχησον ταύτῃ Πάτερ ὕψιστε καὶ τοὺς ὀλεθρίους τυράννους ὀλοτελῶς ἐξολόθρευσον, πρὸς δόξαν καὶ τιμὴν τῆς σῆς ἀγαθότητος.

Δόξα. Ἦχος πλ. δ'.

Ἡ μυρόεσσα Κύπρος*, ἐκατόμβας τῷ Θεῷ προσφέρουσα* ἱεραρχῶν καὶ μαρτύρων εὐσεβῶν* πανηγυρίζει τὴν μνήμην*. Ἡ νύξ προέκοψεν* ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικε*, τοῖς πιστοῖς ἀνακράζει*. Δι' ὃ καὶ ἡμεῖς σὺν αὐτῇ* ἀνδρικῶς τούτοις* προσείπωμεν λέγοντες*· χαίρετε σεπτοὶ ἱεράρχαι* τῆς Ἐκκλησίας κλέος* καὶ ἐδραῖωμα*. Χαίρετε οὐράνιοι ἄγγελοι* οἱ αἰδίῳ φωτὶ καταλαμπόμενοι*. Χαίρετε ἀγιώτατοι μάρτυρες* οἱ τὰ πάντα θυσιάσαντες* ὑπὲρ Χριστοῦ τῆς ἀγάπης*. Συμπαριστάμενοι Κυρίῳ* ὑπὲρ ἡμῶν ἰκετεύσατε* δοθῆναι πᾶσι* τὸ μέγα ἔλεος.

Καὶ νῦν. Ἦχος πλ. β'. Θεοτοκίον.

Πάλιν τὰ τέκνα τῆς Ἄγαρ* ἀθεμίτῳ συμπαιγνίᾳ*, τοὺς πιστοὺς ἀθρόους* ἐν τῇ εἰρκτῇ περικλείουσι*. Πάλιν τὰ θηριώδη ἔνστικτα* τούτων εἰς μαιφωνίας κεντρίζονται*. Ἄλλὰ δέσποινα* ἡ τεκοῦσα τὸν λυτρωτὴν τοῦ παντός*, εἰρήνην ἡμῖν δώρησαι* καὶ τὸ μέγα ἔλεος.

Δοξολογία μεγάλη.

Ἀπόστολος. Ἀδελφοί, πείθεσθε. (Ζήτην τῆ 6η Δεκεμβρίου).

Εὐαγγέλιον. Κατὰ Λουκᾶν. Ζήτην 6 (τῆ 6η) Δεκεμβρίου.

Κοινωνικόν. Εἰς μνημόσυνον αἰώνιον ἔσται δίκαιος.

125. Η ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΤΟΥ 1821 -
ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΗΣ ΑΓΙΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥΣ

«Μιά φυλλάδα τῶν ἐθνομαρτύρων»!

Ἡ λέξη Φυλλάδα στὴν ἐκκλησιαστικὴ ὀρολογία σημαίνει χειρόγραφη ἢ ἔντυπη ἀκολουθία ἀγίου ἀκαταχώρητη συνήθως στὰ Μηναιᾶ τῆς Ἐκκλησίας, ἢ, κι ἂν βρίσκεται καταχωρημένη, δὲν ἀνταποκρίνεται σ' ἐπίσημο ἢ πανηγυρικὸ ἑορτασμό.

Στὴν Κύπρο, τὸ νησι τῶν ἀγίων, ὑπάρχουν πολλοὶ τοπικοὶ ἅγιοι ποὺ εἶναι σχεδὸν ἄγνωστοι στὸν εὐρύτερο ὀρθόδοξο χῶρο. Ἄν ἐξαιρέσουμε τὸν Βαρνάβα, τὸν Σπυρίδωνα, τὸν Ἐπιφάνιο καὶ τὸν Ἰωάννη τὸν Ἐλεήμονα, ποὺ ἡ ἀκτινοβολία κι ἡ φήμη τους ἀγκαλιάζει ὀλάκερο τὸν χριστιανικὸ κόσμο, οἱ ἄλλοι παραμένουν ἄσημοι, «φτωχοὶ ἅγιοι» - κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ Παπαδιαμάντη - στὰ στενὰ τοπικά τους ὄρια.

Τοὺς τοπικοὺς αὐτοὺς ἅγιους ὁ αὐτόχθονας λαὸς τοὺς ἀγαπᾷ μὲ θέρμη. Τοὺς θεωρεῖ θεόσταλτους προστάτας ἐνάντια στὸν πειρασμό, τὴ λοιμικὴ, τὶς θεομηνίες κ.λπ., καὶ τοὺς πανηγυρίζει λαμπρὰ στὴ μνήμη τους. Σύσσωμο σπεύδει στὴν ἐκκλησία τους τότε τὸ χωριό, συνέρχονται ἀκόμη ἀπ' τὰ περίχωρα, καμιὰ φορὰ κι ἀπ' ὅλη τὴν Κύπρο, ποὺ αὐξάνουν τὴ φαιδρότητα καὶ μεγαλοπρέπεια καὶ δίνουν στὸν ἑορτασμὸ ὄψη ἀρχαίας ἀμφικτιονίας σὲ μικρογραφία.

Στοὺς ἅγιους αὐτοὺς, ποὺ δὲν εἶχαν ἀκολουθία στὰ Μηναιᾶ, ἢ ἂν εἶχαν ἦταν λειψή, ὁ φιλόθρησκος λαὸς ἐπειγόταν νὰ τοὺς συνθέσῃ ἢ νὰ συμπληρώσῃ τὶς ὑπάρχουσες. Νὰ τοὺς φτιάξῃ μὲ λίγα

1. Λ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑ ΑΡΧΙΜ., «Μιά φυλλάδα τῶν ἐθνομαρτύρων», Συμπόσιον Λαογραφίας τοῦ περιοδικοῦ Λαογραφικὴ Κύπρος, Λευκωσία 1972, σσ. 51-53.

λόγια τῆ Φυλλάδα. Δυὸ τρόποι ὑπῆρχαν πρὸς τὸ σκοπό: Νὰ δανειστοῦν στοιχεῖα - στιχηρὰ καὶ τροπάρια - ἀπὸ ὁμοτάξιους ἀγίους ἀλλάζοντας ἀπλῶς τὸ ὄνομα, ἢ νὰ συντάξουν πρωτότυπη ἀκολουθία, μὲ βάση τὸν βίο καὶ τὴν πολιτεία τοῦ ἀγίου. Ὁ πρῶτος τρόπος, ὁ συμπιλητικός, ἦταν ὁ συνηθισμένος, ὡς πιὸ εὐκόλος. Κι οὔτε ἐθεωρεῖτο παράπτωμα γιὰ τὴν ἐποχὴ - λογοκλοπή, ὅπως θὰ λέγαμε στὶς μέρες μας -, ἀφοῦ καὶ ἡ Ἐκκλησία ὡς κάποιον βαθμὸ τὸν υἱοθετοῦσε. Πολλοὶ μάρτυρες ἔχουν κοινὸ ἀπολυτίκιον τὸ «Ὁ μάρτυς σου, Κύριε», ὅπως καὶ ὅσοι τὸ δοξαστικὸ «Τῶν μοναστῶν τὰ πλήθη». Ὁ δεῦτερος τρόπος, ὁ πρωτότυπος, ἦταν πιὸ σπάνιος, γιὰτὶ προϋπόθετε μὀρφωση, δεξιότητα στιχουργικὴ καὶ τὸ κυριώτερον ἔμπνευση.

Στὸν δεῦτερον αὐτὸν τύπον, τὸν δύσκολον, ταξινομῶ μὲ Φυλλάδα, ἐνθῦμιον τοῦ μακαριστοῦ γέροντά μου Μακαρίου Σταυροβουινιώτη († 1957), ποὺ φέρει τίτλον «Ἡ Ἀκολουθία τῶν Ἁγίων Μαρτύρων τοῦ 1821». Αὐτὴ εἶναι ἐντυπη, τοῦ 1936 στὸ τυπογραφεῖον τοῦ Ο. Χειμωνίδου ἀπὸ τὴ Λάρνακα, φέρει δὲ σὰν συγγραφέα τὴν τὸν Χατζηαδάμον Χριστοφόρον ἀπὸ τὴν Ἄχνα, σήμερον ἐπίσης μακαριστό.

Τὸ πρῶτον ξαφνιάζει ἀληθινὰ καὶ δημιουργεῖ ἐρωτήματα. Πρῶτον ἀπ' ὅλα: Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου μέχρι τὸ 1936, ποὺ ἐκτυπώθηκε ἡ Φυλλάδα κι ἀκόμη ὡς σήμερον, δὲν ἀνεκήρυξε σὲ ἀγίους τὰ ἱερωμένα θύματα τῆς ἐκατόμβης τοῦ 1821, μὰ τοὺς τιμᾶ ἐτήσια στὶς 9 Ἰουλίου σὰν ἐθνομάρτυρες. Δεῦτερον: Ἡ τόλμη τοῦ λαϊκοῦ αὐτοῦ ὑμνογράφου νὰ ἐκδώσῃ Φυλλάδα μὲ ἔκδηλον ἐθνικὸ αἶσθημα σὲ μιὰ ἐποχὴ πρόσφατη τῶν Ὀκτωβριανῶν, ποὺ οἱ λέξεις «Ἑλλάδα» καὶ «πατρίδα» σκαντάλιζαν μέχρι λύσσης τὸν ξένον κυρίαρχον.

Στὴ Φυλλάδα αὐτὴ ὁ μ. Χατζηαδάμος ἐγκωμιάζει κυρίως τὴν τετράδα τῶν κορυφαίων ἱερωμένων, δηλαδὴ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κυπριανὸν καὶ τοὺς τρεῖς μητροπολίτες, Πάφου Χρῦσανθο, Κιτίου Μελέτιον καὶ Κυρηναίας Λαυρέντιον, παρεμπιπτόντως δὲ καὶ τ' ἄλλα θύματα, ὑποδεέστερους κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς προῦχοντας. Στὴν εἰσαγωγή, ποὺ τὴν ἀποτελοῦν 16 πολιτικὸι στίχοι μὲ τίτλον «Ἡ Κύ-

προς στοὺς νεομάρτυράς της», καθρεφτίζονται τὰ ἐλατήρια τῆς πρωτοβουλίας γιὰ τὴ σύνθεση, ἢ προσκόλληση στὰ θρησκευτικὰ καὶ ἐθνικὰ ἰδεώδη, ποὺ δονοῦν τὴν κυπριακὴ ψυχὴ.

Σεῖς οἱ ἀγωνισάμενοι μὲ περισσὴν ἀνδρείαν
γιὰ τῆς πατρίδος τὴν τιμὴν καὶ διὰ τὴν θρησκείαν,
ποῦ θᾶβρω λόγια ἄρκετὰ νὰ σᾶς εὐχαριστήσω;
Μοῦ φαίνεται ἀδύνατον, ὅσον κι ἂν προσπαθῆσω.
Ἔνα καὶ μόνον ἤμπορῶ εἰς ὅλους νὰ σαλπίσω,
τὴν μνήμην σας τὴν ἱερὰν νὰ ἀγιοποιήσω...

Στὴν καθαυτὸ ἀκολουθία ὁ ὕμνογράφος ἀκολουθεῖ τὴν ἐκκλησιαστικὴ λειτουργικὴ γλῶσσα, τὴ λόγια δηλαδὴ βυζαντινὴ, μὲ ἀναπόφευκτους ποῦ καὶ ποῦ νεολογισμούς. Προσπαθεῖ νὰ μιμηθῆ τοὺς δόκιμους στὸ εἶδος βυζαντινούς, χωρὶς ὅμως νὰ προσεγγίξει τὴν ἄρτια μετρικὴ τους, τὸ λυρισμὸ καὶ τὸ μεστὸ τους περιεχόμενο. Ἡ προσπάθειά του σὰν σύνολο μπορεῖ νὰ χαρακτηριστῆ ὑπομέτρια, μόνις ὑποφερτῆ. Στέκει κατὰ τι ὑψηλότερα ἀπὸ τοὺς κοινούς στιχοπλόκους ποιητάρηδες, μὲ ἐμφανῆ κάποια ἐμπειρία περὶ τὰ ψαλτικά καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸ τυπικό. Σὰν δεῖγμα τῆς σύνθεσής του, παραθέτω τὸ ἀπολυτίκιο τῶν ἐθνομαρτύρων.

Ἦχος δ΄.

Ὡς τῶν ἀποστόλων διάδοχοι, καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ἰθύνοντες, τὸν δοτῆρα τῶν ἀγαθῶν ἱκετεύσατε, γαλήνην τοῖς εὐσεβέσιν αἰτούμενοι, τῶν δεινῶν ἀπαλλαγὴν καὶ τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων τὴν ἴασιν.

Ἡ σπουδαιότητα τῆς Φυλλάδας αὐτῆς δὲν ἔγκειται στὴν ὕμνολογικὴ τῆς ἀξία, μὰ στὴν πρωτοβουλία καὶ τὴ λαχτάρα ἐνὸς ἀνθρώπου τοῦ λαοῦ ν' ἀποδώσῃ τὴν πρέπουσα τιμὴ σὲ πρόσωπα τῆς ἱστορίας του, πού, κατὰ τὴν κρίση του, δὲν ἐκτιμήθηκε ἀνάλογα ἢ προσφορά τους. Γι' αὐτὸν ὁ Κυπριανὸς καὶ οἱ ἄλλοι ἱεράρ-

χες, δὲν ὑπῆρξαν ἀπλῶς ἐθνομάρτυρες, μὰ ταυτόχρονα καὶ ἱερο-
μάρτυρες, γιατί σὰν καλοὶ ποιμένες θυσιάστηκαν ἐθελούσια στὸν
βωμὸ τῶν ταυτόσημων ἰδανικῶν τοῦ ἔθνους καὶ τῆς θρησκείας.
Κατὰ τὸν ποιητὴ, ἡ Ἐκκλησία δὲν ξεπλέρωσε σ' αὐτοὺς τὴν ὀφειλή
της.

Εἶναι, ἄραγε, δίκαιο ἢ ὑπερβολὴ τὸ αἶτημα τοῦ μακαριστοῦ
λαϊκοῦ ὑμνογράφου; Κατὰ τὴ γνώμη μας εἶναι δίκαιο. Οἱ ἐθνομάρ-
τυρες τοῦ 1821 ἀξιοῦνται ἀγιοποίηση. Γιὰ ἐνίσχυση τῆς ἀποψῆς μας
ἔχουμε τὸ προηγούμενο τῆς ἐλλαδικῆς Ἐκκλησίας, πὺ ἐδῶ καὶ
λίγα χρόνια ἀνεκήρυξε σὲ ἱερομάρτυρα τὸν πατριάρχη Γρηγόριο
τὸν Ε' καὶ γιορτάζει τὴ μνήμη του στὶς 10 Ἀπριλίου, ἐπέτειο τοῦ
μαρτυρίου του. Μήπως ὑστερεῖ συγκριτικὰ μὲ τὴν περίπτωση αὐτὴ
ἢ θυσία τοῦ Κυπριανοῦ καὶ τῆς συνοδίας του; Ἀδίσταχτα θ' ἀπαν-
τούσαμε ὄχι. Τὴν εἰσήγηση θαρρῶ πῶς σεκοντάρει κι ὁ ἐκλεκτὸς
ποιητῆς τοῦ νησιοῦ μας κ. Κύπρος Χρυσάνθης μὲ τὴν ἐμπνευσμένη
σὲ σύγχρονη γλῶσσα «Φυλλάδα τοῦ Ἐθνομάρτυρος Κυπριανοῦ».

Ἀρχιμανδρίτης Λεόντιος Χατζηκώστας.

126. ΠΡΑΞΙΣ ΔΙΑΚΗΡΥΞΕΩΣ ΑΓΙΟΤΗΤΟΣ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Ε΄ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ¹

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ
ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν.

Δαυῖδ μὲν ὁ θεοπάτωρ, ὄν «κατὰ τὴν καρδίαν αὐτοῦ εὗρεν ὁ Θεός», ἐξομολογούμενος τῷ Κυρίῳ, ὅτι φοβερῶς ἐθαυμαστώθη, ἀνέκραξεν ἐν εὐχῇ ἐξάρσεως ἱερᾶς «ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου ὁ Θεός» ἢ δ' ἁγία μήτηρ Ἐκκλησία τὴν τιμὴν ταύτην αἰτίαν δοξολογίας πρὸς τὸν ὑπεράγιον Θεὸν τοῖς πιστοῖς θεσπί-
ζουσα, «αἰνεῖτε», προστάσσει, «τὸν Θεὸν ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ».

Τούτῳ δὴ τῷ ἱερῷ προστάγματι κατακολουθοῦντες καὶ οἱ εὐσεβεῖς αὐτῆς υἱοί, ἐξ ὅλης ἤδη ἑκατονταετηρίδος αἰνοῦσι τὸν παντευλόγητον ἐν Γρηγορίῳ τῷ ἱερομάρτυρι, ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει, ἔνθα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔθετο ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου, κατὰ τὴν θεῖαν ἐντολήν, ἔν τε Ῥωσσίᾳ, ἔνθα τὸ ἱερὸν αὐτοῦ σκῆνος θαυμαστικῶς καταπλεύσαν ἐτεθησαύριστο ἐφ' ὅλην ἀπὸ τοῦ μαρτυρίου πεντηκονταετίαν, καὶ ἐνταῦθα δὴ παρ' ἡμῖν, ἐξ ἐτέρων αἰθῆς δεκάδων ἐτῶν πέντε τὸν θησαυρὸν τοῦτον τὸν ἅγιον θεῖα χάριτι κατέχειν καὶ σέβειν καὶ τιμᾶν ἠξιωμένοις μετὰ παντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ.

Ἄπας γὰρ ὁ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀπανταχοῦ περιούσιος λαὸς οἶδε τ' ἀπὸ τῆς ἱστορίας καὶ ἀνομολογεῖ, ὅτι ὁ ἀοίδιμος ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης

1. Ἡ ἐν λόγῳ Πρᾶξις τῆς ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἔλαβε χώρα στὶς 8 Ἀπριλίου 1921. Βλ. *ΙΣ, ΚΒ'* (1922) 179-181. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΑΡΧΙΕΠ. ΑΘΗΝΩΝ, *Ὁ ἐθνάρχης τῆς ὀδύνης - Γρηγόριος Ε΄*, ἐκδ. ΑΔΕΕ, Ἀθήνα 2004, σσ. 665-668.

Γρηγόριος ὁ Ε΄, τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ οὐδέποτε ἐπιλαθόμενος, οὐδ' ἀπὸ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ πλανηθεὶς, οὐδὲ τῶν μαρτύρων αὐτοῦ ἐκκλίνας, ἐξεζήτησεν ἐν ὅλῃ καρδίᾳ τὰς ἐντολάς αὐτοῦ καὶ πιστῶς ἐφύλαξε, περιέκρυσεν ἐν τῇ ψυχῇ τὰ λόγια αὐτοῦ, καὶ ἐξήγγειλεν αὐτοῦ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης, καὶ τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας αὐτοῦ αἰρετισάμενος καὶ τὴν τρίβον τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ θελήσας, ἐλάλει ἐν τοῖς μαρτυρίοις αὐτοῦ ἐναντίον βασιλέων, ὅτε «ἄρχοντες ἐκάθηντο καὶ κατ' αὐτοῦ κατελάλουν», ὅτε «σχοινία ἀμαρτωλῶν αὐτῷ περιεπλέκοντο», ὅτε ἀγχόνη αὐτῷ ἤτοιμάζετο, δι' ὃ καὶ ὡς ἅγιον αὐτὸν τιμᾷ τε καὶ σέβει καὶ λογίζεται καὶ ὡς ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θέμενον, καὶ μαρτύριον ὑπὲρ τῆς πίστεως προελόμενον, μάρτυρά τε αὐτὸν οἶδε κὰν τῇ σεπτῇ χορείᾳ τῶν ἁγίων ἱερομαρτύρων συναριθμεῖ.

Ταῦτα δ' ἀκριβῶς καὶ ἡμεῖς ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων παρὰ τῶν πατέρων ἡμῶν δεδιδαγμένοι, καὶ εἰδότες «τίμιον μὲν ἐναντίον Κυρίου τὸν θάνατον τῶν ὀσίων αὐτοῦ», Γρηγόριον δὲ τὸν Ε΄ ὡς ὀσιόν τε τῷ βίῳ παντὶ δεδεγμένον, δι' ἀρετὴν παντοῖαν, καὶ τῷ οὐρανίῳ Πατρὶ καθοσιωμένον, καὶ θεοφιλοῦς τελειότητος ἀγαστὸν παράδειγμα ἐν τῷ εὐαγγελίῳ θείᾳ χάριτι εἰς φωτισμὸν τῶν πιστῶν ὡς λύχνον φαεινὸν ἐπὶ τὴν λυχνίαν τεθειμένον, ἵνα πᾶσι λάμπη τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἤτοι τῇ τοῦ Θεοῦ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ, συνελθόντες σήμερον τῇ ὀγδόῃ τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου τοῦ χιλιοστοῦ ἐννεακοσιοστοῦ εἰκοστοῦ πρώτου σωτηρίου ἔτους, ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Μητροπόλεως Ἀθηνῶν, εἰς συνεδρίαν ἔκτακτον, πρώτον μὲν τὴν ἄνωθεν χάριν καὶ τὸν θεῖον φωτισμὸν τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐν καρδίας ταπεινώσει καὶ διανοίας ὑποταγῇ θερμῶς ἠτησάμεθα, ὅλη ψυχῇ τὸν Θεὸν δοξολογοῦντες, τὸν τοὺς εὐαρεστοῦντας αὐτῷ καθ' ἐκάστην γενεὰν ἐκλεγόμενον, ὑπὸ μελέτῃ δ' εἶτα τὸν ἱερὸν βίον Γρηγορίου τοῦ Ε΄ θέμενοι, καὶ ἰδόντες ἐν ἀληθείᾳ τὴν τε ἄλλην ἀρετὴν, τὴν καθ' ἅπαντα τὸν βίον αὐτοῦ ἀγλαῶς διαλάμπουσαν, εἴθ' ὡς αὐτῆς ποιμένος, ἐν παντὶ βαθμῷ διακονίας, ἰδόντες, ὅτι τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ οὐδ' ἐν αὐτὸν ἐχώρισεν, οὐ θλίψις, οὐ στενοχωρία, οὐ διωγμός, οὐ λιμός, οὐ γυμνότης, οὐ κίνδυνος, οὐδὲ μάχαιρα, οὔτε θάνατος, οὔτε ζωή,

οὐτ' ἄγγελοι, οὐτε ἀρχαί, ὡς φησὶν ὁ ἀπόστολος, οὐτε δυνάμεις, οὐτε ἐνεστῶτα, οὐτε μέλλοντα, οὐχ' ὕψωμα, οὐδὲ βάθος, οὐδὲ κτίσις τις ἐτέρα, ἀλλὰ μυρίους ὑπομένων ὄνειδισμούς καὶ μυρίους ὑφίστάμενος διωγμούς, καὶ καθ' ἡμέραν τοῦ Κυρίου ἐνεκεν θανατούμενος οὐκ ἀπεδειλίασεν, ἀλλ' ἐν ἀποστολικῇ δυνάμει «ἐξήγγειλε τὰς ἀρετὰς τοῦ ἐκ σκότους καλέσαντος ἡμᾶς εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς», ἰδόντες ὅτι ὑπὲρ πάντα καὶ παρὰ πάντα τοὺς διωγμούς, τὰς ἀντιθέσεις, τοὺς κινδύνους, τὰς ἀπειλάς, χάριτι Θεοῦ «ὑπερένικησεν ἐν πᾶσι τούτοις διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς» καὶ «παρδοθεὶς εἰς θλίψιν καὶ μῖσος καὶ θάνατον» ἄξιος γέγονε τοῦ αἰωνίου μακαρισμοῦ «μακάριοί ἐστε, ὅταν ὄνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσι... χαίρετε ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς», τοῦ μακαρισμοῦ, ὃν ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος ἐγγύην ποιεῖται τῆς αἰωνίου δόξης, λέγων «μακάριος ἀνὴρ ὃς ὑπομένει πειρασμόν, ὅτι δόκιμος γενόμενος λήψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς», καθορῶντες, ὅτι ἀποστάς ἀπὸ τοῦ κακοῦ καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐγκολπωσάμενος, ἀπέδειξεν ἑαυτὸν «σκευὸς εἰς τιμὴν, ἡγιασμένον, εὐχρηστον τῷ δεσπότη εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν», καὶ «ἐλπίσας ἐπὶ τὴν φερομένην ἡμῖν χάριν ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ» ἐγένετο ἅγιος κατὰ τὸν καλέσαντα ἡμᾶς ἅγιον, «ὅτι ὠμοίωσεν αὐτὸν δόξη ἁγίων», ὡς ἄλλον Μωϋσῆν, ὁ ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ θαυμαστὸς Θεός, ἔγνωμεν καθιερωθῆναι ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἐπισήμως τὴν ἕως τοῦδ' αὐθορμήτως ἀναφερομένην τιμὴν τῷ ἀοιδίμῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ Γρηγορίῳ, τῷ δι' ἀγχόνης ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ τοῦ ποιμνίου μεμαρτυρηκότι τῇ 1' Ἀπριλίου τοῦ σωτηρίου ἔτους ,αωκά' καὶ συντετάχθαι τοῦ λοιποῦ τὸ ἱερὸν αὐτοῦ ὄνομα ἐν ταῖς μνήμαϊς τῶν ἁγίων «τῶν ἐν πίστει ἀναπαυσαμένων προπατόρων, πατέρων, πατριαρχῶν, προφητῶν, ἀποστόλων, κηρύκων, εὐαγγελιστῶν, μαρτύρων, ὁμολογητῶν, ἐγκρατευτῶν, ἱερομαρτύρων», ὡς ἁγίου ἑορταζομένου ἐν πᾶσι τοῖς ἱεροῖς ναοῖς τῆς ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν Ἐκκλησίας, αὐτῇ δὲ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ μαρτυρίου, τῇ δεκάτῃ δῆλον ὅτι Ἀπριλίου παντὸς ἔτους, εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, εἰς δόξαν τοῦ ἀγίασαντος αὐτὸν οὐρανοῦ

τῆς Ἐκκλησίας νυμφίου, μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Δεόμεθα δὲ τοῦ Κυρίου, ταῖς πρεσβείαις τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ ἱερομάρτυρος, εὐλογεῖν ἐς ἀεὶ τὸ ἠὺλογημένον ἡμῶν γένος, χειραγωγεῖν πάντας ἡμᾶς ἐπὶ τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας, καὶ ἐκχέειν τὴν χάριν αὐτοῦ δαψιλῆ ἐφ' ἡμᾶς πάντας. Ἀμήν.

Θεῖα χάριτι παραστάντες καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ ἱερᾷ ταύτῃ πράξει ὑπογράφομεν

† Ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Φώτιος ἀποφαίνεται

† Ὁ Ἀθηνῶν Θεόκλητος

† Ὁ Ζακύνθου Διονύσιος

† Ὁ Λαρίσης Ἀρσένιος

† Ὁ Φωκίδος Ἀμβρόσιος

† Ὁ Φαναρίου καὶ Θεσσαλιώτιδος Εὐθύμιος

† Ὁ Μεσσηνίας Μελέτιος

† Ὁ Ἀργολίδος Ἀθανάσιος

† Ὁ Μαντινείας Γερμανὸς

† Ὁ Πατρῶν Ἀντώνιος

† Ὁ Σύρου Ἀθανάσιος

† Ὁ Λευκάδος καὶ Ἰθάκης Δανιὴλ

† Ὁ Θήρας Ἀγαθάγγελος

† Ὁ Ὑδρας καὶ Σπετσῶν Προκόπιος

† Ὁ Θηβῶν καὶ Λεβαδείας Συνέσιος

† Ὁ Ἄρτης Σπυρίδων

† Ὁ Καλαβρῦτων καὶ Αἰγιαλείας Τιμόθεος

† Ὁ Παραναξίας Ἱερόθεος.

127. ΠΡΑΞΙΣ ΔΙΑΚΗΡΥΞΕΩΣ ΑΓΙΟΤΗΤΟΣ
ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ¹

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Άρ. Πρωτ. 2137
Διεκπ. 883.

Ἀθήνησι, τῇ 5ῃ Ἰουλίου 1993.

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 2556

Πρὸς τοὺς σεβασμιωτάτους μητροπολίτας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Τοὺς ἐν τῷ μετὰ σώματος βίῳ κατορθώμασιν ἀρετῆς καὶ μαρτυρικῷ θανάτῳ τελειωθέντας εὐλαβεῖσθαι καὶ τιμᾶν, ἐτησίοις τε τελεταῖς καὶ ἐγκωμίοις γεραίρειν ὅσιον καὶ τῷ τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας πληρώματι λυσιτελέστατον πέφυκεν, ἐπειδὴ ἡ τούτων μνήμη πρόξενος τυγχάνει ὠφελείας ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς τοῦ χριστωνύμου πληρώματος.

Ἐπειδὴ τοίνυν τοιοῦτοι τὸν βίον καὶ τὴν πολιτείαν ἀνεδείχθησαν καὶ οἱ ἐν ἔτει ,αακβ' (1922) ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ διὰ τὴν ἀμώμητον ἡμῶν ὀρθόδοξον πίστιν μαρτυρήσαντες ἐπίσκοποι Χρυσόστομος Σμύρνης, Γρηγόριος Κυδωνίων, Ἀμβρόσιος Μοσχονησίων, Προκόπιος Ἰκονίου, Εὐθύμιος Ζήλων καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς κληρικοί τε καὶ

1. «Πρᾶξις διακηρύξεως ἀγιότητος μαρτύρων μικρασιατικῆς καταστροφῆς», Ἐκκλησία, τεύχ. 12 (1993) 433. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΜΗΤΡ. ΠΑΤΡΩΝ, Ἀσματικὴ ἀκολουθία τοῦ ἀγίου ἱερομάρτυρος Χρυσοστόμου μητροπολίτου Σμύρνης († 1922), ἐκδ. ΑΔΕΕ, Ἀθήνα 1999, σσ. 5. 18-19.

λαϊκοὶ ζήσαντες εἰς χρόνους δυσχερεῖς, πιστῶς δὲ καὶ θεαρέστως τὸν ἐπίγειον διανύσαντες δόλιχον, ἡ Διαρκῆς ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ συνελθούσα εἰς τακτικὴν συνεδρίαν τῇ δ' τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου σωτηρίου ἔτους ,αχ'ιβ' (1992) πρὸς τὴν θεάρεστον πολιτείαν καὶ τὸ μαρτύριον τούτων ἀπιδουσα, λαβοῦσα δ' ἅμα ὑπ' ὄψιν τὰ ὅσα δι' αἰτήσεων καὶ ἐκθέσεων πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ὑπέβαλον μικρασιατικὰ σωματεῖα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτόπται τοῦ μαρτυρίου μάρτυρες, ὡς καὶ τὰ διαλαμβανόμενα ἐν σχετικῇ ἐκθέσει τῆς ἐπὶ τῶν νομοκανονικῶν ζητημάτων Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἐκκλησίας, ἔγνω συνωδὰ τῷ κοινῷ τῆς ἀγιωτάτης ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἔθει, καὶ τῇ παραδόσει κατακολουθοῦσα, τὴν ἐποφειλομένην τοῖς ἐν Θεῷ τελειωθεῖσι καὶ μαρτυρήσασιν ἐν ἔτει ,αχκβ' ὡς προεῖρηται ἱεράρχαις καὶ λοιποῖς κληρικοῖς τε καὶ λαϊκοῖς, τὴν τοῖς ἀγίοις προσήκουσαν ἀπονεῖμαι τιμὴν.

Διὸ καὶ θεσπίζομεν συνοδικῶς καὶ διοριζόμεθα καὶ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι διακελευόμεθα, ὅπως ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα οἱ ἐν λόγῳ μάρτυρες συναριθμῶνται τοῖς ἀπ' αἰῶνος ἀγίοις καὶ μάρτυσι τῆς Ἐκκλησίας, ἱεροτελεστίαις τιμώμενοι καὶ ὕμνοις ἐγκωμίων γεραιρόμενοι κατ' ἔτος τῇ Κυριακῇ πρὸ τῆς Ὑψώσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ.

Ὅθεν, ἡ Διαρκῆς ἱερὰ Σύνοδος ἐν δοξολογίᾳ πολλῇ πρὸς τὸν ἐν Τριάδι Θεὸν ἀνακοινοῦσα ὑμῖν ταῦτα, παρακαλεῖ ὅπως δι' ἐγκυκλίου ὑμῶν ἀναγγείλητε τῷ εὐσεβεῖ κλήρῳ καὶ τῷ χριστεπωνύμῳ λαῷ τῆς καθ' ἡμᾶς θεοσώστου παροικίας τὴν τοιαύτην συναρίθμωσιν ὑπὸ τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν χορείαν τῶν Ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἐν ἔτει ,αχκβ' ἐν Μικρῇ Ἀσίᾳ μαρτυρησάντων ἐπισκόπων Χρυσοστόμου Σμύρνης, Γρηγορίου Κυδωνίων, Ἀμβροσίου Μοσχονησίων, Προκοπίου Ἰκονίου, Εὐθυμίου Ζήλων καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς κληρικῶν τε καὶ λαϊκῶν, προ-

τρέψητε δὲ τοὺς πιστοὺς ἵνα κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς μνήμης αὐτῶν κατακλύζωσι τοὺς ἱεροὺς ναοὺς ἀναπέμποντες δεήσεις πρὸς τὸν Ὑψιστον, ἐπικαλούμενοι δ' ἅμα τὴν πρεσβειάν αὐτῶν πρὸς ἀγιασμὸν ψυχῆς τε καὶ σώματος.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,α'αγ' (1993) μηνὶ Ἰουνίῳ γ'.

- † Ὁ Ἀθηνῶν Σεραφεῖμ, πρόεδρος
- † Ὁ Μεγάρων καὶ Σαλαμῖνος Βαρθολομαῖος
- † Ὁ Δημητριάδος καὶ Ἄλμυροῦ Χριστόδουλος
- † Ὁ Χαλκίδος Χρυσόστομος
- † Ὁ Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων Κλεόπας
- † Ὁ Παροναξίας Ἀμβρόσιος
- † Ὁ Νέας Σμύρνης Ἀγαθάγγελος
- † Ὁ Ἐδέσσης, Πέλλης καὶ Ἄλμωπίας Χρυσόστομος
- † Ὁ Καστορίας Γρηγόριος
- † Ὁ Κίτρους καὶ Κατερίνης Ἀγαθόνικος
- † Ὁ Διδυμοτείχου καὶ Ὀρεστιάδος Νικηφόρος
- † Ὁ Μυτιλήνης, Ἐρεσσοῦ καὶ Πλωμαρίου Ἰάκωβος
- † Ὁ Λήμνου Ἱερόθεος.

Ὁ ἀρχιγραμματεὺς ἀρχιμ. Δαμασκηνὸς Καρπαθάκης.

128. ΠΡΑΞΙΣ ΔΙΑΚΗΡΥΞΕΩΣ ΑΓΙΟΤΗΤΟΣ
ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΩΝ ΚΡΗΤΗΣ

Πατριαρχική καὶ συνοδική Πρᾶξις κατατάξεως εἰς τὸ
Ἀγιολόγιον τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῶν ἁγίων ἱεραρχῶν
μητροπολίτου Κρήτης Γερασίμου καὶ
ἐπισκόπων Κνωσσοῦ Νεοφύτου, Χερῶν Χερσονήσου Ἰωακείμ,
Λάμπης Ἱεροθέου, Σητείας Ζαχαρίου, Πέτρας Ἰωακείμ,
Ῥεθύμνης Γερασίμου, Κυδωνίας Καλλινίκου,
Κισάμου Μελχισεδέκ καὶ Διοπόλεως Καλλινίκου¹.

Πάντες μὲν οἱ πρὸ τοῦ νόμου, καὶ ἐν νόμῳ καὶ ἐν τῇ χάριτι δι'
ἀρετῆς οἰασθήτινος τῷ Θεῷ εὐαρεστήσαντες, τίμιοι ὁμολογουμέ-
νως τῷ Θεῷ· «τίμιος γάρ, φησὶ τὸ ἱερὸν λόγιον, ἐναντίον Κυρίου,
ὁ θάνατος τοῦ ὀσίου αὐτοῦ»· ὑπερανέστηκε δὲ πάντων καὶ ὑπερ-
δεδόξασται ὁ διὰ μαρτυρίου ὑπὲρ Χριστοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θά-
νατος τῶν ἁγίων μαρτύρων· οὗτοι γὰρ ὑπήκοοι γενόμενοι τῷ Θεῷ
λέγοντι «γίνεσθέ μοι μάρτυρες, καὶ ἐγὼ μάρτυς Κύριος ὁ Θεὸς
ἡμῶν, καὶ ὁ παῖς, ὃν ἐξελεξάμην» καὶ τῇ παντοδυνάμῳ χάριτι τοῦ
Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς ὀπλῖται αὐτοῦ ἀήττητοι, καθο-
πλισάμενοι, καὶ ἀνδρεία ὑπερφυεῖ, συμπλακέντες μετὰ σώματος,
τῷ ἀσωμάτῳ κοσμοκράτορι τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ αὐτῷ ἀντιτα-
ξάμενοι καὶ καταπαλαίσαντες, λαμπρὰς νίκας ἔνδοξα ἤρραντο τρό-
παια καὶ τὸν μέγαν καυχώμενον βῆθιον δράκοντα κατασχύνοντες,
τῇ μέχρι τέλους ὁμολογίᾳ τοῦ μαρτυρήσαντος τὴν καλὴν ὁμολο-
γίαν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου ταῖς ῥοαῖς τῶν ἰδίων αἱμάτων ὀλοτελῶς
ἀπέπνιξαν, τὸν Θεὸν ἐδόξασαν, τὴν εἰς τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν πί-
στιν ἐκράτουναν, τὴν Ἐκκλησίαν ἐστήριξαν, τὴν δόξαν ἐλάμπρυναν,

1. Ὁρθοδοξία, περ. Β', ἔτος Ζ', τεύχ. Γ' (2000) 381-384.

καὶ μέχρι τῆς σήμερον τοῖς ἐνδόξοις αὐτῶν μαρτυρίοις, ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης στερβῶς διακηρύττουσιν, ὅτι «Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας», καὶ ὅτι, «μία αὐτοῦ, περιστερά, μία τελεία αὐτοῦ» ἡ ὀρθόδοξος ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, «ἥς οὐδὲ πύλαι ἄδου κατισχύσουσιν».

Τούτων οὖν χάριν καὶ ὁ ἀγωνοθέτης Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, οὐ μόνον ζῶντας ἐδόξασεν τοὺς ἀγίους μάρτυρας αὐτοῦ ἐν σημείοις καὶ τέρασι, ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατον ἔτι μᾶλλον, χαρισάμενος αὐτοῖς τὴν τῶν θαυμάτων ἄφθονον ἐνέργειαν· οἶδε γὰρ Κύριος δοξάζειν τοὺς αὐτὸν ἀντιδοξάζοντας· τοῦτο δὲ εἶς τε τῶν ἀπάντων βεβαίωσιν, ὅτι τε νομίμως ἤθλησαν, καὶ ὅτι ἀπεδέξατο αὐτῶν τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ θάνατον, καὶ εἰς πληροφορίαν ἅμα ἡμῶν, οἵτινες τὴν αὐτὴν διακατέχομεν πίστιν τῶν τοῦ Χριστοῦ μαρτύρων, ὅτι αὕτη ἡ πίστις τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν.

Διὰ ταῦτα καὶ ἄνωθεν κανονικῶς παρελάβομεν παρὰ τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ὁσίοις μνήμαις καὶ συνάξεσι τιμᾶν καὶ γεραίρειν τοὺς ἀγίους αὐτοῦ μάρτυρας, τοὺς δι' ὑπερφυῶν σημείων καὶ θαυμάτων ἐξαισίων μαρτυρηθέντας ὑπ' αὐτοῦ, σεμνύνοντες αὐτοὺς ὕμνοις καὶ ἐγκωμίοις μετὰ πάσης εὐλαβείας εἰς δόξαν τοῦ αὐτοῦ ἀντιδοξάζοντος, καὶ εἰς ἀπολαβὴν διὰ τῆς εὐπροσδέκτου τῷ Θεῷ αὐτῶν μεσιτείας, τῆς τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἰάσεως καὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν τῆς αἰωνίου.

Ἐπειδὴ τοίνυν ἱκαναὶ φῆμαι πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς ἀγίαν τοῦ Χριστοῦ Μεγάλην Ἐκκλησίαν διεφημίσθησαν περὶ τῶν εἰς καιροὺς δυσχειμέρους διὰ τὸν ὀρθόδοξον λαὸν τὸν ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ τότε παρεπιδημοῦντα μαρτυρησάντων ἱεραρχῶν τῆς μεγαλονήσου Κρήτης, ἧτοι τῶν μητροπολίτου Κρήτης Γερασίμου καὶ ἐπισκόπων Κνωσσοῦ Νεοφύτου, Χερρόνησου Ἰωακείμ, Λάμπης Ἱεροθέου, Σητείας Ζαχαρίου, Πέτρας Ἰωακείμ, Ρεθύμνης Γερασίμου, Κυδωνίας Καλλινίκου, Κισάμου Μελχισεδὲκ καὶ Διοπόλεως Καλλινίκου καὶ τῶν μετ' αὐτῶν μαρτυρησάντων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, καὶ τὸ βέβαιον τούτων, καὶ ἀληθῆς γινῶναι κατὰ χρέος προνοίας ἐκκλησιαστικῆς, καὶ τὸ ἀκριβὲς καταμαθεῖν σπουδάζοντες, ἔνθεν μὲν ἵνα

μη ἀβασανίστως καὶ ἀνεξετάστως τὰ τοιαῦτα ἀποδεχόμενοι μῶμον τῇ Ἐκκλησίᾳ προστρίψωμεν, ὡς πλάνης δῆθεν καὶ ἀπάτης πρὸς τοὺς ἀπλουστέρους μέσα καὶ ὄργανα μετερχόμενοι, καὶ οὕτως ἀφορμὴν τοῖς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἡμῶν ἐχθροῖς ψόγου καὶ διαβολῆς κατὰ τῶν ἱερωτέρων παράσχομεν ἐν τοῖσδε μάλιστα τοῖς καιροῖς· ἐνθεν δέ, ἵνα τὸ ἀκραιφνὲς τούτων καὶ ἀπαράκρουστον θηρώμενοι, δῶμεν μεγαλωσύνην τῷ Θεῷ, διατρανοῦντες αὐτοῦ τὰ θαυμάσια, ὅτι καὶ ἐν τοῖς παροῦσι καιροῖς οὐ παρεῖδεν ἡμᾶς, εἰ καὶ ἁμαρτωλοὺς ὄντας, τοιαύταις πνευματικαῖς χάρισι εὐεργετεῖν, καὶ ἐπιπλέον τοὺς ὀρθοδόξους ἡμᾶς εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν στηρίζειν· διὰ ταῦτα, ἐσπεύσαμεν εἰς διατράνωσιν τῆς ἀληθείας τῶν διαφημισθέντων, προσηνέχθη δὲ ἡμῖν ἐνυπόγραφον γράμμα τοῦ ἱερωτάτου ἀρχιεπισκόπου Κρήτης κυρίου Τιμοθέου, τοῦ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοῦ ἡμῶν ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ, ἐνεργοῦντος μεθ' ὁμόφωνον ἀπόφασιν τῆς περὶ αὐτὸν ἱεράς ἐπαρχιακῆς Συνόδου τῆς ἐν Κρήτῃ Ἐκκλησίας, προσβεβαιοῦν τὰ κατὰ τοὺς ἐν Κρήτῃ ἀναφανέντας ἐνδόξους Νεομάρτυρας ἱεράρχας, ἔχων διὰ σαφειστάτων μαρτυριῶν τὸ ἀξιόπιστον καὶ κατησφαλισμένον ἴδια ὑπογραφήν.

Τοιαύτας τοίνυν ἔχοντες μαρτυρίας ἀξιόπιστους, καὶ πληρεστάτην βεβαιότητα, ὅτι ἀνδρείως οἱ μάρτυρες ἱεράρχαι Κρήτης Γεράσιμος, Κνωσσοῦ Νεόφυτος, Χερρόνησου Ἰωακείμ, Λάμπης Ἰερόθεος, Σητείας Ζαχαρίας, Πέτρας Ἰωακείμ, Ρεθύμνης Γεράσιμος, Κυδωνίας Καλλίνικος, Κισάμου Μελχισεδὲκ καὶ Διοπόλεως Καλλίνικος καὶ οἱ μετ' αὐτῶν μαρτυρήσαντες κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ ὠμολόγησαν τὸν Χριστόν, καὶ ὅτι νομίμως ἤθλησαν ὑπομείναντες ὑπὲρ αὐτοῦ τὸσαῦτα δεινὰ καὶ ὁμολογοῦντες μέχρι τέλους αὐτὸν ὡς σωτῆρα καὶ Κύριον καὶ λυτρωτὴν καὶ ἐλευθερωτὴν τῶν ψυχῶν ἡμῶν, στηρίζαντες οὕτω κατὰ τοὺς καιροὺς ἐκείνους καὶ τοὺς ὀρθοδόξους κρητᾶς χριστιανοὺς εἰς ἐμμονὴν εἰς τὴν ὀρθόδοξον ἡμῶν πίστιν καὶ τοιοῦτοτρόπως διατηρήσαντες αὐτὴν καὶ τὸν περιούσιον αὐτῆς λαὸν μέχρι σήμερον ἐν αὐτῇ· καὶ ὅτι ἐδόξασεν αὐτοὺς ὁ Κύριος μετὰ θάνατον θαύμασι πλείστοις καὶ ἐξαισίσις καὶ

καθ' ἐκάστην δοξάζει, χρέος ἡγησάμεθα ἀπαραίτητον, ἵνα μὴ καὶ ἡμᾶς πρὸς τοὺς τοιοῦτως καὶ τηλικούτως παρὰ Θεοῦ δοξασθέντας ἀξιαγάστοις σημείοις καὶ θαύμασιν ἐνδόξους μάρτυρας ἱεράρχας, καὶ τοὺς μετ' αὐτῶν ἀναιρεθέντας κληρικούς καὶ λαϊκούς, οἵτινες παρὰ τῷ θρόνῳ τοῦ Ἄρνιου ὑπὲρ ἡμῶν πάντων καὶ μάλιστα ὑπὲρ τῆς ἀγιοτόκου καὶ ἡρωοτόκου Κρήτης πρεσβεύουσι, χρέους ἀπολειψόμεθα τὰς ὀφειλομένας ἀποδιδόντες τιμὰς καὶ τὰ ἐορτάσιμα δίκαια, οὐχ ὡς τῶν ἁγίων τῶν ἡμετέρων ἀνθρωπίνων τιμῶν δεομένων, ἀλλ' ἵνα ἡμεῖς διὰ τὰς πρὸς ἐκείνους εὐλαβητικὰς τιμὰς τὸν παρὰ Θεοῦ ἐπισπώμεθα ἔλεον.

Καὶ δὴ τῆς καθ' ἡμᾶς μητρὸς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας ἄνωθεν παρὰ τῶν θείων Πατέρων τὸ ἐνδόσιμον πλουτοσύνης κανονίζειν εὐλόγως τε καὶ δικαίως τὰ κανονισμοῦ δεόμενα, ἢ μετριότης ἡμῶν, κοινῇ ψήφῳ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων τῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῖν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ὀριζόμεθα καὶ ἀποφαινόμεθα ἐν ἀγίῳ Πνεύματι, ἵνα οἱ ὡς ἄνω Νεομάρτυρες ὑπὲρ Χριστοῦ πανδήμως τὸ μαρτύριον ἀποδεξάμενοι καὶ ἐνώπιον πάντων γενναίως τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὁμολογήσαντες εἶναι τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸν ἀληθινόν, τέλειον ἐν θεότητι, καὶ τὸ αἷμα αὐτῶν ὑπὲρ τῆς τοιαύτης ἀληθοῦς ὁμολογίας ἐκχέαντες καὶ διὰ τοιαῦτα μαρτύρια, φυλακίσεις, δαρμούς καὶ βασανιστήρια ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ ὑποστάντες μέχρι καὶ τοῦ μαρτυρίου, ὡς γνήσιοι μάρτυρες τοῦ Χριστοῦ κανονικῶς παρὰ πάντων τῶν ἐν τῇ μεγαλονήσῳ Κρήτῃ ὀρθοδόξων χριστιανῶν μαρτυρηθέντες, γνωρίζονται τοῦτεντεῦθεν παρὰ πάσης τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἀληθῶς μάρτυρες τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁμολογηταὶ τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν ὀρθοδόξου πίστεως, συναριθμούμενοι καὶ καταταττόμενοι ἐν τῷ χορῷ τῶν μέχρι τοῦδε ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ πίστεως μαρτυρησάντων ἁγίων, τιμώμενοι παρὰ πάντων τῶν πιστῶν, προσκυνούμενοι, εὐλαβούμενοι καὶ ἐτησίαις μνήμαις καὶ πανηγύρεσι καὶ ἐορταῖς δοξολογούμενοι, τελουμένης κανονικῶς, κατὰ τὸ ἀρχαῖον τῆς Ἐκκλησίας ἔθος, τῆς ἐτησίου τῶν μαρτύρων μνήμης καὶ πανδήμου ἐορτῆς τῇ κγ' Ἰου-

νίου, ἐν ἣ τὸ μαρτύριον αὐτῶν τετελείωται, ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, εἰς τιμὴν μὲν τῶν Μαρτύρων, εἰς δόξαν δὲ τοῦ ἐν ἀγίοις θαυμαστοῦ Θεοῦ ἡμῶν, τοῦ τοὺς ἀγίους δοξάζοντος· ἦντινα τελετὴν ἐτήσιον θεσπίζομεν διατηρεῖσθαι ἀπαραιτήτως παρὰ τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων ἀπάντων ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ μέχρι τερμάτων αἰῶνος, παρ' οὐδενὸς οὐδέποτε διασπωμένην ἢ κωλυομένην τὸ σύνολον.

Ταῦτα ἀπεφάνθη ἐν ἀγίῳ Πνεύματι καὶ κεκύρωται συνοδικῶς.

Ὅθεν, εἰς ἔνδειξιν τῶν περὶ τῶν Νεομαρτύρων ἀρχιερέων καὶ τῶν μετ' αὐτῶν ἀθλησάντων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν τῆς ἀγιοτόκου Κρήτης ἀποφασισθέντων καὶ τῆς τούτων ἐκκλησιαστικῶς διαταχθείσης μνήμης καὶ ἐτησίου ἑορτῆς, ἐγένετο καὶ ἡ παροῦσα ἡμετέρα πατριαρχικὴ καὶ συνοδικὴ Πρᾶξις, καταστρωθεῖσα ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐν ἴσῳ δὲ καὶ ἀπαρallάκτῳ ἀποσταλεῖσα τῷ ἱερωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κρήτης κυρίῳ Τιμοθέῳ, πρὸς ἐπ' ἐκκλησίας ἀνάγνωσιν καὶ κατάθεσιν εἴτα ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς ἐν Κρήτῃ Ἐκκλησίας.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,β' (2000), Σεπτεμβρίου κ',
ἐπινεμήσεως θ'.

129. ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΛΕΙΨΑΝΩΝ
ΤΩΝ ΜΑΡΤΥΡΗΣΑΝΤΩΝ ΤΟ 1821

«Εὐκαιρία πρὸς προσκύνησιν τῶν ἱερῶν ὄστων
τῶν κυπρίων ἔθνομαρτύρων τοῦ 1821»¹.

Λόγω τῆς ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπείας Φανερωμένης ληφθείσης ἀποφάσεως περὶ ἀντικαταστάσεως τῶν μαρμάρων τοῦ δαπέδου τοῦ ἱεροῦ ναοῦ Φανερωμένης δι' ἄλλων μαρμάρων κομισθέντων ἐξ Εὐρώπης, ἐγένετο εἰς βάθος τι ἐκσκαφὴ τοῦ δαπέδου εἰς ἅπαντα τὸν ναὸν ὡς καὶ εἰς τὸ ἅγιον βῆμα, ὅπου, ὡς γνωστόν, εἶνε ἑναποτεθειμένα τὰ ἱερὰ ὄστᾶ τοῦ ἔθνομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ κατὰ τὸ 1821 μαρτυρησάντων ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος μητροπολιτῶν, Πάφου Χρυσάνθου, Κιτίου Μελετίου καὶ Κυρηναίας Λαυρεντίου, τοῦ ἡγουμένου Κύκκου Ἰωσήφ καὶ τῶν ἐκ τῶν κατατομηθέντων λαϊκῶν Μιχαὴλ Γλυκῦ, Γ. Μασούρα, Π. Οἰκονομίδου, Π. Πιεράκη, Ἰωάννου Ἀντωνοπούλου, Π. Βοσκοῦ, Ν. Ζωγράφου, Σ. Σολομοῦ, Σ. Συμεοπούλου καὶ Χρ. Κουρτελλαρίδου.

Οὗτοι ἅπαντες κατὰ τὸ 1821 εἶχον ταφῇ εἰς τὸν περίβολον τῆς παλαιᾶς ἐκκλησίας Φανερωμένης, ἀλλ' ὅταν κατὰ τὸ 1872 εἶχεν ἀνακαινισθῆ ὁ ναὸς Φανερωμένης, τότε τὰ ὄστᾶ των ἀνεκομίσθησαν καὶ ἑναπετέθησαν εἰς ἰδιαίτερον παρὰ τὴν νοτίαν θύραν τοῦ ἁγίου βήματος τύμβον κεχωρισμένον εἰς δύο μέρη, εἰς τὸ ἐν τῶν ὁποίων τὰ τῶν κληρικῶν καὶ εἰς τὸ ἕτερον τὰ τῶν λαϊκῶν. Πλὴν τούτων βέβαια τῶν μαρτύρων ἐκατατομήθησαν τότε καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐκ Λευκωσίας καὶ ἄλλων μερῶν τῆς Κύπρου πρόκριτοι, ἀλλὰ πλεῖστοι τούτων ἐτάφησαν εἰς τὰ νεκροταφεῖα Ἁγίων Ὁμολογητῶν καὶ Παλλουριωτίσεως καὶ ἄλλοι ἀλλαχοῦ.

1. Ἐφημερίδα «Φωνὴ τῆς Κύπρου», 12 Μαΐου 1928, φ. 2145 [2451].

Οὕτω, κατὰ τὴν ἐν τῷ ἀγίῳ βήματι Φανερωμένης ἐκσκαφὴν παρὰ τὴν νοτίαν θύραν εὐρέθη ἡ λάρναξ, ἐν ἣ ἦσαν ἐναποτεθειμένα τὰ ὀστᾶ τῶν τε κληρικῶν καὶ λαϊκῶν μαρτύρων.

Ἡ κτιστὴ αὕτη λάρναξ χωρίζεται δι' ἐνὸς μαρμάρου εἰς δύο μέρη, εἰς τὸ ἐν τῶν ὀποίων εἶνε τὰ ὀστᾶ τῶν κληρικῶν, ὡς δεικνύει μία ἐπὶ τριγωνικῆς πλακὸς ἐπιγραφή, καὶ εἰς τὸ ἕτερον τούτων τὰ τῶν λαϊκῶν, τοῦθ' ὅπερ δεικνύει καὶ πάλιν μία ἐπιγραφή ἐπὶ ἐτέρας τριγωνικῆς πλακός.

Τὰ ὀστᾶ, πλὴν τῶν ὀστῶν τῶν μηρῶν ἔχουσιν ἀποσυντεθῆ καὶ φθαρῆ. Καὶ ἐκ τῶν κρανίων μικρὰ μέρη σώζονται. Εἰς ἕκαστον μέρος τῆς λάρνακος εὐρέθη ἀρκετὸν χῶμα. Τοῦτο πάντως θὰ προ-ἦλθεν ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν ὀστῶν, καθ' ὅσον βέβαια ἐν τῇ λάρνακι μόνον τὰ ὀστᾶ εἶχον ἐναποτεθῆ καὶ ὄχι καὶ χῶμα.

Ὁ ἐκ τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπείας Φανερωμένης κ. Χρ. Ἰερωνυμίδης, ἰατρός, ἐξετάζων ἀνατομικῶς τὰ ὀστᾶ, εὐρίσκει ὅτι εἰς τὸ μέρος τῶν ὀστῶν τῶν κληρικῶν ὑπάρχουν ὀστᾶ πέντε προσώπων, ὡς ἐπίσης πέντε προσώπων καὶ πάλιν εἰς τὸ μέρος τῶν ὀστῶν τῶν λαϊκῶν, καθ' ὅσον καὶ εἰς τὸ μὲν καὶ εἰς τὸ δὲ σώζονται ὀστᾶ μηρῶν πέντε μόνον προσώπων.

Ἀλλὰ κατὰ τὰ ὑπὸ τῆς ἱστορίας διασωθέντα, εἶχον ταφῆ εἰς τὸν περίβολον τῆς Ἐκκλησίας ἕξι κληρικοὶ καὶ δέκα λαϊκοί. Τὰ ἐλλείποντα, πάντως, ἢ θὰ εἶχον παραλειφθῆ κατὰ τὴν ἀνακομιδὴν τῶν ὀστῶν κατὰ τὸ 1872, ἢ λόγῳ τοῦ μακροῦ χρόνου θὰ ἔχουν φθαρῆ καὶ ἀποσυντεθῆ, ὡς ἄλλως δεικνύει καὶ τὸ ἐν τῇ λάρνακι εὐρεθὲν εἰς μεγάλην ποσότητα χῶμα.

Παρατηρεῖται τὸ περίεργον φαινόμενον ὅτι τὰ ὀστᾶ τῶν κληρικῶν εἶνε ὑπομέλανα, ἐνῶ τὰ τῶν λαϊκῶν εἶνε λευκά.

Ἴσως τοῦτο δύναται κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἰατρῶν νὰ ἀποδοθῆ εἰς τὸ ὅτι οἱ κληρικοὶ εἶχον ταφῆ καθήμενοι καὶ ὅτι θὰ εἶχον πληθώραν αἵματος, ἐξ ἐπιδράσεως τοῦ ὀποίου καὶ τὰ ὀστᾶ ἐγένοντο ὑπομέλανα.

Τὰ ὀστᾶ ταῦτα εἶνε πραγματικῶς λείψανα ἅγια, τὰ ὅποια τὸ ἐλληνορθόδοξον πλήρωμα ἔχει σήμερον τὴν εὐκαιρίαν νὰ προσκυ-

νήση μετὰ πάσης εὐλαβείας.

Καὶ πάνυ ἀξιεπαίνως ἡ Ἐπιτροπεία Φανερωμένης σκέπτεται ὅπως μετὰ συνεννόησιν μετὰ τῆς ἀ<ύτου> μ<ακαριότητος> τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἀνιδρῦση μεγαλοπρεπῆ παρὰ τὸν ἄμβωνα μαρμαρίνην λάρνακα, ὁμοίαν πρὸς τὴν ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Μητροπόλεως Ἀθηνῶν, τὴν περικλείουσιν τὰ ἱερά ὅστ᾽ αὐτοῦ ἐθνομάρτυρος οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄, καὶ νὰ περικλείσῃ ἐν αὐτῇ τὰ ἱερά ταῦτα λείψανα πρὸς ἀγιασμόν, πρὸς φωτισμόν καὶ παραδειγματισμόν τῶν προσερχομένων εἰς τὸν ἱερόν τῆς Φανερωμένης ναόν.

Ἡ Φανερωμένη εἶνε βέβαια πρόθυμος καὶ δύναται νὰ ἀναλάβῃ μόνη πᾶσαν οἰανδήποτε πρὸς τοῦτο δαπάνην, ἀλλὰ θὰ εἶχε πολὺ μεγαλυτέραν τὴν σημασίαν ἐὰν τοῦτο ἐγίνετο διὰ παγκυπρίου δαπάνης.

Ταῦτοχρόνως ἐπίσης γίνεται σκέψις ὅπως ἐφέτος ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς παρουσίας τῶν ἀγίων τούτων λειψάνων τελεσθῆ κατὰ τὴν 8ην Ἰουλίου, Κυριακὴν, ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ Φανερωμένης καὶ μετὰ μεγαλυτέρας ἢ ἄλλοτε μεγαλοπρεπείας τὸ τῆς 9ης Ἰουλίου εἰς μὴμην τοῦ ἐθνομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ συμμαρτυρησάντων, ἐθνικὸν μνημόσυνον.

130. Ο ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝ ΑΥΤΩ ΜΑΡΤΥΡΗΣΑΝΤΕΣ
ΝΑ ΤΥΧΩΣΙ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΙΜΗΣ ΤΗΣ ΑΓΙΟΤΗΤΟΣ¹

Τό, ὡς τακτικῶς κατ' ἔτος, καὶ κατὰ τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν πρὸ τοῦ ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ἱεροῦ ναοῦ Φανερωμένης μαυρωλείου τελεσθὲν μνημόσυνον, τοῦ ὁποίου ὡς πάντοτε προέστη ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας, σεβασμιώτατος τοποτηρητῆς τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ θρόνου, κύριος κύριος Λεόντιος, ἀποτελεῖ βέβαια εὐλαβὴ σεβασμὸν καὶ προσκυνητὴν τιμὴν πρὸς τὴν ἱερὰν μνήμην τῶν ἀειμνήστων ἐθνομαρτύρων, ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ καὶ τῶν αὐτῷ συμμαρτυρησάντων μητροπολιτῶν καὶ λοιπῶν κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, ὡς καὶ πρὸς τὴν ὑψηλὴν ἰδέαν ὑπὲρ ἧς ὑπέστησαν τὸν μαρτυρικὸν θάνατον, ἀλλὰ, ὡς καὶ εἰς προηγούμενα ἔτη ἐπανειλημμένως εἰσηγήθημεν, μένει ἀκόμη διὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν ἑλληνικὸν λαὸν τῆς Κύπρου τὸ καθῆκον νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὴν ἑτέραν, τὴν ἐκ τοῦ ἱεροῦ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος μαρτυρίου των ὑποδεικνυομένην, ἐκκλησιαστικὴν ἐνέργειαν τῆς ἀνακηρύξεως καὶ συγκατατάξεως τῶν ἱερῶν τούτων ἐθνομαρτύρων μεταξὺ τῶν ἀγίων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας.

Τοιαύτη ἱερὰ ἐνέργεια τῆς Ἐκκλησίας μας εὐθὺς ὅταν ἤθελον ἐκλείψῃ αἱ σημεριναὶ τῆς Ἐκκλησίας δυσχερεῖς περιστάσεις, θὰ συντελέσῃ βέβαια εἰς τὸ νὰ τιμᾶται καὶ γεραίρῆται ἡ μνήμη τῶν ἐθνομαρτύρων τούτων ἀκόμη ἱερώτερον καὶ πανηγυρικώτερον, οὐ μόνον μεταξὺ σύμπαντος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τῆς Κύπρου, ἀλλὰ καὶ παρ' ἅπαντι τῷ Ἑλληνισμῷ, καὶ τοῦτο θὰ εὐρύνη ἐπὶ μᾶλλον

1. Τὸ καθῆκον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τῆς Κύπρου πρὸς τὴν ἱερὰν μνήμην τοῦ ἐθνομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ καὶ τῶν αὐτῷ συμμαρτυρησάντων - νὰ περιληφθοῦν μεταξὺ τῶν Ἁγίων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, Ἐφημερίδα «Φωνὴ τῆς Κύπρου», 12 Ἰουλίου 1941, φφ. 44-46.

τὴν πηγὴν τοῦ φωτισμοῦ καὶ ἁγιασμοῦ, τοῦ ὁποῖου ἐκ τοῦ μαρτυρίου τῶν τοιούτων ἱερῶν ἀνδρῶν μεταλαμβάνομεν.

Ἦδη ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία, ὡς καὶ ἄλλοτε ἀπὸ τῶν στηλῶν τούτων ὑπεμνήσαμεν, ἔχει ἀπὸ πολλῶν δεκάδων ἐτῶν ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν λοιπῶν πατριαρχείων καὶ τῶν αὐτοκεφάλων ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν ἀνακηρύξει εἰς «ἅγιον νεομάρτυρα καὶ ὁμολογητὴν» τὸν κατὰ τὴν 10ην Ἀπριλίου 1821, ἀπαγχονισθέντα μεγαλῶνυμον πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριον τὸν Ε΄, τοῦ ὁποῖου οὕτω καὶ ἡ μνήμη γεραίρεται καθ' ἅπασαν τὴν ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν, κατὰ τὴν 10ην Ἀπριλίου, ὡς καὶ εἶνε ἀναγεγραμμένον εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν βιβλία.

Αἱ συνθήκαι, οἱ λόγοι καὶ ἡ ὑψηλὴ θρησκευτικὴ καὶ ἐθνικὴ ἰδέα, ὑπὲρ ᾧν ὑπέστη τὸ μαρτύριον ὡς πιστὸν τῆς θρησκείας καὶ πατρίδος τέκνον καὶ ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Ε΄, εἶνε αἱ αὐταὶ ὑπὸ τὰς ὁποίας ὑπέστησαν τὸ αὐτὸ μαρτύριον θέντες τὴν ἱερὰν κεφαλὴν τῶν ὑπὸ τὸν βρόχον ἢ τὸ τυραννικὸν φάσγανον ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανὸς καὶ οἱ αὐτῷ συμμαρτυρήσαντες, καὶ ἐπομένως καὶ κατὰ πάντα ἄξιοι εἶνε νὰ τύχῳσι καὶ τῆς τιμῆς τῆς ἀγιότητος καὶ νὰ ἐορτάζωνται κατὰ τὴν 9ην Ἰουλίου, ἡμέραν τοῦ μαρτυρίου τῶν.

Καὶ μᾶλλον δὲ πολὺ ἐβραδύναμεν νὰ ἐκτελέσωμεν τὸ ἱερὸν τοῦτο καθήκον, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου ἄς ἐπιληφθῆ πλέον τῆς πρώτης παρασχεθησομένης αὐτῇ εὐκαιρίας, διὰ νὰ ἀνταποκριθῆ πρὸς τοῦτο ἐν συνεννοήσει καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν.

Οἱ ἱεροὶ ἐθνομάρτυρές μας ἀπολαύουν ἐν οὐρανοῖς ὑπερτάτης μακαριότητος ἀξίως πρὸς τὸν ἅγιον βίον καὶ τὰ θαυμαστὰ ἔργα τῶν, καὶ δι' αὐτοὺς τὸ αὐτὸ εἶνε, εἴτε ἤθελον τιμᾶσθαι ἀπλῶς ὡς ἐθνομάρτυρες, εἴτε καὶ ὡς ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἡ ἀνακήρυξις αὐτῶν καὶ ὡς ἁγίων εἶνε ἰδιαιτέρως τιμητικὴ καὶ διαφωτιστικὴ ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἐπερχομένων κυπριακῶν γενεῶν, γνωστοῦ ὄντος ὅτι καὶ κατὰ τὸν σοφὸν Ἀριστοτέλην «ἀπόδοσις τιμῆς τιμᾶ μᾶλλον τὸν τιμῶντα παρὰ τὸν τιμώμενον».

131. ΕΙΣΗΓΗΣΙΣ ΔΙ' ΑΝΑΚΗΡΥΞΙΝ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ
ΩΣ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Μία εισηγήσις πρὸς τὴν ἱερὰν Σύνοδον¹.

Παρήλθον 140 ἀκριβῶς ἔτη ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἀειμνήστου ἔθνομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ. Ὁ λαὸς μεγάλως τιμᾷ τὸν ἔθνομάρτυρα. Ἀθρόος καθ' ἕκαστον ἔτος τὴν 9ην Ἰουλίου προσέρχεται διὰ νὰ τιμήσῃ τὴν μνήμην του. Ἐμαρτύρησεν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. Τῷ ἐπροτάθη νὰ ἀλλαξοπιστήσῃ καὶ νὰ σωθῇ, ἀλλὰ δὲν τὸ ἠθέλησεν. Ἐπροτίμησεν τὸν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ θάνατον. Τῷ ἐπροτάθη ἐπίσης νὰ διαφύγῃ, ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν τὸ ἠθέλησε, προτιμήσας τὸν παραδειγματικὸν καὶ ὑποδειγματικὸν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ του θάνατον. Διεκρίνετο διὰ τὴν βαθεῖαν πίστιν του, ἡ ὁποία μετεφράζετο εἰς ἔργα χριστιανικῆς ἀγάπης ὑπὲρ τοῦ λαοῦ του. Ὅλος ὁ βίος του ὑπῆρξεν μία ἐκδήλωσις ἀγάπης πρὸς τὸ χριστεπώνυμον πλήρωμα, ἡ ὁποία δεικνύει τὸν κατὰ Χριστὸν ἅγιον βίον του. Τὸν ὅλον βίον του καὶ τὸ μέγα ἔργον του περιγράφουσι πολλὰ βιβλία καὶ πληθὺς ἄρθρων καὶ μελετῶν κατὰ καιροὺς γραφέντα.

Εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἑλληνικοῦ κυπριακοῦ λαοῦ κατέλαβεν τὴν θέσιν τοῦ ἀγίου καὶ μάρτυρος. Ἡ ἀπαραίτητος ἄρα προϋπόθεσις διὰ τὴν ἀνακήρυξιν ἀγίου, ἥτις εἶναι ἡ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως τοῦ λαοῦ προφορικὴ ἀναγνώρισις, ἐνυπάρχει εἰς τὴν παρούσαν περίπτωση. Ταπεινῶς καὶ βαθυσεβάστως εἰσηγοῦμεθα ὅπως ἡ ἁγία καὶ ἱερὰ Σύνοδος τῆς ἁγιωτάτης ἡμῶν Ἐκκλησίας, ἐν καιρῷ τῷ δέοντι λάβῃ τὰ κατάλληλα μέτρα διὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ ἔθνομάρ-

1. Φ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ ΑΡΧΙΜ., *Ἡ θυσία τοῦ ἔθνομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ*, Λευκωσία 1961, σ. 57.

τυρος ὡς ἀγίου καὶ μάρτυρος τῆς ἀγιωτάτης ἡμῶν Ἐκκλησίας,
ὀρίζουσα πρὸς τοῦτο ἡμέραν ἑορτασμοῦ τῆς μνήμης του καὶ ἀνα-
θέτουσα εἰς ἐπιτροπὴν τὸν καταρτισμὸν τῆς ἱερᾶς ἀκολουθίας,
ἣτις θὰ ψάλλεται κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης του.

132. ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ

ΚΑΤΑΤΑΞΙΣ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ¹

Ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς 9ης Ἰουλίου 1821, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐσφαγιάσθησαν ὑπὸ τῶν τούρκων ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανὸς καὶ οἱ μητροπολίται ὡς καὶ ἑκατοντάδες κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, ἐθεωρήσαμεν σκόπιμον νὰ ὑποβάλωμεν εὐσεβάστως εἰς τὴν ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου μίαν παλαιὰν εἰσήγησίν μας δι' ἁγιοποιήσιν τοῦ ἐθνομάρτυρα(ος) ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ.

Τὴν εἰσήγησιν ταύτην ἐκάμαμεν διὰ τοῦ τύπου ὡς καὶ δι' ὁμιλίας μας κατὰ τὸ ἐτήσιον μνημόσυνον τῶν ἐθνομαρτύρων τῆς 9ης Ἰουλίου, πὺν τελεῖται κατ' ἔτος εἰς τὸν Στρόβολον, γενέτειραν τοῦ Κυπριανοῦ μέσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας Χρυσελευούσης, τὴν ὁποίαν, ὡς γνωστὸν, ἀνοικοδόμησεν ἐκ βάθρων ὁ Κυπριανός.

Τῆς ἰδίας τιμῆς, νομίζομεν, δικαιοῦνται καὶ ἄλλοι κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, πὺν ἐσφαγιάσθησαν καὶ ἐθυσιάσθησαν διὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα κατὰ τὰ φρικτὰς ἐκείνας ἡμέρας τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1821, πὺν διήρκεσαν ἀπὸ τῆς 9ης μέχρι τῆς 14ης τοῦ μηνός.

Ἡ ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν, ἔχει ἱερὸν καθῆκον νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν ἐκ τοῦ ἱεροῦ μαρτυρίου τοῦ ἐθνομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ ἐπιβαλλομένην ἐκκλησιαστικὴν ἐνέργειαν τῆς ἀνακηρύξεως καὶ κατατάξεως τοῦ ἱεροῦ τούτου ἐθνομάρτυρος μετὰ τῶν ἁγίων τῆς ἑλληνορθοδόξου Ἐκκλησίας.

Τοιαύτη ἐνέργεια τῆς ἱερᾶς Συνόδου μας θὰ συντελέσῃ εἰς τὸ

1. ΙΩ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ, Ν' ἀνακηρυχθῆ εἰς ἅγιον ὁ ἐθνομάρτυς ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός, Ἐφημερίδα «Ἀγών», 8 Ἰουλίου 1982, φ. 5360.

νὰ τιμᾶται καὶ γεραίρε(η)ται ἡ μνήμη τοῦ ἔθνομάρτυρος, ἀκόμη ἱερώτερον καὶ πανηγυρικώτερον, ὄχι μόνον μεταξύ σύμπαντος τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ τῆς Κύπρου, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλον τὸν Ἑλληνισμόν, καὶ τοῦτο θὰ εὐρύνη ἐπὶ μᾶλλον τὴν πηγὴν τοῦ φωτισμοῦ καὶ ἀγιασμοῦ τῶν ὁποίων ἐκ τοῦ μαρτυρίου του μεταλαμβάνομεν.

Ἦδη ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία ἔχει ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν λοιπῶν Πατριαρχείων καὶ τῶν αὐτοκεφάλων ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἀνακηρύξει εἰς «Ἅγιον Νεομάρτυρα καὶ Ὁμολογητὴν» τὸν κατὰ τὴν 10ην Ἀπριλίου 1821 ἀπαγχονισθέντα μεγαλάνυμον γενάρχην τοῦ γένους τῶν Ἑλλήνων, τὸν μάρτυρα πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριον τὸν Ε΄, τοῦ ὁποίου οὕτω καὶ ἡ μνήμη ἐορτάζεται καθ' ἅπασαν τὴν ἐλληνικὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν κατὰ τὴν 10ην Ἀπριλίου, ὡς εἶναι ἀναγεγραμμένον εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν βιβλία.

Αἱ συνθηκαί, οἱ λόγοι καὶ ἡ ὑψηλὴ θρησκευτικὴ καὶ ἐθνικὴ ἰδέα ὑπὲρ ᾧν ὑπέστη τὸ μαρτύριον, ὡς πιστὸν τῆς θρησκείας καὶ τῆς πατρίδος τέκνον ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Ε΄, εἶναι αἱ αὐταὶ ὑπὸ τὰς ὁποίας ὑπέστη τὸ αὐτὸ μαρτύριον καὶ ὁ κύπριος ἐθνάρχης ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός, καὶ ἐπομένως κατὰ πάντα ἄξιος εἶναι νὰ τύχη καὶ τῆς αὐτῆς τιμῆς καὶ ἀγιότητος καὶ νὰ ἐορτάζεται κατὰ τὴν 9ην Ἰουλίου, ἡμέραν τοῦ μαρτυρίου του, ὅτε καὶ ἡ ἐκκλησία Παναγίας Χρυσελευούσης καὶ ἡ γενέτειρά του, ὁ Στρόβολος, λαμπρῶς θὰ πανηγυρίσουν.

Τὴν παλαιὰν ταύτην εἰσήγησίν μας εὐσεβάστως ὑποβάλλομεν καὶ πάλιν σήμερον εἰς τὴν ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου καὶ δὲν ἀμφιβάλλομεν - ἂν φυσικὰ αἱ σημεριναὶ δύσκολοι περιστάσεις τὸ ἐπιτρέπουν - ὅτι ὁ σεπτὸς πρόεδρος τῆς καὶ ἐθνάρχης ἀρχιεπίσκοπος κύριος κύριος Χρυσόστομος, θὰ θέσῃ τὸ ζήτημα ἐνώπιόν της διὰ περαιτέρω ἀποφάσεις, καὶ ἐλπίζομεν ὅτι σύντομα ἡ εἰσήγησίς μας θὰ γίνῃ πραγματικότης.

133. ΕΙΣΗΓΗΣΙΣ ΔΙ' ΑΝΑΚΗΡΥΞΙΝ ΩΣ ΑΓΙΩΝ
ΤΩΝ ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΡΩΝ ΤΟΥ 1821¹

...

ε) Εισηγήσεις περί ανακηρύξεως ὡς ἀγίων τῶν ἐθνομαρτύρων τῆς 9ης Ἰουλίου 1821.

Ὁ μητροπολίτης Μόρφου κ. Χρῦσανθος εἰσηγεῖται ὅπως ἡ ἱερά Σύνοδος μελετήσῃ τὴν ἀνακήρυξιν εἰς ἀγίους τῶν ὑπὸ τῶν τούρκων σφαγιασθέντων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν κατὰ τὴν 9ην Ἰουλίου 1821, καταρτισθῆ δὲ πρὸς τοῦτο εἰδικὴ ἐπιτροπή. Ἡ τοιαύτη ἀνακήρυξις, ὡς λέγει ὁ μητροπολίτης Μόρφου κ. Χρῦσανθος, θὰ συμβάλῃ εἰς τὴν τόνωσιν τόσον τοῦ θρησκευτικοῦ ὅσον καὶ τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὰς δυσκόλους ταύτας στιγμάς, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ λαὸς ἀντιμετωπίζει ἐκ νέου τὴν βαρβαρότητα τῶν τούρκων εἰσβολέων καὶ τὸν κίνδυνον τοῦ ἐθνικοῦ ἀφανισμοῦ. Ὁ μητροπολίτης Μόρφου κ. Χρῦσανθος, στηρίζων τὴν εἰσήγησιν αὐτοῦ, ἀναφέρει ὡς προηγούμενα τὴν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀγιοποίησιν τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου Ε' καὶ τοῦ μητροπολίτου Σμύρνης Χρυσοστόμου.

Ὁ μακαριώτατος λέγει: «Παρ' ὅλον ὅτι βλέπομεν τὰς σκοπιμότητας διὰ τὰς ὁποίας ὁ ἀδελφὸς μητροπολίτης Μόρφου κ. Χρῦσανθος εἰσηγεῖται τὴν ἀνακήρυξιν ὡς ἀγίων τῶν ἀπαγχονι-

1. Πρακτικὰ ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου. Ἡ ἀνωτέρω εἰσήγησις ἔγινε κατὰ τὴν 4δ' συνεδρίαν (17/2/1984) τῆς ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, ὑπὸ τοῦ μακαριστοῦ μητροπολίτου Μόρφου Χρυσάνθου. Τὸ πρακτικὸν τοῦτο, ὡς καὶ τὰ ἐπακολουθοῦντα δύο περὶ τοῦ ἰδίου θέματος, ἐλήφθησαν κατόπιν σχετικῆς ἀδείας τοῦ μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Χρυσοστόμου Β'.

σθέντων ἢ ἄλλως σφασθέντων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν κατὰ τὴν 9ην Ἰουλίου 1821, δὲν δυνάμεθα, βάσει τῶν δεδομένων μέχρι σήμερον στοιχείων, νὰ προβῶμεν εἰς ταύτην, νοουμένου ὅτι, ὡς γνωρίζει ὁ ἀδελφὸς ἅγιος Μόρφου, ἡ ἀπόφασις ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ἀνακηρύξεως ἐνὸς ἁγίου δὲν ἐλαύνεται ὑπὸ σκοπιμοτήτων, ὅσων σπουδαῖαι καὶ ἂν αὐταὶ εἶναι, ἀλλὰ ἐκ δεδομένων μαρτυρούντων τὴν ἀγιότητα αὐτοῦ, ἀναγνωριζομένης τῆς τοιαύτης ἀγιότητος ὑπὸ τῆς συνειδήσεως τῆς Ἐκκλησίας. Ὅπωςδὴποτε, ἐὰν μελλοντικῶς προσκομισθῶσι στοιχεῖα, τὰ ὅποια ἀποδεικνύουν τὴν ἀγιότητα τούτων, ἡ ἱερὰ Σύνοδος θὰ μελετήσῃ τὴν τοιαύτην ἀνακήρυξιν».

Ἡ ἱερὰ Σύνοδος, διαφωνοῦντος τοῦ μητροπολίτου Μόρφου κ. Χρυσάνθου, συμφωνεῖ μὲ τὸν μακαριώτατον.

134. ΕΠΑΝΑΦΟΡΑ ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΣ ΔΙ' ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΙΝ
ΩΣ ΑΓΙΩΝ ΤΩΝ ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΡΩΝ ΤΟΥ 1821¹

...

5. Εισήγησις δι' αναγνώρισιν ὡς ἀγίων τῶν ἐθνομαρτύρων τῆς 9ης Ἰουλίου 1821.

Ὁ μητροπολίτης Μόρφου κ. Χρῦσανθος λέγει ὅτι, ὡς ἔχει πληροφορηθῆ, ἡ ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπεφάσισε τὴν ἐν τῷ Ἀγιολογίῳ τῆς Ἐκκλησίας κατάταξιν τοῦ σφαγιασθέντος ὑπὸ τῶν τούρκων κατὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν μητροπολίτου Σμύρνης Χρυσοστόμου, ὡς καὶ τῶν σὺν αὐτῷ σφαγιασθέντων. Ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐν λόγῳ ἀποφάσεως, λέγει ὁ μητροπολίτης Μόρφου, ἐπαναφέρει παλαιότεραν εἰσήγησίν του ὅπως ἡ ἱερὰ Σύνοδος ὀρίσῃ Ἐπιτροπὴν τινα δι' ἐξέτασιν τοῦ δυνατοῦ κατατάξεως ἐν τῷ Ἀγιολογίῳ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἐθνομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ σφαγιασθέντων, γεγονὸς τὸ ὁποῖον θὰ ἐξυπηρετήσῃ λόγους ὄχι μόνον θρησκευτικούς, ἀλλὰ καὶ ἐθνικούς.

Ἀκολουθεῖ ἀνταλλαγὴ γνώμων ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς ἱερᾶς Συνόδου, καὶ εἰσηγήσει τοῦ μακαριωτάτου, ἡ ἱερὰ Σύνοδος ἀποφαίνεται ὅτι θὰ ἦτο κατ' ἀρχὴν καλὸν νὰ μελετηθῆ τὸ σκεπτικὸν τῆς ἀποφάσεως τῆς ἐλλαδικῆς Ἐκκλησίας περὶ τῆς ἐν τῷ Ἀγιολογίῳ κατατάξεως τοῦ Χρυσοστόμου Σμύρνης, πρὶν ἢ ληφθῆ οἰαδήποτε ἀπόφασις, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐν λόγῳ εἰσήγησιν τοῦ μητροπολίτου Μόρφου.

1. Πρακτικὰ ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου. Τὸ θέμα ἐπανέφερε στὴν Σύνοδο ὁ μακαριστὸς μητροπολίτης Μόρφου κατὰ τὴν ρεξὴ συνεδρίαν αὐτῆς, στὶς 11 Φεβρουαρίου 1993.

135. ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΓΙΑ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ
ΤΗΣ ΑΓΙΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΤΟΥ 1821¹

...

8. Αναγνώρισις τῶν ἀειμνήστων ἐθνομαρτύρων ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ σφαιασθέντων μητροπολιτῶν ὡς ἁγίων.

<Μητροπολίτης> Λ<εμεσοῦ>: «Μὲ ἀφορμὴν τῆς συμπληρώσεως 180 ἐτῶν ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ καὶ τῶν ὑπολοίπων μητροπολιτῶν, εἰσηγοῦμαι ὅπως ἡ ἱερὰ Σύνοδος μελετήσῃ τὸ θέμα τῆς ἀναγνωρίσεώς των ὡς ἁγίων. Τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, κατὰ παράκλησιν τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης, ἀνεγνώρισεν ὡς ἁγίους τοὺς ἀρχιερεῖς, οἱ ὅποιοι ἐσφαιάσθησαν κατὰ τὸ 1821 ὑπὸ τῶν τούρκων. Πιστεύω ὅτι εἶναι ὀρθὸν καὶ πρέπον ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν ἀναγνώρισιν, μέσῳ τῶν κανονικῶν ὁδῶν, εἰς ἱερομάρτυρα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ καὶ τῶν ἄλλων μητροπολιτῶν τῶν σφαιασθέντων τὴν 9ην Ἰουλίου 1821, ὅπως ἔγινε καὶ εἰς τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας, Κρήτης, Ἑλλάδος, Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἁγίου Ὁρους. Πιστεύω ὅτι αὕτη ἡ ἐνέργεια θὰ ὠφελήσῃ πνευματικῶς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀναδεικνύουσιν ἁγίους, καὶ θὰ τονώσῃ καὶ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τοῦ λαοῦ. Θέτω τὸ θέμα διὰ μελέτην ὑπὸ τῆς ἱερᾶς Συνόδου².

1. Πρακτικὰ ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου. Ἡ ἀνωτέρω εἰσήγησις ἔγινε ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Λεμεσοῦ Ἀθανασίου κατὰ τὴν σλή' συνεδρίαν αὐτῆς, στὶς 2 Αὐγούστου 2001.

2. Συζητήσεως γενομένης καὶ δισταμένων τῶν ἀπόψεων, τὸ θέμα ἀφέθηκε νὰ συζητηθῇ ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ.

136. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΟΥΚΟΥ
ΠΡΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΛΗΔΡΑΣ ΕΠΙΦΑΝΙΟΝ¹

Στρόβολος, 4 Ὀκτωβρίου 2007.

Θεοφιλέστατε
ἐπίσκοπε Λήδρας καὶ
ἡγούμενε (τῆς) ἱερᾶς βασιλικῆς καὶ
σταυροπηγιακῆς μονῆς Μαχαιρᾶ
κ. Ἐπιφάνιε,

ἡ ὀλιγόλεπτη συνάντησή μας στὸν ἱερὸ χῶρο τοῦ ἱεροῦ ναοῦ
τῆς Χρυσελεοῦσας Στροβόλου, στίς 27/9/2007, μὲ παρώτρυνε νὰ
προβῶ στὴν σύνταξη τῆς παροῦσάς μου ἐπιστολῆς πρὸς τὴν θεο-
φιλίαν σας. Θέμα της εἶναι ὁ ἐξαίρετος βλαστὸς Στροβόλου κι
ὅλης μας τῆς Κύπρου (καὶ ὄχι μόνον), ὁ ἐθνομάρτυρας Κυπρια-
νός, εὐγνωμοσύνης ὀφειλόμενης πρὸς αὐτὸν ἔνεκα.

Γι' αὐτὸ καὶ ἐξηγοῦμαι.

Τόσο ὁ ἱερὸς ναὸς τῆς Χρυσελεοῦσας - κεντρικὸ κλίτος- ὅσο
καὶ ὁ παρακείμενος - 70 μέτρα πιὸ πέρα πρὸς βορρᾶν - ἱερὸς ναὸς
τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἀποτελοῦν δῶρα τοῦ εὐγνώμονα λελαμπρυ-
σμένου τέκνου τῆς κοινότητος Στροβόλου, ἐθνομάρτυρα (μόνον;) ἄρ-
χιεπισκόπου Κύπρου (1810-1821) Κυπριανοῦ, πρὸς τὴν ἰδιαίτερη
πατρίδα του Στρόβολο.

Δὲν περιορίσθηκε σ' αὐτά. Καὶ 1) σχολεῖον ἀλληλοδιδασκτικὸ
ἀνήγειρε στὴν αὐλὴ τῆς ἐκκλησίας, καὶ 2) δωμάτιο διαμονῆς τοῦ
ἐκάστοτε διδασκάλου οἰκοδόμησε, καὶ 3) νερὸ τρεχούμενο ἐξασφά-

1. Ἀρχεῖον Ἐπιστολῶν ἱερᾶς Μονῆς Μαχαιρᾶ.

λισε με έκσκαφή σειρᾶς πηγαδιῶν ἐνωμένων με ὑπόγεια σήραγγα κατὰ μήκος τοῦ Πεδιᾶίου ποταμοῦ γιὰ τὴν συνεχή ὕδρευση τῆς γενετέρας του καὶ τὴν ἄρδευση τῶν πολυαρίθμων κήπων της.

Μερικὲς ἄλλες δωρεές του στὴν Λευκωσία, ὅπου ἴδρυσε τὸ ἑλληνικὸ Σχολεῖο (τὸ μετέπειτα Παγκύπριο Γυμνάσιο) καὶ στὴν Λεμεσό, ὅπου παρόμοια κάτι ἀνάλογο δημιούργησε, εἶναι γνωστὰ σὰν καρποὶ τῆς ὀλιγόχρονης δράσης του σὰν ἀρχιεπισκόπου Κύπρου.

Εἶναι βέβαιο ὅτι μιὰ συστηματικὴ ἔρευνα στὴν Κύπρο καὶ στὶς παραδουνάβιες χῶρες καὶ ἰδιαίτερα στὶς ἐθνικὲς βιβλιοθήκες τοῦ Ἰασίου καὶ τοῦ Βουκουρεστίου, ἴσως καὶ τῶν Παρισίων, θ' ἀποκαλύψει πολλὰ ἀξιόλογα ἀπὸ τὴν ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ ἐθνομάρτυρα.

Ὅμως, νομίζω ταπεινὰ πὼς ἡ προσοχή μας πρέπει νὰ στραφεῖ καὶ πρὸς ἄλλη κατεύθυνση: Πρὸς τὴν ἀνακήρυξη τοῦ ἐθνομάρτυρα Κυπριανοῦ καὶ σὲ ἱερομάρτυρα τῆς ἀγιωτάτης μας ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, γιὰ τὴν ὁποία ἀφιέρωσε, παιδιόθεν, τὴν ζωὴν του καὶ γιὰ τὴν ὁποία πρόσφερε ὀλοπρόθυμα καὶ τὸ μαρτυρικὸ του αἷμα. Καὶ τοῦτο, ἀφοῦ ἀνενδοιάστως ἀπέρριψε προσφορὲς γιὰ ἀποφυγὴ τοῦ μαρτυρίου.

Θεοφιλέστατε,

ἀπευθύνομαι σ' ἐσᾶς, ὄχι μονάχα σὰν ἀρχιερέα τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀλλὰ καὶ σὰν ἡγουμένου τῆς ἱερᾶς μονῆς Μαχαιρᾶ, τῆς τροφῆς τῆς μονῆς τοῦ ἐθνομάρτυρα Κυπριανοῦ. Εἶμαι βέβαιος ὅτι μιὰ συστηματικὴ ἔρευνα στὰ ἀρχεῖα (τὰ διασωθέντα μέχρι τοῦδε), στὰ βιβλία, ἱερὰ σκευῆ, εἰκονίσματα κ.ἄ. τῆς ἱερᾶς σας μονῆς, θὰ ἀποκαλύψουν ἐπιπρόσθετες σημαντικὲς πληροφορίες γιὰ τὴν ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Κυπριανοῦ, τοῦ μεγάλου αὐτοῦ κεφαλαίου τῆς πατρίδας μας. Πληροφορίες πάντοτε χρήσιμες γιὰ τὸν φρονηματισμὸ καὶ τὸν πνευματικὸν καταρτισμὸ τοῦ δεινοπαθοῦντος λαοῦ μας.

Ὅμως ἐπιτρέψτε μου νὰ περάνω τὴν ἐπιστολή μου με μιὰ ἀπλοϊκὴ μου ἐρώτηση.

Σὲ τί ὑπολείπεται ἡ θυσία τοῦ ἐθνομάρτυρα Κυπριανοῦ ἀπὸ

τὰ μαρτύρια τῶν νεωτέρων ἱεροματύρων, ἀνακηρυχθέντων ὡς τοιούτων, καὶ ἀνηκόντων στὴν τάξη τῶν νεοματύρων τῆς Ἐκκλησίας μας;².

Καὶ μιὰ ταπεινὴ εἰσήγησις: Νὰ γίνῃ ἀπὸ εἰδικοὺς ἐπιστήμονες ἐρευνητὲς προσπάθεια νὰ βρεθοῦν ὅλα τὰ γραπτὰ κείμενα τοῦ ἐθνομάρτυρα, ὅπως οἱ ἐγκύκλιες ἐπιστολές του πρὸς τὸ ποίμνιο τῆς Ἐκκλησίας του κ.ἄ., αὐτούσια καὶ νὰ σχολιασθοῦν ἀπὸ σεβόμενου τὸ πρόσωπο τοῦ ἱεροῦ ἀνδρα³.

Πρόχειρα παραθέτω ἀγιογραφικὰ κείμενα ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη, πρὸς ὑποστήριξη τῶν ἐνεργειῶν σας γιὰ τὴν ἀνακήρυξη σὲ ἱερομάρτυρα τῆς Ἐκκλησίας μας τοῦ ἐθνομάρτυρα ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ.

Μποροῦν νὰ προστεθοῦν καὶ ἄλλα ἢ καὶ νὰ ἀφαιρεθοῦν μερικὰ ἢ ὅλα:

«Ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται» (Ματθ. ι' 22).

«Δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ μέλλω πίνειν, ἢ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθῆναι; λέγουσι αὐτῷ· δυνάμεθα» (Ματθ. κ' 22).

«Ὁς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου, οὗτος σώσει αὐτήν» (Μάρκ. η' 35).

«Ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν» (Λουκ. κ' 19).

«Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται, ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν» (Ἰω. ε' 24).

«Ἐγὼ εἶμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ, καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, κἂν ἀποθάνῃ ζήσεται» (Ἰω. ια' 25).

«Πᾶς ὁ ζῶν καὶ πιστεύων εἰς ἐμέ οὐ μὴ ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα» (Ἰω. ια' 26).

2. Βλ. ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον*, Ἀθήναι 1961.

3. Ἔχω ὑπόψη μου σχετικὴ θαυμάσια ἐργασία τοῦ πανεπιστημιακοῦ κ. Γεωργίου Χριστοδούλου, ἀναφερόμενη σ' ἐγκύκλιο τοῦ ἐθνομάρτυρα γιὰ τὴν καταπολέμηση τῆς ἀκρίδας.

«Λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ Κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δίκαιος κριτής, οὐ μόνον δὲ ἐμοί, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἡγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ» (Β΄ Τιμ. δ΄ 8).

«Μακάριος ἀνὴρ ὃς ὑπομένει πειρασμόν· ὅτι δόκιμος γενόμενος λήψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς, ὃν ἐπηγγείλατο ὁ Κύριος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν» (Ίακ. α΄ 12).

«Τύποι γινόμενοι τοῦ ποιμνίου· καὶ φανερωθέντος τοῦ ἀρχιποίμενος κομειῖσθε τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης στέφανον» (Α΄ Πέτρ. ε΄ 3-4).

«Γίνου πιστὸς ἄχρι θανάτου, καὶ δώσω σοι τὸν στέφανον τῆς ζωῆς» (Ἀποκ. β΄ 10).

«Καὶ αὐτοὶ ἐνίκησαν αὐτὸν διὰ τὸ αἷμα τοῦ ἀρνίου... καὶ οὐκ ἠγάπησαν τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἄχρι θανάτου» (Ἀποκ. ιβ΄ 11).

«Μακάριοι οἱ νεκροὶ οἱ ἐν Κυρίῳ ἀποθνήσκοντες ἀπ' ἄρτι. Naί, λέγει τὸ Πνεῦμα, ἵνα ἀναπαύσωνται ἐκ τῶν κόπων αὐτῶν» (Ἀποκ. ιδ΄ 13).

Ἐσωκλείω:

1. Πανηγυρικὸν Λεύκωμα Στροβόλου. Β΄ ἔκδοση 1988, συμπληρωμένο μὲ τὰ τῆς τελετῆς τῶν ἀποκαλυπτηρίων τῆς προτομῆς τοῦ ἐθνομάρτυρος Κυπριανοῦ τὴν 27ην Ἀπριλίου 1990, σσ. 129-170.

2. Σχετικὴ ἐργασία μου γιὰ τὸν ἐθνομάρτυρα μὲ κεντρικὸ περιεχόμενο ὁμιλία μου, ποὺ ἐκφωνήθηκε ἀπὸ μέρος μου στὸν Γυμναστικὸ Σύλλογο «Κεραυνὸς» τὸ 1962.

3. Ὁμιλία μου γιὰ τὸ ἴδιο θέμα στὸν ἱερὸ ναὸ Παναγίας Χρυσελεύσης Στροβόλου.

4. Βιβλίον τῆς κ. Ἡβης Πουλλίδου Νησιώτου, Γυμνασιάρχου, μὲ τίτλο Ὁ Κύπρου Κυπριανός.

Μὲ βαθύτατο σεβασμὸ καὶ ἀγάπη,
οἰκονόμος
π. Κωνσταντῖνος Κοῦκος.

137. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΔΗΜΑΡΧΟΥ ΣΤΡΟΒΟΛΟΥ ΣΑΒΒΑ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ -
ΑΓΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΡΑ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ¹

Άρ. Φακ. 11.4.004
6 Νοεμβρίου 2008.

Μακαριώτατο ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου
κ.κ. Χρυσόστομο Β΄,
Τ.Κ. 21130, 1502 Λευκωσία.

Μακαριώτατε,

μὲ ἀφορμὴ τὴν πρόσφατη φωτογραφικὴ ἔκθεση καὶ παρου-
σίαση φωτογραφικοῦ Λευκώματος γιὰ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου
Κυπριανό, ποὺ διοργανώθηκαν ἐπιτυχῶς στὸ Δῆμό μας ἀπὸ τὴν
ιερὰ βασιλικὴ καὶ σταυροπηγιακὴ μονὴ Μαχαιρᾶ, ἐπιθυμοῦμε μὲ
τὴν ἐπιστολὴ μας αὐτὴ νὰ ἐπαναλάβουμε εἰσήγησή μας γιὰ νὰ ἐξε-
τάσετε τὴ δυνατότητα ἀγιοποίησης τοῦ ἐθνομάρτυρα Κυπριανοῦ.

Τὸ πνευματικὸ ἔργο τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, ἡ συνει-
σφορά του στὴν ἑλληνικὴ παιδεία τῆς Κύπρου καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ
εὐρύτερα, ὁ ἐθναρχικός του ρόλος, ἀλλὰ καὶ οἱ σχέσεις του μὲ τοὺς
φορεῖς τῆς ἐξουσίας καὶ γενικὰ ἡ συμβολὴ του στὰ γεγονότα τοῦ
1821 μὲ τὴ μαρτυρικὴ του θυσία γιὰ τὴν πίστη καὶ τὴν πατρίδα, ἀπο-
τελοῦν κληροδότημα σ' ὁλόκληρο τὸν Ἑλληνισμό, τὸ ὁποῖο ὑπο-
χρεοῦμαστε νὰ διαφυλάξουμε καὶ νὰ μεταδίδουμε στὶς νέες γενιὲς
ποὺ ἀκολουθοῦν.

1. Ἀρχεῖον Ἐπιστολῶν ἱερᾶς Μονῆς Μαχαιρᾶ.

Εὐελπιστοῦμε ὅτι θὰ ἀνταποκριθεῖτε θετικὰ στὴν εἰσήγησή
μας.

Μὲ ἐκτίμηση
Σ<άββας> Ἡλιοφώτου,
Δήμαρχος.

Κοιν.: Καθηγούμενο ἱερᾶς βασιλικῆς καὶ σταυροπηγιακῆς μονῆς Μα-
χαιρᾶ ἐπίσκοπο Λήδρας Ἐπιφάνιο².

2. Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ κοινοποιήθηκε στὸν ἡγούμενο Μαχαιρᾶ Ἐπιφάνιο μὲ τὴν
ἐξῆς σημείωση: «Θεοφιλέστατε, σᾶς κοινοποιοῦμε ἐπιστολὴ πρὸς τὸν ἀρχιεπί-
σκοπο Χρυσόστομο Β΄, ἡ ὁποία στάλθηκε σήμερα καὶ ἀφορᾶ εἰσήγησή μας γιὰ
τὴν ἐξέταση τῆς δυνατότητας ἀγιοποίησης τοῦ ἐθνομάρτυρα ἀρχιεπισκόπου
Κύπρου Κυπριανοῦ. Μὲ ἐκτίμηση, Σ<άββας> Ἡλιοφώτου, Δήμαρχος. Συνημ-
μένα».

138. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΟΙΝΟΤΑΡΧΟΥ ΚΑΜΠΙΩΝ
ΑΝΔΡΕΑ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ -
ΑΓΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ¹

Πρὸς θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Ἐπιφάνιον,
ἡγούμενον ἱερᾶς μονῆς Μαχαιρᾶ.

Θεοφιλέστατε,

ἐκ μέρους τῆς κοινότητος Καμπιῶν καὶ τῶν ἐξ αἵματος ἀπο-
γόνων τοῦ ἐθνομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, παρακαλοῦμε
ὅπως προωθήσετε στὴν ἱερὰ Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου
τὸ αἴτημά μας πρὸς ἀγιοποίηση τοῦ ἐθνομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου
Κυπριανοῦ.

Μὲ τὶς εὐχές σας
Ἄνδρέας Παπαϊωάννου,
πρόεδρος τοῦ Κοινοτικοῦ
Συμβουλίου Καμπιῶν

4 Μαρτίου 2009.

1. Ἀρχεῖον Ἐπιστολῶν ἱερᾶς Μονῆς Μαχαιρᾶ.

139. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΛΗΔΡΑΣ ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ
ΠΡΟΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟ Β΄ -
ΑΠΟΠΕΡΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΠΕΡΙ ΤΟΝ ΚΥΠΡΙΑΝΟ¹

Μακαριώτατε,

διὰ τοῦ παρόντος μοναστηριακοῦ ἡμῶν γράμματος ἐπικοινωνοῦμεν μετὰ τῆς ὑμετέρας σεπτῆς μακαριότητος δι' ἓν θέμα ὑψίστης σημασίας, τόσον διὰ τὰ ἐνεστῶτα ὅσον καὶ διὰ τὰ μέλλοντα ἐκκλησιαστικὰ καὶ πολιτικὰ δρώμενα τῆς ἡμετέρας νήσου.

Μετὰ τὴν εὐλογίαν ἣν παρ' ὑμῖν ἐδεξάμην πρὸ ἐνός καὶ ἡμίσεος περίπου ἔτους, εἰς τὰς 10 Ἰουλίου 2007, ὅτε ἀνεθέσατε εἰς ἐμὲ τὴν διεξαγωγὴν ἐρεύνης περὶ τοῦ μακαρίου καὶ ἀοιδίμου ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ, καθ' ὅτι οὗτος, ὡς καὶ γὰρ, ὑπῆρξε πνευματικὸν τέκνον τῆς ἱεράς μονῆς Παναγίας τοῦ Μαχαιρᾶ, ἐπηκολούθησε μία πολύμοχος, πολύμηνος, κοπιώδης, ἐπισταμένη καὶ ἐνδεδειγμένη ἐμβάθυνσις εἰς ἓν πέλαγος ἀρχαίων, βιβλίων, περιοδικῶν, ἄρθρων καὶ ἀναφορῶν, ὡσαύτως δὲ καὶ πολυῶρων συναντήσεων μετὰ σοβαρῶν συνομιλητῶν τοῦ πανεπιστημιακοῦ καὶ εὐρυτέρου ἐπιστημονικοῦ χώρου, πρὸς ἐξεύρεσιν καὶ συλλογὴν πληροφοριῶν καὶ ἀπόψεων περὶ τοῦ Κυπριανοῦ.

Ἐξ ὅλης τῆς συναναστροφῆς καὶ ἐνδεδειγμένης ταύτης μελέτης, ὡδηγήθημεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός, οὐχὶ μόνον τὴν ἐπωνυμίαν ἐθνομάρτυς δύναται φέρειν, ὡς εἶναι τοῖς πᾶσι γνωστόν, ἀλλὰ καὶ ἱερομάρτυς. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἐξάξαμεν ἀκροώμενοι καὶ τὴν διαχρονικὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεως τοῦ εὐσεβοῦς λαοῦ τῆς Κύπρου, ὡς ἐπίσης καὶ τὴν κατ' ἐπανάληψιν θέσιν ὅτι οὗτος ὑπάρχει μάρτυς τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρί-

1. Ἀρχαίον Ἐπιστολῶν ἱεράς Μονῆς Μαχαιρᾶ.

δος. Ταῦτα, μεθ' ὅλου τοῦ συναγαγέντος ὕλικου, πρόκειται νὰ ἐκδώσωμεν εἰς ἓνα τόμον, ἐν ᾧ ψεὶ μάλιστα καὶ τοῦ προγραμματισθέντος συνεδρίου, συνδιοργανωθέντος ἐκ τῆς ἡμετέρας Μονῆς, τοῦ Πανεπιστημίου Κύπρου καὶ τοῦ Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν.

Ὁ ρηθεὶς τόμος μετὰ τῆς παρουσίας ἐπιστολῆς κατατίθενται εἰς τὰς ὑμετέρας χεῖρας, μακαριώτατε, μετὰ τοῦ αἰτήματος ἐκ τῆς ἡμετέρας ταπεινότητος, ὅπως προσάγετε καὶ προάγετε εἰς τὴν ἱερὰν Σύνοδον τὸ θέμα περὶ τῆς ἐπισήμου ἀγιοκατατάξεως τοῦ μακαρίου καὶ ἀοιδίου ἱερομάρτυρος Κύπρου Κυπριανοῦ εἰς ἔπαινον καὶ καύχημα τοῦ χριστεπωνύμου πληρώματος τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, εἰς δόξαν δὲ καὶ ἔπαινον τοῦ παναγίου, ζωαρχικοῦ, ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου τριαδικοῦ Θεοῦ ἡμῶν, Πατρός, Υἱοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος.

Εὐελπὶς διὰ τὴν σύντομον εὐδόωσιν τοῦ παγκυπρίου τούτου αἰτήματος, ὃ ἡ ἡμετέρα ταπεινότης προσάγει εἰς ὑμᾶς, χαιρετοῦμεν τὴν ὑμετέραν μακαριότητα μετὰ τῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης καὶ τοῦ ἀσπασμοῦ, διατελοῦντες

ὁ καθηγούμενος
τῆς ἱερᾶς βασιλικῆς καὶ σταυροπηγιακῆς
μονῆς Μαχαιρᾶ
ἐπίσκοπος Λήδρας Ἐπιφάνιος
καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφοί.

Ἐν τῇ ἱερᾷ μονῇ Μαχαιρᾶ, τῇ 9ῃ Ἰουλίου 2009.

ΜΕΡΟΣ Γ΄

ΜΕΛΕΤΕΣ

Ιεράς Βασιλικής και Σταυροπηγιακής Μονής Μαχαιρά

Α΄

Μητροπολίτου Λεμεσοῦ Ἀθανασίου

Ο ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ¹

Θερμές εὐχαριστίες ἐκφράζω πρὸς τὸν Γυμναστικὸ Σύνλλογο Στροβόλου «Κεραυνός», καὶ ὄλους ἐσᾶς, πὺ μοῦ κάματε τὴν τιμὴ σήμερα νὰ εὐρίσκομαι ἐδῶ μαζί σας. Κι εἶναι ἰδιαίτερα συγκινητικὴ αὐτὴ ἡ ἡμέρα, ἡ 9ῃ Ἰουλίου, διότι ἡ περιοχὴ τῆς εὐρύτερης Λευκωσίας, στὴν ὁποία βρισκόμαστε, ταυτίστηκε μὲ τοὺς ἀγῶνες καὶ μὲ τὰ αἵματα τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος τὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας. Ἀλλὰ καὶ ὁ Στρόβολος, ἡ γενέτειρα τοῦ ἐθνομάρτυρος καὶ ἱερομάρτυρος Κυπριανοῦ, ἔτυχε ἰδιαίτερης τιμῆς καὶ εὐλογίας ἀπὸ τὸ μαρτύριό του, συνδεόμενος μὲ τὴν ἱστορία καὶ τὴν πορεία του, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἱερὰ μονὴ Μαχαιρᾶ, τῆς ὁποίας ὁ Κυπριανὸς ὑπῆρξε γνήσιο τέκνο.

Ἀποδεχόμενος τὴν πρόσκληση νὰ μιλήσω γιὰ τὸν ἱερομάρτυρα Κυπριανό, τὸν ἀρχιεπίσκοπο, αἰσθάνθηκα ὅτι εἶναι μεγάλη εὐθύνη νὰ μιλά κανεὶς γιὰ ἱστορικὰ γεγονότα καὶ γιὰ πρόσωπα τοῦ ὕψους τοῦ Κυπριανοῦ, σὲ μιὰ ἐποχὴ μάλιστα πὺ μοιάζει μὲ τὴν δική τους. Καὶ εἶναι εὐθύνη μεγάλη, διότι δὲν θὰ κάνουμε ἀπλῶς μιὰ ἱστορικὴ ἀναδρομὴ στὰ διάφορα γεγονότα τῆς ζωῆς ἑνὸς ἀνθρώπου, ἑνὸς ἀρχιεπισκόπου, ἑνὸς πραγματικὰ ρωμιοῦ, ὁ ὁποῖος θυσίασε τὸν ἑαυτό του ὑπὲρ τοῦ λαοῦ του, ἀλλὰ θὰ πρέπει νὰ ἀφήσουμε τὰ γεγονότα καὶ τὰ πρόσωπα νὰ μιλήσουν στὶς καρδιές μας καὶ στὴν ἐποχὴ μας. Πρέπει ν' ἀκούσουμε τὸν λόγο τοῦ Κυπριανοῦ, γιὰ νὰ μπορέσουμε κι ἐμεῖς νὰ συνεχίσουμε τὸν δικό μας ἀγῶνα,

1. Ἀπομαγνητοφωνημένη ὁμιλία, ἡ ὁποία ἐκφωνήθηκε στὶς 9 Ἰουλίου 2001 στὸν Γυμναστικὸ Σύνλλογο Στροβόλου «Κεραυνός».

ἐὰν θέλουμε αὐτὸς νὰ ἔχει αἴσιο τέλος γιὰ τὸν τόπο μας, τὴν Ἐκκλησία μας, τὴν πατρίδα μας, τὴν Ρωμιοσύνη.

Θὰ πῶ λίγα λόγια γιὰ τὴν ζωὴ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, γιὰ νὰ ἐνημερωθοῦμε, καὶ ἐν συνεχείᾳ θὰ σταθῶ σὲ μερικὰ σημεῖα ἀπὸ τὴν ζωὴ του, τὰ ὁποῖα νομίζω ὅτι ἔχουν νὰ μᾶς ποῦν σήμερα κάτι περισσότερο. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανὸς γεννήθηκε ἐδῶ στὸν Στρόβολο τὸ 1756. Γονεῖς του ἦσαν ὁ Γεώργιος καὶ ἡ Μαρία². Σὲ νεαρὴ ἡλικία, φλεγόμενος ἀπὸ τὸν πόθο τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀγάπη πρὸς τὴν Ἐκκλησία, πῆγε στὴν μονὴ Μαχαιρᾶ, ὅπου ἀφίερωσε τὸν ἑαυτό του. Στὸ ἴδιο μοναστήρι ἀσκήτευε καὶ ὁ θεῖός του, ἱερομόναχος καὶ οἰκονόμος Χαράλαμπος³. Σ' αὐτὸ τὸ μοναστήρι, ὁ Κυπριανός, ἄρχισε νὰ δέχεται τὴν ἀσκητικὴ ἀγωγή τῆς παράδοσης τῆς Ἐκκλησίας, νὰ θέτει μέσα στὸν ἑαυτό του ὅλα τὰ ἀγαθὰ σπέρματα τῆς ὀρθόδοξης παράδοσής μας καὶ νὰ χαράσσει τὴν μελλοντικὴ του πορεία. Ἀργότερα, κατέβηκε στὸν Στρόβολο, ὅπου σπούδασε τὰ γράμματα στὸ Ἑλληνομουσεῖο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Σὲ ἡλικία 27 ἐτῶν χειροτονήθηκε διάκονος στὴν μονὴ τῆς μετανοίας του. Λίγο ἀργότερα ἡ μονή, ἐκτιμῶντας τὰ μεγάλα χαρίσματα καὶ προτερήματά του, τοῦ ἀνέθεσε τὸ ὑπεύθυνο διακόνημα νὰ πορευθεῖ μαζί μὲ τὸν θεῖό του, τὸν οἰκονόμο Χαράλαμπο, στὴν Μολδοβλαχία, γιὰ νὰ ἐπιστατήσει τοὺς ἐκεῖ ἐράνους πού θὰ γίνονταν γιὰ βοήθεια τῆς μονῆς, ἡ ὁποία, τότε, διήρχετο τεράστια οἰκονομικὴ κρίση, ὅπως, βέβαια, καὶ ὅλος ὁ κόσμος τῆς Κύπρου.

Στὴν Βλαχία ὁ Κυπριανὸς χειροτονήθηκε πρεσβύτερος, καὶ διορίσθηκε ἀπὸ τὸν ἡγεμόνα τῆς, Μιχαὴλ Σοῦτσο, ἐφημέριος τῆς ἡγεμονικῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἰασίου. Παρέμεινε ἐκεῖ 19 ὀλόκληρα

2. Σημ. ἐκδότου· Αὐτὴ ἡ ἄποψη ἐπικρατοῦσε μέχρι πρότινος. Στὴν πραγματικότητα, ὅμως, Μαρία ὀνομαζόταν ἡ ἀδελφὴ τοῦ Κυπριανοῦ (βλ. ἀνωτέρω, σ. 433). Τὰ ὀνόματα τῶν γονέων τοῦ Κυπριανοῦ δὲν διασώζονται.

3. Ἡ πληροφορία ὅτι ὁ ἱερομόναχος Χαράλαμπος ἦτο θεῖος τοῦ Κυπριανοῦ, προέρχεται, κατὰ τὸν ὀμιλητὴ, ἀπὸ τὴν ζῶσα παράδοση τῆς μονῆς, τὴν ὁποία παρέλαβε ἀπὸ τοὺς παλαιότερους πατέρες κατὰ τὰ ἔτη τῆς εἰς αὐτὴν ἡγουμενίας του (1993-1999).

χρόνια, καὶ παρακολούθησε μαθήματα στὴν ἑλληνικὴ Σχολὴ τοῦ Ἰασιίου. Παρέδωσε τὸν ἑαυτὸ του στὴν παιδεία, στὴν ἐκμάθηση, τὴν σωστὴ ἐκμάθηση τῆς ἱστορίας καὶ τῆς θεολογίας τῆς Ἐκκλησίας. Ἀργότερα, ὅταν ἐπέστρεψε στὴν Κύπρο, ἦταν γεμᾶτος μὲ πνευματικές γνώσεις καὶ πνευματικὰ ἀγαθὰ. Ἐν συνεχείᾳ ἐπανῆλθε στὸν Στρόβολο, ὅπου ἀνέλαβε τὴν διεύθυνση καὶ τὴν φροντίδα τοῦ μετοχίου τῆς μονῆς Μαχαιρᾶ, τὸ ὁποῖο, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἶναι ἡ σημερινὴ ἐκκλησίᾳ τῆς Παναγίας τῆς Χρυσελευούσης Στρόβολου. Καὶ ἐδῶ, λόγῳ καὶ τῆς καταγωγῆς του, ἐπέδειξε τεράστια φροντίδα. Οἱ ἀρετές του καὶ ἡ προσωπικότητά του ἔγιναν αἰτία, πολὺ σύντομα νὰ θεωρηθεῖ ἓνα σημαντικὸ γιὰ τὴν Λευκωσίᾳ πρόσωπο. Συνδέθηκε μὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Χρῦσανθο καὶ τὸν δραγουμᾶνο Κορνέσιο Χατζηγεωργάκη.

Τὸ ὅτι ἡ παρουσία του στὴν Λευκωσίᾳ καὶ τὸν ἐκκλησιαστικὸ καὶ τὸν ἐθνικὸ χῶρο ἦταν σημαντικὴ, φάνηκε ἀργότερα, ἔντονα μάλιστα, ὅταν, κατὰ τὸν Μάρτιο τοῦ 1804, ἔγινε μία ἐπανάσταση τῶν τούρκων κατὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ τῶν χριστιανῶν, λόγῳ μιᾶς βαριᾶς φορολογίας. Καὶ θεώρησαν αὐτοὶ (οἱ τούρκοι) ὅτι βρῆκαν εὐκαιρία νὰ ἀρπᾶξουν χρήματα καὶ ὅ,τιδήποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίᾳ καὶ τοὺς προὔχοντες τοῦ τόπου. Ἐγινε μία στάση στὴν Λευκωσίᾳ, ἡ ὁποία ἐγκυμονοῦσε τεράστιους κινδύνους, μέχρι ποῦ ἀναγκάσθηκε ἡ ὑψηλὴ Πύλη νὰ στείλει δύο χιλιάδες στρατιῶτες, γιὰ νὰ πολιορκήσουν τὴν Λευκωσίᾳ καὶ νὰ καταστείλουν τὴν στάση. Ὁ τόπος πραγματικὰ περιῆλθε σὲ μεγάλη δυσκολία. Ὁ Κυπριανός, ἂν καὶ οἰκονόμος, τότε, τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, καὶ ἱερομόναχος, καὶ κηδεμόνας τοῦ ἐδῶ μετοχίου τοῦ Μαχαιρᾶ, ἐν τούτοις ἔπαιξε μεγάλο ρόλο καὶ συμβίβασε τὰ πράγματα. Ἦταν ὁ συνδετικὸς κρίκος καὶ ὁ συμβιβαστικὸς ἄνθρωπος μεταξὺ τῶν πολιορκητῶν τούρκων στρατιωτῶν καὶ τῶν πολιορκημένων ἐντὸς τῆς Λευκωσίας. Καὶ κατάφερε νὰ φέρει τὴν εἰρήνη στὸν τόπο καὶ νὰ διασφαλίσει τοὺς ὑπάρχοντες χριστιανούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς τούρκους στασιαστὲς. Χύθηκε τότε ἀρκετὸ τουρκικὸ αἷμα, παρὰ τὴν διαμεσολάβηση τοῦ Κυπριανοῦ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὡς φαίνεται, οἱ τούρκοι, τοῦ τὸ χρωστοῦσαν

ἀργότερα, στὴν ἐξέλιξή του στὸν ἀρχιεπισκοπικὸ θρόνο⁴.

Στὴν Ἐκκλησία, παράλληλα, ὑπῆρχε μία μεγάλη δυσκολία, διότι ὁ ἀρχιεπίσκοπος Χρῦσανθος εὐρίσκετο σὲ πολὺ μεγάλη ἡλικία καὶ τὰ πράγματα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ἦσαν ἀδιοίκητα. Δύο ἐκ τῶν μητροπολιτῶν, ὁ Πάφου Χρῦσανθος καὶ ὁ Κιτίου Χρῦσανθος, ἦσαν ἀνεψιοί, ἀδελφότεκνοι δηλ. τοῦ ἀρχιεπισκόπου, καὶ φαίνεται ὅτι καὶ στὴν Ἐκκλησία ἐπικρατοῦσε κάποιας μορφῆς ἀναρχία. Ἀδιοίκητος φαινόταν ἡ Ἐκκλησία, μέχρι πού πάρα πολλοὶ χριστιανοὶ ἀπευθύνθηκαν στὴν ὑψηλὴ Πύλη, ἐκφράζοντας παράπονα γιὰ τὴν δυσκολία στὴν ὁποίαν εὐρίσκετο ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Κύπρου. Καὶ ὅχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὁ τότε γηραιὸς ἀρχιεπίσκοπος Χρῦσανθος δὲν ἐδέχετο νὰ ἀποχωρήσει ἀπὸ τὸν θρόνο του, ὥστε νὰ μπορέσει ἡ Ἐκκλησία νὰ ξαναβρεῖ τὸν ἑαυτὸν της. Ἡ ὑψηλὴ Πύλη μὲ διαταγὴ της, ἐξόρισε τὸν ἀρχιεπίσκοπο Χρῦσανθο στὴν Εὐβοία, μαζί μὲ τὸν μητροπολίτη Κιτίου Χρῦσανθο, τὸν ἀνεψιό του, καὶ διέταξε ὁ βεζύρης νὰ χειροτονηθεῖ ὡς ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου ὁ Κυπριανὸς καὶ ὡς μητροπολίτης Κιτίου ὁ Μελέτιος. Αὐτό, εἶχε βέβαια τὴν κοσμικὴ κάλυψη, ἐκκλησιαστικῶς ὅμως δὲν μπορούσε νὰ γίνει, διότι θὰ θεωρεῖτο ἀντικανονικὴ ἐνέργεια. Γι' αὐτὸ τὸν λόγο οὔτε ὁ Κυπριανὸς ἐδέχθη τὴν χειροτονία, ἀλλὰ περίμεναν, μέχρις ὅτου ἡ μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, δηλαδὴ τὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως, ἀποφανθεῖ περὶ τοῦ πρακτέου.

Ἐν τῷ μεταξύ, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Χρῦσανθος πέθανε στὴν ἐξορία, καὶ ἔτσι ἄνοιξε ὁ δρόμος τῆς χειροτονίας τοῦ Κυπριανοῦ, ἐκδοθείσης καὶ σχετικῆς πρὸς τοῦτο ἄδειας τοῦ Πατριαρχείου. Χειροτονήθηκε ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπο τοῦ Σινᾶ Κωνσταντίο, τὸν μητροπολίτη Κυρηνείας Εὐγένιο καὶ τὸν ἐπίσκοπο Τριμυθοῦντος Σπυρίδωνα, ἀναλαμβάνοντας ταυτόχρονα τὴν διοίκηση καὶ τὴν ποιμαντορία τῆς Ἐκκλησίας. Περιττὸ νὰ ποῦμε ὅτι σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Κύπρου καὶ ὅλη ἡ

4. Ὁ ὀμιλητὴς θεωρεῖ ὅτι οἱ τοῦρκοι ἐκτίμησαν τὴν σωστικὴ γι' αὐτοὺς παρέμβαση τοῦ Κυπριανοῦ, γι' αὐτό, ὅταν ἀργότερα προέκυψε θέμα ἐκλογῆς ἀρχιεπισκόπου, ἦταν εὐνοϊκοὶ πρὸς αὐτόν.

Ἐκκλησία εὐρίσκετο σὲ δεινὴ περιπέτεια. Οἱ ἱστορικοὶ μᾶς ἀναφέρουν ὅτι ἀπὸ πλευρᾶς οἰκονομικῆς ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ ἦταν σὲ ἀθλία κατάσταση. Παρέλαβε ὁ Κυπριανός, λέει ἡ ἱστορία, τρία ἑκατομμύρια, διακόσιες ὀγδόντα πέντε χιλιάδες, ὀκτακόσια ἑβδομήντα γρόσια χρέος, τὸ ὁποῖον ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ χρωστοῦσε δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Στὸν κώδικα τῆς ἀρχιεπισκοπῆς, δίπλα ἀπ' αὐτὸ τὸ ὑπέρογκο ποσόν, σημείωσε μὲ δικά του γράμματα ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός, ἐκφράζοντας τὸν πόνο καὶ τὴν ἀγωνία του, τὰ ἐξῆς: «Ἰλεως γενοῦ ἡμῖν, Κύριε, καὶ ἐπὶ τούτῳ». Δηλαδή, «νὰ μᾶς λυπηθεῖς, Θεέ μου, καὶ σ' αὐτὴ τὴν δύσκολη κατάσταση». Εἶναι σημαντικὲς αὐτὲς οἱ λεπτομέρειες τῆς ζωῆς τοῦ Κυπριανοῦ, γιατί μέσα ἀπ' αὐτές, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐξάγεται τὸ ἦθος τοῦ ἀνδρός, ἀφ' ἑτέρου δὲ καθίστανται γιὰ μᾶς πραγματικὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα μποροῦν νὰ μᾶς καθοδηγήσουν καὶ μέσα στὴν σημερινὴ δύσκολη ἐποχὴ, τὴν ὁποία διάγομε.

Στὶς 30 Ὀκτωβρίου τοῦ 1810, λοιπόν, ὁ Κυπριανός γίνεται ἀρχιεπίσκοπος. Ἀμέσως ἀρχίζει τὸ ποιμαντορικὸ του ἔργο μὲ πάρα πολλοὺς ἀγῶνες. Γνωρίζει ἐπακριβῶς τὶς ἀνάγκες τοῦ ποιμνίου του· ξέρει, σὰν καλὸς πατέρας καὶ σὰν καλὸς ποιμένας, νὰ περιθάλλῃ τὸ ποίμνιό του, καὶ νὰ τὸ περιφρουρήσει ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ἀπὸ τὶς αἰρέσεις π.χ., οἱ ὁποῖες ἄρχισαν, τότε, νὰ προβάλλουν. Γι' αὐτὸ καὶ ἐξέδωκε ἀφορισμὸ κατὰ τῶν μασῶνων στὴν Λάρνακα. Ἐν συνεχείᾳ, βλέποντας τὸν λαὸ νὰ μαστίζεται ἀπὸ τὴν πανώλη καὶ τὶς ἀκρίδες καὶ ἀπὸ ἄλλες ἀσθένειες, ἐξαπέλυσε ἐγκυκλίους, δίδαξε τὸν λαὸ σωστὰ πῶς νὰ ἀντιμετωπίζει τὰ πράγματα αὐτά, ἔδωσε εἰκόνες τοῦ ἀγίου Χαραλάμπους καὶ τοῦ ἀγίου Τρύφωνος σὲ ὅλες τὶς ἐκκλησίες, ἢ τοῦλάχιστον στὶς περισσότερες, γιὰ νὰ προτρέψει τὸν λαὸ νὰ ἔχει ἐλπίδα στὸν Θεὸ καὶ στοὺς ἀγίους, καὶ ἀπ' αὐτὸν νὰ περιμένει, μαζί μὲ τὴν βοήθεια τῆς ἐπιστήμης, τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ δεινά, τὰ ὁποῖα ἐφαίνοντο νὰ τὸν βασανίζουν.

Ταυτόχρονα, δίπλα ἀπὸ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴ, στὸν μπαξέ, σὲ κῆπο τῆς μονῆς Μαχαιρᾶ, ἴδρυσε τὴν Ἑλληνικὴ Σχολή, τὸ σημερινὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο, τὸ ὁποῖο τελείωσε τὸ 1812. Μὲ πολὺ

πόθο καὶ ἐνδιαφέρον ἔκτισε τὸ σχολεῖο αὐτό, παρ' ὅλα τὰ δυσβάστακτα χρέη, γιὰ νὰ μποροῦν οἱ Ἕλληνες τῆς Κύπρου νὰ παιδεύονται στὰ γράμματα καὶ νὰ καλλιεργοῦνται στὸν πολιτισμό.

Ἡ πορεία τοῦ χρόνου ἦταν τραγικὴ γιὰ τὸν Κυπριανό. Γιατὶ προχωροῦμε σταθερὰ πρὸς τὸ 1821. Ἀρχίζει στὸν ἑλληνικὸ χῶρο νὰ ἐτοιμάζεται ἡ ἐξέγερση τῶν ἑλλήνων, τῶν ὑποδούλων ἑλλήνων. Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία ἦταν αὐτή, ἡ ὁποία ἐτοίμασε ὅλην αὐτὴ τὴν πορεία πρὸς τὴν ἐπανάσταση. Ἦλθαν στὴν Κύπρο ἀπεσταλμένοι, οἱ ὁποῖοι πλησίασαν τὸν Κυπριανὸ καὶ τοῦ μίλησαν γιὰ τὴν ἐξέγερση, θέλοντας νὰ συμμαχήσει ὁ Κυπριανὸς μαζί τους, ὥστε καὶ ἡ Κύπρος νὰ ἐξεγερθεῖ. Ὁ Κυπριανός, μὲ τὴν σοφία, τὴν σύνεση καὶ τὴν πεῖρα, ἡ ὁποία τὸν διέκρινε, κατάλαβε ὅτι αὐτὸ ἦταν πάρα πολὺ ἐπικίνδυνον, καὶ μοιραία θὰ καταδικαζόταν σὲ ἀποτυχία. Γι' αὐτὸ τὸν λόγο ἐξήγησε στοὺς φιλικούς ὅτι δὲν μποροῦσε στὴν Κύπρο νὰ γίνεи ἐκείνη τὴν στιγμὴ ἐπανάσταση. Ὑποσχέθηκε οἰκονομικὴ βοήθεια, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔπραξε, καὶ παρέμεινε στὸν τόπο του, στὴν θέση του, περιμένοντας τὴν ἔκβαση τῶν γεγονότων.

Τὸ 1820 διορίζεται ἀπὸ τὴν ὑψηλὴ Πύλη ὡς διοικητὴς τῆς Κύπρου, ὁ Κιουτσιουκ Μεχμέτ, ὁ ὁποῖος ἔτρεφε ἄσπονδο μῖσος κατὰ τῶν χριστιανῶν καὶ εἶχε ἀκόρεστη ἐπιθυμία νὰ πάρει τὶς περιουσίες τῶν δημογερόντων, τῶν προεστώτων καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Μὲ διάφορες προφάσεις προσπαθοῦσε νὰ πείσει τὴν ὑψηλὴ Πύλη ὅτι καὶ στὴν Κύπρο ἄρχισαν τὰ πράγματα νὰ γίνονται ἐπικίνδυνα. Στὴν ἀρχὴ δὲν τὸ πετύχαινε, διότι ἡ Κύπρος, ὅπως γράφει σ' ἓνα γράμμα του ὁ σουλτᾶνος, δὲν ἔδωσε παραδείγματα τέτοιας διαγωγῆς ἀπέναντι στὴν ὑψηλὴ Πύλη. Παρὰ ταῦτα, ὅμως, λίγο ἀργότερα, ὅταν τὸ 1821 ἕνας ἀρχιμανδρίτης, ὁ Θεοφύλακτος Θησέας, ἄρχισε νὰ μοιράζει προκηρύξεις καὶ φυλλάδια γιὰ τὴν ἐπανάσταση ἐναντίον τῶν τούρκων, αὐτὸ ἔγινε αἰτία, ὥστε νὰ πεισθεῖ, πλέον, ἡ ὑψηλὴ Πύλη ὅτι καὶ στὴν Κύπρο τὰ πράγματα ἔγιναν ἐπικίνδυνα. Ὁ Κυπριανὸς ἐξαπέλυσε μίαν ἐγκύκλιο στὶς 22 Ἀπριλίου 1821, μὲ τὴν ὁποία προέτρεπε τοὺς ρωμιούς νὰ παραδώσουν στοὺς τούρκους ὅλα τὰ ὄπλα ποὺ εἶχαν στὴν κατοχὴ τους.

Καί, ἕνα-δύο μῆνες ἀργότερα, τὸν Μάϊο, ἐξαπέλυσε καὶ ἄλλη ἐγκύκλιο, μὲ τὴν ὁποία προέτρεπε τοὺς ρωμιοὺς χριστιανοὺς νὰ εἶναι πάρα πολὺ προσεκτικοὶ στὴν διαγωγή τους, προσεκτικοὶ μέχρι λεπτομερείας, ἀκόμα καὶ στὰ ροῦχα ποὺ φοροῦσαν, νὰ μὴν εἶναι προκλητικά, νὰ εἶναι συνετοὶ καὶ πολὺ σώφρονες, διότι καὶ ἡ παραμικρὴ ἀπροσεξία θὰ ἦταν μοιραία καὶ γιὰ τοὺς ἴδιους καὶ γιὰ τὸν τόπο.

Βέβαια, τὰ πράγματα προχωροῦσαν, καὶ φθάνουμε στὴν 9ην Ἰουλίου τοῦ 1821, ὅποτε ὁ Κιουτσιούκ Μεχμέτ, μὲ τὰ δικά του συνέδρια, ἀποφάσισε, ἀφοῦ ἔλαβε τὴν ἐγκριση τῆς ὑψηλῆς Πύλης, νὰ σκοτώσει 486 προεστῶτες τοῦ τόπου, ὅλους τοὺς μητροπολίτες, ἀρκετοὺς ἡγουμένους, ἱερομονάχους, ἱερεῖς, δασκάλους, προὔχοντες, οἱ ὅποιοι ἐθεωροῦντο ἐπικίνδυνοι. Ἔτσι ἄρχισε τὸ ἀνόσιο ἔργο του τὴν 9ην Ἰουλίου, καὶ ἀφοῦ πρῶτα ἀπηγχόνισε τὸν ἀρχιεπίσκοπο Κυπριανό, στὴν συνέχεια καρατόμησε, ἔσφαξε τοὺς μητροπολίτες Πάφου Χρῦσανθο, Κιτίου Μελέτιο, Κυρηναίας Λαυρέντιο, τὸν ἡγούμενο Κύκκου Ἰωσήφ, τὸν οἰκονόμο τοῦ Τιμίου Σταυροῦ Ὁμόδου Εὐτύχιο, τὸν ἀρχιδιάκονο Μελέτιο, τὸν ἡγούμενο τῆς μονῆς Χρυσοστόμου, τοὺς ἱερομονάχους ἀπὸ τὴν μονὴ τοῦ Σινᾶ, καὶ ἀρκετοὺς ἄλλους, κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς. Τρεῖς ἡμέρες κράτησε ἡ σφαγὴ ὄλων αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων στὴν Λευκωσία.

Μὲ λίγα λόγια αὐτὴ εἶναι ἐξωτερικὰ ἡ ζωὴ τοῦ ἐθνομάρτυρος Κυπριανοῦ. Πιστεύω ὅτι εἶναι γνωστὴ σὲ ὅλους μας, τὴν διαβάσαμε, τὴν μάθαμε στὰ σχολεῖά μας, τὴν ἀκοῦμε συχνά. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο ἐγὼ ἤθελα νὰ πῶ, ἔτσι, ὡς δική μου ἄποψη, γιὰ τὸν ἐθνομάρτυρα Κυπριανό, εἶναι ὅτι ὁ Κυπριανὸς ἦτο τὸ ἀπόσταγμα καὶ τὸ καταστάλαγμα αὐτοῦ τοῦ τόπου. Ἐκρυβε μέσα του τὸ μυστήριον τῆς Κύπρου. Τὸ μυστήριον τῆς Ρωμοσύνης. Ἦταν ἕνας ἄνθρωπος ζυμωμένος μέσα στὴν ἀσκητικὴ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. Ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἔμαθε νὰ προσφέρει, νὰ διακονεῖ, χωρὶς νὰ εἶναι κλεισμένος σὲ στενὰ πλαίσια. Ἦταν πραγματικὸς ρωμῖός, ὁ ὁποῖος μπορούσε ν' ἀγαπᾷ ἀκόμα καὶ τοὺς ἐχθρούς του. Δὲν ἄφησε τὸν ἑαυτό του νὰ φοβηθεῖ τὸν θάνατο, γιὰτὶ ὑπερέβη τὸν θάνατο, ἐνῶ ἀκόμα ἦταν στὴν ζωὴ αὐτῆ, μέσα ἀπὸ τὴν ἀγωγή τῆς Ἐκκλησίας.

Ἦταν ὁ ἀπαθὴς ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἤξερε νὰ μὴν εἶναι παρορμητικός, ἀλλὰ τὸν ἐνθουσιασμό του καὶ τὰ αἰσθήματά του τὰ τιθάσσειε μέσα στὰ πλαίσια τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς εὐθύνης ἀπέναντι στὸν λαό του. Ἀκόμα ὁ Κυπριανὸς ἤξερε πάρα πολὺ καλὰ πῶς μποροῦσε νὰ γίνεῖ σωστὰ μιὰ ἐπανάσταση γιὰ τὴν ἐλευθερία τοῦ τόπου αὐτοῦ.

Γι' αὐτὸ μπορεῖ σήμερα νὰ μιλήσει, νὰ γίνεῖ γιὰ μᾶς παράδειγμα, γιατί δὲν ἦταν αἰσθηματολόγος, οὔτε ἀπερίσκεπτος, οὔτε παρορμητικός. Λέγεται ὅτι ἔστειλε ἐγκύκλιο, τὴν ὁποία ἀρκετοὶ κακίζουν. Γιατὶ δὲν μποροῦν, ἴσως, νὰ δοῦν τὴν σοφία του. Ἔστειλε ἐγκύκλιο ἢ ὁποία ἔλεγε: «Δώστε τὰ ὅπλα ὅλα στοὺς τούρκους». Μπορεῖ κανεὶς νὰ θεωρήσει αὐτὴ τὴν ἐγκύκλιο προδοτικὴ, ἢ καὶ πολὺ δουλοπρεπῆ, ἔναντι τῶν τούρκων. Ἀλλά, ἐὰν διαβάσουμε ὅλες τὶς ἐπιστολὲς τοῦ ἀποστόλου Παύλου, θὰ δοῦμε ὅτι ὁ ἀπόστολος, παιδαγωγῶντας τοὺς χριστιανούς, τοὺς ἔλεγε ὅτι «ἂν εἶσαι δοῦλος, μὴ σὲ μέλλει πού εἶσαι δοῦλος, νὰ γίνεις ἐλεύθερος ἐν Χριστῷ»⁵. Ἦξερε ὁ Κυπριανὸς ὅτι ἡ ἐλευθερία δὲν κατακτᾶται μὲ τὰ ὅπλα. Κι εἶπε, «δώστε τὰ ὅπλα σας στοὺς τούρκους. Καὶ μὴ φοβᾶστε. Δὲν γίνεστε ὑπόδουλοι, ἂν δὲν ἔχετε ὅπλα. Γίνεστε ὑπόδουλοι, ἂν δὲν εἴσθε ἐλεύθεροι ἄνθρωποι».

Γι' αὐτό, δὲν τὸν ἐνδιέφεραν τὰ ὅπλα. Τὸν ἐνδιέφερε τὸ σχολεῖο. Γιατὶ ἦταν μέσα στὴν ἴδια παράδοση τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ καὶ τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι ἤξεραν ὅτι μποροῦσαν νὰ καλλιεργήσουν τὸν λαό, καὶ ὅτι τὸ ἐθνικὸ ἔργο δὲν εἶναι μόνο νὰ δίνεις ὅπλα στοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ τὸ πῶς νὰ τοὺς κάνεις ἐλεύθερους. Κι ὅταν ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς γύριζε τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔκτιζε σχολεῖα, ἔλεγε· «τὰ σχολεῖα ἀνοίγουν ἐκκλησίες». Καὶ γέμιζε τὸν τόπο σχολεῖα, κι ἔλεγε στοὺς ὑπόδουλους Ἕλληνες, «νὰ στέλλετε τὰ παιδιά σας στὰ σχολεῖα, γιατί, ἂν δὲν πᾶνε σχολεῖο, εἶναι σὰν τὰ ζῶα». Τὸ ἴδιο καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός, παρὰ τὶς φοβερὲς δυσκολίες πού ἀντιμετώπιζε. Ἐνα ἀπὸ τὰ πρῶτὰ

5. Α' Κορ. ζ' 21-24. Ἐφ. ς' 6-9.

του ἔργα ἦτο νὰ κτίσει σχολεῖο, γιὰ νὰ οἰκοδομήσει τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς του.

Γράφει, λοιπόν, τότε, καὶ νομίζω ὅτι εἶναι πολὺ σημαντικό νὰ σᾶς διαβάσω τὰ ἴδιά του τὰ λόγια, τὰ ὁποῖα ἔγραψε στὰ ἐγκαίνια τοῦ σχολείου:

«Ἐννοήσαντες ὅτι ἡ ἡμετέρα πολιτεία τῆς καθ' ἡμᾶς νήσου Κύπρου πάσχει μέγαν αὐχμὸν παιδείας, καὶ ἔλλειψιν ἑλληνικῶν μαθημάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι τὸ μόνον μέσον ὁποῦ στολίζουσι τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, καὶ ὁποῦ ἀποκαταστήνουσι τὸν ἄνθρωπον ἄξιον τῷ ὄντι ἄνθρωπον. Τούτου χάριν ζήλω θείῳ κινηθέντες καὶ φιλοτιμηθέντες, ἀπεφασίσαμεν, ἅμα τοῦ πνευματικοῦ σκάφους διαδεξάμενοι τὰ πηδάλια, ἐν πάσῃ τῇ ἀσθενείᾳ ἡμῶν, νὰ συστήσωμεν μίαν ἑλληνικὴν Σχολὴν ἐπάνω εἰς τὴν πατρίδα, διὰ νὰ ὠφελήσωμεν καὶ ἡμεῖς ὁπωσοῦν τοὺς συμπατριώτας ἡμῶν. Καθότι ἐννοήσαμεν προσέτι, ὅτι τῆς ἀπαιδευσίας καὶ κακοθείας τινῶν ὁμοπατριῶν, ἀφ' ἧς πηγάζουσι τόσα καὶ τόσα δεινά, δὲν εἶναι ἄλλο τὸ αἴτιον, παρὰ ἡ στέρησις τῶν μουσῶν, μὲ τὸ νὰ μῆ[ν] ἐστάθῃ τρόπος μέχρι τῆς αὐτῆς νὰ συστηθῇ καὶ εἰς τὴν ἐδικὴν μας πατρίδα, καθὼς καὶ εἰς ἄλλας πολιτείας, ἕνα κοινὸν σχολεῖον, διὰ νὰ διδάσκωνται οἱ παῖδες τῆς πολιτείας, τέλος πάντων, τὴν πάτριον πίστιν αὐτῶν, τὸ μόνον προτιμότερον καὶ ἀναγκαιότερον, καὶ νὰ ἐκπαιδεύωνται ἐνταυτῷ, καὶ ἦθῃ χρηστά, ὁποῦ μὲ τὸ μέσον τῆς μαθήσεως προβαίνοντες εἰς τὴν ἀνδρικήν ἡλικίαν νὰ γίνωνται ἄνδρες θεοσεβεῖς, φρόνιμοι, πολιτικοί, χρηστοθήεις, δίκαιοι, φιλοπάτριδες, φιλέμποροι, ὁποῦ νὰ ἠμποροῦσι νὰ προσπορίζωνται τὰ συστατικὰ τῆς ζωῆς αὐτῶν μὲ τρόπους δικαιοσύνης, καὶ ὄχι νὰ περιφέρωνται τῆδε κάκεισαι τηνάλλως, ἐν ἀπορίᾳ καὶ ἀμηχανίᾳ τὸ πλεῖστον διάγοντες. Τούτου χάριν ἀποφασιστικῶς μὲ ὅλην μας τὴν ἀδυναμίαν, καὶ μὲ κάθε δύσκολον τρόπον, ἠγείραμεν ἐκ θεμελίων, καὶ εἰς κάλλος ὁπωσοῦν, τὴν ἤδη οἰκοδομηθεῖσαν νέαν Σχολὴν, τὴν ἔξωθεν καὶ πλησίον κειμένην τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς, ἐν τῷ κατὰ ἀνατολὰς εὐρισκομένῳ παξέ, τὸν ὁποῖον παξὲν εἶχε πρὸ χρόνων ἀφιερωμένον εἰς τὴν ἱερὰν σταυροπήγιον καὶ βασιλικὴν μονὴν

τῆς κυρίας Μαχαιράδος ὁ συναδελφὸς ἡμῶν ἅγιος Κυρηναίος κύρ Εὐγένιος... Παρώτρυνε δὲ ἡμᾶς εἰς τοῦτο τὸ εὐσεβὲς καὶ θεάρεστον ἔργον, ναὶ καὶ ὁ ζῆλος τῆς πατρίδος, ὡς ἔφημεν, καὶ τὸ ἀπαραίτητον ἡμῶν χρέος, ἀλλὰ καὶ αἱ ἐξ ἀμάξης λαλούμεναι κατὰ τῶν κυπρίων ἡμῶν ἀναρίθμητοι ἐκεῖναι κατηγορίαι, ὧν αὐτήκοοι πολ- λάκις ἐν πολλοῖς ἐγενόμεθα. Καθότι εἰς ὅσους περιήλθομεν τόπους καὶ ξένας ἐπαρχίας, ἄλλο δὲν ἠκούομεν, παρὰ μίαν ἀδιάκοπον ῥύμην κατηγοριῶν εἰς τοὺς κυπρίους ἡμᾶς, ὅτι τὰ παραμικρότερα νησία, καὶ αἱ παραμικρότεραι πολιτεῖαι, ἔχουσι κοινὰ σχολεῖα συ- στημένα, καὶ μία περίφημος Κύπρος, ἓνα κοινὸν μουσεῖον, κἂν τῶν γραμματικῶν, δὲν εἶναι ἄξιοι νὰ συστήσωσι, διὰ νὰ σπουδάζωσι τὰ παιδία τῆς πολιτείας καὶ νὰ ῥυθμίζωσι κἂν τὴν βάρβαρον γλῶσσάν τους. Ἀλλὰ πηγαίνεις καὶ βλέπεις μίαν ἀμάθειαν εἰς ὅλους γενικῶς, καὶ εἰς ἱερωμένους, καὶ εἰς λαϊκούς, καὶ κάποια ἦθη σχεδὸν ἀνυπό- φορα»⁶.

Νομίζω εἶναι πολὺ βασικὸ σημεῖο αὐτό, γιατί μᾶς δείχνει τὴν φιλοσοφία καὶ τὴν στάση τοῦ Κυπριανοῦ ἀπέναντι στὸ ἐθνικὸ πρό- βλημα. Ὁ Κυπριανὸς ἤθελε νὰ φτιάξει ἀνθρώπους ἐλεύθερους. Ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι θὰ μπορούσαν, ἀφοῦ ἦταν οἱ ἴδιοι ἐλεύθεροι, νὰ ἀποκτήσουν καὶ ἐλεύθερη πατρίδα. Γιατὶ πίστευε ὅτι δούλος ἄνθρωπος καὶ ἐλεύθερη πατρίδα νὰ ἔχει, θὰ τὴν ὑποδουλώσει. Καὶ ὅτι ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι μόνον γεωγραφική, ἀλλὰ πρωτίστως γε- γονὸς τὸ ὁποῖο συντελεῖται μέσα στὸ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου. Στὸ ὁποῖο συντελοῦν ἡ γνώση τῆς ἱστορίας καὶ τῆς θεολογίας. Αὐτὸ σημαίνει Ρωμιοσύνη καὶ ρωμαϊκὸν ἦθος. Καὶ γι' αὐτὸ ὁ Κυπριανὸς ἔφτιαξε τὴν Σχολὴ καὶ ἔδωσε σ' αὐτὴ σημασία καὶ δὲν δίστασε οὐδό- λως νὰ πεῖ στοὺς χριστιανούς νὰ δώσουν ὅλα τὰ ὄπλα στοὺς τούρ- κους. Διότι ἤξερε πολὺ καλά πῶς ἀποκτᾶται ἡ ἐλευθερία.

Ἐνα ἄλλο σημεῖο, τὸ ὁποῖο παρουσιάζει τὴν μεγάλη ψυχὴ καὶ τὴν μεγάλη διάνοια τοῦ Κυπριανοῦ εἶναι τὸ ἐξῆς: Ὅταν ἦλθε ἡ ὠρα τῆς ἐπανάστασης, δὲν νικήθηκε ἀπὸ τὰ συναισθήματά του, δὲν κι-

6. Βλ. Ἰδρυτικὴ πράξη ἐλληνικῆς Σχολῆς Λευκωσίας, σσ. 182-184 ἐν τῷ παρόντι.

νήθηκε συναισθηματικά καὶ ἐνθουσιαστικά (ὡς ἔλληνας ἤθελε βέβαια τὴν ἐλευθερία τοῦ τόπου του), ἀλλὰ ὑπεύθυνα καὶ σοβαρά. Διεῖδε τὶς αἰμοχαρεῖς διαθέσεις τοῦ Κιουτσιούκ Μεχμέτ, ὁ ὁποῖος ἦταν ἔτοιμος νὰ σφάξει ὅλους τοὺς ραγιαδες τοῦ τόπου. Σὰν καλὸς ποιμένας καὶ πατέρας εἶπε ὅτι σ' αὐτὸν τὸν τόπο δὲν μπορεῖ νὰ γίνει τῶρα ἐπανάσταση. Οἱ γύρω χῶρες ἦταν ὑπὸ τὴν τουρκικὴ κατοχή, καὶ σὲ λίγες ὥρες ἦταν δυνατὸν νὰ πινηγεῖ ὀλόκληρη ἡ Κύπρος στὸ αἷμα. Ὅποταν εἶχε τὸ θάρρος, μπροστὰ στὴν ἀπαίτηση τῶν φιλικῶν, νὰ πεῖ ὅτι αὐτὴ τὴν στιγμή δὲν μπορεῖ στὸν τόπο τοῦτο νὰ γίνει ἐπανάσταση. Πρᾶγμα τὸ ὁποῖον οἱ φιλικοὶ ἐδέχθησαν, ἐσεβάσθησαν, ἐπήνεσαν. Βοήθησε τὴν ἐπανάσταση μὲ ἄλλο τρόπο. Ἐνῶ ἡ ἄλλη περίπτωση, τοῦ ἀρχιμανδρίτου Θεοφυλάκτου, δυστυχῶς ἐπνιξε τὸν τόπο στὸ αἷμα, χωρὶς κανένα πρακτικὸ ἀποτέλεσμα.

Προχωρῶντας, βλέπουμε αὐτὸ τὸν ἄνθρωπο, τὸν ἀρχιεπίσκοπο, ὅταν ἦλθε ἡ ὥρα τοῦ θανάτου του, καὶ τοῦ πρότειναν νὰ γλυτώσει τὸν ἑαυτό του, αὐτὸς νὰ ἀρνεῖται. Καὶ δὲν εἶναι παράδοξο ὅτι ἓνας τοῦρκος τοῦ πρότεινε νὰ πάει στὰ προξενεῖα τῆς Λάρνακας καὶ νὰ σωθεῖ. Ὁ Κυπριανὸς δὲν ἦταν ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ ζήσει. Γιατί, ὅπως λέει κάποιος, «ἓνας ρωμιὸς δὲν μαθαίνει μόνο νὰ ζεῖ, ἀλλὰ προπάντων μαθαίνει νὰ πεθαίνει». Ὁ Κυπριανὸς ἤξερε νὰ πεθαίνει, γιατί ὀλόκληρη ἡ ζωὴ του ἦταν μιὰ μελέτη θανάτου, ἦταν ἡ ὑπέρβαση τοῦ θανάτου, ἦταν ἡ πορεία του μέσα στὴν αἰωνιότητα. Γι' αὐτὸ τὸν λόγο ἀρνήθηκε νὰ διαφύγει, ἔμεινε ἐκεῖ πιστὸς καὶ παρέμεινε στὸν χῶρο τὸν δικό του, μὲ ἀξιοπρέπεια καὶ ἀρχοντιά, χωρὶς νὰ τρομάξει, χωρὶς νὰ σκεφθεῖ τίποτε τὸ ὁποῖο μπορούσε νὰ τοῦ προσάψει μομφή.

Καὶ ὅταν ὀδηγήθηκε μπροστὰ στὸν Μεχμέτ, καὶ αὐτὸς ἄρχισε νὰ τοῦ λέει ἐκεῖνα ὅλα τὰ δελεαστικά καὶ τὰ φοβερὰ καὶ νὰ προσπαθεῖ νὰ φέρει τὸν Κυπριανὸ σὲ μιὰ δύσκολη κατάσταση, ὁ ἀρχιεπίσκοπος μὲ ἀξιοπρέπεια τοῦ ἐξήγησε ὅτι αὐτὴ ἡ πράξη εἶναι ἄδικη, ὅτι οἱ κύπριοι καὶ οἱ ρωμιοὶ τοῦ τόπου δὲν ἦταν ἄξιοι αὐτῆς τῆς συμπεριφορᾶς. «Κοίταξε», τοῦ εἶπε, «ἐμεῖς εἴμαστε ἄνθρωποι

ἤσυχτοι, δὲν εἴμαστε αὐτοὶ ποὺ ἐσὺ νομίζεις, ἀλλὰ, ἂν θέλεις νὰ μᾶς σκοτώσεις, κάνε ὅπως προτιμᾶς. Νὰ ξέρεις, ὅμως, ὅτι ἡ Ρωμιοσύνη εἶναι φυλὴ συνόκαιρη τοῦ κόσμου. Καὶ δὲν πρόκειται νὰ ἐκλείψει, ὄχι γιατί ἔχει ὄπλα, σοῦ τὰ δώσαμε τὰ ὄπλα, ἀλλὰ γιατί αὐτὴ ἡ Ρωμιοσύνη ἔχει ἄλλες δυνάμεις, καὶ ἔχει ἓνα ἄλλο ἔδαφος, τὸ ὁποῖο ἐσὺ δὲν μπορεῖς νὰ φθάσεις. Κι ἐσὺ μπορεῖ νὰ σκοτώσεις τὸ σῶμά μας. Ἀλλὰ τὴν ψυχὴ μας δὲν μπορεῖς νὰ τὴν σκοτώσεις». Γιατὶ ὁ Κυπριανὸς ἦταν μαθητὴς, ἀληθὴς μαθητὴς καὶ μιμητὴς τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος εἶπε: «Μὴ φοβᾶσθε ἀπ' αὐτοὺς ποὺ μποροῦν νὰ σκοτώσουν τὸ σῶμά σας, τὴν ψυχὴ σας, ὅμως, δὲν μποροῦν νὰ σκοτώσουν»⁷.

Ἔτσι καὶ ὁ Κυπριανός, ὅταν πῆγε στὴν ἀγχόνη, ἐκεῖ, ὡς ἐπίσκοπος, ὡς μιμητὴς τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος ἐγεύετο τὴν αἰώνια ζωὴ, δὲν τρόμαξε, ἀλλὰ εὐλόγησε τὴν θηλειὰ (σχοινὶ) τοῦ ἀπαγχονισμοῦ, ὅπως εὐλογοῦμε ἱερατικῶς τὰ ἄμφια καὶ τὰ φοροῦμε, καὶ γύρισε μὲ ἀξιοπρέπεια καὶ ἀρχοντιὰ καὶ εἶπε στὸν δῆμιο: «Ἐκτέλεσον τὴν ἐντολὴν τοῦ ἀπηνουὸς κυρίου σου». Μὲ τὸ παράδειγμά του, μὲ τὴν σύνεσή του, μὲ τὴν φρόνησή του, μπορεῖ νὰ μᾶς πεῖ πολλά. Προπάντων, μπορεῖ νὰ μᾶς πεῖ πολλὰ μ' αὐτὴν τὴν ρωμαϊκὴ ἀρχοντιὰ, ἡ ὁποία τὸν διακατεῖχε. Νὰ μᾶς πεῖ καὶ νὰ μᾶς διδάξει πῶς κι ἐμεῖς σήμερα, μπροστὰ στὸ τεράστιο ἐθνικὸ πρόβλημα, μπροστὰ στὴν τεράστια ἐθνικὴ δυσκολία, πῶς νὰ σταθοῦμε συνετοί, φρόνιμοι, ἄνθρωποι ποὺ νὰ ξέρουμε πῶς νὰ πολεμοῦμε καὶ ποῦ νὰ πολεμοῦμε. Καὶ νὰ μάθουμε, ὥστε κι ἐμεῖς νὰ μὴ φοβόμαστε καὶ νὰ μὴ δειλιάζουμε, ἀλλὰ οὔτε κι ἀπὸ τὴν ἄλλη νὰ εἴμαστε συνθηματολόγοι καὶ ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι τρέχουμε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἀπερισκέπτως, δημιουργοῦντες προβλήματα στὸν τόπο μας καὶ στὴν πορεία μας.

Ἡ Ρωμιοσύνη εἶναι γέννημα τῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἑλληνικῆς παράδοσης. Καὶ ὁ ρωμιὸς καὶ οἱ πατέρες μας ἦσαν ἄνθρωποι μεγάλης ὑπομονῆς. Καὶ ἐπειδὴ εἶχαν ὑπομονή, δὲν ἔκαναν

7. Ματθ. ι' 28. Λουκ. ιβ' 4-5.

λάθη, γιατί δὲν ἐβιάζοντο. Καὶ εἶχαν ὑπομονή, γιατί πίστευαν. Διότι αὐτὸς ποὺ πιστεύει, δὲν βιάζεται καὶ δὲν πανικοβάλλεται καὶ δὲν ἀγχώνεται. Αὐτὸς ποὺ δὲν πιστεύει, αὐτὸς ἀγχώνεται καὶ βιάζεται καὶ πανικοβάλλεται καὶ ὅπωςδήποτε κάνει πολλὰ λάθη.

Νομίζω ὅτι ἡ σημερινὴ ἡμέρα εἶναι ἡμέρα τιμῆς γιὰ τοὺς ἐθνομάρτυρες, ἀλλὰ προπάντων εἶναι ἡμέρα μελέτης. Εἶναι ἡμέρα μύησης στὸ μαρτύριο τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἐκκλησίας, τῶν προκρίτων τοῦ τόπου μας. Πρέπει νὰ ἀκούσουμε τὴν φωνὴ καὶ νὰ δοῦμε τὸ παράδειγμα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, τοῦ ὁποῖου ἡ παρουσία σφράγισε καὶ θὰ σφραγίζει τὴν ἱστορία τῆς πατρίδας καὶ τῆς Ἐκκλησίας μας.

Β'
Ἐπισκόπου Λήδρας
καὶ ἡγουμένου Μαχαιρᾶ Ἐπιφανίου

ΜΙΑ ΑΝΕΚΔΟΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΓΑΒΡΙΗΛ ΖΑΧΑΡΙΟΥ¹

Μὲ τὴν παρότρυνση καὶ τὴν εὐλογία τοῦ μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κ.κ. Χρυσοστόμου τοῦ Β', ἡ ἱερὰ μονὴ τῆς Παναγίας τοῦ Μαχαιρᾶ ἀνέλαβε τὸ ἔργο μιᾶς ἐπιστημονικῆς ἐμπειριστατωμένης ἱστορικῆς ἔρευνας, μὲ σκοπὸ νὰ ἀνακαλύψει ἀπὸ πρωτογενεῖς πηγές ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερα καὶ ἀξιόπιστα στοιχεῖα γιὰ τὸ πρόσωπο καὶ τὴν δράση τοῦ ἔθνομάρτυρα ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ. Ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ἀνέλαβε ἡ μονὴ μας τὴν ἐργασία αὐτὴ εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Κυπριανὸς ὑπῆρξε πνευματικὸ της τέκνο «ἐξ αὐτῆς τῆς βαλβίδος τοῦ βίου», ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀνέλαβε τὸ ἀρχιεπισκοπικὸ πηδάλιο τῆς κυπριακῆς νηὸς δὲν ἔπαυσε νὰ ἐνδιαφέρεται, νὰ μεριμνᾷ καὶ νὰ φροντίζει γιὰ θέματα, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦσαν τὴν μονή.

Ἡ ἔρευνα αὐτὴ ξεκίνησε τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 2007 καί, μέσα σὲ πολὺ σύντομο χρονικὸ διάστημα ἀγρεύθηκε πλούτος στοιχείων ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς λήθης καὶ τοῦ πελάγους τῶν συγγραμμάτων, ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι ἄγνωστα καὶ ἀνέκδοτα. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ εἶναι τόσο ἰσχυρά, ὥστε ἀλλάζουν τὸν ροῦν τῶν ἀντιλήψεών μας γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ Κυπριανοῦ καὶ τὴν προσωπικότητά του. Ἐκτὸς αὐτῶν ἀνακαλύψαμε καὶ ἀντικείμενα ποὺ σχετίζονται μὲ τὸ πρόσωπό του².

1. Εἰσήγηση ἐκφωνηθεῖσα στὸ Δ' διεθνὲς Κυπρολογικὸ συνέδριο, τὸ ὁποῖο ὀργάνωσε ἡ Ἑταιρεία Κυπριακῶν Σπουδῶν μεταξὺ 29 Ἀπριλίου καὶ 3 Μαΐου 2008. Τὸ κείμενο τῆς ἐπιστολῆς βλ. σσ. 132-135 στὸν παρόντα τόμο.

2. Ἐνδεικτικὰ, ἐκ τῶν ἐγγράφων ἀναφέρομε τὰ ἐξῆς: μίαν ἐπιστολὴ ἐκ τοῦ

Ἡ ἱερά μονή Μαχαιρᾶ, σὲ συνεργασία μὲ διαφόρους φορεῖς, ἔχει ἐτοιμάσει ἓνα πρόγραμμα ἐκδηλώσεων καὶ ἐκδόσεων, τὸ ὁποῖο βρίσκεται μέσα στὸν φάκελλο ποὺ κρατᾶτε. Μέσα ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἐκδηλώσεις καὶ ἐκδόσεις θὰ προβληθοῦν ὅλα τὰ στοιχεῖα, ἐκδεδομένα καὶ ἀνέκδοτα. Ὅλη αὐτὴ ἡ προσπάθεια ἔχει σκοπὸ νὰ προπαρασκευάσει τὴν ἐπικείμενη διακοσιοστὴ ἐπέτειο ἀπὸ τὴν ἀνάληψη ἀπὸ τὸν Κυπριανὸ τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ θρόνου τῆς Κύπρου, στὶς 30 Ὀκτωβρίου 1810.

Ὁ Κυπριανός, ὡς γνωστόν, εἶναι μία ἐκ τῶν πλέον σημαντικοτέρων ἐκκλησιαστικῶν προσωπικοτήτων τῆς Κύπρου κατὰ τὸν 19^ο καὶ 20^ο αἰῶνα. Καὶ ἐνῶ αὐτὸ εἶναι τοῖς πᾶσι γνωστόν καὶ ἀποδεκτόν, ἐν τούτοις ἀδίκως προβάλλονται ἀπὸ κάποιους οἱ λεγόμενες «μελανὲς στιγμὲς» τῆς ζωῆς του³. Στόχος μας εἶναι ἡ εἰς τὸ ἐγγὺς μέλλον ἀναίρεση ὅλων τούτων καὶ ἡ ἀποκατάσταση τῆς ἀλήθειας.

Ἐρευνῶντες στὸ ἀρχεῖο τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου ἐντοπίσαμε, μεταξὺ ἄλλων, μία ἐπιστολὴ ὑπογραμμένη

ἀρχείου τῆς ἱερᾶς μεγίστης μονῆς Βατοπαιδίου, μίαν ἄλλη ἐπιστολή, ἡ ὁποία ἀπεστάλη πρὸς τὸν Κυπριανὸ ἀπὸ τὸν οἰκονόμο Κωνσταντῖνο τὸν ἐξ Οἰκονόμων, ἐπιστολὴ ἡ ὁποία ἀπεστάλη πρὸς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχη Ἱερεμίαν Δ' ἀπὸ τὴν κληρικολαϊκὴ συνέλευση τῶν κυπρίων γιὰ νὰ χειροτονήσουν εἰς ἀρχιεπίσκοπον τὸν Κυπριανόν, ἓναν κατάλογο τῶν χρεῶν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ πολλὰ ἄλλα. Ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα τοῦ Κυπριανοῦ ἀνακαλύψαμε στὰ κειμήλια τῆς μονῆς μας ἓνα μεγάλο ὠμοφόριο, τὸ ὁποῖο ἐκ παραδόσεως ἐθεωρεῖτο ἀφιέρωμα τοῦ Κυπριανοῦ, καθὼς ἐπίσης καὶ δύο σταυροὺς ἀγιασμοῦ, ἐκτὸς ἐκείνου ποὺ ἦταν ἤδη γνωστὸς σὲ ἐμᾶς. Περιῆλθε ἐπίσης στὴν κατοχὴ μας, μὲ εὐγενῆ δωρεὰ τοῦ κ. Ἀνδρέα Παναγίδη τοῦ Ἀναστασίου - λογοτέχνη - τὸ «πουτζίν» τοῦ Κυπριανοῦ, συνοδευόμενο ἀπὸ τὸ πωλητήριο ἔγγραφο, τὸ ὁποῖο ἔκανε μὲ τὸν Χαράλαμπο Κυριακίδη, ἀπόγονον τῆς ἀδελφῆς τοῦ Κυπριανοῦ Μαρίας. Τὰ ἀντικείμενα αὐτά, μαζί μὲ ἄλλα, τὰ ὁποῖα ἐξασφαλίσουμε, θὰ τοποθετηθοῦν σὲ εἰδικὸ δωμάτιο, μόλις συμπληρωθοῦν οἱ ἐργασίες ἐπέκτασης τοῦ σκευοφυλακίου τῆς μονῆς μας.

3. Α. ΠΑΥΛΙΔΗ, *Ἱστορία τῆς νήσου Κύπρου*, τ. Δ', Λευκωσία 1993, σ. 143. Τοῦ αὐτοῦ, «Κυπριανὸς ἀρχιεπίσκοπος», *ΜΚΕ*, τ. Ζ', σ. 376. Ὡς τέτοιες ἐκλαμβάνονται ἡ «εὐθύνη του» ὡς «ἠθικοῦ αὐτουργοῦ» τῆς ἐξορίας τοῦ προκατόχου του, τοῦ γηραιοῦ Χρυσάνθου (Φ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Εἰδήσεις ἱστορικαὶ περὶ τῆς Ἐκ-*

ἀπὸ κάποιον Γαβριὴλ Ζαχαρίου, ἡ ὁποία διασώζει σημαντικότερες πληροφορίες γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ. Αὐτὴ τὴν ἐπιστολή, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς συμπερίληψης τῆς ταπεινότητός μου μεταξὺ τῶν ὁμιλιτῶν στὸ διεθνὲς αὐτὸ συνέδριο, παρουσιάζω στὴν εἰσήγησή μου.

Τὸ ἔγγραφο εἶναι γραμμένο σὲ χαρτὶ διαστάσεων 34 ἐπὶ 24 ἐκ. Τὸ χαρτὶ εἶναι χρώματος ἀνοικτοῦ κιτρινωποῦ καὶ ἔχει μία μεγάλη κηλίδα στὸ πάνω μέρος. Γενικὰ διατηρεῖται σὲ πολὺ καλὴ κατάσταση, ὑπάρχουν ὅμως μερικὰ σημεῖα στὰ ὁποῖα ἔχει φθαρεῖ καὶ καταστραφεῖ. Τὸ ἔγγραφο φέρει τὸν ἀριθμὸ 45, μετὰ ἀπὸ ἐπιθεώρηση πὺρ ἔκανε ὁ Κωνσταντῖνος Μυριανθόπουλος (1874-1962), ὁ ὁποῖος τὸ 1915 εἶχε προσληφθεῖ ὡς γραμματέας καὶ ἀρχιεπιφύλακας στὴν Ἀρχιεπισκοπή⁴. Τὸ κείμενο τοῦ ἐγγράφου καταλαμβάνει τόσο τὴν ἐμπρόσθια ὅσο καὶ τὴν ὀπίσθια ὄψη, στὸ κάτω μέρος τῆς ὁποίας ὁ Μυριανθόπουλος σημείωσε τὴν φράση: «1803, Μαΐου 23. Ἐκ Λάρνακος· περὶ πανώλους». Στὴν ἐμπρόσθια ὄψη, πάνω ψηλά, μέσα σὲ δύο σειρές, ὡς προμετωπίδα, ὁ συγγραφέας ἀπευθύνεται στὸν παραλήπτη μὲ τὴν φράση: «Τὴν ὑμετέραν θεοφροῦρητον καὶ σεβασμιωτάτην μοι αὐτῆς μακαριότητα δουλικώτατα προσκυνῶ, τὴν δὲ ἀγίαν καὶ χαριτόβρυτον αὐτῆς δεξιάν ὄλη τῇ ψυχῇ καὶ

κλησίας Κύπρου, Ἀθήνα 1875, σ. 115), ἐρωτήματα καὶ ἐρωτηματικὰ σχετικὰ μὲ τὸ ἀκριβὲς περιεχόμενο καὶ τὸν σκοπὸ τῆς συγγραφῆς τῆς ἐγκυκλίου κατὰ τῶν φαρμασῶνων [Γ. ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ, «Ὁ τεκτονισμὸς ἐν Κύπρῳ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος», ΚΣ, ΛΑ' (1967) 83-84. Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, «Προεπαναστατικὴ παρουσία τοῦ τεκτονισμοῦ ἐν τῷ ἑλληνικῷ χώρῳ», Στασῖνος, Γ' (1966-1967) 55-58. Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ, «Παρατηρήσεις πάνω στὴν ἐγκύκλιο κατὰ τῶν μασόνων τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ», ΚΣ, ΜΓ' (1979) 163-168. ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ, «Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου κατηγοροῦσε τὸ 1815 τοὺς τέκτονες ὡς πολεμίους τοῦ σουλτάνου», Πυθαγόρας, 10-11 (1978)], καὶ ἡ παρεμπόδιση τῆς ἐπέκτασης τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως στὴν μεγαλόνησο (Α. ΠΑΥΛΙΔΗ, *Ἱστορία τῆς νήσου Κύπρου*, τ. Δ', ὁ.π., σ. 142. Τοῦ αὐτοῦ, «Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση καὶ Κύπρος», ΜΚΕ, τ. Ε', σ. 76).

4. Α. ΚΟΥΔΟΥΝΑΡΗ, *Βιογραφικὸν Λεξικὸν Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2005⁵, σ. 285.

εὐλαβῶς κατασπάζομαι». Τὸ κείμενο, ἀνορθόγραφο σὲ μεγάλο βαθμό, καταλαμβάνει 29 σειρὲς στὴν ἐμπρόσθια ὄψη καὶ 20 στὴν ὀπίσθια. Στὴν 21^η σειρὰ τῆς ὀπίσθιας ὄψης, καὶ συγκεκριμένα στὴν ἀριστερὴ πλευρὰ τοῦ κειμένου, ἀναγράφει τὴν ἡμερομηνία καὶ τὸν τόπο συγγραφῆς τῆς ἐπιστολῆς: «Ἐν Λάρνακι ,αωγ', Μαΐω κγ'». Δεξιότερα κατακλείει τὸ κείμενο μὲ τὴν φράση: «τῆς ὑμετέρας θεοφρουρήτου καὶ σεβασμιωτάτης μοι μακαριότητος ὀλοπρόθυμος καὶ ὑποκλινῆς δοῦλος», καὶ κάτω δεξιὰ τοποθετεῖ τὸ ὄνομά του ὡς ὑπογραφή, δηλαδή «Γαβριὴλ Ζαχαρίου».

Ὁ Γαβριὴλ Ζαχαρίου δὲν μᾶς εἶναι πολὺ γνωστός. Πιθανὸν νὰ εἶναι υἱὸς τοῦ Ζαχαρία Γαβριήλ⁵, αὐτόχθονος κυπρίου, δραγομάνου τῆς Σουηδίας ὑπαγομένου στὸ προξενεῖο τῆς Βενετίας κατὰ τὰ μέσα τοῦ 17^{ου} αἰῶνος⁶, καὶ ἴσως νὰ εἶναι υἱὸς τοῦ ὁ Ζαχαρίας Γαβριήλ⁷, ὁ ὁποῖος ἦταν γαμβρὸς τοῦ Ἀντωνίου Βοντιτσιάνου καὶ νυμφευμένος μὲ τὴν Ἀννέττα. Ἡ χιαστὴ ἀντιπαραβολὴ τῶν ὀνομάτων μὲ τὴν υἰοθέτηση τοῦ πατρωνύμου ὡς ἐπιθέτου ἀπὸ τὸν υἱόν, γεγονὸς τὸ ὁποῖο συνηθίζεται στὴν Κύπρο μέχρι τὶς μέρες μας, πιθανολογεῖ τὴν ἐκδοχὴ αὐτὴ, χωρὶς ὅμως νὰ τὴν ἐπιβεβαιώνει⁸. Τὸ σίγουρο εἶναι ὅτι ἀσχολεῖτο μὲ τὸ ἐμπόριο καὶ εἶχε καλὲς σχέσεις μὲ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κύπρου, τὴν ὁποίαν καὶ ἐξυπηρετοῦσε σὲ διάφορες περιπτώσεις.

Μαρτυρία γιὰ τὸ πρόσωπό του βρίσκεται στὸ βιβλίον τοῦ ἀρχιμανδρίτη τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κυπριανοῦ «Ἱστορία χρονολογικὴ τῆς νήσου Κύπρου», ἡ ὁποία ἐκδόθηκε ἀρχικὰ στὴν Βενετία τὸ 1788 ἀπὸ τὸν Νικόλαο Γλυκὺ ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα. Στὴν σελ. 594 τῆς ἐπανέκδοσης τοῦ 1933 τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, μεταξὺ τῶν ἐκ Λάρνακος

5. Ν. ΠΑΤΑΠΙΟΥ, *Τὸ προξενεῖο τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας στὴν Κύπρο, 1800-1807, καὶ ὁ πρόξενος Παναγῆς Ἀγγελᾶτος*, ἔκδ. ΚΕΕ, Λευκωσία 2000, σσ. 52, 69 (ὑποσημ. 16), 256 (ὑποσημ. 2).

6. Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ, Ὁ Εὐαγγέλης Περιστιάνης στὴν Σκάλα Λάρνακος (1757-1781), *ΕΚΕΕ*, XXV (1999) 188-190.

7. Α. ΚΟΥΔΟΥΝΑΡΗ, *Μερικαὶ παλαιαὶ οἰκογένειαι τῆς Κύπρου*, Λευκωσία 1972, σ. 14.

8. Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ, Ὁ Εὐαγγέλης Περιστιάνης, ὅ.π., σ. 188.

συνδρομητῶν, συμπεριλαμβάνεται καὶ ὁ Γαβριήλ Ζαχαρίου. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς πλείστους ἀπὸ τοὺς ἄλλους συνδρομητές, σὲ αὐτὸν ὁ συγγραφέας προτάσσει τὸ ἀγγλικὸ γράμμα «S» <σιόρ>. Αὐτὸ τὸ γράμμα προτάσσει καὶ σὲ μερικοὺς ἄλλους, ὅπως τὸν Κωνσταντῖνο Περιστιάνη, τὸν Τζικίηνη Χ. Κυριακοῦ, τὸν Κωνσταντῖνο Τάνο, καὶ ἄλλους, ἑπτανησίους τὴν καταγωγή. Ὁ Γαβριήλ Ζαχαρίου πρέπει νὰ ταυτίζεται μὲ τὸν «σιόρ Γαβριήλ τοῦ ποτε Ζαχαρίου Λάρνακος», στὸν ὁποῖον ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ χρωστοῦσε, τὸ 1788, 4.000 ἄσπρα, καθὼς καὶ μὲ τὸν «Gabriel di Zaccaria», ὁ ὁποῖος τὸ 1789 ἦταν ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου καὶ τῶν μονῶν Ἁγίου Ἰωάννου Πίπη, Ἁγίας Νάπας καὶ Κύκκου⁹. Πολὺ πιθανὸν ἀκόμη ὁ Γαβριήλ Ζαχαρία, ὁ ὁποῖος παρουσιάζεται ἀνάμεσα στοὺς ὀφειλέτες τοῦ Περιστιάνη τὸ 1781 γιὰ 40 γρόσια, νὰ εἶναι τὸ ἴδιο πρόσωπο γιὰ τὸ ὁποῖο μιλοῦμε¹⁰. Ἡ στενὴ του σχέση μὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Χρυσάνθο, καὶ γενικότερα μὲ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴ, μᾶς κάνει νὰ ὑποθέτουμε ὅτι πρόκειται γιὰ τὸν σιόρ Γαβριήλ, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται σὲ κατάστιχο αὐτῆς. Συγκεκριμένα, σὲ κατάστιχο στὸ ὁποῖο ἀναγράφονταν τὰ ὀνόματα ὧσων δανεῖζονταν βιβλία ἀπὸ τὴν βιβλιοθήκη τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, ἀναγράφεται τὸ ὄνομα αὐτὸ τρεῖς φορές σὲ δύο διαφορετικὲς χρονολογίαις¹¹.

Στὸ ἀρχεῖο τῆς ἱερᾶς μονῆς Κύκκου φυλάσσεται μία ἐπιστολὴ μὲ ἀριθμὸ ΜΑ' (41) καὶ ἡμερομηνία 9 Σεπτεμβρίου 1797¹², ἡ ὁποία φέρει τὸν Γαβριήλ Ζαχαρίου ὡς ἀποστολέα καὶ μαρτυρεῖ ὅτι ὁ ἴδιος «διακινεῖ γιὰ λογαριασμὸ τοῦ Κύκκου προϊόντα ἀπὸ καὶ πρὸς τὴν Βενετία (βαμβάκι, μανουάλια, χρυσό), καὶ ἀποστέλλει στὴν Μονὴ τοὺς λογαριασμοὺς γιὰ ἔλεγχο». Στὰ ἀρχεῖα τῆς ἐν λόγῳ Μονῆς ὑπάρχουν καὶ ἄλλες ἐπιστολὲς παρομοίου περιεχομέ-

9. Τοῦ αὐτοῦ, αὐτόθι, σ. 190.

10. Αὐτόθι, σ. 190.

11. Βλ. ἐνταῦθα, σσ. 151-152.

12. ΣΤ. ΠΕΡΔΙΚΗ, «Οἱ ἑπτανήσιοι τῆς Λάρνακος καὶ οἱ σχέσεις τους πρὸς τὴν ἱερὰν μονὴν Κύκκου», ΚΣ, ΝΘ' (1995) 50, σημ. 2.

νου, οί ὅποῖες ἀναφέρουν ὡς διεκπεραιωτὲς μεταξὺ ἄλλων τοὺς προαναφερθέντες Τζικίηνη καὶ Περιστιάνη. Οἱ ἑπτανήσιοι ἦταν ἄνθρωποι τοῦ ἐμπορίου, καὶ σὲ ἐπιστολές, οἱ ὅποῖες διασώζονται σὲ διάφορα ἐκκλησιαστικὰ ἀρχεῖα, μαρτυρεῖται ὅτι ἀνελάμβαναν νὰ διεκπεραιώσουν, γιὰ λογαριασμό μίας ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, ἐμπορικὲς συναλλαγές.

Ὁ Γαβριήλ Ζαχαρίου διαμένει στὴν Λάρνακα. Αὐτὸ διαφαίνεται καὶ μέσα στὴν ὑπὸ ἐξέταση ἐπιστολή. Φράσεις ὅπως «ὅταν σὺν Θεῷ δὲν ἀκουστῇ τὸ οὐδὲν ἄλλο μόλεμα ἐδῶ» (ἀναφορὰ στὴν πανώλη τῆς Λάρνακας) καὶ «ἐν Λάρνακι» εἶναι ἐνδεικτικές. Ἡ Λάρνακα ἦταν τὸ κυριώτερο ναυτιλιακὸ κέντρο, διότι σ' αὐτὴν φιλοξενοῦνταν ὅλα τὰ προξενεῖα τῶν ξένων χωρῶν καὶ ὑπῆρχε μεγάλη ἐμπορικὴ κίνηση. Μαρτυρίες γιὰ τὴν καταγωγή του καὶ τὴν οἰκογενειακὴ του κατάσταση δὲν ὑπάρχουν.

Στὴν ἐν λόγῳ ἐπιστολῇ ὁ Γαβριήλ ἐκθέτει στὸν «μακαριώτατον δεσπότην» Χρῦσανθο, ὡς ἀπάντηση τῶν «δύο εὐχeticῶν του», τῆς 15ης καὶ τῆς 21ης Μαΐου, τὰ γεγονότα καὶ τὶς ἐξελίξεις πού ἀφοροῦν τὴν ἐξαγωγή τοῦ βαμβακίου. Φαίνεται ὅτι κτήματα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς χρησιμοποιοῦνταν γιὰ νὰ καλλιεργεῖται τὸ βαμβάκι, τὸ ὁποῖο ἦταν μέρος ἐπενδυτικῶν προγραμμάτων γιὰ τὴν ἐξασφάλιση οἰκονομικῶν πόρων. Στὴν ἐπιστολῇ ἀναφέρεται ἐπίσης ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς μολυσματικῆς ἀσθένειας τῆς πανώλους, ἡ ὁποία συνέβηκε τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες, παρουσιάστηκαν μερικὰ κρούσματα ἀσθενειῶν. Ἀναφέρεται δὲ συγκεκριμένως ἀσθενῆς καὶ ὁ γιατρός, ὁ ὁποῖος τὸν ἐξέτασε. Ὡς ἐκ τούτου, ὁ Γαβριήλ δὲν μπόρεσε νὰ ἀποστείλει στὸν ἀρχιεπίσκοπο τὸ βαρέλι μὲ τὸ κρασί ἀπὸ τὴν Φράντζα. Εἰσηγεῖται ἐπίσης στὸν ἀρχιεπίσκοπο, ἀντὶ νὰ ἀποστείλει τὸ βαμβάκι στὴν Σμύρνη μέσῳ τῆς Καραμανίας, ὅπως ὁ μακαριώτατος ἤθελε, νὰ τὸ στείλει στὴν Ἀνατολή, καὶ παραθέτει τοὺς λόγους του.

Στὸ τέλος τοῦ κειμένου, στὴν ὀπίσθια ὄψη καὶ συγκεκριμένα στὴν 15η σειρά, ὁ Γαβριήλ ἀναγράφει: «ὁ ἅγιος οἰκονόμος κὺρ Κυπριανὸς τὴν προσκυνᾷ (τὴν μακαριότητά του τὸν ἀρχιεπίσκοπο

Χρύσανθο) πανευλαβῶς δι' ἐμοῦ, καὶ κατὰ τὴν προσταγὴν τῆς ἤθελε νὰ μισέψη εἰς Φιλάνιν ὡς τὸν ἐδιορίσετε, πλὴν ἐγὼ τὸν ἐμπόδισα δεσπότη μου, διὰ νὰ τὸν ἔχω συνοδίαν, ὡσὰν ὁποῦ ἀπαρχῆς ἔκαμεν τὸ κονάκιν κοντά μου, καὶ ὅταν σὺν Θεῷ δὲν ἀκουστῆ τὸ οὐδὲν ἄλλο μόλεμα ἐδῶ, τότες θέλει μισέψη διὰ τὸ Φιλάνιν. Οἱ ἐν τῷ ταπεινῷ οἰκονόμῳ δουλοπρεπῶς προσκυνοῦν δι' ἐμοῦ τὴν μακαριότητά της». Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω γραφόμενα τοῦ Γαβριήλ, τὸ πρῶτο συμπέρασμα ποῦ ἐξάγουμε εἶναι ὅτι ὁ Κυπριανὸς ἐγνωρίζετο ἀπὸ καιροῦ μὲ τὸν Χρύσανθο, διότι στέλνει τὰ προσκυνήματά του σ' αὐτὸν διὰ μέσου τοῦ Γαβριήλ. Στὴν συνέχεια, βλέπουμε ὅτι ὑπακούοντας στὴν προσταγὴ του, ἐτοιμάζεται νὰ τὴν ἐκπληρώσει. Ἡ προσταγὴ τὴν ὁποία λαμβάνει ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπο εἶναι ὁ διορισμὸς του στὸ Φιλάνι. Ἡ προθυμία τοῦ Κυπριανοῦ διαφαίνεται καθάρᾳ, διότι «ἤθελε νὰ μισέψη», δηλαδὴ νὰ ἐκδημήσει στὸ Φιλάνι, ἀλλὰ ὁ Γαβριήλ τὸν ἐμπόδισε νὰ ἐκτελέσει τὸ διατεταγμένο πρόσταγμα καὶ ἀπολογεῖται μετὰ παρρησίας πρὸς τὸν μακαριώτατο, διότι ἐπιθυμεῖ καὶ θέλει νὰ τὸν ἔχει συνοδίαν του, δηλαδὴ συναλιζόμενον, συνδιαιτώμενον καὶ συμβιούμενον, καθότι ἐγκαταστάθηκε κοντά του ἀπὸ τὴν ἀρχή, καὶ ὅταν μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ περάσει «τὸ μόλεμα», ἡ μολυσματικὴ δηλ. ἐπιδημία τῆς πανώλους, τότε εἶναι ἐλεύθερος νὰ ἐκδημήσει στὸ Φιλάνι. Ἐκεῖνοι δὲ οἱ ὁποῖοι βρίσκονται μὲ τὸν ταπεινὸ οἰκονόμο προσκυνοῦν τὸν μακαριώτατο δουλοπρεπῶς.

Μέσα ἀπὸ αὐτὸ τὸ κείμενο ὁ Γαβριήλ μᾶς δίδει ἱστορικὲς χρονολογικὲς πληροφορίες, οἱ ὁποῖες μᾶς ἦταν ἄγνωστες μέχρι τώρα. Γνωρίζουμε ὅτι ὁ Κυπριανὸς μέχρι τὸ 1783 βρισκόταν στὴν μονὴ Μαχαιρᾶ. Ἀκολούθως συνόδευσε τὸν συγγενῆ του ἱερομόναχο Χαράλαμπο, οἰκονόμο τῆς μονῆς, στὴν Μολδοβλαχία καὶ ἐγκαταστάθηκε στὸ Ἰάσιο, μέχρι τὸ 1802, ὅπότε καὶ ἐπέστρεψε στὴν Κύπρο¹³. Φαίνεται ὅτι ὁ Κυπριανὸς, ἐπανακάμπτοντας ἐκ τῆς Μολδοβλαχίας, δὲν ἐγκαταστάθηκε στὸ μετόχι τοῦ Στροβόλου, ὡς ἐνομίζετο

13. Φ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Εἰδήσεις ἱστορικαί*, ὅ.π., σ. 117 (σημ. α).

μέχρι σήμερα¹⁴, αλλά στην Λάρνακα, δεδομένου ότι ο Γαβριήλ απευθυνόμενος προς τον Χρύσανθο και αναφερόμενος στο πρόσωπο του Κυπριανού γράφει την φράση «ὡσάν ὁποῦ ἀπαρχῆς¹⁵ ἔκαμεν τὸ κονάκιν κοντά μου», δηλαδή στην Λάρνακα. Οἱ λόγοι γιὰ τοὺς ὁποίους ἐγκαταστάθηκε στην Λάρνακα, κατὰ τὴν γνώμη ποὺ σχηματίσαμε ἀπὸ τὴν ἔρευνα, εἶναι δύο: α) Ὡς ἐγγράμματος καὶ ἔμπειρος ποὺ ἦταν¹⁶, λόγῳ τῆς παραμονῆς του στὴν Μολδοβλαχία, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Χρύσανθος τῇ προτροπῇ τοῦ ἡγουμένου, τὸν προχείρισε οἰκονόμο Μαχαιρᾶ, ἀφοῦ καὶ μέσα στὸ κείμενο ἀναφέρεται μὲ αὐτὴ τὴν ιδιότητα. Πιθανὸν νὰ ἀνέλαβε τὴν διακονία τοῦ ἐξωτερικοῦ οἰκονόμου, καὶ νὰ διαχειριζόταν τὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα τῆς μονῆς Μαχαιρᾶ ἐντὸς τῆς μητροπόλεως Κιτίου, καὶ β) διότι ἡ Λάρνακα ἦταν τὸ μοναδικὸ πνευματικὸ κέντρο, στὸ ὁποῖο μποροῦσε κάποιος ἐνδιαφερόμενος νὰ ἐπιμορφώνεται, νὰ βρίσκει τυπωμένα βιβλία καὶ νὰ συνομιλεῖ μὲ ἐγγραμμάτους καὶ μορφωμένους ἀνθρώπους¹⁷.

Γιὰ νὰ πλησιάσει στὸν Γαβριήλ καὶ νὰ ἐγκατασταθεῖ κοντά του, φαίνεται ὅτι τὸν γνώριζε ἀπὸ παλαιά. Δὲν μπορέσαμε νὰ ἐντοπίσουμε περισσότερα στοιχεῖα γιὰ τὸν Γαβριήλ καὶ πότε ἀρχίζει ἡ μεταξύ τους γνωριμία. Ὅμως ἡ ἐπιθυμία καὶ ἡ αὐθόρμητη καὶ ἔντονη προσπάθεια τοῦ Γαβριήλ νὰ κρατήσῃ τὸν Κυπριανὸ κοντά του γιὰ νὰ τὸν ἔχει συνοδιά, «τὸν ἅγιον καὶ ταπεινὸν οἰκονόμον», ὅπως ὁ ἴδιος χαρακτηριστικὰ ἀναφέρει, παρουσιάζουν δείγματα τοῦ χαρακτήρα τοῦ Κυπριανοῦ, καὶ δείχνουν ὅτι εἶχε ἀφήσει ἄριστη ἐντύπωση καὶ ἦταν ἀξιαγάπητος καὶ ἐπιθυμητός. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἡ προθυμία τοῦ Κυπριανοῦ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν προσταγὴ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, δείχνει τὸ ὑπήκοον τοῦ ἀνδρός. Ἡ ὑπακοή προϋποθέτει ταπείνωση, ὥστε νὰ μπορέσῃ κάποιος νὰ ἀποδεχθεῖ καὶ νὰ

14. Τοῦ αὐτοῦ, αὐτόθι, σ. 118 (συνέχεια τῆς σημ. α).

15. Τὸ «ἀπαρχῆς» δηλώνει ἀπὸ τότε ποὺ ἦλθε, δηλ. τὸ 1802. Ἄρα ἀπὸ τὸ 1802 μέχρι τὸν Μάιο τοῦ 1803, ὁπότε γράφεται ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Γαβριήλ Ζαχαρίου, ὁ Κυπριανὸς εὐρίσκετο στὴν Λάρνακα.

16. Φ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ, αὐτόθι, σ. 117 (σημ. α).

17. Δήμου Λάρνακας, *Ἱστορία τῆς Λάρνακας*, Λάρνακα 2005, σσ. 118. 122.

ἐκτελέσει τὸ προσταττόμενον. Φανερώνει ὁμως καὶ ἀγάπη πρὸς τὸ πρόσωπο πὸν προστατάζει. Τὸ γεγονός ὅτι ὁ Χρῦσανθος γνωρίζει πὸν βρίσκεται ὁ Κυπριανὸς καὶ τὸ ὅτι τοῦ στέλνει τὸν διορισμό του, ἐπικυρώνει τὴν ἄποψη ὅτι τοῦ ἦταν γνωστὸς καὶ οἰκείου ἀπὸ προηγούμενως. Μελετῶντας καὶ συσχετίζοντας τὰ δεδομένα, καταλήξαμε στὸ συμπέρασμα ὅτι πρωτογνωρίστηκαν τὸ 1769, ὅταν ὁ Κυπριανὸς δεκατριετὴς εἰσήχθη στὸ Ἑλληνομουσεῖο Λευκωσίας¹⁸. Τὸ Ἑλληνομουσεῖο Λευκωσίας βρισκόταν μέσα στὸν χῶρο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ διατελοῦσε ὑπὸ τὴν ὑψηλὴ ἐπίβλεψη καὶ προστασία τοῦ Χρῦσανθου, ὁ ὁποῖος συνέχιζε τὸ ἔργο τῶν προκατόχων του, Φιλοθέου¹⁹, ἰδρυτοῦ τῆς Σχολῆς, καὶ Παΐσιου²⁰.

Στὸ Φιλάνι ὁμως ὁ Κυπριανὸς δὲν θὰ καταφέρει νὰ ἐγκατασταθεῖ. Ἡ παραμονή του στὴν Λάρνακα θὰ κρατήσῃ μέχρι τὴν ἀνοιξη τοῦ 1804. Ἡ ἐπιστολὴ γράφτηκε στὶς 23 Μαΐου τοῦ 1803 καὶ τὴν περίοδο ἐκείνη ἡ ἐπιδημία τῆς πανώλους ἦταν στὴν γέννησή της. Ἐκ διαφόρων ἐπιστολῶν²¹ καὶ σημειωμάτων γνωρίζουμε ὅτι ἡ ἐπιδημία αὐτὴ διαρκοῦσε περίπου ἕνα χρόνο. Ἀπὸ τὴν φράση τοῦ Γαβριήλ «ὅταν σὺν Θεῷ δὲν ἀκουστῆ τὸ οὐδὲν ἄλλο μόλεμα ἐδῶ, τότες θέλει μισέψη διὰ τὸ Φιλάνιν», φαίνεται ὅτι ὁ Γαβριήλ κράτησε τὸν Κυπριανὸ κοντὰ του μέχρι τὸν ἐπόμενον χρόνο.

Τὸ 1804 συναντοῦμε τὸν Κυπριανὸ στὴν Ἀρχιεπισκοπή. Πληροφορίες λαμβάνουμε ἀπὸ τὸ κατάστιχο XI τῆς ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς²², ὅπου ἀναγράφονται τὰ ἀπὸ 20 Μαρτίου μέχρι 14 Ὀκτωβρίου 1804 διάφορα ἔξοδα, τὰ ὁποῖα ἔγιναν ἀπὸ τὸν ἅγιον

18. ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, *Ἡ ἱερὰ βασιλικὴ καὶ σταυροπηγιακὴ μονή*, ὅ.π., σ. 110.

19. Λ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ, *Τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα ἐν Κύπρῳ*, ὅ.π., τ. Α', σσ. 70-74.

20. Τοῦ αὐτοῦ, αὐτόθι, σσ. 74-75.

21. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Χολέρας καὶ πανώλους ἐπιδημίες», *ΚΧ*, Η' (1931) 105-124. Τοῦ αὐτοῦ, «Διακυβέρνησις Κύπρου - ἐπιδημία πανώλους», *ΚΧ*, Ι' (1934) 165-190.

22. Κ. ΚΥΡΡΗ, *Δεδομένα ἐπὶ τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν τῆς Κύπρου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος*, τὰ περιεχόμενα τοῦ καταστίχου XXVI (XI) τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου, *ΕΚΕΕ*, VI (1972-1973) 269-416. Τοῦ αὐτοῦ, *Ἀνέκδοτα περὶ Χ" Γεωργάκη Κορνέσιου*, *ΕΚΕΕ*, IV (1970-1971) 283-328.

οικονόμον κύρ Κυπριανόν γιά τούς «ποπογιίτιδες» (ἐπίλεκτη φρουρά). Πρόκειται γιά τήν σωτήρια ἐπέμβασή του στή τότε τραγικά γεγονότα τῆς ἀποστασίας τῶν τούρκων ἐσκιάδων, ὅποτε ἀναδείχθηκε «ὁ φύλακας ἄγγελος τῆς κοινότητάς του», ὅπως ἀναφέρει ὁ Ἀλῆ μπέης στό ταξιδιωτικό του²³. Βλέποντας ὁ Χρυσάνθος τήν ἀρετή τοῦ Κυπριανοῦ, τόν χαρακτήρᾶ του, τήν διακριτικότητά του, τήν ὀξύνοια καί ἐχεφροσύνη του, τόν προχείρισε σέ μέγα οἰκονόμο²⁴, ἀναθέτοντάς του ταυτόχρονα τήν εὐθύνη τῆς διαχείρισης τῶν οἰκονομικῶν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Μετά ἀπό αὐτή τήν ἐξέλιξη ἀνέλαβε νά διαχειρίζεται τὰ πῶ σπουδαῖα θέματα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς²⁵. Ἐπίσης τόν βλέπουμε νά ἀποστέλλεται σέ δύσκολες ἀποστολές, καθῶς φαίνεται μέσα ἀπό ἐπιστολή τοῦ Χρυσάνθου πρὸς τούς κονσόλους (12 Σεπτεμβρίου 1809)²⁶, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Χρυσάνθου.

«Οἱ δὲ ἐν τῷ ταπεινῷ οἰκονόμῳ», οἱ ὅποιοι ἀποστέλλουν δουλοπρεπῶς στὸν μακαριώτατο τὰ προσκυνήματά τους, εἶναι τρεῖς λαϊκοὶ ὑπηρέτες οἱ ὅποιοι διακονοῦν καί ἐξυπηρετοῦν τὸν Κυπριανό. Ἡ πληροφορία αὐτὴ μᾶς δίδεται ἀπὸ τὸ προαναφερθὲν κατὰστιχο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς.

Περαίνοντας τὸν λόγο, καί συνοψίζοντας τὰ προαναφερθέντα στοιχεῖα, θὰ λέγαμε τὰ ἑξῆς: ἡ ζωὴ τοῦ Κυπριανοῦ ἐξελισσεται σύμφωνα μὲ τὴν ἀκόλουθη πορεία. Ἐπαναπατριζόμενος ἐκ τῆς Μολδοβλαχίας τὸ 1802, ἐγκαθίσταται στὴν Λάρνακα κοντὰ στὸν Γαβριὴλ Ζαχαρίου. Ἡ Λάρνακα, ὡς πολιτιστικὸ κέντρο, εἶχε ὅλες τὶς προϋποθέσεις γιά νά ἱκανοποιήσει τὶς πνευματικὲς ἀνάγκες τῶν φιλόμουσων ἀνδρῶν, καί πιθανὸν ὁ Κυπριανός, ἀναλαμ-

23. C. D. COVHAM, *Excerpta Cyprica*, ὁ.π., σ. 395.

24. Μέγας οἰκονόμος ὁ Κυπριανὸς χωρὶς νά κατονομάζεται, ἀποκαλεῖται ἀπὸ τὸν Σιναίου Κωνσταντίο (βλ. ἀνωτέρω, σ. 159). Βλ. ἐπίσης καί Φ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Εἰδήσεις ἱστορικαί*, ὁ.π., σ. 118, σημ. α, Φ. ΖΑΝΝΕΤΟΥ, *Ἱστορία τῆς νήσου Κύπρου*, ὁ.π., σ. 1149, καί Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ, *Ἡ ἐν Κύπρῳ ἱερά μονή*, ὁ.π., σ. 30, ὅπου ὁ Κυπριανὸς χαρακτηρίζεται ὡς οἰκονόμος τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς.

25. Βλ. ἀνωτέρω, σσ. 37-38.

26. Βλ. κείμενο 12, σ. 153.

βάνοντας οἰκονόμος τῆς μονῆς του, ἐπέλεξε νὰ διαχειρισθεῖ «τὰ ἐν τῇ μητροπόλει τοῦ ἁγίου Κιτιέων» περιουσιακὰ στοιχεῖά της, ὥστε νὰ συνδυάζει τὴν διακονία μὲ τὴν ἐπιμόρφωση. Ἐκεῖ παραμένει μέχρι τὸν Μάρτιο τοῦ 1804. Ἀκολουθῶς, στὶς 20 Μαρτίου ἀναλαμβάνει ἐνεργὸ δράση ὑπὲρ τοῦ τόπου του, καὶ ἡ σωτήρια ἐπέμβασή του ἀναγνωρίζεται ἀπὸ ὅλους. Γι' αὐτὸ τὸν λόγο προάγεται σὲ μέγα οἰκονόμο καὶ ἀναλαμβάνει τὰ ἐκκλησιαστικὰ θέματα μὲ τὴν εὐλογία τοῦ Χρυσάνθου. Εἶναι ἤδη γνωστὸς στὸν Χρυσάνθο παιδιόθεν, καὶ τὰ ἐσωτερικά, ψυχικὰ καὶ διανοητικὰ του χαρίσματα ἐξωτερικεύονται ἀβίαστα καὶ ἀνεπαίσθητα, δὲν παραβλέπονται ὅμως ἀπὸ αὐτοῦς, οἱ ὁποῖοι τὸν γνωρίζουν, καὶ εὐγνωμόνως διακηρύττουν καὶ ἀξιοποιοῦν τὰ χαρίσματά του αὐτά.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ πρὶν καὶ μετὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ διαδραματιζόμενα μὲ τὸν Κυπριανό, παρακαλῶ ὅπως ἀναμένετε, γιατί τὸ συντομότερο θὰ ἐκδώσουμε ἓνα τόμο, ὁ ὁποῖος θὰ περιλαμβάνει ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Κυπριανὸ ἔγγραφα καὶ κείμενα, καὶ τότε θὰ τὰ γνωρίσετε ὅλα μετὰ πάσης λεπτομερείας.

Κατακλείοντας, εὐχαριστῶ τὴν ἀγάπη σας διότι μὲ ἀνεχθήκατε καὶ μὲ ἀκούσατε.

Γ'
Ἐπισκόπου Λήδρας
καὶ ἡγουμένου Μαχαιρᾶ Ἐπιφανίου
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΓΚΥΚΛΙΟΥ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ
ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΦΑΡΜΑΣΩΝΩΝ

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανὸς διακόνησε εἰς τὸ πηδάλιον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου τὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας (1571-1878). Κατ' αὐτοὺς τοὺς δύστηνους καιροὺς, ὁ κλῆρος καὶ ὁ λαὸς τὸν προέκριναν γιὰ νὰ ὀδηγήσει τὴν ἐκκλησιαστικὴν ναῦν, ὡς ἐχέφρων καὶ ἔμπειρος πηδαλιούχος, εἰς εὐδαίμονας λιμένας. Ἀνέβηκε στὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τὴν 30^{ην} Ὀκτωβρίου 1810¹ καὶ αἰφνιδίως διεκόπη ἡ ποιμαντικὴ του διακονία τὴν 9^{ην} Ἰουλίου 1821² ὑπὸ τοῦ τούρκου κυβερνήτου Κιουτσιούκ Μεχμέτ, ὁ ὁποῖος τὸν ἀπηγχόνισε.

Κατὰ τὴν περίοδο τῆς ἀρχιερατικῆς του διακονίας, ἀνέπτυξε ποικιλόμορφη δραστηριότητα μὲ λόγον, μὲ ἔργον, μὲ ἐπιστολὰς, μὲ ἐγκυκλίους³. Μία ἐκ τῶν ἐγκυκλίων, τὴν ὁποία ἔγραψε καὶ ἀπέστειλε σ' ὅλον τὸ νησί, θὰ μᾶς ἀπασχολήσει στὴν παροῦσα μελέτη. Πρόκειται γιὰ τὴν ἐγκύκλιον κατὰ τῶν μασώνων ἢ φαρμασώνων.

Αὕτῃ ἡ ἐγκύκλιος εἶναι καταχωρημένη στὸν κώδικα Α' τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς (μέγας κώδικας), φφ. 183-184, καὶ φέρει ἡμερομηνία 2 Φεβρουαρίου 1815. Δημοσιεύθηκε γιὰ πρώτη φορά τὴν 1^{ην} Σεπτεμβρίου 1900 ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Φιλο-

1. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Χρονικὰ σημειώματα», ΚΧ, Β' (1924) 228. Τοῦ αὐτοῦ, «Χρονογραφικὸν σημείωμα», ΚΧ, Η' (1931) 84.

2. Τοῦ αὐτοῦ, ὁ.π., ΚΧ, Β' (1924) 228. Τοῦ αὐτοῦ, ὁ.π., ΚΧ, Η' (1931) 85.

3. Βλ. στὸ Β' μέρος τοῦ παρόντος τόμου, ὅπου ἐκτίθεται τὸ ἀρχιερατικὸ ὑλικό.

θείου, στην ἐφημερίδα «Φωνὴ τῆς Κύπρου»⁴. Εἶδε ὁμως κι ἄλλες φορές τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας εἴτε ὀλόκληρη, εἴτε ἀποσπάσματά της, καὶ ἔγινε ἀντικείμενο σχολιασμοῦ ἀπὸ διαφόρους.

Ἡ ἐγκύκλιος, ὅπως προαναφέραμε, φέρει ἡμερομηνία 2 Φεβρουαρίου 1815. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, αὐτὴ τὴν ἡμέρα ἀναγνώσθηκε στὸ χριστεπώνυμο πλήρωμα, κατὰ τὴν ὁποία ἡ Ἐκκλησία μας ἐορτάζει τὴν Ὑπαπαντὴ τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἐορτὴ αὐτὴ εἶναι ἓνα κοσμοσωτήριο γεγονός. Δηλώνει τὴν ἐπὶ γῆς παρουσία τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος «σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν»⁵. Ἦλθε σ' ἐμᾶς, γιὰ νὰ μᾶς σώσει ἐκ τῆς καταδυναστείας τοῦ διαβόλου, καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτό του ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας. Παραδίδεται ὑπὸ τῆς μητρὸς του, ἁγίας Θεοτόκου Μαρίας, στὸν γηραιὸ Συμεῶν, ὁ ὁποῖος ἐκφωνεῖ τὸ «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου Δέσποτα... ὅτι εἶδον... τὸ σωτήριόν σου... φῶς...»⁶. Προσφέρει στὸν ναὸ δύο νεοσσὺς περιστερῶν, τὶς δύο διαθήκες, τοῦ νόμου καὶ τῆς χάριτος. Καὶ ὅλα αὐτὰ ἀλληγορικά, συμβολικά, σωτηριολογικά⁷.

Ὁ πρωθιεράρχης ἐπιλέγει αὐτὴ τὴν ἡμέρα, γιὰ νὰ δηλώσει πολλά. Δὲν τὴν στέλνει ὀποιαδήποτε ἄλλη ἡμέρα, ὅπως ἔπραξε μὲ ἄλλες ἐγκυκλίους, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενο ἀφοροῦσε θέματα κοινωνικῆς ἢ οἰκονομικῆς φύσεως. Αὐτὴ ἡ ἐγκύκλιος ἀπευθύνεται στοὺς χριστιανούς καὶ ἀποτελεῖ ἓνα πνευματικὸ ἀφυπνισμὸ τοῦ λαοῦ καὶ μίαν πνευματικὴ παραγγελία, σωτηριώδους σημασίας γιὰ τὴν πνευματικὴ προσωπικὴ πορεία κάθε ἐνὸς λογικοῦ προβάτου τοῦ ποιμνίου τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ ἀρχιθῦτης τοῦ Χριστοῦ, ὁ μέγας οἰκονόμος τῶν μυστη-

4. ΦΙΛΟΘΕΟΥ ΑΡΧΙΜ., Ὁ ἀφορισμὸς τοῦ ἐθνομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ κατὰ τῶν μασσόνων, Ἐφημερίδα «Φωνὴ τῆς Κύπρου», ἔκτακτον Παράρτημα τοῦ φ. 708, 1 Σεπτεμβρίου 1900. Τὸ κείμενο τῆς ἐγκυκλίου βλ. καὶ σσ. 228-232 τοῦ παρόντος τόμου.

5. Ἰω. α' 14.

6. Λουκ. β' 29-32.

7. Γ. ΜΑΡΤΖΕΛΟΥ, Ἱστορία τῆς ὀρθόδοξης Θεολογίας καὶ Πνευματικότητας, Θεσσαλονίκη 1988, σσ. 4. 5. 22.

ρίων τοῦ Θεοῦ, ὁ ποιμέναρχης τῶν ἐμπιστευθέντων εἰς αὐτὸν λογικῶν προβάτων τῶν ἐχόντων τὴν σφραγίδα τοῦ ἀρνίου, μιμούμενος τὸν μέγαν ἀρχιερέα καὶ καλὸν ποιμένα Χριστόν, μεριμνᾷ γὰρ τὴν σωτηρία τοῦ ποιμνίου του⁸. Προσφέρει τὸν ἑαυτό του ἔκουσίως, μᾶλλον ἔκουσίως προσφέρεται ἀπὸ τὴν μητέρα Ἐκκλησία τῆς Κύπρου στὶς ἀγκάλες τοῦ γηραιοῦ τούτου λαοῦ, τοῦ ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων εὐρισκομένου στὴν νῆσο καὶ ἀναμένοντος τὴν ἀπόλυση ἀπὸ τὶς συμφορὰς τοῦ βίου τούτου. Τὴν ἀπόλυση αὐτή, ἡ ὁποία ἦταν καὶ εἶναι τὸ ζητούμενο, καὶ δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ ἡ ἐλευθερία ἐκ τῶν τυραννικῶν δεσμῶν τῶν ὄρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν, ὁ λαὸς ἀναμένει ἀπὸ τὸ δεσποτικὸ φῶς, τὸν λόγο δηλαδὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ ἐκλελεγμένου ἀπὸ τὸν ἴδιο, ἀρχιεπισκόπου.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος, εἰς τόπον καὶ τύπον Χριστοῦ⁹ εὐρισκόμενος, μεριμνᾷ γὰρ τὴν σωτηρία τῶν προβάτων. Καὶ καθὼς ὁ Χριστὸς ἔδωσε τὸν νόμο καί, πληρώνοντας τὸν νόμο μᾶς δίδει τὴν χάρη, κατὰ παράλληλο καὶ ἀλληγορικὸ τρόπο ὁ Κυπριανὸς δίδει τὸν νόμο ὡς λόγον ἐγγεγραμμένον καὶ ἀποστελλόμενον διὰ ἐγκυκλίου, ὥστε, πληρωθέντος τοῦ λόγου, νὰ λάβουν οἱ πιστοὶ τὴν χάρη τὴν σώζουσα καὶ ἀγιάζουσα.

Γι' αὐτὸ, θέλοντας νὰ προετοιμάσει τὸν ἀναγνώστη τῆς ἐπιστολῆς γιὰ τὰ σημαντικὰ πού ἔχει νὰ τοῦ πεῖ, τὰ ὁποῖα χρῆζουν τῆς προσοχῆς του, διότι ἀφοροῦν τὴν σχέση του μὲ τὸν Θεό, ἐπιλέγει ὡς ἡμέρα ἀποστολῆς τῆς μία δεσποτικῆ ἑορτῆ καὶ ὄχι τὴν τυχοῦσα, ἀλλὰ αὐτὴν ἡ ὁποία ἐμπεριέχει μέσα τῆς συμβολισμὸ ἀνάλογο πρὸς τὴν φύση τοῦ περιεχομένου πού θὰ διαπραγματευθεῖ.

Πατρικῶς λοιπὸν καὶ ποιμαντικῶς ἀποστέλλεται ἡ ἐγκύκλιος. Τὸ γεγονὸς ὅτι ἀποτελεῖ ἀπόσταγμα πατρικῆς εὐαισθησίας, φαίνεται ἤδη ἀπὸ τὴν ἀρχή, στὴν προσφώνηση, ὅπου κατονομάζει τοὺς παραλήπτες τῆς «τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ καὶ περιπόθητα». Πατρικῶς δὲ εὐχεται καὶ εὐλογεῖ ὅλα τὰ πρόβατα τοῦ ποιμνίου τῆς

8. Πρβλ. Ἐβρ. ζ' 26 - η' 2.

9. Πρβλ. Ἰω. ι' 11-15.

πολιτείας τῆς Σκάλας καὶ Λάρνακας. Ὅτι δὲ παρακινεῖται στὴν συγγραφή της ἀπὸ ποιμαντικὴ φροντίδα, μέριμνα καὶ πρόνοια γι' αὐτά, εὐκόλα γίνεται ἀντιληπτό ἀπὸ τὸ ὅτι ἡ ἐγκύκλιος ἐγράφη «εἰς παιδεῖαν ἐκείνων καὶ ἀσφάλειαν τῶν λοιπῶν».

Εἰς παιδεῖαν ἐκείνων, τῶν «διαταραττόντων τὸ πᾶν καὶ σχιζόντων καὶ διαλυμαινομένων τὸν ἀπλοῦν λαόν». Ἡ παιδεῖα ἐκείνων ποὺ διαταράττουν καὶ χωρίζουν καὶ λυμαίνουσι εἶναι ἡ ἀπειλὴ τοῦ ἀφορισμοῦ ὡς πνευματικοῦ μέσου παιδείας, ὡς τοῦ τελευταίου μέσου παιδαγωγίας εἰς Χριστόν¹⁰, πρὸς σωφρονισμό καὶ ἐπαναφορὰ στὴν τάξη τῆς ἐνότητος, τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης, ὅπου βρῖσκεται ὁ Θεὸς καὶ γνωρίζεται καὶ λαμβάνεται καὶ κοινωνεῖται. Εἰς δὲ τοὺς ἄλλους, τοὺς λοιπούς, ἦτοι τὸν «ἀπλοῦν λαόν», τὸν ἄκακον καὶ ἀπονήρευτον, παρέχει ἀσφάλεια καὶ προστασία, μὴ τυχόν καὶ κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς χωριστεῖ ἀπὸ τὸν Θεό. Λειτουργεῖ ὡς μία ἀσφαλιστικὴ δικλείδα, ἡ ὁποία ἐπιδιώκει νὰ τοὺς προστατεύσει ἀπὸ τὶς παγίδες τοῦ διαβόλου.

Ἐπομένως, καὶ στοὺς μὲν καὶ στοὺς δὲ ἀπευθυνόμενος ὁ Κυπριανός, σκοπὸν ἔχει ἓνα, τὴν σωτηρία. Πρὸς μὲν τοὺς ἀπειθεῖς, μεταχειριζόμενος παιδεῖαν καὶ χειραγωγίαν, πρὸς δὲ τοὺς εὐπειθεῖς καὶ ἀπλοῦς, ἀσφάλειαν καὶ προστασίαν. Γι' αὐτὸ καὶ μετὰ τὶς προσφωνήσεις συνεχίζει τὸν λόγο του μὲ τὰ ἴδια τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ καὶ μάλιστα τὸ «προσέχετε». Θέλει νὰ τοὺς κάνει προσεκτικούς σὲ καινοφανεῖς καὶ ξενόφερτες καταστάσεις, καὶ παραθέτει δύο καινοδιαθηκικὰ ἀποσπάσματα γιὰ νὰ ἐπιστήσει τὴν προσοχή τους, ὥστε νὰ μὴν χωριστοῦν ἀπὸ τὴν ποίμνη τοῦ Χριστοῦ. Ἀφοῦ δὲ προετοιμάσει τοὺς ἀναγνώστες τῆς ἐγκυκλίου του μὲ τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ, εἰσέρχεται ἀμέσως στὸ θέμα.

Ἀκούστηκε ὅτι «ἐφάνησαν... κάποιοι λαοπλάνοι». Ἐναρξάμενος μὲ τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ, κατόπιν ἀντιπαραβάλλει τὸ προοίμιό του μὲ τὸ γεγονός, τὸ ὁποῖον ἀνεφάνη στὴν πολιτεία τῆς Σκάλας καὶ Λάρνακος. Ποιὸ ἦταν αὐτό; Ὅτι ἐμφανίστηκαν κάποιοι,

10. Π. ΜΠΟΥΜΗ, *Κανονικὸν Δίκαιον*, Ἀθήνα 2008, σσ. 204. 245-247.

καὶ αὐτοὶ χαρακτηρίζονται ὡς «λαοπλάνοι, σκευή κατηρτισμένα τοῦ σατανᾶ, ἐργάται τοῦ διαβόλου», καὶ παρακάτω, «σπερμολόγοι κακῶν... κήρυκες πάσης κακίας... τῆς σατανικῆς των φαρμασονίας καὶ κρυφιομύστου διδασκαλίας τοῦ διαβόλου». Αὐτοί, «πάσχουσιν ὄλως δι' ὄλου καὶ σπουδάζουσι νὰ τραβήξωσιν ἱκανούς, οὐ μόνον τῶν ἡμετέρων ὀρθοδόξων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ὀθωμανῶν, καὶ μάλιστα τῶν ἐκλεκτῶν».

Σημαντικὸ εἶναι νὰ ἀναφέρουμε ὅτι ἡ Μασωνία ἦταν εὐρέως διαδεδομένη στὴν Εὐρώπη. Ἡ πληροφορία ποὺ ἀντλοῦμε ἀπὸ κυπριακὸ χειρόγραφο περὶ Μασωνίας ὅτι «κατὰ τὴν καταδίωξη τοῦ Τεκτονισμοῦ συνέβαινε ὄχι μὲ χιλιάδες ἀλλὰ μὲ μυριάδες νὰ ἀριθμοῦνται οἱ συλληλεγμένοι»¹¹, εἶναι πειστικότερη καὶ ἀποδεικτικὴ. Ὡς ἐκ τούτου φαίνεται νὰ γνώριζε περὶ τῆς Μασωνίας ὁ Κυπριανός, κατὰ τὴν παραμονή του στὴν Μολδοβλαχία. Εἶχε ἤδη προηγηθεῖ ἡ ἔκδοση τοῦ βιβλίου «Κατὰ Φαρμασῶνων» τοῦ ἱερομονάχου Ἀγαπίου τὸ 1782¹². Αὐτὴ ἔγινε γιὰ τὸν λόγο ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολη κατακλύστηκε ἀπὸ μασῶνους. Ἐφθασαν στὸ σημεῖο νὰ γίνονται δημόσιοι διάλογοι καὶ συζητήσεις¹³. Ἐξ ἄλλου κατ' ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, συνέβησαν τρομακτικὰ γεγονότα στὸ εὐρωπαϊκὸ προσκήνιο ποὺ εἶχαν σχέση μὲ τὸν Μασωνισμό, ὅπως ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση¹⁴, ἣ εἶχαν μασῶνους πρωταγωνιστές, ὅπως ὁ Dauton Georges Jaques¹⁵, φλογερὸς δημεγέρτης τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης, ὁ γερμανὸς στρατηγὸς Blucler¹⁶, νικητὴς στὸ Βατερλώ, ὁ

11. Γ. ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ, «Ὁ τεκτονισμὸς ἐν Κύπρῳ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος», ΚΣ, ΛΑ' (1967) 92.

12. ΑΓΑΠΙΟΥ ΚΟΛΥΒΑ ΠΑΠΑΝΤΩΝΑΤΟΥ, *Κατὰ μασῶνων 1 - ἀνατροπὴ τῆς φραγκομασονικῆς πίστεως, 1782* (ἐπανέκδ. Τρίκαλα - Ἀθήνα 2007).

13. Τοῦ αὐτοῦ, ὁ.π., σ. 16. ΔΟΣΙΘΕΟΥ ΑΡΧΙΜ., *Μιὰ γοργόνα στὸν Κεράτιο*, ἔκδ. ἱερᾶς μονῆς Τατάρνης Εὐρυτανίας 2001, σ. 166.

14. Β. ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Τὸ μαῦρο λεξικὸ τῆς ἑλληνικῆς Μασωνίας*, ὁ.π., τ. Α', σσ. 251-252. Π. ΤΡΕΜΠΕΛΑ, *Μασωνισμὸς*, Ἀθήναι 1992, σσ. 26-27.

15. Σ. ΝΕΙΛΟΥ, *Στὰ παρασκήνια τῆς κυπριακῆς Μασωνίας*, Ἀθήνα 1980, σ. 149.

16. Τοῦ αὐτοῦ, αὐτόθι, σ. 150.

ἄγγλος ἥρωας τοῦ Τραφάλγκαρ Wellington¹⁷, ἐπίσης νικητῆς στοῦ Βατερλώ, καὶ ἄλλοι.

Μεταξὺ τῶν μυηθέντων δὲν ἔλειψαν καὶ ὀθωμανοί. Αὐτοί, μετακινούμενοι ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη σὲ ἄλλους τόπους, ἐνδεχομένως νὰ μετέφεραν τὴν Μασωνία καὶ μεταξὺ τῶν ἐπιχωριαζόντων ὀθωμανῶν, ὅπως πιθανὸν νὰ συνέβηκε καὶ στὴν Κύπρο, κάτι γιὰ τὸ ὁποῖο κάνει ἀκροθιγῆ ἀναφορὰ ὁ Κυπριανός.

Ἡ ἀναφορὰ στοὺς ὀθωμανοὺς καὶ μάλιστα στοὺς «ἐκλεκτοὺς», δηλ. τοὺς ὑψηλὰ ἱσταμένους, ὀδήγησε τὸν Γ. Παπαχαρλάμπους νὰ ἰσχυριστεῖ ὅτι αὐτὸ «σημαίνει πὼς οἱ τουρκικὲς ἀρχεὲς τῆς Κύπρου ὑπέδειξαν στὸν Κυπριανὸ νὰ προβεῖ στὴν πράξη αὐτή, ἢ πὼς ὁ Κυπριανὸς ἔτρεξε μὲ τὴν ἐγκύλιο αὐτὴ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς τούρκους»¹⁸, ἢ, ὅπως ἀναφέρει ὁ Ἱστορικὸς (ψευδώνυμο συγγραφέως), «ὁ Κυπριανὸς εἶχε ὑπόψιν τοῦ ἀνατρεπτικῆς κίνησης, ἀπελευθερωτικῆ κατὰ τῆς τυραννίας, τὴν ὁποῖαν βοηθοῦσαν μερικοὶ ἐκλεκτοὶ ὀθωμανοί»¹⁹.

Τὸ ἐὰν ὑπῆρχε ἀνατρεπτικὴ κίνηση ἐκ τῶν ὀθωμανῶν μὲ σκοπὸ τὴν ἀνατροπὴ τῆς τυραννίας, αὐτὸ δὲν μαρτυρεῖται καθόλου στὶς πηγές. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν κάποτε προσπάθησε κάποιος ὀθωμανὸς νὰ τὸ κάνει, τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ καταπνιγῆ καὶ ὁ ἴδιος καὶ οἱ ὄπαδοί του στοῦ αἵμα²⁰. Δὲν ἀνέχονταν οἱ σουλτᾶνοι ἐπαναστατικὲς κινήσεις. Κι αὐτές, ὅταν πραγματοποιοῦνταν, δὲν εἶχαν σκοπὸ τὴν πάταξη τῆς τυραννίας, ἀλλὰ τὸν ἀρπαγμὸ τῆς ἐξουσίας καὶ τὴν συνέχιση τῆς τυραννίας ὑπὸ ἄλλου ἀτόμου²¹. Ὑπῆρχαν τούρκοι, οἱ ὁποῖοι ἀγαποῦσαν τοὺς χριστιανοὺς καὶ πολλὰς φορὲς τοὺς βοήθησαν²². Ἦταν

17. Αὐτόθι, σ. 150.

18. Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ, «Παρατηρήσεις πάνω στὴν ἐγκύκλιο κατὰ τῶν μασόνων τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ», ΚΣ, ΜΓ' (1979) 166.

19. Τοῦ αὐτοῦ, αὐτόθι, σ. 166.

20. Τέτοια ἦταν ἡ περίπτωσις τοῦ Ἀλῆ πασᾶ στὰ Ἰωάννινα.

21. Κ. Π. ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΟΥ, «Διακυβέρνησις τῆς Κύπρου - οἱ σατράπαι αὐτῆς», ΚΧ, Θ' (1933) 69-80.

22. Ὅπως ἡ περίπτωσις τοῦ Κιόρογλου, ὁ ὁποῖος προσπάθησε νὰ γλυτώσῃ τὸν

ὅμως μεμονωμένες περιπτώσεις, στίς ὁποῖες δὲν παρατηρήθηκε τάση ἐπαναστατικὴ ἀπέναντι στὴν ἐξουσία.

Ὅσον ἀφορᾷ στὸν ἰσχυρισμὸ ὅτι ὁ Κυπριανὸς προσπάθησε νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς τούρκους, καὶ αὐτὸς εἶναι ἀμφίβολος, γιὰ τὸν λόγο ὅτι ἡ ἐγκύκλιος ἀναγινωσκόταν μέσα στίς ἐκκλησίες. Ἐκεῖ βρισκόταν συναθροισμένο τὸ χριστεπώνυμο πλήρωμα στὸ ὁποῖο καὶ ἀπευθύνεται, πρᾶγμα πού γίνεται καταφανὲς ἀπὸ τὸ προοίμιο τῆς ἐγκυκλίου. Μέσα στὴν ἐκκλησία δὲν ὑπῆρχαν τούρκοι. Δὲν ὑπῆρχε λοιπὸν λόγος νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃ, ἀφοῦ οὔτε θὰ βρίσκονταν ἐκεῖ, οὔτε σ' ἐκείνους ἀπευθύνεται, οὔτε καὶ θὰ τὸν ἄκουαν. Ἐξ ἄλλου, ἡ ροὴ τοῦ λόγου στὸ κείμενο δείχνει ὅτι μόνο ὡς ἀναφορὰ καὶ ὡς πληροφορία τὸ ἀναγράφει, καὶ τίποτα περισσότερο.

Τὰ παραπάνω καθιστοῦν ἀδύνατη καὶ τὴν ἀποψη ὅτι οἱ τουρκικὲς ἀρχὲς τῆς Κύπρου ὑπέδειξαν στὸν Κυπριανὸ νὰ προβεῖ στὴν συγγραφὴ καὶ τὴν ἀποστολὴ τῆς ἐγκυκλίου αὐτῆς. Οἱ τούρκοι, ὄχι μόνο στὰ ἐκκλησιαστικά, ἀλλὰ πολλὰς φορὲς οὔτε καὶ στὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς νήσου ἐπενέβαιναν, ἀφοῦ οἱ κατὰ καιροὺς ἀρχιεπίσκοποι, μέχρι καὶ τὸν Κυπριανό, εἶχαν πολλὰς ἐξουσίες καὶ ἀρμοδιότητες, σὲ σημεῖο πού νὰ «κατεβάζουν καὶ τοὺς κυβερνήτες», ὅπως διασώζεται ἀπὸ τὴν ἱστορία²³. Τὸ ὅτι οἱ τουρκικὲς ἀρχὲς θὰ πληροφορήσαν τὸν Κυπριανὸ γιὰ τὴν κίνηση τῶν μασῶνων καὶ τῶν ὀθωμανῶν ἐκείνων τῶν ἐκλεκτῶν πού τοὺς ἀκολουθήσαν, αὐτὸ φαίνεται νὰ εἶχε γίνῃ. Ἀλλὰ μέχρι αὐτοῦ τοῦ σημείου, δηλ. μόνο ἀναφορὰ καὶ πληροφόρηση καὶ τὴν ὁποιαδήποτε εὐκολία καὶ βοήθεια. Τὴν ἀποστολὴ τῆς ἐγκυκλίου καὶ τὸ περιεχόμενό της οὐδόλως ἐπηρεάσαν.

Αὐτὸ εἶναι ἐμφανὲς ἀπὸ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο γράφει ὁ Κυπριανός. Εἶναι ἔντονος καὶ διάχυτος ὁ ζήλός του ὑπὲρ τοῦ Χρι-

Κυπριανό. Παρόμοιες περιπτώσεις βλ. ἐν *Πανηγυρικὸν Λεύκωμα*, ἔκδ. ΣΚΕΣ, ὅ.π., σσ. 98. 119-120.

23. ΙΩ. ΧΑΚΚΕΤΤ, *Ἱστορία τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου*, τ. Α', Ἀθήναις 1923, σσ. 301-303, ὅπου ἀναφέρεται ἡ ἐκδίωξη τοῦ τούρκου διοικητῆ Χατζηπακκῆ.

στοῦ. Θυμίζει τὸν προφήτη Ἡλία ἐπὶ τοῦ Καρμηλίου ὄρους²⁴, ὅπου μὲ τὴν προσευχή του ἐπέστρεψε τὴν καρδιά τοῦ λαοῦ στὸν ἀληθινὸ Θεό, γὰρ νὰ τὸν λατρεύει ὅπως καὶ οἱ πατέρες του. Ἐπειδὴ καὶ τότε, ὁ ἰσραηλιτικὸς λαός, ξέφυγε ἐκ τῆς πατροπαράδοτου λατρείας τοῦ Θεοῦ καὶ παρασύρθηκε στὴν λατρεία τῶν εἰδώλων. Καὶ ὅπως ὁ Ἡλίας ἔκανε ὅλα ἐκεῖνα τὰ θαυμαστά, γὰρ νὰ ἐπιστρέψει τὸν λαὸ στὴν πατροπαράδοτο πίστη, ἔτσι καὶ ὁ Κυπριανός, θέλοντας νὰ ἐπισημάνει τὸν κίνδυνο αὐτῆς τῆς ἀπόκλισης, καὶ ὅσους παρασύρθηκαν νὰ τοὺς ἐπιστρέψει πίσω, ἀναφέρει στὴν ἐγκύκλιό του ὅτι «κοντὰ εἰς τὰ ἄλλα ἀντιβαίνουνσι καὶ εἰς τὴν ὀρθόδοξον καὶ πατροπαράδοτον πίστιν ἡμῶν». «Ζηλῶν ἐζήλωσε Κυρίῳ παντοκράτορι»²⁵, καὶ ὑπερασπιστῆς γεγονῶς τῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως, ζήλου θεοῦ ἐμπλησθεῖς, καὶ ζηλωτῆς εἰς τὰ περὶ θρησκείας καὶ περὶ πίστεως παρουσιάζεται, καὶ φιλόπατρις δεικνύεται.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη, δὲν γράφει μία ἠθικοθρησκευτικὴ²⁶ ἐπετειακὴ ἐγκύκλιο, γὰρ νὰ δώσει ἓνα μήνυμα, ἢ λόγους ἠθικῆς διαγωγῆς, οὔτε καὶ ὑπάρχει ἄλλη παρομοίας φύσεως ἐγκυκλιός του. Ἄλλὰ γράφει μία ποιμαντικὴ ἐγκύκλιο, πατρικῶς ἐκφραζόμενος καὶ μεριμνῶν, ὄχι γὰρ τὴν ἠθικὴ διαγωγή τοῦ ποιμνίου του, ἀλλὰ γὰρ τὴν ψυχολογικὴ του σωτηρία. Τὸ περὶ τῆς ψυχικῆς τους σωτηρίας μέλημα δηλώνεται μὲ τὴν ἀναφορά του στὴν πίστη, ἐνῶ τὰ σωματικὰ κρύβονται «εἰς τὰς βουλάς καὶ διαταγὰς τοῦ πολυχρονίου βασιλέως». Γι' αὐτό, πρὸ κάτω ἀναφέρει ὅτι «καὶ εἰς τὰ θεσπίσματα τοῦ βασιλέως ἐναντιοῦνται».

Αὐτὴ ἡ ἀναφορά ἀκολουθεῖ τὴν ἴδια ἐπιχειρηματολογία μὲ τὴν προηγούμενη γὰρ τοὺς ἐκλεκτοὺς ὀθωμανούς. Ἔχει ὅμως καὶ κάτι τὸ ἐπιπρόσθετο. Θέλει νὰ προλάβει τυχὸν αἵματοχυσία τοῦ ποιμνίου του. Διότι, οἱ μασωνικὲς στοῆς καὶ οἱ ἄλλες ἑταιρεῖες ποὺ ἰδρύνονταν ἀπὸ τέκτονες, ἔστω κι ἂν δὲν ἦταν μασωνικῆς, ἦταν δια-

24. Γ' Βασιλ. ιη' 37.

25. Γ' Βασιλ. ιθ' 14.

26. Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, «Προεπαναστατικὴ παρουσία τοῦ τεκτονισμοῦ ἐν τῷ ἑλληνικῷ χώρῳ», *Στασίνας*, Γ' (1966-1967) 56.

ποτισμένες με την ιδεολογία της Μασωνίας που ήταν ή έλευθερία²⁷, δηλαδή ή επαναστατική κίνηση κατά της εξουσίας με σκοπό την αποτίναξη της τυραννίας. Οί τέκτονες, στα πρώτα στάδια της μύησής τους στην Μασωνία, άκουγαν τὸ περι έλευθερίας κήρυγμα. Αυτό ήταν που τούς ένθουσίαζε και προσέρχονταν σορηδόν στις μασωνικές στοές και εταιρείες. Ήταν άνθρωποι υπόδουλοι, σκλάβοι, ραγιάδες. Ή τυραννία τούς ήταν, και είναι ὄντως, δυσβάστακτη. Ο λόγος περι έλευθερίας ήταν έλκυστικός. Γι' αυτό και μεταξύ τῶν μασώνων εύρίσκονταν χιλιάδες έβραῖοι και προτεστάντες²⁸. Και οί δύο την έλευθερία ζητούσαν. Οί μὲν την πολιτική, για να δημιουργήσουν τὸ κράτος τους, οί δὲ την έκκλησιαστική, για να λυτρωθοῦν ἀπὸ την ἀπολυταρχία της παπικής καθέδρας.

Άλλά και οί έλληνες αυτό ζητούσαν. Την έλευθερία ἀπὸ τὸν ὀθωμανικό ζυγό. Γι' αυτό και ἀπὸ τούς ιδρυτές της Φιλικής Έταιρείας ὑπήρξαν μασῶνοι²⁹. Έντάχθηκαν στην Μασωνία ὄχι ὄντολογικά, ἀλλά ιδεολογικά. Ίσως γι' αυτό τὸν λόγο κάποιοι θεωροῦν ὅτι οί ιδρυτές της Φιλικής Έταιρείας δὲν ήταν τελικά μασῶνοι. Ήθελαν την έλευθερία της πατρίδας τους. Χρησιμοποίησαν σύμβολα και σημεῖα για να διατηρήσουν την μυστικότητα. Δὲν εἰσήγα-

27. Γ. ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ, «Ο τεκτονισμός ἐν Κύπρω», ὄ.π., ΚΣ, ΛΑ' (1967) 89-90.

28. Τοῦ αὐτοῦ, αὐτόθι, σ. 85.

29. Έπιβεβαιωμένο εἶναι μόνο για τὸν Έμμανουήλ Ξάνθο (βλ. Β. ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Τὸ μαῦρο λεξικό της ελληνικής Μασωνίας*, ὄ.π., τ. Β', σ. 293. ΑΛ. ΔΕΣΠΟΤΟΠΟΥΛΟΥ, «Η ἀπόφαση για την επανάσταση», *Ίστορία τοῦ Έλληνικοῦ Έθνους*, Έκδοτική Ἀθηνῶν, Ἀθήνα 1980, τ. ΙΒ', σ. 12), ὁ ὁποῖος ὄμως δὲν εἶχε προχωρήσει πέραν τοῦ πρώτου βαθμοῦ (βλ. Α. ΛΕΝΗ, *Τεκτονισμός και Φιλική Έταιρεία*, Ἀθήνα 1989², σσ. 112-114). Για τούς ὑπολοίπους ιδρυτές της Φιλικής Έταιρείας, μόνον ὑποθέσεις γίνονται. Βαρύνουσα ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου εἶναι ἡ φράση ἑνὸς πρώην μέλους της Μασωνίας, τοῦ Β. Λαμπροπούλου, ὁ ὁποῖος γράφει: «Οί μασόνιοι ὄλου τοῦ κόσμου, ἔνω κατά την διάρκεια της ζωῆς τους δὲν ὁμολογοῦν ἢ σπανίως ἀναφέρουν ὅτι εἶναι μέλη Στοῶς, μετὰ θάνατο κάθε διαπρεπή τὸν "στιγματίζουν" σὰν ἀδελφό τους» (Β. ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Στὰ ἄδυτα της ελληνικής Μασωνίας*, Ἀθήνα 1988, σ. 96).

γαν τὸν Μασωνισμό, ἀφοῦ οὔτε οἱ ἴδιοι τὸν ἤξεραν εἰς βάθος. Ἡ βαθύτερη μύηση στὰ δόγματα τῆς Μασωνίας δὲν γινόταν σὲ ὅλους. Ἔτσι, καὶ οἱ ἰδρυτὲς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, διαποτισμένοι ἀπὸ τὴν ἰδέα τῆς ἐλευθερίας καὶ διακατεχόμενοι ὑπὸ σφοδροτάτου πόθου νὰ ἐλευθερώσουν τὸν τόπο τους, τὴν Ἑλλάδα, ἐντάχθηκαν στὴν Μασωνία ἢ ὁποία διακήρυττε αὐτὴ τὴν ἰδέα, καὶ ἀφοῦ πῆραν τὰ στοιχεῖα ποὺ ἤθελαν, ἀποχώρησαν.

Ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία εἶχε ὡς ἀποκλειστικὸ ρόλο καὶ σκοπὸ τὴν ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδας καὶ τὴν προπαρασκευὴ τῆς ἐπαναστάσεως, γι' αὐτὸ καὶ μυήθηκαν σ' αὐτὴν ὄχι μόνο λαϊκοί, ἀλλὰ καὶ κληρικοὶ καὶ μάλιστα ἀξιωματοῦχοι καὶ προκαθήμενοι. Στὴν Κύπρο ὁμως, ἡ δράση τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἐμφανίζεται πολὺ ἀργότερα ἀπὸ τὴν ἰδρυσὴ τῆς. Ἡ ἰδρυση τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἔλαβε χώρα στὶς 14 Σεπτεμβρίου 1814³⁰. Ἴσως ἡ ἡμέρα ἰδρυσῆς τῆς νὰ μὴν εἶναι τυχαία. Ἴσως οἱ ἰδρυτὲς τῆς, Ἕλληνες μέχρι τὸ ἔπακρο, νὰ διαπνέονταν καὶ ἀπὸ φιλόχριστο πνεῦμα, γι' αὐτὸ καὶ ἐπέλεξαν μία σταυροαναστάσιμη ἡμέρα, τὴν Ὑψωση τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ, ὡς ἡμέρα ἔναρξης τῆς προσπάθειάς τους γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδας. Ὡστε ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἀντλοῦν δύναμη ἀπὸ τὸν τίμιον Σταυρό, σ' αὐτὴ τὴν σταυρικὴ πορεία τὴν ὁποία διήρχετο ὁ Ἑλληνισμὸς ὑπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγὸ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἢ προσδοκία τῆς ἐλευθερίας σὲ συνάρτηση μὲ τὴν ἀνάσταση, ἢ ὁποία ἀκολουθεῖ τὸν Σταυρό, νὰ ἐμψυχώνει καὶ νὰ παρακινεῖ τὸν λαὸ πρὸς ἀγῶνες ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος μέχρι θανάτου.

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν προοπτικὴ κινήθηκαν ἀθόρυβα, ἀργὰ καὶ προσεκτικὰ οἱ Φιλικοί. Δὲν βιάστηκαν νὰ ἐξωτερικευθοῦν. Στὰ πρῶτα χρόνια ἢ εἴσοδος στὴν Φιλικὴ Ἑταιρεία γινόταν μὲ πολλὴ ἀσφάλεια. Ὅλοι γνωρίζονταν ἀναμεταξύ τους. Στὰ ἐπόμενα χρόνια ἢ ἔνταξη γινόταν κατὰ ἑκατοντάδες σὲ μικρὸ χρονικὸ διάστημα. Ἐπεκτάθηκε ἐκτὸς τοῦ κυρίως ἑλλαδικοῦ χώρου μετὰ τὸ 1818³¹. Στὴν

30. ΑΛ. ΔΕΣΠΟΤΟΠΟΥΛΟΥ, «Ἡ ἀπόφαση γιὰ τὴν ἐπανάσταση», ὅ.π., σ. 12.

31. Τοῦ αὐτοῦ, αὐτόθι, ὅ.π., σ. 13.

Κύπρο παρατηρεῖται μύηση ἀνθρώπων, τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ καὶ ἄλλων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, ἀπὸ τὸ 1819³² καὶ μετὰ.

Ἐξ αὐτοῦ συνεπάγεται ὅτι ὁ Κυπριανὸς δὲν ἔγραψε τὴν ἐγκύκλιο γιὰ νὰ «ἀποκλείσει κάθε ὑποψία συνανοχῆς τῆς Ἐκκλησίας σὲ ἐπαναστατικὴ τεκτονικὴ κίνηση στὴν Κύπρο», ὅπως ἀναφέρει ὁ Θεόδωρος Παπαδόπουλος³³. Ἡ ὅποια ἀνάμειξη τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου στὰ προεπαναστατικά, σημειώνεται τοῦλάχιστον τρία χρόνια ἀργότερα. Ἡ ἀναφορά του αὐτῆ, ὅτι δηλ. ἐναντιοῦται ἡ αἴρεση τοῦ Μασωνισμοῦ «εἰς τὰ θεσπίσματα τοῦ βασιλέως», γίνεται προκειμένου νὰ προλάβει τοὺς ἀνθρώπους νὰ μὴν παρασυρθοῦν ἀπὸ τὴν ἰδεολογία τῆς ἐλευθερίας πὺν πρόβαλλε, καὶ νὰ ἐπιφέρουν τὸν θάνατο στοὺς ἰδίους καὶ στοὺς δικούς τους. Γι' αὐτὸ καὶ μετὰ τὴν μύησή του στὴν Φιλικὴ Ἐταιρεία, δὲν ἐντάχθηκε ἐνεργὰ καὶ ἔνοπλα στὸν ἀγῶνα τοῦ ὑπολοίπου ἐξεγερμένου Ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ ἀρκέστηκε νὰ ὑποστηρίξει τὴν ἐπανάσταση μὲ χρήματα καὶ ἄλλα ἐφόδια³⁴. Αὐτὸ τὸ ἔκανε γιὰτὶ γνώριζε, ὡς νουνεχῆς, ὅτι ἡ Κύπρος ἦταν ἀπομονωμένη καὶ ξεκομμένη ἀπὸ τὸν ὑπόλοιπο Ἑλληνισμό, καὶ ἀστραπιαία θὰ μπορούσαν νὰ πνίξουν κάθε ἐπαναστατικὴ κίνηση, μεταφέροντας εὐκόλα καὶ γρήγορα ἐκ τῆς Καραμανίας τουρκικὸ στρατό. Αὐτὸ τὸ ἐπιχείρημα πρόβαλε καὶ στοὺς Φιλικούς ὅταν ἐπισκέφθηκαν τὸ νησὶ καὶ συναντήθηκαν μαζί του.

Μέσα σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο κινήθηκε καὶ ἡ ἐγκύκλιος τῆς 22^{ας} Ἀπριλίου 1821 γιὰ τὸν ἀφοπλισμὸ τοῦ νησιοῦ³⁵. Γιὰ νὰ προστατεύσει δηλαδὴ τὸ ποίμνιό του, ἀφοῦ ἐκ τῶν πραγμάτων ἡ κατάσταση ἦταν ἀπελπιστικὴ καὶ κάθε ἐπαναστατικὴ ἐνέργεια, ὅσο πατριωτικὴ

32. Χ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ, «Ὁ Κύπρου Κυπριανὸς» - Μέρος Γ', *Φῶς*, 3 (1911) 66.

33. Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, «Προεπαναστατικὴ παρουσία τοῦ τεκτονισμοῦ», ὅ.π., *Στασίνας*, Γ' (1966-1967) 56.

34. ΙΩ. ΧΑΚΚΕΤΤ, *Ἱστορία*, ὅ.π., τ. Α', σ. 318-319. Βλ. ἐπίσης στὸν παρόντα τόμο, *Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ἄρθρο 15 τοῦ «Σχεδίου Γενικοῦ» τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας*, κείμενο 64, σελ. 276, καὶ *Ἐπιστολὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου πρὸς τὸν Κυπριανό*, κείμενο 65, σελ. 277.

35. Βλ. κείμενο 79, σ. 303.

καὶ νὰ ἦταν, δὲν θὰ ἀπέφευγε τὴν καταστολὴ καὶ τὴν αἰματοχυσία. Καὶ βέβαια θὰ ἦταν ἐκ μέρους τοῦ Κυπριανοῦ ἀνόητη ὁποιαδήποτε θυσία τοῦ ποιμνίου του χωρὶς νόημα καὶ χωρὶς σημαντικὸ ἀποτέλεσμα. Γι' αὐτὸ καὶ ἀπορρίπτει αὐτὸ τὸ τόλμημα. Συνεισφέρει ὅμως κατὰ τὸ μέτρο τῶν δυνάμεων καὶ τῶν δυνατοτήτων του. Κατ' ἀντιστοιχία κάνει τὸ ἴδιο μὲ ἔμμεσο τρόπο καὶ στὴν ἐγκύκλιο κατὰ τῶν φαρμασῶνων. Δὲν ἐπηρεάστηκε λοιπὸν ἀπὸ τὶς τουρκικὲς ἀρχές, ἀλλὰ μέριμνά του εἶναι νὰ προστατεύσει τὸ ποίμνιό του ἐκ τοῦ ψυχικοῦ καὶ σωματικοῦ θανάτου.

Ὁ «Ἱστορικὸς» τοποθετεῖ αὐτὴ τὴν ἐγκύκλιο τοῦ Κυπριανοῦ στὴν ἴδια τάξη, στὴν ὁποία ἀνήκει καὶ ὁ ἀφορισμὸς τοῦ Ὑψηλάντη³⁶ ἀπὸ τὸν πατριάρχη. Ὁ ἀφορισμὸς αὐτός, γράφτηκε ἀπὸ τὸν οἰκουμενικὸ πατριάρχη Γρηγόριο τὸν Ε' τὴν 11^η Μαρτίου 1821, δύο ἐβδομάδες πρὶν τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση. Προηγήθηκε ἡ κάθοδος τοῦ Ὑψηλάντη ἐκ τῆς Μολδοβλαχίας ἢ ὁποία θορύβησε τοὺς τούρκους. Οἱ τελευταῖοι, καθὼς διασώζουν οἱ ἱστορικὲς πηγές, ἀνάγκασαν τὸν πατριάρχη νὰ συγγράψει τὸν ἀφορισμὸ αὐτό. Ὅσο ὅμως, πρὸ τῆς συγγραφῆς του, ὁ πατριάρχης δὲν ἐπιθυμοῦσε νὰ παρεμποδίσει τὴν ἐπανάσταση, ἄλλο τόσο μετὰ τὴν συγγραφὴ του, ὁ ἀφορισμὸς παρέμεινε εἰκονικὸς καὶ ἀνενέργητος. Τόσο ἡ διάθεση, ὅσο καὶ οἱ πράξεις τοῦ πατριάρχη καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχιερέων, καταμαρτυροῦνται στὰ ἱστορικὰ κείμενα.

Στὴν περίπτωσι τοῦ Κυπριανοῦ δὲν προηγήθηκε κανένα ἐπαναστατικὸ κίνημα, γιὰ νὰ τὸ καταδικάσει, οὔτε πάλιν ἱστορικὰ στοιχεῖα ὑπάρχουν πού νὰ καταδεικνύουν ἀνάμειξη καὶ πιεστικὴ στάσι τῶν τούρκων γιὰ τὴν συγγραφὴ τῆς ἐγκυκλίου κατὰ τῶν φαρμασῶνων, προκειμένου νὰ προληφθεῖ ἢ ὁποιαδήποτε ἔνοπλη κίνηση, ἀπ' ὅπου καὶ ἂν προερχόταν. Ὁ Κυπριανός, διὰ τῆς ἐγκυκλίου αὐτῆς ἀναδεικνύεται, σὲ μία πολὺ πρόωρη ἐποχὴ, ἄνδρας μὲ δυνατὴ προορατικότητα. Προεῖδε τὶς καταστρεπτικὲς πνευματικὲς συνέ-

36. Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ, «Παρατηρήσεις πάνω στὴν ἐγκύκλιο», ὁ.π., ΚΣ, ΜΓ' (1979) 166.

πειες, τὶς ὁποῖες ἐγκυμονοῦσε γιὰ τὸν ἄνθρωπο ἢ Μασωνία, καὶ αὐτὲς ἠθέλησε νὰ προλάβει. Γι' αὐτό, σχεδὸν ταυτόχρονα μὲ τὴν ἐμφάνιση τοῦ Μασωνισμοῦ σὴν Κύπρο, ἐκδίδει τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἐγκύκλιο. Σὲ ἐπιστολὴ τοῦ γάλλου προξένου Ratez (1815-1817)³⁷, ἡμερομ. 31 Ἰανουαρίου 1817, πρὸς τὸν γάλλο πρέσβη στὴν Κωνσταντινούπολη, σημειώνεται γιὰ πρώτη φορὰ ἡ παρουσία γάλλων μασόνων στὴν Κύπρο³⁸. Στὴν ἐπιστολὴ αὐτή, μετὰ ἀπὸ αἴτηση τοῦ δευτέρου γιὰ νὰ πληροφορηθεῖ γιὰ μασωνικὲς στοῆς στὴν Κύπρο, ὁ Ratez δίνει ἀναφορὰ καὶ σχετικὲς πληροφορίες, λίαν ἐνδιαφέρουσες γιὰ τὴν ὑπόθεσή μας. Τὴν παραθέτουμε αὐτούσια.

«Ἡ ὑμετέρα ἐξοχότης ὁμιλεῖ ἐπίσης διὰ μασσονικὴν στοάν, καθιδρυμένην εἰς τὴν πόλιν ταύτην (Λάρνακα). Δύναμαι νὰ σᾶς διαβεβαιώσω, ἐξοχώτατε, ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξε στοὰ ἐνταῦθα. Πρὸ τῆς ἐνταῦθα ἐλεύσεώς μου εἶναι ἀληθές, ξένοι τινες συνηθροίσθησαν δύο ἢ τρεῖς φορὰς εἰς δεῖπνον εἰς ἐξοχικὸν οἶκον, τὸ ὁποῖον ὀνομάζουσι μασσονικὴν συνέλευσιν. Ὁ κύριος Regnault, προκάτοχος μου, πληροφορηθεὶς ὅτι μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν καὶ γάλλοι ναῦται, καὶ ὅτι τοῦτο ἠδύνατο νὰ προξενήσῃ κακὴν ἐντύπωσιν εἰς τὸν τόπον, ἠναντιώθη ἀμέσως καὶ ἔκτοτε οὐδὲν ἠκούσθη νὰ λέγεται περὶ μασσόνων καὶ μασσονικῆς στοᾶς».

Ἐξ αὐτῆς φαίνεται ὅτι πρὶν τὴν κάθοδό του στὴν Κύπρο (προφανῶς ἐκ Γαλλίας) τὸ 1815, ὅταν ἦταν ὁ προκάτοχος του Regnault³⁹ πρόξενος στὴν Κύπρο τὰ ἔτη 1802-1815, κάποιοι ξένοι, «μεταξὺ αὐτῶν καὶ γάλλοι ναῦται... συνηθροίσθησαν δύο ἢ τρεῖς φορὰς εἰς δεῖπνον εἰς ἐξοχικὸν οἶκον, τὸ ὁποῖον ὀνομάζουσι μασσονικὴν συνέλευσιν». Ἐδῶ μᾶς δίδεται ἡ μαρτυρία περὶ μασωνικῆς συνελεύσεως, μέλη τῆς ὁποίας ἦταν κάποιοι γάλλοι ναυτικοί. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ τὸ πληροφορήθηκε ὁ γάλλος πρόξενος, ὁ ὁποῖος φοβήθηκε μήπως «προξενήσῃ κακὴν ἐντύπωσιν εἰς τὸν τόπον». Ἴσως ὁ γάλ-

37. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Πρόξενοι καὶ προξενεῖα ἐν Κύπρῳ», ΚΧ, Ζ' (1930) 199.

38. Τοῦ αὐτοῦ, «Ἡ κυπριακὴ τραγωδία τοῦ 1821», ΚΧ, Ζ' (1930) 41.

39. Τοῦ αὐτοῦ, «Πρόξενοι καὶ προξενεῖα ἐν Κύπρῳ», ΚΧ, Ζ' (1930) 199.

λος πρόξενος να πληροφορήθηκε για την έγκυκλιο και τις ενέργειες στις οποίες είχε σκοπό να προβεί ο αρχιεπίσκοπος, από τον μητροπολίτη Κιτίου. Το προξενείο βρισκόταν στην μητροπολιτική του περιφέρεια, και είναι πολύ πιθανόν, δεδομένου ότι ο μητροπολίτης είχε λάβει παραγγελία, μέσω της έγκυκλίου, να ενεργήσει ώστε να εξαφανιστεί κάθε κίνηση γύρω από αυτή την αίρεση, να επισκέφθηκε και να παρατήρησε τον γάλλο πρόξeno.

Ο γάλλος πρόξenos φαίνεται ότι γνώριζε αρκετές πληροφορίες. Τον έξοχικόν οίκον, την ώρα του δείπνου, δύο-τρεις φορές, γάλλοι ναυτες, μασωνική συνέλευση. Ίσως τις πληροφορίες να τις έλαβε από μέλη της οικογένειας Καρύδη. Άτομα αυτής της οικογένειας διετέλεσαν μέλη του γαλλικού προξενείου στην Λάρνακα, και εξ αυτών ο Πετράκης Καρύδης⁴⁰ ήταν τέκτονας. Φαίνεται ότι ήταν καλά μυημένος εις τα της Μασωνίας δόγματα, διότι άφησε ένα χειρόγραφο με χρονολογία 1751, στο οποίο δίδει ιστορικά γεγονότα και δογματικές θέσεις αυτής της αίρεσης.

Δεν υπάρχει μαρτυρία ότι συστήθηκε οργανωμένος Τεκτονισμός στην Κύπρο κατ' εκείνη την περίοδο, αλλά υπήρχαν μεμονωμένες περιπτώσεις τεκτόνων. Αυτές φαίνεται ότι είχαν σχέση με την Γαλλία, αφού και ο ίδιος ο Καρύδης στο τέλος του χειρογράφου αναφέρει την «Μαρσίλλιαν»⁴¹, ως τόπον «εις τον οποίον εδόθησαν εις τύπον αί φιγουρες όπου έρμηνεύουσι τον τρόπον, πώς αποδέχονται τους ανθρώπους εις την αυτήν αίρεσιν». Παρατηρούμε ότι αναφέρει την Μασσαλία. Φαίνεται ότι οί πρώτοι οί οποίοι έφεραν την Μασωνία στην Κύπρο ήταν γάλλοι. Οί άγγλοι πολυ άργότερα την όργανωσαν επί συστηματικής βάσεως. Στην υπόθεση ότι γάλλοι ήταν οί εισηγητές και πρωτεργάτες της Μασωνίας στην Κύπρο, συνηγορεί και ή θέση του Γ. Παπαχααραλάμπους, ότι «κατά παρετυμολογίαν εκ του franc maçon»⁴²,

40. Γ. ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ, «Ο τεκτονισμός εν Κύπρω», ΚΣ, ΛΑ' (1967) 85.

41. Του αυτού, αυτόθι, σ. 89.

42. Αυτόθι, σ. 83.

αναφέρεται ὁ Κυπριανὸς στὴν ἐγκύκλιό του σὲ «φαρμασόνους». Τὸ ἐμπόριο εὐνοοῦσε τὴν διακίνηση καὶ ἀνθρώπων καὶ ἰδεῶν⁴³. Ἐξ ἄλλου, ἡ ἀναφορὰ στὴν προκειμένη περίπτωση σὲ γάλλους μασώνους καὶ μάλιστα ναῦτες, ἐπιβεβαιώνει τὴν ὑπόθεση. Ἀλλὰ καὶ τὸ βιβλίο τοῦ ἱερομονάχου Ἀγαπίου «Κατὰ Φαρμασόνων» ἐπιβεβαιώνει τὰ προλεχθέντα.

Ὁ Πετράκης Καρύδης προφανῶς μύησε καὶ ἄλλο μέλος τῆς οἰκογένειάς του, καὶ παραδίδοντάς του τὴν αἴρεση καὶ τὸ χειρόγραφο, τὸν συνέδεσε μὲ τοὺς γάλλους. Τὸ δὲ γαλλικὸ προξενεῖο ἴσως νὰ ἀπετέλεσε τὸν συνδετικὸ φορέα μέσῳ τοῦ ὁποῖου εἰσήχθη ἡ Μασωνία στὴν Κύπρο⁴⁴. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ γάλλος πρόξενος γνωρίζει περὶ αὐτῆς μόνος ἐξ ὄλων τῶν ἄλλων προξένων καὶ σπεύδει νὰ ἐπιληφθεῖ τοῦ θέματος, ὥστε νὰ μὴν ἀκουστεῖ τίποτα πρὸς τὰ ἔξω, πρὸς τὸν κόσμον τῆς Κύπρου καὶ προξενήσει κακὴν ἐντύπωση. Εἶναι δὲ ἄμεση ἡ ἐπέμβασή του, ἀφοῦ καὶ ὁ Ratez ἀναφέρει ὅτι «ἦναντιώθη ἀμέσως». Τὸ «ἦναντιώθη» δείχνει ὅτι ἐπιβάλλεται σὲ κάποιους τοὺς ὁποῖους γνωρίζει καὶ τοὺς ὁποῖους ἐπηρεάζει. Ἔτσι, δὲν ἔγινε καμμία ἐφαρμογὴ τῶν ἀπειλῶν τοῦ Κυπριανοῦ τὶς ὁποῖες ἐκτοξεύει στὸ τέλος τῆς ἐγκυκλίου, διότι ὁ Regnault ἐπενέβηκε ἀμέσως καὶ δυναμικά, καὶ «ἔκτοτε οὐδὲν ἠκούσθη νὰ λέγεται περὶ μασσόνων καὶ μασσονικῆς στοᾶς»⁴⁵.

Ἀξιοσημείωτο εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ὁ Καρύδης, καίτοι ὁ ἴδιος τέκτονας, ἀναφέρει τὴν Μασωνία ὡς αἴρεση⁴⁶. Αἴρεση εἶναι κάθε ἀπόκλιση καὶ κάθε παραχάραξη τῆς παραδεδομένης ἀλήθειας περὶ τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος σκιωδῶς ἀποκαλύπτεται στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ἐμφανέστερον δὲ στὴν Καινὴ Διαθήκη. Τῆς ἀλήθειας

43. Αὐτόθι, σ. 92.

44. Μ. ΜΙΧΑΗΛ, *Ἡ συνωμοσία στὴν Κύπρο, Σιωνισμὸς - Μασονισμὸς*, Λάρνακα 1993, σσ. 18-19, ὅπου παρατίθεται ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Χ. ΤΟΡΝΑΡΙΤΗ, *Ἱστορία τοῦ συγκεκριημένου κυπριακοῦ τεκτονισμοῦ καὶ ἄλλα τεκτονικὰ πραγματεῖαι καὶ ὁμιλίες*, Λεμεσὸς 1948.

45. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Ἡ κυπριακὴ τραγωδία τοῦ 1821», ὅ.π., σ. 41.

46. Γ. ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ, «Ὁ τεκτονισμὸς ἐν Κύπρῳ...», ὅ.π., σ. 89.

αὐτῆς φύλακας καὶ παροχέας εἶναι ἢ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ⁴⁷.

Ἡ Μασωνία δὲν εἶναι ἀπλῶς μία ομάδα ἀνθρώπων οἱ ὅποιοι ἀγωνίζονται γιὰ τὸ κοινωνικὸ συμφέρον, ἢ ἀλληλοβοηθοῦνται μόνο ἐπειδὴ εἶναι μέλη τῆς ἴδιας ἐταιρείας, λέσχης ἢ στοᾶς, ὅπως ἀποκαλοῦν τὰ διάφορα παρακλάδια τους. Ἴσως αὐτὴ τὴν ἐντύπωση νὰ δίδουν πρὸς τὰ ἔξω ἢ ἀκόμη καὶ πρὸς τὰ νεόφυτα μέλη τους. Εἶναι ὅμως κάτι περισσότερο. Αὐτὸ ἐπιμαρτυρεῖται καὶ ἀπὸ τὸν Καρύδη, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο μόνο οἱ μνημένοι στὶς ἀνώτερες βαθμίδες γνωρίζουν ἐπακριβῶς τί διαδραματίζεται. Διότι ἐκτὸς τῶν φιλοφρονητικῶν καὶ ἄλλων κοινωνικῶν ἐκδηλώσεων καὶ τῆς ποικίλης μεταξύ τους ἀλληλοβοήθειας, ἢ ὅποια κυρίως καὶ πρωτίστως ἔχει οἰκονομικὴ χροιά, ἢ ἔνταξη, ἢ συνάντηση, ἢ προαγωγή καὶ πολλὰ ἄλλα διεξάγονται μὲ εἰδικές τελετές, μυστικιστικές, μυστηριώδεις, ἀρχαιοειδωλολατρικές⁴⁸. Αὐτὸ προσδίδει στὸν Μασωνισμὸ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ στοιχεῖο τῆς αἵρεσης, καὶ τὸ στοιχεῖο τῆς θρησκείας.

Ἡ Μασωνία λοιπὸν εἶναι θρησκεία, διότι συνοδεύει τὴν διδασκαλία της καὶ τοὺς κανονισμοὺς της ἀπὸ ἓνα πλήθος ἐξωτερικῶν τύπων μὲ τοὺς ὁποίους ἐκδηλώνει τὴν λατρεία καὶ τὴν πίστη της στὸν Θεό⁴⁹. Ὁ Θεὸς ὅμως τὸν ὁποῖο διδάσκουν, δὲν εἶναι ὁ ἀποκαλυφθεὶς Θεὸς τοῦ Εὐαγγελίου, ἀλλὰ ἓνας παραφθαρμένος θεός. Εἶναι ἓνας νεωτερισμὸς περὶ τὰ θεῖα διακηρύττων «δόξαν οὐκ ὀρθήν», σύστημα τὸ ὁποῖο ἐφευρέθηκε, ὑποστηρίχθηκε καὶ ἐξασκήθηκε ἀπὸ τοὺς ἔβραίους μὲ σκοπὸ τὴν ἵδρυση τοῦ κράτους τους καὶ τὸν παγκόσμιο ἔλεγχο τῆς ἐξουσίας, τὴν ἐτοιμασία τοῦ ἐδάφους γιὰ τὸν «μεσσία», τὴν προσδοκία μίας παγκόσμιας κυριαρχίας⁵⁰.

47. Π. ΜΠΟΥΜΗ, *Κανονικὸν Δίκαιον*, ὅ.π., σ. 89.

48. Β. ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Τὸ μαῦρο λεξικὸ τῆς ἐλληνικῆς Μασωνίας*, ὅ.π., Παράρτημα, σσ. 785-925. Π. ΤΡΕΜΠΕΛΑ, *Μασσωνισμὸς - Θεοσοφία*, Ἀθήνα 1932, σσ. 86-100.

49. Π. ΤΡΕΜΠΕΛΑ, *Μασσωνισμὸς - Θεοσοφία*, ὅ.π., σσ. 100-111. Β. ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Τὰ μυστήρια τῆς ἐλληνικῆς Μασωνίας*, Ἀθήνα 1990, σσ. 225-227. 240-243.

50. Σ. ΝΕΙΛΟΥ, *Τὰ Πρωτόκολλα τῶν σοφῶν τῆς Σιών*, Ἀθήνα 1991, σσ. 5-7 (ἀλλὰ

Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ξεχωρίζουν κανένα ἀλλὰ δέχονται μέλη⁵¹ ἀπὸ ὅλες τὶς φυλὲς καὶ τὶς θρησκείες. Γι' αὐτοὺς δὲν ἔχει σημασία, ἀφοῦ θὰ τοὺς «ἀνακαινίσουν» μὲ τὰ μυστήριά τους καὶ θὰ τοὺς κάνουν μασώνους, ἢ ἀλλιῶς τέκτονες. Εἶναι προσήλυτοι καὶ ἐνώνονται μέσῳ τῆς Μασωνίας παγκοσμίως. Ἐξωτερικὰ μπορεῖ νὰ ἀκολουθοῦν ὅ,τι θέλουν. Ἐσωτερικὰ ὅμως εἶναι κάτι ἄλλο.

Μεταξύ τους, ὅποιοι κι ἂν εἶναι, ἔχουν σχέση. Εἶναι μέλη μίας μεγάλης μυστικῆς ἀδελφότητος. Κι ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι γνωστό, οἱ κύπριοι ἀρχιερεῖς, μέσα στὴν προσπάθειά τους νὰ ἐλευθερώσουν τὴν Κύπρο καὶ νὰ τὴν ἐνώσουν μὲ τὴν Ἑλλάδα, ἐπεχείρησαν νὰ κινήσουν τὰ φιλελληνικὰ καὶ φιλοπάτρια αἰσθήματα τῶν μασώνων τῆς στοᾶς Εὐαγόρας. Εἶχαν προηγηθεῖ οἱ ὑποσχέσεις τῶν ἄγγλων λόγῳ τῆς συμπαράστασης τῶν κυπρίων στὸν Α' παγκόσμιον πόλεμον, καὶ ἤλπιζαν ὅτι οἱ κύπριοι μασῶνοι θὰ πίεζαν μὲ τὸν δικὸν τους τρόπο τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν μέσῳ τῆς ἀγγλικῆς Μασωνίας, ὥστε νὰ ἐκπληρώσει τὸ ἀρχαῖον αἶτημα τῆς ἐνώσεως⁵², ἀφοῦ ἐκ τῶν ἄγγλων ἰδρύθηκε ἡ μασωνικὴ στοὰ στὴν Κύπρο. Ἔτσι, στέλλουν τηλεγράφημα πρὸς τὴν ἐν λόγῳ στοὰ στίς 7 Νοεμβρίου 1925⁵³, μὲ αὐτὸ τὸν προσανατολισμὸν καὶ σκοπὸν. Δὲν παραθεωρήθηκε ἢ παραβλέφθηκε ἡ ἐγκύκλιος τοῦ Κυπριανοῦ, ἀφοῦ αὐτὴ δημοσιεύθηκε πολλάκις εἴτε ὀλόκληρη εἴτε ἀποσπάσματά της.

Ἡ Ἐκκλησία, ἐν πρώτοις μὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κυπριανὸν μέσῳ αὐτῆς τοῦ τῆς ἐγκυκλίου, ἀπεκάλυψε τὴν πραγματικότητα γιὰ τοὺς μασώνους καὶ τοὺς ἀφώρισε, ἀφοῦ οἱ ἴδιοι τὸ ἐπέλεξαν.

καὶ ὅλο τὸ βιβλίον). Γ. ΣΝΕΜΠΕΛΕΝ, *Τὰ ἀπόρρητα μυστικά τῆς Μασωνίας*, Θεσσαλονίκη, σσ. 159-163. ΤΕΧΕ ΜΑΡΡΣ, *Τὰ ἀπόκρυφα μυστικά τῆς Μασωνίας*, ἐκδ. Στερέωμα, Θεσσαλονίκη 1991, σσ. 137-178.

51. Γ. ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ, «Ὁ τεκτονισμὸς ἐν Κύπρῳ...», ὅ.π., σ. 87.

52. Π. ΠΑΠΑΠΟΥΛΥΒΙΟΥ, «Ἡ Κύπρος καὶ οἱ βαλκανικοὶ πόλεμοι - συμβολὴ στὴν ἱστορίαν τοῦ κυπριακοῦ ἐθελοντισμοῦ», *ΚΕΕ*, Πηγὲς καὶ Μελέτες τῆς Κυπριακῆς Ἱστορίας XXVI, Λευκωσία 1997, σσ. 60. 99. 213.

53. Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ, «Παρατηρήσεις πᾶνω στὴν ἐγκύκλιον», ὅ.π., *ΚΣ*, ΜΓ' (1979) 167-168.

Φυσικά ἔχει ἀνοικτὲς τὶς ἀγκάλες τῆς σὲ ὅποιον ἐπιθυμήσει νὰ ἐπιστρέψει πίσω στοὺς κόλπους τῆς. Μετὰ τὸν Κυπριανὸ καὶ μετὰ παρέλευση ἑκατὸν χρόνων καὶ πλέον, καὶ ἀφοῦ προηγήθηκε ἡ ἔκδοση καὶ ἡ δημοσίευση αὐτῆς τῆς ἐγκυκλίου τόσο στὸν τύπο ὅσο καὶ σὲ βιβλία, προχώρησε ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος τὸ 1933⁵⁴, στὶς 12 Ὀκτωβρίου, καὶ ἐξέδωσε ἐγκύκλιο παρόμοιας φύσεως. Ἀκολούθησαν ἐπικυρώσεις καὶ ἐπαναλήψεις τῶν θέσεων τῆς ἐλλαδικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν ἱερά τῆς Σύνοδο, τὸν Νοέμβριο τοῦ 1972⁵⁵ καὶ τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1996⁵⁶. Σημειώνουμε ἐπίσης ὅτι τὸ 1930 ἀπὸ τὶς 8 μέχρι τὶς 23 Ἰουνίου συνήλθε διορθόδοξος ἐπιτροπὴ στὸ Ἅγιον Ὄρος ἡ ὁποία, μεταξὺ ἄλλων, χαρακτήρισε τὴν Μασωνία ὡς σύστημα ἀντιχριστιανικὸ καὶ πεπλανημένο⁵⁷. Ἀλλὰ καὶ πάλιν, τὸ 1970 στὶς 11 Μαρτίου, ἡ ἱερά Κοινότητα τοῦ Ἁγίου Ὄρους σὲ συνεδρία τῆς, κατεδίκασε τὸν Μασωνισμό⁵⁸.

Ὅχι ὅμως μόνον ἐκκλησιαστικοὶ παράγοντες, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐλληνικὴ Πολιτεία τὸ 1969, ἐγκρίνοντας τὸ βιβλίον τῶν Θρησκευτικῶν τῆς Στ' τάξης Δημοτικοῦ, χαρακτηρίζει τὸν Μασωνισμό ὡς ἀντιχριστιανικὴ θρησκεία καὶ τὸν καταδικάζει. Ἐπομένως, τὸ ὅτι ὁ Μασωνισμὸς εἶναι θρησκεία δὲν ἀναφέρεται μόνον ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ Δικαιοσύνη μὲ τὴν ὑπ' ἀριθμὸ 2060/1969 ἀπόφαση τοῦ Πρωτοδικείου Ἀθηνῶν.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, τὴν 11ην Φεβρουαρίου 1993, ἐξέδωσε ἀνακοίνωση στὴν ὁποία ἐξηγεῖ γιὰ ποιό

54. Βλ. Παράρτημα στὸ τέλος τῆς παρούσας μελέτης, σσ. 556-560.

55. Βλ. Παράρτημα στὸ τέλος τῆς παρούσας μελέτης, σσ. 572-573.

56. Ἡ ἱερά Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀποκάλεσε τὴν Μασωνία θρησκεία παγανιστικὴ καὶ ἀσυμβίβαστη μὲ τὸν Χριστιανισμό, χαρακτηρίζοντάς τιν ἀντίχριστο σύστημα. Βλ. ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΥ ΜΗΤΡΟΠ. ΝΕΑΣ ΖΗΛΑΝΔΙΑΣ, «Τί εἶναι ἡ Μασωνία», *Θεοδρομία*, ἔτος Ι', τευχ. 2, Ἀπρ. - Ἰούν. 2008, σ. 302.

57. Τοῦ αὐτοῦ, αὐτόθι, σ. 302.

58. Βλ. Παράρτημα στὸ τέλος τῆς παρούσας μελέτης, σσ. 570-571.

λόγο ἡ Μασωνία εἶναι θρησκεία καὶ αἵρεση, καὶ γιατί τὰ μέλη της εὐρίσκονται μακρὰ ἀπὸ τὸν Θεό, ἀποκομμένα καὶ ἀφορισμένα ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία⁵⁹. Στὶς 11 Φεβρουαρίου 2000 ἡ καταδίκη ἐπανελέγη φθῆκε⁶⁰.

Ὡστε ἡ ἐκζήτηση βοήθειας ἀπὸ τοὺς μασώνους μὲ τὸ τηλεγράφημα τῆς 7^{ης} Νοεμβρίου 1925, δὲν ἀφήνει νὰ νοηθεῖ ὅτι ἡ ἐγκύκλιος τοῦ Κυπριανοῦ γράφηκε γιὰ ἀπλὸ ἐκφοβισμό ἢ συγκάλυψη, οὔτε ὅτι ἦρθη ποτὲ ὁ ἀφορισμὸς τῶν μασώνων. Ἀπλῶς ἔγινε προσπάθεια ἀξιοποίησης ὅλων τῶν παραγόντων πού θὰ μπορούσαν νὰ βοηθήσουν στὴν ἐκπλήρωση τῶν πόθων τῶν κυπρίων γιὰ τὴν ἔνωση μὲ τὴν μητέρα πατρίδα Ἑλλάδα, καὶ γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ στάληκε τὸ τηλεγράφημα στὴν τεκτονικὴ στοά. Τὸ ἂν τὰ μέλη τῆς στοᾶς ἀνταποκρίθηκαν ἢ ὄχι σ' αὐτὴ τὴν προτροπὴ δὲν τὸ γνωρίζουμε. Γνωρίζουμε ὅμως ὅτι τὰ μέλη ὅποιασδήποτε μασωνικῆς στοᾶς μὲ τὴν ἔνταξή τους σ' αὐτήν, ἤδη ἀπὸ μόνοι τους ἀποκόπτονται ἀπὸ τὴν ζωὴ καὶ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ μαρτυρεῖ ἡ ζωὴ καὶ τὰ ἔργα τους. Γίνονται κάτι ἄλλο.

Αὐτὸ τὸ κάτι ἄλλο, τὸ ἀποκαλύπτει στὴν ἐγκύκλιό του ὁ Κυπριανὸς μὲ τοὺς χαρακτηρισμοὺς πού χρησιμοποιεῖ, ὅπως ἐπίσης καὶ τὸ θέμα τοῦ παγκοσμίου ἐλέγχου τῆς ἐξουσίας, μέσα ἀπὸ τὸν λόγο ὅτι «ἀντιβαίνουν εἰς τὰ βασιλικά προστάγματα». Γνωρίζει ὁ Κυπριανὸς ὅτι αὐτοὶ ἀπομακρύνονται καὶ χωρίζονται ἀπὸ τὸν Θεὸ τῶν πατέρων τους καὶ ἐκτὸς τῆς αἰωνίου τιμωρίας, θὰ γευθοῦν καὶ ἐπὶ τῆς γῆς τιμωρία.

Ἔτσι, αὐτὸ τὸ «προπετὲς καὶ παράνομον ἔργον, καὶ ὀρθότερον εἰπεῖν αὐτὴν τὴν νεοφανῆ αἵρεσιν... διὰ νὰ μὴν ἦθελε πλατυνθῆ περισσότερον ἢ κακία καὶ διαδώσει τὸν μολυσμὸν της καὶ εἰς αὐτοὺς μας τοὺς ἐκλεκτοὺς», ὁ Κυπριανός, διὰ νὰ ἀσφαλίσει τοὺς ἀνευθύνους καὶ νὰ παιδαγωγῆσει πατρικὰ τοὺς ὑπευθύνους, καταφεύγει στὸ ἔσχατον πνευματικὸν μέτρον καὶ «ἐν ἐπιτραχηλίῳ καὶ

59. Βλ. Παράρτημα στὸ τέλος τῆς παρούσας μελέτης, σσ. 574-575.

60. Βλ. Παράρτημα στὸ τέλος τῆς παρούσας μελέτης, σ. 576-582.

ὠμοφορίῳ», ἐντέλλεται, ὅπως κάποτε ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι «μετέρχονται», ἀλλὰ «καὶ ὅσοι ἀκολουθοῦσι εἰς αὐτὸ τὸ διαβολικὸν καὶ παράνομον ἔργον τῆς φαρμασονίας νὰ εἶναι ἀφωρισμένοι καὶ κεκατηραμένοι».

Ἡ σκληρὴ αὐτὴ γλῶσσα τοῦ Κυπριανοῦ, σὲ μία πρώτη ἀνάγνωση τῆς ἐγκυκλίου μπορεῖ νὰ ξενίζει, ἢ ἀκόμη περισσότερο, νὰ σκανδαλίζει κάποιους. Ἡ ἀποτομία, ἡ ἀπειλή, ἀλλὰ καὶ ἡ καταγιγίδα τῶν ἀναθεμάτων καὶ τῶν καταρῶν ποὺ ἀναγράφονται, ἴσως νὰ προβληματίζει κάποιους κατὰ πόσον αὐτὸ εἶναι εὐαγγελικόν, εἶναι μέσα στὸ πνεῦμα τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ σωτηριώδους ἔργου του. Κάποιος ἀμήτος περὶ τὰ πνευματικὰ εἶναι εὐκόλο νὰ σκεφθεῖ ἔτσι. Ὅμως τὰ πράγματα κατὰ πολὺ διαφέρουν αὐτῆς τῆς θέσεως.

Στὴν πνευματικὴ ζωὴ διακρίνονται τρεῖς κατηγορίες ἀνθρώπων. Ἡ διάκριση αὐτὴ, πηγάζει ἀπὸ τὴν διάθεση τῆς ἴδιας τῆς καρδιᾶς τους, καὶ ἐξωτερικεύεται μὲ τὰ ἔργα τους. Ἡ πλέον παραστατικὴ περικοπὴ ἢ ὁποῖα φανερώνει αὐτὴ τὴν διαφορὰ εἶναι ἡ περικοπὴ τῆς κρίσεως, ἢ ὁποῖα προέρχεται ἀπὸ τὸ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγέλιο καὶ ἀναγινώσκεται τὴν Κυριακὴ τῆς Ἀπόκρεω⁶¹. Ἐκεῖ ὁ Χριστὸς ἐμφανίζεται νὰ κάθεται ἐπὶ θρόνου δόξης καὶ νὰ διαχωρίζει τοὺς ἀνθρώπους σὲ δύο μεγάλες κατηγορίες, τοὺς δικαίους καὶ τοὺς ἀμαρτωλοὺς.

Ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλα χωρία τῆς Καινῆς Διαθήκης ἀναφέρονται παρόμοιοι χαρακτηρισμοί. Αὐτὸ γίνεται γιὰτι κάθε ἄνθρωπος διαφέρει ἀπὸ τὸν συνάνθρωπό του καὶ ἡ ἀντιμετώπιση, ἢ καλύτερα ἢ προσέγγιση, γίνεται ἀναλόγως τῆς ψυχικῆς καταστάσεως τοῦ καθενός. Γι' αὐτὸ τὸν λόγο, διὰ μὲν τοὺς ἀμαρτωλοὺς ὁ Χριστὸς μας προβάλλει τὰ αἰώνια κολαστήρια, ὥστε μὲ τὸν φόβο τῆς τιμωρίας νὰ τοὺς σωφρονίσει, διὰ δὲ τοὺς δικαίους ἐπαγγέλλεται τὰ αἰώνια ἀγαθὰ τοῦ παραδείσου.

Στὴν τρίτη κατηγορία ἀνήκουν οἱ ἄνθρωποι οἱ ὅποιοι ἀγωνίζονται μὲ ἀγάπη καὶ φιλότιμο, χωρὶς νὰ φοβοῦνται τὴν κόλαση, μὰ

61. Ματθ. κε' 31-46.

καὶ χωρὶς νὰ ἀναμένουν τὸν παράδεισο, μόνο καὶ μόνο γιατί ἀγαποῦν καὶ δὲν θέλουν νὰ στενοχωρήσουν τὸν Θεό, ἀλλὰ νὰ τὸν ἀποκτήσουν μέσα τους. Γι' αὐτούς ὁ Θεὸς προσφέρει τὸν ἑαυτό του σὲ μία πιὸ ἔντονη καὶ αἰσθητὴ ἀγαπητικὴ ἔνωση.

Ἀντιπαραβάλλοντας τὰ γραφικὰ χωρία μὲ τὴν ἐγκύκλιο τοῦ Κυπριανοῦ, παρατηροῦμε ταυτοσημία στὸν λόγο. Γιατὶ καὶ ὁ Κυπριανός, μέσα στὸ κλίμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου κινούμενος, διὰ μὲν τοὺς ἀποστάτες καὶ ἀποκόψαντες τοὺς ἑαυτοὺς τους ἀπὸ τὴν ἀγία μάνδρα τοῦ Χριστοῦ προβάλλει τὴν τιμωρία, ἀφ' ἐνὸς γιὰ νὰ τοὺς δείξει πόσο μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεὸ βρίσκονται, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐπιδιώκοντας μὲ τὸν φόβο αὐτὸ νὰ τοὺς ἀφυπνίσει γιὰ νὰ ἐπιστρέψουν πίσω. Καὶ ἐπειδὴ ἡ πρόθεση τοῦ ποιμενάρχῃ εἶναι αὐτὴ, προλαμβάνει καὶ προλέγει καὶ ἐπαγγέλλεται τὶς δωρεές καὶ τὶς ἀνταμοιβές πού θὰ λάβουν «ὅσοι ἐξέλθωσιν ἐκ μέσου αὐτῶν καὶ ἀφορισθῶσι, καὶ ἀποπτύσαντες τὴν μιὰρὰν αἴρεσιν αὐτῶν ἀπομακρυνθῶσιν τῆς κεκατηραμένης φρενοβλαβείας των», ὅτι δηλαδὴ «οἱ τοιοῦτοι ἀπολαβέτωσαν τὸν μισθὸν τοῦ ζηλωτοῦ Φινεές, ἥτοι ἔστωσαν εὐλογημένοι καὶ συγκεχωρημένοι παρὰ Πατρός, Υἱοῦ, καὶ ἀγίου Πνεύματος, τοῦ ἐνὸς τῆ φύσει Θεοῦ καὶ παρ' ἡμῶν τῶν δούλων του».

Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι ὁ Κυπριανὸς ὡς καλὸς ποιμενάρχῃς, μιμούμενος τὸν ἀρχιποίμενα Χριστό, διδάσκει ἐν πρώτοις καὶ ἀκολούθως ἐφαρμόζει, ὅ,τι νομίζει, ὅ,τι μπορεῖ κι ὅ,τι χρειάζεται, μὲ μοναδικὸ σκοπὸ τὴν διάσωση καὶ τὴν ὁδήγησιν τοῦ ποιμνίου του «εἰς νομὰς σωτηρίους».

Στὸ βιβλίον τῆς Ἀποκαλύψεως ὁ Χριστός⁶², ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς ἀγγέλους τῶν ἑπτὰ Ἐκκλησιῶν, τοὺς προτρέπει πρὸς διόρθωση, ἀλλὰ καὶ τοὺς προλέγει τὴν ἐπέμβαση πού θὰ πραγματοποιήσει ἐὰν δὲν διορθωθοῦν. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο καὶ ὁ Κυπριανός, ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν ἀρχιερέα τῆς Κιτίων Ἐκκλησίας τὸν προτρέπει ἀδελφικῶς, ἀφοῦ ἡ ὅλη ὑπόθεση διαδραματίζεται μέσα στὰ κανονικὰ ὅρια τῆς περιφέρειας Σκάλας καὶ Λάρνακας, ὅπως

62. Ἀποκ. α' 10 - γ' 22.

μετὰ τὴν ἀνάγνωσι τῆς ἐγκυκλίου μεριμνήσει τὰ δέοντα γιὰ τὴν πάταξι κυριολεκτικὰ τῆς ξενόφερτης καὶ καινοτόμου αὐτῆς αἰρέσεως. Αὐτὸ ἐπετεύχθη ἐντὸς μικροῦ διαστήματος χρόνου καὶ μετὰ τὴν ἐνέργεια τοῦ Regnault, ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, ὁ ὁποῖος, εἴτε ἐκ προσωπικῆς του πρωτοβουλίας, εἴτε διότι παρακινήθηκε ἀπὸ τὸν μητροπολίτη Κιτίου, ἐπιλήφθηκε δυναμικὰ τοῦ θέματος. Διότι ἐάν, παρ' ἐλπίδα, δὲν ὑπῆρχε θετικὸ ἀποτέλεσμα, τότε ὁ Κυπριανὸς θὰ ἐπενέβαινε δυναμικὰ.

Τελειώνοντας τὸν λόγο του ὁ Κυπριανὸς, μᾶς τοποθετεῖ πρὸ τοῦ δικαστικοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν. Μᾶς τοποθετεῖ στὰ τέλη τῶν αἰώνων, στοὺς ἐσχάτους καιροὺς, καὶ μετὰ τὸν τελευταῖο λόγο του, ὁ ὁποῖος εἶναι αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ λόγια τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπισφραγίζει τὴν ἐγκύκλιο καὶ μᾶς θέτει μπροστὰ στὸ δίλημμα τῆς ἐπιλογῆς. Ἡ μετὰ τὸν Χριστό, ἢ χωρὶς αὐτόν. Ἡ ἐπιλογή εἶναι δική μας. Ἐμμέσως μᾶς παρακινεῖ νὰ ἐπιλέξουμε τὴν μερίδα τοῦ Χριστοῦ καὶ πατρικῶς εὐχεται καὶ εὐλογεῖ τὸ ποίμνιό του, ἀπὸ τὸ ὁποῖο θέλει ὅλοι νὰ σωθοῦν μετὰ τὴν χάρι καὶ τὸ ἄπειρο ἔλεος τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ποιμαντικὴ τῆς Ἐκκλησίας⁶³ εἶναι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ σωτηριολογικὸ ἔργο τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπαναλαμβανόμενο ἀπὸ τοὺς ἐντεταλμένους εἰς αὐτὴ τὴν διακονία ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς καὶ διακόνους. Κέντρο, ἀρχὴ καὶ τέλος ἔχει τὴν θεία λειτουργία, μέσα στὴν ὁποία προσευχόμεσθε ὑπὲρ τῶν πεπλανημένων, ὥστε ὁ Θεὸς νὰ τοὺς ἐπαναγάγει στὴν λογικὴ του μάνδρα, τὴν Ἐκκλησία. Ἡ θεία λειτουργία εἶναι ἡ φωνὴ καὶ τὸ κύριο ἔργο τῶν ἁγίων ποιμένων, οἱ ὁποῖοι ἀκολουθοῦν τὸν ἀρχιποίμενα Χριστό, καὶ ἐπαναλαμβάνουν στὸν ἑαυτὸ τους τὴν ζωὴ του. Αὐτὴ ἡ φωνὴ ὡς προσευχὴ καὶ παράκλησι καὶ ἐπιθυμία, ἀπὸ τὰ βάθη τῶν αἰώνων ὅταν πρωτοειπώθηκε ἀπὸ τὸν Μέγα Βασίλειο, «τοὺς πεπλανημένους ἐπανάγαγε»,

63. Γ. ΚΑΨΑΝΗ ΑΡΧΙΜ., *Ἡ ποιμαντικὴ διακονία κατὰ τοὺς ἱεροὺς Κανόνες*, Ἄθως - Ἀθήνα 2003. Τοῦ αὐτοῦ, *Θέματα Ἐκκλησιολογίας καὶ Ποιμαντικῆς*, Ἅγιον Ὄρος 1999. ΑΝ. ΚΕΣΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Προτάσεις ποιμαντικῆς Θεολογίας*, Θεσσαλονίκη 2003.

ἔφθασε μέχρι τὶς ἡμέρες μας καὶ ἀδιαλείπτως ἐπαναλαμβάνεται, περιμένουσα καὶ ἀναμένουσα τὴν ἐκπλήρωση τοῦ αἰτήματός της.

Ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν δική του πλευρὰ ἔχει ἀνοικτὲς τὶς ἀγκάλες του καὶ περιμένει. Περιμένει τὸν ἄνθρωπο νὰ γυρίσει καὶ νὰ τὸν ἀναζητήσει. Καὶ τότε αὐτὸς τὸν ἐναγκαλίζεται καὶ τὸν ἀποκαθιστᾷ, ὄχι μόνο στὴν προτέρα του θέση, ἀλλὰ καὶ τὸν πλουτίζει μὲ τὴν χάρη του καὶ τὸν ἀγιάζει.

Μέσα σ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα κινήθηκε ἡ ἐγκύκλιος. Ἐπιθυμεῖ μὲ τὸν λόγο του ὁ Κυπριανός, αἰσθανόμενος τὸ χρέος τῆς εὐθύνης ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐνώπιον τῆς διακονίας τὴν ὁποία ἡ Ἐκκλησία τοῦ ἐμπιστεύθηκε, νὰ ἀφαρπάσει ἐκ τοῦ διαβόλου τὰ λογικὰ πρόβατα καὶ νὰ τὰ προσφέρει στὸν Θεό. Αὐτὴ τὴν ἐπιστροφή τῶν πεπλανημένων προβάτων εὐχομαι σὲ ὅλους τοὺς μακρὰν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ εὐρισκομένους, ὥστε μὲ τὴν χάρη του νὰ τὸν γνωρίσουν ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, εἰς δὲ τοὺς εὐρισκομένους ἐντὸς τῆς μάνδρας τοῦ Χριστοῦ εὐχομαι νὰ ἀγωνίζονται, ὥστε ἀπὸ τώρα καὶ γιὰ τὴν αἰωνιότητα νὰ λάβουν τὸν Θεὸν κατοικοῦντα εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν. Ἀμήν.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. Απόφαση τῆς ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος¹.

Ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 12ης Ὀκτωβρίου 1933, ἐπιληφθεῖσα τῆς μελέτης καὶ ἐξετάσεως τῆς Μασωνίας, τοῦ διεθνοῦς τούτου μυστικοῦ ὀργανισμοῦ, καὶ μετὰ προσοχῆς ἀκούσασα τῆς εἰσηγητικῆς ἐκθέσεως τῆς τετραμελοῦς ἐξ ἀρχιερέων Ἐπιτροπῆς τῆς ὑπὸ τῆς ἱερᾶς Συνόδου τῆς ἄρτι ληξάσης περιόδου συγκροτηθείσης, ὡς καὶ τῆς γνωματεύσεως τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀθήνησι Πανεπιστημίου, μάλιστα δὲ τῆς πρὸς ταύτην συνημμένης ἰδιαιτέρας γνώμης τοῦ καθηγητοῦ κ. Παναγιώτου Μπρατσιώτου, ἔχουσα δ' ἅμα ὑπ' ὄψιν τὰ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ὑπὸ ἡμετέρων τε καὶ ξένων δημοσιευθέντα, κατέληξε, μετὰ τὴν διεξαχθεῖσαν συζήτησιν, εἰς τὰ ἐπόμενα, ὁμοφώνως ὑπὸ πάντων τῶν συγκροτούντων αὐτὴν ἀρχιερέων γενόμενα δεκτὰ, συμπεράσματα:

Ἡ Μασωνία δὲν εἶνε ἀπλή τις φιλανθρωπικὴ ἔνωσις ἢ φιλοσοφικὴ σχολή, ἀλλ' ἀποτελεῖ μυσταγωγικὸν σύστημα, ὅπερ ὑπομιμνήσκει τὰς παλαιὰς ἐθνικὰς θρησκείας ἢ λατρείας, ἀπὸ τῶν ὁποίων κατάγεται καὶ τῶν ὁποίων συνέχειαν καὶ ἀναβίωσιν ἀποτελεῖ. Τοῦτο ὄχι ἀπλῶς ὁμολογοῦσιν, ἀλλὰ καὶ ἐναβρυνόμενοι διακηρύττουσιν αὐτοὶ οἱ πρόκριτοι τῶν ἐν ταῖς στοαῖς διδασκάλων, βεβαιοῦντες αὐταῖς λέξεσιν, ὅτι «ἡ Μασωνία εἶνε ἡ μόνη ἐπιζήσασα τῶν ἀρχαίων μυστηρίων καὶ δύναται ν' ἀποκληθῆ ὁ φύλαξ αὐτῶν» (WARD, *Freemasonry and the Ancient Gods*, pp. 347-350)· ὅτι ὁ Τεκτονισμὸς «εἶνε κατ' εὐθειᾶν ἀπόγονος τῶν αἰγυπτιακῶν μυστηρίων» (LEADBEATER, *Τὰ ἀρχαῖα μυστήρια καὶ ὁ Τεκτονισμὸς*, κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ, Ἀθήναις 1927)· ὅτι «τὸ πενιχρὸν ἐργαστήριον τῆς μασωνικῆς στοᾶς δὲν εἶνε ἄλλο τι, εἰμὴ τὰ σπήλαια καὶ αἱ σκιάδες τῶν Ἰνδιῶν καὶ τὰ ἄγνωστα βάθη τῶν πυραμίδων καὶ αἱ κρύπται τῶν μεγαλοπρεπῶν ναῶν τῆς Ἰσιδος» (Γ. ΣΩΚΟΥ, ὁμιλία ἐν «Πυθαγόρα», τ. Ζ', σ. 19)· ὅτι «ἡ Ἑλληνικὴ Μυστηριακὴ Τεκτοσύνη διατρέξασα τὰς φωτεινὰς τῆς γνώσεως κελεύθους

1. ΕΠ. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ ΑΡΧΙΜ., *Ἡ Μασωνία ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἀληθείας*, Ἀθήναι 1988⁵, σσ. 154-157.

ὑπὸ μυστηριάρχας τὸν Προμηθέα, τὸν Διόνυσον, τὸν Ὀρφέα, ὑπετύπωσε τοῦ Σύμπαντος τοὺς αἰώνιους νόμους» (Γ. ΣΚΑΛΙΕΡΗ, Λεύκωμα ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι τοῦ «Πυθαγόρου», σσ. 136-142).

Ἡ τοιαύτη ἄλλως τε πρὸς τὰ ἀρχαῖα εἰδωλολατρικὰ μυστήρια σχέσις τῆς Μασωνίας ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῶν ἐν ταῖς μῆσεσιν αὐτῆς δρωμένων καὶ τελουμένων. Διότι, ὡς ἐν τοῖς δρωμένοις τῶν παλαιῶν εἰδωλολατρικῶν μυστηρίων ἐπανελαμβάνετο τὸ δρᾶμα τῶν ἀγώνων καὶ τοῦ θανάτου τοῦ μυστηριακοῦ θεοῦ, διὰ τῆς μιμικῆς δὲ ἐπαναλήψεως τούτου, ὁ μουόμενος συναπέθνησκε μετὰ τοῦ πάτρωνος τῆς μυστηριακῆς θρησκείας, ὅστις ἦτο πάντοτε πρόσωπον μυθικόν, συμβολίζον τὸν ἥλιον ἢ τὴν ἐν τῷ χειμῶνι μὲν θνήσκουσαν, ἐν τῷ ἔαρι δὲ ἀναγεννωμένην φύσιν, οὕτω καὶ ἐν τῇ μῆσει τοῦ τρίτου βαθμοῦ τῆς Μασωνίας. Ὅντως δὲ ἀποτελεῖ αὕτη δραματικὴν ἀφήγησιν τοῦ θανάτου τοῦ πάτρωνος τῆς Μασωνίας Χιράμ καὶ εἰδός τι μιμικῆς ἐπαναλήψεως τοῦ θανάτου τούτου, ἐν τῇ ὁποῖα ὁ μουόμενος συμπάσχει πληττόμενος διὰ τῶν αὐτῶν ὀργάνων καὶ ἐπὶ τῶν αὐτῶν μερῶν τοῦ σώματος, ἐφ' ὧν καὶ δι' ὧν καὶ ὁ Χιράμ. (Τυπικὰ τῶν συμβολικῶν βαθμῶν, Ἀνατολὴ Ἀθηνῶν 1981, σ. 100 κ.έ.). Κατὰ τὴν ὁμολογίαν δὲ αὐτῶν τῶν προκρίτων τῆς Μασωνίας διδασκάλων, ὁ Χιράμ τυγχάνει ὡς «ὁ Ὅσιρις, ὁ Μίθρας καὶ ὁ Βάκχος, μία ἀπὸ τὰς μυρίας προσωποποιήσεις τοῦ ἡλίου» (CLAVEL, *Histoire pittoresque de la Franc-maçonnerie*, ἔκδ. β', p. 54 καὶ 56. – RAGON, *Rituel du Grade de maître*, p. 9. – ALEX, LENOIR, *La Franc-maçonnerie rendue à sa véritable origine*, p. 266.)

Οὕτως ἡ Μασωνία ἀποδεδειγμένως τυγχάνει θρησκεία μυστηριακῆ, ὅλως διάφορος, κεχωρισμένη καὶ ξένη τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Ἐμφαίνεται ἄλλως τε τοῦτο ἀδιαμφισβητήτως καὶ ἐκ τοῦ ὅτι κέκτηται ἰδίους ναοὺς μετὰ βωμῶν, τοὺς ὁποῖους οἱ πρόκριτοι τῶν τεκτόνων χαρακτηρίζουσιν «ὡς ἐργαστήρια, ἅτινα δὲν δύνανται νὰ ὑστερήσωσιν εἰς ἱστορίαν καὶ ἀγιότητα τῆς Ἐκκλησίας» (Γ. ΣΩΚΟΥ, ὁμιλία ἐν «Πυθαγόρα», τ. Ζ', σσ. 19-20) καὶ ὡς ναοὺς τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς σοφίας, ἐν οἷς λατρεύεται τὸ ὑπέρτατον ὄν καὶ διδάσκεται ἡ ἀλήθεια (Τεκτονικὸν Ἐγκόλπιον, σ. 27). Κέκτηται ἰδίας θρησκευτικὰς τελετάς, οἷαι ἡ τελετὴ υἰοθεσίας λυκιδέως ἢ τὸ τεκτονικὸν βάπτισμα, ἡ τελετὴ τῆς συζυγικῆς ἀναγνωρίσεως ἢ ὁ τεκτονικὸς γάμος, τὸ τεκτονικὸν μνημόσυνον, τὰ ἐγκαίνια τοῦ τεκτονικοῦ ναοῦ κ.λπ. Κέκτηται ἰδίας μῆσεις, ἴδια τελετουργικὰ τυπικά, ἰδίαν ἱεραρχικὴν τάξιν καὶ ὠρισμένην πειθαρχίαν, ὡς δὲ θὰ ἠδύνατο νὰ συναχθῆ ἔκ τε τῶν τεκτονικῶν ἀγαπῶν καὶ τοῦ ἑορτασμοῦ τῶν δύο ἡλιοστασιῶν, χειμερινοῦ καὶ θερινοῦ, μετὰ θρησκευτικῶν συμποσιῶν καὶ κοινῶν εὐωχιῶν, εἴνε θρησκευμα φυσιολατρείας.

Καὶ φαίνεται μὲν ἐκ πρώτης ὄψεως, ὅτι ἡ Μασωνία συμβιβάζεται πρὸς

πᾶσαν ἄλλην θρησκείαν, ἄτε μὴ ἐνδιαφερομένη ἀμέσως εἰς ποῖον θρήσκευμα ἀνήκει ἕκαστος τῶν μυστῶν αὐτῆς. Τοῦτο ὅμως ὀφείλεται εἰς τὸν συγκρητιστικὸν αὐτῆς χαρακτήρα, ἀποδεικνύει δὲ ταύτην καὶ κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο ἀπόγονον καὶ συνεχιστὴν τῶν ἀρχαίων εἰδωλολατρικῶν μυστηρίων, ἅτινα ἐδέχοντο εἰς τὰς μύσεις αὐτῶν πάντας, οἰωνδήποτε θεῶν λάτρας. Ἄλλ' ὡς τότε αἱ μυστηριακαὶ θρησκεῖαι, παρὰ τὸ φαινόμενον πνεῦμα τῆς ἀνοχῆς καὶ θεοξενίας, ὠδήγησαν εἰς τὸν «συγκρητισμόν», ὑπονομεύσασαι καὶ συγκλονίσασαι βαθμηδὸν τὴν πρὸς τὰς ὑπαρχούσας τότε λατρείας ἐμπιστοσύνην καὶ ἀφοσίωσιν, οὕτω καὶ ἤδη ἡ Μασωνία, ζητοῦσα νὰ συμπεριλάβῃ κατὰ μικρὸν εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς ὀλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ὑποσχομένη ὅτι θὰ παράσχη εἰς αὐτὴν τὴν ἠθικοποίησιν καὶ τελειοποίησιν καὶ γνῶσιν τῆς ἀληθείας, ἀνυψοῖ ἀνεπαισθήτως ἑαυτὴν εἰς εἶδος τι ὑπερθρησκείας, θεωροῦσα πάσας τὰς θρησκείας, μὴδὲ τῆς χριστιανικῆς τοιαύτης ἐξαιρουμένης, ὡς ὑποδεεστέρας αὐτῆς. Ὑποτρέφει δὲ οὕτω εἰς τοὺς μύστας αὐτῆς τὸ φρόνημα, ὅτι μόνον ἐν τοῖς μασωνικοῖς ἐργαστηρίοις γίνεται ἡ κατεργασία καὶ λείανσις τοῦ ἀκατεργάστου καὶ ἀξέστου λίθου. Μόνον ἄλλως τε τὸ γεγονός ὅτι ἡ Μασωνία δημιουργεῖ ἀδελφότητα, ἐξαιρουμένην ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἔξω αὐτῆς ὑπάρχουσαν ἀδελφότητα, τὴν ὁποίαν, κὰν ἔτι τυγχάνῃ οὖσα χριστιανική, θεωρεῖ ἀπαρτιζομένην ἐκ βεβήλων, ἀποδεικνύει ἐμφανῶς τὰς περὶ ὑπερθρησκείας ἀξιώσεις τῆς. Διὰ τῆς μασωνικῆς τουτέστι μύσεως, ὁ χριστιανὸς καθίσταται ἀδελφὸς τοῦ μεμυημένου ὄθωμανοῦ ἢ βουδδιστοῦ ἢ οἰουδήποτε ὀρθολογιστοῦ, καθ' ὃν χρόνον ὁ μὴ μεμυημένος εἰς τὴν Μασωνίαν χριστιανός, καθίσταται δι' αὐτὸν βέβηλος.

Ἀφ' ἐτέρου ἡ Μασωνία ἐξαίρουσα ἐξόχως τὴν γνῶσιν καὶ ὑποβοηθοῦσα εἰς τὴν ἐλευθέραν ἔρευναν, ὡς «μὴ θέτουσα οὐδὲν ὄριον ἐν τῇ ἀναζητήσει τῆς ἀληθείας» (κατὰ τὰ Τυπικὰ καὶ τὸ Σύνταγμα αὐτῆς), ἐπὶ πλέον δὲ υἰοθετήσασα τὴν λεγομένην φυσικὴν ἠθικὴν, περιέρχεται καὶ κατὰ τοῦτο εἰς ὀξεῖαν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Διότι ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἐξαίρει τὴν πίστιν, περιορίζουσα τὸν ἀνθρώπινον λόγον ἐντὸς τῶν ὀρίων τῶν ὑπὸ τῆς θείας ἀποκαλύψεως χαρασσομένων καὶ ὀδηγοῦσα εἰς τὸν διὰ τῆς ὑπερφυσικῆς ἐνεργείας τῆς θείας Χάριτος ἐξαγισμόν.

Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἐνῶ ὁ Χριστιανισμὸς, ὡς ἐξ ἀποκαλύψεως θρησκεία, ἔχουσα δόγματα καὶ ἀληθείας κατὰ λόγον καὶ ὑπὲρ λόγον, ἐκζητεῖ πρωτίστως πίστιν καὶ βασιζέει τὸ ἠθικὸν αὐτοῦ οἰκοδόμημα ἐπὶ τῆς ὑπερφυσικῆς θείας Χάριτος, ἡ Μασωνία ἔχει μόνον φυσικὰς ἀληθείας, εἰς γνῶσιν τῶν ὁποίων καλεῖ τοὺς μύστας αὐτῆς διὰ τῆς ἐλευθέρας σκέψεως καὶ ἐρεύνης καὶ διὰ μόνου τοῦ ὀρθοῦ λόγου· στηρίζει δὲ τὸ ἠθικὸν οἰκοδόμημα αὐτῆς

ἐπὶ μόνων τῶν φυσικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου, πρὸς φυσικοὺς ὄλως κατατείνουσα σκοπούς.

Οὕτω, προδήλου οὔσης τῆς μεταξὺ Χριστιανισμοῦ καὶ Μασωνίας ἀσυμβιβάστου ἀντιθέσεως, φυσικῶς ἤχθησαν αἱ ἀπανταχοῦ μὲν ἀλλόδοξοι Ἐκκλησίαι εἰς τὸ νὰ ταχθῶσιν ἀντιμέτωποι τῆς Μασωνίας, καὶ οὐ μόνον ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία, ἡ καὶ δι' ἰδίους λόγους δι' ἄλλεπαλλήλων παπικῶν ἐγκυκλίων καυτηριάσασα τὴν τεκτονικὴν κίνησιν, ἀλλὰ καὶ αἱ λουθηρανικαὶ καὶ μεθοδιστικαὶ καὶ πρεσβυτεριαναὶ κοινότητες ἐκήρυξαν αὐτὴν ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸν Χριστιανισμόν. Πολὺ δὲ περισσότερον ἢ ἀνόθευτον τὸν θησαυρὸν τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας διακρατήσασα ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ὁσάκις παρουσιάζετο ζήτημα περὶ Μασωνίας, ἀπεφαίνετο κατ' αὐτῆς. Ἐσχάτως δ' ἔτι ἢ ἐν Ἀγίῳ Ὁρει συνελθοῦσα διορθόδοξος Ἐπιτροπὴ, ἥς μετέσχον δι' ἀντιπροσώπων πᾶσαι αἱ αὐτοκέφαλοι ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, ἐχαρακτήρισε τὴν Μασωνίαν «ὡς σύστημα ἀντιχριστιανικὸν καὶ πεπλανημένον».

Ἡ δὲ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ μνημονευθείσῃ συνεδρίᾳ αὐτῆς μετ' ἀνακουφίσεως ἤκουσε καὶ ἀπεδέξατο τὸ συμπέρασμα, ὅπερ ἔκ τε μελέτης καὶ τῆς διεξαχθείσης συζητήσεως συνήγαγεν ὁ μακαριώτατος πρόεδρος αὐτῆς ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος, εἰπὼν ἐπὶ λέξει: «Ὁ Μασωνισμὸς δὲν συμβιβάζεται ποσῶς πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, ἐφ' ὅσον εἶνε σωματεῖον μυστικόν, ἐνεργοῦν καὶ διδάσκον ἐν κρυπτῷ καὶ παραβύστῳ καὶ θεοποιῶν τὸν ὀρθολογισμόν. Ὁ Μασωνισμὸς δέχεται ὡς μέλη αὐτοῦ οὐ μόνον χριστιανούς, ἀλλὰ καὶ ἐβραίους καὶ μουσουλμάνους. Ἐπομένως δὲν δύναται νὰ ἐπιτραπῇ εἰς κληρικοὺς νὰ μετέχωσι τοῦ σωματείου τούτου. Θεωρῶ δὲ ἄξιον καθαιρέσεως πάντα κληρικὸν συμμετέχοντα τοῦ σωματείου τούτου· τοῦτο δὲ πρέπει νὰ διακηρυχθῇ. Δέον νὰ συσταθῇ εἰς ὄσους προσῆλθον χωρὶς νὰ προσέξωσι καὶ χωρὶς νὰ ἐξετάσωσι τί ἐστὶ Μασωνισμὸς, ὅπως διακόψωσι πᾶσαν σχέσιν πρὸς αὐτόν, διότι μόνον ὁ Χριστιανισμὸς εἶνε ἡ θρησκεία, ἡ διδάσκουσα τὴν ἀπόλυτον ἀλήθειαν καὶ ἱκανοποιοῦσα τὰς θρησκευτικὰς καὶ ἠθικὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου». Ὁμοφώνως δὲ καὶ ὀλοψύχως ἅπαντες οἱ ἱεράρχαι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐγκρίνοντες τὰ ἀνωτέρω, ἀποφαινόμεθα, ὅτι ἡ Μασωνία εἶνε ὄλως ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, καὶ ὅτι δέον τὰ πιστὰ τῆς Ἐκκλησίας τέκνα, ὅπως ἀπέχωσι τοῦ Μασωνισμοῦ. Ἀκραδάντως πιστεύοντες εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, «ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ, τὴν ἄφεσιν τῶν παραπτωμάτων κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἥς ἐπερίσσευσεν εἰς ἡμᾶς ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ φρονήσει» (Ἐφεσ. ι' 7-8), κατέχοντες τὴν δι' αὐτοῦ ἀποκαλυφθεῖσαν καὶ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων κηρυχθεῖσαν ἀλήθειαν «οὐκ ἐν πειθοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν

ἀποδείξει Πνεύματος καὶ δυνάμεως» (Α΄ Κορ. β΄ 4), μετέχοντες τῶν θείων μυστηρίων, δι' ὧν καὶ ἀγιαζόμεθα καὶ σφζόμεθα εἰς αἰωνίαν ζωὴν, δέον νὰ μὴ ἐκπίπτωμεν τῆς Χάριτος τοῦ Χριστοῦ, γινόμενοι κοινωνοὶ ἀλλοτρίων μυστηρίων. Οὐδαμῶς προσήκει ν' ἀνήκη τις εἰς τὸν Χριστόν, καὶ νὰ ζητῇ ἐκτὸς αὐτοῦ ἀπολύτρωσιν καὶ ἠθικὴν τελειώσιν. Ὅθεν εἶνε ἀσυμβίβαστος ὁ ἀληθὴς καὶ γνήσιος Χριστιανισμὸς πρὸς τὴν Μασωνίαν.

Ὅθεν καὶ οἱ τυχὸν ἐμπλακέντες εἰς τὴν μύησιν τῶν μασωνικῶν μυστηρίων δέον τοῦ λοιποῦ ν' ἀπόσχῳσι πάσης ἐπικοινωνίας πρὸς τὰς μασωνικὰς στοὰς καὶ ἐργασίας, βέβαιοι ὄντες ὅτι οὕτως ἀνανεοῦσιν ἀσφαλῶς τοὺς πρὸς τὸν ἕνα Κύριον καὶ σωτῆρα ἡμῶν, ἐξ ἀγνοίας καὶ κακῆς τῶν πραγμάτων ἐκτιμήσεως, ὑποχαλασθέντας δεσμούς. Τοῦτο ἰδίως ἀπεκδέχεται μετὰ πολλῆς τῆς στοργῆς ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος παρὰ τῶν μυστῶν τῶν στοῶν, πεποιθυῖα ὅτι οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ἐδέξαντο τὴν τεκτονικὴν μύησιν, οὐχὶ ἐν ἐπιγνώσει ὅτι δι' αὐτῆς μεθίστανται εἰς ἄλλην θρησκείαν, ἀλλ' ὅπως τοῦναντίον ἐξ ἀγνοίας, νομίζοντες ὅτι οὐδὲν τὸ ἀντιπίπτον εἰς τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων αὐτῶν συνετέλουν. Συνιστῶσα δὲ ἡ Ἱεραρχία αὐτοὺς καὶ εἰς τὴν συμπάθειαν, κατ' οὐδένα δὲ λόγον εἰς τὴν ἐχθρότητα καὶ τὸ μῖσος, τῶν πιστῶν τέκνων τῆς Ἐκκλησίας, προσκαλεῖ αὐτὰ ἵνα μετ' αὐτῆς ἐν χριστιανικῇ ἀγάπῃ καὶ ἀπὸ καρδίας εὐχῶνται ὅπως ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, «ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ» (Ἰω. ιδ' 16), φωτίσῃ καὶ ἐπιστρέψῃ τοὺς ἐξ ἀγνοίας πλανηθέντας εἰς τὴν ἀλήθειαν».

2. Απόφαση πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών¹.

Άρ. 2060/1969.

Πρακτικά καὶ ἀπόφασις τοῦ πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών.

Συνεδρίασις τῆς 4ης Νοεμβρίου 1969.

Σύνθεσις Δικαστηρίου: Π. Θεοδωρόπουλος, πρόεδρος, Ν. Καβαλλιέρος, πρωτοδίκης, Άπ. Βλάχος, ἔμμισθος δικ. πάρεδρος (κωλυομένων τῶν λοιπῶν δικαστῶν), εἰσηγητής, Μ. Νικολιδάκη, γραμματεὺς.

Ἀντικείμενον ὑποθέσεως: Ἀναγνώρισις σωματείου.

Αἴ τ ο ὦ ν:

Τὸ ἐν Αθήναις ἰδρυθὲν σωματεῖον ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἑλληνικὸν Τεκτονικὸν Τάγμα Δήλιος Ἀπόλλων», νομίμως ἐκπροσωπούμενον ὑπὸ τοῦ παρὰ τῶν ἰδρυτῶν ἐκλεγέντος Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἀποτελουμένου ἐκ τῶν 1) Θεοδώρου Μητσοπούλου, 2) Δημητρίου Τσίχλη, 3) Ἐμμανουὴλ Κορκιδάκη, 4) Ἐμμανουὴλ Στυλιανάκη καὶ 5) Γεωργίου Καρδάμη, κατοίκων ἀπάντων Αθηνῶν, πλὴν τοῦ Ἐμμ. Κορκιδάκη, κατοίκου Πειραιῶς, παρέστη διὰ τοῦ πληρεξουσίου τοῦ δικηγόρου Ἐμμαν. Στυλιανάκη.

Ἡ συνεδρίασις ἐγένετο δημοσίᾳ ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ του. Κατ' αὐτήν, ἐκφωνηθέντος τοῦ ὀνόματος τοῦ αἰτουῦντος, παρέστη τοῦτο ὡς ἄνω σημειοῦται.

Προκειμένης συζητήσεως ἐπὶ τῆς ἀπὸ 26/10/1969 αἰτήσεως τοῦ ὡς ἄνω αἰτουῦντος, ὁ πληρεξούσιος δικηγόρος αὐτοῦ ἀνέπτυξε προφορικῶς ταύ-

1. ΕΠ. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ ΑΡΧΙΜ., *Ἡ Μασωνία ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἀληθείας*, ὅ.π., σσ. 159-162. Ἡ Μασωνία προσφάτως (ἔτος 1969) ἐκηρύχθη ὡς θρησκεία, καὶ μάλιστα «μὴ γνωστή», καὶ ὑπὸ τῆς ἐλληνικῆς Δικαιοσύνης. Ἡ ἀφορμὴ ἐδόθη ἐξ ὑποβολῆς αἰτήσεως εἰς τὸ Πρωτοδικεῖον Αθηνῶν περὶ ἀναγνώρισεως τεκτονικοῦ σωματείου ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἑλληνικὸν Τεκτονικὸν Τάγμα Δήλιος Ἀπόλλων». Ἀνωτέρω παρατίθενται τὰ πρακτικά καὶ ἡ ἀπόφασις τοῦ Δικαστηρίου.

την, αναφερθείς δὲ καὶ εἰς τὰς κατατεθείσας ἐγγράφους προτάσεις του, ἤτησατο τὴν παραδοχὴν τῆς.

Τὸ Δικαστήριον ἐπεφυλάχθη ν' ἀποφασίσῃ.

Ἐκτακτος συνεδρίασις τῆς 6/12/1969.

Τὸ Δικαστήριον, συγκροτηθὲν ὡς ἀνωτέρω καὶ συνεδρίασαν δημοσίᾳ ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ του, ἐδημοσίευσεν ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ αἰτούντος καὶ τοῦ πληρεξουσίου αὐτοῦ δικηγόρου τὴν κάτωθι ὑπ' ἀριθ. 2060/1969 ἀπόφασίν του.

Ἐπειδὴ ἄγεται πρὸς κρίσιν αἵτησις διώκουσα τὴν κατὰ τὰ ἄρθρα 79 ἐπ. ἀστικοῦ κώδικος ἐγγραφὴν τοῦ αἰτούντος ὑπὸ ἴδρυσιν σωματείου ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἑλληνικὸν Τεκτονικὸν Τάγμα Δήλιος Ἀπόλλων» εἰς τὸ παρὰ τῷ Δικαστηρίῳ τούτῳ τηρούμενον βιβλίον σωματείων, ἢ αἵτησις, τηρηθείσης τῆς νομίμου προδικασίας τοῦ ἄρθρου 794 παρ. 2 Κώδ. Πολ. Δικ., τύποις δεκτὴ παρίσταται καὶ ἄρμοδίως εἰσάγεται κατὰ τὴν προκειμένην διαδικασίαν τῆς ἐκουσίας δικαιοδοσίας ἐνώπιον τοῦ πολυμελοῦς τούτου Δικαστηρίου (ἄρθρα 784, 785, παρ. 1, ἐδάφ. α' ἐπομ. καὶ 833 Κώδ. Πολ. Δικονομίας) καὶ ἐρευνητέα ἀποβαίνει διὰ τὸ νόμῳ καὶ οὐσίᾳ βάσιμον αὐτῆς.

Ἐπειδὴ διὰ τῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρου 19 παρ. 1 τοῦ ἰσχύοντος Συντάγματος 1968 παρέχεται τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς ἔλληνας, ὅπως συνεταιρίζονται, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ὑπ' αὐτῶν ἰδρύσεως σωματείων, συλλόγων, ἐνώσεων κ.λπ., τηροῦντες ὅμως τοὺς νόμους τοῦ Κράτους, ἐν οἷς τὸ ἐπιυξημένης τυπικῆς δυνάμεως νόμου Σύνταγμα. Ἐτέρωθεν διὰ τοῦ ἄρθρου 16 παρ. 1, 2 καὶ 4 τοῦ ἄνω Συντάγματος καθιεροῦται τὸ ἀπαραβίαστον τῆς ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως καὶ ἡ ἐλευθέρα ἄσκησις τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων ὑπὸ παντὸς πρεσβεύοντος γνωστῆν θρησκείαν, ἥτοι θρησκείαν φανεράν, μὴ ἔχουσαν κρύφια δόγματα καὶ λατρείαν (ὄρα Γνωμ. Εἰς. Α. Π. 14/15, Νοβ. 7, 1277, Σαριπόλου, γ' 346, Σγουρίτσα, β, 152 ἐν Γ. ΒΑΒΑΡΕΤΟΥ, *Τὸ Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος 1968*, Ἀθήναι, σ. 28). Πάντα δὲ ταῦτα ὑπὸ τὸν ἐν ἄρθρῳ 16 παρ. 4 συνταγματικὸν περιορισμὸν τῆς μὴ προσβολῆς, κατὰ τὴν ἐνάσκησιν τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων, τῆς δημοσίας τάξεως ἢ τῶν χρηστῶν ἠθῶν ἢ τῶν ἐθνικῶν συμβόλων. Τέλος τὸ Δικαστήριον, καλούμενον ὅπως ἐγκρίνη τὸ καταστατικὸν ἐνὸς σωματείου, ὀφείλει κατ' ἄρθρον 81 παρ. 1 Α. Κ. νὰ μὴ δεχθῆ τὴν περὶ ἐγγραφῆς αἵτησιν τῶν ἰδρυτῶν ἢ τῆς διοικήσεως τοῦ σωματείου εἰς τὸ ἐπὶ τοῦτο δημόσιον βιβλίον, ἐὰν ὁ σκοπὸς ἢ ἡ λειτουργία αὐτοῦ ἀντίκειται εἰς ἀπαγορευτικὸν νόμον, ἢ τὰ χρηστὰ ἤθη ἢ τὴν δημοσίαν τάξιν (Τούση, Γεν. Ἀρχαί, παρ. 536, παρ. 305, σημ. 2).

Ἐπειδὴ τὸ αἰτοῦν ὑπὸ ἴδρυσιν σωματεῖον «Ἑλληνικὸν Τεκτονικὸν Τάγμα Δήλιος Ἀπόλλων» ἐν τῷ πρώτῳ ἄρθρῳ τοῦ καταστατικοῦ αὐτοῦ, ποιεῖται μὲν λόγον περὶ τοῦ ὅτι τὴν «θεμελιώδη αὐτοῦ βάσιν μέλλουσι ν' ἀποτελέσωσιν αἱ γενικαὶ ἀρχαὶ τοῦ ἀρχαίου καὶ ἀποδεδεγμένου Σκωτικοῦ Δόγματος, ὡς αὐταὶ καθιερώθησαν ὑπὸ τῆς τεκτονικῆς παραδόσεως τῆς περιλαμβανομένης εἰς τοὺς ἀρχαίους θεμελιώδεις κανόνας (Land Marks) διὰ τῶν μεγάλων συνταγμάτων 1762 καὶ 1768 καὶ τῶν τυπικῶν τῶν διαφόρων βαθμῶν αὐτοῦ», οὐχ ἦττον ὅμως δὲν διαλαμβάνεται ἐν τῷ καταστατικῷ αὐτοῦ ποῖον εἶνε τὸ περιεχόμενον τῶν ὡς ἄνω γενικῶν ἀρχῶν, τεκτονικῆς παραδόσεως, ἀρχαίων θεμελιωδῶν κανόνων (Land Marks), τῶν μεγάλων συνταγμάτων 1762 καὶ 1768, ἵνα τὸ Δικαστήριον δυνηθῆ καὶ μορφώσῃ πλήρη γνῶσιν περὶ τοῦ ἐὰν τὸ περιεχόμενον αὐτῶν, ὅπερ πρόκειται ν' ἀποτελέσῃ τὴν θεμελιώδη βάσιν τοῦ ὑπὸ ἴδρυσιν σωματείου (ἄρθρ. 1 καταστατικοῦ τοῦ αἰτοῦντος), τυγχάνῃ σύννομον ἢ μὴ (ἴδε ἄρθρ. 19 παρ. 1 συντάγματος καὶ ἄρθρον 81 ἀστ. κώδικος). Ἐν ὅψει ὅτι 1) τὰ ἐν ἄρθρῳ 2 τοῦ καταστατικοῦ τοῦ αἰτοῦντος ἀναφερόμενα στοιχεῖα, ὡς ἀποτελοῦντα τὸν σκοπὸν τοῦ ὑπὸ ἴδρυσιν σωματείου, οὐδόλως καθιστῶσι γνωστὸν τῷ Δικαστηρίῳ τὸ περιεχόμενον τῶν ἐν ἄρθρῳ 1 μνημονευομένων ὡς ἄνω ἀρχῶν, τεκτονικῆς παραδόσεως κ.λπ., τῶν μελλουσῶν ν' ἀποτελέσωσιν, ὡς εἴρηται, τὴν θεμελιώδη βάσιν τοῦ ὑπὸ ἴδρυσιν σωματείου, καὶ 2) ὅτι ἐνῶ ἐν ἄρθρῳ 3 τοῦ καταστατικοῦ τοῦ αἰτοῦντος ἀναφέρεται ὅτι «πᾶν μέλος ὡς ἐλευθεροτέκτων ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ τηρῆ πιστῶς τοὺς δοθέντας ὄρκους του, νὰ διαφυλάττῃ τὰ ἐμπιστευμένα αὐτῷ τεκτονικὰ μυστικά, νὰ τηρῆ ἐχεμύθειαν..., νὰ ὑπερασπίζηται δι' ὅλων τῶν δυνάμεων του τὴν τιμὴν καὶ τὰ συμφέροντα τῆς ἀδελφότητος εἰς ἣν ἀνήκει...», δὲν καθορίζεται ὅμως ἐν τῷ καταστατικῷ γενικῶς, ποῖον εἶνε τὸ περιεχόμενον τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν, κανονισμῶν, συνταγμάτων, τυπικῶν, τεκτονικῆς παραδόσεως, βάσει τῶν ὁποίων θὰ προσδιορίζηται τὸ συμφέρον καὶ ἡ τιμὴ τῆς ἀδελφότητος (τῆς μασωνικῆς δηλονότι), ἣν δέον δι' ὅλων τῶν δυνάμεων του νὰ ὑπερασπίζηται τὸ μέλος.

Ἐπειδὴ ὁ ἐν τῷ καταστατικῷ διαλαμβανόμενος ὅρος «ἵνα ὑπερασπίζηται δι' ὅλων τῶν δυνάμεων του» δύναται ἐνδεχομένως νὰ ἀγάγῃ, ἀναγνωριζομένου τυχὸν τοῦ αἰτοῦντος, εἰς ἔκνομον δραστηριότητα αὐτοῦ ἢ τῶν μελῶν του οὐδὲν ὅριον ἀναγνωριζούσης («δι' ὅλων τῶν δυνάμεων») καὶ προσδιοριζομένης ὑπὸ ἀγνώστων τῷ Δικαστηρίῳ στοιχείων καὶ ἀνειλημμένων ὑποχρεώσεων τῶν μελῶν καὶ διὰ τοῦτο ἀντικείμενον τοῦτο εἰς τὸν νόμον.

Ἐπειδὴ ἄλλως καὶ ἀνεξαρτήτως τῶν ἀνωτέρω ἐκ τοῦ συνόλου τοῦ περιεχομένου τοῦ καταστατικοῦ τοῦ αἰτοῦντος ὑπὸ ἴδρυσιν σωματείου σαφῶς

ἀποδεικνύεται, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Δικαστηρίου, ὅπερ κατὰ τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 789, 805, παρ. 3 καὶ 352, παρ. 1 Κ. Πολ. Δ. λαμβάνει ὑπ' ὄψιν αὐτεπαγγέλτως τὰς γνώσεις, ἃς ἀντλεῖ ἐκ τῶν πορισμάτων τῆς κοινῆς πείρας καὶ ἀντιλήψεως (Α.Π. 647/67) ὅτι τοῦτο ἐπιδιώκει τὴν διάδοσιν τῶν ἀρχῶν τοῦ Τεκτονισμοῦ ἢ μασωνίας ἢ ἐλευθεροτεκτονισμοῦ, ὅστις δὲν εἶνε φιλοσοφικὸν σύστημα, ἀλλ' ἀποτελεῖ θρησκείαν ὑφ' ἣν ἔννοιαν νοεῖται τὸ σύνολον τῶν δοξασιῶν, τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν πίστιν πρὸς ἓνα ἢ πολλοὺς θεοὺς μετὰ τῶν ἐξωτερικῶν τύπων καὶ τελετῶν κ.λπ., δι' ὧν ἐκδηλοῦται ἢ πρὸς τὸ θεῖον πίστις καὶ λατρεία. Ὅτι ὁ Τεκτονισμὸς ἀποτελεῖ θρησκείαν, ἐγένετο δεκτὸν τόσον ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐμέσσω δέ, πλήν σαφῶς, καὶ ὑπὸ τῆς Πολιτείας. Οὕτως ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν συνεδρίασιν αὐτῆς τῆς 12ης Ὀκτωβρίου 1933 ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ τότε ἀρχιεπισκόπου Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου ἀπεφάνθη παμπηφεῖ ὅτι «...ἡ Μασωνία ἀποδεδειγμένως τυγχάνει θρησκεία ὅλως διάφορος, κεχωρισμένη καὶ ξένη τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ὡς τοῦτο ἄλλωστε ἐμφαίνεται ἀδιαμφισβητήτως καὶ ἐκ τοῦ ὅτι κέκτηται ἰδίους ναοὺς μετὰ βωμῶν, τοὺς ὁποίους οἱ πρόκριτοι τῶν τεκτόνων χαρακτηρίζουν ὡς ἐργαστήρια, ἅτινα δὲν δύνανται νὰ ὑστερήσωσιν εἰς ἱστορίαν καὶ ἀγιότητα τῆς Ἐκκλησίας (Γ. ΣΩΚΟΥ, ὁμιλία ἐν «Πυθαγόρα», τ. Ζ', σσ. 19-20) καὶ ὡς ναοὺς τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς σοφίας, ἐν οἷς λατρεύεται τὸ ὑπέρτατον ὄν (ὁ Μέγας Ἀρχιτέκτων τοῦ Σύμπαντος Μ.Α.Τ.Σ.) καὶ διδάσκεται ἡ ἀλήθεια» (Τεκτονικὸν Ἐγκόλπιον, σ. 27). Περαιτέρω δέχεται ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὅτι ὁ Τεκτονισμὸς «κέκτηται ἰδίας θρησκευτικὰς τελετάς, οἷαι ἢ τελετὴ τῆς υἰοθεσίας λυκιδέως ἢ τὸ τεκτονικὸν βάπτισμα, ἢ τελετὴ τῆς συζυγικῆς ἀναγνωρίσεως ἢ ὁ τεκτονικὸς γάμος, τὸ τεκτονικὸν μνημόσυνον, τὰ ἐγκαίνια τοῦ τεκτονικοῦ ναοῦ κ.λπ., ὅτι κέκτηται ἐπίσης ἰδίας μῦθους, ἴδια τελετουργικὰ τυπικά, ἰδίαν ἱεραρχικὴν τάξιν καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ συναχθῆ ἔκ τε τῶν τεκτονικῶν ἀγαπῶν, τοῦ ἑορτασμοῦ τῶν δύο ἡλιοστασιῶν, χειμερινοῦ καὶ θερινοῦ μετὰ θρησκευτικῶν συμποσίων καὶ κοινῶν εὐωχιῶν, ὅτι (ἡ Μασωνία) εἶνε θρησκεῦμα...» (Π. ΤΡΕΜΠΕΛΑ, *Μασωνισμὸς*, Ἀθήναι 1958², σ. 214 ἐπ.). Ἐξ ἄλλου ἐγένετο δεκτὸν ὅτι ὁ θρησκευτικὸς χαρακτήρ τοῦ Τεκτονισμοῦ ἐμφανίζεται ἐξαιρετικῶς ἐναργῆς, καθ' ὅσον ἐν ταῖς στοαῖς, τοῖς ἐργαστηρίοις καὶ ναοῖς αὐτοῦ λαμβάνει χώραν λατρεία, οἷα νοεῖται διὰ λόγων ἢ πράξεων ἐκδηλουμένη πρὸς τὸν Θεὸν εὐσέβεια καὶ ἡ ὁποία (λατρεία) ἀποτελεῖ τὸ χαρακτηριστικὸν πάσης θρησκείας, ἔτι δὲ ὑφίσταται ἐν τῷ Τεκτονισμῷ τὸ λατρευόμενον ἀνώτατον ὄν (Θεὸς) ὁ ὑπὸ τῶν τεκτόνων ἀποκαλούμενος «Μέγας Ἀρχιτέκτων τοῦ Σύμπαντος» (Μ.Α.Τ.Σ.) (σ. 11 τῆς Μασωνικῆς Βίβλου, καὶ ὅρα σχετικῶς καὶ «Μασωνικὰ τυπικὰ» σ. 72 ἐν ΕΠΙ-

ΦΑΝΙΩ ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΩ, *Ἡ Μασωνία ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἀληθείας*, Ἀθήναι 1968³, σ. 13 καὶ 83). Ἀλλὰ καὶ εἰς παγκόσμιον κλίμακα τυγχάνει γενικῶς γνωστόν, ὅτι ὁ Τεκτονισμὸς ἀποτελεῖ θρησκείαν, εἰς τρόπον ὥστε, λόγω τῆς τοιαύτης αὐτοῦ ιδιότητος, ἅπασαι αἱ χριστιανικαὶ ὁμολογίαι (δυτικὴ Ἐκκλησία, λουθηρανικαὶ, μεθοδιστικαὶ καὶ πρεσβυτεριαναὶ κοινότητες), ὡς καὶ αἱ ὀρθόδοξοι αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι νὰ κηρύξωσι τὸ θρήσκευμα τοῦτο, ὡς μὴ συμβιβαζόμενον πρὸς αὐτάς. (Π. ΤΡΕΜΠΕΛΑ, *Μασσωνισμὸς*, σ. 158, 159· ὄρα καὶ ἀπόφ. Ἱεραρχίας Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος 1933 ἔνθ' ἀνωτέρω). Τέλος καὶ ἡ Πολιτεία, ὡς ἐλέχθη, ἐμμέσως πλὴν σαφῶς, ἐδέχθη τὴν θρησκευτικὴν ιδιότητα τοῦ Τεκτονισμοῦ. Οὕτω ἐν τῷ διδακτικῷ βιβλίῳ τῆς β' τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου τοῦ μαθήματος τῆς Κατηχίσεως-Λειτουργικῆς (Λεων. Χριστοφιλοπούλου - Χρ. Καρυτινοῦ Μήτση) τοῦ ἔτους 1969 καὶ ἐν σ. 85 ὑπὸ τὸν τίτλον «Τεκτονισμὸς» διαλαμβάνεται ῥητῶς, ὅτι «ὁ Μασσωνισμὸς (Τεκτονισμὸς) εἶνε θρησκεία». Ὁ Τεκτονισμὸς ὅμως δὲν εἶνε θρησκεία γνωστὴ ὑπὸ τὴν ῥηθεῖσαν ἔννοιαν, ἀλλὰ τοιαύτη μὴ φανερά, ἔχουσα δόγματα καὶ λατρείαν μὴ φανεράν (κρυφίαν) καὶ ἀποτελοῦσα μυστικὴν ὄργανωσιν ἄγνωστον κατὰ τὸ περιεχόμενον οὐ μόνον εἰς τοὺς πολλοὺς, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς τέκτονας, λόγω τῶν τελευταίων μῆσεων ἀπὸ βαθμοῦ εἰς βαθμὸν κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ ἔχη γινῶσιν ὁ ἀνήκων εἰς τὸν κατώτερον βαθμὸν ἐκείνων τῶν μυστικῶν, τὰ ὁποῖα γνωρίζει ὁ ἀνήκων εἰς τὸν ἀνώτερον ἐκ τῶν τριάκοντα τριῶν (33) ἐν συνόλῳ βαθμῶν τῆς μασωνικῆς ἱεραρχίας. Περὶ τοῦ χαρακτήρος τοῦ Μασσωνισμοῦ ὡς θρησκείας μὴ γνωστῆς ἀπεφάνθη ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, χαρακτηρίσασα διὰ τοὺς ἐν τῇ ῥηθείσῃ ἀποφάσει τῆς λόγους τοῦτον, ὅτι ἀποτελεῖ μυσταγωγικὸν σύστημα. Τὸ δὲ μνημονευθὲν βιβλίον τῆς β' Δημοτικοῦ χαρακτηρίζει τὸν Τεκτονισμὸν ὡς «μυστικὴν ὄργανωσιν προσώπων» (σ. 84). Ἐν σελίδι ἐξ ἄλλου 46-47 τοῦ συγγράμματος Π. Τρεμπέλα (*Μασσωνισμὸς*) ἐκτίθεται ὁ μυστικὸς χαρακτήρ τῆς μασωνικῆς θρησκείας, ἐκ δὲ τῶν ἄρθρων 4, 15, 14 καὶ 16 τοῦ Συντάγματος τῆς Γαληνοτάτης Μεγ. Ἀνατολῆς, 37 τοῦ Τυπικοῦ τοῦ Α' Συμβ. Βαθμοῦ καὶ 65 τοῦ Γεν. Κανονισμοῦ τῆς Γαληνοτάτης Μεγ. Ἀνατολῆς (ἀπάντων ἐπισήμων αὐθεντικῶν κειμένων τοῦ Τεκτονισμοῦ· ὄρα ἐν ΕΠΙΦΑΝΙΩ ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΩ, *Ἡ Μασωνία ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἀληθείας*, Ἀθήναι 1968³) ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ Τεκτονισμὸς εἶνε θρησκεία μὴ γνωστὴ.

Ἐπειδὴ κατ' ἀκολουθίαν, ἐφ' ὅσον ἀπεδείχθη κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Δικαστηρίου, ὅτι τὸ ὑπὸ ἴδρυσιν σωματεῖον ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἑλληνικὸν Τεκτονικὸν Τάγμα Δήλιος Ἀπόλλων» ἐπιδιώκει τὴν μεταξὺ τῶν μελῶν του καὶ ἐν γένει διάδοσιν τοῦ Τεκτονισμοῦ, ἀποτελοῦντος θρησκείαν μὴ γνωστὴν

καὶ ἐκ τούτου μὴ προστατευομένην ὑπὸ τῆς διατάξεως 16 παρ. 2 τοῦ Συντάγματος 1968, ἢ ὑπὸ κρίσιν περὶ ἐγγραφῆς αὐτοῦ αἴτησις τῶν ἰδρυτῶν του εἰς τὸ ἐπὶ τούτῳ δημόσιον βιβλίον εἶνε ἀπορρίπτεα, ἐφ' ὅσον ὁ σκοπὸς καὶ ἡ λειτουργία αὐτοῦ ἀντίκεινται εἰς τὴν ῥηθεῖσαν διάταξιν τοῦ Συντάγματος, ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅτι ἡ ἀσκουμένη λατρεία ἐκ μέρους τῶν ὁπαδῶν τοῦ Τεκτονισμοῦ, τὴν ἀνάπτυξιν καὶ διάδοσιν τοῦ ὁποίου, ὡς εἴρηται, σαφῶς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ συνόλου τοῦ περιεχομένου τοῦ καταστατικοῦ τοῦ αἰτοῦντος ὅτι ἐπιδιώκει τὸ αἰτοῦν σωματεῖον, ἐν ᾧψει τῆς μυστικῆς αὐτοῦ ὀργανώσεως ἐν γένει, ἀντίκειται εἰς τὰ χρηστὰ ἦθη, οἷα νοεῖται τὸ σύνολον τῶν κανόνων, τοὺς ὁποίους ὑπαγορεύει ἡ ῥυθμίζουσα τὴν σύγχρονον κοινωνικὴν διαβίωσιν ἠθικὴ, ἔτι δὲ καὶ εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν καὶ διὰ τοὺς προσθέτους τούτους λόγους τυγχάνει ἐπίσης ἀπορρίπτεα ἡ αἴτησις.

Διὰ ταῦτα ἀπορρίπτει τὴν αἴτησιν.

Ἐνεκρίθη, ἀπεφασίσθη καὶ ἐδημοσιεύθη ἐν Ἀθήναις τῇ 6ῃ Δεκεμβρίου 1969.

3. Ἐπιστολὴ τῆς Διαρκοῦς ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος
πρὸς τοὺς δικαστὰς τοῦ Πρωτοδικείου Ἀθηνῶν¹.

Ἀριθ. Πρωτ. 587. Διεκπ. 377.

Ἀθήνησι τῇ 4ῃ Φεβρουαρίου 1970.

Πρὸς τοὺς ἐντιμοτάτους κυρίους Π. Θεοδωρόπουλον, πρόεδρον
Πρωτοδικῶν Ἀθηνῶν, Ν. Καβαλλιέρον, πρωτοδίκην, καὶ Ἄπ. Βλάχον, ἔμμι-
σθον δικ. πάρεδρον, ἐνταῦθα.

Ἐντιμότατοι,

ἡ Διαρκῆς ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὴν πρῶ-
την τοῦ ἀρξαμένου ἔτους συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 3/2/1970, λαβοῦσα γνῶσιν
τῆς ὑφ' ὑμῶν ἐκδοθείσης ὑπ' ἀριθ. 2060/1969 ἀποφάσεως, δι' ἧς ἐν ἀξιο-
θαυμάστῳ εὐθυκρισίᾳ, ἐρειδομένη ἐπὶ πλήρους καὶ βαθείας γνώσεως τῆς
οὐσίας τοῦ Τεκτονισμοῦ, ἀπερῆρίψατε αἴτησιν ἀναγνωρίσεως τεκτονικοῦ σω-
ματείου, ἔγνω, ὅπως ἐκφράσει ὑμῖν τὴν πλήρη αὐτῆς ἱκανοποίησιν καὶ τὸν δί-
καιον τῆς Ἐκκλησίας ἔπαινον, διὰ τὴν τοιαύτην βαρυσήμαντον δικαστικὴν
ὑμῶν ἀπόφασιν, ἣτις οὐ μόνον ἀψευδῶς μαρτυρεῖ περὶ τοῦ εὐσεβοῦς ὑμῶν
φρονήματος καὶ τοῦ κοσμοῦντος ὑμᾶς συναισθήματος εὐθύνης ἐν τῇ ἐνα-
σκήσει τοῦ ὑψηλοῦ ὑμῶν δικαστικοῦ λειτουργήματος, ἀλλὰ καὶ τιμὴν περι-
ποιεῖ αὐτῇ ταύτῃ τῇ Δικαιοσύνῃ τῆς χώρας ἡμῶν, διὰ τε τὴν αὐστηρῶς
ἐπιστημονικὴν θεμελίωσιν τοῦ σκεπτικοῦ αὐτῆς, τὴν πληρεστάτην βιβλιο-
γραφικὴν τεκμηρίωσιν τῶν ἐν αὐτῇ διατυπωμένων θέσεων καὶ τὴν, ἀπὸ τε
νομικῆς καὶ θεολογικῆς ἐπόψεως, ἀκρίβειαν τῆς ἐξενεχθείσης δικανικῆς κρί-
σεως.

Ὅθεν, συνοδικῇ ἀποφάσει, ἀσμένως γνωρίζοντες ὑμῖν τὴν ὡς ἄνω τῆς
Διαρκοῦς ἱεράς Συνόδου ἀπόφασιν, ἐπευχόμεθα ὑμῖν πλουσίαν τὴν παρὰ Θεοῦ
ἀντίληψιν ἐν τῇ ἐνασκήσει τοῦ ὑψηλοῦ ὑμῶν δικαστικοῦ λειτουργήματος.

† Ὁ Ἀθηνῶν Ἱεράνυμος, πρόεδρος.

Ὁ ἀρχιγραμματεῦν, ἀρχιμ. Βαρθολομαῖος Κατσούρης.

1. Τοῦ αὐτοῦ, αὐτόθι, σ. 163.

4. Ανακοίνωσις τῆς Διαρκοῦς ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος περὶ Μασωνίας¹.

Ἡ ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀνακοινοῖ τὰ ἐξῆς ἐν σχέσει πρὸς τὰ δημοσιευθέντα ἐσχάτως εἰς τὸν τύπον ὑπὸ τοῦ τεκτονικοῦ ἰδρύματος Ἑλλάδος:

1. Τὸ Πρωτοδικεῖον Ἀθηνῶν διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 2060/6.12.69 αὐτοῦ ἀποφάσεως, στηριζομένης εἰς τὴν βαθεῖαν μελέτην τῶν πραγματικῶν περιστατικῶν, ἀπέρριψεν αἴτησιν ἰδρύσεως σωματείου μασωνικοῦ, ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἑλληνικὸν Τεκτονικὸν Τάγμα Δήλιος Ἀπόλλων», ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ὁ Τεκτονισμὸς ἀποτελεῖ θρησκείαν μυστικὴν, μὴ προστατευομένην, ὡς ἐκ τούτου, ὑπὸ τοῦ Συντάγματος.

2. Τὸ ἐν Ἑλλάδι «Τεκτονικὸν Ἴδρυμα» ἐν ἀνακοινώσει αὐτοῦ, δημοσιεύει διὰ τῶν καθημερινῶν ἐφημερίδων, τονίζει ὅτι οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὸ «Τεκτονικὸν Τάγμα Δήλιος Ἀπόλλων». Φαίνεται ὅμως ὅτι ὁ Τεκτονισμὸς ὡς θρησκεία ἔχει καὶ αὐτὸς τὰς αἰρετικὰς παραφυάδας του. Ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται πῶς οὐδεμία σχέσις ὑπάρχει μεταξὺ τῶν δύο τούτων, ἐφ' ὅσον τὸ ἐν Ἑλλάδι «Τεκτονικὸν Ἴδρυμα» ἀκολουθεῖ τὸ σκωτικὸν μασωνικὸν σύστημα (ἄρθρον 3 τοῦ «Συντάγματος τῆς Γαληνοτάτης Μεγάλης Ἀνατολῆς τῆς Ἑλλάδος»), τὸ δὲ Καταστατικὸν τοῦ μὴ ἀναγνωρισθέντος Τεκτονικοῦ Σωματείου («Δήλιος Ἀπόλλων») διελάμβανεν ἐν τῷ πρώτῳ ἄρθρῳ ὅτι «θεμελιώδη αὐτοῦ βάσιν μέλλουσι νὰ ἀποτελέσωσιν αἱ γενικαὶ ἀρχαὶ τοῦ ἀρχαίου καὶ ἀποδεδεγμένου Σκωτικοῦ Δόγματος».

3. Ὁ χαρακτήρ τοῦ Τεκτονισμοῦ ὡς θρησκείας, δν ἀρνεῖται ἐν τῇ ὡς ἄνω ἀνακοινώσει του τὸ ἐν Ἑλλάδι Τεκτονικὸν Ἴδρυμα, εἶνε αὐταπόδεικτος. Χρησιμοποιεῖ εἰδικὰς προσευχὰς πρὸς τὸν «Μέγαν Ἀρχιτέκτονα τοῦ Σύμπαντος» πλήρεις εὐλαβείας, διακηρύσσει ὅτι πᾶν ὅ,τι γίνεται ἐν ταῖς στοαῖς, γίνεται «πρὸς δόξαν τοῦ Μεγάλου Ἀρχιτέκτονος τοῦ Σύμπαντος», ἔχει πλῆθος τελετῶν, ἐμφανιζουσῶν ἐν τισι σημείοις καταπληκτικὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰς τελετὰς τῆς Ἐκκλησίας, ζητεῖ παρὰ τοῦ Μεγάλου Ἀρχιτέκτονος τοῦ Σύμπαντος εὐλογία, ἀγιασμόν, φωτισμόν, καθοδήγησιν κ.λπ. Χρησιμοποιεῖ βωμοὺς καὶ θυμιάματα καὶ κηρία, καθὼς καὶ θρησκευτικὴν καθαρῶς

1. Αὐτόθι, σ. 164. Ἡ ὡς ἄνω ἀνακοίνωσις δημοσιεύθηκε στὸ ὑπὸ τῆς ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος περιοδικὸν «Φωνὴ Κυρίου» στίς 17 Μαΐου 1970.

ὀρολογίαν, ὡς π.χ. ἅγιος, ἐξάγνισις, κάθαρσις, ἀναγέννησις, ἀπολύτρωσις, ἱερότης, οὐράνιος πατρίς, οὐράνιον φῶς, πνευματικὴ τροφή, καρπὸς δένδρου ζωῆς κ.τ.τ. Ἰσχυρίζεται ἀκόμη ὁ Τεκτονισμὸς, ὅτι ἔχει «γνώσεις ὀρθὰς καὶ ἀλαθῆτους», δυναμένας νὰ «μεταβάλλωσι τὸ ἀνθρώπινον εἰς θεῖον», ὅτι ἔχει «φῶς», δι' οὗ «δύναται τις νὰ διακρίνη τὸ ἀληθὲς ἐκ τοῦ ψευδοῦς, τὴν ἀλήθειαν ἐκ τῆς πλάνης», ὅτι «μουεῖ εἰς πνευματικὸν βίον», ὅτι «ἐμπνέει πνεῦμα ἰσχύος, ἀρετῆς καὶ ἀδελφότητος», ὅτι «διαθέτει μυστηριῶδες καὶ θεῖον φῶς», «φωτίζον τὰς διανοίας» καὶ «ἱερὸν πῦρ», «θερμαίνον καὶ ἐξαγνίζον τὰς ψυχὰς» κ.λπ. Ῥητῶς δ' ἀποφαίνεται ὁ Τεκτονισμὸς, ὅτι αἱ διδασκαλῖαι τῶν μυστηρίων τοῦ Μίθρα «ἐπέζησαν εἷς τινὰς αἰρέσεις ἀναμειγμένας μὲ ἰδίαις τῶν Μανιχαίων, τῶν Γνωστικῶν καὶ τῶν Καββαλιστῶν. Διὰ τοῦ ἀγωγοῦ δὲ τούτου εἰσήχθησαν καὶ εἰς τὸν Τεκτονισμὸν» (Τυπικὸν 28ου βαθμοῦ). Καὶ ἀλλαχοῦ: «Ἡ καρδιά τοῦ μεμνημένου (εἰς τὸν Τεκτονισμὸν) εἶνε τὸ ἱερὸν τῆς πρὸς τὸν Μέγαν Ἀρχιτέκτονα τοῦ Σύμπαντος λατρείας του...» (Τυπικὸν 30οῦ βαθμοῦ). Ταῦτα ἐνδεικτικῶς.

4. Ἀκριβῶς διὰ τοὺς λόγους τούτους, πᾶσαι σχεδὸν αἱ χριστιανικαὶ ὁμολογίαι κατεδίκασαν τὸν Τεκτονισμὸν ὡς σύστημα τελείως ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν. Ἡ καθ' ἡμᾶς δὲ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος κατεδίκασεν ὁμοφώνως τὸν Τεκτονισμὸν δι' ἀποφάσεως τῆς Ἱεραρχίας αὐτῆς ἐν ἔτει 1933. Ἡ γνωμάτευσις τῆς τότε Θεολογικῆς Σχολῆς ὑποβληθεῖσα κατὰ τὸ ἔτος 1933 (καὶ ὄχι 1953 ὡς ἐσφαλμένως ἀνεκοίνωσε τὸ Τεκτονικὸν Ἰδρυμα) πρὸς τὴν Ἱεραρχίαν, ἀποτελοῦσαν τὸ κυρίαρχον καὶ μόνον ἀρμόδιον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὄργανον, δὲν ἐλήφθη ὑπ' αὐτῆς ὑπ' ὄψιν, ὡς μὴ ἀνταποκρινομένη εἰς τὰ πράγματα.

Ἐκ τῆς ἱεράς Συνόδου.

5. Ἐπιστολὴ ἱερᾶς Κοινότητος Ἁγίου Ὁρους
πρὸς τοὺς δικαστὰς τοῦ Πρωτοδικείου Ἀθηνῶν¹.

Πρὸς τοὺς ἀξιοτίμους κυρίους Π. Θεοδωρόπουλον, πρόεδρον Πρωτοδικείου Ἀθηνῶν, Ν. Καβαλλιέρον, πρωτοδίκην καὶ Ἄπ. Βλάχον, ἔμμισθον δικ. πάρεδρον, Ἀθήνας.

Ἡ καθ' ἡμᾶς ἱερὰ Κοινότης τοῦ Ἁγίου Ὁρους Ἄθω, ἐν τῇ ὑπὸ στοιχεῖον ΙΓ/10-3 ἐ. ἔ. συνεδρία αὐτῆς, λαβοῦσα γνῶσιν τῆς ὑπ' ἀριθ. 2060/1969 ἀποφάσεως ὑμῶν, ἀφορώσης τὸν Μασωνισμόν, ἐκφράζει τὴν βαθεῖαν ἱκανοποίησιν αὐτῆς <καὶ> ὀλοκλήρου τοῦ Ἁγιορειτικοῦ κόσμου, διὰ τὸ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως καταχωρωμένον σκεπτικὸν τὴν ἐν λόγῳ ἀποφάσεως, δι' οὗ ἀποδεικνύεται ἡ σκότιος φύσις τοῦ Μασωνισμοῦ.

Ἀπὸ τοῦ 1933, ὅτε ὁμόφωνος ἡ Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἑλλάδος ἀπεφάνθη διὰ τὸ ἀσυμβίβαστον τῆς ιδιότητος τοῦ ὀρθοδόξου χριστιανοῦ μὲ τὴν ιδιότητα τοῦ μασώνου, δυστυχῶς, ὅλως ἀμελετήτως ἐνεκρίνοντο προτάσεις, ὑπὸ τῶν ἑκασταχοῦ Πρωτοδικείων, δι' ἴδρυσιν μασωνικῶν στοῶν, καί, οὕτως, ἐπληρώθη ἡ ὀρθόδοξος Ἑλλάς ἀντιχριστιανικῶν μασωνικῶν στοῶν, παρὰ τὴν ἀνωτέρω ἀπόφασιν τῆς ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας καὶ παρὰ τὰ κυκλοφοροῦντα διαφωτιστικώτατα καὶ ἀποκαλυπτικὰ τῆς σατανικῆς ὑφῆς τοῦ Μασωνισμοῦ βιβλία.

Ἦδη, διὰ τῆς ἐν λόγῳ ἀποφάσεως ὑμῶν, πολυπλεύρως τεκμηριωμένης, ἤνοιξεν ἡ ὁδὸς καταπολεμήσεως τοῦ ἀντιχριστιανικοῦ τούτου συστήματος καὶ διὰ συνταγματικῆς διαδικασίας, καὶ ἐλπίζομεν, ὅτι θὰ διανοιγοῦν καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ πολλῶν ἀφελῶν ἐλλήνων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ στερέμνιον τοῦ σκεπτικοῦ τῆς πεφωτισμένης ἀποφάνσεώς σας θὰ ἰσχύσῃ, ὄχι μόνον μελλοντικῶς, ἀλλὰ καὶ ἀναδρομικῶς, ὥστε ν' ἀπαλλαγῇ ἡ ὀρθόδοξος Ἑλλάς ἐνὸς πραγματικοῦ ἄγους, καταμολύνοντος τὴν καθαρὰν συνείδησιν τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν ἔθνους.

1. Ἀπόφασις ἱερᾶς Κοινότητος Ἁγίου Ὁρους, ἀρ. Πρωτ. 38/Κ, 11 Μαρτίου 1970. Διὰ τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς ἐκφράζεται ἡ εὐαρέσκεια τῆς Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Ὁρους πρὸς τοὺς δικαστὰς τοῦ Πρωτοδικείου Ἀθηνῶν γιὰ τὴν ἀπόρριψιν ἐκ μέρους τους τοῦ αἰτήματος τῶν μασώνων Ἑλλάδος διὰ ἴδρυσιν τεκτονικοῦ σωματείου.

Ἐπὶ τούτοις συγχαίροντες ὑμᾶς, εὐχόμεθα πρὸς Κύριον «πᾶσαν δόσιν ἀγαθὴν καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἐκ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων» ἐπὶ τῶν «ὑμετέρων ἐντιμοτήτων καὶ διατελοῦμεν μετὰ τιμῆς καὶ εὐχῶν.

Ἄπαντες οἱ ἐν τῇ κοινῇ Συνάξει ἀντιπρόσωποι καὶ προϊστάμενοι τῶν εἴκοσιν ἱερῶν μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἄθω.

6. Ανακοίνωσις τῆς ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος περὶ Μασωνίας¹.

Ἡ ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, μελετήσασα τὸ σοβαρώτατον θέμα τῆς Μασωνίας, ἀποφαίνεται ὡς ἑξῆς:

α) Ἄνανεοὶ τὴν ἀπὸ 12/10/1933 Πρᾶξιν τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τὴν ἐπέχουσαν θέσιν αὐθεντικοῦ κειμένου αὐτῆς. Ἐμμένει ἀπολύτως εἰς τὰ ἐν τῇ ὥς ἄνω Πράξει ὀριζόμενα περὶ τῆς Μασωνίας. Διακηρύσσει καὶ αὖθις, ὅτι ἡ Μασωνία εἶνε ἀποδεδειγμένως θρησκευαία μυστηριακὴ, προέκτασις τῶν παλαιῶν εἰδωλολατρικῶν θρησκευτῶν, ὅλως ξένη καὶ ἀντίθετος πρὸς τὴν ἐξ ἀποκαλύψεως σωτηριώδη ἀλήθειαν τῆς ἀγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας. Διαδηλοῖ κατηγορηματικῶς, ὅτι ἡ ιδιότης τοῦ μασώνου ὑπὸ οἰανδήποτε μορφῆν εἶνε ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν ιδιότητα τοῦ χριστιανοῦ ὡς μέλους τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ.

β) Ἀποδέχεται καὶ ἐγκρίνει δύο ἐνεργείας τῆς Διαρκοῦς ἱερᾶς Συνόδου. Πρῶτον μὲν τὴν ὑπ' αὐτῆς ἔκφρασιν ἐπαίνου πρὸς τοὺς ἐκδόντας τὴν ὑπ' ἀριθμ. 2060/6.12.1969 ἀπόφασιν δικαστᾶς τοῦ πολυμελοῦς Πρωτοδικείου Ἀθηνῶν, διὰ τῆς ὁποίας κατεδικάσθη ἡ Μασωνία ὡς «θρησκευαία μυστηριακὴ μὴ γνωστὴ». Δεύτερον δὲ τὴν ὑπ' αὐτῆς ἔκδοσιν ἀνακοινώσεως πρὸς τὸ χριστεπάνυμον πλήρωμα, δημοσιευθείσης εἰς τὸ ὑπὸ τῆς ἱερᾶς Συνόδου ἐκδιδόμενον περιοδικὸν «Φωνὴ Κυρίου» τῆς 17ης Μαΐου 1970, διανεμηθείσης εὐρύτατα καθ' ἅπασαν τὴν ἑλληνικὴν Ἐπικράτειαν, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Μασωνισμός, ἐν ῥητῇ ἀναφορᾷ πρὸς τὴν Πρᾶξιν τοῦ 1933 τῆς ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας, στηλιτεύεται ὡς θρησκευαία, τῆς ὁποίας ἡ σκοτία φύσις εἶνε ἄκρως ἀντίθετος πρὸς τὴν ἐν πλήρει φωτὶ χριστιανικὴν ἀλήθειαν.

γ) Πληροφορεῖ ὑπευθύνως τὸν ὀρθόδοξον ἑλληνικὸν λαόν, ὅτι οὐδεὶς ἀπολύτως τῶν ἱεραρχῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, κατὰ σαφῆ καὶ προσωπικὴν ἐνὸς ἐκάστου ἐνυπόγραφον διαβεβαίωσιν, ἐν καθαρῷ τῷ μαρτυρίῳ τῆς συνειδήσεως, ἐνώπιον Θεοῦ καὶ τῆς ὀλομελείας αὐτῆς, τυγχάνει μέλος τῆς Μασωνίας, οὐδὲ ἔχει οἰανδήποτε σχέσιν πρὸς αὐτήν.

1. ΕΠ. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ ΑΡΧΙΜ., *Ἡ Μασωνία ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἀληθείας*, ὁ.π., σ. 165. Ἡ ὡς ἄνω ἀνακοίνωσις δημοσιεύθηκε στὶς καθημερινὲς ἐφημερίδες τῆς Ἀθήνας τὴν 29ῆν Νοεμβρίου 1972.

Ἀποκρούει πᾶσαν τυχὸν περὶ τοῦ ἐναντίου διάδοσιν ὡς τελείως ψευδῆ καὶ ἀνυπόστατον καὶ ἀποτελοῦσαν διεθνή συκοφαντίαν, ἐκτοξευομένην ὑπὸ σκοτίων δυνάμεων καὶ στρεφομένην κατὰ τοῦ κύρους τῶν ἱερῶν ποιμεναρχῶν, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς φθορᾶς αὐτῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ σκανδαλισμοῦ τῶν συνειδήσεων τοῦ χριστεπωνύμου πληρώματος.

7. Απόκρισις τῆς ἱερᾶς Συνόδου εἰς αἴτημα τῶν πιστῶν
διὰ καταδίκην τοῦ Τεκτονισμοῦ - Μασωνισμοῦ!

Ἡ ἱερὰ Σύνοδος, εἰς τὴν συνεδρίαν αὐτῆς, ἡμερομηνίας 11ης Φεβρουαρίου 1993, μελετήσασα τὸ ὑπὸ ἔνδεκα καὶ πλέον χιλιάδων ὀρθοδόξων χριστιανῶν, μελῶν τοῦ πληρώματος τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας Κύπρου, ὑπογεγραμμένον καὶ ὑποβληθὲν εἰς αὐτὴν ἔγγραφον, διὰ τοῦ ὁποίου ζητεῖται ὁ ἐπίσημος καθορισμὸς τῆς θέσεως τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἔναντι τοῦ Τεκτονισμοῦ καὶ ἡ καταδίκη αὐτοῦ πρὸς γνῶσιν καὶ διαφύλαξιν τῶν πιστῶν, ἀνακοινοῖ τὰ κάτωθι:

Ὁ Τεκτονισμὸς ἢ Μασωνία, ὅπως συνηθίζεται νὰ λέγεται, εἶναι ὀργάνωσις ἐκτὸς τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας, μὲ κοσμοθεωρίαν μὴ συνάδουσαν πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως. Διὰ τῶν ἐν σκότει γιγνομένων μυστικιστικῶν τελετῶν καὶ τῶν τρόπων μυσήσεως τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ, μὲ ἱερομύστας «ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς» καὶ μουσμένους, αὐτοπροβάλλεται ὡς ἐν εἶδος ἐτέρας θρησκείας. Παρουσιάζεται μάλιστα ὡς ὑπερθρησκεία καὶ καλλιιεργεῖ τὸν συγκρητισμὸν, τοὔτέστιν τὴν ἐξίσωσιν καὶ τὸν συγκερασμὸν τῶν ἀνὰ τὸν κόσμον θρησκευμάτων, ὅπερ καὶ ἀπαράδεκτον διὰ τὴν ἀλήθειαν τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως εἶναι καὶ καταδικαστέον.

Διὰ πάντα ταῦτα ὁ Τεκτονισμὸς οὐδέποτε ἐπεδοκιμάσθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία κατεδίκασε ἐπανειλημμένως καὶ καταδικάζει τὰς οἰασδήποτε φύσεως μυστικιστικὰς ὀργανώσεις, ὅταν μάλιστα αὗται εἶναι συνηφασμένα μετὰ τελετῶν ἐχουσῶν θρησκευτικὴν χροιάν.

Ὁ Χριστὸς εἶναι φῶς καὶ ἀλήθεια καὶ ζωὴ καὶ ὁ ἀληθὴς ὀπαδὸς τοῦ Χριστοῦ ὀφείλει νὰ ζῆ καὶ νὰ ἐργάζεται ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ φωτὸς καὶ νὰ ἀποφεύγῃ τὰ ὅσα ἐν σκότει τελοῦνται. Διὰ τοῦτο ὁ γνήσιος, καὶ ὄχι μόνον κατ' ὄνομα, χριστιανός, δὲν δύναται νὰ εἶναι καὶ ὀπαδὸς ἢ μέλος τῆς Μασωνίας. Αἱ ἀρχαὶ τῆς ἀλληλεγγύης, τὰς ὁποίας παρουσιάζονται ὅτι πρεσβεύουσιν οἱ μασῶνοι, ἐνυπάρχουσιν ἐκ περισσοῦ εἰς τὸν Χριστιανισμὸν. Ὁ χριστιανός, ἐπομένως, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς ἀρχὰς αὐτάς, δύναται νὰ πράξῃ τοῦτο ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας καὶ διὰ τῆς Ἐκκλησίας. Δὲν χρειάζεται νὰ ἐνταχθῇ εἰς ὀργανώσεις μυστικιστικὰς καὶ ὑπόπτου προελεύσεως. Ἄλλω-

1. AB, ND' (1993) 172-173. Τὸ ἀνωτέρω κείμενο ἀποτελεῖ ἀνακοίνωσις τῆς ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου.

στε, ὅπως μᾶς λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος «τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος;» (Β' Κορ. ς' 14). Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς μᾶς διδάσκει ὅτι «πᾶς ὁ φαῦλα πράστων μισεῖ τὸ φῶς καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ ἐλεγχθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ὁ δὲ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα φανερωθῇ αὐτοῦ τὰ ἔργα, ὅτι ἐν Θεῷ ἐστὶν εἰργασμένα» (Ἰω. γ' 20-21).

Διὰ ταῦτα ἡ συμβουλή τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὰ μέλη τοῦ πληρώματος αὐτῆς, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν στάσιν αὐτῶν ἔναντι τῆς Μασωνίας, εἶναι ἐκείνη τὴν ὁποίαν ὑποδεικνύει ὁ ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὴν ἐπιστολὴν αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἐφεσίους: «Μὴ συγκοινωνεῖτε τοῖς ἔργοις τοῖς ἀκάρποις τοῦ σκότους, μᾶλλον δὲ καὶ ἐλέγχετε... τὰ δὲ πάντα ἐλεγχόμενα ὑπὸ τοῦ φωτὸς φανεροῦται. Πᾶν γὰρ τὸ φανερούμενον φῶς ἐστι» (Ἐφεσ. ε' 11-14). Μένετε ὅθεν σταθερὰ προσηλωμένοι εἰς τὸ ἀνέσπερον φῶς τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐντὸς αὐτοῦ διαμορφώνετε τὴν ζωὴν σας καὶ χαράσσετε τὴν πορείαν σας.

Ἐκ τοῦ Γραφείου τῆς ἱερᾶς Συνόδου,
τῆ 9ῃ Ἀπριλίου 1993.

8. Ὑπόμνημα διὰ τὸν Μασωνισμόν
τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου
διὰ τὰς αἵρέσεις καὶ τὴν παραθρησκείαν¹.

Ἡ ὑπὸ τῆς ἱερᾶς Συνόδου συσταθεῖσα Ἐπιτροπὴ διὰ τὰς αἵρέσεις καὶ τὴν παραθρησκείαν, συνελθοῦσα ἐπανειλημμένως εἰς συσκέψεις ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ θεοφιλεστάτου χωρεπισκόπου Σαλαμίνοσ κ. Βαρνάβα καὶ συνεπικουρουμένη ὑπὸ τοῦ θεοφιλεστάτου χωρεπισκόπου Ἀρσινόησ κ. Γεωργίου, ἀφοῦ ἐξήτασε ἐνδελεχῶσ τὸ θέμα τῆς Μασωνίας, κατέληξεν εἰς τὰ ἐξῆσ πορίσματα, τὰ ὁποῖα ὑποβάλλει εἰς τὸν πρόεδρον καὶ τὰ μέλη τῆς ἱερᾶς Συνόδου².

Α'. Εἰς τεκτονικὰ ἔντυπα, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀπλῶν μελῶν ἢ καὶ στελεχῶν, ἀκόμη καὶ τῶν ἀνωτάτων βαθμῶν τοῦ Τεκτονισμοῦ, προβάλλεται ὁ ἰσχυρισμός:

α) Ὅτι ὁ Μασωνισμός δὲν ἀποτελεῖ θρησκείαν ἀλλὰ ἀπλοῦν καὶ ἀθῶον σωματεῖον, σκοπὸν ἔχον τὰς φιλοσοφικὰς ἀναζητήσεις, τὴν πρόοδον, τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ἀδικουμένων κ.τ.τ.

β) Ὅτι οἱ τέκτονες εἶναι «πιστὰ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας», ὅτι «ἔχονται τῆς θρησκείας τῶν πατέρων των» καὶ ὅτι «εἶναι δεδηλωμένοι πιστοὶ ὁπαδοὶ τῆς Ὁρθοδοξίας».

Β'. Εἰς τεκτονικὰ ἔντυπα καὶ εἰς αὐθεντικὰς φωτογραφίας, ὅμως, τὰς ὁποίας τεκτονικὰ ἔντυπα προβάλλουν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀξιόπιστων μαρτυριῶν πρῶην μελῶν τῶν τεκτονικῶν στοῶν (εὕρισκομένων, κατὰ τοὺς τεκτονικοὺς κανονισμοὺς, «ἐν ὕπνῳ») ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ Μασωνία, παρὰ τὰς περὶ τοῦ ἀντιθέτου διακηρύξεις της, συνιστᾷ θρησκείαν, ἀντιστρατευομένην σαφῶσ τὰς ἐξ ἀποκαλύψεωσ θείας ἀληθείας, τὰς ὁποίας ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει καὶ διδάσκει, συγχρόνως δὲ καὶ ἀποτελεῖ ἄμεσον κίνδυνον διὰ τὰ μέλη της.

Γ'. Συγκεκριμένως:

α) Ἡ Μασωνία ἔχει ἰδικὰς της μῆσεις καὶ τελετουργίας, χρησιμο-

1. Τὸ ἀνωτέρω ὑπόμνημα, ἀπεστάλη εἰς ἡμᾶσ ἀπὸ τὸ Γραφεῖον τῆς ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, κατόπιν σχετικῆς ἀδείας τοῦ μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Χρυσοστόμου Β'.

2. Ἐκτενὲς ὑπόμνημα διὰ τὸ ἐν λόγῳ θέμα ἐστάλη εἰς τὸν πρόεδρον καὶ τὰ μέλη τῆς ἱερᾶς Συνόδου τὴν 25ην Ἰανουαρίου 2000.

ποιεῖ ἰδικὰ τῆς τελετουργικᾶ τυπικᾶ ὅπως «υἰοθεσίαν λυκιδέως», διὰ τὰ τέκνα τῶν τεκτόνων (ἀντίστοιχος ἐν τῇ τελετουργίᾳ τοῦ χριστιανικοῦ βαπτίσματος), «τεκτονικὸν μνημόσυνον», «ἐγκαίνια τεκτονικοῦ ναοῦ», ὅστις εἶναι ἀναλόγως διεσκευασμένος ὡς ὁ χριστιανικὸς ναός, «τεκτονικὴν συζυγικὴν ἀναγνώρισιν», «μῆσεις» δι' ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν εἰς διαφόρους τεκτονικοὺς βαθμούς, βωμούς, τελετουργίας ἀναλόγους τῆς θείας εὐχαριστίας (!) διὰ τῆς χρήσεως ἄρτου καὶ οἴνου, προσφορᾶς σταφυλῶν, οἴνου, ἄρτου, γάλακτος, ὕδατος, θυμιάματος, προσέτι καὶ θυσίας ζῶων!

β) Κατὰ τὰς τελετουργίας ἢ τὰς μῆσεις ὁ πρὸς τοῦτο ἐντεταλμένος τέκτων ὀνόματι «σεβάσμιος» ἀναπέμπει δοξολογίας καὶ δεήσεις πρὸς τὸν Μέγαν Ἀρχιτέκτονα τοῦ Σύμπαντος (ΜΑΤΣ), διὰ τῶν ὁποίων τὸ ἀπρόσωπον τοῦτο ὄν δοξολογεῖται καὶ παρακαλεῖται, ὅπως «φωτίσῃ τὰς διανοίας, διαχύσῃ εἰς τὰς ψυχὰς τὸ ζωογόνον πῦρ τοῦ Τεκτονισμοῦ... θερμάνῃ καὶ ἐξαγνίσῃ καὶ ὀδηγήσῃ τὰς ἐργασίας (ἐνν. τῶν τεκτόνων) πρὸς δόξαν τοῦ ὀνοματός του(!)». Ἰδίως κατὰ τὴν «υἰοθεσίαν λυκιδέως», ὁ ῥήτωρ τῆς στοᾶς, παρακαλῶν διὰ τὸν «ἐξαγνισμὸν» τῆς καρδίας τοῦ υἰοθετηθησομένου ὑπὸ τῆς στοᾶς τέκνου τοῦ τέκτονος, ἀποκαλεῖ ὅσους δὲν χωροῦν εἰς τὴν τοιαύτην μῆσιν ὅτι ἀνήκουν εἰς «τὸν βέβηλον κόσμον καὶ καλύπτονται ὑπὸ τοῦ πέπλου τοῦ σκότους, ἄχρις ὅτου ὀδηγηθῶσιν ἐνώπιον τοῦ φωτοβόλου ἀστέρου τοῦ Τεκτονισμοῦ(!)». Εἰς αὐτὴν καὶ μόνον τὴν περίπτωσιν ἀντιλαμβάνεται τις ὅτι τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα οὐδόλως συντελεῖ εἰς τὸν ἐξαγνισμὸν καὶ τὸν φωτισμὸν, ἀφοῦ ὁ μὴ μεμνημένος εἶναι βέβηλος καὶ ἐσκοτισμένος καὶ μόνον ἢ τελομένη τεκτονικὴ «υἰοθεσία λυκιδέως» εἶναι ἱκανὴ νὰ «ἐξαγνίσῃ» καὶ νὰ «φωτίσῃ»! Τὸ «ζωογόνον πῦρ» τοῦ Τεκτονισμοῦ, κατὰ τὸ τυπικὸν τῆς στοᾶς, ἐπενεργεῖ καὶ εἰς τὰ «ἐγκαίνια» τοῦ τεκτονικοῦ ναοῦ ἢ καθαρίζει καὶ ἐνώνει τοὺς συζευγνυμένους κατὰ τὴν τεκτονικὴν «συζυγικὴν ἀναγνώρισιν», καί, ἐπομένως, οὐχὶ τὸ αἶμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (πρβλ. Α' Ἰω. α' 7). Καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ μουσουλμᾶνος ἢ ὁ βουδδιστὴς ἢ ἄλλος τις τέκτων εἶναι κεκαθαρμένος καὶ πεφωτισμένος, ἐνῶ ὁ βεβαπτισμένος ὄχι.

γ) Ἐκ τῶν τυπικῶν διατάξεων καὶ τῶν τελετουργιῶν τῶν τεκτόνων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὄλων ὅσων δρῶνται ἐν τῇ στοᾷ, ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Μασωνισμὸς συνιστᾷ ἀναβίωσιν τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν καὶ ἄλλων ἐθνικῶν μυστικιστικῶν θρησκειῶν καὶ τελετουργιῶν. Καὶ τοῦτο ὁμολογοῦσι καὶ κορυφαῖα στελέχη τῆς στοᾶς, Ἕλληνες καὶ ξένοι.

δ) Εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν, τόσον εἰς τὰ τεκτονικὰ τυπικὰ ὅσον καὶ εἰς τὰ τελούμενα ἢ δρώμενα ἐν τῷ Τεκτονισμῷ, ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὁμολογεῖται ἢ ἔστω ἀποκαλεῖται Θεός, σωτὴρ καὶ λυτρωτής. Εἷς τινὰ περίπτωσιν

ἀναφέρεται ἀλληγορικῶς ὡς υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι καὶ ὅλοι ἡμεῖς εἴμεθα τέκνα τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀλλαχού ἐπονομάζεται ὁ Χριστὸς «ἀρχηγός, ὁδηγητής, ἀνατροπεὺς συνειδήσεων», ὅστις διδάσκει τὴν «ἀγάπην καὶ τὴν ὑπομονήν», χαρακτηρισμοὶ οἱ ὁποῖοι ἀποδίδονται καὶ εἰς οἰονδήποτε μέγαν τῆς ἀνθρωπότητος!

ε) Κατὰ τὴν μύησιν εἰς τὰ τεκτονικὰ μυστήρια αἱ τελεταί, τόσον ὡς λόγοι, ὅσον καὶ ὡς δρᾶσις (κάλυψις τῶν ὀφθαλμῶν, γύμνωσις τοῦ στήθους, ἀφαίρεσις ὑποδημάτων, ἐπίθεσις τοῦ ξίφους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἔνδυσις τοῦ σεβασμίου δι' εἰδικῆς στολῆς, συσκότισις τῆς αἰθούσης κ.ἄ.), πέραν τῆς ὑποτιμήσεως τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, πάντα ταῦτα φαίνεται νὰ ἀποβλέπωσι κυρίως εἰς τὴν κατατρομοκράτησιν καὶ τὴν διὰ βίου δέσμευσιν τοῦ μουμένου εἰς ὅσα μέλλει νὰ ἴδῃ ἢ νὰ ἀκούσῃ ἢ καὶ νὰ πράξῃ ὁ τέκτων. Ἄλλωστε, αἱ οἰαιδήποτε τελεταί, εἰς ἃς μούονται οἱ τέκτονες, ἔχουσιν ἐπ' αὐτῶν «ἀνεξίτηλον τεκτονικὸν χαρακτήρα», κατὰ τὰ μασωνικὰ τυπικά, ὅπως καὶ οἱ δοθέντες ὑπὸ τῶν τεκτόνων ὄρκοι, δεσμεύουσι τούτους ἐφ' ὄρου ζωῆς. Δι' ὃ καὶ οὐδέποτε διαγράφονται τὰ μέλη τῆς στοᾶς, ἀλλὰ τὰ ἀποστάντα μέλη χαρακτηρίζονται ὡς εὕρισκόμενα «ἐν ὕπνῳ».

ς) Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐμφαίνεται ὅτι ὁ διεθνῆς οὗτος μυστικὸς ὀργανισμὸς δὲν ἀποτελεῖ «ἀθῶον» σωματεῖον, διότι εἰς μίαν τοιαύτην περίπτωσιν, δι' ὅλων ὅσων ἐπιτελεῖ, μᾶλλον ὡς διεθνῆς «θέατρον» ἤμπορούσε νὰ χαρακτηρισθῇ. Δυστυχῶς συνιστᾷ θρησκείαν καὶ μάλιστα ὑπερθρησκείαν (!) συγκρητιστικοῦ τύπου. Διότι ὁ Μασωνισμὸς, ἐνῶ ἀνέχεται ἢ δέχεται τὰς θρησκείας τῶν μελῶν του, θεωρεῖ αὐτὰς ὡς ἀτελεῖς, ὑποστηρίζων ὅτι ἡ τελεία «γνώσις» καὶ ὁ πλήρης «φωτισμὸς», ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνεύρεσις τῆς «ἀληθείας» κεῖται ἐν τῷ Τεκτονισμῷ καὶ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸν ΜΑΤΣ. Τοῦτο εὕρισκεται εἰς ἄκραν ἀντίθεσιν μὲ τὴν θεμελιώδη ἀρχὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἣτις ἀναγνωρίζει τὸν Χριστὸν ὡς τὴν πηγὴν τῆς ἀληθείας ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ταύτην τὴν ἀλήθειαν! Καὶ ναὶ μὲν δὲν ἔχει δογματικὴν δομὴν ὁ Τεκτονισμὸς, καὶ τοῦτο ἐντόνως διακηρύττει, ἀλλὰ αὐτὸ οὐδόλως σημαίνει ὅτι καὶ δὲν συνιστᾷ θρησκείαν, καθ' ὅτι ἐν τῇ ἀρχαιότητι πλεῖσται ὅσαι θρησκείαι, οἷαι ὁ Ὀρφισμὸς κ.ἄ., καίτοι δὲν εἶχον σύστημα πίστεως, εἶχον ὅμως τελετουργίας, ὡς ἀκριβῶς ἔχει ἐν τῇ πράξει καὶ ὁ Μασωνισμὸς, ἥτοι τελετάς, μῆσεις κ.τ.τ. Ἀλλὰ καὶ σύστημα τεκτονικῆς ἠθικῆς ἔχει, τὸ ὁποῖον στηρίζει εἰς τὴν λεγομένην φυσικὴν ἠθικὴν καὶ τὸ ὁποῖον πλήρως ἀντιστρατεύεται τὴν χριστιανικὴν ἠθικὴν, ἀφοῦ ὁ Τεκτονισμὸς τελικῶς ἀποτελεῖ κλειστὸν κύκλωμα ἐπιλέκτων κοινωνικῶς καὶ οἰκονομικῶς ἀτόμων, ἀφορίζον τοὺς πτωχοὺς καὶ τὰς γυναῖκας ἐκ τῶν τάξεων του καὶ συνδράμων ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὰ μέλη του καὶ δὴ ἔναντι οἰουδήποτε τρόπου ἢ καὶ μέσου. Ἡ τε-

κτονική ἀλληλεγγύη εἶναι δεδηλωμένη, προκειμένου νὰ προσληφθῆ ἢ νὰ ἀνέλθῃ τέκτων τις εἰς ἰδιωτικὰς ἢ δημοσίας θέσεις. Καὶ δυστυχῶς πλεῖσται ὅσαι θέσεις καὶ μάλιστα ἀνώταται εἰς τὸν κρατικὸν ἢ εἰς τὸν ἰδιωτικὸν τομέα κατέχονται ὑπὸ τεκτόνων. Εἶναι τοῦτο τυχαῖον; Ἡ διὰ τοῦ τρόπου τούτου λειτουργεῖ ἡ ἀξιοκρατία;

ζ) Ἐνῶ εἰς τεκτονικὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, οὐδαμοῦ μνημονεύονται ἐπιδιώξεις τῶν τεκτόνων διὰ θέματα τὰ ὁποῖα ἄπτονται τῆς πολιτικῆς ζωῆς ἐνὸς τόπου, ἐν τούτοις, ἐν τῇ πράξει, μέλη τῆς Μασωνίας εἶναι ἐντόνως ἀναμειγμένα εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν. Τὸ παράδειγμα τεκτονικῆς στοᾶς τῆς Ἰταλίας ὀνόματι Ρ9 εἶναι εὐγλωττον, ὅταν ἡ ἐν λόγῳ στοὰ πρὸ καιροῦ ἐθεωρήθη - καὶ ἀπεδείχθη τοῦτο - ὅτι ἐνείχετο εἰς πολιτικὸν πραξικόπημα ἐν Ἰταλίᾳ. Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἡμετέροις, οἱ πρωτεργάται τῆς ἐλληνικῆς Χούντας ἐν ἔτει 1967 ἦσαν ἐνεργὰ μέλη τῆς Μασωνίας. Τοῦτο ὠμολόγησε δημοσίως ἐν Κύπρῳ ὁ Χρῆστος Μανέας, «μέγας διδάσκαλος τῆς μεγάλης στοᾶς τῆς Ἑλλάδος», εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάγεται καὶ ἡ Κύπρος, εἰς τὰς 15/5/1990, ὅστις καὶ προσέθεσεν ὅτι ἐξαιτίας αὐτῆς τῆς διαγωγῆς οὗτοι (οἱ χουντικοὶ) ἀπεβλήθησαν ἐκ τῆς στοᾶς³.

η) Καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἂν ἡ Μασωνία ἀποτελεῖ ἀπλοῦν σωματεῖον, πρὸς τί τὸ ἄβατον ἐν τοῖς τεκτονικοῖς μεγάροις; Πρὸς τί ἡ ἄκρα μυστικότητα; Πρὸς τί οἱ φοβεροὶ ὄρκοι, αἱ ἀτελείωτοι βαθμίδες, 33 τὸν ἀριθμὸν, καὶ διατί αἱ ἀκατάσχετοι μῆσεις εἰς ἐκάστην βαθμίδα, ἀλλὰ καὶ διατί τὸ ἀπόρρητον ἐκάστης ἀνωτέρας βαθμίδος πρὸς τὴν κατωτέραν τοιαύτην; Ὅλα τοῦτα δὲν προβάλλουν ἀβιάστως τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Τεκτονισμὸς ἀποκρύπτει ἢ ἀπεργάζεται πράγματα μὴ δυνάμενα νὰ ἔλθωσιν εἰς φῶς; Καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν, ἀλλὰ καὶ γενικότερον διὰ τὸν Τεκτονισμὸν, εὕρισκε τὴν ἐφαρμογὴν του ὁ λόγος τοῦ Εὐαγγελίου: «Αὕτη δέ ἐστὶν ἡ κρίσις, ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς· ἦν γὰρ πονηρὰ αὐτῶν τὰ ἔργα. Πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράσσων μισεῖ τὸ φῶς καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ ἐλεγχθῆ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ὁ δὲ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα φανερωθῆ αὐτοῦ τὰ ἔργα, ὅτι ἐν Θεῷ ἐστὶν εἰργασμένα» (Ἰω. γ' 19-20).

θ) Τὰ ἀνωτέρω συνετάξαμεν οὐχὶ ὡς αὐθαίρετα συμπεράσματα ἀλλὰ βάσει τεκτονικῶν κειμένων καὶ ἐγγράφων διακηρύξεων τῆς στοᾶς, ἀκολουθοῦντες ἐν προκειμένῳ τὸ κυριακὸν λόγιον: «Ἐκ τοῦ στόματός σου κρινῶ σε, πονηρὸ δοῦλε» (Λουκ. 19' 22).

3. Τοῦτο ὅμως ἐγένετο ἐκ τῶν ὑστέρων, δηλαδὴ μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Χούντας καὶ τὴν καθολικὴν κατακραυγὴν ἐναντίον της.

ι) Ἐξ ὧτων ἐξετέθησαν πολὺ συνοπτικῶς εἶναι ἀρίδηλον ὅτι ἡ Μασωνία καὶ ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία οὐδεμίαν σχέσιν ἡμποροῦν νὰ ἔχουν καί, ἐπομένως, εἶναι ἀσυμβίβαστος ἡ ιδιότης τοῦ τέκτονος πρὸς τὴν ὀρθόδοξον χριστιανικὴν ταυτότητα. Ἐπειδὴ δὲ ἐπικρατεῖ ἄγνοια ἢ καὶ πλάνη ἐν τοῖς πολλοῖς, ἀκόμη καὶ μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς Μασωνίας διὰ τὸ ἐν λόγῳ θέμα, ὑποβάλλεται ἡ παροῦσα πρὸς μελέτην εἰς τὴν ἱερὰν Σύνοδον καὶ ἔκδοσιν σχετικῆς διαφωτιστικῆς ἀποφάσεως, οὕτως ὥστε αὕτη νὰ ἀποτελέσῃ εὐκαιρίαν μετανοίας καὶ ἐπιστροφῆς δι' ὅσους ἐνεπλάκησαν εἰς τὸν Τεκτονισμόν, ἀλλὰ καὶ διαφωτίσεως καὶ προστασίας διὰ τὸ ὀρθόδοξον ποιμνιον τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ὁ πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς
Ὁ χωρεπίσκοπος Σαλαμίνοσ Βαρνάβασ.

Ἐν τῇ ἱερᾷ Ἀρχιεπισκοπῇ
τῇ 1ῃ Φεβρουαρίου 2000.

9. Ανακοινωθὲν ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου¹.

Συνεδρία σκα' <ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου>
Παρασκευή, 11 Φεβρουαρίου 2000.

Α'. Θέματα ἡμερησίας διατάξεως.

1. Ὑπόμνημα τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς ἱερᾶς Συνόδου διὰ τὰς αἱρέσεις καὶ τὴν παραθρησκείαν περὶ τοῦ Μασωνισμοῦ.

Ὁ θεοφιλέστατος χωρεπίσκοπος Σαλαμίνοσ κ. Βαρνάβας ἀναγινώσκει Ὑπόμνημα τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς ἱερᾶς Συνόδου διὰ τὰς αἱρέσεις καὶ τὴν παραθρησκείαν περὶ τοῦ Μασωνισμοῦ. Ἐξ αὐτοῦ ἀντιλαμβάνεται κανεῖς ὅτι ὁ Μασωνισμὸς ἀποτελεῖ συνονθύλευμα ἀρχαίων ἐλληνικῶν καὶ ἄλλων ἐθνικῶν τελετουργιῶν, μὲ προσευχὰς αἱ ὅποια ἀπευθύνονται ὄχι πρὸς τὸν Χριστὸν ἢ τὸν τριαδικὸν Θεόν, ἀλλὰ πρὸς τὸν λεγόμενον «Μέγαν Ἀρχιτέκτονα τοῦ Σύμπαντος» (ΜΑΤΣ).

Ἀκολουθεῖ συζήτησις καὶ ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ἱερᾶς Συνόδου. Γίνεται εἰσήγησις, ἡ ὁποία ἐγκρίνεται ὑπὸ τῆς ἱερᾶς Συνόδου, ὅπως ἀπαγορευθῆ ἡ ἐκλογὴ ἐνοριακῶν ἐπιτρόπων ἀνηκόντων εἰς τὸν Μασωνισμόν. Θὰ ἀνακοινωθῆ δὲ εἰς τὸ χριστεπώνυμον πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου εἰς τὴν εἰδικὴν περὶ ἐκλογῆς ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτρόπων ἐγκύκλιον κατὰ τὰς ἐπομένας ἐκλογὰς. Ἡ ἱερά Σύνοδος ἀντιλαμβάνεται τὴν ἀναγκαιότητα τῆς διαφωτίσεως τοῦ χριστεπώνυμου πληρώματος ὥστε νὰ μὴ παρασύρεται εἰς τὴν παγίδα τοῦ Μασωνισμοῦ, προβαίνει δὲ εἰς τὸ κάτῳ ἀνακοινωθὲν:

«Ἡ ἱερά Σύνοδος, κατὰ τὴν συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 11ης Φεβρουαρίου 2000, ἐμελέτησε ὑπόμνημα τῆς ὑπ' αὐτῆς συσταθείσης Ἐπιτροπῆς διὰ τὰς αἱρέσεις καὶ τὴν παραθρησκείαν, ἀφορῶν εἰς τὸν Μασωνισμόν. Ἐκ τῆς μελέτης τοῦ ὑπομνήματος αὐτοῦ καὶ τῶν τεκμηριωμένων θέσεων καὶ παραπομπῶν εἰς μασωνικὰ κείμενα, ἐπεβεβαιώθη διὰ μίαν εἰσέτι φορὰν ὅτι ὁ Μασωνισμὸς συνιστᾷ ἀναβίωσιν τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν καὶ ἄλλων ἐθνικῶν μυστικιστικῶν θρησκειῶν καὶ τελετουργιῶν.

1. Πρακτικὰ ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου. Τὸ ἀνωτέρω πρακτικόν, ἐλήφθη κατόπιν σχετικῆς ἀδείας τοῦ μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Χρυσοστόμου Β'.

Ὡς ἐκ τούτου Μασωνία καὶ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία οὐδεμίαν σχέσιν δύνανται νὰ ἔχωσιν καὶ ἐπομένως ἡ ιδιότης τοῦ τέκτονος (μασώνου) εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν ιδιότητα τοῦ ὀρθοδόξου χριστιανοῦ.

Ἡ ἱερὰ Σύνοδος, ὡς ἔχουσα τὴν εὐθύνην διὰ τὴν διαφώτισιν καὶ ὀρθὴν καθοδήγησιν τοῦ χριστεπωνύμου πληρώματος, καλεῖ τοὺς πιστοὺς ὅπως ἀποφεύγωσι τὰς παγίδας τοῦ Μασωνισμοῦ καὶ μένωσι μακρὰν τῶν πλανῶν αὐτοῦ. Καλεῖ ἐπίσης ὄσους ἐνεπλάκησαν εἰς αὐτὸν ὅπως μετανοήσωσι καὶ ἐπιστρέψωσι εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας.

Πρὸς τὸν σημερινὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ζεῖ μέσα εἰς ἓνα ἀσταθὴ καὶ (τε)ταραγμένον ἀπὸ τὰ ἀλληλοσυγκρούμενα συμφέροντα κόσμον καὶ ὁ ὁποῖος δέχεται ἐπιδράσεις ἀπὸ ποικίλας κοσμοθεωρίας καὶ γίνεται στόχος παντοίων ἐκμεταλλεύσεων, ἐπαναλαμβάνομεν τὴν προτροπὴν δι' ἐμμονὴν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παραδοθεῖσαν πίστιν, ἐφ' ὅσον καὶ ἡ ἱστορία τῶν δύο χιλιάδων ἐτῶν Χριστιανισμοῦ διατρανώνει(οἱ) ὅτι «οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἢ σωτηρία· οὐδὲ γὰρ ὄνομά ἐστιν ἕτερον ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς» (Πράξ. δ' 12).

Δ'
Κωστή Κοκκινόφτα
Ο ΠΑΦΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ (1805-1821)
ΚΑΙ Η ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 1810¹

...
Ἡ ἐξορία τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ κρίση τοῦ 1810.

Τὸν Μάϊο τοῦ 1810 ἐξορίστηκαν στὴν Εὐβοία, κατόπιν σουλτανικοῦ ὀρισμοῦ, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Χρυσάνθος καὶ ὁ ὁμώνυμος ἀνεψιός του μητροπολίτης Κιτίου. Τὴν ἴδια περίοδο ἐξεδόθηκαν ἀπὸ τὴν Πύλη τὰ βεράτια τῶν ἀντικαταστατῶν τους: Οἰκονόμου Κυπριανοῦ γιὰ τὸν ἀρχιεπισκοπικὸ θρόνο καὶ ἀρχιμανδρίτη Μελετίου γιὰ τὸν μητροπολιτικὸ θρόνο Κιτίου. Ἡ ταυτόχρονη ἔκδοση τῶν δύο διαταγμάτων ἐρμηνεύτηκε ὡς ἐπικράτηση ἀντίπαλης, πρὸς τὸν γηραιὸ ἀρχιεπίσκοπο Χρυσάνθο, ἐκκλησιαστικῆς παράταξης, τῆς ὁποίας ἠγεῖτο ὁ Κυπριανός. Ὅπως ἀναφέρει χαρακτηριστικὰ ὁ Φίλιππος Γεωργίου «οἱ περὶ τὸν Κυπριανόν, ἀγνοοῦμεν τίνα αἰτίαν εὐρόντες, ἐν ἔτει 1810 προεκάλεσαν τὴν ἔκδοσιν βασιλικοῦ διατάγματος ὀρίζοντος τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου ἔξωσιν τοῦ γηραιοῦ ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ καὶ ὁμωνύμου αὐτῷ μητροπολίτου Κιτίου...»². Ἡ ἀποψη αὐτὴ παγιώθηκε στὴν κυπριακὴ ἱστοριογραφία

1. *ΕΚΚΕ*, XXIII (1997) 245-271. Μὲ τὴν ἄδεια τοῦ συγγραφέως δημοσιεύουμε ἐκεῖνα τὰ σημεῖα τῆς ἐργασίας του, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν στὸν ἀρχιεπίσκοπο Κυπριανὸ (σσ. 256-265).

2. *Εἰδήσεις ἱστορικαὶ περὶ τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου*, Ἀθήνα 1875, σ. 115. Προστί-

μὲ ἀποτέλεσμα ὁ Κυπριανὸς νὰ θεωρεῖται ὡς ὁ αἴτιος τῆς ἐξορίας τῶν Χρυσανθαίων³. Κατηγορεῖται ἀκόμη ὁ ἀρχιεπίσκοπος Χρυσανθος γιὰ οἰκογενειοκρατία, γεγονόςς πὺν προκάλεσε τὴν ἐναντίον του κίνηση, καὶ ἀναφέρεται ὅτι οἱ μητροπολίτες ἀνεψιοὶ του τὸν ἐμπόδισαν, τόσο τὸ 1791 ὅσο καὶ τὸ 1801, νὰ παραιτηθεῖ ἀποβλέποντες οἱ ἴδιοι στὴ διαδοχὴ, σὲ κάποιο μεταγενέστερο χρόνο. Παρουσιάζεται ἐπίσης ὁ Κυπριανὸς ὡς φορέας ἐνὸς πολιτικοῦ - ἰδεολογικοῦ ρεύματος ἄμεσα συνδεδεμένου μὲ τὸ κίνημα τοῦ Διαφωτισμοῦ, ἐξαιτίας τῆς πολύχρονης παραμονῆς του στὴ Μολδοβλαχία, τὸ ὅποιο ἀντιδιαστέλλεται μὲ ὅ,τι ἐκπροσωποῦσε ὁ «παραδοσιακὸς καὶ συντηρητικὸς» Χρυσανθος.

Ἡ ἐπεξεργασία τῶν ἱστορικῶν πηγῶν τῆς ἐποχῆς, ὅπως π.χ. τὰ μέχρι τώρα ἐκδοθέντα ἔγγραφα τῶν ἀρχείων τῆς ἱερᾶς Ἀρχιε-

θεται ἀκόμη ὅτι, σύμφωνα μὲ τὴν λαϊκὴ παράδοση, ὁ Χρυσανθος «κατάρσθηκε» τὸν Κυπριανό, ὡς τὸν αἴτιο τῆς ἐξορίας του, νὰ ἐκτελεστεῖ μὲ ἀπαγχονισμό. Βλ. Κ. ΜΥΡΙΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ, *Χατζηγεωργάκης Κορνέσιος, ὁ διερμηνεὺς τῆς Κύπρου 1779-1809*, Λευκωσία 1934, σ. 152. Σημ. ἐκδότου· τὴν ἀποψη περὶ κατάρσας τοῦ Χρυσάνθου πρὸς τὸν Κυπριανό, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Μυριανθόπουλο, τὴν ἀναφέρει καὶ ὁ Νέαρχος Γεωργιάδης. Βλ. Ν. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ, «Οἱ κατάρες τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου», *Νέα Ἐποχὴ*, περ. Β', τεύχ. 154-155 (1982) 782-789. Ἀξίζει τὸν κόπο νὰ σημειωθεῖ ὅτι καὶ οἱ δύο ἐπικαλοῦνται προφορικὴ λαϊκὴ παράδοση.

3. ΙΩ. ΧΑΚΚΕΤΤ, *Ἱστορία τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου*, τ. Α', Ἀθήναις 1923, σ. 305. ΧΡ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου ἐπὶ τουρκοκρατίας (1571-1878)*, Ἀθήναι 1929, σ. 104. Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ, *Ἡ ἐν Κύπρῳ ἱερὰ μονὴ τῆς Παναγίας τοῦ Μαχαιρᾶ*, Πειραιᾶς 1929, σ. 31. ΚΛ. ΜΥΡΙΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἡ συμβολὴ τῆς Μαραθάσης εἰς τὴν Ἐκκλησίαν*, Λεμεσὸς 1939, σσ. 13. 15. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙ, *Μελέται, Διαλέξεις, Λόγοι, Ἄρθρα*, τ. Α', Λευκωσία 1972, σ. 303. Λ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ, *Ἡ Ἐκκλησία Κύπρου ἐπὶ τουρκοκρατίας*, Λευκωσία 1975, σ. 132. Σημ. ἐκδότου· ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι ἡ πρώτη ἀναφορὰ γιὰ συμμετοχὴ τοῦ Κυπριανοῦ στὴν ἐξορία τοῦ Χρυσάνθου σημειώνεται ἀπὸ τὸν Φίλιππο Γεωργίου τὸ 1875, 54 ὀλόκληρα χρόνια μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Κυπριανοῦ. Τόσο δὲ αὐτὴ ὅσο καὶ οἱ μετέπειτα γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ ἀναφορές, παραμένουν ἀπλὲς ὑποθέσεις μὴ τεκμηριούμενες ἱστορικά, βασισμένες σὲ προφορικὴ λαϊκὴ παράδοση. Χαρακτηριστικὰ ὁ Φ. Γε-

πισκοπῆς Κύπρου καὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, καθὼς καὶ οἱ ἀναφορὲς τῶν ξένων περιηγητῶν, δὲν τεκμηριῶνουν τυχὸν συμμετοχὴ τοῦ Κυπριανοῦ στὴν ἔκδοση τοῦ διατάγματος ἐξορίας τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ τοῦ μητροπολίτη Κιτίου. Ἄλλωστε μέλη τῆς οἰκογένειας τῶν Κονομήδων, ὅπως ὁ Πάφου Χρῦσανθος, διατήρησαν στενοὺς δεσμοὺς μὲ τὸν νέο ἀρχιεπίσκοπο. Ἀκόμη καὶ ὁ γιὸς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου, Μιχαήλ⁴, ὅπως μαρτυρεῖ σημεῖωμα σὲ κώδικα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, λίγα χρόνια μετὰ τὸν θάνατο τοῦ πατέρα του, ἐμπιστευόταν τὸν Κυπριανό, πρὸς τὸν ὁποῖο δάνεισε τὸ ποσὸν τῶν 10.000 <γροσίων> ἔναντι ὁμολογίας⁵. Τὸ φαινόμενο τῆς ἀπομάκρυνσης ἀρχιερέων ἀπὸ τοὺς θρόνους τους τὴν ἐποχὴ αὐτῆ, καθὼς καὶ τῆς ἐπαναφορᾶς τους, ὅπως π.χ. τῶν οἰκουμενικῶν πατριαρχῶν Νεοφύτου Ζ' (1789-1794 καὶ 1798-1801), Καλλινίκου Δ' (1801-1806 καὶ 1808-1809) καὶ Γρηγορίου Ε' (1797-1798, 1806-1808 καὶ 1818-1821), εἶναι γενικὰ παραδεκτὸ ὅτι σχετιζόταν μὲ τὰ γενικότερα συμφέροντα τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ τὴν πολιτικὴ πού ἀκολουθοῦσε τὴ συγκεκριμένη χρονικὴ περίοδο. Ὁ ἄμεσος διο-

ωργίου στὸ μνημονευθὲν ἔργο (*Εἰδήσεις ἱστορικαί*, ὅ.π., σ. 113, σημ. β), λίγο πρὶν ἀρχίσει τὴν διήγησή του γιὰ τὸν Κυπριανό, ἀναφέρει ὅτι «περατουμένης ἐνταῦθα τῆς ἱστορίας τοῦ Κυπριανοῦ (τοῦ ἱεροδιακόνου, μετέπειτα πατριάρχου Ἀλεξανδρείας) στὴν συνέχειαν ἐφεξῆς θέλομεν ἔχει ὁδηγὸν μόνον τὸν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς κώδικα, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ τὴν στοματικὴν παράδοσιν».

4. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Χρῦσανθος ἦταν ἐξ ἐγγάμων καὶ εἶχε ἀποκτήσει ἓνα γιό, τὸν ἀναφερθέντα Μιχαήλ. Μετὰ τὸν θάνατο τῆς συζύγου του ἀνῆλθεν ἀρχικὰ στὸν μητροπολιτικὸ θρόνο Πάφου (1762) καὶ ἀργότερα σὲ αὐτὸν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς (1767).

5. «Ὁ σιὸρ Μιχαήλ τοῦ μακαρίτου προκατόχου μας δίδει δι' ὁμολογίας ἀπὸ 1815 Μαρτίου 1, γρόσια 10.000». Βλ. Κ. ΜΥΡΙΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ, *Χατζηγεωργάκης Κορνέσιος*, ὅ.π., σ. 61. Σημ. ἐκδότου· τὸ γεγονός αὐτὸ εἶναι πάρα πολὺ σημαντικό γιατί, ἂν πραγματικὰ ὁ Κυπριανὸς ἦταν ὁ αἴτιος τῆς ἐξορίας τοῦ Χρυσάνθου καὶ ὁ τελευταῖος τὸν εἶχε καταραστῆ, ὅπως δῆποτε ὁ γιὸς τοῦ Χρυσάνθου δὲν θὰ ἐμπιστευόταν στὸν Κυπριανὸ ἓνα τεράστιο γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ποσὸν χρημάτων.

ρισμός αντικαταστάτη όφειλόταν στον ρόλο που διαδραμάτιζε ή Έκκλησία στη διοικητική δομή της αυτοκρατορίας και ό όποιος σχετιζόταν τόσο με τή συλλογή τών φόρων όσο και με θέματα αντιπροσώπευσης τών χριστιανών ύπηκόων του σουλτάνου. Κατά συνέπεια ή Πύλη επέδίωκε να μὴν ύπάρχει διοικητικό κενό, γι' αυτό και με τὸ διάταγμα άπομάκρυνσης κάποιου άρχιερέα, ό όποιος δέν άπολάμβανε τήν εϋνοιά της, έκδιδόταν και τὸ βεράτιο διορισμού του άντικαταστάτη του.

Υπήρξαν βέβαια και περιπτώσεις που ίερωμένοι έξαγόρασαν ύψηλά ίστάμενους όθωμανούς για να τους βοηθήσουν στην έκλογή τους σε άρχιερατικούς θρόνους. Στην περίπτωση όμως του Κυπριανού δέν μαρτυρεΐται κάτι τέτοιο, άφου ή ταυτόχρονη έκδοση τών διαταγμάτων έξορίας τών άρχιερέων και όρισμού τών αντικαταστατών τους δέν άποτελεΐ άπό μόνη της άδιάσειστη μαρτυρία για συμμετοχή σε όμάδα που έξόρισε τον Χρύσανθο, ό όποιος - κατά τή φράση του Φιλίππου Γεωργίου - «ΐστατο επί του χείλους του τάφου». Όπως πολὺ χαρακτηριστικά αναφέρει ό Άλή Μπέη «ό Κυπριανός ήταν ό φύλακας άγγελος τής κοινότητός του»⁶, και ήταν άπό όλους αναγνωρισμένες οί ίκανότητές του να άντεπεξέρχεται σε δύσκολες καταστάσεις, όπως π.χ. κατά τή στάση του 1804, όποτε έσωσε τον Χρύσανθο άπό τον έξαγριωμένο τουρκικό όχλο. Γιατί λοιπόν ό Κυπριανός έπρεπε να ενεργήσει, ώστε να έξοριστεΐ ό ύπέργηρος προκάτοχός του και να αναλάβει με τον τρόπο αυτό τή διοίκηση τής Έκκλησίας τής Κύπρου, άφου μετὰ τὸ επικείμενο φυσικό τέλος του τελευταίου θὰ τον διαδεχόταν κατά τον νόμιμο τρόπο;

Η παρουσίαση, έξάλλου, του Κυπριανού ως όπαδου του κινήματος του Διαφωτισμού και έκπροσώπου τής ανανέωσης με άποτέλεσμα τή δημιουργία στο περιβάλλον τής Άρχιεπισκοπής δύο

6. Α. ΠΑΥΛΙΔΗ, *Η Κύπρος ανά τους αΐωνες - μέσα άπό τὰ κείμενα ξένων έπισκεπτών της*, Λευκωσία 1994, τ. Γ', σ. 1028.

ἀντιπάλων ομάδων μὲ διαφορετικὲς ἰδεολογικὲς καὶ πολιτιστικὲς τάσεις, ἀνάγεται σὲ ἔρμηνειες, οἱ ὁποῖες δὲν ἔχουν τεκμηριωθεῖ ἐπαρκῶς. Ἀντίθετα, θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ ὅτι εἶναι ὁ Χρυσάνθος πὺν παρακολουθοῦσε τὶς πνευματικὲς ζυμώσεις τῆς ἐποχῆς, ἀφοῦ ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἀκολουθίες τῶν ἁγίων Ἡρακλειδίου (1774), Μνάσωνος (1774), Νεοφύτου (1778), Ἀναστασίου, Χαρίτωνος, Αὐξεντίου, Κενδέου, Λουκᾶ, Δημητριανοῦ καὶ Κωνσταντίνου (1779), Κασιανοῦ (1787) καὶ τὶς εὐχὲς τοῦ λυχνικοῦ καὶ τοῦ ὄρθρου (1797), κάλυψε καὶ τὶς δαπάνες γιὰ τὴν ἔκδοση τοῦ βιβλίου τοῦ Θεοφίλου Κορδαλλέως «Εἷσοδος φυσικῆς ἀκροάσεως κατ' Ἀριστοτέλην», ἡ ὁποία πραγματοποιήθηκε ἀπὸ τὸν ἀρχιμανδρίτη Κυπριανό, τὸ 1779. Ἐνα χρόνο ἀργότερα, τὸ 1780, ὁ μητροπολίτης Πάφου Πανάρετος, στενὸς συνεργάτης τοῦ Χρυσάνθου, ἐξέδωσε μὲ ἐπιστάσια καὶ πάλιν τοῦ Κυπριανοῦ, ἓνα δεῦτερο βιβλίον τοῦ Κορδαλλέα μὲ τίτλον «Περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς κατ' Ἀριστοτέλην»⁷. Ἀμφότερα σχετίζονται ἄμεσα μὲ τὶς προσπάθειες τῶν λογίων τῆς ἐποχῆς γιὰ τὴν ἐθνικὴ ἀφύπνιση τοῦ λαοῦ καὶ πιστώνονται στὸν Χρυσάνθον σὲ ἀντιδιαστολὴ μὲ τὸν διάδοχόν του Κυπριανό, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει νὰ παρουσιάσει τίποτε σχετικόν. Ἀντίθετα, ὁ τελευταῖος μὲ τὴν ἐνέργειά του νὰ ἀφορίσει, τὸ 1815, τοὺς φραμασῶνους τῆς Λάρνακας ἀναδεικνύεται σὲ πιστὸ τηρητὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παράδοσης⁸...

7. Στὸν κατάλογο τῶν ἔργων πὺν ἐκδόθηκαν μὲ πρωτοβουλία τοῦ Χρυσάνθου, ὁ ὁποῖος δημοσιεύτηκε ἀπὸ τὸν Λοῖζο Φιλίππου, παραλείπεται τὸ ὄχι πολὺ γνωστὸ «Εὐχαὶ τοῦ Λυχνικοῦ καὶ τοῦ Ὁρθρου», πὺν ἐξεδόθη στὴ Βενετία. Βλ. Λ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ, *Ἡ Ἐκκλησία Κύπρου ἐπὶ τουρκοκρατίας*, ὅ.π., σσ. 131-135.

8. Τὴ σχετικὴ ἐγκύκλιον πρωτοδημοσίευσεν ὁ ἀρχιμανδρίτης τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Φιλόθεος. Βλ. *Φωνὴ τῆς Κύπρου*, 25/7.9.1900. Στὴ συνέχεια ἀναδημοσιεύτηκε καὶ σχολιάστηκε - θετικὰ ἢ ἀρνητικὰ - ἀπὸ διάφορους συγγραφεῖς. Βλ. Γ. ΦΡΑΓΚΟΥΔΗ, *Ἱστορία τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ ζητήματος Κύπρου (1900-1910)*, Ἀλεξάνδρεια 1911, σσ. 25-28. Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΛΟΥ, «Προεπαναστατικὴ παρουσία τοῦ τεκτονισμοῦ», *Στασίνο* 1967, τ. Γ', σσ. 62-65. Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ, «Παρατηρήσεις πᾶνω στὴν ἐγκύκλιον κατὰ τῶν μασῶνων τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ», *ΚΣ*, 43 (1979) 163-168.

Ἐὰν πράγματι ὁ Κυπριανὸς συμπεριφερόταν κατὰ τρόπο ἠθικὰ ἀπαράδεκτο πρὸς τὸν Χρῦσανθο τότε θὰ ἀντιμετωπιζόταν - τὸ λιγότερο - μὲ ἀδιαφορία, ἂν ὄχι μὲ περιφρόνηση, ἀπὸ τοὺς σύγχρονους τοῦ ἐκκλησιαστικῶν ἄνδρες. Ἡ μελέτη ὅμως τῶν κειμένων ἢ καὶ τῆς ἀλληλογραφίας ὧσων προέβηκαν σὲ σχόλια γιὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸ ἠθος τοῦ ἐθνομάρτυρα ἀρχιεπισκόπου δὲν παρέχει καμμιά σχετικὴ ἔνδειξη. Ἀντίθετα, ὁ Κυπριανὸς παρουσιάζεται ὡς πρότυπο ἀρετῆς καὶ ἄριστος πνευματικὸς καθοδηγητὴς τοῦ λαοῦ. Εἶναι χαρακτηριστικὰ τὰ ὅσα τοῦ ἔγραψε ὁ ὑπέρμαχος τῆς διαφύλαξης τῆς πατερικῆς παράδοσης Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων σὲ ἐπιστολῇ του, ἡμερομηνίας 21 Αὐγούστου 1816: «Διὰ σὲ ἡ Ἐκκλησία καυχᾶται, ἡ Κύπρος κομπάζει, ἡ Ἑλλάς τιμᾶται, τὸ Γένος λαμπρύνεται· ξένοι καὶ οἰκεῖοι, ὁμογενεῖς καὶ ἀλλόφυλοι, διαμεριζόμενοι τὰς ἀρετάς σου, ἄλλος ἄλλην φιλοτιμεῖται νὰ κηρύττη. Ἀπεστάλης ποιμὴν ἀγαθὸς διὰ νὰ ποιμάνῃς τὸ λογικὸν σου ποίμνιον καὶ μὲ λόγον καὶ μὲ ἔργον καὶ μὲ πρᾶξιν καὶ μὲ διδασκαλίαν καὶ μ' αὐτήν, ἂν τύχη, τὴν ἀνεκτίμητόν σου ψυχὴν...»⁹.

Ἡ μελέτη τῶν γεγονότων ποὺ διαδραματίστηκαν στὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία στίς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰῶνα, εἶναι ἀποκαλυπτικὴ γιὰ τὴν ἐρμηνεία τῆς τραγικῆς κατάληξης, ποὺ εἶχε ἡ ἀρχιερατεία Χρυσάνθου. Ἡ ἐκστρατεία τῶν γάλλων στὴν Αἴγυπτο καὶ ἡ βοήθεια ποὺ παρέσχε ὁ Χατζηγεωργάκης στὸν σουλτάνο γιὰ τὴν ἀπόκρουσή της - σώζεται ὀθωμανικὸ ἔγγραφο μὲ τὸ ὁποῖο ζητεῖ ἄδεια νὰ εἰσπράξει ἀπὸ τοὺς μουσουλμάνους τῆς Κύπρου 185.286 γρόσια, τὰ ὁποῖα εἶχε δανειστεῖ γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῆς ἄμυνας τῆς Αἰγύπτου καὶ γιὰ «ἄλλες σημαντικὲς ὑποθέσεις»¹⁰ - καθὼς

9. Κ. ΛΑΠΠΑ - Ρ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ, *Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ οἰκονόμων, Ἀλληλογραφία*, τ. Α', Ἀθήναι 1989, σ. 203. Σημ. ἐκδότου· τὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ βλ. καὶ στὸν παρόντα τόμο, κείμενο 45, σ. 241. Εἶναι πολὺ σημαντικὴ ἡ μαρτυρία τοῦ Κωνσταντῖνου Οἰκονόμου, ἂν μάλιστα λάβει κανεὶς ὑπ' ὄψιν ὅτι συνήθως ἦταν πολὺ φειδωλὸς στοὺς ἐπαίνους καὶ πολὺ καυστικὸς στίς κρίσεις.

10. ΙΩ. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗ, *Κατάλογος ὀθωμανικῶν ἐγγράφων τῆς Κύπρου ἀπὸ τὰ*

καὶ ἡ ἐχθρότητα τῶν γάλλων, τόσο κατὰ τοῦ Χατζηγεωργάκη, ὅσο καὶ κατὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, συνέτειναν στὴν ἀποδυνάμωση τῶν δύο πόλων ἐξουσίας τῶν ἐλλήνων τῆς Κύπρου, οἱ ὁποῖοι κυριαρχοῦσαν γιὰ τριάντα σχεδὸν χρόνια στὸ πολιτικὸ στερέωμα τοῦ νησιοῦ¹¹. Εἶναι ἐνδεικτικὰ τὰ ὅσα ἔγραψε ὁ τότε γάλλος πρόξενος - κατὰ τὴν περίοδο τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου (1806-1812), ὅποτε εἶναι ἔκδηλη ἡ φιλορωσσικὴ στάση τοῦ Χατζηγεωργάκη - σὲ ἐπιστολὴ του πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν τῆς χώρας του, ἡμερομηνίας 26 Αὐγούστου 1808, ὅπου τὸν ἀποκαλεῖ τύραννο τῆς πατρίδας του, ὑπαίτιο ὄλων τῶν ταραχῶν καὶ δύναμη πὺρ ἐνεργεῖ μυστικὰ σὲ πολλὰς ὑποθέσεις¹².

Ἡ φιλορωσσικὴ τοποθέτηση τῆς ἡγετικῆς ὁμάδας τῶν ἐλλήνων τῆς Κύπρου, πὺρ προσέβλεπε σὲ παρόμοια προστασία ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη Ρωσσία καὶ τὸν τσάρο μὲ αὐτὴ πὺρ παρεῖχε στοὺς ὑπόδουλους ἢ συνθήκη τοῦ Κουτσουκ Καϊναρτζή (1774) ἦταν ἐπόμενο νὰ ἐξαγριώσει ὅσους εἶχαν ἀντίθετα συμφέροντα. Ἀνάμεσά τους περιλαμβάνονται καὶ οἱ πρόξενοι διαφόρων χωρῶν, οἱ ὁποῖοι γνώριζαν γιὰ τὶς στενὲς σχέσεις τῶν Χρυσάνθου καὶ Χατζηγεωργάκη μὲ τὸν ρῶσσο πρόξενο στὴν Κύπρο - καὶ φανατικὸ ἐχθρὸ τῶν γάλλων - Κωνσταντῖνο Περιστιάνη (1759-1842). Ὁ τελευταῖος διατηροῦσε προσωπικὴ φιλία καὶ μὲ τὸν μητροπολίτη Κιτίου Χρῦσανθο, ὁ ὁποῖος ἐπίσης ἀκολουθοῦσε τὴν ἴδια πολιτικὴ μὲ αὐτὴ τῶν ὑπολοίπων συγγενῶν του¹³.

ἀρχεῖα τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Σόφιας (1571-1878), Λευκωσία 1984, σ. 147.

11. Γιὰ τὴν ἰσχὺ πὺρ ἀπέκτησε στὰ τριάντα αὐτὰ χρόνια ὁ Χατζηγεωργάκης βλ. Γ. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗ, *Σύμμεικτα Δραγομανικὰ τῆς Κύπρου*, Ἰωάννινα 1986, σσ. 9-25. 43-48.

12. «Εἶναι ὁ τύραννος τῆς πατρίδας του, ὁ ὑπαίτιος ὄλων τῶν ταραχῶν καὶ ἡ μυστικῶς ἐνεργοῦσα δύναμις εἰς πολλὰς ὑποθέσεις...». Βλ. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Οἱ δραγουμάνοι τοῦ Σεραγιοῦ», *KX*, 7 (1930) 156. Τὸ ἴδιο καὶ στὸ κλασσικὸ, πιά, βιβλίο τοῦ Μυριανθοπούλου. Βλ. Κ. ΜΥΡΙΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ, *Χατζηγεωργάκης Κορνέσιος*, ὅ.π., σ. 131.

13. GEORGE HILL, *A History of Cyprus*, v. IV, Cambridge 1972, p. 114.

Τὴν ἴδια περίοδο, τὸ μένος τῶν τούρκων τῆς Κύπρου ἐναντίον δραγομάνου καὶ ἀρχιεπισκόπου, πὺ ἐκδηλώθηκε μὲ τὴ στάση τοῦ 1804, δὲν ὑποχώρησε, ἀλλὰ ἐντάθηκε μὲ τελικὴ ἐπιδίωξη τὴν πτώση ἀμφοτέρων. Ἡ χαώδης κατάσταση πὺ ἐπικρατοῦσε στὴν κεντρικὴ διοίκηση τῆς αὐτοκρατορίας, ἡ ἐκτέλεση τοῦ σουλτάνου Σελῆμ Γ' (1789-1807), ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ διαδόχου του Μουσταφᾶ Δ' (1807-1808) καὶ ἡ ἄνοδος στὸν θρόνο τοῦ νέου σουλτάνου Μαχμουτ Β' (1808-1839), δὲν ἐπέτρεπαν τὴν ἐνίσχυση τῆς ἐξουσίας τους ἀπὸ τὴν Πύλη, ἀπὸ τὴν ὁποία καὶ ἀπέρρεε. Κατὰ συνέπεια μετὰ τὴν ἐκτέλεση τοῦ Χατζηγεωργάκη καὶ τὴν ἐκποίηση τῆς παρουσίας του¹⁴, ἦταν ἀναμενόμενη καὶ ἡ πτώση τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου. Ἡ ἀποδυναμωσὴ του ἦταν ἤδη ὁρατὴ μετὰ τὸν διορισμὸ ἀπὸ τὴν Πύλη ὡς νέου δραγομάνου τοῦ κωνσταντινουπολίτη Λάμπρου¹⁵, ὁ ὁποῖος ἐνεργοῦσε ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπο. Μαζί του ἀπομακρύνθηκε καὶ ὁ ἀνεψιὸς καὶ στενὸς συνεργάτης του, Κιτίου Χρυσάνθος - τὸ 1791 χειροτονήθηκε βοηθὸς του μὲ τὸν τίτλο τοῦ χωρεπισκόπου Ταμασέων καὶ τὸ 1797 ἀνῆλθε στὸν μητροπολιτικὸ θρόνο Κιτίου - ὄχι ὅμως καὶ ὁ δεῦτερος συγγενὴς του, μητροπολίτης Πάφου Χρυσάνθος. Ὁ τελευταῖος διέμενε στὴν ἀπομακρυσμένη ἐπαρχία τῆς Πάφου, δὲν εἶχε τὴ μακροχρόνια ἐμπλοκὴ στὸ πολιτικὸ γίνεσθαι τοῦ τόπου, πὺ εἶχαν οἱ συγγενεῖς του, καὶ δὲν συνδεόταν μὲ τὰ κέντρα ἐξουσίας τοῦ νησιοῦ ἢ τὶς παροικίες τῶν εὐρωπαϊῶν τῆς Λάρνακας καὶ τὰ κονσουλάτα, τὰ ὁποῖα μὲ τὶς συμμαχίες ἢ τὶς ἀντιπαλότητές τους ἐπηρέαζαν τὸ ὅλο πολιτικὸ σκηνικὸ. Ἡ γενικὴ παραδοχὴ τῆς ἀνάμιξης τοῦ Κυπριανοῦ στὰ παρασκήνια, πὺ ὀδήγησαν στὴν ἐξορία τῶν δύο Χρυσάνθων, συνέτεινε καὶ στὴν ἀναζήτηση κάποιων αἰτίων γιὰ τὴ δικαιολόγηση τῆς παραμονῆς τοῦ τρίτου Χρυσάνθου στὸν μητροπολιτικὸ του θρόνο.

14. ΙΩ. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗ, *Ὁθωμανικὰ ἔγγραφα 1572-1839*, τ. Δ', Λευκωσία 1993, σσ. 1777. 1779. 1781. 1793.

15. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «*Οἱ δραγομᾶνοι τοῦ Σεραγιού*», ὅ.π., σ. 156.

Θεωρήθηκε για τὸ λόγο αὐτὸ ὅτι «κρατοῦσε ἀποστάσεις» ἀπὸ τοὺς ὁμώνυμους συγγενεῖς του ἢ ἀκόμη ὅτι βρισκόταν σὲ συνεννόηση μὲ τὴν ὁμάδα Κυπριανοῦ¹⁶. Οἱ ὑποθέσεις αὐτές, ὅμως, παραμένουν ἀτεκμηρίωτες¹⁷.

Μετὰ τὴν ἐξορία τῶν δύο Χρυσάνθων, πού συνέβη τὸν Μαῖο τοῦ 1810¹⁸, καὶ τὴν ταυτόχρονη ἄφιξη στὴν Κύπρο τῶν βερατίων γιὰ τὸν διορισμὸ τῶν νέων ἀρχιερέων δημιουργήθηκε ὁξὺ ἐκκλησιαστικὸ

16. Ἡ ἄποψη αὐτὴ ἐπικρατεῖ σὲ πολλὰ ἀπὸ τὰ προαναφερθέντα κείμενα, πού σχολιάζουν τὰ γεγονότα τοῦ 1810, ἢ καὶ στὶς βιογραφίες τοῦ Πάφου Χρυσάνθου. Π.χ. Ἰ.Π. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ, «Οἱ κύπριοι ἐθνομάρτυρες ἀρχιερεῖς τοῦ 1821», *ΑΒ*, 1 (1940) 277.

17. Σημ. ἐκδότου· ἡ ἄποψη τοῦ συγγραφέα περὶ ἐξορίας τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ τοῦ μητροπολίτου Κιτίου γιὰ πολιτικοὺς λόγους, ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ ἐπιστολὴ γάλλου προξένου, ἡμερομηνίας 30 Αὐγούστου 1807, στὴν ὁποίαν ἀναφέρεται: «Ὁ ἐπίσκοπος τῆς Λάρνακος ἐσημειώθη πηγαίνων μετὰ τῶν ἀνθρώπων τῆς δικαιοσύνης, ἐν συνοδείᾳ τοῦ ζαπίτη, εἰς τοῦ προξένου τῆς Ῥωσσίας, διὰ νὰ ζητήσωσι τὰ ἔγγραφα τῆς Ῥωσσικῆς καγκελλαρίας. Ὁ ἐπίσκοπος καὶ ὁ πρόξενος ἐξ ἴσου ἐνδιεφέροντο ὅπως τὰ ἔγγραφα ταῦτα, καὶ πρὸ παντὸς ἢ μετὰ τῆς Ῥωσσικῆς πρεσβείας ἀλληλογραφία, μὴ περιέλθωσιν εἰς χεῖρας τῶν τούρκων, οἱ ὅποιοι ἠδύνατο νὰ ἴδωσι φῶς ὡς πρὸς τὰς μηχανορραφίας τῶν Ῥώσων κατὰ τὴν τελευταίαν τῆς Κύπρου ἐπανάστασιν, ὅτε οἱ Ἕλληνες ἔσχον πολλὰ ὠφελήματα». Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Ῥωσσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1807», *ΚΧ*, 8 (1931) 4. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιστροφή τοῦ Κιτίου Χρυσάνθου ἀπὸ τὴν ἐξορία στὶς 23 Μαΐου 1812 [Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Χρονικὰ σημειώματα», *ΚΧ*, 2 (1924) 228], πέντε ἡμέρες πρὶν τὴν ὑπογραφὴ τῆς συνθήκης εἰρήνης μετὰ τὴν Ῥωσσία καὶ Τουρκία στὸ Βουκουρέστι [ΤΡ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ, *Ἱστορία τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της μέχρι σήμερον (1281-1894)*, Ἀθήναις 1894, σ. 575], ἐπιβεβαιώνει ἀκόμη περισσότερο τὴν πολιτικὴ σκοπιμότητα τῆς ἐξορίας του καὶ τὴν, γιὰ τὸν ἴδιο λόγο, μὴ ἐξορία τοῦ Πάφου Χρυσάνθου, συγγενοῦς καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐξωρισθέντος ἀρχιεπισκόπου. Ὁ Κυπριανός, ἐὰν πραγματικὰ ἐπιβουλευόταν τὸν θρόνον τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, θὰ εἶχε περισσότερους λόγους νὰ ἐξορίσει τὸν Πάφου, ἀφοῦ σὲ μία πιθανὴ διαδοχὴ τοῦ ἀρχιεπισκόπου θὰ εἶχε περισσότερες πιθανότητες ἐκλογῆς ἀπὸ τὸν Κιτίου, ὡς προηγούμενος στὴν ἱεραρχία τῆς Κύπρου, ὃχι ὅμως καὶ οἱ τούρκοι, ἀφοῦ δὲν τοὺς ἐνοχλοῦσε πολιτικὰ ἡ δρᾶση του.

18. «1810... μέσα εἰς τὸν Μαῖο ἐκάμαν ἐξορίστους δύο ἀρχιερεῖς, ἀρχιεπίσκοπον καὶ Κιτίου...». Βλ. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Χρονογραφικὸν σημειώμα», *ΚΧ*, 8 (1931) 84.

πρόβλημα, ἀφοῦ οἱ ἐξόριστοι δὲν εἶχαν ὑποβάλλει παραίτηση καὶ ἐπομένως ἡ ἐνθρόνιση τῶν ἀντικαταστατῶν τους ἦταν ἐκκλησιαστικῶς παράτυπη. Οἱ ἐναπομείναντες ἱεράρχες Πάφου Χρῦσανθος, Κυρηναίος Εὐγένιος καὶ Τριμυθούντος Σπυρίδων, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι μποροῦσαν νὰ προβοῦν στὶς χειροτονίες τῶν Κυπριανοῦ καὶ Μελετίου, ἐντούτοις δὲν τὸ ἔπραξαν, ἀλλὰ ζήτησαν ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Σινᾶ Κωνστάντιο (1804-1859) - ὁ ὁποῖος διέμενε στὴν Κύπρο κατὰ τὸ χρονικὸ διάστημα 1805-1811 - νὰ παρακαθήσουν σὲ κοινὴ σύσκεψη, ὥστε νὰ συναποφασίσουν περὶ τῆς χειροτονίας τοῦ Κυπριανοῦ¹⁹. Ὁ Κωνστάντιος ἀπάντησε στὸ αἴτημα τῶν κυπρίων μὲ ἐπιστολὴ του, ἡμερομηνίας 2 Ἰουλίου 1810, ἐκθέτωντας τὶς προϋποθέσεις χειροτονίας νέων ἱεραρχῶν, οἱ ὁποῖες στηρίζονται, εἴτε σὲ οἰκειοθελῆ παραίτηση τῶν προηγούμενων, εἴτε σὲ ἔκδοση σχετικῆς ἄδειας ἀπὸ τὸ οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. Δὲν παρέλειψε ὅμως καὶ νὰ ἐγκωμιάσει τὶς ἀρετὲς τοῦ Κυπριανοῦ καὶ νὰ χαρακτηρίσει φρόνιμη τὴν ἀποδοχὴ τῆς ἀνόδου του στὸν θρόνο ἀπὸ τοὺς ἐναπομείναντες ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς προὔχοντες τῆς Κύπρου²⁰. Εἶναι δύσκολο νὰ γίνῃ ἀποδεκτὸ ὅτι ὁ συνετὸς ἀρχιεπίσκοπος Σινᾶ θὰ προέβαινε σὲ τέτοιους χαρακτηρισμοὺς γιὰ τὸν νέο ἀρχιεπίσκοπο, ἂν ὁ τελευταῖος εἶχε ἐνεργήσει κατὰ τρόπο ἀνήθικο καὶ εἶχε συμβάλει στὴν ἐξορία τοῦ Χρυσάνθου. Ἀλλὰ οὔτε καὶ στὶς συγγραφές του ἀναφέρει ὅ,τιδήποτε γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ κρίση τοῦ 1810 καὶ τὸν Κυπριανό, ὥστε νὰ μᾶς διαφωτίσει περαιτέρω γιὰ τὰ γεγονότα καὶ τὸν τρόπο πὺ διαδραματίστηκαν²¹.

19. Χ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ, «Κῶδιξ Α' τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου», *Φῶς*, 1 (1911) 235.

20. «Καὶ περὶ μὲν τῆς γενομένης καὶ ἐκ μέρους ὑμῶν ἐκλογῆς συνωδᾷ τῷ βασιλεῖ θεσπίσματι πρὸς τὸν πανοσιολογιώτατον ἅγιον οἰκονόμον κύρ Κυπριανόν... ἐστὶν ἀρίστη καὶ φρονίμη...». Βλ. Β. ΕΓΓΛΕΖΑΚΗ, *Διὰ τὴν Ἐκκλησίαν Κύπρου εἴκοσι μελέται*, Λευκωσία 1996, σ. 391, ὅπου καὶ δημοσιεύεται ὁλόκληρη ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Κωνστάντιου. Σημ. ἐκδότου· τὴν ἐπιστολὴ βλ. καὶ στὸν παρόντα τόμο, κείμενο 14, σ. 159.

21. Θ. ΑΡΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ, *Κωνσταντίου Α' τοῦ Σιναίου πατριάρχου Κωνσταντινου-*

Στὸ μεταξὺ ἀπεστάλη ἐπιστολή, ἡμερομηνίας 28 Ἰουνίου 1810, καὶ πρὸς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχη Ἱερεμία Δ' (1809-1813), τὴν ὁποία ὑπέγραψαν οἱ μητροπολίτες Πάφου Χρῦσανθος καὶ Κυρηναίας Εὐγένιος, καθὼς καὶ οἱ προὔχοντες τοῦ νησιῶ²². Σ' αὐτὴν ἐξέθεσαν τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἐξορία τῶν δύο ἀρχιερέων καὶ ζητοῦσαν νὰ ἐπιτρέψει ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης στὸν Κωνσταντινίον, ὅπως χειροτονήσῃ τοὺς Κυπριανὸ καὶ Μελέτιο. Εἰδικὰ γιὰ τὸν πρῶτο σημείωναν πὼς εἶναι «γνωστικός, σώφρων, ἄγρυπνος, ἐνάρετος παντοίως, ὅλως χριστιανός, ἀμέτοχος, ἄμεμπτος». Ἀπὸ τὰ γραφόμενα τῶν κυπρίων ἀρχιερέων καὶ προὔχόντων γιὰ τὴν ἀδυναμία τοῦ Χρυσάνθου νὰ ἐκπληρώσῃ, λόγῳ γήρατος, στὸ ἀκέραιο τὶς ὑποχρεώσεις του, μπορούμε νὰ συμπεράνουμε πὼς ὑπῆρχε πράγματι κάποια δυσαρέσκεια ἀνάμεσα στὸν λαὸ γιὰ τὸν τρόπο πού διαχειριζόταν τὶς διαφορὲς ἐκκλησιαστικὲς ὑποθέσεις στὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ἀρχιερατείας του. Προσέβλεπαν δὲ στὸν Κυπριανὸ ὡς τὸν ἰκανώτερο, ὁ ὁποῖος θὰ βοηθοῦσε τὴν Ἐκκλησία καὶ τοὺς πιστοὺς νὰ ἀντεπεξέλθουν στὶς δυσκολίες τῆς τουρκικῆς σκλαβιάς.

Ἐρμηνεύοντας τὸ περιεχόμενο τοῦ σχετικοῦ ἐγγράφου δὲν πρέπει νὰ παραβλέπουμε τὸ γεγονὸς τῆς παντοδυναμίας τοῦ σουλτάνου, πού τοῦ ἔδινε τὸ δικαίωμα νὰ ὀρίζει ἀκόμη καὶ αὐτοὺς πού θὰ ὑπηρετοῦσαν σὲ ὁποιοδήποτε ἀνώτερο ἐκκλησιαστικὸ ἀξίωμα. Οἱ ἐκπρόσωποι τῶν κυπρίων τῆς ἐποχῆς γνώριζαν πὼς ἦταν ἀδύνατο νὰ ἀνατρέψουν τὶς ἀποφάσεις τοῦ ὀθωμανοῦ δυνάστη καί, παρὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ παρατυπία, ἀποδέχονταν τὸ δίκαιο τῆς

πόλεως βιογραφία καὶ συγγραφαὶ αἱ ἐλάσσονες, Κωνσταντινούπολις 1866.

22. Κ. ΔΕΛΙΚΑΝΗ ΑΡΧΙΜ., *Τὰ ἐν τοῖς κώδιξι τοῦ πατριαρχικοῦ Ἀρχιεπιφυλακίου σωζόμενα ἐπίσημα ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὰς σχέσεις τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὰς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων καὶ Κύπρου (1574-1863)*, Κωνσταντινούπολις 1904, σσ. 602-604, ὅπου καὶ δημοσιεύεται ἡ σχετικὴ ἐπιστολή, τὴν ὁποία ἀναδημοσίευσε ἀργότερα ὁ Φίλιος Ζανέττος. Βλ. Φ. ΖΑΝΕΤΤΟΥ, *Ἱστορία τῆς νήσου Κύπρου*, τ. Α', Λάρνακα 1910, σ. 1148. Σημ. ἐκδότου· τὴν ἐπιστολή βλ. ἐνταῦθα, κείμενο 13, σ. 156.

ανάγκης καὶ ζητοῦσαν ἀπὸ τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχη νὰ ἐπιτρέψει τὴ χειροτονία τοῦ νέου ἀρχιεπισκόπου. Ἡ ἴδια πρακτικὴ ἀκολουθήθηκε καὶ μὲ τοὺς ἐπόμενους ἀρχιεπισκόπους Κύπρου, τὸν Ἰωακείμ (1821-1824), διάδοχο τοῦ καρατομηθέντος Κυπριανοῦ²³, τὸν Δαμασκηνὸ (1824-1827), ὁ ὁποῖος ὀρίστηκε μὲ σουλτανικὸ διάταγμα στὴ θέση τοῦ Ἰωακείμ²⁴, τὸν Πανάρετο (1827-1840), ἀντικαταστάτη τοῦ ἐξορισθέντος Δαμασκηνοῦ²⁵ καὶ τὸν Ἰωαννίκιο (1840-1849), ὁ ὁποῖος ἀνῆλθε στὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον, μετὰ ποῦ ἐκδόθηκε σχετικὸ σουλτανικὸ φερμάνι, ἡμερομηνίας 4 Ὀκτωβρίου 1840²⁶. Ἡ παραίτηση τοῦ Παναρέτου ὑποβλήθηκε λίγες ἡμέρες ἀργότερα, στὶς 13 Ὀκτωβρίου, μὲ σαφῆ ἀναφορὰ στὸν λόγο ποῦ τὴν προκάλεσε καὶ εἶναι ἀποκαλυπτικὴ γιὰ τὶς παρεμβάσεις τῆς Πύλης: «Ἡ μετριότης ἐμοῦ, διὰ τοῦ παρόντος δηλοποιεῖ, ὅτι προσκυνητοῦ ἀνακτορικοῦ θεσπίσματος ἐκδοθέντος διατάττοντος τὴν ἐμὴν παῦσιν... τῷ προσκυνητῷ βασιλικῷ θεσπίσματι πειθόμενος, παραιτοῦμαι ἐκουσίως...»²⁷.

Ὁ πατριάρχης Ἱερεμίας Δ', ἀνταποκρινόμενος στὸ αἴτημα τῶν κυπρίων, ἀπέστειλε ἐπιστολή, ἡμερομηνίας 15 Ἰουλίου 1810, πρὸς τὸν Κωνστάντιο ζητῶντάς του νὰ χειροτονήσῃ τοὺς Κυπριανὸ καὶ Μελέτιο²⁸. Θέλοντας δὲ νὰ διασκεδάσῃ τὶς τυχόν

23. Λ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ, *Ἡ Ἐκκλησία Κύπρου ἐπὶ τουρκοκρατίας*, ὅ.π., σσ. 141-142.

24. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙ, «Συμπληρωματικὰ εἰς ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου Δαμασκηνὸν (1824-1827)», *ΚΣ*, 27 (1963) 252.

25. «1827, 18 <Ὀκτω>βρίου, ἐξώσθη ὁ ἀρχιεπίσκοπος Δαμασκηνὸς καὶ ἐξωρίσθη εἰς τὰ Σπάρτα καὶ ἀνταυτοῦ (ἀντ' αὐτοῦ) ἐπροβιβάσθη ὁ Πάφου κύριος Πανάρετος εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς». Βλ. Ἀρχεῖο ἱερῶς Μητροπόλεως Πάφου, κτηματικὸς κώδικας Γ', σ. 9. Γιὰ τὸν Πανάρετο βλ. Λ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ, *Ἡ Ἐκκλησία Κύπρου ἐπὶ τουρκοκρατίας*, ὅ.π., σσ. 147-149.

26. ΙΩ. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗ, Ἀνέκδοτο φερμάνι γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ Τανζιμάτων στὴν Κύπρο, *ΕΚΕΕ*, 13-16, 1 (1988) 447-458.

27. Λ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ, *Ἡ Ἐκκλησία Κύπρου ἐπὶ τουρκοκρατίας*, ὅ.π., σσ. 148-149.

28. Κ. ΔΕΛΙΚΑΝΗ ΑΡΧΙΜ., *Τὰ ἐν τοῖς κώδιξι τοῦ πατριαρχικοῦ Ἀρχειοφυλακίου*, ὅ.π., σσ. 605-606, ὅπου καὶ δημοσιεύεται ἡ ἐπιστολή.

άντιρρήσεις του, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν ὑποβληθεῖ οἱ παραιτήσεις τῶν ἐξορίστων, δὲν παρέλειψε νὰ τονίσει ὅτι ὅλα γίνονταν ἐξαιτίας τοῦ «ὑψηλοῦ βασιλικοῦ προσκυνητοῦ ὀρισμοῦ». Παρ' ὅλα αὐτὰ ὁ Κωνστάντιος δὲν προχώρησε στὶς χειροτονίες, ἴσως ἐπειδὴ τὶς θεωροῦσε ἀντικανονικές, γεγονόςς πὸν συνέτεινε ὥστε νὰ ἀκολουθήσει νέο γράμμα τοῦ Ἱερεμία γιὰ τὸ ἴδιο θέμα, ἡμερομηνίας 27 Σεπτεμβρίου 1810²⁹. Στὸ μεταξὺ ἀπεβίωσε ὁ Χρῦσανθος³⁰, ὁπότε ὁ Κωνστάντιος, ὅταν τὸ πληροφορήθηκε, χειροτόνησε, στὶς 30 Ὀκτωβρίου 1810, νέο ἀρχιεπίσκοπο τὸν Κυπριανό. Ἰδιόχειρο σημεῖωμα τοῦ προξένου τῶν Ἰονίων Νήσων στὴν Κύπρο, τὴν περίοδο 1803-1807, Παναγιῆ Ἀγγελάτου μαρτυρεῖ ὅτι στὴ χειροτονία δὲν συμμετεῖχε ὁ Πάφου Χρῦσανθος: «1810 8<Ὀκτω>βρίου 30 Κυριακὴν ἐχειροτονήθη ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου ὁ οἰκονόμος Μαχαιράδος Κυπριανός, παρὰ τοῦ ἀγίου Σιναίου, Κυρηνίας (sic) καὶ Τριμηθοῦντος (sic) διὰ ἐκδόσεως τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου»³¹. Δὲν γνωρίζουμε ἂν πράγματι ὁ Χρῦσανθος ἀπέσχε τῆς χειροτονίας τοῦ Κυπριανοῦ καὶ

29. Κ. ΜΥΡΙΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ, «Πατριαρχικαὶ ἐπιστολαὶ πρὸς τοὺς ἀρχιεπισκόπους Κύπρου Χρῦσανθον καὶ Σινᾶ Κωνστάντιον», ΚΣ, 16 (1953) 36-37, ὅπου δημοσιεύεται ἡ σχετικὴ ἐπιστολὴ μὲ ἡμερομηνία ἐκδοσης τὴν 27η καὶ ὄχι τὴν 26η Σεπτεμβρίου, ὅπως λανθασμένα σημειώνεται σχεδὸν σὲ ὅλα τὰ κείμενα πὸν ἀναφέρονται στὰ γεγονότα τοῦ 1810. Σημ. ἐκδότου· ἐκτενὴ σχολιασμὸς γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ βλ. στὴν μελέτη Ζ'.

30. Ἀναφέρονται διάφορες ἡμερομηνίες θανάτου τοῦ Χρυσάνθου, ὅπως ἡ 1η Σεπτεμβρίου, ἡ 2α Ὀκτωβρίου καὶ ἡ 4η Ὀκτωβρίου. Βλ. GEORGE HILL, *A History of Cyprus*, v. IV, ὅ.π., σ. 360. Σὲ ἔγγραφο τοῦ Κυπριανοῦ ἀναφέρεται ὅτι ἀπεβίωσε τὸν Σεπτέμβριο, χωρὶς ὅμως νὰ προσδιορίζεται συγκεκριμένη ἡμερομηνία. Βλ. Κ. ΜΥΡΙΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ, *Χατζηγεωργάκης Κορνέσιος*, ὅ.π., σ. 173. Σημ. ἐκδότου· περισσότερο γιὰ τὸ θέμα τῆς ἡμερομηνίας θανάτου τοῦ Χρυσάνθου, βλ. στὴν μελέτη Ζ'.

31. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Χρονικὰ Σημειώματα», ΚΧ, 2 (1924) 228. Ὁ Φίλιππος Γεωργίου ἀναφέρει λανθασμένα ὅτι τὸν Κυπριανὸ χειροτόνησαν οἱ Κωνστάντιος, Χρῦσανθος καὶ Εὐγένιος. Βλ. Φ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Εἰδήσεις ἱστορικαὶ περὶ τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου*, ὅ.π., σ. 116.

γιατί. Ίσως ἡ ἐνέργειά του ἀντικατοπτρίζει τὰ προσωπικά του αἰσθήματα γιὰ τὴν ἀδικία ποὺ εἶχε γίνει ἀπὸ τὴν Πύλη στὸν προηγούμενο κάτοχο τοῦ θρόνου. Πάντως δὲν ἐρμηνεύεται ὡς ἄρνησή του νὰ ἀποδεχθεῖ τὸν νέο ἀρχιεπίσκοπο, διότι εἶχε ἤδη ἀναμιχθεῖ ἐνεργᾶ στὴ διαδικασία πλήρωσης τῶν ἀρχιερατικῶν θρόνων καὶ εἶχε ὑπογράψει ὅλα τὰ σχετικὰ ἔγγραφα, ὅπως καὶ τὸ ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ Κυπριανοῦ, ἡμερομηνίας 29 Ὀκτωβρίου 1810³². Λίγες ἡμέρες ἀργότερα, στὶς 3 Νοεμβρίου, ὁ Κυπριανὸς χειροτόνησε νέο μητροπολίτη Κιτίου τὸν Μελέτιο (1810-1821)³³, θέτοντας ἔτσι τέρμα στὴν ἐκκλησιαστικὴ κρίση ποὺ εἶχε δημιουργηθεῖ.

...

32. ΙΩ. ΧΑΚΚΕΤΤ, *Ἱστορία τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου*, τ. Α', ὅ.π., σ. 311. Σημ. ἐκδότου· τὸ ἔγγραφο αὐτὸ βλ. καὶ στὸν παρόντα τόμο, κείμενο 18, σ. 173.
33. Γιὰ τὸν βίο τοῦ Μελετίου βλ. Σ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ ΙΕΡΟΜ., *Ἱστορία τῆς κατὰ Κίτιον Ἐκκλησίας*, Λάρνακα 1992, σσ. 171-175. Σημ. ἐκδότου· σὲ σημεῖωμα ποὺ βρέθηκε σὲ παλαιὸ Εὐαγγέλιο τῶν Λευκάρων [Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Παλαιογραφικά», *ΚΧ*, 13 (1937) 62, βλ. κείμενο 54, σ. 259], ἀναφέρεται ὁ Σιναίου ὡς ὁ ἐπιτελέσας τὴν χειροτονία, προφανῶς σὲ συλλείτουργο μὲ τὸν Κυπριανό, ἀφοῦ ἐκεῖνος ἦταν ἤδη ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου. Ἐξάλλου καὶ οἱ δύο ἐπιστολὲς τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Δ' πρὸς τὸν Σιναίου αὐτὸ προνοοῦσαν, μετὰ δηλαδὴ τὴν χειροτονία τοῦ Κυπριανοῦ, καὶ ἀφοῦ λάβει τὴν ἄδεια ἐκείνου ὡς προκαθημένου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, νὰ χειροτονήσῃ καὶ τὸν Μελέτιο μητροπολίτη Κιτίου (βλ. κείμενα 16 καὶ 17, σσ. 169 καὶ 171).

Ε'

Κωστή Κοκκινόφτα

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΡΩΝ
ΣΤΗ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΗΣ
ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΩΝ¹

Γενικά περί τῶν Νεομαρτύρων.

Μὲ τὸν ὄρο Νεομάρτυρες ἀποκαλοῦμε μία ιδιότυπη κατηγορία ἀγίων ποὺ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν ἐνιαῖο φορέα, ποὺ ἐπέβαλλε τὸ μαρτύριο καὶ ὁ ὁποῖος ἦταν ὁ τούρκος κατακτητής, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν ἐμμονὴ στὴν ὀρθόδοξη πίστη, ποὺ ἐπεδείκνυαν οἱ ἴδιοι οἱ μάρτυρες. Ὡς χρονικὸ ὄριο πρώτης ἐμφάνισης τῶν Νεομαρτύρων θεωρεῖται ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολης τὸ 1453, ἀπὸ τὸν Μωάμεθ τὸν Β'. Εἶναι ὅμως γεγονός ὅτι τοὺς δύο αὐτοὺς ὄρους, ποὺ προσδιορίζουν ὅσους συμπεριλαμβάνονται στὴν κατηγορία τῶν Νεομαρτύρων, πληροῦν καὶ πολλοὶ ἄλλοι χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι μαρτύρησαν ἀμέσως μετὰ τὴν ἐμφάνιση, τὸν 11ο αἰῶνα, τῶν σελτζούκων στὴ Μικρὰ Ἀσία. Ἐπομένως τὸ χρονικὸ ὄριο τῆς ἐμφάνισής τους πρέπει νὰ μετακινηθεῖ ἀρκετὰ χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν ἄλωση. Τὸ ἴδιο πρέπει νὰ γίνεῖ καὶ γιὰ τὸ χρονικὸ ὄριο κατὰ τὸ ὁποῖο ἔχουμε τὴν τελευταία ἐπίσημη διακήρυξη ἀγιότητος ἀτόμου ποὺ ἐντάσσεται στὴν κατηγορία αὐτή, καὶ τὸ ὁποῖο εἶναι τὸ 1867, ὁπότε μαρτύρησε ὁ νεομάρτυρας Γεώργιος στὴν Κρήτη. Οἱ ἱστορικὲς μαρτυρίες γιὰ τὴν ὑπαρξὴ πολλῶν χριστιανῶν ποὺ βασανίστηκαν ἀπὸ τοὺς τούρκους καὶ ποὺ ὁμολόγησαν μὲ παρρησία τὴ χριστιανικὴ τους πίστη

1. Ἀνάτυπο ἀπὸ τὴν *ΕΕΚΕΙΣ*, Γ' (1996) 137-156. Μὲ τὴν ἄδεια τοῦ συγγραφέως ἐμεῖς δημοσιεύουμε μέρος τῆς ἐργασίας αὐτῆς.

καὶ μετὰ τὴν περίοδο τῆς κρητικῆς ἐπανάστασης τοῦ 1866, μᾶς πείθει γιὰ τὴν ἀναγκαιότητα αὐτῆ. Τὸ ὄριο αὐτὸ ἐπεκτείνεται καὶ κατὰ τὸν 20ὸ αἰῶνα ὅποτε πολλοὶ Ἕλληνες μαρτύρησαν «ὕπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος»...

... Οἱ Νεομάρτυρες, ἀνάλογα μὲ τὸν τρόπο καὶ τὶς συνθήκες τοῦ μαρτυρίου τους, ἐντάσσονται σὲ τέσσερις κατηγορίες. Ἡ πρώτη περιλαμβάνει ὅσους σὲ κάποια στιγμή τῆς ζωῆς τους, εἴτε θεληματικὰ εἴτε βίαια, ἀσπάσθηκαν τὸ Ἰσλὰμ καὶ στὴ συνέχεια ἐπέστρεψαν στὴν ὀρθόδοξη πίστη, τὴν ὁποίαν καὶ ὁμολόγησαν δημόσια...

... Μία ἄλλη κατηγορία Νεομαρτύρων, περιλαμβάνει αὐτοὺς ποὺ προτίμησαν τὸ μαρτύριο παρὰ τὴν ἄρνηση τῆς ὀρθόδοξης πίστεως. Οἱ λόγοι ποὺ παρακινούσαν τοὺς κατακτητῆς νὰ τοὺς θανατώσουν ἦταν τὶς περισσότερες φορές ἀσήμαντοι. Ἀρκετὲς φορές ὀφείλοντο στὸν φθόνο τῶν τούρκων ἔναντι τῶν χριστιανῶν ἢ σὲ κάποιες χρηματικὲς διαφορὲς ἢ σὲ προστριβές, ποὺ δημιουργοῦντο λόγῳ συζητήσεων γύρω ἀπὸ θέματα πίστεως...

... Μία τρίτη μεγάλη ὁμάδα Νεομαρτύρων περιλαμβάνει αὐτοὺς ποὺ ἀγωνίστηκαν στοὺς διάφορους ἐθνικοὺς ἀγῶνες καὶ θυσιάστηκαν «ὕπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος». Τὸ γεγονός μάλιστα ὅτι οἱ Νεομάρτυρες ἦσαν καὶ Ἕλληνες οἱ δὲ Ἐθνομάρτυρες τῶν ἐπανάστασεων ἦσαν καὶ χριστιανοί, μὲ ἀποτέλεσμα στὰ ἴδια πρόσωπα νὰ ζοῦν καὶ οἱ δύο παραδόσεις, προκάλεσε κάποια σύγχυση ὡς πρὸς τὴν κατάταξη στὴν ἀνάλογη κατηγορία. Ἄν ληφθεῖ δὲ ὑπόψη ὅτι ἓνας μεγάλος ἀριθμὸς Ἐθνομαρτύρων ἦσαν ὀρθόδοξοι κληρικοὶ καὶ οἱ ἀγῶνές τους ἦταν καὶ γιὰ τὴν πίστη, τότε τὰ πράγματα περιπλέκονται ἀκόμη περισσότερο. Τὸ κριτήριον στὴν προκειμένη περίπτωση εἶναι ἡ ἀγάπη ποὺ ὑπερισχύει, καὶ τὶς περισσότερες φορές ἦταν αὐτὴ γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν Ἑλλάδα. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅμως ὅτι οἱ Ἐθνομάρτυρες δὲν εἶχαν τὴ διάθεση νὰ πεθάνουν καὶ γιὰ τὴν πίστη, ἀφοῦ ἦσαν πιστοὶ χριστιανοὶ καὶ οἱ ἀγῶνές τους ἦταν καὶ γιὰ τὴ θρησκεία². Χαρακτηριστικὰ παραδείγματα Ἐθνο-

2. Σημ. ἐκδότου· χαρακτηριστικὰ εἶναι καὶ τὰ ὅσα λέει ὁ Χρῖστος Κρικῶνης:

μαρτύρων είναι ὁ Παπαβλαχάβας, ὁ Σαλώνων Ἡσαΐας, ὁ Ἀθανάσιος Διάκος, ὁ Παπαφλέσσας καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ποὺ πήραν τὰ ὄπλα ἐναντίον τοῦ κατακτητῆ. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, κίνητρο τῶν Νεομαρτύρων ἦταν ἡ ἀγάπη γιὰ τὸν Χριστὸ καὶ ἡ ἀπόδειξη μὲ τὴ θυσία τους τοῦ γεγονότος ὅτι μόνο στὸν Χριστὸ ὑπάρχει σωτηρία. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ ἡ ἐπίσημη Ἐκκλησία ἀπὸ τὸ μεγάλο πλῆθος τῶν κληρικῶν Ἐθνομαρτύρων, στοὺς ὁποίους περιλαμβάνονται 11 πατριάρχες, 100 περίπου ἐπίσκοποι καὶ περισσότεροι ἀπὸ 6000 κληρικοί, ἐλάχιστους ἀγιοποίησε.

«Καὶ ἐνῶ ἀμφότεροι, Νεομάρτυρες καὶ Ἐθνομάρτυρες, συμπίπτουν χρονικὰ καὶ ὑπέστησαν μαρτυρικὸ θάνατο μετὰ ἀπὸ σκληρὰ καὶ ἀπάνθρωπα βασανιστήρια ἀπὸ τοὺς τούρκους, ὅμως δὲν πρέπει νὰ συγχέονται, δεδομένου ὅτι πολλοὶ ἔθνομάρτυρές μας ὑπῆρξαν ὀρθόδοξοι κληρικοί καὶ ὅλοι οἱ νεομάρτυρές μας τοῦ ἐλληνικοῦ χώρου Ἕλληνες. Ἀμφότεροι ἦταν Ἕλληνες καὶ χριστιανοί. Ἡ μεταξύ τους εἰδοποιὸς διαφορὰ ἦταν ἡ συνείδησή τους. Στους νεομάρτυρες τὸ κυριαρχοῦν στοιχεῖο στὸν ἀγῶνά τους γενικότερα καὶ στὴ στιγμή τοῦ μαρτυρικοῦ τους θανάτου εἰδικότερα ἦταν ἡ ὁμολογία τῆς πίστεώς τους εἰς Χριστόν. Οἱ νεομάρτυρες ἦταν συνήθως νέοι καὶ ἀπλοὶ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ στοὺς ὁποίους συμπεριλαμβάνονταν κατώτεροι καὶ ἀνώτεροι κληρικοί, οἱ ὁποῖοι μὲ τὸν μαρτυρικὸ τους θάνατο προκαλοῦσαν τὴ συγκίνηση στοὺς ὁμοδόξους τους καὶ ἐπὶ πλεόν τοὺς ἐνεθάρρυναν νὰ μείνουν σταθεροὶ στὴ χριστιανικὴ ὀρθόδοξη πίστη τους. Ἐνῶ στοὺς ἔθνομάρτυρες, οἱ ὁποῖοι ἀγωνίζονταν γιὰ τὴν πατρίδα καὶ τὴν ὀρθόδοξη πίστη τους, ἡ ἀγάπη γιὰ τὴν πατρίδα ἦταν ἐκείνη ποὺ πρωταρχικὰ τοὺς ὀδηγοῦσε στὸ μαρτύριο καὶ στὴ θυσία τους, χωρὶς νὰ τοὺς λείπει ἡ πίστη εἰς τὸν Χριστόν, οὔτε ἡ διάθεση νὰ πεθάνουν γι' αὐτήν. Ὅμως κύριος σκοπὸς καὶ πρωτίστο ἔργο τους ἦταν ὁ ἀγῶνας γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς πατρίδος τους... Τὰ περισσότερα μαρτύρια προκαλοῦσαν ὄχι μόνο τὸ γενικὰ παρατηρούμενο στοὺς νεομάρτυρες πνεῦμα τῆς ἀντιστάσεως ἐναντίον τῆς βίας καὶ τῆς τυραννίας τῶν τούρκων, ἀλλὰ καὶ ὁ βαθὺς θρησκευτικὸς ζῆλος καὶ ἡ σταθερὴ καὶ ἀκλόνητη πίστη τους. Ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως αὐτῆς, ἡ καταπληκτικὴ ἐμμονὴ στὴν ὀρθόδοξη χριστιανικὴ ἐλληνικὴ ιδιότητά τους, ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ ἀξιοθαύμαστη καρτερικότητά τους στὰ ἀπάνθρωπα βασανιστήρια, καθὼς καὶ ἡ ἀνεξικακία τους γιὰ τοὺς διώκτές τους, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς θαυματουργικὲς ἰκανότητες τὶς ὁποῖες διέθεταν, ἦταν τὰ κυριότερα κοινὰ χαρακτηριστικὰ τῶν νεομαρτύρων. Τὸ πνεῦμα αὐτὸ τῆς αὐτοθυσίας τῶν νεομαρτύρων ἐτόνωνε τὸ ἠθικὸ τοῦ ἀγωνιζομένου ὑπόδουλου ἐλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἀποτελοῦσε παράδειγμα πρὸς μί-

Μία τελευταία κατηγορία Νεομαρτύρων περιλαμβάνει αυτούς που από το Ίσλαμ μεταστράφηκαν στον Χριστιανισμό συγκλονισμένοι μετά που ανακάλυψαν το σωτηριώδες μήνυμά του. Το αποτέλεσμα ήταν βέβαια ή θανάτωσή τους, μόλις γινόταν αντιληπτή ή νέα τους θρησκεία.

Ἡ ἴδια θαυμαστή παρουσία τῶν Νεομαρτύρων στὴ ζωὴ τῶν ὑποδούλων ὑπῆρξε καὶ στὴν περίπτωση τῆς Κύπρου. Ἡ ἐπίδραση ποὺ ἀσκοῦσε ἡ θυσία καὶ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τους στὴ λαϊκὴ συνείδηση ἦταν ἀρκετὰ ἰσχυρὴ καὶ συνέβαλε σὲ μεγάλο βαθμὸ στὴ διάσωση καὶ διαφύλαξη τῆς ἑλληνορθόδοξης συνείδησης τοῦ λαοῦ. Σὲ μιὰ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία κέντρο καὶ συνισταμένη τῆς ζωῆς τῶν κατοίκων ἦταν ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, ἡ ὁποία ἀναζωογονοῦσε μὲ τὴν πνευματικὴ της δύναμη τὸ ἐθνικὸ σῶμα, οἱ Νεομάρτυρες ἀποτέλεσαν τὸ πρότυπο αὐτῶν ποὺ ἀγωνίζονταν γιὰ τὴ διατήρηση τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ μαζί μὲ αὐτὴν καὶ τῆς ἐθνικῆς συνείδησης. Τὴν ἴδια ἐπίδραση εἶχαν στὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ τῆς Κύπρου, τόσον οἱ Νεομάρτυρες ποὺ κατάγονταν ἀπὸ ἄλλες περιοχὲς τῆς ὑπόδουλης πατρίδας, ὅσο καὶ οἱ Νεομάρτυρες ποὺ ἦταν κυπριακῆς καταγωγῆς. Παρόμοια βέβαια ὑπῆρξε ἀνάμεσα στοὺς κυπρίους καὶ ἡ ἐμβέλεια τῆς θυσίας ἀρκετῶν ἄλλων, ὅπως τῶν μαρτύρων τῆς 9ης Ἰουλίου τοῦ 1821, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν ἐμμονή τους στὴν ὀρθόδοξη πίστη στηρίξαν τὸν λαὸ καὶ τὸν ἀπέτρεψαν ἀπὸ τὴν ἀποδοχὴ τοῦ Μουσουλμανισμοῦ³...

μηση». ΧΡ. ΚΡΙΚΩΝΗ, Ὁ χριστοκεντρικὸς χαρακτήρας τοῦ μαρτυρίου τῶν νεομαρτύρων, Ὁ Ἅγιος καὶ ὁ Μάρτυρας στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἔκδ. ΑΔΕΕ, Ἀθήνα 1994, σσ. 70-71. Σημαντικὸ ἐπίσης εἶναι τὸ ἐπόμενο ἀπόσπασμα: «Ἀνάμεσα στοὺς νεομάρτυρες ὑπάρχουν καὶ ὀρισμένοι ποὺ χαρακτηρίζονται ὡς ἐθνομάρτυρες. Στὴν πραγματικότητα ὅμως ὅλοι οἱ νεομάρτυρες εἶναι καὶ ἐθνομάρτυρες, γιατί ἡ πίστη γιὰ τὴν ὁποία μαρτύρησαν δὲν ἀποτελοῦσε ἓνα ἐπιμέρους στοιχεῖο, ἀλλὰ τὸν συνεκτικὸ δεσμὸ τῆς ταυτότητας τοῦ γένους. Ὁ πόθος γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ γένους ἀπὸ τὸν ὀθωμανικὸ ζυγὸ ἀποτελοῦσε σημαντικὸ παράγοντα, ποὺ χαρακτήριζε γενικὰ τοὺς νεομάρτυρες, δημιουργῶντας ἔτσι καὶ τὴν ἰδιαιτερότητά τους σὲ σχέση μὲ τοὺς ἀρχαίους μάρτυρες». Γ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ, Πρόσωπα καὶ θεσμοί, Θεσσαλονίκη 1997, σσ. 132-134.

3. Γιὰ τὸ νόημα τῆς θυσίας τους βλ. π.χ. Μ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, «Τὸ νόημα τῆς θυ-

Οί μάρτυρες τοῦ 1821.

Οί κύπριοι μάρτυρες τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1821 θεωροῦνται ἀπὸ μεγάλο μέρος τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Κύπρου ὡς Νεομάρτυρες, καὶ τοῦτο γιὰτὶ οὐσιαστικὰ εἶναι ἡ θυσία τους ποὺ διέσωσε τὴ χριστιανικὴ πίστη στὸ νησί...

... Εἶναι γνωστὸ ἀπὸ διάφορες ἱστορικὲς πηγές ὅτι οἱ τοῦρκοι ἄσκησαν μεγάλες πιέσεις σὲ ὅλους ὅσους εἶχαν συλληφθεῖ, γιὰ νὰ ἐξωμόσουν⁴. Γύρω στὸς σαράντα ἀπὸ αὐτούς, μὲ ἐπικεφαλῆς τοὺς ἀδελφοὺς Ἀνδρέα καὶ Μᾶρκο Σολομωνίδη, οἱ ὁποῖοι μετονομάστηκαν σὲ Χουρσίτ-ἄγα καὶ Ἀχμέτ-ἄγα ἀντίστοιχα, ἀρνήθηκαν τὴ χριστιανικὴ πίστη καὶ ἀποδέχθηκαν τὸν Ἰσλαμισμό⁵. Αὐτὸ σήμαινε ὅτι αὐτόματα περνοῦσαν στὸ ἀντίθετο στρατόπεδο, γι' αὐτὸ ὁ λαὸς τοὺς θεωροῦσε ὅτι δὲν ἐξισλαμίζονταν ἀπλῶς, ἀλλὰ ὅτι τούρκευαν. Ἐὰν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανὸς καὶ οἱ ἄλλοι ἀκολουθοῦσαν τὸ παράδειγμα τῶν σαράντα καὶ δὲν ἐνέμεναν στὴν πίστη τῶν πατέρων τους, τότε εἶναι ἀμφίβολο ἂν θὰ ἐξακολουθοῦσε νὰ διατηρεῖται γιὰ μακρὸ χρονικὸ διάστημα ἑλληνικὴ καὶ χριστιανικὴ ἡ Κύπρος. Εἶναι ἐνδεικτικὸ τὸ παράδειγμα τῶν χριστιανῶν τῆς περιοχῆς τοῦ Ὄφ στὸν Πόντο, οἱ ὁποῖοι τὸν 16ο αἰῶνα ἐξισλαμίστηκαν μαζικὰ, μετὰ ποὺ ὁ ἐπίσκοπός τους Ἀλέξανδρος ἀσπάστηκε τὸ Ἰσλάμ. Σὲ μιὰ περίοδο μάλιστα ποὺ στὴν Κύπρο μεγάλο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ζοῦσε σὲ καταστάσεις ἀμάθειας καὶ πνευματικοῦ σκοτίου ἐξαιτίας τῆς τουρκικῆς κακοδιοίκησης, τῆς ἀνυπαρξίας σχολείων, τῆς φτώχειας καὶ τῆς ἐξαθλίωσης, ὁ κίνδυνος τοῦ μαζικοῦ ἐξισλαμισμοῦ, ποὺ θὰ ὀδηγοῦσε στὸν σταδιακὸ ἐκτουρκισμό, ἦταν ἰδιαίτερα μεγάλος. Ὅπως, πολὺ χαρακτηριστικὰ, ἀναφέρει ὁ Βασίλης Μιχαη-

σίας τοῦ ἐθνομάρτυρος Κυπριανοῦ», στὸ βιβλίο: Ἰδρύματος Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ', *Διαλέξεις, ὁμιλίαι, ἐκδηλώσεις*, τ. Α', Λευκωσία 1994, σσ. 85-94.

4. Γ. ΚΗΠΙΑΔΟΥ, *Ἀπομνημονεύματα τῶν κατὰ τὸ 1821 ἐν τῇ νήσῳ Κύπρῳ τραγικῶν σκηνῶν*, ὅ.π., σ. 27.

5. Κ. ΚΥΡΡΗ, «Ἀνδρέας, Νικόλαος, Χριστόδουλος καὶ Μᾶρκος Σολομωνίδαι», *ΚΣ*, 33 (1969) 127-148.

λίδης στὸ ποίημά του γιὰ τὴν 9ῃ Ἰουλίου, ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς ἐκτελεσθέντες, τόσο πρὶν νὰ μεταβοῦν στὴ Λευκωσία, ὅσο καὶ ἀργότερα, εἶχαν τὴν εὐκαιρία νὰ διαφύγουν καὶ νὰ μὴν μαρτυρήσουν. Δὲν τὸ ἔπραξαν ὅμως καὶ παρέμειναν στὴν πρωτεύουσα, ὅπου καὶ θυσιάστηκαν χάριν τοῦ λαοῦ, πὺ τὸς ἀποδίδει ἀπὸ τότε τὴ δέουσα τιμή...

Ἐπίλογος.

Ἡ σημασία τῆς θυσίας τῶν Νεομαρτύρων γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ γένους εἶναι τεράστια, ἀφοῦ οὐσιαστικὰ ἔτσι μόνο ἀνακόπηκε τὸ κύμα τοῦ ἐξισλαμισμού, πὺ σὲ ὀρισμένες περιοχὲς εἶχε πάρει τὴ μορφή χιονοστιβάδας. Πολλὲς πόλεις καὶ χωριὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Παλαιστίνης, τῆς Θράκης καὶ τῆς Ἀλβανίας ἀποδέχονταν τὸν Ἰσλαμισμό καὶ σταδιακὰ ὀδηγοῦνταν στὸν ἐκτουρκισμό. Τὸ ἴδιο ἀκριβῶς γεγονὸς παρουσιάστηκε καὶ στὴν Κύπρο, ἡ ὀποία γιὰ μεγάλα χρονικὰ διαστήματα, κατὰ τὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας, ἐπλήττετο ἀπὸ ἀνομβρίες καὶ μεγάλη φτώχεια, πὺ προκαλοῦσαν ἐξαθλίωση στὶς λαϊκὲς μάζες. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ προσχωρήσουν ὀμαδικὰ στὸ Ἰσλὰμ πολλοὶ κάτοικοι χωριῶν τῆς Τηλλυρίας, τῆς ὀρεινῆς Πάφου, τῆς Λεμεσοῦ καὶ τῆς Μεσαορίας, ἀφοῦ ἔτσι τὰ ὀφέλη πὺ εἶχαν ἀπὸ τὴν ἔνταξή τους στὴν κυρίαρχη τάξη τοὺς ἐπέτρεπαν τοῦλάχιστον νὰ ἐπιβιώνουν. Δυστυχῶς μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου ἡ πλειονότητά τους υἰοθέτησε τὸν ἰσλαμικὸ-τουρκικὸ πολιτισμὸ καί, ἀφοῦ ἐκτουρκίσθηκε, χάθηκε ὀριστικὰ γιὰ τὸν Ἐλληνισμό. Βέβαια δὲν ὕπῆρχε εἰδικὸς μουσουλμανικὸς νόμος ἢ διάταγμα πὺ νὰ ἐπιβάλλει στοὺς χριστιανοὺς τὴν ἀποδοχὴ τοῦ Ἰσλὰμ. Τὸ Κοράνι ἄλλωστε συνιστοῦσε τὴν ἀνεκτικὴ στάση ἔναντι τῶν χριστιανῶν, ὅταν αὐτοὶ ὕποτάσσονταν καὶ ζοῦσαν εἰρηνικά. Οἱ ἐξισλαμισμοὶ⁶ ὀμως γίνονταν σὲ μεγάλη ἔκταση, παρὰ τὸ γεγονὸς

6. Σημ. ἐκδότου· πολὺ παραστατικὴ εἰκόνα τῶν αἰτίων τῶν ἐξισλαμισμῶν καὶ τῶν μαρτυριῶν τῶν νεομαρτύρων δίδουν καὶ τὰ ἀκόλουθα ἀποσπάσματα: «Οἱ νε-

ὅτι ἦσαν ἐπισήμως παράνομοι, ἀφοῦ οἱ χριστιανοὶ ποὺ προσχωροῦσαν στὸ Ἰσλάμ δὲν θεωροῦνταν πιά ὑπόδουλοι ἀλλὰ ἀπολάμβαναν πολλὰ δικαιώματα. Μπροστὰ σ' αὐτὸν τὸν θανάσιμο κίνδυνο γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ γένους ὑψώθηκε ὡς μόνη ἀντιστασιακὴ δύναμη ἡ θυσία τῶν Νεομαρτύρων. Ἄνθρωποι ἀπλοὶ καὶ καθημερινοί, μὲ ταπεινὰ ἐπαγγέλματα, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, οἱ Νεομάρτυρες ἀπέτελεσαν τὸ πρότυπο γιὰ τὸν λαό, διδάσκοντας ἐμπράκτως τὴν ὑπεροχὴ τῆς δικῆς τους θρησκείας ἔναντι αὐτῆς τοῦ κατακτητῆ. Χωρὶς νὰ ἔχουν πάρει τὰ ὄπλα ἐναντίον τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας, οἱ Νεομάρτυρες μὲ ἄκρα ταπείνωση, ὑπομονὴ καὶ καρτερία, ἀρνοῦνταν νὰ ἐξωμόσουν καὶ ἐξευτέλιζαν τοὺς δυνάστες τους διακη-

ομάρτυρες ἦταν τὰ συνήθη θύματα τῶν τούρκων, οἱ ὁποῖοι μὲ διάφορες προφάσεις καὶ μεγάλες εὐκολίες προέβαιναν ἀδιάκριτα σὲ θανατώσεις χριστιανῶν ἐλλήνων, ἄλλοτε γιὰ τὴν ἠρνοῦντο νὰ ἀλλαξοπιστήσουν καὶ ἄλλοτε γιὰ τὴν ἀπίθανες κατηγορίες, οἱ περισσότερες ἀπὸ τὴν ὅποιες ἦταν καθαρὰ συκοφαντίες. Τρεῖς ἦταν κυρίως οἱ βασικοὶ λόγοι ποὺ ἐπέβαλλαν τὴν συμπεριφορὰ αὐτῶν τῶν τούρκων καὶ ποὺ ἀποτελοῦν καὶ τὰ κύρια αἴτια τοῦ ἐξισλαμισμοῦ καὶ τὰ αἴτια τοῦ μαρτυρίου ἐκείνων ποὺ ἠρνοῦντο νὰ ἀλλαξοπιστήσουν. α) Ἀπὸ τὴ θρησκευτικὴ μωαμεθανικὴ συνείδηση, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία οἱ τοῦρκοι ἔπρεπε ἀπὸ τὴ μὴ νὰ περιφροῦν τοὺς ἀπίστους καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μὲ κάθε τρόπο, ἀκόμη καὶ βίαια μέσα, ἔπρεπε νὰ τοὺς ἀναγκάζουν νὰ δεχθοῦν τὸν μωαμεθανισμό, φθάνοντας μέχρι τὸ μαρτύριο γιὰ ὅσους δὲν ἐδέχοντο. β) Ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ συνείδηση τῶν τούρκων, κατὰ τὴν ὁποία οἱ ἐξισλαμισθέντες ὑπόδουλοι Ἕλληνες γενόμενοι τοῦρκοι, ἐμείωναν ἔτσι τὸν ἀριθμὸ τῶν ἐθνικῶν ἀντιπάλων τους. γ) Ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν ἀπληστίαν τῶν τούρκων οἱ ὁποῖοι, γνωρίζοντας ὅτι οἱ χριστιανοὶ συνήθως δὲν θὰ ὑποχωροῦσαν στὴν πίεση γιὰ ἐξισλαμισμό καὶ ὅτι θὰ ὀδηγοῦντο μετὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεώς τους στὸν μαρτυρικὸ θάνατο, ὑπελόγιζαν νὰ ἀρπάξουν ὅλα τὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα τῶν μαρτύρων. Γιὰ αὐτοὺς τοὺς παραπάνω λόγους, ἔπρεπε ἀνάλογα μὲ τὴν περιπτώσεις νὰ ἐφευρίσκονται κάθε φορὰ διάφορα προσχήματα καὶ ἀφορμὲς γιὰ νὰ καλύπτουν τοὺς πραγματικοὺς λόγους ποὺ παρακινούσαν τοὺς τούρκους στὴν ἐνέργειά τους αὐτές». ΧΡ. ΚΡΙΚΩΝΗ, Ὁ χριστοκεντρικὸς χαρακτήρας, ὅ.π., σσ. 71-72. «Κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν νεομαρτύρων ἡ ιδιότητα τοῦ χριστιανοῦ δὲν ἦταν καταρχὴν κολάσιμη, γιὰ τὸ ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἀναγνωρίζοταν ἀπὸ τὸ τουρκικὸ κράτος ὡς ἀνεκτὴ θρησκεία. Ἡ ἀναγνώριση ὅμως αὐτῆ ἦταν πολὺ σχετικὴ καὶ ἀντιφατικὴ, γιὰ τὴν παράλληλα

ρύσσοντας μὲ ὅλη τους τὴ δύναμη τὸ μεγαλεῖο καὶ τὴν ἀλήθεια τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἡ θυσία τους, ποὺ ἦταν μήνυμα ἀντίστασης καὶ πηγὴ δύναμης γιὰ τοὺς χριστιανοὺς τῆς ἐποχῆς, καλοῦσε τοὺς ὑπόδουλους νὰ διατηρήσουν μὲ κάθε τρόπο τὴν ὀρθόδοξή τους πίστη, ἀφοῦ ἡ ἄρνησή της σήμαινε ταυτόχρονα καὶ τουρκισμό⁷.

Ἀπὸ τὴν κυπριακὴ ἱστορία τῆς περιόδου τῆς τουρκοκρατίας γνωρίζουμε ὅτι οἱ κάτοικοι σὲ πολλὰ χωριὰ τοῦ νησιοῦ εἶχαν ἐξι-λαμιστεῖ ἐπιφανειακά, ἐνῶ ταυτόχρονα διατηροῦσαν στὰ κρυφὰ τὴν πίστη τῶν πατέρων τους... Δυστυχῶς, ἡ φαινομενικὴ ἀποδοχὴ τοῦ

ἐπικρατοῦσε ἡ γενικὴ ἀρχή, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία κάθε χριστιανὸς ποὺ καταδικαζόταν σὲ θάνατο γιὰ ὅποιοδήποτε ἔγκλημα μποροῦσε νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν καταδίκη ἀρνούμενος τὴν πίστη του καὶ προσερχόμενος στὸν μωαμεθανισμό. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ μὴ κολάσιμη ιδιότητα τοῦ χριστιανοῦ ἀναγνωριζόταν ὡς τὸ ἀπεχθέστερο ἔγκλημα, ἀφοῦ ἡ ἀποκήρυξή της μποροῦσε νὰ ἀμνηστεύσει ὅποιοδήποτε ἄλλο ἔγκλημα. Τέλος, ἐνῶ ἐπισήμως ὑπῆρχε ἡ ἀναγνώριση, οἱ τούρκοι ἔβρισκαν τρόπους νὰ πιέζουν τοὺς χριστιανούς. Ἡ ἔλλειψη οἰκονομικῆς ζωῆς ὠθοῦσε τοὺς τούρκους σὲ ποικιλόμορφες αὐθαιρεσίες καὶ βιαιότητες γιὰ τὴν ἐξεύρεση οἰκονομικῶν πόρων. Αὐτὲς ἐντάθηκαν ἀκόμα περισσότερο κατὰ τὸν δέκατο ἔβδομο καὶ τὸν δέκατο ὄγδοο αἰῶνα, ὅταν βελτιώθηκε ἡ οἰκονομικὴ κατάσταση τῶν χριστιανῶν. Γι' αὐτὸ δὲν εἶναι τυχαῖο, ὅτι ἀκριβῶς κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ ἔχουμε καὶ τὸ μεγαλύτερο πλῆθος τῶν νεομαρτύρων». Γ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΑΔΗ, *Πρόσωπα καὶ θεσμοί*, ὅ.π., σσ. 118-119.

7. Σημ. ἐκδότου· «ἀρνούμενοι οἱ χριστιανοὶ νὰ ἀλλαξοπιστήσουν, ὀδηγοῦντο ἐνώπιον τούρκων ἱεροδικαστῶν καὶ χωρὶς κάποια νομικὴ διάταξη ἢ συγκεκριμένη διαδικασία “ἐδικάζοντο καὶ κατεδικάζοντο” σὲ θάνατο μὲ συνοπτικὴ, θὰ λέγαμε, διαδικασία. Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση ἀνήκει ἡ πλειονότητα, ἂν ὄχι ἡ ὁλότητα τῶν κληρικῶν νεομαρτύρων, ἀλλὰ καὶ τῶν λαϊκῶν. Τοὺς ἐζητεῖτο ἡ ἄρνηση τῆς χριστιανικῆς ὀρθόδοξης πίστεως καὶ ἡ ἔνταξή τους στὸν ἰσλαμισμό, προκειμένου νὰ σώσουν τὴ ζωὴ τους. Αὐτοὺς τοὺς μάρτυρες ἡ Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει, τιμᾶ καὶ ὀνομάζει νεομάρτυρες, γιὰ νὰ διακρίνονται ἀπὸ τοὺς μάρτυρες τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας». Χρ. ΚΡΙΚΩΝΗ, Ὁ χριστοκεντρικὸς χαρακτήρας, ὅ.π., σ. 73. Ὁ Κυπριανός, πρὶν τὴν σύλληψή του εἶχε τὴν δυνατότητα καὶ νὰ φύγει καὶ νὰ σωθεῖ, προτίμησε ὅμως νὰ μείνει καὶ νὰ θυσιάσθῃ γιὰ τὸ ποίμνιό του (βλ. ἐνταῦθα, διήγηση John Carne, σσ. 311. 315), ἀλλὰ καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν σύλληψή του μποροῦσε νὰ ἀρνηθεῖ τὴν πίστη του, γιὰ νὰ γλυτώσει τὴν ζωὴ του (βλ. διήγηση Joseph Wolf, σ. 316 ἐν τῷ παρόντι). Τὸ γεγονός δὲ ὅτι ὅσοι ἀρνήθηκαν τὸν Χριστό, ὄχι μόνο

Ἰσλάμ ὁδήγησε στὸν σταδιακὸ ἐκτουρκισμό πολλῶν κατοίκων τῆς Κύπρου. Ἡ ἐμμονὴ κατὰ συνέπειαν τῶν Νεομαρτύρων στὴ φανερὴ ὁμολογία τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ στὸ σωτήριο μήνυμά της, ὅτι δηλαδή ὁ θάνατος καταργήθηκε καὶ ὅτι ὑπάρχει ἡ δυνατότητα ὁ ἄνθρωπος νὰ ζήσει πέρα ἀπὸ ὅποιαδήποτε σκλαβιὰ καὶ δοκιμασία⁸, ὑπῆρξε καθοριστικὴ γιὰ τὴ διάσωση τῆς ἑλληνορθόδοξης συνείδησης τῶν κυπρίων. Χωρὶς τὴν παρουσία τῶν Νεομαρτύρων, καὶ ὄλων αὐτῶν ποὺ θυσιάστηκαν χάριν τοῦ λαοῦ, εἶναι τελικὰ ἀμφίβολο ἂν ἡ Κύπρος θὰ διετηρεῖτο χριστιανικὴ καὶ ἑλληνικὴ μέχρι τὶς μέρες μας.

τὴν ζωὴ τους ἔσωσαν, ἀλλὰ καὶ τὴν περιουσία καὶ τὶς οἰκογένειές τους, μαρτυρεῖται καὶ πάλι ἀπὸ τὸν Carne (ἐνταῦθα, σ. 312). Μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτά, δὲν μένει καμμία ἀμφιβολία ὅτι ὁ Κυπριανὸς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ὑπέστησαν μαρτυρικὸ θάνατο, κατὰ κύριο λόγο, γιὰ τὴν πίστη τους στὸν Χριστό, δεδομένου ὅτι ἡ ἀπαρνηση τῆς πίστεως αὐτῆς, θὰ τοὺς ἀπάλλασσε κάθε δυσάρεστης ἐπιπτώσεως.

8. Σημ. ἐκδότου· «ἡ παρρησία καὶ ἡ σταθερότητα αὐτῆ τῶν νεομαρτύρων προέρχεται βασικὰ ἀπὸ τὴ βαθειὰ καὶ ἀκλόνητη πίστη τους στὸν Χριστόν. Γιατὶ θεωροῦσαν ὅτι ἡ πίστη τους στὸν Χριστό γιὰ τὴν ὁποία ὁδηγοῦντο στὸ μαρτύριο ἦταν τὸ σπουδαιότερο καὶ πλουσιότερο ἀγαθὸ καὶ ὅτι ἡ ὑψίστη τιμὴ καὶ δόξα τους ἦταν ἡ μέλλουσα ἐν Χριστῷ ζωὴ». Χρ. ΚΡΙΚΩΝΗ, Ὁ χριστοκεντρικὸς χαρακτήρας, ὅ.π., σ. 76.

Στ'

Κωστή Κοκκινόφτα

Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ ΚΑΙ Η 9Η ΙΟΥΛΙΟΥ 1821¹

Τὸ ζήτημα τῆς καταγωγῆς τοῦ Κυπριανοῦ.

... Ἐνα ἀπὸ τὰ ζητήματα, πὸν τίθενται κατὰ καιροὺς καὶ σχετίζονται μὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Κυπριανό, εἶναι αὐτὸ πὸν ἀφορᾷ στὴν καταγωγή του. Γεννήθηκε στὸν Στρόβολο ἢ στὰ Καμπιά, οἱ κάτοικοι τοῦ ὁποῖου ἐπίμονα εἰσηγοῦνται τὴν κοινότητά τους, ὡς τὴ γενέτειρά του; Ὁ Φίλιππος Γεωργίου γράφει ὅτι «ὁ Κυπριανὸς ἐγεννήθη ἐν τῷ χωρίῳ Στροβίλῳ περὶ τὰ μέσα τοῦ ἡ' αἰῶνος», διασώζοντας ἔτσι σχετικὴ παράδοση, πὸν διαφυλάχθηκε στὸ ἀρχιεπισκοπικὸ περιβάλλον, ὅπου ὁ ἴδιος ὑπηρετοῦσε². Παρόμοια εἶναι καὶ ἡ ἀναφορὰ τοῦ μεταγενέστερου Χαρίλαου Παπαϊωάννου, ὁ ὁποῖος σημειώνει τὸ 1911, ὅτι «ὁ Κυπριανὸς ἐγεννήθη ἐν Στροβόλῳ τῷ 1756»³, ὅπως καὶ τοῦ Λοῖζου Φιλίππου στὸ περισπούδαστο σύγγραμμά του γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κύπρου στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, πὸν γράφτηκε στὰ τέλη τῆς δεκαετίας τοῦ 1920, ἀλλὰ ἐξεδόθη τὸ 1975, ὅπου ἐπαναλαμβάνει ὅ,τι ἀναφέρουν καὶ οἱ προγενέστεροί του συγγραφεῖς⁴.

1. Ἀκτὴ, ἔτος Κ', τεῦχ. 79 (2009) 321-342. Μὲ τὴν ἄδεια τοῦ συγγραφέως δημοσιεύουμε ἀπόσπασμα τῆς ἐργασίας του, τὸ ὁποῖο ἀφορᾷ στὸ ζήτημα τῆς καταγωγῆς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ (σσ. 332-334).

2. *Εἰδήσεις ἱστορικαὶ περὶ τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου*, ὅ.π., σ. 117.

3. «Ὁ Κύπρου Κυπριανὸς» - Μέρος Α', *Φῶς*, 1 (1911) 4. Βλ. καὶ ΙΩ. ΧΑΚΚΕΤΤ, *Ἱστορία τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου*, ὅ.π., σ. 305.

4. *Ἡ Ἐκκλησία Κύπρου ἐπὶ τουρκοκρατίας*, ὅ.π., σ. 135.

Ἡ πρώτη φορά πού παρουσιάζονται τὰ Καμπιά νὰ διεκδικοῦν τὴν καταγωγή τοῦ Κυπριανοῦ, ἀπὸ ὅ,τι ἔχουμε ὑπόψη μας, ἐντοπίζεται σὲ σύντομο δημοσίευμα τῆς ἐφημερίδας τῆς Λευκωσίας «Φωνὴ τῆς Κύπρου», τὸν Ἰούλιο τοῦ 1925. Ὅπως σημειώνεται, γίνονταν τότε σκέψεις γιὰ νὰ τελεῖται μνημόσυνο καὶ στὴ γενέτειρά του, τὰ Καμπιά, ὅπου θὰ ἐξαγοραζόταν ἡ οἰκία στὴν ὁποία γεννήθηκε, καὶ θὰ τοποθετεῖτο ἀναμνηστικὴ στήλη⁵. Ὅμως, τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν ἔγινε. Ἀντίθετα, πέντε χρόνια ἀργότερα, ὁ τότε ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κύριλλος Γ' (1916-1933), πλαισιωμένος ἀπὸ τοὺς μητροπολίτες Κιτίου Νικόδημο Μυλωνᾶ (1918-1937) καὶ Κυρηνείας Μακάριο Μυριανθέα (1917-1947), ἄλλους ἀνώτερους κληρικούς, πολλοὺς ἐπισήμους καὶ πλῆθος κόσμου, προέβη στὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς τοῦ ἐθνομάρτυρα στὸ προαύλιο τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας τῆς Χρυσελεοῦσας Στροβόλου, καὶ ἀναφέρθηκε στὴν καταγωγή του ἀπὸ τὴν κοινότητα⁶. Τὸ ἴδιο ἔπραξαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ὅπως ὁ Κύριλλος Παυλίδης, διευθυντὴς τῆς ἐφημερίδας «Φωνὴ τῆς Κύπρου», πού φιλοξένησε τὸ σχετικὸ κείμενο γιὰ καταγωγή τοῦ Κυπριανοῦ ἀπὸ τὰ Καμπιά, ὁ ὁποῖος μίλησε στὴν ἴδια ἐκδήλωση, καὶ ἀνώνυμος ἀρθρογράφος τοῦ ἐπίσημου περιοδικοῦ

5. «Τὸ ἐπὶ τῇ θλιβερᾷ ἐπετείῳ τῆς 9ης Ἰουλίου ἐθνικὸν μνημόσυνον τοῦ ἀειμνήστου ἐθνομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ θὰ τελεσθῆ αὖριον ἐν τῷ Καθεδρικῷ ναῷ, χοροστατοῦντος τοῦ μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου. Σκέψις ἐγένετο, ὅπως παρόμοιον μνημόσυνον καθιερωθῆ καὶ τεληθῆ ἐτησίως μετ' ἐπισημότητος καὶ ἐν τῷ χωρίῳ Καμπιά, γενετεῖρα τοῦ ἐθνομάρτυρος, ὅπου σώζονται καὶ τὰ εῤεῖπια τῆς οἰκίας, ὅπου ἐγεννήθη, ἀλλὰ πρὸ τούτου ἢ αὐτοῦ μακαριότης ὁ ἀρχιεπίσκοπος θεωρεῖ ὅτι πρέπει καὶ νὰ ἐξαγορασθῆ ὑπὸ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ἡ περιοχὴ τῆς οἰκίας ἐκείνης καὶ ἀνεγερθῆ περίφραγμα, μετὰ ἀναμνηστικῆς μαρμαρίνης στήλης». Βλ. *Φωνὴ τῆς Κύπρου*, 11 Ἰουλίου 1925.

6. Σημ. ἐκδότου· μεταξὺ ἄλλων εἶπε: «Ἐπίβλεψον καὶ δὸς ἵνα τὸ ὁμοίωμα τοῦ ἱεροῦ σωματικοῦ σκηνώματός σου, τὸ ὅποῖον ἀφωσιωμένα τέκνα τῆς γενετεῖρας σου ταύτης κώμης καὶ ἅπασα ἡ νῆσος ἀνήγειρεν...». π. Κ. ΚΟΥΚΟΥ, «Σὰν ἐπίλογος. Ἡ γενετεῖρα τοῦ ἐθνομάρτυρα», *Πανηγυρικὸν Λεύκωμα*, ἔκδ. ΣΚΕΣ, ὁ.π., σ. 154.

τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου «Ἀπόστολος Βαρνάβας», ὑπογραμμίζοντας ἔτσι τὴ θέση τῆς Ἐκκλησίας στὸ ζήτημα⁷.

Ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν διαφόρων ἱστορικῶν πηγῶν, ἡ σύγχυση προέκυψε ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι στὰ Καμπιὰ γεννήθηκε ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Κυπριανοῦ καὶ μετέπειτα ἐπίσης ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου, Κύριλλος Α΄ (1849-1854), γιὸς τῆς ἀδελφῆς του, ἡ ὁποία εἶχε παντρευτεῖ καὶ ἐγκατασταθεῖ στὸ χωριό. Τὸ γεγονός αὐτὸ ὑπῆρξε ἡ αἰτία, γιὰ νὰ παρερμηνευτεῖ ὁ τόπος καταγωγῆς τοῦ Κυπριανοῦ καὶ νὰ δημιουργηθεῖ ἡ λανθασμένη παράδοση, ἑκατὸν καὶ πλέον χρόνια μετὰ τὸν τραγικὸ θάνατό του. Σύμφωνα μὲ ἀφηγήσεις τῶν ντόπιων κατοίκων, τὰ ὀνόματα τῶν γονέων τοῦ ὁμοχωρίου τους ἀρχιεπισκόπου, πὺ θεωροῦσαν ὅτι πρόκειται γιὰ τὸν Κυπριανό, ἦταν Γεώργιος καὶ Μαρία. Στὴν πραγματικότητα, ὅμως, αὐτὰ εἶναι τὰ ὀνόματα τῶν γονέων τοῦ Κυρίλλου, ὅπως βεβαιώνει ἔγγραφο, ἡμερομηνίας 2 Σεπτεμβρίου 1854, τοῦ ἀρχείου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, πὺ συντάχθηκε ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατο τοῦ τελευταίου, ὅπου ἐπίσης τὰ Καμπιὰ ἀναφέρονται ὡς ἡ γενέτειρά του⁸.

7. Οἱ τρεῖς αὐτὲς ὁμιλίες δημοσιεύτηκαν στὸν τόμο: Κ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗ, *Πανηγυρικὸν Λεύκωμα*, ὅ.π., σσ. 140, 143-144 καὶ 146. Γιὰ τὰ σχετικὰ μὲ τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς του στὸν περίβολο τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας τῆς Χρυσελευσῆς, βλ. ὅ.π., σσ. 127-146. Ἐσ σημειωθεῖ, ὅτι τὴν ἀνιστόρητη θέση τῶν κατοίκων τῶν Καμπιῶν ἀπέκρουσε ὁ Κωνσταντῖνος Χριστοφίδης, «Ἡ γενέτειρα τοῦ Κυπριανοῦ», *Ἐλευθερία*, 12 Αὐγούστου 1925 (σ.ἔ. βλ. κείμενο 122, σσ. 446-447). Τοῦ ἰδίου, «Ἡ γενέτειρα τοῦ ἐθνομάρτυρος Κυπριανοῦ», *Πανηγυρικὸν Λεύκωμα*, ὅ.π., σσ. 11-15 (σ.ἔ. βλ. κείμενο 121, σσ. 432-445). Βλ. ἐπίσης π. Κ. ΚΟΥΚΟΥ, «Σὰν ἐπίλογος. Ἡ γενέτειρα τοῦ ἐθνομάρτυρα», στὸν τόμο Κ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗ, *Πανηγυρικὸν Λεύκωμα*, ὅ.π., σσ. 154-156.

8. Ὁ Ιω. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΟΣ, *Ἡ ἱερὰ βασιλικὴ καὶ σταυροπηγιακὴ μονή*, ὅ.π., σ. 108, μὲ βάση προγενέστερες ἀναφορές, σημειώνει ὅτι οἱ γονεῖς τοῦ Κυπριανοῦ ὀνομάζονταν Γεώργιος καὶ Μαρία, καὶ πὺς ὁ μὲν πρῶτος καταγόταν ἀπὸ τὸν Στρόβολο, ἡ δὲ δευτέρη ἀπὸ τὰ Καμπιὰ, καὶ πὺς ὁ ἴδιος γεννήθηκε στὰ Καμπιὰ. Γεώργιος καὶ Μαρία, ὅμως, ὀνομάζονταν οἱ γονεῖς τοῦ Κυρίλλου, ἡ δὲ Μαρία ἀναφέρεται, κατὰ παράδοση, ὡς ἀδελφὴ τοῦ Κυπριανοῦ. Βλ. Κ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗ, «Ἡ γενέτειρα τοῦ ἐθνομάρτυρος Κυπριανοῦ», *Πανηγυρικὸν Λεύκωμα*, ὅ.π.,

Απάντηση στὸ προαναφερθὲν ἐρώτημα γιὰ τὴν ἐκ Στροβόλου καταγωγή τοῦ Κυπριανοῦ δίνουν, ὅμως, καὶ ἄλλες πηγές τῆς ἐποχῆς, ὅπως ἐνθύμηση σὲ παλαιὸ Εὐαγγέλιο τοῦ ναοῦ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ Λευκάρων, ἡ ὁποία γράφτηκε τὸ 1810, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἀνόδου του στὸν ἀρχιεπισκοπικὸ θρόνο, ὅπου σημειώνεται ὅτι καταγόταν «ἀπὸ τὸ χωρίον Στρόβολος»⁹. Στὴν καταγωγή του, ὅμως, ἀναφέρεται καὶ ὁ ἴδιος, ὁ ὁποῖος, ἄς σημειωθεῖ, ἐπέδειξε ἀξιοσημείωτη εὐνοια γιὰ τὸν Στρόβολο, ἐνῶ δὲν εἶναι γνωστὸ νὰ ἔχει κάνει ὄ,τιδήποτε σχετικὸ γιὰ τὰ Καμπιά: Μερίμνησε γιὰ τὴ μεταφορὰ νεροῦ στὴν κοινότητα, τὸ γνωστὸ «νερὸν τοῦ Δεσπότη», ὅπως διασώθηκε στὴ μνήμη τῶν παλιῶν στροβολιωτῶν, ἐπιλύοντας ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα προβλήματα ποὺ ἀντιμετώπιζαν οἱ κάτοικοί της, φρόντισε γιὰ τὴν ἴδρυση σχολείου καί, μαζί μὲ τὸν ἀνεψιὸ του Χατζησάββα, ἐπισκέυασε, τὸ 1817, τὸν ναὸ τῆς Παναγίας τῆς Χρυσελευδῶσας, καὶ τὸ ἴδιο ἔτος ἀνήγειρε ἐκ βάθρων τὸν ναὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ἀνέλαβε ἐπίσης τὴ δαπάνη τῆς κατασκευῆς τοῦ ξύλινου εἰκονοστασίου καὶ τοῦ ξυλόγλυπτου ἄμβωνα τῆς Χρυσελευδῶσας καὶ τὸν ἐξοπλισμὸ της μὲ ἱερὰ σκεύη, ἐξαπτέρυγα, ἀρτοφόριο καὶ ἄλλα ἀπαραίτητα ἀντικείμενα γιὰ τὴν τέλεση τῆς θείας λειτουργίας¹⁰. Σὲ ἀμφότερες τὶς ἐκκλησίες διασώζονται μέχρι τὶς

σ. 12. Στὸ σχετικὸ ἔγγραφο, ἀπὸ ὅπου ἀντλοῦνται οἱ πληροφορίες γιὰ τὰ ὀνόματα τῶν γονέων τοῦ Κυρίλλου, σημειώνεται ὅτι τὰ Καμπιά ἦταν ἡ γενέτειρα τοῦ τελευταίου. Βλ. Ἀρχεῖο Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου, Κῶδιξ Α', φ. 306 (σ.ε. βλ. καὶ ἐνταῦθα, σ. 433, σημ. 3). Τὴν παράδοση γιὰ γάμο τῆς ἀδελφῆς τοῦ Κυπριανοῦ στὰ Καμπιά διέσωσε καὶ ὁ μοναχὸς Νικόδημος Μαχαιριώτης, ἐπίσης συγγενῆς τοῦ Κυπριανοῦ, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει ὅτι ἡ μητέρα τοῦ ἐθνομάρτυρα ὀνομαζόταν Μαρία, ποὺ εἶναι, ὅμως, στὴν πραγματικότητα τὸ ὄνομα τῆς ἀδελφῆς του. Βλ. Κ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗ, «Ἡ μονὴ Μαχαιρᾶ», *Πανηγυρικὸν Λεύκωμα*, ὅ.π., σ. 42.

9. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Παλαιογραφικά. Ὁ ναὸς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ καὶ ὁ κῶδιξ τῶν Ἄνω Λευκάρων», *KX*, 13 (1937) 62 (σ.ε. βλ. καὶ ἐνταῦθα, σ. 259). Τὴν σχετικὴ ἀναφορὰ ὀφείλουμε στὸν θεοφιλέστατο ἐπίσκοπο Λήδρας καὶ ἡγούμενο Μαχαιρᾶ Ἐπιφάνιο, τὸν ὁποῖο καὶ εὐχαριστοῦμε θερμὰ.

10. Γιὰ τὴν σχέση τοῦ Κυπριανοῦ μὲ τὸν Στρόβολο βλ. *ΙΕΡ. ΠΕΡΙΣΤΙΑΝΗ*, «Ὁ

μέρες μας οί γραπτές μαρτυρίες σέ λίθινες πλάκες γιά τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ τοῦ Κυπριανοῦ. Στὴ δὲ ἐπιγραφή, ποὺ βρίσκεται στὸν ναὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, οἱ Κυπριανὸς καὶ Χατζησάββας ἀναφέρουν καὶ τὴν καταγωγή τους: «Φρούρει καὶ σῶζε ἄμφω συνδρομητὰς τ' ἐγχωρίους»¹¹. Τὸ ζήτημα ἔχει πλέον λυθεῖ κατὰ τρόπο ὀριστικό¹².

ἐθνομάρτυς Κυπριανός», στὸν τόμο Κ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗ, *Πανηγυρικὸν Λεύκωμα*, ὅ.π., σ. 32. Γιά τὶς δωρεές του στὴν ἐκκλησία τῆς Παναγίας τῆς Χρυσελευούσας βλ. Κ. ΜΥΡΙΑΝΘΕΑ, *Βίος καὶ ἱερὰ ἀκολουθία. Κειμήλια τοῦ ἱεροῦ ναοῦ Χρυσελευούσης Στροβόλου*, Λευκωσία 1949, σσ. 47. 54. 56 καὶ Πίν. 8, 10-12, 16-17. Γιά τὴν ἴδρυση σχολείου στὸν Στρόβολο ἀπὸ τὸν Κυπριανὸ βλ. ΙΩ. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ, *Ἡ ἱερὰ βασιλικὴ καὶ σταυροπηγιακὴ μονή*, ὅ.π., σσ. 116. 246. ΓΡ. ΜΑΧΑΙΡΙΩΤΗ, «Στρόβολος καὶ ἐθνομάρτυς Κυπριανός», *Νέος Κυπριακὸς Φύλαξ*, 28 Ἰανουαρίου 1929 (Φ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ, Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Μαχαιριώτης, ὅ.π., σσ. 24-27).

11. π. Κ. ΚΟΥΚΟΥ, «Σὰν ἐπίλογος. Ἡ γενέτειρα τοῦ ἐθνομάρτυρα», στὸν τόμο Κ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗ, *Πανηγυρικὸν Λεύκωμα*, ὅ.π., σ. 156.

12. Σημ. ἐκδότου· λίγες ἡμέρες πρὶν ὁ ἀνὰ χεῖρας τόμος ἀποσταλεῖ στὸ τυπογραφεῖο, ἀνευρέθηκε ἰδιόχειρη ὑπογραφή τοῦ Κυπριανοῦ στὴν ὁποία μαρτυρεῖ τὴν ἐκ Στροβόλου καταγωγή του. Συγκεκριμένα, σὲ παλαίτυπο τοῦ 1791, κτῆμα τοῦ Κυπριανοῦ, μὲ τίτλο «*Τοῦ μακαρίου Συμεῶν ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, τὰ Ἄπαντα*», στὴν σελίδα τῆς ἀφιέρωσης ὑπάρχει ἰδιόχειρη ὑπογραφή τοῦ Κυπριανοῦ: «*Κυπριανοῦ Μ<αχαιριώτου> ἱερομονάχου ἐκ κώμης Στροβύλου*». Ἡ ἴδια ὑπογραφή ἄνευ ὁποιασδήποτε συντομογραφίας, εὐρίσκεται καὶ στὴν σελίδα 499: «*Κυπριανοῦ ἱερομονάχου μαχαιριώτου ἐκ κώμης Στροβύλου*». Οἱ δύο αὐτὲς ὑπογραφὲς οὐσιαστικὰ θέτουν τέρμα στὴν ἐπὶ ἓνα σχεδὸν αἰῶνα ἔριδα μεταξὺ Στροβόλου καὶ Καμπιῶν γιά τὴν καταγωγή τοῦ Κυπριανοῦ. Εὐχαριστοῦμε τὴν κ. Μαρία Σταύρου, διευθύντρια τῆς βιβλιοθήκης τῆς Φανερωμένης στὸ Ἰδρυμα Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ', ἡ ὁποία μᾶς ἐνημέρωσε γιά τὴν ἀνεύρεση τῶν ὑπογραφῶν. Φωτογραφίες τῶν ὑπογραφῶν βλ. στὸ φωτογραφικὸν παράρτημα, σ. 686.

Ζ'

Ἐπισκόπου Λήδρας
καὶ ἡγουμένου Μαχαιρᾶ Ἐπιφανίου

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ
ΙΕΡΕΜΙΟΥ Δ΄ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΙΝΑΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟ

Στὸ ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Καλλινίκου Δελικάνη ἐκδοθὲν πατριαρχικὸν ἀρχεῖον τῶν σωζομένων ἐπισήμων ἐκκλησιαστικῶν ἐγγράφων, τῶν ἀφορῶντων, μεταξὺ ἄλλων, στὶς σχέσεις τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, δημοσιεύεται ἐπιστολὴ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Δ΄ (1809-1813), ἡμερομηνίας 15 Ἰουλίου 1810, πρὸς τὸν ἐν Κύπρῳ διατρίβοντα τότε «διὰ ὑποθέσεις μοναστηριακὰς» ἀρχιεπίσκοπον Σιναίου Κωνσταντίον¹. Τὴν συγγραφὴ τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς προκάλεσε ἡ ἐπιστολὴ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ τῆς Κύπρου, ἡμερομηνίας 28 Ἰουνίου 1810, πρὸς τὸν πατριάρχη Ἱερεμίαν Δ΄², καὶ ἡ ὑπὸ τῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, συγγραφεῖσα πιθανότατα μεταξὺ τῆς 4ης καὶ τῆς 8ης Ἰουλίου 1810 πρὸς τὸν Ἱερεμίαν καὶ πάλιν³. Διὰ τῶν ἐπιστολῶν τούτων ἐζητεῖτο ἡ παραχώρηση ἄδειας

1. Τὰ ἐν τοῖς κώδιξι τοῦ πατριαρχικοῦ Ἀρχειοφυλακίου σωζόμενα ἐπίσημα ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὰς σχέσεις τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὰς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων καὶ Κύπρου (1574-1863), Κωνσταντινούπολις 1904, σσ. 605-606. Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ, *Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ Κύπρος, τὰ πατριαρχικὰ ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1600-1878*, ΚΜΙΜΚ, Λευκωσία 2001, σσ. 319-321.

2. Ἀντίγραφο τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς καταχωρήθηκε στὸν κώδικα ΙΒ΄ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, φφ. 69-70. Βλ. καὶ Κ. ΔΕΛΙΚΑΝΗ ΑΡΧΙΜ., *Τὰ ἐν τοῖς κώδιξι, ὅ.π.*, σσ. 602-604 καὶ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ, *Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ Κύπρος*, ὅ.π., σσ. 317-319.

3. Ἀντίγραφο τῆς συνοδικῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς καταχωρήθηκε στὸν κώδικα Α΄

ἀπὸ τὸν Ἱερεμία πρὸς τὸν Κωνστάντιο, προκειμένου ὁ δεῦτερος νὰ χειροτονήσῃ τὸν τόσο ἀπὸ τὴν ὑψηλὴ Πύλη, ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου, ἐκλελεγμένο ὑποψήφιο ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου, οἰκονόμο Κυπριανό.

Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ (τοῦ Ἱερεμίου), ἐλαφρῶς παραλλαγμένη, εὑρίσκεται καταχωρημένη καὶ στὸν κώδικα Α΄ (φφ. 159-160) τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου⁴ μὲ ἡμερομηνία καταχώρησης τὴν 26η Σεπτεμβρίου. Ἡ διαμεσολάβηση δύο καὶ πλέον μηνῶν ἀπὸ τῆς συγ-

τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου, φφ. 157-159. Ἀντίθετα ἀπὸ τὴν πρώτη, ἡ ὁποία φέρει ἡμερομηνία συγγραφῆς, ἡ δεύτερη, ἡ ὁποία καταχωρεῖται μετὰ τὴν ἐπιστολὴ τοῦ Σιναίου Κωνσταντίου πρὸς τοὺς κυπρίους, εἶναι ἀχρονολόγητη. Τόσο ἀπὸ τὴν θέσῃ πού ἔχει στὸν κώδικα, ὅσο καὶ ἀπὸ τὸ πνεῦμα πού εἶναι γραμμένη (στοιχεῖ πλήρως πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίου πρὸς τοὺς κυπρίους ὑποδεικνυόμενα), συμπεραίνουμε ὅτι ἐγράφη μετὰ τὴν 2αν Ἰουλίου 1810, ἡμερομηνία συγγραφῆς τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Κωνσταντίου πρὸς τοὺς κυπρίους, καὶ πρὸ τῆς 15ης Ἰουλίου 1810, ἡμερομηνία συγγραφῆς τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἱερεμίου Δ΄ πρὸς τὸν Κωνστάντιο. Ἐὰν λάβουμε ὑπόψιν τὸν φυσικῶς διαμεσολαβήσαντα νεκρὸν χρόνον μετὰ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Κωνσταντίου καὶ αὐτῆς τοῦ Ἱερεμίου, τότε θεωροῦμε ὅτι ἡ ἐπιστολὴ θὰ πρέπει νὰ ἐγράφη μετὰ τῆς 4ης καὶ 8ης Ἰουλίου 1810. Ἐπίσης ἡ φράση στὴν ἐπιστολὴ τοῦ Ἱερεμίου πρὸς τὸν Κωνστάντιο «γράψαντες ἀλλεπαλλήλως (οἱ κύπριοι γενικῶς) πρὸς τὴν καθ’ ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλην Ἐκκλησίαν...» ἀφήνει νὰ νοηθεῖ ὅτι ὑπῆρξαν τοὐλάχιστον δύο ἐπιστολές ἀπὸ τὴν Κύπρο πρὸς αὐτόν. (Βλ. κείμενο 16, σσ. 167-168 τοῦ παρόντος τόμου).

4. Ἡ σημαντικότερη παραλλαγή παρατηρεῖται στὶς τελευταῖες σειρὲς τῆς ἐπιστολῆς, ὅπου εἰς μὲν τὴν τοῦ κώδικα Α΄ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου ἀναγράφεται ὅτι ἀφοῦ χειροτονήσῃ καὶ ἐγκαθιδρύσῃ τὸν Κυπριανὸν ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου, στὴν συνέχεια, τῇ κυριαρχικῇ ἀδείᾳ τοῦ Κυπριανοῦ, ὡς τοῦ νομίμου πλέον ἀρχιεπισκόπου, θὰ χειροτονήσῃ τὸν Μελέτιον μητροπολίτην Κιτίου, εἰς δὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Δελικάνη ἐκδεδομένη, θὰ χειροτονήσῃ καὶ θὰ ἐγκαθιδρύσῃ καὶ τοὺς δύο, χωρὶς, στὴν περίπτωσι τοῦ Μελετίου, νὰ χρειάζεται τὴν ἄδεια τοῦ Κυπριανοῦ. Δὲν ὑπάρχει καμμία ἀμφιβολία ὅτι ἡ γνήσια ἐπιστολὴ τοῦ Ἱερεμίου εἶναι ἡ τοῦ κώδικος Α΄ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου, διότι αὐτὴ στοιχεῖ πλήρως πρὸς τὴν κανονικότητα τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ξέρεи νὰ ἐσέβεται τὴν ἀρχὴ τῆς ὁποιασδήποτε τοπικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἴδια ἀκριβῶς πρὸς τὴν πρώτη ἐπιστολὴ τοῦ Ἱερεμίου φρασεολογία παρατηρεῖται καὶ σὲ δεύτερη ἐπιστολῇ, τὴν ὁποία ὁ Ἱερεμίας ἐξαπέστειλε πρὸς τὸν Σιναίου τὴν 27ην Σεπτεμβρίου 1810 (περὶ αὐτῆς

γραφῆς της μέχρι τῆς καταχώρησής της στὸν κώδικα Α' τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς (15 Ἰουλίου 1810 μέχρι 26 Σεπτεμβρίου 1810), ὅπως ἐπίσης καὶ ἡ διαμεσολάβηση τριῶν καὶ ἡμίσεος μηνῶν μέχρι τῆς χειροτονίας τοῦ Κυπριανοῦ (30 Ὀκτωβρίου 1810), προκάλεσε τὴν διατύπωση ἀρνητικῶν σχολίων γιὰ τὸν Κυπριανό, καὶ τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους, τόσον ἡ ὑψηλὴ Πύλη, ὅσον καὶ ὁ κλῆρος καὶ ὁ λαὸς τῆς Κύπρου, τὸν ἐπέλεξαν γιὰ νὰ διαδεχθεῖ τὸν ὑπέργηρο, ἐξωρισμένο στὴν Εὐβοία, ἀρχιεπίσκοπο Χρῦσανθο⁵.

Τὰ σωζόμενα ἱστορικὰ ἔγγραφα δὲν μᾶς διαφωτίζουν καθόλου γιὰ τὸν ἢ τοὺς λόγους, γιὰ τοὺς ὁποίους ὁ Κωνστάντιος δὲν προχώρησε ἄμεσα στὴν ὑλοποίηση τῆς ἐντολῆς τοῦ Ἱερεμίου. Ἄν μάλιστα λάβει κανεὶς ὑπόψη ὅτι ὁ Κωνστάντιος, σὲ ἐπιστολὴ πού τοῦ ἔστειλαν οἱ κύπριοι⁶ μὲ τὸ ἴδιο πρὸς τὸν Ἱερεμία αἴτημα (νὰ χειροτονῆσει δηλ. τὸν Κυπριανὸ ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου), ἀνταπαντοῦσε στὶς 2 Ἰουλίου 1810, γράφοντάς τους ὅτι ἂν προηγεῖτο γραπτὴ παραίτηση τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου ἢ ἂν εἶχε πρὸς τὸ χειροτονῆσαι τὸν Κυπριανὸ ἄδεια τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, μετὰ χαρᾶς θὰ ἐπιτελοῦσε τὰ τῆς χειροτονίας⁷, τότε

βλ. κατωτέρω). Σ' αὐτὴν σημειώνεται: «εἶτα δὲ παραλαβοῦσα τὴν γνώμην τὴν κανονικὴν τοῦ προχειριζομένου μακαριωτάτου καὶ ἀγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κὺρ Κυπριανοῦ, χειροτονήσῃ καὶ τὸν εὐλαβέστατον ὑποψήφιον τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Κιτίων κὺρ Μελέτιον, κατὰ τὴν περίληψιν τῆς διαληφθείσης ἡμετέρας ἐκκλησιαστικῆς ἐπιστολῆς». Ὡς πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Δελικάνη ἐκδεδομένη, κατὰ παρατήρησιν τοῦ μακαριστοῦ Βενεδίκτου Ἑγγλεζάκη, σημειώνομε τὰ ἐξῆς: αὐτὴ δόθηκε ἀπὸ τὸ πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως πρὸς δημοσίευσιν μόλις τὸ 1902, καί, προκειμένου νὰ δικαιολογηθοῦν οἱ ἐπεμβάσεις τοῦ πατριάρχου Ἰωακείμ Γ' στὸ ἀπὸ τοῦ 1900 μαινόμενον ἀρχιεπισκοπικὸ ζήτημα, ἔγινε ἡ συγκεκριμένη ἀλλοίωσις τοῦ κειμένου. Β. ΕΓΓΛΕΖΑΚΗ, *Διὰ τὴν Ἐκκλησίαν Κύπρου, εἴκοσι μελέται*, ὅ.π., σ. 52.

5. Περὶ τούτων βλ. στὴν συνέχεια.

6. Δυστυχῶς ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ δὲν σώζεται. Τὸ περιεχόμενό της τὸ ἐξάγομε ἀπὸ τὴν ἀπαντητικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Κωνσταντίου πρὸς τοὺς κυπρίους.

7. «... ἡ μόνη ὁδός, ἡ ἐν διαταγαῖς πρεσβυγενέσιν, ἱεραῖς τε καὶ ἀμετατρέπτοις, νομίμως μέλλουσα εἰσάξει τοὺς ὑποψηφισθέντας εἰς τὴν τῶν προβάτων αὐλὴν ἐστὶν αὕτη ἢ ἡ διὰ παραιτήσεως τῶν ἐξορισθέντων, ἢ τέλος ἡ δι' ἀδείας τῆς Με-

εύκολα νοεῖ τις, ὅτι γιὰ κάποιον, εἰδικὸ λόγῳ, δὲν προχώρησε οὔτε στὴν «γνωστοποίηση» τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἱερεμίου, ἀλλ' οὔτε καὶ στὴν χειροτονία τοῦ Κυπριανοῦ.

Τὴν σιωπὴ τῶν ἐγγράφων καὶ αὐτὴν τοῦ Κωνσταντίου ἐπέλεξαν νὰ λύσουν κάποιοι ἱστορικοί, διατυπώνοντας ὁ καθένας τὴν δική του ὑπόθεση. Ἔτσι, πρῶτος ὁ Χάκκεττ ὑποθέτει («πρέπει νὰ υποθέσωμεν», γράφει) ὅτι ἔγραψε μὲν ὁ Ἱερεμίας στὸν Κωνσταντίο γιὰ τὴν χειροτονία τοῦ Κυπριανοῦ στὶς 15 Ἰουλίου 1810 πιεζόμενος ἀπὸ τὴν ὑψηλὴ Πύλη, δὲν ἀπέστειλε ὅμως τὴν ἐπιστολή, «ἢ καὶ ἂν (τὴν) ἔπεμψε θὰ συναπέστειλε καὶ ἰδιαιτέρας ὁδηγίας πρὸς τὸν Σιναίου ὅπως ἀναβάλη ὅσον ἡδύνατο τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς». Ὅταν ὅμως κοιμήθηκε ὁ Χρῦσανθος, συνεχίζει ὁ Χάκκεττ, τοῦ ἔστειλε δευτέρη ἐπιστολή. Αὐτὴν ἐξέλαβεν ὡς κανονικὴ καὶ τὴν παρεχώρησε, γιὰ νὰ καταχωρηθεῖ στὸν κώδικα Α' τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς προχώρησε στὴν χειροτονία⁸. Θὰ πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι τὰ ὑπὸ τοῦ Χάκκεττ γραφόμενα, πέραν ἀπὸ τὸ ὅτι κινοῦνται στὴν σφαῖρα τῆς ὑπόθεσης, στεροῦνται καὶ ὁποιασδήποτε ἱστορικῆς βάσης. Πέραν τούτου, χωρὶς ἴσως τὴν δέουσα ἔρευνα, ὁ Χάκκεττ ὑπέπεσε καὶ σὲ ἓνα τραγικότατο λάθος· ἡ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίου καταχωρηθεῖσα στὸν κώδικα Α' τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ἐπιστολή, ὅπως προαναφέραμε, εἶναι ἢ ὑπὸ τοῦ Ἱερεμίου Δ' συγγραφεῖσα κατὰ τὴν 15ην Ἰουλίου 1810, ἢ πρώτη δηλ. ἐπιστολή τοῦ Ἱερεμίου, καὶ ὄχι μία ἄλλη, δευτέρη ἐπιστολή.

Ἀρνητικὰ σχόλια περὶ τὸν Κυπριανόν, καὶ ἰδίως περὶ τοῦ τρόπου ἀνόδου του στὸν ἀρχιεπισκοπικὸ θρόνον, διατυπώνει καὶ ὁ Βε-

γάλης μητρὸς ἡμῶν Ἐκκλησίας... Τότε δὲ ἐλευσόμεθα ἐν χαρᾷ καὶ ἀγαλλιάσει, ὅτε ἢ ἡ παραίτησις, ἢ ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς μόνης ἰσχυροῦσης διαλυθῆσαι τὸ τοιοῦτον, ἄδεια κατὰ κανόνας ἦξει». Κῶδιξ Α' ΙΑΚ, φ. 157, καὶ σσ. 160 καὶ 161 τοῦ παρόντος τόμου.

8. ΙΩ. ΧΑΚΚΕΤΤ, *Ἱστορία τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου*, τ. Α', Ἀθήναις 1923, σ. 311. Τὰ ἴδια περίπου πρὸς τὸν Χάκκεττ διατυπώνει καὶ ὁ Μενάρδος. Βλ. Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ, *Ἡ ἐν Κύπρῳ ἱερὰ μονὴ τῆς Παναγίας τοῦ Μαχαίρᾶ*, Πειραιεῖ 1929, σ. 31.

νέδικτος Ἐγγλεζάκης⁹. Σὲ ὑποσημείωσή του μάλιστα, σχολιάζων τὸ εἰς τὸν μέγα κώδικα (Α΄) τῆς ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς μήνυμα τῆς εἰς ἀρχιεπίσκοπον ἐκλογῆς τοῦ Κυπριανοῦ¹⁰, χαρακτηρίζει ὡς ψευδῆ τὰ ὅσα γράφονται στὸ μήνυμα, προκειμένου νὰ δικαιολογήσουν «τὸν προβιβασμὸν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ»¹¹. Θεωρεῖ ἀκόμη ὅτι τὰ τῆς γενικότερης ἐκκλησιαστικῆς ἀταξίας «ἔθεσεν εἰς τὴν κανονικὴν των θέσιν ὁ Σιναίου Κωνστάντιος, ἀρνηθεὶς νὰ χειροτονήσῃ τὸν Κυπριανόν, ἕως ὅτου κρίνῃ τὴν ὑπόθεσιν του ἢ Μ. Ἐκκλησία ἢ παραιτηθῇ κανονικῶς ὁ Χρῦσανθος»¹².

Ἀπλὴ ὁμῶς ἀνάγνωση ὅλου τοῦ εἰς τὸ φ. 167 τοῦ κώδικος Α΄ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς μηνύματος, ἀποκαλύπτει ὅτι αὐτὸ ἀφορᾷ στὴν χειροτονία τοῦ Δαμασκηνοῦ (1824-1827), ὁ ὁποῖος διαδέχθηκε τὸν ἐξαναγκασθέντα σὲ παραίτηση Ἰωακεῖμ (1821-1824). Κομιστὴς τοῦ τοιοῦτου μηνύματος ἀναγράφεται ὁ μητροπολίτης Πάφου Πανάρετος Β΄ (1821-1827), ἐνῶ ὅπως πολὺ καλὰ γνωρίζουμε, μητροπολίτης Πάφου κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Κυπριανοῦ ἦταν ὁ Χρῦσανθος (1805-1821), ὁ ὁποῖος ὡς ὁ ἀρχαιότερος κατὰ τὴν ἔδρα μητροπολίτης, ὑπογράφει πρῶτος τὸ ὑπόμνημα τῆς χειροτονίας τοῦ Κυπριανοῦ¹³. Στὸ περὶ οὗ ὁ λόγος μήνυμα σημειώνονται τὰ ἐξῆς: «Οἱ τῇ ἀγιωτάτῃ ἀρχιεπισκοπῇ ὑποκείμενοι πανιερώτατοι καὶ ἅπας ὁ εὐαγῆς τῶν κληρικῶν καὶ ἱερέων σύλλογος, τῇ προτροπῇ τοῦ πανιερωτάτου καὶ θεοπροβλήτου μητροπολίτου τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Πάφου ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου Ἀρσινόης καὶ Ῥωμαίων

9. Διὰ τὴν Ἐκκλησίαν Κύπρου, εἴκοσι μελέται, ὅ.π., σ. 386.

10. «Ἐπειδὴ ὁ τῆς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς θρόνος διέμεινεν ἀκυβέρνητος, τοῦ ἐν αὐτῷ ἀρχιεπισκοποῦντος παραίτησιν ἐκούσιον καὶ ἀβίαστον ποιησαμένου...». Κῶδιξ Α΄ ΙΑΚ, φ. 167, καὶ Β. ΕΓΓΛΕΖΑΚΗ, Διὰ τὴν Ἐκκλησίαν Κύπρου, ὅ.π., σ. 674, σημ. 42.

11. «Διὰ τοιοῦτου, ἀλλοίμονον, ψεύδους (ἐκούσιος καὶ ἀβίαστος παραίτηση τοῦ προκατόχου του) ἄρχεται τὸ Μήνυμα εἰς τὸν προβιβασμὸν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, καταχωρηθὲν εἰς τὴν σ. 167 τοῦ μεγάλου κώδικος τῆς ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς». Αὐτόθι, σ. 674, σημ. 42.

12. Αὐτόθι, σ. 674, σημ. 42.

13. Κῶδιξ Α΄ ΙΑΚ, φ. 161. Βλ. καὶ κείμενο 18, σ. 174 στὸν παρόντα τόμο.

κυρίου κυρίου Παναρέτου προσκαλοῦνται τὴν σεβασμιότητά σου εἰς τὸν θρόνον τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς, καὶ δὴ ἐπέμφθην ἐγὼ τοῦ δοῦναί σοι τὸ μήνυμα»¹⁴.

Ἄρα, χωρὶς οἰονδήποτε ἐνδοιασμό, θὰ λέγαμε ὅτι ἀδίκως κατηγορεῖται ὁ Κυπριανός, καὶ ἀδίκως τὸν ἐπωμίζουν κάποιοι ἐνεργειῶν, ἀνηθίκου πρὸς τὰ ἐκκλησιαστικά περιεχομένου. Στὸ ὑπόμνημα στὴν δική του χειροτονία, τὸ ὁποῖον σημειωτέον ὅτι ἀναγράφεται εἰς τὰ φύλλα 160-161 τοῦ κώδικα Α' τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, ἀναφέρεται ὁ πραγματικὸς λόγος κενώσεως τοῦ θρόνου, ὁ ὁποῖος δὲν ἦταν ἄλλος παρὰ τὸ ἔκπτωτον καὶ ὑπερόριον τοῦ Χρυσάνθου ἀπὸ τὴν ὑψηλὴ Πύλη. «Τῆς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς... ἀπροστατεύτου διαμεινάσης καὶ ἐν στερήσει γνησίου ποιμένος, ἅτε τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος κυρίου Χρυσάνθου, δι' ὑψηλοῦ προσκυνητοῦ βασιλικοῦ χάττι σεριφίου, γενομένου ἐκπτώτου τε καὶ ὑπερορίου»¹⁵.

Τώρα, ἂν κάποιοι θέλουν νὰ βλέπουν παρασκηνιακὴ ἀνάμειξη τοῦ Κυπριανοῦ στὴν ἐξορία τοῦ Χρυσάνθου, δὲν ἔχουν παρά, τῇ χρήσει τῶν πηγῶν καὶ ὄχι ὑποθετικά, νὰ τὸ ἀποδείξουν¹⁶. Ἐμεῖς ἐν προκειμένῳ ὀφείλουμε νὰ ὑπενθυμίσουμε, ὅτι ἡ ὑψηλὴ Πύλη, μὴ ὑποκειμένη στὶς διαθέσεις τῶν ραγιαδῶν ὑποδούλων τῆς (ἂν ἦτο

14. Κῶδιξ Α' ΙΑΚ, φ. 167.

15. Κῶδιξ Α' ΙΑΚ, φ. 160. Βλ. καὶ κείμενο 18, σ. 173 στὸν παρόντα τόμο.

16. Μία τέτοια ὑπόθεση κάνει καὶ ὁ Ἄντρος Παυλίδης (*Στρόβολος - ἱστορία, γεωγραφία καὶ σύγχρονη ζωὴ*, Λευκωσία 2005, σ. 40), ὁ ὁποῖος θεωρεῖ ὅτι ὁ Κυπριανὸς θὰ πρέπει νὰ εἶχε μερίδιο εὐθύνης στὴν «διευθέτηση» γιὰ τὴν ἐξορία τοῦ Χρυσάνθου, καὶ ὡς ἐκ τούτου τὴν ἄνοδό του στὸν ἀρχιεπισκοπικὸ θρόνο τὴν ἔκρινε τὸ οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο παράνομη καὶ ἀντικανονικὴ. Ἔτσι δημιουργήθηκε ἐκκλησιαστικὴ κρίση, ὅπως γράφει, ἡ ὁποία λύθηκε μὲ τὸν θάνατο τοῦ Χρυσάνθου στὴν ἐξορία, ὁπότε ὁ θρόνος κενώθηκε καὶ ὁ Κυπριανὸς ἔγινε κανονικὰ ἀρχιεπίσκοπος. Ἡ ἐν λόγω ὑπόθεση, πέραν ἀπὸ τὸ ὅτι ἔχει ἱστορικὲς ἀνακρίβειες, ὅπως π.χ. ὅτι ὁ Κυπριανὸς γίνεται ἀρχιεπίσκοπος πρὶν λάβει θέση τὸ οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, καὶ ὅτι τὸ Πατριαρχεῖο κρίνει τὴν ἄνοδό του παράνομη καὶ ἀντικανονικὴ, φαίνεται νὰ μὴν ἔχει ὑπόψιν τῆς τὸ κείμενο τῆς ἐπιστολῆς τοῦ πατριάρχου Ἰερεμίου Δ', στὸ ὁποῖο δίδεται ρητὴ ἐντολὴ πρὸς τὸν Σιναίου γιὰ τὴν χειροτονία τοῦ Κυπριανοῦ. Ἄν μάλιστα λάβουμε ὑπόψιν καὶ τὴν

ποτέ δυνατόν) ἀπεφάσιζε τὶς ὁποιοσδήποτε ἐνέργειές της με βάση τοὺς δικούς της πολιτικούς λόγους καὶ τὰ δικά της πολιτικὰ καὶ ἄλλα συμφέροντα¹⁷. Πόση ἐπιρροὴ θὰ μπορούσε νὰ ἀσκήσει ἕνας οἰκονόμος ἱερέας στὴν ὑψηλὴ Πύλη, ὥστε αὐτὴ νὰ κινηθεῖ ἐναντίον τοῦ Χρυσάνθου καὶ ὑπὲρ τοῦ Κυπριανοῦ; Ἐὰν ἡ παρουσία τοῦ Κυπριανοῦ στὴν Ἀρχιεπισκοπὴ ἢ τοῦ οἰουδήποτε Κυπριανοῦ, ἐξυπηρετοῦσε τὰ οἰκονομικά, κυρίως, συμφέροντα τῶν τούρκων στὴν Κύπρο¹⁸, δὲν μπορεῖ νὰ εὐθύνεται διὰ τοῦτο ὁ Κυπριανός. Ἐὰν οἱ ἐνέργειες τοῦ Κυπριανοῦ στὴν στάση τῶν τούρκων τὸ 1804 ἐναντίον τοῦ Χρυσάνθου, τὸν ἀπέδειξαν ἄνδρα σώφρονα καὶ συνετό, καὶ ἡ ὄλη του κατάρτιση, βιοτὴ καὶ πολιτεία τὸν καθιέρωσαν στὶς καρδίες ἐλλήνων καὶ τούρκων τῆς Λευκωσίας, με ἀποτέλεσμα τὴν μετὰ τὴν ἐξορία τοῦ Χρυσάνθου ἐκλογή του ὡς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου «ὡς ἄξιον καὶ ἡμῶν ἐκ πολλοῦ ἐν πολλοῖς καὶ διὰ πολλῶν δόκιμον ὄντα»¹⁹, φρονοῦμε ὅτι φθάνει στὰ ὄρια τῆς φαντασίας νὰ θεωρεῖται ὅτι ὁ Κυπριανός ἔντεχνα, χρησιμοποιῶντας πιθανὸν τὰ χαρίσματά του, προετοίμασε τὸν δρόμο τῆς ἀνάρρησής του στὸν ἀρχιεπισκοπικὸ θρόνο.

δεύτερη ἐπιστολὴ τοῦ Ἱερεμίου πρὸς τὸν Συναίου (27 Σεπτεμβρίου 1810), γιὰ τὴν ὁποία θὰ μιλήσουμε πάρα κάτω, θὰ δοῦμε ὅτι τὸ οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, ὄχι ἀπλῶς ἤθελε τὴν χειροτονία τοῦ Κυπριανοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιζητοῦσε καὶ ἐπευλογοῦσε.

17. Ἐκτεταμένα περὶ τούτου βλ. Κ. ΚΟΚΚΙΝΟΦΤΑ, Ὁ Πάφου Χρυσάνθος (1805-1821) καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ κρίση τοῦ 1810, *EKEE*, XXIII (1997) 245-271, καὶ μελέτη Δ', σσ. 583-596 στὸν παρόντα τόμο.

18. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ ἐκάστοτε ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου τὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας, λόγω τῆς ἐπίδρασής του πρὸς τὸν λαό, ἦταν υπεύθυνος γιὰ τὴν συλλογὴ τῶν φόρων καὶ τὴν παράδοσή τους στὴν ὑψηλὴ Πύλη. Ὁ γηραιὸς καὶ ἐν ἀσθενείαις ἀρχιεπίσκοπος Χρυσάνθος ἦταν ἀδύνατο νὰ ἐξυπηρετήσῃ τοὺς τούρκους. Ἐνας νέος ὅμως ἀρχιεπίσκοπος «ἐγγυόταν» τὰ συμφέροντά τους.

19. Κῶδιξ Α' ΙΑΚ, φ. 161. Βλ. καὶ κείμενο 18, σ. 173 στὸν παρόντα τόμο. Νὰ σημειώσουμε ἀκόμη τὸ ἔξης: στὴν μνημονευθεῖσα ἐπιστολὴ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ τῆς Κύπρου πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμία Δ' (28 Ἰουνίου 1810), ἡ ἐπιλογή τοῦ Κυπριανοῦ ἀπὸ τὴν ὑψηλὴ Πύλη ὡς τοῦ νέου ἀρχιεπισκόπου Κύ-

Ἄλλα καὶ ὅσον ἀφορᾶ τὴν κατὰ τὸν Ἑγγλεζάκη ἄρνηση τοῦ Κωνσταντίου νὰ χειροτονήσει τὸν Κυπριανό, ἔχουμε νὰ παρατηρήσουμε τὰ ἑξῆς: Δὲν ἀρνεῖται ὁ Κωνστάντιος νὰ χειροτονήσει τὸν Κυπριανό, τοῦ ὁποῖου μάλιστα τὴν ἐκλογή θεωρεῖ ἀρίστην καὶ φρονίμην. «Καὶ περὶ μὲν τῆς γενομένης καὶ ἐκ μέρους ὑμῶν ἐκλογῆς συνωδὰ τῷ βασιλείῳ θεσπίσματι πρὸς τὸν πανοσιολογιώτατον ἅγιον οἰκονόμον κὺρ Κυπριανόν, ἐπὶ τῷ ἀναδεχθῆναι τοὺς πνευματικούς οἵακας πάσης τῆς Κύπρου, ἐστὶν ἀρίστη καὶ φρονίμη, διότι μόνος αὐτός, ὡς εἰδὼς πάντα, δύναται ἐπὶ τοιούτων σφοδρῶν καὶ ἀλγεινῶν τῆς πατρίδος ὑμῶν περιστάσεων στήναι πρὸς τὰ τοιαῦτα ῥαγδαῖα τῶν ἀλλεπαλλήλων καταιγίδων καὶ κατευνάσαι τὴν τῶν πραγμάτων πικρὰν ταραχὴν καὶ ζάλην, ὡς ἐχέφρων τῷ ὄντι καὶ πολύπειρος κυβερνήτης»²⁰.

Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἀρνεῖται τὴν χειροτονία σὲ ἓνα ἄνδρα τοῦ ὁποῖου τὴν ἐκλογή θεωρεῖ ἀρίστη καὶ φρονίμη, τὸν χαρακτηρίζει ἐχέφρονα καὶ πολύπειρο κυβερνήτη, ἀτενίζει στὸ πρόσωπό του τὸ καλῶς νοούμενον μέλλον τῆς Κύπρου, ἀφοῦ εἶναι ὁ «μόνος εἰδὼς πάντα» τὰ προβλήματα τῆς, καὶ ὁ μόνος ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ σταθεῖ ἔναντι τῶν σφοδρῶν καὶ ἀλγεινῶν περιστάσεων τῆς πατρίδος, ἔναντι τῶν ραγδαίων ἀλλεπαλλήλων καταιγίδων καὶ νὰ κατευνάσει τὴν πικρὴ ταραχὴ καὶ ζάλη τῶν πραγμάτων; Δὲν ἀρνεῖται τὴν χειροτονία διότι ἔχει τι κατὰ τοῦ Κυπριανοῦ καὶ τῶν λοιπῶν κυπρίων, κλήρου καὶ λαοῦ, ποὺ τὸν στηρίζουν, ἀλλὰ θέλει, ὡς παροδικῶς ἐπιχωριάζων ἐπίσκοπος, νὰ κινεῖται ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς νομοκανονικῆς τάξεως τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τοῦτο, ἐπικαλούμενος τὸ δίκαιον τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ προηγούμενα παραδείγματα,

πρου, χαρακτηρίζεται ὡς ἀπότομη ἀπόφασί της. «Τὸ ὑψηλὸν καὶ πολυχρόνιον δεβλέτι ἐν ταῦτῳ, οὐ μόνον διὰ προσκυνητῶν περατίων, ἀλλὰ καὶ δι' ὑψηλοῦ χάττι σεριφίου ἀποκατέστησεν ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου διάδοχον τὸν ἅγιον οἰκονόμον κὺρ Κυπριανόν, καὶ μητροπολίτην Κιτίων τὸν ἀρχιμανδρίτην Μελέτιον μὲ ἀπότομον ἀπόφασιν». (βλ. ἐνταῦθα, σ. 157). Ἄρα ποῦ ἢ ὁποιαδήποτε ἀνάμειξη τοῦ Κυπριανοῦ στὴν ἐξορία τοῦ Χρυσάνθου;

20. Κῶδιξ Α' ΙΑΚ, φ. 156. Βλ. καὶ κείμενο 14, σ. 159 στὸν παρόντα τόμο.

θεωρεῖ ὅτι ἡ μόνη ὁδὸς διὰ νὰ γίνῃ «ἐν χαρᾷ καὶ ἀγαλλιάσει» ἢ «χειροτονία ἐπισκόπου» (Κυπριανοῦ) εἶναι «ἢ ἡ παραίτησις, ἢ ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς μόνης ἰσχυροῦσης διαλύσει τὸ τοιοῦτον, ἄδεια κατὰ κανόνας»²¹. Ἄρα τὸ μόνον, ὄχι εὐκαταφρόνητον κώλυμα τοῦ Κωνσταντίου, εἶναι τὸ νὰ μὴν πράξῃ κατὰ κανόνας. Γι' αὐτό, σὲ μία μεστή ἀπὸ πλευρᾶς Κανονικοῦ Δικαίου ἐπιστολῆ, ὑποδεικνύει τὴν ὀρθὴ καὶ νόμιμη ὁδὸ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὡς γνωστὸν ἔπραξαν οἱ κύπριοι²².

Καὶ ὅμως, παρὰ ταῦτα, παρὰ δηλ. τὴν ἔγγραφο ἄδεια τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Δ' πρὸς τὸν Σιναίου Κωνσταντίου, γραφεῖσαν, ὅπως προαναφέραμε, στὶς 15 Ἰουλίου 1810, πρὸς ἐπιτέλεση τῆς χειροτονίας τοῦ Κυπριανοῦ²³, ὁ Κωνσταντίος ἢ κάποιος ἄλλος, δὲν ἄφησε τελικὰ νὰ προχωρήσῃ ἡ χειροτονία πρὶν τὸν θάνατο τοῦ Χρυσάνθου.

21. Κῶδιξ Α' ΙΑΚ, φ. 157. Βλ. καὶ κείμενο 14, σ. 161 στὸν παρόντα τόμο. Γράφοντας αὐτὰ ὁ Σιναίου, θέλει νὰ προστατεύσῃ ὄχι μόνον τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ καὶ τὸν Κυπριανό, ὁ ὁποῖος θὰ ἀνελάμβανε τὸ ἔργον τῆς ἀρχιεπισκοπείας σὲ ἀντίξοες γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ ἔθνος συνθήκες.

22. Τοῦτο εἶναι ἐμφανέστατο στὴν δευτέρῃ ἐπιστολῇ, ἡ ὁποία ἀποστέλλεται πρὸς τὸν Ἱερεμία Δ' ἀπὸ τὴν Κύπρον γιὰ τὸ θέμα τῆς χειροτονίας τοῦ Κυπριανοῦ. Αὐτὴ ἀποστέλλεται ἀπὸ τὴν τότε Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου πρὸς τὸν Ἱερεμία. Εἶναι δὲ γραμμένη κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὶς ὑποδείξεις τοῦ Κωνσταντίου στὴν ἀπαντητικὴ του πρὸς τοὺς κυπρίους ἐπιστολῇ (2 Ἰουλίου 1810).

23. «Διὰ τοῦτο γράφοντες συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων τῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἐντελλόμεθα καὶ παραγγέλλομεν τῇ ἱερότητί σου, ὅπως, ἔχων τὴν ἡμετέραν ἐκκλησιαστικὴν ἄδειαν καὶ παραλαβὼν συλλειτουργοὺς τοὺς λοιποὺς δύο αὐτόθι συναδελφούς, διαπραξάμενος ἐπιτέλεση σὺν πάσῃ κανονικῇ ἀκριβείᾳ τὴν θείαν καὶ ἱερὰν μυσταγωγίαν καὶ χειροτονήσῃς κατὰ πρῶτον, τὸν εἰρημένον θεοφιλέστατον ὑποψήφιον κύρ Κυπριανόν, προχειριζόμενος αὐτὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου καὶ ἀποκαταστήσῃς εἰς τὸν θρόνον αὐτῆς τῇ ἐπικλήσει καὶ χάριτι τοῦ παναγίου καὶ τελεταρχικοῦ Πνεύματος. Εἰ δέ γε, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν αὐτοῦ, ἐπιτραπῇ κυριαρχικῇ ἄδεια τῆς αὐτοῦ μακαριότητος πρὸς τὴν ἀρχιερωσύνην σου, καὶ περὶ τῆς ἐτέρας χειροτονίας τοῦ διαδεξαμένου τὸν θρόνον τῆς ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Κιτίων, καὶ γνωμοδο-

Τόσο στὶς πηγές, ὅσο καὶ στὴν βιβλιογραφία, παρατηρεῖται ἀσάφεια ὡς πρὸς τὴν ἡμερομηνία θανάτου τοῦ Χρυσάνθου, καὶ ὡς πρὸς τὸ πότε αὐτὸς (ὁ θάνατος) μαθεύτηκε στὴν Κύπρο²⁴. Ὁ λόγος δὲν εἶναι ἄλλος παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ κάθε ἕνας, κυρίως ἀπὸ πλευρᾶς πηγῶν, σημειώνει τὶς ἡμερομηνίες κατὰ τὶς ὁποῖες αὐτὸς τὸν πληροφορήθηκε. Γενικότερα πιστεύεται ὅτι ὁ Χρυσάνθος κοιμήθηκε κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον τοῦ 1810²⁵. Αὐτὸ μαρτυρεῖται στὸ πλέον ἐπίσημο κείμενο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, τὸν κώδικα Α' τῆς ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς, σὲ κατάλογο τῶν χρεῶν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ὁ ὁποῖος συντάχθηκε, μετὰ τὴν χειροτονία τοῦ Κυπριανοῦ, ἀπὸ τοὺς ἀρχιερεῖς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου καὶ τὸν εὐαγγῆ κληρο τῆς θεοσώστου πόλεως Λευκωσίας. Σ' αὐτὸν σημειώνεται ὅτι «μετὰ τὴν πρὸς Κύριον ἐκδημίαν τοῦ μακαρίτου καὶ αἰοδύμου προκατόχου μας κυρίου Χρυσάνθου ἀρχιεπισκόπου (γράφει

τήση ἢ αὐτοῦ μακαριότης εἰς τὸ νὰ ἐπιτελέσης τὴν χειροτονίαν αὐτὴν πάλιν ἡ ἱερότης σου, τότε συνηγορούσης καὶ τῆς ὑ(ἡ)μετέρας ἐκκλησιαστικῆς ἀδείας, χειροτονήσης ὡσαύτως ἀρχιερέα τὸν εὐλαβέστατον ὑποψήφιον κὺρ Μελέτιον, καὶ ἀποκαταστήσης ἐν τῇ ἀγιωτάτῃ ἐκείνῃ Μητροπόλει, κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διατύπωσιν εἰς τὴν ἄγρυπνον προστασίαν καὶ θεοφιλῆ ἐπίσκεψιν καὶ ποιμαντορίαν τοῦ αὐτόθι χριστεπώνυμου πληρώματος». Κῶδιξ Α' ΙΑΚ, φ. 160. Βλ. καὶ κείμενο 16, σ. 169 στὸν παρόντα τόμο.

24. Ὡς ἡμερομηνίες θανάτου τοῦ Χρυσάνθου προτείνονται ἡ 1η Σεπτεμβρίου [Π. Ἀγγελᾶτος, ἐν Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Χρονικὰ σημειώματα», ΚΧ, Β' (1924) 228], ἡ 2α Ὀκτωβρίου (αὐτόθι, σ. 228) καὶ ἡ 4η Ὀκτωβρίου [Εὐαγγέλιον Λευκάρων, ἐν Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Παλαιογραφικά», ΚΧ, ΙΓ' (1937) 62].

25. Πληροφορικὰ ἀναφέρουμε ὅτι τὰ λείψανα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου, σύμφωνα μὲ μαρτυρία τοῦ π. Πολυκάρπου Χρυσικοῦ, βρίσκονται στὸν ἱερὸ ναὸ Ἁγίας Παρασκευῆς Χαλκίδος (βλ. Γ. ΓΕΩΡΓΗ, «Ἰχνηλατῶντας τὶς σχέσεις Κύπρου-Εὐβοίας ἀνὰ τοὺς αἰῶνες», Διεθνὲς Ἐπιστημονικὸ Συνέδριο «Ἡ πόλις τῆς Χαλκίδας» - Χαλκίδα 24-27 Σεπτεμβρίου 1987, Ἑταιρεία Εὐβοϊκῶν Σπουδῶν, Ἀθήνα 1990, σ. 158). Σύμφωνα καὶ μὲ ἄλλη, προφορικὴ μαρτυρία τοῦ Θεοδώρου Παπαδοπούλου, σὲ μεγάλο ναὸ τῆς Χαλκίδας, στὸ βόρειο κλιτὸς πίσω ἀπὸ τὸν ἀριστερὸ χορὸ, ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία βρῆκε ἕνα κεκοιμημένο σὲ καθιστὴ στάση.

ὁ Κυπριανός), ἥτις συνέβη κατὰ τὸ 1810 σωτήριοι ἔτος, ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ»²⁶.

Τὸ ἄγγελμα τοῦ θανάτου τοῦ Χρυσάνθου φθάνει στὴν Κύπρο ὀπωσδήποτε πρὸ τῆς 26ης Σεπτεμβρίου τοῦ 1810²⁷. Στὸ συμπέρασμα αὐτὸ ὀδηγοῦμεθα ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι στίς 26 Σεπτεμβρίου 1810, ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ἱερεμίου Δ΄ πρὸς τὸν Σιναίου γιὰ τὴν ἐπιτέλεση τῆς χειροτονίας τοῦ Κυπριανοῦ, καταχωρεῖται στὸν κώδικα Α΄ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Ὁ θάνατος τοῦ Χρυσάνθου, παρὰ τὴν ἄδεια τοῦ Ἱερεμίου πρὸς τὸν Σιναίου, θὰ ἦταν ἐκεῖνος πὺρ θὰ ἄνοιγε τὸν δρόμο πρὸς τὴν χειροτονία τοῦ Κυπριανοῦ, αἰρομένου καὶ τοῦ ὁποιοῦδήποτε πνευματικοῦ διλήμματος, τὸ ὅποιο θὰ μπορούσε νὰ ἐμφώλευε στὴν καρδιά τοῦ τελευταίου.

Εἶδαμε στὴν ἀνάλυση τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Γαβριὴλ Ζαχαρίου πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπο Χρῦσανθο, ὅτι ἡ σχέση Κυπριανοῦ καὶ Χρυσάνθου ἦταν ἄριστη. Ὑπῆρχε μεταξύ τους ἄψογη συνεργασία καὶ ἀπόλυτος σεβασμός. Ὁ Χρῦσανθος ἐμπιστευόταν ἀπόλυτα τὸν Κυπριανό²⁸. Τοῦ χρωστοῦσε δὲ καὶ εὐγνωμοσύνη, λόγω τῆς σωτηρίας γιὰ τὸν Χρῦσανθο ἐπέμβασης τοῦ Κυπριανοῦ στὴν στάση τῶν τούρκων τοῦ 1804. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κυπριανὸς ὑπήκουε μὲ προθυμία στίς ἐντολές τοῦ Χρυσάνθου. Ὅλα τούτα, ἀλλὰ καὶ ἄλλα πολλὰ, τὰ ὅποια δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἐξιστορηθοῦν, δημιούργησαν μεταξύ τῶν δύο ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν μία ἔντονη πνευματικὴ σχέση. Ὁ ὅλος ὑπακοὴ πρὸς τὸν Χρῦσανθο Κυπριανὸς ἦτο ποτὲ δυνατὸν νὰ θελήσει τὴν ἐξορία του καὶ νὰ ἐπιβουλευθεῖ τὸν θρόνο

26. Κώδιξ Α΄ ΙΑΚ, φ. 165. Βλ. καὶ κείμενο 39, σ. 225 στὸν παρόντα τόμο.

27. Ὁ Παναγῆς Ἀγγελᾶτος βεβαίως ἀναφέρει ὅτι τῆ 29ῃ τοῦ αὐτοῦ ἡκούσθη εἰς Λευκοσίαν (Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ, «Χρονικὰ σημειώματα», ὅ.π., σ. 228, καὶ ἐνταῦθα, σ. 42), προφανῶς ὅμως καὶ ἐδῶ, ὅπως καὶ στὸ θέμα τῆς ἡμερομηνίας θανάτου τοῦ Χρυσάνθου, ἀναφέρει τὴν ἡμέρα κατὰ τὴν ὅποια ὁ ἴδιος πληροφορήθηκε τὸ γεγονός.

28. Βλ. ἐπιστολὴ Γαβριὴλ Ζαχαρίου πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Χρῦσανθο, ἡμερομ. 23 Μαΐου 1803. «Ὁ ἅγιος οἰκονόμος κύρ Κυπριανὸς τὴν προσκυνᾷ (τὴν μακαριότητά του) πανευλαβῶς δι' ἐμοῦ, καὶ κατὰ τὴν προσταγὴν τῆς ἠθέλε νὰ μισέψη εἰς Φιλάνιν ὡς τὸν ἐδιορίσετε». Ὅρα ἀνωτέρω, σ. 134.

του; Τί ἐμπόδιζε τὸν Κυπριανό, μετὰ τὴν ἔλευση τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἱερεμίου, νὰ ἀπαιτήσῃ τὰ τῆς χειροτονίας του σὲ ἀρχιεπίσκοπο; Ἡ, γιατί, βλέποντας ὅτι κωλυσιεργοῦσε τὸ θέμα (ἀπὸ τῆς 15ης Ἰουλίου 1810 μέχρι τῆς 26ης Σεπτεμβρίου 1810) δὲν ἀπευθύνθηκε διὰ ἐπιστολῶν πρὸς τὸν Ἱερεμία καὶ νὰ ζητήσῃ τὸ δίκαιό του; Ἡ, ἀκόμη, γιατί δὲν ἔκανε χρῆση τῆς «καλῆς σχέσης» πού εἶχε μὲ τὴν πολιτικὴ ἐξουσία (τοὺς τούρκους), ὅπως γράφουν ὀρισμένοι, γιὰ ἐπίσπευση τῆς χειροτονίας του; Καὶ ὅμως, παρ' ὅλο πὸν μπορούσε νὰ χρησιμοποιήσῃ ὅλα τούτα, δὲν τὸ ἔπραξε. Ἡ πνευματικὴ του σχέση μὲ τὸν γηραιὸ ἀρχιεπίσκοπο δὲν τοῦ τὸ ἐπέτρεπε. Ἐκρινε φρονιμότερο, παρὰ τὴν λύση τοῦ κανονικοῦ ζητήματος, ἡ ὁποία πραγματοποιήθηκε μὲ τὴν ἐπιστολὴ τοῦ Ἱερεμίου Δ', νὰ περιμένει μέχρι καὶ τὸν θάνατο τοῦ Χρυσάνθου. Γι' αὐτό, ὅταν πληροφοροῦνται στὴν Λευκωσία τὸν θάνατο τοῦ ὑπὸ τῶν τούρκων ἐξορισθέντος ἀρχιεπισκόπου, τότε καταχωροῦν τὴν ἐπιστολὴ τοῦ Ἱερεμίου στὸν κώδικα, γιὰ νὰ ἀνοίξῃ ἐπίσημα πλέον ὁ δρόμος τῆς χειροτονίας, ἡ ὁποία, παρ' ὅλα ταῦτα, ἐπιτελεῖται ἕνα καὶ πλέον μῆνα μετὰ (30 Ὀκτωβρίου 1810). Καὶ στὸ σημεῖο τοῦτο δὲν ἐπείγεται ὁ Κυπριανός, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει ὅτι δὲν κυνηγοῦσε τὸν θρόνο, ἀλλὰ ὑπακούει στὰ κελεύσματα τῶν καιρῶν καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀνθρώπων.

Φρονοῦμε λοιπὸν ὅτι ἡ καθυστέρηση τῆς χειροτονίας τοῦ Κυπριανοῦ καὶ ἡ ἐπιτέλεσή της μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Χρυσάνθου ἦταν, γιὰ τοὺς λόγους πὸν προαναφέραμε, ἐπιλογὴ τοῦ Κυπριανοῦ, ὁ ὁποῖος θὰ εἶχε ὅπωςδήποτε ἐπικοινωνία καὶ συνεννόηση καὶ μὲ τὸν Σιναίου Κωνστάντιο. Ἐπίσης, φρονοῦμε ὅτι ὁ Κωνστάντιος, παρ' ὅλο πὸν λύθηκε τὸ ἀπὸ πλευρᾶς ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου ζήτημα, καὶ θὰ μπορούσε ἄνετα, μετὰ τὴν λήψη τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἱερεμίου, νὰ προχωρήσῃ μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου στὴν χειροτονία, σεβάστηκε τὴν ἐπιθυμία τοῦ Κυπριανοῦ. Οἱ ἡμερομηνίες καὶ τὰ δύο σωζόμενα ἔγγραφα (ἐπιστολὴ Σιναίου πρὸς κυπρίους καὶ ἐπιστολὴ πατριάρχου Ἱερεμίου πρὸς Σιναίου, ὡς ἐπίσης καὶ μία δεύτερη ἐπιστολὴ τοῦ Ἱερεμίου πρὸς

τὸν Σιναίου, ἡμερομηνίας 27 Σεπτεμβρίου 1810, τὴν ὁποία θὰ ἐξετάσουμε ἀμέσως μετὰ), δικαιολογοῦν ἀπόλυτα τὴν ἐξαγωγή τῶν παρὰ πάνω συμπερασμάτων.

Στὸ Ἀρχεῖον ἀρχιεπισκόπων Κύπρου, βιβλίον ΛΗ', ἔγγραφον 9, σώζεται ἰδιόχειρη πρωτότυπη προσωπικὴ ἐπιστολὴ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Δ' πρὸς τὸν ἐν Κύπρῳ διατρίβοντα, ἀπὸ τῆς 27ης Φεβρουαρίου 1810²⁹ καὶ ἐξῆς, ἀρχιεπίσκοπον Σινᾶ καὶ μετέπειτα πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Κωνστάντιον. Ἡ ἐπιστολὴ αὐτή, σύμφωνα μὲ ἀυτόγραφο σημεῖωμα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Σωφρονίου, ἐπεδόθηκε σ' αὐτὸν τὴν 3η Μαΐου 1872, προερχόμενον ἀπὸ τὸ σιναϊτικὸ μετόχιο τῆς Βασιλείας, ὅπου προφανῶς τὴν εἶχε λησμονήσει ὁ Σιναίου³⁰. Δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου ἡ ἐπιστολὴ ἔφθασε στὴν Κύπρον καὶ ἀρχειοθετήθηκε στὸ Ἀρχεῖον τῶν ἀρχιεπισκόπων Κύπρου. Πρῶτος ἐξέδωκε τὴν ἐπιστολὴν ὁ Κ. Μυριανθόπουλος³¹.

Ἡ ἐπιστολὴ γράφτηκε στὶς 27 Σεπτεμβρίου 1810. Ἡ ἡμερομηνία συγγραφῆς τῆς δὲν ἔχει καμμία σχέση μὲ τὴν ἡμερομηνία καταχώρησης στὸν κώδικα Α' τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου (26 Σεπτεμβρίου 1810) τῆς πρώτης πρὸς τὸν Σιναίου συγγραφείσης ἀπὸ τὸν Ἱερεμίαν Δ' περὶ τῆς χειροτονίας τοῦ Κυπριανοῦ ἐπιστολῆς (15 Ἰουλίου 1810). Τὸ ὅτι ἡ μία γράφτηκε στὶς 27 Σεπτεμβρίου καὶ ἡ ἄλλη καταχωρήθηκε στὸν κώδικα στὶς 26 Σεπτεμβρίου, εἶναι ἀπλὴ σύμπτωση. Θὰ μπορούσε, διαφοροποιημένης τῆς ἡμερομηνίας θανάτου τοῦ Χρυσάνθου καὶ τῆς μεταδόσεως τοῦ μηνύματος τούτου στὴν Λευκωσία, ἡ καταχώρηση τῆς πρώτης ἐπιστολῆς στὸν κώδικα νὰ γινόταν ἐνωρίτερα.

Στὴν ἐπιστολὴ θίγονται τρία ζητήματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ δύο πρῶτα ἀφοροῦν στὸν Κυπριανό, ἐνῶ τὸ τρίτον ἀναφέρεται σὲ παραχώρηση, ἐμφαινομένη δι' ἐπιστολῆς, τὴν ὁποία κάμνει ὁ Ἱερεμίας

29. Κ. ΜΥΡΙΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ, «Πατριαρχικαὶ ἐπιστολαὶ πρὸς τοὺς ἀρχιεπισκόπους Κύπρου Χρυσάνθον καὶ Σινᾶ Κωνστάντιον», ΚΣ, ΙΣΤ' (1952) 36.

30. Β. ΕΓΓΛΕΖΑΚΗ, *Διὰ τὴν Ἐκκλησίαν Κύπρου*, ὅ.π., σ. 52.

31. Κ. ΜΥΡΙΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ, «Πατριαρχικαὶ ἐπιστολαί», ΚΣ, ὅ.π., σσ. 36-37. Βλ. κείμενον 17, σσ. 171-172 τοῦ παρόντος τόμου.

πρὸς κάποιον «κὺρ Ἰωακείμ», προκειμένου νὰ πραγματοποιήσῃ ἓνα ταξίδι.

Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ μὴ τέλεση τῆς χειροτονίας τοῦ Κυπριανοῦ ἀπὸ τὸν Κωνστάντιο, προκάλεσε τὴν συγγραφὴ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιστολῆς. Ἡ παρέλευση δύο καὶ ἡμίσεος μηνῶν ἀπὸ τῆς συγγραφῆς τῆς πρώτης καὶ ἡ πληροφόρηση, τὴν ὁποίαν ὄψοις δὴποτε ἔλαβεν ὁ Ἱερεμίας, ὅτι δηλ. ὁ Κυπριανὸς δὲν ἀπεκατεστάθη ὡς ὁ νέος ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου, κατὰ τὴν ἄδειάν του, τὸν ὠθησαν στὴν συγγραφὴ τῆς δεύτερης ἐπιστολῆς, διὰ τῆς ὁποίας ἀνανεώνει τὴν πρώτην κανονικὴν ἄδειαν περὶ τῆς χειροτονίας. «Ἴδου κατὰ τὴν βασιλικῶς ἐπικυρωθεῖσαν αἴτησιν τῶν αὐτόθι ἱερωτάτων συναδελφῶν, τοῦ εὐαγοῦς κλήρου καὶ παντὸς τοῦ χριστεπωνύμου πληρώματος, στέλλεται ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν εἴδησις τῇ φίλῃ ἡμῶν ἱερότητί σου, ἵνα ἐπιτελέσασα κανονικῶς τὴν χειροτονίαν πρώτον τοῦ θεοφιλεστάτου ὑποψηφίου κὺρ Κυπριανοῦ, προχειρίσῃτε μετὰ τῶν λοιπῶν δύο συλλειτουργῶν συναδελφῶν τὴν αὐτοῦ θεοφιλίαν εἰς τὸν θρόνον τῆς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Νέας Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Κύπρου, πρὸς διαδοχὴν τοῦ ἀπελαθέντος δι' ὑψηλοῦ βασιλικοῦ προσκυνητοῦ ὀρισμοῦ πρώην ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κὺρ Χρυσάνθου»³².

Ἡ ὑπαρξὴ τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς ἔχει τεράστια σημασία γιὰ τὸν Κυπριανό, διότι ἀναιρεῖ ὅλους ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀπέδωσαν σ' αὐτὸν ὁποιανδήποτε εὐθύνη σὲ σχέση μὲ τὰ ἔσχατα τοῦ βίου τοῦ Χρυσάνθου. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἐνισχύεται περισσότερο, ὅπως θὰ δοῦμε, καὶ ἀπὸ τὸ δεύτερο, ἀφορῶν στὸν Κυπριανό, ζήτημα τῆς ἐπιστολῆς.

Εἶναι, λοιπόν, φανερό ὅτι τὸ πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως γενικότερα καὶ ὁ Ἱερεμίας Δ' εἰδικότερα, θέλουν τὴν χειροτονία τοῦ Κυπριανοῦ. Πρὸς τοῦτο ἔχουν ὑπὲρ τους τὴν τήρησιν ὅλης τῆς προβλεπομένης ὑπὸ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου τάξεως τῆς Ἐκκλησίας· ὁ Χρυσάνθος, μετὰ τὴν ἀπέλασή του, θεωρεῖται «πρώην ἀρχι-

32. ΙΑΚ, Βιβλίον ΛΗ', ἔγγραφον 9. Κ. ΜΥΡΙΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ, «Πατριαρχικαὶ ἐπιστολαὶ πρὸς τοὺς ἀρχιεπισκόπους Κύπρου Χρυσάνθον καὶ Σινᾶ Κωνστάντιον», ὅ.π., σσ. 36-37. Βλ. καὶ ἐνταῦθα, σ. 171.

επίσκοπος», καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου παραμένει ἀκέφαλος, ὑπάρχει ἡ «αἵτησις» (ἐκλογή) τοῦ Κυπριανοῦ ἀπὸ τοὺς ἀρχιερεῖς τῆς Κύπρου, τὸν εὐαγγῆ κληρο καὶ ὄλο τὸ χριστεπώνυμο πλήρωμα, καὶ τέλος ὑπάρχει ἡ κατὰ τοὺς κανόνες καὶ τὸν Κωνσταντῖο κανονικὴ ἄδεια τοῦ μόνου πρὸς ἐπίλυση ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων τότε οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου. Ἐὰν τὸ πατριαρχεῖο ἀντιτίθετο στὴν ἐκλογή καὶ χειροτονία τοῦ Κυπριανοῦ, ὅπως σημειώνει, π.χ., ὁ Χάκκεττ³³, πρὸς τί ἡ δεύτερη ἐπιστολὴ τοῦ Ἰερεμίου ἐπαναφέρουσα τὸ ἴδιο θέμα; Λαμβανομένου μάλιστα ὑπόψη, ὅτι ὁ θάνατος τοῦ Χρυσάνθου εἶναι ἄγνωστος στὸν Ἰερεμία ὅταν γράφει αὐτὴ τὴν ἐπιστολή³⁴, τότε εὐκολὰ ἀντιλαμβανόμεθα ὅτι τὸ πατριαρχεῖο καὶ θέλει καὶ ἐπείγεται γιὰ τὴν χειροτονία τοῦ Κυπριανοῦ.

Στὸ δεύτερο ἀφορῶν τὸν Κυπριανὸ ζήτημα τῆς ἐπιστολῆς, ὁ Ἰερεμίας ἐμφανίζεται ὡς νὰ ἀναμένει κάτι ἀπὸ τὸν Κυπριανό. Αὐτὸ ἐννοεῖται πίσω ἀπὸ τὰ ἐκφραζόμενά του «περὶ τοῦ ἀνήκοντος ἡμῖν». Μετὰ τὸ πρῶτο ζήτημα, πού ὅπως εἶδαμε ἀφορᾶ στὴν ἀνανέωση τῆς κανονικῆς ἄδειας γιὰ τὴν χειροτονία, ὁ Ἰερεμίας ἔντεχνα περνᾶ καὶ σὲ ἕνα δεύτερο θέμα: «Ταῦτα δὲ οὕτω διαπραξαμένη (χειροτονία Κυπριανοῦ, καὶ τῆ ἀδεία του χειροτονία τοῦ Μελετίου ὡς μητροπολίτου Κιτίου), οὐδαμῶς ἀμφιβάλλομεν ὅτι συνεργήσει ἡ φίλη ἡμῖν πανιερότης τῆς ὁμιλοῦσα προσφόρως τῷ μακαριωτάτῳ νέῳ συναδελφῷ καὶ περὶ τοῦ ἀνήκοντος ἡμῖν, ἐν ᾧ πεποίθαμεν ὅτι ἡ περιπόθητος ἡμῖν αὐτοῦ μακαριότης ὡς τοῦ καθήκοντος φύλαξ ἀπαράτρεπτος, προθυμηθῆ σὺν τῇ δεούσῃ φιλοτιμίᾳ καὶ συνέσει τῆς· τὰ γὰρ καλὰ, καλῶς δεῖ γίνεσθαι, κατὰ τὸν εἰπόντα»³⁵.

33. ΙΩ. ΧΑΚΚΕΤΤ, *Ἱστορία*, ὅ.π., σ. 311.

34. Οὐδὲν περὶ τούτου ἀναφέρεται σ' αὐτὴ τὴν δεύτερη ἐπιστολή, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δηλώνει ὅτι ὁ Ἰερεμίας δὲν εἶχε πληροφορηθεῖ τὸν θάνατο τοῦ Χρυσάνθου.

35. ΙΑΚ, Βιβλίον ΛΗ', ἔγγραφον 9. Κ. ΜΥΡΙΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ, «Πατριαρχικαὶ ἐπιστολαὶ πρὸς τοὺς ἀρχιεπισκόπους Κύπρου Χρυσάνθον καὶ Σινᾶ Κωνσταντῖον», ὅ.π., σ. 37. Βλ. καὶ ἐνταῦθα, σσ. 171-172.

Γράφει μὲ πολλὴν εὐγένεια ὁ Ἱερεμίας πρὸς τὸν Σιναίου, ὅτι ἀναμένει ἀπ' αὐτὸν καὶ δὲν ἀμφιβάλλει καθόλου, ὅτι μετὰ τὴν χειροτονία, μετὰ δηλ. πού ὁ Κυπριανὸς θὰ ἀναλάβει τοὺς πνευματικούς οἴακες τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐθνικούς τοιούτους τῆς νήσου ὀλοκλήρου, ὡς ὁ νέος ἐθνάρχης, θὰ μιλήσει «προσφόρως» (κατάλληλα) πρὸς τὸν νέον ἀρχιεπίσκοπον, τὸν ὁποῖον χαρακτηρίζει περιπόθητον, «περὶ τοῦ ἀνήκοντος ἡμῖν». Θὰ τοῦ ὁμιλήσει δηλ. γιὰ κάτι (δὲν τὸ λέει γιὰ εὐνόητους λόγους, τὸ ἐννοεῖ ὅμως), γιὰ τὸ ὁποῖον εἶναι πεπεισμένος, «ἐν ᾧ πεποίθαμεν», ὅτι ὁ Κυπριανός, ὡς φύλακας ἀπαράτρεπτος, τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ ἐθνικοῦ προφανῶς «καθήκοντος», θὰ «προθυμηθῇ» πρὸς τὴν ἐπιτέλεσή του, ἐπιδεικνύοντας μάλιστα τὴν δέουσα φιλοτιμία καὶ σύνεση. Προκειμένου νὰ ὑπογραμμίσει τὸ θέμα, τὸ ὁποῖον τὸν ἀπασχολεῖ («τὸ ἀνήκον»), ὁ Ἱερεμίας ἐπικαλεῖται τὸ σοφὸ λόγιον ὅτι τὰ καλὰ θὰ πρέπει νὰ γίνονται καὶ καλῶς, γιὰ νὰ εἶναι καλὰ³⁶.

Εἶναι προφανές, κατὰ τὴν ταπεινὴ μας ἀντίληψη, ὅτι ὁ Ἱερεμίας πίσω ἀπὸ τὸν λόγο «περὶ τοῦ ἀνήκοντος ἡμῖν» ὑπαινίσσεται κάτι, γιὰ τὸ ὁποῖο θέλει καὶ ἀναμένει τὴν συνεργασία τοῦ Κυπριανοῦ. Αὐτὸ τὸ κάτι δὲν μπορεῖ νὰ τὸ γράψει, τὸ ἀποσιωπᾷ, διότι φοβᾶται τὸ ἐνδεχόμενον νὰ παραπέσει ἢ ἐπιστολή. Τὸ γράφει συνθηματικὰ καὶ τὸ κομίζει πιθανότατα προφορικὰ μέσῳ τοῦ ἀγγελιαφόρου του στοὺς δύο ἐν Κύπρῳ κληρικούς. Δὲν εἶναι καθόλου τυχαῖο πού ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ εἶναι προσωπικὴ τοῦ Ἱερεμίου, σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν πρώτη ἐπιστολή, ἢ ὁποία ὑπογράφεται ἀπὸ ὅλα τὰ μέλη τῆς συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Φρονοῦμε λοιπὸν ὅτι τὸ «ἀνήκον ἡμῖν» εἶναι ἢ ὁποιαδήποτε ἀνάμειξη τοῦ Κυπριανοῦ στὴν προετοιμασία τῆς ἰδέας τῆς ἐπαναστάσεως ἐναντίον τῶν τούρκων³⁷. Ἄς μὴν ξεχνᾶμε ὅτι ὁ Κυπρια-

36. «Τὸ καλὸν οὐκ ἔστι καλὸν ἐὰν μὴ καλῶς γένηται».

37. Τὴν ἴδια τακτικὴ ἐφαρμόζει ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ὅταν γράφει στὸν Κυπριανὸ γιὰ τὴν ἐπικείμενη τότε ἔναρξη τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας τοῦ σχολείου στὴν Πελοπόννησο, γιὰ τὸ ὁποῖον ἀναμένει τὴν εἰσφορὰ τῆς Κύπρου σὲ εἶδος ἢ σὲ χρῆμα. Δὲν γράφει γιὰ

νός, μεταξύ τῶν ἐτῶν 1783 καὶ 1802, ἔζησε στὴν Μολδοβλαχία, ὅπου καὶ ἡ προεπαναστατικὴ δραστηριότητά τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, καὶ γενικότερα ὅλων τῶν φιλικῶν. Εἴμεθα στὰ πρόθυρα τῆς προετοιμασίας τῆς ἰδέας γιὰ τὴν ἐπανάσταση. Χρειάζεται πλήρης καὶ ἐχέμυθη συνεννόηση τῶν ταγῶν στὰ ὑπὸ τῶν τούρκων σκλαβωμένα ἑλληνικὰ κέντρα. Τὸ πρῶτο κέντρο, ἡ Κωνσταντινούπολη, θέλει νὰ ἐνημερώσει γιὰ τὸ τί μέλλει γενέσθαι, ἀλλὰ καὶ νὰ ξέρει τίς ὑπὸ τίς συνθήκες τοῦ κάθε τόπου προθέσεις καὶ δυνατότητες ἐξέγερσης. Θὰ λέγαμε ὅτι ὁ Ἱερεμίας στρατολογεῖ τὸν Κυπριανό. Αὐτὸ φανερώνει γιὰ ἄλλη μία φορὰ ὅτι ὁ Κυπριανὸς δὲν ἦταν τυχαῖο πρόσωπο. Ὑπάρχει ἐνατένιση στὸ πρόσωπο τοῦ Κυπριανοῦ καὶ ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη. Ἡ ἀρχιεπισκοποίησή του ἐπιβάλλεται καὶ γιὰ ἐθνικοὺς λόγους. Ἡ ὅλη του πολιτεία, ἡ κατάρτισή του περὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ ἡ ἰκανότητά του νὰ μετέρχεται δυσκόλων ζητημάτων, ὅπως ἡ στάση τῶν τούρκων στὴν Λευκωσία τὸ 1804, τὸν καθιέρωσαν, ὄχι μόνο ἐντός, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς Κύπρου. Ὁ Κυπριανὸς εἶναι αὐτός, ὁ ὁποῖος ἐδούλευσε γιὰ τὴν πατρίδα γιὰ πολλὰ χρόνια καὶ εὐρέθῃ πρόμαχος σὲ κάθε περίσταση καὶ ἀνάγκη³⁸. Εἶναι ὁ μόνος, κατὰ τὸν Σιναίου Κωνσταντίο, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ ἀναδεχθεῖ τοὺς πνευματικοὺς οἴακας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, ἀλλὰ καὶ αὐτός, κατὰ τὸν Ἱερεμία, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ προθυμοποιηθεῖ «περὶ τοῦ ἀνήκοντος ἡμῖν» στὸ ἑλληνικὸν ἔθνος.

ἐπανάσταση, γιατί φοβᾶται τὴν ἀπώλεια τῆς ἐπιστολῆς. Γράφει γιὰ τὴν ἔναρξη σχολείου. Προφορικὰ ὅμως τοῦ τὸ ἀναγγέλλει διὰ τοῦ κομιστοῦ τῆς ἐπιστολῆς Ἀντωνίου Πελοπίδα, ὅτι πρόκειται γιὰ τὴν ἔναρξη τῆς ἐπαναστάσεως. Βλ. κείμενο 65, σ. 277 τοῦ παρόντος τόμου.

38. «Ὡς δουλεύσας τῇ πατρίδι διὰ τοσούτων χρόνων καὶ εὐρεθεὶς πρόμαχος εἰς πᾶσαν περίστασιν καὶ ἀνάγκην». Βλ. ἐπιστολὴ κλήρου καὶ λαοῦ τῆς Κύπρου πρὸς τὸν Ἱερεμία Δ΄ Κωνσταντινουπόλεως. Κώδιξ ΙΒ΄ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, φ. 69. Κ. ΔΕΛΙΚΑΝΗ ΑΡΧΙΜ., *Τὰ ἐν τοῖς κώδιξι*, ὅ.π., σ. 603. Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ, *Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ Κύπρος*, ὅ.π., σ. 318, καὶ κείμενο 13, σ. 157 στὸν παρόντα τόμο.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Παραδίδοντας στα χέρια τῶν ἀναγνωστῶν τὸν παρόντα τόμο, θὰ θέλαμε νὰ καταθέσουμε στὴν ἀγάπη τους κάποιες σκέψεις, οἱ ὁποῖες ἀφοροῦν τόσο στὶς ὑπὲρ ὅσο καὶ στὶς κατὰ τοῦ Κυπριανοῦ διατυπωθεῖσες θέσεις. Ὅπως καὶ ἄλλοῦ εἶδαμε, κάποιοι συγγραφεῖς κατηγοροῦν τὸν Κυπριανὸ ὅτι ἦταν φιλόδοξος μὲ βλέψεις στὸν ἀρχιεπισκοπικὸ θρόνο. Κι ἀκόμη, ὅτι χρησιμοποίησε παράνομα μέσα, προκειμένου νὰ πετύχει τὸν σκοπὸ αὐτό¹. Μόνο ἐπιχείρημά τους γι' αὐτὰ εἶναι κάποιες μεμονωμένες προφορικές διαδόσεις, πολὺ μεταγενέστερες τοῦ Κυπριανοῦ, οἱ ὁποῖες ὅμως στεροῦνται ἱστορικῆς βάσης².

Ἀντίθετα, γραπτὲς μαρτυρίες συγχρόνων τοῦ Κυπριανοῦ προσώπων, ἐξαίρουν τὸν χαρακτήρα, τὸ ἦθος καὶ τὴν προσωπικότητά του. Παραθέτουμε μερικές: ἅγιος καὶ ταπεινὸς οἰκονόμος³, φύλακας ἄγγελος τῆς κοινότητάς του⁴, «μόνος εἰδῶς (τὰ) πάντα», ὁ ὁποῖος «δύναται ἐπὶ τοιούτων σφοδρῶν καὶ ἀλγεινῶν τῆς πατρίδος ὑμῶν περιστάσεων, στήναι πρὸς τὰ τοιαῦτα ῥαγδαῖα τῶν ἀλλεπαλλήλων καταιγίδων, καὶ κατευνάσαι τὴν τῶν πραγμάτων πικρὰν ταραχὴν καὶ ζάλην, ὡς ἐχέφρων τῷ ὄντι καὶ πολὺπειρος κυβερνήτης»⁵,

1. Φ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Εἰδήσεις ἱστορικαὶ περὶ τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου*, Ἀθήνα 1875, σ. 115. ΙΩ. ΧΑΚΚΕΤΤ, *Ἱστορία*, ὅ.π., σ. 311. Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ, *Ἡ ἐν Κύπρῳ ἱερὰ μονή*, ὅ.π., σ. 31. Β. ΕΓΓΛΕΖΑΚΗ, *Διὰ τὴν Ἐκκλησίαν Κύπρου*, ὅ.π., σ. 389. Α. ΠΑΥΛΙΔΗ, *Στρόβολος - ἱστορία, γεωγραφία καὶ σύγχρονη ζωὴ*, Λευκωσία 2005, σ. 40.

2. Περὶ τούτου βλ. μελέτη Δ', σσ. 584-596, ὅπου γίνεται ἀναφορὰ καὶ ἀναίρεση τῆς προφορικῆς διάδοσης περὶ εὐθύνης τοῦ Κυπριανοῦ στὴν ἐξορία τοῦ Χρυσάνθου.

3. Ἐπιστολὴ τοῦ Γαβριὴλ Ζαχαρίου πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπο Χρυσάνθο, κείμενο 5, σ. 134.

4. Διήγησις Ἀλῆ Μπέη, κείμενο 9, σ. 143.

5. Ἐπιστολὴ Σιναίου Κωνσταντίου πρὸς τοὺς κυπρίους, κείμενο 14, σ. 159.

εὐσεβής, φιλόπτωχος, φιλόπατρις⁶. Εὐλαβέστατος⁷, τοῦ καθήκοντος φύλαξ ἀπαράτρεπτος, φιλότιμος, συνετός⁸, ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, ποιμὴν ἀγαθὸς καὶ ἀληθινός, φιλάγαθος, φιλάνθρωπος, φιλόξενος, πρῶτος, μειλίχιος, διορατικώτατος, ἀρχιερεὺς κοσμῶν τὸν θρόνον πολὺ περισσότερον, ἀφ' ὅσον δύναται νὰ κοσμήσῃ ὁ θρόνος ἀρχιερεῖς, σοφώτατος, εὐεργετικώτατος⁹. Εὐκλεῶς ἀρχιερατεύων, σεβαστὸς ἱεράρχης, ἔχων λαμπρὰς καὶ ἡρωϊκὰς ἀρετάς, καὶ μάλιστα τὴν κατακοσμοῦσαν τὴν σεβαστὴν αὐτοῦ κορυφὴν φιλογένειαν. Καλὸς κἀγαθὸς ποιμὴν καὶ φιλογενέστατος ἱεράρχης, «τοσαύτην ἀρετὴν τοιοῦτου πανσεβάστου ποιμένος»¹⁰. Ἄξιός ἵνα ἄρχῃ, πάντων πρακτικὸς, μακρόθυμος, ἔχων χριστομίμητον ἔλεος, ἅπαντας θεραπεύει καὶ πανσόφως ἰατρεύει, πᾶσχει διὰ τὴν ποιμνὴν του, ἄξιος λάτρης καὶ ἐκλεκτὸς τοῦ Θεοῦ¹¹. Θερμὸς προστάτης καὶ προασπιστὴς μέγας τῆς μονῆς Μαχαιρᾶ, θεοεἰκελος (θεοειδῆς) ἀρχιθύτης¹², οὐρανόφοιτος, μέγα κλέος ἀρχιερέων, οὐρανοφάντωρ, ἄγγελος εἰρήνης¹³. Θαυμάσιος καὶ ἀξιοπρεπὴς ἄνδρας μὲ εὐγένεια καὶ καλωσύνη ἐξαίρετη, μὲ ὑψηλὸ καὶ εὐγενικὸ πνεῦμα, ποὺ παρηγοροῦσε καὶ προστάτευε, ἀξιοθαύμαστη φυσιογνωμία, ἄνθρωπος ποὺ ἔχαιρε μεγάλου σεβασμοῦ γιὰ τὴν μόρφωση καὶ τὴν εὐλάβειά του, καθὼς καὶ γιὰ τὴν ἀκλόνητη ὑπομονή του, ποὺ ἦτο τὸ τελευταῖο «στήριγμα» τῶν ταλαιπώρων ἐλλήνων¹⁴. Ἄνθρωπος μὲ διακεκριμένη ἐξοχότητα, ἅγιος πατέρας, μὲ ἀφιλοκερδῆ γενναιοδωρία, εὐφυΐα, θερμὴ ἀναζήτηση κάθε εἴδους ἀρετῆς, ἀκρίβεια στὴν ἐξά-

6. Συνοδικὴ ἐπιστολὴ κυπρίων πρὸς τὸν οἰκουμενικὸ πατριάρχη Ἱερεμία Δ', κείμενο 15, σ. 165.

7. Πρῶτὴ ἐπιστολὴ τοῦ Ἱερεμίου Δ' πρὸς τὸν Σιναίου, κείμενο 16, σ. 168.

8. Δεύτερη ἐπιστολὴ τοῦ Ἱερεμίου Δ' πρὸς τὸν Σιναίου, κείμενο 17, σσ. 171-172.

9. Ἐπιστολὴ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου, κείμενο 45, σσ. 241-243.

10. Ἐπιστολὴ Ἰλαρίωνος ἱερομονάχου, κείμενο 58, σσ. 264-265.

11. Ποίημα Ματθαίου Βατοπαιδίου (1820), κείμενο 71, σσ. 286-287.

12. Ποίημα Νικολάου Σολωμοῦ Νικολαΐδου (1820), κείμενο 72, σ. 288.

13. Ποίημα τοῦ ἰταλοῦ ἱατροῦ Ἄντωνίου Μπρουνόνι (1821) κείμενο 77, σ. 299.

14. Διήγησις John Carne, κείμενο 82, σ. 309-311.

σκηση τῶν καθηκόντων του καὶ συγκαταβατικὴ γλυκύτητα στὴν συμπεριφορὰ του, καταπληκτικὸς ἄνθρωπος, σεβαστὸς καὶ ἀγαπητὸς στοὺς χριστιανοὺς καὶ στοὺς μουσουλμάνους, πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔσωσε ἀπὸ τὴν ἐκτέλεση, σοφός, σεβάσμιος, πλήρης θάρρους ἐναντίον τῆς τυραννίας, ἁγιασμένος ἱεράρχης¹⁵, ἄνθρωπος πολλῆς ἀξίας, διάνοια ἕξοχος¹⁶.

Οἱ μαρτυρίες εἶναι τόσο πολλὲς καὶ πειστικές, ὥστε εἶναι ἀδύνατο νὰ ὀφείλονται σὲ μεροληπτικὴ ὑπὲρ τοῦ Κυπριανοῦ στάση. Ἔνας ἄνθρωπος λοιπόν, μαρτυρούμενος κατὰ τέτοιο τρόπο¹⁷, εἶναι ποτὲ δυνατὸν νὰ στήνεται στὸ ἐδώλιο τοῦ κατηγορουμένου;

Οἱ κατηγορίες κατὰ τοῦ Κυπριανοῦ ἀφοροῦν στὴν δράση του ἀπὸ τὸ 1802, ὅποτε ἐπέστρεψε ἀπὸ τὴν Μολδοβλαχία. Κατηγορεῖται ὅτι ὡς οἰκονόμος τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, καλλιεργοῦσε τὸ ἔδα-

15. Βλ. κείμενο 94, σσ. 361. 364-365 στὸν παρόντα τόμο.

16. Διήγηση ρωμαιοκαθολικοῦ κληρικοῦ Marie Joseph de Géramb, κείμενο 107, σ. 395.

17. Βεβαίως ἀναφέρονται καὶ ἀρνητικὰ σχόλια ἀπὸ τοὺς περιηγητὲς Kinneir, Turner, Richter καὶ Light (βλ. ἐνταῦθα, σσ. 218-219, 234, 238-239). Τὸ γεγονός ὅμως ὅτι ἀριθμητικὰ εἶναι κατὰ πολὺ λιγότερα ἀπὸ τὰ θετικά, τὸ ὅτι ἀκόμη προέρχονται ἀπὸ ἄτομα πού ἐλάχιστα ἢ καθόλου γνώρισαν τὸν Κυπριανό, ἀλλὰ καὶ ἢ προκατάληψη πού εἶχαν κατὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἐλλήνων τῆς Κύπρου (βλ. ἐνταῦθα, σ. 146, σημ. 5), καθιστᾶ τὶς κατηγορίες αὐτὲς ἀναξιόπιστες. Ἐπὶ τούτου σημαντικὰ εἶναι καὶ τὰ ὅσα ἀναφέρει ὁ Κωστής Κοκκινόφτας [Κ. ΚΟΚΚΙΝΟΦΤΑ, «Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανὸς καὶ ἡ 9ῆ Ἰουλίου», Ἀκτὴ, ἔτος Κ', τεύχ. 79 (2009) 331-332]: «Ἄδικους χαρακτηρισμοὺς γιὰ τὸν Κυπριανὸ διατύπωσαν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ξένους περιηγητὲς, οἱ ὁποῖοι κατέγραψαν σὲ κείμενα τὶς ἐντυπώσεις τους γιὰ τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργο του. Δυστυχῶς, ὅμως, ἢ διαφορετικὴ παιδεία καὶ ἢ ἀδυναμία τους νὰ ἀντιληφθοῦν τὴν πολιτικὴ πού ὄφειλε ὁ ἐκάστοτε ἀρχιεπίσκοπος τοῦ νησιοῦ νὰ ἀκολουθεῖ ἐναντι τῶν κατακτητῶν, γιὰ νὰ διασφαλίζει τὴν ζωὴ του καὶ τὴν τιμὴ τοῦ ποιμνίου του, τοὺς ὀδήγησε σὲ ἄδικες κρίσεις καὶ λανθασμένες ἐκτιμήσεις. Ὁ κύπριος ἀρχιεπίσκοπος ἦταν ἄριστος γνώστης τῆς φαναριώτικης διπλωματίας καὶ πολιτικῆς τῆς ἐποχῆς, στὴν ὁποία μυθῆκε κατὰ τὴν μακρὰ παραμονή του στὶς παραδουνάβιες ἡγεμονίες, καὶ ἐφάρμοξε μὲ ἐπιτυχία κατὰ τὴν ἐκτέλεση τῶν καθηκόντων του στὴν Κύπρο. Ἦταν ἐπίσης ὁ ὑπεύθυνος τῆς συλλογῆς τῶν φόρων, καὶ εἶχε νὰ

φος για τὴν ἀνάληψη, ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ, τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ θρόνου¹⁸. Ἦδη, στὴν δευτέρη μελέτη ἀποδείχθηκε κατὰ πρῶτον, μὲν, ὅτι λανθασμένα θεωρεῖται ὅτι παρέμενε στὴν Λευκωσία τὸ 1802 καὶ ἐξῆς, γιατί ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Γαβριὴλ Ζαχαρίου καταδεικνύει τὴν παραμονή του στὴν Λάρνακα μέχρι τὸ 1804, κατὰ δεύτερον δέ, ὅτι ὁ Κυπριανὸς διακατεχόταν ἀπὸ πνεῦμα ὑπακοῆς πρὸς τὸν Χρυσάνθο, πρᾶγμα τὸ ὁποῖο δείχνει ταπείνωση καὶ σεμνότητα¹⁹. Τὸ ὅτι μέχρι καὶ τὴν ἀνοδό του στὸν ἀρχιεπισκοπικὸ θρόνο ἐθεωρεῖτο οἰκονόμος τῆς μονῆς Μαχαιρᾶ, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἀν ὑπῆρξε ἢ μὴ ἐπίσημη προχείρισή του σὲ μέγα οἰκονόμο, εἶναι ἐμφανὲς ἀπὸ σύγχρονα τοῦ Κυπριανοῦ κείμενα²⁰. Ἡ κατηγορία ἐπίσης ὅτι παραμένοντας στὴν Λευκωσία προετοίμαζε τὴν ἀνοδό του στὸν ἀρχιεπισκοπικὸ θρόνο, καταρρίπτεται ἀπὸ τὰ δικά του λόγια στὸ ἔγγραφο γιὰ τὸ τσιφλίκι τῆς Τύμπου, στὰ ὁποῖα διαφαίνεται ὅτι ἀκουσίως ἐνεπλάκη σὲ αὐτὰ τὰ γεγονότα, ἐνῶ ὁ ἴδιος ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἐπόθησε τὴν ζωὴ τῆς ἡσυχίας στὸ μοναστήρι²¹.

Μία δευτέρη κατηγορία ἐναντίον τοῦ Κυπριανοῦ εἶναι αὐτὴ ἡ ὁποία ὀμιλεῖ περὶ «μερίδος περὶ τὸν Κυπριανὸν» ἢ ὁποῖα δροῦσε γιὰ τὴν ἀνάδειξή του στὸν ἀρχιεπισκοπικὸ θρόνο²². Σὲ κανένα κείμενο τῆς ἐποχῆς τοῦ Κυπριανοῦ ἀναφέρεται κάτι τέτοιο. Πρῶτος ὁ Φίλιππος Γεωργίου, τὸ 1875, ἀναφέρεται σὲ ἀνθρώπους «περὶ τὸν Κυπριανόν», οἱ ὁποῖοι «ἐν ἔτει 1810 προεκάλεσαν τὴν ἔκδοσιν βασιλικῆς

ἀντιμετώπιση τὴν καθημερινὴ ἀπληστία καὶ αὐθαιρεσία τῶν κατακτητῶν, μὲ τοὺς ὁποίους βρισκόταν σὲ διαρκῆ ἀντιπαλότητα, κάτι ποῦ ἀδυνατοῦσαν οἱ ἐπικριτὲς του νὰ κατανοήσουν, ὥστε νὰ μπορέσουν νὰ ἐρμηνεύσουν τὴν προσωπικότητά του στὶς πραγματικὲς τῆς διαστάσεις». Νὰ σημειώσουμε ἀκόμη ὅτι, ἐνῶ οἱ ἐπικριτὲς τοῦ Κυπριανοῦ παραθέτουν τὰ ἀρνητικὰ περὶ αὐτοῦ σχόλια τῶν συγχρόνων του, ἀγνοοῦν ἢ παραθέτουν στὸ ἐλάχιστο τὰ θετικὰ γι' αὐτὸν σχόλια.

18. Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ, *Ἡ ἐν Κύπρῳ ἱερὰ μονή*, ὅ.π., σ. 30.

19. Βλ. ἐνταῦθα, σσ. 134 καὶ 528-530. Γιὰ τὴν σχέση Χρυσάνθου καὶ Κυπριανοῦ βλ. καὶ σ. 153, σημ. 2 στὸν παρόντα τόμο.

20. Βλ. σ. 151, σημ. 2 καὶ σ. 531, σημ. 24 στὸν παρόντα τόμο.

21. Βλ. κείμενο 33, σσ. 208-209.

22. Φ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Εἰδήσεις ἱστορικαί*, ὅ.π., σ. 115.

διατάγματος ὀρίζοντος τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου ἔξωσιν τοῦ γηραιοῦ ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου»²³. Ἀπὸ αὐτὸν τὸ παίρνουν καὶ οἱ μεταγενέστεροι. Ἐπὶ τούτου θὰ θέλαμε νὰ σημειώσουμε τὰ ἀκόλουθα:

α) Ἄν ὁ Κυπριανὸς φιλοδοξοῦσε νὰ ἀναρριχηθεῖ στὸν ἀρχιεπισκοπικὸ θρόνο, θὰ μπορούσε κάλλιστα νὰ τὸ πετύχει στὰ γεγονότα τοῦ 1804 καὶ τοῦ 1806, ἀφήνοντας τὸν Χρυσάνθο στὸ ἔλεος τῶν τούρκων. Τὸ ὅτι τὸν σώζει, δείχνει ἄνθρωπο ποὺ δὲν τὸν ἐπιβουλεύεται.

β) Εἶναι παράδοξο τὸ πῶς γιὰ τόσα χρόνια, μέχρι δηλ. τὸ 1810, δὲν μαρτυρεῖται ὅποιαδήποτε κίνηση αὐτῆς τῆς «περὶ τὸν Κυπριανὸν μερίδος», ἀφοῦ ἤδη ἀπὸ τὸ 1806 ὁ Ἀλῆ Μπέης μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Χρυσάνθος ἦταν κατάκοιτος καὶ τὸν μετέφεραν ἄλλοι²⁴. Γνωρίζουμε δὲ ὅτι ἀπὸ τὸ 1791 εἶχε ἐκδηλώσει τὴν πρόθεσή του νὰ παραιτηθεῖ, ἀλλὰ δὲν τὸν ἄφηναν οἱ συγγενεῖς του μητροπολίτες²⁵.

γ) Εἶναι ἐπίσης παράδοξο τὸ γεγονὸς ὅτι, ἐνῶ περίμεναν τόσα χρόνια, δὲν μπορούσαν νὰ περιμένουν ἀκόμη μερικὸς μῆνες, ἀφοῦ ὁ ἴδιος ὁ Φίλιππος Γεωργίου ὁμολογεῖ λίγο πιὸ πρὶν ὅτι ὁ Χρυσάνθος ἴστατο πρὸ τοῦ τάφου²⁶. Θὰ ἦταν δεῖγμα μεγάλης ἀφροσύνης τὸ νὰ ἐνεργήσει ὁ Κυπριανὸς μὲ τρόπο, ὁ ὁποῖος θὰ τὸν ἄφηνε στὴν ἱστορία ὡς παράνομο καὶ ἐπίβουλο, ἐνῶ θὰ μπορούσε, ἂν περίμενε ἀκόμη λίγο χρονικὸ διάστημα, νὰ πετύχει τὸν σκοπὸ του χωρὶς νὰ ἐκτεθεῖ.

δ) Δὲν ἔχουμε μαρτυρίες γιὰ ἰσχυρὲς γνωριμίες τοῦ Κυπριανοῦ στὴν Κωνσταντινούπολη πρὶν γίνεαι ἀρχιεπίσκοπος. Ἀντίθετα, τέτοιες γνωριμίες ἀναφέρονται γιὰ τὸν Χρυσάνθο²⁷.

ε) Τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ πρῶτος ποὺ ὑπογράφει τὴν ἐπιστολὴ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ τῆς Κύπρου πρὸς τὸν οἰκουμενικὸ πατριάρχη

23. Τοῦ αὐτοῦ, αὐτόθι, σ. 115.

24. Βλ. κείμενο 9, σ. 141.

25. ΙΩ. ΧΑΚΚΕΤΤ, *Ἱστορία*, ὁ.π., τ. Α', σσ. 304-305.

26. Φ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ, αὐτόθι, σ. 115.

27. Κ. ΜΥΡΙΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ, *Χατζηγεωργάκης Κορνέσιος*, ὁ.π., σσ. 115-116. 145-147, ἐπιστολὲς τοῦ Χρυσάνθου πρὸς ἐπίσημα πρόσωπα στὴν Κωνσταντινούπολη.

μέ την ὁποία ζητεῖται ἡ χειροτονία τοῦ Κυπριανοῦ, εἶναι ὁ Πάφου Χρυσάνθος, συγγενῆς τοῦ ἐξωρισθέντος ἀρχιεπισκόπου, καθιστᾶ περισσότερο ἀβάσιμα τὰ περὶ μερίδος περὶ τὸν Κυπριανόν. Τὸ ὅτι ἀργότερα δὲν παρευρέθηκε στὴν χειροτονία του, δὲν σημαίνει κατ' ἀνάγκην ὅτι τὸ ἔκανε ἐσκεμμένα. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἐκουσίως ἀπουσίαζε ἀπὸ τὴν χειροτονία, ἐπιθυμῶντας μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο νὰ διαμαρτυρηθεῖ γιὰ τὴν ἀδικη ἐξορία τοῦ Χρυσάνθου, δὲν σημαίνει ὅτι ἐπέρριπτε καὶ τὴν εὐθύνη γι' αὐτὴν στὸν Κυπριανό. Εἶδαμε ἐξάλλου σὲ προηγούμενη μελέτη ὅτι ὁ ἴδιος ὁ γιὸς τοῦ Χρυσάνθου, ἐμπιστεύθηκε ἀργότερα στὸν Κυπριανὸ ἕνα πολὺ μεγάλο χρηματικὸ ποσό²⁸, κάτι πού δὲν θὰ ἔκανε ἂν ὁ Κυπριανὸς ἠγεῖτο κάποιας μερίδος πού ἐξώρισε τὸν πατέρα του.

στ) Στὴν ἐπιστολὴ τῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου πρὸς τὸν οἰκουμενικὸ πατριάρχη, ἀναφέρονται τὰ ἐξῆς: «Τοὺς δέ γε τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας κανόνας ἀπαραβάτους διατηρηθῆναι, ὡς τέκνα γνήσια προνοούμενοι, ἐζητήσαμεν διὰ κοινῶν ἡμῶν γραμμάτων ἐπισταλέντων διὰ τοῦ ἱερομονάχου Κυπριανοῦ τὰς κανονικὰς αὐτῶν ἀμφοτέρων παραιτήσεις... Ἐγνωσμένον δὲ ὄν ἡμῖν τὸ πεισμονικὸν τοῦ ἐξωσθέντος Κιτίων, ἐνδέχεται ἐμποδίσει τὸν πρὸ πολλοῦ παρητημένον γηραιὸν καὶ ἐμπαθῆ ἡμῶν ἀρχιεπίσκοπον τοῦ δοῦναι τὴν παρ' ἡμῶν ἀπάντων ἀπαιτουμένην ἔγγραφον παραίτησιν. Τούτου ἕνεκα παρακαλοῦμεν θερμῶς ἵνα ἀποσταλῆ παρὰ τῆς ἡμετέρας παναγιότητος συνοδικὴ ἄδεια...»²⁹. Εἶναι εὐκόλο νὰ συμπεράνει κανεὶς ὅτι ἕνας ἄνθρωπος μὲ τόση ἰσχὺ, ὥστε νὰ ἐξορίζει ἀρχιερεῖς, καὶ τόσο ραδιοῦργος, δὲν θὰ πῆγαινε ὁ ἴδιος νὰ ζητήσῃ τὴν παραίτηση τοῦ Χρυσάνθου, ἀλλὰ θὰ ἔστελνε τρίτους. Ἀντίθετα, στὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ ὁ Κυπριανὸς ἐμφανίζεται νὰ ἐνεργεῖ κατὰ παράκλησιν τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ τῆς Κύπρου. Ἄν ἐπίσης ἠγεῖτο κάποιας μερίδος μὲ σκοπὸ τὴν κατάληψη τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ θρόνου, θὰ φρόντιζε καὶ ἡ ἐπιστολὴ νὰ γραφεῖ ἔτσι, ὥστε νὰ μὴν μαρτυρεῖται ὁ ἴδιος. Ἡ διάπραξη ἐνὸς τόσο σημαντι-

28. Βλ. μελέτη Δ', σ. 585.

29. Βλ. κείμενο 15, σσ. 165-166.

κοῦ λάθους, δηλαδή ἡ σύνταξη μίας ἐπιστολῆς, ἡ ὁποία θὰ φανέ-
ρωνε τὶς ὑποτιθέμενες ραδιουργίες του, δείχνει ἄνθρωπο τὸ λιγό-
τερο ἀφελῆ. Δὲν νομίζουμε νὰ ἦταν τέτοιος ὁ Κυπριανός.

ζ) Σὲ ἐπιστολὴ τοῦ Κυπριανοῦ πρὸς τὴν ἀδελφότητα τῆς
μονῆς Κύκκου, λέγει ἐπὶ λέξει: «Μαθόντες τὸν θάνατον τοῦ μακα-
ρίτου ἡγουμένου Μελετίου, τινὲς φθοροποιοὶ καὶ ἄρπαγες ἐπανε-
στησαν καὶ μὲ μέσα διάφορα, καὶ μὲ ὑποσχέσεις δώρων, οὐχὶ ὀλίγων,
ζητοῦσι νὰ λάβωσι τὴν ἡγουμενίαν τοῦ ἱεροῦ τούτου Μοναστη-
ρίου»³⁰. Εἶναι φανερὸ ὅτι τέτοιες ἐνέργειες δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ
ξεφύγουν τὴν προσοχὴ τῶν ὑπευθύνων τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι
λοιπὸν ἄξιον ἀπορίας τὸ πῶς οἱ ὑποτιθέμενες ἐνέργειες τοῦ Κυ-
πριανοῦ ἐναντίον τοῦ Χρυσάνθου ξέφυγαν τὴν προσοχὴ καὶ τοῦ
Χρυσάνθου καὶ ὄλων τῶν ἄλλων συγχρόνων του, καὶ μόνος ὁ Φί-
λιππος Γεωργίου τὸ 1875 κάνει λόγο περὶ αὐτῶν. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἡ
χρήση τόσο βαριῶν χαρακτηρισμῶν ἀπὸ τὸν Κυπριανό, κατὰ τῶν
ἐπιβουλευομένων τὴν ἡγουμενία τοῦ Κύκκου, μετὰ τὰ ὅσα ὑποτί-
θεται ὅτι εἶχε διαπράξει εἰς βάρος τοῦ Χρυσάνθου, θὰ φανέρωνε
ἄνθρωπο θρασύ, ἀνέντιμο καὶ ὑποκριτῆ. Δὲν τὸν παρουσιάζουν
ὅμως ὡς τέτοιο οἱ σύγχρονοί του.

Πάμπολλα θὰ μπορούσε νὰ γράψει κάποιος γιὰ τὸν ἀρχιεπί-
σκοπο Κύπρου, τὸν μάρτυρα τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, Κυ-
πριανό. Τοῖς φρονίμοις ὅμως ὀλίγα. Δύο ληκτικοὶ λόγοι ἀρκοῦν,
προκειμένου νὰ περιγράψουν τὴν περὶ αὐτὸν πραγματικότητα. Χά-
ριτι Θεοῦ ἀνέλαβε τὴν ἡγεμονία τῆς Ἐκκλησίας σὲ χρόνους δίσε-
κτους, τόσο γιὰ τὴν Ἐκκλησία, ὅσο καὶ γιὰ τὸ ἔθνος. Ἡ ἀκεραιότητα
τοῦ ἥθους καὶ τοῦ χαρακτῆρα, ἡ βαθιὰ του πίστη στὸ πρόσωπο τοῦ
Χριστοῦ, καὶ ἡ προσήλωσή του στοὺς ἐθνικοὺς πόθους, τὸν ἔφεραν
στὸ μαρτύριο τοῦ αἵματος. Παρ' ὅλα αὐτὰ ἀδικήθηκε ἀπὸ τὴν ἱστο-
ρία παράφορα ὅσον ὀλίγοι. Ἀμαυρώθηκε ἡ μνήμη του ἀπὸ μερίδα
ἱστορικῶν, οἱ ὁποῖοι, δυστυχῶς, μέχρι καὶ σήμερα ἐπηρεάζουν τὴν
ἔρευνα ἀρνητικά. Ἐδῶ καὶ δύο αἰῶνες τὸ ὄνομά του παραμένει σπι-

30. Βλ. κείμενο 24, σ. 187.

λωμένο. Εἶναι καιρὸς τὸ ὄνομα τοῦ Κυπριανοῦ νὰ ἐνταχθεῖ ἐκεῖ πού τοῦ ἀξίζει, ἐκεῖ πού τὸν κατέταξε ἡ συνείδηση τοῦ λαοῦ μας, στὸ ἀγιολόγιο τῆς Ἐκκλησίας.

Εἶναι συνείδηση καὶ πρακτικὴ τῆς Ἐκκλησίας νὰ ἀναγνωρίζει ὡς μάρτυρες αὐτοὺς πού ὑπέστησαν τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτύριο. Χαρακτηριστικὰ τυγχάνουν ἐν προκειμένῳ τὰ λόγια τοῦ ἀγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου: «Εἶναι γνώμη τῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας μας, ὅτι... τῶν μαρτύρων τὰ λείψανα προσκυνοῦνται ὡς ἅγια καὶ χωρὶς θαυμάτων καὶ εὐωδίας, μὲ τὸ νὰ γίνεται φανερὰ εἰς ὅλους διὰ τῆς ἐμπράκτου ἀποδείξεως τοῦ μαρτυρίου, ἢ εἰς Θεὸν τελεία πίστις, καὶ τελεία ἀγάπη αὐτῶν»³¹.

Ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἔχουν ἀναγνωρισθεῖ ὡς ἅγιοι μάρτυρες ἄνθρωποι πού δὲν ἦταν κἂν χριστιανοί³², ἢ ἦσαν διώκτες τῶν χριστιανῶν³³, δῆμιοι³⁴, ἄνθρωποι πού ἐνέπαιζαν τοὺς χριστιανούς στὰ θέατρα³⁵, πόρνοι³⁶. Μόνη μαρτυρία ἀγιότητός τους, τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτύριο.

Τὸ ὅτι τὸ μαρτύριο τοῦ Κυπριανοῦ ὑπῆρξε πρωτίστως ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ποιμνίου του καὶ ὄχι μόνον ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, καταδεικνύεται ἀπὸ δύο γεγονότα. α) Ἀπὸ τὸ ὅτι ἐκουσίως προτίμησε τὴν θυσία ὑπὲρ τῶν ἐμπιστευθέντων αὐτῷ προβάτων, παρὰ τὴν προτεινόμενη φυγὴ³⁷, καὶ β) ἀπὸ τὸ ὅτι, ἐνῶ τοῦ προτάθηκε ἀπὸ τοὺς δημίους νὰ ἀρνηθεῖ τὸν Χριστὸ καὶ νὰ γλυτώσει, αὐτὸς προτίμησε τὸν θάνατο³⁸.

31. *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων*, Θεσσαλονίκη 1989, σ. 34 (σημείωση) καὶ σσ. 17-41.

32. Ἑκατὸν πενήκοντα ῥήτορες οἱ διὰ τῆς ἀγίας Αἰκατερίνης πιστεύσαντες. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Συναξαριστὴς τῶν δώδεκα μηνῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ*, τ. Β', Θεσσαλονίκη 1989, σ. 183.

33. Ἅγιος Ἀρρίανος, αὐτόθι, τ. Β', σ. 315. Ἅγιος Κορέμμων, αὐτόθι, τ. Β', σ. 319.

34. Δύο δῆμιοι οἱ διὰ τοῦ ἀγίου Ἐλευθερίου πιστεύσαντες. Αὐτόθι, τ. Β', σ. 319.

35. Πορφύριος ὁ ἀπὸ μίμων, αὐτόθι, τ. Α', σ. 151. Ἀρδαλίων ὁ μῆμος, αὐτόθι, τ. Δ', σ. 220.

36. Ἅγιος Βονιφάτιος. Αὐτόθι, τ. Β', σ. 356.

37. Βλ. ἐνταῦθα, σσ. 311. 315.

38. Βλ. ἐνταῦθα, σ. 316.

Τέλος, σὲ βίους νεομαρτύρων συναντοῦμε περιπτώσεις καθ' ὅλα ὅμοιες μὲ αὐτὴν τοῦ Κυπριανοῦ. Τέτοιες εἶναι οἱ τῶν ἁγίων Γρηγορίου Ε', πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως³⁹, Χρυσοστόμου Σμύρνης καὶ λοιπῶν μαρτύρων τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς⁴⁰, καὶ τῶν ἱερομαρτύρων τῆς Κρήτης⁴¹. Ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς αὐτῶν, ἀπὸ τοὺς βίους ἄλλων νεομαρτύρων μανθάνομεν ὅτι, ἐνῶ κατ' ἀρχὰς συνελήφθησαν γιὰ ἐθνικοὺς ἢ ἄλλους λόγους, στὴν συνέχεια, ὅταν τοὺς ἐπροτάθη νὰ ἀρνηθοῦν τὴν πίστη τους, ἔμειναν ἀκλόνητοι ὁμολογητὲς ὑπὲρ Χριστοῦ, καὶ γι' αὐτὸ ὑπέστησαν τὸν θάνατο. Ὅλους τούτους ἡ Ἐκκλησία τοὺς κατέταξε μεταξὺ τῶν ἁγίων της⁴². Μήπως τὸ ἴδιο θὰ ἔπρεπε νὰ γίνεῖ καὶ μὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου Κυπριανό;

Μὲ τὸ δίκαιο τοῦτο αἴτημα, τὸ ὁποῖο πιστεύουμε ὅτι εἶναι καὶ αἴτημα ὀλοκλήρου τοῦ χριστεπωνύμου πληρώματος τῆς νήσου μας, καὶ ἔχοντας συναίσθηση ὅτι δὲν γράφουμε ἱστορία, ἀλλὰ ἀπλῶς καταθέτουμε τὴν μαρτυρία μας, ἡ ὁποία προῆλθε ἀπὸ διεξοδικὴ μελέτη τῶν πηγῶν καὶ τῆς βιβλιογραφίας, ὀλοκληρώνουμε τὸ ἔργο, τὸ ὁποῖο ἡ Ἐκκλησία μᾶς ἀνέθεσε. Ἀφήνουμε δὲ τὸ θέμα Κυπριανὸς στὴν κρίση τῶν εἰδικῶν, ἐλπίζοντας ὅτι κοντὰ στὰ ἄλλα πού γράφτηκαν γιὰ τὸ πρόσωπό του, θὰ προστεθεῖ καὶ ἡ δική μας ταπεινὴ προσπάθεια.

39. Βλ. κείμενο 126, σσ. 472-475 τοῦ παρόντος τόμου.

40. Βλ. κείμενο 127, σ. 476-478 τοῦ παρόντος τόμου.

41. Βλ. κείμενο 128, σ. 479-483 τοῦ παρόντος τόμου.

42. *Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων*, ὁ.π., βλ. μαρτύριον ἁγίου Ἰωάννου Κρητός, σ. 64, ἁγίου Δημητρίου, σ. 250, ἁγίου Λαζάρου, σ. 480, ἁγίου Συμεὼν τοῦ τραπεζουντίου, σ. 716, ἁγίου Ἀποστόλου, σ. 718, οἱ ὁποῖοι συνελήφθησαν γιὰ ποινικὰ ἀδικήματα μετὰ ἀπὸ συκοφαντία. Βλ. μαρτύριον ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βλάχου, σ. 524, τριῶν ἀνωνύμων μαρτύρων, σ. 751, οἱ ὁποῖοι συνελήφθησαν γιὰ ποινικὰ ἀδικήματα τὰ ὁποῖα διέπραξαν. Ἀκόμη βλ. μαρτύριον ἁγίου Μιχαὴλ τοῦ κηπουροῦ, σ. 647, ἁγίου Γεωργίου τοῦ Κρητός, σ. 754, οἱ ὁποῖοι συνελήφθησαν γιὰ πολιτικούς λόγους ἢ γιὰ συμμετοχὴ τους, ἀληθινὴ ἢ μὴ, σὲ ἐπαναστατικὲς πράξεις.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΟΙΗΤΙΚΑ ΚΑΙ ΘΕΑΤΡΙΚΑ ΕΡΓΑ ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΑ ΣΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ 9ης ΙΟΥΛΙΟΥ 1821

Α΄

ΠΟΙΗΤΙΚΑ

Ποίημα ἐγκωμιαστικὸν γιὰ τὸν Κυπριανό, ὑπὸ Ματθαίου Βατο-
παιδιοῦ. «Ἐθνομάρτυς Κυπριανός», *Πνευματικὴ Ἐπαλξη*, τεύχ. 10
(1994) 134, καὶ σσ. 286-287 τοῦ παρόντος τόμου.

«Στίχοι ὡς ἐκ τῆς ἱεράς μονῆς Μαχαιράδος», ποίημα ἐγκω-
μιαστικὸν διὰ τὸν Κυπριανόν, τοῦ Νικολάου Σολωμοῦ Νικολαΐδου. Γ.
ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ, «Ὁ Πετράκης Καρίδης, τὸ χειρόγραφον καὶ ἡ
οικογένειά του», *ΚΣ, ΚΘ΄* (1965) 204-205, καὶ σ. 288 τοῦ παρόντος τόμου.

Ἐγκώμιον ἐλεγειακὸν ὑπὸ Ἄντωνίου Μπρουνόνι ἐκ Ρώμης. Ὁ
Κυπριανός, Ἐφημερίδα «Ἐλευθερία», 10 Ἰουλίου 1910, φ. 218, καὶ σσ. 299-
300 τοῦ παρόντος τόμου.

«Τραγοῦδι τῶν Δεσποτάδων», γραμμένο τὸ 1830 καὶ εὔρεθὲν εἰς
χειρόγραφον τὸ ὁποῖον ἀνήκε εἰς τὸν Χριστοδουλῆν ἐκ Λαζανιά καὶ
ἀργότερον εἰς τὸν υἱόν του ἀρχιμανδρίτην Φιλόθεον τῆς μονῆς Μαχαιρᾶ.
Φ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ ΑΡΧΙΜ., Ὁ ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Μαχαιριώτης,
ὁ.π., σσ. 133-136, καὶ σσ. 389-393 τοῦ παρόντος τόμου.

Διάφορες παραλλαγές τοῦ ἀνωτέρω τραγουδιοῦ δημοσιεύθηκαν:

α) Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΛΟΥ, «Τὸ ἄσμα τῶν ἀρχιερέων», *ΚΣ, ΛΕ΄* (1971)
17-39.

β) «Τὸ τραοῦδιν τοὺς Δεσποτάες» ὅπως τὸ κατέγραψε ὁ Μιχαὴλ
Ἡλία, τὸ ὁποῖο ἄκουσε ἀπὸ τὸν πατέρα του Ἡλία Γεωργίου ἀπὸ τὴν
Ἀλάμπρα, ΧΡ. ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ, *Τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον καὶ ἡ Λαογραφία*,
Λευκωσία 1967, σσ. 224-226.

γ) «Τὸ τραοῦδιν τοῦ Τζυπριανοῦ» ὅπως τὸ κατέγραψε ἡ Ἑλλη
Χριστοφίδου, τὸ ὁποῖο ἄκουσε ἀπὸ τὴν γιαγιά της Ἑλένη Κωνσταντίνου
ἀπὸ τὸ Πολιτικὸ, τοῦ αὐτοῦ, αὐτόθι, σσ. 227-228.

δ) Κ. ΚΥΡΡΗ, «Ἀνέκδοτη παραλλαγή τοῦ “τραγουδιοῦ τῶν δεσποτάδων” κί’ ἄλλα στοιχεῖα γιὰ τὶς σφαγὲς τοῦ 1821 στὴν Κύπρο», *Κυπριακὸς Λόγος*, εἰδικὸ τεῦχος ἀφιερωμένο στὴν ἐθνικὴ παλιγγενεσία, ἔτος 3ον, ἀρ. 14, σσ. 90-93.

Ποίημα τοῦ Γεωργίου Κηπιάδου ἀφιερωμένο στὸν Κυπριανό, Γ. ΚΗΠΙΑΔΟΥ, *Ἀπομνημονεύματα τῶν κατὰ τὸ 1821 ἐν τῇ νήσῳ Κύπρῳ τραγικῶν σκηνῶν*, ἐκ τῆς τυπογραφίας «Ἡ Ὁμόνοια» Βιτάλη καὶ Μανουσάκη, Ἀλεξανδρεία 1888, σσ. 31-38, καὶ σσ. 427-428 τοῦ παρόντος τόμου.

«Εἰς τὸ κενοτάφιον τοῦ Κυπριανοῦ», ποίημα, ἔκδοση ὑπὸ ἸΩ. ΠΕΡΔΙΟΥ, *Κυπριακὴ Μοῦσα*, Λευκωσία (Κύπρου) 1907, τύποις Λευκωσίας Ε. Κ. Πετρίδου καὶ σίας, σ. 37.

«Εἰς τὸν Κυπριανόν», ποίημα, τοῦ αὐτοῦ, αὐτόθι, σσ. 64-67.

«Στὸν ἐθνομάρτυρα Κυπριανόν», ποίημα, ἔκδοση ὑπὸ ἸΩ. ΠΕΡΔΙΟΥ, *Νέα Σχολικὴ Μοῦσα*, Λευκωσία 1931, σσ. 15-16 (ἐπανέκδ. ὑπὸ Ν. Ὀρφανίδου, *Ἐλληνομνήμων 15*, Λευκωσία 2008, σσ. 31-32), καὶ σ. 90 τοῦ παρόντος τόμου.

«Στὸν ἐθνομάρτυρά μας», ποίημα, τοῦ αὐτοῦ, αὐτόθι, σσ. 18-20 (ἐπανέκδ. ὑπὸ Ν. Ὀρφανίδου, ὅ.π., σσ. 34-36), καὶ σ. 90 τοῦ παρόντος τόμου.

«Ὁ ἀποκεφαλισμὸς τῶν Δεσποτάδων», ποίημα, ἔκδοση ὑπὸ ΧΡ. ΤΖΙΑΠΟΥΡΑ, τύποις Ἐλευθερίας, Λευκωσία 1911. Τοῦ αὐτοῦ, *Ἄπαντα*, ἔκδ. ΚΕΕ XXXVI, ἐπιμέλεια Κ. Γιαγκουλλῆς, Λευκωσία 2001, σσ. 244-245, καὶ σσ. 429-431 τοῦ παρόντος τόμου.

«Ἡ 9ῃ Ἰουλίου 1821», ποίημα ὑπὸ Βασίλη Μιχαηλίδη. Τὸ γνωστότερο ἔργο τοῦ μεγάλου ποιητῆ, γραμμένο τὸ 1899, δημοσιεύθηκε ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐν *Ποιήματα*, Λεμεσὸς 1911, σσ. 3-21.

«Μαρτύρων στεφάνωμα - ποίημα εἰς τοὺς Ἐθνομάρτυρας», ἔκδοση ὑπὸ Χ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Λευκωσία 1922.

«Σαράγιον», ποίημα, ἔκδοση ὑπὸ Δ. ΛΙΠΕΡΤΗ, *Ἄπαντα*, Κύπρος 1961, σσ. 263-264.

«Στοὺς τζυπριῶτες μάρτυρες τῆς 9ῃς Ἰουλίου 1821», ποίημα, τοῦ αὐτοῦ, αὐτόθι, σσ. 271-272. Τὸ ποίημα τοῦτο ἀπήγγειλε γιὰ πρώτη φορὰ κατὰ τὴν διάρκεια τῆς τελετῆς τῶν ἀποκαλυπτηρίων τοῦ Μουσουλίου τῶν κυπρίων ἐθνομαρτύρων στὸν περίβολο τοῦ ἱεροῦ ναοῦ Παναγίας Φανερωμένης, στίς 9 Ἰουλίου 1930. Βλ. Ν. ΠΑΝΑΓΗ, Πρωτ., *Ὁ ἱερός ναὸς Παναγίας τῆς Φανερωμένης στὴ Λευκωσία τῆς Κύπρου - Ἱστορικὸ*

Λεύκωμα, Λευκωσία 2002, σ. 152.

«Στὸν ἔθνομάρτυρα Κυπριανόν», παλαιὸ λαϊκὸ τραγοῦδι ἀγνώστου ποιητοῦ, ἔκδ. ὑπὸ Ν. ΚΛΗΡΙΔΗ, *Ὁ ἔθνομάρτυς Κυπριανός*, Λευκωσία 1957, σ. 4.

«Τὸ τραγοῦδι τοῦ Χατζηνικόλα ἀπὸ τὸν Καραβᾶ τὸν ὁποῖον ἐκρεμμάσαν οἱ τούρκοι τὸ 1821», παλαιὸ λαϊκὸ τραγοῦδι ἀγνώστου ποιητοῦ, διασωθὲν ὑπὸ Γ. Παπαχαραλάμπους. Βλ. ἐν Ν. ΚΛΗΡΙΔΗ, *Κυπριακὰ Δημοτικὰ Τραγοῦδια*, Λευκωσία 1967, σσ. 59-61. Παραλλαγή τοῦ τραγοῦδι τοῦ αὐτοῦ βλ. ΚΣ, ΛΕ' (1971) 60-61.

«Στὸν Τζυπριανό», ποίημα ὑπὸ Κλεάνθους Ἰωάννου Παπαϊακώβου ἀπὸ τὰ Καμπιὰ (1987 - Ἀρχεῖον ἱερᾶς μονῆς Μαχαιρᾶ).

«Ζήτη ἡ 25ῃ Μαρτίου», ποίημα Ἀριστοτέλους Νικολάου ἐν Κ. ΓΙΑΓΚΟΥΛΛΗ, *Corpus κυπριακῶν διαλεκτικῶν ποιητικῶν κειμένων*, τ. Β', ἔκδ. ΚΕΕ XXIV, Λευκωσία 1999, σσ. 566-567.

«Τὸ τραοῦδιν τοῦ Παπάλουκα» (ὁ Παπάλουκας εἶναι ἕνας ἐκ τῶν θανατωθέντων ἀπὸ τοὺς τούρκους κληρικῶν), παλαιὸ λαϊκὸ τραγοῦδι ἀγνώστου ποιητοῦ, διασωθὲν ὑπὸ Θεοδόση Νικολάου. Βλ. ἐν *Ὑλάντρον - Λογοτεχνικὸ Περιοδικό*, τεύχ. 6-7 (2005) 5-12.

«Ἡ σφαῖ τοῦ Τζυπριανοῦ», ποίημα ὑπὸ Παύλου Λιασιδῆ, ἐν Π. ΛΙΑΣΙΔΗ, *Ἄπαντα*, τ. Α', ἔκδ. ΚΕΕ XVII, Λευκωσία 2003, σ. 362.

«Ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός», ποίημα ὑπὸ Νικόλα Ταμασσοῦ (2008 - Ἀρχεῖον ἱερᾶς μονῆς Μαχαιρᾶ).

«Ἐθνομάρτυρας ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός (1756-1821)», ποίημα ὑπὸ Χαρίτου Καρατζιά, ἐν Χ. ΚΑΡΑΤΖΙΑ, *Συναπάντημα φιλίας*, Λευκωσία 2008, σσ. 115-122.

«Τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ - τοῦ μάρτυρα τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος», ποίημα ὑπὸ Χρυσοθέμιδος Χατζηπαναγῆ, συνταξιούχου λυκειάρχου, ἐν Χ. ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΗ, *Συναξάρι*, ἀνέκδοτη ποιητικὴ συλλογή. Τὸ ποίημα δόθηκε στὴν μονὴ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν κ. Χατζηπαναγῆ.

Β'

ΘΕΑΤΡΙΚΑ

«Κουτσοῦκ Μεχμέτ ἐν Κύπρῳ τῷ 1821», ἔκδ. ὑπὸ Δ. ΤΣΙΚΚΙΝΗ, Ἀθήναις 1904, ἐκδότης Κ. Ρῶσσο.

«Ὁ Κουτσοῦκ Μεχμέτ ἢ τὸ 1821 ἐν Κύπρῳ», δρᾶμα ἱστορικὸν εἰς πράξεις πέντε, ἔκδοσις ὑπὸ Θ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ, διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἑλληνικοῦ Λυκείου, Λευκωσία 1927.

«Ὁ κονόμος Δοσίθεος», δρᾶμα ἐθνικὸ σὲ τέσσερις πράξεις, ἔκδοσις ὑπὸ Κ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, Λεμεσὸς 1948.

«Ἡ 9ῃ Ἰουλίου τοῦ 1821 ἐν Κύπρῳ», δρᾶμα εἰς κυπριακὴν διάλεκτον (τὸ ποίημα τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη σὲ θεατρικὴ ἀπόδοσις), ἔκδ. Βιβλιοθήκης Ἑλληνικοῦ Γυμνασίου Ἀμμοχώστου, Ἀμμόχωστος 1960.

«Ἐθνομάρτυρας Κυπριανός», κινηματογραφικὸ σενάριο, ὑπὸ Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ, ἔκδ. Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κύπρου, Λευκωσία 1993.

«Ἡ Ρωμιοσύνη ἐν φυλῇ συνότζιαιρη τοῦ κόσμου», τὸ ποίημα τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη σὲ θεατρικὴ ἀπόδοσις, δραματικὴ προσαρμογὴ ὑπὸ τοῦ Μ. ΠΙΕΡΗ, ἔκδ. Θεατρικὸ Ἐργαστήρι Πανεπιστημίου Κύπρου, Λευκωσία 2001, σσ. 219-251.

«Κυπριανὸς ὁ ἐθνομάρτυρας», θεατρικὸ σὲ ποίηση, ὑπὸ Ι. ΚΥΘΡΕΩΤΗ, ἔκδ. Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κύπρου, Λευκωσία 2001.

«Φανερωμένης Λεόντιος», ὑπὸ Α. ΚΟΥΚΙΔΗ ἐν Ἑφτά θετρικὰ ἔργα, ἔκδ. Ἐπιφανίου, Λευκωσία 2007, σσ. 351-380.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία - Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου στὸ παρελθὸν καὶ στὸ παρόν*, ἔκδ. οἴκος ἀδελφῶν Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1991.

ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΥ ΜΗΤΡΟΠ. ΝΕΑΣ ΖΗΛΑΝΔΙΑΣ, «Τί εἶναι ἡ Μασωνία», *Θεοδρομία*, ἔτος Ι', τεύχ. 2, Ἀπρ. - Ἰούν. 2008, σσ. 299-304.

ΑΡΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ ΘΕΟΔΩΡΟΥ, *Κωνσταντίου Α' τοῦ Σιναίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως βιογραφία καὶ συγγραφαὶ αἱ ἐλάσσονες*, Κωνσταντινούπολις 1886.

ΒΑΒΑΡΕΤΟΥ Γ., *Τὸ Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος 1968*, Ἀθήναι.

ΒΕΛΑΝΙΔΙΩΤΟΥ ΙΕΖΕΚΙΗΛ ΑΡΧΙΜ., «Μία ἐπιστολὴ Ἰλαρίωνος τοῦ κυπρίου», *Ἐκκλησιαστικὸς Κήρυξ*, Λάρνακα, Β' (1912) 408-412.

ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ, «Περὶ τὴν 9ην Ἰουλίου - τηλεγραφήματα», *ΑΒ*, περ. Β', τ. Β' (Ζ'), τεύχ. 81 (211) (1930) 449.

ΓΕΩΡΓΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, «Ἰχνηλατῶντας τὶς σχέσεις Κύπρου-Εὐβοίας ἀνὰ τοὺς αἰῶνες», *Διεθνὲς Ἐπιστημονικὸ Συνέδριο «Ἡ πόλη τῆς Χαλκίδας»*, Ἑταιρεία Εὐβοϊκῶν Σπουδῶν, Ἀθήνα 1990, σσ. 141-160.

ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ ΝΕΑΡΧΟΥ, «Οἱ κατάρεις τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου», *Νέα Ἐποχὴ*, περ. Β', τεύχ. 154-155 (1982) 782-789.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ, *Εἰδήσεις ἱστορικαὶ περὶ τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου*, Ἀθήνα 1875 (φωτοτ. ἀνατ., Λευκωσία 1975, *Κυπρολογικὴ Βιβλιοθήκη* 4).

ΓΙΑΓΚΟΥΛΛΗ Κ. Γ., «Ἐπιστροφὴ στὸν ποιητάρη Χριστόδουλο Τζιαπούρα», *ΛΚ*, τεύχ. 32 (1974) 88-94.

ΓΙΑΓΚΟΥΛΛΗ Κ. Γ., «Ἡ 9η Ἰουλίου στὴν ποίηση τῆς Κύπρου», *Ἡ Κύπρος μας*, τεύχ. 66 (1997) 27-34.

ΓΙΑΓΚΟΥΛΛΗ Κ. Γ., *Corpus κυπριακῶν διαλεκτικῶν ποιητικῶν κειμένων*, τ. Β', ἔκδ. ΚΕΕ XXIV, Λευκωσία 1999.

ΔΕΛΙΚΑΝΗ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ ΑΡΧΙΜ., *Τὰ ἐν τοῖς κἀδίξι τοῦ πατριαρχικοῦ Ἀρχιεπιφυλακίου σωζόμενα ἐπίσημα ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὰς σχέσεις τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὰς*

Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων καὶ Κύπρου (1574-1863), Κωνσταντινούπολις 1904.

ΔΕΣΠΟΤΟΠΟΥΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ, «Ἡ ἀπόφαση γιὰ τὴν ἐπανάσταση», *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους*, Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν, Ἀθήνα 1980, τ. ΙΒ', σσ. 12-19.

ΔΗΜΑΡΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, «Ἀθησαύριστο ἔγγραφο τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ», ΕΚΣ, *Πρακτικὰ τοῦ πρώτου διεθνοῦς κυπρολογικοῦ συνεδρίου*, ἔκδοση ΕΚΣ, τ. Γ', Λευκωσία 1973, σσ. 55-61.

ΔΟΣΙΘΕΟΥ ΑΡΧΙΜ., *Μιὰ γοργόνα στὸν Κεράτιο*, ἔκδ. ἱερᾶς μονῆς Τατάρνης Εὐρυτανίας 2001.

ΕΓΓΛΕΖΑΚΗ ΒΕΝΕΔΙΚΤΟΥ, *Διὰ τὴν Ἐκκλησίαν Κύπρου εἴκοσι μέλεται - 4ος ἕως 20ὸς αἰὼν*, Ἴδρυμα Ἀ. Γ. Λεβέντη - Μορφωτικὸν Ἴδρυμα Ἑθνικῆς Τραπεζῆς, Ἀθήναι 1996.

ΕΛΛΗΝΑ ΔΗΜΟΥ, «Καμπιὰ Ὀρεινῆς», *Ταμασός*, συλλογικὴ ἔκδοση τῶν ὀκτῶ χωριῶν τῆς Ταμασοῦ μὲ ἀφορμὴ τὴν ἐκδήλωση «τὰ Ταμάσεια», Λευκωσία 1991.

ΕΝΕΠΕΚΙΔΗ ΠΟΛΥΧΡΟΝΗ, *Κύπρος 1800-1878 - τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς τουρκοκρατίας στὴ γερμανικὴ ἔρευνα καὶ κριτικὴ*, ἔκδ. οἶκος Σ.Ι.Ζαχαρόπουλος Α.Ε., Ἀθήνα 2000.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ ΤΡ., *Ἱστορία τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἀπὸ τῆς ιδρύσεώς της μέχρι σήμερον (1281-1894)*, Ἀθήναις 1894.

ΖΑΝΝΕΤΟΥ ΦΙΛΙΟΥ, *Ἱστορία τῆς νήσου Κύπρου ἀπὸ τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς μέχρι σήμερον*, τύποις Φιλοκαλίας, Λάρνακι 1911.

ΗΓΟΥΜΕΝΙΔΟΥ-ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΦΡΟΣΥΝΗΣ, *Ἱστορικὴ μαρτυρία Ἰωάννου Κορνάρου τοῦ Κρητός, ἐν Νέα εἰκόνα καὶ ἱστορικὴ μαρτυρία Ἰωάννου Κορνάρου τοῦ Κρητός*, Λευκωσία 2000, σσ. 19-46.

ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΑΡΧΙΜ., *Ἡ Μασωνία ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἀληθείας*, ἔκδ. Ὁρθοδόξου Τύπου, Ἀθήναι 1988⁵.

ΘΕΟΧΑΡΙΔΗ ΙΩΑΝΝΗ, *Κατάλογος ὀθωμανικῶν ἐγγράφων τῆς Κύπρου ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Σόφιας (1571-1878)*, Λευκωσία 1984.

ΘΕΟΧΑΡΙΔΗ ΙΩΑΝΝΗ, *Ὀθωμανικὰ ἔγγραφα 1572-1839*, τ. Δ', Λευκωσία 1993.

ΘΕΟΧΑΡΙΔΗ ΙΩΑΝΝΗ, *Σύμμεικτα Δραγομανικὰ τῆς Κύπρου*, Ἰωάννινα 1986.

ΘΕΟΧΑΡΙΔΗ ΙΩΑΝΝΗ - ΚΟΚΚΙΝΟΦΤΑ ΚΩΣΤΗ, Δημογραφικά στοιχεία Γερολάκκου (1825), *ΕΚΜΙΜΚ* 3, Λευκωσία 1996, σσ. 257-272.

ΘΗΣΕΩΣ ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ ΑΡΧΙΜ., *Οίκιακή οίκονομία, έρανισθεισα έκ πολλῶν γαλλικῶν συγγραμμάτων*, έκ τῆς τυπογραφίας Χρήστου Ἀναστασίου, Ἀθήναι 1842.

ΙΑΣΟΝΙΔΟΥ Ο. Ι., «Ἀνεύρεσις αὐτογράφου έθνομάρτυρος Κυπριανοῦ», *Ἐλικῶν*, έτος Α΄, τεῦχ. Κ΄ (1910) 2.

ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ, «Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου κατηγοροῦσε τὸ 1815 τοὺς τέκτονες ὡς πολεμίους τοῦ σουλτάνου», *Πυθαγόρας*, 10-11 (1978).

ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ, *Ἱστορία τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος - διὰ τὴν Ε΄ καὶ Στ΄ τάξιν τῶν Δημοτικῶν Σχολείων*, τύποις Λευκωσίας, Λευκωσία 1911.

ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΑΡΧΙΜ., «Ὁμιλία ἐπὶ τῇ 9ῃ Ἰουλίου 1821», *ΑΒ, ΝΓ΄* (1992) 251-255.

ΚΑΡΑΤΖΙΑ ΧΑΡΙΤΟΥ, *Συναπάντημα φιλίας*, Λευκωσία 2008.

ΚΑΤΣΙΑΡΔΗ-HERING ΟΛΓΑΣ, *Ἡ Ἑλληνικὴ παροικία τῆς Τεργέστης*, τ. Α΄, Ἀθήνα 1986.

ΚΑΨΑΝΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΡΧΙΜ., *Ἡ ποιμαντικὴ διακονία κατὰ τοὺς ἱερούς Κανόνες*, Ἄθως - Ἀθήνα 2003.

ΚΑΨΑΝΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΡΧΙΜ., *Θέματα Ἐκκλησιολογίας καὶ Ποιμαντικῆς*, Ἅγιον Ὄρος 1999.

ΚΕΣΕΛΟΠΟΥΛΟΥ ΑΝΕΣΤΗ, *Προτάσεις ποιμαντικῆς Θεολογίας*, έκδ. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 2003.

ΚΗΠΙΑΔΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Ἀπομνημονεύματα τῶν κατὰ τὸ 1821 ἐν τῇ νήσῳ Κύπρῳ τραγικῶν σκηνῶν*, έκ τῆς τυπογραφίας «Ἡ Ὁμόνοια» Βιτάλη καὶ Μανουσάκη, Ἀλεξανδρεία 1888.

ΚΛΗΡΙΔΟΥ ΝΕΑΡΧΟΥ, «Ἀνέκδοτη ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Θεοδώρου ἐκ τοῦ χωρίου Πολιτικοῦ τῆς Κύπρου», *ΚΣ, Γ΄* (1939) 31-50.

ΚΛΗΡΙΔΟΥ ΝΕΑΡΧΟΥ, *Κυπριακὰ Δημοτικὰ Τραγούδια*, Λευκωσία 1967.

ΚΛΗΡΙΔΟΥ ΝΕΑΡΧΟΥ, *Ὁ έθνομάρτυς Κυπριανός*, Λευκωσία 1957.

ΚΛΗΡΙΔΟΥ ΝΕΑΡΧΟΥ, «Ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Σάββα Λευκωσίας - συμπληρωματικαὶ σημειώσεις», *ΚΧ, Γ΄* (1934) 135-147.

ΚΟΚΚΙΝΟΦΤΑ ΚΩΣΤΗ, *Ἅγιος Δημήτριος Μαραθάσας*, Λευκωσία 2007.

ΚΟΚΚΙΝΟΦΤΑ ΚΩΣΤΗ, 'Η συμβολή τῶν Νεομαρτύρων καὶ Ἐθνομαρτύρων στὴ διατήρηση τῆς Ἑλληνορθόδοξης συνείδησης τῶν Κυπρίων, ἀνάτυπο ἀπὸ τὴν *ΕΕΚΕΙΣ*, Γ' (1996) 137-156.

ΚΟΚΚΙΝΟΦΤΑ ΚΩΣΤΗ, «Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανὸς καὶ ἡ 9ῆ Ἰουλίου 1821», *Ἀκτὴ*, ἔτος Κ', τεύχ. 79 (2009) 321-342.

ΚΟΚΚΙΝΟΦΤΑ ΚΩΣΤΗ, Ὁ Πάφου Χρῦσανθος (1805-1821) καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ κρίση τοῦ 1810, *ΕΚΕΕ*, XXIII (1997) 245-271.

ΚΟΚΚΙΝΟΦΤΑ ΚΩΣΤΗ - ΘΕΟΧΑΡΙΔΗ ΙΩΑΝΝΗ, Μοναστηριακὰ δεδομένα σύμφωνα μὲ τὸ κατάστιχο VI τῆς ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου (1825), *ΕΚΜΙΜΚ* 4, Λευκωσία 1999.

ΚΟΥΔΟΥΝΑΡΗ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗ, *Βιογραφικὸν Λεξικὸν Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2005⁵.

ΚΟΥΔΟΥΝΑΡΗ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗ, *Μερικαὶ παλαιαὶ οἰκογένειαι τῆς Κύπρου*, Λευκωσία 1972.

ΚΟΥΚΙΔΗ ΑΝΤΡΕΑ, *Ἐφτὰ θετρικὰ ἔργα*, ἐκδ. Ἐπιφανίου, Λευκωσία 2007.

ΚΡΙΚΩΝΗ ΧΡΙΣΤΟΥ, Ὁ χριστοκεντρικὸς χαρακτήρας τοῦ μαρτυρίου τῶν νεομαρτύρων, Ὁ Ἅγιος καὶ ὁ Μάρτυρας στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἐκδ. ΑΔΕΕ, Ἀθήνα 1994, 69-81.

ΚΥΘΡΕΩΤΗ ΙΑΚΩΒΟΥ, *Κυπριανὸς ὁ ἔθνομάρτυρας*, ἐκδ. Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κύπρου, Λευκωσία 2001.

ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ, *Τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον καὶ ἡ Λαογραφία*, Λευκωσία 1967.

ΚΥΡΙΑΖΗ ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ, «Ἀνέκδοτα προξενικὰ ἔγγραφα», *ΚΧ*, Α' (1923) 37-39.

ΚΥΡΙΑΖΗ ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ, «Δάνεια τῶν θρόνων διὰ τὴν Κύπρον», *ΚΧ*, Ζ' (1930) 123-127. 129-145.

ΚΥΡΙΑΖΗ ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ, «Διακυβέρνησις Κύπρου - ἐπιδημία πανώλους», *ΚΧ*, Γ' (1934) 165-190.

ΚΥΡΙΑΖΗ ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ, «Ἐμπόριον καὶ ναυτιλία ἐν Κύπρῳ», *ΚΧ*, Θ' (1933) 245-275.

ΚΥΡΙΑΖΗ ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ, «Ἐμπόριον καὶ ναυτιλία Κύπρου», *ΚΧ*, Γ' (1934) 50-65.

ΚΥΡΙΑΖΗ ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ, «Ἐνδιαφέρουσαι ἐπιστολαί», *ΚΧ*, Ζ' (1930) 106-122.

ΚΥΡΙΑΖΗ ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ, «Ἡ κυπριακὴ τραγωδία τοῦ 1821», *KX*, Ζ' (1930) 38-79.

ΚΥΡΙΑΖΗ ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ, «Ἡ στάσις τοῦ 1804», *KX*, Ε' (1927) 251-253.

ΚΥΡΙΑΖΗ ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ, «Κώδων Φανερωμένης», *KX*, Θ' (1933) 195-201.

ΚΥΡΙΑΖΗ ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ, «Ναογραφία Λευκωσίας Δ' - ναὸς Τριπλιότου», *KX*, Θ' (1933) 201-211.

ΚΥΡΙΑΖΗ ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ, «Οἱ δραγουμᾶνοι τοῦ Σεραγιοῦ», *KX*, Ζ' (1930) 153-156.

ΚΥΡΙΑΖΗ ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ, «Ὁ κώδων τῆς Φανερωμένης», *KX*, Η' (1931) 27-39.

ΚΥΡΙΑΖΗ ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ, «Παλαιογραφικά», *KX*, ΙΓ' (1937) 56-72.

ΚΥΡΙΑΖΗ ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ, «Προξενικὰ ἔγγραφα - δάνεια τῶν θρόνων Κύπρου», *KX*, ΙΓ' (1937) 104-123.

ΚΥΡΙΑΖΗ ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ, «Προξενικὰ ἔγγραφα», *KX*, ΙΒ' (1936) 64-79.

ΚΥΡΙΑΖΗ ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ, «Πρόξενοι καὶ προξενεῖα ἐν Κύπρῳ», *KX*, Ζ' (1930) 193-208.

ΚΥΡΙΑΖΗ ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ, «Ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1807», *KX*, Η' (1931) 1-7.

ΚΥΡΙΑΖΗ ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ, «Τσελεπῆς Χατζηπετράκης Κυθέρειος», *KX*, Β' (1924) 35-40. 93-97.

ΚΥΡΙΑΖΗ ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ, «Χολέρας καὶ πανώλους ἐπιδημῖαι», *KX*, Η' (1931) 105-124.

ΚΥΡΙΑΖΗ ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ, «Χρονικὰ σημειώματα» τοῦ Παναγιῆ Ἀγγελάτου, ἱατροῦ, προξένου τῶν Ἰονίων Νήσων, *KX*, Β' (1924) 228.

ΚΥΡΙΑΖΗ ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ, «Χρονογραφικὸν σημείωμα», *KX*, Η' (1931) 81-105.

ΚΥΡΙΑΖΗ ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ, «Excerpta Cypria», *KX*, ΙΓ' (1937) 241-269.

ΚΥΡΙΑΛΟΥ Γ' ΑΡΧΙΕΠ. ΚΥΠΡΟΥ, «Προσφώνησις πρὸς τοὺς ἐθνομάρτυρας Κύπρου ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς 9ης Ἰουλίου 1821», *AB*, περ. Β', τ. Γ', τεύχ. 29 (1931) 529-530.

ΚΥΡΡΗ ΚΩΣΤΑ, «Ἄνδρέας, Νικόλαος, Χριστόδουλος καὶ Μᾶρκος Σολομωνῖδαι», *ΚΣ*, ΛΓ' (1969) 127-148.

ΚΥΡΡΗ ΚΩΣΤΑ, Ἄνεκδοτα περὶ Χ" Γεωργάκη Κορνέσιου, *EKEE*, IV (1970-1971) 283-328.

ΚΥΡΡΗ ΚΩΣΤΑ, «*Ανέκδοτη παραλλαγή του “τραγουδιού των δεσποτάδων” κι’ άλλα στοιχειά για τις σφαγές του 1821 στην Κύπρο*», *Κυπριακός Λόγος*, ειδικό τεύχος αφιερωμένο στην έθνική παλιγγενεσία, έτος 3ον, αρ. 14, σσ. 88-95 και αρ. 15-16, σσ. 143-149.

ΚΥΡΡΗ ΚΩΣΤΑ, *Δεδομένα επί των κοινωνικών θεσμών της Κύπρου κατά τας αρχάς του ΙΘ’ αιώνας, τὰ περιεχόμενα του καταστήχου XXVI (XI) τής Αρχιεπισκοπής Κύπρου*, *ΕΚΕΕ*, VI (1972-1973) 269-416.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ ΘΕΟΔΟΥΛΟΥ, *‘Ο Κουτσούκ Μεχεμέτ ή τὸ 1821 ἐν Κύπρῳ*, Λευκωσία 1927.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ ΦΩΤΙΟΥ ΑΡΧΙΜ., *‘Η θυσία του έθνομάρτυρος αρχιεπισκόπου Κυπριανού*, Λευκωσία (Κύπρου) 1961.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ ΦΩΤΙΟΥ ΑΡΧΙΜ., *‘Ο αρχιμανδρίτης Γρηγόριος Μαχαιριώτης (έψηφισμένος ήγούμενος Μαχαιρά) και τὸ έργον του*, Λευκωσία Κύπρου 1963.

ΛΑΚΡΟΥΑ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ, *‘Ιστορία τής νήσου Κύπρου (μετάφραση Κωνσταντίνου Βονιτσιάνου)*, Αθήναις 1877.

ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, *Στὰ άδυτα τής έλληνικής Μασονίας*, έκδ. Γιάννης Β. Βασδέκης, Αθήνα 1988.

ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, *Τὰ μυστήρια τής έλληνικής Μασονίας*, έκδ. Γιάννης Β. Βασδέκης, Αθήνα 1990.

ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, *Τὸ μαύρο λεξικὸ τής έλληνικής Μασονίας*, τ. Α’ και Β’, έκδ. Γιάννης Β. Βασδέκης, Αθήνα 2001².

ΛΑΠΠΑ ΚΩΣΤΑ - ΣΤΑΜΟΥΛΗ ΡΟΔΗΣ, *Κωνσταντίνος Οικονόμος ὁ έξ οικονομῶν, Άλληλογραφία*, τ. Α’ (1802-1817), ΚΕΜΝΕ, Ακαδημία Αθηνῶν, Αθήνα 1989.

ΛΕΝΗ ΑΜΒΡΟΣΙΟΥ, *Μητροπολίτου Καλαβρύτων και Αιγιαλείας, Τεκτονισμός και Φιλική Έταιρεία*, έκδ. ΑΔΕΕ, Αθήνα 1989².

ΛΙΑΣΙΔΗ ΠΑΥΛΟΥ, *Άπαντα*, τ. Α’, έκδ. ΚΕΕ XVII, Λευκωσία 2003.

ΛΙΒΑ ΧΡ., «*‘Ιστορικά γεγονότα από τούς μάρτυρες του 1821. ‘Ο Χατζηνικόλας Λαυρεντίου Πρωτοσυγκέλλου ‘Ιερομονάχου*», *Πάφος*, τεύχ. 4-6 (1943) 81-83.

ΛΙΠΕΡΤΗ ΔΗΜΗΤΡΗ, *Άπαντα*, Κύπρος 1961.

ΜΑΚΑΡΙΟΥ Β’ ΑΡΧΙΕΠ. ΚΥΠΡΟΥ, «*Τὸ μνημόσυνον τῶν έθνομαρτύρων Κύπρου του 1821*», *ΑΒ*, περ. Γ’, τ. Ι’, τεύχ. 7 (1949) 239-241.

ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Πρόσωπα και θεσμοί*, έκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1997.

ΜΑΡΤΖΕΛΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Ίστορία τῆς ὀρθόδοξης Θεολογίας καὶ Πνευματικότητας*, Θεσσαλονίκη 1988.

ΜΕΝΑΡΔΟΥ ΣΙΜΟΥ, *Ἡ ἐν Κύπρῳ ἱερὰ μονὴ τῆς Παναγίας τοῦ Μαχαίρα*, Πειραιεῖ 1929.

ΜΙΤΣΙΔΗ ΑΝΔΡΕΑ, «Ὁ συναθλητὴς τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχη Γρηγορίου Ε' κύπριος μητροπολίτης Νικομηδείας Ἀθανάσιος (†10 Ἀπριλίου 1821)», *ΑΒ, ΝΒ'* (1991) 213-218.

ΜΙΤΣΙΔΟΥ ΑΝΔΡΕΟΥ, «Ἡ ἐθνικὴ προσφορὰ τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν (1571-1878)», *ΑΒ, τ. ΛΒ'*, τεύχ. 7-8 (1971) 197-243.

ΜΙΤΣΙΔΟΥ ΑΝΔΡΕΟΥ, *Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου*, ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Ὁ Κόσμος τῆς Ὀρθοδοξίας» 6, Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν 99, Θεσσαλονίκη 1968.

ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ ΒΑΣΙΛΗ, *Ποιήματα*, Λεμεσὸς 1911.

ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΙΕΡΟΜ., *Ίστορία τῆς κατὰ Κίτιον Ἐκκλησίας*, Λάρνακα 1992.

ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ ΙΠΠΟΛΥΤΟΥ ΑΡΧΙΜ., «Οἱ κύπριοι ἐθνομάρτυρες ἀρχιερεῖς τοῦ 1821», *ΑΒ, περ. Γ', τ. Α'*, τεύχ. 9 (1940) 273-278.

ΜΙΧΑΗΛ Μ., *Ἡ συνωμοσία στὴν Κύπρο, Σιωνισμὸς - Μασονισμὸς*, Λάρνακα - Κύπρος 1993.

ΜΙΧΑΗΛ ΜΙΧΑΗΛ, *Ἀρχεῖο ἱερῶς μονῆς Κύκκου VI, Ὁ κώδικας 54 τῆς ἱερῶς μονῆς Κύκκου καὶ οἱ οἰκονομικὲς δραστηριότητές της (1813-1819)*, ΚΜΙΜΚ, Λευκωσία 2001.

ΜΙΧΑΗΛ ΜΙΧΑΗΛ, *Ἀρχεῖο ἱερῶς μονῆς Κύκκου IX, Τὸ τσιφλίκι (Çiftlik) τῆς ὀθωμανικῆς περιόδου - Μοναστηριακὰ τσιφλίκια στοὺς κώδικες 49 (1813-1841) καὶ 51 (1818-1881) τῆς ἱερῶς μονῆς Κύκκου*, ΚΜΙΜΚ, Λευκωσία 2005.

ΜΙΧΑΗΛ ΜΙΧΑΗΛ, *Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου κατὰ τὴν ὀθωμανικὴν περίοδο (1571-1878)*, ΚΕΕ, Λευκωσία 2005.

ΜΠΟΥΜΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ, *Κανονικὸν Δίκαιον*, ἐκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα 2008.

ΜΥΡΙΑΝΘΕΩΣ ΜΑΚΑΡΙΟΥ, *Λόγος πανηγυρικός ἐπὶ τοῖς ἀποκαλυπτηρίοις τοῦ μνημείου εἰς τὸν ἐθνομάρτυρα ἀρχιεπίσκοπον Κυπριανόν, Ἐφημερίδα «Κυπριακὸς Φύλαξ»*, 11 Ἰουλίου 1909, φ. 171.

ΜΥΡΙΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ ΚΛΕΟΒΟΥΛΟΥ, *Ἡ συμβολὴ τῆς Μαραθάσης εἰς τὴν Ἐκκλησίαν*, Λεμεσὸς 1939.

ΜΥΡΙΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, «Πατριαρχικά ἐπιστολαὶ πρὸς τοὺς ἀρχιεπισκόπους Κύπρου Χρῦσανθον καὶ Σινᾶ Κωνστάντιον», ΚΣ, ΙΣτ' (1952) 27-37.

ΜΥΡΙΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, *Χατζηγεωργάκης Κορνέσιος, ὁ διερμηνεὺς τῆς Κύπρου 1779-1809*, Λευκωσία 1934.

MARRS TEXE, *Τὰ ἀπόκρυφα μυστικά τῆς Μασονίας*, ἐκδ. Στερέωμα, Θεσσαλονίκη 1991.

ΝΕΙΛΟΥ ΣΕΡΓΙΟΥ, *Στὰ παρασκήνια τῆς κυπριακῆς Μασονίας*, Ἀθήνα 1980.

ΝΕΙΛΟΥ ΣΕΡΓΙΟΥ, *Τὰ Πρωτόκολλα τῶν σοφῶν τῆς Σιών*, ὑπὸ ἀρχιμ. Χαραλάμπους Βασιλοπούλου, ἐκδ. Ὁρθοδόξου Τύπου, Ἀθήνα 1991.

ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Ἐξομολογητάριον*, ἐκδ. Νεκτάριος Παναγόπουλος, Ἀθήναι 2004⁷.

ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον*, ἐκδ. Ἀστέρως, Ἀθήναι 1961.

ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ (ΒΑΛΛΗΝΔΡΑ) ΜΗΤΡ. ΠΑΤΡΩΝ, *Ἀσματικὴ ἀκολουθία τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Χρυσοστόμου μητροπολίτου Σμύρνης († 1922)*, ἐκδ. ΑΔΕΕ, Ἀθήνα 1999.

ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ ΚΩΣΤΑ, *Ὁ κονόμος Δοσίθεος*, Λεμεσὸς 1948.

ΟΡΦΑΝΙΔΗ ΝΙΚΟΥ, *Μνήμη ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ τοῦ νεομάρτυρος*, Ἑλληνομνήμων 13, Λευκωσία 2008.

ΠΑΝΑΓΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Ὁ ναὸς τῆς Παναγίας Εὐαγγελίστριας Κλήρου*, Λευκωσία 2004.

ΠΑΝΑΓΗ ΝΙΚΟΛΑΟΥ, Πρωτ., *Ὁ ἱερὸς ναὸς Παναγίας τῆς Φανερωμένης στὴ Λευκωσία τῆς Κύπρου - Ἱστορικὸ Λεύκωμα*, Λευκωσία 2002.

ΠΑΝΑΡΕΤΟΥ Α., «Τὸ Χρονικὸν τοῦ χωρίου Λύσης», ΠΚ, 15 (1961) 115-119.

ΠΑΝΤΕΛΙΟΥ ΜΑΡΙΑΣ ΜΙΛΤ., «Οἱ κύπριοι στὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821 - ἡ οἰκογένεια Οἰκονομίδη», ΚΣ, Μ' (1976) 29-60.

ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΩΣΤΑ, *Οἱ ἐκκλησίαι καὶ τὰ παρεκκλήσια τοῦ Στροβόλου*, ἐκδ. Δήμου Στροβόλου, Κύπρος 2006.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ, «Προεπαναστατικὴ παρουσία τοῦ τεκτονισμοῦ ἐν τῷ ἑλληνικῷ χώρῳ», *Στασίνας*, Γ' (1966-1967) 47-65.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ, «Τὸ ἄσμα τῶν ἀρχιερέων», ΚΣ, ΛΕ' (1971) 1-50.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ, «Τὸ μουσικὸν ἔργον τοῦ Στυλιανοῦ Χουρμουζίου καὶ βιογραφικὰ σημεῖώσεις αὐτοῦ», *ΚΣ, ΜΔ'* (1980), 153-181.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΑΡΧΙΕΠ. ΑΘΗΝΩΝ, *Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου ἐπὶ τουρκοκρατίας (1571-1878)*, Ἀθήναι 1929.

ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ ΧΑΡΙΛΑΟΥ, «Κῶδιξ Α' τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου», *Φῶς*, 1 (1911) 225-244.

ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ ΧΑΡΙΛΑΟΥ, «Ὁ Κύπρου Κυπριανός», *Φῶς*, 1 (1911) 3-9. 3 (1911) 65-72.

ΠΑΠΑΝΤΩΝΑΤΟΥ ΑΓΑΠΙΟΥ ΚΟΛΥΒΑ, *Κατὰ μασόνων 1 - ἀνατροπὴ τῆς φραγκομασονικῆς πίστεως*, 1782, ἐπανέκδ. ἀπὸ Πρότυπες Θεσσαλικές Ἐκδόσεις, Τρίκαλα - Ἀθήνα 2007, μερίμνη τῶν π. Γεωργίου Μεταλληνοῦ καὶ Χαρ. Μηνάογλου.

ΠΑΠΑΠΟΛΥΒΙΟΥ ΠΕΤΡΟΥ, *Ἡ Κύπρος καὶ οἱ βαλκανικοὶ πόλεμοι - συμβολὴ στὴν ἱστορία τοῦ κυπριακοῦ ἐθελοντισμοῦ*, *ΚΕΕ*, Πηγές καὶ Μελέτες τῆς Κυπριακῆς Ἱστορίας XXVI, Λευκωσία 1997.

ΠΑΠΑΠΟΡΦΥΡΙΟΥ Ι., «Λόγος ἐπιμνημόσυνος εἰς τὸ μνημόσυνον τῶν ἐθνομαρτύρων τῆς Κύπρου», *ΑΒ*, περ. Β', τ. Γ', τεύχ. 30 (1931) 551-552 καὶ τεύχ. 31 (1931) 565-568.

ΠΑΠΑΠΟΡΦΥΡΙΟΥ Ι., «Λόγος ἐπιμνημόσυνος εἰς τοὺς μάρτυρας τῆς Κύπρου τῆς 9ης Ἰουλίου 1821», *ΑΒ*, ἔτος Α', τεύχ. Ιον (1918) 45-49.

ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ Γ., «Ἐγκύκλιος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ ἀναφερομένη εἰς τὰ ἐν Κύπρῳ γεγονότα τοῦ 1821», *ΚΣ, ΚΗ'* (1964) 177-181.

ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ Γ., «Ὁ Πετράκης Καρίδης, τὸ χειρόγραφον καὶ ἡ οἰκογένειά του», *ΚΣ, ΚΘ'* (1965) 185-209.

ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ Γ., «Ὁ τεκτονισμὸς ἐν Κύπρῳ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος», *ΚΣ, ΛΑ'* (1967) 83-92.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ, Ν' ἀνακηρυχθῆ εἰς ἅγιον ὁ ἐθνομάρτυς ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός, Ἐφημερίδα «*Ἄγών*», 8 Ἰουλίου 1982, φ. 5360.

ΠΑΤΑΠΙΟΥ ΝΑΣΑΣ, *Τὸ προξενεῖο τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας στὴν Κύπρο, 1800-1807, καὶ ὁ πρόξενος Παναγῆς Ἀγγελᾶτος*, ἔκδ. *ΚΕΕ*, Πηγές καὶ Μελέτες τῆς κυπριακῆς ἱστορίας, XXXIII, Λευκωσία 2000.

ΠΑΥΛΙΔΗ ΑΝΤΡΟΥ, «Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση καὶ Κύπρος», *ΜΚΕ*, τ. Ε', Λευκωσία 1986, σσ. 69-80.

ΠΑΥΛΙΔΗ ΑΝΤΡΟΥ, *Ἡ Κύπρος ἀνὰ τοὺς αἰῶνες - μέσα ἀπὸ τὰ κείμενα ξένων ἐπισκεπτῶν τῆς*, ἐκδ. Φιλόκυπρος, Λευκωσία 1994, τ. Γ'.

ΠΑΥΛΙΔΗ ΑΝΤΡΟΥ, *Ἱστορία τῆς νήσου Κύπρου*, τ. Δ', ἐκδ. Φιλόκυπρος, Λευκωσία 1993.

ΠΑΥΛΙΔΗ ΑΝΤΡΟΥ, «Κυπριανὸς ἀρχιεπίσκοπος», *ΜΚΕ*, τ. Ζ', Λευκωσία 1986, σσ. 376-381.

ΠΑΥΛΙΔΗ ΑΝΤΡΟΥ, «Μακεδονίτισσας Παναγίας μοναστήρι», *ΜΚΕ*, τ. Θ', Λευκωσία 1986, σσ. 273-274.

ΠΑΥΛΙΔΗ ΑΝΤΡΟΥ, *Στρόβολος - ἱστορία, γεωγραφία καὶ σύγχρονη ζωὴ*, Λευκωσία 2005.

ΠΑΥΛΙΔΗ ΑΝΤΡΟΥ, «Φλάσου», *ΜΚΕ*, τ. ΙΓ', Λευκωσία 1986, σσ. 258-259.

ΠΕΡΔΙΚΗ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ, *Ἡ μονὴ Κύκκου, ὁ ἀρχιμανδρίτης Κυπριανὸς καὶ ὁ τυπογράφος Μιχαὴλ Γλυκῆς*, ΚΜΙΜΚ, Λευκωσία 1989.

ΠΕΡΔΙΚΗ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ, «Οἱ Ἑπτανήσιοι τῆς Λάρνακος καὶ οἱ σχέσεις τοὺς πρὸς τὴν ἱερὰ μονὴ Κύκκου», *ΚΣ, ΝΘ'* (1995) 49-85.

ΠΕΡΔΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ, *Κυπριακὴ Μοῦσα*, τύποις Λευκωσίας Ε. Κ. Πετρίδου καὶ σίας, Λευκωσία (Κύπρου) 1907.

ΠΕΡΔΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ, *Νέα Σχολικὴ Μοῦσα*, τύποις Χρυσοστόμου Γ. Σταυρινίδου, Λευκωσία 1931.

ΠΕΡΔΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ, *Νέα Σχολικὴ Μοῦσα*, ἐπανεκδ. ὑπὸ Νίκου Ὁρφανίδου, Ἑλληνομνήμων 15, Λευκωσία 2008.

ΠΕΡΙΣΤΙΑΝΗ ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ, *Γενικὴ ἱστορία τῆς νήσου Κύπρου*, Λευκωσία 1911 (φωτοτ. ἀνατ., ἐκδ. Ἐπιφανίου, Λευκωσία 1995).

ΠΕΡΙΣΤΙΑΝΗ ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ, *Ἱστορία τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων*, Λευκωσία 1930, (φωτοτ. ἀνατ., ἐκδ. Ἐπιφανίου, Λευκωσία 2000).

ΠΕΡΣΙΑΝΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ, «Ἡ ἰδεολογία τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν ἰδρυτικὴν πράξη τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς», *ΑΒ, ΜΘ'* (1988) 223-228.

ΠΕΤΑΣΗ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ, *Συρκανιὰ - Χαρδακιώτισσα*, θρησκευτικὴ, ἱστορικὴ, λαογραφικὴ, πολιτιστικὴ καὶ οἰκογενειακὴ ἐπισκόπηση, Λευκωσία 2009.

ΠΙΕΡΗ ΜΙΧΑΛΗ, *Ἡ Ρωμιοσύνη ἐν φυλῇ συνότζιαιρη τοῦ κόσμου*, τὸ ποίημα τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη σὲ θεατρικὴ ἀπόδοση, ἐκδ. Θεατρικὸ Ἐργαστήρι Πανεπιστημίου Κύπρου, Λευκωσία 2001, σσ. 219-251.

ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ, *Ἡ Κύπρος εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821*, ἔκδ. Ἐνώσεως Κυπρίων Ἑλλάδος, Ἀθήναι 1971.

ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ Α., *Κυπριακά*, τ. Α'.

ΣΝΕΜΠΕΛΕΝ ΓΟΥΓΙΛΛΙΑΜ, *Τὰ ἀπόρρητα μυστικά τῆς Μασωνίας*, ἔκδ. Στερέωμα, Θεσσαλονίκη.

ΣΠΥΡΙΔΑΚΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, *Μελέται, Διαλέξεις, Λόγοι, Ἄρθρα*, τ. Α', Μέρους Α', Λευκωσία 1972.

ΣΠΥΡΙΔΑΚΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, «Ὁ περιηγητῆς αἰδ. Ἰωσήφ Γουὼλφ καὶ ἡ Κύπρος», *ΚΣ, ΚΖ'* (1963) 11-22.

ΣΠΥΡΙΔΑΚΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, «Συμπληρωματικά εἰς ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου Δαμασκηνὸν (1824-1827)», *ΚΣ, ΚΖ'* (1963) 249-257.

ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ ΘΕΟΧΑΡΟΥΣ, *Ὁ Εὐαγγέλης Περιστιάνης στὴν Σκάλα Λάρνακος (1757-1781)*, *ΕΚΕΕ*, XXV 1999, σσ. 183-218.

ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ ΘΕΟΧΑΡΟΥΣ, *Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ Κύπρος, τὰ πατριαρχικά ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1600-1878*, ΚΜΙΜΚ, Λευκωσία 2001.

ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ ΘΕΟΧΑΡΟΥΣ, *Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων καὶ Κύπρος, Ἐπιστολές (1731-1884)*, ΚΜΙΜΚ, Λευκωσία 2007.

ΣΦΥΡΟΕΡΑ ΒΑΣΙΛΗ, *Ἰδῖνες καὶ ὀδύνη μιᾶς ἐπανάστασης - τὸ 1821 στὴν Κύπρο*, Πολιτιστικὸ Ἴδρυμα Τραπεζῆς Κύπρου, Λευκωσία 1993.

ΤΖΙΑΠΟΥΡΑ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, *Ἄπαντα*, ἔκδ. ΚΕΕ, XXXVI, ἐπιμέλεια Κωνσταντῖνος Γιαγκουλλῆς, Λευκωσία 2001.

ΤΖΙΑΠΟΥΡΑ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, *Ὁ ἀποκεφαλισμὸς τῶν δεσποτάδων, τύποις Ἐλευθερίας*, Λευκωσία Κύπρου 1911.

ΤΗΛΛΥΡΙΔΗ Α., *Ἀθησαύριστα κυπριακὰ κείμενα, ἀνάτυπο ἀπὸ τὴν ΕΕΚΕΙΣ*, τ. Η', Λευκωσία 2008.

ΤΟΡΝΑΡΙΤΗ Χ., *Ἱστορία τοῦ συγκεκριμένου κυπριακοῦ τεκτονισμοῦ καὶ ἄλλαι τεκτονικαὶ πραγματεῖαι καὶ ὁμιλίαι*, Λεμεσὸς 1948.

ΤΡΕΜΠΕΛΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ, *Μασσωνισμὸς*, ἔκδ. Ἀδελφότητος Θεολόγων Ἡ Ζωή, Ἀθήναι 1992.

ΤΡΕΜΠΕΛΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ, *Μασσωνισμὸς - Θεοσοφία*, ἔκδ. Ἀδελφότητος Θεολόγων Ὁ Σωτήρ, Ἀθήναι 1992.

ΤΣΙΚΚΙΝΗ ΔΑΝΙΗΛ, *Κουτσοῦκ Μεχμέτ ἐν Κύπρῳ τῷ 1821*, ἐκδότης Κ. Ρῶσσο, Ἀθήναι 1904.

ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ, *Ἡ ἱερὰ βασιλικὴ καὶ σταυροπηγιακὴ μονὴ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Μαχαιρᾶ*, Λευκωσία 1968.

ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ, *Ίστορία τῆς Ἐκκλησίας Πάφου*, Λευκωσία 1971.

ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ, «Ὁ ἐθνομάρτυς ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανὸς - βίος, ἐγκύκλιοι, ἐπιστολαί, ὁμολογίαι χρεωστικάι, πωλήσεων βεβαιωτικά, συμβιβασμοῦ ἔγγραφα, κελεύσεως καὶ ἀφιερώσεως σημειώματα, ἐπιγραφαί», *ΑΒ*, τ. ΛΒ', τεύχ. 7-8 (1971) 244-311.

ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΛΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ, *Παναγία ἢ Χρυσορρωγιάτισσα, ἱστορική ἐν Κύπρῳ ἱερὰ μονή*, Λευκωσία 1964-65.

ΤΣΟΥΓΚΑΡΑΚΗ-ΑΓΓΕΛΟΜΑΤΗ ΕΛΕΝΗΣ, *Τὰ ταξίδια τοῦ λόρδου Guilford στὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο*, Ἀκαδημία Ἀθηνῶν - ΚΕΜΝΕ, Ἀθήνα 2000.

ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΛΟΪΖΟΥ, *Ἡ Ἐκκλησία Κύπρου ἐπὶ τουρκοκρατίας*, Κυπριολογικὴ Βιβλιοθήκη 3, Λευκωσία 1975.

ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΛΟΪΖΟΥ, «Ἡ ἱερὰ μονὴ Τροοδιτίσεως», *ΚΧ*, Γ' (1925) 238-250.

ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΛΟΪΖΟΥ, *Τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα ἐν Κύπρῳ κατὰ τὴν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας (1571-1878)*, Λευκωσία 1930 (φωτοτ. ἀνατ. ἐκδ. Ἐπιφανίου, Λευκωσία 2000).

ΦΙΛΟΘΕΟΥ ΑΡΧΙΜ., Ὁ ἀφορισμὸς τοῦ ἐθνομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ κατὰ τῶν μασσόνων, Ἐφημερίδα «Φωνὴ τῆς Κύπρου», ἔκτακτον Παράρτημα τοῦ φ. 708, 1 Σεπτεμβρίου 1900.

ΦΡΑΓΚΟΥΔΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Ίστορία καὶ γενεαλογία τῆς μεγάλης κυπριακῆς οἰκογένειας Φραγκοῦδη καὶ τῶν συγγενικῶν οἰκογενειῶν*, τύποις Ν. Ἀπατσίδη, Ἀθήναι 1939.

ΦΡΑΓΚΟΥΔΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Ίστορία τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ ζητήματος Κύπρου (1900-1910)*, Ἀλεξάνδρεια 1911.

ΦΡΑΓΚΟΥΔΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Κύπρις - ἢ Κύπρος τῆς σήμερον - ἱστορία τῆς Κύπρου ἀπὸ τῶν μυθολογικῶν χρόνων μέχρι σήμερον - τοπογραφία Κύπρου ἢ περιήγησις ἀνὰ τὴν νῆσον*, ἐκδότης Ἀλέξανδρος Παπαγεωργίου, Ἀθήναις 1890.

ΦΡΑΓΚΟΥΔΗ ΕΥΡΥΒΙΑΔΟΥ, *Ἐγχειρίδιον χωρογραφίας καὶ γενικῆς Ίστορίας τῆς Κύπρου*, τύποις Ὀμονοίας, Ἀλεξάνδρεια 1885.

ΧΑΚΚΕΤΤ ΙΩΑΝΝΟΥ, *Ίστορία τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου*, τ. Α' καὶ Β', Ἀθήναις 1923.

ΧΑΤΖΗΓΑΒΡΙΝΗ-ΛΟΪΖΟΥ ΛΟΥΚΙΑΣ, Σημειώσεις ἀπὸ ἑνα ταξίδι στὴν Κύπρον τοῦ 1816-17, *ΕΕΚΕΙΣ*, Στ' (2003) 80-101.

ΧΑΤΖΗΩΑΝΝΟΥ Κ., «Διακυβέρνησις τῆς Κύπρου - οἱ σατράπαι αὐτῆς», ΚΧ, Θ' (1933) 65-80.

ΧΑΤΖΗΩΑΝΝΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΥ, *Τὰ ἐν διασπορᾷ Γ' τῆς δεκαετίας 1979-1989*, Τόμος τιμητικὸς γιὰ τὰ ὄγδοντάχρονα του, Λευκωσία 1989.

ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑ ΛΕΟΝΤΙΟΥ ΑΡΧΙΜ., «Μιὰ φυλλάδα τῶν ἐθνομαρτύρων», *Συμπόσιον Λαογραφίας τοῦ περιοδικοῦ ΛΚ*, Λευκωσία-Κύπρος 1972, σσ. 51-53.

ΧΙΔΙΡΟΓΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ, Κατάλογος τῶν ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τοῦ Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν ἐναποκειμένων ὀθωμανικῶν ἐγγράφων, *ΕΚΕΕ*, V (1971-1972) 257-385.

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΑΡΧΙΕΠ. ΑΘΗΝΩΝ, *Ὁ ἐθνάρχης τῆς ὀδύνης - Γρηγόριος Ε'*, ἔκδ. ΑΔΕΕ, Ἀθήνα 2004.

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, «Ἡ συμβολὴ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Κυπριακοῦ 1821», ΚΣ, ΞΖ'-ΞΗ' (2003-2004) 317-341.

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΜΕΝΕΛΑΟΥ, «Τὸ νόημα τῆς θυσίας τοῦ ἐθνομάρτυρος Κυπριανοῦ», *Διαλέξεις, ὁμιλίαι, ἐκδηλώσεις*, τ. Α', Ἰδρυμα Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ', Λευκωσία 1994, σσ. 85-94.

ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, Ἡ γενέτειρα τοῦ Κυπριανοῦ, Ἐφημερίδα «Ἐλευθερία», 12 Αὐγούστου 1925, φ. 1150.

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ ΧΑΤΖΗΑΔΑΜΟΥ, *Ἡ ἀκολουθία τῶν ἁγίων μαρτύρων τοῦ 1821*, τύποις Χειμωνίδη, Λάρνακα 1936.

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΚΥΠΡΟΥ, *Ἐθνομάρτυρας Κυπριανός*, ἔκδ. Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κύπρου, Λευκωσία 1993.

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΚΥΠΡΟΥ, «Παρατηρήσεις πάνω στὴν ἐγκύκλιο κατὰ τῶν μασόνων τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ», ΚΣ, ΜΓ' (1979) 163-168.

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ Β' ΑΡΧΙΕΠ. ΚΥΠΡΟΥ, *Ἡ συμβολὴ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου στοὺς ἀγῶνες τοῦ Ἑλληνισμοῦ*, Λευκωσία 2008.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

CARNE JOHN, *Letters from the East*, London 1826.

CIORAN GEORGE, «Σχέσεις τῶν ρουμανικῶν ἡγεμονιῶν πρὸς τὰ κυπριακὰ μοναστήρια Κύκκου καὶ Μαχαιρᾶ», *Byzantinisch-neugriechische Jahrbücher Dreizehnter*, 13 (1936-37), νδ'.

COBHAM CLAUDE DELAVAL, *Excerpta Cypria*, Cambridge 1908 (φωτοτ. ἀνατ., Nicosia 1969).

DIMAKIS JEAN, *La querre de l'indépendance grecque vue par la presse française*, Institute for Balkan Studies, Thessalonique 1968.

FIRMIN DIDOT AMBROISE, *Notes d' un voyage fait dans le Levant*, premiere édition, Firmin Didot, Paris 1826.

HILL GEORGE, *A History of Cyprus*, v. IV, Cambridge 1972.

LACROIX LOUIS, *Îles de la Grèce*, Paris 1853.

LIGHT HENRY, *Travels in Egypt, Nubia, Holy Land, Mount Libanon and Cyprus in the year 1814*, London 1818.

Pouqueville François, *Histoire de la régénération de la Grèce*, Paris 1824.

Pouqueville François, *Voyage en Grèce*, Paris 1822.

VÖLKL E., «Die griechische Kultus in der Moldan, während der Phanariotenzeit (1711-1821)», *Südorf Forlumpen*, 26 (1967) 117-118.

WOLF JOSEPH, *Travels and Adventures of the rev. Joseph Wolf*, London 1861.

ΑΛΛΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αιώνια καὶ ἀγήρως ἡ μνήμη τῶν ἐθνομαρτύρων τῆς Κύπρου, Ἐφημερίδα «Κυπριακὸς Φύλαξ», 7 Ἰουλίου 1907, φ. 66.

«Ἀνέκδοτα ἔγγραφα, ἀναγόμενα εἰς τὴν ἴδρυσιν καὶ συντήρησιν τῆς πρώτης ἐν Λεμεσῶ Ἑλληνικῆς Σχολῆς», *AB*, ἔτος Γ', τεύχ. 48 (1920) 24-29.

«Ἀπόκρισις τῆς ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου εἰς αἴτημα τῶν πιστῶν διὰ καταδίκην τοῦ Τεκτονισμοῦ - Μασωνισμοῦ», *AB*, *ND'* (1993) 172-173.

Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανὸς - ὁ μάρτυρας τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος (φωτογραφικὸν Λεύκωμα), ἔκδ. ἱερᾶς μονῆς Μαχαιρᾶ, Λευκωσία 2008.

Βίος καὶ ἱερὰ ἀκολουθία τῆς ἁγίας Μαρίνης, Κειμήλια τοῦ ἱεροῦ ναοῦ Χρυσελευούσης Στροβόλου, ἐπιμελεία Κωνσταντίνου Μυριανθέα, ἐκκλησία Χρυσελευούσης Στροβόλου, Λευκωσία 1949.

Δῆμου Λάρνακας, *Ἱστορία τῆς Λάρνακας*, Λάρνακα 2005.

«Ἐθνομάρτυς Κυπριανός», *Πνευματικὴ Ἐπαλξη*, τεύχ. 10 (1994) 134-135.

Ἐορτολόγιον, Τυπικαὶ διατάξεις ἱερῶν ἀκολουθιῶν 2009, ἔκδ. Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου.

«Ἐπιστολὴ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ», *AB*, 48 (1920) 29-30.

Εὐκαιρία πρὸς προσκύνησιν τῶν ἱερῶν ὄστων τῶν κυπρίων ἐθνομαρτύρων τοῦ 1821, Ἐφημερίδα «Φωνὴ τῆς Κύπρου», 12 Μαΐου 1928, φ. 2145 [2451].

«Ἡ 9ῆ Ἰουλίου», *AB*, περ. Β', τ. Β' (Ζ'), τεύχ. 80 (210) (1930) 433-440.

«Ἡ 9ῆ Ἰουλίου τοῦ 1821 ἐν Κύπρῳ», δρᾶμα εἰς κυπριακὴν διάλεκτον (τὸ ποίημα τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη σὲ θεατρικὴ ἀπόδοση), ἔκδ. Βιβλιοθήκης Ἑλληνικοῦ Γυμνασίου Ἀμμοχώστου, Ἀμμοχώστος 1960.

Ἡ 9ῆ Ἰουλίου τοῦ 1821 - Ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Κυπριανοῦ καὶ ὁ θάνατος τῶν λοιπῶν μαρτύρων τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος - ἀνέκδοτον γράμμα τοῦ ἀειμνήστου πρωθιεράρχου, Ἐφημερίδα «Ἐλευθερία», 8 Ἰουλίου 1906, φ. 9.

Κύπρος - 8000 χρόνια Ίστορία - Πολιτισμός, τ. 1, διευθυντής έκδοσης Μιχαλάκης Μπουσνάκης, εκδότες Νίκος Μαργαριτίδης και Νίκος Τουρλούμης, επιμέλεια Διονύσης Ί. Διονυσίου, 2002.

«Μεσεβρινός - ματιές ένός σουηδοῦ στην Κύπρο τοῦ 1820», *Ὁ κύκλος - διμηνιαία έκδοση τέχνης καὶ προβληματισμοῦ*, τεῦχ. 3-4 (μαρτυρίες για τὴν Κύπρο) (1980) 104-107.

Μία αὐτόγραφος ὁμολογία τοῦ ἔθνομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Κυπρίου Κυπριανοῦ, Ἐφημερίδα «*Φωνὴ τῆς Κύπρου*», 28 Μαρτίου 1925, φ. 1983 [2289].

Ὁ Κυπριανός - βιογραφικαὶ σημειώσεις, Ἐφημερίδα «*Φωνὴ τῆς Κύπρου*», 24 Μαρτίου 1901, φ. 737 (1046).

Ὁ Κυπριανός, Ἐφημερίδα «*Ἐλευθερία*», 10 Ἰουλίου 1910, φ. 218.

Πανηγυρικὸν Λεύκωμα, ἐπὶ τῇ τελετῇ τῶν ἀποκαλυπτηρίων τῆς προτομῆς τοῦ ἔθνομάρτυρος Κυπριανοῦ ἐν τῇ γενετείρᾳ αὐτοῦ Στροβόλῳ τὴν 27ην Ἀπριλίου 1930, ἐπιμέλεια ἐπανεκδόσης πρωτ. Κωνσταντίνος Κούκος, ἔκδ. ΣΚΕΣ, Στρόβολος-Κύπρος 1988.

Περιγραφή τῆς ἱεράς σεβασμίας καὶ βασιλικῆς μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, τῆς καὶ μέγα ἐχούσης τὸ αἰδέσιμον, διὰ τὸν ἱστορήσαντα αὐτὴν ἀπόστολον Λουκᾶν τὸν εὐαγγελιστὴν, τοῦ Κύκκου ἐπιφημιζομένης, κατὰ τὴν νῆσον Κύπρον, Ἐνετίησιν 1819.

«Πρᾶξις διακηρύξεως ἀγιότητος Γρηγορίου Ε΄, πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως», *ΙΣ*, τεῦχ. ΚΒ΄ (1922) 179-181.

«Πρᾶξις διακηρύξεως ἀγιότητος ἱερομαρτύρων Κρήτης», *Ὁρθόδοξια*, περ. Β΄, ἔτος Ζ΄, τεῦχ. Γ΄ (2000) 381-384.

«Πρᾶξις διακηρύξεως ἀγιότητος μαρτύρων μικρασιατικῆς καταστροφῆς», *Ἐκκλησία*, τεῦχ. 12 (1993) 433.

«Σπουδαῖον ἔγγραφον τοῦ ἔθνομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ», *ΑΒ*, τ. Β΄ (Ζ΄), τεῦχ. 80 (210) (1930) 440-441.

Συναξαριστῆς Νεομαρτύρων, ἔκδ. Ὁρθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη 1989.

«Τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς τοῦ ἔθνομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ», *ΑΒ*, περ. Β΄, τ. Β΄ (Ζ΄), τεῦχ. 70 (200) (1930) 273-276.

Τὸ καθῆκον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τῆς Κύπρου πρὸς τὴν ἱεράν μνήμην τοῦ ἔθνομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ καὶ τῶν αὐτῶ συμμαρτυρησάντων - νὰ περιληφθοῦν μεταξὺ τῶν Ἀγίων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, Ἐφημερίδα «*Φωνὴ τῆς Κύπρου*», 12 Ἰουλίου 1941, φφ. 44-46.

Τὸ παρεκκλήσιον ἅγιος Ὀνούφριος καὶ ὁ ἔθνομάρτυς Κυπριανός, Ἐφημερίδα «Φωνὴ τῆς Κύπρου», 9 Μαΐου 1942, φ. [5181], [2874], [3180].

Τυπικὴ Διάταξις ὡς εὔρηται τῆς κατὰ τὴν νῆσον Κύπρον σεβασμίας καὶ βασιλικῆς μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, Μαχαιράδος ἐπιλεγομένης, νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἐν τυγχανόντων. Δαπάνη μὲν καὶ ἐξόδω τοῦ τῆς ἱεράς αὐτῆς μονῆς οἰκονόμου κὺρ Παρθενίου, ἐπιμελεία δὲ τοῦ ἐν ἱεροδιδασκάλοις κυρίου Ἐφραίμ. Ἐνετίησιν αψνς'. Παρὰ Ἀντωνίω τῷ Βόρτολι 1756.

Ἵπόδουλοι ἐλευθερωταὶ ἀδελφῶν ἀλυτρώτων, ἔκδ. ΚΕΕ, Πηγές καὶ Μελέτες τῆς Κυπριακῆς Ἱστορίας XXXII, εἰσαγωγή - ἐπιμέλεια Πέτρος Παπαπολυβίου, Λευκωσία 1999.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ ΚΑΙ ΚΩΔΙΚΩΝ

Ἄρχεῖον ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, Βιβλίον Α΄, Μέρος Α΄, ΙΑΚ.
Ἄρχεῖον ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου, Βιβλίον Α΄, Μέρος Α΄, ΙΑΚ.
Ἄρχεῖον ἀρχιεπισκόπου Ἰωαννικίου, Βιβλίον Α΄, Μέρος Β΄, ΙΑΚ.
Βιβλίον Ε΄, ΙΑΚ.
Βιβλίον ΛΗ΄, ΙΑΚ.
Κατάστιχον 6, ΙΑΚ.
Κατάστιχον 11, ΙΑΚ.
Κῶδιξ Α΄ ΙΑΚ.
Κῶδιξ Ε΄ ἱερᾶς Μητροπόλεως Κιτίου.
Κῶδιξ Μαχαιράδος.
Κῶδιξ ΙΒ΄ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.
Φάκελλος Μ΄, ΙΑΚ.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ

- Ἄγγελος Παταρός, 404, 414.
Ἀγγλία, 61, 138, 139, 153, 270, 285,
296, 412.
Ἅγια λείψανα μαρτύρων 1821,
70, 72, 81, 82, 86, 87, 94, 426,
485, 486.
Ἀγιάνιδες, 192.
Ἁγίας Σοφίας ναός, 235, 238.
Ἅγιον Ὄρος, 202, 496, 550, 559,
570, 571.
Ἅγιος Δημήτριος Μαραθάσας, 98.
Ἅγιος Σέργιος, 46, 195.
Ἁγίου Γεωργίου Καμπιδῶν ναός, 437.
Ἁγίου Γεωργίου Στροβόλου ναός,
53, 282, 441, 497, 609, 610.
Ἁγίου Ἐλευθερίου μετόχιο, 38, 154.
Ἁγίου Ἡρακλειδίου μονή, 433.
Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου (Πίπη)
ναός, 174, 380, 436, 526.
Ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου
μονή, 309, 515.
Ἁγίου Νεοφύτου μονή, 50, 233.
Ἁγίου Ὄνουφριου ἐξωκκλήσιο,
55, 445.
Ἁγίου Σάββα ναός, 49, 222, 224.
Ἁγίου Τρύφωνος εἰκόνες, 61.
Ἁγίων Ὁμολογητῶν νεκροταφεῖο,
102, 484.
Ἀγκώνα, 331, 339, 347.
Ἀγχώνη, 13, 65, 73, 85, 88, 185, 210,
230, 239, 320, 451, 460, 461, 473,
474, 520.
Ἀδελφάσιον, 124.
Ἄζλι, 165, 275.
Ἀθανάσιος Διάκος, 98, 599.
Ἀθανάσιος κύρ, 54, 248.
Ἀθανάσιος μητροπολίτης Λεμε-
σοῦ, 103, 496, 509.
Ἀκρίδα, 61, 271, 289-293, 499, 513.
Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, 59, 276,
277-278, 279-280, 543, 544,
626, 627.
Ἀλέξιος Ἄγγελος, 116, 123, 131,
214, 288.
Ἀλῆ Μπέης, 37, 39, 141, 299, 531,
586, 629, 633.
Ἀλισιτζίδες, 154.
Ἀλτιπαρμάκκης, 39.
Ἀμμόχωστος, 218, 235, 368, 404.
Ἀνανίας Κουστένης ἀρχιμ., 106-107.
Ἀνδρέας Σολομωνίδης κοτσάπα-
σης, 245, 253, 265, 601.
Ἀντώνιος Βοντιτσιάνος, 53, 61,
138, 139, 191, 226, 234, 246, 270,
285, 296, 525.
Ἀντώνιος Καλημέρης, 153, 191,
226.
Ἀντώνιος Μπρουνόνι, 62, 141, 148,
299, 630, 639.

- Ἀντώνιος Πελοπίδας, 59, 276, 277-278, 279-280, 627.
 Ἀπόστολος Βαρνάβας, 99, 124, 235, 468, 685.
 Ἀπόστολος Παπᾶ, 294.
 Ἀποστόλου Βαρνάβα μονή, 51, 195, 237.
 Ἀποστόλου Βαρνάβα τάφος, 235, 685.
 Ἀρτσιμαζάριον, 225.
 Ἀρσιχάλι, 301.
 Ἀριστοτέλης φιλόσοφος, 150, 152, 198, 262, 488, 587.
 Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ μετόχιο, 47.
 Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ ναός, 49.
 Ἀρχιεπισκοπή Κύπρου, 8, 33, 37, 42, 46, 47, 60, 64, 66, 75, 81, 116, 119, 122, 135, 147, 148, 153, 159, 163, 167-169, 171, 173-174, 178, 181-183, 186, 198, 204, 208, 209, 211, 212, 216, 220, 225, 278, 282, 289, 305, 308, 309, 379-380, 403, 408, 436, 440, 441, 461, 510-513, 517, 523-527, 530-531, 533, 580, 484, 584-587, 591, 594, 607-609, 612-617, 619-621, 623-624, 631.
 Ἄσπρα, 136, 145, 176, 190, 194, 195, 244, 249, 251, 257, 270, 275, 298, 526.
 Αὐγασίδος μονή, 283.
 Ἀχμέτ Στασίτ, 281.
 Ἀχμίδ Ρασίτ, 256

 Βαβατινιά, 434.
 Βακτήλαν, 193.
 Βάμα, 131.
 Βαμασίδες, 131.
 Βάμβαξ, 320, 417-418.
 Βαρλαὰμ ἰατρός, 133, 244.
 Βασίλης Μιχαηλίδης, 107, 601, 642.
 Βασιλική φιλοτιμία, 116-120.
 Βατοπαιδίου μονή, 48, 66, 202, 286, 523, 697.
 Βεζύρης, 89, 327, 370, 392, 512.
 Βενετία, 52, 251, 387, 394, 525, 526, 587.
 Βεράτιον, 583, 586, 591.
 Βλαχία, 130, 442, 461.
 Βοεβόδας, 106, 130-131.

 Γαβριήλ Ζαχαρίου, 36, 132, 135, 226, 522-532, 621, 629, 632.
 Γαβριήλ ἱεροδιάκονος, 56.
 Γαζοφυλάκιον, 213.
 Γενίτσαρος, 88, 370.
 Γένοβα, 341, 353.
 Γένουα, 348.
 Γεράσιμος Γ΄ Πατριάρχης Κων/λεως, 35, 125, 129.
 Γερμανὸς ἡγούμενος Μαχαιρᾶ, 35, 201.
 Γερόλακκος, 88.
 Γεώργιος ἅγιος ὁ ἐν Πτολεμαΐδι, 110.
 Γιαννάκης Μονόχειρ γραμματικὸς Κυθρέας, 58, 147, 267, 296, 378, 384-388.
 Γούρρι, 210, 445.
 Γραμματικὸς/οί, 58, 145, 147, 193, 194, 205, 212, 246, 257, 258, 265, 267, 272-275, 296, 384.

- Γρηγόριος Δικαῖος Παπαφλέσσας, 98, 279, 599.
- Γρηγόριος Ε', πατριάρχης Κων/λεως, 68, 69, 85, 98, 101, 107, 278, 279, 471, 472-475, 486, 488, 492, 493, 544, 585, 637.
- Δαμιανου ἅγιος ἀνάργυρος, 124.
- Δεβλέτι, 157, 196, 204-206, 225, 272, 306, 618.
- Δεσποινου παπαδιά, 254.
- Δευτιτζής, 271, 273.
- Δημήτρης Λιπέρης, 89.
- Δημήτριος γυμνασιάρχων, 262.
- Δημήτριος Θεμιστοκλῆς, 266, 380.
- Δημήτριος κόνσολος, 49, 221.
- Δημήτριος Παυλίδης, 43, 176, 206-208.
- Δημήτριος Περίδης, 43, 177.
- Διερμηνευτής, 39, 159, 204.
- Δουκάτο, 326, 353.
- Δραγομάνος, 39, 142, 143, 145, 148, 200, 212, 216, 218, 220, 259, 320, 322, 385, 401, 423, 511, 525, 590.
- Ἐγκλείστρας μονή, 233, 392.
- Ἐγκύκλιος, 15, 45, 49, 55, 59, 61, 63, 147, 192, 228, 256, 271, 289, 303, 305, 476, 477, 499, 513-516, 533-555, 559, 581, 587.
- Ἐλευθέριος ἱερομάρτυς, 124, 636.
- Ἐλευθεροτεκτονισμός, 564.
- Ἑλλάδα, 63, 147, 181, 241, 264, 278, 279, 367, 369, 371, 375, 412, 415, 430, 461, 469, 472, 474, 496, 516, 542, 549, 551, 568, 570, 588, 598.
- Ἑλληνική Σχολή, 45, 57, 59, 182, 265, 498, 511, 513, 517
- Ἑλληνική Σχολή Λεμεσοῦ, 57, 58, 261-262, 498
- Ἑλληνική Σχολή Λευκωσίας, 45, 58, 59, 181-186, 498, 513
- Ἑλληνομουσεῖο Ἀρχιεπισκοπῆς, 33, 154, 510, 530.
- Ἐμβαλί, 193, 256-258, 271.
- Ἐξω Μετόχι, 149.
- Ἐπιφάνιος ἐπίσκοπος Λήδρας καὶ ἡγούμενος Μαχαιρᾶ, 10, 107, 108, 110, 231, 497, 502, 503, 504, 522, 533, 609, 611.
- Ἐτνᾶς, 273.
- Εὐαγγέλιο ἀποστόλου Ματθαίου, 234, 235.
- Εὐγένιος Β' ὁ ἀπὸ Πισιδίας, πατρ/ης Κων/λεως, 68, 379.
- Εὐγένιος Βούλγαρης, 33.
- Εὐγένιος μητροπολίτης Κυρηνείας, 158, 174, 183, 225, 226, 512, 518, 592, 593, 595.
- Εὐλογία, 58, 268.
- Εὐριπίδης τραγικὸς ποιητής, 262.
- Εὐρώπη, 267, 290, 318, 341, 343, 348, 350, 360, 376, 377, 384, 412, 415, 484, 537.
- Ἐφραὶμ Ἀθηναῖος, 33, 661.
- Ἐχλι ἰσλάμηδες, 192, 225.
- Ζάπτι, 204.
- Ζιλχιτέ, 192.
- Ζιμέτ, 252, 255.

- Θεοδόσιος, 46, 179, 195.
Θεοφύλακτος Θησέας ἀρχιμ., 63,
67, 283, 374, 377, 378, 514, 519.
- Ἰάσιο, 34, 106, 130, 131, 498, 510,
511, 528.
- Ἰγνάτιος κτίτωρ Μαχαιρᾶ, 213.
- Ἰεζεκιήλ ἱερομόν., 56.
- Ἰεζεκιήλ προφήτης, 241.
- Ἰερεμίας Δ΄ πατριάρχης Κων/λεως,
40, 41, 42, 156, 163, 167, 171,
174, 523, 593-596, 611-627, 630.
- Ἰερώνυμος Καλημέρης, 48, 153,
191, 217, 226, 399-408.
- Ἰλάμι, 137, 157, 225.
- Ἰλαρίων ἱερομόν., 58, 264-266, 378, 630.
- Ἰναμάτια, 192.
- Ἰόνιοι νῆσοι, 36, 136, 151, 595.
- Ἰσαάκιος Ἄγγελος, 116, 123, 131,
213, 288.
- Ἰστιζιάλης, 192, 193, 257.
- Ἰωακείμ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου,
379-380, 420, 422, 594, 615.
- Ἰωακείμ ἡγούμενος Ἁγίου Νεο-
φύτου, 50, 233.
- Ἰωακείμ οἰκονόμος Ἀπ. Βαρνάβα, 195.
- Ἰωάννης Παπᾶ Διαμαντόπου-
λος, 277, 280.
- Ἰωάννης Φιλήμων, 373.
- Ἰωαννίκιος ἀρχιεπίσκοπος Κύ-
πρου, 81, 412-416, 594.
- Ἰωαννίκιος ἀρχιμ., 227, 265, 377-378.
- Ἰωαννίκιος Β΄ ἡγούμενος Μα-
χαιρᾶ, 32, 122-124, 126, 127.
- Ἰωσήφ ἡγούμενος Κύκκου, 62,
265, 297, 426, 484, 515.
- Καζᾶς, 192, 198, 272, 274.
- Καλὸς (Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης),
276.
- Καμαράσιδες, 131.
- Καμπιά, 8, 66, 104, 110, 432-448,
503, 606-610.
- Καράεν, 193.
- Καραμανία, 134, 144, 145, 390,
403, 405, 408, 527, 543.
- Κάσα, 190, 296.
- Κατάστιχον, 49, 148, 150, 153, 222,
258, 272, 273, 296, 297, 444,
445, 526, 530, 531.
- Κατιλλίκιο ἢ κατηλλίκιο ἢ καδιλ-
λίκιο, 15, 45, 54, 55, 59, 63,
147, 192, 194, 256, 258, 271,
296, 305.
- Κεκτῆρι, 193.
- Κελεντρί, 219.
- Κεφαλικὴ τιμωρία, 307.
- Κιατίπης, 204.
- Κιννάβαρις, 102.
- Κοιλάνι, 246.
- Κοινὸν (ταμεῖον), 271, 285, 296.
- Κόκκινη μελάνη, 200, 235.
- Κόκκινος μανδύας, 235.
- Κόνσολος, 48, 49, 53, 61, 136, 153,
191, 217, 221, 246, 263, 270,
285, 296, 531.
- Κοράνι, 73, 395, 602.
- Κορνηλία πρεσβυτέρα, 283.
- Κοτζάπασης, 137, 198, 212, 216, 265,
346, 378, 393, 402, 434, 438.
- Κυθρέα ἢ Κυθραία, 54, 58, 63,
64, 147, 175, 207, 208, 267,
283, 296, 305, 338, 384, 435.

- Κύκκου μονή, 45, 47, 50, 51, 52, 56, 57, 62, 187, 249, 260, 265, 297, 340, 347, 390, 392, 426, 484, 526, 635, 693.
- Κυπρῆς ποταμός, 201.
- Κυπριανὸς Θησέας, 265, 278, 283, 294, 313, 362, 363, 378, 421.
- Κύριλλος Α΄ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου, 316, 434, 435, 437, 439, 440-444, 448, 608, 609
- Κύριλλος ἀρχιμ., 81.
- Κύριλλος ἱεροδιάκ., 66.
- Κωνσταντῖνος Κοῦκος, 108, 497.
- Κωνσταντῖνος Μυριανθόπουλος, 135, 246, 433, 524, 584, 623.
- Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ οἰκονόμων, 52, 240, 523, 588, 630.
- Κωνσταντῖνος Περιστιάνης, 54, 153, 191, 226, 249, 381, 382, 526, 527, 589.
- Κωνσταντῖνος Τάνας, 153, 226, 526.
- Κωνσταντινούπολη, 50, 55, 68, 101, 107, 142, 143, 149, 161, 199, 220, 234, 235, 238, 240, 276, 280, 294, 317, 326, 327, 337, 342, 344, 346, 349, 353, 364, 381, 383, 384, 385, 395, 401-405, 407, 415, 419, 423, 472, 537, 538, 545, 597, 633.
- Κωνσταντῖος Σιναίου, 40, 41, 42, 43, 158, 159, 163, 167, 171, 173, 174, 531, 592-595, 611-627, 629.
- Λαογραφικὴ Κύπρος, 96, 468.
- Λάρνακα, 56, 63, 135, 137, 159, 218, 228, 229, 244, 250, 265, 294, 302, 316-317, 318, 319, 321, 326, 327, 329, 331, 332, 337-340, 344-346, 348, 354, 367, 371, 374, 375, 376, 381-382, 383, 394, 397, 399, 401, 406, 409, 417, 419, 420, 421, 423, 430, 469, 513, 519, 524-527, 529-531, 536, 545-546, 553, 587, 590, 591, 632.
- Λαυρέντιος ἐπίσκοπος Λαμπύσης, 43.
- Λαυρέντιος μητροπολίτης Κυρηνείας, 52, 70, 80, 92, 96, 295, 426, 431, 450, 452, 453, 455, 458, 460, 462, 466, 469, 484, 515.
- Λεμεσός, 57, 58, 80, 103, 133, 134, 207, 221, 261, 264, 265, 296, 301, 320, 340, 348, 371, 378, 424, 425, 496, 498, 602.
- Λεόντιος, 56, 313, 362.
- Λεόντιος ἱεροδιάκονος, 57.
- Λεόντιος Χατζηκώστας ἀρχιμ., 96, 468-471.
- Λεύκα, 45, 147, 192-194.
- Λεύκαρα, 36, 42, 151, 259, 596, 609, 620.
- Λευκωσία ἢ Λευκοσία, 15, 16, 33, 37, 38, 41, 42, 45, 47, 51, 59, 63, 64, 83, 88, 93, 101, 106, 108, 136, 138, 139, 141, 142, 143, 147, 154, 158, 159, 161, 176, 178, 181, 184, 203, 212, 213, 219, 221, 222, 225, 236, 239, 247, 252, 254, 265, 283, 299, 303, 309, 312,

- 313, 314, 316, 326, 327, 329, 331, 338, 339, 340, 344, 346, 348, 354, 368, 371, 373, 374, 385, 395, 400, 403, 404, 405, 408, 418, 421, 422, 423, 429, 433, 437, 460, 461, 484, 498, 501, 509, 511, 515, 530, 602, 607, 617, 620, 622, 623, 627, 621, 632, 691, 701.
- Λιβόρνο ἢ Λιβουῖρνο, 326, 327, 329, 341, 343, 348, 351.
- «Λόγιος Ἑρμῆς», 264, 266.
- Λόνδρα, 414, 415, 416.
- Λουκᾶς πατριάρχης Κων/λεως, 161.
- Λυών, 250.
- Μακάριος Β' ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου, 75, 94.
- Μάλι, 193.
- Μανζίπιον, 178.
- Μανουῆλ Κομνηνὸς Πορφυρογέννητος, 116, 123, 131, 161, 213, 288.
- Μαραθάσα, 98, 461, 462.
- Μαρία ἀδελφὴ Κυπριανοῦ, 8, 433, 434, 435, 439, 445, 510, 523, 608, 609.
- Μαρσήλια ἢ Μαρσίλλια, 250, 546.
- Μασσαλία, 250, 329, 341, 348, 416, 414, 546.
- Μασωνία ἢ Μασωνισμός, 228-232, 533-582.
- Ματθαῖος Βατοπαιδινός, 61, 286, 630.
- Μαυροκορδᾶτος Γ. Α., 68.
- Μαυσωλεῖο, 89, 92, 95, 487, 640.
- Μαχαιρᾶ μονή, 13, 32, 34, 35, 36, 38, 44, 48, 55, 66, 81, 108, 110, 116, 119, 121, 122, 125, 126, 127, 129, 149, 151, 154, 200, 209, 212, 213, 247, 259, 309, 324, 355, 389, 440, 442, 445, 461, 497, 498, 501, 502, 503, 504, 505, 522, 523, 528, 529, 533, 609, 611, 630, 632, 639, 680-681.
- Μαχαιράδος μονή, 61, 115, 122, 124, 125, 130, 131, 151, 178, 183, 201, 210, 213, 215, 288, 518, 595, 639.
- Μαχελδάρης, 192.
- Μαχμουτ Ἄλι, 138, 312, 461, 590.
- Μεβλανᾶ ναΐπης, 138, 139.
- Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, 118, 129, 157-158, 160, 163, 164, 166, 167, 168, 169, 173, 379, 380, 480, 482, 483, 488, 492, 612, 613-614.
- Μέγας οἰκονόμος, 38, 60, 78, 159, 282, 377, 531, 532, 632.
- Μελανοδοχεῖο, 46.
- Μελέτιος ἀρχιδιάκονος, 265, 426.
- Μελέτιος ἀρχιμ., 56, 157, 158, 165, 168, 583, 592, 593, 594.
- Μελέτιος Β' ἡγούμενος Κύκκου, 187, 226, 635.
- Μελέτιος Β' μητροπολίτης Κιτίου, 43, 44, 70, 80, 92, 96, 166, 169, 171, 225, 259, 265, 295, 426, 431, 450, 452, 453, 455, 458, 460, 462, 466, 469, 484, 596, 612, 613, 618, 620, 625.

- Μελέτιος Γ' ἡγούμενος Κύκκου, 249.
Μεσαορία, 59, 147, 271, 385, 602.
Μετζιλίσι, 421, 422.
Μηρὶ ἢ μὴρὶ ἢ μυρὶ, 155, 193, 194,
256, 257, 258, 271, 272, 273, 404.
Μιτυλήνη, 240.
Μιχαὴλ Σοῦτσος, ἡγεμόνας Μολ-
δοβλαχίας, 34, 35, 130, 131, 510.
Μιχαὴλ Σοῦτσος Β', ἡγεμόνας
Μολδοβλαχίας, 130
Μιχαὴλ Χάββας, 61, 284.
Μιχαλάκης υἱὸς Χατζηγεωργά-
κη, 205.
Μολδαβία, 35, 105, 106, 122, 130, 369.
Μολδοβλαχία, 14, 34, 35, 122, 123,
130, 131, 528, 529, 531, 537,
544, 584, 627, 631.
Μοπασίρης ἢ μουπασίρης, 154,
165, 204, 205, 206, 207.
Μουκκατά, 201.
Μουρασαλλές, 192.
Μουφτῆς, 192, 340, 347, 363.
Μουχαρρέμ, 217, 257, 263.
Μουχασεπέ, 204.
Μουχασίλης, 139, 200, 361, 362,
363, 364, 369, 381, 382, 401.
Μωρέας, 415.
Νέα Ἰουστινιανή, 108, 159, 164,
171, 173, 181, 187, 198, 200, 204,
209, 225, 240, 243, 261, 303,
379, 624.
Νεῖλος κτίτωρ Μαχαιρᾶ, 32, 116,
117, 118, 120, 123, 126, 128, 213.
Νεόφυτος Ἐγκλειστος ὄσιος, 124,
587.
Νεόφυτος μοναχός, 44.
«Νερὸν τοῦ δεσπότη», 53, 441, 444,
497, 609.
Νικήτας Ἄγιοστεφανίτης, 116.
Νικόλαος Θεσέας, 58, 78, 264,
283, 377.
Νικόλαος Σολωμοῦ Νικολαΐδης,
61, 176, 288, 630, 639.
Νικόλας ἀνεψιὸς Κυπριανοῦ, 50.
«Νοτᾶς τοῦ δεσπότη», 434, 435,
439, 440, 441, 442, 443, 444, 448.
Ὀδοῦ, 210.
Ὀδυσσεύς, 199.
Οἰκονόμος Κυπριανός, 39, 71, 72,
134, 136, 137, 141, 142, 143, 153,
157, 158, 159, 168, 443, 461, 511,
527, 528, 531, 583, 592, 612,
617, 618, 621, 629, 631.
Οἰκονόμος Μαχαιρᾶ, 36, 81, 117,
126, 151, 259, 529, 532, 595,
632.
Ὀκνή, 131.
Ὀμηρος, 150, 199.
Ὀμοδος, 52.
Ὀμολογιακὸν ἔγγραφο, 43, 44,
45, 46, 48, 52, 54, 57, 60, 61,
62, 175, 178, 195, 217, 244, 248,
263, 281, 282, 285, 296.
Ὀντᾶς, 175.
Οὐγκροβλαχία, 122.
Οὐρῶρη, 210.
Οὐσᾶς, 273.
Παγκύπριο Γυμνάσιο, 32, 45,
498, 513.

- Παΐσιος ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου, 121, 530.
- Πακκιέδες, 274, 275.
- Παλαιὰ Πάτρα, 277, 279.
- Παλλουριωτίσσης νεκροταφείο, 101-102, 484,
- Παναγῆς Ἀγγελᾶτος, 36, 38, 41, 136, 137, 151, 595, 620, 621.
- Παναγία Μακεδονίτισσα, 51.
- Παναγίας Εὐαγγελιστρίας Κλήρου ναός, 60.
- Παναγίας Φανερωμένης ναός, 65, 70, 72, 82, 89, 102, 226, 247, 326, 338, 344, 370, 426, 436, 484-486, 487, 610, 640.
- Παναγίας Χρυσελεύσης ναός, 44, 53, 83, 104, 108, 282, 441, 444, 491, 492, 497, 500, 511, 607, 608, 609, 610.
- Παναγίας Χρυσορ/σης μονή, 44.
- Πανώλη, 133, 135, 513, 524, 527, 528, 530.
- Παπᾶ Γρηγόριος, 123.
- Παπᾶ Ἰωάννης Καμινάρια, 254.
- Παπᾶ Κυπριανὸς Χαραλάμπους Κυπριανίδης, 433-441, 446.
- Παπᾶ Λεόντιος, 252, 338, 345.
- Παπᾶ Σάββας οἰκονόμος, 60, 78, 282, 377.
- Παρθένιος ἡγούμενος Κύκκου, 188, 189.
- Παρθένιος ἡγούμενος Μαχαιρᾶ, 32, 214.
- Παρθένιος ἱερομόν., 33.
- Παρθένιος οἰκονόμος Μαχαιρᾶ, 81, 117, 126.
- Πασᾶς, 89, 136, 137, 138, 143, 200, 236, 238, 256, 257, 274, 320, 329, 346, 353, 367, 369, 375, 419, 421, 422, 423, 429, 430, 538.
- Παῦλος Καρύδης, 249, 250.
- Παῦλος Μιχαηλίδης γραμματικὸς Λεμεσοῦ, 296.
- Πελοπόννησος, 277, 279, 367, 369, 415, 626.
- Πέρα Ὀρεινῆς, 410, 433.
- Περάτιον, 157, 158, 165, 168.
- Περιστερῶνα, 201.
- Πετράκης Καρύδης, 546, 547, 548.
- Πιεράκης Δημητρίου Κορέλλας, 43, 177, 226.
- Πίνδαρος, 242.
- Πλάτων φιλόσοφος, 262.
- Πλούταρχος, 243.
- Πόλιτσα, 294.
- Πολύδωρος ἅγιος ὁ ἐν Νέα Ἐφέσῳ, 110.
- Πολυέλεος, 66, 224.
- Πουγιουρουλδί, 199.
- Πραστειόν, 201, 209, 410.
- Πριμικήριος, 158, 178.
- Προεστῶς, 122, 137, 181, 188, 192, 198, 212, 319, 346, 348, 364, 370, 371, 372, 514, 515.
- Προκόπιος κτίτωρ Μαχαιρᾶ, 213.
- Προτομή ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, 83-88, 500, 607, 608.
- Προῦχοντας, 64, 192, 311, 322, 329, 339, 340, 341, 346, 348, 354, 374, 469, 511, 515, 592, 593.
- Πρωσσία, 100, 397.

- Ῥαγιᾶς, 147, 155, 164, 192, 193,
 194, 225, 256, 258, 271, 272,
 273, 274, 275, 294, 306, 307,
 390, 402, 404, 407, 417, 419,
 422, 519, 541, 616.
 Ρκὰ Μαριοῦ, 435.
- Σάββας Ἡλιοφώτου Δήμαρχος
 Στροβόλου, 109, 501-502.
- Σακελλάριος, 158, 462.
 Σακελλίων, 158, 282.
 Σαλγίνι, 154, 193, 194, 196.
 Σαμφείρα, 216.
 Σεῖδ Ἀχμέτ πασιᾶς, 137.
 Σεῖδ Μεχεμέτ, 400, 401, 403, 404,
 407, 408.
 Σελαμέττι, 193.
 Σενέδι, 249.
 Σενεσί, 192, 217, 263.
 Σεράγιον, 93, 95, 98, 141, 145, 147,
 148, 220, 260, 301, 339, 340, 346,
 347, 370, 373, 381, 390, 640.
 Σεραφεῖμ Β΄ πατριάρχης Κων/λεως,
 32, 115, 121, 126.
 Σεραφεῖμ πατριάρχης Ἀντιοχείας,
 380.
 Σιγίλλιον, 32, 35, 115, 118, 121, 125,
 126, 127, 129.
 Σιερῆ δικαστήρια, 138, 139.
 Σικελία, 48, 217.
 Σινᾶ, 259, 394, 515, 623.
 Σκάλα, 133, 137, 159, 228, 229, 302,
 536, 553.
 Σμύρνη, 134, 240, 243, 249, 250,
 251, 266, 319, 321, 527.
 Σόλων νομοθέτης, 262.
- Σουλτᾶνος, 100, 142, 200, 278, 311,
 314, 323, 339, 354, 361, 363, 364,
 365, 367, 370, 371, 381, 395, 461,
 514, 538, 586, 588, 590, 593.
 Σπυρίδων ἐπίσκοπος Τριμθοῦντος,
 67, 82, 174, 226, 377-378, 512, 592.
 Σπυρίδων Τρικούπης, 371.
 Σταυροπηγιακὴ ἀξία, 116-120, 126,
 127, 129.
 Σταυροπηγιακὴ φιλοτιμία, 116-117,
 127.
 Στρόβολος, 7, 8, 31, 44, 53, 66, 83,
 84, 90, 151, 259, 283, 424, 429,
 432-448, 461, 491, 492, 497,
 509, 509, 510, 511, 529, 606-
 610, 686.
 Στροβόλου Σχολή, 66.
 Συρία, 321, 322, 326, 327, 329, 331,
 338, 364, 382.
 Σχολεῖον Κυδωνιῶν, 266.
 «Σχολεῖον Πελοποννήσου», 277.
- Ταμασίας Ἐπισκοπή, 116, 126.
 Ταξιδιάρης, 274.
 Ταρσός, 144.
 Τεκτονισμός, 533-582.
 Τέμενος, 235.
 Τεργέστη, 329, 382, 387.
 Τζικίνης Κυριάκου, 206, 207.
 Τικάτι, 194.
 Τίμιον ξύλον, 124.
 Τιμίου Σταυροῦ Λευκάρων ναός,
 36, 151, 259, 609.
 Τιμίου Σταυροῦ Ὁμόδους μονή, 52.
 Τοσκάνη, 326.
 Τρεῖς Ἐληές Μαραθάσας, 461.

- Τρικέφαλα νομίσματα, 213.
 Τροοδιτίσσης μονή, 52.
 Τσελεπής Χατζηπετράκης Κυθέριος, 64, 338, 345, 378, 414.
 Ταράφι, 201, 244.
 Τεζί, 192.
 Τύμβου ἢ Τύμπου, 43, 48, 54, 175, 204-211, 249, 283, 632.
 Τυπικὴ Διάταξις, 32.
- Ὑπέρπυρα, 213.
 Ὑψηλὴ Πύλη, 50, 68, 77, 200, 234, 239, 294, 309, 319, 327, 339, 353, 363, 367, 369, 371, 374, 395, 402, 403, 404, 407, 408, 418, 419, 511, 512, 514, 515, 583, 586, 590, 594, 596, 612, 613, 614, 616, 617.
- Φαρμακᾶς, 210.
 Φαρμασῶνοι, 49, 228-232, 524, 533-555.
 Φιλάνι, 134, 528, 530, 621.
 Φιλικὴ Ἐταιρεία, 57, 59, 64, 276, 277, 279, 373, 514, 541, 541, 542, 543.
 Φίλιππος ἀπόστολος, 124.
 Φιλολογικὸ Σχολεῖο Σμύρνης, 266.
 Φιλούμενος ἅγιος, 110.
 Φλάσου, 64, 347.
 Φράντζα, 132, 133, 527.
- Χαζινές, 193, 194, 196, 205, 206, 257.
 Χαλλούμι, 250.
 Χαράλαμπος ἀρχιμ., 81, 123.
 Χαράλαμπος ἐκκλησιάρχης Κύκκου, 260, 297.
 Χαράλαμπος ἱερομάρτυς, 124, 513.
 Χαράλαμπος ἱερομόν., 33, 35, 510, 528.
 Χαράλαμπος οἰκονόμος, 445, 510, 528.
 Χασᾶν ἀγᾶς, 155.
 Χατζηγεωργάκης Κορνέσιος, 39, 204, 227, 259, 511, 588, 589, 590.
 Χατζῆ Γιακούπης, 249.
 Χατζηγιαννάκης Λιπέρτης, 158, 208, 226.
 Χατζηθεόδοτος, 58, 268.
 Χατζηκυπριανός, 433, 435.
 Χατζηλογγῆς Ἄντζουλου, 176, 179, 208, 245, 338, 345, 378.
 Χατζημιχάλης, 179, 254, 259, 267, 448.
 Χατζηνικόλαος, 152, 174, 179, 201, 208, 253, 272.
 Χατζηπέτρος βοσκός, 64, 347.
 Χατζησάββας, 44, 53, 55, 282, 393, 424, 609, 610.
 Χατζῆ Σάββας, 249.
 Χατζηχριστόδουλος Τάχας, 434, 437, 441, 442.
 Χατζηχριστόδουλος Τσαγγάρης, 88, 89.
 Χατζηχριστοφῆς, 44, 178.
 Χάττι σερίφιον, 157, 158, 165, 168, 173.
 Χριστόδουλος Κουρτελλαρίδης, 176, 253, 340, 347, 426, 484.
 Χριστόδουλος σακελλάριος, 158.
 Χριστόδουλος πρωτοπαπᾶς Λευκωσίας, 252, 254.

- Χριστόδουλος Σῶζος, 79, 80, 91.
 Χρῖστος Δαβίδ, 424.
 Χρῖσανθος Α΄ μητροπολίτης Κι-
 τίου, 40, 46, 443, 512, 583, 589,
 590, 591.
 Χρῖσανθος Α΄ μητροπολίτης Πά-
 φου, 33.
 Χρῖσανθος ἀρχιεπίσκοπος Κύ-
 πρου, 8, 13, 14, 33, 36, 37, 38,
 39, 40, 41, 42, 82, 138, 140, 141,
 142, 144-149, 153-155, 156, 157,
 164, 167, 168, 171, 173, 195, 225,
 443, 511, 512, 523, 526-532,
 583-596, 613-625, 629, 632,
 633, 634, 635.
 Χρῖσανθος Β΄ μητροπολίτης Πά-
 φου, 70, 80, 92, 96, 142, 158, 174,
 225, 295, 426, 431, 443, 450,
 452, 453, 455, 457, 460, 461,
 466, 469, 484, 512, 515, 585,
 590, 591, 592, 593, 595, 615.
 Χρῖσανθος μητροπολίτης Μόρ-
 φου, 98, 103, 493, 494, 495.
 Χρυσόβουλλον, 35, 116, 117, 126,
 130, 131, 213.
 Χρυσόστομος μητροπολίτης Σμύρ-
 νης, 476, 477, 493, 495, 637.
 Χρυσόστομος Β΄ ἀρχιεπίσκοπος
 Κύπρου, 10, 14, 17, 107, 109, 110,
 493, 501, 502, 504, 522, 576, 581.
 Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, 83,
 100, 559, 564.
 Χρυσοχοῦ, 55, 147, 210, 256-257.
 Χουρμούζιος μουσικοδιδάσκα-
 λος, 66.
 A. Homsy, 420.
 Batiste Bénéducie, 308, 418.
 Bonite, 318, 319, 321.
 Darrasse πρόξενος Γαλλίας, 419,
 420, 421, 436.
 Didot Ambroise Firmin, 54, 146.
 don Domingo Badia-y-Leyblich, 37,
 39, 141.
 Fourcade πρόξενος Γαλλίας, 417.
 Frederick North Guilford, 46, 198-
 199, 200.
 Gabriel Bernard, 308, 399, 401,
 406, 417-418.
 George Godefrid Gervinus, 374.
 Henry Light, 238, 239, 631.
 Jakob B. Berggren, 317, 381.
 John Carne, 148, 219, 309-315, 316,
 317, 604, 605, 630.
 John Macdonald Kinneir, 49, 146,
 148, 218-220, 631.
 Joseph Habbas, 421-423.
 Le Contre Amiral Halgau, 321.
 Louis Lacroix, 146, 236, 369-370.
 Marie Joseph de Géraumb, 148, 394.
 Mechain πρόξενος Γαλλίας, 267,
 318-323, 384-388.
 Mizani, 308, 417, 418.
 Otto von Richter, 51, 146, 148, 238-
 239, 631.
 Reybaud πρόξενος Γαλλίας, 48,
 147, 399-408.
 Thomas Gordon, 367-368.
 Vasse De Saint Ouen πρόξενος Γαλ-
 λίας, 397-398, 411.
 William Turner, 50, 146, 148, 234-
 236, 631.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟΝ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ιεράς Βασιλικής και Σταυροπηγιακής Μονής Μαχαιρά

Ἡ ἐφέστιος εἰκόνα τῆς Παναγίας Μαχαιριώτισσης.

Γενική άποψη της
ιεράς μονής
Παναγίας του Μαχαιρά.
Αύγουστος 2008.

Ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ
καὶ ἡ καρατόμηση τῶν λοιπῶν ἀρχιερέων (9 Ἰουλίου 1821).
Πίνακας Γ. Μαυρογένη, ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ Κύπρου.

Τὸ μελανοδοχεῖο τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ.

Βυζαντινὸ Μουσεῖο ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου.

Πάνω διακρίνεται ἡ ἐμπρόσθια ὄψη του εἰκονίζουσα τὸν ἀπόστολο Βαρνάβα στὸ κέντρο, στὰ ἀριστερὰ τὸν τάφο του, καὶ στὰ δεξιὰ τὸν αὐτοκράτορα Ζήνωνα ὁ ὁποῖος, με ἀφορμὴ τὴν εὔρεση τοῦ τάφου τοῦ ἀποστόλου Βαρνάβα, χορήγησε τὸ αὐτοκέφαλο καὶ ἄλλα προνόμια στὴν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου. Κάτω διακρίνεται ἡ ὀπίσθια ὄψη του εἰκονίζουσα τὸν Κυπριανὸ με τὴν Κύπρο προσωποποιημένη, τὴν ὁποῖαν ἀγωνίζεται νὰ ἀνεγείρει ἐκ τῆς πτώσεώς της.

ΤΩ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΩ,
 ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΩ, ΘΕΙΟΤΑΤΩ, ΤΕ ΚΑΙ ΣΟΦΩΤΑΤΩ,
 ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΩ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΛΕΩΣ
 ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΤΜΕΝΙΚΩ
 ΠΑΤΡΙΑΡΧΗ,
 ΚΥΡΙΩ, ΚΥΡΙΩ,
 ΝΕΟΦΥΤΩ.

Κυπριανῶς ἐφοροναχῆς ἐκώμης στροβόλῆς

22

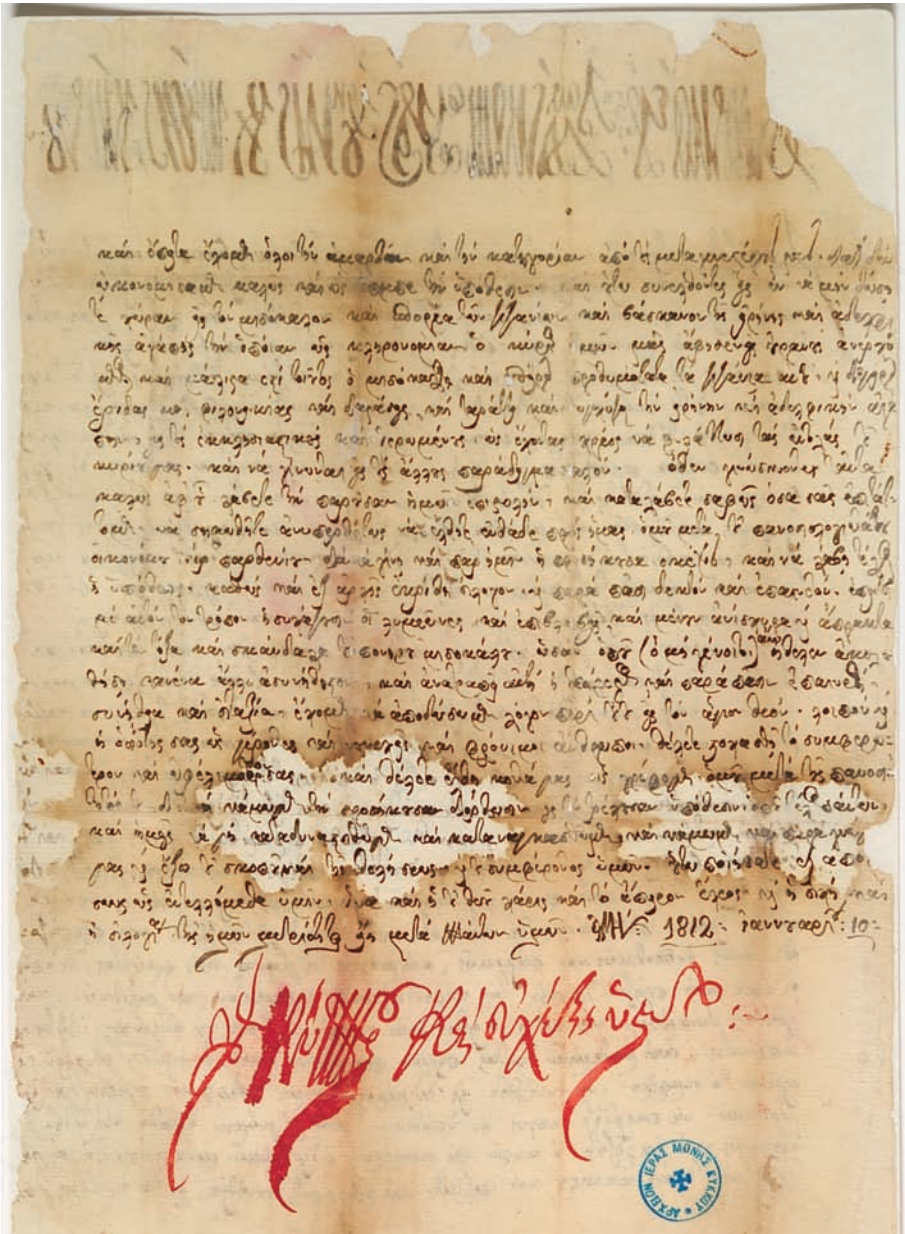

Κυπριανῶς ἐφοροναχῆς μαχαριῶς ἐκώμης στροβόλῆς ~

499

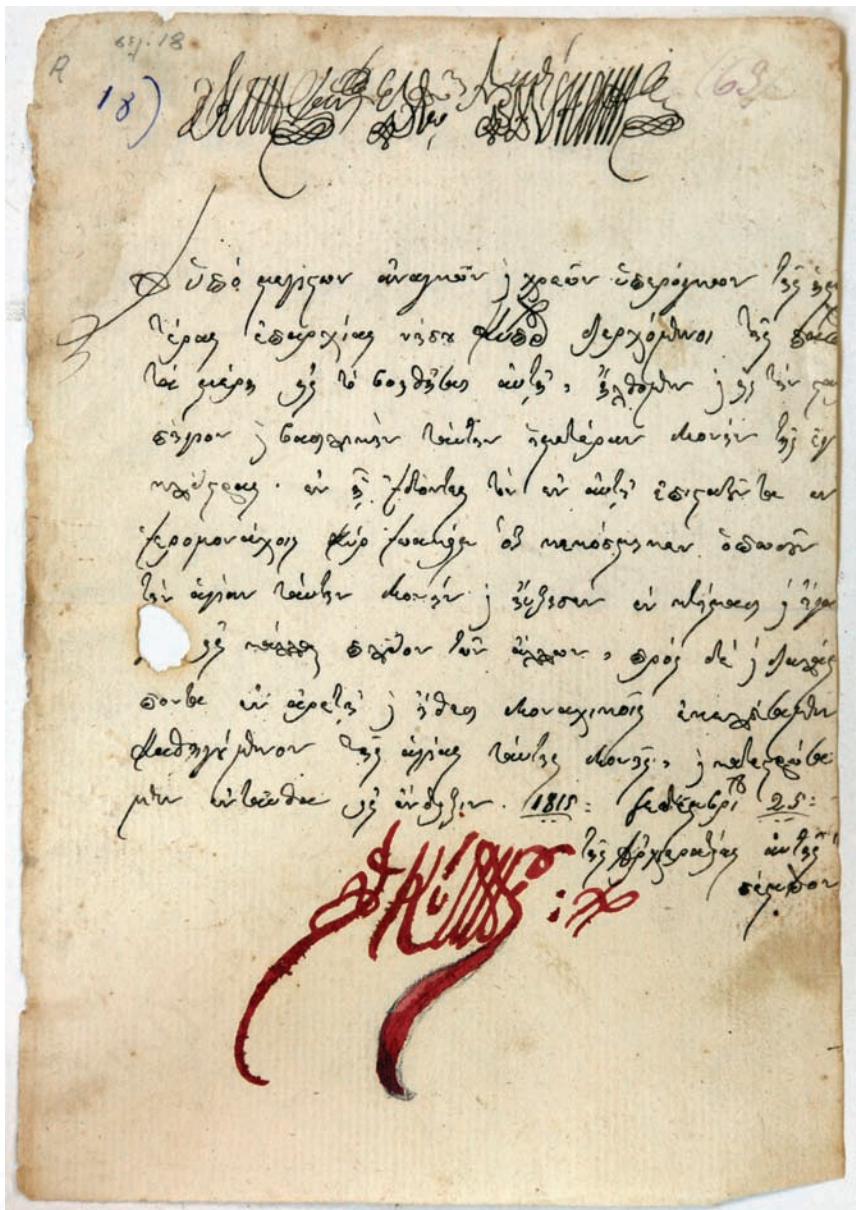
ο. δ. π. δ. γ.
 μέλει κοι.
 — 219.
 26.

Ἰδιόχειρες ὑπογραφές τοῦ Κυπριανοῦ μαρτυροῦσες
 τὴν ἐκ κώμης Στροβόλου καταγωγή του (βλ. ἀνωτέρω, σ. 610).

Ἐπιστολή τοῦ Κυπριανοῦ πρὸς τὴν ἀδελφότητα τῆς
 μονῆς Κύκκου - ἐκλογή νέου ἡγουμένου.
 10 Ἰανουαρίου 1812.

Ἀρχεῖον Ἐπιστολῶν ἱεράς μονῆς Κύκκου.

Ἰδιόχειρο σημείωμα Κυπριανῶ - ἐπικύρωση τῆς ἐνθρόνισης
 τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς Ἁγίου Νεοφύτου Ἰωακείμ.
 25 Σεπτεμβρίου 1815.

Ἐπεὶ Ἀρχιεπισκοπὴ Κύπρου, Ἀρχεῖον ἀρχιεπισκόπου Κυπριανῶ,
 Βιβλίον Α', Μέρος Α', ἔγγραφον ΙΓ.

• f η Μελιόβη ημερ δα 9η εσας
 9ος ανωθεν εις την αναγραφουσα μελη
 ιωτ εδωκεν ο κυριος Χ Συμεων Χ Μοχαινη 9ος
 σενι - ημερον Αχμετ Βανιτ ερεμια δα
 9ος 9ος, εμεν 9ος να εαρ βαση 15000
 ητοι χειραυτα δακα σενι, 9ος οσιν υποσχεμεν
 ανωθεν 9ος εμεν 9ος μελη 9ος εδωκεν
 9ος σενι μελη 9ος εδωκεν ανωθεν 9ος
 9ος σενι. Δωκεν 9ος 9ος. Δωκεν
 9ος εδωκεν - Δωκεν 9ος σενι - 9ος
 9ος εδωκεν - 1820. Νοεμβριος
 Ο Κυριος 9ος

Ίδιόχειρη υπόσχεση Κυπριανού προς εξόφληση δανείου
 ύψους 15.000 γροσίων προς τόν Άχμετ Στασίτ.
 1 Νοεμβρίου 1820.

Ίερά Αρχιεπισκοπή Κύπρου, Αρχεῖον ἀρχιεπισκόπου Κυπριανού,
 Βιβλίον Α', Μέρος Α', ἔγγραφον 3.

